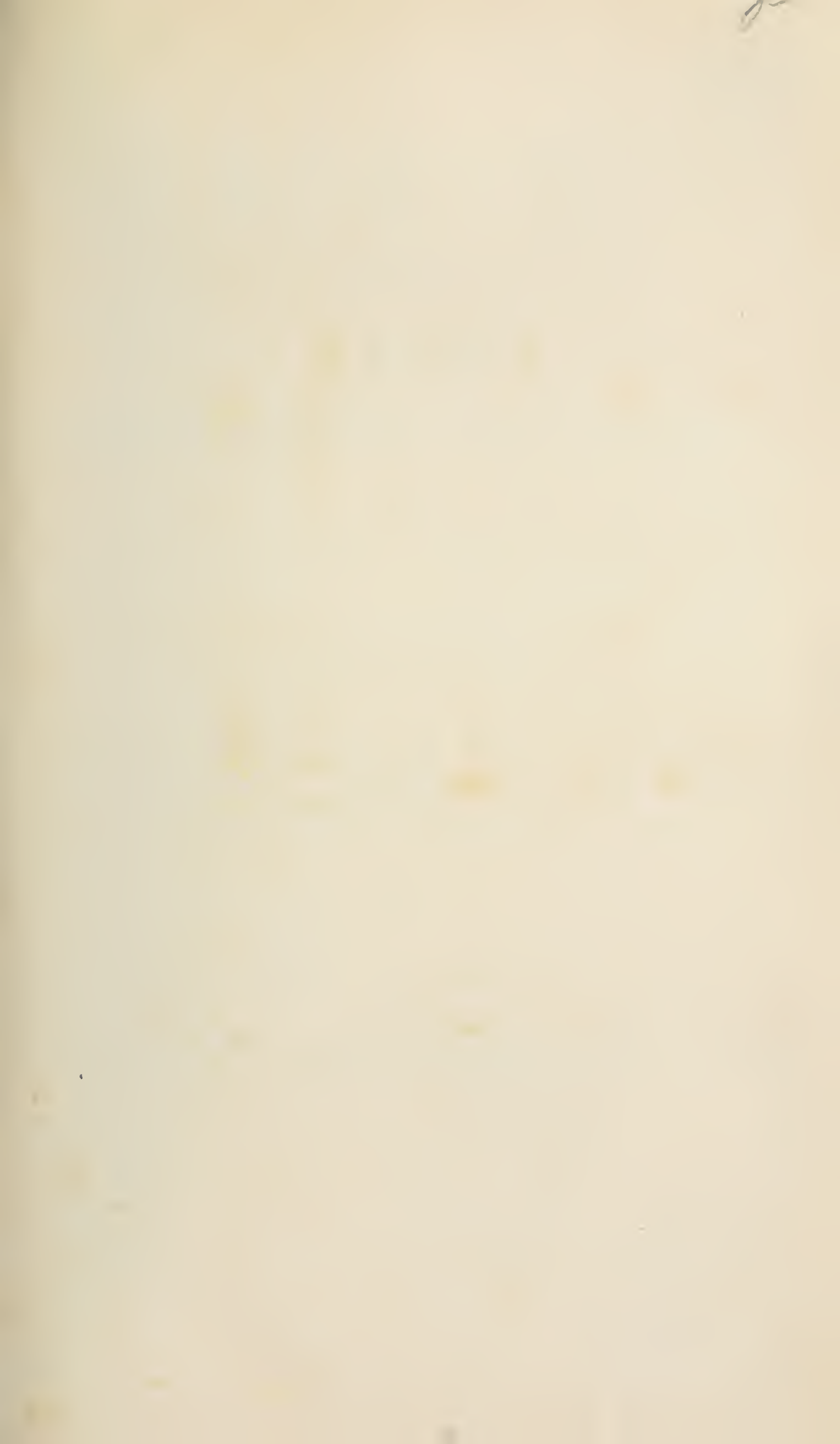

3 1761 08116822 1

KVĚTY
KNIHA XI.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

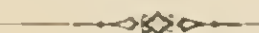
VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

DRUHÉ POLOLETÍ.

Kniha XI.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Gregra.

1883.

LIBRARY
AUG 2 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH.

Strana

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

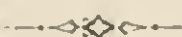
Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

SEŠIT ČERVENCOVÝ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze. Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

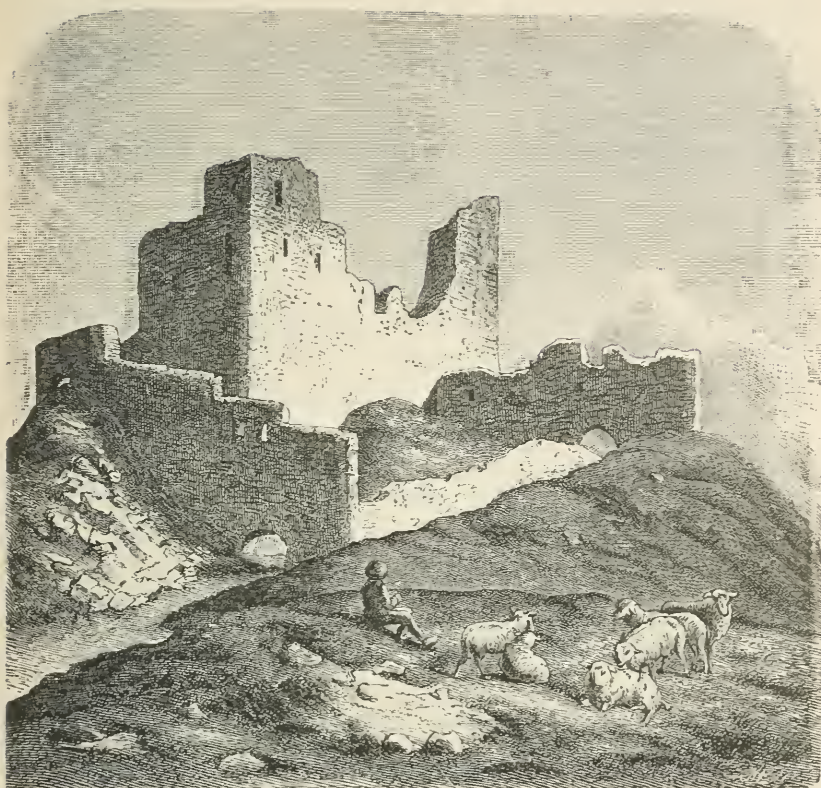

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra

1883.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Hrad Čachtický v Karpatech. Kreslil Edv. Herold. Ryl Jan Patočka.

Na úpatí Karpat.

Upomínky od

dra. Ot. Jedličky.

(Pokračování.)

Co mne v Píšťanech nejvíce zajímalo, byly kroje tamějšího lidu. Již ve všední den sluší ten obyčejný jednoduchý oblek zvláště ženským velmi pěkně. Neviděl jsem také snad nikdy tolik a tak hezkých ženštin, jako mezi píšťanskými a okolními Slovačkami. Dílem jest to snad právě kroj, který je činí tak lepotvárnými, — ale z velké části jsou skutečně tak hezky rostlé, kypré, sličné a boubelaté, — že jest každá zrovna jako zralá broskev k nakousnutí. Obzvláště v neděli přicházívají do parku děvčata z okolí našňořena až milo. Na hlavách mívají buď sněhobílé šátky, obyčejně krajkami obšité, nebo přicházívají bez šátků s vlasy spletenými v zadu v dlouhý cop, v němž pro samý fábor a samé pentličky nelze takřka ani barvu vlasu rozeznat. Ňadra,

jimž ve všední den pod žlutě vyšívanými, až ke krku upjatými košilkami dopřáno jest úplné, až závidění hodné volnosti, upjata jsou v neděli v barevnou — buď červenou, neb modrou — hedvábnou šněrovačku, na níž lesknc a třpytí se stříbrné neb zlaté třepení; kolem krku splývá dolů široký, bohatě vyšívaný límec. Rukávy košile jsou mocně načechrány a dole u rukou upjaty. Sukně mívají děvčata i vdané ženy obyčejně černé a krátké, toliko pod kolena dosahující, jen že sukně ty jsou takořka celé zakryty širokými, buď bílými neb také tmavými okrajkovanými zástěrami, od nichž vzadu visí zase dlouhé fábory modré, červené, zelené i žluté. Také dole pod svrchní sukní vybíhají bílé krajky neb pestře vyšívané okraje spodních sukének. Nožky ukryty jsou ve vysokých, až ke kolenům dosahujících, pěkně se lesknoucích botách, v nichž si ale děvčata zcela lehce a pružně vykračují. V neděli má každé děvče kytku v ruce i za šněrovačkou.

Jsou tedy dívky slovenské zvláště ve svém svátečním kroji zjev velmi pěkný a vnadný; ale kdo z cizinců by chtěl vejíti s nimi v důvěrnější styk, špatně by pochodil. Bylo mi vypravováno, že jsou venkovská děvčata slovenská vůbec velice ctnostna a i ku svým domácím milencům neboli „frajerům“ při podávání důkazů lásky velice skoupa a opatrna, tak že to jest velikou vzácností, aby některé svobodné děvče se „zapomnělo“, nebo jak tu říkají „aby prespalo“, o kteréžto jinak pěkné vlastnosti, zmiňuje se ostatně již také naše Božena Němcová. Není-li snad přece jen pověst děvčat těch lepší nežli skutečnost, o tom přesvědčiti se neměl jsem příležitosti a také jsem jí nevyhledával.

Kroj ženštin vdaných jest skoro týž, jen že prost fáborů a barevných tretek. Na hlavě mívají obyčejně bílé plachetky a po domácku nosí nevkusné, plátěné čepce, které se mi rozhodně nelíbily.

Svobodní hoši přicházívají v neděli také dosti pestře a malebně oblečeni. Obyčejně nosívají tu světlomodré, úzké a tmavějšími šňůrami okrášlené kalhoty, zabíhající do vysokých bot, — pak mívají rovněž světlomodré vesty s lesknoucími se knoflíky až nahoru, košile jest, kam se jen podíváš, žlutě neb červeně vyšívána, a kabátec bílý neb modrý, rovněž vyšívaný, bývá volně přehozen přes rameno. Na hlavě mívají „šohajové“ malé kulaté kloboučky, zdobené kytkami a pávím peřím. Je-li však nějaký zvláštní, velký svátek, tu obyčejný nedělní, takto již dosti pestrý kroj změní se v ještě pestřejší. Tu mají třapce a třepení i na čižmách, — košile se širokými rukávy pokryty jsou různobarvým vyšíváním, takže bílé plátno takřka není ani vidět, — místo obyčejných vest mívají na sobě jakési šněrovačkám podobné krátké vesty z různého hedvábí, rovněž pestře vyšívaného, kolem krku vlají červené neb modré pentle s lesknoucím se třepením, — přes rameno přehozen jest kabátec různými šňůrami a vyšíváním pokrytý a na hlavě sedí malinký klobouček s vyšívanou a zlatem neb stříbrem vroubenou pentlí, s růžemi a pávím peřím. Takový chlapík hraje pak ve svém kroji do všech barev.

Ženatí muži mívají v neděli světlomodré, přiléhající kalhoty do bot, světlomodré vesty a buď bílé, neb také bledě modré, krátké kabátce. Je-li chladno, obléknou dlouhé bílé haleny. Na hlavách mají nevelké černé širáky.

Ve všední den chodívají muži obyčejně do práce bosi a na sobě nemají nic než košili, plátěné široké kalhoty, dole vybíhající v třepení, a modré vesty.

Celkem jest to lid statný, krásný a při tom ochotný a dobrosrdečný. Většinou živí se v Píšťanech — Malých i Velkých — jakož i v okolních vesnicích, Bance, Moravanech atd. — rolnictvím a i chudší obyvatelé nalezají tu v letě dostatečného výdělku vožením hostí v ručních vozících, posluhováním atd. Celkem je tu obyvatelstvo dosti majetné, nouzi není viděti nikde, ba v kroji svátečním pozorovati možno až přepych. Jedinou neblahou vášeň má i zde obzvláště chudší lid — a tou jest nešťastná, kletá kořalka. V židovské krčmě propije mnohdy takový dobrý, udřený chuďas poslední haléř a zároveň poslední zbytek rozumu. Pak jej žid prostě z krčmy vyhodí!

Po nějakém národním, slovanském uvědomění u lidu marně jsem pátral. Snad mi nedůvěřovali. Bylo ostatně dosti nebezpečno s lidem o věcech podobných mluviti, nechtěl-li jsem býti považován za jednoho z „panslávských emissarů", kteří Maďarům stále straší v hlavách. Jen s jedním vážným starcem, jakýmsi mydlářem Valáškem z Mijavy, kterýž účastnil se činně v povstání slovenském r. 1849 proti Maďarům, kterýž pak — padnuv nepříteli do rukou — měl čtyřikráte smrt takořka na jazyku a jenž později vedl i deputaci Slováků k císaři a kn. Schwarzenberkovi, aby vymohl domovině své rovnoprávnost s Maďary v uherské vlasti, — jen se starcem tím mohl jsem mluviti přímo a otevřeně. Div že mne slzy nepolily, když starý muž ten vypravoval o útrapách svých i lidu svého, — když s okem zaroseným mluvil o nynější strnulosti obecného lidu slovenského a o krutých opatřeních, čelících k úplnému pomaďarštění ubohé této větve slovanské. A Maďaři jednají v ohledu tom skutečně s neúprosně krutou bezohledností a železnou důsledností, nalezajíce i v učitelstvu a zejména katolickém kněžstvu na Slovensku vydatné k tomu nástroje. Maďarské úřady — politické i církevní — ovšem prohlašují přísně, že každý kněz a každý učitel, jenž usvědčen bude co „panslàv" (neurčitý, velice široký to název, ale pro Maďary v každém ohledu k prohlášení „viny" úplně dostačující), ihned bude z úřadu svého navždy propuštěn. Jaký tudíž div, že zde tak mnoho odpadlíků — tak mnoho ochotných Maďaronů! Vždyť existuje i zvláštní spolek k snadnějšímu pomaďaršťování jmen v Uhrách; kdežto dříve platiti se musilo za taxy atd. několik zlatých, obstarává to nyní spolek ten — za pouhých 50 kr.!! „Dobrodiní" toho používají však bohudíky dosud hlavně jen — židé a úřední listy peštské přinášejí takořka denně celou řadu takovýchto nově pečených „Maďarů od kosti"; četl jsem na př. v jednom čísle úředních novin tyto přeměny: Nathan Feigelstock — ve Faludy — Salomon Katz v Báthory, — Ignaz Kohn v Kovács, — Samuel Beckendorf v Arczfalvi, David Klein v Borsody atd.

Ubohé Slovensko, — smutná to bohužel pravda, že dosud — tvrdě spíš. A na Tatrách se dosud silně blýská a hromy divě bijí... Maďaři svírají tě kruhy železnými vždy těsněji a krutěji; — ba hrozné to pomyšlení, k jakým asi koncům ta ubohá větev naše spěje...

Abych poznal trochu okolí, konal jsem mnohdy i delší procházky. Nejbližší vycházka jest ovšem do Velkých Píšťan, kamž vede z Malých Píšťan krásné, stinné stromořadí lipové. Ve Velkých Píšťanech ovšem mnoho není, ještě méně než v Malých, ačkoliv jest to „městys“ a sice dosti rozsáhlý. Budovy jsou vesměs malé, nízké a slamou kryté, jen kostel, fara, škola a „grófský dům“ (hraběcí dům) s pěknou zahradou a panský dvůr stojí za podívanou. Byl jsem upozorněn také na to, že na konci V. Píšťan v jedné zahradě viděti jest zříceninu templářského chrámu. Šel jsem tam ovšem z dlouhé chvíle také, ale co jsem tam spatřil, nestálo věru za cestu.

Rovněž neuvidí se nic zvláště zajímavého, dáme-li se převézti z ostrova píšťanského na levý břeh Váhu a navštívíme-li osadu Banku. Také zde spatříme jen nizoučké chatrče a za vsí v hliníku v jamách celou osadu — cikánů, smělých, drzých a dotíravých, jichž nelze se takořka ani násilím zbavit, padne-li jim cizinec do rukou.

Podél břehu Váhu možno dostati se od Banky po lukách do Moravan, kdež spatříme zámek hr. Zedtwice, obklíčený krásným parkem.

Namahavější a zdravých nohou i dobrých plic vyžadující jest výlet na zříceninu hradu Tematýna (maď. Temetvény), rozkládající se s vysokou, dosud zachovalou kulatou věží na vysokém, lesnatém vrchu, kterýž nad celým tím pásmem výběžků karpátských k Píšťanům a Hlohovci se táhnoucích hrdě vévodí a odkudž otvírá se čarokrásná vyhlídka do celého Pováží. Hledíme-li na zříceninu tematýnskou od Píšťan, mimoděk utkví nám na mysli podoba hradu kunětického, jen že vrch, na němž rozkládají se trosky hradu Tematýna, jest zajisté jednou tak vysoký jako Hora Kunětická.

Mne nejvíce lákala zřícenina hradu Čachtického, kterou rovněž již od nádraží píšťanského a také z některých míst na ostrově lázeňském lze spatřiti. Nebyla to ani zvláštní jakási rozsáhlost neb malebnost zřícenin, ani zvláštní snad krása krajiny, jež mne k výletu na Čachtice vábily, jako spíše krvavý, příšerný stín, jenž na troskách těch spočívá od oněch hrozných dob, kdy vládl zde ďábel v ženské postavě, — ukrutností svou pověstná vdova Eliška Báthory-ová. Jest historicky zjištěno, že hrozná tato žena vlákala na svůj hrad pomocí trpaslíka věrně jí oddaného na sta — (praví se, že 650) — mladých, slovenských dívek za tím účelem, aby je tam ve zvláštním sklepení o život připravila — a v jich teplé krvi se koupala. Mělať za to, že teplá krev, prýštící se z tepen umírajících nebohých těchto obětí udrží jí kůži hebkou a vnady její že následkem koupelí těch pokvětou stále ve svěžích mladistvých půvabech. Ukrutnice ta prováděla děsné tyto skutky po celou řadu let, až konečně ruka spravedlnosti ji zasáhla. Roku 1610 přepadl ji palatýn Thurzo s brannou mocí a přistihnuv ji právě při krvavém skutku, zatkl a uvěznil ji na vlastním jejím hradě. Později odsouzena byla k doživotnímu žaláři, po třech letech ale v šílenství skonala. Zvěst o ďábelských jejích činech udržuje se mezi lidem podnes ve smutných pověstech a s hrůzou pohlíží každý k oněm zasmušilým zříceninám, kde tolik set nebohých lidských životů padlo za oběť jedné z nejhnusnějších vášní: ženské marnivosti. Trpaslík,

který Elišce při jejích ohavnostech pomáhal, byl sťat a dvě ženy, spoluvinnice hrozných těchto vražd, upáleny. — —

Také z jiné příčiny zajímati mohou každého Čecha zříceniny ty, že známý český válečník Jan Švehla, jeden z vůdců českých válečných rot bratrských, kteréž za Matyáše Korvína v považských krajinách slovenských své válečné řemeslo provozovaly, — byv u Kostolan (nedaleko Trnavy) vojskem Matyášovým poražen a zajat — na hradě tom byl vězněn a později k rozkazu krále Matyáše se 70 soudruhy oběšen.

Bylo mi odporučeno, chci-li do Čachtic (maď. Cseithe) pohodlně se dostati, abych jel po dráze do stanice Brunovic (maď. Brunocz) a tam abych si zjednal buď příležitost aneb abych šel z nádraží brunovického přímo do Čachtic pěšky, kamž jest prý jen asi hodina cesty. Jednou v neděli skutečně jsem do Čachtic se vydal, ačkoliv počasí nebylo příliš lákavé. Nepršelo sice, jako celou řadu dní před tím, ale vál ostrý vítr a po obloze přeháněly se stále mráčky, hrozící zase brzkým deštěm. Z nádraží píšťanského odejel jsem v poledne a asi o půl 1. hod. sestoupil jsem v malé stanici brunovické. Městys Čachtice se svým pěkným a výstavným kostelíkem a bílým zámečkem zdál se mi býti skutečně dosti blízko, ačkoliv zříceniny hradu, na mohutném kopci nad městysem se vypínající, již odtud zdály se tomu nasvědčovati, že z městyse ku hradu bude asi také notný kousek cesty. Nevěda ale, kde bych příležitost hledati měl, vydal jsem se konečně přece na cestu „per pedes“. Byla to bohužel pravá „uherská“ hodina, nežli jsem se doklopýtal, hladov a unaven, po pramizerné polní cestě k prvním domkům čachtickým.

Hned na začátku městyse vyhrnula se na mne z jakéhosi spáleniště celá smečka polonahých cikáňat, z jichž kruhu jsem se jen hrstí rozhozených krejcarů vyprostil. Zatím co nadějná mládež cikánská mezi sebou se rvala a za vlasy tahala, pospíchal jsem dále, abych co nejdříve v některé restauraci čachtické se nasytil a občerstvil. Doufaje, že v Čachticích nebude o řádný hostinec nouze, nejedl jsem před svým odjezdem z Píšťan pranic a těšil jsem se již proto z celé duše a z hloubi srdce na talíř dobré hovězí polévky, na kus telecí pečeně se salátem a na sklenku dobrého piva. Čachtice jsou co do zevnějšku dosti úhledné. Obyvatelé dílem procházeli se ve svátečních oblecích po silnici, dílem stáli a pokuřovali si před svými domky. Došel jsem téměř až ke kostelu, ale po nějaké „restauraci“ nebylo nikde ani stopy. V pravo na jednom nízkém baráčku viděl jsem sice červenou hlínkou napsáno „Jaroschauer Eisbier“, ale umístěná pod tím tabule, na níž bylo cosi děsně namalováno, což mělo snad znázorňovati housky, salami a chleb, a při tom nápis — „Ephraim Löwy“, nedodávala mi nikterak kuráže, abych vrazil dovnitř.

Ptám se tedy jedné hospodyňky, stojící naproti na prahu, kde jest tu nějaký slušný hostinec, kde bych mohl poobědvati. Hospodyňka se usmála, jakoby chtěla říci: „Hloupý, vždyť stojíš zrovna před ním,“ a ukázala mi pak ovšem — na protějšího Efraima Löwyho. „Což není tu žádného křesťanského hostince?“ ptám se dále. Hospodyňka se usmála zase a zubíc se pravila, že tu sice také jeden křesťan „šenkuje“, ale jen — kořalku. Nezbývalo tedy než vraziti k — Efraimovi, ačkoliv

již při pohledu na ty chutné nákresy na tabuli žaludek se mi obracel. Vstoupil jsem do nevelike světnice s malými dvěma okénky. V pravo u nenatřeného stolu sedělo tu několik dělníků slovenských z hořejších krajin horských v usmolených halenách a ještě usmolenějších širácích. Každý měl před sebou lahev kořalky, k níž přikrajoval si chléb, černý jako ta zem pod námi; podlahy totiž v hotelu Efraimově nebylo. U kamen seděla tlustá židovka, udílejíc rozkazy hubenému svému panu manželi a slečně dceři, oblečené po městsku v tuniku — jen že si stvoření to, jinak ne právě ošklivé, zapomnělo asi již po několik neděl — umýti krk. Uvítali mne po německu a také pak na české dotazy mé odpovídali stále jen německy; dělali patrně přede mnou „nóbl".

Ztěžka šla mi přese rty otázka, mají-li něco k jídlu; neměl jsem k tomu odvahy, ale žaludek stával se čím dále dotíravějším, takže jsem se konečně k otázce té přece odhodlal. „Nichts als Salami," zněla odpověď mladé židovky. Vzpomněl jsem si sice hned na ten namalovaný, všecky barvy hrající salám na vývěšní tabuli a mráz mi přeběhl při vzpomínce té přes záda, ale konečně dal jsem si přece tu delikatessu přinésti. Usedl jsem k prázdnému stolu uprostřed jizby, na němž bylo tolik špíny, že bys tam snad byl mohl s prospěchem pěstovat brambory. Konečně byl tu salám a já se zoufalou odhodlaností pustil se do něho, posypav dříve každé sousto notnou vrstvou soli a papriky. Poněvadž hlad jest nejlepším kuchařem, snědl jsem šťastně celou „porci" přese všecky její podezřelé vlastnosti a pochutnával jsem si pak na skutečně dobrém, ledově studeném pivě. Bylo-li to opravdu vyhlášené „Jaroschauer", nevím, — dobré však bylo.

Ptám se pak, jak daleko jest na zříceninu. „Fast eine volle Stunde" odpovídá ochotně žid; stará židovka tomu odporuje, tvrdíc, že tam dojde každý — i ona — za tři čtvrté hodiny; — nastává malá hádka, v níž se i mladá židovka účastní a výsledek jest, že konečně dáno všeobecně za pravdu — matce židovce. Mně to bylo ovšem jedno, budu-li musit jíti tři čtvrtě hodiny nebo „skoro celou" hodinu, a proto zaplativ, chtěl jsem raději se vydat na cestu.

V tom vstoupil dovnitř statný Slovák a žid mi jej ihned představil co panského hajného, který by mne na hrad dovedl a vše mi tam ukázal. Byl jsem tomu povděčen a když se i hajný douškem piva posilnil, šli jsme.

Cesta ke hradu vede poznenáhlu vzhůru kolem báňovitého vrchu, pod nímž Čachtice se rozkládají, k temeni vrchu druhého, který od onoho hlubokou roklí jest oddělen. Z počátku šli jsme dosti rychle, — hajný krátil mi cestu vypravováním o svých strastech a svízelích, jež co „Dormusák" zažil za okupace hercegovsko-bosenské, — ale čím výše jsme šli, tím více mi nohy i plíce vypovídaly službu. Pot se jenom se mne lil a byl jsem již bohu i všem svatým povděčen, když konečně ocítili jsme se na posledním záhybu, vedoucím přímo již k rozvalinám hradu, tak smutně pověstného. Dle zachovaných dosud částí staveb hradebních nepatřil hrad ten k největším, ačkoliv mohl býti jinak dosti pevný; byli jsme také s prohlídkou nádvoří a ssutin hlavních budov velmi brzy hotovi. Hajný s velikou ochotou chtěl mne sice vésti ještě

i do sklepení podzemního, poněvadž ale vítr, nabývaje k večeru ještě větší prudkosti, každou chvíli shodil nám i dosti velké kameny s hůry pod nohy, pomyslil jsem si, že není právě radno v těchto i příšernou historií své někdejší majitelky ne valně příjemných místnostech dlouho prodlévati. Onen pověstný sklep, kde nebohé dívky byly vražděny a kde děly se ony hrozné koupele, není ostatně ani nahoře pod zříceninami hradu, nýbrž nalezá se dole pod kopcem, kdež vede do něho vchod z městyse. Jest to prý sklepení dosti rozsáhlé, na spůsob labyrintu do hlubin hory vestavěné, jehož dosud k ukládání vína se užívá. Vyhlídka od hradu jest předním vrchem jenom na část krásného Pováží obmezena, kdežto směrem druhým otvírá se před námi melancholicky snivé údolí, v němž jakoby od celého světa zapomenuto dřímá několik vesniček s bílými kostelíky.

Jelikož blížila se hodina, kdy vlak Brunovicemi zase nazpět k Píšťanům jeti měl, a já již dosavadní procházky měl zrovna dost, ptal jsem se hajného, možno-li dostati příležitost. Ten s největší ochotou nabídl se, že povoz mi obstará a i cenu napřed umluví a abych až do Čachtic sejda, nepotřeboval dlouho čekati, běžel co mu nohy stačily hned od hradu napřed, aby všecko v čas zařídil. Nežli jsem volným krokem dolů se vrátil, stála skutečně již „ekypáž“ pohotově.

Posadili mne na vozík na dva plné pytle, — napřed na snop sedl si kočí — žid a když se mi celá rodina Efraimova i rodina mého „fiakra“ co nejponíženěji po německu poručila, hnuli se dva zdánlivě dosti sedření koníci ku předu. Ale za chvíli šlo to po kostrbaté, hrbolaté polní cestě ku předu jakoby s větrem o závod, — ten hubený párek koní běžel seč mu síly stačily, tak že ani cikáňata za městysem při nejlepší vůli nám stačiti nemohla. Ale byl věru div, že jsem si při tom nepřekousl jazyk a že se duše ze mne nevytřásla.

Za půl hodiny byli jsme v Brunovicích a celá ta „upřímná“ jízda nestála více než — zlatku.

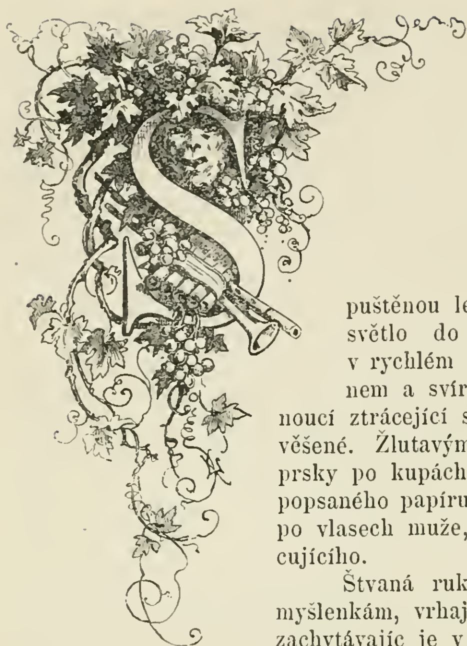
Do příjezdu vlaku bylo ještě dlouho, vešel jsem tedy do „Gast- und Einkehrhausu“ proti nádraží, abych si tam odpočinul. Byla to krčma tmavá a nevlídná, — ještě desetkrát horší než Efraimova. Krčmářem byl ovšem také — žid. V pozadí jizby stály nakupeny pytle s obilím, — dvéře a tabule u „kredence“ popsány byly křídou — a u stolu propíjeli — v kořalce — dobří sedláčkové brunovičti to své pěkné obilíčko zde v pytlích, ba snad i to na polích. A což ty prožluklé cifry, — ta neblahá křída! Špatně se asi ubozí sedláčkové dopočítají, až přijde k „závěrečným účtům“.

Piva zde neměli a jelikož nejsem zrovna kořalky přítelem, dal jsem si nalíti sklenku vína, jež mi starý žid nestačil vychvalovat. Já si ovšem při tom vzpomínal trochu na ocet. Byl jsem věru rád, když vlak přijížděl, že jsem tuto až příšerně nevlídnou krčmu mohl opustit.

(Dokončení)

V před?

Novella
od
Jana Liera.

puštěnou lehkou záclonou dralo se ranní světlo do malého pokojíku, smétalo v rychlém vítězném postupu stín za stínem a svíralo stále užším kruhem rudnoucí ztrácející se zář lampy, nad stolem zavěšené. Žlutavým svitem rozlévaly se její paprsky po kupách rozházeného, pomalovaného, popsaného papíru a leskem zlata pohrávaly si po vlasech muže, v horečné píli u stolu pracujícího.

Štvaná ruka mužova jedva že postačila myšlenkám, vrhajíc je na papír v rojích cifer, zachytávajíc je v sítích kreseb a zkumný zrak stíhal ji letem, honě těžký nástroj ducha ob čas k návratu za opravou tu trhnutím, tam vrýpnutím cifry neb figury. Chvat i určitost práce svědčily, že dílo dospívá na vrchol výsledku, k němuž je nesly soustředěně a neodolatelně veškeré síly pracovníka, vzpružené velikou inspirací, jakáž rozněcuje v člověku jiskru božství, a vyprošťuje ho z pout fysických zákonů času, prostoru a těla.

Avšak jho tělesnosti obemklo našeho pracovníka přece; položilo se ve spůsobě teplého měkkého ramene na jeho šíji a dotklo se hebkou rukou jeho rozpáleného čela.

„Jaromíre, ty se mi umoříš," znělo mu něžnou výčitkou do uší a ručka svezla se s jeho skrání, aby ustoupila vřelým rtům, líbajícím káraného na čelo.

K výčitce odpověděl sálavý, jiskřící zrak mužův a polaskání oplaceno jeho rukou, přivinující mladou hezounkou žínku v ranních nedbalkách k prsům.

„Dobré jitro, kotě," smál se na ženu, dotvrzuje své přání polibkem, jemuž se kotě durdivě vzpíralo. „Přivstala jsi sobě časně na svého neposluchu, který právě práci dokončuje, a již již chtěl vklouznouti do postele, abys mu ničeho vytýkati nemohla."

„Na podvod jest pozdě, mužíčku. Šest hodin," přiskočila k oknu a vytáhla záclonu — „bílý den!"

„Pozdravuje mé vítězství," podotkl muž, povstav a jda za chotí k oknu. Objal ji v půli, rozhledl se obzorem a po veliké zahradě pokryté závojem jarní mlhy, již slunce rozptylovati počínalo. „Ze chmur

tušení a z mlhy nejistého bádání vynořilo se mi dílo jasné a určité jako tam vy —"

„Neotvírej okno!" zakřikla jej choť. „Vždyť jsi všecek zkřehlý. Pro boha, — ruce jak led, v obličeji jsi zsinalý, beztoho zimou, sama se zde třesu a tys tu pracoval celou noc! Jestliže mi ji odstůněš —! Což nemůžeš povážiti, že jsi náš, můj a mých dětí malý celý svět!"

„Proto jsem spojil včerejšek s dneškem v jediný den, abych tvůj malý celý svět opět o kus dále ku předu pohnal," vykládal muž, dávaje se ochotně sevříti v záhřevné náručí své žínky. „Mé povinnosti jest vyhověno a ještě přes to mnoho, velmi mnoho vykonáno."

„Ale človíčku!" horšila se poznovu přítulná Marta pilného muže. „Kolikrát mám ti opakovati, čím dokázati, že jsem spokojena, že nechci nic více —"

»Taková skromnosť pobádá mocněji, než všechno naléhání, zlatoušku. Avšak nehledě k tomu, dovolím si pečovati o vás dle svého suverenního a zodpovědného práva manželského i otcovského tak, jak mne těšiti bude. Budiž mi tedy již prominuto, že pro své soukromé potěšení probděl jsem noc, kterouž vlastně — —"

Ručka mladé žínky zakryla rychle potutelný úsměv na rtech mužových, zbraňujíc všeliké prostořekosti.

„Dost již, ošklivý," poroučela si a vzala jej pod pažím. „Odtud, mezi nás, abys opět se rozehřál! Děti budou za chvíli vzhůru, — ale neměla bych je ukliditi, abys přece něco se prospal?"

„Nemožno, před osmou musím z domu a do té doby, — prosím, pusť mne laskavě, Růženo, dovol, abych si ještě ku své práci trošku sedl."

„Ani řeči!" odpírala Růžena, vlekouc jej k pootevřeným dveřím, jimiž byla vešla. „Teď si lehneš u nás na pohovku, rozmrzneš a počkáš až bude uvařen čaj, — popílíme si, Anče již vstává, — Anče!"

„Nezbuď mi děti! Víš přec, že nic nesvedu, jakmile oči otevrou. Nech mne na chvilinku, na pět minut jen o samotě, dokud neprocitnou, abych svůj výpočet dokončiti mohl. Pohleď, jsem již téměř hotov. Toliko deset číslic, závěrek, puntík a nic více."

„Budiž. Pět minut, ale ani o sekundu přes ně," svolovala broukavé Růžena, přitáčejíc ke stolu na místě židle měkkou lenošku. „A sem si sedneš, tu máš župan, — kdybys mi tak chtěl usnouti, učinil bys mi právě vděk."

„Jdi, jdi, svůdkyně, a nijaké zbytečnosti, žádný čaj, nepotřebuji ničeho —"

„V kuchyni jsem já paní," odsekla Růžena.

S úsměvem zasedl Jaromír opětně k práci. Choulil se v župan, roztřásla jej zima a ve chvilce odpočinku, spůsobeného vytrhnutím z práce, přihlásila se již reakce přepínaných čiv. Dostavovala se chuť k zívání, oči po shasnutí lampy byly jako přisleplé, ruka ztuhlá. Rázné vzepření vůle zažehnalo však ospalost a čilou prací skončeno dílo, právě když Růžena spořádavši kuchyňské důležitosti, znovu se dostavila.

Odvedla si jej k sobě, mezi své čtyři stěny a k dětem, z nichž jedno, bílé drobné, asi čtyrleté děvčátko, již skrze síťku dětské postele plnou tvářinkou se usmívalo; druhé, malý nejapný ještě cvalík, dobý-

valo se z peřinek, mnouc si veliké nevinné oči a zírajíc udiveně na nový den.

Děvčátko pozvalo si tatínka k sobě na pomazlení a malý tlustý capart hlásil se křikem žárlivosti o totéž právo. Růžena jej donesla k sestřičce, aby společně s ní proti všem předpisům dětské uctivosti tatínka cuchati a mentorovati mohl. Ve veselé švandě praštěla postýlka, peřinky lítaly do výše, každé chvíle děsila se Růžena, že některý z obou capartů spadne a konečně se děti porvaly. Matka zachránila malého škůdce před důtkou únosem do kuchyně a Jaromír zkonejšil svou dcerušku celováním a populárním výkladem o nerozumu dvouletých klučíků.

Úplný, nezkalený mír zjednán však teprve spravedlivým rozdělením dvou stejně velikých a stejnými povidly naditých buchet mezi znesvářené sourozence. Jaromír byl by se mohl pokojně převlékati, kdyby jej byl hošík nepronásledoval dobromyslnými pokusy, užiti jeho šatů za serviettu k otření svých prstíků, což ovšem sestřičku nesmírně obveselovalo.

„Moje drahá, tys nějak na omylu," mínil Jaromír, dívaje se, jak jeho žínka se služkou dvéře si podávají. „Čaj, — housky s máslem, šunka, — sýr, — vejce, — smetana, — citrony — a není žádné posvícení, žádný svátek, ani po křtinách — —"

„Jest jednoduše potřebí, aby se můj mužíček po zmrhané noci osvěžil a posilnil," odbývala Růžena.

„Nemohu připustiti, aby tvoje marnotratnost padala na můj vrub," bránil se muž. „Nežádám si jiné snídaně než obyčejné, kávu s houskou, a co přes to učiníš, zodpovídej si sama."

„Dovedu to se spokojeným svědomím," ujišťovala Růžena, cuchajíc láskyplně mužovy vlasy a zvouc jej obřadným pokynem domácí paní ke stolu.

„Mimo to musím podotknouti," trval Jaromír na svém káravém stanovisku, „že nelze mluviti o zmrhání času, věnovaného plodné práci. Miladko, sedni si hezky vedle, a ty, Ctibore, jdi k matince, — ale ale drobečku! Nespouštěj, tatínek tě má rád a vzal by si tě na klín, kdybys byl méně lepkavý. Anče, utřete malému ručky!"

„Pojď sem, ty mudinku," zvala Růžena k sobě zklamaného klučíka, jenž byl úsilovně útoky na otcův klín podnikal. „A chovej se pěkně zticha, tatínek poví matince, jaké překvapení nám uchystal."

„Vám teprve v druhé řadě. Nejprve ustrojím překvapení slavnému řiditelství českomoravské dráhy spojovací "

„Vždyť jsem si nic jiného nemyslila!" zasteskla si Růžena. „Obětuješ se nevděčné službě téměř s bláhovou horlivostí a klidíš za odměnu toliko ústrk a zapomínání. Povšimni si, jak dovedou jiní vyhověti svým povinnostem, také řádně, avšak pouze do předepsané míry, poněvadž správa vaší dráhy nic jiného nežádá a — nezasluhuje."

„Moje postavení jest poněkud jiné," opravoval Jaromír, směje se rozhořčení své žínky. „Jakožto konstruktér jsem povinen smýšleti nová neb aspoň zlepšená zařízení. Kdybych se zabýval pouhým mechanickým nápodobením věcí dávno hotových a zastaralých, nepotřebovali

by mne, ba což horšího, považoval bych se sám za zbytečnost, za pouhého kopistu."

„Věřím, věřím," svědčila rychle usmířená Růžena, pohlížejíc pyšně na chotě. „Jsem zvědava na tvůj nový vynález. Jen jestli ti jej opět nezmrzačí, jako mnohé jiné."

„Pochybuji," odpíral Jaromír. „Poslouží dráze jen tak, jak jsem jej smyslil. Pamatuješ se asi," vypravoval dále živě, „že již po několik let jedná se o prodloužení Skalicko-Čerčanského křídla naší dráhy na západ přes Vltavu k české západní dráze, do níž kdesi u Dobřichovic nová trať ústiti má. Dosah tohoto podniku jest veliký. Naše dráha objede pražskou železnici spojovací a vyhne se moru jejích vysokých sazeb, utvoří nové přímé spojení východu se západem, strhne na sebe transito, o něž se dosud s jinými děliti musí, stlačí soutěží sazby ostatních drah, osvěží a sesílí tím opět výrobnost i obchod ve všech krajích, jimiž probíhá, vzkřísí život v nové končině Čech, spínajíc ji železnou žilou s prameny veliké a rychlé výměny surovin a zboží, kteréž proudí již v kvetoucích krajinách českých, — zkrátka poslouží sobě i veřejnému dobru nesmírně. Avšak stavba této trati jest velmi obtížná, peněz není a kdyby příliš veliký stavební kapitál nové linie přiměřeně zúročen býti měl, musil by se podnik zabíti drahou dopravou a všechen soukromý i veřejný užitek byl by ztracen. Položíme-li totiž trať do údolí Sázavy, Vltavy a Berounky, bude potřebí velkých oklik, nákladných tunelů a prací ve skalách; vyvedeme-li ji však na vysočinu nad řekami, musíme přepnouti údolí Vltavy dlouhým a vysokým mostem, jenž by stavební výlohy — jinak normální — téměř zdvojnásobil. Zbudování nové trati ve veřejném prospěchu jest mým vroucím přáním, jež pobádalo mne k úsilovnému bádání, jak umožniti stavbu sestrojením mostu dokonale spůsobilého a přece neobyčejně levného. Zdařilo se mi! Nalezl jsem ideál mřížového mostu, prostá dvě pásma kolejnic, napjatá vzduchem a nesená nejjednodušší konstrukcí krokvic a příček, z nichž ani jedna není zbytečna, ani jedna určena k tomu, aby nesla svou tíhu a tíhu svých sousedek, a celý tento můj zázrak bude poměrně za fatku —"

„Milostivý pane," ozvala se služka, vcházejíc do pokoje, „nějací dva chlapi derou se mocně k nám — —"

„Posel ze strojírny," ulekl se Jaromír, vytržený ze svého výkladu, jímž sám byl rozjařen a unesen. „Ale toť nemožno, není ještě ani čtvrt na osm!"

„Hlásí se snad do práce," podotkla Růžena, kteráž vděčně, radostně byla poslouchala a děti, půvabů mostových konstrukcí dokonce nedbalé, krotila. „Anče, řekni jim, aby pána obtěžovali až ve strojírně."

„Ale vždyť já práci nezadávám," vrtěl Jaromír hlavou, vstávaje. „Toť musí býti něco jiného. Dovol na okamžik "

Jedva že vkročil do kuchyně, vrhl se naň ramenatý opálený vousáč, div jej neporazil, sevřel ho ve své náručí a líbal na ústa, na obě líce.

„Bratře, Jaromíre!" škytal cizinec, jemuž byl prudkým pohybem slétl široký, rozmačkaný, zamaštěný klobouk. „Mám tě konečně, jsem pod tvou ochranou, v bezpečí!"

„Vy?“ žasl Jaromír, prohlížeje si nedůvěřivě vysokou, ošuměle oděnou postavu vousáče. „Tys — Karel? Karel Mexikán? Ovšem, příteli, — hochu, tvůj obličej —“

„Což mne nikdo nechce znát!?“ bědoval a zlobil se cizinec. „Ani ty, můj vlastní bratr, ani ty, Jaromíre, mne nepoznáváš! Vždyť jsem syn téže matky, která tebe odchovala, jsem Jefrem Filemonovič Nikitin,“ vousáč odvrácen od svého průvodčího, mrkal a hleděl prosebně na Jaromíra. „Protři si oči, poznej a nesužuj mne. Však jsem byl krásně uvitán svou vlastí! Moji krajané, s nimiž jsem se prvně setkal, jednali se mnou jak s lotrem. Přijev pozdě večer do Prahy, nemohl jsem se na tebe doptati a nemaje nazbyt, prosil jsem v jednom nepatrném hostinci za nocleh —“

„Ano, ale z hruba,“ podotkl průvodce Jefrema Filemonoviče Nikitina.

„Ticho, slouho!“ okřikl jej vousáč. „Chtěli míti napřed peníze a když jsem neměl, zavolali na mne strážníka. Ukázal jsem mu svůj průvodní list, ujistil, že zde mám bratra, inspektora neb řiditele dráhy, nevím čím jsi, zaručoval jsem, že se mne ujmeš, a pak teprve dovolil mi tento člověk, tento podomek, který mne přivedl, abych si lehl do nějakého kurníka. Zavřel mne v něm, zbudil hned o šesté ráno a nepustil z pařátů, pokud jsme tě nenalezli. Buď tak laskav, zaplať mu prozatím za mne, aby mi už byl z očí!“

Jaromír učinil bezděčně jak žádáno.

„Pašol!“ volal Jefrem Filemonovič Nikitin za podomkem, provázeje svůj povel pohrdlivým pohledem. „I ty všemohoucí, bratře, ty máš taková krásná děťátka! Toť jsou andílkové, jezulátka —“

Milada s Ctiborem nakukovali do kuchyně.

„— pojďte sem, pojďte ke strýčkovi,“ zval vousáč děti, „nu, nu, nu, nebojte se, nestyďte se — —“

Ochranné ruce mateřské objevily se nad hlavičkami dětí, kteréž upejpavě Růženě do klína se tulily.

„Ach, — paní švakrová! Dobré jitro, — krásná paní, tvoje blaho, bratře, — važ si takového štěstí a miluj ji a děkuj všem svatým, že nejsi ubožák jako já, kterýž jest mužem, otcem a musil svou rodinu opustiti, vyštván nouzí do světa, nevědoucí, co z ubohých se stane!“ Vousáč klesl na židli. „Kde nalezl bych svou drahou milovanou ženu, ani nevím, a kde své dítě, sirotka —“

Jaromír uchopil naříkajícího za ruce, pozvednuté k setření slzí a uvedl ho do pokoje.

„Díky, dobrý hochu,“ oddechl si cizinec a objal Jaromíra poznovu. „Byl jsem před tvou služkou již jako na trní. Vidím ti na očích, že mne poznáváš, jen jmeno té klame a zdržuje přivinouti bratra upřímně k srdci. Odpusť, nemohl jsem si pomoci. Před podomkem musil jsem vyřknouti jméno, napsané na kusu papíru, jenž mi sloužil za průvodní list. Ale ty se nemýlíš, jsem tvůj bratr Karel, Mexikán.“

„Promiň, Karle,“ prosil Jaromír pohnutým hlasem, svíraje svého bratra v náručí. „Poznal jsem tě ovšem hned, ale sám jsi mne zmátl, nu což na tom, nehněváš se, viď? A odpočiň si již, odlož! Růženo, —

můj bratr, — znáš jej z mého vypravování, — dost již, dost, sice budu žárliv, švakrovi stačí jedno políbení, — nu, nu, vždyť žertuji, vím, že — — a těší mne, — ale pro boha, Karle, ty budeš hladov a unaven, Růženo, pospěš —"

„Také bych prosil," ozval se Karel, dávaje se Jaromírem posaditi na pohovku a shrnuje všechny talíře před sebe, „sním vám, co máte, nejprve vše, co jste tu nechali, — bratře, u tebe se musí žít! Tyť snídáš pansky, — ale zbylo na mne málo. Paní švakrová — než utečete do kuchyně, ještě nějakou šunku, sýr a více čaje, ale rum k němu, já dětičky o smetánku nezkrátím."

Jaromír vyběhl za Růženou, aby jí důtklivě vložil na srdce splnění všech přání bratrových. Než se vrátil, bylo na stole ve čtyřech sklenicích a na šesti talířích jako vymeteno.

„Ano, abych domluvil," pravil Karel, dokusuje poslední sousto a cvrnkaje žádostivě lžičkou a nožíkem po talířích, „stran toho jmena. Byl jsem posledně na Rusi. Je tam zle, zabili cara, všechno rozeštváno, člověk není jist životem, bylo mi jako v pekle. Jen pryč, pryč! Ale kterak!? Cizinci jsou v podezření, stíháni, pasou po nich a do Ruska neb z Ruska těžko se dostati, mají-li proti člověku jen za nehet nedůvěry. A což je nouze o podezření proti chudému člověku! I poradil mi jeden úřadníček, malý, poslední ničema, takový, který má tři sta rublů ročně, ale žije lépe než my oba kdy jsme zkusili, poradil mi, obětoval jsem poslední své rublejky, země mne pod nohama pálila, obdržel jsem průvodní list a vyvázl šťastně jakožto Jefrem Filemonovič Nikitin z té vlčí jámy, kterou Ruskem nazývají. Ďas mne tam vícekráte nedostane. Ale ty, bratříčku, jaksi trneš, nechápeš, obáváš se!? Nemoř se tím, toť hračka, takové věci nejsou v Rusku ani k podivu, neřku-li k pohoršení. Raduj se se mnou ze shledání po osmnácti letech, pojď, obejmi mne! Poslední zprávu od tebe obdržel jsem v Římě —"

„V Římě?"

„Ano, tys ji poslal do Mexika, tam se povalovala, až padla někomu do rukou, kdo věděl, že jsem ve Vlaších a vypravil ji za mnou. Tak jsem teprv dvě leta po úmrtí naší ubohé matky obdržel pozvání na její pohřeb. Oplakal jsem ji, byl bych ti psal, ale —" Karel mávl rukou — „neměl jsem pro tebe nic radostného, až před šesti lety z Filadelfie, — obdržel jsi —?"

„Ovšem, dopis i podobiznu," svědčil Jaromír. „Těšilo mne, že se ti dobře vede a podobizna byla mi dnes pomůckou k poznání změněné tváře mého bratra."

„Což jsem se tak změnil?"

„Dosti," smál se Jaromír. „Tebe by věru každý jiný mohl spíše považovati za nějakého Jefrema Filemonoviče Nikitina než za Karla Horáka, mého pokrevného bratra. Prosím tě, jak jsi vysvětlil lidem v hostinci svoji příbuznosť se mnou?"

„Prostě. Tvoje matka, ovdovělá Horáková, provdala se znovu, ale do Ruska za Filemona Osipoviče Nikitina, mého otce."

„Ale vždyť jsem o sedm let mladší než ty," prohodil Jaromír, zakaboniv se poněkud při sdělení o lži bratrově.

„Po tom se nikdo nesháněl a nebude sháněti. Od nynějška jsem zase Karel Horák, Čech, tvůj bratr, člověk, jenž po osmnáctileté štvanici světem odpočine si opět na rodné zemi. Co vše jsem zkusil, hochu, ani nemůžeš pomysliti! Není divu, že jsem se změnil! Spíše bych věřil v zázraky, uvážím-li, kolikrát unikl jsem záhubě, kolikrát vzdal se naděje, spatřiti opět tebe, svou vlast a pokleknouti u hrobu svých rodičů. A přece moje touha vyplněna! Jsem šťasten, ale co vše jsem podstoupiti musil, než —“

„Zanech toho, Karle, ztiš se,“ žádal Jaromír, tiskna vřele ruce bratrovy. „Až se ti bude chtíti, povíš mi, co tě hnětlo; nyní nekal steskem sobě a mně tichou, neočekávanou radost ze shledání. Růžena přichází, — pojď, ženuško, k nám, přisedni si a obsluhuj Karlíka, aby zapomněl a aby se rozveselil.“

„Nezapomenu,“ vrtěl Karel hlavou, „naopak, tvé štěstí připomíná mi mé ztracené rodinné blaho, — ženu, dítě za mořem a já nebudu dříve spokojen, dokud je nenaleznu a s nimi se nesloučím.“

„Vaše, — pardon,“ opravovala se Růžena, „tvoje manželka zůstala v Rusku?“

„Ne, v Americe. Nechal jsem je tam před pěti lety, utíkaje jako psanec, a nemám od té doby od nich zpráv!“

„Snad nebude jim zle. Vždyť v Americe žena snáze se uživí a jest ve větší vážnosti než u nás,“ těšila Růžena. „Nepochybně vzpomínají na tebe rovněž s láskou i touhou a těší se na shledání, kteréž asi bude snadné. Pomůžeme ti pátrati, budeme psáti vyslanci, konsulům, ty svým známým, dáme do všech čelnějších listů vyzvání —“

„O tom jindy,“ přerušil Jaromír Růženu. „Nyní se, Karlíku, pokojně nasnídej“ — bezdůvodná vybídka, bratrovi z ciziny chutnalo podivuhodně, — „a dovol, abych pomýšlel na odchod. Blíží se osmá, musím do práce.“

„Mnou se nedej v ničem zdržovati,“ žádal Karel. „Nechci ti býti na obtíž, hněte mne dosti, že jsem se musil k vám pozvati —“

„Láry fáry!“

„Nu, neříkej. Pozoruji, že máte sami málo místa, byteček nevysokého úředníka, avšak snad pro mne nějaký koutek přece zbude — “

„Místa máme všichni dost!“ rozhodla Růžena, „a zůstaneš u nás, jak dlouho se ti bude líbiti.“

„Dokud nenaleznu nějakou práci,“ sliboval Karel. „Doufám, že za několik dní —“

„Prosím tě, švakříčku,“ žádala Růžena, „neodcizuj se nám, jedva že jsi přišel. Z mála můžeme dáti málo, ale poskytneme, seč jsme, především neobmezené pohostinství.“

„Nu nu, matinko,“ smál se na široko Karel, „neslibujte mnoho. Budu tuším na překážku, přibude vás, — eh, nečervenej se, — řekněme, že bych tedy, — kdyby bylo nejhůře, použil vaší laskavosti až do té doby. Přihlašuji se již napřed za kmotra, slyšíš Jaromíre, já jsem kmotrem tvému třetímu, já, nikdo jiný!“

„Ovšem, ovšem,“ ubezpečoval Jaromír přešlapuje nepokojně. „Zůstaneš u nás, rozhodnuto, ruku na to. Kam ti mám poslati pro zavazadla? Nechal jsi je v hostinci či v celnici?“

„Já, — zavazadla? Což jsem pán, na cestě do českých lázní? Já jsem chudý člověk, jenž vozí po světě svůj žaludek a své ruce, nic více. Kdybych měl jaká zavazadla, neobtěžoval bych tě ani valně.“

„Nehněvej se, nechtěl jsem tě pohoršiti. Užívej zatím mého, vše jest ti otevřeno a k službám. S bohem! Musím již odejíti. Bavte se zde dobře, hrej si s dětmi, nebo dívej se z okna, neb lehni si, pohov a zdřímni si, jez a pij, neb čiň co ti libo, jako bys byl u mne pánem. Na shledanou, s bohem! Růženko, jsem přesvědčen, že si náš host nebude moci na nic stěžovati, — Miladko, Ctibore, pac a pusu —,“ Jaromír byl již v kuchyni, „Anče, na mého bratra se hledí jako na mne! Poslouchat, uctivá k němu být!“

O polednách přiběhl Jaromír všecek uřícen domů. Chytil nejprve Miladku, zulíbal ji a obrátil se po svém malém klučíkovi, aby jej také poceloval.

„Co je mu? Co se stalo?“ tázal se vida, že hošík má hlavu obvázanou.

„Eh,“ mínila Růžena nedbalým spůsobem, jímž jen poněkud mateřské pohoršení prorázelo, „švakříček si s ním hrál, vyhazoval jej do výšky a při tom rozbila se lampa a Ctiborovi hlavinka.“

„Tak tak! A příliš?“ Starostlivý otec posadil si na klín hošíka, jenž patrně o ránu nedbal.

„Ba ne, malá odřenina — —“

„Kde jest Karel?“

„Čekám naň. Řekl, že se musí na tu zlatou plesnivou Prahu podívati, a odešel k jedenácté.“

„Odešel?! A tys ho nechala tak odejíti?“

„Ne. Říkal sám, že by potřeboval něco teplejšího na sebe, otevřela jsem mu tvoji šatnu, zkoušel svrchník, plášť a všechno mu bylo malé, až se jakž takž do tvého svátečního zimníku vešel.“

Jaromír krátil si čekání na bratra hrou s dětmi.

„Kam jej uložíme?“ tázala se Růžena, jsouc s přípravami k obědu úplně hotova, a usedajíc do středu své rodiny.

„Ponechám mu svůj pokoj, nebude potřebí ani valně co v něm upravovati.“

„Arciť, — ale přece, — jenom, — totiž — myslím,“ Růžena byla jaksi v rozpacích o začátek, „odpusť, že se o tom zmiňuji, — švakříček má zvláštní zvyk, někde v cizině naučený, nepozoroval jsi?“

„Ne. Což?“

„Inu — abych tedy pravdu řekla: Žvýká tabák. Nesejde na tom nic, zmiňuji se o tom jen proto, abys nebyl udiven, když odstraním z tvého pokoje záclony, koberce, pohovku a nastavím do všech koutů nádob, — leč vzpomínám si, nemáme jich, buď tak laskav a kup čtyři neb šest takových, — jak se tomu říká slušně — crachoirů.“

„S radostí. Každý má svou slabou stránku, a já doufám, že moje hodná ženuška přes všechnu svou přísnost v požadavku čistoty dovede býti shovívavá —“

„Nemluv ani o tom. A ještě něco jsem ti chtěla na srdce vložiti: Dej mu nějaké peníze. Přiznal se, že nemá ani haléře, založila jsem jej zatím sama — —“

„Na můj účet. Děkuju ti. Vzpomněl jsem si sám na to, — ale kdyby už jen šel! Čas ubíhá, děti jsou hladovy —“

„Dám jim dříve.“

Růžena přistrojila stranou dětem. Pečovala o jich nasycení, přecházela a počala upadávati v nevrlou náladu, kteráž správné hospodyně obyčejně při sušení odkládaného oběda navštěvuje.

Jaromír žertem zažehnával nelibost Růženinu.

„Nyní již sám nemohu déle čekati,“ přiznal se konečně, „zbývá mi právě toliko čtvrt hodiny —“

„Však jsi mohl již dříve pojísti!“ hněvala se Růžena. „V poslední chvíli odbudeš všechno na kvap a pak se opět uběhneš — —. Ale, víš, čeho se obávám? Karel si dal ode mne všeliké rodinné události vypravovati, maně jsme připadli také na strýce Tisovského, a snad si k němu zašel —“

„Ale jdižiž,“ pochyboval Jaromír. „Vždyť Karel má přec také oči a vidí, že mu nelze uvésti se do slušného domu tak, jak nyní vypadá.“

„Kdož ví? Nezdá se býti přes míru ostýchavým a zdržel se u Tisovských dokonce snad na oběd.“

„U koho? Což strýc nebo teta bývají kdy doma? A kdyby zvláštní náhodou dnes oba současně seděli u stolu, nepozvali by Karla zajisté, leč by se udál zá —“

Hřmotné otevření dveří přehlušilo slova Jaromírova.

„Na zdar, přátelé!“ volal Karel, vcházeje. „Divíte se, — což? Na zdar si zde říkají lidé po ulicích, naučil jsem se tomu pozdravu a líbí se mi. Zdržel jsem se poněkud, nu což na tom, — zasmějete se, — hned vám budu vypravovati, čím —“

„Zde tvé místo, Karle,“ vybízel Jaromír bratra k usednutí. „Dejme si dobře chutnati, dovol, abych tě předháněl, spěchám.“

„Zvláštní věc,“ divil se Karel. „Pro mne v Praze nikdo nemá času.“

„Nedurdi se,“ napomínal Jaromír. „Za chvíli jsou dvě hodiny, již abych byl hotov a na cestě do kanceláře. Proto mi nesmíš nic vytýkati —“

„Eh, nevytýkám. Lituji tě, hochu. Vždyť znám lépe než ty karabáč panské práce a spozoroval jsem, že jsi u hezkých lidí. Aspoň tetička se mi velice líbila —“

„Jak že?! Tys byl u tety? U paní Tisovské?“

„Ovšem! U milostivé paní Tisovské, manželky našeho znamenitého pana strýčka. Růženko, méně polévky, — my Amerikáni o ni nedbáme, raději více masa. Tys mi o nich vypravovala, a já vyšed si na procházku, pomyslil jsem si, proč bych je nenavštívil? Mohli by snad býti i uraženi, kdybych jim hned prvního dne poklonu nesložil, a mimo to, pan strýc jest inspektorem strojíren českomoravské dráhy spojovací, mohl bych jej po případě velmi dobře potřebovati, — děkuji, děkuji, za mořem si člověk odvykne, jísti vyvařené maso, — směl bych prositi hned o pečeni? Abych tě nezdržoval, Jaromíre, — pozoruji, jak se skutečně se vzácnou služební horlivostí chystáš na poskok do práce —, tedy zkrátka, šel jsem k nim. Krásný dům, nádherné schody a koridory, — jen co je pravda. Zazvoním, skrze bronzované

mřížení dveří podívá se na mne jakés děvče a utrhne se: ‚Zde nic není!‘ ‚Holka!‘ volám za ní, ‚mýlite se, zde bydlí můj strýc, čtu to na dveřích.‘ Služka otevře, kouká. — ‚Co strýc, — pan inspektor?‘ praví pyšně a urážlivě. ‚Není doma!‘ Chtěla mi znovu zavříti. Odstrčil jsem ji a vešel. ‚Budu tedy mluviti s paní tetou,“ rozkřikl jsem se na panskou stvůru. ‚Má návštěvu, počkejte zde,‘ zdržovala opět služka a nechala mne v předpokoji státi. Čekal jsem chvilku, chvíli, vedle kdesi ozývalo se pořáde jakés bujné řehtání a křik, ale nikdo nepřicházel, nikdo mne nezval dále. Zaklepám, nic, opět, zase nic. I vejdu tedy. Jsem v prostranném saloně, samé hedvábí a zlato, líbí se mi tam. Před sebou vidím zasklené, lehkou záslonou potažené dvéře a skrze ně proti jasným oknům dámu a mladého pána: vyráželi se jen což děláš. Pomysliv si, ‚nebudu vytrhovati, počkám,‘ usedl jsem. Dáma se kolébala na houpacím křesle, smála se, až z toho byla radost, vjela svému kavalírovi někdy rukama do vlasů, pak zavadila oň zase nožkou, nebo přiklonila se k němu a on chytal ji za prsty, kroužil kolem ní, šeptal jí cosi, poskakoval, tančil, líbal ruce a konečně octli se tak nějak blízko, že se mi zdálo, jako bych zaslechl políbení. ‚Dobré chutnání, ale co já z toho mám,‘ pravím a jdu ven. ‚Holka‘, volám opět služku, ‚pojďte sem!‘ Nějaké dvéře se otevrou, děvče vystrčí hlavu a poroučí zase: ‚Buďte zticha, čekejte.‘ ‚Pojďte sem,‘ povídám, chytím ji za ruku a vedu do salonu. ‚Tam baví se nějaká drůbež a na tu jsem se nepřišel podívati. Chci mluviti s paní tetou!‘ ‚Pst!‘ okřikuje uleknuté děvče, ‚milostivá paní, pojďte ven!‘ Utíkala, ale já jsem neutekl. Milostivá paní tetička baví se s nějakým snad mým bratrancem a k tomu mám já právo také, napadlo mi. ‚Račte dovoliti,‘ pravím otevřev si zasklené dvéře, ‚mám čest, s paní Tisovskou?‘ Oba vylétli jako když do vrabců střelí, začervenali se, tetička méně než mladý pán, vybraný švihák. ‚Co chcete, jak jste se opovážil, kdo vás pustil,‘ a jinak sápali se na mne. Strýc že prý není doma, abych si jej hledal po strojírnách, že mne dá vyvésti, — tak si vedla a její společník, vzpamatovav se z leknutí, počal na mne dorážeti teprv zhurta. ‚Něžně mne vítáte, paní tetičko,‘ usmál jsem se, ‚nemám vám sice za zlé, jestli že mne ihned nepoznáváte, ale dovolte, abych konečně také já směl promluviti a říci vám, že váš synovec, Karel Horák, přišel vás pozdraviti!‘ Čepýřila se znova. ‚Synovec? Jaký synovec!? Drzý člověče,‘ a tak dále, tak prý by každý jiný pobuda neb otrhanec také mohl přijíti, a začala zvonit. Nechav ji sedl jsem si. ‚Ale drahá paní tetičko, což se skutečně nikterak neumíte upamatovati na svého synovce Karla, na bratra Jaromíra Horáka, kterýž slouží jakožto konstruktér pod panem strýčkem? Vždyť jsem byl na vaší svatbě, ovšem jen z daleka, vy jste byla bohatá, hezounká, šestnáctiletá nevěstinka a já třináctiletý kluk, pak jsem vám ručičky líbal, vašeho synáčka kolébal, dal jsem se do Šlesviku k dělostřelcům na vojnu a šest let po vaší svatbě šel jsem k Mexikánům — což o tom všem již pranic nevíte?‘ Že prý ovšem nějaký lehkomyslný člověk z příbuzenstva jejího muže — pravila — všechny tyto kousky vyvedl, ale ten prý dávno se ztratil v cizině, zanikl, zahynul, nikdo o něm neví a já že jsem lhář, podvodník a ještě něco horšího. ‚Tak, tak,‘ zasteskl jsem si, ‚čistě mne vítáte! Ani bych

neřekl, že byste mohla zapomenouti; jak se na vás dívám, podobá se mi, že nestárnete, vyhlížíte jak mladice, rozkošná, k nakousnutí a musí vám býti přec bez mála čtyřicet — —‘. Tím jsem si, jestli se nemýlím, nejhůř posloužil. Teprve potom zrudla paní teta do tmavočervena a společně se svým ctitelem a služkami vyhnala mne skoro s ostudou. Co tomu říkáte?“

„Že jsi velice chybil,“ vyhrklo z Jaromíra. „Jestli se o tom strýc dozví, budu míti co napravovati.“

„Proč? Ani se o to nepokoušej! Jaké strachy, což mně sejde na panstvu!“

„Tobě ovšem pranic, jak se domníváš. A pak, — omlouvám tě, nemůžeš za nic, nevěděl jsi, na jaké lidi uhodíš. Nermuť se proto. Jen za jedno tě prosím, — slib mi, že se nikomu o své návštěvě a jejím průběhu ani špetem nezmíníš! Slibuješ? Dobrá. Spoléhám. S bohem!“

Jaromír vyběhl a mžikem se zase vrátil.

„Zde v mé šatně jsou pro tebe uchystány moje nejpohodlnější šaty, vezmi si je, chceš-li si vyjíti,“ hovořil, strkaje do kapsy kabátu v jarmaře tobolku, aby děti neviděly. „Večer na shledanou.“

Rozladěn a ulevuje si povzdechy spěchal Jaromír k nádraží. Zastaviv se u svého stolu v kreslírně oprášil se pečlivě, upravil kravatu, vyměnil rukavičky, vzal několik výkresů a vydal se přes dlouhou chodbu na cestu k dveřím se zlatým nápisem: „Chef inspektorátu strojíren, Aleš Tisovský.“

Po opětovném velmi zdvořilém zaklepání vešel. Nalezal se v přední kanceláři, u inspektorova tajemníka, jenž ležel pohodlně roztažen na pohovce a četl večerníky.

„Čeho si přejete, pane Horáku?“ zívl tajemník, pozvednuv se poněkud.

„Pan inspektor přítomen?“

„Není.“ Tajemník pohřížil se opět ve čtení večerníku.

„Byl bych přišel velmi rád již dopoledne,“ ozval se za chvíli Jaromír, „bylo mi však řečeno, že si pan inspektor někam vyjel?“

„Tak? O tom já nic nevím.“

„Vrátí se snad ještě dnes?“

„Ale příteli, vy jste komický,“ odpovídal tajemník, „jak mohu věděti, zdali se vrátí, když mi ani není známo, je-li v Praze či kde?“

„Snad na inspekci?“

„Ano, na inspekci,“ usmál se posupně tajemník. „Již asi týden. Aspoň pět dní jsem ho ani okem nezahledl.“

„Já mám velmi nutnou, velmi důležitou věc,“ hartusil Jaromír.

„Já několik. Tam u něho na stole vrší se akt na akt k aprobaci a k podpisu, dotazy a upomínky jen se sypou a já mám zodpovídati, já budu pak jako obyčejně všeho vinen! Měl jsem upozorniti, v čas předložiti, — eh!“ Tajemník se vzchopil a protáhl. „Již jsem od povalování všecek rozlámaný. Venku tak krásně a já nesmím na ulici. Kdyby starého napadlo sem se podívati a já zde nebyl —, nu, vždyť jej známe oba, — což? Objeví se zřídka, ale vždycky jako Joviš, hrom a blesk.“

„Nemohu si naříkati,“ krčil Jaromír rameny. „Strýc, pan inspektor nemívá ve zvyku ponižovati se k podrobnostem služby, poroučeti a překážeti všudež, a v tom — tuším, že bychom s ním mohli souhlasiti. Vysoký představený má zůstati skutečně na výši, přehlednouti a říditi všeobecně, aby nezabředl do titěrností a nezbavoval podřízené samostatnosti, v niž musí důvěřovati a o ni se opírati.“

„Pěkně řečeno,“ posmíval se tajemník. „Mohl byste napsati o tom instrukci a věnovati ji svému panu strýčkovi. Potřeboval by jí velmi, aby se naučil držeti vždycky otěže v rukou a nechopiti se jich toliko jednou za uherský měsíc; pak všechno poplaší, způsobí zmatek, rozdá několik důtek pro nic za nic a zmizí opět v oblacích. V oblacích hahaha, pst! Rozumíte? Náhodou připlete se člověku někdy slovo, které by se mohlo považovati za prostořekost nebo aspoň za špatný vtip. Ale neřekl jsem v jakých oblacích?“

„Nerozumím.“

„Jak je libo. Nechcete čísti večerníky?“ ptal se tajemník táhle, povstav a vybíraje si z kouta dlouhou dýmku.

„Děkuji. Šel bych raději, kdybych věděl, že se pana inspektora nedočkám.“

„Tato dýmka budiž vám důkazem mého pokojného svědomí, mé jistoty, že si sednete a se mnou promluvíte, aniž bychom se musili obávati pana inspektora. On jest nepřítelem mých dýmek, přeje si, abych zde kouřil kadidlem, a každého prvního ledna vrátí mi žádost za zvýšení služného s útrpným povzdechem: Zle, příteli, nutné úspory, uskrovněte se. Já se pak skrčím jako zmoklá slepice a bývám všecek šťasten, když se někdy ke mně snese paprsek inspektorské přízně stlačený ve spůsobě vonného doutníku. Zde mám jednu takovou vzácnost, věnuji vám ji, zapalte si —“

„Děkuji. Buďte zdráv!“

„Příteli, — žádné dětinství,“ bránil tajemník, zastupuje Jaromírovi cestu, „sedněte si, nebudete toho litovati. Povíme si něco. Hoří? Jemná chuť, aroma? Což? Že vám pan strýček jak živ nic podobného nenabídl?“

„Nepamatuji se. Co mi chcete říci?“

„Ach tak, — máte na spěch! Ano — tentoc — chodíváte do cirku?“

„Zřídka. Jednou, dvakrát a dost.“

„S rodinou?“

„Ano. V neděli odpůldne.“

„V neděli odpůldne, — ale, toť bych já také mohl!“

„Jako každý den večer. Vy se nemusíte obávati, že by vám tam děti usnuly.“

„Něčeho nemilejšího. Jak se vám líbí miss Dolly?“

„Dolly — Dolly, — ah ta, — tuším, že lítá skrze obruče, — ta brunetka — ta —“

„Ano, ta kyprá, bílá, jiskrooká miss Dolly, o níž jsem tolik slyšel, a na niž se netroufám večer podívati, aby pan — hm hm — šlakovité jarní počasí, člověk každé chvíle ochraptí. A pan inspektor nebývá v neděli odpoledne v cirku?“

„Posud jsem ho tam neviděl."

„Výtečně. Děkuji vám. Podíváme se na ni, hned příští neděli. Shledáme se tam?"

„Ne, příteli, vůbec nechápu jaksi —"

„Pozoruji. Nu, nepřipouštějte si to příliš k srdci. Chtěl jsem jen proto poučiti, abych věděl, kdy by mně mohlo býti volno, zočiti miss Dolly a jiné dámy, koně, clowny a podobné. Jistý pán má mne — jestli se nemýlím — v podezření, že mne zajímají jeho libůstky a vyhnul bych se rád každé příležitosti, která by ho náhodou v takové domněnce utvrzovati mohla. Za odměnu a poněvadž mi nechcete neb neumíte rozuměti, vyložím vám z upřimného přátelství dvě chyby, které vás hyzdí. Předně: Spatřujete na svých představených jen cnosti a zavíráte před jejich chybami oči; avšak my musíme — nezneužívajíce ničeho, vše věděti, aby pánům představeným bylo jasno, že nejsme hloupí, nýbrž diskretní. Pak si nás váží. Dále: Vymyslíte si něco dobrého, užitečného, velkolepého a sháníte hned pana inspektora, aby vám byl k službám, myslil, pracoval, věc zařídil. Ale on nemá času, nemá chuti, on může býti přesvědčen, že rozum jeho podřízených jen tenkráte smí kynouti důmyslem, když on do něho vrhne kvas nějakého rozkazu!"

Dveřmi trhnuto, rozevřely se, sluha vstrčil hlavu.

„Pane tajemníku, — starý — ukrutně rozdováděný. Ach, — tu je pan konstruktér, račte dovoliti — na slovíčko: Pan inspektor přišel z nenadání do strojíren, speskoval několik lidí, vkročil do kreslírny, prošel, podíval se tu a tam, vše bylo v pořádku, každý u svého stolu, v práci. Najednou si vzpomene milostpán: „Kde jest pan Horák — kde — kde —!?" a mračí se, bručí, naříká na nekázeň, lenost, vadí se s vrchním inženýrem — pst, — někdo jde, — snad on!" Sluha zavřel po tichu dvéře.

Za okamžik rozlétly se na široko; objevil se v nich inspektor Tisovský a za ním sluha v hluboké úkloně.

„Pane tajemníku, co nového?" Inspektorův pohled jen se mihnul přes Jaromíra.

„Maličkosti, ráčíte je míti připraveny na svém stole."

„Přejete si?" obrátil se inspektor zvolna k Jaromírovi.

„Dovolil jsem si přinésti návrh — —"

„Návrhy se podávají inspektorovi obvyklým spůsobem, skrze vrchního inženýra, jenž jest povinen s průvodním referátem věc mi předložiti. Lituji, pane Horáku, že obcházíte předepsanou cestu a vydáváte se na procházky po kancelářích v čas, v který jsem vás hledal na vašem místě."

„Pane strýčku — —"

„Připomínáte mi, že jsem vaším strýcem, nuž připomenu vám, že právě proto musíte vy první konati nejsvědomitěji svoji povinnost, aby ani vám, aniž komu jinému nenapadlo, jakoby inspektor Tisovský a konstruktér Horák byli blíže spřízněni než japonský císař a já."

„Račte prominouti," omlouval se uctivě Jaromír, „znám předpisy a nedovolil bych si obtěžovati vás, pane inspektore, kdyby neběželo o věc dosti důležitou, o níž bych rád vyslechl váš úsudek, než se

pustím do další dosti veliké práce. Kdyby moje myšlenka nalezla vašeho souhlasu, bylo by opět potřebí vašeho rozkazu, aby se provedení nezdržovalo; takového jsem se obával, kdybych se dříve —"

„Dobrá, dobrá. Počkejte okamžik tedy. Pane tajemníku, co jest nejnutnější, — jen nejvíce nutné —, na ostatní nemám dnes času, až jindy — připomeňte mi! Vaše starost!"

Inspektor podepsal rychle asi tucet spisů a pokynul pak Jaromírovi, aby přistoupil.

Bubnuje netrpělivě na stůl a hledě z pod vysoko vytaženého obočí do prázdna, poslouchal Jaromírův výklad o nálezu příhodné, nové, levné konstrukce mostu. Slova konstruktérova chvěla se zanícením a mátla, rozbíjela se o úskalí ledového klidu inspektorova, jehož zjevná nepřístupnost Jaromíra v rozpaky uváděla a ponižovala.

„Z vašich klikyháků se nevyznám," přerušil inspektor svého synovce, pohlednuv nedbale na předložené náčrtky a výpočty. „Nemůžete žádati, abych si vše přimyslil, k čemu pouhou suchou schematickou kostru podáváte. Možno, že máte pravdu, vaše vývody zakládají se na větách theoreticky správných, leč důkaz musí býti proveden přesně a zevrubně ve spůsobě úplných, do podrobna provedených návrhů, aby se mohlo přistoupiti ke zkoumání, zdali všechno i v nejmenších maličkostech hraje. Dejte si s tím práci, je-li vám libo, a předložte pak hotové dílo obvyklým úředním spůsobem."

Inspektor povstal, přeložil těžítka na stole, postavil teploměr lépe do světla a chystal se k odchodu.

„Abych nemusil v brzku obtěžovati," osmělil se Jaromír, sbaliv své náčrtky, „dovolil bych si hned s malou prosbou —"

„Zase něco!?" kasal se inspektor. „Rychle, — nezbývá mi mnoho času!"

„Můj bratr Karel —"

„Zavřete dvéře do přední kanceláře."

„Karel se vrátil z ciziny," pokračoval Jaromír učiniv dle strýcova přání.

„Tedy přece pravda!" rozhorlil se pan Tisovský, nečekaje na další. „Nechtěl jsem věřiti, když si moje paní stěžovala a nescházelo mnoho, že bych byl učinil policii oznámení o cizím tulákovi, vydírači, jenž se vydává za mého synovce. Prve dole v kreslírně napadlo mi, že bys mohl něco věděti a proto jsem se po tobě sháněl. Pro jiné starosti vypadlo mi to hned z paměti a již bych byl ani nevzpomněl, kdybys nyní sám nezačínal. Karel se vrátil. Tak! Pěkné nadělení! Nepochodiv u nás, šel k tobě? Což? Ale tys jej ovšem ihned propustil s ujištěním, že takovým hostům nelze nabídnouti, aby si sedli?"

„Jednal jsem poněkud mírněji. Karel jest chudák, byl snad lehkomyslný, jest nešťasten a vrátil se nepochybně s poctivou vůlí, žíti řádně."

„Jakže? Starý voják, ničema, petrolejník Karel jest hoden politování? Člověk, jenž hned na poprvé vrazí do mého domu jako lupič? Moje paní líčila jej úplně správně, vidím jej před sebou, otrapu, čpícího lihovinami a zlými úmysly. Jednám až příliš shovívavě, odpouštěje mu skandál, jaký u mne spůsobil. Mně nemusí už choditi ani na oči. A tobě, Jaromíre, radím upřímně: Nepodávej mu ani prst!"

„Prozatím poskytl jsem mu u sebe toliko útulek, na několik dní, na kratinkou dobu, co by si nějaký chleba nalezl. Domníval jsem se, byl bych vás rád upozornil, pane strýčku, chtěl jsem prositi, — zda-li by — někde u dráhy — nějaká práce —“

„Ani pomyšlení!“ bránil se inspektor oběma rukama. „Toť bych si nasadil pěkného mola do kožichu. Mimo to jsem za své opatření zodpovědný a po přijetí Karla do služby železnice nemohl bych na okamžik pokojně hlavu položiti. Jaromíre, přiznej se, — on tě poslal na mne!“

„Ne, — bůh uchovej, chci mu práci vyhledati sám, abych jej uvaroval zklamání té či oné neděje. Jest roztrpčen, nač mu přitěžovati!“

„Tys nenapravitelný dětina, — nechť. Věřím ti. Avšak mně běží o to, aby se nepokusil podruhé, dobývati se na mne. Nechť se neopováží hlásiti se ke mně, dokud mi deset svědků nedotvrdí, že proměnil se v slušného člověka. Nedám si dělati ostudu. Vystříhej ho, Jaromíre, ukládám ti za něho zodpovědnost! Zde vezmi něco pro Karla, — neříkej mu, že ode mne, tím bys jej teprv na mne poštval. A zbav se ho, co nejdříve, co nejdůkladněji. Buď tak laskav, spoléhám se na tebe a děkuju ti napřed.“

„Mohu, pane inspektore, svěřiti provádění výkresů k mostu kresličům?“

„Ne. Váš pokus nutno považovati prozatím za soukromý. Pro takový a výsledkem vůbec nejistý nelze zneužívati služeb našich úředníků.“

Sklíčen odešel Jaromír do kreslírny. Hořkost, naplňující jeho duši, usnadnila mu však snésti výtky vrchního inženýra, jež tento pán po inspektorovi svědomitě a poněkud rozšířeně opakoval.

Večer zastal Růženu opět samotnou s dětmi doma. Karel prý do pěti spal a pak si znovu vyšel; použil Jaromírovy laskavosti a oblekl se do jeho šatů; jen svůj klobouk si nechal, ač mu Růžena jiný, méně ztýraný a divoký, vnucovala. Jedl prý chudák s velikou chutí; od oběda nejen že nic nezbylo k večeři jak obyčejně, nýbrž musila Karlovi na vrch ještě beefsteak upraviti. Jak takový ubožák vyhladoví, a co jest mu pak doháněti, než se zasytí!

Čekali naň s večeří, do osmi, do devíti, do desíti a déle. Růžena měla připraveno a v záloze tolik, že s klidem a důvěrou ve vítězství nad hladem švakrovým jeho příchodu očekávala.

Karlovi arci bylo nemožno dostaviti se v čas, který se Růženě líbil. Sedělť právě tou dobou v „Théâtre variété“ na jevišti, v levo, a díval se do manège cirku.

Místo vedle něho bylo obsazeno starým pánem, jehož plný, zdravý obličej vychováním a životem barokně byl stylisován. S vysokým obočím, zahnutým nikoli malým nosem, živým, jasným okem a malými jemně kreslenými ústy v hladce vyholené tváři podobal se slušnému pánu z minulého století; iluse takového příbuzenstva byla sesílena uspořádáním sněhobílého nákrčníku a vysokou holí s knoflíkem ze sloni, jíž si pán lehce pohrával. Sledoval s čilým účastenstvím všechny hry, pozdravil tu a tam někoho s vybranou zdvořilostí, nahlížel do programu velikými skly v koštěném skřipci zasazenými, a projevil někdy své zalíbení lehkým, delikátním zatleskáním špičkami prstů pravé ruky do

levé dlaně. Sousedy neobtěžoval ničím, ač ani na okamžik nepřestal býti učiněnou přívětivostí; byl patrně ochoten počíti hovor s každým, komu by se tím zavděčil.

V manège metali dva clownové kozelce, skákali přes sebe, vrtěli se, tančili a hráli na klarinety ustavičně, nepřetržitě, v nejnemožnějších posicích a v přemetech. Líbili se, byli voláni, musili opakovati.

Pak strhl se ohlušující potlesk, jásot a volání „výborně!“ „opakovat!“ jež nebralo konce. Clownové vydupáni, vykřičeni znovu do kruhu.

Dole u hrazení manège stál vysoký pán statné postavy, černě oděný s rukama na prsou skříženýma. Rozhlížel se s úsměvem po jásajícím obecenstvu a jeho zrak setkal se s očima starého pána vedle Karla sedícího. Pozdravili se a výměna veselého potěšení jasnými pohledy sblížila je.

„Náš lid jest přec jen vděčné dítě, pane doktore,“ pravil starý pán nakloniv se dolů, „takový světoběžník zahraje mu na výdělek, „ani mi to lidé nepřejou, že chodím za tebou“, a my třeštíme radostí, jako by se nám bylo bůh ví jakého vyznamenání dostalo.“

„Přirozeno,“ mínil doktor, „odstrkánek zvyklý jen odpadkům s cizího stolu nezná míry vděčnosti, když mu jednou nabídnou laskominu po přání jeho srdce. Mimo to tají se v našem lidu přece mnoho idealního směru, který někdy mocně prorážívá v nadšeném účastenství ke všemu co nám svaté a drahé. Ovšemť spůsob projevu bývá obyčejně neumělý, těžký, a formu dávají mu lidé, k vychovávání lidu nejméně povolaní. Před chvílí připomenul mi potlesk podobnou bouři souhlasu, kteréž jsem byl nedávno svědkem —“

„Ah, — co to bylo? Víte, že mne vše zajímá.“

„Hloupý, pranejapný popěvek, ale karakteristický. Učiním někdy třídám, které nazýváme nižšími, návštěvu tam, kde je naleznu doma, v nenucenosti. Podíval jsem se jednou do hospody, kdež bavili obecenstvo zpěváci, mimo jiné také písní, o jejímž nesmírném úspěchu jsem se zmínil.“

„A zní?“

„„Nepamatuji si celou, toliko úryvek.“

„Prosím zaň snažně.“

Doktor, přikročiv co nejblíže, recitoval tlumeným hlasem:

„Na střeše byli klempíři,
dole baroni a rytíři,
žádnému nic nenapadlo,
shořelo nám naše divadlo.“

„Výborně, prosím dále.“

„Klíč neměl ani strojmistr,
ani portýr ani sbormistr,
i nastal jest zmatek zmatený,
když spustil hydrant — —“

V nové bouři potlesku zanikla další slova doktorova; se smíchem podal nahoru starému pánovi ruku a odstoupil opět na své místo.

(Pokračování.)

Pod Pilátem.

Z potulek po Švýcarsku

podává

Eug. Mir. Rutte.

(Dokončení.)

Plujeme kolem kyprých, zelených niv, podél břehů, jež znenáhla se rozstupují, četné choboty a zátoky nepravidelných tvarů tvoří a příjemných rozmanitostí skytají hojnost, plujeme podél útulných letohrádků ve stínu košatých stromů, jakoby se skalami srostlých, blížíme se stavení, v němž reformator hudby moderní, Richard Wagner, s Muzou svou libánky slavil, dále plujeme podél nábřeží Maggenhornu, jež v pozadí četnými letohrádky je věnčeno. Z předu pak uprostřed jezera malebně vyčnívají dva bludné balvany; jeden z nich, úplně holý, ozdoben je štíhlým křížem dřevěným, druhý pak svěžím listovím a malou kapličkou, kterouž zde, jakož i na četných jiných místech této části jezera rybáři patronu svému sv. Mikuláši postavili.

Ani jsme se nenabažili pohledu toho a již nalezáme se v širší vodě. Pojednou rozevírají se před námi nové prospekty, z nichž jeden malebností převyšuje druhý. Jsme na křižovatce proudů jednotlivých částí jezera Čtyrkantonského, totiž jezera Luzernského, kteréž právě jsme opustili, jezera Küssnachtského nejseverněji se zahýbajícího a jezera Alpnašského, z jihu podél Piláta vody své vylévajícího. Všecka tato ramena zdají se býti uzavřenými celky a rozmanitost krajinek lahodné podporují.

Kouzlo šťavnatých lučin a mohutných lesů po Alpách ve výši se táhnoucích, svěžest přírody, umírněnost a lahoda tvarů, zelené vlny smaragdového jezera a vonný horský vzduch jímá dojmy svými nenasytné oko, vnímavou mysl. Nemůžeme se nabažiti pohledů a oko tkví nejraději na vzdálených temenech sněžných velikánů bernských, jež za tmavým Pilátem majestátně jižní obzor uzavírají.

Řada čarovných obrázků další cestou neustává. Čtyrkantonské jezero, obklopené nesčetnými půvaby kantonů Luzern, Uri a Unterwalden, jest všude úchvatně krásné a mění stále tvářnost svou. Tu jest vážné, nálady slavnostní, v širokém zrcadle se rozkládajíc, onde zase nabývá divoké rozervané podoby, vinouc se pracně v kotlinách gigantických hor sněžnými bedry modrou oblohu podpírajících. Tu zase hlubina jeho jest mělká, lesklé rybky v průsvitných vlnách jeho se prohánějí, zlatomodré vážky i korunky lučního kvítí zhlížejí se v zrcadle jeho, i zdá se nám býti okem nevinného děcka, tu zase jest několik stop hluboké, hladina jeho temnou zelení se barví, vlny nepokojně se zdýmají a vysoké Alpy kreslí v něm tmavé obrysy své dodávajíce mu vzezření přísného, vážného.

Blížíme se zátoce Weggiské, kolem níž přívětivé švýcarské domky jsou rozloženy; k ní sklánějí se tu v mírném svahu kypré pastviny, bohaté sady a stíny tmavého ořeší, jež v tomto úplně chráněném koutečku mísí tmavohnědé jehnědy své s květy jedlých kaštanů a hebkých

mandlovníků. Směrem přes špici věže kostelní v osadě Weggis, na úpatí Rigi, utkví oko na Känzeli, strmém skalnatém výstupku jeho, k němuž vede stezka srázná avšak obrazy svými namáhavé stoupání odměňující. Také Rigi-Kulm a Rigi-Staffel neozbrojenému oku se zjevují a když jsme po malé čtvrt hodině dospěli k stanici Vietznavě, můžeme náhodou stopovati i lokomotivu, jež ze stanice této pracně vylézá na vrch Rigi do výše 1751 metrů.

Alpští velikáni, kteří v jezeře Čtyrkantonském paty si omývají, překážejí si navzájem; nemohou se srovnati, jako nohy dvou naproti sobě za stolem sedících Longinů, rostou téměř do sebe a za Vietznavou Rigi a protějšek jeho Bürgenstock zelenými výběžky svými, — lidem „velký a malý nos“ zvanými — tak hluboko do jezera se tlačí, že je téměř uzavírají — nalezáme se tak uprostřed nevelkého prostoru, majíce těsně kolem sebe zelené řady příkrých vrchů a nad sebou blankytnou oblohu.

Znajíce již bohatost malebných krajinek jezera Čtyrkantonského čekáme dychtivě, čím oko as překvapeno bude, až parník na okraj malého obzoru našeho dojede. Z nejužšího místa, oběma „nosy“ tvořeného, plujeme do širší vody. Změna směru lodě rázem rozvinuje před námi nový obraz tvarů rozložitějších, sáhající na jihu k Buochsu, pak k lázním Beckenriedu, kteréž slynou bujnou vegetací a malebně rozloženy jsou kolem přívětivého kostelíku, před nímž překrásný ořech mohutné větve rozpíná. Východní část zdá se nám jako zelenou, nehybnou hradbou, u níž jezero´ končí, ale když parník obrátiv se od Beckenriedu na sever, směrem ke Gersavě přichází do prostřed jezera Gersavského, tu zdá se nám, že je neviditelná ruka jako dvě mohutné kulisy pošinula zpět, — v pravo Seelisburský chlum, v levo Rigi-Scheideck, — a užaslým očím zjevuje se úchvatný, hluboko se vrývající obraz, jenž patří k nejlepším dílům Čtyrkantonské obrazárny.

V levo, v tiché zátoce, v dumavém zátiší, jsouc téměř zcela od světa odloučena, skrývá se roztomilá Gersava. Nikdo by netušil, že jest to bývalý liliputánský svobodný státeček, jenž po čtyři století dovedl zachovati si samostatné republikánské zařízení a že tu o posvícení po tři dny a noci hodovalo tisíce tuláků, šejdířů, podloudníků a podobné chásky, kteráž čtvrtého dne rozprášila se do všech koutů světa, aby lidstvo blahodárné činnosti její na dlouho nebylo zbaveno.

Nad Gersavou táhnou se vysoko šťavnaté lučiny, vroubené dole tmavými krajkami nízkých borovic a stužkami bílých stezk, dále prohlédá jasně otevřená mýtina z temna sosen a jedlí; tu osamělá chaloupka, stářím svým již vetchá a nejistá, důvěrně opírá se o skálu omšenou, kaplička šerem větví zahalená pohlíží v tichý sad, břečťan vine se kol opuštěného kříže u křišťalového potůčku, a vše to oživeno jen melodickým cinkáním zvonků pasoucích se stád, svátečním zněním zvonů kostelních, harmonickým bubláním horských zřídel a šplounáním crčivých potůčků.

Obrazy tyto zmírňují idyllickým rázem svým vznešenost a vážnost nálady scenerie ostatní. Parník náš vesele víří a brázdí jezero směrem ku stanici Brunnen; rozmanitosti půvabných krajinek neubývá! Ale krásy ty nezdají se nikterak působiti na společnost mou na palubě

parníku. Anglie neodvracuje zraků svých od červeně vázaného Murraye, čte popis jezera a baví se krásou typografické úpravy a tiskařské černi, Francie šeptá si pikantní historky, mluví o modě a posmívá se tiše Německu, jehož ženská část pojídá piškoty, plete punčochu a nadšeně deklamuje Schillerova Tella, mužská část profesorská hledá hvězdy — v Baedekru, zapisuje do zápisníku a fagotovým basem bručí vysokou arii Rossiniho Arnolda. Lituji těchto lidiček, že si vyjeli na cesty, jen aby říci mohli, že tu byli; myslí si to zajisté tři přátelé moji se mnou pouť konající, myslí si to zajisté také hezký švýcarský junák, jenž opřen o zábradlí snivě vzhlíží ku svým horám a s utajenou rozkoší pozoruje šplounavé vlnky.

Ve stanici Brunnen můžeme z parníku přestoupiti do vlaku svato-Gothardské dráhy a dáti se jím dále na jih unášeti. U Brunnen objeví se nám nový čarovný obraz, k němuž dospějeme však také cestou jinou.

Směr z Luzerny přes jezero Zugské jest neméně zajímavý a místy čarokrásný. Činí-li na nás Čtyrkantonské jezero velikolepý, ba zdrcující dojem, zejmena v ramenech svých blíže tratě dráhy, uchvacuje-li nás epikou svou klassická půda Urnského jezera, vyprávějícího nám každým téměř krokem děje a báje Švýcarska a poskytujícího nám pohledy na mnohá místa historická, jež jsou svatou půdou svobodným synům krásné té země — jest naproti tomu Zugské jezero roztomilou idyllou, rozkošnou selankou venkovského zátiší, kteráž prostě k nám mluví a něhou a útulností svou lahodně nás jímá.

Na celém jezeře rozhostěn tichý, snivý klid, zamodralé vlnky jemně laškují pod zelenými břehy, na nichž malebně ukrývají se v šeru tmavého svislého stromoví ony pěkné, čistotné švýcarské domečky, jakým jsme se tolikráte v dětském věku svém obdivovali, kdykoliv jsme je ve hračkářské skříni zahledli, zelené révoví vine se k řadě světlých oken, čistými bílými zaslonami zastíněných a pěkným, vyřezávaným zástřeším okrášlených, spuštěnými zelenými žaluziemi ostýchavě prodírají se paprsky sluneční a zlatí plavý vlas dívčin nad vyšíváním svým skloněných. Na vlnách tiše šplounají rybářské loďky pod stříškami, sítěmi ověšenými, ukryté tmavé jehličí lesů vrhá stíny na světlejší partie, tvořené klenem a habrem; tuto shluklo se kol ojedinělého modřínu několik světlokorých břízek, na jejichž svislé proutky zavěsily se obláčky jemných, mladých lístků, tam zase vyběhla na pokraj samého jezera rozložitá arva, u jejichž kořenů z hebkého mechu usmívá se na nás bílá síť houpavých zvonečků konvalinek, a modrá očka pomněnek a pestré květenství vřesu a okoličnatých rostlin. Omšená skaliska, lesíky kaštanů, husté ořešiny a vnadné nivy, tolikerými bájemi a pověstmi o podzemských mužících a mstivých skřítcích oživené, něha snáší se nade vším a ukolébává nás do snivé nálady. Ten mír a klid přírody vkrádá se do srdce a mysl vznáší se jako ten skřivan na zlatém paprsku slunečním k azuru nebeskému.

Velebným zakončením obrazu toho jest pyramida Rigi, jež v plné kráse své zbožnou modlitbu celého okolí zdá se k nebesům vznášeti. Příkře do výše strmí jsouc ozdobena dole širokým pasem tichého boru, výše pak několika stuhami svěže zelených pastvin. Za ní v pravo

Brunnen a silnice Axenská. Kreslil V. Brechler.

vynikají ostré rysy Piláta, za oběma pak daleko v pozadí sněžné skráně kolosů bernských a stříbrojasná kštice cudné Panny.

Obraz tento zjevuje se nám přijíždějícím vlakem z Luzerny do městečka Zugu. Vábí nás více než staré, polozbořené hradby, zvětralá cimbuří, rozvaliny věží a trosky střílen, jež k těm brčálově zeleným břehům a k míru rozkošné přírody hodí se jako dělo na oltář — jako zugský quardián do cely hezké jeptišky.

Zugský quardián byl totiž genialní výmysl zugských radních pánů, vtipem a šelmovskými nápady vždy proslulých, a historie jeho souvisí s klášterem „Frauenthal", jenž stojí dosud na jezeře blízko Zugu. Milosrdným sestrám kláštera tohoto zachtělo se v době reformace sladkostí zapovězeného ovoce i umyslily si katolické víry se vzdáti a celu klášterní zaměniti s útulnou ložnicí svatební. Odhlasovali jednohlasně, však již první noc na to a také každou následující zjevovala se u oken cely každé jeptišky divná příšera, nazírajíc divýma očima dovnitř. Ženich takový nebyl žádné z nich po chuti. Velká hlava, ježatý vlas, kosmatý vous, zvláště však tři pěkné exempláře květoucích nosů polekaly tou měrou ženitby chtivou abatyši a ostatní sestry v Kristu, že jim zašla naprosto chuť opustiti klidný útulek klášterní.

Této nestvůře, jež byla chytráckým nápadem radních pánů zugských, dostalo se názvu „quardian" a kdykoliv slavná rada k poradě zasedala, byla — snad jako symbol moudrosti jejich — v okně poradní síně veřejně vystavována. Posměváčkové do dneška litují, že si zugští páni na vynález svůj, kterak moudře nevěsty Kristovy hojiti z choutek Eviných, patent nevzali a tři nosy v erb svého města nepojali, sobě ku slávě, potomkům k radosti.

Zugské jezero jest od Čtyrkantonského odděleno pouze malým pruhem země, v nepatrné návrší vystupujícím, a za malou půl hodiny lze ze stanice Immensee, první to vlastně stanice dráhy sv.-Gothardské, dostati se do Küssnachtu na jezeře Čtyrkantonském. As uprostřed tohoto návrší jest Tellova kaple, kdež dle pověsti Brutus kantonu Uri Gesslerovu zpupnost šípem ztrestal.

Jsme teprve v první stanici sv. Gothardské dráhy a to v Arthu, a již ta jest čímsi znamenitou, jako vůbec všecky stanice poskytují hojnost divů přírodních a zázraků stavby technické. Arth jest totiž východištěm dráhy na Rigi, jejíž trať na celém světě jest nejpříkřejší. Vlak unáší nás stanicí Goldavou, přes rozvaliny skály, kteráž se roku 1806 sřítila a pět set lidí pohrobila, a opisuje velký oblouk kolem pěkného jezera Lovertského, z něhož malebně vyniká přívětivý ostrůvek Schwanau, s omšenou a břečtanem ověnčenou zříceninou hradu, o němž koluje zasmušilá pověsť: každého roku jednou jest prý tam slyšeti ohromnou ránu, po ní zaznívá bolestný křik z věže a po chvíli vyrazí z této bíle oděná panna, pronásledujíc kolem hradby muže ozbrojeného, který konečně k smrti uštván, vrhá se do jezera. Pyká tak dle pověsti zlý hradu pán za to, že unesl krásnou, zbožnou dívku a bujným chtíčům svým ji obětoval.

Z klassické půdy Švýcarska dotkneme se dále veliké vesnice Steinen, významného místa v dějinách domácích, jelikož tu žil Werner Stauffacher, jemuž na počest po pět set roků kaple tu stojí, nesoucí

nápis prostý a naivní sice, k němužto však lid tou měrou přilnul, že nepřijal návrh, aby slova až příliš jednoduchá lepší formou básnickou byla zaměněna.

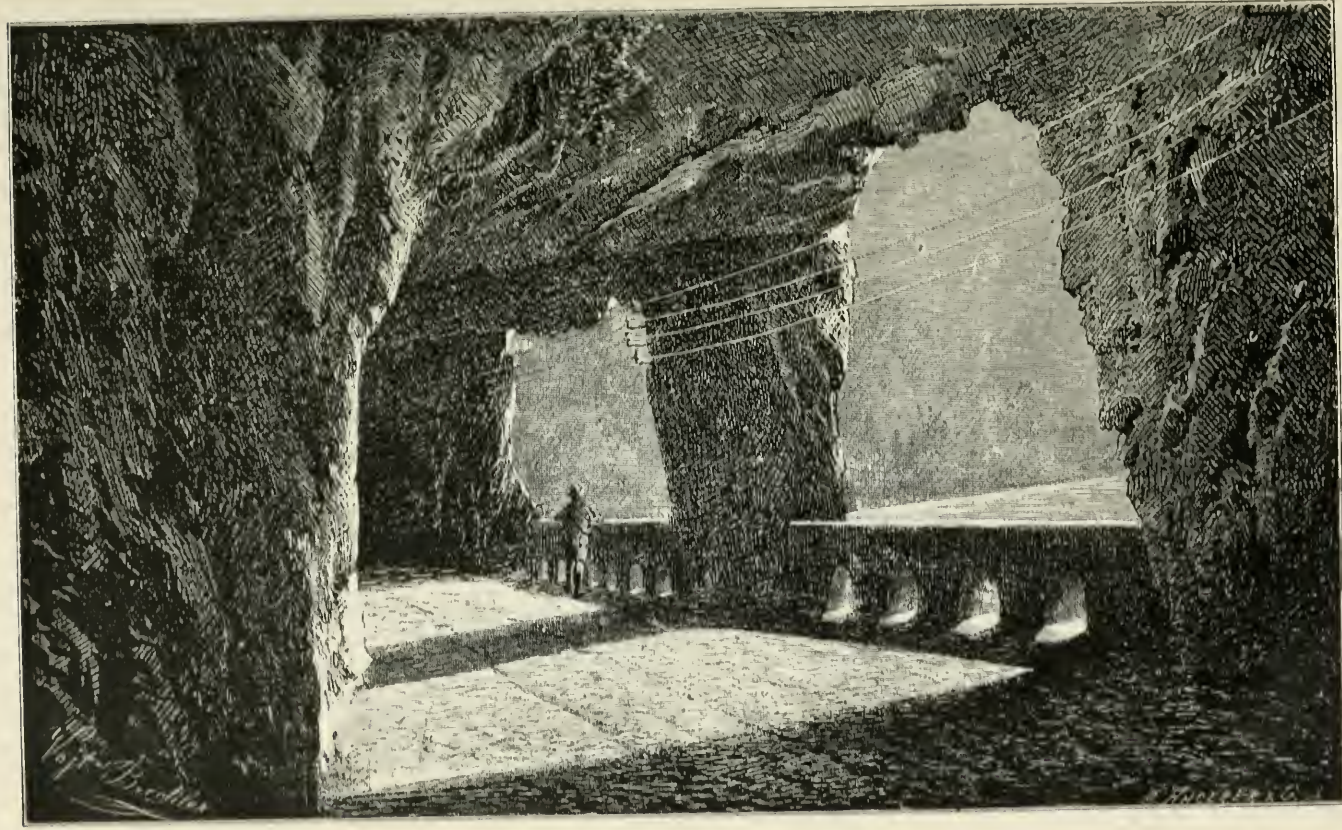
Jsme brzy v kolébce svobody švýcarské, v kantonu Schwyzském, jehož dějiny sahají ku křižáckým tažením, jenž sdílel věrně osudy kantonů Uri a Unterwalden, s nimi vznesl společně prapor svobody proti panujícímu domu habsburskému a posvětil jej bitvou u Morgartnu roku 1315. Jeho prapory vály ve všech bojích za svobodu, jeho barva červená a bílá stala se později národní barvou všech kantonů, jež ku trojici Schwyz, Uri a Unterwalden se připojily, jeho znak, bílý kříž v červeném poli, stal se spasným štítem republiky švýcarské a vítězným odznakem spřísežencův.

Vlak unáší nás kolem hlavního města Schwyzu k jezeru čtyřkantonů a ku stanici Brunnen, k níž jsme se blížili na své pouti po jezeře. U stanice této rozvine se, ač pouze na krátko, čarokrásný obraz, jenž tím více překvapuje, že z tmavého tunelu vyjíždějíce, pojednou spatřujeme lahodný obraz jezera Čtyrkantonského, vroubený zelenými lesy a žírnými pastvinami, zvedajícími se téměř až k temenům velkolepých hradeb horských.

Ale krásnější a rozsáhlejší obzorem svým jest rozhled z parníku k stanici Brunnen se blížícího.

V pravo ve výši volně rozloženy jsou pěkné hotely lázní Seelisberských a Sonnenberských, v levo Rigi-Scheideck, a k velkolepým těm kamenným kulisám postranním jsou důstojnou zadní dekorací oba Mythenstocky, ohromné to, osamotnělé kužely skalní, jichž lysá temena ostře obrysy své na modré sufitě nebeské rysují; na svahu zeleném malebně rozkládá se kanton Schwyz a nejblíže u nás vesnička Brunnen. Celkový vzhled obrazu toho připomíná na Trosky naše, jež ovšem jsou zmenšeným formatem Mythenstocků, nedostihujíce jejich velkoleposti.

Rozkládá se tu zároveň kus pastýřské idylly. Jako ovečky na vysokých pastvinách vonné byliny si vyhledávají a roztroušeně po srázných skalách lezou, tak vkusné, přívětivé chaloupky švýcarské, salaše a chaty, z dříví blízkých lesů stavěné, na střechách kameny obtížené, tu v „ráztokách“ horských se ukládají, onde na samotě k omšené skále lnou, tu z lesíka na mýtinu vybíhají, onde v stínu aleje světlých akátů neb ve tmavých vlhkých hájích se ukrývají, tu dole v jezeře se shlížejí, onde na závratnou výši si vylezly. A jakoby pastýř před bouří k sobě ovečky svolával, skupily se tam zase v ladné směsi kolem čistého chrámku s vysokou věží, k níž mohutné, husté kaštany dlouhé květy své sklánějí. A když ohromná stěna Mythenstocků paprsky zapadajícího slunce do ruda se barví, když chaloupky, vysoko na nich jak hnízdečka přilepené, skvějí se nachem červené jedle, odrážejícím se účinně od oslňujícího úbělu malty, když osmihranné tabulky oken jak zrcadélka zlatě se třpytí, kdežto již na jezero čtyř kantonů stíny večera zvolna se ukládají a hvězdy, na modré klenbě nebeské vyskakující v něm jiskřivě se odrážejí, když k tomu večerní Ave vzduchem svěžím, kořenitou vůní prosáklým, tiše se nese, — kohož by se tu nedotklo křídlo poesie? Schiller, třeba neznal skvělý obraz tento a jen z líčení přítele Goetha ve velikém duchu svém si jej vykreslil, líčí jej ve svém Tellu

Gallerie silnice Axenské. Kreslil V. Brechler.

ústy Stauffachra, vypravujícího, kterak lid ze severu k alpské baště putující rozkošné údolí toto sídlem si zvolil.

Zahneme-li parníkem za roh, tvořený Seelisbergem, abychom jeli směrem k Flüelenu, počátku silnice sv. Gotthardské, jsme překvapeni velkolepým obrazem rázu úplně nového. Jezero Čtyrkantonské vysílá tu ve smělém ohybu pravého úhlu rameno svoje — Urnské jezero — na jih ku práhu nesmírné té hradby alpských obrů, jež nehybně a přísně dělí teplý jih od chladného severu.

Dříve byli jsme poutáni půvabem, něžností pobřežních krajinek a útulných údolí, spojených mírnými svahy s velkolepou přírodou, přechod nebyl nikde náhlým; tu ale pojednou blížíme se k sedlu, jež do takové výše temena zvedá, že ve věčném sněhu a ledu umrzají.

Troje cesty vedou z Brunnen k přístavišti Flüelen, na nejjižnějším cípu jezera: po lodi, po silnici a po dráze. Nejvděčnějším jest ovšem s paluby parníku obdivovati se oběma břehům klassické půdy švýcarské, pročež volíme způsob a směr první.

Na příkrých, skalnatých březích Urnského jezera nebylo za starodávna ani směle vystavěné silnice, ani dráhy, bývalo tedy městečko Brunnen velmi oživeno, jak cestujícími, kteří se zbožím do Flüelnu doraziti chtěli, aby starou silnicí Gotthardskou, odtud počínající, ubírali se přes sedlo sv. Gottharda a kteří za tou příčinou po lodích do Flüelnu se dostali, tak výbojnými vojsky německých císařů a dobrovolníky švýcarskými, za mzdu páže své cizím najímatelům propůjčujícími, kteří touž cestou na primitivních lodicích „nauen" zvaných jižní národy přepadávali. Nyní pak, kdy celý obchod směr svůj pošinul s jiné dráhy v tato místa, kdy výletníkům švýcarským dráhou sv. Gotthardskou nová cesta příjemná se poskytla, jest Brunnen rozkošným dostaveníčkem touristů všemi směry k Italii směřujících. I historicky jest Brunnen zajímavo tím, že roku 1315 věčný svazek kantonů byl tu přísahou posvěcen a že po několik následujících století v těchto místech lid sousedních kantonů o blahu spolku svého se radil.

Rozhled na oba břehy jest zajímavý. V levo vysoko na Axensteinu vévodí krajině hrdý palác, jeden z nejkrásnějších a nejnákladnějších hotelů švýcarských, dále pod Fronalpstockem vine se pracně skalami a tunely silnice „Axenstrasse" a pod ní rovnoběžně mladší sestra její, trať dráhy sv. Gotthardské, přímým směrem vítězně prorývajíc skály srázné a hory vysoké; obě nás po celé cestě neopouštějí a ta neb ona mizí nám pouze na krátkou dobu v útrobách jejich.

V pravo vypíná se pyramida Urirotstock, pod ní na skalní terase vysoko nad jezerem vznáší se rozkošně položený Seelisberg a u paty jeho

omšený kámen leží
v jezera hladině,

třicet metrů vysoký to balvan, „Mythenstein", špici svou ve větvičkách malých borovic ukrývající, na jehož stěně k jezeru obrácené pozlacený nápis se skví a důstojným jest památníkem pěvci Tella, jejž postavili tu vděčné kantony r. 1859 při stalcté památce narozenin básníka, jenž jezero toto a pobřeží jeho oslavil kouzlem nehynoucí poesie své a zapěl vznešenou a povznášející hymnu svobody.

„— — — — — links am See, wenn man
nach Brunnen fährt, dem Mythenstein grad über
liegt eine Matte heimlich im Gehölz;
das Rütli heisst sie bei dem Volk der Hirten,“

praví Walter Fürst v Tellu, a slova ta maně na paměť nám přicházejí, když zrak náš spočine na osamělé svěže zelené louce mezi skalami, lesem a jezerem na mírnějším svahu rozložené, kdež skoro před šesti sty lety ve tmavé noci ze sedmého na osmý listopad 1307 zástupcové tří kantonů Schwyz, Uri a Unterwalden, totiž Stauffacher von Steinen, Walter Fürst z Attinghausen a Arnold an der Halden, s 30 stejně smýšlejícími snesli se, že utiskovatele své zničí, a zapřisáhli se slavným slibem, jejž Schiller líčí krásnými slovy:

„Wir wollen sein ein einig Volk von Brüdern,
in keiner Not uns trennen und Gefahr.
Wir wollen frei sein, wie die Vaeter waren:
Eher den Tod, als in der Knechtschaft leben.
Wir wollen trauen auf den höchsten Gott
und uns nicht fürchten vor der Macht der Menschen.“

Historická tato půda, na níž tři prameny vytryskují na místě, kde podle domnění lidu tři mužové ti stáli, stala se majetkem celého národa švýcarského, když vlastenecká mládež, nadšená bohatou minulostí vlasti své, sbírkami vlastnictví její si zakoupila z obavy, aby lakotná spekulace nezmocnila se ho k účelům posvátnou půdu zneucťujícím.

Stejná a neměnící se šířka Urnského jezera umožňuje, že máme oba břehy stále ve svém dozoru a tak spatřujeme hned na to vysoko nad sebou galerii, kterouž malebně vine se silnice Axenská, a dále vesničku Sisikon, na této straně jedinou obydlenou samotu, k níž kdysi jen namahavá stezka vedla, na pravém břehu však, na úpatí vznešeného Urirotstocku opuštěnou samotu Bauen, kteráž dosavad světu téměř je nepřístupná.

Nedaleko Sisikonu prohlédá z temných křovin, úplně jsouc překlenuta vysokým stromovím, malá kaplička na místě, kde dle báje Vilém Tell uniknul smělým skokem Gesslerovým katanům. Jasný zvuk zvonečku odráží se od ohromných, do sebe všelijak schoulených a vrostlých skalných stěn Axenu, a nese se daleko po jezerní hladině svolávaje jen jednou do roka slavnostním tónem statné muže švýcarské k bohoslužbě na památku Tellovu. A tu pak oživí se krásné jezero Čtyrkantonské, na ověnčených loďkách a pramicích ze všech končin přijíždějí junáci slavnostně odění, dívčiny ve svých malebných, pestrých oděvech, bratří ze všech kantonů pozdravují se na vzájem a když byli v chrámku službám božím přítomni, vracejí se v krásné domoviny své, jodlujíce a citerou i alpským rohem přizvukujíce.

Byť i drsná ruka historikova trhala pletivo bájí spřádaných kolem celé té řady míst, se vznikem a počátkem svobody švýcarské úzce souvisících, byť i kritika neúprosně stírala mythickou roušku a historickou pravdu povznášela nad stará podání — lid přec jen houževnatě lpí na

zkazkách, jež s mlékem mateřským v duši ssál, brání se učenému bádání, a pokládá je za blasfemii a prohřešení se proti vlasti a posvátným jejím tradicím. S osobami a jejich činy, jimž od mládí se obdivoval, s místy, k nimž s posvátnou úctou vzhlížel, nelze mu tak snadno se rozloučiti, a vzdělanec sám nerad uvěří výzkumům badatelů, čemuž nasvědčuje vzorná píle a ochrana, jakáž místům těm se prokazuje. Bujná lučina Rütli, přísaha za tmavé noci, kamenný výstupek u Tellovy kaple a uniknutí z rukou Gesslerových, temný hvozd a úvoz u Küssnachtu, smrtící šíp z luku Tellova — toť celá ta báj, tak prostinká a přec tak významná, představujíc prastarou snahu lidstva, domoci se nejdražšího statku — zlaté svobody.

Litujeme toho, kdo rozkošnou krajinu tuto prolétne na křídlech páry, že zjevuje se mu v mlhavých jen rysech, a výrok Viktora Huga, že cestování jest rodění se a umírání v jednom okamžiku, stává se tu smutnou pravdou.

Ve stanici Brunnen rozžehnou ve vagonech a my jedeme z tunelu do tunelu; sotva z jednoho jsme vylezli, již pronikavý hvizd parostroje ohlašuje nový jícen v útrobách šedých hor, přítmí v sousedství našem střídá se rychle s ostrým světlem a horkými paprsky zářivého slunce, náhlý přechod oko oslňuje a unavuje, jedeme více za tmy než za světla a když jsme tunelem v Oelbergu, 1941 metrů dlouhým a po sv.-Gotthardském tunelu nejdelším, projeli, jsme ve Flüelnu neuzřevše silnice Axenské a sloupořadí jejího, nepotěšivše se pohledem na Tellovu kapli, ostatní obrazy pak sotva z oka k mysli připustivše.

Zajímavějším jest putování pěšky po silnici Axenské. Neujde nám tak žádné místo z klassické půdy Švýcarska; máme pravý břeh s Mythensteinem a s lučinou Rütli stále před sebou a kráčíme pod samými strmými, příkře nad námi trčícími skalami, u jichž pat jako pídimužíci vypadáme. Tam hluboko pod námi rozlévá se celé jezero Urnské a parníky neustále po něm se křižující zdají se nám s výše, na kteréž se nalezáme, jako malé kocábky, jako hračky v domácím aquariu. Nejrozkošnější pohled jest z veliké galerie ve skále pracně vytesané, kterouž cesta vede a jejíž dva veliké, ve skále vytesané otvory, jež zdály se nám dříve z parníku hledícím, jako malé štěrbiny v sídle Cyklopů, připadají nám jako veranda orientalského hradu. Oba otvory, v pravidelných velikých obdélnících vytesané, jsou pěknými, kamennými rámci obrazům, jež jimi nám se zjevují. Přes to, že galerie jest chladná, že voda místy prosákává a kusy skal se drolí, chodci nebezpečím hrozíce, nejsme s to, abychom brzy odloučili se od čarokrásného pohledu. Jeden z nás čtyř přátel, těšící se slušnému barytonu, zpívá národní hymnu naši, hlas jeho se mocně odráží od kamenného klenutí a nese se oběma otvory dolů ku hladině jezera, na němž z paluby plovoucího právě parníku kývají nám pozdrav šátky i klobouky, druhý baví se házením kamínků, aby hloubku si znázornil, spanilá choť jeho trhá rozkvetlé růže v příruční svůj lis a třetí z milých přátel loučí se s posledním číslem své „Politiky“ zabaluje do ní kusy — velkého kamene, jenž byl právě ze skály se utrhnul a veleváženy život jeho ohrozil. Každý má památku, ten v mysli, ten za kloboukem, onen v „Politice“. Nadšeni krásami, které jsme viděli, těšíme se na nová překvapení a vstupujeme

ve Flüelnu do vlaku sv.-Gotthardské dráhy spolu s Anglií, jež připravila se na to dlouhým dalekohledem a bílým závojem na klobouku, s Francií, jež vystrojila se na to švýcarským kostumem, elegantním, však nepraktickým a s Germanií, k jejíž kolébavé chůzi málo se hodí filigránská alpská hůl kyticí okrášlená a jejížto ženská část neunavnými čelistěmi dvojí funkci, řeči a jídla, převýborně vykonává.

Assoka-mala.

Báseň

od

Jar. Vrchlického.

de vesmírem se záře tvoje lila
a rosou kam jsi skanula a manou
ó kráso, edenská ty růže bílá,
tam srdce tlukou ti a oči planou!
tam poutá v růže svět tvá božská síla!

Tak Dewie, neznámé, prosté dítě,
si ve knížecích zahradách kdys hrála,
na assoka strom vyšplhala hbitě,
v klín trhala květ jeho a se smála.
Ó kráso! provazy jsou tvoje sítě.

Šel kníže Sally kol a zůstal státi,
zřel tmavým listím stromů jako lunu
skrz tmavé stromy její tělo pláti.
Kdos v jeho srdci rozchvěl lásky strunu,
když svítit zřel ji, slyšel ji se smáti.

Ó dítě Čandalů, syn krále králů,
při jehož narození liják rýže
spad s oblohy, zúrodniv každou skálu
vše naplnil i paláce i chýže,
ten božský, velký před tebou stál v žalu.

„Jsi dcerou boha nebo smrtelníka,
já neviděl jsem v světě také krásy,
tvé oko meč je, který v srdce vniká,
a plameny jsou dlouhé tvoje řasy,
jež blahem chladí, když jim oko zvyká!“

— Jsem z kasty Čandalů a v prachu hynu!
Však odpor marný, sám ji stáhl dolů,
do zlatého ji vsadil palankinu,
na čelo svou ji vsadil aureolu,
v svůj palác veď ji skryt v bambusů stínu.

A když pak naha v jeho síni stála,
šla záře z jejích údů od úbělu,
že tmavá jizba světlem denním plála,
z úst jejích tekla vůně mahanelu
jak promluvila nebo jak se smála.

A toho zvěst dnem letěla a nocí,
zášť v palácích a radost v chýžích sela,
až doletěla ku králi a otci.
Ten vyslal posly a jich ústa děla,
co praví ústa přesily a moci:

„Ó synu! pro něhož jsem palác zlatý
dal vystavěti v Anarahdapuru,
jejž zasypal jsem skvosty, nad knížaty
jejž povznést chtěl jsem k slunci do azuru,
jak nésti mám teď balvan svojí ztráty?

Já mlčel, když jsi jak strom kaprok štědrý
dal chudým, čím jsem dařil tebe, všecko,
já mlčel, štěstí bylo s tvými bedry
a zázrakem kdys vítal tě bůh děcko.
Tys každému byl stín, jenž znaven vedry.

Žes ale za choť Čandalů vzal dceru,
to neodpustím, mlčet nesmím k tomu,
bramínů dítě za ženu ti beru
a dám ti trůn; jen královskému stromu
buď květem vonným a buď hvězdou v šeru!“

— A odpověděl otci svému Sally:
Když pohozena perla na hnojišti,
kde blázni jsou, jenž by jí pohrdali
jen proto, že se v smetích, v kalu blýští, —
kdo jinak než já jednal by, ó králi?

A ženu těhotnou když choutka chytí
po jabku granátovém, bude klidna,
když banán dáš ji? Jen když slunce svítí,
květ otvírá se a tvář jeho vlídná
chce v slunce jen a zřídka v měsíc zříti.

Král zarmoutil se a děl ku brahminům:
„Na její krásu podívat se jděte!
snad její krása mého syna činům
se vyrovná, snad u ní naleznete
vše, ku štěstí co slouží zemským synům.

A nemá-li pak to znamení spásy,
pak rozpoutá se hněvu mého řeka.“
Šli brahmíni a krátké přešly časy
a byli zpět — leč každý z nich se leká;
král pokynul a tak jich zněly hlasy:

První brahmin.

Ó králi mocný, slyš, Assoka-mala,
jak nazval ji tvůj syn, má zlaté tělo,
zář line z něho sladká, neustálá,
bok stejně hladký má jak prs a čelo,
jak kukuřice plod před námi stála.

Druhý brahmin.

Ó králi slavný, slyš, Assoka-mala
má oči velké, modré, usmívavé
jak mahanelu květy, jiskra hrála
a zlatem blýskala v jich tůni tmavé,
a duše, duše bohů z nich se smála.

Třetí brahmin.

Ó králi dobrý, slyš, Assoka-mala
má nohy jak dva lístky vodní růže,
z nich taká opojivá vůně vála,
že pták před hadem před ní srdce mnže;
ty nohy své nám zulíbati přála.

Čtvrtý brahmin.

Ó králi vlídný, slyš, Assoka-mala
má vlas modrému roven parasolu,
ten šlehá prs, jenž pod nímční jak skála
a ve modravých vlnách splývá dolů,
v ten vrhnout proud by duše má se bála.

Pátý brahmin.

Ó králi zbožný, slyš, Assoka-mala
Syrie Kanthy miláček je svatý,
a znamení, jež bohyně jí dala,
jak hvězdu nese ňader nad poupaty.
Ó šťastný syn tvůj, že jej chotěm zvala!

Tu podivil se král té svorné zvěsti
a nastoup cestu uzřít div ten ráje
a šel, a viděl, ocenil to štěstí
nad všecky trůny, žezla Hymalaje;
div mohl božskou její krásu snésti.

A žehnal jim, ač naplněný žalem,
dal zlato jim a démanty a perly.
Však děl: „Syn mladší bude po mně králem,
ty musíš zříci královské se berly.
když v její krásy žít chceš světle stálém.

Jeť dítě Čandalů; vol, láska moje
vždy s tebou bude — moc tu a tam krása.
Vím, těžké, trapné pro tebe to boje;
v plod zraje květ, když pel a lístky střásá
a krásnou nebude vždy žena tvoje!“

Leč Sally bez váhání zřek se trůnu,
rád nechal bratru koně, zbraně, slony
a v očích ženy své čet hvězdnou runu,
již vepsalo tam božství bez záclony,
v svém srdci chvět se nechal lásky strunu.

A bratr jeho stavěl věže, chrámy
a paláce s bájnými lesy květů,
kde proudy vod chrlily dračí tlamy,
a kopal cisterny, byl divem světů
a velký slávou, vesmíru byl známý;

Co Sally tiše seděl u tvých nohou,
tvé krásy trhaje květ zlatolistý,
ó dité snů! Jak motýl pod oblohou
táh' duší mou tvůj fantom tich a čistý,
těch ideal, jenž milovati mohou.

A v knize mé, kde spor a vášeň hučí,
kde válka, lačný tur se zmítá řevem,
jak manahelu květ v ruinách pučí
mně v duši sladkým vyrostla jsi zpěvem. —
Svět padne kráse přec jen do náručí!

Díky!

Historická arabeska

od

Em. Makovičky.

I.

Noc roztáhla své temnomodré perutě, poseté hvězdami, dýchala chladem a dštila potichu krůpěje rosy, o kterých nevědělo se, odkud se berou na trávě, pod nimi sehnuté, a na větvi, chvějící se pod nimi rozkoší. Ale i dlouhé šedé chmůry jevily se tu a tam, lehce splývaly, tísnily hvězdy, hltaly světlé ty skupiny různě souvislých bodů, zářící mdlým a snivým leskem.

Mysleme si, že v obraz té noční krajiny namícháno je hojně rudých skvrn na pokrají strmé stráně, hojně lesku opotřebované a polámané zbraně, něco pokácených vozů válečných, zdrcených černých kol, zarytých v půdu, a několik se stráně dolů visících sesinalých tváří, na něž padá klamavé světlo z mihotu hvězd; mysleme si, že hoře Vítkovu právě dostalo se jména po Žižkovi; mysleme si městečko plachet, stanů, kol a vozů pohnuté, otřesené, ale nezvrácené na vrcholu vrchu viničného mezi pošlapaným květem révy, mezi přetrhanými listy a stonky, mezi vyvrácenými žerděmi vinnými, v zápachu zdrcené zeleně, zdrcené naděje budoucích hroznů . . . U prostřed na vrchu naleză se čtyrhranný důl, útulný, vroubený jahodím, lískou a divokým bezem, odkud ze svých hnízd plaší se ptáčata . . . důl ukrytý, .tichý a vonný, kde ryje tlupa rýčů a lopat, kam pochovávají Tábořі právě své mrtvé.

Kněz pěje na okrají žalmy hlasem zvýšeným.

Mezi rozježenými vinnými tyčemi na pokrají plápolá řada sehnutých smolných dřev v rukách několika pomahačů.

Odleskem čmoudivého tohoto světla vše hraje do červena . . . vše zdá se býti jako z broncu, i tváře a ruce mužů, i kov nástrojů, i linie vinných úponek, cípy laločnatých listů, konce žerdí . . . vše zdá se jako ze zlata smíšeného s krví . . .

Konečně přineslo šest mužů tři mrtvoly žen, docela zaobalené ve plátno. Kněz okamžitě změnil svůj hlas žalobný a smutný ve vášnivě vítězoslavný. Bylo, jakoby žalm jeho se přetrhl náhle a jeho hlas zazněl čistěji ve slova, novému žalmu sic podobná, ale veselá, nehodící se zdánlivě ku pohřebním obřadům.

„Měly padati oheň a síra na nás dle přání jejich, měli jsme se státi novou Sodomou a Gomorou . . . Ale stali jsme se Sionem . . . Místo sírou pršelo lidmi a koňstvem . . . Na pole špitálské, nyní po-

hroužené v ticho, sprchli Míšňané a sprchli koně jejich, meče, pancíře a štíty. Hříva šlehla do záře sluneční a zastínila ji, jako náhlý mrak, jako výbuch prachu ... Dech Páně zašuměl a v rachotu i praskotu, ve chřestu kovů i ve chřestu kopyt, ve vichřici kleteb a stonů, ve vichřici nesrozumitelného volání a cizích hlasů, ve hromovém hrčení kol a vozů, ze kterých pršelo kamení, svalilo se dolů to krupobití mrtvol ohlušující, krvavé a děsné... Vystoupil prach a vzešlo vítězství... Žižkov byl ten šedý mrak a z něho se vychrlila ta nevídaná bouře! A jasné kalichy naše, vysoko na žerdích, svítily do toho boje jako blesky, jdoucí s hůry dolů!" —

Kněz umlknul na chvilku, opravoval si oděv, sbíral dech svůj. Rýče klidně duněly a cinkaly dále. Pochovávači zabitých jen napolo poslouchali ho. On však načechral vlasy, až z nich kukle spadla, pozvedl ruce k nebi a třásl jimi, volaje ve své hymně: „Mrtvé moře zvedlo se a vysoké vlny jeho valily se na nás rychle, rychleji, vlny ocele na lidech a koních, vlny ve hrůze své! Zvedalo již hladinu svou nad našimi hlavami a naše kalichy na žerdích, odkud pijeme spásu a krev Páně, nabíraly se již trpkou tou pěnou ... ale bůh kynul a vlny moře našly hráz! ... Byla to ňadra tří žen a trojí paže jejich měkké, očazené prachem i kouřem. Řekly k sobě: nesluší ustoupiti! Stanuly opuštěné na východním srubu, pod věží viničnou. Zvedaly své palcáty a spouštěly je rychle. Bůh je poslal na předstráž a veliké vítězství poslalo je před sebou. Zářily a plesaly nad hlavami mužů! Tři hvězdy v poušti a zmatku, ve prachu a tmě rvačky! Žižka ukázal je klidně hejtmanům a kněžím vašim s vyvýšeniny, kam utekli jste se překvapeni a kde shlukli jste se ustrašeni. Příkop padl, srub snešen a cesta udělána. Tři ženy zmizely ve valu kopyt, kopí a mečů. Ale Táboři viděli je v duchu svém a viděli poslední záchvěv vlasů a nahých rukou. Táboři styděli se! Táboři vrátili se!

Valili se nepřátelé do vrchu jak samo zemětřesení, oslnilo je slunce a sláva. Ale usmál se Bůh a sprchlo lidmi a koňstvem.

Radujte se a neplačte! Své mrtvé polejte vínem, ne slzami a zasypte je vzdechem díků a ne vzdechem žaloby!

Díky, o pane, díky!"

II.

Kněz dopěl a odcházel. Ti, kdo pohřbívali padlé své, nesdíleli nadšení jeho v té míře. Rýče a motyky nepřetržitě dokonávaly práci svou. Jen tu a tam zaznělo z jednotlivých úst: Tě Boha chválíme, polohlasitě a šetrně k těm, kdo spali ve stanech kolem. Tábor byl zvyklý již na vášnivá slova tohoto kněze a částečně mu ani nerozuměli. Proudy černé prsti valily se na mrtvé. Práce byla brzy dokonána a muži pomalu pohasili hořící smolná dřeva a po šustícím, uvadlém listí vyvrácené vinice rozcházeli se velmi unaveni do stanů svých...

Jen tu a tam, podobni sochám ze šedivého železa, nepohnutě trčeli vysoko na vozech válečných strážníci, opřeni o nehybné cepy, a pohlíželi mlčky, napjatě a vytrvale k severu, tam dolů za Vltavu, kde ve tmě a stínu rodily se nesčíslné řady strážných ohňů nepřátelských jako nová a nová souhvězdí, zavěšená ve tmách. A ještě dál

jako rudé vlasatice s mohutnými, sivě třpytivými ohony vystupovaly požáry vesnic.

Blížeji ve přísvitu stříbrném bělala se Vltava a ještě blíž, pod samým vrchem, tam dole ve přísvitu šedivém černaly se hromady a skupiny skvrn — bývalí nepřátelé, jichž nebylo již na živu; mezi nimi tráva a obilí, podobné jíní bělavému a třpytivému, tvořily plochu základnou . . .

To vše viděl i kněz. I on byl unaven horkem dne, i on probojoval jej, v prvních řadách, mávaje v pravici žerdí se svítivým kalichem a levou rukou holou zachycuje svazky kopí a mečů, a od sebe je odrážeje. Jeho myslí rozčilenou vinul se znova celý postup boje; prociťoval znova všecku hrůzu, překvapení, zmatek, zoufalosť, znova cítil žár hanby, ples nové naděje, chvat nového útoku, ohromné zaslepení, ohromnou nevědomost obrany zuřivé, kdy člověk neslyší leč hučení vlastní krve v uších a nevidí, leč chaos . . . prociťoval znova ples, kdy viděl couvání Němců, pociťoval znova radost vítěznou... byl příliš rozčilen... cítil, že nebude moci spáti...

Minul stan svůj, usedl na severní svah Žižkova, v ta místa rozrytá, kudy šla hráz mezi životem a smrtí, kde bylo hojně známek minulého zápasu. Usedl do rosy a vlhka a pomáhal hlídati milý sobě Tábor. Oko jeho sledovalo upjatě týž obraz, jejž viděli strážcové. Zabral se hluboko v sebe. Modlil se za spásu kalicha ve hlubinách srdce svého.

Náhle cítil na ruce vlhko slz a vřelý polibek. Utrhl rukou a viděl, že nějaká mladá ženština, s vlasy shrnutými do čela, takže nebylo lze poznati tváře, útlá, údů jemných, jako nějaký oblakový přízrak shýbá se k němu a slyšel její šepot: „Mistře, proudy výmluvnosti tvé jsou proudy vody živé, plynoucí z Ducha a pravdy!"

Byl zmaten, neodpovídal.

Ona pak mluvila dále: „Slova tvá jsou olejem do ran srdce; tys potěšil mne, o mistře, a vyučuješ nás božímu zákonu."

„Činím, seč jsem," pravil, namahavě hledaje odpovědi: „Jsem hlas na poušti a připravuji cestu Páně!"

„O mistře, prve nežli půjdeš dnes na lože své, požehnej mně!"

„Ne já, nehodný stín stínu, ale ten, který vše zachovává, co z něho jest, a vše ničí zašuměním dechu svého, co z něho není, ten, milé dítě, požehnej tobě na místě mém a ošetřuj tebe a kameny úrazu odstraňuj s cesty tvé! Beati immaculati, qui ambulant in lege Domini!" . . .

Odešla.

III.

Druhý den k večeru, po ukončení velikých prací na Žižkově, jimiž tato hora nabyla podoby velikého hradu, obklíčeného příkopem, řetězem stráží a houfnic, rozděleného obrovskými sruby dřevěnými ve dvě veliké jizby, naplněné vozy, ženami, stany a prostě ošacenými muži, a mající za strop samo nebe s jeho větry, úpalem a světlem, s jeho chmůrami a hvězdami, druhý den po bitvě a den po tomto velikolepém korunování starého Vítkova, seděli tři muži u jediného šírého východu, který vedl z tohoto improvisovaného paláce Žižkova

na stranu západní, ku Praze, kudy se chodilo do ní branou Kutnohorskou.

Seděli klidně k sobě schouleni na tvrdé, holé, pošlapané půdě a povídali sobě o uplynulém dnu, o jeho pracech, o pobořeni kláštera sv. Ambrože a sv. Kateřiny, o střelbě na město, o znesvěcení chrámu sv. Michala od Korandy, o marnosti a pýše Pražanů v oděvu i řeči, o sedmeru blahoslavenství a o tom, co třeba opraviti v nauce o večeři Páně. Když dospěli v řeči své až ku poslední této otázce, shlukly se hlavy jejich dohromady a hlas přitlumil se. Nové neslýchané myšlénky rojily se na rtech jejich.

Byli to Loquis, Kaniš, jednooký Prokop.

Tu v plném proudu rozprávky zarazil se Loquis. Jeho zraky zlobně upřely se ku předu. Jeho bílá, řekl bych sněhová pleť zbrunátněla a ruce třásly se.

„Hrad tento je hrad spravedlivých," pravil zvučným, lahodným hlasem, který byl spůsobilý překřičeti válku a milou harmonií svou utlumiti řev sporů nejtužších. Oba společníci jeho ohledli se, aby viděli, komu to platí.

Viděli od brány Horské (konec nynější Hybernácké ulice) zvolna vystupovati mladou ženu, snad dívku, údů outlých, vysoké postavy, podobnou oblakovému přízraku, která namáhavě tlačila před sebou dvoukolou káru, naplněnou cihlami a dřívím. Snadno dovtipovali se všichni tři, že dříví to pochází z kostela sv. Michala a cihly že jsou ze kláštera sv. Kateřiny.

Za ženou šel mladý táborita, žertuje s ní, se smíchem šeptaje jí cosi do ucha, co ženština mlčky vyslýchala s tváří nepohnutou . . .

Ale ona sama tlačila káru do příkrého svahu, on nepomáhal jí, ba, jakoby zlobiti ji chtěl, přes příč na káru hodil jí svůj železem okovaný cep i štít svůj, i přilbu svou sňal s hlavy zapocené a přiložil na povrch těžkého nákladu, a dotýkaje se laškovně ramenou jejích, smál se tomu, jak úsilovně napínala slabé síly.

Zaraženi teď výkřikem Loquisovým stanuli oba dva. Ona zarděla se ještě více a on hněvem zbledl.

„Mistře!" pravila ona prosebně.

„Místo, na které vstupuješ, je místo svaté!" pravil hrozivě Loquis.

„Ty však neprozradíš ničeho!" volala ona.

„Ovšem, že ne!" volal on vždy ohnivěji. „Byl jsem v bludu, byli jsme všichni v bludu . . . věřil jsem, jako věřili jiní a lež položil jsem na místo pravdy . . . ale hranice kostnická osvítila nás všechny . . . popel její padl na popel pověry naší . . . viděl jsem knihy Viklifovy, ten vzácný pergamén, který přinesl Jeronym . . . ale do té doby zpovídal jsem jako zpovídali všichni a myslil jsem, že dovedu stvořovati Boha! . . . Co jsi se zpovídala, padlo v duši mou jako ve studnu a na věky utonulo! ale přece nepustím tě dále do hradu spásy lidu mého!"

Po těch slovech zvedal se, ale nezvedl. Slova průvodčího jakoby byla porazila jej. Ten směle postavil se před kněze rozhněvaného a pravil máchaje rukama: „Jest mou ženou! Jest ženou moji a já jsem jediným soudcem jejím! Jsem dnes ustanoven na stráž a vedu ji s sebou, aby mi stavěla ohniště a vařila večeři, a proto," dodal poněkud po-

směšně, „vejde do hradu spravedlivých a do hradu spásy, ačkoli nenosí vrkoče s pentlemi a šlojířův!“

Loquis sklonil hlavu. Táborita ne právě vlídně odstrčil tu, již nazval svojí ženou, chopil se káry a chvátal s ní do vrchu. Ona za ním šla slzíc a shrnujíc prosté krásné vlasy své do čela. Věru, nepotřebovala závoje, majíc jej přírodou přistvořený, vlnitý lesklý, kaštanový, jdoucí až pod pás . . .

Mezi třemi muži obnovila se po jejím odchodu rozprava o večeři Páně a ještě šeptáno stále, horlivě a napjatě, když odněkud ozval se hlas sýčka houkavý, plačtivý, smutně pronikavý, zvoucí ke spaní . . .

IV.

Několik dní na to, zatím co většina Táborů po marném čekání na nové boje toulala se po Praze a okolí, výpady činíc do pohořelého, nemocemi souženého ležení křižáků, již již k odtažení se zvedajícího, byly stráže táborské, pobývající na Žižkově, překvapeni divadlem zvláštním.

Kdyby týž výjev byl se udál v ležení vojska po dvou stech letech, byl by spůsobil veselý sběh, provázený rozpustilým smíchem a výskotem. Ale tehdy psalo se roku 1420. Tehdy výjev ten spůsobil mezi osmahlými muži ve srubu zděšení a hrůzu. Odvracovali se, aby neviděli. Rty jejich sevřené pohnutím nevydávaly zvuku . . .

Kolem srubového lešení, mezi vozy a malými stany, honil se kněz táborský, maje ruce obnažené, míhající se v jasu slunečném, za dívkou útlou, slabou, podobnou oblakovému přízraku. Vlasy nespoutané vlály jí po zádech, s nichž byl stržen oděv a která svítila sněhobílou pletí. Rysy její tváře, poněkud sice nepravidelné, byly nápadně jemné, nyní však stísněné smutkem a vzdorem. Kněz spletenými provázky šlehal ji po hlavě, po zádech, po šíji, po obnažených ramenech, pokrytých modrými skvrnami a sem a tam již i malými perličkami krve. Chtěl ji vyhnati ze srubu. Ale ona kdykoli již již vytlačoval ji z ohrady, ve vzdoru nevysvětlitelném jako hádě uklouzla mu nazpět a prchala před ním, proplétajíc se skrze kola a voje vozů, dusíc štkání a jiskříc očima a trhajíc během oděv svůj vždy více. Kněz tím nakvašeněji pádil za ní, tím krutěji švihaly a míhaly se provázky ve vzduchu a dopadaly s ostrým svistem na její ramena i vlasy, do kterých se zaplétaly a které odtrhovaly v celých lesklých pramenech od kštice ozdobné a rozbouřené. Při tom opakoval mezi zuby dle toho, jak mu stačil dech: „Místo toto je svaté . . . krev mučenníků je posvětila . . . krev svatých bojovníků . . . tys učinila z něho peleš lotrovskou . . . peleš nepravosti!“

A po chvíli dodal, švihaje prudčeji: „A kde je některý z tvých mužů, aby tě hájil?“

Ona již umdlévala, s ramen jejích padaly veliké rudé krůpěje, klesala unavením a hanbou.

Na nebi střídaly se s jasem slunečním stíny mrakové; slabý větřík povíval; ale vedro bylo přec nesnesitelné. S čela knězova valily se veliké krůpěje potu a padaly do krvavých stop po prchající dívce.

Nikdo se nehýbal, aby jí pomohl. A ona po každé ráně volala: „díky!“ drážděc slovem tím ke vzteku vždy hroznějšímu stihatele, jenž volal stále: „Kde je někdo z tvých mužů? . . .“

Kolena její dotekla se země; zde nebylo již uvadlého listí vinice, ani křížem přeházených žerdí, na které kdys navinovaly se dlouhé, svíží úponky révy. Vše to bylo odklizeno, vyrváno, vymeteno. Země byla ušlapána, hněda, tvrda jako na mlatě.

Již i lokte její dotekly se půdy a konečně klesla i hlava. Bič provazový svištěl a dopadal bez ustání. Oko knězovo nalévalo se krví. Nikdo z mužů přítomných nehleděl na ně; jedni šli za svou prací a druzí střehouce srub, pohlíželi s něho do kraje, do modravé dálky, kam i mračna spěchala. Bylo dusivé ticho, rušené jen zvukem ran dopadajících na dívku . . .

Náhle ozval se hlas, jako když lovčí volá na své chrty, hlas zvučný, velitelský, hněvivý, s přídechem žalobným: „Loquisi!... Kuno!“

Loquisovi klesla unavená ruka. Byl bled jako plátno. Ohledl se.

Hejtman Chval blížil se kvapně. Kuna ležíc na tváři nehýbala se. Chval pravil: „Vím, proč ji tepeš. Jdi a sprav si to s Bohem svým. Ale nadále ji tepati nebudeš!“

Kněz pohlížel k němu s čelem nakloněným a s okem hněvivě rozvášněným.

V okamžiku tom zrodila se v obou mužích nenávist nesmiřitelná, hrozná, která neměla se ukojiti než leda hrobem jednoho z nich.

„Odejdi!“ pravil mocně Chval a napřáhl ruku směrem k východu ze srubu.

Kněz pravil potichu: „Vida, již má zas nového muže,“ ale neodvážil se vzdorovati. Šel zdánlivě klidný, vrhnuv jediný poslední pohled na dívku, pohled nevypsatelný, a odhodiv na ni krví její potřísněné provázky.

Šel a v prsou jeho bouřila myšlenka, že není dosud pravého a jistého řádu Kristova na tomto světě, ale že království svatých na zemi bude nové . . . a to brzo!

Pak nebude Kun a nebude Chvalů! . . .

V.

Ale mně není dána paleta dostatečných barev a lesku, abych líčil zmatek těch dob pošmurný, v němž odstiňovaly se purpurové děje válek velikých, slavných a vítězných. Nemám dosti zlata, abych líčil ten celý var duchů ohromný, toužící po pravdě, valící se novou dráhou, ne méně vítěznou, ne méně žhoucí.

Míjím mlčením hučící události, praskot ohňů, výkřiky válečné a stony.

Moje šedá tuš spokojuje se líčením arabesek, tratících se ve klikatinách, v nesouvislých črtách, bledých při svitu dne, patrných při světle večerního ohně . . .

A tak zastavujeme se v šerých lesích nad Hlubokou, v bídné chatrči uhlířské, nad kterou hučí jehličí, ve které sídlí bída a zdrcená naděje. —

Zde nalezáme mistra Loquise. Utekl se sem na několik dní, zatím co hledali ho, aby jej upálili.

Zde dopřádal ten bělolící, černovousý kněz smělé myšlenky svoje o křesťanské církvi budoucnosti bez ornátů, kadidla, svící, bez ozdob a soch, jednoduché, trvající v duchu a pravdě; zde uprostřed stěn začazených a pustých, rozpukalých, na hliněné podlaze nemyté, nemetené, ve tmě a hluchotě lesa, maje u sebe jediný pecen chleba a hase žízeň vodou blízkého potoka, mělkého a bahnitého, zde slýchávaje za dveřmi zavřenými pod večer vytí vlků, dlel Loquis a přemýšlel o důvodech proti všem svátostem mimo křest, zde utvrdil se v domnění svém a bral stíny soumraku za svědky, že večeře Páně není leč památka a že chléb je chlebem a víno vínem, nic více . . .

Tohoto rationalistu mají za chiliastu!

Za chiliastu tohoto Kalvína bez praedestinace!

Mluvil-li kde o království Kristově na tomto světě budoucím, myslil tím království církve dle svých zásad, myslil tím království svých myšlenek, království svého přesvědčení.

Protestujeme na základě těch několika drobtů, které zachovaly se z jeho traktátů, zničených rukou nedověrnou, a které ku protestu tomu dostačují.

„Království svatých na zemi bude nové a již nebudou trpěti dobří . . . Křesťané scházeti budou se ve svátek a popracují ve slovu Božím, aby pro naučení lásky spolu ku potřebě pojedli a jako hody měli . . . Vlastníma rukama budou lámati chléb a píti víno . . . Bude pravý řád o křtu, tělu božím a o kázání kněžském . . . Jáť děkuju bohu svému, že mne od bludů vysvobodil; jižť vesele čekám smrti chvátaje.“

Ale ještě jeden rys skvěje se v nauce a povaze Loquisově, skvěje se purpurem a krví: všichni nepřátelé zákona božího měli býti vyhlazeni. Ten duch, který ve druhém artikulu pražském promluvil ve slova: aby hříchové smrtelní byli trestáni, promlouval v ňadru Loquisově mnohem živěji, ostřeji a zřetelněji.

A teď sedí Loquis opuštěný na zemi v pusté a prázdné chýši uhlířově.

Vůkol hluboké šero. Loquis je churav následkem vězení, ve kterém jej drželi, následkem útrap duševních i tělesných. Je také mrzut.

Shýbá se nad otevřenou truhlicí svitků; maně probírá se jimi a těší se jejich šelestu. Přemýšlí, jak vítězně bojoval Israel v zemi kananejské a nikoho nešetřil před ostrostí meče. Co nebylo z Boha, bylo proti Bohu. Zajisté, že kdys lidé uznají tuto pravdu.

Jistě přijde nové království, nový řád, pravý a apoštolský.

Ale co bude ještě útrap!

On zde kryje se v bezpečí. Minuli jeho stopu. Půjde z lesů již zítra, obrátí se na Moravu, kde snad budou lidé přichylnější pravdě boží.

Zahleděl se snivě v praskající louč, která plnila jedinou jizbu v chýši rudou záplavou jakoby jiskrami žhavého uhlí. Přece v koutech plazila se tma, bylo vlhko a smutno.

Louč vězela v železném kruhu, který byl upevněn na tyči dřevěné, zaryté do země. Louč prskala a čadila, takže plno bylo vůkol kouře štiplavého, smrdutého, dráždícího plíce ke kašli a oči k slzám . . .

Tu se otevřely dvéře, které proti obyčeji nebyly toho večera zavřeny na závoru, neboť Loquis byl dnes příliš zamyšlen.

Vešla Kuna.

Její krásou jakoby se byla zaskvěla všecka ta pustota vůkol, její prostý vlas, se kterého spadla plena, jakoby vymetal puch a čoud, který zde visel pod prohnutým, dřevěným, vetchým stropem, z jejího modravého prostého roucha šla vůně lesa, s jejích bosých nohou kanuly krůpěje rosy sebrané na mechu. Postavila svůj veliký koš ke dveřím, klekla k mladému muži a shybajíc se až k zemi, políbila jeho nohy, pak pozvedla ustrašený obličej a opřena oběma rukama o zem, pravila tiše, teskně a prosebně: „Trpíš?"

Pokynul hlavou. Bylo mu do pláče. Ona vyskočila jako laňka, přehodila své vlasy přes ramena, do kruhu na místě louče vrazila voskovici, kterou vzala z koše a zapálila. Louč pošlapala nohama vlhkýma od rosy a laškovala při tom; ve svých bělomodrých šatech, které svůdně se vlnily, byla vskutku podobna oblakovému přízraku.

Z koše vyňala vařené maso, kotlík zakrytý víčkem přiháčkovaným, v němž bylo víno, malou čîšku stříbrnou, dlouhý ostrý nůž, talíř a slánku ze stříbra, lžíci z téhož kovu, sůl, pečivo, ovoce.

„Vše to pochází z pece ďáblovy!" pomyslil si Loquis po tichu.

Když to vše postavila před něho, urovnala a rozložila na zem, (neboť on stále seděl na zemi u otevřené truhlice svých spisů a pergamenů), pravila k němu: „Jez a pij!"

Ale on odpověděl mužně a zvučně: „Nech mě, modlím se a nedokončil jsem modlitby své!"

Slovo to ji pomátlo; odtáhla se od něho do kouta, ale hned na to šla a rozdělala oheň na ohništi pod velikým hrubě zděným komínem, který jediný z celé chýše nebyl ze dřeva a došků.

Potom postavila se nedaleko od něho a téměř hltala jej svýma očima. Skrze jemné roucho její, bledé, průsvitavé, podobné vzduchu v dálce, svítila její pleť jako stříbro.

Loquis upadal ve hluboké myšlenky. Cosi neslýchaného znělo v uších jeho. Bylo to jako tichý vzdech milující ženy, jako šepot: „Miluji tebe!"

Venku hučel les. Dvéře byly rukou Kuninou zahákovány. Byli sami dva. Z ohniště vycházelo teplo... Co ji sem přivedlo, tu hříšnici, tak nenadále, tak směle... byla to útrpnost?... Ale kdo se prosil o tuto měkkou, zlatou, sladkou útrpnost v této veliké hodině bolu, kdy se cítil tak osamělým, tak opuštěným?... Viděl, že rty Kuniny se pohybují...

„Lehni si," pravil Loquis. „Vidím, žes unavena... nech mne, abych se domodlil!"

Kuna uposlechla bezděky. Hledalať ho tak dlouho po lesích, nežli jej nalezla, byla udýchána, unavena, nohy jí bolely a studily, bála se vlků, kteří jistě čichali její stopu.

Hodila sebou na jediné lože, které zde bylo na zemi prostřeno, s posuňkem rozmazleného dítěte, které jest si vědomo, že smí si dovoliti všecko. Ba přitáhla k sobě i jeho plášť, zavinula se do něho a usmívala se; zajisté usmívala se rozpakům Loquisovým, který teď

v duchu skutečně a vřele se modlil. V něm válčila láska a víra, válčila žena a zasmušilý, neúprosný Jehva v té hrozné podobě, v jaké jej sobě myslil.

Po valné době promluvila Kuna:

„Mistře," pravila tiše, pokorně a oči její svítily z kouta jako dvě nové svíce: „Pamatuješ-li se, jak jsi mne provazy bil na Žižkově?"

„Ano," pravil on temně.

„Jak velel jsi ženám táborským, aby mne utopily, a kterak jsem jim jedva utekla, mokrá vlnami Lužnice?"

„Ano," vece Loquis, ale jasněji.

„Jak poručil jsi pračatům, aby mne ukamenovala?"

„Ano!" řekl zvučně a oddechl si.

Tímto trojnásobným „ano" ulevil si a v hlubinách jeho srdce zvítězila domnělá podoba Jehvova nad sladkým a něžným obrazem líně ležící ženy.

V tom zavyli a zaskučeli vlci na blízku a za dveřmi ozval se podezřelý šramot, takže Loquis pozvedl zděšeně hlavu. Ale proč děsil se dnes takto? Vždyť byl navyklý na jejich večerní kroužení? Proč pohledl na dvéře, pevně zamčené, na okno, jež bylo sice beze skla, okenic i mřeží, ale příliš vysoko, až pod samou střechou? — — —

Bál se o Kunu . . .

Zmaten sáhl do truhlice, vzal jeden ze závitků, kus bible, rozvinul jej a četl: „A dá je Hospodin Bůh tvůj tobě, abys je pobil; jako proklaté vypleníš je a nevejdeš s nimi v smlouvu, aniž se slituješ nad nimi."

Těmito slovy vítězil obraz Jehvy.

Kuna oddychovala vesele. Něco šelmovského dovádělo v ní. Najednou zasmála se po tichu a ptala se Loquise trhavým hláskem: „Nedal-li Juda ženě, která seděla na rozcestí a hlavu pokrytu měla šatem, takže nebylo viděti jejího obličeje, prsten, hůl a halži?"

Zmatek veliký vystoupil na líce knězovo, jenž zarděv se neodpověděl, ale cítil, že těmito slovy boj vyhrála ona, a jenž v nitru svém viděl mocně zmahati se její luzný zjev . . . Náhle opět zbledl . . . nalezl jiný verš v latinské biblí své, prastaré, vzaté kdys od Táborů v klátšeře sv. Kateřiny a jemu odevzdané. Byl to verš: „Tehdy vyvedou děvečku ke dveřím otce jejího a uházejí ji lidé města toho kamením, a umře" . . .

Byl opět mrak v duši jeho, ve středu mraku toho chvěl se ohnivý sloup Jehvy i vládlo mlčení, nade nímž hučel les a kolem něhož skučeli vlci . . .

VI.

„Mistře!"

On pozvedl hlavu.

„Pamatuješ-li se na bitvu na Žižkově? Na dívku, která ti líbala ruce v temnu noci? Které jsi žehnal?"

Mistr Loquis pokynul hlavou.

„Mistře, tou dívkou byla jsem já!"

Tichý lesk zachvěl se ve zraku mladého muže — tak tichý, jak odlesk měsíce v malém důlku dešťové vody, ukrytém na kraji mezi

cestou a loukou — a zase zíral z oka jeho stín a smutek a zrak jeho hloubil se přemýšlením. Viděl v duchu anděla s mečem plamenným, stojícího zpříma, hrdě i tvrdě u zlaté brány ráje. Obraz ten však rychle vystřídal se s biblickým obrazem nevěstky Raab, jak měla v rukách vrkoče vlasů a přidržovala si šat rozhalený pod krkem . . . shýbala se přes cimbuří Jericha a očekávala, až trouby zazní . . . ranní slunce svítilo na ni, zlatilo ji a ona kynula jako jitřenka v brunátě lící svých.

V tu chvíli vyrušila jej opět dívka: „Mistře, pamatuješ-li se na ony tři ženy, jež v bitvě na Žižkově na hradbě padly pod věží viničnou, opuštěné, pošlapané, rozdrcené?“

Oči Loquisovy zazářily plamenem, nadzvedl se a chvěl se.

„Jedné z těch žen neznala jsem . . . ale jedna byla sestra má a jedna . . . moje matka.“

Vzlykla.

Loquis zvolal: „Mé dítě — mé dítě — mé dítě!“

Stál a rozpínal k ní ruce . . . ale slova, jím vyražená, zněla přízvukem různým . . . zněla otcovsky něžně, smutně a velebně, zněla i bratrsky, zněla i družně, ale znění to sestupovalo ke hlubině hněvu a zoufalství a poslední slabiky dopadly jako mrtvý kámen drsně, studeně, hrozně a dunivě. Spustil ruce a postoupil k ní o krok, zápase s sebou jako lev se lvem, dýchaje těžce a rychle. Řasy jeho očí ježily se a vous jeho mladý, stinný a krásný, rozestupoval se.

„Dcero má,“ pravil zvolna, nutě se do chladu, jako zpovědník, jako soudce.

„Pověz mi, dcero má, kolik bylo těch Táborů, které jsi líbala?“

Dívka vypukla ve zvonivý smích, který rozlehl se široko daleko a hlas její vyrazil oknem do lesa a tmy, zněl vesele, jako hlas dítěte. jež na květinové louce skotačí a motýla ulovilo; až kněz ulekl se, zbledl a ohlížel se, až všecky kouty byly plny jejího hluku a smály se s ní.

Stříbrné zvonky dívčího smíchu zvonily nocí, byly pohlcovány od noci; avšak ač jen les, který hučeti přestal, a vlci, kteří přestali kňučeti, jediní byli zde svědkové, přece zdálo se knězi, jakoby jej byl někdo obnažil.

Vše kolem se mu posmívalo . . . bylo toho dost! . . . vrátil se krokem automata a zdrcen usedl na zem vedle truhly, kde žloutly se pergamenové závitky písma, a schýlil hlavu na svá kolena, jež objal. Ztratil se v dumě své jako ve tmách, a myšlénky jeho nejisté švihaly jako blesky nocí.

Nepozoroval, že dívka stichla již a dávno se nesměje, ba že na něj pohlíží truchlivě a že mu šeptem vece: „Bůh je milosrdný!“

Hleděla naň dlouho, an se nehýbal, hleděla naň smutně, pak pomalu nevrle a konečně lhostejně, myslila, že se zase modlí a že tedy modlitba je celou jeho láskou . . . cítila unavení a ospalost, až oči se jí kalily, hučení lesa, kňučení vlků pomalu ji ukolébalo, ta němota kolem, lesk svíce, ten stesk, který tu dlel, vše to uspávalo ji svou jednotvárností . . . usnula.

Oddychovala z hluboka čistým dechem; nebylo teď rozdílu mezi ní a ženou, utýranou všedním celodenním lopocením, která spí ve světnici svého manžela, majíc holé ruce za hlavou, klidně blažená,

bezúhonná ve své kráse a ve svém hlubokém úsměvném snu, skrze jehož blaženě nejasné spleteniny vidí blížiti se k sobě laskavou tvář manželovu a ztráceti se opět v mlhu. —

V tom zvedl se kněz tiše a pohleděl na ni vyhaslým okem; s tváří rozrůzněnou zavřel truhlici svitků, sebral pokrmy a víno i stříbro rozestavené u nohou svých, vše, jak to přinesla Kuna . . . Složil ty dary Kuniny do koše, odnesl koš i truhlici pod okno, vystoupil na víko, pod kterým kryla se bible, a vyhodil koš i vše, co v něm bylo, oknem ven — ven do tmy, chladu, lesa, ven mezi vlky.

Byl blažen, věda, že bude trpěti hlad.

Jedině dva dary Kuniny zbyly v chýši; svíce na žerdi v zemi zastrčené svítila jasně v železném, trochu rezavém kruhu a nůž, ostrý, duhově barvený, třásl se na zemi v jejím lesku.

Loquis chopil se nože a nakloněn poněkud, se vztaženou šíjí plížil se po špičkách ke spící Kuně. Přišed k ní, pomalu spustil se na kolena, zvolna pozvedl s ní svůj plášť a zvolna počínaje od sněhobílého ramene levého odvazoval jí tkanice roucha rukou pevnou a lichotivou. Náhle pozvedl nůž a váhal . . . nastalo okamžení hrozné, chvíle, ve které cítil, že spustí-li ruku svou, probodne se srdcem jejím i náruživé srdce své... neboť jasně cítil, jak ji miluje z hloubi všech svých vášní, z hloubi všeho nadšení svého, vší mocí krve a vší silou těla i ducha, jako slunce, jako den, jako vlastní své traktáty . . . tu ženu zde, jejíž vlas tmavohnědý zdál se teď černějším než půlnoc, ženu s pletí bílou jako stříbro, s úsměvem královny, spící v polotmí na brokátě s jemnými záchvěvy pokojných a blažených snů na tenkých rozkošných rtech. Stavěl ji proti obrazu prahu nebeského, prahu spásy a věčné slávy, vznášejícího se v oblaku, odkud kanula blaženosť mystická, omamující, spokojující na věky... Myšlénky celého života jeho hnaly jej do výše, k onomu prahu — ale ona nechtěla ho pustiti vzhůru . . . hrdosť jeho, svoboda jeho vůle reptaly a vzpínaly se jak oři proti řetězům . . . a ta žena zde celým svým zjevem ani úst neotevrouc k němu mluvila jistě a mocně: Zůstaneš, neodejdeš . . . tam onen ohnivý sloup Jehvy, temný po jedné straně a žeravý po druhé, provázený tajemnými zástupy dychtivého lidu, o němž mluví se v zákoně, v jehož čele nejjasněji svítí tlupy proroků, soudců a mučenníků, kteří spínají ruce, klesají, přece vztahují ruce ku předu a znova následují žeravý Hospodinův sloup . . . tu okamžik, podobný jedinému zablesknutí misky na váze, bod slasti jeden, šíp rozkoše nevýslovné letící nad hlavami postav z posvátných příběhů a mizící kdes v pozadí, v temné, hrozné nekonečnosti s bezmezím marných vzdechů a marných slz . . . a lid, zvedající kalich svůj pod tlakem bludů i prokletí, potřebující kněží neposkvrněných, hodných kráčeti ve šlépějích Spasitele, ubohý ten lid, od věku opovržený, jemuž třeba viděti, jak snadno je zabíjet i umírati těm, kdo jsou čisti . . .

Vpíjel do sebe sladkou podobu její vytřeštěným pohledem a cítil, že mu ruka jako mdlobou klesá.

V tom rozkřikl se hrozně, jakoby sám přemožen byv a raněn smrtelně, řítil se do propasti . . . a přece ruka dolů spuštěná řídila rovný hrot nože bezděky, nevědouc ve zmatku co činí . . . cítilť náhle

k největšímu svému zděšení, že mu krev její stříkla do tváře... stalo se... stalo se... již jeho uděšení tichlo, cítil se obrem ducha a mužem své myšlénky... ona chvěla se smrtelnou křečí pod jeho rukou... ale tu zdálo se mu, jakoby v ucho jeho zaznělo slovíčko se rtů jejích, sebou škubajících, slovíčko známé, nepatrné:

„Díky!“

Či byl to klam? Byl-li to prázdný vzdech poslední, porušený chropotem smrtelným?

Proč třásl se teď jako list na osyce? Zda znal tu pověru, že kdo dosti smělosti má zahleděti se v oko člověka právě, když umírá, vidí tam svůj příští osud?

Zda viděl Loquis ve strhaném oku umírající Kuny rudého muže z Prahy, na něho tupě se usmívajícího, šedé město Roudnici a na nerovném nehezkém vrchovitém náměstí smolné sudy a hranic plápol, praskot a dým?

Slovinský básník Simon Gregorčič.

Napsal

Josef Kouble.

Co Slovincům po Vodniku, otci slovinské poesie, v třicátých letech tohoto století „Kraňská Včelka“ formou i obsahem básnictví domácí obrodila, v každém následujícím desítiletí objevil se mezi nimi veliký básník, jenž svými půvabnými zpěvy významně označil rozvoj slovinské poesie a mimo to rázně ukázal utěšený pokrok všeho literárního a kulturního života slovinského. Tak, ať pomlčíme o jiných méně sice proslulých, přece však důležitých vzdělavatelích básnické literatury slovinské, zrodilo čtvrté desítiletí Slovincům nejvýtečnějšího pěvce jejich, světoznámého Fr. Preširna, páté desítiletí Levstika, šesté Jenka, sedmé Stritara a nyní na mezi osmého a devátého objevil se nový, posvěcený chovanec Mus — Simon Gregorčič.

Bylo by od místa obšírněji o tom promluviti, jakého literárního významu je Gregorčičovo jméno v poesii slovinské a vylíčiti, v jakém poměru stojí k předchůdcům svým: co má s nimi společného a čím se od nich liší, čili co prvotného a původního chová ve svých „Poesiích“. Ješto však nám činiti jest s básníkem, který jest teprve na počátku svého vznešeného působení a zajisté při vší své dokonalosti nynější plného vrcholu jejího ještě nedosáhl, neodvážíme se podrobného úsudku, jenž by snadno mohl býti nezralým a nespravedlivým. Nechať postačí, zpomeneme-li stručně jeho předchůdců. —

Prvým skutečným básníkem Slovinců byl Valentin Vodnik (1758—1819), jeden z prvých mužů, kteří národní jazyk počali uváděti v literaturu. Začav již 15. rokem věku svého básniti pěl až do své smrti a vynikaje národním rázem, velikým nadáním a bohatostí myšlenek stal se záhy populárním, takže mnohé jeho písně znárodněly. Ač byl jinak i učencem, přece jsou básně pravým a nejlepším plodem ducha

jeho. Proslulou jest jmenovitě báseň „Ilyrie oživená", politický to hymnus sjednocení Jihoslovanstva v provincii Ilyrii za Napoleonovy vlády, vyjadřující Vodnikovy nadšené vlastenecké naděje o národní celistvosti a svobodě. Neméně populární jsou jeho písně vojenské (pesmi za brambovce), skládané slovinským zeměbrancům, a výpravné jeho básně náležejí mezi nejlepší v literatuře slovinské. Ačkoliv měli Slovinci ve Vodniku výtečný vzor básníka, neobjevil se přece po něm až do roku 1831 žádný plodný básník, což však nejvíce zavinily vnější poměry; vyjma nehrubě cenné poetické práce Urbana Jarnika († 1844) a chatrné ač v duchu národním psané básně Petra Dainka (1827) neobjevilo se v době té nic důležitějšího. Spisovatelé slovinští tou dobou bavili se nejvíce mluvnictvím a leksikografií, až roku 1830 počala vycházeti „Krajnska Čbelica", v níž se některé básnické síly soustředily. Tu ukázal se světu velikán František Preširen, tato skvělá hvězda na obzoru jihoslovanském.*) Po smrti Preširnově nalezáme nové básníky seřaděné kolem Bleiweisových „Novic", a tu setkáváme se s hlavním representantem této doby, nadšeným Ivanem Veselem-Koseským, jenž lyrickými a epickými básněmi svými některou dobu byl velmi populární. Poesie jeho jest však příliš vypěstěna na základě cizím a mluva jeho, kterou někteří nazývali vysokou slovinštinou, je širšímu lidu slovinskému v pravdě nesrozumitelna, neboť často činí násilí domácímu jazyku. Ostatně zásluh mu upírati nelze, jmenovitě proto, že v literaturu slovinskou uvedl nejdůležitější klassické básníky ruské, německé a j. v přehojných převodech, v kteréž příčině právem přirovnávají Slovinci Koseského k německému Vossovi. V nynější dobu však, plnou bujaré národní síly, již se přežil a lze jej čítati jen k druhému řádu básníků slovinských. — Největších zásluh v poesii po Preširnovi získal si František Levstik, učenec, věhlasný kritik a básník mistrný. Zvláště vyniká skvělým humorem („Pavliha") a břitkou satirou jevící se n. p. v básních „Lesnike", plody pak jeho vůbec jsou plny bujné, živé fantasie vynikajíce plastikou podivuhodnou v líčení, citem hlubokým a rázem čistě národním. — Mezi lyriky slovinskými nejnovější doby zjevem nad míru sympatickým jest Simon Jenko. Co tento záhy zemřelý básník slovinský mohl vykonati, dokazuje jeho válečná píseň „Na prej zastava slave", která se v celém světě slovanském ozývá a neodolatelně k nadšení probouzí. Jenko vyniká něžnou hloubkou, rozmilým humorem a při mládí svém neobyčejnou vnímavostí pro skutečný život. Brzy však uložil se do hrobu, v němžto — dle jedné básně své — sto let klidně sníti chce; pak ale srdce jeho se probudí a obrovskou silou národu jej navrátí, aby viděl, zdali touhy jeho se vyplnily a může-li dále klidně spáti.

Svěží silou přejal práci na poli básnictví slovinského Josef Stritar (Boris Miran), jímž poesie doznala u Slovinců značného rozvoje a pokroku. Z počátku pohyboval se ve sférách kosmopolitismu, přilnul však záhy k národu jsa původním v každém díle svém, formálně dokonalým a plným elegance. Co Stritar pěl, nosí vše na sobě pečeť

*) Viz „Básně Františka Prešírna" přeložil a životopisem básníkovým opatřil J. Penížek. V Praze, 1882.

pravé křišťálné poesie, jež plyne z nadšení, vysokého vzdělání, znalosti světa a světové poesie. Mohutná síla mravní, přirozenost, široký obzor duševní, a při všem tom domácí, národní struna: to jsou vlastnosti, jež zdobí nejlepšího z básníků slovinských nejnovější doby. Od něho nadějí se Slovinci, že povznese i dramatickou poesii, u Slovinců nyní skromně pěstovanou. Velevážná jest pak jeho činnost v oboru estetiky

Simon Gregorčič. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

a kritiky, kterýmž působením svým vychoval celou řadu mladých básníků slovinských, jichž se v nynější době hojně objevuje.*)

*) Vyčetli jsme řadu prvých básníků slovinských; nebude však zbytečno, uvedeme-li ještě aspoň jména některých básníků nejnovějších, jsou to: Fr. Cegnar (nar. 1826), Lovro Toman (1827—70), M. Valjavec, A. Umek (Okiški), J. Bilec, V. Orožen, M. Vilhar, oblíbený básník a skladatel

Bystrozraký Stritar r. 1870 poprvé postřehl básnického ducha v mladém poetovi, o jehož právě vyšlých „Poesiích" promluviti hodláme.*). — První jeho plody, překrásné, elegicky zaznívající písně, vycházely ve „Z v o n u" pod chiframi „R. G." X neb pseud. „G o r s k i", „B o j a n" atd., a literáti nemohli se dlouho dopíditi, kdo by se tu skrýval, až s pomocí gorických rodáků svých ve Vídni Levstik a jiní uhodli, že neznámý ten básník slovinský je nejspíše — S i m o n G r e g o r č i č, tehdy kaplan v Kobaridu.

Minulo několik let. Stritar znovu počal vydávati zatím zaniklý „Zvon" a opětně ozval se v něm náš neznámý básník, avšak daleko dokonalejšími plody. Nadšený jinoch proměnil se v muže širokého duševního obzoru, filosofické názory jeho o světě a člověčenstvu se prohloubily a forma jeho se zdatně vytříbila. Hluboký cit, čistě lidské ideály, spanilá dikce a plné — srdcem prochvívající — verše učinily ho rázem miláčkem veškerého vzdělaného čtenářstva slovinského, jež mu vděk svůj při vydání prvé sbírky jeho dalo zajisté nejkrásněji tím na jevo, že během šesti týdnů bylo 1250 výtisků odebráno! To je zajisté nejkrásnější úspěch, kterého se vůbec která slovinská kniha kdy dožila a zároveň nejpádnější důkaz duševní zralosti nečetného sice, ale jarého národa slovinského.**)

Jestli náš básník v „Úvodu" své sbírky skromně dí, že je „P o e t, l e m a l o k o m u z n a n", nijak to neplatí o jeho básních, které již před souborným vydáním staly se pravým národním majetkem. Úvodní slova ta sluší vztahovati ku vnějšímu životu básníkovu. Z té příčiny doufáme, že se zavděčíme čtenáři, podáme-li krátký nástin tichého a plodného života Gregorčičova. Cu tuto vypravovati budeme, jsou ústní zprávy vikáře Fr. Smrekara, přítele a spolužáka našeho básníka, podané známému liter. historikovi slovinskému, prof. Fr. Levcovi. —

Simon Gregorčič narodil se 15. října 1844 ve Vrsnu, půl hodiny nad Libušní, v půvabné pohorské vesnici, ležící pod starým, šedým Krnem na levém břehu bystré Soče. Krásný je ten alpský svět mezi Kobaridem a Tolminem, mezi Krnem a Matajurem a krásně jej opěvuje náš básník ve spanilé písni:

„Pastviny aj slunné, tmavé lesoví,
vy zřídla, bystřiny vy líté,
vodopáde hřmotný, tichá vísko má,
jak druhdy, v srdci mém zas dlíte!"

Také nyní, kdy žije v slunné, vínorodné výšině gorické, touží mu srdce „nazpět v pohorský ráj". Nepoutají srdce jeho vínorodné

---

hudební, J. V i r k, kteří již vydali sbírky svých básní; pak L. S v e t e c (Podgorski), S v e t l i č i č, K l o d i č, H a š n i k, bratří C i m p e r m a n o v é, F l e g e r i č atd a výtečná básnířka L u i s a P e s j a k o v á. —

*) „Poezije. Zložil S. Gregorčič. I. V Ljubljani 1882." — Čtenářům, kteří by si básní těchto přáli, připomínám, že je dostati lze pouze u nakladatele Ig. Gruntar-a, notáře v Logatci (Loitsch) v Krajině.

**) Když slavný Preširen r. 1847 vydal sbírku svých básní „Poezije", bylo jich z 1200 exemplářů do jeho smrti šťastně vyprodáno 350! Našemu Čelakovskému nevedlo se však lépe.

pahorky, ani jižní květ a sad, neboť upomínka mladistvých dní pudí jej do velebných Alp, po nich touhou nyje jeho srdce, na ně obrací se zvlhlé oko: „Saj jaz planin sem sin!“

Otec našeho básníka Jarnej Gregorčič, jenž hospodařil na statku nevelikém, byl rozšafný, obecně ctěný muž. Dokud Vrsno připadalo k tolminskému okresu, byl Jarnej G. dlouhou řadu let po sobě vrsenským starostou a představeným obecního úřadu v Tolminu, ježto jej všichni vrstevníci pro jeho rozhodnost a bystrovtip velice ctili.

Jarnej G. měl více dítek; proto poslal svého druhorozeného syna Simona, když jej byl místní kaplan Antonín Gregorčič (nynější vikář v Št. Florianu v Brdech) naučil trochu čísti a psáti, do Gorice na německé školy, ze kterých přestoupil na gymnasium, kde roku 1857 s výtečným prospěchem ukončil prvou třídu. Slovinština tenkráte v té třídě nebyla předmětem vyučovacím.

Štěstí chtělo, že G. v druhé třídě dostal za učitele muže, věděním svým výtečného, charakterem znamenitého, Ivana Šolara, nyní c. k. zemského školního inspektora v Zadru. Šolar žáky své nejen důkladně vyučoval, nýbrž také dokonale vychovával a právě otcovsky vedl a připravoval ke skutečnému životu. „Hleďte, abyste byli předáky ve všech předmětech! Především se učte, abyste mohli co mužové pomáhati svému národu, neboť bez vědění nebude vám možno prospívati své vlasti!“ Jak se taková a podobná naučení dotkla jemnocitného Simona G., o tom na více místech vypravují jeho básně. Obzvláště pak Gregorčič vypravuje svým přátelům, že mu Šolar odkryl podivuhodnou krásu a lepotu jazyka slovinského a ukázal mu bohatství jeho, a vedle toho vštípil mu také lásku ku starým klassikům řeckým a římským.

V třetí třídě přišel G. v založený tehdy malý seminář, a tam vedle jiných výtečných spolužáků nalezl také duchaplného a ušlechtilého Ivana Stresa. S ním a jinými stejně smýšlejícími přátely cvičil se Gregorčič v slovinském spisování, učil se srbskému a českému jazyku, s nadšením studoval klassické básníky různých národů, a jmenovitě pilně pročítal krále pěvců slovinských — Preširna. V těchže letech jal se skládati prvé své básně, a prvotiny jeho Musy tištěny jsou v Janežičově „Glasniku“. Tak nadešel r. 1864 a s ním zkouška zralosti, kterou výtečně odbyl.

Ukončiv gymn. studia, odešel do semináře. A jako na gymnasiu prof. Šolara, tak zde si vážil blahomyslného doktora Hrasta, ředitele ústředního semináře gorického. „Ve velikém semináři“, psal Levcovi vikář Smrekar — „jsme Gregorčiče milovali všichni: Vlaši, Chorvati i Slovinci; všem se zalíbil a každý přál si s ním obcovati. Byl úplně ryzího mužného charakteru; každou věc dovedl bystrým rozumem svým dobře posouditi a v každém případě právě rozhodnouti.“ Vysvěcen byl 20. října r. 1867.

Prvá jeho služba byla v Kobaridu, kdež získala mu nevšední jeho výmluvnost kazatelská a ryzí povaha obecné obliby. Byl zde také horlivým buditelem národního uvědomění.

Na jaře r. 1873 přišel za kaplana do půvabného Rifenbergu, ve vínorodé vipavské dolině, kde obecně vážen a ctěn jsa, zůstal do

lonských vánoc, tedy přes 8 let. Slabé zdraví přinutilo jej, že před časem šel na odpočinek; než za krátko tak se zotavil, že mohl přijati snadnější službu, vikariát v nepatrném Hradišti vedle Prvačiny.

To je stručný nárys básníkova vnějšího života; jaký jest jeho vnitřní život, o tom nám vypravují jeho „poesie“.

Feriální osady dětské.

Píše

Marie Červinková-Riegrova.

Naše doba, tak bohata žalostnými zjevy a neduhy života společenského, neméně jest bohata podniky lidumilnými a ušlechtilou snahou odpomoci zlu, — kdekoli se vyskytuje.

A jednou z takovýchto myšlenek plodných, kteréž povstavše z naléhavé potřeby, rychle dobývají sobě souhlasu na všech stranách, jest bez odporu myšlenka přestěhovati o prázdninách chřadnoucí děti městské na venkov. Sotva sedm let tomu, co farář Bion prvně zavedl děti chudiny Zurišské do hor Appenzellských, a již téměř celá střední Evropa následuje jeho příkladu. Tak rychle ta myšlenka všude se ujímá, s tak nadšenou radostí bývá vítána, že se zdá, jakoby na vyslovení její jen bylo se čekalo, a jakoby ze všech stran ozývaly se hlasy: jest to podnik zdravý, praktický, a jest nám toho potřeba!

A také — jak prostá, jak přirozená jest to myšlenka: pomozme chřadnoucím dětem velkých měst v čas, než choroba je zachvátí, přenesme je z tísnících poměrů, z nezdravých bytů, z dusných uliček — v náruč nejlepšího lékaře — na volný vzduch boží přírody, — a dopřejme takto dětem chudým, — těm malým mučenníkům společenských poměrů, toho dobrodiní, jehož lidé majetní sami sobě a dětem svým poskytují! Vždyť každé mysli samo vnucuje se přesvědčení, že mnoho snáze jest zlo předejíti nežli odčiniti povstalé.

Bezohledná statistika staví lidumilům na oči děsné cifry, jak mnoho žije existencí neduživých, ku práci neschopných, a jak velká bývá v městech úmrtnosť, zvláště ve věku dětském. Dítě — toť květ, naděje, oprávněnost života, a přece již na bledých tvářích tak mnohého čítá oko lékařovo osudnou věštbu: odsouzeno k smrti. Jsouť namnoze takovéto bledé děti chudiny městské jako bezbarvé klíče pohozené rostliny, pučící někde v koutku temného sklepení. Toužebně vypínají a kroutí se dlouhé ty klíče ke straně, odkud nějaký paprslek slunka k nim zasvitne, — ale ten nepostačuje, aby zachoval hynoucí zárodky života. A přece, kdyby milosrdná ruka byla jim dopřála jen trochu světla a píď volné prostory, kdyby je byla vynesla z dusného sklepení na čerstvý vzduch — jak by ty bílé klíče zazelenaly se novou silou, jak by rozkládaly se a rostly oživeny plodným žárem slunečním. — A jak by ty děti chudiny vzkřísily se k novému životu na výsluní dobročinné lásky!

Srdce lidské nikdy uvěřiti nechtělo v příšernou theorii, že příroda má na svém stole prostřeno jen pro jistý počet osob — ty ostatní že rodí se, aby bídně hynuly, a že nezbytně propadají záhubě. Kolik ústavů a podniků lidumilných, tolik živých protestů člověčenstva proti beznadějnosti uvedené v system.

Bylo by nespravedlivou pomluvou a hříšným proviněním proti dobám minulým, kdybychom se domnívati chtěli, že teprve naši současníci s účinlivou láskou pamatují na děti choré. Není úlohou článku tohoto rozebírati, co vše již láska křesťanská a humanita pro ně činily: krátce dotkneme se jen zařízení jednoho, které koloniím dětským jest blízké a příbuzné.

Prve než dočasné osady pro dítky slábnoucí, zřizovány byly na venkově stálé útulky pro děti nemocné, totiž asyly, sanatoria, nemocnice v krajinách pohorských, v lázních minerálních a hlavně mořských, určené pro rekonvalescenty, pro děti chudokrevné aneb pro děti stížené krticemi či lehčími neduhy plícními.

Původ svůj ústavy podobné měly v Anglii. Roku 1796 založen v Margate na pobřeží kanálu La Manche první léčební ústav pro skrofulosní děti anglické.*) Dobrý příklad dlouho zůstával nepovšimnut, a teprve od let čtyřicátých vždy hojnějšího docházel následování, především v Anglii a v Italii. V Anglii po ústavu Margatském povstal dále: The Royal seabathing infirmary for scrofulous poor of all England (královská pomořská nemocnice lázeňská pro skrofulosní chudé z celé Anglie), dále ústavy v New Brighton, Weymouth, Southport, Castbourne, St. Leonard's, Kinley, Bournmouth atd. Všechny jsou státem subventionovány a v celku má Anglie asi 30 sanatorií na břehu mořském pro děti skrofulosní a pro rekonvalescenty. Ústavy ty se těší hojné podpoře; aristokratie anglická má v obyčeji pamatovati na děti chudiny při rodinných slavnostech a v poslední vůli. Nejen spolky dobročinné, ale i jednotlivci vysílají na břeh mořský kolonie dětí, zvláště činívají tak někteří továrníci s dětmi svých dělníků.

V Italii zavdán roku 1856 první podnět k zakládání pomořských nemocnic pro děti krticemi trpící. Značný počet dětí skrofulosních a velká jich úmrtnost vedly v Italii nutně k zakládáuí dětských nemocnic; již roku 1845 vznikl v Turině hospic de Santa Filomena pro děti rhachitické a krtičnaté.

Professor Dr. Barellai jsa přednostou dětské nemocnice S. Maria Nuova ve Florencii seznával nedostatečnost léčení špitálního při neduzích těchto a roku 1856 vyslal 3 dítky na břeh mořský do Viareggio. Uveřejniv pak zvláštní brožurku o léčení dětí krtičnatých lázněmi mořskými sdělil svůj plán o zřizování nemocnic dětských s medicinskou společností ve Florencii, kteráž věci horlivě se ujala. V brzku ve Viareggio ze skrovného počátku se 3 dětmi vyvinul se velkolepý ústav za vzor sloužící domovu i cizině. Nyní již honosí se Italie celou řadou „ospizzi marini".**) Ošetřuje se v nich ročně více

*) Ústav ten, otevřený po celý rok, čítal 250 postelí a přijímal dítky obyčejně na dobu tří měsíců.

**) Jsou to nemocnice u Benátek, Rimini, Riccione, Fano, Palermo, Cagliari, Porto d'Anzio, Porto San Stefano, Livorno, Pisa, Bocca d'Arzo,

nežli 10 tisíc dítek, valnou většinou dítek chudobných. Však nedosti na tom, pro děti chudokrevné a rekonvalescenty zřizuje Italie stanice zdravotní v Alpách; v Turině pak a Miláně jsou zvláštní sanatoria otevřená po celý rok a spojená se školou.

Skrovnější měrou nežli v Italii vyskytují se asyly pro neduživé děti ve Francii. Malé své rekonvalescenty odesílá tam hlavní město do útulných domů na blízku Paříže. Ze francouzských ústavů pro děti skrofulosní největších rozměrů dosáhl hospic v Berk sur mer.*) Nyní ošetřuje se v něm současně vždy 700 dítek, a lékaři z ciziny přicházejí, aby si prohlédli ústav vzorně zařízený. V Berk sur mer založil také Rothschild nemocnici určenou výhradně pro děti židovské. Jest to jediná nám známá výminka od všeobecného pravidla, že podobné ústavy přijímají neduživé děti bez ohledu na vyznání.

V Německu první sanatorium pro děti „Ludwigslust" založeno roku 1841 dr. Wernerem; roku 1854 následovala filiálka ve Wildbadu a r. 1861 sanatorium lázní Jagstfeldských. — Nyní má jich Německo ke 30. Zřizování jich horlivě podporuje korunní princ se svou chotí; korunní princezna Viktoria přilnula k ústavům podobným ve své vlasti, nyní pak snaží se v Německu nápodobiti Anglii. **)

Dosud mělo Německo pro děti jen skrovnější mořské lázně v Norderney taktéž Kolberg a Zoppot. Chudokrevné děti jakož i skrofulosní a rekonvalescenti odesíláni však do sanatorií ve zdravých krajinách, dále do nemocnic v minerálních lázních (Soolhospizen) jichžto se čítá 18. Lázně ty (vyjímaje výše jmenované) vznikly vesměs v posledních 14 a hlavně 7 letech. Nalezají se z veliké části pod dohlídkou diakoniss a duchovních sester. Zámožní platí 60—90 mark za 4—6 neděl pobytu; obcím, spolkům dobročinným a dítkám chudým se taxa ta buď snižuje buď úplně promíjí.

Jest to skutečně úkaz překvapující, jak v posledním desítiletí povstávají po celé Evropě ústavy pro děti neduživé, — tak: v Dánsku roku 1875 pomořské nemocnice v Refnaes, v Hollandsku roku 1876 ve Scheweningen, pak v Sandwoartě, Zeistu. V Belgii roku 1879 město Brussel pohnutlivým spůsobem oslavilo památku 50leté neodvislosti belgické: darovalo $^1/_2$ millionu fr. na zařízení pomořské nemocnice dětské. Spolek školního krejcaru založil v Ostende školu pro churavé děti Brusselské.***)

Viareggio, Sestri-Levante, Voltri, Celle, Loano, Cecina, Nervi, San Benedetto del Tronto, Pesaro Grado.

*) Vyvinul se též z počátků skrovných; r. 1857 Dr. Perrochand zaslal administraci chudinství pařížského příznivé zprávy, jaké výsledky mělo léčení skrofulosních dětí v malé obci Groffliers na břehu kanálu La Manche, načež dr. Davennue v Berk sur mer založil lázně mořské pro několik dítek. R. 1861 ujala se věci administrace Pařížského chudinství a zřídila tam hospic, který stále se rozšiřoval; r. 1867 mohl přijímati již 100 dítek.

**) V Berlíně pod protektoratem korunních manželů sestavil se komitét, pečující o rozšíření stávajících a zakládání nových nemocnic pomořských pro děti; zejména má se zříditi v Norderney ústav pro 250 dítek, k čemuž útraty rozpočtěny na 350.000 mark.

***) Otevřena jest od 1. května do 1. září vždy pro 400 dítek, kteréž zde užívají lázní mořských a zároveň vyučování školního pod širým nebem, a sice přijímá se 500 dětí na 4 neděle, 1000 na 14 dní a 4000 na osm dní.

Patříce na potěšitelné zjevy podobné, zajisté že s otázkou na rtech rozhlížíme se kolem sebe. Shledáváme, že v Rakousku povstala sice již r. 1855 v Hallu nemocnice pro děti krtičnaté v lázních minerálních a od těch dob podobný ústav v Badenu u Vídně. Dále okresy Terstský a Gorický vysílají choré děti do lázní v Gradu a též do nemocnic italských za skrovný poplatek. Ve své vlasti nemáme ničeho. Amerika od roku 1873 následuje příkladu Evropy — ale svým zvláštním originálním spůsobem. Matky mohou tu provázeti děti do mořských lázní (zejména do hospice Cape May v Pensylvanii, Boverly-Farms v Massachusettu, Atlantic City atd.)

V New Yorku zřídila St. Johns Society nemocnici dětskou na lodi: „floating hospital"; ta vyjíždí z rána na moře a vrací se k večeru, přijímá se na ni denně 1000 až 1500 dítek s opatrovnicemi a každý lékař New Yorský může vydati poukaz ku přijmutí dítěte. Podobnou nemocnici opatřilo sobě Chicago. Roku 1882 obmýšleli vystaviti nedaleko New Yorku malé chaloupky na břehu mořském a umístiti v nich několik set dětí.

Jen nedostatečné a neúplné zprávy mohli jsme zde uvésti o podnicích a ústavech podobných, jest to pouze povrchní obrázek, z něhož nabýváme potěšitelného přesvědčení, že ústavy humanitní ve stálém se nalézají pokroku a vývoji.

Však dobročinná láska neustává ve své vynalezavosti a zřizujíc ústavy pro mládež neduživou přemýšlí již zároveň, jak by ústavy ty pokud možno zbytečnými učinila. K tomu směřují feriální osady.

Dva malí národové, Dánové a Švýcaři, podali celé ostatní Evropě příklad v zavádění praktických institucí ku prospěchu školní mládeže. — Zvláště my Čechové nemůžeme jinak než s nejvřelejší sympatií sledovati počínání národů, jichž síla, jichž význam kulturní — nespočívá v jich četnosti.

Dánové a Švýcaři k stejnému cíli brali se různou cestou, a Dánsko bylo první, kde venkov s láskou se ujal dítek městských. Již po třicet let trvá tam obyčej, že sotva se zavrou dvéře školních budov Kodaňských, již malí školáci houfně se stěhují do vesnic, kde vítá je pohostinství dobrosrdečných venkovanů. První podnět k té věci zavdal inspektor jedné vojenské školy, jenž ve spojení s řídícími učiteli obecních škol vydal provolání ke všemu venkovu, by dětem z hlavního města poskytli u sebe zdarma pobytu o prázninách. Cesta sem a tam se dětem zaopatřovala zdarma nebo za sníženou cenu. Tímto spůsobem hned prvním rokem zaopatřil o prázninách 1000 dítek na venkově. A přihlášky o děti množily se tou měrou, že roku 1881 7000 dítek přijato do rodin venkovských a společnosti železničné a párníkové rozdaly toho roku dítkám zcela chudým 6500 svobodných lístků!

Žádný národ nepředstihl posud Dány v pohnutlivé této obětavosti. Jest téměř nepochopitelno, že lidumilný dánský obyčej a zavedení tak důležité nedocházelo téměř povšimnutí v ostatní Evropě a že podnět k tomu, aby dítky vysílány byly na venek, vyšel teprve ze Švýcarska příkladem Waltera Biona faráře Zurišského.

Přesazen byv roku 1876 z Trogenu v kantonu Appenzellském do Zurichu, patřil s žalostí na zubožené chudé děti, porovnával je v duchu

s těmi svěžími ditkami hor, kteréž právě byl opustil, a srdce vnuklo mu myšlenku, která mnohým přinesla požehnání. Vydal provolání v Zurišském Tagblattu, sbíral příspěvky, a již v červenci téhož roku 34 hochů a 30 děvčat ubíralo se v jednotlivých skupinách pod dozorem učitelů a učitelek do hor Appenzellských.

Vrátili se po čtrnácti dnech, ale tak změněni, že kvetoucí jich tváře staly se živou reklamou nové myšlenky. Zvláště horlivě ujali se jí školní dozorci a učitelstvo. Však podnik ten nemohl nalézti příznivější půdy než ve Švýcarsku. Tam již dříve stával obyčej, že dítky školní vydávaly se o prázdninách ve průvodu učitele na cesty a týden neb čtrnácte dní ztrávily na společných výletech po krásné své vlasti.*)

Do Německa přinesl blahodárnou instituci Švýcarskou dr. Varrentrapp r. 1878. Jeho přičiněním založil Frankfurt n. M. první kolonie dle vzoru Zurišského (roku 1878 vysláno 97 hochů v 8 skupinách do Odenwaldu — a roku 1879 již 133 dítek). Svými články v listech odborných upozorňoval dr. Varrentrapp kruhy vzdělanců na blahodárné účinky dětských osad a horlivě za ně se přimlouval na sjezdech hygienických v Berlíně a v Ženevě.

Města německá jala se závoditi v zakládání kolonií a k nim přidružila se některá města francouzská a hollandská, tak že r. 1881 již asi 50 měst střední Evropy vysílalo děti na venek a počet jich stále vzrůstá.**)

Valná většina těchto měst středoevropských nerozděluje dítky po rodinách, nýbrž zakládají pro ně kolonie hromadné, s domácností společnou. Zařízení osad jakkoliv všude nezbytně se přispůsobuje poměrům místním, přece ve hlavních rysech jest totožné.

Učitelstvo naznačuje dítky nikoliv choré, nýbrž jen slabé, kteréž pro nuznosť a zároveň schopnosť a pilnosť svou dobrodiní toho nejvíce potřebují a zasluhují; jsou to děti od 8 do 14 let, někde teprve od 10 let. Lékaři po vykonaném vyšetření určují výběr, rodičům se oznámí, chtějí-li aby dítky byly přijaty, by opatřili je dle předpisu šatstvem, prádlem a jinými potřebami. Obyčejně opatřují dobrodinci to, čeho nejnuznějším ve výpravě se nedostává.

Když komité získal ve zdravých krajinách na blízku lesa místnosti přiměřené, — velmi často užívá se zvláště ve Švýcarsku budov školních, — ujedná se opatřování stravy buď s hostinským nebo s jednotlivci, a dítky vysílají se pod dozorem učitelským — ve skupinách průměrně po 12—15 do určených míst.***)

*) Nyní již všechna čelnější města švýcarská honosí se osadami dětskými. R. 1882 vysílalo na př. město Geneva 69 a německá obec Genevská 32 dětí Bern 125, Zurich 147, Basilej 214).

**) Na kongressu hygienickém, jejž svolal do Berlína r. 1881 dr. Falk (ministr osvěty ve výslužbě) a ve kterémž o koloniích se pojednávalo, byla města tato na mnoze zastoupena — mezi jinými i Vídeň. Tamnější „Spar- und Unterstützungsverein für Kinder“ vysílá ročně asi sto dítek do kolonií, r. 1882 134 dítek, počet to ovšem v poměru k obyvatelstvu velice skrovný.

***) Dle různých zpráv osvědčuje se prospěšným, jsou-li děti a učitel z téže školy a spojí-li se do jedné osady dítky různého stáří. Jakkoli snáze jest učiteli zaměstnávati zároveň dítky stejného věku, přece ve společnosti starších dětí zvláště hochů bývá prý nesnadno udržeti kázeň, kdežto zase

Důležita a zajímava, ale rovněž nesnadna jest úloha pěstouna, jemuž osada jest svěřena. Mnoho-li tu třeba obětavé lásky k dětem a bystrozraku vychovatelského! Vždyť těm dítkám má přece býti popřána při stálém dozoru co možná největší míra osobní svobody. Není tu žádného vyučování, a přece jak mnoho příležitosti k poučení. Na potulkách po lese, na vycházkách v okolí sotva bude míti učitel a učitelka chvíli volnou, ve kteréž by nebyli zasypáni tisícerými otázkami. Nový netušený svět pojmů a představ otvírá se tu malým měšťákům, — vždyť ta skutečná příroda, tak mnohotvárná ve svých úkazech, jest přece jen zcela jiná než příroda malovaná a popsaná v knihách!

Pravou rozkoš působí dítkám sbírati přírodniny, a tak se učí v domnění, že se baví. Děvčata pomáhají při drobnějších prácech domácích a při správce oděvu dítek mladších; vykonávají lehčí práce zahradní a polní, při čemž děvčata i hoši konají potřebný tělocvik v tom vědomí, že pracují a že jsou jiným prospěšni.

Stesk po domově a nemoc bývají v kolonii — dle souhlasných svědectví řídkým hostem. Taktéž zřídka touživá učitel na nezvedené chování, na tvrdošíjnost a zlovůli, vždyť radost a vděčnost činí mysli dětské přístupnějšími dobrému slovu a vlivu.

Zařízení bytu bývá velmi prosté; málo kde mívají dítky postele, obyčejně berou se na výpravu jen houně, polštáře a prázdné slamníky, kteréž pak na místě se naplní. Bylo by zbytečno ujišťovati, s jakou chutí vracejí se dítky z procházky neb od společných her ke stolu, a dobré mléko, chléb s máslem zdají se pravou pochoutkou dětem městským a zvláště těm, které odchovala bída.

Stravu mívají dítky obyčejně asi tuto: ráno mléko s chlebem buď černým neb bílým; v 10 hodin chléb, někde s máslem; v poledne polívku, maso a příkrm moučný neb zeleninu; odpůldne chléb s ovocem neb mlékem; večer buď polívku neb rejžovou kaši, vejce s chlebem a podobně.

Obyčejně platívá se v Německu za stravu dítěte denně 1 m. až 1 m. 20 pf.*) a veškerý výdaj obnáší denně $1^1/_2$ až 2 marky. Nejlevněji a nejpraktičněji pořizují své kolonie Švýcaři.**)

---

kolonie malých dítek působí mnoho práce a namáhá fysicky. Při různém stáří. dítky starší, opatrujíce mladší, pomáhají učiteli, — a takž prý možno dle zprávy Kolína nad R. spojit až 30 děvčat pod jednou učitelkou, béře-li se vždy ke 2 mladším dívkám jedna starší; ale hochů jeden učitel neuhlídá více nežli 18 až 20.

*) Připočtou-li se k tomu výlohy cestovní (železnice sice snižují jízdné, ale zbývá doprava ke dráze a od dráhy a t. d.), remunerace, strava učitelův, útraty poštovní a podobné, vzrůstá výdaj na jedno dítě — za pobyt obyčejně čtyrnedělní — na 40—50 mark — někde i více. Tak na př. ve Frankfurtě n. M. obnášel výdaj na dítě 53, 57 mark, — v Magdeburce za měsíční pobyt 52 m., čítaje v to i výlohy inventární, a odečtou-li se tyto, jen 44 m. 51 pf. V Rakousku vydal vídenský spolek r. 1882 za pobyt dítěte 20 zl. 87 kr.

**) Jim stačí na dítě 40—45 fr. V Bernu na př. obnášel veškerý výdaj na hlavu denně 1 fr. 20 ct. — a jiného roku jen 1 fr. 06 cent., totiž 21 fr. 28 ct. za 20denní pobyt. Při tom stravovaly se dítky v režii vlastní a učitelstvo bezplatně obstarávalo dozor. Dražší byly kolonie města Genevy — průměr veškerých výloh činil tu asi 2 fr.

V Zurichu pak a v Hamburce, taktéž v Königsbergu v Prusku zavdán nejprve podnět k novému zařízení, aby totiž byly přijímány do kolonií za plat také děti rodičů majetných. Žijeť zajisté ve velikých městech značný počet rodin v poměrech ne sice bídných ale přece tak skrovných, že matka nemůže se s dítětem odebrati na venek; jiným opět jest v tom na závadě zaměstnání a obchod, které opustiti nemohou. A přece by tak rádi dopřáli slábnoucímu dítku svému pobytu na venkově, a jest jim vítáno, mohou-li je vyslati do osad a svěřiti takto dozoru bezpečnému.

Mluvili jsme především o koloniích dětských ve vlastním smyslu toho slova, — však jest ještě druhý způsob, kterým opatřuje se dítkám pobyt venkovský, svěřují-li se péči jednotlivých rodin, jakož činí Dánové. Způsob ten jest v obyčeji na některých místech Švýcarska, taktéž v Hamburce a v městech hanseatických sledovali příklad dánský.*)

System ten poskytuje mnohé výhody, pro kteréž dochází stále většího povšimnutí a rozšíření. Někteří paedagogové spatřují v koloniích nebezpečí, že dítky odcizují se rodině. Z podobných důvodů agituje se v Anglii pro úplné zrušení sirotčinců a zavedení tak zvaného: „boarding out system“, kterýž na mnohých místech již jest proveden; sirotkové městští svěřují se totiž péči řádných rodin na venkově.

Zdá se, že u porovnání k osadám dětským odporučuje se umístění v rodinách z ohledů zdravotních; tak vysvítá zejmena z jednatelské zprávy dr. Medala, že největší přírůstky na váze shledány u dítek, kteréž požívaly péče domácí: a může-li býti pro dítě útulku lepšího než rodina, kde přijato jest s láskou? Naproti tomu však nedá se upříti, že v koloniích působí se na dítky stejnoměrněji, že výsledky jsou tu jistější a méně zůstaveny náhodě. Dozvídáme se z některých zpráv, že stesk po domově řídčeji se vyskytuje v koloniích, než tam, kde dítky umístěny jsou po různu; vždyť stává se někdy, že děti bývají tu po celý den samy sobě ponechány. Proto dítky mladší a bujnější, jimž dozoru více potřebí, lépe budou opatřeny v koloniích, kdežto do rodin mohou se dávati dítky starší a vůbec dítky, kteréž učitel co nejvřeleji odporučí, aby hostitelé jejich nemuseli se obávati pro své děti zlého příkladu. A i tu snad buď místní duchovní, místní učitel neb jiný přítel mládeže nabídne se laskavě, že dohledne k dítěti, a žije-li v osadě více chovanců z města, že shromáždí je častěji ke společným hrám a výletům.

Ale kdekoliv jednou vyslali děti městské na venek, buď si to již do osad nebo do rodin, tam roku následujícího nejen že v tom neustávají, ale činí tak měrou hojnější. Jeden pohled na děti, jak odcházely a jak se vrací, přesvědčuje trvaleji než nejvýmluvnější slova. Jest žalostno čísti na tvářích dětských stopy utrpení, — a ta zubožená

---

denně; německá obec Genevská umístila děti v jednotlivých rodinách, platíc za ně 60 cent.

*) Hamburský Schulverein vyslal již roku 1876 7 dítek na venek, tedy téhož roku, kdy farář Bion v Zurichu první kolonie zaváděl. R. 1879 umístěno bylo již 110 a r. 1880 208 dítek hamburských za skrovný poplatek v řádných domácnostech rolnických, učitelové pak na blízku žijící dohlíželi na dítky. Takto uspořena dobrá polovice útrat a docíleny výsledky neméně potěšitelné.

stvoření vrací se svěží, s červenými opálenými tvářinkami, plna veselí a čilosti, a s překypujícím srdcem vypravují o slastech prožitých!

Když lékaři po návratu vyšetřují dítky, jakož byli učinili také před odjezdem, shledávají, že objem hrudi rozšířil se o 1 až 2 ctm., že dítky volněji dýchají, že mnohý úkaz chorobný, jejž oko jejich s úzkostí stopovalo, pominul úplně; přesvědčují se, že dítky nejen vyrostly, ale především že přibylo jim na váze. Kdežto před odchodem váha jejich byla hluboko pod normální mírou, zvláště u děvčat, kteráž bývají sešlejší, nyní velmi často dosahuje normální výše. Dle některých zpráv z Německa přibylo dítkám 1 až 5 *tt*., průměrně 3.08 *tt*., jinde 1 až 7 *tt*., průměrně 4.11 *tt*.; v třetí osadě 4 až 10 *tt*., průměrně 6.18 *tt*.

Veškeré referáty shodují se zejmena v tom, že děvčatům ještě mnohem více přibývá než hochům.

Snad pronese někdo námitku, že výsledky ty jakkoli skvělé nemají asi trvání; pronese obavu, zdali snad s bývalými poměry i staré zlo se nenavrátí, zdali naopak dítky, úvykše stravě silnější, nebudou jí postrádati tím citelněji a teskniti po blahobytu, jehož pozbyly? I tyto obavy jsou vyvráceny nabytými zkušenostmi.

Nebylo pozorováno, že by děti cítily se nespokojenými navrátivše se ke svým rodičům, byť i do poměrů bídnějších; za to u všech se jevil potěšitelný účinek v ohledu mravním a duševním. Děti osvědčovaly větší smysl pro pořádek a čistotu, pilněji navštěvovaly školu, pozorněji sledovaly vyučování a chápaly mnohem bystřeji. Na všech bylo viděti, jak touží po tom, aby zasloužily si odporučení učitelovo pro rok příští. Blahodárný obrat zdravotní, sesílení celého organismu, osvědčovalo se trvalým; v následující zimě velmi zřídka některé z dětí těch onemocnělo. Dr. Varentrapp sledoval pečlivě další vývoj chovanců a shledal, že v prvním měsíci po návratu sice ubývá jim na váze, ale pak nejen že rychle předešlé váhy opět nabudou, ale i dále bez ustání jim síly přibývá a objem hrudi se šíří. Pozoruhodno jest, že děvčata, kteráž v koloniích více na váze získala, nyní zůstávají pozadu za hochy. Lékaři vysvětlují sobě úkaz ten tím, že hoši vykonávajíce na venkově více namáhavého pohybu utuží sobě svalstvo a účinek stává se tím trvalejším.

Ta zásoba sil a zdraví, kteréž děti za krátkého pobytu na venkově nabyly, postačuje jim na dlouhou dobu strádání, utuží organismus jejich, aby vzdoroval nemocem a zhoubným vlivům tísnících poměrů. Věru, kdo by za nic nepočítal ty žalosti a slzy, které se uspoří, ty radosti, které se spůsobují myslem dětským — a kdož také mohl by je vypočísti a odměřiti? — kdo by počítal jen cifry budžetu, uspořené v rubrice nemocnic; kdo by počítal jen tu práci a ty výlohy, kteréž se ušetří nejen veřejnosti ale i osobám soukromým, poněvadž jim netřeba více hlídati a opatřovati existence churavé, a kdo by konečně počítal tu práci, která mladými zachráněnými silami bude vykonána, — i ten musel by plnou měrou uznati praktický a národohospodářský význam a dosah dětských osad feriálních!

U nás učiněn v důležité této otázce minulého roku počátek nevelíký sice, ale šťastný a mnohoslibný. Již roku 1880 prof. Kořenský

v časopise čes. lékařů upozorňoval vědecké kruhy naše na blahodárné úspěchy osad feriálních, a roku 1881 sl. dr. A. Bayerova promluvila o nich vřelými slovy v „Otevřeném listě jednotám paní a dívek českých". O uvedení myšlenky té v život především dobyl sobě zásluhy Mdr. V. Medal obětavou a neunavnou činností. Obmýšlel nejprve učiniti pokus privátní a založiti osadu v Řevnicích. Mezi tím však na straně německé pokročilo se ve věci té mnohem dále, a bylo ovšem potřebí, aby také mezi námi nepřestalo se na pokusu soukromém.

Český komitét sestoupil se dne 14. června 1882, a pokračoval ve sbírkách a prácech s úsilím tak horlivým a neobyčejným, že již dne 17. července vydaly se děti na cestu a sice 15 hochů do Lhotky u Mníšku, 12 hochů a 9 děvčat do Šárky. V celku opatřeno tedy v osadách 36 dítek a v rodinách 12 dítek.*)

Ve Lhotce pobyly dítky 4 neděle pod dohledem učitele J. Malého a stravovány byly stravou míšenou ve vlastní režii péčí pí. Rixíové, v Šárce pobyly 6 neděl opatřeny jsouce v domácnosti dr. Kodyma hlavně stravou mléčnou spůsobem vegetariánským. Výsledky zdravotní v obojím případě byly překvapující. Průměrný přírůstek na váze dítěte obnášel téměř 2 kila. Souhrnný výdaj za obě kolonie činil 991 zl. 50 kr. — s jinými vydaji 1083 zl. 23 kr. a zbylo pro rok letošní 537 zl. 93 kr.

Bližší zprávy o českých osadách podává jednatelská zpráva dr. Medala, jíž přáti jest rozšíření co možná největšího. Blahodárné účinky osad vůbec a výsledky českých osad roku minulého zvláště jsou ve zprávé té vylíčeny tak přesvědčivě a výmluvně, že každý po přečtení její musí pocítiti přání, aby letošního roku mnohem většímu počtu dítek bylo poskytnuto dobrodiní pobytu venkovského.

Bylo by žádoucno, aby obecenstvo naše povšímlo sobě zároveň zpráv o koloniích, zřízených komitétem německým, nejsouť pro nás zprávy ty bez výstražné důležitosti.

Již počátkem r. 1882 jal se německý paedagogický spolek pojednávati o osadách feriálních a delegoval ze středu svého měšť. učitele Füsla, kterýž ve valné hromadě Schulpfennigvereinu dne 26. února 1882 přednesl žádost, aby tento se ujal zakládání kolonií. Návrh byl přijat, z výboru Schulpfennigvereinu zvolen komitét, kterýž později se doplnil, čítaje členy z předních kruhů německých.

Komitét vydal provolání: „an die Bewohner Prags!" a obrátil se též k německému učitelstvu Čech se žádostí, aby podávalo mu rady a návrhy, kde by se kolonie nejvhodněji umístily. Návrhů a nabídek docházelo v hojnosti; na penězích pak sešlo se v krátké době ke 3000 zl. Po společných poradách ustanovil komitét pravidla, dle kterých kolonie měly se zaříditi. První z nich znělo: „die Colonien bestehen aus Kindern deutscher Abstammung . . ." (kolonie sestávají z dítek německého původu) . . . a zříditi se mají v lesnatých, horských krajinách „Deutschböhmens". Přece však uznáno za potřebí, stanoviti

*) Pět děvčat přijali k sobě manželé Strnadovi u Berouna, 2 hochy farář Ant. Procházka v Levíně, 2 hochy p. J. M. Homola, majitel lázní v Gelčberku, po jedné dívce manželé Baurovi v Jinočanech. Kotoučovi a Linhartovi v Tachlovicích.

v pravidle pátém: „Die Umgangssprache ist selbstverständlich die deutsche“ (obcovací řeč jest, jakž se samo rozumí, německá). Dále určuje komitét, aby kolonie, pokud možná, byly umístěny v prázdných budovách školních, aby učitel, po výtce řídící učitel školy, ve kteréž dítky bydlí, byl zároveň ustanoven ředitelem kolonie a převzal péči o stravování dítek. Jest mu stravovati děti dle určitých přesných předpisů, začež platí se pevná cena, 55 kr. denně; za namahání s dozorem spojené má učitel dostati remunerace 35 zl.

Dne 1. srpna vysláno 59 dětí do čtyř kolonií, pěti dětem dostalo se opatření v rodinách.*)

Přírůstek na váze za pobytu čtyřnedělního obnášel u hochů průměrně 1.4 kg., u děvčat 1.8 kg., tedy méně než v osadách českých. Průměrný výdaj na dítě i s útratami cestovními činil 26 zl. 66 kr. a pro letošní rok zbylo na hotovosti 1177 zl. Již v dubnu r. 1883 oznamoval Pr. Tagblatt, že výbor Schulpfennigvereinu uzavřel obnoviti a rozšířiti lonský komitét pro kolonie, že se pomýšlí též na přijímání chovanců platících; dále, že česká spořitelna obmyslila komitét darem 300 zl. a že i jiné příspěvky v hojnosti se scházejí.

Uvedli jsme zde tyto zprávy, domnívajíce se, že jest nezbytná toho potřeba, aby širší obecenstvo naše dobře o všem bylo zpraveno, co z německé strany podniká se v oboru školství — však každý sám pak již pocítí, co nám jest činiti!

S podivením a úžasem otevře jednou dějepisec annály národního života a zápasu za dnů našich, a probíraje zprávy spolkové a listiny příspěvků zaznamená do dějin: „Byl veden boj o děti.“ Nám připadá bohužel v boji tom národním jen nezbytná povinnost sebeobrany; tuť nezbývá nám, než vésti boj ten na celé čáře, všemi institucemi, kteréž budoucnost naší mládeže pojisťují. My nemáme tak mocné aristokracie peněžní, jako tábor německý; ale podniky naše prospívají tím větší obětavostí širších kruhů, tou neúmornou a povznášející obětavostí českého lidu!

Mnohému bude se zdáti, že jsme již přetíženi, a pronese obavu, aby novými sbírkami snad neutrpěly podniky starší a třeba důležitější.

Obava ta byla by oprávněna, kdyby i v zahradě dobročinnosti nebylo třeba jakési změny a rozmanitosti. Mnohý, kdo již nasbíral si mezi záhony bohatou kytici květů podle své chuti, a mnohý jiný, kdo snad nejeden skvělý květ pominul, — skloní se ještě s radostí pro kvítek nově vykvětlý, ale právě jeho mysli nejbližší. Sbírky lonského roku dokázaly, jak vroucím sympatiím se těší nový výkvět lidumilnosti, osady dětské.

Především české ženy jsou tu povolány osvědčiti skutkem vlasteneckou obětavost. Péče o dítky jest právem ženy a povinností její. Matky, kteréž vědí, jak dlouhá jest jediná minuta prožitá v úzkostech nad lůžkem dítěte, ty zajisté že ochotně k tomu přispějí, aby jiným byla ušetřena muka podobná.

*) Umístěno bylo 13 hochů v Hradci u Stoda, 14 hochů v Dolní Libouši u Čes. Lípy, 14 děvčat v Bürgsteině u Hajdy, 18 děvčat v Schönbachu. Paní Gröbová ve Vršovicích přijala 2 dívky a statkář Laube v Kožlanech 3 hochy.

Vždyť nejedná se o to, nákladem hotových peněz vypraviti na venek všechny dítky pražské, kteréž dobrodiní toho naléhavě potřebují a jichž počet byl by ohromný. Máme po ruce prostředek snadnější a méně nákladný. V domácnostech venkovských hospodaří a počítá se zcela jinak nežli ve městech; potravinám na mnoze doma vyrobeným nepřikládá se veliká cena a často ten, komu příspěvek peněžitý byl by obtíží a obětí, ochotně pohostí u sebe malého měšťáčka.

Ještě jedna okolnost přispěje k tomu, aby se ujal obyčej přijímati dítky do rodin: mnohému bude tak sladko dobrodiní to udíleti; můžeť sám patřiti na blahodárné jeho účinky, sám mládnouti radostí, kterou dětem působí. A že ta radost městských dítek jest tak veliká, že děti rychle, přímo zázračně okřívají, komuž mohlo by to býti s podivením, zná-li jen poněkud život velkoměstský? Kdyby jen venkovan za letního vedra rázem se octnul v těch uličkách, v těch bytech, kde žijí ty nebohé děti chudiny, pocítil by touhu podati jim ruky pomocné!

Vždyť i lidé dospělí těžce snášívají útrapy městského pobytu za dnů parných, a zvláště těm, kdož pracují duševně, se zdá, že by brzo síly jejich byly vyčerpány, kdyby nebylo jim popřáno aspoň na krátký čas osvěžiti se volným vzduchem venkovským.

A což ty útlé organismy dětské? zdaž jim méně nežli dospělým jest trpěti vedrem v ulicích sálajícím a dusným vzduchem, naplněným nezdravými výpary? Zdaž ty mají menší potřebu osvěžení sil, nalezajících se právě v rozvoji? Vždyť tolik hodin za letních paren musily ztráviti ve světnici školské, a když ze školy vyjdou, šťastny ještě ty děti, jež rodiče zavedou do městských sadů nebo dokonce — až za bránu. Tam usedne snad v neděli řemeslník u hostince za stůl, nad nímž sklání se uprášený kaštan a děti hrají si kolem za zvuků hudby na šedivém trávníku často v takové mačkanici, v takovém prachu neb i kouři — že kdyby ti lidé sami tomu nevěřili, že jsou na čerstvém vzduchu, někdo jiný sotva by jim to uvěřiti mohl.

Avšak, bohužel, snad mnohému dítěti, kteréž největší mělo by toho potřebu, zřídka se poštěstí spatřiti aspoň tuto „ukázku přírody“ — kaštan nad restauračním stolem! Snad nemají rodičové jeho času k výletům, snad stydí se za chatrný oblek dítěte!

Zbývá tedy těm dítkám buď ulice, nebo špinavý dvoreček a pak — jejich byty. Za naší doby nemáme prý více židovského ghetta — ale úlohy jsou jen vyměněny. Uličky židovského města jsou plny dětí křesťanských, a — podivno, čím mizernější kde místnost, tím více lidí v ní žije. Někdy obývá více rodin jednu temnou a těsnou místnost — i řekne se tedy dítěti: zde ta strana pokoje je naše a tamta není, — ubohé dítě! Nebude asi zhýčkáno, i nebylo by těžko takovému dítěti spůsobiti radost.

Mnoho-li jest vůbec potřeba, aby se dítě těšilo? „Těší se jako dítě,“ praví přísloví. My velcí lidé jsme vlastně již blaseováni, ale také my byli jsme jednou dětmi a víme, co dětská fantasie zmůže. Ta dětská fantasie tak ráda naslouchá báchorkám o kouzelných zámcích, kde vše se skvěje stříbrem a zlatem, září safírem a rubínem. Což, kdyby náhle před nadšeným posluchačem báchorek takový zámek opravdu se otevřel? — Sotva by blaženost jeho mohla býti větší než blaženost

nuzného dítěte ze židovské čtvrti, když rázem se octne na květoucí lučině, v stinném loubí šumícího lesa! Jaký to pro ně netušený, opravdu báječný svět; zdaliž divu, že dítě takové musí se uzdravovati, musí se tak říkajíc roditi k novému životu již pouhou radostí, kterou pociťuje?

Není ještě vypočítáno exaktními vědami, kolikátou potencí jest radost či sklíčenost duševní při léčení nemocných; ale vzdor tomu, myslím, že by žádný lékař nepochyboval, jak prospěšno by bylo, kdyby radostná hnutí mysli prodávala se v apatyce a mohla se předpisovati receptem!

A jestli že síly tělesné okřívají procítěnou radostí, jaký teprve význam má radost pro vývoj dětské mysli, srdce i vůle! Ledové kůry závisti a svévole, trpkosti a zloby, zdaž neroztají pozvolna v srdci zanedbaného dítěte pod paprskem štěstí, a neodplynou v oživlém proudu vděčnosti a lásky? A jestli lékařům, tedy tím více všem paedagogům bylo by přáti, aby recepty k oblažení svých svěřenců měli vždy po ruce a mohli je rozdávati dle potřeby.

Jest ještě jeden moment, jehož nechceme pominouti. Rodičové nemohou zůstati lhostejnými, těší-li se jejich děti, a tak péčí o děti chudobné sbližují se třídy společenské, mezi nimiž čím dále tím hrozivější propast se otvírá; sbližují se tím více, ježto styk jejich stává se bezprostředním. Přijmutí dítěte nemá ponižující příchuť almužny, jest to dar lásky. Nejsou ovšem feriální kolonie institucí váhy rozhodující, která zlům společenským odpomůže, nejsou mostem, který otvírající se propast překlene. Není to živný chléb, jest to jen sklenice vody, podaná za parného poledne, — ale i za sklenici vody řekne se „zaplať pán Bůh!“ a nikdy nemají se podceňovati účinky malých prostředků.

Zvláště nesmíme jich podceňovati my, jimž tak velice všech sil jest třeba v boji za existenci naši národní, my vítati musíme každou pásku, která se vine mezi třídami majetnými i nemajetnými a která zároveň utužuje vřelejší spojení mezi venkovem a Prahou.

Srdce našeho národa jest půda tak úrodná, že bujně vzrůstá každé semeno dobré myšlenky, a každý podnik, jenž dobyl sobě přízeň našeho lidu, jest pojištěn. Kéž by jen všechny kruhy, jimž především pečovati jest o blaho mládeže, horlivě se ujaly nové myšlenky . . . není také pochyby, že by příklad pohostinství dánského nezdál se nedostižným myslím slovanským a že by venkov náš promluvil k matičce Praze blahodějnými slovy spasitelovými: „Nechte maličkých přijíti ke mně!“

V Jeleních příkopech.

Báseň

Irmy Geisslovy.

Sníh květu zdobí větve štíhlé,
ty skoro ještě bezlisté;
ve tvarů vnadě nevystihlé,
a kvítků barvě přečisté
se tají první úsměv máje
a tklivý vzdech po říších ráje,
po blahu stálém zemských svahů
a zvláště po tom českém blahu . . .

Dech opojivý dolem vane,
jenž usmívá se ku výši,
kde strmí věže oprýskané
a ptačí jásot neslyší,
a nezahlednou slzy v oku,
jež nad žaly těch zděných boků
se proudí ze zpomínek síně
do zraku siré potomkyně —

Sní věže o hrůzách i štěstí . . .
a do Jeleních příkopů
dech vánku s bílých ratolestí
setřásá květů zátopu,
a s vůní kvetoucího svahu
se vznáší vzdech po českém blahu,
a těká, bolestně tak horký,
kol zachmuřené Daliborky — —

Erzerum.

Z cest

Jos. Wünsche.

Dne 19. července 1882 asi v 1 hodinu à la franca překročili jsme Deve Bojun, Krk Velbloudí. Holý čedičový tento hřbet tvoří rozhraní mezi Araxem a Eufratem, tedy mezi mořem indijským a chvalinským. Táhli jsme pustým údolem nešírokým. Řečištěm kamenitým a suchým vinul se nepatrný potůček. Srčí a cvrčí tak slabě a bolestně, jakoby již dodělával. Stůně patrně úbytěmi. Ve vedru tom nelze ani jináče. Kolem potůčku táhne se něco políček a luk, stísněných velikými balvany skal rozdrcených.

Trudná šedá poušť skalní kolem.

Níže údolí vždy více se šíří. K západu a severu rozkládá se širá rovina obemknutá dlouhými řadami horských velikánů. Je to úrodná rovina erzerumská. Horní Eufrat a nesčíslní přítokové jeho hojně ji zavlažují. Jemné mlhy tajemnou rouškou ji pokrývají.

Sešli jsme ještě níže. V pravo od cesty smutné zříceniny velikolepého druhdy karavanseraje, pak rotunda jakási, hrobka to ve slohu arabském vyvedená, a před námi táhne se jednotvárná čára hradeb městských. Nade hradbami několik minaretů vyčnívá. Erzerum to, srdce rozervané Armenie, cíl a tužba pouti mé několikaměsíční.

Vešli jsme důkladnou branou. Uvnitř města pustá prostranství nás vítala. Úzkými ulicemi táhneme pak do čtvrti křesťanské. Vjíždíme do jednoho chanu. Není tu místa. Vjíždíme do druhého. Tam sice v konírně za jeslemi ukazovali mi jakési místo s rohožkami, já však s hrůzou velikou ve chrabrém srdci svém odtamtud jsem utekl.

Usedl jsem na kameni. Zaptie a katrčiho rozeslal jsem, aby šli hledat bytu. Tu kde se vzal, tu se vzal Slovák Vadovič, jehož již v Mezere jsem byl poznal. Ten v Erzerumu je již dosti znám. Opatřil mi pokojík dosti obstojný.

Dvě tisíciletí přehnala se přes hradby erzerumské se všemi hrůzami a bědami válek krvavých.

V nejstarších dobách dějin armenských slul Erzerum — Karin. V dějinách armenských Karin nenadělal mnoho hluku. Teprve Římany neslavně se proslavil. Nero prohlásil Tiridata králem armenským pod vrchmocí římskou. Tomu protivil se parthský král Chosroes i dosadil stoupence svého Parthamasira na trůn armenský. Proto císař Trajan v l. 114—117 podnikl válečnou výpravu do vrchoviště eufratského. U Elegie na horním Eufratu rozložily se jeho legie. Elegia sluje nyní Ilidža a leží 3 hodiny západně od Erzerumu. Sem dostavil se Parthamasiris a položil korunu na stupně trůnu Trajanova. Doufalť, že velikomyslný Trajan sám opět vloží ji na hlavu jeho. Ale Trajan Armenii prohlásil římskou provincií. Tu teprve Parthamasiris chopil se zbraní, padl však již v první bitce s Římany. Tak osud Armenie rozhodnut nedaleko Karina.

Roku 415 Theodosiův vojevůdce Anatolius pevnost zde vystavil Armenii ku ochraně a po císaři svém Theodosiopolí nazval. Anastasius ji pevnými hradbami obehnal. Ale ne vždycky ubránili se tu Řekové návalům cizích národů. Na počátku 6. věku perský král Kavad I. na krátko sice se tu usadil a ještě na konci téhož věku Sassanidi se jí zmocnili. Od r. 647 po celé století Arabové tu vládli, až r. 755 císař Konstantin Kopronymos odtud je vypudil a město zničil. Ale Arabové brzy opět je vystavěli. Nové a nové voje řecké dobývají města, ale ubrániti již ho nemohli. V této době asi Theodosiopoli nového jména se dostalo. Arabové totiž jmenovali ji Arzen er Rum, město Arzen Římanů neb i Řeků, jelikož v končinách těch poslední to byla država Byzantinců. Tak byzantská Theodosiopolis průmyslem a obchodem kvetla až do polovice 11. věku. Tu přitáhli Seldčukové a krásné město

dobyli a zničili. Přes 100.000 obyvatelů dílem je porubáno, dílem zavlečeno. Když pak během dvou set let město opět se zotavilo, přitáhli Mongolové. I ti ztekli a rozkotali město. Obyvatelstvo ukrutně povražděno a množství drahocenných památek starého písemnictví armenského nemilosrdně tenkráte je zničeno. Ale Erzerum brzy opět se zmohl a zkvetl, až pak pod vládou tureckou černému osudu svému propadl naprosto. Ještě v první polovici minulého století perský šach Nadir město vybral. V tomto věku pak Rusové po dvakráte na krátko se tu usadili. Tak jeví se dnes hlavní město Armenie jako bídná, malomocná oběť, již cizí násilníci krvavě ubíjeli a již vlastní vláda vyssála i tu poslední krůpěj krve živoucí. Hlavní město pak věrný je obraz bídného stavu celého národa. Na tři kusy rozerván, rozptýlen po třech dílech světa, ze staleté mrákoty smrtelné právě se probírá. V lepší budoucnost sám ještě neodvažuje se věřiti, učí se teprve víře té. Přeje si: kéž by lépe bylo! Leč přání to je jen tichý povzdech malomocného neduživce. To nejsou slova mužná, plná důvěry a odhodlanosti, která jediné palmy dobývá vítězné. — —

Srovnáváme-li Erzerum, jak nyní se nám jeví, s tím městem, jak popisují nám je mnozí cestovatelé, kteří prošli tudy před námi; musíme uznati, že Erzerum ve krátkém poměrně čase poklesl velice. Příčiny, jež úpadek ten zavinily, jsou hlavně dvě: jednu vidíme v turecké říši samé a v neutěšených poměrech vládních a společenských, druhá pak leží mimo říši tureckou. I tuto i onu blíže objasníme.

Nikdo, kdo neměl příležitosti, vládní ústrojí turecké říše z blízka a na místě samém pozorovati a to bedlivě pozorovati, nikdy zajisté neuvěří, jak schátralá a naskrze prohnilá je to mašinerie. V Turecku nevládne se, tam jen se vydírá, kde co je. Veškerá správa turecká je jediný veliký a široce rozvětvený stroj — ssací. Že povinností je státu, starati se také o dobro občanů jak duševní tak hmotné, o tom nemají posud ani zdání. Berou jen, pokud co je. Tak skoro veškeré obyvatelstvo turecké přivedeno na mizinu. Chuť ku práci vymřela, jen toho nahého života uhajují. Kdyby více si narobotili, pobrali by jim to. Dnes turecký úřadník, zítra kurdský lupič a pozejtří oba dva ve spolku ctihodném. A není dovolání, není práva, není spravedlnosti! V Turecku jen ten je šťasten, kdo nic nemá: tomu, jen tomu nic nepoberou. Je-li povinností každé vlády, občany své učiniti šťastnými, pak v tomto ohledu ovšem vláda turecká docílila výsledků naprosto překvapujících. Proto již mnoho Arménů za příčinou přílišného štěstí a blaženosti, již měli pod vládou tureckou, uteklo se na území ruské. Již tenkráte, když ponejprve Rusové Erzerum obsadili, mnoho jich odešlo a ani v novější době stěhování se nezastavilo. Tím mnohé vsi zcela spustly, obyvatelstvo jiných velmi se stenčilo, a i z Erzerumu samého mnoho řemeslníků a obchodníků se vystěhovalo.

Druhá vnější příčina úpadku Erzerumu vychází z poměrů obchodních. Erzerum dílem i proto tak zmohutněl a zkvétal po dlouhý čas, jelikož stal se jakoby střediskem obchodu, jenž z Evropy na východ a to hlavně do Persie a směrem opáčným tudy se bral. Turecká vláda

nikterak se nestarala o to, aby tento obchod všemi možnými prostředky si pojistila. Státi se to mohlo především tím, kdyby byla dobré cesty upravila a lupičů očistila. Ale cesty zůstaly, jak je pán bůh stvořil, a jistoty osoby a majetku měla každá karavana tolik, kolik zbraněmi sama si vybojovalo. Proto jakmile Rusové opanovali a upokojili Kavkaz, ihned část obchodu východního odtud se odchýlila a tamními jistějšími cestami se brala. Dráha železná, z Poti do Tiflisu vedoucí, ještě větši část obchodu toho pro sebe urvala. Teď Černé i Chvalinské mořeí železnicí již je spojeno, a paroplavba po moři Chvalinském zajisté co nejdříve se upraví. Tím obchod erzerumský, který beztoho již tak velice poklesl, ještě více ochabne a schudne. A není naděje, že lépe bude kdy, i kdyby vláda turecká — a to se beztoho nikdy nestane — cesty sebe lépe upravila. Máť Erzerum tak dalece položení velmi nešťastné, že od moře oddělen je dvěma mocnými hřbety horskými, které možno překročiti jen mnohými oklikami a v sedlech velmi vyvýšených.

V 11. věku měla prý Theodosiopole 100 kostelů a přes 140.000 obyvatelů. Za vlády turecké pak ještě asi před 200 roky počítalo se 24.000 rodin, což bylo by přes 100.000 obyvatelů. O tolika obyvatelích mluví také arm. zeměpisec Indžidžean na počátku našeho věku. Ale roku 1835, tedy po válce rusko-turecké, napočetl angl. konsul Brant jen asi 15.000. Město se sice pak trochu zotavilo, ale dřívější velikosti již nedostihlo. Asi před 40 roky zaznamenal Koch ještě 40.000 obyvatelů v 8000 domech. Nyní však na více než 6000 domů nikterak nelze si mysliti, což nedalo by více než nejvýše 30.000 obyvatelů. Z těch dobrá polovina jsou Turci a Peršané, Armenů nesjednocených asi 10.000, Armenů katolíků asi 800 a protestantů asi 30 rodin. Rodin římsko-katolických i s rodinami konsulů jen asi 10, Řeků 80 rodin. Každá církev armenská má svého biskupa a veliký chrám. Mimo to je tu ještě řecký kostel, klášter kapucínský s 3 kněžími a protestantská missie Amerikánů.

Jako obyvatelstvo tak i průmysl erzerumský velice poklesl. Ještě asi před 200 roky tolik zboží železného a měděného se tu zhotovovalo, že kování ve všech ulicích hlučně se rozléhalo. Erzerumské zboží měděné bylo tak rozhlášeno, že nejen do celého Turecka, než i do Persie a až do Indie se vyváželo. Teď živý ruch ten utuchl docela, a co posud se zhotovuje, jest jen zboží velmi prostřední jakosti a jen pro potřebu krajin okolních se robí. I obchod s kožešinami drahými tu kvetl. Teď, ačkoli Turci kožešin velicí jsou milovníci, sotva několik krámečků kožešnických tu nalezneš, a i na počátku zimy, když odcházel jsem, obchodu tomu nevalně se dařilo. Podobně spustla všechna ostatní tržiště a ono množství karanvanserají, jimž dřívější cestovatelé se obdivovali, nyní marně bys hledal. Turecké lázně zdejší jsou většinou temné špinavé díry. I proslavené druhdy trhy koňské, kde lze bylo nakoupiti arabských koní čisté krve, tak poklesly, že dobrého koně viděti tu teď jen jakoby výjimkou. V městě a okolí je sice ještě dosti koni krásných, ale dle názorů zdejších hospodář by se styděl, takového pěkného koně poslati na trh.

Kroje bohatých Armének a Řekyň v Malé Asii.

Erzerum leží na jižním úpatí vysoké roviny erzerumské právě tam, kde pata Deve Bojnu k Eufratu znenáhla počíná se skláněti. Veliká poměrně plocha, kterou město zabírá, má podobu asi vejčitou. Asi hodinu bys potřeboval, než bys městem prošel od severu k jihu a 3—4 hodiny, chtěje město obejíti. Město obemknuto je vysokými hradbami, náspy a příkopy. Čtyřmi pevně zděnými a klenutými branami se prochází. Brány jmenovali mi: Erzingian-Kapu, Kavak-kapu, Gümüslü-Kumbet a Keremütlü-Kapussy. U jiných cestovatelů brány jinak jsou pojmenovány. Z těchto opevnění viděti, že Erzerum dříve i na pevnost si zahrával. Leč do opravdy snad nikdy to nebral. Teď ovšem všecko je již jen strategické haraburdí beze vší ceny a váhy, leda k tomu dobré, aby sedlák, okurky na arabě do města vezoucí, celníkům beze cla neproklouzl. Ale již tenkráte, kdy opevnění to nově bylo založeno, výšiny okolní nad ničemným penězi plýtváním smíchy se mohly asi popukat. Erzerum leží jakoby v kotlině hor na východě, jihu a západu se zvedajících, s nichž nejen lze děly střílet do města, než snad i kamením házet. Proto Erzerum vojům oblehajícím vzdorovati nikdy nemohl. To konečně již i Turci sami poznali (vlastně evropští jejich rádcové) a v době novější na vysokém výběžku Devebojunském pevnost vystavěli, prý dle nejnovějších pravidel. Stálo to asi několik milionů. Byli by zajisté lépe udělali, kdyby si několik dluhů tím byli zaplatili. Neznám sice z úplna polohu nové pevnosti erzerumské, ale pochybuji o tom, že by v okolí nenašly se výšiny, jež by nepřátelským bateriím výhodného postavení neposkytly. Leč i kdyby pevnost ta naprosto byla nedobytná, čeho tím docílili? — Že opevnili a zabezpečili si jedinou skalinu. A ostatní země a celý národ? — Týraný a vydíraný lid čeká s toužebností, že Rusové obsadí zemi a po právu jim budou vlásti. A naučení z toho? — Vládcové, lid získejte spravedlností, neboť země marně byste opevňovali. Něčemu takovému však v Turecku se nerozumí a věčně věkův neporozumí. — —

Ale město Erzerum zaujímá jen menší polovinu prostoru hradbami ohraženého. Větší polovina jsou sady, pole, pastviny, rozsáhlé hřbitovy turecké, nepřehledná rumiště a jiná místa pustá. Město pak skládá se opět ze tří částí, jež jsou: 1. Tak zvaná pevnost nebo citadella, kterou také Ikkala a Ičkala jmenují, 2. město hražené a 3. předměstí. V pevnosti a ve městě hraženém bydlí hlavně mohamedáni, kdežto křesťané bydlo své mají ve předměstích.

Pevnost Ičkala vzdělána na pahrbku, jenž z jihu na sever vystupuje a nad ostatní město se vypíná. Zde neobmezeným pánem býval aga janičárův a odtud ostatní město i pašu samého držel na uzdě. Žold, jejž sultán Janičárům platil, nechával pro sebe a mimo to ještě každý Janičár musil mu odváděti jakýsi poplatek. Za to však bráti mohl každý, kde co bylo. Tak chrabré toto vojsko turecké, které přece majetek poddaných mělo chrániti, samo jen lupičstvím a zlodějstvím se živilo. Kde dovolati se spravedlnosti? — Vždyť sultán sám před nimi jist nebyl životem. 1200 této lůzy vojenské hostil Erzerum, ale mimo tyto ještě asi 50.000 bylo jich v okolí, neboť každý darebák, který loupiti a vražditi chtěl beze trestu, neopomenul dáti se zapsati do této roty loupežnické. Teď spustla Ičkala právě jako říše turecká. Hradby

její a věže jsou pobořeny. Jen jedno kamenné stavení ještě vzdoruje a na věži při něm stojící jako strašák v žitě čouhá dělo. Vystřelit z toho zajisté nesmějí. Kdyby vystřelili, sřítilo by se všecko i s věží.

Kolem citadelly táhne se město. I to mělo dříve své hradby, z nichž mnohé pevné věže vystupovaly. Ale i z těch zůstaly již jen sporé zbytky. Možno dosti, že hradby tyto jsou dílem i pozůstatky starých zdí Theodosiopolských. Dosud však ve věci té není jistoty. Ale myslím, že v rumech zajisté mnohá památka posud je skryta. Za mého pobytu v Erzerumu vypravoval mi jistý mladý obchodník armenský, že známý jeho, nějaký Turek, se mu svěřil, že pod jeho domem je nějaké sklepení a tam na nějakém oblouku, že jsou divné písmeny do kamene vtesané. Ale že by nikterak se tam neodvážil, že jsou tam zlí duchové. Obchodník mi slíbil, že nápomocen mi bude při vyšetření věci té. Avšak hned druhý den na týden odcestoval a než se vrátil, i já odcestoval do Vanu. A tak ve sklepě pořád ještě straší. Kdo ví, není-li to nápis nějaký ku staré Theodosiopoli se táhnoucí.

Jelikož na místě, kde nyní Erzerum stojí, po více než po 2000 roků stávala slavná a rozsáhlá osada, dalo by se očekávat, že spatřiti tu lze i mnohé starožitné památky stavitelské. A přece není tu skoro pražádných. Kdo uváží, že město tolikráte bylo dobýváno, dobyto, zpustošeno i z kořen vyvráceno, nebude se tomu diviti. Rozezlený vítěz bořil vždy napořád a noví osadníci pak na starých rumech a ze starých zřícenin stavěli nové byty, až i ty stejnému pak podlehly osudu. Když Turci konečně se tu usadili, ti dorazili zajisté, zachovala-li se přece ještě nějaká památka tu a tam. Z tuctu mešit, které se zachovaly, nejedna asi z křesťanského chrámu je přestavěna.

Tak zvané Čifte-Minareh (Dvé minaretů) je jediná budova, která beze vší pochyby ze starých časů pochází, ač někteří o tom pochybují. Budova ta skládá se ze dvou rovnoběžných křídel, jež od jihu k severu táhnou se v délce 144′ a jsou 40′ široká. Na severu spojena obě křídla křídlem příčným, 44′ dlouhým. Toto průčelí má ve středu svém bránu překrásnou prací z tvrdého kamene ozdobenou. Uvnitř je dvůr asi 43′ široký a 123′ dlouhý. Obě křídla do dvora mají otevřené sloupořadí a za sloupořadím vždy řadu pokojíků ve přízemku i v prvém patře. Na zad dvůr uzavřen byl rovněž sloupořadím. Tam z bílého mramoru vyvedena okrouhlá kaplička a střecha její kuželovitá rovněž z kamene vyvedena a jako ostatní budova bohatou ornamentikou ozdobena. Kapličku tu mají za pohřebiště nějakého tureckého svatého. Nad oběma pylony čelné brány, jež je posud asi 40′ vysoká, vypínají se dvě štíhlé věže, v podobě sloupů kanellovaných. Vyvedeny jsou z polévaných glasurou cihel bílých a modrých, což poskytuje pohled velmi rozkošný. Na vrchní části pylonu upevněna po každé straně deska s nápisem kufským. Sděluji stručný obsah obou nápisů dle překladu z perského, který uvádí Koch. Praví se tam ve květnatém slohu orientálném asi to, že sultan Malek Chan přitáhl do Erzerumu a měl tu nejpříjemnější odpočinutí. Tak přišla mu chuť, zaříditi tu nějaké stavení, jímž by dobré a zbožné skutky své zvěčnil po všechen čas. Proto tedy mešitu a několik jizeb že založí, aby kdož s vědami se zabývají, měli tam byt. Školám těm odkazuje požitek ze 7 dílen, pozemky a 10 měr obilí nejlepšího ročně. —

Na druhé desce psáno, že učeného a výtečného šejcha Koddam ed-din za učitele té akademie ustanovuje a 3 města ročně že 3000 mají mu odváděti. Kdo k zachování této stavby se přičiňuje, tomu aby pán světa byl milostiv, kdo však o rozboření usiluje, tomu aby pán světa život rozbořil. To vystavěno bylo roku 351. hedžry (tedy roku 935 před Kr.)

Hledě hlavně k oběma těmto nápisům popírá Koch, že by stavba byla původu křesťanského, a má za to, že celá pochází od sultana Maleka. Namítám proti tomu, že nápis sám o sobě pro celou stavbu nic ještě nerozhoduje. Především důležito by bylo věděti, stojí-li v originálu, že Malek sám to „vystavěl“ nebo „vystavěti“ dal. Leč i kdyby to psáno bylo, nezapomínejme, jak snadno takové desky i na starých budovách se upevňují. Na východě mnoho je příkladů, že jeden staví a nástupce že nápisem na stavbě hledí se zvěčniti.

Leč nechme již obou těchto částiček, pozorujeme raději bedlivě budovu celou a poměr jednotlivých částí k celku i k sobě. Tu již starší jeden cestovatel připomenul, že sloh obou věží od slohu celé budovy se liší. Toť ovšem pravda, ale nejen sloh, než i stavivo a základná myslenka stavby zcela je jiná. Já jen tomu se divím, že nikdo ještě nepozoroval, že stavitel obou věží nerozuměje nebo rozuměti nechtěje stavbě, na níž dále chtěl stavěti, vyvedl stavitelskou nestvůru. Pylon brány totiž nebyl dosti široký, aby na něm vyvedena býti mohla věž tak velikého průměru. Co udělal stavitel? On si myslel asi, že brána je dosti pevná, a proto základ věže z pylonu pošinul ještě nade bránu. Tak vedl si stavitel Malekův. Budova, která takto násilnickým spůsobem proměněna v mohamedánskou svatyni a školu, byl snad starý sešlý klášter křesťanský. Oba nápisy upevněny jsou pod samými minarety a i ty k celkové stavbě právě tak se hodí, jako oba minarety.

Na spodní části jemných ornamentů kamenných u brány viděti lze dvojhlavé orly z kamene vytesané prací polovypouklou. Ale jedna z obou hlav později byla odsekána. Kdy a proč se tak stalo, dosud objasněno není.

Opodál této stavby rozkládá se mešita Ulu-Džami zvaná. Ta prý jen velikými rozměry svými vyniká a jednoduchostí právě žebráckou.

Trochu níže mezi domy viděti lze malou osmihrannou kapličku kamennou, kuželovitou střechou krytou. I tu považují za chrámek křesťanský, leč určitě tu nic nelze tvrditi. Za to však asi 200 kroků odtud k západu na širokém dvoře nynějších kasáren podobnou jako Čifte-Minareh lze viděti bránu s jemnými ozdobami kamennými. I zde po každé straně viděti orla dvojhlavého. I zde jedna hlava pečlivě vždy odsekána, a jemná práce arabesek na Čifte-minareh upomíná. I zde nad ní postaven vysoký minareh z cihel různobarevných vyvedený, teď však již velice sešlý. Tyto rozsáhlé budovy, jež i za arsenál slouží, dle ruského generála jmenují teď Mogorov.

(Pokračování.)

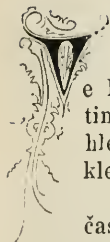
Starý Hud.

Osetinská legenda

od

Vsevoloda Solověva.

Z ruského přeložila Sofie Šlechtova.

Ve hlubokém úvalu, na břehu bystré Aragvy, rozkládá se Osetinský aul (vesnice). Se všech stran zakrývají jej obrovské hory; hledíš-li k nim vzhůru, zdává se ti, že v příštím okamžiku klesnou si do náručí a pohltí, rozdrtí chudičké chaty.

Ale věky přecházejí — a hory stojí bez pohnutí; jenom časem slyšeti je v aulu se vzdálených vrcholků jejich temné dunění. To starý Hud, na své nedostižné výšině baví se shazováním ohromných sněhových balvanů do propasti.

Někdy, když se přespříliš rozehraje, stává se, že mrští sněhovou hrudou až do samého aulu a zasáhne dvě — tři chalupy: tu mívají Osetinci co dělat, aby odhrabali nakupený sníh a vysvobodili nešťastné sousedy, kteří by pod ním jinak hladem zahynuli.

Ale takové žerty Hud dovoluje si nyní velmi zřídka. Osetinci znají dobře jeho povahu i starají se tedy všemožně, aby ho ničím nepodráždili.

Za dlouhých zimních večerů, když zaváty jsou sněhem všecky stezičky, když není viděti ani zbla a nos nelze vystrčiti z chalupy, staří rádi vyprávějí mládeži pro poučení, jaké kousky prováděl starý Hud a co zakoušeli smělci, kteří odvážili se znepokojiti mocného ducha na jeho sněhové výši.

Nelze člověku bez trestu spatřiti horského velikána. Není sice zlý, avšak nedovolí nikomu přiblížiti se; svede s cesty, zažene do propasti, zasype sněhem a zahubí drzého odvážlivce.

Ne mnozí z těch, kteří ho šli navštívit, vrátili se šťastně do aulu. Málem všichni zahynuli a jen skalní orli a sám starý Hud znají propasti, na jejichžto dně bělají se kosti ubožáků.

Ti pak, kteří se vrátili, dovlekli se domů zmučeni a polomrtvi — vodil je, vodil mocný duch, ukázal jim všechny hrůzy své mračné říše a zakletého svého sídla, ale uvidět jeho samého nepodařilo se přece nikomu.

Avšak ne — viděl ho Korturo, ale marno povídat, jak se vrátil do aulu! — mečí jen, ztrativ řeč, pozbyl i rozumu a bloudí z těch dob krajem, nepodoben lidskému tvoru. Kdyby ho nekrmili dobří lidé, zemřel by hladem; sám se nedovtipuje, že třeba jísti. A jak vzhledne na Hudovu horu, všecek se zachvěje; zamečí, zakňučí a s pěnou na rtu a strašnýma očima dá se na útěk, sám nevěda kam, a teprve tehdy se zastaví, když narazí na některou chalupu nebo na nějaký strom.

Ale jakkoli veliká je moc starého Huda, přece i on uprostřed divů svého horského království bývá navštěvován někdy hořem a bědami jako každý ubohý pozemšťan.

Přihodilť se jednou i jemu veliké neštěstí, o čemž staří Osetinci zvláště rádi vyprávějí mládeži dychtivě a pozorně naslouchající.

* * *

Stalo se tak dávno, velmi dávno. V nejposlednější chatrči aulu žila velice chudá rodina — muž s ženou, lidičky ještě mladí, pracovití. Ale ať namáhali se jakkoli, ztěží vydělali si na vezdejší chléb. Neměli žádné radosti, až se bůh nad nimi smiloval, poslav jim za všecky jejich strasti útěchu — dcerušku. Nazvali ji Ninou a po celé Osetii ni před tím, ni potom nebylo takové krasavice. Rostla vesela a zdráva a každým dnem stávala se hezčí. Kdo na ni jen vzhlednul, už se nemohl odtrhnouti.

Když vyběhla malinká Nina někdy na cestu a poutník z dalekých krajin nebo horal nebo nějaký kurýr se tu namanul, každý stanul, patřil na ni jako očarovaný a ani nabažiti se nemohl, až i slzy v očích se mu zatřpytily. Nejsurovějšímu a nejukrutnějšímu člověku bylo pojednou sladko i bolno při pohledu na čarovnou, nebeskou tuto krásu. Srdce v ňadrech bezděky zabušilo a připomenulo nejlepší, nejkrásnější a nejšťastnější chvíli života. Vždyť každý člověk, nechť je kdokoli a jakýkoli, má v životě svém aspoň jeden takový okamžik.

„Bůh ti požehnej, zázračné dítě!“ zašeptal tu často poutník a vložil Nině do ruky nějaký dáreček.

A Nina hleděla naň, usmívala se, líbezně kývala hlavinkou, ale dárku nezamítla a běžela s ním k rodičům.

A pomalounku, pomocí krásy Nininy, v chudé chaloupce vyskytovalo se to i ono, objevoval se blahobyt. Ba otec její koupil si už i deset beranův.

* * *

Čas běží a Nina stává se pořáde hezčí a hezčí. Sílí její bystré nožky a z jara, když sníh schází s hor šumnými ručeji a mezi skalami zazelenají se pastviska, zahání do hor otcovy berany. Jako malá srna hopkuje po kamení výš a výše, až se často ocituje na strašném srázu horském.

Ale malinká krasavice se nebojí. Je jí tak volno a veselo. Čarovná její očka nadšením široko se otvírají, obzírajíce velkolepou okolní přírodu. Dětská hruď z hluboka dýše horským vzduchem a svým tenounkým jasným hláskem vyluzuje první zvuky osetinské písně . . .

I uslyšel jednou tyto stříbrné tóny starý Hud se své vzdálené výše. Naslouchal. Co to? Nový-li to pramen čisté, léčivé vody prodral se z kamenných ňader, tam daleko, dole, a zurčí jasnými zvonky s kamene na kámen?

Nikoli, to není voda!

Slavík-li to, jenž nyje vesny štěstím i mukou, volá svoji družku? Ne, není to ani slavík, lidský hlas to spíše.

„Což pak by uměli lidé tak zpívat?“ zamyslil se starý Hud.

Odmáchnuv od sebe oblaka, naklonil šedivou hlavu a zadíval se bystrým zrakem tam dolů, v daleké končiny svého království, odkudž se nesly podivné zvuky. Uviděl na výstupku skály maličkou Ninu.

Opřev se mohutnými lokty o kamenné balvany, dlouho tam upřeně se díval, nemoha se od pohledu toho nijak odtrhnouti. Pojednou skanuly po jeho tvářích tiché slzy, které řinuly závitkami dlouhých, šedivých vousů a spadajíce na kamení, vinuly se proudem na samé úpatí hor.

I povídali si lidé: „To žhavé jarní paprsky sluneční roztopily led na samém temeni!“

Ale paprsky slunečními — byla krása malé Niny, a horským ledem — srdce starého Huda, poprvé zahřáté blahem nikdy posud nepocítěným.

* * *

V oné chvíli zamiloval se mocný Hud do malinké Niny, tak se zamiloval, že jenom na ni myslil, jen o ni se staral. Stopovati ji od rána do noci, ani na krok ji neopouštěti, stalo se nyní obyčejným jeho zaměstnáním. Život jeho byl nyní rozmanitý, plný nových netušených radostí . . .

Vychází-li si Nina do hor a chce dostati se až na samý vrch, kam vede poukrytá, nebezpečná stezka, mžikem stezička se vyrovnává pod jejíma nohama a ona kráčí jako po hladké podlaze.

Tu strmá skála cestu jí zahražuje; leč okamžik — a kameny samy od sebe skládají se v pohodlné schůdky, po nichž dívka lehko a svobodně, jakoby ji někdo podporoval, stoupá na skálu, odkudž se před ní rozestírají nejkrásnější pohledy.

Běží-li po kvetoucí lučině, — jakoby ji někdo nesl, jedva se dotýkají hebké trávy malinké její nožky. A jestliže, rozběhnuvši se, uvidí na dva kroky před sebou hlubokou propast a cítí, že se nemůže zastaviti a chce vykřiknout leknutím — mžik — a má už propast za sebou! Jak ji přelétla, kdo ji přenesl, neví, ví jen, že jest jí vesele a blaze. Okolní stráně opětují její bezstarostný dětský smích, její zvonivé písně.

Raduje se při pohledu na ni a těší se jí starý Hud i našeptává jí v ouška něžné řeči. Ona jich však neslyší. Jí zdá se jen, že to lehounký horský větérek šelestě okolo ní probírá prameny hedbávných černých vlasů, vinoucích se kadeřemi kolem její líbezné hlavinky.

Vyjde-li si Nina se svými malými družkami, aby nasbírala květinek, — Hud už tu. Neviditelnou rukou natrhá květy nejkrásnější, nejvonnější, udělá z nich rozmanité pěkné kytice a položí je pod kamení. Přiblíží se Nina — kamení se rozsype a kytice vonné samy do rukou se jí kladou.

Maličké stádo beranů, patřící jejímu otci, bylo zbaveno všech nehod a mohlo se pásti kde libo a beze všeho dozoru. Ani jediný beran nespadl do propasti, ani jediný vlk nesměl přibližiti se k tomuto stádu, střeženému samým Hudem.

Nejen ve dne ale i v noci neopouštěl starý Hud svého miláčka. Usnula někdy malinká Nina, hodně se vyběhavši a nadychavši horského vzduchu, usnula, a mocný duch, skloniv se k její hlavě, šeptal jí čarovné pohádky a přivábil k ní sladké sny. Zdály se jí věci, jichž ani pojmouti nemohla. Viděla divy podzemního království, hromady lesklých drahokamů, zlaté a stříbrné řeky, šumné a zvonivé prameny . . .

A náhle vše umlklo a zazníval jen jakýsi laskavý hlas, i viděla jako v mlze, kterak na ní utkvěl čísi něžný a přívětivý pohled, jakoby ji zval a vábil, slibuje jí nevýslovné blaho . . .

Sladce spávalo se Nině s těmito sny. A jak se probudila, květoucí, veselá, vyběhla vždy z chaloupky — a všechen boží svět i jasné nebe, i horoucí slunce, i ohromné hory jakoby ji vítaly pozdravem „Buď zdráva, krasavice Nino!“

A v tomto pozdravu opět zazníval tichý šelest větérku, čísi něžný, ale známý už hlas:

„Nino, miluji tě!“

* *
*

Minula léta. Nina z roztomilého děcka stala se rozkošnou dívčinou, takovou, že podobné krasavice nebylo nejen v Osetii, ale na širém světě. Nebylo takové ani na jediném dvoře královském, ni v jediném harému. Žádný panovník zemský podobné ani ve snu nevídal.

Vášeň Hudova rostla každý dnem, každou minutou. Nevěděl již, co by si vymyslil, aby Ninu pobavil, jak by jí ještě lépe osvědčil svou lásku. Jako dříve postýlal jí cestu kvítím, jako jindy přenášel ji na křídlech neviditelných přes propasti a srázy. Ale Nina dbala toho málo — přivyklať s dětstva ke všem těmto divům i zdály se jí tudíž přirozenými.

Dlela jako dříve celé dni v horách, prozpěvujíc své písně, ale dřívější dětské veselosti v ní už nebylo. Časem na ni přicházely smutek, nebo nuda.

Vylezši vysoko, odkud byla velikolepá vyhlídka, kde starý Hud rozestíral před ní čarovné přeludy setkané z oblaků — Nina lhostejně patřívala na všechny tyto divy božího světa, nepozorujíc, jak do jejích z hluboka oddychujících ňader vlévá se pramen oživujícího horského vzduchu. Z jejích černých, zádumčivých očí kanula slza za slzou. Vzdychala tiše a přitiskla bezděky ruku k srdci, jež počalo náhle rychleji tlouci.

Podiven hleděl na ni Hud, nemoha nijak pochopiti, co změna tato znamená, i zašeptal jí smutně:

„Proč teskníš, má krasavice? Co ti schází?! Viz — jaká rozkoš kolem tebe! . . . a všechno, co tu vidíš, všecky tyto hory, sníh, prameny, všecka tato kvítka, tato oblaka — vše to je mé . . . a to vše ti dávám! Tys — královna mého království! . . .

Viz tam, nahoře, kde na slunci věčný led všemi barvami duhy hraje, tam — za těmi ledy — stojí můj zámek! Všecek z čistého křišťalu, pokryt stříbrem a zlatem... hojně tam nahromaděno drahých kamenů — pojďme tam, pojď do mého křišťalového paláce . . .“

Ale hlas starého Huda nepromluvil k srdci zarmoucené krasavice. Hleděla tam, kde za věčnými ledy, jako lehký, průzračný obláček na blankytu nebeském, rysovaly se črty křišťalového zámku. Hleděla — ale nic ji tam nevábilo. Táhlo ji to dolů, v rodný aul.

I spěchala, nehledíc na cestu a skákajíc s kamene na kámen s takovou rychlostí, že starý Hud sotva jí stačil, aby v čas ji mohl zadržeti.

* *
*

Tu zastavuje se dívka na palouku, ovroubeném starými sosnami, a zatajivši dech, naslouchá.

Slyš! zvuky písně! . . . Silný mužský hlas se blíží víc a více. Mezi stromy proniká statná postava mladého pastýře Sasika.

Po tvářích dívčiných rozlévá se ruměnec; srdce jí buší rychleji a rychleji.

Pastýř přiblíživ se začíná s ní hovořiti, dávaje jí jména nejněžnější... A ona neutíká. Je jako očarována, jako přikována k místu.

Poslouchá. Blažený úsměv šíří se po rozkošné její líci a již sklání svou hlavinku na širokou jeho hruď . . .

Mžik — horoucí polibek rozléhá se lučinou, a už také spočívají druh druhu v náručí . . .

Co to?! Šumí a vrávorají staré sosny nenadále přihnavším se vichrem, jenž krouže po vší lučině, na Sasika doráží, až mu čapku s hlavy smetá. Pak Nině v uši hvízdá:

„Nešťastnice, co to děláš! Zpamatuj se! Uteč rychle od něho, od bídného toho člověka! . . . Nejsi proň stvořena — já tě miluji, já — mocný Hud, vladař tohoto království! . . .“

Ale Nina neslyší. Ještě těsněji vine se k miláčku, s nímž, vichru si nevšímajíc, ukrývá se v lesním houští.

Ó jaká zběsilost, jaká muka žárlivosti zmítají srdcem starého Huda! Kdyby jen mohl — s radostí proměnil by se v chudého Osetince a vyrval Ninu z rukou nenáviděného Sasika!

Ale skalní duch nemůže se státi člověkem. Je neviditelným krasavici Nině a kdyby se jí chtěl ukázati ve skutečnosti, snad by pohledu jeho ani nesnesla.

A v malomocném vzteku starý Hud uhání do vzdálených svých sněžných krajin a shazuje cestou do propasti kamenné balvany, rozmetává sníh, zvedá bouři, stahuje hrozivé mraky a srší blesky. Jak stoupá po horách, chvějí se dole lidé a spěchají do svých příbytků mluvíce: „Starý Hud se rozehrál!“

Ale špatná to nyní hra pro starého Huda!

* * *

Od té doby Hud začal pronásledovati Sasika a rozhodl se, ať cokoli se děje, překaziti jeho sňatek s Ninou. Když mladý horal s puškou za zvěří se hnával, zaváděl jej na nejstrašnější místa, zastíral mu propasti mlhou anebo jej šlehával krutou metelicí.

Ale Sasiko nikdy si nezoufal. Byl mlád, hezký a slynul po celém aulu svou obratností a silou. Uměl ze všech svých soudruhů nejlépe střílet a výtečně tančil nejen osetinský tanec, ale i lezginku, tak že bývali mladí, staří nad tancem jeho u vytržení.

Chata otce jeho stála vedle chaloupky rodičů krásné Niny a tak bylo každý den dosti příležitosti, aby se zamilovaní mohli viděti, aniž by musili užiti nějaké lsti.

Nina nemohla se milence svého ani nabažiti. Šeptala mu něžná slova i přísahy, a on naposlouchav se sladkých těch řečí, zlíbav a pomilovav svou krasavici, přehodil obyčejně přes plece vintovku a pustil

se do hor. Zářil štěstím a zdravím, mladosť i síla jen kypěly v něm. Zdálo se mu, že, ač toliko chudý horal, je přece nejšťastnějším tvorem na světě a že mu patří celičký svět.

O starého Huda se příliš nestaral. Když mu žárlivý duch něco vyvedl, vyvadil se s ním pořádně a to nikoli snad ze hněvu, ale jen tak ze zvyku.

„I ty starý hlupče!“ vzkřikl tu svým zvučným hlasem, až ozvěna rozlehala se po horách; — „málem byl bych opět sklouzl do propasti! Nemáš patrně nic lepšího na práci . . . Lituji tě — ale nebojím se, nepřišels na takového!“ . . .

A plíže se opatrně nad samým svahem po kamení, jež se pod nohama jeho dolů sypalo, chytaje se za větve mladých keřů, jež pod jeho tíží div se neulomily a s sebou ke dnu strhnouti jej hrozily, Sasiko lehounce a spěšně dostal se vždy na výstupek skály. Čekal, až mlha přejde, a znova se pouštěl za skrytou zvěří. Už ji vymučil svým pronásledováním, a nehledě na překážky, jež mu Hud do cesty kladl, také ji dostihl. V horách rozlehl se výstřel a jistá kule zasáhla přímo cíl. Sasiko vraceje se domů s kořistí myslil na svou Ninu, která, počítajíc minuty, toužebně jej očekávala.

* *
*

V horách zuřila bouře. Sníh se sypal a pokrýval holé stráně i kvetoucí pastviny. Sežloutlé listí opadalo se stromů i křovin. Nastávala zima. Osetinci uzavírali se ve svých chatách. Nina nevycházela už více do hor, zanešených sněhem, a Hudovi bylo obtížněji vídati ji.

Ale za to Sasiko vídal ji často, ještě častěji než dříve, a láska jejich neochabovala, nýbrž rostla spíše každým okamžikem. Už celý aul věděl o ní a všichni povídali o brzké svatbě krasavice Niny.

Starý Hud zuřil. Nezdařilo se mu zahubiti Sasika, nezdařilo se mu zapomenouti na nevděčnou Ninu, ač by si toho byl nyní velmi přál.

„Nesmí se státi jeho ženou!“ rozhodl posléze, a odtud jen z povzdálí je pozoroval, čekaje na dobu příhodnou.

Dostavila se velmi brzo.

Jednou mladí lidé zůstali v chaloupce sami. Uzavřevše dobře dvéře a jsouce přesvědčeni, že jim nikdo překážeti nemůže, oddali se nejmilejšímu svému hovoru. Jednali teď o posledních věcech: jak a kdy odbývati budou svatbu. Rodiče obou ničeho neměli proti spojení jejich; vše bylo jim nad očekávání příznivo.

Sasiko sliboval Nině, že ji milovati bude vroucně, po celý život, že bude pro ni pracovat a nikdy nedopustí, aby snad v něčem trpěla nouzi. Ale Nina na nedostatek ani nepomyslila. On je s ní, nikdy ji neopustí — čeho by si více přála?!

Ale měla jej přece k tomu, aby se zapřisáhl, že nevezme sobě druhé ženy, třeba by mu to později zvětšené jeho jmění dovolovalo.

Sasiko na ni vzhlédl. Nikdy nebyla ještě tak krásná jako dnes. Připomenul si všecky mladé dívky aulu, všecky, s nimiž se kdy setkal, a rozsoudil, že všechny dohromady nestojí za její malíček. Proto také, nerozmýšleje se dlouho, z plna srdce jí přísahal, že ani se nepodívá na jinou ženštinu, třeba byla dcerkou knížecí.

Nina pevně jej objavši ukryla svou hlavu na jeho prsou. On líbal její rozkošné vlasy, její čílko, její něžné líce.

Byli jisti, že jich nikdo nevidí — a mýlili se.

Starý Hud viděl vše a nemohl již déle snésti takového výjevu. Ston či výkřik vzteklé radosti vyrval se z mohutné hrudi jeho a zarachotil po horách, až zavrávoraly sosny, setřásly sníh se svých větví. Popadl starý Hud ohromnou sněhovou hroudu a vší silou mrštil jí po chaloupce, v níž se milovali Sasiko s Ninou.

* * *

Sníh zavalil chatu se všech stran. Vyjíti z ní nebylo možno a bylo třeba aspoň dva, tři dni práce, aby se z venčí očistila a otvor ke dveřím se proházel.

Nina i Sasiko uslyšeli temnou ránu a myslili, že strop se řítí nad nimi. Ale strop se nezbořil, jenom se zatemnilo — i pochopili, co to znamená.

„Jsme zavaleni sněhem!“ šeptala dívka.

„Nu což na tom?!“ vesele odvětil Sasiko, „tím lépe. Jsme o samotě a mnoho uběhne času, než odhrabou sníh a otevrou dvéře. Jsme sami!!...“ a pevně přitiskl k sobě nevěstu.

„Ale chci tě vidět,“ šeptal dále; „chci se potěšiti tvojí krásou! Hle, tobě stydnou ruce...“

Rozdělal oheň. I usedli při něm a problouznili nejednu hodinu, nemajíce zdání, jak čas ubíhá.

Posléze hlad je přiměl k tomu, že se zpamatovali.

„Čeho bychom pojedli?“ ozval se pojednou Sasiko.

„Počkej, miláčku, podívám se, snad tu něco bude,“ odvětila Nina.

Našla dvě placky a neveliký kousek sýra.

Zamilovaní ukojili hlad a na novo jali se blouzniti o svém štěstí a blahu, zapomínajíce na celý svět.

Ale čas běžel. Minul den, minul druhý. Hlad trápil Sasika i Ninu a jísti už nebylo co — ze dvou placek a sýra nezůstalo ani ždibku. Z počátku bránili se hladu statně, ale nyní počínal je už přemáhat. Konejšili se navzájem, opakujíce stále:

„Hnedle nás vysvobodí.“

Hodiny míjely a ačkoli se jim zdálo, že slyší nedaleko hlasy, přiléhal sníh stále ke dveřím a k malinkým oknům. Teď už si nepovídali o vzájemné lásce, nelaskali jeden druhého, ba druh druha již ani si nevšímal, ale zasedli do různých koutů chaloupky, a jen dychtivě naslouchali, očekávajíce s tlukoucím srdcem spásu.

A hlad je mučil víc a více. Sasiko i Nina cítili strašnou slabost, která rostla každou minutou. Nina dala se do hořkého pláče.

Minul ještě den a nastal čtvrtý už, co byli pod sněhem uvězněni. Zoufalý nářek rozlehal se v chatě. Nina, úplně vysilena, ležela na zemi sténajíc a lomíc rukama. Sasiko jako divý lítal z kouta do kouta. Podařilo se mu rozžehnouti oheň, ale marné bylo jeho pátrání, v chatě k jídlu ničeho již nenašel. Hlad svíral mu útroby. Zapadlé oči jeho, obklíčené modravými kruhy, svítily jaksi nepřirozeně a vztekle.

„Umírám!“ sténala Nina, upírajíc na Sasika prosebný, beznadějný pohled.

Ale ani lásku, ani žal nevzbudil v něm slabý tento hlas.

Stanul před ní, a oči jeho strašně zablesknuvše, upřely se na oblé, něžné rámě, vyčnívající z rozhalené na šíji košile, jiż ona v zoufalství na sobě rvala. Náhle se nad ní sklonil, pevně ji v náruč sevřel a přilnul k tomuto rameni — vší silou zaťal do něho zuby.

Nina zoufale vzkřikla a div neomdlela. Ale v téže chvíli ozvaly se hlasy na blízku. Dvéře se rozlétly a dovnitř valil se proud světla, proud svěžího zimního vzduchu.

Stěží odtrhli Sasika od Niny. Nakrmili nešťastné, kteří se zpamatovali. Nině obvázali rámě. Začali se jich vyptávati, ale ubozí nemohli po dlouhou dobu ani promluviti. Jenom časem na sebe pohlédli a hned zase odvrátili oči stranou.

Láska, jíž zdálo se že konce nebude, vášeň, kterou dosud žili a dýchali — zmizela na vždy. Nyní cítili druh ke druhu jen odpor a nenávisť . . .

A tam, na temeni hor, rozléhal se nesnesitelný, zběsilý chechtot starého Huda. Od toho chechtotu až skály se trhaly a kamenné balvany v údolí se řítily . . .

* * *

„Hle jak se směje náš mocný Hud!“ dodává obyčejně starý Osetinec, když dokončuje tuto legendu.

„A co se stalo s Ninou?“ ptávají se pozorní posluchači.

„S Ninou?“

Klopí oči a na tváři jeho jeví se rozpaky.

„A kdož pak to ví! Sám jsem se po ní ptával nebožtíka děda a ten sám nic jistého pověděti neuměl. Ale bába ubezpečovala, že krasavice Nina z jara, když sníh sešel a luka se zazelenala, odpravila se do hor, odkudž se více nevrátila. Hud se patrně domohl svého, přivábiv ji v závratnou výši. A co se s ní stalo pak v jeho křišťalovém paláci, kdož to poví?! Pověděl by orel, kdyby mluvit uměl — a kdo ví, snad ani ten nikdy nevznesl se k obydlí starého Huda . . .“

Lyrika dubrovnická.

Ukázka ze spisu »Stará doba romantického básnictví».

od

prof. dra. Fr. V. Jeřábka.*)

První místo v rýmovém, formy romantické si osvojujícím, básnictví slovanském náleží snad i co do propracovanosti ve formě, na každý spůsob však co do mnohosti výtvorův básnických, poësii chorvátské přímořské republiky Dubrovníka, těchto, abychom slov moderního italského dějepisce Cesara Cantù užili, tehdejších „slovanských Athen“. Blízkost Italie na jedné straně, a květoucí blahobyt svobodné obce i vroucnost jižního nebe na druhé odchovaly od konce 15. století v Dubrovníku velikou řadu básníkův, kteří v rodném svém jazyce chorvátském, arci prodchnutém poněkud vlivem italštiny, opatřeni značnou znalostí tehdejší básnické techniky, pěstovali v rýmech libozvučných, ozdobných a umělých všecky takřka druhy oblíbené tehdáž poësie, nejvíce arci lyriku, písně milostné a duchovní, komedie a dramata v počínajícím slohu klasickém i v středověkém stilu mysterií a látek biblických, a konečně slavným Ivanem Gundulićem i básnictví epicko-hrdinské. Dávajíce v básnění svém umělém měrou rozsáhlejší, než kterýkoli jiný národ slovanský v téže době, přednost národnímu jazyku chorvátskému, psali nicméně také, ač méně, tuším, než současní básníci v Čechách a v Polště, verše latinské, ano psali na mnoze také verše jazykem italským, užívajíce někdy tohoto jazyka i v běžné rozmluvě stejně jako svého, jakož je viděti z komedie „Arkulin“ Marina Držiće (nar. 1520, zemř. 1580).

O básnictví Dubrovníka nelze nám arci na ten čas podati pojednání tak obšírné, jak by to veliká předmětu toho pro kulturní historii slovanskou důležitost vyžadovala. Přesahujeť taková žádoucí obšírnost nynější naše síly, a také ji nelze vpraviti v soustavu i obmezenější celkem rámec našeho spisu. Dvanácte tlustých svazkův vydala dosud jihoslovanská akademie v Záhřebě, naplněných naskrze básnickými výtvory Dubrovničanů! Již z toho lze tedy změřit, jak rozsáhlá je tato poëtická literatura. Jinak ovšem cítíme se samým předmětem naším ospravedlněni, že tu nevcházíme do větší zevrubnosti. Neboť je romantického vlivu a zvláště romantických forem již nemnoho v lyrice Dubrovničanů, a ducha renaisance a klasicismu neporovnaně více. Tak na př. znělka, toto, jak jsme viděli, tak karakteristické dědictví staré romantické doby, jež novoklasicism 16. věku ve veškerém takřka písemnictví evropském k modním svým formám přivtělil, je zastoupena velmi slabě. Savo Mišetić Bobaljević psal sice pěkné znělky, ale rovněž jako jinak tak národně cítící Petr Hektorović a Hanibal Lučić v jazyku italském. Jiří Držić (zemřel roku 1510) v jedné své hře pastýřské, v níž vystupují co jednající osoby bohyně Olympu, Venuši do úst

*) Vyjde za krátko nákladem „Matice české“ v Praze.

klade terciny, na něž Kupido odpovídá znělkou, avšak znělka ta, arci v prvních počátcích dubrovnického básnického probuzení psaná, formou svou ještě značně je začátečnická a obsahem kromě toho nepatrná, aby třeba bylo si jí povšimnouti. Také je lehkých, ať tak díme, chansonových forem písně po skrovnu u Dubrovničanů, a ještě méně refrainových. Celkem nelze nevytknouti básníkům dubrovnickým nedostatek rozmanitosti co do lyrických forem. Jejich milostné písně a vůbec lyrika pohybují se ve formě, ať tak díme, vyježděné dlouhých, alexandrinu podobných veršův dvanáctislabičných (někdy i šestnáctislabičných), pravidelně caesurových a také vždy u prostřed rýmovaných, verš to, také u Reje a Kochanowského s malými změnami užívaný, verš umělý a také zvučný, avšak při příliš častém užívání arci jako každá příliš opotřebovaná lyrická forma poněkud nudný. Užívajíce stále této své oblíbené formy nemohli se básníci dubrovničtí ubránit tomu, aby se zejmena v písních milostných neopakovaly často také tytéž myšlenky — úskalí to, kteréž při milostném básnění i jinak těžko obejíti, viz na př. Dante a Petrarku — čímž dubrovnické básnění vyhlíží na mnoze co soukromá zábava zamilovaných lidí, postrádajíc v tomto vzhledě jadrnosti a hloubky. Zdá se, jakoby nejslavnější z dubrovnických básníků, Ivan Gundulić (nar. 1588, zemř. 1638), byl cítil tento nedostatek, neboť u něho a sice i také v jeho dramatech, jinak klasického zrna, je více forem zpěvných takřka chansonových než u kteréhokoli jiného dalmatského básníka, leda snad vyjímaje více národním slohem píšícího Hektoroviće nebo pozdního již Kačiće. Avšak odpočítaje tuto manýrovanost formy jest básnictví Dubrovničanů na rozhraní 16. a 17. století okrasou nejen této malé městské republiky v Dalmacii, alebrž v době tak časné okrasou celého chorvatsko-srbského kmene, ba i veškerého Slovanstva. Poukazujíce co do životopisných dat a celkového přehledu dubrovnické básnické literatury k citovanému již výše překladu Kotíkovu „Historie slovanských literatur“ Pipina a Spasoviče zaznamenáváme zde některé jen zjevy a odryvky, stojící, jakož za to máme, v užší svazi s naším předmětem o posledních koncích staré romantiky v době renaisanční.

Ne sice formou ale duchem svým jeví Šišmundo Vlahović-Menčetić starší (nar. 1457, zemř. 1501 na rozdíl od dvou Menčetićův v století 17.) vliv ještě provensálsko-italského milostnictví. Napsalť celých šest knih písní milostných, nejméně asi na 600 kusů číslem, při čemž jeví se u něho již nedostatky výše spomenuté, stálé užívání caesurového dvanáctislabičného verše, časté vracení se podobných myšlenek co do opěvání milenčiny krásy, a konečně mnoho ještě tvrdosti verše a rýmu svědčící o začátečnictví. Klademe sem na ukázku spůsobu dubrovnického milostného básnictví jednu milostnou píseň Menčetićovu v českém snad přibližně dostatečně věrném rýmovém překladu:

Blažen ten krásný čas, kde nejprv spanilý
ten lepý tvůj obraz mé oči spatřily;
blažená místa ta, kudy jsem chodíval,
bych se ach do syta za tebou zadíval;
blaženy doby ty, kde drahé jmeno tvé

s vroucími pocity zavznělo v ucho mé;
blažen ten bol všecek, přestálý noc i den,
tvé spanilosti vděk, jež rušila můj sen;
blažené úpění, jež od dnův mladosti
při tvém se spatření měnilo v blahosti;
blažené volání za drahým tvým jmenem
i duše želání v záchvatu plamenném;
blažená lásky svaz, i v slzách k osudu
ten toužebný dotaz, zda jednou tvým budu;
blažené vnady tvé, tvých mladých lící květ,
až vše to bude mé, jak krásný bude svět!

Podobně jako Menčetić-Vlahović psal milostné písně starší Držić (Djordje), jehož forma prozrazuje rovněž ještě poměrné začátečnictví, jakož jsme již připomenuli při prvním u něho, pokud víme, pokusu chorvátské znělky, již vložil do úst Kupidovi v jedné pastýřské hře. Značný již pokrok ve formě a poetičnosti myšlenek svých jeví Mauro Vetranić Čavčić (nar. 1482, zemř. 1576), klášterník a později docela poustevník, jenž v osamělosti své musel zabývati se pilně básněním. Básně jeho valnou většinou lyrické, avšak taktéž dramatické naplňují dva veliké silné svazky. Jako Menčetić a Jiří Držić oplývá i on všudy klasickými upomínkami a předváděním mythologických postav, které se zcela dle vkusu 16. století střídají u něho s písněmi nábožnými, podobnými žalmům. Tak na př. hned vedle biblického dramatu: „Cudná Susana“ je drama „Hekuba“ slohu antického; vedle písní na Ježíše a pannu Marii písně na Orfea, Ariona, Neptuna, Aeola, boha větrů. Vetranić, vůbec jeden z nejzajímavějších básníkův před Ivanem Gundulićem, je zvláště karakteristický pro své časté narážky a projevy politické, z nichž si možno utvořiti dosti zevrubné ponětí o tehdejší náladě myslí Dubrovničanů a Jihoslovanů. Písně jeho neustávají poukazovati k nebezpečí záplavy vší Evropy mocí tureckou. „Kde jsou, ty care východní i ty císaři západní! kde jsou, o králi francouzský, vy báni a knížata! vaše opatření proti této moci, jež všecky vůkolem před sebou žene a tlačí, vše odnáší jako řeka sečené na louce seno?“ V jiné básni vypisuje po řadě všecky národy a kraje světa, které Turek již podmanil, Tatary, Čerkesy i Karmany, veškeru Anatolii s bývalým královstvím Trojanským, Černé Moře od města k městu, Egypt i Arabii, císařství, „kteréž za jeho nevděk onen drak u věčném ostavil nářku“, i slavnou Romanii. „Despoti a králové Bosny, vojvodové, knížata a báni, kdežc nyní vaše svoboda? Vás car nevyhnal, Vás car nedobyl, jen vlastní nevěra Vaše Vás ochromila. Nyní pláče křesťanstvo nad tou Vaší nevěrou (u Kosova Pole), a římské paláce Vaše stojí v smutku. A Vy slavní Chorvaté, zdali i Vás ohnivý ten drak do konce neubije a bědu nevznese nad Vámi? Vaše města a okolina ostatní, i slavní bánové všichni ohněm tím padli, rozšlápneť on ještě dále nohou říši Vaši, nenechaje na živu ani jednoho chrabrého bojovníka. A i ty slavný Bělehrade! pověz mi, kdo rozbořil bašty tvé a domy? je pohraničná poloha tvá, slavný Bělehrade! ničím a zapomenuta? Kdo zde nyní bude lámati kopí a šavle, a kdo ozbrojené koráby

bude voditi Dunajem? Kdeže jsou tvoje dunajské šajky (lodice), které hrdiny tvé chránily před vpádem nepřátelským, ty strážné město Uher, ty vychovateli rytířův? A ty koruno uherská, s nebes poslaná, ty slávo všeho křesťanstva a všechněch naděje, kdo tvou pověst slavnou i věhlas tvůj za krátký čas se zbraní v rukou zašlapal v prach? není-liž to slavného Selima syn (Soliman), který zvrátil do prachu královskou tvou korouhev, krví naplnil Dravu i Sávu i tichý Dunaj, a panstvo tvé vydal na plen, ubijstvo a porobu?" ... Dále praví básník, že Dubrovník, slabé město, k ruce sultánově platí daň z hlavy, a vyjadřuje obavu, aby rozkošnictví a hrdost Dubrovničanů, i všecky hříchy republiky nebyly jí ku zkáze, a Dubrovník nespolehal příliš na pomoc nejistou ostatního křesťanstva. Celá jiná báseň vlasteneckého tohoto pěvce je věnována městu Buda-Pešti, kteréž se stalo hlavou tureckého pašaliku, a přečasto v rozličných svých básních zas a zas se obrací k bohu, aby chránil svět před záplavou tureckou. Vetranić co do formy pěstoval většinou tentýž oblíbený verš dubrovnické lyriky, dvanáctislabičný, u prostřed i na konci rýmovaný, jejž jsme shledali u Menčetiće, avšak místy jeho skrz na skrz slovanský instinkt vedl jej k rozměru ještě zpěvnějšímu, směšujícímu ladně romantický refrain s lehkým rytmem osmislabičným slovanské písně národní. Uvádíme na ukázku jednu takovou jeho píseň, v níž u vlastenecké mysli své chválu a slávu sype na svůj krásný, rodný Dubrovník. Klade totiž Vetranić kupcům z Arabie a Indie do Dubrovníka na trh přišlým do úst obdiv blahobytu a svobody malé této námořské republiky. Zníť dlouhý ten chvalozpěv, zkrácen poněkud, v českém překladu asi takto:

Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
Slyšeli jsme tamo v dáli,
v rodných městech zemí našich
mnoho cti a mnoho chvály
o velikých skutcích vašich;
zaslechli jsme, že chováte
mnoho blahobytu, skvostu,
a že rádi přijímáte
v městě vašem cizích hostů.
Živ bůh slavné Dubrovčany,
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
Slyšeli jsme, že vás báni,
králi všude přijímají,
o předrazí Dubrovčani!
všude pověst vaši znají!
všem že zachováte víru,
a každému že jste právi,
s každým že žít chcete v míru.

o tom celý svět pln slávy.
Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
Víme, že též kraj váš cení
na Východě Turkův panstvo,
ježto hubí, ničí, plení
všecko vůkolím křesťanstvo.
Důvěra k vám, jíž jste hrdí,
tak se všudy rozšířila,
že i lva tam k milosrdí
východního naklonila.
Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
Také o vás vědomo je,
že i císař na Západě
vás cení co věrné svoje,
sluch propůjčí vaší radě:
že mu milá vaše družba,
ježto vidí a poznává,
kterak věrná vaše služba,
kterak dobrá vaše práva.
Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města
Nikdež jsme po cestě naší,
cokoli jsme prošli světa,
nespatřili mládež krašší,
nežli u vás zde rozkvétá:
nikdež v šírém světě není
tolik květů, tolik krásy;
Dubrovčané drahocenní,
žehnejž bůh vám po vše časy!
Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
Shledali jsme my, že máte
všude stříbra, zlata dosti,
a že moudře užíváte
požehnané přehojnosti;
všude pohled slasti, blaha,
nikdež vidna nouze, tíseň.
proto též každému drahá,
Dubrovčané! vaše přízeň.

Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
Koruna vy všeho moře,
perla jste vy Dalmacie,
proslavená od Kotoře
do Arbanie, do Grecie;
všudy pověst o vás praví,
kterak moudrá vaše vláda,
kterak lehkou tíž državy
vaší nesou města ráda.
Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
Slíčné dívky, paní tady,
kterak oči k sobě vábí,
a jak znají skrýt své vnady
u zlato a u hedvábí!
tak jest pohled jejich milý,
a jich perel záře sterá,
jako by to horské Víly
na planině u jezera.
Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nás vede cesta
Araby a Indiány
semo do vašeho města.
A ty krásné vaše ženy
což teprv když začnou zpívat!
v svůdných zvucích na Sireny
mní se zmaten člověk dívat;
ó ta píseň omamuje,
jímá smysly, duši, hlavu,
a přec srdce otravuje
jako šťáva bolehlavu.
Živ bůh slavné Dubrovčany!
daleká nas vede cesta
Araby i Indiány
semo do vašeho města.
A tak družina nechť naše
vám ukáže skvosty, plody,
s nimiž z dáli v město vaše
jsme sem přišli na obchody;
s vámi slavní Dubrovčané!
s vámi chceme, dejž bůh štěstí!
my Arabi, Indiané,
trhy míti, obchod vésti.

Forma této písně, lahodná a plná půvabův, spojující romantický refrain se zpěvným rytmem slovanským, nachází se častěji u „poustevníka“ Vetraniće a u jeho tuším následovníkův, jako Petra Hektorovića (nar. 1486, zemř. 1572), u Nikoly Nalješkovića (nar. 1510, zemř. 1587), astronoma a matematika, jenž za dnů učené prázdně psal básně a lehké refrainové písně, určené k maškarním průvodům masopustním (maskerate); moda, kteráž do Dubrovníka přišla tuším z Florencie, nápodobena jsouc dle skvělých tamních maškarních průvodů a příslušných italských písní Lorenza Medicejského. Vedle těchto tří posledních básníků o něco málo starší, ale formou snad dokonalejší byl Hanibal Lučić, vedle Vetraniće hlavní asi tvůrce umělého básnictví dubrovnického před Gundulićem. Milostné písně jeho jsou sice méně četné, avšak stojí umělostí formy značně vysoko nad Menčetićem-Vlahovićem nebo Jiřím Držićem, a vlastenecké zpěvy jeho rovnají se jadrností Vetranićovým. Poslyšme jednu z jeho nejpěknějších milostných písní, na níž je patrno, k jaké umělosti veršův se vlivem poësie italské vyšinulo básnictví dubrovnické v 16. století, vynikajíc v tomto vzhledě, co do vycvičenosti formy totiž, nad veškeré ostatní básnictví slovanské, ač lahodě a zpěvnosti této ne vždy po boku stojí novost a hloubka myšlenek. Milostná píseň Lučićova zní v nejpěknějších svých slokách asi takto:

Ani jedna v světě Víla
mé se krásou nevyrovná;
všecky vnady nakupila
ona v kouzla nevýslovná;
každá krása přespanilá
vedle ní je nuzná, skrovná;
mé se krásou nevyrovná
ani jedna v světě Víla.*)

Na výši jasného čela
jako koruna se vidí
vlasů jejich záře skvělá,
ana zlatu nezávidí;
tak je vlídná, jakby chtěla
smířit se zlým světem lidi;
jako koruna se vidí
na výši jasného čela.

---

*) V chorvatském originálu zní první sloka:

Jur nijedna na svit vila
lipotom se već ne slavi
jer je hrale nakupila
vila, ka mi srce travi
ni će byti ni je bila
njoj takmena ka se pravi.
Lipotom se već ne slavi
jur nijedna na svit vila.

Nad černýma nad očima
tenkých brv je oblouk smělý,
o přeblaze srdce jímá
očí těchto pohled vřelý!
jak paprslek slunce snímá
s duší lidských chmury, žely;
tenkých brv je oblouk smělý
nad černýma nad očima.

Jak v květoucí jarní nivě
v tvářích růží nach rozkvétá;
ba že nekvěte tak živě
žádná růže toho světa!
každá vnada spěchá chtivě
přizdobit jí mladá leta;
v tvářích růží nach rozkvétá
jak v květoucí jarní nivě.

Ruměnná ta ústa její,
toť korálů plných vnada,
a v ústech se zoubky skvějí,
bílých perel hustá řada;
a když z úst těch slova znějí,
jak když mana s nebes padá;
toť korálů plných vnada
ruměnná ta ústa její.

Blažen ach! kdo líbat bude
hrdlo to a krk ten hladký!
o přešťastný ty osude,
jak mu bude život sladký!
v jejím náručí jsou chudé
veškerého světa statky,
hrdlo to a krk ten hladký,
blažen ach! kdo líbat bude.

O jak běda, že v tom žití
vše uvadne, vše odkvétá!
bože! račiž prodloužiti
v kráse věčné její leta,
nechť se půvaby ty třpytí
do skonání všeho světa!
vše uvadne, vše odkvětá,
ach běda! v pozemském žití! . . .

Největší dubrovnický básník je Ivan Gundulić starší (nar. 1588, zemř. 1638), na rozdíl od mladšího a méně důležitého svého vnuka, jenž žil v století 18. Avšak sláva staršího Gundulića opírá se o jeho velikou báseň epickou „Osman“, nejznamenitější plod středo-

slovanského básnictví, v níž opěvá se porážka tureckého sultana Osmana skrze Poláky roku 1621. Menší ceny jsou Gundulićovy hry pastýřské a básně dramatické, v nichž sice nadbíhá sem tam rytmus lehké osmislabičné dubrovnické chansony (pjesna nebo pjesnica), kterýmž psán je také „Osman“, celkem však převládá nápodobení dramatu staroklasického. Čistě lyrické povahy jsou jen některá přebásnění žalmů Davidových, modní to poësie doby reformační, a chvalozpěv na vévodu toskánského Ferdinanda II., verše to, nechovající ani jedny ani druhé ničeho karakteristického k účelu našemu. Po Gundulići vystupuje v Dubrovníku ještě během 17. ano i 18. století celá řada básníkův, kteříž na mnoze v skladbách dramatických — ač ne vlastně divadelních — se zkoušeli, většinou pak psali básně duchovního směru (Palmotićova Kristiada) a písně milostné. Celkem se, pokud lze porovnávati, pohybovali ve formách starších svých předchůdcův, Menčetiće, Vetraniće, Gunduliće. Nechať tedy krátký tento a prozatímní jaksi nákres bohaté básnické literatury v slavné námořské republice slovanské ukončíme několika verši Hanibala Lučiće, v nichž s hrdým sebevědomím, tak typickým u dubrovnických básníků, opěvá svobodu a slávu svého rodného města. Stejně hrdě a pyšně ba snad i stejně zpěvně jako světoznámá Thomsonova: „Rule Britannia“, již pod Anglickem jsme citovali, znějí chvalozpěvy Vetraniće a Lučiće na svobodu a moc přímořského Dubrovníka. Vizme několik veršů Lučićových:

Město naše sobě samo zákon dává,
všecka ku ozdobě jsou nám jeho práva;
a ne kohokoli, leč jen domorodných
poslouchati volí občanův svobodných.
Zákon pak cizince právo chrání stejně,
jako pro našince vládne blahodějně;
proto chvalně cení svět Dubrovničany,
milováni, ctěni jsou na všecky strany.
Zpěv můj nevystihne, kterak v každém kraji,
kamž se plachta zdvihne, naše jmeno znají,
přes hory a lady dál v zámořská města
vede bez závady kupce naše cesta,
k nedružné té zemi, kde je slunce z mála,
i kam zase všemi žáry ostře pálá,
všudy cení zboží, jež Dubrovník sváží,
jež tam v míru složí, v míru zas odváží.
O v tom květu stojiž, Dubrovníku, stále!
země s nebem spojiž se k tvé cti a chvále.

Dějiny a rozvoj zvěřinců a zahrad zoologických.

Napsal

Josef Kořenský.

(Pokrač.)

Mezi panovníky potomních věků císař Bedřich II. nejprve získav si přátelství v krajinách východních dostával od vladařů těch zemí vzácnou cizí zvěř pro vědecká zkoumání. Na dvoře svém míval lvy, tigry, levharty, velbloudy, žirafy a j.

V *Nizozemsku* připomíná se zvěřinec ve 14. století. V Haagu bylo tehdy chováno několik lvů, medvědů, sokolů a jiná zvěř. Také zaznamenán je dromedář v seznamu cizích zvířat, která na starosti měli zřízenci k tomu ustanovení: pro vycvičení sokolů byl jiný služebník, rovněž papouškové, lvi a jiná zvěř měla svého ošetřovatele a mistra v umění tom vyučeného.

Menažerie v zámku Looském u Haagu, již spravoval A. Voesmar ve druhé polovici 18. století vydav o ní holandský spis obrázkový, přivtělena byla po francouzské invasi do Jardin des Plantes roku 1797.

Město *Amsterodam* dostalo r. 1477 dva lvy ze Španěl, r. 1483 dva z Portugalska darem od bohatých kupců.

Menažerie amsterodamská za krále Ludvíka Bonaparta v r. 1809 měla krátké trvání. Po třech měsících byla dražbou prodána.

Působením knihkupce Westermanna založena byla zoologická zahrada dle vzoru londýnského r. 1838, jejíž ředitelem stal se Westermann roku 1841.

Kouzlem středověku byli papouškové, pro něž Alois Cada Mosto na cestu se vydal do Senegalu a Gambie. Cena papoušků byla ovšem v těch dobách veliká a darovati někomu papouška znamenalo tehdy nejen velikou přízeň a lásku než také převzácný dar za drahé peníze získaný.

V polovici 15. věku obecní rada *Norimberská* poctila arcibiskupa Mohučského skvostným darem poslavši mu krásného papouška přes Aschaffenburg. Téhož času poslala také druhého papouška králové do Čech (r. 1460).

Kdy slon poprvé *německou zemi* uhlédal, nelze bezpečně pověditi. Udává se rok 1551.

Letopisy vypravují, že 2. ledna toho roku putoval Německem první slon. V hospodě Brixenské*) se zastavil a tam též zůstal na nocleh. Po dnes říká se v tamější hospodě „u slona“, věrná pak jeho podoba ve štítu mluví zřetelně za nápis.

Udání Lersnerovo ve kronice Frankfurtské, že již roku 1443 ukazován byl slon o trhu, jest osamělé, ačkoli již r. 1404 říkalo se jednomu domu frankfurtskému „u slona“, ve Štrasburku pak r. 1343 takový dům se jmenuje.

---

*) Allgemeine Zeitung, 5. srpna 1875.

Maxmilian II. přechovával asijského slona, který, jakož Fitzinger*) dí, první byl viděn *ve Vídni* v měsíci březnu r. 1552 přiveden byv ze Španěl. Když pak Maxmilian slavně ubíral se v průvodu ve Vídni 7. máje roku 1552 jakožto král český, veden byl slon ve královském zástupu pro dovršení slávy a pro obdiv se strany tisícerých zvědavců. Slon potom žil v zátiší ve zvěřinci Ebersdorfském.

Ze zprávy mnicha *Svatohavelského,* který psal životopis Karla Velikého, jde na jevo, že již r. 801 dostal Karel slona a opici od Haruna Alrašida prostřednictvím svého vyslance, žida Isáka, a od afrického emira numidského medvěda a maurického lva. Též zapsána jest událost, že řečený slon zahynul v Münsterlandě r. 817 smrtí náhlou.**)

Mezi zahradami zoologickými *v Německu,* kteréž vědečtější ráz do sebe měly, byla efemérní menažerie *Štuttgartská.* Vznikla počátkem věku nynějšího. Král Bedřich kázal pořiditi na svém statku mezi Štuttgartem a Bergem zvěřinec, pro nějž budovy vyhotoveny byly r. 1814. V té menažerii žili 3 sloni, 54 opice, 1 tapír, 1 levhart, 5 medvědů, 1 nilská antilopa, 5 velbloudů, 1 lama, vikuňa, 8 zebů, 6 bůvolů, 2 kvagy, 2 bobři, 3 klokani, 2 pasovci, supové, orlové, pštrosi, papouškové a j. Když pak Bedřich zemřel r. 1816 a syn jeho panování nastoupil, byla menažerie rozprodána pro velikou nouzi v zemi. Některou zvěř koupil král bavorský a velkovévoda badenský.

Z té smutné doby, jíž dožil se zvěřinec Štuttgartský, připadá nám na mysl osud statného slona, jenž prodán byl do menažerie Garnierovy v Berlíně za 3300 zl. Když přivezen byl na lodi s ostatní zvěří do Benátek, nechtěl živou mocí přejíti můstkem na pevninu. Sluhu, jenž ho potravou přivábiti chtěl, uchopil rypákem, k zemi jím mrštil a hrozně jej rozšlapal nohama. Potom povalil a rozbil několik krámů u přístaviště utíkaje do úzké uličky, namířil do domku, jehož dvéře prolomil a snažil se dostati se po schodech nahoru. Schody však se zbořily a povalený slon k novým výpadům se hotovil bráně se proti vojsku, jež několika střelnými ranami rozkaceného obra tak poranilo, že k zemi sklesl jakoby mrtev. Leč brzy se vzchopil, roztříštil dveře kostela San Antonio, vnikl do chrámu a ze stolic stavěl barikadu proti nepříteli. Tam skončil smrtelnou ranou dělovou druhého dne. Kule zaryla se do těžkého těla, jež vážilo 4622 libry. Kdo navštívíš sbírky v Padově věnuj zpomínku nešťastnému slonu, jehož kostra vystavena je v musei přírodovědeckém.

Dějiny zoologické zahrady *Berlínské* počínají bažantnicí, ve které chováni byli také zubři, losi, medvědi, tuleni, sokolové, divoké husy. Tak bývalo v Jägerhofu r. 1725 a později u Postupína na milém ostrůvku řečeném Pfaueninsel, kde Vilém III. rád žil v zátiší zapomínaje na klopotné strasti vladařské. Pro potěchu pěstoval tam mnohou vzácnou zvěř v úhledných klecích a ohradách, v nichž stála kolébka nejednoho rodu nad jinou zvěř povznešeného. Vnoučata novohollandského kasuara vesele poskakují teď v oboře zoologické v Berlíně, o níž professor Lichtenstein mnoho záslub si vydobyl.

---

*) Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften X., 311.

**) G. Freitag: Bilder aus dem Mittelalter, p. 344.

R. 1840 předložil Lichtenstein návrh (Gedanken über Errichtung zoologischer Gärten bei Berlin) Alexandru Humboldtovi a skrze něho královskému uvážení. Panovník zapůjčil k tomu účelu bažantnici v Charlottenburgu a rokem příštím podporu ze státní pokladnice jakož i výběr zvěře ze své menažerie. V tomže času ustavila se společnost, jež péči vedla o rozkvět zvěřince. Z pokladnice státní půjčeno bylo společnosti 54.000 mark bez úroků na pět let, potom s úroky tříprocentovými. Půjčka ta zvýšena byla později o 21.000 mark.*)

Zahrada otevřena byla roku 1844. Skrovná restaurace poskytovala občerstvení hojným hostům, kteří počátkem hrnuli se do nového ústavu, ale znenáhla ochabovali. Prof. Lichtenstein byl sice šlechetného ducha a muž ve vědě zkušený, ale obchodním operacím nákladného institutu nerozuměl. Vábiti obecenstvo koncerty, tomu příčily se jeho akademické záměry. Po smrti Lichtensteinově r. 1857 nevalně se dařilo zahradě, kterou dr. Bodinus, nynější ředitel její, vzkřísil k životu novému.

Počátky zvěřince na císařském dvoře *rakouském* a při dvoře královském v Sasku spadají skoro ve stejný věk.

Zvěřinec císařského domu rakouského byl prvotně v Ebersdorfu jihovýchodně od Vídně. Maxmilian, nejstarší syn císaře Ferdinanda I., založil jej okolo roku 1552. Ještě za císaře Rudolfa II. (1552—1612) pěkná zvířata chovala se v něm, však později zanedbával se, až zašel.

Druhý zvěřinec vznikem svým o něco mladší rovněž Maxmilian zařídil v letech 1564—1576, kdy zakládal se letohrádek v Neugebäu. Císař Rudolf II., který stavbu zámku dokončil, rozmnožil zvěřinec postarav se o dopravení mnohých cizích zvířat. Leopold I. značně menažerii tu rozšířil a ve dvě částky oddělil.

Za těch dob udál se tu příběh, jehož Chamisso v básni „Die Löwenbraut" užil: Dívka útlá a krásy vzácné v kleci hrávala si se lvem skroceným. Lev k ní tulil se jak věrný sluha k pánu dobrému. Ona pak s útlým lvíkem vyrůstala, až v pannu vábnou dospěla a zjevem svým cizího muže okouzlila. Však srdce její pro milence toho nebilo, jen po vůli chtěla býti rodičům. I vešla, ozdobena jsouc myrtou a svatebním šperkem, do klece milého lva, aby se s ním rozloučila. Žalovala mu, že musí do ciziny s cizím mužem, jehož nemiluje. Lev naslouchal slovům těm s pohledem zuřivým, jakoby významu jejich rozuměl, a když nevěsta, vidouc, an ženich pro ni přichází, naposled věrné zvíře pocelovala, sevřel ji lev strašlivým objetím. Marně potom lkala nešťastná, marně k východu se drala ven. Ni pláčem, ni žalem, ni žádnou mocí z objetí nevyvázla, až ducha vypustila.

„Zbraň palnou sem!" znělo volání. „Namířím dobře — k smrti jej postřelím."

Lev utišený k mrtvole své družky citelně se vine:

Tak ležel tu pohřížen v bolesť a žal,
až srdce mu zastihl ručnice pal.

Náš krajan, Gabriel Max, živými barvami událosť tuto štětcem zobrazil.

---

*) R. Bérinquier: Geschichte des zoologischen Gartens in Berlin.

Zámek Neugebäu spustošili uherští rebelové roku 1704, menažerii pak zcela zničili.

Karel VI. jal se zvěřinec nově zřizovati roku 1738, do něhož koupil lvy z menažerie zesnulého prince Eugena. I když roku 1752 zoologická zahrada v Schönbrunnu byla založena, ostala dravá zvěř po delší dobu ještě ve starém zvěřinci, který r. 1781 úplně zrušen jest.

Třetí zvěřinec při dvoře císařském založen byl Eugenem r. 1716 v Belvederu. Mezi zvířaty připomíná se šedohlavý sup (Gyps fulva), který chován byv již před tím po deset let dožil se tam letopočtu 1824, kterého roku život svůj tiše dokonal maje věku 117 let.*)

Za vladařství císaře Františka I. a císařovny Marie Terezie založen byl zvěřinec v Schönbrunnu r. 1752, k čemuž povolán byl hollandský zahradník Adrian van Steckhoven. Tato čtvrtá menažerie na dvoře rakouském pojala v sebe zbytky císařského zvěřince Belvedérského a některou zvěř ze zvěřince Neugebäuského, doplněna pak byla novými zásylkami z Anglie a Hollandska, odkud přivezena byla zvířata velmi vzácná. Nadšení se strany dvora bylo veliké, že císař vyslal Mikuláše Jacquina do západní Indie a jižní Ameriky, by opatřil pro menažerii hojně zvěře a sbíral byliny pro císařskou zahradu, což stalo se v letech 1754—59. U prostřed zahrady té vystavena byla osmistěnná budova, z jejíchž oken císař a císařovna vyhlíželi za letního jitra na svou milou zvěř.

Když císař Josef II. nastoupil panování roku 1781, zrušena byla menažerie v Neugebäu na dobro, a sporé ostatky převedeny jsou všecky do Schönbrunnu. Aby zvěřinec zvelebil, vyslal panovník vědeckou expedici a sice prvou v letech 1783 až 1785 do severní Ameriky a Východní Indie a druhou v letech 1787—1788 do jižní Afriky, Isle de France a na Bourbony.

V letech potomních péči měl o císařský zvěřinec František II., jenž kázal stavěti nové budovy, v nichž umístil nové své nájemníky kupované od kočujících zvěřinců. Jakkoli leccos přibylo do Schönbrunnské menažerie z výprav, které podniknuty byly do Brasilie (roku 1819—1821), přece živočišné sbírky nevynikaly dílem pro neblahé doby válečné (1809), dílem že potom ústav ten byl rozdělen: jedna část (nejvíce zvířata drobná a domácí) přešla v pozorovací stanici dvorních sbírek přírodovědeckých a zahynula při bombardování Vídně ve stísněné době roku 1848; druhý oddíl převežen byl do dvorní zahrady vídeňské r. 1805, kde potrval až do r. 1835, načež tu zvěřinec zrušen byl.

Znamenitou událostí pro Schönbrunnský zvěřinec byl slavný příchod žirafy, dárek Mehmeta Aliho rakouskému vladaři roku 1828. Rok před tím dostalo se té cti Pařížanům, shlédnouti na vlastní oči afrického toho čtyrnožce. Dámský svět byl všecek à la giraffa a dlouhokrký oriental stal se vzorem frisur, hřebenu a p. Dokonce vyskytla se i fortepiana à la giraffa.

Leč vídeňské žirafě nevalně šel k duhu vídeňský vzduch. Ode

---

*) Fitzinger: Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften X., p. 322—334.

všechželená skonala tam již příštím letem. Kostižer ve stehenním kloubu zrychlil smrť její.

Za panování císaře Ferdinanda zvěřinec schönbrunnský byl rozšířen a tabulky se jmeny zvířat dobrou konaly službu navštěvovatelům.

Císař František Josef I. rovněž rozhojnil ústav rozličnými stavbami, zvláště pak dal zříditi příbytky pro ptactvo bahní z horkých krajů jakož i dvě stavení pro hady.

Zříditi zoologickou zahradu akciovou ve Vídni nezdařilo se. Již sama myšlénka nebyla šťastna, ježto přístup do zvěřince schönbrunnského je bezplatný, a konkurence podniku tak nákladného byla by jenom na úkor společnosti akciové. Nicméně odvážila se Vídeň založiti druhý zvěřinec v Prateru. Hrabě Breuner a hrabě Wilczek obětovali veliké sumy k účelu tomu. Prater najat byl za roční nájemné 20.000 zl. (!) na deset let roku 1863. Ale za dvě leta byla společnost na holičkách, dílem nepoctivostí ředitelovou, který utekl se do Londýna, dílem vinou vídeňského obyvatelstva, kteréž za krátkou dobu proměnilo místa věnovaná vážnějšímu pozorování přírodnímu v rejdiště malicherných radovánek.*)

Dva roky po tom, kdy císař Maxmilian II. založil zvěřinec v Ebersdorfu u Vídně, kázal kurfirst August vystavěti *v Drážďanech* lvinec. Když r. 1558 štvanice slavily se při dvoře knížecím, také lvové byli na nádvoří z jámy vyvedeni.

Za kurfirsta Jana Jiřího II. (1656—1680) měly Drážďany druhý zvěřinec v loveckém zámku na pravém břehu labském. Tam chovali se medvědi, vlci, lišky a j.

Kurfirst August II. spojil v letech 1722 oba zvěřince v jeden, který byl na Novém městě zařízen v loveckém letohrádku, a chtěje zvěřinec svůj povznésti vyslal o devět let později expedici do Afriky. Vůdcem vědecké té výpravy byl prof. dr. Jan Hebenstreit.

Paměti o zvěřincích *českých* z dávných časů pocházejí.

Již za Karla, otce vlasti, býval při sídle jeho nějaký zvěřinec. Jakkoli však taková věc mohla vzbuzovati mezi lidem domácím pozornosť a podivení, přece nedovídáme se o tom od nikoho z nich, ale máme o tom zprávy od cizince Marignoly. Ten při vypravování o tom, co podivného v Indii viděl, zmiňuje se mezi jiným také „o hrozných hadech a šelmách,“ jaké má císař pán Karel ve svých klecích*) v Praze.

Nějaké zbytky po Karlovu zvěřinci, alespoň lvové, ostaly *v Praze* asi do konce 14. století.

Hlídačem lvů nebo také levmistrem (custos leonum, magister leonis) při dvoře královském nazývá se v letech 1395—1397 Matěj soused Hradčanský později Novoměstský, z čeho patrno, že Václav IV. dal chovati lvy pro znamenitost v nějakém zvěřinci na hradě pražském. Z názvu custos leonum 1395, custos quondam leonis de

*) Dr. A. Frič: Cesta do Kodaně. Živa 1871, str. 44.

*) V originalu stojí: in sua clausura Pragensi. Viz dra. Kalouska: Karel IV., otec vlasti. V Praze, 1878, p. 199. — Dějepis města Prahy od Tomka III., p. 21.

curia regalis 1396, a magister leonis r. 1397 lze souditi, že bývalo lvů druhdy více, druhdy méně, později pak jen jeden.*)

Zvyk chovati dravou a podivnou zvěř na českých dvorech knížecích jistě nezašel později ani na krátko, spořejší však jsou o nich zprávy v listinách souvěkých.

Z polovice 15. století uvádí se současná poznámka,*) že před smrtí Ladislavovou r. 1457 lvové v jedné pražské lvárně řvali několik dní bez přestání.

Slavné pověsti těšil se lví dvůr na *hradě Pražském* za panování Rudolfa II., který s velikým nákladem pořídil si zvěřinec. Na blízku hradu Pražského v oboře *Ovenecké* u Hvězdy míval kromě jelenů, daňků a srnek též bůvoly a asijské ovce, v jelenim pak příkopě pod samým hradem choval pěkný výběr zvěře podobné.

V pevné ohradě *jeleního příkopu,* jenž slul dvorem lvím, hlídali se dravci, zvláště šelmy mimoevropské, lvi, tygři, levharti, pardali a j. Dostalť je Rudolf buď darem od rozličných panovníků a legátů ze zemí východních, buď kupoval je za drahé peníze nebo kázal přivésti je z krajů dalekých.

Že ve zvěřinci *Rudolfově* buď na hradě nebo v oboře Ovenecké nescházeli buď za něho nebo později zubři z hvozdů litevských, soudíme z vlastního listu císaře Maxmiliana II., který de dato 8. srpna roku 1566 nařizuje, by komora opatřila dva tury z Prus do obory Ovenecké.

Již ve 14. věku a sice roku 1395 zapsán je ve knihách Hradčanských (Libri judicorum bannitorum civit. Hradczanensis) jakýsi Matěj, strážce lvů, to jest královských (Mathias custos leonum). Podobá se pravdě, že od té doby vždy několik lvů bývalo na hradě Pražském, snad jakožto representanti královského erbu, asi tak, jako medvědy v Bernu krmívají na účet obecní pro oslavení znaku městského.

Po válkách husitských poznamenáno jest neštěstí v Praze, jehož příčinou byl lev. V rukopise Bartoše z Prachňan (zaslaném svobodnému pánovi Janovi Dačickému z Heslova, c. k. komissaru v Nymburku) čteme toto: „1477. V pondělí před matce boží zvěstování lev udávil dítě v Praze, bylo v červené sukni, a chtíc ho zase vlúditi, táhli samici za hrdlo i udávili ji.“

Za Rudolfa býval zvěřinec na severní straně hradu, hned u mostu prašného rozprostíraje se po stráni jeleního příkopu až skoro k letohrádku Ferdinandovu. Dravci chováni byli dílem ve dřevěných, dílem ve zděných ohradách. Dvůr pak nazvaný lví všecek silným plotem byl obehnán.

(Pokračování.)

*) Palackého dějiny IV., p. 1365.
*) Týž: III., p. 21.

Datel.

Báseň

Karla Jiránka.

1. Pessimista pěje:

Slyš, datel černý ve strom stále ťuká.
Strom ubohý, jak zvolna čas mu míjí!
Vteřinou každou datla zob se vbíjí
hloub do útroby jeho. — Jaká muka!

Dozněla datla píseň bolnozvuká.
Bolestnou ve pni ránu sice skryjí
lupeny břečťanu, jenž kol se svíjí,
leč nezacelí nižádná ji ruka.

Žal-datel černý v mojí hrudi klove.
Vteřinou každou čítám muky nové;
hloub do nitra mi zobec vniká smělý.

Žal-datel odletěl. Čas všechno mění,
i ránu skryje v břečťan zapomnění, —
leč srdce prázdnotu mi nezacelí.

2. Optimista pěje:

Ó datle, nevšímej si, zdali stená
strom pod tvým zobem; hlodej po své zvůli!
Nechť žaluje kmen bolem ustrnulý —
za jeho žal jej krásná čeká cena.

Až v dutině, již v ňadra obemšená
mu zobce tvého rány vyklinuly,
dvě hrdličky se v tichém hnízdě stulí,
což zaplesá tu z milostného věna!

Tak nechať datel-žal v mé klove hrudi,
ať srdce trýzní palčivou se trudí, —
kdys luzná odměna z těch žalů zkvete:

Klid uhostí se v nitru rozervaném
a srdce mé se stane blaha stanem —
hrdlička lásky v něm si hnízdo splete.

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.

(Pokrač.)

Jde byla by na místě chvalořeč o výtečně ustrojené hostině. Jaké to divadlo, jaká rozkoš všem smyslům! Veliká, gobelinovými čalouny potažená jídelna je mírně vyhřáta ohněm, jenž v mramorovém krbu vesele praská, a vzduch její nasycen osvěžující vůní jasmínu. Pod nohami prostírá se měkká, jako aksamít hebká pokrývka perských koberců. Na kredenci, jež stranou, v pološtínu je postavena, blyští se nádherné konvice, poháry a podnosy, mistrovská to díla zlatnického umění. Uprostřed pak sálu mísí se na obrovské, do podkovy sestavené a drahocennými damaškovými ubrusy pokryté tabuli lesk ciselur s barevným jiskřením křišťálů, a syté barvy jižního ovoce s lahodnou pestrostí rozvitých květin. S obrovských bronzových a pozlacených kandelabrů rozlévá se po tabuli a celém sálu jemná záře nesčíslných voskových svíček a světlo je tak jasné, že některé druhy růží, jež na tabuli v těžkých vázách z rubínového skla jsou zapuštěny, v něm docela blednou, kdežto benátská skla duhové pršky barevných jisker vysílají a jimi jako diamanty září. Kolem tabule pak střídají se bílá plná ramena, obestřená lehkými průsvitnými látkami, s vážnými černými fraky a zlatem zářícími uniformami. Oči všech přítomných dam lesknou se rozkoší a prsa jejich mocně se zdvihají . . . Francouz jakýsi napsal kdesi: „Dobře upravená a podaná hostina má takovou cenu, jako dobrá velká báseň. Jest pak hlavní chloubou civilisace, že obyčejné chtíče lidského ústrojí proměnila v rozkoše a jemné požitky. Z Evina fíkového listu a kůzlečích kožek jejích dětí udělala civilisace krajková roucha a atlasové šaty. Z krvavých pak kusů masa, jež divoši syrové hltali, vyvinuly se vybrané hostiny, z nichž stejné potěšení má velký umělec i velký labužník.“

Tabule byla přistrojena a upravena netoliko s velikou nádherou, ale také s velikou péčí a neobyčejným vkusem. První talíře byly křišťálové se zlatými podložkami, na stojanech pak v rozích sálu a na kredenci skvěly se sloupy talířů stříbrných, pozlacených a z barevných skel; příbory střídaly se zlaté, stříbrné a skleněné, číše pak a kalíšky byly vesměs z čistého křišťálu. Něžné jídelní lístky, jež k příborům byly všude položeny, jevily rozmanité tvary a kresby. Zde pestrý motýl, jehož pozlacený noh zobákem zadržuje, aby odlítnouti nemohl, tam elegantní psaníčka, jež smyšlenou poštou jakousi byla dodána, onde zase malá zrcadélka ve stříbře nebo slonové kosti, ze kterýchž dámy svou krásu četly, když si byly seznam jídel prohledly, malé atlasové sáčky, vějířky, tajemné lístky s pečetí domácího pána atd. Před couvert pak každé dámy postavena kytice z růží, konvalinek nebo fialek v malé čínské váze. — — Jídelna se rychle naplnila.

Kněžna Salomonida přišla poslední, když ostatní již valnou chvíli pohromadě byli. Vzbudil-li již opozděný příchod knížete Lvického takřka obecnou pozornost, způsobilo ještě pozdnější objevení se Salomonidy Platonovny tím větší sensaci, ježto se kněžna obecně pohřešovala. Paní Caesarina vyšla sice ihned, jakmile byla nepřítomnost kněžninu zpozorovala, z jídelny a odebrala se ke komnatě, kterouž jí byla pro oddychnutí vykázala, aby Salomonidu k tabuli poprosila; avšak přišedši k pootevřeným dveřím řečené komnaty zaslechla vášnivý mužský hovor a pohlednuvši zcela maně dovnitř spatřila tam v zrcadle obraz dvou lidí různého pohlaví, kteří se objímali. Salomonidu poznala dle hlasu a barvy šatu, kteráž se v zrcadle dosti jasně obrážela, ale hlas mužův zdál se jí zcela neznámým aneb aspoň nezvyklým. Mladá paní byla tím výjevem velice překvapena a zaražena; nevěděla, co o tom soudit a také vlastně ani nesoudila. Měla toliko trapný pocit, ve kterémž se mísily stud, sklamání a pohoršení a tento pocit nedovoloval jí déle na místě setrvat. Odkvapila tedy rychle a vešedši opět do jídelny pravila svému otci co možná klidně a lhostejně: „Nenašla jsem kněžnu v její komnatě; nezbývá tedy nic, než chvíli ještě posečkat, až sama přijde.“ — Starý Sokolov byl z toho poněkud mrzut, neboť bylo určeno, že zasedne kněžna vedle generalního guvernéra, kterýž se patrně již netrpělivým stával. Ježto pak věděti se nemohlo, kdy asi kněžna přijde, nezbývalo nic jiného, než zasednouti bez ní ke stolu a zůstaviti její místo prázdné. Právě když sluhové šampaňské roznášely — dle předpisu londýnské stolové etiketty na počátku hostiny, po polévce — objevila se kněžna Salomonida Platonovna na prahu jídelny a byla uvítána polohlasným, udiveným: „A — a, konečně!“ z úst mnoha dam a pánův.

„Ano, konečně!“ opakoval Sokolov hlasitě a povstav šel kněžně v ústrety. „Konečně Vás tedy zde máme, kněžno,“ pravil podávaje jí rámě: „odpustíte zajisté, že jsme bez Vás zasedli. Hádali jsme, že nám chystáte nepochybně nějaké překvapení a nechtěli jsme Vás dáti hledat, abychom Vás snad nevyrušili . . .“

„Máte pravdu, můj šlechetný příteli,“ odpověděla mu Salomonida, ale tak hlasitě, jakoby to celé společnosti povídala, „uchystala jsem Vám skutečně malé překvapeníčko a to omluví snad mé omeškání se. Avšak překvapení podávají se tu dle anglického spůsobu teprve při dessertu — prosím tedy na všechny strany za laskavé poshovění.“

Salomonida usedla na své místo v průčelí tabule, vedle generalního guvernéra a hostina odbývala se bez všeliké další výtržnosti za všeobecné a dosti hlučné zábavy. Na jedné galerii sálu byla umístěna vojenská hudba, na druhé pak koncertoval sbor švédských salónních pěvců. Hudba a zpěvní produkce v krátkých přestávkách se střídaly, aby u tabule při rozmluvě nikde látka se nevyčerpala. Když pak na přípitky řada došla a po nezbytném prvním přípitku na zdraví cara — hosudara také novomanželům připito bylo, povstal generál Dolgorukij a promluvil:

„Jsem velice šťasten, milostiví pánové a milostivé dámy, že mohu vaše blahopřání novomanželům dovršiti zvěstí o skutku nejvyšší přízně a obzvláštní milosti Jeho Veličenstva, mého vznešeného pána. Jeho

Veličenstvo poručilo mi, abych vyřídil majorovi pluku gardových dragonů, Anatolu Vasiljeviči Bogdanovu, vzkaz carské milosti a připjal mu dnes při svatební hostině, přede všemi svatebčany řád sv. Stanislava druhé třídy, kterémužto rozkazu tímto pokorně zadost činím."

To pověděv přistoupil generál k Bogdanovu a připjal mu lesklý řádový odznak na prsa. Hudba zahrála třikráte tuš a opakovala carskou hymnu, jíž hodovníci stojíce vyslechli. Pak nastalo všeobecné gratulování; všichni hosté přicházeli, aby novému majorovi k povýšení a dekoraci řádem blahopřáli a na důkaz opravdové přízně ruku stiskli. Někteří se s ním také objímali. Když kněžna Salomonida k němu přistoupila, políbil jí Bogdanov ruku, což před tím žádné dámě nebyl učinil. Mnozí z okolo stojících povšimli si toho a některé dámy se při tom významně na sebe podívaly; Salomonida Platonovna pak odcházela s blaženým úsměvem na rtech a výrazem dokonalé spokojenosti ve tváři.

Odstoupivši pak stranou zavěsila se na rámě knížete Lvického a setrvala u něho, i když ostatní všichni už zase byli na svých místech. To vzbudilo přirozenou měrou obecné jakési podivení, tak že zraky všech hodovníků tázavě na nich utkvěly. Toho chtěli patrně Lvickij a Salomonida docílit, neboť jakmile byli zpozorovali, že se obecná pozornost na ně obrátila a šum utišil, postoupili k tabuli a kníže promluvil:

„Vzácní pánové a spanilé dámy! Domnívám se, že jest nyní na mně, abych pronesl včasný přípitek. Učiním to, pánové a dámy, spůsobem poněkud neobvyklým a prosím, abyste zvláštní formě mého projevu odpustili. Cítíte-li ještě k dalším přípitkům náladu, prokažte milost a připijte na zdar kněžně Salomonidè Platonovně Sachalinové a mně, svému pokornému sluhovi, jakožto snoubencům!"

Prohlášení toto neminulo se s účinkem, ba spůsobilo, jak byla kněžna předpověděla, obecné překvapení; avšak za podobných okolností potlačuje se rychle podivení a přijímají se s bezstarostně veselou tváří zprávy o dokonaných událostech. Na bezděčný projev jakéhosi úžasu následovaly tedy rychle etikettou předepsané salvy radostného souhlasu, jež často úplnou lhostejnost, ba nezřídka i čirou nevrlost zakrývají, pak blahopřání, lichotivé poznámky, komplimenty a dvornosti všeho druhu.

Kněžna Salomonida přijímala toto holdování svatebčanů s tak okouzlující vlídností a s tváří tak vyjasněnou, že každý o jejím svrchovaném štěstí byl přesvědčen a většina mužův knížeti Lvickému líbeznou snoubenku záviděti začala. A přece byla ta vlídnost a veselost jenom přetvářkou, neboť když byla kněžna po skončené tabuli v zahradním saloně k zrcadlu přistoupila, aby se podívala, zda-li na úpravě vlasů a šatu nic není poškozeno, zaslechl státní rada Kalugin, kterýž se byl již ve stínu sousedních palem k malému zdřímnutí do kobercové houpací lenošky uvelebil, tento povzdech: „Můj Bože, jaké namahání a sebezapření mne to všechno stojí! Těšit se ze sňatku Caesariny s Bogdanovem a tvářit se ještě k tomu šťastnou pro zasnoubení s tím Lvickým — toť přemohlo by i komediantku z řemesla!"

Státní rada prospav se na to nějakou chvíli a připojiv se pak v jednom z postranních kabinetů ke společnosti svých dobrých známých, neměl nic pilnějšího, než vypravovat, co byl prve z úst kněžny Salomonidy zaslechl.

„A nezdálo se vám to jen, když jste obvyklým spůsobem po jídle dřímal?“ tázal se s žertovnou pochybností professor Varvinskij.

Státní rada se na chvilku zamyslil, jakoby ho ta otázka do rozpaků byla uvedla, pak ale pohodiv hlavou odpověděl:

„Nechtěl bych na to zrovna přisáhat, ale jsem přesvědčen, ba vím jistě, že jsem to zaslechl dříve, než jsem si zdříml.“

„Ostatně,“ doložil Varvinskij, „není-li to pravda, jest to sen velmi důvtipný, neboť tak tomu asi bude.“

„Buďte tak dobří, nechte aspoň na chvilku těch klepů,“ prosil nevrle Mikuláš Rubinštejn. „Abyste pak na jiné myšlenky přišli, dovolím si malou otázku: „Kdo pak se z vás ještě pamatuje na Mathildu Diezovu? Dostal jsem včera od ní psaní.“

„Jak bychom se nepamatovali!“ zvolali někteří, ale jiní pokrčili rameny a poručík Ševčenko otázal se upřímně:

„Kdo pak byla ta dáma? Co živ jsem to jméno neslyšel.“

„Milý příteli,“ odpověděl Rubinštejn, „Mathilda Diezova byla jednou z nejslavnějších operních zpěvaček a slavila neslýchané triumfy v Evropě i v Americe, obzvláště v zemích, kde španělským jazykem se hovoří, neboť ona je Španělka. Druhdy celým světem velebena, je dnes už tak zapomenuta, že sotva kdo ještě její jméno poznává. Tak je všechna naše sláva polní tráva. Ale nejen sláva, i to ostatní. Mathilda Diezova žila druhdy v bohatství, nádheře, rozkoši, a nyní chuďas přijala by, kdyby se nestyděla, místo billetářky nebo garderobierky u téhož dvorního divadla, v němž druhdy jako nedostižná „diva“ vévodila a poklony princův hrdě přijímala. Táže se mne, zdali bychom ji nemohli na zdejší konservatoři potřebovat jakožto učitelku italštiny a španělštiny pro děvčata, která se zpěvu chtějí věnovat.“

„A přec mohla si zachovati jmění, ne-li jako Adelina Patti, zajisté větší než vídeňská Geistingrova,“ připomenul jako s výčitkou Wieniawski. Zpomínám si, že jsem se s ní před mnoha lety setkal v Havanně, kdež měla nejen česť a neobyčejnou slávu, nýbrž také skutečné zlaté žně. Jednou zpívala tam „Lucii“ a byla po skončeném představení, jak se samo sebou rozumí, bouřlivě volána. Mathilda vyšla ven, a mezi tím, co s líbezným úsměvem na všechny strany se ukláněla, spustil se jí k nohám shora, ze soffit, hustý déšť těžkých zlatých uncí, po osmdesáti francích. Mně připadala Diezova v tu chvíli jako Danae, kterouž byl Jupiter zlatým deštěm navštívil, jen že se to nestalo tajně, nýbrž při bengalském osvětlení a za hřímání kubanského nadšení. Jen za to, co toho večera ze soffit jí k nohám spadlo, mohla si koupit Mathilda slušné panstvíčko. Ale ona si nechala unce a ty bohužel nepotrvaly na věky“ . . .

„To je zde slečna Aglaja Orgeni praktičnější,“ smál se Rubinštejn, „o té uslyšíme asi již co nevidět, že si koupila někde ve Štýrsku velkostatek.“

„Nevěděla bych z čeho!“ odvětila pohrdlivě Orgeni.

„Což se na vás nikdy takový zlatý déšť nespustil?“ tázal se naivně poručík Ševčenko. „Vyť přece nejste asi menší umělkyně, než ona Mathilda . . .“

„Prosím vás, nehněvejte mne,“ vyrušila ho mrzutě pěvkyně; ale usmála se ihned zase a doložila bodře, sama sebe ironisujíc: „Já a zlatý déšť! Na mne musí pršet hned diamanty! Můj drahý, já mám prozatím ještě jiné starosti, než o velkostatky . . .“

„A jaké pak, smíme-li prosit?“ zvolalo několik pánův najednou.

„Aby mne neotrávili!“

Všichni dali jsme se do smíchu.

„Kdo pak by vás, miloušku, chtěl otrávit?!“ laškoval Rubinštejn. „Takovou hezkou a hodnou ovčičku, která ženám muže a děvám milence neodluzuje, ba která ani žádné engagement nikde nepřijímá, jen aby žádné kollegyni nikde nepřekážela. Toho člověka bych rád viděl, který by vás neměl rád!“

„Je vidět, pane Mikuláši, že neznáte divadlo a jeho svět,“ odtušila Orgeni. „Vidíte, ačkoliv do žádného trvalého svazku u žádné opery vstoupiti nechci, stíhá mne přece všude zášť a nenávist těch, jež vy mými kollegyněmi nazýváte. Nevím, zda-li je tak popuzuje přízeň, kterouž mi obecenstvo všude osvědčuje, anebo zda-li mi nedůvěřují, myslíce, že snad přece na engagement zpívám, zkrátka mne pronásleduje stále jejich zloba a není nikterak zbytečno, mám-li se před nimi na pozoru. Jeť stará pravda: čím vlídnější obecenstvo před rampami, tím zlomyslnější kollegovství za kulisami. Nejhorší attentat učiněn na mne před třemi měsíci — kde, zamlčím, neboť jména jsou v takových případech lhostejná. Mám, pánové a dámy, v obyčeji, že po namáhavějších scenách ráda trochu vlažné cukrové vody piju, pročež v mé šatně vždycky mezi představením sklenice teplé cukrovky připravena stojí. Když jsem tedy onoho večera po velké arii — byla to také „Lucia“ — unavena do své šatny přiběhla a zbytek teplého nápoje rychle do sebe vlíti chtěla, zpozorovala jsem na štěstí ještě včas na dně své sklenice spoustu — malinkých špendlíčků! Ježto jsem jakožto host a solistka sama pro sebe šatnu měla, nikdy podobných špendlíčků k ničemu nepoužívala a mimo to onu sklenici cukrové vody sama jsem si připravila, byla možnost všeliké nešťastné náhody vyloučena a zbýval toliko výmluvný důkaz, čeho až je schopna umělecká žárlivost.“

„A příjemných dobrodružství, takřka abych se zeptal, na jevišti nikdy nebylo?“ vyzvídal státní rada Kalugin.

„Málo, málo, milý pane, skoro žádná,“ odpověděla zpěvačka. „Jen na jedno si ráda vzpomínám — však to nebylo vlastně ani žádné dobrodružství. Mám totiž také ve zvyku, že jakožto dobrá katolička pokaždé, než na jeviště vystupuji, křížem se žehnám; to zpozoroval jednou ze své prosceniové lóže zesnulý zbožný král saský a poslal mi následujícího dne s velice laskavým vlastnoručním přípisem tento amethystový kříž, kterýž od té doby za amulet považuji a nikdy neodkládám.“

„A což vy, Nino Petrovno, nezažila jste ještě žádných podobných dobrodružství?“ otázal jsem se jindy tak rozmarné naivní milovnice carského divadla, kteráž nyní slova nemluvíc v jakési chmurné myšlenky zabranou se zdála. „Což pak jste pojednou tak zamlklá? Povězte nám také něco z tajuplného zákulisí!“

„Ba věřte mi,“ odpověděla z dumy se probírajíc, „že mohu již také velmi vážné věci vypravovat. Divíte se, že jsem se zamyslila?

Vypravování slečny Orgeni oživilo ve mně velmi trapnou upomínku na hroznou nástrahu, kteráž nedávno na mne samu byla učiněna . . .“

„Vy mne děsíte!“ zvolala Orgeni a vzala Ninu Petrovnu za ruku. „Vypravujte přec, co se vám stalo! Snad bude potřebí vám poradit nebo vám další výstrahu dáti.“

„Slyšte tedy, pánové a dámy!“ jala se Nina Petrovna vypravovat. „Není tomu ještě ani čtrnácte dní, co jsem měla příjem. Hrála jsem poprvé „Diblíka“ a smím-li soudit dle okázalého potlesku obecenstva, hrála jsem ho nepochybně dosti dobře. Dostala jsem také dva vavřínové věnce a několik hezkých kytic, takže mi k dokonalému štěstí nic nescházelo, než jistota, že se budu i v následujících aktech tak líbit, jako v prvních dvou jednáních. Avšak nepřipouštěla jsem si v tom ohledu žádných velkých pochybností a radujíc se z docíleného již úspěchu odnášela jsem si po skončeném druhém aktu věnce a kytice s veselou myslí do šatny. Ale tam čekalo mne nové překvapení. Na mém stole ležela totiž kruhová lepenková krabice, v jakýchž se věnce zasílají, a na otázku od koho to přišlo, odpověděla garderobierka, že to přinesl jakýsi na pohled panský sluha, který mimo určitý vzkaz, že zásilka náleží slečně Nině Petrovně, nic bližšího pověděti nechtěl. Zvědavě otevřela jsem krabici, ale v tu chvíli vykřikla jsem zděšeně a zavrávorala nazpět, neboť v krabici ležel příšerný věnec hřbitovní, z hrubých, umělých listů a květů sestavený a jakýmsi bílým práškem posypaný. Odporný puch, jenž z věnce toho vycházel a nejspíše oním práškem byl způsoben, dotekl se mne tak hrozně, že se mi zle učinilo a já do mdlob jsem klesala. Pomocí studené vody a horké černé kávy vzkřísili a zotavili mne na tolik, že jsem zase mohla na jeviště vystoupit. Dovedete si zajisté představit, v jakém rozpoložení mysle a s jakým napnutím veškerých sil jsem svou úlohu dohrála. Úžas můj však dostoupil svého vrcholu, když mi po skončeném představení divadelní lékař oznámil, že byl onen věnec jedovatým práškem posypán, jehož vdycháním jsem otrávena býti měla a nepochybně také, aspoň do jisté míry, skutečně otrávena byla, pročež prý potřebí bude, aby mne nějakou dobu stále pozoroval. A skutečně byla jsem na to několik dní dosti vážně churava a na otrávení léčena.“

„A nevypátralo se, kdo vám ten děsný dar poslal?“ tázal se zamračen professor Varvinskij.

„Ředitel udal vše na policii,“ odpověděla Nina Petrovna, „ale prosím vás, co může policie v takovýchto věcech vypátrat? Zavolali mne a vyptávali se, nemám-li někoho v podezření, nemám-li nějakou sokyni v lásce nebo žárlivou a závistivou kollegyni na divadle... nuže dovolte: trochu žárlivosti a nepřízně je všude za kulisami, ale já přece nemohla jsem pojmenovati žádnou naši dámu, aby snad byla vyšetřována pro tak ohavný zločin! Toť bylo by skoro zrovna tak bídné, jako poslání onoho věnce. Když pak jsem na další otázku policejního úřadníka, nehněvá-li se na mne snad nějaký mladík pro zrazenou nebo necitelně odmítnutou lásku, odvětila, že jsem nikdy ještě žádného milostného poměru neměla a že se mi následkem mé snad až přílišné zdrželivosti vůči mužskému světu nikdo ještě s žádným vyznáním nepřiblížil, pravil úřadník, uzavíraje se mnou protokol: „Za takovýchto okolností ne-

zbývá nic, než abyste sama své okolí stále bedlivě pozorovala a tiše po původci onoho attentátu pátrala. Najdete-li stopu nějakou aneb nabudete-li nějakého podezření, oznamte nám to a my budeme věc dále stopovat."

„Vy však nechala jste všechno při své míře?" namítl zase Varvinskij.

„Mýlíte se, pane professore, „odtušila Nina Petrovna. „Požádala jsem potají a vždy jen mezi čtyřma očima celou řadu našich dam z operního sboru a balletu, aby v divadle i mimo divadlo bedlivý pozor dávaly na všechny řeči a poznámky, kteréž by se onoho případu týkaly, a slíbila jsem jim za každou důležitější zprávu šperk nějaký, za zprávu pak, kteráž by k vypátrání vinníka vedla, pěknou plesovou toilettu s celým příslušným šperkem nebo pět set rublů stříbra na hotovosti.

Všechny slíbily ovšem, že budou na všechny strany stříhat ušima a že mi nic neopomenou sdělit, cožkoliv by k objevení stopy onoho hnusného činu mohlo přispěti a nanesly mi také již dosti všelijakých drobných klepů, ze kterýchž jsem si ale dosud pranic nemohla vybrati. Jest tomu asi pět dní, přišla ke mně balletka Anastazie Nikolajevna Basorskaja a pravila mi se starostlivou tváří: „Slečno! Myslím, že zde v divadle nic nevypátráte . . . na vaši aféru se pomalu zapomíná a za několik dní nebude se o ní již ani mluvit. Já bych vám něco poradila, ale nesmíte se mi vysmát... Víte, že mne tu prohlašují za náměsíčnou, za spiritistické medium a magnetickou pannu a že mne proto všelijak souží a posměchem týrají — vy budete snad milosrdnější. Nemohu si pomoci, já věřím v nadpřirozené síly a vědomosti, i jsem přesvědčena, že v případech, kdy všechen důvtip učených lidí nevědomým zůstává, duch nadpřirozeným světlem osvícené věštkyně radu i poučení poskytnouti může. Nuže, slečno — ale prosím vás opětně — nevysmějte se mi, — znám takovou prorokyni a odporučuji vám, abyste jí svou záležitost svěřila. Ta žena má nejen nadpřirozené vědomosti, nýbrž také neobyčejnou znalost osobních všelijakých poměrů i různých tajemství... zcela jednoduše proto, že k ní nesmírně mnoho dam a ženských o radu přichází. Slečno, učiňte totéž, neprospěje-li to, uškodit vám to nemůže." — Přemítala jsem chvíli a ačkoliv se mi celý ten návrh zcela zpozdilým zdál, stala jsem se pojednou přece zvědavou, jak asi taková prorokyně vypadá a jaké čáry nebo nesmysly se svými klientkami provádí, i rozhodla jsem se, že ji vyhledám. Anastazie Nikolajevna udala mi její adresu a předevčírem měla jsem tu zajímavou audienci . . ."

„Nuže a výsledek?" zavolalo nás několik najednou.

„Výsledek?" opakovala rozpačitě Nina Petrovna. „Ach pardon, pánové a dámy; vidím, že jsem se dostala do slepé uličky — neměla jsem o tom ani začíti, neboť jsem slibem vázána i opatrností nucena zamlčeti naprosto, co jsem u prorokyně slyšela."

„Avšak tolik bude vám snad přece dovoleno vyzradit, jste-li už někomu na stopě?" namítal Ševčenko.

„To směla bych nejméně učinit, i kdyby tomu tak bylo, aby snad vinník nebyl varován," odpověděla Nina Petrovna. „Avšak něco mohu

vám přece z té výpravy povědět, ale prosím o mlčelivost! Když jsem byla po úzkých schodech vzhůru k bytu své prorokyně vystoupila, ocítila jsem se na tiché chodbě, která ob roh se ještě zatáčela. Dveří bylo tam několik, ale nikde žádný nápis. Obcházela jsem tedy chvilku, hledajíc dvéře, u kterých jsem měla zaklepat, když tu pojednou třetí dvéře ode mne rychle se otevřely a z nich, závoj si teprve spouštějíc, vystoupila . . . co byste řekli kdo? . . . Kněžna Salomonida Platonovna!“

„Je-li možná?“ zvolali jako s úžasem někteří pánové.

„Proč pak se divíte?“ tázala se s úsměvem Nina. „Že jsem já tam šla, není vám patrně nikterak s podivením, ale slyšíce to o krásné kněžně, jste plni úžasu. Což pak nemůže míti také kněžna nějaké tajemství?“

A nepřiměla vás pochopitelná zvědavost, optati se prorokyně, co asi kněžna u ní chtěla?“ vyzvídal opět Varvinskij.

„Rozumí se, že jsem se ptala, jak pak by vydržela ženská neptati se v tak zajímavé situaci?“ smála se Nina Petrovna.

„Ale prorokyně je jako advokát: nepoví, co s druhou stranou jedná, leč by ji snad někdo přeplatil. O to jsem se ovšem ani nepokusila, ale proto přece vyzvěděla jsem — pouhou lstí — něco podstatného...“

„A to by bylo?“ tázali se najednou dychtivě Ševčenko a Varvinskij.

Nina Petrovna podívala se, jakož často činila, náhodou na mne, já však dal jsem jí očima a tváří ostré znamení, aby se měla na pozoru a nepovídala. Nina Petrovna, porozuměvši mému posunku odpovídala pak s úsměvem, jakoby z rozpaku nějakého se vyzouvala:

„Neočekávejte nic zvláštního, pánové. Co tam kněžna dělala?... Hm, totéž skoro, co Markétka, než Faustovi uvěřila . . . Ptala se, má-li ji rád nebo nemá? Ale mohla si nepochybně také jen oškubat sedmikrásku . . . bylo by to asi stejně dopadlo. Dle dnešního ohlášení zdá se, že jí prorokyně odpověděla: Miluje vás!“

„To bych také řekl,“ prohodil professor; „a což nesměli bychom zvědět, jak se ta prorokyně jmenuje a kde bydlí?“

„Nebylo by takto žádné příčiny její adressu zatajovat,“ pravila poněkud pichlavě Nina Petrovna; „ale dokud sama s ní mám jednání, zdá se mi požadavkem opatrnosti, abych tam nikoho na zvědy neposílala, neboť jsou pletky, ve kterýchž je tajemství zárukou výsledku.“

„Jste trochu domýšliva, slečinko,“ odvětil týmž spůsobem, ale bez pohoršení, professor Varvinskij; „snad máte k tomu plné právo, ale předpokládati, že by někdo z nás aneb že bych dokonce snad já po vašich tajemstvích chtěl pátrati, zdá se mi — vy odpustíte již negalantnímu slovu — dětinským.“

„Máte pravdu,“ vpadla mu bodře do řeči Nina Petrovna, „jsem osoba naivní a dětinská, že všechny takové věci vypravuju; ale nyní podejte mi ruku na důkaz, že mi to všechno odpouštíte!“

Varvinskij a Nina podali si ruce, já však touže hovoru tomu již konec učinit, povstal jsem a pravil:

„Zdá se mi, vzácná společnosti, že se začíná již tančit menuett; prosím tedy o propuštění a slečnu Ninu Petrovnu o rámě, neboť je se mnou zadána.“

„Půjdeme nepochybně už všichni,“ odpověděla Aglaja Orgeni; „program je, tuším, vyčerpán a menuett bylo by škoda propásti.“

Na to jsme se všichni zvedli a odešli po různu do tanečního sálu.

„Nino Petrovno,“ oslovil jsem svou tanečnici, odváděje ji malou oklikou do sálu, „důvěřujete mi?“

„Jako svému upřímnému příteli.“

„Nuž tedy, svěřte mi, co jiným svěřiti nebylo radno: co vám řekla prorokyně o kněžně Salomonidě?“

Nina Petrovna podívala se mi upřímně do očí a odpověděla:

„Prohodila mezi řečí, že má kněžna z mladších let jakési tajemství, jež opatrně je ukryto, ale že nepřátelé její nyní vším úsilím po něm slídí; proto přichází prý kněžna nyní zase častěji na radu, kdežto před tím několik let ani vidět prý se nedala.“

„Tak, toť zajímavé,“ podotkl jsem; „aby však sdělení vaše bylo úplné, povězte mi ještě, jak se ta prorokyně jmenuje a kde bydlí.“

„Snad ji nechcete také navštívit? Toť by bylo velmi zábavné!“

„A což kdybych chtěl? Co byste proti tomu namítala?“

„Nenamítala bych nic, ale myslila bych si, že jste se nějak nešťastně zamiloval!“

„A což kdybych se chtěl baby jenom optat, má-li mne Nina Petrovna ráda, ježto se toho od vás samé nikterak nemohu dovědět?“

„V tom případě mohl byste si cestu uspořit; mluvila jsem o tom již s prorokyní a řekla jsem jí zcela rozhodně a určitě, že ne a ne Ostatně jděte se přesvědčit, chcete-li! Baba jmenuje se Natalie Kyrilovna Šubinova a bydlí v Lefortovské části, vedle Lefortovského dvorce, v domě Vasilja Šestakova.“

„Díky,“ pravil jsem se smíchem; „uvidíme, co prorokyně našemu přátelství řekne!“

Zatím došli jsme do sálu, kdež právě začínal menuett. O šesté hodině ranní pak jsme se rozešli.

IV.

Asi třetí nebo čtvrtý den po svatbě Caesariny Sokolovy slezl jsem po jízdě, která déle než hodinu trvala, v Lefortovské části s prostých saní, s jakýmiž okolní „mužíci“ čili sedláci na zimu do Moskvy přijíždějí a zde, obdrževše na policii čísla, jako jiní „izvoščíci“ k pojížďkám se pronajímají, ale pro neúhlednost svých saní i koníků ovšem toliko méně zámožným lidem. Takovýchto saní je dobře užívati do odlehlejších částí města a vůbec, nechceme-li, aby si nás lidé mnoho všímali. Kdo s mužíkem jede, je „něvelika ptica“ („neveliký pták“ t. j. nepatrný člověk) a nedochází žádného zvláštního povšimnutí. Slezl jsem naschvál opodál místa, jež bylo cílem mé cesty a zaplativ „mužíkovi“ napřed, nařídil jsem mu, aby v protější zájezdní hospodě tak dlouho čekal, dokud se nevrátím. Na to stáhnuv huňatou čepici do čela a zahaliv se těsně do kožichu, kráčel jsem k Lefortovskému dvorci. Zpočátku ostře, ale čím dále, tím pomaleji. Ne snad proto, že se již bylo setmělo a sníh hustě poletoval, nýbrž z té příčiny, že ve mně vznikaly všelijaké pochybnosti a rozpaky.

„Je-li pak také slušné, co zamýšlíš?“ tázal jsem se v duchu sama sebe. „Proč pak chceš pátrati po cizích tajemstvích, po věcech, do kterých ti nic není? . . . Zaraž a obrať se! Zůstav pátrání těm, kterých se věc týká, tebe není to důstojno! . . . Kněžna Salomonida, jejíž krása a milé osobní vlastnosti tak tě okouzlily, přijala tě do kruhu svých přátel a ty chceš se jí tak zle odvděčit? . . . Však nikoliv! Vždyť nezamýšlím nic nepřátelského proti ní . . . Jáť naopak mám co činit, abych se ubránil dojmu, jejž na mne kněžnin zjev činí . . . náležím mezi její snad nejrozhodnější přátele, zastávám se jí všude a cítím se bolestně dotknuta, kdykoliv o ní cos nepříznivého slyším . . . Avšak kolem zjevu té krásné ženy, pro kterouž snad více cítím, než by se slušelo, spřádá se vždy hustší pletivo záhad, kteréž mne znepokojují snad právě proto, že bych ji . . . tak rád viděl povznešenu nade všechnu lidskou zášť a pomluvu, rozkládá se tajemné pološero, v němž se mi zjevují ošklivé jakési mátohy, kterýmž srdce arci nevěří, ale kteréž za to tím mocněji rozum na stráž burcují. Na stráž! Pro koho pak? Tebe jsou ty věci všechny daleky . . . vyhni se jim, vyhýbej se i té krasavici . . . nestarej se o jiné a hleď si jen svých záležitostí! . . . . Ano, to bylo by nejmoudřejší, ale zdaliž pak by to nebylo sobecké? Což jest vrcholem moudrosti, pečovati jen o sebe, nehasiti, co člověka nepálí? Jak pak, hoří-li dům přítelův, mám nebo nemám hasit? . . . . Zde však nikomu nehoří! Ovšem, nehoří snad ještě, ale může hořet. Což nejsem věrným přátelstvím zavázán Caesarině, tomu anděli v lidské podobě, a Bogdanovu? . . . Je pravda, ale jak to souvisí s tajemstvím nebo záhadami kněžny Salomonidy? . . . Očividně nesouvisí to nikterak, a přece praví mi hlas jakýsi, jehož umlčeti nemohu, že není pro mé přátele lhostejno, jaká Salomonida jest a co zamýšlí . . . Její dřívější poměr k Bogdanovu, její okázalé chování se k němu i Caesarině před sňatkem i při sňatku, její poněkud záhadná minulost, podezření, jež k ní chovají mnozí, jinak čestní a dobromyslní lidé . . . tajemná vražda vojáka Selivanova na zámku v Baranově, rozkaz k jejímu zatčení . . . její překvapující zasnoubení se s knížetem Lvickým, kteréž dle slov státním radou Kaluginem zaslechnutých, nějak neupřímným a neopravdovým se zdá, pak všechno to, co Alexandra Sergějevna o jejích stycích vypravovala a ohledně onoho prý povrženého dítěte naznačovala a posléz narážka prorokyně, že má kněžna jakési tajemství z mladších let, po němž nepřátelé její vším úsilím prý nyní pátrají . . . zdaž neopravňuje mne to všechno, abych hleděl nabyti více světla o zvláštní té ženě, více jistoty? Vždyť nabídla mi své přátelství, a tuť potřebí mi vědět, mám-li si toho přátelství vážit nebo jím povrhnouti! . . . Vždyť cítím se od počátku pro ni zaujata a dosti možná, že bych se jí měl spíše vystříhat! . . . A pak: Caesarina a Bogdanov jsou zcela bezstarostni — což ale, kují-li se nějaké nástrahy na ně? Zdaž není mou povinností, abych o tom přesvědčiti se hleděl a přátelům svým po případě výstrahu dal? . . . Ostatně, vždyť nekonám nikomu a nejméně odpůrcům Salomonidy Platonovny žádné výzvědy a doufám také, že neobjevím nic zlého, nýbrž spíše, že zbavím sama sebe všelikých pochybností a že budu pak i pochybnosti jiných tím vydatněji moci vyvracet. Možná tedy, že činím tento krok dokonce na její vlastní prospěch! . . . Však

jaký jsem dětina: což pak vím, že se jazyk prorokyně vůči mně, člověku neznámému, rozváže a že se vůbec něčeho o kněžně dovím? Vždyť jest to vlastně velmi pochybné a takž jdu s jistotou pouze ukojit své zvědavosti, jak taková prorokyně asi vypadá a jaké kejkle se svými navštěvovateli provádí. Nuže, tuto pak zvědavost ukojiti mám, jako každý jiný člověk, plné právo! Dohodnuv se takto sám s sebou, zostřil jsem zase kroky a za chvíli stanul jsem u domku, v němž prorokyně bydlela.

Zvoním. Přichází obstárlý, mžouravý podomek a táže se mne, co chci?

„Chci navštívit prorokyni."

„To není možná," odpovídá; „každý musí býti aspoň den dříve ohlášen a řádně odporučen; já pak pouštím jen ty osoby, jejichž jména mi prorokyně na lístek napsala."

„Jsem od včerejška již ohlášen a odporučen. Podívej se jen do seznamu, bude tam již moje jméno zapsáno. Zde vezmi mou navštívenku a rubl za namáhání."

Podomek, poděkovav se, vešel do své jizby a vrátil se za chvíli podávaje mi jakousi vstupenku, na kteréž moje jméno bylo napsáno.

„Zde vezměte, baryn, svůj průvodní list a zaklepejte nahoře na dvéře, nad nimiž jsou přibita rozepjatá sokolí křídla. Tam povědí vám už, co máte dále dělat."

Za vstupenku, kterouž mi přísný strážce domu nyní doručil, zaplatil jsem sice již den před tím pět rublů, ale proto přece byl jsem odhodlán ještě nějakou částku obětovat, abych prorokyni výmluvnější učinil. Vystoupiv do prvního patra a spatřiv asi uprostřed tiché, pusté chodby dvéře s rozepjatými sokolími perutěmi pocítil jsem jakousi malou úzkost a zachvěl jsem se bezděky; avšak brzy převládla ve mně myšlenka, že přicházím jenom, abych nový kus lidské šalby uviděl a jí konečně se vysmál. Touha po očekávaném dobrodružství zapudila pak rychle všechnu ostýchavost a já přikročiv ku dveřím zaklepal jsem dosti ostře. Nějakou chvíli zůstalo ticho, jakoby za těmi dveřmi nikoho ani nebylo, ale pojednou otevřely se dvéře zlehka do vnitř a v nich stanula hezounká, asi šestnáctiletá dívčina jemného vzrůstu, oděná ve zvláštní jakési roucho z bílého sukna, fantastické poněkud, ale dosti vkusné.

„Jest dovoleno navštíviti prorokyni?"

„Jest, pane, a nemýlím-li se, očekává Vás."

„Buď tedy tak dobrá, holoubku, a uveď mne k ní."

Při těchto slovech vtiskl jsem jí do ruky nový stříbrný rubl. Děvče se zapýřilo a pravilo s koketní rozpačitostí:

„Děkuji, pane; ale nemám přijímati žádných dárků . . ."

„Zde vezmi tedy ještě jeden a odporuč mne své veliitelce."

Děvče schovalo rychle oba rubly do kapsy, zavřelo dvéře a udělalo několik kroků ku předu. Pak se opět zastavilo a klopíc oči zašeptalo:

„Pane . . .!"

„Co jest, holoubku?" tážu se také po tichu.

„Chci vám za vaši dobrotu poradit . . . Přejete-li si zvědět něco zvláštního, nabídněte prorokyni, až vám k první otázce stručně odpoví,

jeden nebo dva imperialy, na spasitelný účel nějaký . . . Pak se neostýchejte a vypijte s ní čí̆šku čaje, nabídne-li vám jej" —

„Děkuji ti, holoubku, za radu, zachovám se tak."

„A potom . . ."

„Co ještě?"

„Řekněte jí, jestli dovolí, že byste přišel častěji na radu."

„Také to udělám. Ale což, abys mne již uvedla?"

Děvče doběhlo rychle na konec rozsáhlé předsíně, zmizelo za jakýmisi dveřmi, objevilo se pak zase v nich a ukazujíc mi rukou, abych vešel, pravilo obřadně:

„Vejdi, ctný muži, bohumilá prorokyně tě očekává!"

Jizba, do kteréž jsem vstoupil, neměla, jak se zdálo, žádných oken, byla ověšena bílými, bohatě stříbrem protkanými brokátovými čalouny a osvětlena četnými voskovými svícemi ve dvou stříbrných nebo postříbřených lustrech. Podlaha byla potažena kůžemi bílých medvědů s dlouhou, jemnou srstí, stěny pak byly spodem obloženy velkými mořskými lasturami, škeblemi a krásnými, široce rozvětvenými exempláry bílých korálů. Uprostřed průčelní stěny stála na třech, hranostajovými, jak padlý sníh bílými kožešinami pokrytých stupních velká, trůnu podobná lenoška s červenými aksamitovými polštáři a pozlacenými opěradly, a v té seděla obstárlá žena, mající na hlavě vzdušnou jakousi a patrně lehounkou stříbrnou korunu filigránové práce, jako ze stříbrné pěny sfoukanou, na těle dlouhé šaty z bílého sukna a na ramenou dlouhý plášť ze zlatého brokátu, jehož konec jako královská vlečka přes stupně trůnu splýval. Nad trůnem pak, na brokátovém povlaku stěny zářila veliká hvězda, sestavená z nesčíslných zlatých paprsků. Dole před trůnem, ale stranou od něho, stálo křeslo jasně modrým aksamitem potažené. Jinak byla komnata prosta všeho nábytku a všelikých okras. Vzduch však byl nasycen rozkošnou vůní zvláštních dřev jakýchsi a kadidel, jež ve stříbrné urně u spodního stupně trůnu zvolna doutnaly a jizbu lehounkými, modravými obláčky dýmu naplňovaly. Prorokyně pozvedla proti mně křišťálový kříž, jejž v pravici držela a oslovila mne:

„Buď mi vítán, ctný cizinče, neboť byl's mi od šlechetných lidí odporučen! Rozhledni se kolem po mé svatyni a viz mne, služebnici božího ducha. Jsem rádkyní a kněžkou duchaborců, jež svět sektou jenom nazývá, a lid můj zove mne prorokyní. Však netoliko jemu zasvětila jsem svůj život — srdce mé jest nakloněno všem lidem, kteří s dobrou vůlí přicházejí a rady mé si žádají. Tedy také tobě. Však pověz již, jakého druhu jest tvá žádosť? Přeješ si svaté rozmluvy se mnou a poučení o víře, anebo jest věc tvá jenom z tohoto světa?"

„Dovol, kněžko svého lidu," odpověděl jsem co možná vážně, „abych si pro dnešek vyžádal tvé moudré rady jen v záležitosti světské!"

„A slova božího ode mne slyšeti nechceš?"

„Dnes nikoli," odpověděl jsem pevně; „však dovolíš-li, poprosil bych tě jindy."

„Dovolím mileráda," ujišťovala slavnostně prorokyně; „ale poněvadž je tvá dnešní záležitosť jenom světská, odejdi zase z této svatyně. Dívka, kteráž tě sem doprovodila, ukáže ti do komnaty, ve kteréž mne očekávej."

Pokynula mi majestátně rukou a já ukloniv se vystoupil jsem ven do předsíně. Však byl také již nejvyšší čas, neboť pojednou, nevím ani, čím to bylo, zachtělo se mi tak do smíchu, že jsem výbuch jeho sotva dovedl potlačiti. V předsíni jsem si ovšem již nedělal žádného násilí a zasmál jsem se, až mi slzy do očí vystoupily. Dívka venku byla tím jaksi pohoršena a pravila mi s dětinskou vážností:

„Pane, snad jste se nesmál také tam?“

„Nikoli, mé dítě,“ odpověděl jsem jí vesele; „tam jsem se zachoval zcela slušně; ale máš prý mne uvésti do nějaké světské komnaty.“

„Prosím, následujte mne, pane!“

Vešel jsem za dívkou do útulného, zcela po světsku zařízeného salónku, ve kterémž po žádném proroctví ani nejmenší stopy nebylo. Ve dvou rozích hořely na zvláštních postavcích velké petrolejové lampy a v krbu praskal vesele oheň. Na stole byla rozložena obrovská, ale na klíček uzamčená alba — s fotografiemi, jak se zdálo. V třetím rohu pak stálo pěkné pařížské pianino. Přistoupil jsem k němu — bylo otevřeno — a poněvadž jsem dle všech zkušeností s ženskými soudil, že asi hezky dlouho potrvá, než se baba z prorockého obleku odstrojí a do občanského převlekne, zasedl jsem k nástroji a shledav, že má dobrý zvuk, zahrál jsem „rondo“ z Beethovenovy světoznámé sonaty „Pathétique“. Neslyšel jsem nikoho vejíti, ale když jsem dohrál, ozval se mi za zády hlas prorokyně:

„Hrajete dobře, mladý muži, ale potřeboval byste z Petrohradu Beckerův „royal“ a nikoliv Erardovo pianino, neboť to by se vám brzy pod rukama rozlítalo.“

„Odpusťte, madame,“ odvětil jsem vesele, „že jsem bez dovolení k nástroji přisedl: stál tu tak smutně a mně se vždycky zdávalo, že jsou klavíry proto na světě, aby se na ně hrálo.“

„Ovšem, ovšem,“ zasmála se madame, „vždyť jsem to také jenom tak žertem prohodila. Libo-li vám, zahrajte si ještě: pak ale budete tak dobrý, a vypijete se mnou koflík čaje, pravda-li?“

„S největší radostí, madame; jen abych vás tím snad od vážnějšího zaměstnání nezdržel.“

„Máte na spěch?“ otázala se a pohledla mi ostře do očí.

„Nikoliv, madame. Setrvám, jak dlouho sama za dobré uznáte, ale s podmínkou: přijmete-li ode mne na nějaký šlechetný účel malý dárek ..“

„Nemáte-li jiných rozpaků, může vám býti spomoženo,“ prohodila nutíc se do veselejšího tónu; „mámť pro takové dárky účel i místo. Avšak nyní zasedněte již, čaj zde bude co nevidět.“

To pověděvši vpustila do jakési schránky oba imperialy, jež jsem jí podal a posadila se proti mně ke stolu. Teprve nyní byl jsem s to tvář její si prohlednouti.

(Pokračování.)

Dagmar.

Báseň

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

dali velebný to Balt již vine
skvostný koráb do náruče siné?

Nikoli! Zas tamo na severu
z vodní spousty břehy hrbolaté
vyhouply se v záři slunka zlaté,
v bučin valných zamodralém šeru . . .
Či snad Odra, syta šumné pouti,
v obrovské tu jezero se hroutí?

Rozkošné to divadlo, kdy kruhem
tu se vynořuje, tamo hasne
na obvodu pláně stříbrojasné
břehů zeleň vlnovitým pruhem,
přivábilo na příď korábu
sličnou kněžnu. Komonstvo s ní švarné
těší se těch proměn půvabu
a pan Albert zjevy různotvárné,
snující se vodní dálavou,
vysvětluje řečí poutavou:

„Odra, slyšíc blízkou píseň moře,
v jarém dmutí milánovi vstříc
hruď tu šíří valné po prostoře,
z daleka již rozestírajíc
k Baltu ramena svá roztoužená:
levé rámě — křivolaká Pěna,
pravé — Děvanovy ladný proud.
Jimi v jasné kadeře mu sahá,
ale k prsům ňadra svoje blahá
nemůže mu vroucně přitisknout:
Ostrovy dva mezi ně se šinou —
Volín rozložitý hvozdem stmělý,
Uznojm táhnoucí se v dálku sinou —
Svina stužkou stříbrnou je dělí.

Ajhle! tam, kde pahorků těch řada
k Děvanovy jasným vlnám spadá
s výspy volyňské, před málem let
skvěl se Slávy čarovábný květ.

Každý vánek, jenž ty vršky holé,
pustiny ty smutné obletá,
každá vlna, čeřící se dole,
tesklivě tam šepce: Vineta!
Vineta! les šumí v dalném kole,
a kraj šírošírý v temném bole
Vineta! lká tiše, Vineta!

Vineto, ty mořské vidmo skvělé,
Volyni, měst perlo spanilá,
jak jsi hrdě na těch výšin čele
ve knížecí slávě trůnila!
Pokořit se tvému půvabu
přilétaly davy korábů,
tísnily se šumně u tvých nohou;
štědře sypaly ti do klínu
spousty perel, zlata, rubínů
a co skvostů září pod oblohou.
Vídala's všech končin tovary:
Klaněly se tobě stožáry,
jež co jedle, bílé věčným sněhem,
trčely kdys nad půlnočním břehem
v divukrásnou záři severa;
zdravily tě plachty cizotvárné
končin dalekých, kde z půdy žárné
kypí bajných květů nádhera,
vozíce ti v lodí širém lůně
Arabie klénoty a vůně . . .

Nyní osiřel ten smutný břeh
a loď plaše vyhybá se jemu —
vaneť z pustiny té smrti dech.
Hledě z dálky k místu truchlivému,
slyše tam jen mořských ptáků křik,
lodivod, dnů zašlých pamětník,
čelo na dlaň chýlí zadumán:
Vidí v duchu nával kolísavý
plachet různotvárných, stěžňů, lan,
lidu kupčícího pestré davy,
pyšné stěny, záři skvostných bran,
města velebného krásy staré —
a vzdech maně z útroby se dere:
Možno-li, že všechna tato sláva
mžikem zhasla ve stín příšerný,
jako vzdušný přelud nádherný,
jejž ďas mořský nad vodami tkává?!

Kde's o Volyni, ty hrdé Jumne
pověstí? Kde žulový tvůj hrad,
Jomsburg mohutný, jenž moři vlád'? —
Trváte jen v písni slavošumné!
Když vás v kole bohatýrů slaví
šedý skald, což vítá bleskem oka
hrdosmělé Jomsvikingů davy,
obrovitou postať Palnatoka
trčící nad lodi zobák sivý.
Stíhá duchem udatenství divy
na palubě vrátké: bouře jekem,
rahen skřipotem a racků skřekem
slyší topor na štít pevný třískat,
vidí sekyry a meče blýskat
v potrhaných plachet šedé směsi,
bičované vichru zlobným ruchem,
a bouř' velebná, jež táhne duchem,
v řasu jasné krůpěje mu věsí.

Vypjalo se rámě dánské síly
nad Volyní, v rázu strašlivém
na zářivou hlavu mořské víly
dopadlo jak Thora kladivem.
Magnus král ji mečem, ohněm sklátil,
zdupal do prachu. Leč krátký čas
žití s kouzlem bývalým jí vrátil.
Na pomořský trůn si sedla zas
a jak druhdy svítil v kraje dalné,
vábil k sobě lodí shluky valné
rusalky té svůdné zlatý vlas.
Tu král Niels ji zdrtil mocnou pěstí —
Vstala zas a kříže spasný třpyt
nad čelenkou nádhernou jí svit':
vzešloť sémě blahonosných zvěstí,
které metal po těch březích kol
biskup Ota, Vendů apoštol.

Ale nezdržely prosby žádné
bohem usouzený města zmar.
Zapřisáh' se velký Valdemar,
jehož syn teď Dánsku slavně vládne,
na věky že zlomí Slávů pych.
Pod korouhví kříže s vojem valným
na korábech vyplul nesčetných
k Ranské výspy mocným křidám skalným.
Udeřil v ten běloskvoucí štít
všeho Slovanstva i padla rázem
věkoslavná Arkona, kles' na zem
hromovitým pádem Svantovít

a moc dánská se zákonem Páně
vztýčila svou berlu na Rujaně.

Troska rozdrcených Ranských sil
prchla na Volyň. Tam zašlý mrak
pohanství se znovu rozvalil
a lid zaslepený spásy znak
ve prach zdeptal. Lichých bohů kněz
modlu tříhlavou, již ukryl kdes
v duté hrudi obrovského kmene,
nazpět vezl v obnovený chrám,
lid pak četné lodi ozbrojené
na záštitu chystal proti nám
a již také hrozné loďstvo kříže
jako bouře valilo se blíže — —

Však ten boj ať Lykke tobě líčí,
kněžno spanilá! Hle, jak mu tyčí
hrdou šíj' hles první o té válce,
hle, jak živne, z oka metá blesky,
jako komoň válečný, kdy vřesky
polní trouby ozvaly se v dálce!"

Dagmar tiše k bohatýru vzhledla.
Vyšla mocná postať rekova,
kolem níž se z šupin, kroužků předla
bleskotavá říza kovová.
Na hlavě mu přilba okrouhlá
shora ostnem postříbřeným plá
a tvář hrdobná s ran hojných sledy
rdí se nadšením, jež blýská hledy.
Zvoní rek, an Dagmaře se blíží,
škorní železnou a kovem havu;
kloně před ní plavohřívou hlavu
rukavice těžké zvučně kříží
na krunýři; obrněnou rukou
míří v dálku s řečí jasnozvukou:

„Hle! tím průlivem voj našich lodí
vnikl do límanu bouřným mrakem —
Jakou rozkoš slavné vidmo plodí,
jež mi paměť kouzlí přede zrakem!
Vidím strašlivé to ptactvo boje,
draků hrozných temnokřídlé roje
hrnouti se z oněch mořských vrat,
šířiti se kvapně po límanu,
nadýmati plachty v jitřním vanu,
po zkypělých vodách tancovat!

Kolísá se nad užáslou vlnou
stožárových jedlí širý les,
klátí rahen větví nesčíslnou
v lan a těhel úponkovou směs,
v rozmanité chumle třepetavé
zdouvaje svých plachet loubí tmavé.
A jak lesem, když naň bouře lehá,
blesk se míhá, hromu rachot zní,
tak tu plachtami zář mečů šlehá,
tak tu burácí zpěv bitevní.

Nejhroznější z těchto mořských draků
v čele strmým, skvoucím křížem plál:
za ním vládce bojechtivých zraků
týčil se, s ním arcibiskup stál,
slavný Absolon, muž bohem daný
plamenná co metla na Slovany.
Živě dosud vidím před sebou
postať jeho obrovskou, jak z davu
zpola kněz, půl v bohatýrském havu
vypíná se s hrůznou velebou,
opřen pěstí křečovitě spjatou
o válečnou lesklou sekyru,
ano shora pod infulí zlatou
s mihotavým křížem safírů
oko, v loďstvo Vendů zahloubané,
svatým plamenem vstříc boji plane.

Tamo, kde se pod Volyně čelem
Děvanova proudí z límanu,
čekalo nás loďstvo Slovanů
plachet hustých třepetavým bělem.
Záhyb límanu i průliv za ním,
hemžily se těchto plachet vlaním,
jako běläsků když oblak sletne
nebo hruš sesype pršky květné.

Jakoby dvě ptáků dravých mračna
v azuru se střetla bojelačna,
na se vrazila ve hněvu slepém
zobci, pařáty a v pusté směsi
rozvířila křídel prudkým tepem,
šumotem a skřekem podnebesí,
až by chodec dole vypna hlavu
vzhlédl užaslý v tu vzdušnou vřavu:
Takto na modravém na límaně
ohromná dvě loďstva ruchem boje,
nevídaným dosud v této straně,
schumelila divě plachty svoje;

srážely se v pobouřené vodě
mohutnými boky steré lodě,
zobci ostrými si v žebra bily,
spáry háků do beder si ryly,
lovily se lany, do palub
vtínaly si kotev ostrý zub;
zněly třesky mostů, klesajících
s lodi na loď, boje hluk a ryk,
zbraní řinkot, zápasníků křik,
sténajících tu, tam plesajících,
a vzduch mísil v bitvy šum a jek
poplašených mořských ptáků skřek.

Mořský sup, jenž nesl moji četu,
směsicí tou stíhal v bystrém letu
pyšnou labuť vzácných půvabů.
Byl to největší všech korábů
slovanských a nejzdobnější spolu:
Hrdě nad ostatních stěžňů les
trčel stožár jeho do nebes
s vlajkou stříbrotkanou na vrcholu;
s rahen visely mu plachty sněžné
jako jarní oblaky a v nich
sem tam kmitaly se zdoby něžné
hvězdic drobných, stříbrem vetkaných;
nad klounem pak přídy povypjaté
vyřezána pěkně, tříhlavá
pohanského božství postava
s rohem v ruce, čněla v říze zlaté.

Plovoucí to byla svatyně
loďstva pohanského. Zástup kněží
na přídě stál v jasné skupině.
V kadeře jim zeleň tkala svěží
haluz lípová; kol údů vlály
řízy sněhobílé; oči plály
žárem blouznivým a zpěvy hlasné
ze rtů slavným sborem šuměly
an jich prstů tepot umělý
rozechvíval struny varyt jasné.
Za nimi pak širý lodi trup
svítil zbraní bohatýrských tlup —
Svaté korouhve to paladýni,
která sklání na těch postav tíseň
kmentu běl a stříbra jasnou tříseň
jako sněhu chomáče a jíní.
Posvátný ten prapor pilně střeží
neprostupná hradba statných těl,
spousta k luku přiložených střel,
spousta kopí, jimiž loď se ježí.

Ke korábu tomu zaměřil
mořský orel můj a v ladné plece
železným jej zobcem udeřil;
na příď mezi rozplašené žrece
těžký most se rachotivě řítil
a boj na něm strašlivý se znítil.
Na koráb můj zástup vztekle kvačil.
nazpět zástup Slovanů jej tlačil,
závodíce v udatnosti lví;
ale již již na pohanské zbraně
klonila se vážka vítězství,
když tu náhle na opáčné straně
druhá dánská loď svých háků zuby
slávské lodi vťala do paluby.

Jako chrtů dvé, když v bystrém skoku
zakousne se vztekle s obou stran
jelenovi do schvácených boků
a ten krví, pěnou postříkán
semotam se klátí, sebou zmítá,
parohy se v houští větvic vplítá,
marně setřást ohaře se snaží,
jejichž zub se hloub mu v nitro vráží:
Takto koráb těsně uvízlý
v lodic objetí, jež s obé strany
v jeho bok se pevně zahryzly,
kolísá se prudce rozhoupaný
praskaje sem tam se potácí,
s boku na bok divě hourácí,
třepá strůje směsí pomatenou,
pokryt vody rozbouřené pěnou.

Palubou mu kypí zápas lítý:
Kmitají se mečů, sekyr blesky,
pokřik rozlehá se, zvoní štíty,
šípy syčí, duní palic třesky,
v děsná klubka mužů dav se splétá —
skřipot zubů zní a mroucích sten —
mnohý hřmotně přes palubu slétá
a vrah ještě k vodě nakloněn
po něm bije s vášnivostí slepou,
jako tuleně když lovci tepou,
a kol kolem vlna zpěněná
vystřikuje, krví ruměnná . . .

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Sfinx. Básně *Jaroslava Vrchlického.* Salonní bibliotéky č. XXIX. Nakladatel J. Otto.

V nové této sbírce předkládá nám básník výkvět poměrně nejmladší své činnosti tvůrčí; na rozdíl od sbírky nedávné „Co život dal“, obsahující rozkošnou směs ze všech výrazných období života básníkova, jest „Sfinx“ souborem prací nejnovějšího data (1879—1882) a tudíž spolehlivým měřítkem dráhy, jakou vykonal od kratičké té doby básnický genij Jaroslava Vrchlického na bleskurychlé své pouti.

Přiznáváme se rádi, že uvádí nás nová tato sbírka v rozpaky, jak máme jí vyjíti vstříc, aniž bychom musili sáhati poznovu ku starším svým výrokům. Tolik jen budiž povšechně vysloveno, že Sfinx jest novou, skvělou trofejí vítězného ducha básníkova, novým „ohnivým tahem na šachovnici genialního hráče.“

Sbírka přítomná obsahuje vesměs básně lyrické, směru kontemplativního a reflexivního; jak název již naznačuje, jest výslední a základní tón všech básní tu seřaděných záhada, hluboká, tajůplná hádanka lidského bytí

Jako bájná ta pravěká bytosť, předstupuje před básníka život a klade mu celou řadu temných otázek a metafisických záhad, na něž jest básníkovi odpovídati. —

Po křižovém ohni myšlenkového toho zápasu, v němž pohlíží básník jasně v zasmušilou tvář tajemné tazatelky, kráčíme s ním dále bludištěm lidského ducha, stínem života a dějin, probíráme se směsicí ontologických záhad; veškeré snahy a tužby, celé to trudné i jasné snění nepokojného lidského ducha a veškerá ta neúkojná, nezmorná touha jeho po vypátrání pravdy leží před námi jakoby načrtána v otevřené knize. Chvílemi překonává básníka tíha obrovského toho břemene i volá:

Jak Dante jsem, jenž v tmavém zbloudil lese
sám, dějiny, já bloudím stínem vaším
a krokem ducha svého, rhytmem plaším,
jen obludy, jež na mne zuby cení.
Ó noci trudů, zápasů a bdění,
kdo vyvede mne z této divé směsi?
Vlas јeží se mi, duše má se děsí!
Tu pověra se v šeru stínů tají,
tam předsudek tvář pravdy halí bájí
a nejhorší všech, krutost, spáry brousí
a s ďábla smíchem v tmách svou oběť rdousí,
kdo vyvede mne z tmy té k světlu zpátky,
kde vůdce můj, kde jest můj Virgil sladký?

V zápětí však již vyznívá zpěv jeho ve vítězný hymnus:

„O lidskosti! před tebou k zemi padám,
buď vůdcem mým a podej mi svou ruku,
svůj úsměv hoď mi v každou těžkou muku,
svou rozlij zář ve žalářů všech stíny,
svou vůni rozsij v každé zříceniny,
ať dostanu se šťastně po tvém boku
z chaosu dějin, na konci v tvém oku
ať mohu lidstva velké jitro čísti.

Sbírka rozdělena jest v tyto části: *Otázka bez odpovědi*, vzletná to apostrofa „sestry“ písně básníkovy — němé, kamenné Sfingy —; *„Hlasy ze zřícenin“* obsahující převahou motivy antické a pravěké; *„Básníkovy glossy k hieroglyfům papyrosu v Esne“ —; „Dno číše“* reflexivní básně vzniklé z valné části na půdě italské, za dob pobytu básníkova v Livorně; *Při objevení nové pyramidy v Meydumu; „Pod štítem“*, kdež jest obsažena jedna z nejkrásnějších písní celé poesie Jaroslava Vrchlického, dojemná, hluboká báseň „Ne nesmíš zmlknout bouřná moje písni“, pak výborná satyra „Kritikům“, konečně; — *Jas na východě a Hymna Lazarova.* *O. M.*

Přední křísitelé národa českého. Boje a usilování o právo jazyka českého začátkem přítomného století. Vypisuje Antonín Rybička. Dílu I. seš. 1. Nákladem Šimáčkovým. — „Již v nejútlejším věku libovali jsme sobě ve vypravování rodičů a učitelů svých, jež se vztahovala k příběhům mužů znamenitých a zasloužilých. — Zalíbení toto neutuchlo v nás i napotom, nýbrž vzrostlo v letech studií našich v té míře, že jsme všeliké chvíle prázdné předkem obraceli k vyhledávání a čítání biografií osob, ježto se byly někdy proslavily znamenitými skutky a velikými zásluhami o veškeré člověčenstvo neb o některý národ, nebo kteréž vynikaly druhdy vůbec na poli vědeckém, uměleckém i též humanistickém.

Zanášejíce se pak v letech dospělejších vedle přísných prací úřadního povolání svého — jakoby k zotavení — taktéž studiemi k domácí historii politické i kulturní směřujícími a při tom zvláště vyhledáváním osob a dát, kteréž v příčině té u nás někdy platně působily a jmenovitě ku konci minulého a na počátku přítomného století o oživení a vyzdvižení národnosti naší úsilovně se zasazovaly; vyrozuměli jsme, že právě o těch mužích, kteří byli tu i tam co nejhorlivěji sobě počínali a neobyčejných hmotných i duševních obětí na oltář vlasti naší toho času ochotně přinášeli, až po tu chvíli zpráv širších v obecenstvo naše buďto naprosto se nedostalo, aneb že zprávy o nich dosaváde u veřejnost přišlé jsou jenom chudé a neúplné, na mnoze pak i křivé a nepodstatné, byvše váženy z pramenů kalných a nespolehlivých a přicházejíce takto bez dalšího kritického zkoumání a objektivního tříbení z jednoho spisu biografického do druhého. — Taktéž jsme se přesvědčili, že dáta a příčiny vnější, ježto u věci té tehdáž rozhodně působily, našim potřebám národním jednak platně pomáhajíce, jednak dalšímu vzdělávání našemu překážejíce a na ujmu jsouce, nebyly bedlivě vyhledávány, ani všestranně líčeny a objektivně posuzovány.“

Takto líčí zasloužilý nestor našich spisovatelů Rybička genesi prací, kterými se všemu čtenářstvu českému tak velice zalíbil, tak udává příčiny, které jej měly k tomu, aby jal se psáti životopisy našich mužů proslulých. A stal se nám Rybička více nežli pouhým Plutarchem. Jak sám vyznává, nespokojil se obecnými tradicemi, ale jako pravý a rozený historik pátral po pramenech, uvažoval a pilně srovnával, nežli na údaji dříve pochybném se ustálil. A v tom právě jest veliká zásluha Rybičkova, že ze záplavy pouhých domyslů a neodůvodněných konjektur vybral zlatá zrnka pravdy, kteráž nad to vyčistil svou bystrou kritikou a vědeckou přísností. Životopisy Rybičkovy jsou nejen vzácnými vzory mladé generaci naší, jak má zařizovati činy své, kam obraceti své snahy, aby stala se užitečnou lidstvu, prospěšnou vlasti, nýbrž ony jsou vedle Jungmannova životopisu Zeleného vzory mladším spisovatelům našim, kterak že jest jim pracovati, chtějí-li podati nám dobrý životopis.

V životopisech Rybičkových nenalezneme náhlých přechodů; spisovatel postupuje krok za krokem tak, jak den po dni rozvíjel se život muže, o kterém píše. Vypravuje sice s chladností historika, ale přece všude vidíme lásku, jakou chová ke své věci, spatřujeme vřelost, jakou prohřáto jest ryze české srdce jeho. Zvláště lahodný pak jest sloh Rybičkův, o němž lze říci, že s klassičností Jungmannovskou spojuje modernost brousící doby nové. Právě tím slohem svým způsobuje Rybička, že čtenář učený i prostý ve slovích jeho mile se pokochá.

Knihou, kterou tuto vydávati se jal, seznamuje nás s památnou dobou našeho vzkříšení národního. Nemáme dosud přesného vylíčení doby té, — zprávy Rybičkovy budou k němu příspěvkem vzácným. Bude pak díl tento obsahovati životopisy V. M. Krameriusa, St. Vydry, J. Rautenkrance, J. L. Zieglera, D. Kynského. M. Sychry, J. Hýbla, J. Kamaryta, Fr. Slámy, V. Zahradníka, J. Nejedlého, Vojt. Sedláčka a A. V. Svobody. Pokud jsou zachovány, budou k životopisům přidány také podobizny těchto mužů. — Přejeme co nejupřímněji, aby po „Předních křísitelích“ následovaly také ostatní životopisy Rybičkovy v úhrnné sbírce. *F. V. Vykoukal.*

Květy z polských luhů. Výbor nejlepších básní a veršovaných pověstí vynikajících básníků polských. Překlady Jana Nečasa. Nákladem Vilímkovým. — Ze překladů našich největší díl připadá právě literatuře polské, a jest to zvláště prosa polská, ku které naši překladatelé často a rádi se obracejí. Veršům nebývá věnováno tolik pozornosti, tak že mnohý básník ještě čtenářstvu našemu skoro naprosto je neznám. Poznání tomuto má sloužiti sbírka překladů tuto zmíněná, v níž má býti podáno právě zase jen, co nejlepšího jest na luzích poesie polské. Počátek dle prvních dvou sešitů možno nazvati vskutku šťastným. Podávát první sešit Tři pověsti od Vl. Syrokomly, totiž Spor o meze, Pan Marek v pekle a Žebrák-fundátor. Verše Syrokomlovy jsou toho rázu, že mohou se jimi obírati i širší vrstvy čtenářské, jimž básník ostatně i svými myšlénkami, plnými ušlechtilého demokratismu a prodchnutými svěžím humorem s lehkým nádechem satirickým — dobře se doporoučí. — Sešit druhý přináší vybrané básně Kornela Ujejského. Haličský tento poeta, ačkoli šlechtic, postavil se v letech polského povstání na stranu lidu, a k tomuto

směřují také pěkné jeho melodie. Zde máme mimo jiné vyňatky z jeho „Žalozpěvů Jeremiašových“, z interpretací k Chopinovým skladbám a j. Překlad Nečasův vystihuje všecky krásy originálu. Ku každému sešitu přidána jest podobizna básníkova a stručný jeho životopis, zařízení, které i při jiných podnicích literárních upřímně vítáme.

F. V. Vykoukal.

† A. V. Šmilovský.

Jakkoliv uvykl již sluch náš zvěstem Jobovým: tu zprávu jsme předce nečekali, že A. V. Šmilovského není více! Netušili jsme ani, že povzdálí ruchu našeho, v zátiší venkovského města schvacuje zlá choroba muže, k jehož věčně svěží, bujaré mysli přimýšleli jsme si vždy bezděky též skálopevné zdraví: zatím dílo zhouby pokračovalo až příliš rychle a dne 21. června odešel Šmilovský ze středu našeho navždy.

Úmrtí Šmilovského jest literarní událostí zvláště neblahou: několik — a to málo jen — smutných údajů podobných za sebou a byl by osud belletrie naší, najmě krásné prósy spečetěn. Smrt rve nám od některé doby právě v tomto oboru síly nejplatnější, vše usýchá, sotva nadějně vzešlo; nejbujnější koruna uvadá náhle jakoby sžehnuta bleskem a dorostu tak málo, tak teskně málo. Pfleger Moravský, Boh. Janda, Vítězsl. Hálek, Boh. Havlasa, Ivan Klicpera, J. J. Staňkovský a nejnověji A. V. Šmilovský, toť celý již rej duchů, jejž zastihli jsme v průběhu kratičké doby na odletu z luhů krásného písemnictví našeho, kdež ostatní vrstevníci a sledovatelé snah ušlechtilých nebožců s teskným povzdechem sčítají ty zbylé ještě drahé hlavy.

S A. V. Šmilovským zmizel beletrii naší karakter literární nejryzejšího zrna — s ním zakopali jsme ve chladné lůno země vzácný český drahokam nejčistší vody, vyhraněný, vybroušený do nejjemnějších facet. Málo jest autorů v tvoření svém tak naprosto samostatných, vnitřního, kategorického povelu nenapodobující individuality tak zhola poslušných, jakým jest A. V. Šmilovský, mohutný ten v české své rázovitosti neurvalý duch, nepředělatelný ani sebe lahodivějším směrem moderní skladby novellistické, když odchyluje se tato od oblíbených jeho snů a ideji.

Národní duch český vtělil se do veškerých povídek Šmilovského: invence, podklad i podnět, postavy a povahy, ba i ta krajinářská štaffáže i to vypravování od jemně vybroušené salonní dikce až do prostého vesnického úsloví: vše je české, nefalšované, ryze domácí.

Případně pravil v příčině té Ferdinand Schulz: Naplněn národním duchem českým odívá jej útvary své obraznosti a výsledky své zkušenosti životní, rozvádí jeho mocný proud až do nejjemnějších praménekův veškerou budovou své stilisace.

Tato původnost invence a českost provedení nestaví ovšem Šmilovského mimo řadu ostatních, novověkým světovým ruchem literarním se ubírajících pěstitelů krásné prósy — nebylť Šmilovský vymoženostem a půvabům skladby té nepřístupným, naopak přijímal milerád vše, co posloužilo ku zjemnění a zušlechtění prosté té, ale zdravé a syté domácí stravy, kterou poskytoval štědře českému čtenářstvu.

„Nešlo nám nikdy o to, napínati. Mileráli přenecháváme tuto vlastnost a snad i výhodu spisovatelskou šumnoduchým Francouzům: my Čechové, plémě z krve vážnější, chceme se opravdivě baviti, chceme mysl z umění svého pružiti, posilňovati, povznášeti. Mámeť sami zdravé nohy, k čemu nám cizích chůd"; — dí Šmilovský v proslulé své kapitole z maloměstské kroniky nazv. Krupař Kleofáš. A rázu toho jsou veškeré četné spisy zesnulého belletristy; honba po planém effektu jest z nich právě tak vyloučena, jako pohodlné pohybování se v ujetých kolejích cizích, veškery práce jeho prosty jsou právě tak plané nabubřelé fráze, jako zdánlivě duchaplné, v podstati však duchaprázdné, ošumělé sentence; duch jeho neunáší se do výšin závratných, by ztrácel se tam v nervósně horečném snění a nezabřídá také naproti tomu do mělčin čirého, poesie prostého realismu.

Hlavní ráz děl Šmilovského je křišťálová průhlednost a solidnost stavby, spoléhající vždy na podkladě skutečného národního života, věrná malebná a rázovitá kresba postav a líčení plné zdravého, poetickým pelem obechvěného realismu. Zvláštní obecně uznaný je další půvab jadrné, ryze české dikce, jednak přímo z lidu čerpané, jednak vzoru prosté mluvy přispůsobené.

A. V. Šmilovský narodil se dne 24. ledna 1837 v Mladé Boleslavi, kdež dostalo se mu také prvního vzdělání. Později odebral se na pražské akademické gymnasium, které soustřeďovalo tehdá ve svých síních jak výtečné, v národním životě našem proslulé síly učitelské (Klicpera, Zelený, Štulc), tak i nadějný podrost, z něhož vykvětla později mnohá květuplná haluz. I Vítězslav Hálek byl tehdá spolužákem Šmilovského. Po odbytých studiích gymnasijních a později i filosofických věnoval se Šmilovský (od r. 1860) stavu učitelskému a působil nejprve na gymnasii klatovském. Odtud byl r. 1873 přesazen na gymnasium litomyšlské a jmenován zároveň okresním dozorcem školním pro okresy litomyšlský a poličský. V povolání tom setrval Šmilovský nepřetržitě až do své smrti, která zachvátila jej po nedlouhé zrádné chorobě plicní, právě ve chvíli nejvyššího rozvoje mohutného jeho básnického ducha.

Ku spisovatelství přilnul Šmilovský velmi záhy — téměř před pětadvaceti lety již počal psáti rozmanité belletristické drobotiny, básně, novelky a povídky do různých časopisů své doby. Když ustálil se poněkud první těkavý proud mladistvého tvoření, pocítil Šmilovský zvláštní touhu ku dramatu a jal se je s láskou i nadšením pěstovati. Z doby té pocházejí četné dramatické práce uschované ponejvíce jen v rukopise. Žel, že tehdejší poměry literarní a divadelní nebyly s to poskytnouti žádoucího povzbuzení pilné snaze mladého tvůrčího ducha, bylť by nám ve Šmilovském dojista vyrostl později právě tak výborný dramatik jako vypravovatel a romanciér.

Z pozůstalých děl dramatických uvádíme tuto tragédie „Žid z Prahy", „Kupcova dcera", „Natalie", pak veselohry: „Zlaté srdce", „Za bouřky", „Lapla motýla", „Fialky", „Starý kyrysník", „Žárlivci", „Muzikanti" a „Hledá nešťastnou lásku". Na práce ty, vzniknuvší vesměs v úzkém ovzduší venkovského života bez jakéhokoliv styku s divadlem, dlužno ovšem pohlížeti spíše co na pouhé slušné

pokusy; pamětihodné zůstanou však povždy hlavně tím, že v nich již spočívají první zárodky napotomné plastické, dramaticky živé i jadrné tvorby Šmilovského v oboru české národní povídky.

Novellistických a románových skladeb A. V. Šmilovského jest velká řada. Kromě dvou větších románů didakticko-filosofického rázu, jež vyšly v Matici lidu (Martin Oliva r. 1874 a kmotr Rozumec r. 1872), nalézaly se výpravné práce zesnulého až do nedávna roztroušeny po všech téměř časopisech českých. Teprve před krátkou dobou přistoupil Šmilovský po dvacetileté neunavné činnosti povídkářské k soubornému vydávání svých spisů. Až dosud nalézají se v rukou obecenstva českého tři svazky Šmilovského spisů výpravných s tímto obsahem: Parnassie, Starý varhaník, Setník Dřevnický, Starý Měchura, krupař Kleofáš a Za ranních červánků. Vesměs to pravé skvosty krásného slovesného umění a málo jest zajisté těch, kdož by se nebyli pokochali na půvabech té či oné z prací zde vytčených. Počet děl Šmilovského není tím ovšem ani zdaleka vyčerpán, čekajíť dalšího uveřejnění jestě ostatní romány a povídky, zejména: Starohorský filosof, Nebesa, Páter Antonín a Na čerstvém vzduchu, vesměs to plody nejmladší, tudíž v uměleckém ohledu nejvyspělejší činnosti záhy zesnulého romanciéra. Též v literarní pozůstalosti nebožtíkově, svěřené, jak se dovídáme, Al. Jiráskovi, nalezne se bohdá ještě mnoho cenného.

A. V. Šmilovský vynikl také jako nadšený básník národní; mnohé z jeho zpěvů staly se podkladem melodických skladeb hudebních a vnikly tak do vrstev nejširších. Poesie Šmilovského nepne se sice k závratným výšinám básnického snění, Musa jeho jest prostá, dikce jednoduchá ale plná zpěvné lahody a bodré přívětivosti; básně Šmilovského mluví k srdci právě tak měkce jako povídky jeho — jsouť ovanuty týmž teplým českým dechem, který jest výraznou známkou veškerého ušlechtilého tvoření zesnulého básníka.

Pohlížíme-li na výsledky pilné, klassicky úměrné činnosti Šmilovského, nemůžeme nedati výrazu úctě i obdivu vůči duchu, jenž tolik zdárného a šlechetného ve společnosti naší vykonal, nelze nám však též potlačiti pocitu upřímného bolu, jaký naplňuje veškeru naši bytosť při zpomínce, že Šmilovského již více není.

Rána, zasazená tak z nenadání, šla do živého a bude boleti ještě dlouho. *Otakar Mokrý.*

Drobnost.

Putování bájky. Všeobecně známa jest bájka o ženě, nesoucí na hlavě hrnec s mlékem, která na cestě do města vesele si vykračujíc přemýšlí a počítá, jaký bude míti zisk z prodeje mléka, že si koupí 100 vajec, později prasátko, krávu i s telátkem a bůh ví co ještě. Však běda! Hrnec s mlékem spadne jí s hlavy a tytam jsou všechny naděje.

Ptáme-li se po původu této bájky, poukáže se nám na „la laitière et le pot au lait“ od la Fontaina. Tento vydal roku 1668 prvých šest knih svých bájek; většina jich, jak známo, vzata jest z Aesopa, Phaedra,

Horace a jiných klassiků. Roku 1678 vyšlo druhé vydání, rozmnožené o pět knih a konečně r. 1694 jiné, které obsahovalo celkem dvanáct knih. Bájka o Perrettě nalezá se v sedmé knize a vyšla tedy teprve roku 1678, ke kterémuž vydání sám la Fontaine poznamenává: „bylo by zbytečné udávati, odkud jsem látky nových těchto bájek vzal, chci jenom veden citem uznalosti říci, že za většinu děkuji indickému mudrci Pilpay-ovi."

I naše bájka jest odsud vzata.

Jedna z nejbohatších literatur na bájky jest sanskritská, ba můžeme říci, že žádná jiná se jí v té příčině nevyrovná. Zaujímajíť báje v literatuře buddhistů vynikající místo, neboť kněží užívali jich, aby mohli účinně k lidu mluviti. S pádem buddhismu nepadlo však pěstování bájek, ano máme z té doby jednu z nejdůležitějších jich sbírek t. j. Pančatantru, doslovně přeloženo pentateuch neb pentamerone. Z této sbírky odvozuje se i původ jiné jménem „Hitopadesa", t. j. dobrá rada.

Hledáme-li v Pančatantře bájku la Fontainovu, spatříme tuto:

V jednom místě bydlel brahmín jménem Svabhâvakripana (t. j. rozený lakomec). Ten si naplnil hrnec s vyžebranou rýží, pověsil jej provazem na stěnu, posadil se pod něj a přemítal: Tento hrnec jest úplně naplněn rýží. Povstane-li v zemi hlad, vynese mi sto zlaťáků; za to si koupím dvě kozy a ježto tyto mají každých šest měsíců kůzlátka, budu brzy míti celé stádo. Pak si koupím prasata, nato krávy a konečně koně, za které stržím mnoho, mnoho peněz, takže si budu moci koupiti celý dům. Pak provdá mi brahmín svou velmi krásnou dceru s velkým věnem. Ta porodí mi syna, kterémuž dám jméno Somasarman. Na to koupím si knihu a budu studovati. Zatím bude malý Somasarman běhati okolo mne, až přijde blízko ke kopytům koní a já rozzloben zvolám na ženu: „Vezmi přec dítě, vem je!" Ona však, jsouc zaměstnána prací domácí, neuslyší mne, a já vyskočím a udeřím ji."

Při tom v myšlenkách ponořen, rychle vstal a rozbil hrnec, který měl nad hlavou.

Pak pravil: Kdo nerozumné plány dělá do budoucnosti, obílen bude rýží, jako Somasarmanův otec.

Podobnou historku vypravuje Hitopadesa:

V městě Devikotta žil brahmín jménem Devasarman, který o velkém svátku rovnodenní obdržel darem mísu rýže. Zašel s ní náhodou do krámu hrnčířského, kde horkem unaven usnul, drže v ruce hůl, jako stráž rýže. Ve snu takto přemítal: „Prodám-li tuto mísu rýže, dostanu za ni 10 kapardaků; na to koupím si zde hrnce a misy a rozmnožuje stále své jmění, opatřím si množství oděvů a stanu se vůbec velmi zámožným. Pak pojmu čtyři ženy, z nichž nejmladší a nejhezčí učiním svou milostnicí. Ostatní budou proto žárlivy a budou se s ní svářiti, ale já rozzloben uchopím hůl a pořádně je vyplatím." Při tom skutečně holí udeřil do misy s rýží, rozbil ji a mnoho ještě škod v krámu učinil.

Přese všechny rozdíly nemožno zde podobnost mezi bájkou la Fontainovou a indickou nepoznati. Ještě nám zbývá označiti cestu, kterou tato bájka do Francie se dostala.

Za panování velkého chalifa Almansura napsal Abdallah ibn Almokaffa proslavenou sbírku bájek „Kalilah a Dimnah". V předmluvě praví,

že přeložil je z řeči pehlvi (staré nářečí perské) a sice z Barzujeha, lékaře krále perského Chosru Nuširvana, vrstevníka císaře Justiniana. Chosru prý se dozvěděl, že v Indii mají knihu plnou moudrosti a poručil svému vezírovi Bazurdšmírovi, aby vyhledal muže obou řečí znalého.

Tam se vypravuje bájka o mnichovi, indické básni o brahmínovi zcela podobná.

Roku 1080 přeložil jeden žid, Simeon, syn Sethův, sbírku bájek arabských do řečtiny. V předmluvě praví, že kniha ta pochází z Indie a od Chosroesa do Persie byla přenešena. V chatrném vydání tohoto překladu obsažena je s nepatrnými obměnami také bájka zde z „Kalilah a Dimnah" uvedená.

Simeonova překladu užito při italském vydání bájek z r. 1583 ve Ferraře vyšlých. Překladatelem, zdá se, že jest Giulio Nuti. Mimo to pořízen i překlad latinský — velmi volný — od učeného jesuity Petra Possina; překlad ten vyšel v Římě r. 1666.

Však i jinými cestami došla Evropa známosti těchto bájek. Tak spatřujeme, že je učený žid Joel okolo r. 1250 do hebrejštiny přeložil, kterýžto překlad opět do latiny od jiného žida — Jana z Capue — mezi lety 1263—78 přeložen jest pod titulem: Directorium humanae vitae; knížka tato stala se u obecenstva XIII. století velmi oblíbenou, a na rozkaz znamenitého vévody virtemberského Eberharda do němčiny byla přeložena. Roku 1493 vyšel překlad španělský v Burgosu, a italský Firenzuola a Doni-ho. Tyto poslední dva překlady sloužily za základ překladům francouzskému i anglickému.

I třetí cestu známe. Perský básník, jménem Nasr Allah, přeložil totiž roku 1150 dílo Abdallah ibn Almokaffovo do perštiny, kterýžto překlad zlepšen v XV. století od básníka Husain ben Ali el Vaez pod jménem: Anvari Suhaili. Francouzský překlad této knihy vyšel r. 1644 na rozkaz Davida Sahida Ispahánského pod titulem: Livre des Lumières ou la Conduite des Rois par le Sage Pilpay, Indien", odkud zajisté la Fontaine čerpal.

Však tím nejsme ještě u konce. Nečteme totiž v Livre des Lumières ani o bodré mlékařce, ani o brahmínovi, který bije svou ženu neb svého syna. Toto čte se v jedné kapitole Anvari Suhaili, nikoliv však ve francouzském překladě.

V prostřed XIII. století potkáváme se ve Španělích s překladem naší povídky: Callia é Dymna a s latinským překladem veršovaným od Bolda pod jménem: Aesopus alter. Jak oblíbena byla, svědčí četné zmínky z té doby. A teprve v překladu latinském: Dialogus Creaturarum optime moralisatus nalezáme naši mlékařku. Od té doby vidíme ji jako doňu Truhanu v Conde Lucanor od infanta don Juana Manuela († 1347), v Contes et Nouvelles Bonaventury Periers-a a de la Fontaine ve všech řečech evropských, tedy i v češtině. *Jos. Teige.*

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

SEŠIT SRPNOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1883.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Matka. Kreslil Ad. Liebscher.

Matka.

Své štěstí všecko chová v objetí — —
O, dřímej, zlaté dítě!
Snů vlídný anděl k tobě přiletí
a hebce zacloní tě
křídloma z červánků a duhy,
ve hvězdné unese tě luhy;
a když mi navrátí pak tebe,
snů pásku sejme s očí tvých:
tu vstříc ti svitne druhé nebe
z radostných očí mateřských.

Mé ráje zašly. Žal a tesknota
mne trpkým vzdechům učí.
Však tebou jitřní blaho života
zas tisknu do náručí.
A když mé srdce blízko cítí
srdéčko tvoje sladce bíti,
tu vždy jak vánkem nové vesny
se ňadra moje zachvějí
a duši zazvoní ruch plesný,
roj zlatých snů a nadějí.

Tu na tvé čílko v rajském pocitu
můj žhavý ret se chýlí
a vlhké oko k nebes blankytu
s modlitbou vroucí pílí:
Mně nechať ze své klénotnice
bůh neskytne dar žádný více,
než po života krušném boji
na skráně lesky stříbrné —
a v náhradu ať hlavu tvoji
vším světa štěstím zahrne!

J. Doubrava.

Rosa.

Črta přírodozpytná.

Napsal

Julius Stoklasa.

V půvabném údolí, plném zeleně a květův, odpočíval ztepilý mladík. Krajina probudila se právě prvním polibkem slunce. A hle! lístky a květy v širém okolí zasvítily pojednou jako šperkem nesčetných drobných démantů, jako leskem nesčíslných míhavých perliček. A tyto měnily se chvílemi v jiskry rubínové a smaragdové, hrály pestrým svitem duhovým. Která kouzelnice ozdobila krajinu tolikerou nádherou?

Opojen pohlížel jinoch na čarovný ten obraz, naslouchaje šepotům svěžího vánku, jenž se kolíbal na travině u jeho nohou. Nepozoroval ani, že větérek sílí, že prudčeji zmítá hebkými stonky a lístky, až se i koruna dubu hlasně rozšuměla nad hlavou mladíkovou . . .

O zlomocný vichr! — —

Pod jedovatým dechem jeho padají deštěm okrasy kvítkův, blyštivé perly i brillanty, na chladnou zemi. Ale také ty, které nesprchly deštěm, mizí znenáhla rozželeným zrakům. Kam ztrácí se vše? Jaký osud mají zářné krůpěje, které vysýchají v něžné korunce, plné pelu a tyčinek? Kam unikají ty, které jakoby vpíjely se do žilnatých lístkův, a kam ty, jež rozplynuvše se po stonku vsakují v jeho tajemné cévy? Hluboký vzdech vydral se z prsou mladého fysiologa, vzdech nad zkázou krás tak úchvatných. Nad zkázou? Kdož to ví? — Kdo to probádal? —

A hle, v mysli mladého nadšence vzplály myšlénky o nových objevech v tajemném šeru záhad fysiologických. —

Za dvacet let později, r. 1852, napsal slavný učenec francouzský Boussingault slova: „Okouzlující úkaz ranní rosy přivedl mne k tomu, že jsem nejen věnoval sraženinám meteorickým větší pozornost se stanoviska chemického a fysiologického, nýbrž i poznati zatoužil zastřený obraz výživy rostlinné a divuplný oběh látek v přírodě.“

Zatoužil — a podařilo se mu skvěle. Během slavného svého života odhalil nám celou řadu důležitých pochodů lučebních v půdě, rostlině a v ovzduší, jím a Liebigem založena budova novověkého bádání agronomického na těch základech, které jsou dnešní vědě skutečnými sloupy stěžejními: na učení o přeměně sil v říši rostlinné. Leč jaký jest původ rosy? Či víčka plačící roní tyto démantové slzy do klína přírody?

Budiž nám dovoleno zapříti náladu poetickou a přistoupiti k otázce té s prostým rozumem, plným ledových theorií. —

Kde začíti dějiny poznání rosy, než-li u klassického národa řeckého! Hlubokosti jeho ducha podivujeme se dnes se stejnou úctou, jakou jati byli osvícení humanisté renaissance. Jeho ideám a názorům, jeho naukám, najmě přírodozpytným a zeměžpytným, neopovážil se veškeren středověk ani čárku opraviti. I možno za to míti, že i náhledy o vzniku rosy, jakéž vyslovili učenci řečtí, za platné považovány byly po celou řadu století. U Řeků shledáváme theorii dvojí. Jednu stanovil lékař Hippokrates tvrdě, že rosa vychází ze země. V ní zřejmy jsou názory o svrchovanosti země, která jest středem světa, která jest průvodkyní všeho krásného i dobrého.

Bystřeji soudil již hluboce vzdělaný filosof Aristoteles, pokládaje rosu za jemný dešť, který povstává na blízku země v hustém vzduchu. Pravil tedy, že jest deštěm, t. j. srážkou meteorickou. Aristoteles našel nit Ariadninu plodné a lesklé obrazivosti, jež řízena důtklivou logikou na začátku našeho století vyvedla K. W. Wellse z labyrintu lichých a namnoze nesmyslných domněnek. Ano byl to britský lékař Karel William Wells, jenž ve svém památném spise z roku 1816 přesnými, duchaplnými výskumy postavil původ rosy do světla tak jasného, že učení jeho po dnes uznává se za správné.

Ovšem co do jemných odstínů vědeckých není ani dnes ještě jednotného mínění; ale neshody tyto týkají se jen věcí podřízených.

Co tedy víme nyní o rose? Počítáme ji ku srážkám meteorickým, k nimž vedle ní patří ještě sourodé j í n í pak d e š ť, s n í h a k r o u p y. Původ její pak vysvětlujeme si takto: Ve vzduchu při každé teplotě i při každém jeho tlaku (barometrickém) obsaženo jest určité a stálé množství vlhkosti. Tlak a teplota jsou oni dva činitelé, jsou — po mathematicku řečeno — zvláštní funkcí, na níž množství vodních par ve vzduchu závisí.

Čím jest tepleji, anebo řekněme: čím jest den jasnější a krásnější, tím více par jest kolem nás, — což dosti se příčí obyčejnému názoru. Jaký hlubší význam má při tom tlakoměr, netýká se nás právě nápadně. Pochopitelnější je tu působení teploty.

Topí-li se důtklivěji, vyvíjí se z parního kotle větší množství par, jest tedy teplota podmínkou vzniku jejich; avšak jako k vyzvednutí jakéhosi tělesa potřebí jest jisté síly, jež musí pak dále působiti, chceme-li těleso v dosažené výši udržeti, tak má se to i s parami a teplotou. Abychom uzavřené množství plynné páry zachovali v témž neviditelném stavu,*) třeba udržovati mu neustále vyzkoumanou hodnotu teploty, která jest vždy stejná vzhledem ku množství par a zjištěnému tlaku, na ně působícímu.

Objasněme zároveň pojem nasycenosti vzduchu parami. Jest to ona přesná váha neviditelného vodního plynu v určitém objemu vzduchu, kteráž tam vůbec v nejkritičtějších poměrech býti může.

Zvětší-li se tlak v oné atmosfeře jen o millimetr, aneb zmenší-li se teplota o teploměrný dílek jen sotva znatelný, ihned srazí se zcela přesná, úbytku teploty nebo přírůstku tlaku odpovídající část ve spůsobě kapalné. V přírodě, v ovzduší našem jest vlhkost za dne, když slunce hřeje, dosti daleka onoho stavu kritického.

V meteorologických zprávách listů denních udává se ve procentech svého případného maxima (za panujícího tlaku a teploty). K lepšímu porozumění poslouží nám tento případ. Výpočty shledalo se, že 1 C. metr vzduchu při 20° C. nepojme více než-li 17·16 gr. vodní páry.**)

Jestiť tedy vzduch, mající v 1 C. metru n. p. 15 gr. vláhy, při 20° blízek svého nasycení (maxima vlhkosti.) Při 15° jest ono maximum vyzkoumáno na 12·75 gr. Kdyby tedy za teplého dne (při 20°) bylo vlhkost 16 gr. (v procentech $= \frac{16}{17{\cdot}16} \times 100 = 93\%$) a povstalo by jakousi kosmickou příčinou (po případě větrem) pojednou ochlazení vzduchu na 15°, srazilo by se par v 1 C. metru 16—12·75 = 3·25 gr.

Ovšem, zvolený stupeň vlhkosti jest u nás nemožný. Roku 1877 v červenci (dle dr. Šafaříka) kolísala ranní vlhkosť v Praze jen mezi 86 a 64 procenty, polední mezi 72 a 23 p. C. Mějme však na paměti, že přes to bylo absolutní množství par v poledne větší než ráno, ač tomu číslice zdánlivě odporují, neboť teplota byla vyšší a procenta zmíněná vztahují se ke stupni úplné nasycenosti v dotčených chvílích, kterýžto stupeň byl o polednách patrně mnohem obsažnější nežli ráno. Neboť čím vyšší jest teplota, tím vzduch více vláhy pojati může.

Vynikající případ sucha pozorovali A. Humboldt a G. Rose v Platovské stepi v Sibiři a sice 17 p.C. a d'Abbadie na Červeném moři při chamsinu (horkém větru v Libycké poušti) 11.6 p. C.

Příčinou vlhkosti ve vzduchu jest předem teplota slunce, této „první z hvězd", toho „střediště oběžnic, jímž snesitelnou nám se země stává", jak praví Byron. —

Za jasných teplých dnů děje se pochod ten nejmohutněji. Kůra zemská, zahřívána po mnoho hodin, sytí se teplem slunečním, zadržujíc je pro chvíle, až slunce ji opustí. A potom, když vrstvy

---

*) Fysikálním významem „pára" rozumí se neviditelný vodní plyn, ne tedy tak zv. kouř, šedý a každému znatelný. Toť již pára částečně v kapky sražená. —

**) Hutnost páry vzhledem ke vzduchu = 0.6221.

vzduchové, vláhu obsahující, zardívají se na západě ohnivými červánky (vysvětlujíť se červánky lomem paprsků světelných ve vlhkém vzduchu), nastává její spořitelský výkon. Do osiřelého ovzduší sálá pak země dle velemoudrého zařízení přírody mohutně teplotu nahromaděnou, čímž — jak přirozeno — sama o ni se ochuzuje.

Od večera přes noc země vždy víc a více stydne — ve prospěch prostorů vzduchových. Vlhkosť, vznášející se nad květným kobercem luhův a lesů po celý den, daleka jsouc — za příčinou značného oteplování sluncem — onoho svého množství, jež nazvali jsme pro vzduch jeho nasyceností, přibližuje se vyzařováním tepla zemského a tedy chladnutím nejnižších vrstev vzdušných vždy více onomu svému kritickému stupni. Překročivši jej — usazuje na zemi rosu.

Čím teplejší a jasnější jest den, tím mohutněji v následující noci příroda se orosí. Toť z předešlého zřejmo. Vypravujeť Darwin, že na svých cestách horkými krajinami, kde jest vzduch velmi vlhký a noci bývají chladné, rosou úplně promokl.

Nyní rozřešiti nám jest tři zdánlivé, zajímavé záhady: před deštěm že rosy nebývá, a také na bylinách mořských i v pouštích že marně bys po ní pátral.

Vysvětlení jest zcela na snadě. Patrno totiž, že rosa se neusadí, zabrání-li se sálání tepla zemského. Sálání ono jest činností trpnou, pouhou fysikálnou nutností. Způsobí-li tedy nějaká kosmická příčina, že hořejší vrstvy vzdušné nemají teploty zemské potřebí, pak země nesálá. To stane se, když na př. vítr způsobí, že vodní páry ve výši srážejí se samy v oblaka, slibujíce dešť. Přešedši tak ve skupenství částečně již kapalné, uvolňuje pára v oblaky shluklá množství tepla (vždyť parou v novějších časích zahřívají se i divadla). A tím jest pak zemi sálání uspořeno.

Druhá otázka jest zase ve přímé souvislosti s podnebím krajin přímořských. Ohromné spousty vody mořské vyrovnávají protivy zimy i tepla. Voda jsouc špatným vodičem tepla, nepřipouští kolem sebe ani náhlého oteplení ani všerušící zimy. Jakož mrazná zima a palčivé léto tím způsobem v mořských krajích velice se zmírňují, tak bývá tam i rozdíl teploty denní a noční úplně nepatrný. Vlhkosť nebývá napínána do svého maxima — rosa se nesráží.

Vzhledem k širým vyprahlým pouštím konečně postačí krátká vysvětlivka, že v nich není tolik vlhkosti, aby se mohla srážeti.

Že se s pravdou srovnává, co tvrdí fysikové o existenci tepelného sálání ze země, i že stupeň sálavosti jest ve zřejmém poměru ku množství usazující se rosy, o tom lze se jednoduchými pokusy přesvědčiti. Jeden objevil zmíněný již duchaplný lékař anglický Wells. Odvážil přesně 10 gránů vlny a položil ji na příhodné místo do zahrady přes noc. Přírůstek na váze druhého dne byla rosa. Při tom vykonal však pokus ten s následující obměnou: Vzal dvě úplně stejná quanta vlny a umístil jedno z nich na prkénko, aby k němu měl vzduch volný přístup, druhé pak asi 30 cm. pod ně. I shledal k nemalému překvapení, že horní vlna třikráte tolik rosy utajila jako dolní. Úkazem tím objevil pravdu, že možno sálání země nastaviti překážku (dostačí již pavučina), od níž

vlny tepelné se odrážejíce zadržují se v nízkých vrstvách — a vlhkosti sráží se méně.

Ve Francii dlouho přičítalo se měsíčným paprskům, že ničí — zejmena v dubnu — mladinké byliny. Přikrývalit je proto slamou, aby k nim záře měsíční neměla přístupu. Teprvé Wells podal vysvětlení v ten způsob, že tím vlastně jen zabraňují přílišnému vyzařování zemskému.

Stupeň sálavosti jest — jak zmíněno již při moři — přímým důsledkem různé teplné vodivosti těles. Té pravdy osvědčené chopil se hloubavý duch fysiologův, doufaje na jejím základě vysvětliti záhadný zjev různého rosení bylin. Pokud se to podařilo, seznáme z následujícího.

Jedním z předních pracovníků na zajímavé té roli byl dr. Julius Sachs, náš krajan a svého času professor na lesnické akademii v Tharandtu. Napsal z oboru toho studii do berlínského časopisu „Die landwirthschaftlichen Versuchsstationen".*) Jsa hlubokým znalcem fysiologie a vládna též vzácnou vynalézavostí, objasnil pestré odstíny ve vzniku rosy na květeně mnohem dokonaleji, než-li dovedly na mnoze suchopárné výklady veleučeného Barrala.

Po Sachsovi málo nového dostalo se do veřejnosti. Pracovalit sice ve příčině té velikáni jako slavný Liebig a zeť jeho Filip Zöller, avšak výsledků svého bádání neuveřejnili. Pisatel této črty obrátil směr bádání v obor ten na hospodářské zkušební stanici v Liebwerdě; výzkumy pokračovaly od oné fáse, kde Sachsovy končily.

Určeno zvláštní rosení jednotlivých bylin, při čemž hlavně přihlíženo k assimilaci výživných látek v rose obsažených.

Úhrnný výsledek výskumů vzhledem k otázce první jeví se v úkazu, že různý stupeň srážení se rosy závisí na zevnějšku listů rostlinných.

Žilnatost, barva, povrch hladký neb drsný jsou hlavními momenty, kterých jest si při tom všímati.

Nelze uvésti ve skrovné črtě zajímavé číslice, kterých jsme se dopracovali. Postačí úryvek z celkových výsledkův. Rosa stanovena byla způsobem nad míru jednoduchým a dosti přesným.

Za krásného jitra v 5 neb 6 hodin pozorně seříznuté listy vážily se s miskou skleněnou hned po blíže rostliny; váha rosy, kteráž byla bedlivě vyssáta pijavým papírem, určena z rozdílu druhého vážení. Nalezené množství pak uvedeno na 100 grammů čerstvých listů. Rozumí se, že jest třeba jistých okolností šetřiti, má-li býti výsledek správný; připomínám jen kapky vody z prostorů mezibuněčných vynikající, opatrné osušování rosy a t. d.

Za předmět zkoumání vzaty předem rostliny hospodářsky důležité, t. j. trávy. Dne 3. června 1877 stanoveno bylo na ovse 8·5 gr. rosy. Kolem číslice této pak otáčejí se výsledky při travách všech. Z jiných rostlin brány listy, aby hlavně zjevným se stal význam žilovatosti a povrchu. Od rovnožilných trav povrchu hladkého nápadně se lišilo ve směru

*) Sachs byl vlastně interpretem důmyslných názorů francouzského učence Boussingaulta; viz „Agronomii" a některé poznámky v „Statique des êtres organisés", 1841.

tom zpeřenožilné a hladké listí kaštanové ze strůmku malého (Castanea vesca), při němž shledáno kolem 21 gr. rosy. Též hladké, avšak blanitožilné listí javorové (Acer pseudoplatanus) obsahovalo na 100 gr. své váhy 30 gr. rosy. Znamenitý výsledek shledán na listech drsně plstnatých. Vybrány k tomu známý plícník lékařský (Pulmonaria officinalis) a kostival (Symphytum officinale), při nichž rosy naváženo — kolem 40 gr.

Bilance z těchto číslic jest velezajímavá. Nejvýznačnějším jest v nich omyl těch, kdož tvrdí, že na travách sráží se rosy mnohem více nežli na listech prostrannějších. Tak soudí též u nás slovutný dr. Studnička ve svém spise „o povětrnosti", opíraje se ovšem zcela soudně o to faktum, že špičatější a tenší předměty více tepla sálají, nežli obsáhlé a zakulacenější. Přiznati však sluší, že vědecké sentence v ohledech těchto se skutečností se neshodují. Snad bylo by možno obratně šroubovanými theorematy to i ono bludiště osvětliti; snad osvědčil by se tu také pravdivým výrok našeho dr. Šafaříka: „Starší badatelé měli průpovídku: V jednoduchosti jest počet pravdy; ta byla však bludnou. Čím hlouběji vnikáme do přírody, tím větší nacházíme komplikace v čase a prostoru; příroda jest extensivně a intensivně nekonečna — — — — — —!"

Uvedeme k tomu příklad. Větší hojnost rosy na listech objemnějších a také tužších (javor) mohla by býti označena jakožto geometricky stoupající následek sálavosti většího povrchu a hmoty jich samých. Zároveň při listech plstnatých mohlo by se předpokládati, že vyčnívajícími místy, chloupky na drsném povrchu, uniká teplo velmi značnou měrou, čímž rosa sráží se mohutněji. Co však se týče barvy listů, jsme s výklady u konce. V tomto případě ustrojily nám fiasko půvabné, svěží listy břečťanové (Hedera helix). Temná barva, jak známo, přispívá velice ku slabší tepelné vodivosti (a tím i menší sálavosti) hmot. A hle! Čeho dopátrali jsme se při tmavozeleném i značně objemném lupení onom! Na 100 gr. vlastní váhy přichází úžasné množství rosy — 63 grammův. Julius Sachs pozoroval týž úkaz u třešně (Prunus avium), a sice shledal na 100 gr. čerstvých listů 59·2 gr. rosy.

K závěrce budiž podotčeno, že všech uvedených rozmanitých výsledků docíleno bylo ovšem v týž den i v tutéž hodinu s přesností co největší. A k tomu ještě, že tytéž poměry v nepatrných rozdílech stále se opakovaly.

* * *

Vzdychající melancholik, jenž zapřev svou anthipatii k vývodům našim, se vzácnou rázností stopoval nás až dosud, bude nám snad činiti výčitky z bezohledně vědeckého posuzování tak spanilého zjevu, jakým jest rosa. „K čemu všechny ty protivné cifry?" zvolá snad rozmrzen.

Tanou nám na mysli slova vynikající naší spisovatelky: „Rosa nebyla, není a nebude nikdy ničím jiným, než úkazem neskonale poetickým, symbolem vznešenosti přírodní, ať již má vznik svůj v prosaicky neviditelných parách anebo v hořkých slzách andělův".

Jako vše, má i rosa v libé harmonii věčné přírody svůj zvláštní význam. Výsledky bádání o její podstatě, vlastnostech a rozšíření objevují nám zároveň památnou stránku praktickou, která sama o sobě zasluhuje pilného povšimnutí.

Jest to především významný výjev fysiologický při východu slunce; rosa zabraňuje transspiraci rostliny a tím i možnému zvadnutí; transspirace nastává teprve po vypaření rosy, kdy jest rostlina dostatečně zotavena. — Dále: V krajinách, kde jsou srážky dešťové řídké, bývá rosa někdy po dlouhý čas jediným zdrojem vláhy. Pravíť dr. Studnička: „V okolí pražském by aspoň vegetace vypadala mnohem smutněji, kdyby nebylo hojné rosy v letě, kde tu velmi málo prší.“

Velezajímavá jest povaha rosy v ohledu lučebním. Neníť rosa absolutně čistou vodou, nýbrž obsahuje též dusičnan, dusan a uhličitan ammonatý.

Původ těchto sloučenin odůvodniti, není nikterak nesnadno. Nacházíť se ve vzduchu ammoniak, kyselina dusičná, dusíková i uhličitá.*)

První, kdo se proslavil objevením sloučenin dusíku ve sraženinách vzdušných, byl Ondřej Sigismund Marggraf roku 1749.

Pristley-ovi přiřknouti jest zásluhu, že první pozoroval kontrakci vzduchu jiskrou elektrickou a vznik kyseliny dusičné za přítomnosti vody. Překvapující úkaz ten Cavendish roku 1784 rozličnými pokusy potvrdil a důležitost jeho v přírodě objasnil. Epochální výzkumy Cavendisheovy osvětlily původ kyseliny dusičné při bouřkách, kde vzniká působením blesku na vlhký vzduch.

Tak pozvolna razily si cestu pokusy nadšených badatelů k poznání velikých záhad přírodních ve tmách theoretických problemů a hypothes o původu sloučenin dusíku v přírodě!

V první řadě vytknouti tu jest důmyslného francouzského učence Saussure-a; neboť mile překvapuje nás zajisté důkladnost bádání, kterým S. shledal, že vzniká při hoření směsi dusíku, vodíku a kyslíku kyselina dusičná a že obsažen jest ammoniak ve vodě, vzniklé hořením smíšeniny vodíku a kyslíku ve vzduchu. Neúmornými pracemi Schönbeinovými učiněn byl na to velezajímavý nález, že odpařením vody vzniká na útraty volného dusíku dusan ammonatý. Důležitá tato reakce — kteráž se děje ve volné přírodě ustavičně, třeba v míře nejmenší — jest cestou, po níž těžký netečný dusík vstupuje v oběh organický.

Utěšený rozvoj vědy chemické nastal, když Liebig vytknul na základě pokusů Brandesových vznikání ammoniaku v přírodě hnitím

*) Vedle těchto pravidelných součástí vyskytují se ve vodách meteorických též mnohé látky neústrojné i ústrojné, jejichž povaha a množství mění se časem a poměry zemními. Tak již Marggraf r. 1750 stanovil chlorid sodnatý, Lampadius chlorid vápenatý, G. Meissner kysličník vodičitý, R. A. Smith roku 1851 poblíže Manchesteru kyselinu sírovou, Barral kyselinu fosforečnou, Darcet kysličník siřičitý, Eugen Marchand pozoroval stopy sírovodíku, Chatin určil mimo jod a brom též síran vápenatý a sodnatý. Zajímavo jest zvěděti množství jmenovaných látek. Jodu tají 10 litrů vody dešťové as $1/2$ milligr., a kyseliny fosforečné 9 milligrammů. Dále určil Marchand roku 1851 poblíže Fécampu v 10 litrech vody dešťové: chloridu sodnatého 0.11 gr., uhličitanu ammonatého 0·01 gr., dusičnanu ammonatého 0·01 gr., síranu sodnatého 0·10 gr., síranu vápenatého 0·009 gr., a organických látek 0.24 gr.

látek ústrojných, a dokázal, že ve volné přírodě ammoniak a kyselina dusičná jsou hlavním pramenem dusíku rostlinného.

Dusík jest prvek pro život rostlin velice významný; tvoříť důležitou součástku látek rostlinných (najmě bílkovin). Bez něho nemohla by se vytvořiti protoplasma, buněčná to šťáva, kteráž se pokládá za vlastní dílnu veškeré rostlinné hmoty. Nedostává-li se dusíku v rostlině, jest velmi slabá, malá a zřídka kdy vydrží do květu.

Dusík nalezá se sice v ohromném množství ve vzduchu*); posud však nepodařilo se dokázati přímou jeho assimilaci rostlinami. Dlouho a neunavně studoval Boussingault fysiologii rostlin, nežli vyřknul roku 1850, že „výše organisovaná květena schopna není přijímati volný dusík ze vzduchu co látku výživnou."

Moudrá příroda zabezpečila dusík rostlinám nejen hnitím látek dusičných v půdě, ale i srážkami meteorickými ve formě dusičnanu, uhličitanu a dusanu ammonatého. Dešť a rosa přinášejí tudíž rostlinám nejen vláhu, nýbrž i nevyhnutelné živiny, jimiž okřívá rostlinstvo lépe než sebe častějším zaléváním. Kdo nepozoroval po hojné rose neb silném dešti bujně zkvétající luhy a čarovně zelené, vlnící se osení?

Duchaplné výzkumy Boussingaultovy v lučbě hospodářské obrátily pojednou chemiky francouzské k oboru, který dosud byl zanedbán. Nadšení pro věc tuto jeví se v přečetných zkouškách vod meteorických v letech 1851—54 vykonaných. Rozbory takové provedeny byly ve hvězdárně pařížské od Barrala, ve hvězdárně lyonské od Bineaua a Driana, na hoře Montblanku od Horsforda, pak od Ménea, G. Willea, Meyraca, Filhola, Isidora Pierrea atd., z kterýchžto zkoušek vyplynuly přemnohé důležité výsledky.

Čilý ruch v bádání dotčeném zavládl po letech padesátých také v Německu. Ovšem taková ztrnulost, taková obmezenost v bádání hospodářském, jaká panovala za Thaera, Hlubka, Pabsta a jiných více, nemohla dlouho trvati, museliť zroditi se genius, jemuž bylo raziti cesty nové, vymaniti bádání z tuhých vazeb zastaralých náhledů a povznésti je k důstojné výši. A to se zajisté podařilo spůsobem znamenitým — Liebigovi.

Věda hospodářská rozhojněna byla v několika letech tolika novými objevy, že celý takořka názor o výživě rostlin změnil se v samých základech.

Rozbory Liebigovy, Graegrovy (Mühlhausen) a Freseniovy (Wiesbaden) nezůstaly osamoceny; bylyť konány studie o vodách meteorických v Lipsku (Knop) a později na nově zřízených stanicích zkušebných v l. 1864—66. Účel prací těch nebyl jiný, než určiti rozšíření, přeměnu a množství kyseliny dusičné, dusíkové i ammoniaku v dešti, v kroupách, v rose, jíní a v sněhu; zvěděti celkové množství dusíku, které příroda květeně dodává.

Kuschen, Insterburg, Regenwalde, Ida-Marienhütte, Möckern, Proskau, Dahme, nazývají se stanice, které podaly příspěvky zajímavé sice, ale velmi nesouhlasné.

---

*) Vzduch jest, jak známo, smíšenina z dusíku a kyslíku, dle objemu 20·9 č. kyslíku a 79· 1č. dusíku, dle váhy 23·2 č. kyslíku a 76·8 č. dusíku.

V nejnovější době neutuchla horlivost v oboru tom (Levy, Andoynand, Diculafait a jiných více), k čemuž přispělo zajisté poznání, jak veliký dosah nejen lučební, nýbrž i zdravotní mají podobné výzkumy. Uherský učenec Fodor zejmena přičinil se k tomu, že bádání o množství ammoniaku ve vzduchu stalo se velmi důležitým pro veřejné zdravotnictví, neboť dokázal, že vzdušný ammoniak ukazuje intensivnost pochodů hnilobných v přírodě a infekce vzduchu splodinami hniloby.

Bohužel, že nalezáme mezi tímto množstvím výsledků jen málo takových, jejichž udání jsou spolehlivá, neboť přehledneme-li souhrn kriticky, objeví se nám nesrovnalosti a neshody ohromné.

U nás v Rakousku zůstalo vědecké toto pole téměř ladem. Známa jsou toliko dvě pozorování, dr. Hanamanna v Lovosicích v Čechách a dr. Euglinga z Tisis a to pouze o dešti a sněhu.

Teprve v době nejnovější učiněn v ohledu tom jistý a zřejmý krok ku předu. Stalo se tak podnětem slovutného professora Dr. Fr. Ullika v Liebwerdě u Děčína, a sice stopovány přesně po celý rok ammoniak a kyselina dusičná v rose, jíní, dešti, kroupách a sněhu. Úlohy této podjal se pisatel těchto řádků a vykonal ji od května roku 1877 do května r. 1878. *)

Zdánlivě jednoduchou, ale ve skutečnosti nad míru spletitou řadou pozorování dosaženo velezajímavých výsledkův. Chtějíce podati tresť jejich uvádíme toto:

Dle našich pozorování obsahuje 100·000 dílů rosy v maximu 4.086, v minimu 0.832 dílů ammoniaku, v maximu 2·055, v minimu 0.534 dílů kyseliny dusičné.

Závěrečné úsudky spořádati možno následovně:

1. Ze všech meteorických sraženin obsahuje rosa nejvíce dusíku v podobě dusičnanu, dusanu a uhličitanu ammonatého.

2. Ammoniaku obsahuje rosa vždy více než kyseliny dusičné.

3. Rosa teplých, jasných dnů jest bohatší ammoniakem a kyselinou dusičnou, než rosa dnů studených a pošmourných.

4. Po silném dešti klesá množství ammoniaku, i přibližuje se ku množství kyseliny dusičné v rose obsažené.

* * *

Tak pohledli jsme na rosu nejen básnivým okem obraznosti, ale i zrakem chladně zkoumající vědy, i poznali jsme, že líbezný ten úkaz netoliko uchvacuje a dojímá mysl naši čarovným svým půvabem, nýbrž zároveň mnohé zlaté zrnko poznání odestírá duchu zpytavému — že i ta drobná slzička, třpytící se na lístku traviny, svědectví vydává o všemocném zákoně, jenž vládne makrokosmem — o věčném oběhu látek v přírodě . . .

---

*) Viz: Studie o sloučeninách dusíku ve vodách meteorických. Sděluje Julius Stoklasa. Listy chemické, ročník VI.

Torquato Tasso.

Báseň

Karla Kučery.

Hellady krásu, paměť věštců, reků
jen na čas bouře barbarského věku
shltila v temno; fénix, lidský duch,
roztavil bleskem sarkofágu hřeby,
z popelu vzlét' a nových křídel vzruch
poznovu řídil k hellenskému nebi.
V té pouti argonautů, zářném letu
za rounem krásy, Italie! spásnou
vůdkyní bylas ostatnímu světu.
Nad tebou lidstvu jako na poplach
zas meteorů bludných září jasnou
poprvé zaplál klassicismu nach
a starých bohů zjasnily se hledy,
v jichž světle barbar prchal jak stín šedý.

Nádhera všecka vévodského dvoru
dnes jako slunce vzplála na obzoru:
Alfonso druhý, vládce nad Ferrarou,
s dvořany slavnost okázalou slaví.
Jeť vzácné kníže; nejen silou jarou
svým žezlem vládne, on i svatou září,
umění láskou krb své duše živí
a básníkům jak ptencům hnízda staví
při dvoře svém a přízně květem daří.
A v snaze té přes mořské, dálné nivy
jak nebe azurové třídou mléčnou
zří Helladu plát krásou mladou, věčnou,
velduchů zářných slavnou trojici,
z níž jednoho dnes, Euripida, světí.
Sál skvostný mořem světel zářící
ferrarskou šlechtou dokona je plný:
nádherné paní v různobarvém šatě
s démantů skvosty v stropě ze perleti
se mihají jak ve slunečním zlatě
v duhových barvách dálné, mořské vlny.
A kolem nich jak světel stíny družné
postavy velmožů se kloní mužné,
dál panošů se pestrá tísní řada,
jež pilně v lících po rozkaze bádá.
Jeviště v čele; na zad v květný sad
se hloubí znenáhla, v něm pyšný hrad
Kreonta krále sloupoví les vzdušný
nádherně tyčí; pod hostinným krovem

zde korintský král Kreon velkodušný
Jasona chová, Medeu, choť jeho.

Počíná prolog; a již zářným slovem
hřmí báseň velikého Euripida
o strázni Medeině, lásky bolu
a zradě Jasonově; bleskem střídá
se vlna s vlnou děje vzbouřeného,
jejž vášeň hrůzná vichru zdouvá vírem
v mohutný proud, jenž srázných do výmolů
v peřejích padá; nad tou bouří sporů
však hvězda krásy svatým září mírem
a poesie vzletné ladí struny,
že z bouře vášně jeden souzvuk milý
do srdce letí jako paprsk slunný.
Však v posluchačů, vzácných hostí sboru
přec jeden trval bledý, zasmušilý:
Torquato Tasso, jejž vévoda v přízni
již dávno hostí při svém dvoře stkvělém.
Ta dnešní slavnost palnou je mu trýzní,
neb dávný děj, jak mračno hrozíc ledem
mu bouřně táhne v srdci rozechvělém:
Když Euripides, pomluv stíhán jedem,
kraj rodný opustil, král Macedonů
v stín postavil jej ochranného trónu
a v lásce choval; dvořanů však tlupy,
jichž srdce zlobné, zrak závisti tupý
té záře nesnes' básníkovy duše,
strojili pikle; při zábavě honu
v pralese chmurném rozlícené feny
poštvali naň, jež jako divou zvěři
jej rozsápaly hlodavými zuby.
Tak zhynul básník, jak list utržený
pad' do propasti beze zvuku, hluše.
Však zda i nyní zub krvavý, hrubý
necení feny zlobné na básníka?
zda nezní dosud zvuk tohoto hesla?
Tou myšlenkou dál Tasso ve snách měří
svůj vlastní osud, v budoucnost svou vniká
a hrozí se a vstává kvapně z křesla,
neb skvostný sál mu z očí mizí náhle
a zvuky slov, jež z jeviště kol hřmějí,
se tratí v dál — již světel nezří, lidí,
jen čirou tmu, však v ní jak přízrak vidí
svůj vlastní obraz: v bledém obličeji
tkví mračná bída nenasytnou žízní
jak pijavice; růže úst jsou zprahlé
a velké čelo mnoholetou trýzní
jak žlutý list, jenž písmem vrásek plný;

kol hlavy lysé šedých vlasů věnec
příšerně vlá — „Hle! taký vyhoštěnec,"
dí pojednou hlas vnitřní, tajeplný
„ty Tasso budeš; proč se duch tvůj leká?
svět odměňuje tak své apoštoly.
Nad hlavou mračno hrozné beznaděje,
blouditi budeš o žebrácké holi,
až náruč smrti obejme tě měkká."
A Tasso bázní smrtelnou se chvěje,
však mysl dále chmurné budí hlasy:
květ vlastní duše, stromu svého mízy
dá světu básník, pravdy meč a krásy
v sopečné výhni vlastních bolů skutý
lidskému duchu; čarovnými pruty
otvírá srdci tužeb dráhy hvězdné,
však hrubý svět ve ztupělosti bezdné
všednosti dýmem úběl jeho řízy
poskvrní vždycky; potom na pospasy
tě fenám vydá potupy a bědy — — —"

Opustil sál, jak přízrak prchal bledý
před stíny duše zámku koridory,
až v prahu stanul šeré obrazárny;
ta řadou komnat do zadu se táhla
v tajemném tichu; obrazů, soch tváře
dumaly zde, jak nočních duchů sbory;
jen oknem někdy paprsk luny čarný
proskočil tmou, že jako v bílé páře
se mihly z šera tahy jejich znáhla.
V kout used' Tasso; jizba tato ztmělá
tak dobře hodila se jeho duši,
jež vidinou se hrůznou dosud chvěla.

Jak lovcem postřelený jelen statný
dál tryskem kvapí, aniž smrti tuší,
a smečka chrtů v paty se mu věsí,
až smrti běh kdes v houšti končí chvatný,
tak za ním citů roztoužených příval
též vnikal sem, až v jejich divé směsi
rozvaha každá utonula rázem.
Proč ohněm tvůrčím, skřipcem citů, bolů,
svou duši trýzníš? pochybnosti supy
proč voláš k sobě, bys bojoval s nimi?
proč honíš se jen vzdušným za obrazem
svých postav, snů? Nuž pomni Euripida,
jenž jako ty kdys také sladce sníval,
až místo ryb mu hady dal svět tupý.
Co tebe čeká? zoufání a bída —

Nuž Goffreda*) jsi dopsal — v ohně dýmy
jej uvrhni a sebe zahub spolu!
Z hubených dlaní Tasso hlavu zdvihá,
úmysl pevný v oku se mu mihá.
V tu chvíli luna jako kouzelnice
proud světla vrhla v protější kout ztmělý,
sousoší velké ze tmy náhle svítá —
veliký Laokoon, věštec smělý,
zpod kruhů hadích ztrnulé své líce
k Tassovi obrací; ten v zanícení
jak patří naň, v paprsků luny chvění
pojednou zří, jak ústa v mramor vrytá
se otvírají — hlasy síň se zmítá:

„Duch lidský každý jdoucí k ideálu
jak Laokoon; fenami ať, hady
jej rdousí svět, však z trýzní těch a žalů
květina roste neskonalé vnady,
ideál krásy“ — — — — — — —

Na ferrarském dvoře
slavnosti nové brzo vzešla zoře,
Alfonso skutkem přání viděl dávné,
Tassovo dílo nesmrtelné, slavné.

Uschlý buk.

Báseň

Ot. Bystřiny.

Na svěžím pažitě ve zmladlém klíně lesa
buk schnoucí, chorý, osamělý;
a kam zřím kol, vše pučí, kvete, plesá,
a blahem spito jaru v náruč klesá,
i stráň, i dol, svět celý, celý —
jen na něj zapomněli!

A hlava má se často na jeho peň sklání.
Sněť jakoby se bolem chvěla,
mou duší táhne teskné její vání:
Ó žádný z vás kol šťastných nemá zdání,
co bídy utrpí hruď vřelá,
než uschne — osamělá!

*) Goffredo = Osvobozený Jerusalem.

Erzerum.

Z cest

Jos. Wünsche.

(Pokrač.)

Než ještě tyto části města opustíme, zdá se mi býti záhodno vypravovati, jak i vládní palác i valiho poctil jsem svou návštěvou. Musím však dříve ještě něco připomenouti. Přitáhl jsem do Erzerumu churav, že s těží na koni jsem se držel. Ležel jsem pak asi 14 dní. Ale tichý tento příchod můj ve vládních kruzích erzerumských spůsobil jakousi malou revoluci. Podezřívání a policajtování ve vilajetu erzerumském je právě v nejkrásnějším rozkvětu. Zlé svědomí Turecku nedá patrně spáti. Strašidel se lekají i za bílého dne. Já sice utýraných poddaných tureckých nikde jsem nepobuřoval a s nespokojenci proti „čisté" vládě nikdy se nepuntoval; ale dopustil jsem se toho strašného zločinu politického, že za příčinou prací svých zeměpisných vozil jsem s sebou — tři hole motouzem svázané. — Tři hole! — To je patrně mehendis, inženýr, — co tu chce? — co vyměřuje? — aha! — aha! Tak domněnky se upřádaly řadou nekonečnou. Nemohu říci, že za své nemoci ležel jsem opuštěn. Naopak vyznati musím, že vláda erzerumská po celý čas prokazovala mi pozornost nejpečlivější. U vrat mé hospody nestála sice stráž vojenská s nasazeným bodákem, za to však u samých dveří mé skrovné ložničky od rána do noci seděl zaptie, turecký četník. Ob čas vystoupil na pavláčku a odtamtud oknem nahlédl s drzostí ne polo — nýbrž plnoúřadní, píši-li, čtu-li anebo vůbec jak se mi vede. Později i vládního inženýra na zvědy ke mně poslali. Když později již jsem chodil, chodil zaptie ve slušné vzdálenosti za mnou. Věděli tedy velmi dobře, že zván bývám u ruského gen. konsula, že obcuji s professory koleje Sanasarianovy a t. d. Byl jsem tu tedy právě pod policejní dohlídkou; ale jiného proti mně nikterak se neodvážili.

Když mně pak v polovici srpna dovolená byla prodloužena, chtěl jsem výletem asi třínedělním obejíti vysoké horstvo Bingöl-Dagu. Potřeboval jsem k tomu zaptie, musil jsem tedy k valimu. Jelikož franc. konsul p. Castagni, který i náš konsulát zastupuje, mimo Erzerum dlel v letním sídle, provázel mne dragoman franc. konsulátu pan Jean Serobia, jehož ochotné laskavosti tuto vřelý vzdávám dík. Budova místodržitelství erzerumského stojí v téže ulici jako Mogorov. Památnosti, ani té nejmenší, nemá naprosto; je to právě jen moderné haraburdí turecké oranžovou hlinkou natřené beze všeho milosrdenství. Od ostatních stavení erzerumských jen velikými ve průčelí okny se liší. Jinou nádherou nikterak tu neplýtvali. Vyvedena je ze staviva velmi laciného. Dříví poddaní dovážeti musejí zdarma, a bláta i v Turecku zadarmo je dost a dost. Zdá se mi však, že do základů přece také trochu kamení naházeli. U vrat stojí hlídka vojenská. Širokou chodbu příčnou, kterou vcházíme, jiná chodba podélná protíná. Na obou koncích chodby podélné dvojité schody dřevěné a vrzající do prvního a jediného patra vedou. Zde jen chodba podélná, a z té dvě řady prkenných dveří do

vládních síní vedou. Ve průčelí pokoje jsou větší, na zad však pořízena jen dlouhá řada malých kumbálků, do kterých množství písařů, per a koleček vládního aparátu tureckého je vtěsnáno. Na chodbě živo jako u nás na trhu. Jsou to na většině prosebníci, žadatelé a jiní nešťastníci, kteří tu rozsudek spravedlivý očekávají a snad i peněz se domáhají. — Lasciate ogni speranza. — — Mnozí nečekají tu snad několik hodin, oni čekali tu již včera, čekali předevčírem a t. d. a bude-li Allah tomu chtít, ještě za měsíc je tu spatříte čekající. To neděje se jenom zde, to děje se všude. Co sil pracovních jen z této příčiny zahálí! A pak ať se někdo diví, odkud ten všeobecný úpadek národohospodářský v říši turecké!

Obrátili jsme se především k tajemníkovi valiho, který se dvěma ještě písaři sídlí v jednom na zad kumbálku. Šel opovědět nás valimu, ale ten byl jako všichni velicí páni dnes náramně zaměstnán. Myslím totiž ne bez důvodu, že právě velmi tvrdě spal. Je to úřadník zajisté vzorný, neboť se proslýchá o něm, že velmi často je „náramně zaměstnán." Odcházeli jsme s nepořízenou. Objednali nás na zítřek na 4. h. a la turka, tedy asi na 11. naši. Mé listiny však si tam ponechali ku bedlivému prostudování.

Druhý den opět velmi dlouho trvalo, než vali zaměstnán nebyl. Konečně uvedli nás se všemi ceremoniemi, v nichž Turci tak si libují. Vstoupili jsme do veliké síně asi 2 vysokými okny osvětlené. U oken dlouhá široká pohovka. Při postranních stěnách stojí řady sedadel evropských. Vali a ještě asi 3 hodnostáři sedí na jedné straně, my proti nim na druhé. Když jsme se usadili, opět nové pozdravy. Sluha před každého z nás na zemi položil popelníček, paklík sirek a cigarettu. Zapalujeme si. Později přinesl kávu.

Vali jmenuje se Mustafa paša a je šedivý, sešlý již muž, pravzor Staroturka ve starodávném, valně již zaprášeném vydání. Za války rusko-turecké byl ministrem vojenství.

Mé listiny bedlivě se prohlížejí. Mne vyslýchají tak důkladně jako zvědu nějakého, kterého na nejbližším stromu chtějí pověsit. Odkud proč, kam, kdo mne platí a především, co tu vlastně dělám? — Já svádím všecko na tu boží přírodu. Že rád bych viděl zdejší potoky a hory, zdejší zemi a co na ní roste, že chytám také broučky a motýle a jiná náramně nevinná zvířátka. Věděli ovšem právě tolik, co dříve. Dle jejich obmezeného rozumu cizinec cestovati tu může jen z těchto dvou příčin: buď hledá tu poklady v zemi skryté, aneb pobuřuje lid, chtěje Rusům je zraditi. I s opisem mého firmanu nebyli spokojeni. Ten legalisován prý jen od kaimakama a to tedy pro vysoký úřad valiho neplatí, — jako kdyby u nás místodržitel pražský řekl: tato listina v mých očích není platna, jelikož pověřena je jenom od krajského hejtmanství v Budějovicích. Strhla se pak prudká mezi nimi debatta, co se mnou mají dělat. Chtěli telegrafovat také do Cařihradu, ale nechali toho. Nejspíše že telegram nikdo nechtěl zaplatit. Konečně do síně vstoupil zástupce místodržitelův, jakýsi Ali effendi, a ten se do nich pustil: Rád bych věděl, k čemu tyto řeči! Je to cizinec, má své listiny v pořádku, proč děláte mu tedy těžkosti? — Zvěděl jsem

později, že této řízné oposice proti všemocnému valimu nikdo jiný nebyl by se odvážil.

Nechali mne tedy na pokoji, ale vali mi řekl, že zaptie na cestu žádného mi nedá. Já mu odpověděl, když mi ho nedá, že je také dobře, že pocestuji s ruským generálním konsulem i bez jeho zaptie. — Půjčka za oplátku.

Jako zvláštnost dodávám, že Mustafu pašu považují zde jako člověka „čistých rukou". Pravda-li to, nevím. Pro velikou popudlivost jeho nezřídka i „Fospor paša" ho jmenují.

O předměstích erzerumských jiní přede mnou moudře již připomenuli, že se o nich nic kloudného nedá hrubě ani povědět. Ku městu přilehají jako šat k tělu. Na venek pak jednotlivými chalupami rozbíhají se v ono prostranství pusté nebo vzdělané, které mezi městem a pevnostními hradbami se táhne. Přední místo drží tu zajisté předměstí severovýchodní. To je pravá čtvrt křesťanská a zde střed obchodu. Zde několik větších karavan-serají, zde nedaleko od sebe všecky křesťanské chrámy a školy, zde konsuláty ruský, francouzský, vlašský a anglický, jakož i missie amerikánská. K této čtvrti hlavně i cizí příchozí je odkázán. I americký fotograf se tu usadil. Erzerum má také 4 lékárny, mezi nimiž hlavně lékárna Agopa effendiho solidností svou vyniká.

Ani o průmyslu domácím, ani o obchodu nelze říci co chvalitebného. Zásoby ve skladišti s malými výminkami jsou tak nepatrny a spůsob, jakým se robí, skoro naskrze tak primitivní, že se našinec nemálo musí podivit, že takto dá se vůbec něco vydělat. Vyrabitel obyčejně sám také hned prodává. Dílna jeho, jež má často jen asi 16□' prostoru, je spolu i obchodní a výkladní síň. Řemeslník i obchodník z pravidla sedí na bobku a užívá namnoze nástrojů tak nedokonalých, jakých snad již před potopou užívali. Nedivme se pak, že to, co vyrobil, vypadá také dle toho. Mnozí pracují velmi pilně, mnozí však také více na ulici hledí než na práci. Dlouhé přestávky mezi prací pak dílem cigarettami, dílem nargilem velmi boholibě vyplňují. Jsou především mnohé krámy, kde se rozmanité potraviny a jiné požitky vezdejší prodávají, pekaři a lahůdkáři, kuchaři a pouliční kavárny. Neboť přemnozí obyvatelé jídlo nedávají si doma připravovati než v takovýchto krámech co den kupují, čeho potřebují a co právě k chuti přichází. V létě i mnoho ovoce, jako třešní, hrušek, jablek, meruněk, sliv a hroznů se prodává. Všechno toto ovoce z daleka se přiváží dílem z Chorputu a Erzingianu, dílem z údolí Thortumského. V Erzerumu a v okolí pro veliké chladno stromoví ovocnému se nedaří. Ovoce pak, jež se tu prodává, je skoro naskrze velmi bídné. Buď že česáno bylo, než ještě dozrálo, a dozrálo-li, tu cestou několikadenní a ustavičným protřásáním na hřbetu zvířecím utrpělo velice. Ale nepříznivé podnebí, které ovocnářství zde naprosto si zapovědělo, na jiné straně přece zase něco dalo v náhradu. A tato božská náhrada za oranži a fík, za míšeňské a hrozen sladký zjevuje se tu v létě v podobě — zelené, šťavnaté okurky. Skrblilo-li nebe jiným ovocem, tento dar bachoratý se štědrostí právě královskou tu rozhazovalo plnýma rukama. V každé ulici, na každém náměstí klopýtáš přes hromady okurek. Celý

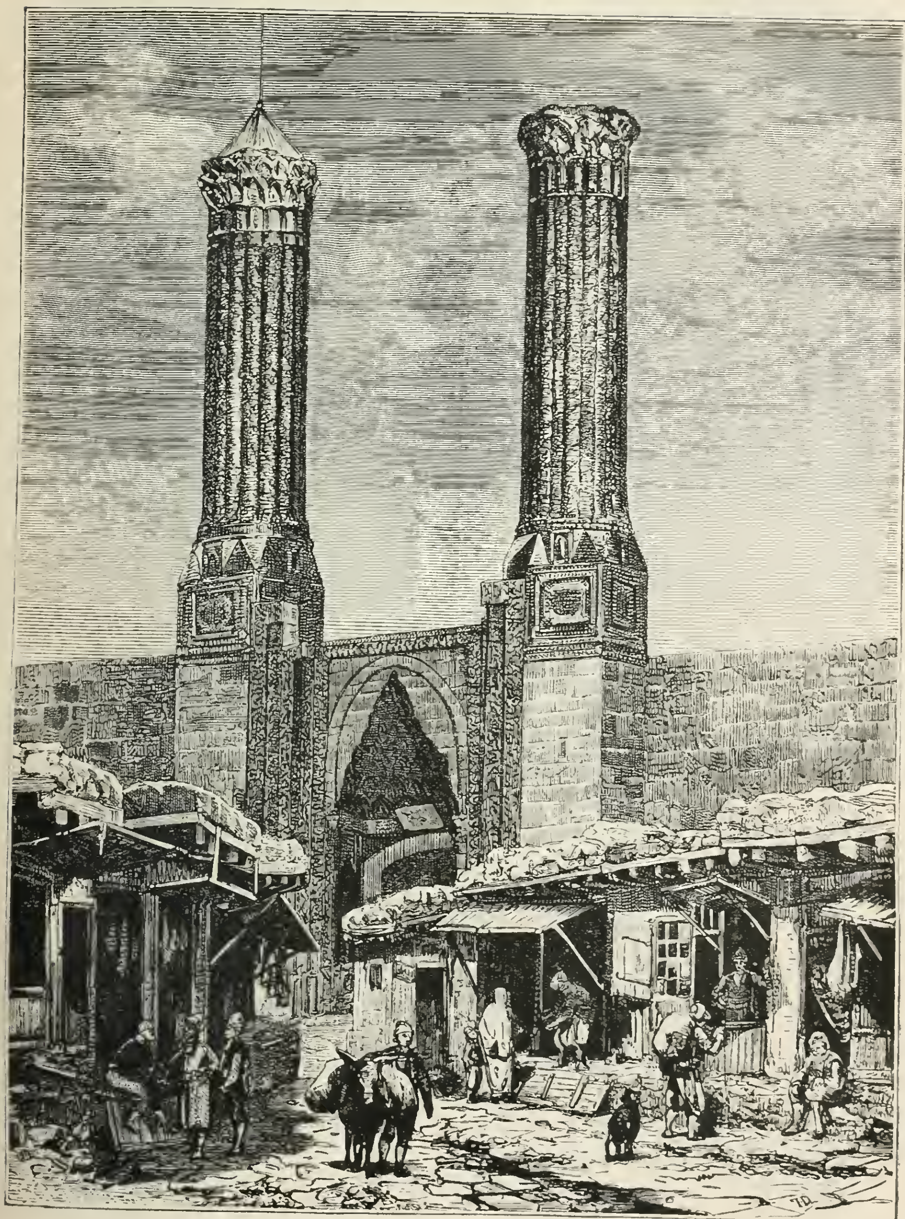
Erzerum je jakoby jediná okurková bursa. Z rána cena ještě taktak se drží, ale čím více slunce kloní se k obzoru, tím hlouběji klesají akcie. Za den na polích opět nový dospěl dorost, ten zítra přijde na trh, proto dnes, co tu je, musí se vyprodati. Dne 13. srpna 1882 bylo jich 8 a večer 10 za 10 para (neplné 3 kr.) V této době vše od nemluvněte až po starce ku hrobu se vlekoucího nejí než — okurky a to beze vší přípravy, beze soli i se zelenou koží. Zprvu vždy svatá obcházela mne hrůza, když jsem toto všeobecné kukurbitacei pojídání pozoroval. Ale pilným cvikem každodenním tak daleko jsem dospěl, že pak ani za 20 para denně mně jich nestačilo.

Ze tkaniv sice několik hrubších druhů pro domácí potřebu zde se hotoví, ale veliká většina lehkých a laciných, pestrobarevných látek bavlněných z Anglie se dováží. Pěkná sukna, jichž Turci velicí jsou milovníci, slezská Bělice sem dodává. Jsou to hlavně oba bratří Derasarianové, kteří dlouhý čas ve Vídni a v Bělici pobyvše, veliký sklad si tu zařídili. Mimochodem zmiňuji se tu ještě o jiném výrobku rakouském, o sirkách štýrské firmy Pojatzi et C. Deutsch-Landsberg, které pestrými i živými barvami svými jakož i obálkou velmi úhlednou po celé Malé Asii cestu si proklestily. Viděl jsem je i v nejodlehlejším hnízdě kurdském, kam dříve žádná sirka snad ještě nezabloudila. Orientál především na zevnějšek hledí, ten musí ho v oči bodati, lákati, a hlavně barvy museji býti strakaté a kropenaté, živé a veselé. Jen po těch ruka orientálova sahá mimoděk — pokyn pro nás a budoucí.

Ze srsti kozí utkávají v Erzerumu zvláštní látku pevnou, která i tím se vyznamenává, že vlhkost skoro ani nepropouští. Podobným motouzem kozím šijí z ní pak pytle na obilí, jednoduché a dvojité, které zvířeti přese hřbet jen se přehazují.

Krejčů je tu dost a mnoho dovedných řemeslníků. Strojů šicích zhusta se užívá. Rozumí se, že stroje na veliké většině jsou výrobek anglický. Ale těch, kteří v potu tváři zabývají se ctihodným řemeslem ševcovským, množství je zajisté úžasné. Jelikož pak nezhotovují, jako u nás výhradně jen výrobky barvy černé, nýbrž převahou barev veselých, bílé, červené, žluté, zelené i modré, může se, hledě k této pestrosti, směle tvrditi, že v Erzerumu ševcovina právě — kvete Erzerum obuv nezhotovuje jenom pro sebe, nýbrž i pro široké a daleké okolí. Veškerý Kurdistan na jihozápadě i jihovýchodě, pokud obuvi má potřebí, odtud si ji dováží. Popisovati tu všechny jednotlivé tvary pantoflí, střevíců i bot od jednoduché opanky ze syrové kozinky vykrojené až do velikých červených bot jízdeckých, Kurdům tak oblíbených, vyžadovalo by péra dovednějšího. Dodám jen, že za jednoduché opanky platil jsem 2 piastry, za pěkné střevíce se špičkama vzhůru zahnutýma, ve kterých po 2 měsíce zdobil jsem Erzerum, 14 p. a za nejkrásnější boty kurdské, čizme, s důkladnýma podkovkama — nevídaná nádhera! — 22 p.

V hoření části města i mnoho sedlářů, uzdářů a řemenářů pracuje. Leč výroba jejich ani co do jakosti ani co do kolikosti obuvi se nevyrovná. Jinde, na př. v Aintabu v severní Syrii mnohem krásnější sedla se shotovují. Zde pak vedle výrobků domácích i sedla cizí, hlavně tak zvaná španělská, velice jsou oblíbena.

Čifte-minareh v Erzerumu.

V kovu poměrně dosti málo se pracuje. Kvetoucí dříve výroba zboží měděného, jak nahoře již jsem se zmínil, skoro docela poklesla. Ze zlata a ze stříbra málo se robí a to málo ani tvarem nevyniká. Z mosazi svícny, talířky, popelničky a jiné drobnosti shotovují dosti hrubě a jen asi pro domácí potřebu. Nejvíce ještě shotovuje se z kovu nejužitečnějšího, ze železa. Na zimu především malá kamínka, podkovy, řetězy a hřebíky. Hřebíků lepších však z ciziny mnoho se dováží. Železo poměrně je dosti drahé, jelikož v zemi ho není, výroba zbraní je velmi nepatrná. Za tó však kudel (jerli čaky) všude je viděti dosti, a jsou poměrně dosti laciné; nejlepší asi 50 para. S prof. Madatianem prohlédli jsme si dílnu nejlepšího zbrojíře arménského. Pracovalo tu asi tré nebo čtvero chasníků. Shotovovali pušky remingtonky. Jedna byla již hotova a byla dosti pěkná Ale jak primitivně vše se pracovalo! Každý kousek zvláště bylo odměřovati, pilovati a hladiti jenom rukama. Každý otvůrek zvláště bylo vrtati a sice jen pomocí jakéhosi šmytce, kterým vrtací vřeteno se otáčelo; ale dělník levou rukou ku železu sám je musil tlačit, až krůpěje potu s tváří mu kanuly. Síla pracovní je ovšem velmi lacina. Ale ani při této láci výrobky tak pracně hotovené s krásnými zbraněmi továren cizozemských soutěžiti nemohou. Proto Turecko lacinými výrobky cizími celé je zaplaveno.

Výroba ze dřeva konečně je pranepatrná, neboť i dříví se nedostává. Ostatně každý sedlák na venku mívá tolik zručnosti, že nějaké to nádobíčko, jehož v hospodářství potřebuje, sám dovede si shotoviti. Soustružníci, pracujíce, sedí na bobku. Pravou rukou za pomocí smyčce práci otáčejí a při soustruhu i nohama si pomáhají.

Teď ještě něco o tom, jak kupuje se a prodává. Jako v celém Východě, tak i zde nevědí, co je „pevná cena“. Za maličkost nepatrnou žádá každý hned sumu báječnou a hlavně cizince považuje za tak hloupého, že by jim báječnou sumu také vyplatil. Ptáš-li se, co stojí tento hřebík, neví, má-li říci: 1 piastr anebo piastry dva. Proto žádá raději hned 5 piastrů. Potřebuješ-li něčeho nutně, nezbývá než smlouvat. Tato pračka duševní člověka tu i tam může snad zajímati, ale spěcháš-li, tu bys někdy právě z kůže vyletěl. Orientál ke smlouvání má dosti času, neboť beztoho celý den nic nedělá. Ty však, smluvil-lis co ze 2 piastrů na 20 para, získal jsi sice 60 para, ale čtvrt hodiny času jsi při tom ztratil. Čeho jsi tedy vyzískal? Věřte mi, že jsem často zlostí pukal a Armény posýlal ke všem svatým — umouněným.

Tak zvaný Bit-bazar*) nalezá se ve městě hraženém nedaleko pevnosti. Kolem nevelikého prostranství a v kryté čaršiji výše se táhnoucí je mnoho krámků nejstrakatější vetešinou naplněných. Obchodníci tito jsou již poloviční zloději. Podívej se na nějaký starý, spuchřelý řemínek, on hned tě poučí slovy: „antika var!“ to je starožitnost, že by za to vším právem 1 liru měl žádat, ale tobě že to dá za 50 piastrů. Dáš-li mu pak 5 piastrů, ještě jsi se často napálil. Ale ještě jinak nutno míti se na pozoru. Jakmile totiž spozorovali cizince, který by něco starožitného rád koupil, ihned počíná veřejná licitace. Jeden

*) Bit = pediculus.

totiž obchází a ukazuje předmět, za který rád by mnoho stržil; vyvolává cenu, a ostatní pak přihazují. Tato licitace však je pouhá komedie, chytají takto jen hloupé hýly. Kdybys polovinu toho, co oni na sebe přihazují, podal, velice bys se ošidil. V jisté dni však jsou tu také skutečné trhy. Kdokoliv v městě má co na prodej, sem přináší nebo přinésti dává a zaplativ malý poplatek, sám prodává. Zde pak za laciný poměrně peníz koupiti lze šaty, prádlo, přikrývky, kuchyňské

Konsulatní kavas v Erzerumu.

nádobí, zbraně staré i moderní, šperky a t. d. Mne tržiště to živostí a pestrostí svou zajímalo velice. Z počátku ovšem strojili mi mnohé nástrahy; když však viděli, že jim nejdu na lep, nechali mne na pokoji. Já tu nejen kupoval, než i prodal mnohé věci nepotřebné, když chystal jsem se k odchodu.

Podám tu nyní stručně přehled cen některých potřeb životních a hlavně potravin. Jsou-li ceny potravin předůležitou podmínkou hmot-

ných i duševních poměrů u každého národa, jsou zde proto ještě mnohem důležitější, jelikož v Turecku namnoze pracuje se jen tolik, aby nejdůležitějším hmotným potřebám dosti se učinilo. Volal-li Řím: „panem et circenses!“, v Turecku na kusu chleba přestávají. Kdo vydělal si dnes již kus, odpočívá. Však si zítra zase kus vydělá. — Připomínám jen ještě, že tur. lira (10 zl. 70 kr.) má 100 piastrů a 1 piastr 40 para. Okka má 1·28 kilo, 6 ok je batman a 44 okky turecký cent, kantar.

Okka zdejšího chleba stojí 40—50 para. Chléb byl by však mnohem lacinější, kdyby dříví nebylo tak drahé. Batman pšeničné mouky černé, hrubé až bílé, jemnější stojí 4—10—12 piastrů. Za okku masa skopového platí se 2—2½ piastru, za hovězí, které však našemu nemůže se rovnati, 1½—2 piastry. Máslo, 8—10 piastrů okka. Sýr, 2½ až 3 piastry okka. Mléko, 1 piastr okka a jedno vejce 5—8 para. Ovoce, které vesměs se přiváží, stojí 1—2 piastry okka. Rovněž i víno přichází buď z Charputu nebo z Trebizondy, a stojí tu pak okka 6, 7 i 8 piastrů. I tutun, tabák na východě se pije a je tedy nápoj nenedůležitý. I ten dílem z Trebizondy dílem ze Samsunu se dováží a prodává hlavně ve 4 rozmanitých druzích, jejichž cena stoupá od 32 až na 90 piastrů. Na cenách těchto tíží však veliké clo, jež zbankrotělá vláda turecká na tabák uvalila. Tonoucí stébla se chytá, a cařihradská vláda — tabáku. Kdo však v Erzerumu jen trochu se vyzná, hledí této dani se vymknouti a „pod rukou“ opatřuje si tabák dobrý a laciný.

Kolem Erzerumu na dva dni cesty nevidí člověk skoro ani jediného stromečku nebo něco podobného, co by jako stromeček mohlo vypadati. Stavivo i palivo z daleka je sem přivážeti. Proto obé je velmi drahé. V letě a na podzim viděti dlouhé řady dřevěných arab, vozů dvoukolých, které hlavní město palivem opatřují. Pode městem hraženým jsou dvě náměstí, která mnohý den osobami se dřívím tak jsou zastavena, že nelze tu ani prolézti. Na jednu arabu dříví se vejde 150—200 ok. Mluvím-li „dříví“, nemyslete na naše poctivá a libovonná polena. Dle našich názorů není to než roští, tu slabší tu silnější a sice buď dříví tvrdého nebo měkkého, topolového. Za arabu měkkého dříví platí se 500—600 piastrů, za tvrdé pak 7 až 800 piastrů. Kilo dříví tvrdého přijde tedy až na 35 kr. Tím chudí ovšem topit nemohou. Obyčejné topivo zdejší je sice méně libovonné, za to však mnohem lacinější. Hovězí a jiný trus zvláštním spůsobem tu připravují, v cihly formují a na slunci suší. Říkají tomu „tezek“ a tím v Malé Asii všeobecně se topí. Kouř to dává pronikavý a štiplavý. Chleba tím péci však nelze z příčin pochopitelných. Jeden tezek, jedna taková cihla, váží, vyschla-li řádně, asi 2 okky. Na arabu vejde se 100 tezků a platí se za ně 12—25 piastrů. (Pokračování.)

V před?

Novella
od
Jana Liera.
(Pokrač.)

Nerozumím, proč se ti lidé fantí," obrátil se Karel tázavě ku svému sousedovi, když hluk ustával a marné vyvolávání unavených již clownů odbyto práskáním bičů, jimiž několik vyškolených hřebců do manège vehnáno.

„Což jste neslyšel?" ptal se starý pán.

„Ano, nějaký hudební kousek, — patrně oblíbenou píseň —"

„Velmi oblíbenou. A vy jste mi divný člověk, příteli. Mluvíte česky a nevíte o naší národní hymně?"

„Nevím."

„Vy neznáte vlasteneckou píseň „Kde domov můj?", v níž opěvá se krása naší otčiny a láska k ní?"

„Neznám. Ale po vašem výkladu divím se teprve tam těm chlapům na galerii, kteří si ruce mohli rozmlátit, jakoby je měli pro nějakou vlast a nikoli pro sebe."

„Dobrý muži, co to pravíte?"

„Inu, mluvím, jak jsem se jinde mysliti naučil. Byl jsem od mladosti v cizině, a vrátiv se, nevyznám se mezi vámi. Proč jste vy neráčil tleskati a proč netleskal pan doktor dole?"

„Poněvadž almužny nepřijímáme vůbec a od komediantů nejméně. Lid nečiní tak přesných rozdílů a dá se rád unésti nadšením," vysvětloval starý pán.

„Odbude je za vás a přijme vděčně almužnu, kterou páni zhrdají. Vlastenecký lid, hodný lid. A páni se těm pošetilcům za to smějí. Dobře tak. Dovolte, abych se smál s vámi," řekl s úšklebkem Karel, rozhlížeje se obecenstvem, „i tomu divadlu. Seděli v něm baroni a rytíři, vyvázli bohdá zdrávi a postaví si boudu znova. Co jest lidu po tom?"

„Človíčku, mluvíte nad míru zpozdile," káral laskavým tónem starý pán. „Kdybyste řekl něco podobného těm dělníkům na galerii, dali by vám zřetelnou odpověď, z níž byste zvěděl, jaký živý smysl náš lid chová pro národní důležitosti."

„Ach, což o to! Takový smysl umějí páni buditi! Obyčejně naliči vějičku nějaké národní, státní neb obecní důležitosti, lid na ni sedne, oni mu svlekou kabát a ostatek dá obětavá, uvědomělá massa chudáků sama. Nu, nu — nehoršete se proto, pane. Nasbíral jsem své zkušenosti jinde, u vás jest snad jinak, každý si peče své kaštany sám

a žije s velkými i malými v bratrské shodě. Budiž! Vždyť já se také do všeho vpravím, jsem Čech jako vy, pane, ale mimo to člověk, především člověk, a za to nemohu, račte dovoliti!“

„Rozumím vám, brachu. Vy jste člověk, totiž vtělená nespokojenost. Tato však nechodí u nás posud s cizáckou škraboškou. V tom se mýlíte. Vím, co mi chcete namítnouti. Máte na jazyku odpověď: Mám lidskou tvář a s tou jsem všudež doma. Svatá pravda. Vy jste byl v cizině, nepochybně u našich milých sousedů — nechte mne domluviti — oni vám podali ruce a řekli vám: Hochu, tys náš bratr, my jsme lidé s rovnými právy a stejnými žaludky. Ale řekli vám to po německu, kdybyste byl nahledl pod jejich lidskou tvář, byl byste nalezl Němce, a kdybyste jim byl přišlápl německé kuří oko, byli by vám ukázali, pokud sahá bratrství. Toť přirozené. Vy jste ovšem ani ve snu na to nepomyslil ubližovati jim, ba naopak, vy jste se jim podřídil, zapřel sebe, své rodiče, předky, otčinu, vy jste se nenarodil nikde, vy jste odhodil vše, i to, co vašim novým bratrům bylo svato a domníval jste se, že se jim tak vyrovnáte. Příteli, vy jste je předstihl, vy jste poctivě myslil, že sloužíte sobě či lidstvu. A sloužil jste němectví. Takové velkolepé skutky pořizují se u nás velmi lacino. Z Čech vyšlo již množství kněží, vojáků, drábů, proroků, kteří ubíjeli svou krev, aby ji obětovali nějaké širší, vznešenější ideji. Nejnověji činí tak socialisté. A proto jsme u všech sousedů vítáni a v povržení, proto již po dvě stě let nestojíme za víc než, — než, — eh, byl bych bezmála řekl, než zač stojí nevěstka, která se povýšila nad všechny úzkoprsé názory a prodá se za kus buchty každému.“

„Možno, že máte pravdu,“ odvětil Karel starému pánovi, jenž mluvil klidně, určitě, nedávaje se ani na okamžik zmásti silou přesvědčení, které z jeho slov vyznívalo. „Jak řečeno, odrostl jsem vám. Leč vaše výtka netýká se mne. Jsem starý veterán svobody a zůstal jsem jí věren mezi Španěly, Amerikány, Rusy, — tím jsem přece nechybil, pane?“

„Dokonce ne. Naopak, právě proto, že jste byl dále ve světě, mohl jste poznati, kterak nikde neukládá svoboda někomu, aby si vyřízl jazyk a zapálil si svou vlastní střechu nad sebou. Za takové nadělení by se každý poděkoval, podobný čin bláznovství nenapadne jinde nikomu ani ve snu. Toliko u nás musí býti pravidelně změna jakéhokoli vyznání totožna s vlastizradou. Proto vám radím, příteli, abyste se nerouhal sám sobě. Což jste byl tak dlouho za hranicemi?“

„Osmnáct let.“

„A kde?“

„Nejprve v Mexiku.“

„Vy jste šel v roce čtyřiašedesátém do Mexika?“ tázal se starý pán živě. Opřev si bradu o ruce na holi složené, nazíral svému sousedovi bystře do tváře. „Ale toť zajímavé! Poslyšte, neznal jste, — aneb, což se nemýlím — —? Jak vás vidím, podobáte se čím dále tím více někomu, — byl byste se valně změnil, avšak moje paměť umí si nalézti ve vašem obličeji známé rysy — —. Nu snad se klamu.

Což, neznal jste před osmnácti lety nějakého Diviše Chmelíka, archiváře hraběte Verduga na Čížkově?“

„Pamatuji se naň, a jestli nejsem na omylu, mohl bych vám, pane archiváři, podati ruku. Tenkrát bych se byl neodvážil, byl jste pro mne částí milostivé vrchnosti —“

„I jen mi podejte pravici, krajane,“ zval archivář Karla. „Jste mi vítán, človíčku, jakoby vás nebe bylo poslalo. Vy jste Karel Horák?“

„Ano, týž ničema Karel, který utekl do Šlesviku, za to byl po návratu z otcovy chalupy vyhnán a dal se pomocí pana hraběte k Mexikánům.“

„Ubohý pan hrabě! Toho byste nepoznal. Šedivý jako mléko, shrbený, jen se vleče, na vše jest rozmrzelý a roztrpčený. Byl zklamán ve všech svých nadějích; tenkráte se těšil, že spatří aspoň část říše Karla pátého pod žezlem jednoho z jeho potomků, přispěl, vypravil vás osm jonáků do boje za nový trůn, ozbrojil vás a poslal dvě děla na pomoc. Vám, Horáku, byla svěřena, vy jste se vrátil ze Šlesviku od dělostřelců a šel jste za moře opět jako dělostřelec s děly našeho hraběte. Povězte, kde jsou!?“

„Ach, kdož ví, kde těm je konec!“

„Vy musíte o tom věděti, člověče! Žádejte odměnu, ale ukažte nám jen stopu! My, hrabě a já, musíme děla míti stůj co stůj.“

„Inu, — jsou-li vám tak vzácna,“ pravil Karel váhavě, „mohu vám snad přispěti, ač nevím, dostanete-li je. Kdož pak by si schovával starou měď —“

„Starou měď!?! Muži, netušíte ani, jaké skvosty házíte hloupou řečí mezi staré železo! Tato děla jsou vzácnou památkou rodiny Verdugů. trofejemi, které si předek hraběte na Bílé Hoře vydobyl. Hrabě sám nechápe, jak se mohl tenkráte s nimi rozloučiti, želí jejich ztráty a vyvážil by je stříbrem, kdyby mu byly vráceny. A já toužím po nich z příčin ještě závažnějších, v zájmu veřejnosti. Jsou svědky k důležité a světlé kapitole českých dějin kulturních, jsou drahocennými pracemi českého kovolitectví. Hrabě dal tenkrát obě děla uříznouti a znovu navrtati, ale na štěstí bylo možno provésti tuto přeměnu ve čtyřliberky podle rakouské soustavy, aniž by ubylo umělecké hodnoty jemné rozkošné práci, která se v znamenitých okrasách právě na zadní polovici děl soustřeďuje. Před nedávnem vydal jsem obšírný spis o životě a dílech proslulých kovolitců Ondřeje a Jakuba Ptáčka, v němž dokazuji, že Jakub byl syn Ondřeje. Jen byl spis vydán, už se vyřítili na mne soupeři a kritikové, jako bych tvrdil něco zbůhdarma! Avšak já je porazím a umlčím, mám důkazy staleté, kovové, na obou dělech. Kolem každého z nich vine se krásný minuskulový nápis: „L. P. 1547 tato harcownice slita gest z rozkazanie panuow hornikuow pro dobré obce a zemie skrze Jakuba Ptaczka, syna mistra Ondrzege slawne pamieti konwarze na Horach Kuttnach.“ Těmito děly porazím své odpůrce. Kde jsou děla?“

„Padla v ruce nepřítele, toť si můžete domysliti. Či jest vám známo, že si kdo přivezl z Mexika něco domů?“

„Dobrá. Ale kdo je vzal, kde, jak?“

„Kdo, kde, jak!“ opakoval Karel krče rameny. „Což na tom sejde! Bylo vše ztraceno, a já jsem nemohl pranic zachrániti, ani sebe, ač jsem se pokusil, vyzískati maličký prospěch. — Leč to jest poněkud choulostivé, a jak pravím, nyní již úplně lhostejné.“

„Právě proto můžete se mi svěřiti,“ pobízel archivář, posunuv se blíže. „Způsob, jakým se dostala děla do rukou republikánů, zajímá mne jen potud, pokud z něho budu moci seznati, od koho a jak bylo by možno, je opět získati.“

„Slibíte-li mi, že nebudete si vykládati ve zlé zoufalý kousek vyhladovělého, ztraceného vojáka, pak vám rád povím, co chcete.“

„Řekněte mi všechno. Zaručuji vám nejen mlčelivost, nýbrž i odměnu, — mluvte!“ hartusil archivář.

„Spoléhám na vaše slovo, pane,“ pravil s důrazem Mexikán. „Vaše děla tvořila v císařském vojště jízdnou batterii, s níž jsme vesele republikány honili a po Mexiku se potloukali. Na podzim roku 1866 počalo býti zle. Byli jsme pořáde na ústupu a konečně soustředil si nás Miramon u Zacatecas, abychom vyčkali a odrazili hlavní voj nepřátel vedený Escobedem. Jednoho dne koncem ledna 1867 svedena bitva. Bojiště bylo velmi rozsáhlé a vojska rozptýlena. My jsme se nalézali na nejkrajnějším pravém křídle v polní hradbě, z níž jsme měli hájiti jakés důležité údolí. Republikáni neměli patrně ani ponětí o významu naší posice. Od vlastního bojiště dělilo nás rozlehlé návrší, za nímž se střílelo a kouřilo, kdežto nás nikdo neobtěžoval. Odpoledne odvolána setnina pěchoty, s kterou posádku jsme sdíleli a s večerem ustal za vrchy lomoz boje. Byli jsme sami, asi čtyřicet dělostřelců. Velící setník postavil mne na stráž. Noc byla chladná, třásl jsem se zimou a hladem. Byl jsem oděn v hadrech, nepožil jsem již dlouho ničeho, co mi soudruhové, loupežná cháska mexická, ze své kořisti nehodili, a peněz nikdo z nás ani neviděl. Teprv později vzpomněl jsem si, že mne tehdy ani nenapadlo, jak bitva skončila; neměl jsem na takové myšlénky pro hlad času. Napolo zkřehlý a klesaje umdlením odvážil jsem se k půlnoci z místa; měl jsem býti již dávno vystřídán. Blíže se ostražitě k baště neviděl jsem nikde živé duše, nikoho ani v řetězu stráží ani na hradbě. Jen vaše děla zírala na mne ze střílen. Vyšplhav se pozorně na násep, vytřeštil jsem oči do prázdného prostranství. Byl jsem opuštěn, zapomenut svými soudruhy, kteříž se nepochybně prostě rozutekli. Jako zmámený, bezděčně postavil jsem se opět na stráž na vykázaném místě. Hlídal jsem prázdnou baštu. Ze mrákot probudilo mne zařinčení zbraně. Pohlednuv před sebe zočil jsem ve vzdálí asi dvacíti kroků jezdce, kterýž patrně byl právě tak překvapen jako já. Chopili jsme se současně zbraní. „Kdo zde?“ volám. „Good friend!“ odpovídá jezdec. Angličina mne zmátla, zapomněl jsem ptáti se na heslo i sklonil jsem zbraň. „Jste císařský či republikán?“ táže se cizinec bídnou španělštinou. „Císařský,“ odpovídám. „Damned,“ uklouzlo cizinci. Zvedl jsem karabinu k líci. „Nedělejte hlouposti,“ okřikl mne jezdec, „smluvme se raději. Jste poraženi, co tu chcete?“ „Stojím na stráži,“ zněla moje odpověď. „Pozoruji, a slyším jak vám cvakají zuby. Jest vám zima a máte hlad. Odložte bouchačku, sedněte si a zahřejte se.“ K mým nohám dopadla lahvice whisky a balíček cigaret. Jezdec, vida, že jsem

mu po vůli, slezl s koně, sedl si naproti mně a zapálil si rovněž cigaretu. Vyptal se mne jaký jsem krajan a litoval mne. Líčil mi naši porážku, vypravoval, že za ním táhne pluk jízdy, který nás rozseká, jsme prý ztraceni a radil, abychom se vzdali. Odpíral jsem. „Vy padnete první,“ hrozil. „Anebo vy.“ „Tedy oba,“ mínil, „a nač to? Můžeme se rozejíti zdrávi a dobré mysli v nejlepším přátelství.“ „Jak?“ „Prostě. Vy jako rozumný člověk nebudete si přáti zbytečného krveprolévání. Zachraňte svým soudruhům v hradbě život. Jděte nám z cesty, my vnikneme do náspu, vaši soudruhové se vzdají a budou vám vděčni. My také.“ Rozmýšlel jsem se. „Nemohu. Prohřešil bych se, a mimo to mám v baště něco zvláště k opatrování.“ „Co to?“ „Dvě děla!“ „Jsou naše. Vezmeme si je po zlém a vy z nich nebudete míti pranic. Ale je-li vám libo po dobrém, — odkoupíme vám je.“ Nabídka zaváněla čertovinou. Byl jsem ztracen, v rukou ďábla i napadlo mi, abych jej ošidil. „Nejsou laciné,“ pravím. „Pah, opotřebovaný bronz. Ráz?“ „Čtyřliberky.“ „Váha?“ „Každá má pět a tři čtvrtě quintalů.“ „Dohromady jedenáct a půl quintalů po šestnácti piastrech dělá 184 piastry.“ „Jste z laciného kraje,“ odmítal jsem. Smluvili jsme se na dvacet dolarů za quintal. Hodil mi balíček, napočítal jsem v něm při svitu cigarety 200 dolarů. „Señore,“ pravil mi cizinec, „máte u mne ještě 30 dolarů. Nyní odložte zbraň. Neobávejte se ničeho. Jsem gentleman, kapitán Smart, a ručím vám svou ctí za vaši bezpečnost. Uzavřeli jsme spolu obchod, s nímž obě strany mohou býti spokojeny. Pojďte za mnou.“ Vedl mne úžlabinou, jíž moje opuštěná bašta vévodila do nedalekého ležení své škadrony mezi padesát neb šedesát texanských flibustérů. Musil jsem je vésti k hradbě. Slezše s koní, připlížili se po indiánsku k náspu a s huronským křikem vrazili do vnitř. Za chvíli proměnil se křik v klení a smích. „Jste povedená kopa, tak malý stín slušného Yankee,“ pravil kapitán Smart, vraceje se z výpravy a podávaje mi ruku. „Gratuluju vám k slušnému talentu obchodnímu.“ Jezdci obsadili baštu. Mně bylo dovoleno přespati mezi nimi. Ale měl jsem hlad, chtěl jsem jísti. Nedali, odkázali mne na kapitána Smarta. Byl velitelem a markytánem své škadrony. „Dáti nemohu,“ pravil, „rád však prodám.“ Žádal jsem tortilly, kukuřicový chleba, v Mexiku obvyklý. „Kus po šedesáti dolarech, kolik chcete?“ Pustil jsem se do něho; kapitán Smart pokrčil rameny a odvrátil se klidně. Hlad přemohl můj vzdor. Snědl jsem tři tortilly a vypil lahev aquardiente. „Počítám vám ji pouze za dvacet piastrů, señore,“ řekl mi laskavě, bera ode mne poslední bankovku, „ač máte u mne ještě třicet; musil byste dáti celých padesát, kdybych neslevoval vaší chudobě. Jsem gentleman.“ Ráno mne zavlekli do Zacatecas a zavřeli v domě, v němž byl ubytován Smart. K polednímu byl jsem vyveden, svázán a připojen k četě ladinských zajatců z vojska Miramonova, s nimiž mne hnali na sever. Cestou spatřil jsem, kterak na rohy lepí plakáty, armádní rozkaz. General Escobedo oznamoval jim: Kapitán Smart podnikl v noci odvážný útok na poslední posici císařských a ztekl ji v zuřivém boji. Seč na život a na smrt. Sto a třicet pět mrtvých, jediný zajatý, don Carlos marquese d'Orac, rakouský legionář, dvě děla kořistí. Skvělý čin, památný na věky. Svoboda, vlast, vrchní velitel i armáda jsou zavázány díkem

rekovnému kapitánu, jemuž obě císařská děla jako upomínka na slavný boj odevzdána byla — —“

„Dále, dále,“ žádal archivář, když Karel náhle své vypravování přetrhl.

„Děla si vzal Smart, mne odvedli do zajetí, jak jsem řekl,“ dodal roztržitě Mexikán, sleduje upřeným zrakem staršího, elegantně oděného pána. Týž vynořil se před chvílí v jedné z lóží všecek schvácený, utřel si jemným šátkem čelo, upravil poněkud šat a porovnával program a pokročilost představení. Trakehnští hřebci byli vystřídáni clowny, kteří serií svých vtipů dobrý vkus co nejnemotorněji uráželi. Pán z lóže podíval se do manège jakoby v ní kejklířů ani nebylo a povstav pak sešel do přízemí, kdež skrze diváky nenápadně se proloudal až k východu z konířen a šaten, v němž se ztratil. Karlův zrak sledoval každé jeho hnutí.

„Horáku,“ naléhal archivář, „jest vám možno dopsati kapitánu Smartovi neb opatřiti nám jeho adresu?“

„Přičiním se, buďte jist,“ sliboval Karel opouštěje sedadlo.

Učiniv krok byl za krajní kulisou a o něco dále k pozadí nalezl otevřenou stranu jeviště, z něhož bylo možno volně hleděti do zákulisí, dolů do průjezdu z konířen a na dřevěné schody, vedoucí vzhůru k šatnám. Dole lelkovali štolbové a clownové, po schodech přecházely a stály baletky hovořící mezi sebou, stavící se na špičky nožek, zkoušející chvílemi některé obraty a bavící se s mladíky, kteříž sotva k personálu cirku náleželi. Mezi nimi vynikala roztomilá krasojezdkyně, stojící na odstavci schodů právě nad průjezdem. Plynový plamen za ní ozařoval jasně stěnu, od níž se obrážel zřetelný obraz svůdné dívky v určitém obrysu vnadných, krásně zaokrouhlených tvarů. Černý lesklý vlas objímal její bílou tvář, z níž sálaly veliké žhoucí oči přezařující třpyt šperků, jimiž zdobena byla dívčí, k objímání zvoucí šíje a plná, měkká ramena opřená o brlení schodů. Kolem boků vznášel se jí mráček růžového gazu, nesnášející se ani nad kolena lepotvárných, koketně skřížených nožek.

Jezdkyně shlížela netečně dolů; nevšímala si ničeho kolem sebe a nehnula brvou, když objevil se v dosahu jejích zraků elegantní pán z lóže.

Karel Horák přitlačil se na lepenkový keř, skrze jehož větve vše viděti mohl, aniž by sám byl na očích více než kterýkoli ostýchavý zvědavec, který ze skrytu vyjeveně do zvláštního světa zákulisí nakukuje.

Pán uklonil se hluboce jezdkyni; opětovala zhůry jeho pozdrav nedbale, hodíc hlavou.

„Čekáte na mne?“ tázal se pán po anglicku.

„Ne. Očekávám své znamení,“ odpověděla jezdkyně klidně zvučným hlasem zádumčivého přízvuku.

„Dostavil jsem se s ním.“ V pánově ruce chvěla se malá, rozkošná kytice. „Smím vám je přinésti?“

„Děkuji. Neobtěžujte se. Na pokyn vrchního štolby jsem připravena, nikoli na vás, pane, — abyste mi srozuměl.“

„Ale přijmete můj pozdrav přece? Jeho něžnost a vůně budiž mi tlumočníkem a přímluvčím u vás, neúprosná.“

Za řeči hodil pán svou kytici nahoru. Jezdkyně poodstoupla, její nožka se pošinula ke kytici, zdržela se na okamžik, jakoby váhala ublížiti nevinným kvítkům, ale pak zavadila o bouquet. Slétl se schodů do písku průjezdu.

„Zahozen! Avšak dotkla jste se ho, bude mi svatým," vzdechl pán, shybuje se po kytici.

„Off!" zahřmělo mu v uši, a před ním vyrazil ze stájí hranatý kůň, — jedva odskočil — a kytice zmizela pod širokým kopytem koně, hnaného štolbou do jízdárny.

Jezdkyně seběhla se schodů.

„Krásná, ukrutná miss Dolly," oslovil ji pán, zastoupiv jí cestu, „jen na slovíčko! Od páté hodiny obléhal jsem váš byt, čekaje na návrat vylétlé holubinky a teprve když nebylo možno pochybovati, že se nedočkám, spěchal jsem do cirku, abych vám řekl, že s vámi mluviti musím."

„Musíte!" opakovala jezdkyně, uhýbajíc se pánovi; v pohybu obou rukou, jímž uchopila lem suknice a urovnala si jej, byla hrozivá energie. „Jsem nucena mluviti jen s krejčími a koňaři. Dal jste se k nim?"

„Nevím, co bych učinil, kdybyste poručila. Vždyť jsem ve vaší moci —"

„Odmítám ji právě tak jako vaše dary a kytice. Buďte ubezpečen, že se neskonale těším na zítřek, jímž uklouznu vašim nástrahám. Z cesty, pane!"

„Ne, a ještě jednou ne. Právě proto, že tu dnes naposledy jezdíte, musíte mi dopřáti vyslechnutí. K takové prosbě má i žebrák právo."

Oči miss Dolly zajiskřily, a mezi jejími plnými, povržlivým úsměvem se kroutícími rtíky objevily se řady zoubků bílých a drobných jako husté větvičky konvalinek.

„Inspektore, vy nejste ani žebrák, vy jste jenom dotěrná ostuda." Jezdkyně obešla pána, podala ruku štolbovi, a ocítila se po jeho straně skokem v manège.

Uvítána salvou potlesku jímž také jejím pozdravům děkováno a její vyhoupnutí na koně provázeno. V jasném světle sálu zaskvěla se její krása jako půvab vzácného květu oblitého jasnem slunečním. Tisíce zraků a sto kukátek soustředilo se na luzné postavě, hrající ohněm, kypré a přec lehýnké i graciosní ve pohybu, na jemném a bílém líčku cizí krásky, kolem jejíchž sevřených rtů a jiskřících očí ani záchvěv úsměvu nezableskl. Její prolétání a vznášení se přes praporce, obručemi a hořícími kotouči rozjařilo všechno diváctvo, jež vřelo jak rozhárané, lačné moře. Sama jezdkyně zůstala chladna; oči miss Dolly nehledaly nikoho, netoliko mezi jízdou, kdy pouze naivní jinoši si přávají, aby se jezdkyně vydala v nebezpečí závratě neb chybného skoku lelkováním po nich, nýbrž i v přestávkách, kterých krasojezdkyně ku vděčnému sklízení obdivu používají. Jen asi dvakráte neb třikráte mihl se pátravý pohled miss Dolly sálem. Leč v tomto hledu nebylo ani sledu koketnosti neb vyzývání: zírala z něho spíše starost a obava.

Karel Horák nevrátil se na své místo; skryt za kulisou byl svědkem úspěchů miss Dolly. Jeho tváří hrálo napjetí a střídavý výraz rozpačitého přemýšlení.

Také zavržený ctitel jezdkyně otálel v průjezdě z konířen. K jeho důstojnému zevnějšku slušela prapodivně žalostná touha po jezdkyni, s kteréž oka nespustil, krom okamžiků, kdy se zahanbením sklonily se jeho zraky na rozšlápnutou, pošpiněnou kytici, vadnoucí v jeho ruce.

Za bouřlivého jásotu skončila turnaj miss Dolly. Opět a opět musila vtančiti drobnými gazelími skoky do manège, aby vzdala dík, přes to, že její úklony a kynutí nebyly provázeny baletními úsměvy, v nichž umělkyně tohoto druhu obyčejně se rozplývají.

Pán s kyticí pokusil se ještě jednou zachytiti prchající jezdkyni.

„Čekám na vás u východu," vyrazil ze sebe rozvášněn, avšak nožky miss Dolly dreptily již po schodech vzhůru, sukénka jí šustla jako křídelka diblíka a Karlovi i pánovi s kyticí bylo, jakoby se bylo po zmizení krásné dívky v zákulisí setmělo.

Karel Horák vystoupil ze svého úkrytu.

„Znáte tohoto člověka?" otázal se archiváře, ukazuje na pána s kyticí, kráčejícího parketem ku své lóži.

„Znám. Inspektor Tisovský od českomoravské dráhy spojovací."

„Myslil jsem si to. Děkuji," řekl Mexikán a spěchal s jeviště do přízemku, kdež opět clownové vřeštili.

„Horáku, — nezapomeňte — adresa pana Smarta — pro boha —", volal za ním archivář, užaslý nad útěkem Karlovým.

Inspektor Tisovský vzal si z lóže kukátko, svrchník a vyšel ven.

U východu zastavil ho člověk, jenž levou rukou ledabyle sáhl po klobouku a pravici podával inspektorovi.

„Co chcete!?" osopil se naň inspektor trhnuv sebou.

„Pozdravuji vás, pane strýčku —"

„Jak? Drzý člověče, — já váš strýc? Že zavolám —"

„Zavolejte. Já budu křičeti také. Na tom mi právě nesejde, zví-li více lidí, že mám strýčka a jakého."

„Karle, — neblázni. Řekni mi, co chceš a jdi mi pak s očí, — nemám času."

„Šlaka. Já mám. A než se vám miss Dolly převleče, můžete se mnou vypíti skleničku v restauraci. Ostatně snad byste učinil lépe, kdybyste ji nechal na pokoji. Děvče má povahu, jak říkáme, a mne, dovolte, mne nesmírně těší, když taková povržená, malá tulačka přirazí své dvéře před nosem velmožnému pánovi, hahaha!"

„Ticho, Karle!" čepýřil se inspektor. „Sice — —! Pamatuj se, s kým jednáš! A řekni mi stručně, rychle, čím mne chceš obtěžovati."

„K službám, pane inspektore. Slyšíte, že jsem zdvořilý. A byl bych ještě zdvořilejší, kdybyste si byl přede mnou nezahrál s miss Dolly. Chtěl jsem vás prositi, nyní však vás jednoduše a důtklivě žádám, abyste se mne ujal."

„Já? Tebe, Karle? Sešlého, znemravnělého, nebezpečného člověka? Mohl bych se toho odvážiti?"

„Ano. Dejte mi práci!"

„Jakou práci? Co umíš?"

„Všechno. Chudý člověk musí se naučiti hrýzti každou kost, kterou nalezne. Byl jsem již vojákem, topičem, vrátným, zámečníkem, vycpavačem zvířat, strojníkem, žalářníkem a ještě leccím. Vyberte si.“

„Ne. Mne tisní dosti svědomí, pomyslím-li, že umístil jsem tvého bratra u naší dráhy, ač jest slušný člověk a dosti se přičiňuje. Takové příbuzenské laskavosti na útraty dráhy nesmí se přeháněti, ani běží-li o zaopatření hodných lidí. Zneužíti své moci ve prospěch klesléko člověka dokonce pak nesmím.“

„Pane strýčku —“

„Nejsem žádný,“ přerušil inspektor Mexikána. „Tys odcizil se mi sám. Jdi si po svých a střež se mne. Pamatuj se, kde a jak jsme se posléze setkali! Nenuť mne, abych se rozpomenul, co by mi kázala občanská povinnost naproti člověku, kterýž jest nebezpečným veřejnému pořádku.“

„Ku podivu,“ prohodil Karel, založiv si ruce a měře inspektora od hlavy k patě, „jak pěkně umí kázati takový starý hříšník, kterýž nechává svou vznešenou paní choť miliskovati se s jinými a sám běhá za ubohými, nestřeženými děvčaty. Mohl bych vám, strýci, pověděti něco o té holce, ale uschovám si to k lepší příležitosti. Kdyby tento veliký, čistý pan inspektor věděl, kdo jsou rodiče té zástěrky, za niž se chytá, kdyby tušil, že jeho zbožňované bylo souzeno, od maličkosti vymetati menažerie, cirky, panoramy, — snad ve vší počestnosti — ale vymetla je! A vznešený pán dává se od takového stvoření odkopávati, a nestydí se za ni a za sebe! Hanba!“

„Pro boha, Karle, jen mírně!“ krotil uleknutý inspektor, ohlížeje se prázdnou chodbou. „Navštiv mne, promluvíme si, pochopíš, že u sebe tě nemohu zaměstnati, ale dám ti doporučení —“

„Nechci je. Vím nyní o lepším. Jste jako na trní, což? Nu, jděte, nezdržujte se. Já si přeji, abyste mi šel z očí! Rozumíme!“

Zrudlý hněvem a studem odkvapil inspektor z divadla. Kynul fiakrovi, jenž popojel před východ „umělců“, a postavil se sám ke dveřím.

Mexikán rozmysliv se, vyšel za ním a skryl se několik kroků opodál do stínu pilíře.

Než by byl pět napočítal, vyklouzla z východu mladá, šálem zahalená dáma a za ní starší.

Kočí seskočiv s kozlíku vytrhl dvířka, inspektor uklonil se hluboce a nabídl své rámě. Mladistvá dáma jakoby neviděla; šla kolem fiakru a řekla cosi šeptem své průvodkyni, kteráž ihned po té drožku z protější strany ulice zavolala.

Vsedli do vozu a odjeli. Inspektor přešlapoval na přimrzlém chodníku, jako někdo, jenž neví kam se vrtnouti, vlezl pak sám do vozu a za posměšného řehtotu odjel v protější stranu.

Mexikán smál se ještě chvíli za ním a vrátil se potom do divadla, ale nikoli k sedadlům na jevišti. Vyhledal si štolby a popíjel s nimi v restauraci a mluvil anglicky, španělsky, rusky, vlašsky, jak který chtěl.

Ráno setkal se s inspektorem opět. Vešel do krásného, úpravného domu na Karlínském náměstí, a hledaje v jednotlivých poschodích, za-

slechl při stoupání do třetího patra dva hlasy, znějící dunivě, hlučně, jako když se mluví v prázdné místnosti při otevřených dveřích.

„Inu jak se to sběhlo, nejmilostivější pane,“ znělo shůry ženskou úslužnou řečí — „tak: Náš domácí pán — on je stavitel — má takového mladíka k ruce. Roztomilý panáček, hezounký jak panenka a čistý jak z cukru, — ale neotrkaný, hrhr! Už tenkráte, když se miss Dolly se svou matinkou ke mně přistěhovala, opravovali tu něco na domě, a ten mladý pán docházel sem proto; on má vůbec jaksi dozor v domě, jest, jak říkáme, inspektorem. I zeptá se mne takhle jednou v poledne, — zavolala jsem si ho na plotnu v kuchyni, — co že to mám za podnájemníky. Řekla jsem, nic zlého netušíc, svatou pravdu. „Mladá, hezká, co?“ vyhrklo z něho. „Ale učiněný anděl,“ prála jsem, myslíc, že se ptá jinak, než se potom ukázalo. „Páni za ní chodí?“ zas on. „Jak pak ne! Celý den v jednom procesí —.“ „Rozkřičená ženská, peleš, neplecha,“ začal dováděti, nepustil mne již ani k slovu, a že musím a musím vypověděti. Jsou tomu čtyři neděle, byl právě měsíční termín, — co naplat, — byla jsem nucena poslechnouti. Při tom dopuštění, jaké mi mladý pan dozorce spůsobil, byly vám, nejmilostivější pane, obě doma, matka i slečinka, a slyšely všechno skrze dvéře. A slečna si vzala to hřešení mladého pána nějak k srdci, nechtěla již dokonce nikoho viděti a žila jak jeptiška. Vždyť vlásku není na ní špatného, a mladý pán neví ani, jak na ní zhřešil, pohaniv ubohou, skrz na skrz poctivou, zachovalou dušinku! Což se k ní dostal někdo dále než ke mně do kuchyně!? Zda-li pak promluvila s jediným mužským, co u mne bydlela? Jen jedinkráte mohla jsem míti malé podezření. Ptala se mne, co znamená oslovení „Jasnost“. Můj výklad, že u nás tak říkáme osobám knížecím, zarazil ji však spíše než potěšil. Ptala se dvakrát a zamyslila se pak, aniž by se mi bylo podařilo zvěděti zbla o tom, k čemu se její otázka vztahovala. Kdož by si také mohl o ní něco zlého pomysliti! Nemusil jste sám, nejmilostivější pane, čekati na ni dole v průjezdě kolikrát hodiny, než se jí uráčilo vyjíti a vám nějakou nespůsobnost říci? Jestli pak přijala jediný dárek od někoho, od vás, milosti, od všech těch mladých a letných pánů, kteří mne zapřísahali, abych se já, stará, ubohá nevědomá žena, za ně přimluvila. Posledně nesměla jsem jí s ničím už ani na oči, páni z velké části také nechtěli vzíti zpět a tak se vám u mne nastřádalo věcí drahých a pěkných, — ráčíteli se podívati —, mám z toho výstavu, princeznu bych tím vybavila —“

„Miss Dolly?“ přerušil hřmotný hlas Karla Horáka obšírné vypravování.

V prázdném pokoji ohlédli se po něm dvě tváře, inspektorova a švitorné báby.

„Co pak se líbí?“ přezvídala ostře stará žena, pokročivši se smetákem proti Mexikánu.

„Ptám se po miss Dolly.“

„Odjela.“

„Kam?“

„Neřekla.“

„Jest snad jinde engažována?“

„Nevím nic, nic, pranic. Mohl jste si přečísti včera na rozích: ‚Dnes, 31. března 1882 poslední vystoupení miss Dolly.‘ Litery byly jako trámy, ale nikdo tomu nevěřil, že to jest pravda, každý myslil, že vystoupí na všeobecnou žádost ještě jednou posledně a pak na určito, neodvolatelně, ještě naposledy. A vy jste také jeden takový, který by rád, aby mu slečna skákala, kdy jemu se zlíbí! Ne? Jděte, hledejte si ji.“

„Nevyjíždějte na mne jak z boudy,“ rozhorlil se Karel. „Slyšel jsem velmi dobře na schodech, že s mým panem strýcem umíte zdvořile rozpráveti. Povězte mi také něco.“

„Slyšel jsi tedy už většinu,“ vmísil se do hovoru inspektor, zarděv se před stařenou, která v úžasu poněkud potutelném Karla s jeho strýcem porovnávala. „Ostatek mi paní Zelinková dopoví. Zajímá-li tě to, můžeš poslechnouti. Nezmínili se tedy ani slovem, nenaznačili ani vzdáleně, kam se ubírají?“ Ruka inspektorova chopila se hubených prstů stařeny, mezi nimiž se připojil druhý zlatník k prvnímu.

„Ale ani zbla!“ zaříkala se stařena. „Jak pravím, milostiví pánové, neřekly mi ničeho, že slečinka posledně hraje, trnula jsem včera, jak mi s tím sousedka přiběhla, a na mou otázku v poledne mladá ani neodpověděla, — stará chtěla, leč slečna ji okřikla. Večer se vrátily z cirku, skládaly ještě v noci, ráno jak bila šestá hodina stál dole fiakr a stará vešla ke mně na rozloučenou. Snažila jsem se ještě něco vyzvěděti, avšak buď mi nechtěla mnoho říci neb jsem jí nerozuměla, — obě chuděrky mluví trhaně česky, však dost na tom, že tomu se přiučily, muž staré paní byl prý Čech, — zkrátka nedozvěděla jsem se ničeho. Slečna se mi poroučela jen tak, nedivím se, byla ubožátko chvílemi nějak tuze smutná, pak zase veselá, vůbec roztržitá. Naložily si své kufry a odjely. Navedla jsem domovnici, aby si kočího vzala do prádla. I ten nic nevěděl a jak odjížděly, stály jsme dole já, domovnice, hokynářka, služka od radových z prvního poschodí, učeň od zámečníka z přízemí a kdo pak ještě — tuším, že již nikdo. Nu, dost nás bylo, leč jedno ucho nezaslechlo, co ta stará špetla kočímu. Fiakr odjel jen se zaprášilo, stranou k Poříčí, a my jsme se rozešli chytří jako prve.“

„Tisíc láter!“ houkl Mexikán, rozbíhaje se zuřivě po pokoji.

„Vždyť se přece musí nalézti nějaká stopa,“ naléhal inspektor, pozoruje s nechutí počínání svého synovce. „Poslyšte, — dopisovaly si s někým?“

„Ano. Leč pokud vím, jen s jistou osobou daleko za hranicemi, až někde v Australii nebo v Englicku. A to dostaly za celých deset či — přece, za dvanáct neděl, co u mne bydlely, celkem tři psaní. Zda-li jiná došla do cirku, nevím. Račte dovoliti, podívám se, však zde někde musí býti obálka, právě jsem zametala — — zde,“ stařena zdvihla z kouta roztržený papír.

„Señora Leonor Garmendia y Elizalde,“ četl inspektor a jemu přes rameno Mexikán.

„Tak, tak, jmeno staré paní,“ svědčila paní Zelinková. „Slečna však nejmenovala se dokonce miss Dolly, nýbrž Felisa. Jsou prý to španělská jmena.“

„Cork,“ rozluštil inspektor text poštovního razítka, jímž anglická známka byla překolkována.

„Za tím vězí Smart,“ bručel Karel pro sebe. „Pracuje zase v Irsku.“

„Co jsi řekl?“ obrátil se chvatně pan Tisovský.

„Nic!“ utrhl se Mexikán a odešel zasmušilý s hněvem v očích, s trpkostí sklamání na tváři.

Ve vratech dohonil jej inspektor.

„Karle,“ promluvil na svého synovce, „tys včera cosi naznačil, — mohl bys býti nápomocen, děvče tě také nějak zajímá — nejprve ovšem si přeju, abys nevykládal si mou přízeň k jezdkyni co nejhůře — —“

„Komu to žvaníte, starý nestydo? Myslím si co chci a nepovím nic. Ale, — víte, — mohl byste se vytasiti se slíbeným doporučováním, snad je budu v brzku potřebovati. Jste mi v Čechách vybraní přátelé! Bratr mne přijal s otevřenou náručí, — včera. Dnes — poněvadž jsem přišel na dnešek o něco později, trochu veselý a namátlo se mi do cesty křehké umývadlo a děti se rozbečely, — již nebyla paní švakrová ráno jak včera, již tuším, že také s bratrem nebudu dlouho vařiti.“

Inspektor naškrtal rychle cosi na visitku.

„Architektu Wollnerovi na Vinohradech,“ poučoval synovce, odevzdávaje mu lístek. „Staví mnoho a potřebuje lidí. A — kdyby se rozpakoval — “ rozmýšlel se inspektor, — „mohl bys dožádati mého syna Otakara za přímluvu. Jest u něho kresličem, a v lásce. Přijme tě snad ochotněji než já mohu. Mimo to má poněkud dobrodružnou mysl jako ty, — v sedmnácti letech ujel do Srbska protiTurkům, — zkazil si karièru, — musil mi z domu, mezi cizí, nechť mu vyženou vrtochy z hlavy —“

Karel zastrčil visitku do kapsy a zavadiv o klobouk, šel na procházku po hostincích, v nichž se tázal portýrů po miss Dolly a seňoře Leonor. Doma pak psal list do Corku. —

Pátral, čekal a když odpověď nepřicházela, psal zase. —

V domácnosti konstruktérově bylo teskno. Růžena i Jaromír dokazovali si něžnými schválnostmi vzájemnou lásku a přece nebylo míru mezi nimi. Růženu hnětlo cosi, tajila se tím před mužem a on chtěl býti v nezkalené shodě se ženou i s bratrem. Ale bratr, Karel, obmezil své zvláštnosti na vykázaný pokoj; bylo dobře tak, leč jemu zdálo se, že jest odstrčen a jim, že vzdoruje. Růžena byla v stálém rozechvění, lekala se švakra a prokazovala mu opět se slzami v očích laskavosti a Jaromír třásl se o ni, blížilť se její čas — —

„Promluvil bych rád rozumné slovo s tebou, Karle,“ uváděl se jednoho večera Jaromír do páchnoucího, přeházeného pokoje, v němž jindy pracovával.

„Aha!“ ozval se Karel, jakoby očekával něco předvídaného.

„Nevíš, co chci říci,“ usmál se rozpačitě Jaromír. „Či pověděla ti o něčem Růžena?“

„Nic, pranic. Vždyť se již bojí na mne promluviti, a uklízí přede mnou děti jako před vlkem.“

„Nu, hochu, nesmíš se proto mrzeti,“ chlácholil Jaromír, vzav bratra za ruku. „Matka nevybředne nikdy ze strachu o děti, přepíná v něm, a kromě toho promiň jí, — víš, co jí čeká, jakými rozmary

ženy v takové době trpívají. Ano, — již za málo dní," vzdychl si, „pak budou křtiny a — o tom jsem chtěl s tebou pohovořiti. Hned jak jsi přijel, nabídl jsi se mi za kmotra a já — promiň — v prvním překvapení, maje pouze tebe na očích a tvůj osud v hlavě, přeslechl jsem, nebo nevzpomněl, vůbec chybil. Přicházím se omluviti. Požádal jsem již před tvým příchodem našeho bratrance, mladého Tisovského, Otokara, za kmotra, byl potěšen, slíbil a já mu nemohu nyní odříci. Nechci, abys ustoupil, buď jako druhým kmotrem, urči jmeno —"

„Rozumím. Omrzel jsem vás, — nu co škodí. Kdož může za to, nehodí-li se lidé k sobě. Já jsem z jiného světa, vy také, a jak vidím, rozejdeme se v brzku. Měl jsem jistou naději, selhala mi, — ach, což jsem tak bláhový! Ubožák, obejda a naděje! Kterak by se to srovnalo!?"

Jaromír konejšil stýskajícího si bratra seč byl a uprosil jej, aby zůstal u něho, dokud se mu nějaké zaměstnání nenaskytne, které by s uspokojením přijati mohl.

Ku křestním hodům dostavil se Karel — jako vždycky — později.

„Můj bratr, Karel Horák, paní babička, slečna Chmelíkova, neť našeho krajana, archiváře pana Chmelíka, kmotra, pan Otokar Tisovský, náš bratranec, Karle, a kmotr," seznamoval společnost Jaromír, zářící radostí a utíkající každé chvíle na skok k loži Růženy a kolébce novorozeňátka, děvčete, pro něž ustanovil Karel z přízně k ženské emancipaci jméno Šárka. Jaromír a Otokar z vlastenecké ochoty souhlasili.

„Těší mne," ubezpečoval upřímně Otokar, mladý hezký muž, potřásaje Karlovi rukama.

„Mne také, kamaráde," tvrdil Karel, jemuž svítily oči, „jsme prý tak skoro jednoho zrna, tvrdil tvůj milostpan otec, jestli se nemýlím. Nevyhlížíš sic podle toho, ale tiché vody břehy ryjí. A dobře máš, hochu. Žít, jen žít jest právem člověka, a tomu nechtí porozuměti takoví, kteří žijí. My je naučíme jinou, což? Pardon, — slečno, zavadil jsem — prosím, mylady, prosím, miss, neračte se na mne ohlížeti. Ale, — abych nezapomněl, — Jaromíre, přivedl jsem si hosta, — kdybys dovolil, — veselý hoch, — pobaví vás — nemohl jsem ho nechati dole, sedí v předpokoji — není sice oholen ani ustrojen — avšak my jsme si všichni rovni, občané, bratři — svoluješ, Jaromíre, pravda? Zikeši, pojď dále!"

Do salonu paní Růženy Horákové uveden muž podobných příznaků a spůsobů, jakými se lišil Karel od ostatní shromážděné společnosti.

Jaromír nějak zapomínal přistaviti křeslo pro hosta. Karel napravil tuto chybu, posadiv si příchozího vedle sebe.

„Uvádím svého přítele, soudruha z vojny. Vlastně u jednoho sboru jsme nesloužili, já jsem kamarádu Zikešovi posýlal granáty kolem uší a on si na mne u Viterba přišel s bodákem, jako bych byl nějaký chroust na přibodnutí. Tam jsme si poprvé upřímně koukli do očí, poznali se, setkali se po Mentaně u mého děla, k němuž jsem přítele Zikeše musil přivázati, a teprv dnes bylo nám možno, porozprávěti si spolu v míru o starých zkušenostech. Viď, hochu! Poseděli jsme si u vína, tys mi pověděl, jak jsi přišel ke Garibaldimu a já ti slíbil

vyložiti, kterak jsem se ocítil u papežského děla proti tobě. Dovolíš, Jaromíre, — pobavíte se všichni, beztoho sedíte kolem jako zmoklé slepice. Především arci: Na zdraví mé kmotřence Šárce! — Na zdraví Růženě! — Na zdraví — —"

„Tenkráte," počal Karel, když byly všechny přípitky vyčerpány, stůl vínem polit a střepy z dvou sklenic před ním, „v roce 1867 zajali mne v Mexiku republikáni. Smýkali nás sem tam. Ocítil jsem se tak v Guadalcazaru, společně s několika jinými Čechy, Belgičany, Tyroláky a Mexikány, zavřen ve dvorci, kdež se nám vedlo věru již hůře nežli psům. Jedni ztráceli rozum, druzí počínali si jak dravci, jiní ztupěli a zblbli a já jsem neměl jiné myšlenky, než aby nás milostivě postříleli. Jednou vešel mezi nás pán, prohlédl si nás a držel nám řeč, stručnou a jadrnou. Byl to můj známý, kapitán Smart. Pravil asi tolik: „Chlapi! Zemřete hladem, nebo krysy vás snědí. Pomohu vám, ale z vaší dobré vůle. Rozumějte mi: Jste ze své svobodné volby, z nebeského vnuknutí, rozumíte, z lásky k svaté církvi a své víře, dobrovolníky Jeho Svatosti papeže! Pochopili jste?!" Nemohli jsme jinak. Kapitán Smart přivedl jakéhos kněze a my jsme mu padli k nohám, přísahajíce, že chceme bojovati a zemříti za Řím. Vyvedli nás, v Guadalcazaru zvoněno všemi zvony, velebena prozřetelnost, noví žoldnéři Jeho Svatosti líbáni a hýčkáni a uděleno jim slavné požehnání kněžstvem v hlavním chrámu shromážděným. Byli jsme jak u vyjevení a líbali jsme ruce anděli kapitánu Smartovi. Divíte se také? Inu, v Mexiku byla republika i církev proti císařství a zejmena pravověrní je zvrátili. Císařští i Juarezův lid měli hlad, ale kněžstvu zbývalo ještě hojně na Petrův haléř a na výpravu dobrovolníků do Říma. Dopravili nás s velikou slávou do Tampica, kdež nás odevzdal Smart kapitánu americké lodi, jemuž bylo lhostejno, jaké zboží vozí. Prožluklá zem byla za námi, na palubě bylo nám jako na novém světě, výskali jsme, objímali se, chválili šťastný nápad Smartův. Chodím tak kolem, seznamuji se a ejhle! naleznu známé, dvě stará česká děla, která mi přidal čížkovský pán, hrabě Verdugo, na výpravu do Mexika. Co to? Jak dostala se na loď? Prostě, dozvěděl jsem se o tom: Smart prodal nás i děla pravověrné juntě Guadalcazarské. Ta nás poslala jako Petrův haléř do Říma. Tak jsem se ocítil v papežské uniformě, hochu, a i se svými děly pod velením generala Kanzlera. Jedva jsem se naučil cvičiti dle vlašského komanda, již nás hnali proti vám. Jak jsme se s vámi statně potýkali u Neroly, Viterba, Monte Rotondo a Mentany, můžeš dosvědčiti sám. Mně bylo vše lhostejno, jen co jsem vyvázl z prokletého Mexika, — podšívaný chlapík, ten Smart — Otokare, povídej také něco ze své vojny, z Turecka. Mylady, paní babičko, povídám, pijte, — vyť se upejpáte jako byste mne chtěla okouzliti. Hahaha! Nu, žert, co škodí. Tak, slečno také, a poslouchejte, staří vojáci umí povídati, Otokare, již abys počal!"

„Jindy, příteli," vyhýbal se mladý Tisovský, jenž se byl nějakým nedopatřením posadil mezi Karla a slečnu Chmelíkovou.

Přes to poroučela se kmotra i babička velmi záhy, jakoby nebyly dychtivy, baviti se vojenskými a jinými anekdotami, přednášenými Karlem i Zikešem.

„Bratranec mi sdělil, že hledáš práci,“ obrátil se syn inspektorův k Mexikánovi, když osaměli. Jaromír prodléval u ženy a dítěte.

„Arciť. On to povídá každému, jest o mne úžasně pečliv. Ale o tom jindy, příteli!“

„Neodkládejme. Měl bych pro tebe zaměstnání — —“

„Hm? Uvidíme! Zikeši, tys vlastně sazeč, ale naučil jsi se u Garibaldovských sapérů také tesařství — půjdeme spolu do díla?“

„Až jaké bude,“ rozumoval soudruh Karlův.

„Slušné. Uživíte se jako každý jiný. Můj pán, architekt Wollner —“

„Ale, hochu!“ rozpomínal se Karel. „Vždyť mám někde doporučení pro tebe! V které kapse jen vězí, — tvůj otec mi je dal — budou tomu nějaké čtyři neděle — ach, zde.“

V rukou Karlových objevil se polámaný lístek, na němž písmo bylo setřeno a v špíně rozmazáno.

Pohověv si ještě do neděle a rozloučiv se tklivě s bratrem, jako by šel na Sibíř, odebral se Karel v pondělí společně se Zikešem do práce. Postaven v hodnosti na polo strojníka, na polo topiče k parnímu čerpadlu a Zikešovi dána do ruky tesařská širočina k vypažování základů nové stavby. Pan Wollner stavěl na Žižkově veliký dům v poloze vybraně příhodné, avšak na půdě co nejhorší, v blátě, kteréž bylo do velké hloubky shromážděno pod sypkým svahem. Bahno nemělo dna, voda z něho prýštila, kde se naň stouplo, země kynula a hroutila se pod rýči. Sotva že na jedné straně základy byly vypaženy, sesuly se na druhé. Pohmožděnin bylo mezi dělníky množství a k vodě od spodu přibývala voda s hůry ve vydatných deštích a crčících, po svahu se sbíhajících potůčkách, které přes noc v objemných kalužinách dosti práce Karlovu čerpadlu připravovaly. Ke všemu trvalo po delší dobu mrazivé počasí, v němž nic neschlo, lidem zuby cvakaly a do kostí fičelo.

„Tvůj pán se asi zmýlí,“ prohodil některý den Karel, opíraje se pohodlně o svůj stroj, k němuž si byl důvěrným kynutím rukou zavolal bratrance Otokara. „Chce míti dům hotový, aby se mu do něho lidé již na zimu stěhovali. On staví, on poručil. Ale my stavíme také a máme rovněž slovo. A my nebudeme hotovi, jak už vidím. Při takové mzdě a za takové sloty neuděláme nic. Jak pak, jestliže já se v té žumpě roznemohu? Což jestliže příteli Zikeši utrhne se několik sáhů země nad hlavou a zmrzačí ho? Jest o nás postaráno? Máme nějakou mzdu, která by se vyrovnala všemu, co vykonáme a co zkusíme? Mne loupe již ve všech údech a Zikeš včera povídal, že tu zdraví necháme. Kde máme nějaký pensijní neb invalidní fond, abychom mohli večer po díle položiti hlavu beze strachu, že se zítra neprobudíme jako Lazarové na smetišti? Já nereptám, o sebe se nebojím, mne by nikdo nelitoval, avšak tam hrabou se otcové a matky v nezdravém ledovém blátě jako ubozí červi, jako otroci, kteří každý den prodávají svůj život, statek svých dětí, za šedesát krejcarů. Radím ti, abys domluvil svému pánovi. Radím ti dobře, — něco se musí státi.“

„Nebudu ti obšírně vykládati, že každý vydává svoji bezpečnost rozličným nahodilostem ve psí, nechť podnikne cokoli o své ujmě neb v cizí službě. Zde jest ovšem nepříznivou souhrou okolností více ne-

bezpečí než jinde a sám jsem již naznačil staviteli, že by bylo záhodno, aby vám zvláštní trampoty nějakou náhradou vyvážil," odpovídal Otakar, dávaje své soustrasti hlasem i upřímným pohledem nelíčený výraz. „Tam přichází, domluvím mu."

„Potážeš se s dobrou," tvrdil Karel, „mezi dělníky něco vře. Považoval jsem za vhodné, zpraviti tě v čas."

Mladý Tisovský přidružil se k architektovi, s nímž za živého hovoru kolem staveniště obcházel.

„U všech všudy, pane!" rozhněval se stavitel, zastaviv se u přístřešku Karlova. „Ký ďas do vás vjel? Co všechno ode mne žádáte? Mám snad každému nádenníkovi dáti juchtovice, kožich a rukavice? Mám si vodu ze základu stočiti do lahví a odnésti kus Žižkova do sušírny, aby si páni nádenníci nožičky nezastudili? Mám jim nad staveništěm zříditi vytápěnou boudu? Přejete si, abych je poslal procesím na Svatou Horu, aby vyprosili sucho a zaniknutí spodních vod? U mne se staví jako u jiného, dám tolik co jiný může dáti a komu se tu nelíbí, nechť odejde!"

Téhož dne počato s kladením spodních vrstev základů a večer před ukončením práce hozen Otokarovi do stavební hutě list. Rozevřev jej, četl žádost, doloženou líčením všech svízelů stavebního dělnictva a vrcholící v prosbě, aby pan stavitel ráčil v nejhorší dny dílo přerušiti, naproti tomu na mzdě přidati neb pracovní dobu zkrátiti. Konečně činěn uctivý dotaz, jak by pan architekt zaopatřil dělníka, který by se při jeho stavbě úplně neb částečně k práci neschopným stal. Podepsáni byli všickni za všechny a v doušce podotknuto, že čekají na místě odpověď.

Otokar přesvědčiv se o pravdě tohoto ujištění, vsedl do nejbližší drožky, dojel k staviteli a vrátil se za půl hodiny všecek rozechvěn.

„Pán nechce o ničem slyšeti," pravil, vzav si Karla stranou. „Jest velmi rozezlen. Utržil jsem od něho nejvíce, jsem prý všeho původem, shovívavostí a nadržováním dělnictvu. Nemohu pohnutím mluviti, vylož ty lidem, aby se umírnili a spokojili."

„Pánové," zvolal Karel zvučným hlasem. „Stavitel dal odpověď. Pojďte se mnou někam pod střechu a do sucha, abyste ji ode mne vyslechli."

Vedl si tlupu jako lev kráčející v čele zajíců. Z tváří lidí jej následujících bylo zřejmo, kterak sami se lekají spůsobu, jakým se ozvali. —

Příštího dne ráno nedostavila se k stavbě živá duše. Pan Wollner soptil hněvem, vadil se s rozmrzelým, trapnými pocity zmítaným Otokarem, volal a posýlal strážníky. Lidé se sbíhali, šuškáno o spiknutí, o vyšetřování. Silný dešť, trvavší po celou noc, neustával, opuštěná, počatá práce rozmokala očividně. Otokar sám s několika na rychlo sebranými pobudy brodil se po kotníky blátem, zahražoval, odváděl a čerpal vodu. Byl tak zmaten, že nevěděl co počíti.

(Pokračování.)

Na úpatí Karpat.

Upomínky od

dra. Ot. Jedličky.

(Dokončení.)

Nezapomenutelnou zůstane mi návštěva „perly Karpat“, — totiž lázeňského místa Trenčínských Teplic, kamž vydal jsem se na dva dni se svým srbským přítelem, p. Mich. Dimitrievičem.

Počasí bylo výletu našemu velmi příznivo. Vykonavše obvyklou ranní návštěvu lázní odejeli jsme z Píšťan — opět poledním vlakem — k Trenčínu. Čím dále od Píšťan se vzdalujeme, tím stává se krajina zajímavější a malebnější. Po pravé ruce provázejí nás za Váhem hory Tematýnské a kdežto v levo pozdravují nás zasmušilé zříceniny hradu Čachtického, hledí na nás s druhé strany dosti přívětivě trosky hradu Tematýna, jehož malebnou, dominující polohu možno nyní s různých stran pozorovati. Mineme stanici Brunovice a výstavné Nové Město nad Váhem a již objevuje se u stanice Bohuslavic opět kus minulosti, — hrad Beckov. Hrad ten, ležící nyní také již v zříceninách, vypíná své dosud zachovalé hlavní zdi na osamělé skále, jejíž stěny téměř kolmo spadají dolů k městysi, — ba na jedné straně jest skála nad budovy dolejší až hrozivě skloněna.

S hradem tím souvisí mnoho pověstí. Již o původu hradu vypravuje se, že někdejší vládce Považí, udatný Ctibor, sídle na pevném hradě trenčínském, zajel si v tuto krajinu se svým šaškem Beckem, jenž cestou pána svého bavil tak výtečně, že Ctibor jsa v nejlepším rozmaru, nabídl mu, aby vyprosil si od něho nějakou milost, že každé jeho žádosti jistě vyhoví. Oba stáli právě pod mohutnou skalou a Becko v podivném nápadu vyžádal si, aby pán jeho vystavěl mu na skále té hrad. Jakkoliv byla stavba ta s ohromnými obtížemi spojena, dostál Ctibor přece danému slovu. K jeho rozkazu na tisíce ruk dalo se do práce, — ba i každý, kdo šel neb jel kolem, nucen byl i se svým potahem po osm dní tu pracovati, — až konečně hrad v celé kráse a mohutnosti na skále byl zbudován. Ctibor nazval jej Beckovem a šaškovi skutečně jej daroval, — ale za nedlouho oblíbil si hrad ten sám tak, že za značné množství peněz a pozemků od chytrého šaška jej zakoupil — pro sebe. Od té doby Ctibor sídlíval hlavně na Beckově a zde slavena také pověstná svatba Ctiborova syna, při níž trvaly slavnosti a hody, honby a sedání, zpěv a hry po celý — rok! Hosté musili v samých radovánkách pobýti zde tak dlouho, až mohli novomanželům prokázati službu — kmotrovskou. Pak teprve Ctibor domů je propustil.

Na hradě tom dle pověsti Ctibor i smutně život skončil. Měl prý zamilovaného, krásného psa, jemuž jeden z poddaných kamenem nohu přerazil. Ctibor rozlítiv se, kázal za to vinníka s nejpříkřejšího místa skály shoditi dolů. Nic nebyly platny úpěnlivé prosby odsouzencovy, — rozkaz musil býti bez odkladu vykonán; ale dříve nežli ubožák smrt podstoupil, vyslovil děsnou kletbu a volal Ctibora do roka a do dne před soud boží. Za rok na to — jak pověsť dí — odbývány na

Beckově slavné hody, při nichž ovšem víno teklo proudem. Ctibor, přemožen jsa pitím, vyšel si tu odpůldne ze síně hodovní, aby v zahradě se ochladil a tam si pozdřiml. Avšak hově si, uštknut byl zvláštní náhodou jedovatým hadem do obličeje a za nedlouho opuchl ve tvářích tak, že pozbyl zraku, krutá bolest zbavila jej i smyslů, až jsa zmítán šílenou zoufalostí a přebíhaje divě sem tam, spadl právě na témže místě do smrtonosné hlubiny, kde před rokem nešťastný jeho poddaný byl dolů svržen. Byl ovšem na místě mrtev.

Později byl hrad Beckov sídlem mocného rodu Bánffyů z Also-Lindevy. Rod ten účastnil se horlivě proudu reformačního a přičinil se velice o rozšíření protestantismu v severních Uhrách. Zejmena Pavel Bánffy vykonal protestantismu velikou službu, že poskytl proslulému kazateli Petru Bornemissovi, když odpůrci krutě byl pronásledován, na hradě Beckově bezpečný útulek. Bornemissa použil této příležitosti v klidném zátiší hradu a sepsal postillu, kteráž pak nákladem hraběte Balassy na hradě Detrekö byla tištěna a v Uhrách veliké došla obliby i nemalého rozšíření.

Po vymření rodu Bánffy byl hrad Beckov zřídka kdy již obýván, pustl proto víc a více a když r. 1729 byl stižen i požárem, rozpadl se úplně v zříceninu.

Minuly doby slávy a radovánek, — zádumčivě trčí vzhůru opuštěné zdi, — drobí se kámen, drobí se i celé stěny, — a čím déle, tím více padá slavný někdy hrad v ssutiny.

Pod hradem rozkládá se přívětivý městys.

Krajina od Nového Města k Trenčínu stává se od stanice k stanici zajímavější, — vidíme již mohutné vrchy nejen po pravé, ale i po levé ruce, v údolích bělí se přívětivé vesničky a uprostřed krajinky leskne se hladina Váhu, dělícího se v přečetná ramena a raménka.

Konečně staneme v poslední stanici dráhy považské — v Trenčíně. Před nádražím stojí omnibusy, v nichž možno jeti do města, jakož i přímo do Trenčínských Teplic, asi dvě hodiny od města vzdálených. Podnikatel této omnibusové dopravy jest jako při všem, kde jedná se o hotové peníze, — žid, — konduktéři jsou také židé a ti jsou ovšem, nemajíce s jinými omnibusy žádné konkurence, k obecenstvu „vtělená“ ochota, skromnost a úslužnost!! Věru jsem byl na rozpacích, nemám-li snad tomu nafukujícímu se kudrnatému milostpánovi s konduktérskou čepicí na hlavě políbit ruku za to, že mi za mých šest šestáčků ráčil blahosklonně dát lístek k jízdě do Teplic. Choval se vůbec tak, jakoby chtěl říci: „Vy mizerové, kdyby nebylo mne, nezbylo by vám, než do Teplic klusat pěšky anebo zaplatit fiakrovi 3 až 4 zl.; važte si mne proto a klaňte se mi!“

Snad se činím směšným, dodávám-li, že lístky jízdné u tohoto podnikatelstva byly německé a že „obcovací“ řeč pp. konduktérů byla také německá.

Za chvíli vjížděli jsme již po dlouhém dřevěném mostě, přes Váh se pnoucím, do města, rozkládajícího se mezi levým břehem Váhu a mohutnou skalou, na níž vypínají se rozsáhlé zříceniny přeslavného druhdy hradu trenčínského — jednoho z nejstarších, největších a druhdy i nejpevnějších hradů v celém území uherském.

Jelikož omnibusy, jedoucí do Teplic, v Trenčíně dlouho nestojí, odložili jsme zamýšlenou prohlídku města a hradu na druhý den. Po krátké zastávce před špinavým židovským hostincem nedaleko c. k. pošty, jeli jsme dále k Teplicům. Omnibus byl cestujícími naplněn, takže nebylo v něm ani hnutí. V parnu odpoledním nebylo to ovšem nic příjemného. I snažili jsme se zapomenouti na všecky nepříjemnosti také ducha- i tělomorné jízdy pohledem na překrásnou krajinu, kterouž nám bylo jeti. Z počátku poutá naši pozornost hrad trenčínský v celé své velebnosti; jedemeť přímo pod skalou, na níž hrad trůní. Ještě pak, když od skály víc a více se vzdalujeme, dívá se starý hrad dlouho za námi a sotva že nám zmizí z očí, již jeví se tu nová zřícenina před námi. Údolí povážské po obou stranách provázeno jest vrchy a tu na pravém břehu Váhu spatřujeme na strmé skále spustlý chrám s dvěma věžemi a o několik set kroků dále bělí se uprostřed svahu skály, jako přilepené tam obrovské vlašťovčí hnízdo, zříceniny někdejšího kláštera Skalky. Také s klášterem a chrámem tím spojuje fantasie lidu různé pověsti a legendy.

Čím dál stává se nepohodlná jízda mrzutější a protivnější. V té stísněnosti není možno ani se narovnati, — záda bolí, kolena bolí, — mimoděk vzpomínáme na ty „krásné, zlaté“ doby omnibusové, jichž zažili jsme i u nás v Čechách, pokud nebylo tolik a tak četně se křížících dráh.

Tu náhle dámy v omnibuse začínají se červenat a obličeje šátky si zakrývat, — někteří páni si odplivují, jiní se smějí — hledím ven: — aj, obrázek, jaký snad u nás v Čechách za bílého dne u veřejné silnice, kudy jede vůz za vozem, nebyl by možným.

V řece, asi třicet kroků od veřejné cesty vzdálené, koupala se na mělčině zcela pohodlně a klidně celá tlupa cikánská, — muži, ženy, kluci, dorůstající děvčata — všeho dohromady devět kusů, všecko v jedné hromadě a v nejúplnějším kostymu Adamově od hlavy až k patě.

Měli jsme tu výjev ze života Adamitů v plné slávě před sebou. Štěstí, že za nedlouho silnice se zatočila a omnibus zajel jiným směrem. Cikáni zmizeli za křovím, čímž pro dámy s námi jedoucí zajisté velmi trapný okamžik ten byl ukončen.

Jedeme vesnicemi Opatovou, Dobrou a Teplou. Na obyvatelstvu i jeho obydlích jest tu již viděti menší zámožnost nežli v okolí pišťanském. Kroje jsou zde rovněž jednodušší a méně pestré, ačkoliv dosud ještě dosti malebné. Vidíme zde již skoro vesměs ony široké klobouky u nás „drátenickými“ zvané, jež nosí tu i košilaté děti. Mimo široký viděti jest na hlavách zvláště mladých mužů černé beranice nahoře s barevným dýnkem a obyčejně červenou chocholkou. Huňaté čepice ty nosí se i za největšího parna! Černá, obyčejně volně rozpjatá vesta s řadou lesknoucích se knoflíků napřed a červeným „květovaným“ vyšíváním v zadu, — košile se širokými rukávy, na ramenou obyčejně také vyšíváním zdobená, — bělavé úzké kalhoty s černými pletenými okrasami, až skoro ke kolenům dosahujícími, a plstěné střevíce: — toť obyčejný zde oblek mužů. Tu a tam viděti jest i vysoké klobouky na způsob tak zvaných „kalabrésských“ s červenými neb žlutými pentlemi, v zadu vlajícími. Ženy nosí na hlavách obyčejně červené šátky, uvázané

„na babku“, tmavý živůtek, košile s volnými rukávy a vyšitým límcem, krátké sukně a vysoké boty.

Bylo asi $3^1/_2$ hod. odp., když do Teplic jsme dorazili. Sotva že s omnibusu jsme sestoupili, představil se nám statný, plnovousý muž jakožto zřízenec lázeňské správy a nabízel nám byt v kterémkoliv z okolních „panských“ domů t. j. domů, náležejících nynějšímu majiteli lázní, vévodovi de Castries.

Ubytovali jsme se v domě nejbližším, v tak zvaném „kastelu“, nejstarší to budově v lázních teplických. V pokoji elegantně upraveném nalezli jsme již připravenu lithografovanou mapku Teplic a rozsáhlého parku, jakož i malou brožurku „Führer durch den Curort Trencsin-Teplitz“, v níž uvedeno jest vše, co cizince může zajímati a co jest mu nutno zde věděti. Jak mapka, tak i brožurka jsou každému bezplatně k disposici, což mile svědčí nejen o praktickém smyslu, ale i o včasné pozornosti správy lázeňské k hostům.

I to mne velice potěšilo, že všecka oznámení, vydaná správou lázeňskou, spatřil jsem vytištěna nejen v maďarském a německém jazyku — ale i v tom ubohém, odstrkovaném nářečí slovenském; šetrnosti té k obyvatelstvu domácímu a jeho jazyku jsem při správě lázní v Pišťanech bohužel vždy bolestně postrádal.

Jelikož bylo do večera ještě dlouho, měli jsme dosti času, abychom si Teplice řádně prohledli. Poloha neveliké ho, ale roztomilého lázeňského místečka toho jest krásná, — asi taková, jakou mi fantasie malovala o Pišťanech, dříve nežli jsem je ve skutečnosti spatřil.

V rozkošném údolíčku vroubeném mohutnými lesnatými vrchy, z nichž nejeden dosahuje zde až 2000 stop výšky, leží Teplice, jako by je sem na úpatí těch snivých, lesnatých strání takořka vdechl. Všecka stavení, jichž ovšem není mnoho — jen asi sto —, jsou čistá i úhledná, — vše vypadá jako z cukru a činí dojem vlídný, milý a přívětivý, ba takořka přítulný.

Prameny zdejší jsou prý známy již asi pět set roků. Chromý, zastaralým a domněle nezhojitelným neduhem na noze stižený pastvec z blízké vesničky Teplé, zabloudiv se stádem svým v místa nynějších lázní probořil se prý náhodou do bahna, prosáklého teplou vodou. Cítě úlevu nechal ranami pokrytou nohu ve vodě a přišel opět a opět, až konečně úplně se uzdravil. Zpráva o tom roznesla se v okolí, nemocní a neduživí přicházeli a vraceli se rovněž uzdraveni a základ k nynějšímu lázeňskému místu byl položen. Tolik vypravuje ovšem o původu lázní teplických — pouhá pověsť.

Nejstarší zaručená zmínka o léčivých pramenech teplických nalezá se v jakési listině z roku 1488, kteráž chována byla v Dubnickém archivu hrabat Illyéshazů. Kdežto dříve lidé, kteří hledali v pramenech zdejších pomoc a úlevu, nuceni byli nocovati pod stany a v budkách, vystavěn byl konečně r. 1725 pro cizince jeden zděný a dva dřevěné domky; místnosti ty ovšem brzy nedostačovaly návalu chorých, kteří pak museli hledati útulek v blízké vesnici. Teprve hr. Josef Illyésházy dal prameny řádně upraviti a do r. 1752 stál zde zbudován k jeho rozkazu a jeho nákladem kostelík, pak tak zvaný „kastel“, hostinec a lázeňský dům „u tří srdcí“. Hr. Štěpán Illyésházy přistavěl rovněž nové budovy

a založil nejkrásnější ozdobu Teplic — park. Největšího rozkvětu dočkalo se však nadějné lázeňské místečko za svobodných pánů Jiříka a Šimona Siny, kteří zbudovati dali celou řadu nových, k účelům lázeňským sloužících budov, — kteří značně rozšířili park a dodali chuti ku stavbám i podnikatelům soukromým, tak že nyní stkví se již Trenčínské Teplice nejen co do léčivosti pramenů, ale i co do vnitřního zařízení lázeňského, co do pohodlí pro hosti i co do krásy krajiny v řadě lázní uherských na jednom z předních míst, nesouce onen hrdý název „perla Karpat.“ Ostatní lázeňská místa karpatská jsou snad na název ten žárliva, avšak čestné toto příjmí dosti jest u Teplic oprávněno. A touto „perlou“ činiti je může především velkolepý park, vinoucí se věru čarokrásným údolím. Dole utěšené lučiny, jimiž bujně proudí potok, — po levé ruce divoká stráň, posetá balvany a křovinami, připomínající celým svým obrazem naši Divokou Šárku, — v pozadí lesklá hladina rybníka, — a po pravé straně krásný mohutný vysoký les, stoupající volně vzhůru, — vše to doplňuje se v obrázek přemilý a utěšený. Kdežto po levé ruce jeví se krajinka ve své kráse původní, jest na pravé stráni přírodě uměním napomoženo k celku překrásnému. Stezičky vinou se všemi směry mohutným lesem bukovým, dubovým i jedlovým, praménky vytryskují ze stráně a spěchají cestičkou oblázky obloženou dolů do údolí, — na vhodném místě objeví se tu a tam i malá dřevěná kaplička, jako vkouzlený sem nábožný sen, — na výše položených místech, poskytujících rozsáhlejší vyhlídku, bělí se elegantní gloriety a altány, — zkrátka čeho se Pišťanům co do krásy přírody nedostává, toho mají Teplice, zvláště svým parkem, snad až nadbytek.

Léčivost sírných pramenů teplických chválí se také velice, — zvláště při dně a rheumatismu, — ale většina lékařů dává přece pramenům pišťanským, zejmena tamějšímu bahnu, rozhodně přednost, tak že v Píšťanech ujalo se posměšné pořekadlo: „Nach Píšťan gehen die wirklich Krumpen — und nach Teplitz nur die Lumpen.“ Šťasten však takový „lump“, jemuž nemoc dovolí, aby bahno píšťanské oželel a raději v Teplicích se léčil — nebo třeba jen bavil!

Trenčínské Teplice mají vůbec četná teplá sírná vřídla, z těch pak obehnáno jest pět zděnými vodojemy, nad nimiž zbudovány jsou pak pro lázeňské hosti zvláštní domy. Mají tedy hosté v ohledu tom v Teplicích největší pohodlí. Můžeť každý ubytovati se v domě, v kterém jest vřídlo, jehož má dle rady lékařské upotřebiti, a dostačí pak ráno jen obléci na se župan a trepky a již možno spěchati dolů do koupelny. Všecky nepříjemnosti, jakých bohužel v ohledu tom poskytují Píšťany nadbytek — jako na příklad chůze přes most, nutnosť jízdy z lázní za chladnějšího počasí, možnosť nastuzení atd. jsou tímto zajisté velmi vhodným opatřením naprosto odstraněny. Největší jest vodojem č. I., jenž zaujímá plochu 21 čtv. sáhů, — ostatní jsou skoro o polovici menší. Dno těchto vodojemů jest ze dřeva a otvory opatřeno, jimiž voda z pramenů stále v dostatečném množství může přitékati, kdežto nahoře zase zvláštními otvory odtéká. Tímto způsobem voda ve vodojemech vždy asi po třech neb čtyrech hodinách úplně se vystřídá. Ostatně vypouští se voda každého večera z vodojemů úplně, kteréž

teprv pak průběhem noci zase čerstvým přítokem se plní. Od r. 1872 otevřen jest nový pramen — zvaný Sinův pramen —, který jest na vodu nejbohatší a kromě toho jest zde voda i nejteplejší, totiž 32° R. V ostatních vodojemech jest teplota vody snížena na 29—31° R.

Také zde koupají se v bassinech páni i dámy společně a zařízení jest celkem totéž, jako v Pišťanech; — pro dámy však, kteréž ve společnosti pánů naprosto koupati se nechtějí, určena jest také zvláštní hodina — totiž od 10 do 11 hod. dopoledne.

Kromě ve vodojemech možno ovšem koupati se ve vanách.

Šatny v každém ohledu velmi elegantně a čistě jsou upraveny, pohovky v kabinách jsou měkké, polštářové, v každé jest i stolek toiletní a také v tom ohledu mají teplické vodojemy před pišťanskými výhodu, že jest vchod do bassinu zvlášť a východ také zvlášť, takže na úzkých schůdcích nemohou nastati žádné karamboly. Také proti průvanu při východu z koupele postaráno jest dvojími dveřmi, mezi nimiž se z lázeňské košile svlékneme a v teplé prostěradlo oblekneme. Pak teprv pustí nás sluha dále k naší kabině, zastřené sněhobílou záclonou.

Pokojů, v nichž ubytovati se lze, jest v Teplicích asi 700: nejvíce najdeme jich v prostranné a pohodlné budově, zřízené nad pramenem Sinovým — totiž 28 v přízemí, 35 v prvním a 9 v druhém patře, celkem 72 pokoje se 100 postelí. Také v ostatních panských budovách lázeňských a některých domech soukromých jest bytů dostatek, rovněž i v hôtelu, kde jest 42 pokojů s 65 postelemi. Obyčejná cena za pokoj stoupá od 70 kr. až do 2 zl. denně.

Panský hôtel, zvaný „Hôtel Teplitz“, jest budova velmi rozsáhlá, vším možným pohodlím opatřená a v každém ohledu co nejelegantněji zařízená. Vyrovná se v ohledu tom každému hôtelu velkoměstskému, — ovšem i drahotou. V hôtelu jest zároveň kavárna a pro případ chladnějšího neb deštivého počasí jest hostům k disposici dlouhá, úplně zasklená síň, v nížto vše září čistotou a vkusem.

Před hôtelem hrává denně odpůldne lázeňská hudba a jelikož byla právě neděle, měli jsme k večeru příležitost seznati lázeňský svět teplický v celé jeho kráse a nádheře. Vše procházelo se na prostranství před hôtelem. Příjemný dojem činilo na nás, že počet židů zejména polských, byl tu pranepatrný, — také výhoda před Pišťany. Za to byl zde veliký počet pánů farářů z Moravy a z Polsky. Poláků i sličných, švitořivých polek bylo tu vůbec velmi mnoho.

Celkem páčí se počet hostí Teplice navštěvujících ročně nejméně na 2000 osob.

Ráno hrává v parku lázeňský asi 20 mužů čítající sbor hudební, skládající se také namnoze z cikánů. Co do kvality vyrovná se asi hudbě pišťanské; — čardáše hraje dosti pěkně, ostatní nestojí za nic.

Také arénu mají v teplickém parku. Ale hraje se tu také jen — německy! Začátek hry označuje se — dvěma ranami z hmoždířů, z čehož dalo by se souditi, že lázeňští hosté tepličtí asi pramálo dbají na hodiny a že jest tudíž nutno upozorniti je vždy na dobu, kdy hráti se začíná, důraznějším způsobem.

Také pro c. k. vojsko jest v Teplicích zvláštní lázeňský dům, jenž ovšem co do výstavnosti a vnitřní úpravy s domem píšťanským nedá se porovnati; jest ale přece tak prostranný, že stačí pro 120 mužů.

Velmi pěkným zařízením v Teplicích jest také tak zvaná „Wandelhalle“, prostranná a dlouhá to síň s dvěma pobočními salony, z nichž jeden jest čítárnou pro dámy a druhý pro pány. V čítárně pro pány vyložena jest řada časopisů politických, nejvíce ovšem maďarských a německých, — v saloně pro dámy jsou časopisy obsahu zábavného a — piano, jež trpí ovšem i zde po celý den.

Také na tance milovné p. t. publikum, o něž není v kruzích dcerušek své tatínky a maminky sem doprovodivších nouze, jest pamatováno. V hôtelu nalezá se totiž také zvláštní taneční síň, v níž — dvakrát za týden odbývají se taneční „věnečky“, k nimž i hosté z okolí se dostavují. V Teplicích lze tedy rheumatismus a podagra i — vytančit.

O příležitost k zábavám a ku krásným procházkám není tedy v Teplicích nouze a jest tudíž patrno, že dost veliký počet lázeňských hostí — zejmena mladých, sličných dam — jede tam asi více proto, aby se příjemně pobavily, — než aby se vyléčily.

V Píšťanech je to naopak! Tím však nechci nikterak dotknouti se léčivosti pramenů teplických a jich dávno známé dobré pověsti.

Že meškají zde hosté z kruhů skutečně zámožných a šlechtických, o tom svědčí i četné elegantní ekypáže, jež jsme tu spatřili. Již ten kočí v elegantní attile se — stříbrnými šňůrami a s pěkným uherským kloboučkem s vlajícími fábory na hlavě vzbudí divné myšlenky, jako — že škoda — eh! Jděme raději do blízké restaurace „Haus Oesterreich“, kdež prý jsou dobré a chutné pokrmy — a, český žaludku, jásej — pravé, výtečné pivo plzeňské!

Dříve však ještě malinký obrázek trochu jiné barvy!

Na můstku, vedoucím od velkého hôtelu k sousední této restauraci — opodál od procházejícího se elegantního světa lázeňského — sedí starý, chudě oděný Slovák a prodává — v kleci uvězněné — skalní vrabce. Doznávám, že mne pohled na toto zvláštní skupení velice dojal. Ta chudoba šatu ubohého starce, ty jeho šediny, přes které již přeletěla asi dlouhá — dlouhá řada let, plných útrap a bídy, ten jeho smutný pohled pod sešlým širákem a před ním ta klec s uvězněnými, ještě smutněji ven se dívajícími ptáky, jichž zpěv kladou mnozí i nad sladký tlukot slavičí, — vše to poskytovalo obrázek, při němž mi nebylo do smíchu. Byloť mi, jakobych tu viděl znázorněný celý ten smutný osud nebohého lidu slovenského, — jeho opuštěnost a všechno to násilí, při němž umlká konečně i ten krásný, rozkošný zpěv, jímž druhdy Slovensko se rozléhalo . . . Nikdo nepřichází, aby v kleci zde uvězněným zpěváčkům vrátil svobodu, v níž by zajisté zase volně a krásně jich pění se rozléhalo, — nikdo neposkytuje — ba ani neslibuje ubohému, ujařmenému lidu slovenskému vydatné pomoci, aby jazyk jeho došel ve vlastní domovině náležité platnosti a rovnoprávnosti, a aby jednou volně a směle zajásal v dolinách Tater vítězný zpěv: „Oj, rodinko milá, hodina odbila — žije matka Sláva!“ — —

To jsem si ovšem na území uherském dovolil jen — mysliti; skutečně pronešený výrok takový mohl by rozbouřit celý „magyar

ország" nad smělostí a rozvětveností „panslávských agitací!" — Vždyť Slovák nesmí v Uhrách ani vzpomenouti, že jest — Slovanem!

V restauraci „Haus Oesterreich" bylo velmi živo. Všecky stoly byly obsazeny a všude šumělo a pěnilo se naše plzeňské „tekuté zlato." A což mi bylo ještě milejší a vítanější, — že téměř odevšad ozýval se hovor slovanský. Tu sedělo u stolu několik velebných „panáčků" z Moravy, — tu zas bavily se švitořivé Polky zcela nenuceně s řadou svých obdivovatelů: — věru bylo mi po tak dlouhé době, kdy v hostincích píšťanských neslyšel jsem nic než němčinu a maďarštinu, jakobych přišel mezi své — jako do přátelského kruhu rodinného! Rozumí se, že strávili jsme večer velmi příjemný.

Když pak vraceli jsme se po 10. hodině do svého „kastelu", tu v jednom ze salonů velkého hôtelu zaznívala hudba, ozývalo se volání „Éljen" a řinčení sklenek. Některý ze vzácnějších hostí hodlá odjeti, jeho přátelé pořádají k jeho poctě večeři, — šampaňské víno perlí se v pohárech — hudba hraje ohnivý „pochod Rákoczyho", — a znovu řinčí sklenky — znovu zaznívá nekonečné „Éljen" . . .

Na nebi skvěl se v plném lesku měsíc a stříbrná jeho záře pokrývala celou krajinu, — lesem kryté vrchy i ty bělounké domky, — za jichž okénky usínal všecek život . . .

Díval jsem se ještě dlouho oknem ven na protější vysokou lesnatou stráň, až i v hôtelu umlkla hudba a všude pohasínala světla.

Noc tiše — tichounce kráčela v šlépějích měsíce dřímajícím údolím. —

Usnul jsem za nedlouho také. —

* *
*

Sotva že rozbřesklo se jitro, probudil mne cinkot četných malých zvonců. Skočím s postele a spěchám k oknu! Dole ženou malí Slováčkové ve svých širácích a halenách četná stáda na pastvu, — krávy i kozy mají na hrdlech plechové zvonce, jichž cinkot zaznívá v dosti lahodném souzvuku.

I jinak začínalo býti v Teplicích již živo. Hosté, kteři bydlili mimo lázeňské domy, spěchali se všech stran do koupelí aneb na ranní procházku do parku a já, ačkoliv jinak nejsem velkým přítelem časného vstávání, přivstal jsem si také, abych nejdříve vykonal lázeň v pramenu Sinově, když pak slunce postoupilo výše a vzduch řádně se oteplil, vydal jsem se do parku a do lesa, abych před odjezdem ještě jednou všech půvabů zdejší krajinky užil. Navštívil jsem všecko, glorietty, sloupy a besídkami označená a různě pojmenovaná místa, — „výšinu Jókaiovu", — „Szlávyho odpočinek", — „místečko královo", — zašel jsem si také k „jeskyni loupežnické", v níž ovšem uloupí se nyní nanejvýš nějaká sladká hubinka — ba dostoupil jsem v potu tváří — stále lesem — až na vrchol hory „Klepáč" zvané a vypínající se až do výše 1842 stop, odkudž otvírá se trojím směrem vyhlídka skutečně roztomilá.

Bylo mi v té lesní samotě, — v té výši a tom velebném tichu, přerušovaném jen pěním ptactva, tak volno a tak blaze, že dávno již

necítil jsem se duševně tak klidným a šťastným. Vzpomínal jsem na všecky blahé chvíle nenahraditelného mládí, — na všecky krásné — žel že dávno zašlé — okamžiky šťastné lásky, — — bylo mi u srdce sladko i teskno zároveň jako dítěti v okamžik štědrovečerní. Škoda, že nemohl trvati déle milý ten pobyt v tom lesním ráji — v té velebné samotě . . .

V poledne opustili jsme Teplice; tloukli jsme se ovšem zase v omnibuse, jenž nás za půl druhé hodiny šťastně dopravil do Trenčína. Do odjezdu vlaku měli jsme ještě dosti času a mohli jsme tudíž pohodlně vydati se na cestu na hrad i prohlednouti si město. Trenčín není veliký a kdyby nebylo náměstí, kde stojí několik větších a znamenitějších budov — zejmena piaristský klášter s pěkným chrámem a — rozumí se že s maďarským — gymnasiem, pak veliký dům komitátní — nestálo by věru takřka ani za to, abychom prohlížením města zabíjeli čas. Poboční ulice jsou nečisté a nepěkné. Obyvatelů má Trenčín ke 4000, — většinou ovšem Slováků, mezi nimiž jest ale Maďaronů a poněmčilců hojnosť. Jinak jest Trenčín sídlem všelikých maďarských úřadů a různých škol, mezi nimiž zvláště výstavná budova s nápisem „Israelitische Volksschule“ dere se do oka.

Nepoměrně vděčnější jest návštěva hradu trenčínského, dosud ještě velikolepého, k němuž jdeme z města krytou chodbou kolem katolického chrámu farního, zbudovaného asi u prostřed skalního úbočí, jež od hradu k městu se sklání. Od chrámu kráčíme k starobylé věži s branou, kterouž vstupujeme již v předhradí. U věže té zbudován jest domeček, v němž bydlí jakýsi krejčík se svou stařičkou matkou; ten za nepatrné zpropitné cizince po celém hradě ochotně provádí a znamenitosti jeho více méně věrohodným spůsobem vysvětluje. Témě skály korunováno jest doposud mohutnými zdmi za různých dob zbudovanými, nad nimiž pyšně trčí vzhůru přes sto střevíců vysoká, v šest pater oddělená věž, kteráž proti zhoubnému vlivu dešťů a sněhu chráněna jest dřevěnou střechou; pod touto s malé pavláčky otvírá se do celého Pováží vyhlídka velkolepá, již popsati žádné péro nestačí.

Divných osudů dočkal se památný tento hrad! Druhdy jsa sídlem mocných velmožů, jichž jméno v celém Uhersku s nejvyšší poctou bylo jmenováno, byl hrad trenčínský svědkem života v pravdě královsky nádherného a skvělého. Kdož by nepřipomenul si tu na př. dob, kdy mocnou páží vévodil zde rod Zápolyů, — nebo dob, kdy i sám král Matyáš Korvín zde dlíval a výpravy své proti šlechetnému tchánu, Jiříku Poděbradskému, odtud osnoval. I slavného bojovníka českého Jiskru z Brandýsa hrad ten po delší dobu ve svých zdech hostil a za dob válek husitských i české prapory s kalichem zavlály na spáleništi dobytého města Trenčína, kdežto hrad útoku bojovníků husitských odolal. I Turky spatřil hrad trenčínský r. 1663 pod sebou a vůbec zakusil mnohých obležení, jež skoro vždy šťastně přestál. Teprv od r. 1790, kdy strašný požár zhubil město i hrad, rozpadává se druhdy přepevný svědek slavných dnů víc a více v ssutiny. Hlavní zdi tu a tam ještě stojí, ale obrovské trhliny, a vůbec nepřízeň počasí víc

a více nasvědčují tomu, že tyto památky dlouho asi nepotrvají a že snad dosti brzy budou i z nich jen hromady kamení.

Zbývá mi ještě zmíniti se o „studni milujících“. Pověsť vypravuje totiž, že mladý bohatý Turek Omar, jehož milenka Fatima octla se v zajetí mocného pána trenčínského Štěpána Zápolského, podvolil se, aby dívku drahou ze zajetí vyprostil, podmínce za nesplnitelnou pokládané — opatřiti hradu trenčínskému vodu. S družinou svou dal se chutě do hloubení studně, — po tři roky prorýval se neunavně skalou dolů, až konečně, když pozbýval již veškeré naděje, pramen skutečně se objevil. Štěpán Zápoly slovu dostál a šťastný Turek, jehož láska a vytrvalosť překonaly i tvrdosť skály, odvedl si nevěstu svou do vlasti. Jest to ovšem pověst ničím nezaručená, ale rádi jí uvěříme a neopomeneme také na zajímavou studnu tu se podívati. Najdeme ji nedaleko prvního vchodu v předhradí ve zvláštní, ledabylo pokryté vížce. Hloubka její páčí se na 40 sáhů. Dřevěné zábradlí kolem jest již dosti chatrné a není tudíž takořka ani radno dolů se dívati, když průvodčí spouští do hlubiny hořící věchet slámy. Kámen dopadne dolů s hromovým rachotem. —

Ještě jeden pohled na mohutnou zříceninu, jež co do rozsáhlosti a velikoleposti málo najde sobě rovných, — a již spěcháme dolů, abychom nezameškali odjezd omnibusu k nádraží.

K 6. hodině večer byli jsme zase v našich nudných Píšťanech.

Zbývající ještě část pobytu v lázních píšťanských ubíhala mi obvyklým, jednotvárným způsobem. Ráno koupel a pocení v houni, — po koupeli odpočinek a pak — nepršelo-li — procházka parkem při hudbě, — na to oběd u Sigmunda, kde vedle všelikých těch maďarských pokrmů à la „Ésterházy-Rostbraten“, „Szekélly-Gyulyas“, „cikánská pečeně“ a t. d. krmili nás nyní již stále skoro jen samým srnčím, černou zvěří, zajíci a koroptvemi (v zapovězený i dovolený čas stejně) a po obědě kukuřicí v slané vodě vařenou, — odpůldne zase lékařsky nařízený a i jinak vítaný odpočinek, — ve 4. hod. vyhlížení po listonoši, — pak čtení došlých novin a dopisů, — na to buď odepisování buď procházka v parku neb alejí k Velkým Píšťanům, — pak večeře (viz polední jídelní lístek) s opětným dodatkem vařené, mladičké kukuřice, několik „pohárů“ hlohovického pivečka, jež by v plné míře zasluhovalo názvu „Damenbier“, — konečně pro uspání kalíšek slovenské speciality „borovičky“ a — cesta domů. Toť denní můj program.

Co se týče jídelního lístku, dlužno podotknouti, že té doby v Píšťanech zvěřina vůbec a srnčí a černá zvěř zvláště byla poměrně velmi laciua, tak že nepřišla na lístku skoro o nic dráže, než na př. obyčejná vepřová neb telecí pečeně. Rozumí se, že jsem toho použil a na těchto vzácných u nás pochoutkách za poměrně laciný peníz řádně si pochutnával. Vařenou kukuřici — ovšem ne přezrálou — posolenou a trochu opaprikovanou jedl zde po obědě i po večeři každý. Někdy objevila se na jídelním lístku též ryba „fogáš“ zvaná, — také zvláštnost uherská. Žijeť prý ryba ta — druh to candátů neb lupic — výhradně jen v jezeře blatenském, kdež dosahuje značné velikosti i tíže. Maso má velmi chutné, budiž připravena jakkoliv. Jest proto také velice hledána.

Mizerné počasí zlobilo nás neustále, k tomu ani žádná „chronique scandaleuse“ nerozplašovala naši nudu, — žili jsme zkrátka v Píšťanech jako poustevníci. Jen jedna „událosť“ rozvířila ještě před mým odjezdem tu klidnou hladinu života píšťanského. Herci v aréně, jež deštivé počasí také neúprosně pronásledovalo, dávali jednou, aby trochu více obecenstva do té své prkenné boudy vlákali, jakousi lokalisovanou frašku se svůdným nápisem: „Pistyáner Fatalitäten“ (Píšťanské nehody). Jakou cenu fraška ta měla, není mi známo, poněvadž jsem — jak známo — aréně pečlivě se vyhýbal, — tolik ale vím, že byly dosti šťastně v ní nápodobeny rozličné osobnosti píšťanské, — lékaři, holič, listonoš atd. — k nemalému ovšem obveselení slavného p. t. publikum. Fraška ta líbila se tak, že sl. ředitelství uznalo za dobré ji opakovati a sice v nejbližší na to neděli. Některým osobnostem píšťanským, kteréž v kuse na jevišti se objevují, nebylo to ale v hod a zejmena místní holič cítil se velice uraženým, že jeho jinak dosti hrubé chování k obecenstvu v oficině, bylo i na jevišti znázorněno. Huboval, klel a vyhrožoval po celou neděli a dalo se předvídati, že dojde k nějakému škandálu. A skutečně také došlo. Osudná fraška ta má tři jednání, kteráž šťastné se na jevišti odbyla; čtvrté však odehrálo se večer po představení v hospůdce, kde herci obyčejně se scházívali. Rozzuřený holič přepadl tam s několika zjednanými chlapy ničeho netušící herce a nebozí synové Thalie byli by asi špatně pochodili, kdyby jim nebylo ostatní obecenstvo přispělo ku pomoci. Pátý akt odehráti se měl pak u okresního soudu, jen že jsem se bohužel již nedočkal jeho zakončení. „Pistyáner Fatalitäten“ byly tím aspoň pro herce a holiče dovršeny. —

Ve slavný Štěpánův den, kdy snad celé království uherské bylo hlučnou oslavou slavného patrona zemského a proudy vína nadšeno a opojeno, opouštěl jsem Píšťany. Již od časného rána bylo tu hlučno a neobyčejně živo, — všecko obyvatelstvo vycházelo ven v nejdražších oblecích, — ba i cikáni objevili se v čistých, vypraných šatech a někteří i ve vycíděných vysokých botách. Všude hrála hudba, všude vlály prapory, všude se popíjelo, — všude se prozpěvovalo . . .

V 6 hodin večer, byv svými přátely pp. Mich. Dimitrievičem a plukovníkem Žabaracem, jakož i některými známými, kteří za posledních dnů v hostinci s námi u téhož stolu sedávali, doprovozen až na nádraží, rozloučil jsem se věru již s radostí s píšťanským údolím. Těšilť jsem se již srdečně na domov. Ještě jednou na vzájem „Na zdar“ a „Živio“ a již unášel mne vlak k Trnavě a Prešpurku . . .

A účinek lázní?

Dosud neměl jsem příčiny si stěžovati. Bude-li tak i za jarních plískanic a dešťů, budu Píšťanům žehnati.

Přece však již nyní ozývají se mi v duši slova, jimiž starý a zkušený kollega píšťanský se mnou se loučil:

„Chcete-li míti úplně pokoj,“ — pravil — „pak doufám, že se zde ještě uvidíme!“

Po tom věru netoužím, aby toho bylo potřebí!

Milíčova kletba.

Povídka z let Karlových i pozdějších
od
V. Beneše-Třebízského.

č, že by jablko nepropadlo spoustou hlav, kteráž se tísní v kostele svatého Jiljí na Starém městě pražském; prostorami chrámovými rozléhá se hlas hlaholem zvonivým, chvílemi hřímající, že se posluchači chvějou až na dně duší svých, hlavy kloní se níž a níže, mladými tvářemi rozlévá se červeň, jež vniká i do očí, jíž uzardívají se čela i hrdla. Za těchto okamžiků netkví na kazateli ani jediný pohledem svým, a tak se zdá, jakoby bohaté pletence lesknavých vlasů samy svíjely se zrůměnělými licemi, na nichž rty těsně sevřeny, aby jimi neprošel ani dech ... Řečník líčí mistrnými rysy rozmařilý život Maří Magdalské, Marie Egyptské, Pelagie, jazyk jeho dvojostrý meč, který tne pokaždé najisto, a proto ta červeň na hebkých tvářích, odtud ono uzardění i v bělmu očí a na bílém hrdle ... Chvílemi se zase hlas jeho mírní, měkne, jest tak zcela podoben chladivému větérku a možno-li učiniti další porovnání, podobá se léku, kterým se bolesť tiší okamžitě, sklopené hlavy se znenáhla zdvihají, steré zraky upírají se k řečníku s vroucností, kterouž nelze vypověděti, rty se zvolna otevírají, prsa oddychují nejspokojeněji ... Kazatel praví do slova: „I obrátiv se k ženě, řekl k Šimonovi: „Vidíš tuto ženu? — Všel jsem do domu tvého, a nepodal jsi vody na nohy mé; ale tato smáčela nohy mé slzami a vlasy svými vytírala. Nepolíbil jsi mne; ale tato, jakž vešla, nepřestala líbati nohou mých. Nepomazals olejem hlavy mé; ale tato mazala mastí nohy mé ... proto pravím tobě: Odpouštějíť se jí hříchové mnozí, neboť milovala mnoho; komuť pak se méně odpouští, méně miluje.“ I řekl k ní: Odpouštějíť se ti hříchové ... Víra tvá tebe spasenu učinila; jdiž v pokoji ...“

Těžko pověděti, v koliku očích kolik slz se zaperlilo, v koliku ňadrech ozval se divný, dosud nikdy necítěný hlas: „aby platila tato slova i nám ...“

Podvečerní slunce prorážělo ve chrámové prostory nejčarovnějším světlem, slzy kanoucí po tvářích měnily se nejrozkošnějšími barvami duhovými, kolem hlavy řečníkovy paprsky soustředěny jakoby gloriolou, kostelem ozývá se chvilkami dušený vzlykot, kazatel řeční dosud neustále, ale tak dojimavým hlasem, že by všickni tihle posluchači jeho šli za ním, kam by jim jen ukázal, zvukům řinoucím se z jeho úst nemohl odolati nikdo, zachvácen jimi každičký — i ti, kteří

podtají pěsti svírali a zuby skřípali, že tenhle muž tak všechno táhne za sebou. A byly pohnuty a rozrušeny ve vnitru svém i povahy železné, které tak lehko nepodaly se citům svým a u nichž vždy rozum chladný převládal . . . Mezi posluchači ve chrámě svatojilském všecken stav, od nejbohatších měšťek až do nejchudších žen, od předních pražských patriciů až k lidem, kteří měli na rukou svých mozoly krvavé, nescházeli zde ani dvořané císařští, dostavovali se i mistři vysokého učení se studenty . . . Neobtěžoval si zajíti do zdejšího chrámu ani sám císař Karel IV.

Řečník osob nepřijímal; líčil-li spustlost vyšších stavů, nevybíral výrazů, aby co chce pověděti, podal spůsobem nejjemnějším, chtěl, aby mu všickni rozuměli a snaha jeho neminula se s nejskvělejším výsledkem . . . Rozuměli mu všickni, dávali mu za pravdu téměř všickni a výpovědi písmenami zlatými zapisovala si do svých pamětí část posluchačů jeho veliká.

Na vředy, jež se tenkráte jevily ve pražském společenském životě, bral kazatel nejostřejší nůž a vždy zajel v ránu řezem hlubokým, že se všickni až otřásli. Ale hluboký řez pomáhal a rány se začaly mnohoslibně celiti, vředy jakoby vodou spláknuty mizely . . . Důkazem toho, že kde „padl Babylon, vystavěn Jerusalem, v němž pilná a vroucí pobožnost takořka ve dne v noci.“

Tenhle kazatel, který za šedesátých a sedmdesátých let vlády císaře Karla IV. hýbal všemi pražskými městy, jmenoval se Jan Milič z Kroměříže a byl rodem Moravan.

Světnička, kterou obýval, byla skrovničká, klenutí nepravidelné, nábytek jednoduchý, nejnutnější, na stolech plno pergamenových závitků, v jizbičce obyčejně ticho, jinak slyšeti pouze tlumený hlas Miličův a skřípající péra žáků, opisujících jeho kázání . . .

A vyšel-li z kostela, nemohl zástupy svých ctitelů, kteří se k němu chtěli prodrati, ani projíti. Nejeden šťastným se pokládal, mohl-li se aspoň odolku roucha jeho dotknouti, a což když spočinula ruka kazatelova na skráních jeho a když utkvělo na člověku oko jeho tím zvláštním pohledem, který dovedl proniknouti nejzakrytějšími záhyby lidského srdce až do útrob duše . . .

Jan Milič z Kroměříže až i pětkráte za den kázával . . . A teprve u večer sedával ku skrovničkému obídku, při němž od nějakého času ani masa neokusil aniž si rty vínem ovlažil . . . A nepřál si odpočinku ani za nocí a což pohodlí! — V suknici, ve které za dne chodil, — ukládal se na lůžko, až mu toho přátelé za zlé brávali.

Divil se mu i mistr hrozného rozumu Vojtěch Rankův a říkával „že co by on sotva za měsíc dovedl složiti sobě ku zhotovení kázání, Milič toho dovede za hodinu.“

Dům, ve kterém zůstával, býval ode mnoha let útočištěm chudiny ze všech pražských měst. Ruka Miličova dovedla setříti s usoužené tváře trud nejopravdivěji, uměla usušiti slzu v oku nejšetrněji a čeho poskytovala pravice, levice nevěděla.

Janu Miliči z Kroměříže blahořečila sterá ústa každodenně nesčíslněkráte, jméno jeho lpělo na rtech dětem, jimž se sotva jazýčkové rozvázali, a šeptali je s nelíčenou vděčností i starci a stařeny, kteří

si na jednotlivých pražských hřbitovech vyhledávali místečko, kde hlava jejich bude nejpokojněji dřímati.

A přece měl tenhle muž povahy diamantové nepřátele, kteří třpytným svitem čisté duše jeho ani spáti nemohli a den co den přemýšleli, kterak by převzácné drahokamy tak očernili, aby oči nezkušené měly je za praobyčejný oblázek . . . A Milič odpovídal: „Jakož bylo na počátku a nyní i vždycky i na věky věkův, amen“ aneb: „Buď jméno Páně pochváleno.“

Milič vrátil se tehdáž se soudruhem svým Dětřichem z Říma, kamž se utekl, aby se ospravedlnil, což se mu před kardinalem Albanským skutečně také podařilo.

„Mohlť se beze všech těžkostí svobodně zase navrátiti do Prahy.“

II.

Asi třetího dne po onom kázání ve svatojilském kostele, když si byl zašel Milič do Jerusalema poohlednout se, jaký v domě pořádek, — jasné čelo jeho se pojednou zachmuřilo, rty se mu sevřely až křečovitě, ruce jeho sepjaly se bezděky a hlava, na níž vlasy již valně prokvětly, sebou několikráte pohnula.

„Keruše — pravíš?“

„Ta — která byla u Hofartovy!“

„Nemohu věřiti, panno Kateřino!“

„A přece svatá pravda, ctihodný mistře . . . Vyšla na kázaní a — nevrátila se!“

„Zdálo se mi, že k novému životu ze všech přilnula nejopravdověji . . . Ne — nemohu věřiti!“

„Mistře můj, zdaž bych se opovážila lháti?“

„A nepozorovalas nikdy ničeho?“

„Ničeho, ctihodný mistře, leč že bývala někdy zamyšlena, že k mé otázce někdy neodpověděla . . . A když jsem jí připamatovala, že čas ku práci, — vzchopila se, zarděla se a všecky své družky předčila. I zdálo se, jakoby chtěla nahraditi, čeho snad promeškala . . Já jí ani slovem nikdy výtky neučinila. Domnívala jsem se: vzpomíná minulých dnů, porovnává je s nynějšími . . . Tak se vždycky usmívala . . .

Mistr Milič byl z míry znepokojen.

První případ, kde slovo jeho padlo na skálu a kde snaha nejšlechetnější potkala se s nezdarem.

Keruše, jež v pověstné ulici Benátské dlela u Hofartovy, ještě pověstnější držitelky rozkřičeného domu, — byla nejvtipnější žačkou, nejpokornější kajicnicí a nejvytrvalejší modlitelkou. Vždycky se zdálo, že slova z úst Milíčových takořka ssaje do duše své . . . Nebyla ještě ani dvacítiletá. Ale z číše hříchu pila nejplnějšími doušky; od těch dob však, co překročila práh Jerusalema, — stala se Marií Egyptskou. Kamenné dlaždice slzami smáčela, celé hodiny na nich nehnutě proklečela a když zpívaly sborem žalm: „Smiluj se nade mnou, Bože, podle milosrdenství svého,“ hlas její nade všecky slyšitelný, přibledlé tváře zardívaly se červánky nejhoroucnějšího zanícení, zraky leskly se jí mořskými perlami . . .

Panna Kateřina, jež nad obrácenkyněmi vedla dozor, nelhala, řekla-li, že nikdy na ní nepozorovala ničeho, leč zamyšlení . . .

A Keruše bývala od nějakého času opravdu nezvykle zamlklá. Mnohdy nepřešlo jí rty ani jediné slovo celým půldnem. Rozlehal-li se kaplí, posvěcenou ku cti třem největším kajicnicím, pobožný zpěv, ústa Kerušina jakoby uzamčena, oči upřeny v neurčito a jestli se zahleděly k ramenům, zakmitlo se jimi zastesknutí . . . Před nějakým rokem vinuly se jí ramenoma a šíjí přebohaté, nejuměleji nakadeřavělé vlasy; rozčesala-li je, sáhaly jí až nad paty a svítily se peruťmi havraními a byly hebounké jako nejdražší hedvábí. Pohodila-li hlavou, jen zašuměly . . . A tyhle vlasy ležely ustřiženy pod soškou Marie Egyptské do předvčerejška.

Keruše si je vzala do života zpět. Však jí budou zas tak slušeti. Opět si tak hlavou pohodí, až jí zašumí; a že byly někdy odestřiženy, nikdo ani nepozná. Někdejšího lesku neztratily ani stín. Ještě se zdálo, že přecházejí více do modra a že o poznání změkly.

Keruše i v šerém obleku a s hlavou ostřihanou byla ze všech nejonačejší.

Na obličeji jejím hřích stopy nezanechal. Jen někdy svědčil zachmuřený výraz v přibledlých lících, že tenhle mladý život stržen záhy, kde vír nejprudší.

Za zdejšími stěnami teprve se půvaby její rozvily. Kdo by byl tuhle dívčici uviděl poprvé, nebyl by nikdy řekl, že jí zelený vínek na skráních dávno uvadl a lístečky z něho uschlé vítr že zanesl sám Bůh ví kam . . .

A když se vrátil mistr Milič ten večer do své světničky, jídla se ani nedotknul a na dnešek mu přece žák jeho Štěpán černou rybu uchystal . . . Sedl si za stůl, hlavu opřel o ruce a neřekl ani studentovi, aby rozsvítil. Zítra měl kázati u sv. Mikuláše latinsky... Očekával velikou schůzku. Přijdou prý i tací, kteří budou každé slovo jeho lapati, aby je mohli překroutiti v nejpřevrácenější smysl. A tu vždycky bývá dobře všecko si napsati a řeči naučiti se z paměti.

Student Štěpán neosmělil se mistra vyrušiti, až začal sám.

„Nedej a uchovej Bože! — Na půdě pěstované rukou mou vzrůstá první bodláčí . . . Planá růže, přeměněna v nejštěpnější, zvrhla se v nejzakrslejší šípek! — Toto ještě scházelo."

Hlas Miličův se nějak příliš chvěl.

„Zase snad Stormer z kurného trhu opovážil se?"

Student Štěpán si dodal odvahy a mistra se otázal, co příčinou jeho rozrušení. Bohatý praebendář Stormer byl z těch, kteří spílali Miličovi Sodomitů, pokrytců i bekartů."

„Dílo rukou mých se začíná bortiti, — na záhoně pěstovaném hlavou mou, jak mohu jen nejbedlivěji a nejsvědomitěji, — vyráží svěřepec; když hospodář usnul, přišel člověk zlý a nasel mezi pšenici koukole a koukol již vyráží . . . Toho člověka zlého musím hledati, musím nalézti, nedám si klidu, nedopřeju si pokoje, kdyby i nohy mé se rozkrvácely . . . In adiutorium meum, domine, intende!"

Mistr se vrhl na klekátko před kříž, obě tváře si zastřel rukama, jizbičkou ticho a student Štěpán položil umdlenou hlavu jen tak zpola na velmi chatrnou podušku.

Černá ryba, mistra Miliče snad jediná lahůdka, — zůstala dneškem netknuta.

III.

Za tehdejších časů plížily se pražským životem povážlivé stíny, někdy až příšerné. Mrazí podivnými skupeninami svými čtenáře, zahloubavšího se ve zlatý Karlův věk, do dneška. A vyvstávaly tu a tam i v podobě hrozivé a kmitaly se ovzduším pražským letem netopýrů i za dne. Panování císaře Karla zlaté panování, ale rez se jevil již zřejměji a zřejměji, a čistitelů pomalounku... Oko císaře Karla postřehlo velmi mnohé, ruce jeho vyplely babího hněvu, ale žel že se molu člověk nedohlídá a čím úsilovněji hospodář „pejřavku" ničí, vzmáhá se tím rychleji...

Cizinci, jichž se tenkráte hrnulo do Prahy se všech konců světa, přinesli s sebou ze svých vlastí mimo peníze vždycky skorem jen zlý mrav... Nával cizinců jaktěživ se Praze a tomuto království nevyplatil. A jestli se někdy zdálo, že lesku přidali, byl to svit kočičího zlata; a jestli se matičce naší stověžaté na oko zalichotili, potom jí vždycky tváře dravčími spáry rozdírali...

A nákazou bylo již prosáklé i měšťanstvo, — zvláště ono, které již svým jmenem prozrazovalo, odkud pochází... Pražští patriciové, mezi nimiž Němci na nejpřednějších místech, kupovali si po venkově rytířské tvrze, zemanské dvory i statky, na svém zboží zaváděli znenáhla cizí mrav, cizí zvyky, tichounce beze hluku, lid si toho téměř ani nevšímal. Jací byli páni, taká od jakživa i čeleď a kolem českých vesnic ovinovala cizina zvolňoučka, ale jistě obrovský železný kruh... Kolem měst ho již měla připravený... A proto bylo později třeba tak železných páží a tak ostrých mečů, aby ho spřerážely...

Majitelé dvorců a tvrzí na pravém břehu Vltavském severně od Prahy skorem samý cizinec, české jméno bílou vránou; na příklad Weitenpecher, Ondřej Lobl, Posenpach, František Hopfner, Mikuláš Kornpuhel, Menhart Wigolais a jen tu a tam měštěnín z krve domácí: Václav Ječmyk na Klecanech, Mikuláš z Jevička, Přibík, řečený Děkan, měšťan Nového města pražského.

Na Přemyšlení seděním „hofrychtéř" královských měst Frencl z Posenpacha.

Údolina, jež se vine od Vltavy malebnými stráněmi k východu, za jarních a letních dnů jest nejrozkošnější koutеček. Na východním cípu úžlabiny od prastara dvůr, tak z pola tvrz; obleženci by se tu však byli nemohli ani dva dni hájiti. Za tehdejška upomínal zdejší dvůr ještě tak živě na staroslovanské statky vladycké, ač pan „hofrychtéř" Frencl z Posenpachu všemožně hleděl setříti někdejší ráz odevšad. Ještě úsilovněji se o to snažil syn jeho Hync, jenž byl na vysokém učení pražském už asi devátý rok zapsán při fakultě juridické.

Hync Posenpach byl učiněným typem „studenta", kterému „praelectiones" plesnivěly, že sám nevěděl kde. Mistry, u nichž byl zapsán,

znal pouze podle zevnějšku, kolejné každým semestrem zaplatil a o další se nestaral. Že byl zapsán v universitních matrikách, poskytovalo mu přemnohých výhod už proti právu městskému . . . Letoškem zajel si pan Hync na Přemyšlení poněkud později; za posledních měsíců ho tu nebylo ani vídati, až teprve nyní. Ale přivezl si — nevěstu. Aspoň se tak vychloubal. Co nevidět, bude graduován a potom se ožení. Věřil mu však málo kdo . . . Mladý pán takovýchle řečí nikdy do opravdy nemyslel a co jen usedlíci zdejší vědí, ženil se jazykem nejméně tolikrát, kolik do roka měsíců.

Na zdejším dvoře bude hospodařiti pan Hync letos samoten a proto mu třeba i hospodyně. Z Prahy na zdejší dvorec koňmo tak pravý skok a pan Hync měl přátel více než dní v celém božím roce. V přemyšlenském zátiší možno již provésti ledacos, co by v Praze nezůstalo beze trestu.

Nevěsta pana Hynce čítala kolem osmnáctky. Styděti se věru za ni nemusel. Také jí před zrakoma lidskýma neskrýval. Čeleď ve dvoře ji i chválila, nemohli se ani dosti vynadiviti, jak prý hezounká, jen ty dlouhé černé vlasy, přecházející skorem až do tmavomodra měly nezvyklý účes, nebyly spleteny ve vrkoče, ale vinuly se šíjí a ramenoma zcela uvolněny, na skráních leskl se zlatý proužek a ve proužku červenaly, modraly se a prozelenávaly samé drahokamy . . . Bude to asi nová moda, která již tenkráte pletla panicům i pannám mozky, u mravokárců vzbuzovala hněv a u starých dobráckých lidí povážlivé pokyvování hlavami . . . Ruce nevěsty mladého pána až po ramena obnaženy, nad kotníky zlaté obručí, až leskem oči slzely, šat v předu proti všemu zvyku vykrojen, kolem boku skvostný pás, na pasu vysoce ozdobná krabička, na střevících, jež se nad prsty zahýbaly jako lodičky, nejdovednější vyšívání . . .

Však pan Hync také dbal sám až příliš zevnějšku. Vlasy jeho načechrány vyzývavě, brada upravena nejpečlivěji, kratince přistřižena, ale plna světlohnědého vousu, kabátec z nejkřiklavějších barev, rukávec jeden žlutý, druhý červený, náprsí jako brčál zelené, kalhoty saminký pruh a střevíce také tak zahnuty . . . Na hlavě červenal se mu baret s velkým šedým percem, u boku houpal se ve zlacené pochvě kratičký mečík, podobající se tak spíše loveckému noži . . .

Pochlebné jazyky říkaly, že co má jen panna nevěsta se svým ženichem na těle, hezký stateček by koupil a člověk by se nemusel o nic starati, leč jak by sloužil milému Pánubohu. Jen někdy prohodil rozvážlivější usedlík: Všeho z míry, i fintění a titěrkářství. A byly jiné dvory a trochu větší panství, jejichž někdejší držitelé na konec svých dnů ohryzovali suchý, okoralý chléb i byli rádi, že aspoň mají, do čeho by se zakousli. Tihle cizinci myslí: lehce jsme nabyli a co škodí, lehce-li pozbudeme . . . Ale takhle rozvážných sousedů bývalo vždycky méně.

Ve přemyšlenském dvorci veselo, až se v nedalekém háji i hlavy bělounkých břízek přepodivně kývaly, jakoby také dobrého byly přebraly. Hostů z Prahy skoro den za dnem i na půl kopy. A mezi hosty téměř všicknì Němci a skorem samí studenti; někteří z Bavor, někteří až od rýnských břehů a ještě jiní ze Sas i Branibor.

Otec mladého pána zdejšího, jsa hofrychtéřem královských měst, ani nepoznal, co hosté u syna projedli a propili. Pan Frencl mu přál; ať se pobaví, ať je vesel, dokud tu mladá léta... Když hlava začne kvésti, přicházívají starosti a se starostmi omrzelosť. Mimo tohoto měl ještě dva syny mladší; ale k nejstaršímu lnul nejsrdečněji. Hofrychtéřský úřad nebude beztoho děditi po něm nikdo jiný než Hync. Sám jej také zdědil po otci. Za krále Jana nasadilo se po Čechách všeho pronárodu a každý hleděl se dotříti nějaké hodnosti. Což divu, že potom Karlova ruka sice plela, čistila, ale bejlí tu přece zůstalo, kam jen kdo okem pohledl!

Nevěsta páně Hyncova ani jako by jí nebyla. Zdálo se, že ze všech nejveselejší, rty její neustále otevřeny, zvonivý její smích co chvíli proráží hlaholem rozjařenců; jak se jí oči lesknou a tváře plápolají: a což když si dovolí student host ve tvář jí štípnouti, projeti tmavými vlasy, jako když se hříbátko po hřívě hladí, vzíti ji kolem pasu a připíti na její zdraví... Děvice luská si prsty, dává se do tance nejsmělejšími skoky a tmavé vlasy se jí házejí, jakoby chtěly ochladiti zarudlé obličeje mladých mužů vějířem. Potom béře stříbrný pohár do bílé, hebké ruky, volá jméno za jmenem, pije na čest mladým pánům a potom se pokaždé rozléhá prostornou dvoranou ryk, že se až okna otřásají...

A když hosté tisknou Posenpachovi ruku na rozloučenou, hlavy jejich těžké, v očích mlhy a nemohou nalézti ani třmenů u svých ořů, jazyky jejich se sotva hýbají, a jestli některému slovu rozuměti, je kluzké, že se jím veproudí do tváří všecka krev... Mladý pán posýlá vždycky dva čeledíny, aby hostům ukázali cestu. Mohli by snadnince zlomiti i vaz.

IV.

„Jsi, pane, otec, tobě to patří předkem!“

„Můj syn plnoletý, do soukromého života nechci se mu míchati!“

„A řeknu-li, pane hofrychtéři, že jest to tvou povinností?“

„Jakobys mlčel, milý mistře!“

„Prosím tě naposled: napomeň svého syna, přetrhni schůzky ve svém dvoře, zakaž tam lehkým hejskům přístupu...

„Všude by se mi vysmáli, — mně, hofrychtéři královských měst — přátelé mého syna z nejpřednějších rodů ve městě. Mladá krev odjakživa bujná krev. Až se vybouří, pak se usadí. Lépe, pění-li se nyní, než aby šuměla, až by již měla býti ochlazena...“

Pan Frencl z Posenpachu, hofrychtéř královských měst, se již rozmrzel a odvrátil se nevrle k oknu.

Ale mistr Milič nedal se tak zlehka odbýti. Od té chvíle, kdy mu správkyně Jerusalema panna Kateřina pověděla o Kerušině zmizení, hledal, pátral, dotazoval se, přemýšlel, zkoumal, vyzvídal, až se mu úsilí jeho podařilo. Soudruzi Posenpachovi nečinili ze svých záletů pražádného tajemství a chlubili se asi dvě neděle později veřejně, že by v Praze musela býti Miličů celá kopa míšeňská, aby z jejich tenat vypletli křehounké koroptvičky. Ať prý jde za Keruši, ať jí celé nebe otevřené ukazuje, ať jí zlého ducha maluje nejděsnějšími barvami, ať

jí lichotí, ať ji vábí nejúlisnějšími slovy, — uvidí, co pořídí, vysměje se mu, podepře si ruce v bok, ukáže dvě řady bílých zubů, hlavou pohodí, na vysokém podpatku se otočí, rukama si zaluskne a pošle mu ještě — hubičku.

Mistr Milič se obrátil nejdříve na otce, aby slovem vážným synovi připomenul: nesluší se. A jak pochodil, částečně jsme slyšeli.

„Byl bych nerad, — opravdu nerad, kdybych musel tvého syna postaviti na pranýř!"

„Jak že?"

Pan hofrychtéř se zprudka otočil.

„Litoval bych, kdybych o této záležitosti musel promluviti veřejně!"

„Co že?"

Pan hofrychtéř se již osopil.

„Budu tak muset učiniti!"

„Mého syna postaviti na pranýř? — Čest našeho rodu veřejně ostouzeti? — Opovaž se!"

„Jakožto muž poctivý jsem tě upozornil ještě v čas!"

„A kde k tomu béřeš právo?"

„Kde beru k tomu právo, abych varoval, napomínal, káral? — Neptej se mne; ale otaž se evangelia!"

„Již toho mám tak dosti!"

„Přičti, co přijde, jen sobě . . ."

„Mně chceš vyhrožovati?"

„Neostýchal jsem se říci pravdu do očí samému císaři a před tebou bych se báti měl?"

„Dej si pozor — mistře — hofrychtéř královských měst v Čechách nerad žertuje!"

„A já také nemluvím na zdař Bůh!"

„Za to žes urazil císaře, seděl jsi jen několik dní, ale urazíš-li mne, hlavu tě to může státi. — Na kněze Martina se ještě budeš pamatovati."

Pan Posenpach jen syčel a vzteky všecek sezelenal.

Milič potom odešel. Ti studenti měli pravdu: Mělo by po pražských městech Miličů býti aspoň v každém kostele po jednom.

„Řekni mi, co tu jen chtěl?"

„Vyčítal nám Hyncka, chce ho postaviti na pranýř, pohaněti naši čest!"

„Ať se opováží! — Mé dobré, hodné dítě! — Pak už by se opravdu podle něho nesměl nikdo ani usmáti!"

Paní hofrychtéřka se rozdurdila až běda. A jak prudce vydechovala! Plíce jí ani postačiti nemohly. Nikdo se dosud neosmělil ani stín vytknouti na mravech jejího miláčka, všude jen samou chválu slýchala a jakou chválu! Mladý pan Hync Posenpach může se vyrovnati nejpřednějšímu pánu korouhevnímu. Slova se mu od úst jen řinou a jak vybraná, uhlazená a vytříbená! A jeho způsoby každého okouzlují. Kdyby takových měli dvořané na Hradčanech! Pan Hync bude jednou všeho pražského měšťanstva přední ozdobou. A říkali tak i mistři z vysokého učení, ovšem že jen ti z německého národa.

„Však my mu přece jednou prsty prohledneme . . . Aby potom z jeho Jerusalema nestal se Babylon, jak on vždy obráceně mluvívá.“

„Už mne tak beztoho nejednou napadlo. — Jen on sám ze všech nejlepší!“

„Všecko proti němu opětně! — Může se notně popáliti! — Já ještě polínko přiložím!“

„Od Waldhausra dali jsme si říci ledacos, ale od tohohle? — Poslechni, milý choti můj, ani bys nebyl hofrychtéřem, kdybys se neopřel!“

„Řekl jsem mu tak do očí!“

„Však tě znám a ještě nikdy jsem se v tobě nemýlila!“

Dole ozývaly se štěbetavé hlasy, přicházela návštěva, měštky sousedky: paní Rechcerová, Klementerka, Tausentmarkova, Geunherka, Wacingrová . . .

Mistru Miličovi zvonilo asi dnes v uších, jakoby v týnském kostele všecky zvony se byly rozhoupaly . . . Ostré jazyky několika měštek cizaček rozdíraly jeho dobré jméno, jeho poctivost, jeho čisté snahy, až stydno pověděti. A tyto paní byly tak cnostny, že se jim naduřelé tváře ani nezarděly, jedna před druhou že zraků neklopila, ale hleděly se na vzájem spíše předstihnouti.

Na Jerusalemu nezůstal s pokojem ani jediný kámen a což potom na těch, které za zdejšími stěnami toho pokoje hledaly a také nalezly!

V.

V přemyšlenském dvoře opět plno hostí.

Pan Hync rozhazoval nejplnějšími hrstmi. Pan hofrychtéř lehce nabyl a synáček mnohem lehčeji pozbýval.

„Tentokráte však usedlíci zdejší trnou, ruce jejich sepjaté a rty šeptají: „Netrestej nás, Bože!“ — Kde to zde kdy bývalo! Řečí, jež vycházely z úst hostů mladého pána, jakživi tu neslyšeli. Ani jim nikdy na mysl nevstoupily. A tahle děvice že by měla býti jeho nevěstou? Helmbrechtice jakás, o kterých šla všude krajem potupná pověsť — a jimiž prý Praha k vůli těmhle cizincům přeplněna . . .

Ve dvoře hlaholí hudba, cinkají poháry, proráží výskot, třesou se okna, duní podlaha a v selských světnicích ticho, někdy hospodář i na kolenou klečí a kolem děti jeho . . . Pro zlé přicházíval trest i na dobré. A ode čtyř neděl jakoby téměř každodenně sám běs zde slavil veselku. Dokud se tu neusadil tenhle cizinec, jak tu byli živi v bázni boží. Dřívější zeman s nimi jedna duše, jedna mysl. Ve všem se jeho rozumu dotazovali, pokaždé hledali rady u něho a nikdy se nepotázali se zlým. Ale vytáhl tenkráte s Karlem císařem do Vlach a na pisanském mostě ztratil život.

A bylo tu dneškem několik ženštin, jež se oblekem, řečí i skutkem podobaly domnělé nevěstě mladého pána. A jen se v kole očím kmitaly prudčeji a prudčeji, tváře se jim rděly temněji a temněji, na stolech v korbelích nejsilnější rýnské víno . . . Dudáci nemohli si ani odpočinouti a houslisté hráli již jen na jedné či dvou strunách.

Domnělá zasnoubenkyně páně Hynckova jakoby téhle zábavy královnou.

Ve tmavých vlasech jejích skvost, podobný korunce, šíje pokryta nachovým pláštěm, na ramenou bělounký hermelín, na obnažených rukou zlatá, na tři prsty široká obručí, ostatní roucho jasně modré barvy z nejtěžšího hedbáví, kolem boků ještě drahocennější pás než ondyno a krabička drahými kameny poseta, v krabičce plno lučních květin, natrhaných po lukách před několika okamžiky . . .

Dudáci pojednou umlkají, kozlíci si z hluboka oddechují, houslistovi praskla poslední struna, cimbál také tichne, hosté se kupí obdélným kruhem kolem vyvýšeniny, na níž v královské nádheře dnešního veselí vládkyně . . .

Potom jeden za druhým přistupují blíže, každý se svou společnicí, před „královnou" se uklánějí, bílá ruka její sáhá do krabičky a pohazuje své „poddané" lučními květinkami.

Pan Hync dává pokynutí hudcům, aby spustili, jak dovedou nejhřmotněji; ale kozlíci nějak přefoukáni, cimbál jakoby se byl v kus kamene proměnil a na housle beze strun hráti také ještě nikdo nedovedl.

Na prahu dvorany stojí muž nevysoké postavy v dlouhém, tmavém až na paty sahajícím rouše, tváře jeho bledy, rty skorem nerozeznatelny, ale ten svit očí jeho!

„Ještě čas — poznejte se — obraťte se — a potom: pokoj vám!"

Těmihle slovy, jež se prodraly skorem bezbarevnými rty nenadálého hosta, všickni jakoby byli zdřevěněli.

Královna se chvěje osykovým lupením.

„Kde tě, dcero milá, nalezám?"

Muž ve tmavém, až na paty sáhajícím rouše, pokročil do prostřed prostranné jizbice.

Z rozjařenců neodvažuje se nikdo ani dýchati. Zraky všech utkvívají na neohroženci, jenž se mezi ně osměluje pouhým slovem, kdežto by se do těchhle místností jiný kazatel neodvážil ani v brnění, ani s přilbou na hlavě, ani se sáhodlouhým mečem v pravici.

Hlas jeho dosud jim v uších zní. Jest to tentýž, kterému ve pražských chrámech ještě nikdo nedovedl odolati; a dovolil-li si kdo otříti se přece o proslulého kazatele, činíval tak vždycky jen za jeho zády.

„Pověz mi, dcero milá, kde se tu béřeš? — Neostýchej se!"

Muž — mistr Milič — octl se již před samou vyvýšeninou, na němž královna bleda na smrť, třesoucí se po všem těle jakoby zimnicí. A zdálo se, že i vrávorá. Purpurový plášť se jí ramenoma svezl, zlatá korunka sjela se skrání a květinky se všecky rozsypaly podlahou.

„Poznáváš-li mne?"

Mistr Milič zvýšil hlas a i postava jeho jakoby narostla.

„Mistře můj!"

Tato dvě slova rozlehla se dvoranou tak úpěnlivě, že nelze ani vypověděti.

A než se hosté nadáli, již se octla Keruše u nohou Miličových, líbajíc je a prach s obuvi jeho rtoma svýma stírajíc.

„Můžeš a chceš pobloudilce odpustiti? — Mistře můj! — Zhřešila jsem, zapomněla jsem se — smiluj se nade mnou!"

„Vstaň, dcero milá, odvrz všecku tuhle marnosť s těla svého a máš-li tolik síly, pojď a následuj mne!"

„Oho, smělý mistře! — Zde pánem ještě já a do těchhle věcí i mně jest promluviti. Keruše zůstane zde, pokud se jí zalíbí... A tebe, neodejdeš-li dobrovolně, vymrskati odtud dám a psy vyštvati!"

„Chraň mne, mistře... Bez tebe bych se odtud nikdy nedostala... Byla bych ztracena na věky!"

„Vstaň, dcero milá, vzchop se a následuj mne!"

„Zde zůstaneš! — Já si tě koupil, já mám na tebe právo jediný a nikdo jiný! — He! — Pacholci!"

Pan Hync až osípěl, jak se rozkřikl po čeledi.

„Vezmi si zpět pekelskou mzdu, zde máš všecken svůj šperk..." Děvice klečíc dosud na kolenou, shazuje s rukou i ramenou zlatá obručí s náramky k nohám mladého pána.

„Ani se nehneš odtud!"

Mladý pán zastoupil své „nevěstě" cestu ke dveřím.

Mezi soudruhy jeho vzniká podivný ruch; tak se zdá, jakoby se na mistra umlouvali. A ženštinám jeví se již kolem rtů potupný smích.

„Ve jménu božím! — Vstaň, dcero, a pojď!"

„Pokus se, holohlavče, můžeš-li!"

„Ještě jednou: ve jmenu božím!"

„Třeba ve jmenu ďábla!"

Dvorem slyšeti nezvyklý ryk, jakoby se sem hrnulo plno lidu.

Pan Hync vyhlédá oknem. Opravdu: nádvořím hemží se plno sedláků. V rukou jejich podávky, hole, cepy...

„Tím tys vinen... Tys je sem poštval!..."

Mladý pán přiskočil k mistru, udeřil ho ve tvář a uchopil ho za bradu.

Sedláci již v síni. Když šel Milič nedalekou vesničkou, poznali ho, tušili, kam má zaměřeno a všickni jakoby si řekli: „Půjdeme za ním, aby se mu nic zlého nepřihodilo."

„Za to tě bude, chlapče, souditi Bůh; já nikoliv. Chtěl jsi k posměchu učiniti mne a budeš k posměchu hroznému jednou sám. Dej si pozor, jak za tahle léta svá i za dnešek budeš pykati. A vezmou, což jejich jest, — i tvoji společníci. Povstanou v Čechách časy, že vám, vy cizinci, přecházeti bude sluch i zrak, kdy budete volati: „Hory padněte na nás a pahrbky přikryjte nás!" — Hory se nehnou, pahrbky vás neochrání a bude vás tenhle lid — tenhle vesský, ryzí, nezkažený lid trestati, že byste se raději viděli kolik sáhů pod zemí. A jestli se podaří komu z vás ujíti, s hanbou odtáhnete... Náš lid vám zaplatí, jen až se mu otevrou oči, až vás důkladně pozná, až vám s pokryteckých tváří strhne škrabošku... A což vy, které natíráte líčidlem oči svých, ozdobujete se ženskou okrasou, sedíte na loži, před kterými

stůl ozdobný, kadidlo výborné i mast vzácná položena na něm, kterým muži z pouště kladou na ruce náramky a na hlavy věnce krásné? — Neobrátíte-li se, budete souzeny soudem cizoložnic, soudem prolévajících krev a kamením lidu budete ukamenovány . . .“

Ve dvoraně mrtvé ticho. Jen Miličův hlas hřmí, jakoby již nyní volal na všecky boží soud. Helmbrechticím na rtech posměch mizí, hlavy jejich klopí se k zemi, mladí pánové rozpačiti, Keruše u nohou mistrových lpí zrakem na zachraniteli svém a ssaje slova z jeho úst do svého vnitra jako včelka z květin med, potom vstává, ustrašeně se kolem rozhlíží, už jí nepřekáží nikdo . . . Pan Hync se klepe, jakoby se o něho pokoušela horečka . . .

Mistr Milič odchází a za ním krokem kolísavým plíží se — Keruše v jasně modrém šatě, ale s hlavou ostříhanou a v rukou se svými vlasy, jež od několika dnů měla uměle na skráních přidělány.

Lidu se však odtud nechce. Tak se zdá, jakoby zamýšleli těmhle pánům dáti na pamětnou . . .

Mistr postřehl záměru jejich přebystrým okem.

„Odejděte, drazí moji, v pokoji! — Tyhle všecky bude souditi Bůh, ale trochu přísněji, než byste toho dovedli vy . . .“

Venkované poslechli na slovo.

Ve dvoře pořád ještě ticho. Mladí pánové se rozjeli za malou chvilinku a společnice jejich každá jinou branou ku Praze zaměřila. A kde mohli, všude se cestám vyhýbali, aby se s lidmi nemuseli setkati . . .

Pana Hynce rozbolela hned potom hlava, že museli dva jezdci nejprudším tryskem do Prahy pro lékaře, vyhlášené mistry artis medicinae, poněvadž prý se mladý pán míjel s rozumem.

Ještě téhož večera odebral se hofrychtéř královských měst v Čechách ku inkvisitoru Johlinovi s mnohými žalobami na smělého mistra, který nečinil tak zcela žádného rozdílu mezi osobami a kdysi řekl i samému Karlu císaři, prstem na něho ukázav, tuť že jest veliký Ancikrist.

VI.

Kosti Miličovy práchnivěly již drahně let v daleké, cizí zemi francouzské, kamž se proslulý mistr odebral, aby se v Avignonu na dvoře papežském ospravedlnil z mrzkých žalob, jež na něho od „dobrých přátel“ vzneseny. Podařilo se mu to úplně; ale rodné vlasti víckráte nespatřil. Kardinál Albanský, Miličův zvláštní ochrance i záštita, čta poslední list proslulého pražského kazatele, pro slzy téměř na řádky ani neviděl a jiným jej ukazuje, Miliče i blahoslaveným nazýval . . .

Semeno však, jež nasel ve městech Pražských, rozneseno větrem do všech končin českých zemí a vybujilo svěžestí nejslibnější. Vzduch rok od roku čistější; ale cizinci se mohou po něm zalknouti. Ani nevidí, ani neslyší; jen bílé pěny málomocného vzteku na odulých jejich rtech svědčí o záští, kterého nelze ani vypověděti . . . Až se jednou

sehnali na Prahu egyptskými kobylkami, jež hejny svými i slunce leckdy zastiňují.

A je těch cizáků všude rozložených, jako někdy vojsk krále Nabuchodonosora před Jerusalemem. A v řadách jejich všickni ti pražšti Kornpuhelové, Tafelrungové, Geunherové, Tausentmarkové, Wacingrové, a Wigolaisové . . .

Na Vítkově hoře nadělány na rychlo nové sruby... Mezi obhajci i ženštiny. Bratr Jan měl sice jen jedno oko; ale postřehl vše nejbystřeji za tisíc jiných.

Kam jen může člověk zrakem dohlednouti, všude se hemží nepřátel v nejpestřejší směsici.

Nejstarší ze ženštin na srubu vyniká postavou i nad samé bojovníky, již tu rozloženi. Jest oděna v roucho šeré barvy, popelavé vlasy na hlavě její zavinuty ve dva pletence, zrak upřen neodvratně v tu stranu, kde mezi nepřátelskými praporci i korouhev pražských měst, chvílemi zakmitne se jím až příšerný zásvit, čelo se ženštině svrašťuje, popelavé obrví se stahuje, rty tisknou se k sobě křečovitěji a kmitá se jí kolem nich jizlivější a jizlivější smích. Kolem boků téhle ženštiny podivný pás, tak jakoby z dlouhých černých vlasů, přecházejících až do tmavomodra, byl upleten.

„Je to on . . . Poznávám ho zcela určitě . . . A jakoby jim Praha patřila . . . Táhnou pod nápodobenými korouhvemi městskými . . . Hync Posenpach!“

Ženštině na srubu vydral se nyní ústy děsný smích.

„Podívej se, bratře Jenc, poněkud v levo . . . Hned vedle míšenských praporců . . . Tenhle cizák pohaněl někdy mistra mého paměti nezapomenutelné . . . Mistr můj ho proklel i s jeho soudruhy . . . Bídák si jde ku Praze pro důkladnější odplatu . . . Ta, jež ho již stihla, byla pralehounká . . . Musel pro pustý život svůj jezditi pražskými městy na dřevěném oslu a když potom šašek krále Vácslava zpíval tisícům a tisícům v berounských lesích, jak toho nedovedl žádný pták: „šťastnou cestu — šťastnou cestu,“ — pan Hync Posenpach táhl s nimi . . . Dnes z rodu jejich po Čechách ani jediný . . . Jeden se i na rozumu popletl, viselce se šibenic stahával i odnášel je na Rybníček ku pohřbu „poctivému.“ — Mikši Zúlovi i pravou nohu utrhl . . . Uvidíš, bratře Jene, jak na něm kletbu Milíčovu vykonám . . .“

Čelo bratra Jana zataženo chmurným oblakem.

Nepřátel hlava vedle hlavy, šiky jejich jako pohyblivé hradby; již se octli na samém úpatí hory Vítkovy, již se chystají k útoku . . .

A na srubech obhájců ani tisící díl.

Ženština na samém okraji dřevěné věže se ani nehýbe.

Zrak její neustále upřen v tu stranu, kudy hřebenem útočníci stanou co nejdříve pod srubem, na němž připraveny kamení celé hromady . . .

„A kde tvá zbraň, Keruše?“

Bratr Jan se teprve nyní obrátil ku ženštině, jež se podobala z pozdáli věštkyni Moranině . . .

„Má zbraň, bratře, tuto.“

Ženština ukázala na podivný pás kolem boků svých.

„Na těchhle vlasech, jež jsem si ustřihla, aby mne znovu nezavedly v propasti, kde křesťan věrný hyne už na zemi pro věčnosť, a do dneška na památku i svědectví uchovala, — na těchto vlasech ho zardousím — uvidíš — beze vší jiné pomoci."

Bratr Jan se až zachvěl příšernými zvuky, prorážejícími z hrdla Kerušina.

„Ty ho znáš?" —

Ale bratr Jan Kerušiny odpovědi již neslyšel. Němci se obořili na srub nejprudším útokem. Rohy jejich duněly jakoby k poslednímu soudu. —

Mezi Čechy povstává zmatek, celý zástup dává se na útěk . . . .

Jen palcát v pravici bratra Jana sviští ve vzduchu sykotem nejstudenějšího severáku a dopadá na hlavy útočníků, že se rozskakují s přilbicemi i lebky jejich. Náraz Němčíků však co chvíli prudší a prudší . . .

Na srubu božích bojovníků již jen hrstka.

Ženština v šerém šatě a s pasem z tmavých vlasů kolem boků mezi nejpřednějšími.

„Křesťan věrný nesmí před ancikristem couvati! — Vytrvejte — pro jmeno boží — pro pravdu boží —"

Se srubu sype se nyní na útočníky lijavec kamení a střely jen hvizdají.

Trocnovský ocítil se nejednou v nebezpečí, již ho i Míšňáci se srubu za nohy táhli . . .

Ale ženština v šerém šatě všude a všude . . .

„Pro pravdu boží, kterou kázal mistr můj — pro slovo boží, za které umřel mistr Jan . . . vytrvejte, bijte, bijte, všecky ubijte, nikoho neživte . . ."

Palcát Žižkův už zase vzduchem syčí a hromem na hlavy míšeňské dopadá . . .

Němci by rádi couvli, ale nemohou pro šiky, jež za nimi . . . . Padají k zemi a chrání se proti šípům a kamení již jen štíty . . .

Češi opouštějí pojednou srub a vrhají se na zmatence smrští.

Keruše před nimi jen s holýma rukama. Náhle octla se obrovským skokem u hnědouše, jejž jezdec vší silou chce obrátiti, aby se z tohoto víru vyprostil či vyvázl životem, a než minul okamžik, kůň se vzepjal, zařičel vší silou, ze slabin vyvalil se mu proud krve a německý rytíř na zemi.

„Shledáváme se — shledáváme — Poznáváš mne?"

Ženština v šerém šatě naklonila se až k Němčíkově obličeji.

„Uškrtím tě — těmihle vlasy zardousím —! Jsem Keruše, — někdy z domu Kateřiny Hofartovy, potom věrná učennice mistra Miliče a všech, kteří za ním přišli . . ."

„Zmije jedovatá!"

„Jak chceš, bídáku!"

Rytíř hází rukama, sáhá po meči, ale nemůže ho dosáhnouti . . . Již cítí kolem hrdla hebounké vlasy, jak se přitahují těsněji a těsněji... Tváře mu nabíhají, oči mu vystupují . . .

„Za pohanění mistra Miliče — Slyšíš? — Rdousím tě zrovna těmi vlasy, které jsi hladíval, o kterých jsi říkával, že bys chtěl na nich položiti svou hlavu ke smrti . . . Za mistra Miliče! — Tak bídně žádný z tvých druhů nehyne, — právě se řítí dolů do propasti . . . Slyšíš, pane Hynku? . . .“

Ženština zatáhla nyní hrdlo rytířovo, jak mohla nejpevněji . . . .

Potom vstala a rozhlédla se kolem . . .

Srub prázdný, obhajce na něm ani jediný, ale zabitců všude, kam jen okem utkvěla . . . Němčíci již na všech stranách na útěku . . . Před branou kněz s velebnou svátostí, kolem něho střelci s kušemi a plno selského lidu s cepy na ramenou . . . Slyšeti i slavné hlaholy staroměstských zvonů pražských, kněz zdvihá velebnou svátost do výšky a nyní teprve povstává v Zikmundově vojště zmatek, jakéhož se dozajista ani ve snách nenadáli dnešním jitrem.

Na druhém břehu Vltavině císař skřípe zuby a po tvářích jeho řinou se slzy málomocného vzteku . . .

Pod Vítkovem leží Míšňáků i jiných se zlomenými vazy na dobré dvě stě . . .

Ženština v šerém šatě začíná se náhle potáceti; ani si nebyla všimla, že se jí přede chvílí dva šípy zaryly přímo nad srdce a že roucho její všecko zkrváceno.

„Mistře můj, tvá kletba vyplněna do jediného písmene . . . Vidím tě, — vidím — již jdu . . . Byla-li ještě na mně skvrna jaká, dnešek ji zahladil . . . očistil . . .“

Na tak zvaném poli Špitálském síla Pražanů, všichni na kolenou a krajem rozléhá se nejmohutnějšími, tak až z útrob duší a srdcí řinoucími se zvuky vítězná píseň: „Tě Boha chválíme . . .“

Zpěv zaráží zcela zřetelně na temeno hory Vítkovy, kde ženština v šerém šatě, někdy magdalenitka Keruše a potom z nejvytrvalejších horlitelek za „svobodu slova božího,“ — opírá si hlavu o zkrvavělý kámen a se slovy: „Tě Boha chválíme“ — znenáhla dodychává.

Opodál Němčík, kolem jehož hrdla zataženy pletence tmavých, promodrávajících vlasů, — již studený: pan Hync Posenpach, z rodu někdy ve pražských městech nejpřednějšího, v němž hofrychtéřská důstojnost ve královských městech po Čechách byla dědičnou, — poslední.

Na úpatí hory se zlomenými vazy a obličeji až běda zhyzděnými Kornpuhel, Tausentmark, Geunher, Tafelrung a Wacingr . . . V rodných krajích se jim po životě v Čechách a v Praze zvláště zastesklo těžce a když sbíral Zikmund vojska se všech končin světa a sehnal všecken možný pronárod pod říšské korouhve, přitrhli do jeho řad i někdejší pražští měšťané s vlajícím praporcem, na němž erb hlavy Českého království Ale se zlou se potázali. Přišli se pouze přesvědčit, jak tvrdou poduškou naše půda nepřátelům, i když umírají, a že mistr Milič paměti nejslavnější jakživ nemluvil zbůhdarma.

Těla jich zůstala pod Vítkovem nepohrobena. Jen psi ohlodávali rytířské kosti a krkavci s celou druží ptáků dravců zkoušeli na nich sílu svých spárů a ostří zobáků . . . Na temeni bělely se dlouho a dlouho kosti zardousencovy s černými vlasy . . . příšerné svědectví odplaty Kerušiny a kletby někdy Miličovy.

Ve vesničkách kolem Prahy oddychují si až z hlubin hrudí, protože se tihle cizáci se svým pustým mravem, drzým čelem a hadím srdcem už nikdy do zdejších dvorů nevrátí a kdyby se snad zachtělo některému jejich dědici, přivítají ho cepy a pokřikem: „Bijte — dobijte — nikoho neživte — — —“

Z básní Otakara Červinky.

Kokořín.

le kol mne šerého zdi hradu trčí,
jak ze skály by vyrostly ty stěny,
v před bílá mohutná věž oblá stojí
jak zkamenělý starý vojín v zbroji
na hlavě šišák hrdě naražený.

Jest nedostupné věže ostré témě
v střed rozpoltěno blesku divou zlobou:
jak sečná rána v bojovníka lebi
se černá jizva v nebe blankyt šklebí,
z níž sokoli a orli mozek klobou.

Za cimbuřím, jak za kloboukem pero,
jež po junácku, směle lupič vsadil —
se břízy jemné listí kloní stranou
a zachvívá se, větérky jak vanou —
jak zoufalec by do propasti pádil.

A na zdech, na nádvoří tráva, stromy;
hle přes zeď zvědavě jak borovice
se napjala a hledí přes ohradu
a zvídá, co se děje v tichém hradu:
jen švehol slyší družné vlašťovice.

A mlčí les. Takť jasný, tichý, vonný,
a nad ním žár dlí slunka poledního.
Jen časem skály sesouvá se písek
a časem kohout pěje z blízkých vísek —
jediná známka času kvapícího.

Ba písek sesouvá se stále, stále
jak v hodinách sypacích velké paní
přírody, která nepostojíc chvíli
jak dojdou hodiny — je z novu schýlí
a rodí nové tvary z umírání.

Ba sesouvá se, zapadají stěny!
V tom čarokrásném, tichém kolem dolu,
vroubeném skalami, se vše zdá stálé
jak na věčnost — a přec! v té každé skále
čas hlodá — v srdci lidském červ jak bolu.

Že, přijdu-li sem ještě ve svém žití
a pohlednu-li s hradu toho dolů,
tvar tentýž bude na něm sice vrytý,
však onen, dnes jejž vidím, bude smytý:
my nesejdem se tak již v žití spolu.

A hledím do modra ku mocné věži
nad kterou krahuj v smělém letu krouží —
i hledím za ním v dál. — A vůně mechu
mně tisíce přináší vonných vzdechů —
já nevím však, kam mysl moje touží. —

Bajan.

Zpěv umírajícího vojína.

Hranici mi nyní složte,
bratři v boji.
Nejvýše mne na ni vložte:
Den kdy nový duši svítá,
nech uvítám Svantovíta,
otcové jak moji.

Po bok Elu, meč též věrný,
bratři v boji,
pás též Svantovíta černý
vložte na hranici vzňatou,
abych vznes se v oblasť svatou,
otcové kde moji.

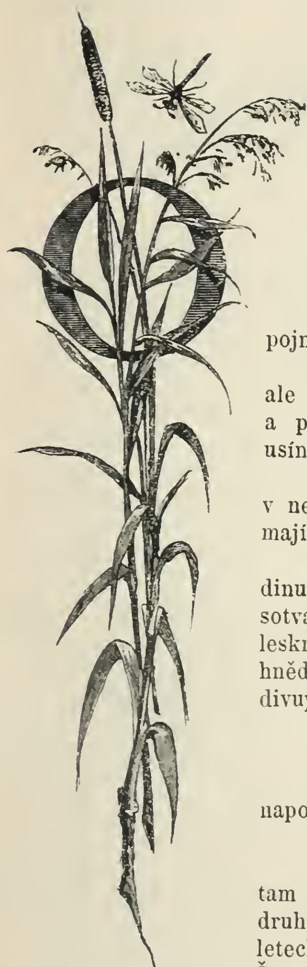
S bohem Lerte, sestro sladká,
bratři v boji!
Odcházím, kde otec, matka.
Uvítám já vlast svou dávnou,
pozdravím ji hymnou slavnou,
otcové jak moji.

Daleko tam za vlnami,
bratři v boji!
sejdu já se opět s vámi
po života vlnobití,
v zemi té, kde krasší žití,
otcové kde moji.

U okna.

Kresba

od **Jakuba Arbesa.**

pojný noční dech. Vonný, sladký, omamující…

Každé zavanutí jemného vánku vzpružuje, ale duše se kolébá na sladkých vlnách lesní a polní vůně — sní, dumá a občas skoro usíná . . .

U okna prosté světničky stojí statný muž v nejlepším věku, dívaje se snivě v kraj, dřímající v čarokrásné letní noci.

Měsíc v úplňku nad pahorkem stříbří hladinu rybníka — tu a tam na obloze kmitavá, sotva viditelná hvězdinka — a nade vším, co leskne se v stříbře luny nebo v stínu šedaví, hnědne nebo se černá, rozložen konejšivý klid divuplné červnové noci.

Vábné to zákoutí!

A přece se mu po leta vyhýbal — po leta…

Však dnes, nemoha odolati, zavítal sem naposledy . . .

Dlouho stojí zadumán, pak zašeptal:

„Kývejte jen, vy zádumčivé vrby a olše tam kolem rybníka — kývejte! Bývaly jste druhdy mladší, pružnější — dnes, po dvaceti letech, kýváte už zemdleně jako stařeny . . . Šum jen, ty větře lesem — rozhoupej vrcholky štíhlých sosen a zapěj svou svištivě hučivou noční píseň, budící v duši nevýslovně tesknou mlhavou předtuchu“ . . .

A přece jest šťasten, možno-li tak nazvati teskně radostný klid, s jakým pohlíží v nejbližší budoucnost.

Duší jeho táhnou vzpomínky.

Zdá se mu, žeť minulost jeho vlastně několikadenní sen . . . Několik okamžiků: milých i trpkých, radostných i bolestných — nic více… A z těch jen ten neb onen vyhupuje se jasněji před duševním zrakem jeho — ostatní jako v mlze . . . Zdá se mu, že nemá smyslu než pro budoucnost. Vše co za ním, splývá v mlhavé chaos, — vše, co před ním, vystupuje jasně, plasticky . . .

I vidí v duchu bytost, která se za několik hodin stane jeho na vždy i na věky . . . Nejspanilejší, nejvábnější zjev ženský — Junonu a Venuši zároveň.

Náhoda je byla svedla, náhoda je spojí . . . Ani neví, jak zasloužil si vzácného štěstí, že skoro již bezradostný život jeho vdovský oživí bytost tak luzná, tak přežádoucí, že osiřelým dětem svým, těm drahým, ba nejdražším klenotům přivede nejvzácnější skvost: vzornou matku, která je miluje a milovati bude jako miluje jeho . . .

A přece je mu teskno . . .

K neuvěření — k nepochopení!

Skoro se mu zdá, žeť posud týž, jakým býval, když před dvaceti lety zde v té útulné jizbičce, — ano, zde, právě u tohoto okna — poprvé stiskl Haničinu ruku, když poprvé pocítil mírné zachvění její ručky ve své, když poprvé ji přivinul k ňadrům a tisknul první — vášnivé, plamenné políbení na její kypré žhavé rtíky . . .

A vše to již pouhý sen . . .

Rtíky její už dávno oněměly, a srdce její, to dobré věrné srdce přítulné, vášnivě milující bytosti — to srdce srdcí už dávno práchniví. —

Však co to? Nebyl to první akkord slavíka?

„Ano, ano,“ šeptá — „tam v temném houští panského parku u fontany“ . . .

Náhle táhlý, zvonivý tón, pak jásavě třepotavý stříbrozvuk, jako když jemná ručka ve stříbrné struny sáhne . . .

Ano . . . Toť pozdní zpěv slavíka — umdlený již, jaksi chabý a přece podobně okouzlující, jako v dobách jarní svěžesti a rozplameňující vášně . . .

„Ano, ano,“ šeptá, „to býval tvůj nejmilejší zpěv, Haničko má drahá, drahá . . . Vidím tě, ty tichá, dobrá sladká duše před sebou, jak nasloucháš... V bleďoučké tváři tvé zračí se napnutost a zádumčivé snění. Klidné modré oko tvé upřeno na mne, jakoby v tváři mé hledalo výraz ozvěny milého pocitu, něžnou duši tvou právě rozchvívajícího.

Však co to? Bleďoučkou tvářinku tvou přelétla lehynká chmura... Byl to stín bolesti nebo zármutku? . . . Ne, ne! Tvá věčně smavá tvář neznala zakabonění... Bylas mi andělem smiřujícím i s protivenstvími nejtrpčími — vždy klidná, oddaná, trpělivá — vždy . . .

. . . A vedle tebe vidím Annu — ohnivou, vášnivou svou nevěstu... Černé hluboké oko, granátová líc, havranní vlas, kyprý žhavý ret . . . Oh, pouhá vzpomínka již rozehřívá, rozpaluje . . .

. . . Však proč ty, má Hanno drahá, drahá — — Ne, ne — toť přelud — klam . . . Obraznost se mnou zahrává . . . Ne, ne, — ty nevraštíš své hladké čílko — neslyším tvého hlasu — ty nevzlikáš... To přeletla chmura luny tvář — to šumot nočního větru v dáli — to svištivě stenavý šelest sosen — zádumčivé úpění větrem rozkývaných starých vrb a olší“ . . .

A zase zavanul v okno opojný, omamující, sladce vonný dech... Rozvívá a rozplameňuje . . . Hanna i Anna stojí před duševním jeho zrakem. Obě tak nevýslovně milé a luzné . . . A dnes, teď kdyby měl voliti — — Ne, ne — nebylo bý možno . . .

„Ne, ne, ty sladká Hanno,“ šeptá zase, „ty jí nezávidíš — ty se nermoutíš, nemůžeš rmoutit... Slyš! Slavík zase jásá... Ach — ty's něma — vidím tě umírající . . . Držím studeným potem zvlhlou ručku tvou ve své a dívám se ti v hasnoucí oči . . . Na prsou Atlasova tíže, palčivá slza dere se v oko, srdce div se bolestí nerozskočí . . .

. . . Tak živě jsem si okamžik ten posud ještě nikdy nepřipamatoval jako právě teď . . . A proč, proč? . . . Ustaň, ustaň, slavíku, jásati! Zasténej, zaplač — mé srdce rozechvívá nevylíčitelná tesknost...

. . . A přece z rána, za několik hodin již budu státi po boku Anny u oltáře . . . Skoro se mi zdá, že dopouštím se nepromíjitelného hříchu . . .

. . . Jak jsme my lidé podivní! Nenávidět dovedeme — pro nenávist jest v srdcích našich místa dost a dost — pro lásku však — — Sto, tisíc bytostí nenávidět zdá se nám býti hříčkou — láskou k dvěma bytostem až srdce překypuje . . .

. . . A slavík zase jásá . . .

. . . Či není to jásot? Snad také želí a truchlí — a jásavý zpěv jeho jest pouhý klam . . . Však, ne, ne — on netruchlí — čas vyrovnal bolest dávných dnů — on jásá . . . Toť přitlumený, sladce zádumčivý jásot . . .

. . . Podobně jásá moje srdce . . . Chvějíc se v zpomínkách, nemůže pochopiti, že přece ještě může býti šťastno . . . Promiň, promiň, Haničko má drahá . . . Tobě zpomínku nejsladší — a matce tvých dítek — oh! nemám slov — jsemť přece jen člověk — —

. . . Však pryč, pryč odtud — Srdce mé teď buší, div se nerozskočí“ — — —

Odstoupil od okna a opustil jizbu . . .

A dlouho, dlouho ještě slavík kvíle a sténaje jásal . . .

Večerní idylla pusty.

K obrazu Jar. Věšína.

Večer nachýlil se k širé, nepřehledné pustě. Žádný pahorek, žádný strom neruší jednotvárnost hnědé roviny; jen tu onde trčí z nejasné čáry obzoru vysoké čerpací bidlo nad opuštěnou studní. Mír hluboký vůkol.

Pojednou oživila tu končinu malá karavana. Chatrné vozíky, tažené hubenými koníky a přepjaté děravými plachtami; pod obručemi jejich scvrklé stařeny v hadrech a polonahé čiperné děti; vedle vozů a za nimi statně sobě vykračující muži a ženy, mladíci a dívky, štíhlých postav, snědých obličejů a jiskrných očí, havraních kadeří a sněhobílých zubů, oblečení namnoze bídně, ale vesměs nápadně a pestře — vše to plno špíny, ale zároveň plno malebnosti, plno živých barev a třpytivých tretek, jež míhají se na fantastických oděvech mužů, na rozhalených hnědých ňadrech a v rozcuchaných černých vrkočích žen. A podivný průvod ten ozývá se smíchem a hlučným hovorem, vřískotem dětí a chraptivým štěkotem psů . . .

Večerní idylla pusty. Obraz Jarosla

Jaroša. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

Kdož by neuhodl, že to četa zajímavého národa, který vyšel bůh ví odkud a putuje světem bez cíle a bez konce, národa, který jest zosobněním nezkrocené volnosti, postrachem usedlých, rozšafných lidí a vítaným zjevem pro básníky i malíře?! Jeho vlastí jest širý boží svět a hlava jeho ukládá se ke spánku tam, kde jej zastihne tichá hvězda večerní. Vždy nalezá tu ještě na zemi, rozdělené a rozměřené soběctvím lidským, nějaký koutek, kde jako nepovšimnutý nebo trpěný host zříditi může na krátko svůj nestálý krb, rozbíti svůj děravý stan.

Zde na šíré pustě není ovšem starosti o příhodné tábořiště. Zvoleno místo u močálu, ovroubeného rákosím. Brzy vypjalo se tu několik stanů a kolem nich rozvinul se v záři plápolavých ohňů čilý, strakatý ruch.

Jeden vozík popojel však trochu dále od ostatních. Náleží mladému cikánovi, který si před nedávnem založil samostatnou domácnost. Jest ovšem po cikánsku skromná: žena, dítě, vozík, kůň, pes, něco bídného hamparátí a — dost.

Vozík se zastavil. Cikánka slezla, uloživši děcko ve voze do měkkého sena. Pak nabrala vody do černého kotlíku, jenž na to zavěšen na řetěze pod čtyři v zemi zaražené a nahoře svázané tyče. Veselý plamen zaplápolal pod kotlíkem. Jaký v něm obsah klokotá, bzučí-li snad nápěv známé cikánské „o pěti prstech“ — což nám po tom?! Jisto jest, že bude zdravým cikánským žaludkům chutnati jak náleží. Cikánky není prozatím u ohně potřebí. Vlezla tedy zase do vozu, kamž ji volalo děcko vřískavým pláčem. Konejší a uspává je tam ve svém náručí. —

Cikán — švarná postava v malebném kroji uherském, s opentleným čikošem na havraních kučerách — vypřáhl zatím koně, pomohl ženě při zřizování ohniště a svléknuv pak těsný kabátec s pestrými šňůrami, opřel se pohodlně o vůz. Zahleděl se do plamenů, šlehajících kolem slibného kotlíku. Teplý vánek večerní dýchá mu v rozhalená prsa. Šero houstne po široké pustě a na nebi proskakují tu a tam kmitavé hvězdičky. Cikán hledí snivě do ohně, na pustu, k obloze. Jakýs neurčitý teskně blahý pocit, štěstí volnosti, kouzlo svatého klidu a večerní poesie vlní se jeho nitrem. Neviditelná peruť čehos tajemného, ukrytého tam kdesi daleko za šerým obzorem, vysoko nad bledou oblohou, ovívá jej a dotýká se lehce jeho duše. Bezděky sáhl do vozu a v rukou jeho objevily se — staré housle. V těch dřímá mluva jeho duše. Probudil ji trhnutím smyčce — zalkala, zajásala a zvučí podivnou, neuměle improvisovanou a přece tklivou hudbou. Těmto strunám svěřuje, jimi vylévá on své city a vášně: jimi plesává i tesknívá, jimi toužívá i zuřívá. A teď se jimi — modlí.

Tato prostá, neuvědomělá pobožnost je přece dojemná. Rozumí jí snědá cikánka, tisknoucí tam ve voze k ňadrům usnulé děcko; zdá se jí rozuměti též hubený kůň, jenž tu kloní hlavu nad vojí jako v zamyšlení, a také chundelatý pes, hledící nepohnutě do šeré pusty, jakoby naslouchal té cikánské modlitbě houslemi a smyčcem . . .

Taková jest asi nálada idyllického výjevu, jejž mladý nadaný umělec staví před zraky naše.

Kus jižní Moravy.

Líčí

Jan Herben.

II.

Po těch všeobecných rysech, které jsem trpělivým čtenářům již podal, bude dobře, když nahledneme, jak se říká, do kuchyně našich „Hanákův“, když oslavíme s nimi některou rodinnou slavnost i zabesedujeme si s některým jednotlivě.

Rodinné slavnosti jako křest, svatbu, pohřeb „Hanáci“ slaví vždy ještě starožitným spůsobem jako společenské slavnosti masopůst a hody. Ba starožitným! Z mnohých těch zvyků hledí na nás celá století.

* * *

Přál bych každému zažiti starou svatbu, slyšeti ty zajímavé promluvy, přípitky a žerty. Obrázek to velmi utěšený. Jaká to ráznost i něžnost, jaké dvoření, poklony i žertovný humor s vtipem jeví se tu odznakem pospolitého života našeho lidu za dávných časů, jehož si nikdo nevšímá. Jaké to sebevědomí svobodného člověka a jakési stavovské důstojnosti zračí se již v pouhém oslovování osob. Nejinak jsou si navzájem nežli: „Ctný, slovutný a šlechetný pane hospodářu!“ — „Ctný a poctivý mládenče!“ — „Ctný a slovutný pane řečníku!“

Nedivte se, že začínám svatbou. Stav manželský je prastaré zřízení. Starší než pyramidy a tolikéž plné hieroglyfů, jichž čísti každý nedovede. Tím více v nich poesie. Jako mladí opeření ptáci v jistý čas vyletují z hnízda, tak mladí lidé v jistý čas vstupují ve stav svatého manželství. Jsou dospělí. Avšak jiný ještě zajímavý podnět nutí k manželství. Mladý, ve statek se uvazující hospodář dle věkovitých tradicí nemůže zúčastniti se života „veřejného“ bez hospodyně. Není súsedem, nemůže býti výborem „v ubci“.

Starý mládenec je zjev, který se u „Hanáků“ vyskytne snad jenom jednou za sto let. Nejstarší lidé v Brumovicích nepamatují se na „starého mládence“, leda by byl naprostý mrzák od narození. Starou pannu najdeš spíš. Ta je potom ve všech růžencových růžích, bratrstvech, srdcích Pána Ježíše a dohlíží na faráře. Pamatuje si, kolikrát panáček do roka při mši kýchli a bude v rozpacích se svým svědomím: „smijú-li to pan falář.“

Když se ukončí sklízeň a obilí se sveze na sýpku, když se oslaví vinobraní a dozrávají martinské husy, „tenkrát jsi, má panenko, tenkrát jsi má“ pomyslí si nejeden Janíček o své Haničce. Svatby bývají nejčastěji na podzim „na mladé víno“.

Když se „pacholek“ rozhodne, že se ožení (— což bývá po tříleté službě vojenské nebo po třetí odvodní třídě —) jde s otcem svým a některými příbuznými k rodičům své vyvolené. Pravidelně ve čtvrtek „s vícerou“. Když příchozí vejdou do jizby, otec ženichův dá pozdravení: „Pochválen buď Ježíš Kristus, dej vám pámbu dobrej večír všeckým

vespolek!“ a vpadne in medias res: „Tí dvá mladí lidé se chcú vziti, my téj vůle nechcem a nebudem lámati . . .“ a už pak dále, jak mu připadne, ale vždy jakoby ze staré listiny četl. Tak začínají námluvy. Ovšem že předcházelo velmi mnoho scen sladkých, zoufalých, slibův a žárlivosti mezi mladými dle předpisů té písně věčně staré a věčně mladé, k nimž nevolán ani otec ani někteří příbuzní.

Rodiče obou stran zasednou za stůl, umlouvají pole, jalovice, peníze a protože v domě nevěstině vědělo se o tomto nenadálém překvapení, jsou i s jich strany svědkové při koláčích a „božích milostech“, jak se křehotinám říká. O „Jeníčka a Haničku“ se již nikdo nestará, což jim není nevhod.

A již v pátek ráno ženich a nevěsta jdou spolu na faru na katekismus, takže v neděli ponejprv spadnou již i s kazatedlnice. Zasvěceným kruhům nebylo dávno žádným tajemstvím, komu Hanička dává v neděli za klobouk muškát nebo voničku. Avšak od první ohlášky nevěsta dává ženichovi veřejně za klobouk proutek rozmarínový.

Sobota před druhou ohláškou bývá rozhodna. Kdyby si ženich nepřišel sám k nevěstě pro voničku, je po — svatbě. Přijde-li však, dostane voničku větší a na neděli o třetí ohlášce největší, jaká může být. Voničce někde říkají pérko.

Již od druhé ohlášky zve se na svatbu. V neděli o třetí ohlášce volí se na svatební veselí obřadníci, totiž družba a starší mládenec, starší a mladší družka. Družba bývá ženáč, který je zároveň svědkem při vdavkách a řídí celé svatební veselí.

Tito družbové bývali lidé velmi zajímaví. Obveselovali celou ves na každé svatbě svými nápady, šprýmy a svým říkáním, kteréž nejednou improvisovali. Pokolení to valně vyhynulo. Zdali také cech tlampačů zde v království, není mi známo. Místo nich řídívají teď svatbu starší mládenci.

Na zvaní hostí říká se formule. Když zváči vstoupí do jizby, starší družba počíná: — „Nejmilejší přáteli! Nemějte nám za zlé, že sme do vašího příbytka stúpili. Nejni to z vůle méj ani z vůle staršího mládenca, ale z vůle Pána boha a z vůle poctivého pána ženicha a poctivéj paní nevěsty, kteří sobě umínili svůj svobodnéj stav proměniti a do stavu manželského stúpiti. Zkazuje vám svatební otec, svatební matka, poctivéj ženich a poctivá nevěsta, dá-li pán bůh teho dňa dočkati, abyste se za nich nestyděli, jejich hosti byli a jich do chrámu páně vyprovodili.“

„Dyby vám taková potřeba nastala, jaká jim včílejši čas, dybyste svoje syny ženili alebo dcery vdávali, alebo — sami svůj stav proměňovali, že se vám chcú všem věrně odslúžiti; nebudú-li oni moct, tak Pán bůh všemohúcí na místě jejich. Pochválen buď J. K.“ — Když domluví, podá se jim chleba a vína.

Na jedno pozvání by se však nikdo nedostavil. Proto se zve několikrát a v den svatby mládenci ještě hosty svádějí.

V předvečer svatby již pozvaní hojně sejdou se k nevěstě „na svícu“, která je předehrou svatební. Je to slavnostní večeře a jméno pochází od svíček, které se tu slavnostně zapalují, kdežto jinak svítívá se ze střípku sádlem nebo mrkavou lampičkou olejovou.

Den oddavků je úterý nebo středa. Tím dnem počíná ono velebné promlouvání, obřady a zvyky, z nichž popsati možno jenom nejzajímavější.

Mládenci svedli hosti ženichovy do domu ženichova a hosti nevěstiny k nevěstě.

Když byl nejposlednější host u ženicha přivítán, starší družba pronese takové vyzvání:

„— Poctiví hosti a přáteli! Tak já vás žádám, kemu milo a libo, aby s nama šél k poctivéj nevěstě. Abychme vyprovodili tohoto novonastávajícího pána ženicha, jak vyprovodíl anděl mladého Tobiáša, když šél do země meckéj k jistému Raguelovi sobě pro manželku. Tak včil, miléj pane ženichu, než z tohoto příbytku vykročíme, jsi povinen svých rodičův se odprášet a svou lásku jim proukázat, lebo měli mnoho starosti o tebe. Pochválen buď J. K.“

Jiný družba dodával i dále:

„— Klekni před svoje rodiče i pros jich za odpuščení, čims jim ublížil. Dajú tobě požehnání, jako Izák požehnál synu svému Jakubovi. V tučnosti zemské a rose nebeské ať požehná tobě Hospodin, budeš-li se ho báti a jeho svatá přikázání věrně zachovávati.“

Viděl jsem syny zpurné, kteří proti vůli rodičů se ženili, kteří mnoho strastných chvil rodičům připravili — a zase zarputilé otce i matky, tvrdošíjné a nesmířitelné, ale v tomto okamžiku neodolá žádná strana pohnutí. Ženich klekne před rodiči a odprošuje:

„— Tatíčku (maměnko) prosím vás pro Boha, esli sem vám kdy ublížil, odpusťte mně!“ Tu prosbu opakuje po třikrát otci i matce a potom řekne: „Děkuju vám obom za svoje vychování a prosím vás o požehnání.“

Rodiče jeden po druhém žehnají: „Požehnej tě Bůh otec, Bůh syn a Bůh duch svatý!“

S hudbou kráčí se k nevěstě.

Nejdříve vkročí do domu jejího družba a počne mluviti ke shromážděným hostem její strany:

„— Poctiví páni hosti! Šak víme, že nám za zlé míti nebudete, že sme do vašího příbytku stúpili, ne z vůle svéj . . . hledáme ctnú a šlechetnú paní nevěstu, ale však nevíme, jestli ju nalezneme, ale já trúfám. Pochválen b. J. K.“

Když se nevěsta nalezne a družina ženichova vhrne do domu, družba za utišení všech počne dlouhou řeč, která bývá z celého svatebního veselí nejtěžší zkouškou jeho, protože hosté čilí a neumdlení pilně pozor dávají.

— „Pochválen buď J. K.! — Horní, dolní, domácí, přespolní nízkého i vysokého stavu, poctiví muži, poctivé matronky (ženy), poctiví mládenci, poctivé panny i vy páni muzikanti!

Já vás žádám za maličké utišení a méj slabéj řeči vyslyšení, poněvadž já — starší družba — chcu temuto nově nastávajícímu pánu ženichovi i tejto nově nastávající paní nevěstě předpověděti, jak majú v tem stavu spolem živi býti. Když Bůh všemohúcí stvořil prvního člověka v ráji Adama, našeho prvního otca, stýskalo se mu samému živu býti. Tak Bůh všemohúcí dopustil na Adama tvrdý a libý sen.

Šohaj ze Želetic. Kreslil Mikuláš Aleš.

A v tem tvrdém a libém sně vydělál jemu z jeho levého boku žebro a položil ho vedle Adama a byla učiněna první naša matka Eva.

Dyby ale Bůh všemohúcí býl ju učinil z vrchu hlavy, zdaliž by Eva nebyla panovnica nad Adama? Pravda že byla.

Zdáliž bys ty, paní nevěsto, nebyla pokračovala podlevá ní? Pravda že byla.

Dyby Bůh všemohúcí Evu býl učinil ze šlapy Adamovéj, zdáliž by Eva nebyla za podnož mužovi? Pravda že byla.

Zdáliž bys ty, pane ženichu, nebyl pokračoval podlevá teho? Pravda že byl.

Ale že Bůh všemohúcí je tak dobrotivý a všech věcí vědúcí, tak učinil Evu z levého boku žebra, aby byla jeho pomocnica a prostřednica, tak aby sis nemyslél, milý pane ženichu, že bys ty sobě brál túto nově nastávající paní nevěstu za služebnú dívku, ale za věrnú, ctnú a šlechetnú manželku. A ty, milá paní nevěsto, aby sis nemyslela, že bys ty sobě brala tehoto nově nastávajícího pána ženicha za služebného pohúnka, ale za věrného a ctného manžela.

Tak abyste spolem všecko, buďto dobré nebo zlé trpělivě snášcli a jeden druhého neopúščali až do smrti."

Po té řeči vyzve nevěstu, aby odprosila rodičů svých.

Jiný družba po hořejší apostrofě na všechny přítomné provedl obraz onen takto:

„Včíl tento svatební stánek přirovnám k rájskéj zahradě, ve kteréj je strom. Tehoto stromu kořeně — je tento svatební otec, ratolesti — je táto svatební matka a ovoce — je táto poctivá paní nevěsta, které ovoce dosaváď bylo zapovězeno trhati. Včíl je dovoleno enom temuto poctivému p. ženichovi ve stavu manželském, lebo zralé jest. Bůh postavil Adama do ráje rozkoše zemskéj, aby byl šafářem a hospodářem božím a pravil: Nelze býti člověku samotnému. I dopustil Bůh tvrdý sen na Adama a vydělál mu z levého boku žebro a učinil mu pomocnicu — krásnú pannu Evu. Když ji Adam uzřél po boku svém, býl k ní jat láskú a pravil: Kosť z kostí mých a tělo z těla mého, z muža jest vzato a bude manželkú mú. A hneď otec nebeský ráčil býti námluvčím tehoto svatého manželství, syn boží knězem a duch svatý svědkem. Zdáli pak vy, nově nastávající manželé, zpomněli ste si na boha při svých námluvách . . ."

Třetí mně známý družba, kterého staří lidé do nebe vynášejí, přidával k obrazům biblickým napomenutí stran rodičů tímto v pravdě pěkným spůsobem:

„Na svoje rodiče abyste nezapomínali, v jejich starosti o ně pečovali, poněvádž se oni o vás starali od vašéj maličkosti až do tehoto času, až vás k sedméj svátosti stavu manželského přivedli. Dyby na ně Bůh všemohúcí dopustil nejakú chudobu, hlad, nahotu, abyste jich ve všem zaopatřili. Tak abyste měli krále Šalomúna múdrost, Samsonovu udatnosť a Jakubovo požehnání.

A dyž ty věci konat budete, jistě v nebeském království bydlet budete a já to vinšuju všem tady vespolek, amen." —

Nezdá se vám, že vane z těch slov duch českobratrský?

Následuje odprošování („odprášení") nevěstino.

Mladá žena z Čejkovic. Kreslil Mikuláš Aleš.

Nevěsta klekne před rodiči a odprošuje otce i matku zvláště:

— „Můj tatinku milý (má maminko milá), pro boha vás prosím, dyž já tento stav svobodný opustiti a do stavu manželského stúpiti musím, dyby se mně v tem stavě nejak zle vedlo, abyste mně v něm neopúščali a mým tatinkem (mú maminkú) až do smrti méj lebo vašéj byli.“

Když tuto prosbu opakuje před každým potřetí, rozšiřuje úvod k ní:

— „Můj tatinku (maminko) milý, po třetí vás žádám, k vašim nohám padám, vám vaše nohy a ruce líbám, esli sem vám nečím ublížila, odpusťte mně.

Tatinku a maminko, děkuju vám za vychování a prosím vás o požehnání.“ —

Když nevěstě rodiče požehnají, klekne ženich: — „Děkuju vám za vašu dceru a že ste ju poctivě vychovali a do mých rukú odevzdali.“

Dojemná to chvíle, na kterou zpomínají manželé do nejposlednějších dob. Všude se vypravuje, jak nevěsta žalostně se rozplakala, jak rodičům nohy a ruce líbala, jak omdlévala.

Snad by ani výjev ten tak dojemný nebyl, kdyby k němu hudba tak smutně a truchle nehrála.

Zvláště pohnutlivé bývá odprošování, když nevěsta je sirotek a vdává se od příbuzných. Tereza Mikuličova zalila se v slzách a srdce jí mohlo puknouti bolestí při zpomínce na rodiče. Dochoval ji strýček a tetička, od nichž se vydávala. Vydávala se, jak říkají, „do všeho“: do pevného gruntu, do hojného statku (dobytka), do spořádané rodiny. Ale když klekla před strýce a tetku a zaplakala: „Můj milý strýčku a tetičko! Tatinka ani maminky nemám, kteří by mně byli vychovali —“ pro vzlyk vlastní a všech okolostojících nemohla dále. A již nepromluvila až u oltáře tiché „ano“.

Odprošoval za ni družba a příbuzní rozplývajíce se v slzách rádi hodné dívce požehnali.

To bývají případy, kterých se v dědině zpomíná deset let.

Svatební průvod vrací se z kostela s hudbou. Ženy zalikují průvod na zpáteční cestě. Zalikování děje se tím spůsobem, že ženy chudší z vesnice tureckými šátky a jinými rouchy zatáhnou svatebčanům cestu do dědiny. Průchod si musí ženich s nevěstou od nich vykoupiti.

Béře-li si ženich nevěstu z cizí dědiny, musí za ni zaplatiti cizí chase vínem.

U dveří domu ženichova, kamž se průvod odebírá, konává se mnoho rozmanitých obřadů. Na příklad podá se nevěstě před zamčenými dveřmi pecen chleba a dřevěný nůž, aby dokázala, umí-li dobře krájet. Nebo když zaklepe, ptají se z nitra: Kdo je to? Děvče musí oznámiti, že toho a toho žena.

A ženicha zase, když vstoupí do síně u nevěsty, zkoušejí z práce. Podá se mu sekera a hrubá polena dříví, umí-li dobře štípat. Všichni sestoupí se kolem něho, pozorujíce, jak obratně si počíná. Rodiče nevěstini pak vítají ho jako „svého milého syna“.

Na to hudba s družbou jde ke starší družce pro výslužku, nevěstě uchystanou. Bývá to veliká buchta, v níž zabodnut je malý stromek ověšený ovocem a cukrovím. Tu výslužku starší družka nevěstě daruje.

Má-li nevěsta bohatou kmotřenku (ode křtu), dostává od ní strom, větší a dražší nežli stromek ve výslužce. Strom vozívá se přes celou dědinu na voze, aby zbudil všude obdiv.

Když výslužka i strom dovezeny, sedá se za stoly. Nevěstu posadí do rohu, do kouta pod obrazy, s obou stran zasednou družičky, starší hosté k ostatním stolům, mládenci nikam.

Družičky zpívají tak zvané svatební, kterých najdeš hojné bohatství v Sušilově sbírce. Obsluha při hostině patří mládencům.

Za zpěvu objeví se na prahu jizby starší mládenec s mísou, jakoby nesl na stůl. Sotva udělá krok dva od prahu, klopýtne schválně a bác s mísou, která se rozletí na tisíc kusů. Nastane smích, výsměch a pokřikování na nemotorného, jenž jako se studem odkvapí.

Obratem však objeví se na prahu znova s polévkou, zatluče pěstí o rošt čili trám na stropě a volá: „Horní, dolní, domácí, přespolní, nízkého i vysokého stavu . . . já vás žádám za maličké utišení a méj slabéj řeči vyslyšení. Přesťaň, muziko, maličko, až já promluvím slovíčko, slovíčko lebo dvě, šak to nebude na dlúze, přesťaň, muziko, hráti, já budu techto svatebních hostí obveselovati. (Dosud není na stolech nic a proto vtipkuje:)

Vesele, páni hosti, jezte, píte,
dom se nestrojte.
Náhle se stalo, málo se přichystalo,
na štyry stole málo,
na pět nic a tak nebude z téj svatby nic.

Sotva starší mládenec dopoví a mísu na stůl postaví, starší družička mluví:

Přestaň, muziko, maličko — — —
Vesele, vesele, páni hosti, jezte a píte,
dom se nestrojte.
Je tam taková metelica,
neproletí ptáček ani křepelica,
takovéj tam vėtr fúká,
že na Kašnickém kostele*) střecha puká — —

Slovem: mládenci přinášejí jídla na stůl, starší mládenec pak výhradně obsluhuje nevěstu a družičku, střídavě s ní promlouvaje k hostem. V říkání tom vždy za jistou průpovědí se zastaví a hudba musí do tonu vpadnouti krátkým tra-ra.

Zvyků svatebních popisováno již do omrzení a jsou obecně známy, proto čtenáře jimi ušetřím. Větší váhu kladu na obsah i formu těch obřadných rozhovorův, dílem starobylých dílem improvisovaných a snad ukázkami se čtenářům více zavděčím.

V některé dědině jest obyčej, že se vybírá na povijan a družba promlouvá: — „Pochválen buď J. K." začne a dí pak (nesa kulatou buchtu s otvorem na hoře):

*) Na Kašnici není kostela.

„Horní, dolní, domácí atd. Poněvádž nám bůh všemohúcí dnešního dňa dvě osoby ve stav malženský spojiti ráčil, tak já jich k ničemu jinšímu přirovnati nemožu enom k zrnu horčičnému.

„Zrno horčičné maličké jest a dyž zroste, bývá z něho velikéj strom, na kteréj nebeščí ptáci přilitují a sedávají na ratolestěch jeho. Však víme, dyž jest jeden, hledá sobě druhého a dyž sú dvá, hledajú sobě třetího. Tak já vás prosím na místě jejich, aby se jim v nečem nápomohlo na ten povijáček lebo na tú kolíbečku, aby tá kolíbečka měla zlaté krůžečky, stříbrné pantíčky, aby sama kolíbala, aj zpívala, až by vyskakovala, nebo on ten pán ženich se vymlúvá, že kolíbat neumí a učit se nemíní. Amen.“

Překládá buchtu s mísou se stola na stůl a hosté házejí nevěstě peněžité dárky s rozličnými hesly jako když se světí spolkový prapor: „Na boží požehnání“, „Na svatú trpělivosť“, „To ti dávám z kapce, abys měla do roka dva chlapce“ . . .

Hudba hraje nepřetržitě.

Starší družka vystřídá družbu, držíc buchtu i s dárky: „Přestaň, muziko, maličko — — — Já vás všechny prosím za maličké utišení a méj slabéj řeči vyslyšení. Snáď mně za zlé nemáte, že já za tento dárek děkuju a děkovat nepřestanu. Ten boží dárek nejni ze dřeva vytesaný, ani z kameňa vykřesaný, ani z bláta upleskaný, než od rodičův obstaraný, od staršího družby (mládenečka) na stůl přinešený, do mých rukú daný.

— „Dyby tato ctná paní nevěsta byla věděla, že se bude vdávat, nebyla by teho litovala štyry roky čekati, po strmiskách choditi, zrnko k zrnečku sbírati, klásek skládati ke klásečku, až by byla nasbírala měřičku. Ale ona nevěděla, až jí v sobotu odpoleďna došli povídat, že se bude vdávat. Hned na jarmark jela, šátky kupovala, fěrtúšky šila, vínky vila. Nebyly to vínky z konvalinky, než byly to vínky z rozmarinky. Z rozmarinku zeleného, od zahradníka v Praze placeného. Kdo chce z toho z rozmarinku vínky mět, musí do dalekých krajů pro ně jet. Tam v Praze jich páni ščepujú, poctivým pannám darujú. —

„— Tato ctná šlechetná paní nevěsta
prosí pána boha za teplú rosičku,
za tichý větříček,
aby se jí ujala růžička,
k téj růžičce hájíček,
v tem hájíčku slavíček;
ten slavíček tak vesele zpívá,
až se ten háječek rozlíhá
a žádný ho neslyší
enom pán ženich, paní nevěsta a já.“

Po těch slovech s nějakým žertovným heslem vsype dárky nevěstě do klína. A dokládá rovněž se smíchem:

„Nevěsto milá, růžičko červená, bílá,
proč tak smutně sedíš

a na ten talířek hledíš.
Snáď ti títo páni hosti málo peněz naskládali?
Oni sobě málo peněz ssebú vzali,
oni se báli, že přes hory a doly pojedú,
že jim jich zbůjníci seberú;
oni ti to chcú vynahraditi,
až bude tvůj synáček choditi . . .“

Za jídla starší mládenec se starší družkou střídají se v deklamaci. Pravidelně pak obojí říkání mívá k sobě vztah. Když na příklad hned na počátku hostiny mládenec žertem oznamuje, že jídel na čtyři stoly málo, na pátej nic — a jakoby hosté hudbou hlad zahnati měli, obrací se k muzikantům:

„— Zahrajte mně, páni muzikanti,
já vám chcu dobře zaplatiti.
Dám vám pár dukátů do vašich ištrmentů.
Nebude-li pár dukátů, bude na vědro vína,
nebude-li na vědro vína, bude na sud piva,
lebo na pár másů gořaličky,
a to pro ženičky, aby se jim vrazila do hlavičky.
Bude nám muzika vesele hráti,
až nám nohy budú samy tancovati,“

starší družička pochvaluje sebe takto:

„— Až já se budu vdávati,
já se vám chcu lepší zachovati,
zabiju kačenu rohatú, krávu drdolatú,
udělám svatbu bohatú.
Kdo bude chcet na mú svatbu jíti,
musí si do míška chleba vzíti,
do flaše vína, to bude dobrá hostina.
Pro paní družičky — smažené rybičky,
pro pány mládence dubové šišky,
vrbový křen, omočte si v něm.“

Z přípitkův a poklon, jež zahajuje družka, tyto dva zde stůjte: Družička:

„— Přestaň, muziko . . .
Mládenečku starší, můj nejmilejší,
ne tak můj miléj, jak nečí jinéj!
Připijám tobě jak sama sobě
za zdraví pána ženicha,
za zdraví paní nevěsty,
za zdraví tvého, za zdraví mého
líčka červeného.
Za zdraví tvéj miléj, je-li zde lebo přes pole,
lebo při temto svatebním stole:
Dej ti Pánbů zdraví!“

Mládenec opakuje nejdřív týmiž slovy:

Přestaň, muziko . . .
Drúžičko starší, má nejmilejší . . .

ale pak mění:

tá naša drúžička
sedí za stolem jako pávička,
její krásná hlavička —
na hlavičce věnce.
Přešel jsem Bavory, Němce,
nenašél jsem takého věnce
jak na téjto starší drúžičce.

Ze zvyků, teď již tuším do kořene vyhynulých, velice dojemný byl ten, že nevěsta, kterou si bral vdovec, nikdy nešla od oltáře přímo domů, nýbrž stavila se pomodlit na hrobě nebožčině, jakoby ji odprošovala za to, že se na její místo vtírá . . .

Manželstva bývají celkem šťastná a spořádaná. Je-li kde slyšeti stížnosť, sluší zpomenouti si předně na to, že jedna falešná píšťala zkazí celé varhany. Tak jedno nešťastné manželstvo rozkřičí celou obec. Za druhé sluší na paměti míti velikou volnost v obcování vesničanův, z něhož na všech stranách hrozí pokušení. Ale přece věrnosť manželská jest neslýchaně přísná.

*
* *

Kosárek (kosířek) kohoutí, pérečko, pérko, voničku chlapci „hanáčtí“ nosí za kloboukem na odznak mládenectví. Jakmile se kdo ožení, zapíchne kosárek za obrázek a po chvíli jej někomu daruje. Je však také kosárek odznakem dospělosti, mužné síly a odvahy. Jen ten pacholek smí, vlastně smíval, nositi kosárek za kloboukem, jenž se nelekal jíti oň s kýmkoli „za pase.“ Slovem péro a pérko nerozumí se však skutečné péro, nýbrž kytka z kvítí (vonička), větvička muškátu, halouzka krušpánku, chvojky a p. Kdo si dal za klobouk kosárek, chtěl tím říci: „Už nejsem pasák lebo pohůnek, už su chasník.“

Každý pacholek pod kosárkem měl právo zeptati se druhého: „Jsi ty pacholek zaň?“ ukázav na kosárek.

Zněla-li odpověď: „su“, buď se v pokoji rozešli, nebo zkusili svou sílu za pase. Vítěz vzal poraženému klidně kosárek a zastrčil si jej ke svému. Nerozhodný boj byl vyzvanému jako pasování na rytířství. Jestliže vyzvaný však přímo viděl přesilu soka svého, nezbývalo mu než říci: „Nejsu, bratře. Dám ti ho po dobroti, tu máš.“

Pravda že krev vřela studem. Vždyť snad byl to dar od děvčete. Co děvčeti řekne? Přizná se ku zbabělosti? Z toho pocházívala dlouholetá msta, krvavé výstupy a rvačky, začínající hádkou:

„Dej ně ho.“ — „Nedám.“

„Dej ně ho po dobrém.“ — „Nedám, dyby co.“

„Tak nedáš?“ a už jsou v sobě, třeba na křivák (nůž). Od děvčete pérečko bývá zajisté znamením již opravdovější lásky. Sama

píseň jedna dává do úst děvčeti slova, že žádnému ještě pérečka nedala a

„ani tobě, můj šohajku, nedám,
protože tě ešče dobře neznám.“

Některý silák — pravý pacholek — nosíval za kloboukem pět až šest kosárkův a ostatní pobrané prostě škubal. A jak furiantsky umějí si jmenovitě v Kobylím kosárek zapíchnouti!

V advent a v půst kosárky ani voničky se nesmějí nositi. Zajímavo jest, že tuto prastarou ozdobu Bratří čeští z jedné své synody „Hanákům“ i Slovákům našim vůbec zakazovali; bez udání příčiny.

Potrhati pacholkovi kosárek je vyzváním horším nežli na souboj. Mezi chlapci téže dědiny děje se tak často ze záští. Ze žárlivosti dívčí stane se dosud často, že děvče svému hochovi v hospodě kosárek potrhá, což je pohanění nevýslovné.

Byl jsem svědkem začátku bitky veškeré chasy pro kosárek. Přišel z vojny od dělostřelectva sedlákův syn dosti pochybné pověsti a začal se mezi chasou, jak říkali, „nadúvat“, ale měl kamarády mezi chudší chasou, za kterou platíval cech. Při muzice jeden mladší chasník snad náhodou šlápl mu na nohu. Kanonýr utrhl se naň stranou:

„Di, hnido, z cesty, abych si tě nezadřél za necht.“

„Co su já?“ ohradil se uražený

„Nestřap se tak, si protivá mně knot.“

„Řekni mně to ešče jednú!“

„Už mlč, ledačino, ukaž se napřeď, kde je tě věc a potom teprvá možeš se mnú mluvit.“

„Já ledačina?“ skřípal zuby menší.

„Šak mně bys to neřekl!“ přimísil se druhý chasník, kamarád prvního.

„Neřekl? Byls u regimentu?“

„Nebyl,“ odpovídá druhý, „ale taky mně od něho nezahnali jako tebe, cakryš!“ a kmás kanonýrovi po kosárku.

V tom zaznělo ze dvou stran pronikavé: „Bite!“ a již se chasa speřila v chomáč, jejž nedovedla roztrhnouti děvčata ani matky, ani 18 výborův obecních, kteří byli v mlsnici v čas muziky. Několik rozbitých hlav, popíchaných tváří a zlámaných žeber skončilo bitku i muziku.

To chytnutí po kosárku bylo bitevním povelem.

Daleko zuřivější bývaly boje o kosárky, jichž se účastnily celé dědiny a nejen svobodní nýbrž i ženáči, ženy a děti. Pacholek ze sousední dědiny na příklad jel s uhlím pod humna nebo z formanky a někde ho přepadli dva tři chasníci a vzali mu kosárek. Vlastně mohu zde stále mluviti v přítomném čase, neboť barbarský tento zvyk dosud „kvete.“ Běda teď někomu z provinilé vsi, ukázeli se na blízku nebo docela v dědině poškozeného! Vrbecká chasa s Kobylskou i v kostele se porvala pro kosárek.

Dagmar.

Báseň
od
Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Posléz trupy kněží porubaných
přídu pokryly, směs řásné běle,
zlaté třísně krví uzardělé,
sprchlá zeleň věnců rozškubaných,
tváře mroucí, u nich varyta
zlatostrunná, pádem rozbitá.
Přes tu spoustu, s těžkým v ruce mlatem,
chvatně vystoup' obrovitý Dán
tam, kde v lodním klounu povypjatém
tříhlavý byl idol vyřezán,
rozpřáhlo se rámě svalovité
a mlat padl v temném třeskotu
na modly té čelo, zlatem kryté:
za hromného Dánů chechtotu
idol na sto kusů roztříštěný
sesypal se do kypící pěny.

Ale doposud se sněžila
svatá korouhev ze středu čety,
která kol ní Dánům na ústrety
bodce dlouhých kopí ježila,
mezi nimiž meče různotvárné
blýskaly se, zraky hněvem žárné.
Nade všechny strměl krásnou hlavou
praporečník štíhlý; meč mu jasně
zářil v levici a dlaní pravou
třímal prapor, jehož bílé třásně
kanuly naň, zpola kryly jej,
že z nich bledý zíral obličej
jako zimní bouře prašným sněhem;
havranní mu vlasy ve vrkočích
k líci spadaly a v temných očích
nadšení se skvělo vroucím žehem.

Odevšad jsme buráceli prudce
vzteklým útokem v ten živý val,
tříštily se dřevce v tuhé půtce,
jisker dešť ze štítů vytryskal,
mečů blesky tříštily se v kole,
mrtvol vršky kupily se dole,

hrudí vráželi jsme na oštěpy
v nerozvážné zlobě hluši, slepi.

Nezřeli jsme v boji divokém,
kterak zatím koráb, poborcený
našich lodic prudkým útokem,
níž a níže klesá, v chumle pěny
dopola již ztápí palubu,
pomstylačně s sebou v záhubu
lodě, v bok mu zahryznuté, táhna, —
až křik zazněl: „Koráb klesá! Běda!“
Boj tu skončen. Jeden spásu hledá
v lanoví; ten zachytil se rahna:
jiné splachuje vln proudný chvat
a část našich na své lodě pílí,
hledíc zobce jejich odervat
od korábu, jenž se v propasť chýlí.

Já však, opozdiv se v líté řeži,
ráhno skřípavé jsem chytil stěží.
Odtud spatřil jsem, jak s šípem v boku
Pomořan, jenž prapor svatý nesl,
zbrocen krví na palubě klesl,
ztopené již do pěnivých toků;
kterak do korouhve řasnaté
jako v rubáš zahalil se celý
a zub kotvy, k stěžni připjaté,
zatkl sobě za pás stříbroskvělý.
Takto spoután s lodí klesající,
zapadal s ní v šumnou vodní sluj
unášeje drahý prapor svůj,
jenž mu obestíral mroucí líci;
v peřejích se ještě zavlnily
prapor, kadeř — na vždy pak se skryly.

Však již ke mně také vyšlehoval
vlny hřeben, — pustil jsem se rahna, —
pracně vodou rozbouřenou ploval —
mrákot objala mne chvíle drahná —
až pak lano, sletlé odněkuď,
vytáhlo mě na vysokou hruď
korábu, kde s králem Valdemarem
na kolena klesnuv Absolon
vděčil nebi v zanícení jarém
za pohanské lodi bídný skon.

Zachvělo se Vendů loďstvo celé
pádem svatyně. Jich spousta zřídlá
zmatena jak stádce osiřelé
v útěk obrátila plachet křídla.

Za ní! Hoj, byl veselý to hon!
Děvanova zpěnila se s šumem
prchajících lodí pustým tlumem,
pokryla se plachet hustou směsí,
jako shonem oblak podnebesí.
Za nimi dav našich korábů
nesl se jak mračno jestřábů
za vlašťovek mořských plachým rojem;
v mnohou loď tu ještě zabořil
ostrý zobák, s ní se utkal bojem,
spálil ji neb ke dnu ponořil.
Kolem Volyně, jíž ze všech bran
proudily se prchajících davy,
dále bouřil stísněn, pomíchán,
lodí nával, plný ryčné vřavy,
vzhůru Děvanovou, až pak na ni
večer klesl; pod křídloma jeho
žalná troska loďstva slovanského
spasila se z divokého štvaní.

Zpátky! Na Volyň! zahřmělo heslo
z biskupových úst. Hned šumně tam
loďstvo naše vichřicí se neslo.
Pochodní a loučí sterý plam
zaplápolal na korábech šerem,
hřebeny vln táhlé zbarvil nachem,
míhal se a jiskřil všakým směrem
v poletavých září reji plachém
jako bludičky, když v bařeništi
tancem divým příšerně se blyští

Odlesky těch světel hrály nyní
na skalnatém břehu pod Volyní.
Tajemně tu vtínaly své zuby
do večerních nebes hrdé sruby,
pyšně převyšoval chrámu štít
dřevěné, však mocné města valy,
nad ním vzcházel snivé hvězdy třpyt —
— „naposled!“ jsme slavně přísahali.

Město v posupném tu čnělo klidu.
Hrstka jenom zběsilého lidu
chystala tam odpor zoufalý,
na spěch širé tarasila brány;
jako duchové se nad parkany
stíny jejich plaše míhaly.
Snaha zpozdilá! Střel smrtných mraky
vymrštily vzhůru luky, praky,
z lůna korábů pod temný val
ozbrojenců tlum se vysypal,

pochodní rej září míhavou
zakřepčil jim děsně nad hlavou,
v rukou meče nesčetné se kmitly,
hákem řebříky se hradeb chytly,
vymrštěná lana harpun hrotem,
tříštily je sekyr pádné rány,
okovanou hlavou s děsným hřmotem
beran bušil do sténavé brány.
S třeskem sřítila se naposledy.
Bouřili jsme dál. Jak v báji stane
rytíř v městě kouzelném a hledy
zžáslé noří v krásy nevídané,
zrakem zdiveným jsme stíhali
zjevy nádherné, jež kolem všude
ve plápolajících smolnic záři rudé
leskem těkavým se míhaly:
Jevily se sloupy dřevěné
s hojnou zdobou řezby zlacené,
v pyšných stěnách zářivými kamy
tvary květů, ptenců vykládané,
purpurové clony podobami
lidí, bohů skvostně protkávané . . .

Tu a tam se vznítil zápas vzteklý
s hrstkou obranců, jež změsí trupů
brzy klesla k zemi. Hojnost lupu
naši z opuštěných domů vlekli:
Tu ten v smíchu šňůru perel sobě
vine kolem šíje; druhý nese
skvostnou přilbu; třetí raduje se
urvaného pásu drahé zdobě;
jiný při pochodně kmitu sází
z měšce na dlaň peníz rozmanitý,
na němž divné obrazy jsou ryty,
písma zemí všelikých a rázy;
jiný prohlíží si zvědavě
bůžka zlatého — má hocha tvar,
jemuž cukruje se na hlavě
stříbroskvoucí holubiček pár.

Já však spěchal se soudruhy dál,
tam, kde na pahorku v města středu
Triglava chrám velkolepý stál.
Ale jaký obraz skyt' se hledu:
Náhle před námi nad města krovy
vyvalil se s jisker deštěm vzhůru
rudý mrak a v zážeh purpurový
oděl širošíro noční chmůru.

A když do města jsme dále spěli,
divadlo jsme hrůzněkrásné zřeli.
V záři ruměnné nám plane vstříc
velkolepý chrám, jsa objat zpola
výhní plamennou, jež tráví z dola
jeho stěny, lačně vzpínajíc
k jeho štítům steré žhavé šíje.
Siptí, křepčí plamenné ty zmije
jako při píšťalce krotitele;
nádherných stěn klénot veliký,
maleb ušlechtilých barvy skvělé
ohnivými žehou jazyky;
sloupy dřevěné, jež umělou
řezbu jeví, zdobu přeskvělou,
dostihují bleskorychlým skokem,
kolem nich se do kotouče vinou,
nad ně hlavy třepetavé šinou;
jedna z hlav se dělí ode trupu,
sama křídlatým se stává zmokem
a výš letí po vábivém lupu, —
mžikem bystrý ještěřík se chyť
drápkem rudým za nádherný štít,
v roh se zakousl a rychlým vzrostem
v saň se mění, jež krov celý střebe
jícnem krvavým a hvězdné nebe
zpupně šlehá jiskrnatým chvostem . . .

Sřítila se brána předsíně
leskuplné, shora nepokryté,
kterou záclony nach obrovité
ode vnitřní dělí svatyně.
Sřítila se pádem třeskutým
v trosek pustou směs, již plamen halí
a z níž v jisker dešti černý dým
chmůrou těžkých kotoučů se valí.
Chvíli vše se tají ve mraku —
mrak se dělí zvolna — jeví nyní
jako v rámci rudých oblaků
obraz divný chrámu ve předsíni.

Starý, vysoký tam stojí žrec.
Směrnou postať bílá říza halí
a vlas bílý s temene se valí
na hruď širou, ramena i plec,
jako vlny mléka dolů kypí
kolem vážné tváře vráščité,
sem tam protkán svěžím lístkem lípy
z haluze, kol spánků zavité.

Tak tu stojí velebně a směle
bez pohnutí, běloskvoucí cele
a jen zrakové mu tmaví, žární
září jak dvě hvězdy noci jarní.
Za udidlo skvostné třesavá
ruka třímá obrovského koně;
i ten září bělem bezúhonně —
posvátný to komoň Triglava!
Jako závěj sněhu vichřicí
smětená a ve slunečním svitu
tancem světélek se jiskřící,
tak mu s šíje, v dovádivém kmitu
zapletených perel, hustě splývá
po bělostné pleci bílá hříva.
Ku předu též jednou čupřinou
přes čelenku stříbrnou se sklání
a zrak jarobujný pozaclání,
že jak zimní hvězda skulinou
haluze, již halí sníh a jíní,
zrak ten svítí mráčkem bílých žíní.
Liljí září tělo bujaré,
jehož nedotkla se zemská tíha.
Stříbrem okras na zádech se míhá
posvěcené sedlo prastaré
se stříbrným třemenem; jen boha
větrná v něm houpává se noha.
Zdýmá nozdry, v zubech uzdu stiská,
nepoklidně hrabe kopytem,
jehož podkova se stříbrem blýská,
hřebů zlatých srší zákmitem.

Proti nám kmet levou ruku šine
jako na obranu. Z úst mu plyne
hlahol divný: tu jak prudkou hrozbou
burácí, tu měkne tklivou prosbou,
tu jak mořem žalů teskně šumí,
tu zas jako kletba děsná hřímá —
ač z nás nikdo slovům nerozumí,
přec ten hlahol podivně nás jímá.

V tom již za ním ohně jazyk žhavý
zasáh' oponu. Jak zory vznikem
vlnící se oblak červenavý
plamenně se zžíhá: takto mžikem
vzplála v ohně bystrém záchvatu
nesčíslná řasa šarlatu.
Nitro svatyně se objevilo:
V jisker mračnu, které v okolu
z bortících se břeven hustě dštilo,
v purpurovém svitu plápolů,

z nádhery stěn vztekle šlehajících,
příšerně tu strměl trojí hlavou
zlatý kolos. Září rudoplavou
žár se děsně obrážel mu v lících.
S očí sprch' mu stříbrotkaný pas
příze lehké, rojem jisker vzňaté;
hrůzně zíral k nám a volně z řas
kanuly mu velké slzy zlaté.
Za rachotu bořících se klád,
deštěm trosek zpola ukryt hledu,
náhle kolos naklonil se k předu
a pak hromovitý jeho pád
zatřásl vším vůkol v děsné bouři,
všechno hale v plamenech a kouři.

Z této spousty rozlehlo se ještě,
hlasu nadlidského temné hřmění,
ozvalo se strašné zařičení
a cos kmitlo z ohně, jisker deště,
zavířilo shůry jako sněhu
lavina — stříbrných podkov blesk —
lebky zasažené temný třesk —
a již deptá v burném hřívy šlehu
naší tlupou komoň posvátný,
vzpíná se a skáče, řičí, supá,
bleskem kol se míhá, třeští, dupá —
bílý přízrak děsně úchvatný!
Za šíjí mu zňatá hříva lítá
rojem háďať ohnivých a hází
jiskry kolem — již i sedlo chytá —
jezdcem plamenem teď komoň zmítá,
jakby mrskán žhoucím běsem zkázy . . .

Tu jsem klesl. Zběsilého oře
do čela mi třeskla podkova.
Procitl jsem v lodi. Vůkol moře
pokrývala červeň nachová.
V rudém světle bylo kolem zříti
tiseň korábů a plachet chvění,
každé těhlo v lan a ráhen síti —
všechno zřetelné jak v záři denní.
A tam — zdá se, že břeh širý hoří —
hrdá Volyň ve plamenů moři!

Zvěděl jsem, že tlupa soudruhů
z hořícího města prchající
spasila mne. — V širém okruhu
svítil kraji obrovitou svící
města požár; noci dvě, dva dni
ohromnou nám zářil pochodní

na břehu a v lodích hodujícím,
z vítězství se šumně radujícím.
Na to vypálený prostor holý
kol a kol jsme pluhem rozryli,
v černé brázdy nasypavše soli,
kříž pak ohromný tam vztýčili
na místě, kde božství ohavného
hrdá svatyně poklesla v rum,
na hřbitově města přeslavného —
Hle, tam chmurně trčí k oblakům!

Bláhový však lid, tak náhlý pád
města nádherného nechápaje,
u krbu si praskavého rád
o Vinetě šeptá divné báje:
Že prý líman strážný ve svůj klín
shrnul sám to město čarokrásné,
a kdo hledí bystře do hlubin,
že prý vídá, jsou-li vody jasné,
svatyně a věží rysy třasné,
potopených lesků hravý stín.“

Odmlčel se Lykke. Dagmar bleda
poutkvěla zasmušilým zorem
na volyňském břehu; nad pahorem
kříž tam černý, obrovský se zvedá.
Přízrak děsný zatřásl jí náhle:
Vzrůstá temný vykoupení znak
k širokosti, výšce neobsáhlé
vypínaje témě do oblak.
Leč kým nyní krev jí mrazí zjevem?
Co se bělá černým jeho dřevem?
Splývá po něm bílé roucho řásné
ženy obrovité, smutně krásné,
která na něm rozpjata se chví;
v liliovém běle nohou vnadných
zkrvácený hřeb jí hrůzně tkví;
krev se pýří ve záhybech ladných
řízy, ježto vlá jak bílá pára
jitřním vanem lehce zvlněná,
na obrubě pestrým kvítím jara
jemně tkaným prostě zdobena;
tam, kde k srdci splývá volná kštice,
vetkána v ní stříbrem holubice;
výše nahá, bílá ramena
šíří se a v jemný půvab rukou
ostré hřeby vnikly žárnou mukou.

Ale nejvýš srdcem zachvívá
krásná hlava smutně nakloněná,
a líc přespanilá, truchlivá,
změtí vlasů temných obroněná,
jimiž s lípy snítkou trnitá
koruna se strašně proplítá,
ostnem ryjíc v nesčíslné ráně
čela cudného, kde dravců dvé
listí věnce lipového rve,
křídlem černým tepajíc jí skráně.

S hrůzou Dagmar na zmučenou zírá,
kteráž oči zvolna pootvírá.
Nesmírná tu výheň muk a hoře,
trýzně nevýslovné mnohý věk,
slzí beznadějných celé moře,
těžké mračno strašných výčitek
z noci zraků těch se na ni valí —
Zatřásla se Dagmar — zor svůj halí — —

Když jej vznesla opět, prázdný kříž
pochmurně tam strměl nad pahory.
Zmizel děsný přelud. K vodě níž
svezly se jí postrašené zory.

Zelenavým svitem hraje pod ní
tichá, neprůhledná spousta vodní.
Však co teď se děje ve vod lůně? — —
Jako před poutníkem, který stane
na skal nebetyčných mlžném trůně,
trhlinami mlhy rozervané
náhle z dola slibná zeleň svitne,
víska, řeka — dál se mlha zdvihá —
a vděk nížin širošírých stíhá
překvapené oko, nenasytné:
Takto vodní clona neprůzračná
teď se trhá v zelenavá mračna,
až vid čarokrásný ve hluboku
náhle jeví užaslému oku
rozjasněna do samého dna
vláha křišťálově průhledná.
Viděti kraj vodní v bajné kráse:
V rozmanitém ladném útvaru
skalí zubaté tam vypíná se
v lescích koralů a jantaru;
zvonce medús růžových se chvějí
nad čarnými luhy vodních řas,
jimiž mořské hvězdice se rdějí,
jimiž blýská lastur duhojas;

živoci se rojí nesčíslní
na dně hlubokém i jasnou vodou,
která výše stříbrně se vlní;
různobarvou směsí, různorodou
hemží se tu obrovitých raků,
krabů pitvorných a divných kraků;
v reji čilém, letu střelhbitém
míhají se ryby podob různých,
fraškovitých, půvabných i hrůzných,
ploutví duhovitých zákmitem,
vousem hravým, lesklou šupinou
a tu onde sleďů voje celé
vznášejí se jako stříbroskvělé
oblaky nad vodní krajinou.

A tam uprostřed — hle, jaké divy! —
Čarokrásně z vodní dole nivy
město skvoucí, ohromné se pne
do vlnivé vláhy průzračné.
Zářným kouzlem báchorkových sídel
třpytí se tam v podlímanském kraji;
kolem věží místo ptačích křídel
rybí ploutve růžové mu hrají.
A v něm lidu nesčetného davy
třesavě se chvějí ve vod klínu,
útvar jejich lehký, průsvitavý
podobá se zjevu světlých stínů.
Zříš tu luzné dívčí podoby,
jimžto vodní kvítí vlasy temné
províjí a lastur ozdoby
spínají rouch světlých řasy jemné,
jimžto nohy něžných útvarů
krášlí třpytné kruhy z jantaru.
Viděti tu s mečem, kopím, štítem
hrdolepé zjevy bohatýrů,
s ocelových šupin hravým třpytem,
i též muže v prostém kroji míru.
K boku mnohého z nich krásná žena
v čisté milosti je přitulena,
na prsa mu kladouc tichou líc,
v loktech něžných děcko chovajíc,
kteréž stíhá roucha ze záhybu
velkým okem přeletavou rybu.
Bajan s věncem ve stříbrném vlase
strunou varyta prst lehce snuje
a sbor kněží v říze bělořasé
boha velebného obklopuje,
který z města středu, zlatem záře,
vypíná se, kolos trojí tváře.

Rtové všech se pohybují, chvějí,
jako v písni. Kněžna kloní ucho:
z vody zní co's tajemně a hlucho,
však čím dále silněj', zřetelněji,
až pak zdola k Dagmařině sluchu
hlasně bije šumná píseň duchů:

„Nahoře tam pod oblohou smavou
nedopřál nám bydla zpupný vrah,
ubíjel nás jako zvěři dravou,
metal oheň v chatek tichý práh,
víru, jazyk, otčinu nám bral,
klidného nám koutku nenechal,
kamo hlavy sklonit, v země šíru —
Tu hle! voda v lůno ochranné
stulila nás, plémě uštvané,
a nám skytla věčné sídlo míru.

Na zemi tam naše stopa mizí,
města naše — spousty popele,
padly svaté háje, rádlo cizí
ruší dědů kosti zetlelé,
v potupě tam hasne slávský rod —
Jenom semo v tiché stany vod
nedosáhne katů zloba litá:
Zde ruch života, jenž tamo zhas',
dál se vlní luhem vodních řas
pod stříbrným štítem Svantovíta.

Hyne tam i drahé mluvy znění;
potají si ještě zavzdychne
a jak žežulice při jeseni
v posled zalká, navždy utichne.
Navždy milý hlahol onémí
nivou tam i lesem, stráněmi,
nikdy více plesem skřivanovým
ze rtů dívčích k nebi nevýskne,
nikdy zvučnou perlou netryskne
do strun zlatých zpěvem bajanovým.

Ale tuto mluvou, písní naší
krystalná hloub šumí, zvoní dál,
vzhůru vláha soucitná ji vznáší:
citů našich vlání, ples a žal
skalám, hájům, nivám kolkolem
sděluje vod šumným hlaholem,
naším zpěvem hučí, duní, šplýchá,
přizvukuje k vesel tepotu
a jej břehům v tajném šepotu
snivou vlnou do rákosí vzdychá.

Kdy však pomníme své mrzké zhouby
a zpěv pomsty zahřímá náš hněv:
tu vod spousta rozkypí se z hloubi,
rozduní se v jek a ston a řev,
s rachotem se v hory vytýčí,
z opěněných jícnů zasyčí,
že až cizák, slyše strašnou notu,
ohlušen tím třeskem hromovým,
pod strhaným schoulen taklovím
s čela setře chladnou krůpěj potu.

Dokud bude čníti z mořské vřavy
skály Arkonské bělostný štít,
širým Baltem píseň mrtvé Slávy
hymnou bude nekonečnou znít,
z těchto jezer, límanů a řek
šeptat naše zvěsti v pozdní věk,
věčně valit ku pobřeží tomu
utrpení našich žalný šum
a hlas pomsty vznášet k nebesům
v bouře slavném rachotu a hromu!“

S hrůzou Dagmar slyší vody zpěv,
s hrůzou vidí, jak ty valné sbory
ponořenců zdvihají k ní zory
nesčíslné, z nichžto blýská hněv,
jak i Triglav, jemuž klesá s očí
páska stříbrná, k ní zlobně točí
zraky veliké a ruce zvedá,
jako polyp k lodi výš je dlouží — —
Vzkřikla kněžna — tvář ve dlaně hrouží,
chvěje se, jak anděl smrti bleda.

S kormy přiskočil pan Strange bleskem — —
Však již Dagmar, zachycena hebce
sličnou Kristinou, — „stín pouhý!“ šepce
a zas prohlédá slz jemným leskem,
plaší shrnuvších se pánů, paní
obavy ve vlídném pousmání.
Marně zvou ji do podlubí, stanu, —
zůstane ve svěžím přídy vanu.
Rámě pážat čiperné tam neslo
na koberec měkký skvostné křeslo.
Usedla si kněžna; k noze její
vlídně pozvána si skromně sedá
Kristina; zrak její s péčí vzhledá
ku bledému kněžny obličeji,
k očím dumavým, jak poletují
smutně po březích, jež kol se snují.

Koráb zahybá tam, kde se úží
Svina od Lebínských bílých skal,
k nimž roj něžných ostrůvků se druží,
zelených, jak bys tam rozmetal
hrstku smaragdů po vodním klínu.
Posléz těsně s obé strany spjat
břehem, šeřícím se v buků stínu,
proud jej vynáší z těch úzkých vrat
v náruč mořské, široširé pláni.
Vstříc jim září Baltu veleba.
Stožár před ní hluboko se sklání
a loď prudčeji se kolébá,
jako kůň, kdy zočí pláně stepné,
bujněj poskočí a šíji vzepne.

Nazad Uznojmu a Volyně
břehy táhlým obloukem se tratí;
mnohý vrch tam v modré lesině
poslední dne políbení zlatí
a lem na západě barví nachem.
Moře jiskří se jak zlatým prachem —
a zde onde mákem planým rudne —
nádhera těch barev zvolna chudne —
zvadla poslední červánků růže
a kol kolem stíny noční pnou
hebký závoj, k lodi úž' a úže
vinou lehkou přízi stříbrnou
a již měsíc bledozlatým kruhem
s rojem hvězdic svitá nebes luhem.

Kněžna sličná sedí v zadumání
v teplém, měkkém noci objetí
na přídě, jež s ní se zvolna sklání
a výš, výše stoupá v zápětí,
na lodi, jež s boku v bok se chýlí
jako velká kolébka, jíž ruče
houpají sem tamo družné víly
Baltu starého, jenž temně huče,
o loď vlny šumně rozrážeje
věčnou svoji kolébavku pěje.
Ale nespí Dagmar. Hledí vzhůru
na kmitavé záře krásy věčné
v safírové výši nekonečné,
na obláčků tichých lehkou chmůru.
Krůpěj zvolna po líci jí stekla,
bezděky dlaň třesavá se smekla
v ruku Kristině, jež na ni vřele
přitiskla rty něhou rozechvělé.

Sepjala pak Dagmar dlaně, klekla,
zraky vznesla ku hvězdnaté báni.
Slyšela jen družka její milá
vzdechy klopotné a tiché štkání,
však ni ona jistě netušila,
za koho se nesla nocí k ránu
jako smutná holubička bílá
modlitba ta vroucí k nebes Pánu . . .

Na palubě dlely ještě bdíce,
když lesk jitra ozlatil jim líce,
když se na západě roztrhaly
ranních mlžin šedé záclony
a tam zasvitly jak sněžné valy
dálné skály padlé Arkony.

(Pokračování.)

Dějiny a rozvoj zvěřinců a zahrad zoologických.

Napsal

Josef Kořenský.

(Pokrač.)

Vedle obydlí lvů, tygrů, pardalů a jiné byly postaveny klece se vzácnými ptáky. Za Rudolfa jmenují se velicí orlové a pěkní papouškové. Císař oblíbil sobě sám jednoho papouška bílého, kakadu řečeného. Pták ten vyslovovati uměl několik slov španělských a dostal se po smrti Rudolfově Juliovi vévodovi Sasolauenburskému. Pán tento dlouhá léta měl jej na zámku Slavkovském v Loketsku.

Služebnictvo, které šelmy opatrovalo, dobrým platem bylo odměňováno. Zvláště hodnost strážce lvů nebo levhartů byla velmi výnosná, mnohem výnosnější než platy mnohých přednějších dvořanů z rodu rytířského i panského.

V letech 1605—1613 ustanovena byla při levhartech žena Laurencina Pylmanová, vdova po Tomáši Margarinovi, bývalém strážníku levhartů. Ta směla konati službu pomocí potřebného služebníka, kterému však platiti musela,*) majíc měsíčního platu 25 korun neboli v tehdejších penězích 37 zl. 30 kr., každého roku nové šaty a bezplatný byt a na levharty, kolik jich bylo, po 12 krejcařích denně jakož i šat na každého levharta, nad to pak vše k denní spotřebě a stravu z dvorních stájů, dle počtu levhartů.

Dále zaznamenáno jest, že strážkyně levhartů, Laurencina Margarinová, rozená Pylmanová, byla u veliké přízni všemohoucího komorníka

*) Lumír. 1853, II., p. 1853.

císařského Filipa Langa z Langenfelsů, k němuž často docházela, u něho hodovala, klevety a žaloby jemu donášela atd.

Dva spisovatelé naši z věku 17., Guarinon a Balbín, zachovali nám písemné památky o zajímavých událostech, jež se sběhly za Rudolfa II. ve lvím dvoře na hradě Pražském.

Bohuslav Balbín zvěčnil v 57. kap. první knihy svého znamenitého díla*) následující příhodu, kterou mu hodnověrný svědek, starý rytíř Bechyně z Lažan, jenž věk Rudolfův dobře pamatoval, vypravoval:

„Jednou, když císař pro zábavu zašel ke svému zvěřinci, stalo se, že mezi přítomnými dvořany také turecký vyslanec byl, který od císaře tázán o dravcích vychvaloval velikosť lvů a krásu levhartů a pardalů, potom ale pravil, že u nich, u Turků, spůsob jest pokaždé, kdykoliv dravá zvěř ukazovala by se jejich císaři, žádati na něm, aby jednomu z velmožů dovolil zápasit se lvem. Rudolf považoval slova za narážku a ohlížel se po dvořanstvu. Tu vystoupil rytíř z (české) rodiny Hanibalců žádaje, by jemu dovoleno bylo bojovati s největším ze lvů královských. Císař přisvědčil, a rytíř ozbrojen lehkým oštěpem vstoupil do zvěřince. Lev vztekle naň se obořil, ale rytíř obratně se vyhnul a vrazil mu oštěp silnou a jistou rukou tak mocně do hrudí, že mohutné zvíře na místě mrtvo skleslo. Potom Hanibalec dal skoleného lva otevříti a hle! rána pronikla polou srdce. Tak jistá byla ruka hrdinova. Císař soupeře pochválil a zlatý řetěz a jiné odměny jemu daroval, přízní svou pak nad jiné ho vyznamenával."

Hippolit Guarinon, v lékařství doktor, syn pověstného lékaře při dvoře Rudolfově, Krištofa Guarinona, v Praze vychovaný, vypravuje ve svém podivném díle „Grewel der Verwüstung menschlichen Geschlechts" událost, jež stala se za Rudolfa asi okolo roku 1600 ve lvím dvoře na hradě Pražském. Píšeť na str. 274 v tato slova:

„Před několika lety podivná historie v Praze v tichosti se udála, později však ve známost vešla mnohým. Jakýs šlechtic vlašský zamiloval se do krásné panny české, která však o něho málo dbala; on ale za to všudy jí byl ke službám. Jednoho svátku vyslídil, že ona ubírala se přes most ke lvímu dvoru za hradem, aby s matkou lvy uhlídala. I šelť rytíř na horu, odkud se do dvora na lvy vyhlíží, aby tam panně sloužil. Když jej panna spatřila, odrátila od něho tvář jako jindy. Za malou chvíli (nevím, stalo-li se to schválně) upustila rukavici svou do dvora dolů, kde lvové leželi. Mladík sotva to spatřiv, přes schody dolů skočil a přemluvil lvího služebníka, by mu mříž k tomu otevřel, začež mu dal dobré zpropitné. Mladík odvážlivý vytasil tulich svůj, držel jej za zády a pak do vnitř se vkradnuv, hbitě trhnul k sobě rukavičku; a poněvadž jeden ze lvů povstati chtěl se země, kvapil ke dveřím, spustil závaží a vyvřel lva do dvora. Rukavičku potom polibil a panně podal, která i s matkou podobaly se mrtvole. Od té hodiny počala mládence toho srdečně milovati."

Událosť tato podobá se zcela Schillerově balladě „der Handschuh", jen že vlašský hrdina pražského lvince nebyl takový hrubec jako rytíř Delarges, o němž Schiller končí:

*) Miscellanea historica regni Bohemiae. 1679.

Rukavičku tu on klidně přináší,
a kol jeho chvála se rozhláší,
. . . .
rukavičku však on jí mrštiv v líc:
„Těch díků, slečno, nežádám víc,“
opustí ji v samu tu chvíli.“ *)

Zdá se, že Schiller neužil vypravování o události pražské, nýbrž podobného příběhu španělského, o němž Guarinon připomíná: „Takovým spůsobem, ale jiným koncem stalo se to také v Hispanii s jedním galánem, jemuž milenka jeho naschvál upustila rukavičku mezi lvy, kterou on sice také přinesl, ale jí za odměnu vyťal notný políček a dobře tak jest učinil.“

Stará pověsť, o níž zmiňuje se již Khevenhiller v letopisech Ferdinandových, praví, že r. 1612 nejmohutnější lev na hradě pražském a dva velcí orlové, na nichž sobě císař nejvíce zakládal, náhle a najednou zcepeněli na znamení brzké smrti císařského pána. A hned potom Rudolf II. umřel.

Něco podobného vypravuje se v písemních památkách o smrti Matěje Hunyadě, krále uherského.

Po smrti Rudolfa II. zacházel lví dvůr víc a více. Poslední, pokud víme, draví jeho obyvatelé byli dva velcí tygrové, které panovník pruský léta 1660 poslal darem císaři Leopoldu I., ten pak nařídil, aby chováni byli ve lvím dvoře v Praze.

Roku 1679 byl lví dvůr — dle zpráv Balbínových — docela prázden a zvěřinec ve příkopě jelením skoro také. Později však oživován byl příkop zase na útraty královské komory české. Ještě uprostřed minulého století byli jeleni v hradním příkopě pražském. Dosvědčují to zprávy německého topografa města pražského, kterým byl dr. Karel Adolf Redeln (Das sehenswürdige Prag).

Když za švédské války nepřítel odvážel zlato, knihy a obrazy a jiné umělecké výtvory z české země, řídě se slovy Wranglovými „Den som tar han har — kdo tu bere, ten má,“ ani živý lev v Praze chovaný nebyl ušetřen a do ciziny jest odvezen, jakkoli hrabě z Buchheimu nabízel zaň Königsmarkovi 18.000 tolarů, chtěje zvíře vykoupiti. **) Bylť tento lev nejspíše pozůstatek z někdejšího zvěřince.

Mocný pán *Petr Vok z Rožmberka* měl na svém zboží zvěřinec jistě pěkně pořízený. Životopisec jeho, Václav Březan, správce archivu třeboňského za posledního vladaře rožmberského domu a za pana Jiřího ze Švamberka, rodu toho dědice, napsal o tom věci, jež následují. ***)

„Léta páně 1597. Toho roku 23. septembris v úterý toho dne po sv. Matouši tato díla konána na Krumlově: v zahradě na novém městě zeď k foglhausu a v stavení mříží dratěnných dělána i pavlače na zdech od domu hraběcího, aby mohlo se na foglhaus jíti a ptáci netoliko slyšáni, ale i viděni býti mohli; jakož pak, když to dohoto-

*) Překlad dra. Jana Purkyně.
**) B. Dudík: Forschungen in Schweden. 1852.
***) Václava Březana život Petra Voka z Rosenberka. K tisku upravil Fr. Mareš. Spisů mus. č. 51. V Praze 1880, p. 172.

veno bylo, rozkošné veselí a rozličný hlučný zpěv od nich ku podivu slyšán."

Na jiném místě*) takto události svých dnů vypisuje: „6. novembris léta páně 1611 den památný sv. Linharta z půlnoci k jitru v jedné čtvrti hodiny na pátou polovičního orloje na neděli XXIII. po sv. trojici život dokonal vysoce urozený pán pan Petr z Rožmberka na Třeboni, okolo desíti nedělí nemocný ležev. Velmi trpělivě tu kázeň boží snášel, rád slovo boží slyšel, věčným životem těšil se. Panu Vaňkovi Malovcovi řekl, že více Malovců potřebovati nebude a mnoho pobožného mluvil. V nemoci páně to praesagium předešlo, že nedvěd doma chovaný, darovaný J. M. pánu od p. hraběte z Serinu, vrátného, který mu jísti dával, udávil."

Ve staré knize jistého měšťana Třeboňského zapsána je o tom neštěstí zpráva toho obsahu:

„Anno 1609 byl na zámku Třeboňském vrátný, jmenoval se Calta. I měl sobě od J. M. pána poručeného medvěda, aby mu jísti dával. Měl ten medvěd boudu udělanou z dubového dříví a na silný řetěz byl k té boudě přikován; na dobrý sáh mohl z té boudy ke korytu vylézti. A když někdy z města prasata na zámek vešly a zbytky po medvědu z toho koryta jísti chtěly, medvěd na ně vyskočiv jedno neb dvě popadl, do boudy vnesl a snědl. Jednoho dne z rána na štědrý den dával Calta medvědu mláto do koryta. Medvěd hladový nemohl vyčekati, dal se do žraní. Calta ho odháněl, maje žilku. V tom nějak přes hubu jej švihne, že se to medvědu nelíbilo, a rozhněvav se popadl vrátného v oupůlky a s ním do boudy; tam jej mačkal, až jej zadávil. Sládci se s sochory sběhli, a z poručení J. M. pána medvěda utlouci chtěli. Medvěd však rozhněvaný i s tou boudou po nich běhal a kdyby myslivci nepřispíšili a několik ran mu z ručnic nedali, byli by mu sochory málo co udělali. Od toho času žádného medvěda při zámku nechovali." **) (Patrno, že se letopočty o příhodě té neshodují.)

Posléze pak končí letopisec Březan:

„Bylť pán (Petr Vok) postavy spanilé, vzezření líbého, způsobů vážných, právě knížecích, promlouvání rozumného, milosrdný, přívětivý, a ač se hněval, však žádnému nelál a nezlořečil, než mírnými slovy domlouval. Pán veselý, šprýmovný, byl nových věcí žádostivý a všelijakých umění a kunštů milovný, na něž veliký náklad činil. Pán velmi udatný, smělý a poněkud jako opovážlivý v tom, *že k divokým šelmám, medvědům, lvům směle šel bez strachu.*"

Podobný případ jako na Třeboni udál se na *Smečně.*

„Roku 1744 byl mladý medvěd lapen v lese na bývalém panství Planickém v kraji Klatovském. Zajatec puštěn byl do hlubokého příkopu hradního na Smečně. V jednom oddělení nacházel se medvěd a ve druhém jeleni, kterých tam bylo ještě roku 1735 tři a čtyřicet. Roku 1746 zapomněl vrátný František Helmich medvěda nakrmiti. Zpomenuv si na něho rovněž tuze pozdě, poslal svou ženu Ludmilu se žrádlem k mackovi. Hladový huňáč popadl vrátnou, ona křičí co hrdlo stačí,

*) Tamže, p. 261.
**) Fr. Špatný: Zábavy myslivecké. V Praze 1867, díl II., p. 47.

přiběhne vrátný s klackem, odhání silnými ranami mumláka; rozvzteklený pustí vrátnou, popadne však vrátného, mačká jej v silném náručí až ducha vypustil. Nešťastná vdova dostala pensi od hraběte Františka Michala z Martinic." *)

Kněžna Anna Sasolauenburská, držitelka panství *Zákupského a Ploškovického*, brzy rozdvojila se s manželem svým Gastonem vévodou Toskanským a opustivši Italii vrátila se na panství do Čech na sklonku století 17. S ní přišlo mnoho Vlachů (dvořanů, umělců, řemeslníků a obchodníků) a na panství jejím se usadili. Kněžna jsouc paní velmi pobožná na kostely a kaple svého patronátu stále pamatovala. Mimo jiné kázala dopraviti do chrámů celá těla z katakomb, která v Římě opatřovala za drahý peníz. K dopravě těch svatých ostatků užíváno bylo velbloudů, pro něž kněžna dala vystavěti v Zákupech zvláštní stáje. Zvěř tak vzácná a málo vídaná vzbuzovala podivení a úžas. Lidé z daleka přicházeli se dívati na velbloudy, kteří v Čechách poprvé viděni byli r. 1562 při slavném vjezdu korunovačním císaře Maxmiliana II. Před novým králem jelo totiž několik husarů, městem pak 6 velbloudů, na nichž mouřenínové seděli, vedeno bylo.**)

K nejstarším ústavům přírodovědeckým náleží *Jardin des plantes v Paříži*. Počátek této zahrady spadá do let 1626. Tehdy ovšem pomýšlelo se pouze zříditi zahradu botanickou, leč prodlením času připojila se k ní též menažerie.

Tělesní lékaři Ludvíka XIII., Herouard a Guy de la Brosse, byli králem splnomocněni zakoupiti v předměstí Faubourg St. Victor dům a pozemek o 24 jitrech a založiti tam botanickou zahradu, ve které se pěstovati měly byliny lékařské. K tomu došlo roku 1635, zahrada pak dostala jméno „Jardin du Roy." O pět let později byla zahrada obecenstvu přístupna. Z té doby pochází seznam rostlin tehdy tam pěstovaných. Spisovatel jeho la Brosse uvádí v něm 2360 čísel.

Zdá se, že la Brosse nepůsobil ve svém díle dlouho a zemřel. Víme tolik, že zahrada zacházela, a že „Francouz Charles François Dufay, o přírodní nauky velice zasloužilý, povolán byl za Ludvíka XV. za intendanta zahrady (r. 1732), kterou měl opětně zvelebiti." Sám mnoho sbírek chovaje, rozhojnil kollekce botanické, že zahrada zkvétala utěšeně. Nezištný ve všem počínání a péči o dobro zahrady maje, dovedl toho, že slavný Buffon stal se jeho následníkem, který spojiv se ve přátelský kruh s Daubentonem, oběma bratry Jussieu, Rouellem, Lavoisierem, Portalem a j. k netušené výši vědecký ústav povznesl.

Tklivé zpomínky vynořily se z mysli naší, když jsme stáli ve stínu statných cedrů libanonských, jež tam učený Bernard de Jussieu zasadil.

V předvečer veliké revoluce zasloužilý Buffon (za hraběte povýšen) dokonal život 16. dubna 1788; a šlechetný Bérnardin de St. Pierre, tvůrce básnického skvostu „Pavel a Virginie", uvázal se v řízení zahrady.

---

*) Fr. Špatný: Zábavy myslivecké. V Praze 1867, II. díl, p. 48.
**) Český Jih č. 13, r. 1882.

Shromážděný sbor zákonodárný odňal (1790) zahradě des plantes správu královskou a podřídil ji státní. Později (roku 1792) usnesl se konvent zříditi Museum d'histoire naturelle, jakož i připojiti k němu knihovnu, načež povolen byl náklad 150.000 fr. Již za Ludvíka XIV. založen byl zvěřinec *v parku Versailleském* a pěstován potomními vládci Ludvíkem XV. a XVI. Když pak došlo ke vládě národní, radili mnozí, by zvěř zoologické zahrady Versailleské se pobila, vycpala nebo v kostry obrátila a do musea nově otevřeného uložila. Že nestalo se tak, o to zásluhu měl Bérnardin de St. Pierre, jenž pamětním spisem dokázal, že větší prospěch vzejde vědě, může-li sledovati život než vycpané kůže a mrtvé kostry, při čemž se zároveň lidu zachovává potěšení viděti zvířata zkrocená v jejich přirozenosti a duševních zábyvech. St. Pierre šťastně úlohu vykonal, a posádka Versailleská převežena byla do nových příbytků v Jardin des plantes. Roku 1797 vyslán byl Cassal do Afriky, by zahrada novou zvěří mohla býti rozhojněna. A sbírky živočišné prospívaly od té doby utěšeně.*)

Učený Chaptal přál jakožto ministr zoologické zahradě všeho dobrého a o zdárný prospěch její pečoval účinně. Za něho zbudován byl znamenitý památník literární, proslulé „Annales du Museum“, 20 silných svazků vážného obsahu přírodovědeckého (1802—13), potom „Mémoires“ o 20 svazcích na čtvercovém formatu (1815—30), „Nouv. annales“ o 14 svazcích (1832—35), jakož i „Archives du Muséum d'histoire naturelle“ (10 svazků, 1840—58).

Zvěřinec v Jardin des plantes byl příčinou, že vypučelo epochalní dílo Cuvierovo „Histoire naturelle des mammifères“, v němž uložen jest základ vědecké zoologie.

Přihlížejíce k literatuře o zvěřinci samém připomínáme, že počátkem našeho století počalo vycházeti nádherné dílo illustrované s barvotisky nebo s obrazy černými: „La ménagerie du musée national d'histoire naturelle etc. par les citoyens Lacépède et Cuvier Paris 1801.“ Dějiny napsal úvodem Lacépède. Illustrace představují věrné podobizny tehdejší zvěře chované v Jardin des plantes. Která zvířata byla tam chována 1821, o tom psáno jest ve spise Möllerově.**)

Zoologická zahrada pařížská rozhojněna byla vzácnými dary Mehemeta Aliho, paše egyptského, který poslal afrického slona, arabské koně, antilopy a m. j., mezi těmi mladinkou žirafu, jež chycena byla v útlém věku ve své vlasti a od Arabů tamějšího kraje Senaarského vyživována mlékem velbloudím. Když pobyla si v Kahýře asi tři měsíce, vypravena jest po Nilu do Alexandrie a odtud korábem do Marsilie.

---

*) Z té doby, kdy menažerie Versailleská přivtělena byla k Jardin des plantes, zapsána je následující událost: Kdysi hodili psíka do klece senegalského lva na pospas královské šelmě. Obětovaný nešťastník strachy třásl se po všem těle a do kouta se utekl před hrozivými zraky afrického dravce. Avšak lev nejspíše byl dojat bázní malého zvířete, neboť nejen že psíku neublížil, ale oběť svou za soudruha přijal a v nerozlučném přátelství živ byl se psíkem po dlouhý čas, až psík pošel. Po smrti svého druha prozrazoval lev zármutek veliký. Jiný pes, který mu byl dán v náhradu, okamžitě rozsápán jest od něho.

Lvice Schönbrunnská žila kdysi se psem v podobném přátelství. — (Živa 1857, str. 119.)

**) Paris und seine Bewohner. Gotha 1823 p. 210—216.

Na cestu tři rohaté kojné byly jí přiděleny k napájení: a mléko těchto tří krav dobře šlo k duhu mladé žiraféňce, že ve zdraví vystoupila na břeh 14. listopadu 1826. Mnoho se diváci divili, vidouce poprvé živou žirafu na půdě francouzské. (Druhá žirafa, již byl paša daroval vladaři anglickému, skončila život svůj na Maltě.) Že však tehdy zima byla, když žirafa u Marsilie přirazila, přezimovalo mládě majíc věku 22 měsíce v městě samém. Pěšky na cestu se vydala 20. máje 1827 a přibyla do Lyonu 5. června, až po několika dnech octla se ve světové Paříži. O žirafě francouzské mnoho spisů a článků psáno bylo a každé hnutí její bedlivě sledováno.

V náhradu za zemřelou žirafu poslal paša egyptský exemplář druhý, jenž dostal se do Londýna v srpnu 1827. Však po dvou letech také tato zahynula, nemocí kloubovou. Příčinu hledati bylo v tom, že mláděti o půl druhém letě mnoho snášeti bylo, když na daleké cestě po půdě africké neseno býti musilo velbloudy.*)

První zoologická zahrada ve smyslu nynějším vypučela v Anglii jakožto prvotní vzor všech zahradních menažerií evropských slujíc *Knowsley Menagerie*, majetek vévody Derbyského ve Knowsleyi, o níž vyšlo též skvostné dílo provedené v barvotisku.**)

Po smrti vévodově přičiňovali se o další zachování menažerie dva učenci na slovo vzatí, Sir Humphry Davis a Sir Stamford Raffles, kteří dosíci chtěli, by živočišné sbírky veřejnosti londýnské mohly býti odevzdány k obecnému užitku.

Založivše „Zoological Society“, pečovali o to, by založili také zoologickou zahradu. Myšlenka příznivě byla přijata, a roku 1829 složili členové společnosti 1650 liber šterlinků jakožto příspěvek.

V Regentsparku najali od města pozemek, kde zvěř chovala se pod širým nebem nebo v domkách k tomu účelu pořízených. Tu poprvé nazván byl zvěřinec „Zoological Garden“, o němž Bennett napsal v předmluvě svého spisu,***) že uskutečnění toho díla jest kusem v dějinách přírodních věd na půdě anglické.

Roku 1838 měl spolek 3011 členů, kteří platili po 3 librách (přes 30 zl.) ročního příspěvku kromě 5 liber zápisného. Hosté platili shilling (přes 50 kr.) vstupného, z čehož plynulo do pokladnice spolkové asi 6000 liber.

Zvěřinec oživován byl již tehdy asi 1000 rozličných ssavců a ptáků. Rokem 1849 pojal do sebe také plazy.

II.

Zoologické zahrady, mají-li učiniti za dost všem požadavkům nové doby, vyžadují velikého nákladu, že jednotlivec sotva pokoušeti se bude zaříditi ústav takový. Ovšem povolány jsou k tomu společnosti s hojným kapitálem, a potřebí jest zároveň, aby taková korporace

---

*) Ve Florencii měli žirafu r. 1459. Abertus Magnus viděl a popsal žirafu, kterou sultán egyptský daroval císaři Bedřichovi II. Od r. 1486 potom nikde v Evropě (Cařihrad vyjímaje) nebyla vídána.

**) Gleanings from the Menagerie and aviary at Knowsley Hall. 1830.

***) The gardens and menagerie of the zoolog. soc. delineated. London 1830.

docházela se strany města, v němž se živočišná obora zakládá, jakož i se strany země, státu a obecenstva účinné podpory.

Již sama zvěř draze se platí; cena její jde do tisíců. Zvěř zoologické zahrady Hamburské odhadnuta jest (roku 1882) na př. v ceně asi 140.000 marek, Drážďanské v ceně 107.000 marek, Kolínské nad R. v ceně 150.000 marek.

Chce-li společnosť míti ve svém zvěřinci vzácného hosta z pobřeží posvátného Nilu, snad nosorožce nebo hrocha, tu pak nebude váhati a zaplatí za jediného tvora okrouhlou sumičku 10.000 marek. Ovšem nezdaří se vždycky polapiti živou tu nestvůru, a nejedno léto uplyne, nežli zoologická zahrada může se jí pochlubiti. Za ty peníze hodnou chalupu lze vystavěti, ale hrocha druhdy ani za sumu sebe větší neopatříš.

Od té doby, co zoologické zahrady šíří se po vší Evropě naplňujíce dokona naděje v ně kladené, rozvíjí se také obchod se zvěří živou, opatřovanou ze všech světa krajů. Zvláště proslula v tom obchodní firma Hagenbeckova v Hamburku. Jméno bude zajisté známo mnohým čtenářům, kteří měli příležitost přivítati karavanu Hagenbeckovu, jež na své cestě do Hamburku zastavila se tu onde v Čechách asi přede dvěma lety.

Obchod Hagenbeckův nalezá se blízko přístavu v předměstí svatého Pavla. Zastavíme se v něm na chvilku.

Vstupujeme do skladu. Na stěnách klec na kleci. Ve klecích houpají se papouškové všech barev a různé velikosti. Křikem krátí si chvíli nebo hašteří se ve společné kleci shazujíce jeden druhého s bidélka. Rozumná opička hopkuje s klece na klec a veselými posuňky obveseluje své rodáky i přibylé hosty. Pronikavý křik sterých papoušků ohlušuje hovor náš, že uši zaléhají. Proto raději na dvůr.

Tam plno beden uchystáno je pro zaprodané vězně, kteří nastupují cestu po železnici dnes do Paříže, zítra do Berlína, jiní odeberou se pozejtří se svým společníkem a průvodčím do Frankfurtu a jinam.

Ve prostranné stáji očekává „vykoupení“ havěť všeho druhu. Díme tak bez urážky vážíce si královského párku, který za arabskou půdu německou vyměnil proti své vůli. Již tomu čtvrt roku, co tu v zajetí tráví život jednotvárný. Štěstí, že má u sebe milou družku, s níž lev sdílí radosti i žalosti. Uvítal nás notným řevem, až v uších brnělo.

Soused jeho, bengálský tigr, stoicky vyšlapuje si v čísle 3. Daleká cesta jeho — marné volání. Uniknouti se mu nepodaří.

Dva bílí medvědi mumlají si cosi, čemu nerozumíme. Přijeli teprve včera rychlíkem. Hezký párek! Pan Hagenbeck nabízí nám je za 2000 mark, párek berberských lvů dal by za 4000 mark. Ostatně má ještě 3 párky domácího vychování. Jest jim asi 9 měsíců. Ze známosti přenechal by je po 3500 markách, ale tigra nemůže dáti laciněji než za 3500 m. Statnějšího prodal před týdnem za 5000 m. Párek amerických pum prodán jest za 1000 m. Jednookou pumu nabízí za 350 m., pardala za 600 m., párek bílých velbloudů za 2500 m., řezance za 1000 m., hnědé velbloudy za 2000 m. (párek), lamy po 800 m., kafírské bůvoly po 500 m., yaka tříletého (krávu) za 500 m., antilopy

po 800 m., klokana za 120 m., kanadského jelena (laň) za 600 m., vyrostlého paviana za 600 m., jiné opice po 24, 40, 50 m. V bednách mezi houněmi svinuti jsou hadi druhů různých. Líbila se nám zvláště krajta (Python) přes 6 m. dlouhá, však nekoupili jsme jí. Stála pouze 2500 mark; několik kusů menších prodává p. Hagenbeck po 75, 100, 200 m.

Nedávno přišel z Terstu telegram, že karavana Hagenbeckova přibyla do Evropy. V závodu mají plny ruce práce, očekávajíce podivné hosty z dalekých krajů afrických, připravují pro ně slušné místo ve svém živém skladu. Je-li dnes v obchodu živo, že nám až husí kůže naskakuje, tím hlučněji bude v menažerii, až přibude 13 slonů, 2 žirafy, 8 pštrosů, 22 antilopy, 6 lvů, 30 hyen, 2 kafírští bůvolové, a j. v. V závodě Hagenbeckově těší se na ně velice, zvláště na mladého nosorožce.

Všecku tu zvěř koupil na jaře (r. 1870) od afrického cestovatele Casssanovy, jenž vášnivě podnikal honby v Nubii, Habeši a j. Dvě léta plahočil se za zvěří v pustinách afrických, až octl se s bohatou kořistí v Suezu všecek jsa umdlen a fysicky i peněžitě vysílen. Hrozilo se mu zabavením. Co počíti? Cassanova psal příteli svému do Hamburku žádaje peněžité výpomoci. Ochotný přítel Hagenbeck nelenil. Za krátko byl v Suezu a skoupil všecko živé od churavého Cassanovy, jenž zimnici podlehl a skonal.

Téže doby přirazil do Suezu také Vlach Micheletti přivážeje hojnosť vzácné zvěře africké. I tuto sbírku Hagenbeck koupil a s ní k domovu se vydal.

Tolik zvěře, co Hagenbeck přivážel, nikdy Evropa neviděla najednou od časů římských. V noci ze 6. na 7. den měsíce července přibyla menažerie do Berlína a odtamtud se 30 kozami thebskými, které poskytovaly karavaně mléka, do Hamburku. Byl to život na stanici! Mohl jsi slyšeti přerůzné řeči a hlasy: mluvilo se arabsky, vlašsky, anglicky, německy, španělsky, francouzsky, lvové řvali, šakalové vyli, jiná zvěř kňučela, chrochtala a jiné skřeky vydávala.

Mladý nosorožec, jejž jediného ze tří lapených kusů dopravil Micheletti do Suezu, byl nejdražším klenotem, a zahrady evropské zahořely k němu touhou největší.

Dr. Bodinus, ředitel zoologické zahrady berlínské, nenechal si ujíti zvíře tak vzácné, ale koupil je od Hagenbecka za 18.000 mark. Nad to přikoupil ještě párek pěkných žiraf, bůvola kafírského, sajku bůvolí a trochu drobnější zvěře opět za 18.000.*)

Uvažujíce, že honba na podobnou zvěř mnoho má do sebe svízelů, než poštěstí se polapiti zvířata bez úrazu, pochopíme, proč některé prodává se za tak drahý peníz. Dle cenníku, jejž mi Hagenbeck zaslal před několika nedělemi, nabízí se indický slon 5 ½ stopy vysoký za 6500 m., sameček 4 stopy vysoký za 5000 m., africký nosorožec za 10.000 m., zoborožec za 500 m., kasuar za 500 m., výr za 60 m., rackové po 15 m., egyptské husy po 18 m., indické po 50 m., patagonské po 20 m., skvostný bažant Amherstové za 40 m., stříbrný bažant za

*) Westermanns Monatshefte, Oktober 1871.

25 m., čáp marabu za 120 m., černí čápové po 40 m., alligatoři 10 stop dlouzí po 350 m., 6 stop dlouzí po 120 m., 2 stopy dlouzí po 20 m.. krokodil za 30 m.

Hagenbeck má agenty po všech koncích světa, a čerstvé zásylky jsou rozebrány nebo čekají dosti dlouho na kupce, kteří objednávají živé zboží až do Ameriky. Střediskem obchodu se zvěří africkou je teď egyptská provincie Taka. Suezský průplav umožnil valně dopravu živého zboží. Agentury tohoto kraje jsou v Chartumu a v Suezu. Na místě stojí slon 80—400 m., žirafa 80—200 m., nosorožec 160—140 m., mladý lev 8—20 m. Lov letošního roku dopadl velmi špatně. V Nubii ani jediný lev nebyl chycen. Pouze několik opic, pštrosů a p. bylo polapeno.

Než zvěř se vyprodá, ztráví se mnoho kapitálu krmivem, jehož menažerie Hagenbeckova velmi mnoho spotřebuje. Jediný slon sežere denně 50 kg. sena a k tomu asi 40 kg. zákusků chlebových neb otrubových. Že pak žaludek jeho tím se nepřesytí, soudíme z toho, že přes noc zmizí všecko stelivo, jímž vzal za vděk místo dessertu. Mladý nosorožec berlínský tehdy asi o půl létě požíval denně 2 měřice otrub, měřici mrkve a tolikéž bramborů. A jídelní lístek jeho přece nebyl ještě vyčerpán, neboť kromě sena a slámy dostával též notnou dávku mléka. A což teprve dravci! Nejednou spotřebují denně 2—3 koně.

Kromě Hagenbecka prodávají v Hamburku živou zvěř Reiche, Möller, Umlauf a j.

Druhý větší obchod s dravou zvěří má Jammrach v Londýně, pocházející z Hamburku. Navštívil jsem ho přede dvěma lety několikráte, ač jsem měl daleko do docků. V úzké uličce (London docks, St. Georgestreet 180) má svůj závod, o němž více jsem si myslil neznaje ho. Papoušků, opic, ptačích koží, korálů, lastur, živých i naložených alligatorů a chameleonů měl v největším výběru. Zvěřinec ostatní přechovává Jammrach nedaleko svého závodu. Za mého pobytu byl tam na prodej pouze krásný černý levhart z Javy, mladý tigr, dvě hyeny, čtyři vlci, několik druhů ptactva kurovitého a šest nádherných holubů chocholatých (Goura coronata) z východoindického souostroví. Menažerie Jammrachova bývá nezřídka zcela prázdna, jindy opět přeplněna, že místnosti (neúhledné chlévy) sotva stačí. Agenti Jammrachovi vítají již zámořské lidi u vtoku řeky Temže a kupují od námořníků a kapitánů, co za něco stojí. Přijde-li zvíře vzácné, oznamuje Jammrach zoologickým zahradám novinku a cenu její, není-li již zvíře dávno zamluveno.

Kromě Jammracha ještě mnoho malých závodů s přírodninami nachází se v tomto zákoutí, ale mimo papoušky jen zřídka který mívá něco živého na prodej přestávaje pouze na lasturách, korálech a p. Také koupiti tu lze ten neb onen druh opiček, jež plavci svým milým přivážejí, ale hýříce v odlehlých uličkách a ve špinavých děrách londýnského vyvrhele, až všecken nastrádaný groš je vyčerpán, rádi pak pitvorné ty soudruhy prodávají. Ale nebylo mi věru velikým potěšením prodírati se touto londýnskou čtvrtí, již policisté bedlivě střeží jako oko v hlavě.

(Pokračování.)

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Prorokyně byla žena již dávno odkvetlá, s podlouhlou, tenkými vráskami zbrázděnou tváří jemné pleti a skoro růžové barvy; tvář ta jevila nápadné stopy někdejší krásy a svědčila velmi zřetelně, že prorokyně buď z tak zvaných lepších tříd pocházela aneb aspoň v těchto kruzích své mládí ztrávila a jim také co do vzezření se přispůsobila. Šedé oči její, malé a pichlavé, vyzíraly bystře zpod černých, patrně barvených řas, husté, předem zkadeřené vlasy byly silně napudrovány — patrně aby nebylo znáti nemalebné snad, přirozené šediny — a kolem úst pohrával jí onen zvláštní úsměv, jejž vídáme na rtech starých paní, které vrozenou chytrostí a znalostí světa nad ostatní lidi povýšenými býti se domnívají.

Děvče přineslo zatím malý lesklý samovar s příslušným čajovým náčiním a dvěma velkými sklenicemi zavařené ovocné šťávy, a mezi tím, co stará paní zelenavého odvaru čajových květů do číšek nalévala, vyptávala se mne, odkud pocházím, jak se mi Moskva líbí, hodlám-li se snad trvale v Moskvě usadit, a jaké už při podobném setkání jiné bývají otázky. Pak vnutila mi do čaje vrchovatou lžičku sladkého „varenija“ a vypivši asi půl koflíku, pravila:

„Vy tedy, pane, netoužíte dnes seznati blíže hodnost, již v náboženské naší obci zaujímám, aniž si žádáte ode mne rady nebo poučení o věcech víry, nýbrž máte záležitost prostě světskou?“

„Tak jest, madame, totiž pro dnešek, jak jste správně připomenula. Doufám, že nebudete proto uražena?“

„Ach nikoliv,“ odtušila vlídně prorokyně. „Vidíte, pane, náboženská svoboda není u nás ještě tak veliká, aby má vlastní hodnost náležité působnosti se těšila. Nauku „duchaborců“ označila bych po vašem spůsobu a ve vašem smyslu asi jakožto rozumově-mystickou; naše věrouka odchýlila se ze všech tak zvaných sekt ruských nejdále od dogmatiky panující církve a tato prohlašuje nás také za čiré protikřesťanství. Nestavíme kostelů, nečítáme svatých knih a bohem naším je věčný, osobní duch všehomíru. Nevěříme v nesmrtelnost duše; lidské osobnosti, jakožto obrazu božímu, vzdáváme největší poctu. Vedeme lidi ku střídmosti, čistotě, pracovitosti a dobročinnosti. Proselytův mnoho neděláme, ale přihlásí-li se kdo, ochotně ho přijímáme. Z toho poznáte zajisté, že náboženská činnost má velikého oboru nemá; spojila jsem ji tedy s působností, abych tak řekla, obecně společenskou a snažím se býti rádkyní všech, kteří o mou radu stojí. Nuže tedy, milý pane, jaká jest vaše záležitost?“

„Chci vás prosit, madame, abyste mi — snad z přirozené bystrosti ducha, snad z mnohaleté vzácné zkušenosti aneb i z vnuknutí vašeho velkého ducha všehomíru — laskavě pověděla, jak bych se asi dopídil

malého ještě dítěte, na jehož osudu mi záleží, ale jehož stopy nemohu nalézti."

„A čí je to dítě?" tázala se vážně prorokyně.

„To, madame, sám ani nevím, aniž mám tušení. Okolnosti nedovolovaly, abych se na jeho původ ptal, když jsem ještě je vídal. Vím toliko, že je opuštěné a že bylo zde ženě jakési na vychování odevzdáno."

„Milý pane," prohodila s úsměvem prorokyně, „takových dětí bude asi v každé moskevské čtvrti několik, a vy máte přec na zřeteli dítě zcela určité? Nuž tedy, neobtěžujte si a označte mi je blíže aneb aspoň okolnosti, ve kterých se dříve nalezalo."

„Povím všechno, co vím, madame; ale ujišťuji vás už předem, že toho není mnoho."

„Nic nedělá," vpadla mi do řeči prorokyně; „račte jen vypravovat."

„Na Smolenském rynku," začal jsem vypravovat, „bydlel ještě před několika měsíci starý jakýsi pán, snad šlechtic, snad kupec bývalý, s mladou dcerou. Otec jmenoval se Maxim Ivanov, dcera Evdokia. Seznámil jsem se s nimi zcela náhodou a stal jsem se i jejich přítelem. Byli to lidé velice šlechetní. Měli mne rádi, ale kdo by vlastně byli, nepověděli mi nikdy; já sám pak ptáti jsem se ovšem nesměl. Tu stalo se však neštěstí: slečna Evdokia zemřela a starý Maximov za nějaký čas zmizel — beze stopy. Zdá se vám snad, madame, že to jaksi nesouvisí s předmětem našeho rokování? Však souvisí. U Ivanových bylo malé cizí děvčátko, jež byl starý Maxim za vlastní přijal, a to dítě bych rád zase viděl. Slyšel jsem, že zde zůstalo, že Maxim Ivanov, než z Moskvy odejel, značnou sumu na jeho vychování uložil a dítě jakési chudé rodině svěřil. Nuže, věděl bych rád, jak se ubohému děvčátku daří a kde bych je zase mohl uvidět."

Mezi tím, co jsem toto vypravoval, upjala na mne prorokyně tázavě oči a úsměv s jejích rtů zmizel.

„Pane," pravila pak velmi vážně, „smím-li vám radit, nepátrejte po podobných věcech. Jste cizinec, co je vám po tom? Mohlo by se vám to ve zlé vykládati."

„Nepochopuju, madame," odmlouval jsem; „což není zcela přirozené, že bych rád vyhledal a zase uviděl malé, roztomilé děvčátko, jež jsem na kolenou houpával a líbal, jemuž jsem pamlsky a něžné dárečky nosíval a kteréž mne tak rádo mělo, že mne svým „strýčkem" nazývalo?"

Prorokyně nezdála se býti jaksi přesvědčena a mžourala chvílemi očima, jakoby mi nedůvěřovala. Pak ale, jakoby se jí byla věc zase stala lhostejnou, otázala se suše:

„Vy tedy byste rád zvěděl, kdo jest nebo byl otcem či matkou tohoto dítěte?"

„Ani mi nenapadá!" odpověděl jsem vesele a co možná lehkovážně. „Co pak bych si tím hlavu lámal? Že se dítě narodilo, je jisté, a že muselo míti nějakého otce a nějakou matku, zdá se býti dle dosavadních vymožeností přírodozpytu rovněž zcela nepochybným. Ale

kdo by jeho otcem byl a matkou, nežádám, abyste mi vyjevila nebo objeviti pomohla; mně postačí, jen když dítě zase uvidím."

„Tak?" prohodila prorokyně a zamyslila se. Potom pohodila hlavou a doložila: „Nu dobrá, snad dostanu nějaké vnuknutí. Zatím však, nechtěl byste si prohlednouti tuto mé fotografické album? Je tam mnoho podobizen a možná, že najdete mezi nimi leckterou známou nebo třeba i milou tvář."

Po těchto slovech povstala prorokyně a přistrčila ke mně na kolečkách pohyblivý stolek, na nějž byla dříve položila velké album s neobyčejně pevnou vazbou ze zlatého bronzu a červené juchty; když pak jsem dle přistrčeného stolku sedadlo změnil, přistavila si také židli, ale tak, aby mi jaksi přes ramena se dívat mohla, odemkla album a rozevřela je. První list ozdoben byl velkou podobiznou carovou, na druhém byla carevna a na třetím skupina carových synů a jejich chotí; pak následovaly některé oficielní osobnosti moskevské a za nimi velmi rozmanité publikum. Úřadní osobnosti jsem ovšem znal skoro všechny, ale jejich podobizny neměly zde pražádné zajímavosti, poněvadž byly patrně v popředí sbírky umístěny jen proto, aby vlastní ráz její zastřely. Bylot mi za chvíli už zjevno, že obsahovalo album fotografie dam a pánů, kteří s prorokyní někdy nějaké jednání měli aneb snad stálé jakési spojení udržovali, i soudil jsem, že mi je stará paní předložila jen proto, aby zvěděla, zda-li snad neznám některé osobnosti, o kteréž bychom snad ve svém jednání mohli zavadit. Tvářil jsem se tedy, jakobych neznal než osoby veřejné, nejvyšší úřadníky, některé generály, hudební celebrity a konečně — herečky, kterých tu beztoho také použito bylo jen co staffáže. Prorokyně jmenovala mi některé na fotografiích obzvláště nápadné dámy a pány, ale z jednoho případu poznal jsem, že mi udává jména falešná, nepochybně smyšlená. Pojednou přeskočila dva listy a předložila mi velkou, pěkně provedenou podobiznu kněžny Salomonidy Sachalinové.

„Ah . . . totě překrásná dáma!" zvolal jsem jako s podivením.

„Aj, tuť byste přece mohl znáti!" prohodila s úsměvem prorokyně. „Jest to dáma v moskevské společnosti velmi známá."

„Lituju, že nenáležím k těm šťastným smrtelníkům . . ."

„Opravdu?" tázala se s jakýmsi uspokojením. „Toť nemáte zde asi velkých známostí!"

„Přiznávám se, že velkých nikoli. Seznamuji se s lidmi vůbec jenom náhodou."

„A dobře činíte, že jich úmyslně nevyhledáváte, nepochází z toho obyčejně nic dobrého," dokládala vážně.

„Nechtěla byste býti, madame, tak dobrá," toužil jsem, „a pověděti, koho tato rozkošná fotografie vypodobňuje?"

„S radostí!" odpověděla. „Jest to, nemýlím-li se, paní Torlecká, choť zdejšího velkokupce. Její matka byla Španělka."

„Tedy madame Torlecká!" opakoval jsem. „A kdo je, prosím, tato dáma?" tázal jsem se, ukazuje na jinou, také velkou fotografii.

„To je osobnost velmi zajímavá, o které jste snad již leccos poutavého slyšel, kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová."

Fotografie představovala zcela jinou jakousi, mně naprosto neznámou dámu; však nedal jsem na sobě nic znáti, nýbrž zůstávaje na oko lhostejným, prohodil jsem chladně:

„V skutku, velmi zajímavá tvář. A kněžna ta žije zde, v Moskvě?“

„Střídavě zde, v Petrohradě a na svých statcích,“ odpověděla prorokyně a hleděla mi pozorně do očí; „mohla bych vám leccos o ní vypravovat, ale budete o ní bez toho ještě slyšet vyprávět, neboť kněžna je vdova a hodlá se co nejdříve provdat. Jděme tedy dále. Zde jsou pohromadě celebrity naší konservatoře: Laub, Mikuláš Rubinstejn, pianista Wieniawski, cellista Cossmann, madame Alexandrova a t. d.“

Takto prošli jsme ještě několik listů, až prorokyně posléz unavena se cítila a odstrkujíc album pravila:

„Pozoruji, že vás dívání již omrzelo; nechme toho tedy a vraťme se ku své záležitosti.“

Na to se odmlčela, opřela záda o lenoch židle, zakryla si tvář oběma rukama a pohroužila se v myšlenky. Asi za dvě minuty pak spustila ruce s obličeje a promluvila jako ze snu:

„Projděte všechny příční ulice naší čtvrti, které od severu na jih se prostírají, a hleďte pilně do přízemních oken. U dvou z nich uvidíte dvě dospělá děvčata, vyšívající zlatem a pestrým hedbávím krásné květy na bohatých látkách. Vejděte tam a objednejte si nějakou práci, vyšívání na damskou podušku, nebo na trepky nebo něco podobného. Zvolte si k tomu dobu před obědem a, neklame-li mne tušení, uvidíte tam děvčátko, jež hledáte. Však nevyptávejte se mnoho, neboť vzbudilo by to podezření!“

„Srdečné díky, madame,“ odpověděl jsem: „Ale ještě jednu mi dovolte učinit otázku: najdu-li děvčátko, smím se k němu přece hlásit?“

„Ono se nepochybně přihlásí k vám samo; ostatně poznáte z okolností, co činiti jest radno a co není. Buďte jenom obezřelým.“

To pověděvši nabídla mi ještě koflík čaje a když jsem s poděkováním odmítl, povstala a podávajíc mi ruku doložila:

„Zdržela jsem vás snad již přes míru. Budu se těšit na opětnou vaši návštěvu, zejmena zatoužíte-li seznat podstatu naší věrouky. Zatím buďte zdráv!“

Pokloniv se zlehka prorokyni vyšel jsem do předsíně. Děvče, kteréž mne bylo uvedlo, pravilo svítíc mi ze dveří:

„Pane, přijdete k nám zase brzo?“

„Přijdu již k vůli tobě! Škoda, že nejsi ty prorokyní — přicházel bych třeba každý den.“

Děvče se zardělo a zavřelo rychle dvéře.

* * *

Výsledkem své návštěvy u „prorokyně“ byl jsem uspokojen i sklamán. Uspokojen, že jsem nalezl stopu, po kteréž mi snad lze bude Ivanových děvčátko vypátrat a o jeho osudu se přesvědčit, sklamán však, že jsem o Salomonidě ničehož se nedověděl. Byl jsem, vydávaje se na dobrodružnou tu návštěvu, arci připraven, že prorokyně majíc s kněžnou snad poněkud důvěrnější spojení, příliš sdílnou asi nebude, ale proto

přece doufal jsem, že něco nového zaslechnu a sice něco Salomonidě příznivého. Vedle toho obával jsem se ovšem také, že uslyším snad něco, což by kněžniným odpůrcům za pravdu dávalo . . . Nestalo se ani to ani ono. Ale spůsob, kterýmž prorokyně zvěděti se snažila, zdali Salomonidu Platonovnu znám nebo neznám, znepokojil mne přece, neboť vzbudil ve mně podezření, že jest snad přece nějaká souvislosť mezi Salomonidou a osudem děvčátka, jež druhdy u Ivanových bývalo... Prorokyně nabyla z mého chování nepochybně přesvědčení, že Salomonidu ani neznám a že nebudu dále pátrati, než jak se dítěti vede, a pověděla mi tedy, kde bych je nalezl. Nastává nyní otázka, tázal jsem se v duchu sama sebe: mám nebo nemám její důvěru sklamat?... K rozřešení této otázky, nemohl jsem nikterak dospěti, ale rozhodl jsem se ovšem, že děvčátko, možno-li vyhledám a zvím-li při tom něco o jeho původu, že se zachovám, jak čest a svědomí mi uloží.

Bylo mrazivé, pošmurné odpoledne, když jsem třetího dne v Lefortovské části, na témž místě, jako včera, ze saní vylezl a směrem, jejž mi byla prorokyně naznačila, na obchůzku se vypravil. Chodil jsem přes hodinu, hleděl pilně do všech oken, ale zlatem vyšívající děvče jsem žádné nikde nespatřil. Pravda: mnoho oken bylo zamrzlých, i musil jsem tedy domnívati se, že zrovna za některými takto neprůhlednými okny děvčata sedí, po nichž oko, ale ovšem jenom oko mé toužilo. Nemoha nikde nic nalézti, kráčel jsem nevrle nazpět a tu uzřel jsem u okna, do něhož jsem se byl dříve již asi třikráte bez úspěchu podíval, pojednou mladou ještě, ale statnou dívku, ana lesklé a pestré jakési vyšívání s rámce stahovala a pečlivě prohlížela. Popošel jsem dva nebo tři kroky k druhému oknu, ale tam nebylo ani děvčete ani rámu k vyšívání nebo bubínku. Co teď? Stačí jedno děvče nebo nestačí? Jsem na místě, nebo nejsem? . . . Prorokyně řekla, že uvidím u dvou oken dvě vyšívající děvčata, ale zde vidím pouze jedno. Snad odešlo to druhé někam s prací . . . Abych tam přece vešel, nazdař bůh nějaké vyšívání objednal a po dítěti se — optal, nezdálo se mi; i umínil jsem si tedy, že přijdu jindy, zejtra třeba, abych se přesvědčil, vyšívají-li tu dvě děvčata nebo jen jedno. Ale musím si zaznamenati dům, abych zejtra zbytečně zase nebloudil . . . Dívám se na vrata — u sta hromů, co je to?! Stranou malá podlouhlá tabulka se zlatým nápisem: „Evgenia Davidovna Laplacova“. To jméno jest mi odněkud již známo! Ale odkud? Mnu si chvíli čelo a vytahuji pak zápisník . . . Zde to musí býti! Hledám, hledám a nalezám konečně vytržený list, na němž cizí rukou napsána podrobná adressa řečené Evgenie Davidovny. Ale kdo to sem jenom napsal? . . . Teprv po dlouhém přemýšlení vzpomenul jsem si, že mi tu adressu napsal a odporučil policejní pristav Kalašnikov, tehda pozdě v noci . . . Že jsem té adressy nepoužil hned! Mohl jsem si uspořit celou návštěvu u prorokyně . . . Avšak nikoliv! Nyní mám tak jasnou shodu okolností, že musím býti na místě . . . prorokyně a pristav . . . jen tedy odvahu! Vejděme!

Velká, silně vytopená jizba. Dřevěné stěny jsou polepeny křiklavými tapetami se všelijakými japonskými obrázky. U jedné zdi stojí tvrdá, černou koží potažená pohovka a před ní dubový stůl s voskovaným plátnem. Tu a tam nějaká židle s odřenou politurou. Ve vý-

klenku dvě postele s peřinami; na posteli rozloženy dva liščí ženské kožichy. V levém rohu komnaty velká „ikóna“ Matky Boží z pozlaceného plechu a před obrazem hořící červená lampa. Je cítit, že se tu prve pálilo potpourri — vůně nikoliv nepříjemné. Ve světnici nikdo, než toliko děvče, jež jsem z ulice spatřil. Ale to prohlíží si dosud tak pilně své vyšívání — jest to vlečka z bílého atlasu se zlatými a červenými květy — že mne ani nepozoruje. Aneb myslí, že to někdo z domácích lidí vešel. Pravím hlasitě: „Dobrý den, slečno!“

„Dobrý den,“ odpovídá děvče a hledí jaksi udiveně na mne. „Čeho si, prosím, přejete?“

Velmi slušná dívka, aspoň na pohled. Souměrné, dosti plné formy, hnědé oči, kaštanové hojné vlasy a buclaté červené tváře. Červené nebo líčené — v nedostatečném osvětlení jizby nebylo lze hned ani rozeznat.

„Bylo mi řečeno, že zde krásně vyšíváte zlatem a hedvábím a že přijímáte zakázky,“ dím poněkud rozpačitě.

„Tak jest,“ na to děvče; „vyšíváme a přijímáme ochotně zakázky, pokud nám totiž čas stačí.“

„Doufám, že vám ho pro mne trochu zbude. Rád bych si několik věcí objednal, ale nemusí být najednou hotovy — mohou se dělat jedna po druhé.“

„Je libo se posadit?“ praví děvče a přistavuje mi židli ke stolu. „Místo jiných ukázek račte si prohlednouti vyšívání na této vlečce, kterouž jsem právě dohotovila. Poznáte z něho, jak pracujeme a zdali vám naše umění postačí.“

Rozložila přede mnou na stole spodní část parádního manteau de cour, na níž bohaté zlaté a barevné květy se skvěly, a dokládá:

„Však nemyslete, že je toto již nejvyšší, co dovedeme. Vyvádíme práce ještě mnohem jemnější.“

„Velmi krásná to práce, vkusná, jemná a solidní,“ lichotím děvčeti, prohlížeje jako nějaký znalec jeho vyšívání. „Nepochybuji, že mé zakázky rovněž tak delikatně provedete. Nuž tedy, rád bych nejprve jemné vyšívání na damské střevíčky — světle modrý atlas, zlato a drobné perličky. Sestavení vzorku a vůbec celé provedení zůstavuji vašemu vkusu.“

„K jakému šatu budou ty střevíčky?“ táže se dívka. „Pro ples, salon nebo domácek?“

„Ke španělskému parádnímu kostymu, slečinko, a pro — divadlo.“

„Pro divadlo?“ opakovalo jaksi nedůvěřivě děvče.

„Ano, pro divadlo,“ odpovídám chladně, „chci učiniti dárek jisté umělkyni. Hleďte, aby se jí vaše práce zalíbila; možná, že si tím získáte několik dobrých zákaznic.“

„Jak velká je, prosím, noha?“

„Velmi malá, myslím, že nejmenší míra u osmnáctiletého děvčete.“

„To udání stačí. Ale prosím přece, abyste si prohledl některé vzory květování; ráda bych seznala váš nebo slečnin vkus.“ Na to předložila mi celou hromadu zlatem a barvami vyvedených vzorů, motivů k vyšívání a celých už návrhů. Já pak, ačkoliv mi to všechno bylo vlastně lhostejné, přebíral jsem se přece pilně v předložených mi

„kartách“, jen abych jednání s děvčetem prodloužil. Byloť mi nápadno a nemilo, že se mimo děvče nikdo ve světnici neukazoval ani vedle neozýval. Patrně bylo všechno z domu a já byl bych se rád dočkal návratu staré Evgenie Davidovny nebo — a to ještě raději — malého děvčátka, které jsem hledal. Začal jsem tedy vyjednávat s vyšívačkou o dalších zakázkách, kteréž jsem ale hodlal v čas ještě odvolat, jakmile bych situaci seznal. Pokračoval jsem tedy:

„Dále budu potřebovat, slečno, vyšívání na podušku, nikoli pro častou potřebu, nýbrž spíše jen pro okrasu pohovky v dámském pokoji a posléz vyšívání na tablier k fantastickému obleku, jehož výkres vám teprv přinesu.“

Nastalo nové ukazování vzorků a posléz jednání o závdavek na práci a zálohu na látku, zlato, hedbáví. Když pak všechno již bylo smluveno a z domácích lidí dosud nikdo nepřicházel, povstal jsem a pravil maje se k odchodu:

„Jste dnes jaksi opuštěna, slečinko. Paní Evgenia Davidovna není patrně doma?“

„Není, pane; odešla hned ráno, ale již tu musí každou chvíli býti. Znáte se s ní?“

„Neznám, ale byla mi udána její adressa, jakoby se u ní práce objednávaly. Ona vede přec váš závod?“

„Vede a nevede,“ odpovědělo s jakýmsi přitrpklým úsměvem děvče. „Nevede, poněvadž práci naší nic nerozumí a my dvě, já a Iréna, samy se zákazníky jednat, látky kupovat, pracovat a práci odvádět musíme. Zkrátka pracujeme na vlastní pěsť a škodu, ale o užitek . . .“

„Dělí se stará paní hojně s vámi?“ vpadl jsem jí do řeči.

„To jsem neřekla . . .“ protestovalo rozpačitě děvče, jakoby se bylo rozpomenulo, že neví ani s kým mluví, a že je tudíž třeba opatrnosti. „Madame dává nám byt, stravu, prádlo . . .“

„A sbírá za to všechen váš výdělek; známe to. Ale povězte mi, slečinko, má paní Laplacova nějaké děti?“

„Děti nemá, ale má u sebe asi sedmileté děvčátko, kteréž jí musí říkat „babičko“. Dítě to říká nerado . . . ale co to jen dnes pleskám! Zkrátka, pane, má u sebe vnučku “

„Kde je ta vnučka? Prosím vás, zavolejte mi ji!“ zvolal jsem kvapně.

„Vy ji znáte?“ tázalo se s podivením děvče.

„Myslím, že ji znám, aspoň jak mi byla popsána. Jaké pak má oči a vlasy? A především kde pak jest?“

„Pst! Tiše! Madame přichází!“ zvolalo skoro úzkostlivě děvče a chopilo se rychle vlečky tváříc se, jakoby ji teprv začínalo prohlížet.

V tu chvíli otevřely se také dvéře a do nich vrazila prudce, jako nějaká furie, tlustá žena s hermelínovou čepicí a kožichem s aksamítovým povlakem.

„Nebyl tu nikdo?“ vyštěkla ani se neohlednuvši, sotva že byla práh překročila.

„Nikdo, madame, až na tohoto pána,“ odpovědělo pokorně děvče zavírajíc za bachranatou matronou dvéře, jež byla ona otevřené nechala.

Matrona se obrátila a spatřivši mne, uklonila se lehce a pravila s nejlíbeznějším úsměvem, jakého jen byla schopna:

„Vítám vás, pane! Není libo se posadit?“

„Děkuju, madame. Přišel jsem stran nějakých zakázek, a poněvadž je skoro všechno již smluveno, nezbývá, než abych složil jen ještě závdavek a zálohu na materialie.“

„To mne těší, to mne těší!“ libovala si baba mezi tím, co jí děvče z kožichu a těžkých galoší pomáhalo. „Jest-li pak jste, Žěnko, pánovi vše náležitě vysvětlila, vzorky ukázala . . .?“

„Všechno se stalo, madame,“ vpadl jsem jí do řeči, „jsem úplně spokojen a doufám, že budu ještě spokojenější, až hotovou práci uvidím. Slečna vyšívá překrásně.“

„Prosím, nevychvalujte mi ji přílišně, sice s ní nebude obstání! Takovým nezkušeným děvčatům nesmí se ještě lichotit,“ kárala mne baba nutíc se do žertu. „Spokojen zajisté budete, ale bez mého dozoru sotva by to asi bylo. Co jste si, prosím, vlastně objednal?“

Pověděl jsem babě krátce obsah svého dřívějšího jednání s děvčetem a když jsem byl ještě žádanou zálohu složil, jala se mne opět nutit, abych se posadil.

„Musíte přece s námi vypít koflík čaje na známost,“ doložila. Já pak touže něco o dítěti zvědět, přijal jsem její nabídnutí.

„Nemáte, madame, žádných dítek?“ otázal jsem se mezi řečí.

„Bohužel, nemám už žádných. Proč se ptáte?“

„Dáma, která mi váš závod odporučila, sdělila mi — ovšem jen zcela mimochodem — že máte malou, roztomilou . . . ani už nevím, řekla-li dcerušku nebo vnučku . . .“

„To vnučku, vnučku!“ vpadla mi do řeči. „Ale ta není dnes doma.“

„Škoda, byl bych jí rád nějakou radost učinil, ale vy, madame, uděláte to zajisté za mne, pravda-li? Přinesl jsem děvčátku trochu pamlsků a nějaké drobotiny — zde jsou, vezměte je.“

„Ach, milý pane,“ pravila s povzdechem baba, „nechte si ty věci a potěšte jimi jiné dítě — má Katěnka kdo ví, zda-li se již vrátí . . .?“

„Je snad nemocna?“

„To ne, to ne,“ odmlouvala zase baba; „to jsem si jen tak povzdechla. Dítě je návštěvou u příbuzných, na venkově, a to víte, starostlivá babička dělá hned, jakoby už své zamilované vnouče byla ztratila. Nechte tedy ty maličkosti zde, když jste je už přinesl a přijměte za malinkou srdečné díky . . . Ale řekněte mi přec, kdo vzbudil vám ke Katěnce takový interes?“

„Není to žádný obzvláštní interes, madame, nýbrž zcela obyčejná praktika, že se chceme u starých zalichotit prokazujíce něžnou pozornost maličkým. Mně stačilo zvědět, že máte u sebe vnučku . . .“

„A nesměla bych zvědět, která to dáma vám závod můj odporučila a zároveň o dítěti pověděla?“ vyzvídala dolehavě baba. Já pak dosavadním dlouhým a bezvýsledným obcházením věci již rozmrzen, umínil jsem si, že na samo jádro její udeřím.

„Jest to dáma velmi vznešená, kterouž vy, madame, zajisté také asi znáte . . . kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová.“

„Kněžna Salomo . . .“ vykřikla baba, jako hadem uštknuta a vyskočila z křesla. Ale záhy se opět vzpamatovala a nutíc se býti chladnou

doložila rozechvělým hlasem: „Zda-li ji znám! . . . Ale jak pak jste se vy s ní seznámil? Pozorujuť z vaší řeči, že jste cizinec . . .“

„Byl jsem kněžně představen ve společnosti svých zdejších známých a přátel. Je to dáma velmi zajímavá, pravda-li?“

„Ó velmi zajímavá!“ prohodila úsečně stará, a podívala se při tom letmo na mne, jakoby mi jaksi nedůvěřovala. „Líbí se vám, že? Je to velmi krásná žena a — dobrosrdečná . . .“

„Je-li dobrosrdečná, nevím, ale hezká je,“ pokračoval jsem ve svém úvodu. „Trochu pyšná, a také bych řekl . . . záletná, ale duchaplná!“

„Tak vy tedy, pane, náležíte už k jejím ctitelům? Nu — je prý věc velmi příjemná, dvořiti se krásným dámám . . . my baby nemáme o tom arci ani tušení. Přeju vám mnoho štěstí.“

„Děkuju za dobré přání,“ odpověděl jsem s úsměvem: „ale u té dámy štěstí žádného vyhledávati nebudu.“

„Proč pak?“ vyzvídala pozorně baba.

„Proto, že se mi zdá ta dáma nebezpečnou. Také se o ní příliš mnoho mluví, dobře i zle . . . nuž a takovým dámám bývá dobře se vyhýbat, byť si desetkráte byly kněžnami. Pro nás, občanské lidi, takové ženy nejsou.“

„Máte dobře, pane,“ dotvrzovala baba. „Avšak hle, tu přichází vytopený samovar. Uchýlíme se k čaji, libo-li vám, do zadního pokojíku. Ženička zůstana zde, k vůli zákazníkům, kdyby nějaký přišel, je-li pravda?“

„Ovšem, madame,“ odtušila lhostejně dívka s vyšíváním.

Já pak byl jsem na rozpacích, mám-li babu následovat anebo se raději vzdálit. Zdáloť se mi to všechno tak nepřirozeným a nechutným, že jsem po volném vzduchu velice toužil, ale nápadná okolnosť, že Evgenia Davidovna nějak rozechvělá byla a zcela patrně mluvit chtěla, uvázala mne k místu a spůsobila, že jsem pozvání přijal. Malý zadní pokojík, babin boudoir a zároveň ložnice, byl čistě, ale s jakousi sprostou nádherou zařízen. Vysoká postel s červenými „nebesy“, zrcadlová skříň sa stříbrným náčiním a sterými pestrými drobotinami, garnitura s červeným aksamitovým povlakem, mahagonový, ale velmi nevkusný šatník. po stěnách bílé tylové draperie s červenými stužkami, na podlaze koberce s velkými, křiklavými květy, bílou závojovou látkou zastřená dvě zrcadla. několik hrozných obrazů se zlatými rámci atd. Baba usadila se na pohovku a vykázala mi místo na vedlejším křesle. Nalila sobě i mně čaje, pak ale, jakoby si byla na něco vzpomněla, zvedla se, vyšla ven a přinesla za chvilku láhev cognacu. „Nedělám to nikdy,“ doložila, „ale dnes musím si, jak vy na západě vůbec děláte, naliti něco ostřejšího do čaje — jsem tuze mrzuta, snad mne to trochu rozveselí“. To pověděvši nalila si zajisté aspoň osminu žejdlíku do čaje a vypila rychle; pak nalila si znovu čaje a opět tolik cognacu a pila již volněji. Účinek cognacu rychle se dostavil: baba stávala se vždy hovornější a pravila posléz mezi řečí:

„Vy tedy znáte už tak leccos z minulého života kněžny Sachalinové?“

„Netvrdím, že znám, nýbrž jen, že jsem všelicos již slyšel, a že tomu všemu hrubě ani víry nepřikládám, považuje to za lichou pomluvu.“

„A já vám pravím,“ zvolala prudce baba dopivši několikátý už koflík čaje, „že to není jen lichá pomluva, a že je více ještě pravda, než jste mohl slyšeti. Já, já snad jediná v širé Moskvě mohla bych vypravovati celé kapitoly z jejího života, o kterých zde nikdo nemá ani tušení a kteréž by ji ve vznešené společnosti rázem nemožnou učinily. Já, já mohla jsem ji zničit, a já ji tak šetřila, že nikdy ani slovo z úst mi nevyšlo, kteréž by její pověsti bylo na ujmu ... já jsem ji kryla, já jsem jí hájila a víte, co mi vyvedla?“

„Nevím, aniž se mohu domýšlet.“

„Přijela sem včera odpoledne, vyžádala si malou Katěnku k sobě na návštěvu, vzala ji do kočáru, odvezla ji a — již se s ní nevrátila!“

„Ale vždyť vám přece nemůže to dítě odcizit?!“ namítl jsem.

„To ale je to, že může!“ rozkřikla se baba, ve kteréž zlost vždy více a více kypěla. „Byla jsem dnes u ní; nechtěla mne ani předpustit; konečně, když nebylo zbytí, dala mi přece audienci, ale o vrácení dítěte nechtěla ani slyšet. Že prý zde není dosti bezpečno a ukryto, že slyšela, kterak prý nějací zlí lidé je vypátrat a jeho zmocnit se chtějí, že má být jeho pomocí spůsoben nějaký veliký skandál a kdož ví, jakých nesmyslů mi ještě namluvila. Zkrátka: dítě je pryč a já prý ho už nikdy nedostanu ...“

„Ale prosím vás, madame, jaké pak má kněžna na to dítě právo?“ otázal jsem se jako rozhorlen.

„Jaké?“ odsekla mi ostře baba, „vždyť je to její vlastní dítě!“

Ale sotva že to byla vyřkla, zarazila se, jakoby nějaké veliké chyby se byla dopustila, a hryzla se rozpačitě do pysků. Brumlala pak cosi nesrozumitelného, jakoby sama sobě se omlouvala, napila se opět čaje, ve kterém již snad polovice byla cognacu, a upjavši na mne zarudlé oči pravila:

„To žasnete, co? Něco takového byste si nebyl jistě nikdy pomyslil!“

„Mýlíte se, madame, tušil jsem to již dávno,“ odpověděl jsem skoro lhostejně, ač mne určité ono prohlášení velice bylo vzrušilo. „Vůbec myslím, madame, že byste mi o kněžně dovedla sotva co vypravovat, což by mi před tím již nebylo známo bývalo.“

„Tak?“ dala se do smíchu baba i bylo vidět, že se na kněžnu čím dále, tím více zlobí. „Já vám budu vypravovat kapitolu z jejího života, že užasnete, že teprve poznáte, jaká to dáma ... tajila jsem to dlouho v sobě ... ale teď, když myslí, že mne již nepotřebuje, že se mne nemá co báti, že mne může odkopnout a jako psa ze svého domu vyhodit ... teď nebudu již mlčet ... povím všechno; ... vám nejdříve kus ... nežádám mlčelivosti od vás ... jděte si, hlásejte to třeba celé Moskvě ...“

„Madame,“ chlácholil jsem babu, „nerozčilujte se tak, buďte klidna! Což byste se zlobila? Vysmějte se všemu!“

„Dobře jste řekl!“ přisvědčila mi. „Ale už se docela stmívá ... hej, Ženičko! Rozvěťte nám lampu!“

Když pak bylo děvče lampu na stůl postavilo a odešlo, ujala se baba opět slova.

„Tak ano, abychom na to nezapomněli, budu vám vypravovat, jak byla nynější kněžna Sachalinová . . . ale chcete to skutečně poslouchat, anebo to už víte?“

„Prosím, vypravujte, libo-li vám; jsem žádostiv, uslyším-li ještě ještě něco nového . . .“

„To si myslím, že uslyšíte!“ na to zase baba. „Vyjevím vám, ačkoli vás ani vlastně ještě neznám, velké tajemství, a to budiž pomstou za kousek, který mi Salomonida dnes vyvedla. Nuž tedy slyšte! Moje povídka má název

Miss Serafina a šašek William Backer.

Byla jsem před lety garderobierkou při Hinnéově cirku — pozorujete snad, že jako rozená Francouzka dosud někdy do frančiny zatrhuju — a jezdila jsem stále s ředitelem, až jsem posléz na svaté Rusi uvázla. R. 18** byli jsme ve Strassburku. Přijeli jsme tam odpoledne, a ještě téhož večera odbývala se zkouška na první představení. Zkouška byla velice nepokojná, roztrhaná, a protahovala se do nekonečna, poněvadž některé nově engažované síly, pánové i dámy, různými vlaky teprve přijížděli a ředitel na tom stál, aby ihned na zkoušku jezdily nebo kousky své prováděly, ježto se dle výsledku této povšechné zkoušky teprve program prvního představení definitivně měl sestaviti. Asi o půl desáté hodině přijely poslední dvě dámy a zkouška hnána vší silou ku předu, aby se program v čas dostati mohl do novin a tiskárny. Já, hlídajíc pouze vchod do šaten a nemajíc právě co dělat, vyšla jsem z budovy a posadila se na lávku před cirkem. Byla jasná podzimní noc a nebe plné hvězdiček. Kolkolem ticho a jen z cirku ozývalo se hulákání jezdců a práskání bičů. Pojednou zahrčel od severu po silnici kočár, objevily se dvě červené svítilny a za chvíli stanul povoz před cirkem, zrovna u postranního vchodu, kde jsem seděla. Mladá jakási dáma s bílým závojem kolem hlavy hleděla otevřeným oknem kočáru a volala na mne: „Madame, nebo kdo jste, přistupte blíže, buďte tak dobrá!“ Přistoupila jsem k ekypáži s otázkou, čeho si dáma přeje? Odpověděla: „Nemýlím-li se, je to cirkus Hinnéův? Vy přisvědčujete, tedy dobrá! Pozoruju z osvětlení manéže a hluku v budově, že se odbývá právě zkouška, jak se zdá, první. Tu musí být ředitel přítomen. Zde vezměte louisd'or a jděte poprosit pana ředitele, aby vyšel na okamžik ven, že s ním chci něco důležitého promluvit!“ Dvacet franků za tak nepatrnou úsluhu, toť bylo zaplaceno po knížecku. Běžela jsem tedy ihned a pošeptala řediteli do ucha, že jakási krásná a vznešená dáma v kočáře venku čeká. Ředitel dal potřebný rozkaz a vyšel z cirku. Já v patách za ním. Mezi dvířky stanula jsem, abych nepozorována vyslechla, co asi ta vznešená dáma řediteli poví. „Pane řediteli,“ pravila bez okolků a směle, „nejsem jezdkyně z řemesla, nýbrž z libůstky. Nabízím vám své služby bezplatně a nežádám nic, než abyste přísně ušetřil mého tajemství. Garderobu si rychle sama pořídím a nepotřebuju vůbec nic, než koně, školového koně. Však i toho jsem ochotna sama si pořídit a krom toho nabízím vám ještě kauci pěti tisíc franků nebo ještě více, chcete-li, abyste byl úplně bezpečen. Dejte mne, možno-li ihned na program. Zejtra ráno pak

uděláte se mnou krátkou zkoušku — jezdím lépe, než snad očekáváte." — „Slečno, vaše nabídnutí mne velice překvapuje," odpověděl ředitel, „tak se mi ještě žádná umělkyně nenabízela . . ." — „Nevěříte mi snad?" vpadla mu do řeči dáma. „Navštivte mne zejtra ráno, před zkouškou v hotelu, abyste přijal mé papíry a kauci. Nuže souhlasíte?" — „Jest to sice podivné, slečno," pravil odhodlaně ředitel, „ale přijímám váš návrh. Ukáže-li se, že nejste spůsobilá buď vůbec anebo jen na mých koních jezdit, musí některá z mých nových umělkyň na vaše jméno jezdit. Jak pak se chcete nazývat?" — „Miss Serafina", odvětila pevně dáma.

„Tedy ujednáno," na to zase ředitel. „Zejtra o deváté vás navštívím, umluvíme rychle, čeho bude potřebí a o desáté bude zkouška." „Souhlasím," doložila dáma; „avšak ještě něco, pane řediteli. Budu potřebovat nějakou ženu k osobní posluze a bylo by snad dobře, kdyby to byla nějaká osoba z vašeho služebného personálu, snad žena, která vás mým jménem poprosila, abyste vyšel?" — „Tu můžete míti," odpověděl ředitel; „dohlíží na damskou šatnu a má dosti času také k posluze osobní." Na to mne zavolal, dal slečně „dobrou noc" a vrátil se do cirku. Dohodla jsem se s neznámou dámou velmi brzy a ještě téže noci spala jsem s ní v hotelu. Miss Serafina se skutečně osvědčila a zůstala u nás. Jezdila velmi elegantně, ale ještě více, než její umění, líbily se její krásné oči, její spanilá tvář, skvostné toiletty a zářící diamanty. Zkrátka: Miss Serafina stala se hlavním magnetem našeho cirku, tak že jí ředitel po několika představeních sám vnutil velmi značnou gáži. Já pak byla jsem nejen její osobní komornou, nýbrž i důvěrnicí a — přiznávám — měla jsem se u ní velmi dobře . . . Myslím, že již chápete, kdo ta dáma byla. Nechápete-li, povím vám to přímo: Miss Serafina stala se později kněžnou Sachalinovou —."

Evgenia Davidovna zastavila proud řeči a pozorovala, jaký dojem asi její vypravování na mne učinilo. Ačkoliv mne i toto odhalení nemálo překvapilo, nevyzradil jsem přece své podivení, nýbrž namítal jsem vážně:

„Tedy kněžna byla také jezdkyní — jsem překonán, neboť to bylo mi dosud neznámo. Avšak, co konečně na tom? Krasojezdectví není o sobě nic nectného, a zůstala-li miss Serafina jinak damou solidní, jakož předpokládám, nelze jí proto dělat výčitek . . ."

„To je to!" zvolala zase baba. „Ale moje dáma na pouhém jezdění nepřestala — vypravování není vůbec ještě u konce. Nazvala jsem svou povídku „Miss Serafina a šašek William Backer," teď musí tedy vystoupit druhá osoba . . ."

„Pokračování mohu se domyslit," vpadl jsem jí do řeči. „Clown byl hezký člověk, nastal milostný poměr, poměr ten nezůstal bez následku, šašek zmizel pak a dítě . . . u čerta, teď nemohu z místa!"

„Ne, ne, milý pane," poučovala důrazně baba, „tak prostá a všední má historka není. Co by také na ní bylo? Saisonní láska je u kočujících divadelních a jezdeckých společností něco tak obyčejného, že se o ní hrubě ani nemluví. Avšak affera slečny Serafiny byla o něco vážnější, jak bez prodlení budu vypravovat."

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Poetické besedy. Redaktor *Jan Neruda.* Číslo VI. *Ballady* napsal *Ladislav Quis.* V Praze, nakladatel Ed. Valečka.

Po delší přestávce přihlásil se zase Ladislav Quis novou sbírkou svých veršů, které mají tentokráte naskrze jednotný ráz, tvoříce cyklus myšlénkou i formou jednolitý. Jsou to vesměs ballady vytvořené na podkladě českých národních mythů, zachycených vnímavou duší básnickou v nejtklivějším svém jádře, vybroušených a vyleštěných na drsných svých hranách a vůbec výborně přispůsobených moderní poetické fasoně. Jako mistr české ballady Jan Neruda, dovede také Ladislav Quis hřížiti se s úspěchem ve hlubiny tajemného onoho tvoření, které zoveme poesií lidovou a vynášeti odtamtud hojnost zářivých myšlenek, jež pak ve výhni ducha básníkova nabývají určitých uměleckých tvarů.

Sbírka obsahuje celkem patnácte kusův, z nichž největší co do objemu jest pětidílná ballada Vodník, rozkošná to, v jeden poetický celek sloučená směs báchorkových tradicí a romantických motivů vlastní invence. První místo náleží však balladě Švanda dudák, která jak sympatičností látky své tak i vzorným epickým provedením stala se jednou z nejpopulárnějších básní českých. Jí příbuzna obsahem jest ballada „Švandovy dudy“, opírající se o známou zkázku o dudách, jež dle pověsti pověsil Švanda za oltářem v Strakonicích, a o nichž se praví, že

„Druhdy však přec hučí starý měch,
jak by žil v něm ještě mistrův dech.
Tesknější čím dále však ten hlas
smutnější čím na Čechy jde čas.

Účinností balladické dikce a přesností formy vynikají dále ballady „Žižkovo pole“ a „Kristus a Petr.“ Ballada o Hloupém Honzovi je dodatkem k cyklu „Hloupý Honza“ od téhož spisovatele. Všecky ballady Quisovy značí se uhlazeným veršem, zvučným rýmem a koncisním, epické šířky prostým vypravováním. *O. M.*

Básně Otakara Mokrého. (Salonní bibliotéky čís. XXX. Nakladatel J. Otto.) Sbírka tato obsahuje básně lyrické, rozdělené pod záhlaví „Pohádky“, „Italské zvuky“ a „Různé motivy“, pak druhou řadu „Jihočeských melodií“, v níž vedle lyriky ozývá se též epika, zejmena delší básní „Zlatá Koruna.“ Lyru Mokrého vyznačuje zvláštní měkkosť a něžnosť tonu, obestřeného jemným nádechem elegickým. Forma jeho verše jest prostá, ale jemně zvonivá; mluva pečlivě uhlazená, obrazy hojně protkaná; básník užívá k nim rád barev skvostných a třpytných, avšak lesk jejich bývá lehce přitlumen a omlžen tím dechem snivé jemnosti, který obechvívá veškeru jeho poesii. Rád zalétá pro své květy do luhů cizích a bájných, ale nám líbí se nejvíce tam,

kde líčí přírodu, jak se objevila ve skutečnosti jeho zraku s veškerou tou zvláštní, mile tklivou náladou, kterou do ní vložil básnivý jeho duch. Máme-li po obvyklém spůsobu vybrati „perličku“ ze sbírky té, jmenujeme bez rozpaků báseň „Na moři“ v oddílu „Italské zvuky“, která nám poslouží nejlépe za doklad k úsudku onomu. Stůjž zde na ukázku:

Když vlny s chvatem šíleným
do písku bily hučíce,
a s věncem řasy zeleným
droboučkých mušlí tisíce,
oděných v bělo milostně,
vrhaly k břehům zpěněným,
až stříbrem vše se zalesklo
na pláni širé, široké:
nikdy jsem plakat neslyšel
tak usedavě žalostně,
tím dojemněji pláč ten zněl,
že propasti se zastesklo,
tak nekonečné, hluboké!

Když laškovitých rybek roj
se řadil k tanci rozmarně
a krab, oblečen v divný kroj,
se ukláněl jim pitvorně,
i nemotorný mořský ďas,
ucítiv v ploutvích nepokoj,
se šklebil v tůni nedvorně,
když lastur četa v hnízdě řas
usedla vážně do kruhu
v paprscích zářic nad duhu:
když racka běduý nářek stich'
a pěna bílá jako sníh
rozmarným smíchem šuměla:
nikdy jsem smát se neslyšel
tak vášnivě, tak z divoka,
tím ohnivěji smích ten zněl,
že pustá pláň jím zvučela,
tak bezstarostná, široká!

Z lyrické části sbírky zdá se nám vůbec oddíl „Italské zvuky“ nejlepším. Z jižních lesků a žárů, do nichž nás tento oddíl zanesl, přecházíme krásnou básní „K severu“ ve svět nám bližší, k velebným Tatrám („Báj Tater“, a „Zlatý kámen“, prodchnuté vřelým soucitem s ujařmeným lidem slovenským) a půvabnému Slovinsku, až pak staneme s básníkem na domácí půdě. Že i zde Musa jeho dovede si trhati květy skutečné krásy, dokázal již v první řadě „Jihočeských melodií“, a přednosti, kterým tehdáž dostalo se zasloužené pochvaly, jeví se stejnou měrou i v řadě druhé. V těchto svých „melodiích“ uvádí nás básník obyčejně na některé význačné místo krásného českého jihu,

vyličuje poeticky okolí i náladu, jakou v něm vzbudilo, a jako sen vznáší se pak před vnitřním zrakem jeho některý památný zjev nebo děj české minulosti, jehož svědkem bylo místo ono. A tu přistupuje k vytčeným již vlastnostem básníkovým vroucí zápal pro zemi rodnou, pro věc svobody a pravé lidskosti, jenž prošlehuje někdy plamenným nadšením. Tu také osvědčuje Mokrý své vynikající nadání epické v plastickém, krásném líčení a ladném uspořádání děje. Důkazem toho zejmena báseň „Zlatá Koruna". Z ostatních básní toho oddílu vyniká zvláště „Husův Kámen" vzletností a „6. července 1415" tklivou vroucností. Básní „Pan Jindřich Strážský" proznívá pěkný humor. Mokrý jest básnická individualita samostatná, svérázná. *S.*

Květiny jarní. Se zvláštním zřetelem ku květeně domácí upravil prof. *Fr. V. Rosický.* Nákladem F. Tempského. — Ačkoliv má půvabná říše květin hojně vroucích přátel v širokém obecenstvu, nalezají v něm přece poučné spisy z toho oboru jen skrovný počet dychtivých čtenářů. Příčinou toho jest, že většina spisů takových bývá psána způsobem suchopárně vědeckým, pro nebotanika málo poutavým, ne-li přímo nezáživným. „Květiny jarní" nenáležejí do počtu těchto pouze pro odborníka vhodných knih. K nim může chutě sáhnouti i ten, kdo nemaje obsáhlejších vědomostí odborných, rád by způsobem snadnějším, bez velikého vědeckého apparátu nabyl zevrubnějších známostí o tomto předmětu. Prof. Rosický líčí tu způsobem pro každého vzdělaného čtenáře vůbec nejen přístupným, nýbrž i mile poutavým jednotlivé zjevy jarní květeny, nikoli v přísném pořadu vědecké soustavy, nýbrž jakoby se čtenářem volně se procházel jarními luhy a prostě mu vysvětloval, co právě oku se nahodí, prodlévá při poetické stránce těchto zjevů, dotýká se i legend a bájí, které s nimi spřádá snivá mysl lidu, vypisuje pak prostě hlavní jejich znaky, čas, místo a způsob jejich rozvoje, vztahy jejich k ostatní přírodě a obmezuje při tom přísně vědeckou látku na míru nejnutnější, vyhýbaje se pečlivě výkladům suchopárným. Zvláštní pak cenu a vnadu přidávají spisu tomu barvotisky, zhotovené dle akvarelů Jenny Schermaulové a Josefa Sebotha, kteréž překvapují svým přesným a krásným provedením. Celé dílo, jež přinese barvotisků takových 71 a mimo to četné dřevotisky, vyjde ve 12 sešitech po 50 kr.

Otakar Jedlička.

Ještě nedocenili jsme ani náležitě dosah žalostné literární události, která sběhla se úmrtím *Aloise V. Šmilovského* a již jest nám zaznamenati nový, neméně dojemný údaj: skon *Otakara Jedličky,* o němž stihla nás dne 28. června t. r. ze Smiřic překvapující truchlozvěsť.

Rychle následovaly za sebou obě teskné tyto zprávy — dojem jich jest dosud tak svěží, že nemožno oddati se ještě klidným úvahám o pravém významu literárních postav, jichž milé rysy zanikají nám právě v mlžinách krajů neznámých. Zvláště pokud se týče Otakara Jedličky, jehož vlastní literární působení teprve nedávno nabylo pravého svého uměleckého středu těkavši předtím nejistým, rozháraným směrem

plným sice mladistvého ohně a nadšení, ale prostým opravdové vážnosti produkce.

Jedlička od přírody byl talent značný, mnohoslibný, v nějž již v prvních dobách mladého vývoje kladeny pěkné naděje; pohříchu nedál se vývoj ten způsobem organickým — na mladistvém stvolu pučel sice květ za květem, ale nepěstěn náležitě, schnul a uvádal hned v zápětí. Životní poměry Jedličkovy byly toho příčinou. Nepřízeň jich, vybíhající mnohdy v ostří nejkrutší bídy, pomáhala mrazivým svým dechem šehati korunu nejluznějšího snění mladého ducha, jemuž bylo nejvolněji když mohl slunit se bezstarostně v paprscích vidin a ideálů a zapomínat zcela na život a těžké jeho klopoty.

Zde leží kořen četných těch nesrovnalostí, jež stihají Jedličku od samého počátku. Snivá, nepraktická, umělecky měkká duše Jedličkova podléhala této dusivé tíži poměrů zúplna a teprve po drahné době, když kmen života byl již značně otřesen, vzchopila se k energickému vzmachu. Nebylo ještě pozdě, čas i klid byl by zahojil vše, co zbylo z trudných dob dřívějších; tu přišla však z nenadání zrádná smrť a nám jest hleděti na literární činnost Jedličkovu jako na pouhé neukončené torso.

Otakar Jedlička narodil se dne 22. prosince 1845 v Hořicích, kdež byl otec jeho městským lékařem. Nabyv průpravného vzdělání na školách broumovských odebral se na gymnasium královéhradecké, odkudž přestoupil na pražskou universitu. Zde věnoval se studiu věd lékařských a dosáhl také hodnosti doktorské. Před několika lety usídlil se jakožto městský lékař ve Smiřicích, kdež skonal po delší plicní nemoci dne 27. června t. r. stár jsa teprve 38 roků.

Jedlička súčastnil se v ruchu literárním velmi záhy — počátky činnosti jeho spadají již do r. 1864, kdy přinesla Nerudova „Rodinná kronika“, první jeho novelly. Čilý život politický, který zavládl po Čechách počátkem let šedesátých, vylákal také Jedličku na dráhu žurnalistickou, již započal v „Národním Pokroku“, načež byl po několik let spolupracovníkem „Národních Listů“, přispívaje vedle toho též velmi pilně do Barákovy „Svobody“.

Doba pobytu Jedličkova v Praze byla jedinou řadou hmotných svízelů a všelikého strádání. Jeden ze starších jeho přátel literárních načrtal tehdejší kritické postavení Jedličkovo těmito význačnými rysy: „Jedlička prodělal přímo úmornou školu života. Byl synem lékařovým a sám se věnoval studiu lékařskému; ale z domova svého nebyl as nadán vydatnějšími penežitými prostředky, neboť pamatuji se dobře, že na počátku nastala péče o kondice, obědy, o vše možné, a že jsme arci rádi v péči té se s ním sdíleli. Později pak mu musila vypomáhat také již práce žurnalistická a spisovatelská vůbec a v podstatě samých studií medicinských ovšem leží, že tyto při stálé honbě za nejnutnější životní potřebou nepokračují valně.

Jedlička sice absolvoval, na rigorosování ale nezbývalo času. Když pak, starší již student, rozhodnul se ke kroku nutnému, musil vzdát se nadobro všeho jiného a trpět znovu nejhorší studentskou nouzi, než dosáhl hodnosti lékařské. Vždyť v té velice kritické době bydlil dlouho i v šalandě jistého pražského pivovaru a mohl studovat jen tenkráte,

když sladovničtí vyšli za prací svou. Však naleznete poetické stopy té šalandy v jeho „Novellách“.

Novelly — hlavní a jediné souborné dílo belletristické Otakara Jedličky — vyšly před rokem ve dvou svazcích Ottovy Salonní bibliotéky. Obsahují třináctc skladeb novellistických, nejvíce kreseb, k nimž čerpal pisatel ponejvíce motivy z půvabného horského zátiší svého rodiště V genru tom — v povídce venkovské — vynikl Jedlička nejvíce, jevíť se ve všech pracích tohoto druhu jemný jeho smysl pro poetické stránky našeho venkova a bedlivé sledování každého pozoruhodného psychického zjevu, jenž vynoří se nad klidnou hladinu zapomenutého vesnického malosvěta. Živě a šťavnatě, zcela ve smyslu moderní realistické tvorby líčí Jedlička poetické pozadí svých povídek, kreslí pevnými rysy jich postavy a věnuje mnoho péče popisu vnitřního, duševního života všech idealních pružin a pohnutek dějových. Fabule sama trpí ovšem skorem vždy nedostatkem novosti — děj povídek Jedličkových nevybočuje skorem nikde z obvyklých kolejí životní konvenience, zvláště pohybuje-li se na půdě vesnické romantiky, kdež jest tvoření Jedličkovo více méně zdařilou kombinací známých a z části již spracových motivů.

Láska chudé dívky k bohatému jinochu a naopak; tragická zápletka, nastalá jednak proněvěrou, jednak nepřekonatelnými překážkami názorů, pučících z umíněnosti jednotlivce a sděděných tradicí — toť červená nit, která táhne se valnou částí novel Jedličkových. I přes tento nedostatek rázovité, vlastní, vrozenou svou silou uchvacující individuality poetické podařilo se Jedličkovi vytvořiti celou řadu postav a situací v prostotě své opravdu mistrných, plných něhy a zářivé poesie.

Potřebujeme vzpomenouti jen rozkošné arabesky „Srpecký pán“ kde sytými sice ale harmonickým ladem svého uspořádání velmi působivými barvami, vymalováno dojímavé genre ze života ztracené existence vesnického „dareby“; typického to téměř zjevu na českém venkově. Co činí četbu prací Jedličkových zvláště milou, jest svrchovaná elegance slohu jeho, který nese na sobě ušlechtilé stopy pilného tříbení dle nejlepších vzorů krásné naší prósy.

Vedle belletrie zanášel se Jedlička časem též rozmanitými literárními prácemi lehce poučného rázu; tak sepsal několik monografií životopisných, jmenovitě: „Jan Hus“, „Jan Žižka“, „Josef Jungmann“, a spisek o Krkonoších. Plodem nejnovější činnosti jeho v oboru vážné prósy jest objemný jeho, na dlouholetých, podrobných studiích místních a listinných spočívající spis „Boje v Čechách a na Moravě za války r. 1866“, který vychází nákladem knihkupecké firmy F. a V. Hoblík v Pardubicích a dospěl pravě k sešitu devátému.

Do těchto listů přispěl Jedlička cestopisným náčrtkem „Na úpatí Karpat“. — Jsou to různé vzpomínky na poslední dalekou pouť, kterou vykonal Jedlička v plném již vědomí chřadnoucích sil tělesných.

O. M.

Pohrobní vzpomínky. *(Josef Večeřa, Samo Chalúpka, František Špatný).* Kratičká mezera časová dělí nás od hrobů, jež zavřely se opět nad třemi členy literární naší rodiny. Dne 8. dubna

t. r. zesnul v květu mládí, nedokonav ani 27. roku života, bývalý redaktor „Koledy", nadšený a nadaný spisovatel *Josef Večeřa.*

Shasnul tiše v zapomenutém ústraní všeobecné nemocnice olomucké, oplakán toliko hrstkou důvěrných přátel, kteří jediní dovedli oceniti zlaté zrno idealní jeho povahy, z níž mohla nám během času a působením vlídnějších okolností vypučeti zdárná literární síla. Večeřa pocházel rodem z Moravských Kynic, konal studia na vysokých školách pražských a oddal se velmi záhy písemnictví domácímu. Byl nějaký čas spolupracovníkem „Slovanských listů", redaktorem „Koledy" a pilným přispívatelem listů moravských jmenovitě „Zory", „Moravské Orlice" a „Našince." Ráz veškerých beletristických prací Večeřových jest tendenční v nejušlechtilejším toho slova smyslu, kresby jeho sálají teplem bujarého vlasteneckého nadšení. Budiž mladé, snivé té duši vděčná paměť. —

Z pobratimských krajů slovenských došla nás koncem měsíce května zvěsť o úmrtí Nestora slováckého poesie *Sama Chalúpky,* který dovršil požehnanou pozemskou pouť u vysokém stáří v Horní Lehotě pod Tatrami.

Zesnulý byl vzácnou poetickou individualitou. Básně jeho skrovné na počet, — vyšly v nepatrném svazečku r. 1868 pod titulem „Spevy Sama Chalúpky" péčí několika důvěrných druhů básníkových — spůsobily v duchovním ruchu mladé Slovače obrat trvalý, směrodatný. Tak žhavě, s takým výmluvným nadšením nehovořil od časů Kollárových a Hollého ku bědné Slovači nikdo dosud jako Chalúpka.

„Dobrú noc, Slováci! Váš deň už zapadol!
A keď ai zapadol, veď on zase svitně
ten náš slovenský kraj v nový kvet vykvitně.
Hore sä Slováci! Hore sä a Boh dá:
bude Slovák eště čím býval mohdá."

Verše ty jsou výslednicí horoucího vlasteneckého zápalu, prochvívajícího knihu zpěvů Chalúpkových, v níž nalézáme kromě písní i větší zpěvy epické, mistrné obsahem i formou.

O životě básníkově podáváme zde dle biografie prof. Ferd. Čenského několik dát:

„Chalúpka narodil se dne 12. února 1812 v Horní Lehotě, kde otec jeho Adam (též slovenský spisovatel), byl evangelickým duchovním. Studoval v Gemeru, Kežmarku, Rožnavě a v Prešpurce. Na lyceu Prešpurském na sklonku let dvacátých, mladí studující Slováci zřídili „spolek učňů Prešpurských" literární jednotu, jejímž předním správcem anobrž i duší byl Chalúpka. Studia bohoslovecká odbyl ve Vídni a po krátkém pobytě v Chyžném, kde zastával kazatele Samuela Tomášíka, byl povolán za faráře do Jelšavské Teplice, odkud r. 1840 po smrti otcově, dostal se do svého rodiště a tam strávil všecken svůj ostatní život. V revoluci uherské r. 1848 sloužil Chalúpka v Hurbanově sboru slovenských dobrovolníků jako důstojník." —

Třetím, jenž opustil na vždy literární domácnost naši, jest *Frant. Špatný,* velezasloužilý, neobyčejně horlivý pěstitel jednoho z nejdůleži-

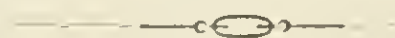
tějších odvětví české jazykovědy, — odborného slovnikářství, v němž slynul Špatný jakožto kapacita prvního řádu.

Není téměř odboru praktického života, do něhož nebyla by zasáhla mravenčí pílí sběratelská ruka Špatného, vybírajíc odtud zlatá zrnka krásných českých výrazů a úsloví, které byla by jinak spláchla vlna germanisace, zuřící právě v těchto vrstvách silou neurvalou. Již před čtyřiceti lety vydal Špatný svůj slovník hospodářsko-technický pro hospodářské úředníky, myslivce, mistry stavitelské a hospodáře; brzy na to (r. 1849) vyšel z pera jeho německo-český slovník pro zvěrolékaře, technology, lesníky, rybáře, zahradníky, mistry zednické a tesařské, pro sekerníky, mlynáře a sládky. Téhož roku učinil Špatný první krok k soustavnému lexikografickému dílu, které mělo zahrnouti v sobě veškerá řemesla. Zahájeno bylo svazkem obsahujícím „ševcovské řemeslo“, po němž vyčerpána později valná část řemesel a živností jiných (slovník pro mužské a ženské krejčí, postřihače, švadleny, bednáře — mluva lovecká — seznam rozličných nádobí a zboží, slovník kancelářský, knihařský a hostinský a mnoho ještě jiných.)

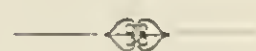
Kromě toho sepsal Špatný několik výborných monografií k praktickému životu se vztahujících (Holubářství v Čechách, Hedvábnictví, Rybnikářství čili hospodaření na rybnících a j.) a množství článků téhož rázu do Slovníka naučného.

Nejznámějším a nejoblíbenějším dílem Špatného jsou jeho „Zábavy myslivecké“, spis, k němuž každý Nimrod sáhá dosud s oblibou, kdykoliv ohlíží se po praktických pokynech ve svém zaměstnání i řízné myslivecké zábavě.

František Špatný narodil se dne 8. března 1814 v Protivíně, studia svá konal v Praze a věnoval se od roku 1832 praktické službě při rozmanitých patrimonialních úřadech. R. 1848 účastnil se horlivě politické činnosti co člen výboru Slovanské Lípy; po prohlášení stavu obležení nad Prahou dne 19. června odveden v průvodu celé setniny vojska na Hradčany, kdež vězněn po šest dnů. Roku 1849 přestoupil do státní služby, kdež působil na různých místech, v rozličném povolání až do roku 1862, kdy dán do výslužby. Roku 1864 jmenován Špatný koncipistou a později pokladničním kontrolorem bývalé vlastenecko-hospodářské společnosti pražské, po jejímž rozpuštění r. 1873 vstoupil úplně do soukromí. Zemřel po delší chorobě dne 10. června 1883 v Praze, dovršiv trudnou pozemskou pouť, plnou starostí i klopot ale také svrchovaně plodnou i blahodárnou. *O. M.*

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

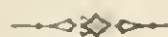
Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

SEŠIT ZÁŘÍJOVÝ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Gregra

1883.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Vlašťovky.

Dle přírody líčí **Fr. Procházka.**

Nebe bylo již po několik dní tak modré jako fialky, jichž na sta vykvetlo po ovocném sadu, podobných kapkám skanulým s té blankytné klenby. Tu ozval se poprvé nad statkem hlas vlašťovek: křik krátký, jako přerývaný, ale jasný, radostný. Pozdravovaly s výše svůj domov,

kroužíce nejprve kolem něho, než vlétly dovnitř — jako činívá člověk, jenž dlouho vzdálen byv domova, zastavuje se na chvíli, když jej zočil, a snad jej také obejde, aby se zevnějškem potěšil. Byly dvě — manželský párek, řádně oddaný Bohem samým a sdružený láskou až do smrti. Když se loni, za chladnoucí již jeseni ubíraly na jih, odlétaly u velikých zástupech, jež rostly jako řeka z pramenů a potoků. Nyní vracely se samy jako se rozptyluje do světa chudobná Slovač z hornaté své domoviny.

Když zakroužily již dvorem, zahledly na prahu mladého hospodáře, an kouře z krátké dýmky vyhříval se na mírném slunci a těšil se pohledem na svůj majetek. Na veselý pokřik malých hostů dotkl se překvapen levicí čapky a s úsměvem obrátil se na zad k hospodyni pravě: „Máme tu pány na letní byt."

Tím byla obnovena již a utvrzena smlouva o dědičný nájem — smlouva tak stará jako byl statek sám. A kdož byl pamětníkem, jak dlouho již stojí tato dřevěná budova starodávného ještě rázu s omšenou střechou doškovou! Od nepaměti dědí se v pořádku prvorozenstva a zachovává se s veškerým příslušenstvím jak jest — snad ani nepřipadne nynějším majitelům, že musila být jednou také vystavěna. Smlouva obapolná pocházela tedy z dob pradávných, z těch starých zlatých časů, kdy se mlčky, kývnutím hlavy neb slovem uzavíraly smlouvy trvalejší než nyní perem na kolkovaném papíře u přítomnosti notářovy, kdy obě strany nemohou spáti vynalezáním nových a nových odstavců, jež by je bránily před možným úskokem strany druhé.

Rýpavý člověk nové doby byl by asi obapolná práva a povinnosti shrnul v následující listinu:

„Dobrovolná smlouva,

v kterou vešli párek vlašťovek: totiž *x* a *y* provdaná *x* s hospodářem statku v *B.* č. p. 47. *n. n.* a ženou jeho *m. m.* provdanou *n.* Hospodář *n. n.* a žena jeho *m.* provdaná *n.* atd. zavazují se, že manželům *x.* pro ten rok i všechny budoucí — jim i jejich potomkům povolují bezplatný nájem bytu pro letní dobu a sice v oné části statku, kdež svá domácí zvířata chovají, bez určitého jinak obmezení místem a časem příchodu i odchodu. 1. Hospodář béře na sebe povinnost všeliké správy a ochrany zevnějšího obydlí — vlašťovky pak postarají se samy o zařízení a udržení vlastního bytu. 2. Obě domácnosti jsou od sebe nezávislé; každá vaří na svém krbu. 3. Hospodář bude se starati o bezpeči svých nájemníků, ale nesmí nijak obmezovati osobní jejich svobodu. 4. Právo vlašťovek pojišťuje se i kdyby statek jakýmkoli způsobem přešel do cizích rukou. 5. Kdyby rod jejich vymřel, neb kdyby na rok práva svého neužily, jest hospodáři volno vejíti v novou smlouvu resp. pronajati uprázdněný byt jiným."

To vše a snad i více obsahovala by listina, ale zde, jak pravíme, byla zbytečna, nepsaná pak starodávná smlouva se všemi svými podrobnostmi byla již dávno vtělena v řadu zvyků na statku dědičných.

* * *

Vlašťovky naše, obhlednuvše celý hostinný dům se všemi jim známými předměty, které za zimu ještě více zvetšely neb obnoveny byly k jejich podivu, zalétly konečně do chléva, popatřit na svůj letní byt. Nové překvapení! Trám, na němž obydlí jejich bylo pnělo, zmizel i s hnízdem a místo jeho zaujalo nové otesané břevno, ač na něm dle starodávného zvyku týž žlábek byl vykrojen, jaký prve byl obydlí jejich podpíral.

Samička ustala ve svém veselém štěbotu. Byla tak unavena dlouhou cestou a nyní místo odpočinku nastávala jim pracná stavba. Povážlivější sameček ji upokojil. Stará podlaha byla již prohnilá a loni často uprostřed spánku byly i s dětmi polekány praskotem nad hlavami. Dobře učinil hospodář, že podle starého zvyku vyměnil po čase podlahu; obydlí bude bezpečnější. Na chvíli sobě odpočaly. Štěbetaly o příhodách dlouhé cesty, laškovaly jako milenci a prolétly se chvílemi po chlévě za mouchou, probuzenou z dlouhého zimního snu, při čemž obnovily starou známost s jinými spolubydlitely, kteří byli k hospodáři domu v poměru nevolného, dílem tuhého poddanství. Byly to tři dojné kravky s jednou dospívající jalůvkou, pak dva bulíci u samé přehrady, za níž uvázán byl kozel při koňském stání. U žlábku pro nedospělá odstávčata byl nový přírůstek, jejž si déle prohlížely: malé strakaté telátko skoro stále bečící.

Králíci, proháněející se po zemi a po žlabech, byli skoro všichni noví a došli malého povšimnutí. Starý konkurent vlašťovek, veliký křižák, pospíšil sobě i letos s rozpjetím svých tenat, za nimiž v koutku dřepěl, číhaje na kořisť. Byl to představitel moderní doby úskočné a líné, chytaje zvěř ne rytířským způsobem jako vlašťovky — poctivým lovem v běhu za kořistí, ale šalbou při pohodlném číhání; proto, zdá se, že jím pohrdaly.

Po chvilce odpočinku usnesly se na stavebním plánu. Byl jednoduchý. Hleděli pouze ku potřebě a jen málo na okrasu, jak u nich vládl dědičný zvyk. Poněvadž ve vísce byla půda bělka, pomíšená pískem, bylo jim létati až do lesního úvalu, kde potok rozvlažoval žlutavou hlínu. Nejprve objevila se na žlábku skvrna — základní kámen, hozený ze zobáčku, načež zdála se tato v půlkruhu růsti, až objevil se zřetelně obrys základu. S tím ustaly při západu slunce. Tu je doba spánku pro denní ptactvo, v čemž nečiní výjimky ani ono, jež pozbyvši přirozené svobody, v porobu člověka upadlo, totiž drůbež.

Chvíli ještě poštěbetaly tulíce se k sobě v koutku nad počátky hnízda, načež usnuly navzdor hlomozu, jejž tropil nepokojný kozel, trkaje se přes hráď s bulíkem. Sotva se první zoře objevila a v kurníku kohout ohlásil své ranné procitnutí, zatřepaly vlašťovky ztuhlými křídly, načež po krátké snídani daly se znovu do práce. Hnízdo vyrůstalo chvatně vzhůru. Včerejší pruh byl již na povrchu oschlý a tak bylo lze poznati denní přírůstek. Pro větší trvalost zapěchovaly zobákem i nožkami sem tam stéblo sena se stropu visícího, neb slámy ze střechy, o niž dělil se s nimi párek čermáčků v sadě svou domácnost zakládající.

V tom čase dostali malí nájemníci několik návštěv. Přišla tam veliká bílá husa a za ní zástup housátek žlutých jako zlato. Hlas staré zněl jako křaplavý buben, kdežto mláďata štěbetala tence v nepřetržitém

šumu jako pištící kolo na suchém hřídeli. Chvíli dívaly se na hosty z dalekých zemí, kamž rod jejich dávno již přestal zalétati, načež sesedly se pod matku, která s hrdostí a blažeností společnou všem matkám čepýřila peří a rozprostírala křídla nad rodinou ševelící a tlačící se dlouho v nepokojném křiku, než se každé pohodlně umístilo. Poněvadž jich bylo mnoho, vyhlížela tu žlutá hlavička se zobáčkem za bílým křídlem matčiným, onde nožičky neb celé tělo, jen když zobáček byl zaryt ve sněhovém peří. Dvě, vytlačeny byvše ostatními, proháněly se dokonce po matčiných zádech až ku hlavě, třepajíce kraťounkými křídly.

Konečně utišilo se vše a husa mhouříc blaženě oči, obrátila hlavu a zaryla zobák mezi křídla. Vlašťovky ustavše na chvíli v práci, prohlížely si četnou rodinu a zvláště pisklavá mláďata, jež byla navzdor mladému věku svému tak veliká jako ony obě i s kouskem hnízda. Pak přišel malý klučina se světlými vlasy — budoucí hospodář a vlekl více než nesl malou sestřičku. Tuto, smějící se a vztahující ručky po ptácích, položil na zem a vstrčiv prst do úst, pozoroval důkladně práci otcových nájemníků. Nápadným bylo mu, že nosí hlínu v zobáčkách, což je zajisté dosti odporným. Kdyby s nimi byla řeč, poradil by jim, aby ji nakladly na nějakou třísku a tuto v zobáčku nosily; on by jim ji po případě zrobil sám. Ostatně uměl práci jejich oceniti, neboť za deště se sousedovým synkem dělával rybníčky s hrází tak zdařilou, že se bylo čemu diviti, ale něco takového jako tyto vlašťovky, nesvedl by ani hoch sousedů. Možná také, že to jen jejich vlašťovky tak dovedou; ba tyto jsou zajisté ze všech nejchytřejší, není ani jinak možno.

Vlašťovky prohledly si se zálibou budoucího hospodáře svých potomků, jenž jim věnoval pilnou pozornost; ale déle je zajímala jeho sestřička. Tu ještě neviděly, když se na zimu odtud ubíraly, ač samička leccos svému manželi našeptávala. Hle a jak veliká! Sameček otřel zobák od hlíny. „Inu, svět se stále mění,“ prohodil, kdežto polovice jeho jala se kritisovati podobnost rodinného přírůstku s otcem, nynějším hospodářem.

Ráno zastavila se pod hnízdem děvečka. Postavila na zem krajáč čerstvě nadojeného mléka a pozorovala vzdychajíc rostoucí obydlí malé domácnosti. Vzdechy její uvedly v podivení malé stavitele, kteří však brzy se dovtípili, že jí asi schází onen mladík s malým knírkem a modrou čepicí, jenž s ní v podjeseni laškovával. Ten papír, jejž ze záňadří vytáhla a se slzami v očích prohlížela, byl snad od něho. „Nepochybně ji opustil, ten hanebník!“ mínila samička, „a zdálo se přece, že ji tak miluje!“ Sameček se však upamatoval, že když krátce před odjezdem lítal s odrostlou mládeží pode vsí nad vrbinami, viděl odcházeti bílou silnicí více takových hochů s modrými čepicemi a několik ženských loučilo se plačky s nimi. „Mají ti lidé také podivné řády,“ pravil; „ve mnohém jsme my svobodnější, než oni.“

Posléze přišel starý výminkář, bývalý hospodář statku, jenž ošetřoval svou kravičku, uvázanou v koutě. Byl celý přepadlý a vlekl se jako po nemoci. Když spatřil vlašťovky, dostavující hnízdo, usedl na žlab mezi odstávčata a díval se dlouho na křídlaté hosty.

„To byl hospodář našich předků,“ pravil sameček; „jak sešel od té doby, co jsme ho neviděly!“

Pojednou zastavily vlašťovky práci svou v uleknutí, neboť stařec, přiloživ obě ruce k lícím, dal se do usedavého pláče. Bylo v tom tolik překvapujícího, že pilný párek umlknuv, jen po tichu svěřoval si o tom své náhledy.

Před odchodem jejich na jih ošetřovala kravičku jeho ještě stařenka — žena jeho; nyní není jí nikde viděti. Zajisté, že i on osamělve své komůrce. Dívaly se soustrastně na něho a pak významně na sebe. „Lidé žijí dlouho," hovořil sameček, „mnohem déle než my, ale přece také umírají. Zatím co jsme byli pryč, zemřela stařenka a narodila se ta maličká. Jeden dělá místo druhému."

Když dostavěly hnízdo, počaly je upravovati a měkce vystýlati, aby pro příští pokolení uchystaly pohodlné lůžko. Každou chvíli nesla některá v zobáčku péro, jež byla ztratila na dvoře husa nebo slepice, i také jemné nitky suché otavy, až celý vnitřek schnoucí hliněné stavby proměnily v měkkou podušku. Malý mourovatý králík, jenž si vylezl na žlab ku hlavě strakatého telátka, díval se na tuto jejich práci — jak se zdálo — s velikou pozorností. Seděl pohodlně stulen se zdviženými sluchy a dívaje se nepohnutýma očima k hnízdu, žvýkal zvolna stonek jetele, jehož palička klátila se při tom jako konec doutníku sem a tam, až zmizela také za ostatním v ústech. Nyní ustal a sledoval ztrnule, jako v hlubokém zamyšlení, práci vlašťovčí. „Budou tam míti asi měkko na tom peří," myslel si, „a ta stébla otavy nosí nepochybně do zásoby k jídlu. Ovšem, mnoho nepotřebují, když jsou tak malí." Jen tomu se divil, že si do hnízda nechaly tak malý otvor. „Jak se tam jen protáhnou?"

* * *

Za celý čas stavby i po skončení jejím žily vlašťovky ve stálých libánkách. Honily a škádlily se ať v práci, ať v honu za bzučícími mouchami a jejich bystré obraty a dovedné kruhy byly obdivuhodny. Malounkou štěrbinou nad trámem projely v nejprudším letu a stál-li kdo ve dveřích stáje, lítaly mu za dovádivého křiku kolem samé hlavy jako blesk. Málo kdy usedly ku krátkému oddechu na kůlu ve zdi zatknutém, na němž se koňské strojení věšívalo. Ustavičně bylo je vídati kroužící nad dědinou hravě, bezstarostně, neunavně. Když se nořily vysoko v modravou tůni nebes za hmyzem až tam vzletujícím, říkali lidé, že bude pěkné počasí; když blysknavé mušky hledaly ochrany při zemi a ony stíhaly je nad samou zemí a při střechách, pravilo se, že nastává čas deštivý.

Zatím obalil se ovocný sad kolem statku neprohlednou zelenavou houští listů a nějaký čas se zdálo, jakoby náhle vše to sněhem bylo zapadlo. Jen jabloně a plané růže prokvetaly trochu do červena. Jako na ukázku vloudila se oknem dovnitř haluz višňová, snad větrem zahnutá, a trousila květy na plavou hedvábnou srsť jalůvky. Vše kolem dýchalo mocnou vůní, jež průvanem jako vonnou řekou dovnitř se valila. Po višních, střechu se všech stran stínících, zněl ustavičně bzukot včel, cvrlikání nesčetných vrabců a masáků a úsečný hlahol pěnkav. Na staré, stroucHnělé hruši, nesoucí trojí druh plodů, hvízdával někdy před večerem kos svoji hlučnou píseň a časem, když všechno

utichlo, bývalo slyšeti melancholický teninký zpěv červenky. Řidčeji z těchto zahradních sousedů slýchaly vlašťovky hlas čermáčkův, podobný vzlykotu a umělé parodie sedmihláska, jenž tikal po vrabcích a kuřatech, trylkoval jako pěnkavy a jiní ptáci, sám však, podobný jsa v tom mnohým jiným kritikům, vlastní písně neměl.

* *
*

Když kvetla žita a lípy na návsi začaly postýlati zemi bělavým květem, octlo se ve hnízdě první vajíčko. Zdálo se, že párek, potud daleko těkající, zdržuje se nyní více u domova. Vajíčko bylo stálým předmětem pozornosti. Než odkvetly palouky, přibyly v kratších lhůtách ještě čtyři a nyní usadila se na nich samička, zanechavši manžela samotného při jeho lovech. V umořujícím dlouhém sezení krátila si čas jak mohla. Tu rovnala vajíčka lépe pod sebou, aby je plněji přikryla, tu obkládala je pečlivěji peřím nasbíraným a vyškubávala i své vlastní za tím účelem. Ob čas prolétla se trochu chlévem za rojem much, aby zahnala hlad, a hladila si koketně peří, aby se líbila samečkovi, jenž se k ní každé chvíle z lovu navracel. Pak si asi vypravovaly své obapolné příhody a těšily se na mláďata; neboť pro samé štěbetání nemohly se ani rozloučiti. Odpoledne usedl vždy na nějakou dobu sameček na hnízdě, aby polovice jeho mohla si vyletnouti a se nasytiti.

V konání povinností k potomstvu jevil ostatně sameček mnohem méně trpělivosti a rád si brzy zase odletěl po svých radovánkách. Kocoura domácího, jenž mimo odnášení králíků také rád na vrabce číhával, poškádlil kde mohl, obletuje ho v nebezpečných kruzích. Šelma tiskla se celým tělem k zemi a skočila po něm často, ale vždy nadarmo.

Jednou zmáčel se kocour celý v páchnoucí močůvce, kamž byl v zaslepeném skoku spadl, načež se celé půl dne otřepával a olizoval. Na hnízdě bylo pak slyšeti veselý křik, podobný škodolibému smíchu, jenž nechtěl míti konce.

Brzy na to se však lístek obrátil. Macek vloudil se do chléva, slídě po mladých králících a zde zdálo se mu vlašťovčí hnízdo na skok dosti nízko. Vlašťovky, spatřivše nebezpečí, strhly zoufalý pokřik a obletovaly hnízdo.

Hospodář, stoje právě na dvoře, byl tím upozorněn na svou povinnost, zahrnutou ve smlouvě. Přihledl blíže a vida úmysl kocourův, zakročil s velikým důrazem. Macek dostal nejbližším polenem za hlavu, že zůstal ležeti. Druhého dne dostavil se sice v určitý čas k obědu, jakoby se nic nebylo přihodilo, ale vlašťovek nechal již na pokoji.

* *
*

Při otevřených dveřích, což bývalo v letě pravidlem, dala se s hnízda přehlednouti největší část dvora, na němž rozličné výjevy pomáhaly zapuzovati dlouhou chvíli samičce při vrozené jí pohyblivosti; neboť skotačení kozlovo se sousedem jeho přestalo, když tento, zapřáhán do vozu, vracel se domů všecek utýrán a nedbaje dorážení

vousáčova jen bolestně vzdychal. Do statku přicházeli různí lidé, mezi nimi nejčastěji žebráci a tuláci, jichž stočené hole přiváděly domácího psa Tygra do nemenšího vzteku, než potulné kolovrátky. Každé chvíle přibíhaly domů z rybníka kolébavé kachny křičíce hladem a natahovaly krky daleko ku předu. Když se jim předložil pokrm, hltaly ho s křečovitým házením hlavy nazad a již zase ubíhaly na vodu. S drůbeží, svolanou ke krmení, přilétali nezvaní vrabci a obskakovali, lapajíce rozstříknutá zrnka. Nedbali odhánění ani od slepic, jimž se uhýbali, ani od hospodyně, před níž byli kryti drůbeží. Časem přilétla uhlazená konopáska na dvůr k močůvce a dotýkajíc se koketně dlouhým ohonem země, lapala tiplice usazené v celých rojích po břehu. Nejzajímavějším však bylo podívání na kuřátka, opičící se ve všem po kvočně. Ta učila je hrabati i klovati, ukazujíc jim nalezená zrnka, po nichž se vždy více kuřátek na jednou sehnalo a vzájemně se odstrkovalo. Utírala-li sobě zobák střídavě v pravo a v levo o zemi, činila to po ní všechna típlata svými zobáčky a rovněž oštipovala si i žlutavé nožičky a třepala křídelkoma, sotva znatelnýma. Byla ještě všechna podobna vajíčku, z něhož se nedávno vylíhla — jen o nožičky ve spodu a malou hlavu se zobáčkem bylo více. Každou jinou slepici ba i vepře odehnala kvočna zuřivě, jen ke kohoutu měla se zdrženlivě. Znalať toho rváče.

Značnější události na domácím dvoře vypravovala vlašťovka vždy na večer toulavému manželi. Sem patřil na příklad směšný výjev kvočny s kachňaty, jež marně učila hrabati i klovati zrnka, trnouc nad jejich hloupostí, neboť žlutá mláďata lapala si na místě toho vzájemně po zobáčkách a polykala na prázdno trhajíce křečovitě hlavou. Dvě dokonce žižlaly pohyblivý lalok kvočny, což si trpělivě dala líbiti. K zoufání však přiváděli ji podvrženci tím, že se stále vrhali do kalužiny. Strachem se čepýříc, volala je nazpět, obíhala kolem, ano až po kolena lezla do vody a vytahovala je za peří ven; když pak ani tu neposlechly, kárala je citelně klováním. Jindy zase byl domácí pes „Tygr“ uvázán na řetěz, poněvadž se z nočních záletů vrátil celý zedraný a pokousaný. Z trestu nedostal potravy a když se pak hladem puzen dělil s husami, sehnalo se jedno hloupé house po starém rváči, jenž mu za to hlavu jako ořech rozkousl. Hospodyně zamazala mu z lékařského vnuknutí ránu kolomazí, načež house žilo dále, ale osleplo. Ostatní rozenci nechtěli se nyní znáti k nešťastnému druhu a štípali ho, takže ubohý slepec žil nyní samotářsky pod kůlnou stoje většinu dne na jedné noze, nemocnou hlavu mezi křídly maje složenu, a makal po potravě na všech stranách, jen tam ne, kde se nalezala.

Někdy zavdaly vlašťovce látku k přemýšlení i páni statku, zvláště strhla-li se, jak často se stávalo, váda mezi hospodyní a starým výminkářem. Hospodář konejšil, pak rozmrzen odešel. Hošík plakával s dědečkem a býval za svou soustrast od matky kárán.

„Takový velký statek a nemohou se v něm srovnati,“ myslívala si samička. Sameček oštipoval si zamyšleně peří.

„Zdá se,“ pravil, „že je tu na statku váda dědičnou. Od rodičů svých slýchal jsem, že, než mladí hospodáři byli svoji, bývaly také nemalé křiky. Nynější hospodyně byla chudá a starý tomu dlouho

bránil. Když konečně svolil, zapomněla brzy na to dobrodiní a mstí se jen za dřívější odstrkování.“

* *
*

Když dozrávaly v sadě na svahu třešně, počaly malé zobáčky zevnitř ťukati na stěnu dělící je od ostatního světa a když jim blažená matka i zevně pomohla, bylo tu hnedle pět holátek tikajících a otvírajících veliká ústa, do nichž snadno byla by se vešla hlava kteréhokoli spolubratra. Slétla-li vlašťovka s hnízda, hemžilo se to a vrtělo v něm ve zmatené směsi. Přilétala-li s potravou, zdál se otvor hnízda rozděleným v patero žlutých pohyblivých otvorů, z nichž všech vycházel nedočkavý, toužebný křik. Staří se vším úsilím sotva stačili sytiti svoji četnou rodinu. Když k večeru, utrmáceni celodenním namaháním, usedli v blaženém pocitu vykonané povinnosti na hnízdo a schovali celou rodinu pod svými křídly, byly to asi nejšťastnější chvíle ve krátkém jejich životě. Oba stuleni k sobě žvatlali ještě chvíli, než se jim vkradl sen na víčka. Pod nimi pisklata zavrtěla ještě časem sebou, bylo-li některé slabší tištěno silnějším bratrem, a zatípala, ale staří vyhověli jim na polo ze sna a celá rodina pohroužila se v hluboký spánek. Pod nimi z hloubky ozýval se pravidelný mocný dech skotu, nad nimi nahoře stálá hudba cvrčků a ze sadu zazníval podélnými okny šumot větru v korunách stromů. Zřídka vyrušilo je ze sna za hluboké noci žalostivé vytí uvázaného „Tygra“, neb rachot bouře, jejíž blesky osvěcovaly na okamžik stěny chléva i prostranný dvůr. V malém tom hliněném střípku snilo sedm bytostí se svými skromnými touhami; sedm srdcí bilo tu na sobě spokojených se svým životem a vykázaným sobě koutečkem. Čím to jest, že někdy ani tolik nebývá přáno, že stíhá neštěstí i tvory takové?

* *
*

Pamatujete se, jací to přišli dnové o loňských žních? Ó zajisté, neboť takových dob zapomenouti nelze.

Slunce tehda jakoby zúplna bylo zmizelo z oblohy, která se potáhla nevlídnou, kalně šedivou barvou. Obzor přestával již v dědině samé ve svislých mlhách mračen, jež táhla nad samou zemí, trýskajíce vodou, v nepřetržitém, nepřečkatelném řetězu. Protrhl-li někdy ostřejší větřík ono visuté hrozné moře, dohledlo nedočkavé oko, po jasu slunka prahnoucí, jen ku zamlženému obrysu hor, z nichž valily se mohutné kotouče par jako dým požárů ku kalnému nebi, a již zase letěly nové chmury nad samou zemí podobné báječným nestvůrám v ustavičných svých změnách. Nikde živého tvora v přírodě — vše bylo schouleno ve svých útulcích. Obilí vzrůstalo ležíc i stojíc, černalo se v kupách a hnilo. Pole změněna ve stálé rybníky, cesty v bláta, silnice v potoky. S křovin i stromů crčela voda, — dole voda, nahoře voda a západ slunce tonul v červáncích par a dešťových mlh. A tak bylo den po dni — k nepřečkání, k zoufání. Chladno rostoucí rozkládalo se v přírodě a tupá resignace v srdcích lidí a přece měli tito šat i oheň, kde se usušiti, a neměli — hladu!

Ubohé vlašťovky trpěly zimou i hladem. Ve chladnu nastalém zmizel hmyz skoro úplně a udržoval se po skrovnu jen v teplých příbytcích a stájích. Zde vychytaly ho vlašťovky brzy pro sebe a svou hladovou rodinu — pak nutno bylo hledati venku v chladu a dešti. — Promoklé, sesláblé, třesoucí se zimou vracely se bez kořisti. Hlad rostl ještě více. Zima množila ho a on množil zimu v těle ubohých. Zoufale. se schlípenýma křídloma a třesa se na celém těle, usedal k sobě tento manželský párek, nedávno ještě tak šťastný. Hladová pisklata probouzela je opět a opět křikem svým z této ztrnulosti. Znovu vyletaly marně. Usláblé posedaly po střechách, sjížděly bezvládně s hladké krytby a s větší ještě zoufalostí vracely se ke hnízdu. Nikdo si jich nevšímal. Každý, jak bývá ve společném neštěstí, zaměstnán byl jen svým vlastním osudem.

Hladem zvolna zmírajíce, přehledly vlašťovky značnou událost ve svém sousedství. Narodilo se krásné bystré bílé telátko, — zcela bez cizí pomoci a vyběhlo si hned nedůvěřivě do světa skotačíc po dvoře. Za krátko však vrátilo se zklamáno z výletu, ježto svět tento zdál se mu rybníkem a nebe nad ním studenou mlhavou koupelí. Vlašťovky přehledly, že čiperné telátko, jež pak tak smutně svým dětským obličejem do světa zíralo, odvezl po několika již dnech na trakaři řezník, ano, majíc hlavu svislou a jazyk vyplazený, žalostivě mečelo. Ba nepozorovaly ani, že matka jeho po dva dni hořekovala po něm hlučně, netýkajíc se pokrmu. Pro ně byl slyšitelným jen křik hladových mláďat. I v sadě zemřel všechen zvuk až na šumot větru a cvakot vodních kapek. Jen vrabci promoklí deštěm křičeli zlobivě pod kůlnou a z podstřeší ozýval se chraplavý hlas pěnkavy, podobný štěkotu. —

* * *

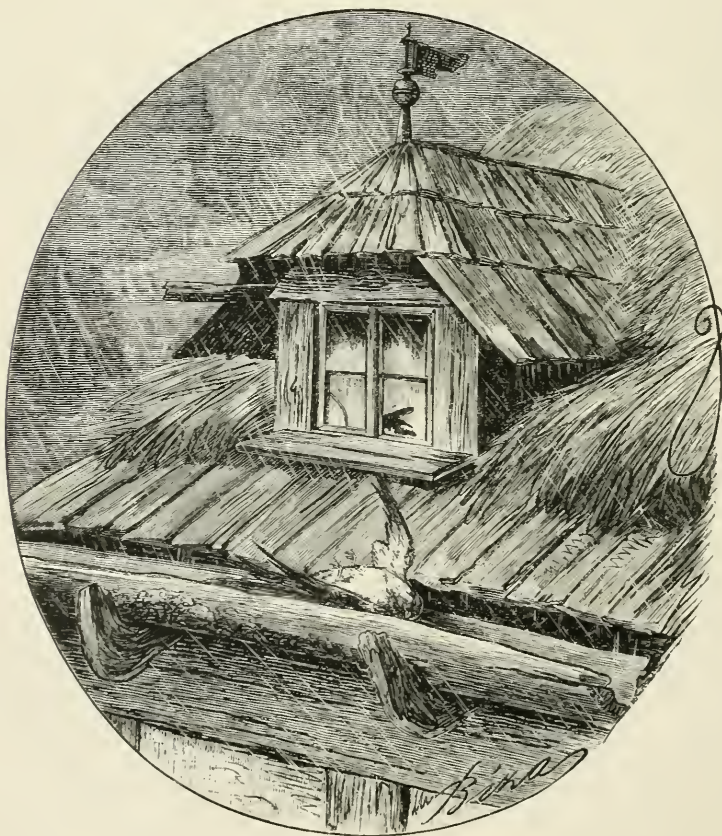
Konečně zasvitlo slunko. Vysílené vlašťovky daly se ještě jednou v let za sporou kořistí. Pole oživla dělníky, kteří na chvat chtěli zlostné přírodě urvati kus chleba. Srpnové teplo zdálo se tomu napomáhati, tak že tu a tam svázána řada snopů na mokrém ještě poli. Tu přišel znovu náhlý prudký déšť pomíšený s kroupami. Vlašťovka, jež se byla několikráte s muškou k mláďatům vrátila, usedla zdrcena na kůlu pod střechou. Čekala samečka. Nešel. Když déšť trochu ochábl, vylétla na střechu — dále již nemohla — a rozhledla se kolem. Spatřila cosi bělavého na střešním žlábku vysokého domu uprostřed vsi. Snad to byl on — obrácený vzhůru — dobitý zbloudilým kusem ledu.

Usedla zase pod střechou a sotva již zdržela se pádu. Zatím udál se prudký výstup na dvoře. Hospodář vrátil se s pole pouze s bičem a s koňmi; vůz i s promoklým obilím kdesi zvrhl a proklínaje všecko nechal jej ležeti. Do cesty nahodila se mu opět manželka žalující na tchána. V takovém stavu nebrávají se na vážky slova, ba ani činy. Plačící stařec, nemající již nikoho, komu by si postěžoval se svým neštěstím, odebral se do chléva ku své kravičce a vyplakal se u ní. Tu spatřil druhého nešťastníka — vlašťovku. Hlavičku měla pokleslou mezi schlípenýma křídloma a tetelila se zimou. Sáhl po ní — ani se nepokoušela odletěti, ač počínání jeho bylo proti úmluvě, obmezujíc

její svobodu. Donesl ji do své komůrky a chytal jí mouchy. Po chvíli zdála se okřívati. Přijala ztrnule mouchy do otevřeného zobáčku a letěla k oknu. Když jí otevřel dvéře, donesla nenadálou kořisť do hnízda a rozdělivši ji hladovcům usedla bez vlády. Stařec ji následoval. Po chvíli viděl, že jí hlava opět klesá. Hladová mláďata, vrtící sebou ve hnízdě, shodila bezvládnou matku dolů. Zdvihl ji, ale viděl již hasnoucí oči a vychrtlé tělíčko, natahující se ve smrtelné křeči. Výminkář pohlížel střídavě na mrtvolu na své dlani a na křičící mláďata, která ještě netušila, že osud jejich byl rozhodnut. Na chvíli zapomněl i na své vlastní neštěstí. Jaká to síla vůle byla v tom malém těle, jež mroucími hladem ústy doneslo poslední sousto mláďatům!

„Můj Bože,“ šeptal si uděšen, „proč jsi vložil tolik lásky do srdce rodičů a tak málo jí dal dětem?“

Starodávná smlouva pozbyla tou chvílí platnosti své na základě znění pátého a posledního odstavce.

Život.

(Šcer z antické tragedie.)

Od

Jar. Vrchlického.

I.

Jak řeka teče k moři, lidské plyne žití.
Ó lesů taje stinné kdes v horském zátiší,
kde šumným stínem nahá těla nymf jen svítí
a jara vůně všecky kam květy nadýší;
včel zlatokřídlých roj, motýlů rubínová
tam křídla s azurnými se hravě míhají,
tam hvězdu s nebe spadlou jahoda v květu chová
a faunů píšťaly se echem stíhají,
jak ňadra mladých dívek se vlny zdvihají.

Ó dětství, dětství sladké, ty jsi rovno zdroji,
tak tiše dny tvé kanou jak rosa na lupen,
tvým světem prsy matky, jež tě blahem kojí,
tvým žitím na bělostných těch prsech dlouhý sen;
pak druhů milých hry a tance, smích a zpěvy,
na pastvách besedy při táhlém řevu stád
a první zkoušky bojů, ty dětské vzdorné hněvy,
pych vítěze, hlod smutku, jenž usmíří se rád,
ó růžové vy svity krvavých Iliad!

II.

Náhle však zmizel rodný hvozd,
jenž řece byl za kolébku,
sup kráče v mraku, kde zpíval drozd,
tes lysou pozvedá lebku.
S divokým kvapem
vířivým slapem
řeka se valí,
v propast se vrhá, kořeny trhá
přes šedé skály,
přes keřů trsy.
Jak Eumenidek rozbrázděné prsy
ji chytají skal bradla,
jimž v pouta padla.
Ubohá řeka, dme se a vzteká,
hučí, bouří, hvozdy se chmouří
v hromu a kouři!
A co bylo hrdým tokem
roztříštěných perlí okem

po hladké stěně
vzdálených hromů mroucí při ozvěně
stéká.

III.

Sbírá řeka z žírných krajů přítoky a sílu,
člověk žitím unavený má se znova k dílu.
Roste vlna, nivou pílí, mohutní a roste
jako muž, jenž tebe v ňadrech hostí, pýcho, skvoste!
Veletok! v něm hvězdy nebe zrcadlí se s výše,
v rozjizveném, velkém srdci celý svět spí tiše.
Unavený proud se slavně v širé moře sklání,
kams nedospěl touhou mládí, dojdeš v odříkání.

IV.

Když nejvíce kypí mužná síla
nám v mozku, žilách, údech všech,
v ráz jakby krev se zastavila
a mráz cítíme ve ňadrech,
sníh na srdci i na vlasech.
Ó cítím to, největší trest
to závist bohů, stáří jest
a bojím se, jak též mi bude v smutných jeho dnech.

Dnes ještě v hlavě steré plány,
co výbojů a podniků!
A zítra všecky rozdupány
a zničeny v ráz, ve mžiku!
Již nerozumíš slavíku,
neb neslyší víc jeho zvěst.
Ó závist bohů stáří jest,
jsi velký dnes a zítra řeknou k tobě: bídníku!

Strom ovšem ztrácí svoje listí,
však nové jaro je tu zas,
a hvězdy v pádu jen se čistí,
by temnem víc plál jejich jas;
jen kmet zůstane suchý klas
na mezi opuštěných cest.
Ó závist bohů stáří jest,
žel, že jim pomahá v tom nejvyšší bůh: Čas!

V.

Tuhé boje — kruté půtky,
velké snahy — malé skutky,
touha obří velkolepá,
s křídlem orla, ale slepá.
Samý spor a samé zmatky,
naděje — tvé všecky statky,

krása — krátké vnadidlo;
vášeň — osten ve tvém těle,
bodá, týrá, mučí vřele
nežli srdce ustydlo.
Nové cíle — namahání,
v jaré síle — odříkání,
v plném díle — umírání,
vše žlutého listí hrst;
trochu kvítí — více plevy,
jásot, bouře, smích a hněvy,
popel, troud a vlhká prsť
nestojí vše ani za to,
by to zatraceno, klato
člověk bohům ve tvář chrst!

VI.

A děkovat musím přece
za život, jenž roven řece
v neznámé bezdno se řítí.
Břeh jeho přece měl kvítí
a kdyby bylo ho málo,
to, mládí nachem co plálo,
za to přec stálo!

V těch roztříštěných snahách,
v těch znavujících drahách,
v těch slz žíravé soli,
v té potem vlhké roli,
v té plísni a v té vřavě,
v té tísni a v tom davě,
v té strázni a v tom trudu,
v té bázni a v tom studu
přec jako zázrak božský,
nad rozvaly a trosky
jak z pěn zrozena stála,
se žena pozvedala,
ta za to stála!

V té bídě a v té rmuti,
v té mroucích listů žluti,
v té směsi svadlých květů,
v té tříšti spadlých světů,
v té slině, jíž má záští,
v té vrásce, jež skráň vraští,
v té žluči a v tom hnisu,
v tom lidské kletby rysu,
v té zradě, jež jest zmije,
v té péči, jež krev pije,
všech matka vlast vždy stála
a ruce pozvedala,
ta za to stála!

A proto zhrdaje láním,
chci mříti s usmíváním
a skončit — s děkováním.

VII.

Vy ptáte se, kdy člověk žije?
V malé jen vteřině času,
paprslek světla jen pije
a již má sníh na svém vlasu.
Před ním je temno i za ním,
čas kladivy buší mu k skráním
a každá chvilka dí: Raním!
Hodiny vlákna jsou šerá,
z nichž věčnost spřádá si šat,
slasť jeho — bolu je dcera,
vzpomínka — jeho je kat.

Vy ptáte se, kde člověk žije?
On sám to ubožák neví.
Ve suchém chrastí spí zmije,
ve mraku Zévovy hněvy,
pták na větvi a škeble v moři,
brouk zlatý ve ňadrech růže.
člověk — ten žije v hoři
v náručí smrti, jež úže
ho tiskne k sobě, seč může
  a vždy a všady.
Ba nikdy nebyl on mladý!
Všech živlů a potvor on hlady
vždy sytil krví a mozkem,
v žluči i zápalu božském.

A přece ten kyklop slepý
má v duši věčnosti zážeh,
že v život velkolepý
jak v Pygmaliona pážech
se božstvo k světlu v něm hlásí
přes prostory a časy!
Ba všecky staré ty střepy,
kterými škrábe svůj hnis,
hvězdami zaplají kdys
a obrovské vesmíru tepy
v něm najdou slední svůj rys.
A záští, všednosti hmyz
a šibenic rezavý hřeb
snem budou strašlivé chvíle,
až ozářen v Herakla síle,
ve vlastním obrozen díle,
na prahu věčného cíle,
povznese do hvězd svou leb!

V před?

Novella
od
Jana Liera.
(Pokrač.)

o polednách loudal se kolem bezstarostně muž procházkou. Kouřil s chutí doutník, zastavoval se, ohlížel se s veselou zvědavostí člověka, jejž pranic nehněte a šermoval i točil si švihácky deštníkem. Přiblíživ se na několik kroků k Otokarovi, zabodl deštník za sebe, složil na něm ruce a opřev se o ně, přihlížel s úsměvem k práci Otokarově.

„Pro boha, Karle!“ zvolal mladý muž, spatřiv diváka. „Co tu chceš?“

„Nic. Jdu kolem. Jsem po obědě a chci se podívati do kavárny. Nelopoť se a pojď se mnou! Hleď, — tvůj pán řekl: komu se tu nelíbí, může jíti s pánem bohem. Poslechli jsme všichni. Někteří mají několik grošů, složili se a nyní budeme žíti jako slušní lidé. Počkáme, až se s námi bude slušně jednati. Pojď, zahrajeme si na kulečníku, hraju výtečně, nevím co umíš a dávám ti padesát napřed, abys byl připraven na soka. Pojď!“

Mladý Tisovský přistoupil zatím až ke Karlovi.

„Měl jsem v úmyslu varovati tě zprávou,“ šeptal mu rychle, „a tys přišel si sám pro výstrahu. Neokazuj se veřejně, nejlépe by bylo, kdybys na nějakou dobu chtěl odejíti na venek. Výslechem několika dělníků jest zjištěno, že ty jsi strůjcem stávky. Snad tě hledají. Za pět minut přijde stavitel a jakmile tě zočí, dá tě zatknouti. Nezdržuj se, pospěš, pryč, jen z Prahy, aspoň na nějaký čas. Polapí-li tě, budeš nucen z trestu odejíti.“

„Děkuji. Tys nějaká dobrá dušinka, s tebou dlouho budou orati. Jen se nedej užiti za berana a štít proti lidem. Pomáhej pánbůh, hoši! Musím tvým pomocníkům také něco říci, abych jim způsobil radost.“

Vzdálil se kvapněji a méně bezstarostně, než přišel.

Za několik dní odložil mladý Tisovský obavy o Karla. Nikdo ho nespatřil a nenalezl ode dne stávky. Trvala právě toliko den; dělníci vrátili se, většina přijata na přímluvu Otokarovu opět; jenom někteří, mezi nimi Zikeš, musili pykati.

Novinářská zpráva o stávce pohnula konstruktéra Horáka, aby svého bratrance navštívil. Pozorně poslouchajícímu vypravoval Otokar obšírně o průběhu a uklizení stávky.

„Netušil jsem nic lepšího,“ vzdechl si Jaromír po skončení zprávy bratrancovy. „Nešťastný Karel! Ale nemohu jej ani souditi. Jest svým způsobem úplně v právu. Vždyť v těchto dnech sám poznávám, jakou nízkou, ušlapanou děvečkou jest pouhá práce, byť sebe poctivější a ne-

zištnější. Karel se domnívá, že ho zkracují na podíle obecného užitku, který fysickým přičiněním svých rukou spůsobil, — mně však zahazují a mrzačí kus mého ducha, duševní dílo, jež ze služební svědomitosti musím dáti do rukou zlomyslným, tupým a lehkomyslným lidem.“

„Hleďme, hleďme!“ divil se s přátelským úsměvem Otokar. „I náš tichý, ostýchavý vzor podřízenosti, pan konstruktér Horák, počíná reptati. Kdo ti ubližuje?“

„Vždyť víš. Jsem zvyklý považovati za svou povinnost, abych táhl tím úsilovněji, čím více mi nakládají, a jsem ochoten, činiti tak i dále; avšak dají-li moji páni za sebe mysliti a pracovati, pak nechť zanechají mé dílo s pokojem a nehlásí se k němu pouze proto, aby si je přivlastniti neb je hračkou zničiti mohli. Jest ti známo, že konstruuji most o své újmě, ale nikoli pro sebe, nýbrž pro dráhu. Sdělání podrobných návrhů nebylo snadné, provedl jsem je a musil odevzdati jiným. Ti mi štěpují na mou původní myšlenku docela cizí, nevhodné přímětky, kazí, plichtí a zmotané pak vracejí, poněvadž se v těch nesrovnalostech neznají! Ukládám si svatou trpělivost, zapírám se, jen abych bez břemene trpkosti mohl do své rodiny se uchýliti; také nehraje se tím spůsobem se mnou poprvé, — ovšem — tentokráte ve velkém.“

„Potěš se. Jiným se nedaří jinak. Zastávám se v duchu také Karlových nároků a podepíšu bez špetu námitky i všechen tvůj stesk, jak jsi jej vyslovil a jak jej cítíš. Přes to nemohu pro neuznalost zmalátněti. Mám výhodu, kterou bys — pokud ti možno — měl si přivlastniti. Mám svou fantasii, lehké prázdné stvoření, jež lítá v sekundě k nebi a padá zase do pekla, avšak mohu s ní pozemské havěti ujeti, nechám svého stavitele v rumu a činím výlety do končin, v nichž jsem všemohoucím. Dovedu se prudce rozhorliti a příštího dne o tom nevím. Jedenkrát jsem staviteli dokonce řekl: „Pane, vy máte koncessi, já vzdělání,“ on se proto mrzí podnes, já pak si již ani nevzpomenu, jak velké či malé slovo vlastně jsem pronesl. Jeho činžáky mne neznepokojují, pro sebe mám paláců až nazbyt, a když si do nich začaruji svou, nějakou úplně svou princezku, jsem šťasten.“

„Tyť mluvíš tak horoucně, jako bys byl již na skoku, nějakou princezku unésti.“

„Nu což, — rád bych, — kdyby —“ pýřil se náhle Otokar.

„Hochu, ani zevrubný zápis v protokole nemůže býti zřetelnější než tvoje koktání. Tys vinen, podáváš mi náhle jasné vysvětlení své roztržitosti a zbrklosti, kterou na tobě již po delší dobu znamenám. Myslil jsem někdy, že v tom jeví se následky tvého samotaření, hodů tvé fantasie, s nimiž se lidem a jejich vyražením vyhýbáš. Mýlil jsem se: Tys zamilován! A do — —“

„Do — — kdybych uměl odpověděti! Snad do pouhého přízraku, který se v tělesné podobě toliko mně zjevuje.“

„Ale, ale, — Otíku!“ káral Jaromír. „Nyní jsem opět já s výhodou bez fantasie. Dovol, aby ti muž, o několik let starší, ženatý, otec tří dětí poradil: Se ženami jedná se nejlépe v květomluvě, avšak věcně, v rychlém postupu k cíli. Pokládáš-li je za jemný, nedotknutelný přízrak, odpudíš si je nejsnáze, neboť každá ví neb aspoň instinktem cítí, že by při tom mohla sestárnouti, zuby ztratiti a pak teprve svou

sešlostí důkazem o své pozemské jsoucnosti býti. Vezmi tedy svou princezku hezky za ruku, pohlaď ji tím či oním způsobem po líčku a promluv si s ní rozumně."

„Kdybych mohl! Nyní bych tak učinil, — nyní, když se mi ztratila z očí!"

„Považuje snad předehru za skončenou a domnívá se, že nastal čas, abys ty vystoupil v úloze podnikavého milovníka."

„Bůh ví!" zasteskl si Otokar. „Neznám se v ničem. Kdybych se neobával, že tě omrzím —"

„Uchovej! Těší mne, že jsme jednou připadli na záživnější látku. Začni."

„Letos nastala mi záhy práce, nejdříve v Bubnech. Posud nejsme tam hotovi. Zpravidla vypravil jsem se hned ráno do Buben a u příležitosti prošel jsem si Stromovku. Na umrzlých, posněžených cestách mezi holými stromy býval jsem obyčejně sám; zřídka se objevil někdo, jenž by mne byl vyplašil z rozkoše neobmezeného užívání všech půvabů zimní krajiny. Až jednoho dne vyrušil mne nadobro z bezúčelného snění koňský dusot, který se od té doby stále přede mnou a za mnou ozývá. Potkal jsem jezdkyni, dámu na projížďce koňmo. Nežádej, abych ti ji popisoval. Spíše bych ti ji mohl vymalovati, kdyby na světě byla běl a červeň jejích lící, čerň jejích vlasů, kdyby štětcem bylo možno, přenésti žár diamantů a vroubiti jej hedvábím řas jak dechnutých, kdyby moje ruka stačila vměstnati její krásu do čar, přímo opojným vlněním hudby znějících —"

„Ne, ty neumíš popisovati," usmál se Jaromír. „Nech toho a řekni, jak dlouho trpěla dáma, abys oddával se podobným reflexím?"

„Jela zvolna kolem. Musil jsem si potom všimnouti otisků koňských kopyt ve sněhu, chtěl-li jsem býti jist, že se nevznášela. Hleděl jsem na ni upřeně, nejspíše vyjeveně; kolem lící mihl se jí úsměv a hnula hlavinkou, jakoby chtěla poděkovati na očekávané pozdravení. Leč nepozdravil jsem a proto mne následujícího dne vedla velmi záhy do Stromovky touha, napraviti svoji bezděčnou nejapnost. Dáma nebyla po včerejšku uražena, děkovala velmi laskavě a dala tím za pravdu mé mysli, která si pro ni bez rozpakování volila titul „Jasnost". Není snad třeba podotýkati, že jsem každého dne ráno vydrancoval poklady své šatny, přikupoval leccos a počínal své procházky do Buben den co den u frisléra, kdež jsem si krátíval holení a česání pozorným studiem osobních zpráv o všech princezkách a kontesách, které letošního masopustu kdekoli vynikaly. Nic nehodilo se mi na ni a rovněž tak bedlivá přehlídka dám, několikráte na Hradčanech u příležitosti dvorních slavností provedená, neměla výsledku — přes to, že jsem nejen princezkám, nýbrž i baroneskám svou pozornost věnoval. Nebylo mezi nimi jediné, která by se k ní jen jako vzdálená poslední sestřenice přirovnati mohla. Její objevování se ve Stromovce opakovalo se s pravidelností východu slunce. Dvojí věci nemohl jsem porozuměti. Nejprve, že moje Jasnost nikdy nebyla provázena, ač musí býti ze vznešeného neb aspoň velmi bohatého domu, jehož konírny jsou bohatě opatřeny; jednou ji nesl útlý marokánský mourek, podruhé spůsobná podolská ryzka, jindy opět štíhlý anglický hnědouš, neb perská brůna a zas jiní a jiní koně.

Mimo to byl mi záhadou spůsob jejích díků k mým pozdravům; spočívalo v nich jakés vděčné potěšení, jemuž propůjčovala výrazu i něžným zásvitem očí, jichž první pohled na mne byl za to vždycky úzkostně pátravý. Zprvu jezdila stejně, později vídal jsem ji přijížděti tryskem, zmírňovati běh koně v klus, načež kolem mne samotného jela velmi volným krokem, jakoby mi dopřávala podívané na svou spanilost neb času k nalezení slov. Podobalo se mi častěji, že očekává oslovení. Neosmělil jsem se nikdy výše nad hlubokou úklonu, zardění a uctivý ústup stranou; přemožen sedl jsem si pak a byl bych nejraději někde se skryl a plakal. Asi po čtrnácti dnech překvapila mne otázkou, vede-li jaký most na císařský ostrov a náleží-li tento také k parku. Odpověděl jsem nepochybně hloupě, neboť dáma ptala se na tutéž věc dále. Mluvila těžce, hledala výrazy a řeč její měla cizí přízvuk. S přirozenou českou ochotou, již vůči své krásce bez rozmýšlení omlouvám, dal jsem žádané vysvětlení podruhé po německu. „Nerozumím," usmála se. „Mluvte jako prve. Jsem Češka." Nemohu ti vylíčiti, jak v tom okamžení bylo mi před ní stydno a blaze. Moje Jasnost Češkou! Jedinou českou vznešenou dámou, již němčina nehyzdí, kteráž ji odmítá svým prostým, klidným vyznáním! Vznesla se teprv vysoko nad všecken svět mých zkušeností; byl bych ji na místě učinil královnou. Domluvili jsme se tedy po česku. Příštího dne přála si věděti, bude-li padati sníh či pršeti, pak zase komu Stromovka náleží a podobné malichernosti, jimiž mne donutila, abych přemáhal svůj ostych a počínal si mužněji. „Musím poopraviti chybu, jaké se důsledně dopouštíte," vpadla mi jedenkráte do řeči, mluvíc ode dne ke dni plynněji česky. „Nazýváte mne mylně Jasností. Nejsem ani kněžna, ani což jiného. Říkejte mi prostě tak, jak zvykl jste nazývati děvčata v hovoru s nimi." Ulekl jsem se téměř stísněného tónu, jímž svoji žádost pronášela a opět pozoroval jsem kolem jejích rtů zahrávati trpkost a nespokojenost, které po našich prvních setkáních z její tváře vymizely. Poslechl jsem, ač ovšem bylo mi obtížno, zmenšovati si svoji známou neznámou na pouhou slečnu. Krátce na to — dostavila se o něco později, jedouc na ohnivém vraníku, španělské genetě, — zpozoroval jsem opodál za ní dva jezdce, jednoho v důstojnickém stejnokroji, druhého v šatech občanských. Jeli úprkem za ní, dohonili ji a činíce jí přepínané i šprýmovné poklony, připojili se k ní. Dáma obrátivši se, děkovala patrně za nabídnutý průvod; jezdci neustoupili, smáli se a žertem odráželi její rozhodné, hněvivými posuňky provázené rozkazy. Ba když pobídla vraníka, chtějíc jim ujeti, chopil švihák s jedné strany koně za úzdu, důstojník pak přitřel se až k ní samé a šeptal jí cosi. V odpověď rozehnala se po něm bičíkem, kůň se vzepjal, svrhl důstojníka dříve než ho zasáhla rána, kterou zachytil druhý jezdec, vyraziv dámě bičík z ruky. Několika skoky ocítil jsem se mezi nimi; uchvátiv bičík, švihl jsem jím zuřivě přes ruku důstojníka, jenž vstávaje ze země, po něm sáhal. Vyskočil proti mně, ale v tom byla již mezi námi dáma, obracejíc se hrozivě proti rozlícenému vojákovi. „Kdo jste, pane?" volal na mne. Řekl jsem. „Ach tak, nějaký — Tisovský — povídáte? Nu vy a ona — jeden ke druhému, snad jste si rovni. Hrabě, nech ho! bylo by bláhovostí bíti se pro tuto — tuto — dámu — vůbec, a přímo nemožno

jest, aby se nadporučík baron Kaliště-Otrsfeld bil s individuem Tisovským. U příležitosti pošlu svého štolbu, aby vás vyplatil před očima vaší dámy.“ Vsedl na koně a přeměřiv dámu úsměšným, pohrdlivým pohledem odjel cvalem ve společnosti svého soudruha. Jezdkyni dmula se prsa, zavíraly oči, byla bledá na smrt, myslil jsem, že bez sebe klesne s koně. Její bílý obličej podobal se tváři, v níž vtělena bolest, rozrývající srdce, a zoufalý, málomocný hněv. I na mne padl její zrak plný teskné výčitky a odporu. Musila viděti na mně jen lásky plnou oddanost a vášnivou touhu, přispěti jí. Slzy se jí zaleskly na řasách, sklonila smutně hlavu a odjížděla zvolna. Spěchal jsem za ní; obrátila se i velela mi náruživým kynutím rukou a němou prosbou, abych ji nenásledoval. Bičík zůstal v mých rukou. Po několik dní hledal jsem dámu marně ve Stromovce. Za to setkal jsem se s panským koňákem, který se po někom ohlížel. „Poslyšte,“ pravil jsem, přistoupiv k němu, „vy jste štolba barona Kaliště-Otrsfelda?“ „K službám, milostivý pane.“ „Jste poslán, abyste se rval s jistým Tisovským?“ „Prosím.“ „Jsem ten, koho hledáte. Jak vidíte, nevyrovnají se moje pěstě a svaly vašim, ale váš baron mne zpravil o vašem poslání a proto jsem stále dobře opatřen k zdrcení každého pokusu, mně ublížiti. Nepřeju si toho, a vám se tuším také nebude chtíti s nějakou, snad povážlivou ranou do nemocnice?“ „Ba že ne, mladý pane, ale přijdu z chleba, jestli povím pánovi, kterak jsem před vámi utekl.“ „Není třeba. Pomyslete si, že jste svou úlohu provedl, ale že jste byl poražen. Dáte-li se zjednati ke rvaní, dáte se zjednati také ke lži —“ „Oho, prosím —“ „Dostanete desítku a podepíšete mi tyto dva lístky, na nichž stojí stejně psáno: ‚Pane barone. Čestný spor s vámi jest vyrovnán. Váš štolba odvážil se na mne a obdržel výprask, který jeho pánovi náleží. Bez úcty Otokar Tisovský.‘ Tu jest můj podpis. Dále stojí: ‚Obdržení výprasku potvrzuje . . .‘ a zde se vy podepíšete. Jeden lístek podržím já, druhý pošlu panu baronovi.“ Štolba si mnul čelo a pošilhával po připravených bankovkách. „Inu, — což — já bych — ale pan baron mi skutečně dá pocítiti něco nemilého, když, —. Přidáte-li ještě desítku, podepíšu.“ Lístky a peníze šly z ruky do ruky. Ani baron ani štolba se potom již neukázali. Měl jsem tisíc chutí spraviti se s baronem přece; romantiku takového boje kazila mi jedině střízlivá otázka, zda-li bych se tím své dámě zavděčil. Jistotu zjednati jsem si nemohl, ani kdybych se byl vůbec odhodlal k naivní otázce po jejím mínění o tom. Moje jezdkyně neobjevila se až za několik dní, k večeru a na jiném konci Stromovky. Zůstav tenkráte v Bubnech po celý den nalezl jsem ji o páté hodině na cestě od Troje mezi Vltavou a náspem státní dráhy. Zarazila koně vidouc mne přicházeti. Tuším, že se zarděla a oči jí vesele zajiskřily. Nevím. Slunce právě zapadalo a jeho paprsky, červenavé světlo rozlévající, padaly z plna na její tvář. Dívala se na mne upřeně v úžasu, jenž hrál jí ve zraku září radosti, nejistým záchvěvem pochyb a zase stínem studu. Nebyl jsem s to připomenouti jí událost, při níž jsme se posledně viděli. Byl jsem už vděčen za smělost, s níž uložil jsem její bičík ke svým vzácnostem, jako by mi jej byla darovala. Cesta byla ošklivá, chtěl jsem jí koně vésti. Zabránila tomu způsobem, jakoby byla pohoršena neb zahanbena. Šel jsem chvíli mlčky podle ní.

Po náspu přijížděl vlak. Kůň, táž plachá geneta, která půtku s baronem Kalištěm překazila, větřila. Sáhl jsem opět po úzdě. „Děkuji," odpírala rozhodně. „Nesmím poslechnouti, slečno," trval jsem na svém. „Od vás nesnesu pražádné vnucování," ozvala se podrážděně. „Tedy aspoň zastavte koně a držte jej dobře," prosil jsem, chystaje se ke skoku do tříště plovoucí Vltavou. Viděl jsem již jezdkyni na splašeném koni ve proudu. Měla jakési ukrutné potěšení z mých obav, pásla se přímo na nich a ohledla-li se po řece, chvělo se jí na rtech povržením „což na tom!" Brali jsme se pak dále; vyhledávala odlehlé cestičky, na nichž nebylo možno všudež dobře projeti. Seskočila s koně, přehodila si vlečku přes ruku a pod lemem jejího šatu objevila se nožinka, člověče, nožinka útlá, vysoká, božsky modelovaná, vůbec taková, jakou ona jediná míti může. Byla mi po boku. Nabídl jsem jí s tlukoucím srdcem své rámě. Po nějakém váhání přijala. „Vy jste Pražan?" otázala se mne přemýšlejíc dříve chvíli. „Ano, jsem aspoň stále v Praze." „Podobá se však, že neznáte osobnosti, o kterých celé město ví." „Snad ne všechny," připouštěl jsem. „Ani takové, na něž vám každý může prstem ukázati?" „Každý? Soudím, že nemají všichni stejný obzor a svět jedněch bývá cizí druhým. Ostatně nevím, mohu vám snad posloužiti. Máte na mysli určitou postavu?" „— Ano — a — ne. Který svět jest váš?" „Kruh pilné práce, studií, snů, potěchy v umění a veřejných důležitostech, pokud spadají do mého samochtě obmezeného zorného úhlu." „Rozumím-li správně, nebéřete valného podílu na zábavách, jimiž si mladí bezstarostní lidé život sladí a zpestřují." „Beřu, leč podle svého výběru. Oddávati se všem zábavám ani bych nemohl, jeť můj čas drahý a kromě toho jsem chudý architekt, vlastně pomocník stavitele, odkázaný jedině na svůj skrovný groš." Pochopíš, Jaromíre, že mi vyznání nešlo lehce od plic; přes to považoval jsem je za vhodné, aby bylo jasno mezi mnou a ní. „Vy jste chudý?" divila se moje společnice. „Já bych," pokračovala vidouc jak trapně působí na mne její ustrnutí, „— totiž já znám děvčata, jimž vtírají se boháči a vznešení páni, která by však dala vždycky přednost chudému, nabízejícímu jim opravdovou lásku a nikoli plné ruce." Tímto obratem byl jsem uveden do nesnází, v kterých si člověk velmi často právě rozhodný okamžik utratí. Řekl jsem cosi všedního, abych nabyl času a náš hovor, dlouho již netrvající, zůstal dále v kolejích obyčejnosti. „Ještě něco mi připadá na mysl," pravila k závěrku jezdkyně chystajíc se vyšvihnouti se na sedlo bez pomoci u dám obvyklé. „Jsem přesvědčena, že nevíte, kdo jsem a moje otázka bude vám zníti nezvykle. Taktéž nepochybuji o vaší řádnosti a přec — až zvíte, s kým jednáte, dovedete si vyložiti, proč — musím se tázati: Srovnávalo by se s vašimi tužbami hledati v milostném poměru pouhou kratochvíli, či chtěl byste do něho vložiti poctivou vůli a základ k pevnému trvání? Odpovězte mi bez obalu." Slova jezdkyně zněla drsně a těžce jako by se drala nuceně ze rtíků krásky, do jejíž tváře jsem bohužel dobře ani neviděl. Stmívalo se. „Milostný poměr, který já láskou nazývám, může jeviti se ovšem v rozličném způsobě, avšak nikdy nemůže plynouti již od samého zdroje se semenem dočasnosti a nízkosti; a zapadne-li později do něho takové, bývá sesíleným živým proudem vy-

vrženo neb klesne ke dnu. Klíčiti by mohlo jen tehdy, kdyby proud se zarazil a čistý pramen jeho vyschl,“ odpověděl jsem, podrobuje se maní rozkazu velitelky svého srdce, z něhož se přece při vzniku lásky takové definice nevynucují. „Děkuji vám,“ řekla na to, podávajíc mi ručku; než jsem ji uchopil trhla zpět a vyšinula se na sedlo. „Jsem poučena. Mám také své názory; nečerpala jsem je z knih, ani mi je nevštěpovali učitelé, — život, jenž mi souzen, vnutil mně je. Žena, která se muži nevyrovná, může býti jeho milenkou; nechť střeží se však býti jeho chotí, leč by ho dostihla.“ Kůň vzepjal se pod ní, dal se v skok, trysk a než jsem se vzpamatoval zmizela mi ve tmě. K záhadám bytosti mé milované — mohu ji nyní tak s dobrým svědomím nazývati — přidružily se nové. Z úst dívky nejvýše osmnáctileté bolela slova svědčící o trapných zkušenostech a duchu, jenž si již navyká rozkoš analysovati. Mne bolela dvojnásob, poněvadž zněla mi jako výtka viny, které si nejsem vědom, jako výbuch žárlivosti, jejíž předmět neznám. Na koho byla namířena? Kdo jí nalhal, že za nějakou lehkomyslnou ženštinou se pachtím neb vůbec v záletech si libuji? Jest ti dobře vědomo, že nevyhledával jsem schválně takových zábav, že nebyl jsem nijaký světák, a od toho večera mám přímo v nenávisti všechno prostopášnictví, každý jeho zjev, který se mi namane. První obětí mého hněvu byla hezká, hojně obletovaná komediantka, jakási miss Dolly, kterou jsem hned následujícího dne z Wollnerova domu v Karlíně vypověděti kázal. Jak usmířiti moji přísnou dámu!? Lámal jsem si hlavu po několik dní, věnovav je výhradně stavbě v Bubnech a ona — Stromovku nenavštívila. Jal jsem se probíhati Prahu a obcházeti její okolí. Nalezl jsem ji konečně, ve Hvězdě. Minula mne cvalem, poděkovala jen k pozdravu s odměřenou zdvořilostí a zmizela mi z očí jak se objevila, nehnutá, se starým zármutkem a hněvem kolem rtů, s hlavou hrdě vztýčenou a žalobou v oku. Nebylo pochybnosti — učinil jsem jí příkoří. Jaké? Táži se už téměř dva měsíce od 31. března, kdy jsem ji viděl posledně. Bylo to již měsíc po našem osudném večerním hovoru ve Stromovce. Přijela po silnici Bělského do samých Buben a já zočiv ji byl bych omdlel blaživým pomyšlením, že shání se po mně. Což jiného mohlo ji vésti do tovární, ošklivé kolonie? Zaměřila přímo ke mně. „Myslím, že mi nebudete vykládati ve zlé, když vás pozdravím na rozloučenou. Můžete se tomu až jednou smáti, ale neubližujte mi proto. Snad se ještě shledáme, — jinak. Spoléhám dokonce na to, ač neslibuji si nic. Chcete mi podati ruku? Více zatím nežádám.“ Pomysli si, kterak jsem jí podal ruku! Nechtěl jsem ji pustiti, dokud nepromluvím, ale slova mi vázla v hrdle a ona nečekajíc zakryla mi závojem svůj obličej, vytrhla se, kynula ještě, pobídla koně a byla ta tam. Nyní máme bezmála již konec května a nemám o ní potuchy!“

Jaromír těšil svého bratrance jak mohl. Valnými úspěchy nemohl se honositi, neboť na příjemné, sledy zármutku obestřené tváři hezkého mladého muže nerozptýlil žádný stín, aniž k sobě přivábil snivé jeho oko, upřené v dálku za vidinou prchlé milenky. Otokarovy prsty kroutily nemilosrdně kníry jindy pečlivě učesané a upravené; takové vandalství snadno zavdalo Jaromírovi příčinu k domněnce, že Otokar

s nechutí si dává poskytovati poučení a útěchy, v nichž byla mnohá perla moudrosti šalomounské, leč kámen k vydláždění cesty za zmizelou milenkou žádný. Poznávaje neúspěch svých snah přestal Jaromír usilovati o potěšení bratrancovo a upadl přirozeně ihned v starostlivé přemítání o svém mostě. Hovor přesmekl se znovu na tuto věc.

„Své původní, dodatky a změnami takřka zvrácené plány zanechal jsem v rukou vrchního inženýra,“ sděloval Jaromír. „Již mne netěší. Sdělávám si je nyní dle svých prvotních náčrtků doma poznovu a ještě lépe i jednodušeji. Máš-li pokdy, mohl bys je prohlednouti, rád bych se beztoho někomu pochlubil.“

Otokar měl prázdno. Vyprovodil svého bratrance, gratuloval Růženě k rychlému a úplnému pozdravení, zahrál si se svou kmotřenkou Šárkou a propůjčoval pak zdrželivě výrazu svému obdivu nad konstrukcí mostovou, již mu Jaromír vyložil.

„Ty mne jaksi nechceš přechváliti?“ podotkl tázavě Jaromír.

„Vždyť žasnu a vzdávám neobmezenou úctu tvému strojnickému důvtipu,“ lichotil poněkud kysele Otokar. „Jinak se ovšem netěším přílišně na zohyzdění vltavského údolí nad Štěchovicemi tvým železným lešením. Za starých časů byla by vltavská víla jakožto dobrá hospodyně ve své domácnosti podobnou ostudu netrpěla, — smetla by ti ji jako Růžena lecjakou, byť sebe důmyslněji spředenou pavučinu.“

„Načež by dobrou vílu trestní soud pro poškození majetku odsoudil do žaláře,“ obracel Jaromír v žert. „Jest nás již mnoho, víly musí nám popustiti přírodu, kde ji potřebujeme a musí podříditi své choutky našim potřebám.“

„Kdyby jenom naše potřeby nebyly tak primitivní,“ zasteskl si mladý architekt. „Lidstvo poklesává k stavu pouhých bestií, které mají hlad a nic více. Hmota a síla jest heslem naší doby, takový zisk máme z vymožeností nejnovější osvěty, která nemá slohu, duše, citu pro krásno. V těch jest mravnost, příteli, a s nimi vytratila se ze společnosti láska. My jsme bez mála již úplně nazí divoši, kteří s rostoucí surovostí vedou sprostý boj o bytí. Tvůj most jest karakteristickým výrobkem doby; vrazíš jej jako klín do krásy posud neporušené a morálka jeho bude časová: člověče, buď rohatým a bezohledným jako já. Tvým dílem někdo zbohatne, někdo se stane chytřejším, avšak lepším nikdo. Takovým urážlivě holým žebrovím neznešvaří si pěknou řeku ani Huroni.“

„Ano, když nemusí počítati,“ namítal konstruktér. „Přiznávám se, že jsem přihlížel výlučně k láci a nejkrajnější jednoduchosti s dostatečnou pevnotou. Jiných půvabů na mé práci nežádej. Ale je-li ti libo, přispůsob ji požadavkům oka architektonicky cvičeného, učiň ji kostrou spanilé stavby, kterou by s nevelkým zvětšením nákladu bylo možno provésti. Toliko na jediném přání trvám neústupně: Žádnou čarou nesmí se ani o milimetr pohnouti —“

Mladý Tisovský seděl již u stolu a počínal se zimničným chvatem do obrazu krajiny vkreslovati zběžnými črtami příhodnou mostní stavbu.

„Přenesu ji pak, pokud možno bude, na tvůj nárys,“ sliboval, „a vymíním si opět, abys ty neopovážil se měniti mi jediný zářez některého profilu, pokud se neporadíš se mnou.“

„Jen stručněji, obmezuj se co nejvíce, nezapomeň na láci!“ krotil konstruktér rozbíhající se ruku Otokarovu. „Nádherný projekt nám zavrhnou bez jednání; o prostě krásný se s nimi spíše smluvíme. Počítej také! Povoluji ti na okrasy jedno sto a dvacet tisíc zlatých, sumu, kterou jsem nyní u porovnání s prvým svým návrhem uspořil —“

„Jaromíre!“ volala nalehavě Růžena, pootevřevši dvéře. „Na slovíčko!“

„Nedej se vytrhovati,“ obrátil se konstruktér k svému bratranci, spěchaje za chotí.

„Karlova žena jest tu s dcerou,“ řekla mu chvatně.

„Kde?“

„Vedle v mém pokoji. Děvče jest učiněný anděl, zlíbala jsem ji už celičkou. Prosí, abychom se jich ujali, pokud Karla nenaleznou. Učiň jim po vůli. Máme sice sami málo, přibylo nás, a kdož ví, jak s Karlem bude — —“

„Tvé přání jest i mým,“ svědčil Jaromír, políbiv Růženu vroucně. „Nepomyslil jsem odepříti švakrové a neteři. Pojď k nim.“

V rodinném pokoji zastal vyspělou snědou ženu drobné a vnadné plné postavy s hojnými černými vlasy, očima jak uhel, ušlechtilými rysy v hezké tváři, cizí zjev, jímající posud zvláštním půvabem, kterýž na její dceři jemněji a čistěji v rozkvětu oslňující krásy mladistvou něhou a gracií se skvěl.

„Buďtež mi srdečně vítány!“ pozdravoval je Jaromír, překonávaje mocný dojem prvního úžasu. „Růžena mne již zpravila, jste u mne domovem. Paní švakrová, dovolte, abych vám pomohl odložiti, — slečno neteři — kam s tebou? Na tebe abych měl zlatou kapličku hedvábím vystlanou. Tyť jsi krásná, že by byl strach na tebe se podívati, kdybys nebyla mou neteří! Tvé jmeno, líbezné dítě?“

„Felisa.“

„Felicie. Budiž šťastna, dcero; chci přispěti k tvému blahu seč mé síly budou. Růženo, nabídla jsi našim hostům něco k občerstvení? Přijíždějí z daleka, budou ztrmáceni.“

„Vroucí díky za vaše srdečné přijetí,“ děkovala těžkou češtinou matka Felisy, tisknouc Jaromírovi ruku. „Nenadála jsem se takového přivítání a věřte, že bychom se neodvážily, kdyby mne byla nouze a starost o dceru z Čížkova nevyhnala.“

„Jak? Vy jste byly v Čížkově?“ trnul Jaromír. „Vždyť Karel říkával, že vás zanechal v Americe?“

„Ano. V Pittsburgu nás posledně opustil; od té doby jsme však zjezdily kus Evropy, hledaly jej v Rusku a byly jsme před nedávnem tři měsíce zde v Praze, kdež — jak mi byla vaše paní choť pověděla, také Karel až skoro do dnešního dne meškal. Jsem tím překvapena a prosím vás, abyste mi nejprve laskavě pověděl: Nevíte, kam se Karel obrátil?“

„Nemohu vám, moje zlatá, říci více, než tolik, abyste si starostí nepřipouštěla. Karel byl nemilou událostí donucen opustiti Prahu na krátko a vrátí se bezpečně brzy. Venku pro něho nic není. Kdyby ubožák věděl, jak blízké mu jste! Co se natoužil, nabědoval pro vás —“

„Měla jsem pravdu, matko?“ přerušila Felisa kvapně, radostně Jaromíra.

Její matka neodpověděla; výraz pochybnosti a nedůvěry mihl se jí po lících.

„A proto,“ pokračoval Jaromír, „proto mne tvoje krása, Feliso, zarazila jako vábný obrázek z nějakého památného sna; viděl jsem tě nepochybně již v Praze, nevíš se upamatovati, — kde?“

„Zajisté v cirku,“ prohodila její matka. „Poznáváte miss Dolly.“

Obličej dívčin zbarvil se nachem.

„Pravda, — v cirku — miss Dolly,“ vzpamatoval se za okamžení Jaromír, hledaje pracně slova, jimiž by zakryl své rozpaky. „Toť podivné, — nikdy bych byl nepomyslil — a což Karel o vás nevěděl? Vždyť — pokud vím — byl Karel v cirku hned v den svého příjezdu —“

„V který den?“ vpadla mu Felisa do řeči.

„Posledního března.“

„O tvém představení na rozloučenou,“ pravila matka. „Viděl tě a nezvěděly jsme o něm ničeho. Feliso, co vždycky říkám?“

Dívka svěsila s povzdechem hlavinku. „Náhoda, — snad nebyl právě v té chvilce přítomen,“ namítala.

„Proč jste nás tehdy nenavštívily?“ tázal se Jaromír.

„Nebylo mi známo, že Karel má bratra v Praze, zmínil se o vás před lety velmi pořídku. A kdybychom byly věděly, nemohly jsme býti jisty, zdali nás rád uvidíte.“

„Rád, vždycky rád, ubohá paní,“ ubezpečoval Jaromír, v němž dobré srdce a soucit všechny nemilé myšlenky rychle přemohly. „Prožily jste asi trpkou školu, — Feliso, zdvihni hlavu, u nás ti nesmí býti do pláče! Hleď, jak se k tobě můj klučina batolí, Ctibore, teta, hodná tetinka, dej jí políbení za mne. Ah, zde máme Růženu, víno a zákusky. Ťukněme si na pevné, opravdové přátelství! Ale, ale, Feliso! Opravdu slzy!?“

Dívka vzchopila se štkajíc na skok k útěku. Růžena ji zachytila, sevřela ve své náručí a odvedla do vedlejšího salonku.

„Nechte ji,“ zdržovala matka Felisy Jaromíra. „Šetrným jednáním ji vždycky rozpláčete, nezvykla mu. Vaše paní choť ji zkonejší —“

„Nemluvte tak,“ přerušil ji Jaromír. „Řekněte prostě Růžena a tykejte nám. Mezi námi nesmí býti nic cizího, ani ve spůsobech. Jsem váš bratr, moje žena vaše sestra.“

„Není. Musím býti tomu povděčna, že moje dcera odešla. Z vašich slov poznávám, kterak vás Karel buď mylně neb nedostatečně zpravil. Jsem jeho žena, avšak on jedenkráte mne za ni uznává a podruhé nechce. Jest mu tak volno činiti. Přišel v letě roku 1865 jako císařský voják s českými dělostřelci na haciendu mého otce, malého statkáře v Sonoře. Mně bylo čtrnácte let, jsem Mexikánka a u nás miluje se rychle. Karel byl mladý, švarný vojín, šla jsem s ním bez rozpaků, proti vůli svého otce. Pro upokojení mé věřící duše dal se jedenkráte Karel se mnou oddati na šíré planině, u kříže na cestě, od potulného žebravého mnicha, který nám žádný snubní list nedal, aneb — jak také již Karel tvrdil — dáti nemohl. Byla jsem šťastna; provázela

jsem svého muže všemi svízely války. Před několika dny bylo tomu právě šestnácte let, co dala jsem mu dceru Felisu. V bitvě u Zacatecas ztratila jsem ho. Nikdo nevěděl o něm a byla bych snad i s dítětem u prsu zahynula, kdyby se byl nevyskytl jakýsi kapitán Smart, kterýž se vůči mé bídě rozpomenul, že jednou prý mému muži měl třicet dolarů doplatiti. Dal mi je a s těmito penězi dostala jsem se nuzně k rodičům, vydrancovaným jedenkráte republikány, podruhé císařskými. Podržela jsem jejich jméno; i moje dcera nazývá se po mně Garmendia y Elizalde; nemohlať jsem ničím dosvědčiti, že jsem zákonně oddanou ženou. Tím houževnatěji přidržovala jsem se jediného důkazu mého svazku s Karlem, řeči, které jsem se od něho i jeho českých soudruhů přiučila, již jsem své dceři vštípila, s ní soukromě po mateřsku vždy těmiže zvuky a slovy mluvíc, s kterými ji její otec hýčkal. — Bylo jí téměř deset let, když v našem kraji vypuklo povstání; v něm obrácena hacienda mého otce v rum a popel, on zabit a já ocítila jsem se opuštěna, bez přístřeší mezi válčícími, kdež nalezla jsem svého muže ve sboru Smartově. Po brzkém skončení občanské války vzal nás Smart do Filadelfie. Karel nás nedovedl uživiti, já jsem, pane, mexická kreolka, která se ničemu nepřiučila a Felisa počínala býti neobyčejně krásnou dívkou. Smart nechal nás ve svém museu, později byla Felisa krotitelkou malých dravců a konečně po útěku Karla z Pittsburgu doporučil ji Smart k jezdecké společnosti, s níž jsme přišly do Prahy. Čím zralejší byla Felisa a čím více vábila její krása záletníky k ní, tím bolestněji pociťovala svůj osud a toužila po otci, až zde v Praze vášnivým rozhodnutím odřekla se všeho svého dosavadního života. Pane, Felisa jest přese všechny naše zkušenosti neporušena. Nemohla jsem pro ni učiniti pranic a mé dítě zprvu ani nechtělo; zůstala jsem nevědomou a živořící Mexikánkou, jejíž mateřská zásluha o dítě jest jediná: opatrovala jsem ji pokud neuměla rozeznávati; později byla jsem zbavena i tohoto úkolu, mé dítě se naučilo záhy brániti svou čest samo. Přes to nezůstala ušetřena potupy, jakou pronásledují lidé své miláčky z divadla a z cirku. Nesla ji těžce, odpovídala k ní pohrdáním čisté sebevědomé duše, až zde v Praze přemohla ji lítost z nezasloužené hanby. V týž den, v který nás jakýsi ztřeštěnec vyháněl z domu jako nečestné osoby, propukla v ní nastřádaná hořkost. Dala ihned výpověď z cirku a rozhodla se, žíti obyčejně jako každé jiné děvče. Pomyslete si, pane, kterak může býti obyčejnou dívkou ženština, která umí skákati obručemi, — nic více! Felisa chtěla sloužiti, pracovati, umříti, všechno učiniti, čeho svět žádá, aby neměl záminky k hanebnému podezřívání, ale Felisa neuměla čísti, psáti, neuměla vzíti jehlu do ruky, nevěděla, jak se obrátiti v kuchyni. Byla necvičeným děckem, které třeba všemu teprve přiučiti. Chtěla, a její vůle jest železná. Neměly jsme téměř ničeho. Bývaly časy, že Felise placeno i tisíc dolarů měsíčně, a spotřebovaly jsme je; zbytky nalezly jsme obyčejně teprve, když bývalo hůře. Také tentokráte měly jsme jen tolik, abychom skromně v zátiší měsíc neb dva mohly vydržeti. Felisa ve své touze po otci vyštvala mne do jeho rodiště Čížkova. Tam nikdo o něm neví. Najaly jsme si maličký byt a nežli jsme se ohřály, musila jsem Felisu dovésti na faru, do školy, k učitelkám, zaklínala každého, aby ji vzdělával; učila se jako

šílená a plakávala mi celé noci nad svou ničemností, kterouž teprv pak — tuším — ve veškerém obsahu poznávala. Kromě toho soužila ji také jakás touha po Praze, což si neumím dobře vysvětliti. A přec nechtěla se vrátiti, pokud nebude vzdělána jako, — jako jasná kněžna, říkávala a zároveň prý jako slušná měšťanská dívka, která v méně zámožné domácnosti všechno musí zastati. Až do té doby byla jsem nečinnou společnicí své dcery. Chtíc zabrániti bídě každým dnem hrozící, požádala jsem pána čížkovského, stařičkého hraběte Verduga, o nějaké zaměstnání na zámku. Hrabě, zamilovav si Felisu od prvního zočení otevřel nám zámek pozváním, abychom v něm žily, jak nám libo bude. Leč Felisa nechtěla ničeho slyšeti o přijetí nějaké almužny a poněvadž právě v těchto dnech roztrušovalo se po Čížkově, že Karla někdo v Praze viděl, přála si pojednou navrátiti se do Prahy k svému otci. Farář dal mi pro všechny případy doporučení vám, pane, zde je odevzdávám, a hrabě poslal pro moji dceru doporučovací list svědčící jeho bývalému archiváři, jistému panu Chmelíkovi, pánovi prý velmi učenému — —"

Pronikavý výkřik z vedlejší místnosti zalehl do pokoje a přerušil vypravování paní Leonory.

Uleknutý Jaromír veběhl skokem do salonku. Naproti němu ve dveřích jeho pracovny stál Otokar, bled, zírající vlhkým zrakem na Felisu, již Růžena podpírala; vrávorající dívka tiskla ručky na čelo.

„Promiň, — nevidím již na práci," zajíkal se Otokar, zočiv svého bratrance „— otevřel jsem, pozoruje, že tu někdo jest, — chtěl jsem prositi o světlo —"

„Já ti posvítím," smál se Jaromír, jemuž byl v okamžení výjev ten jasným z vypravování Otokarova i paní Leonory. Přikročiv k mladému muži uchopil jej za ruku a vtáhl do pokoje. „Feliso, uvádím před tebe svého bratrance, Otokara Tisovského, nadějného mladíka, snaživého architekta, jenž někdy dozírá ke stavbám do Buben a zachází si rád do Stromovky."

Pustil Otokara a zmocnil se ruky Felisy, již byla zatím Růžena na křeslo posadila.

„Otokare, moje neť, slečna Felisa, výtečná jezdkyně, která do nedávna ráda jezdívala procházkou do Stromovky."

Jaromír podával své rámě s rozpustilou dvorností Růženě.

„Milá paní," řekl jí, „bylo by velmi nejapné, kdybychom chtěli býti svědky rozhovoru, k jakému jsme svého času také nikoho nezvali."

S paní Leonorou potkali se na prahu.

„Zůstaňme pohromadě," žádal ji Jaromír vesele. „Povíme si něco v jistotě, že se Felise nebude po nás stýskati."

„Co dělá?"

„Smlouvá se s jistým — učitelem. Namanul se tu takový obratný človíček, z něhož můžeme míti radost. Starý pan Chmelík bude mé neteři velmi na prospěch, nelze o tom pochybovati, bude však dobře, když se s někým o Felisu rozdělí; archivář by ji obrátil v předčasně starou mudrlantku a tomu bez namahání zabrání tento mladý muž, s nímž se právě Felisa zajisté dobře a k všestranné spokojenosti dohodne; Růženo, netrhej sebou, sedni si, já později vysvětlím všechno

tobě a Felisa své matce. Prve mi slečna neť zmařila přípitek, za to si na ni teď schválně zvlášť připijeme. Anče, světlo!“

Růžena si přisedla těsně k paní Leonoře, aby ji po ženském způsobu zajala v síť domácích důležitostí krásné pleti.

„Nic tak,“ překazil jí zábavu Jaromír. „Nejprve máme se rozumně sjednotiti na tom, co dále počneme. Leonora viní Karla, že zanedbává rodinu. Manželka, která dospěla k úsudku tak určitému a nemůže se tím již ani tajiti, jedná zajisté velmi důvodně. Nepochybuji sám, že Karel častěji v tísni na rodinu zapomínal, unikaje jí se svou bídou. Leč vrátí se snad a dosáhne konečně slušného bytu, načež i své rodiny bude se moci opravdově ujati. Já i Otokar budeme k tomu ze všech svých sil nápomocni. Otokar zajisté k vůli Felise, aby děvče mělo takového otce, jakého si její dětská láska žádá i zasluhuje. Do té doby zůstanete u nás, — Růženo?“

„Považuji Felisu za svou dceru,“ souhlasila choť konstruktérova, vzavši paní Leonoru za ruce. „Dovolíte . . .“

„Dovolíš,“ opravoval Jaromír.

„Dovolíš mi, abychom společně o ni pečovaly a z ní se těšily?“

V odpověď zaleskly se v očích Mexikánky slzy. Růžena ji objala.

„Jdi pro Felisu, Jaromíre,“ žádala, obrátivši se k choti, kterýž své pohnutí v bujnou veselost přenášel. „Nemůžeme ji přece nechati s mladým mužem o samotě — —“

„Ženuško, vždyť jsem si teprve sedl,“ upozorňoval Jaromír. „Nevím, zdali se Otokar s Felisou ocítili již v nebezpečí prvního políbení; pokud takové nenastalo, rušili bychom jejich porady předčasně, a kdyby nastalo, nu, musili bychom se důstojně poddati osudu.“

„Ale vy jste mluvil o učiteli?“ prohodila tázavě paní Leonora.

„Ano,“ svědčil Jaromírovi klidně. „Felise jest šestnácte let, jak jste mne poučila, vyspělostí rovná se aspoň osmnáctileté, a v tom věku bývá radno děvčátkům povoliti, když vyhledalo si jejich srdce řádného, z míry dobrého a veskrze šlechetného mladíka, který svým vlivem příznivě na ně může působiti. Takový přiměřený človíček, rostlý jako panna, hezounký a rusovlasý, třiadvacet let starý, povoláním architekt, — ty žasneš — — ten seznámil se s Felisou před několika měsíci, ve Stromovce, — jak že, ty ještě nerozumíš?“

„Ne. Slyším o tom poprvé,“ tvrdila udiveně paní Leonora.

„Hleďme diblíka, — tedy Felisa se ti nepochlubila? Pak ovšem jest nutno, aby aspoň dodatečně vyžádala si mateřské schválení k volbě svého ochrance, — však Růžena je už přivádí.“

Konstruktérova choť byla zatím přes námitky mužovy doskočila k mladým lidem a uvedla je rozpačité, bledé a růžové do rodinného pokoje.

Jaromír seznámil svého bratrance se svou švakrovou a pečoval dále téměř výhradně sám s Růženou o zábavu při večeři. Otokar byl bledý, padalo mu všechno z rukou, nemohl ničeho požíti a dovolil si pohlednouti jen úkradem na Felisu, jejíž tvář byla ztrnulá ve výrazu oddané resignace. Konstruktér určil o své ujmě hodiny, kdy měl Otokar udíleti Felise lekce; z ostatních prý si může pan Chmelík vybrati.

„Necháme ženské o samotě, nechť si spořádají domácnost podle změněných potřeb na první noc," hovořil Jaromír vyprovázeje pozdě večer svého bratrance z domu. „Mimo to musím tě poněkud vypeskovati, máš u mne vroubek. Prosím tě, jak jsi se choval dnes ku své zbožňované? Hloupě či cize?"

„Obojí, příteli," odpovídal Otokar stísněným hlasem, opřev se těžce na rámě Jaromírovo. „Hlava mi třeští ze vřavy boje, v kterém se potkávají moje myšlénky, vznešené a nízké, slastné i divoké."

„Naznač mi je stručně. Mám za to, že nebude mi nesnadno rychle porozuměti."

„Takořka první slovo Felisy, kterýmž mne uvítala, bylo: „Jsem povinna, vyložiti vám, kdo jsem. Nazývala jsem se miss Dolly." Pozoroval jsem, jak bídně jí bylo při tomto vyznání, a přec nebyl jsem s to rozradovati ubohou přátelským slovem. Ba zarazil jsem se, vytřeštil na ni oči, a pak — bylo již pozdě. „Neočekávala jsem ani od vás více lásky," ubezpečovala Felisa trpce. „Nemohu za nic, nejsem ničím vinna, a odsoudil jste mne již proto. Před každým jiným kryju se čistým štítem svého sebevědomí, před vámi bych jej ráda odložila, ospravedlnila se ze všeho, čím byste mne dovedl podezírati, a zase právě před vámi nemohu; chci, musím na vás žádati, abyste mne uznal za důstojnou sám. Rozumíte nyní mému jednání ve Stromovce. Neslibujte mi ničeho, neukládejte si pro mne ničeho. Vždyť nejsem již vaší společnicí z procházek. Nejsem Jasností, jak jste mne nazýval. Vidíte před sebou prostinké, ubohé děvče z lidu, hotové nésti bez reptání osud jakýkoli, sloučený s prací, s kterouž budu, až se naučím aspoň tomu, v čem každá služka mne předstihuje, děvče odkázané na ochotu dobrých lidí, dožebrávající se — —" Tu selhal Felise hlas, stlačila si prsa, aby zadusila v nich štkaní, deroucí se jí z hrdla. Přisedl jsem k ní, vzal ji za ruku, těšil a domlouval. Nevím, co jsem vše řekl. Ujišťoval jsem ji nejspíše svého obdivu, — nebylo toho třeba, zná jej; sliboval jsem jí, tuším, přátelství, šetrnost i ochotu, považiti vše spravedlivé. Poslouchala mne s jakous trpělivou nedůvěrou."

„Chyba, chyba s mé strany," bručel konstruktér nevrle. „Měl jsem tě přece dříve zasvětiti. Její matka jest strašně pasivní, nečinná povaha tropická, něco, čemu my ani nerozumíme; náruživé dovedou býti takové dcery jihu prý toliko v lásce neb v nenávisti, a nemýlím se zajisté, že Leonora byla a jest silná v lásce ku svému dítěti, na něž se její cítění po rozchodu s Karlem soustřediti musilo. Moje švakrová ujišťuje, že provedla Felisu neporušenou vším úskalím nebezpečné dráhy krasojezdkyně a já jí věřím. Ty bys také měl věřiti při pouhém pohledu na divukrásnou dceru Karlovu. Vždyť láska promíjí mnoho, neřkuli pouhou nehodu a ty přec miluješ Felisu."

„Ano, Felisu. Chci se k ní přituliti, objati ji a kleknouti před ní, ale ďábel trhá mi ji ve dví, v krasojezdkyni, za níž ztrácí se mi Felisa, a nastavuje mému roztouženému náručí miss Dolly, před níž se lekám. Musím ji zažehnati, musím ztišiti bouři pochybností, která doráží přese všechnu zoufalou obranu na mou víru v ni, musím. Věřím její matce, tobě a především sobě i jí. Ale k víře nutno nyní přidružiti

přesvědčení, které mohu čerpati jen ze sebe a z Felisy. Ustanovil jsi mne za jejího učitele, jsem jím — prozatím nesmím si troufati nic více.“

Příštího dne navštívil Jaromír archiváře Chmelíka, přinášeje mu list hraběte Verduga.

„Nemožno, nemožno,“ dováděl starý historik a starožitník. „Karel že by byl pryč? Karel Horák, váš bratr? Jak jste jej mohl pustiti?! Vždyť víte, že jest povinen dáti mi zprávu o našich dělech, — vypravoval jste mi přece sám před nedávnem o tom, kterak Smart zašantročil naše děla i s Karlem do Říma! A já jsem byl dlužen Karlovi důtku, proč mi to zamlčel — —“

Nerad smířil se archivář se smutnou zprávou o zmizení mexického dělostřelce, o němž byl již hraběti psal, zamlčuje ovšem podrobnosti dobytí obou harcovnic Mexikány a prodej do Říma; sliboval sobě i hraběti sanguinicky, že ztracených děl dosáhnou skrze Smarta a Karla.

S upřímnou ochotou uvázal se v úkol cvičiti Felisu společně s Otokarem a paní Růženou, kteráž počala vštěpovati dívce vědění a um českých hospodyní od abecedy počínajíc.

Paní Leonora přivykala tíže práci, která se obmezovala ponejvíce na vodění Ctibora i Milady a chůvy se Šárkou na procházku. Za to prospívala Felisa ve vzdělání úžasně rychle, podporována ovšem svými přirozenými vlohami, svou energií a přičiněním učitelů.

Mezi dívkou a Otokarem nebylo o lásce špetu; tím zřetelněji zrcadlila se v jejich očích.

Mladý muž prodléval takořka po veškeren svůj prázdný čas u Horákových, pracuje také na architektonické úpravě druhého projektu Jaromírova. Konstruktér naléhal již na spěšné dokončení; stavba nového křídla dráhy a spodní stavba mostu pokračovala rychle, rozhodné rozřešení otázky konstrukce mostu stávalo se nutným.

Vyrušováním nezavděčil se mu nikdo a proto neuvítal laskavě ani archiváře pana Chmelíka, kterýž v červenci jedenkráte tajnůstkářsky vyzval jej k soukromé, důležité rozmluvě.

„Karla máme,“ oznamoval archivář vítězně. „Objevil se na Čížkově. Obdržel jsem dnes list hraběte Verduga, kterýž při objížďce polmi zpozoroval mezi svými dělníky u žacího stroje nad míru nápadnou, — píše karbonářskou — postavu. K dotazu hraběte sděleno mu, že to Karel Horák. Dal si jej okamžitě dovésti na zámek a uhodil naň otázkou, kam se poděly naše harcovnice v Římě. Karel se přiznal, že pálil z nich dne 20. září 1870 na královské u porta Pia, načež po dobytí Říma padl i se střelbou Vlachům do rukou. V zajetí vyhledal ho americký major Smart, dal se s ním dovésti k generalu Cadornovi a dokazoval armádním rozkazem Escobedovým, odevzdacím protokolem a svědectvím Karlovým, že děla jsou jeho majetkem, kterýž reklamuje: guadalcazarská pravověrná junta prý bez práva poslala je papeži, porušivši smlouvu se Smartem a ošidivši jej. Po nějakém tahání vydána děla americkému majorovi, od něhož dostal Karel zpropitné. Více prý o nich váš bratr neví, psal prý již o děla Smartovi do Britanie, ale nemá prý dosud od něho odpověď atd. Hrabě se pak poněkud přenáhlil. Ve svém rozhořčení ubezpečil prý Karla, že lituje, kterak pozbyl bývalé patrimonialní právomocnosti, jejímuž trestajícímu rameni by Karel ne-

ušel. Hrabě chybil a přece — měl nepochybně pravdu. Váš bratr nevrátil se již do panské práce a touž dobou ukázaly se příznaky vření mezi lidmi hraběte, který mi následky tohoto hnutí ve tklivém, starému pyšnému pánovi zajisté jen velikým dojmem vynuceném nářku líčí. Poslyšte: Nastala rozhodná doba žní, na Čížkově letos mimořádně velmi požehnaných; v téže chvíli, kdy při sklízni běželo o kritických čtyřiadvacet hodin, odepřeli všichni lidé na panském práci. Žádali trojnásobnou mzdu a výhody, o kterých nebylo slýcháno. Po cestách byly rozházeny lístky s nápisem: „Velký majetek jest katanem práce. Zničme jej a osvobodíme práci a sebe.“ Výklady a komentáře k tomuto heslu trousily se mezi lidmi, kteří ani domluvám a přidávání správců, ani rozkazům četníků nepovolili. A když po čtyřech neb pěti dnech následkem povolání cizích dělníků domácí lidé konečně s dvojnásobnou mzdou se spokojili, bylo pozdě. Panští svezli do stodol slámu s prázdnými klasy; přezralé zrní rozsypalo se jim pod rukama na poli a na vozech. Úroda čížkovská jest zničena, hrabě oloupen nejméně o čtyřicet tisíc a nucen žíti sám a se svými lidmi na dluh, sníšti příští žně. Avšak ani to by jej nehnětlo, kdyby byl on, hrdý, po svém mínění vždy laskavý dynast nepodlehl v neshodě s poddanými — jak píše, — do nichž nějaký rarášek vjel. Poslyšte, pane konstruktére, nedovedli bychom my dva zavolati tohoto raráška jménem?“

Jaromír odpověděl teprv za chvilku.

„Musím mu psáti, — totiž Karlovi,“ vzpamatoval se. „Povolati jej do Prahy a připraviti na shledání se ženou a dcerou.“

„Uspořte si práce. Pochybuji velice, že by se po těchto událostech zdržel na Čížkově. Venkovský lid dokázal poznovu svou houževnatost, nevyzradiv původce svého spiknutí. Přes to nemůže býti Karel venku jist a dostaví se do Prahy zajisté sám, co nevidět.“

„Jen pro bůh, pane Chmelíku, mlčte,“ zaříkal Jaromír archiváře. „Karel snad není přece schopen podobného činu, jehož následky by nezastihly ani jeho tak zle jako jiné. Máť ženu a dítě!“

„Ano, má. Jim bylo by však lépe, kdyby neměly jeho. Ostatně pronesl jsem jen své soukromé přesvědčení, které pro nás jest pouhou domněnkou a dále se nerozšíří. Nemají-li na Čížkově důkazů, nemám já jich dokonce.“

Archivářova předtucha byla obratem ruky pravdou. Mexikán dostavil se do Prahy a první, kdož se s ním setkal, byla jeho žena.

(Pokračování.)

Erzerum.

Z cest
Jos. Wünsche.
(Pokrač.)

Araba sama dle toho, jsou-li kola okována neb nejsou-li, stojí $2\frac{1}{2}$—4 liry. Ale musíte věděti, jak araba vypadá. Myslete si 2 neveliká kola prkenná na silném hřídeli dřevěném asi 1·30 m. od sebe upevněná. Kola někdy bývají okována, ale veliká většina arab železo jak živa ani neviděla. Na dřevěný hřídel klade se jakási dřevěná korba, k jejímuž předku tažní dobytek, krávy, voli neb bůvoli, se zapřahují. Jede-li se, kola i se hřídelem se otáčejí, dřevo tře se o dřevo a to dělá hudbu k nevypsání. Jede-li pak, jak často se stává, několik arab s nákladem za sebou (nota bene: araby se neladí!), máte tu nejpekelnější symfonii, která kdy byla provozována.

Koně, ovšem trochu smutného, koupiti lze tu již za 2 liry. Pěkný kůň z arabského plemene, který hraje již několik kousků, stojí 10—17 lir. Čistého araba pak pod 50 lir dostati nelze. Osel stojí od 80 piastrů až ke 4 lirám, mezek 6, pěkný mezek i 30 lir. Podobně i cena bůvola mezi 3—15 lirami kolísá.

Nádenníku platí se 4 až 5 piastrů denně bez jídla. Lepšímu služebníku 4—10 lir ročně, jídlo a šat, který na $1\frac{1}{2}$ l. se páčí.

V orientě každý člověk, který má tolik jmění, že neumírá právě hlady, vezme si služebníka anebo hned několik služebníků. Čím více, tím lépe. Tak tomu chce dobrý tón. Rozumí se, že takový služebník celý boží den skoro jen zevluje, a je-li jich několik, bratrsky si v tom pomáhají. Proto tolik všude zahálečů a povalečů. Býti služebníkem, je tu jakoby ideálem. Každý, kdo „pánem“ není a býti nemůže, snaží se ze všech sil, aby stal se alespoň — služebníkem. To smutný, ale nezvratný doklad všeobecné skleslosti mravní. Mně služebníčkování to z té duše se protivilo. I v ohledu národohospodářském zlozvyk ten hluboce zakořeněný a široce rozšířený říši tak již ubědované škodí velice. Co sil pracovních odvádí se tím zemědělství a průmyslu! Vyžeňte všecky ty lenivé darmojedy, dejte jim motyky, lopaty a kladiva do rukou, postavte je za pluh a do dílen! Jsou jich sta tisíce a o mnoho milionů ročně jmění národní se rozmnoží. Ale v Turecku pravé příčiny všeobecného úpadku nikdo nevidí, nikdo viděti nechce; jsou jakoby slepotou jati, neboť koho bohové chtějí zničiti — — —

Pravili jsme již, že v Erzerumu je asi 6000 obydlí. Z těch mnohé jsou domy dosti veliké a pohodlně zařízené. Z pravidla mají přízemek a jedno patro. Jen ve křesťanské čtvrti jsou 2 domy o dvou patrech. Lepší domy z kamene tesaného jsou vyvedeny. I ten spůsob je oblíben, že jednotlivé vrstvy zdiva, ať z kamene ať z cihel sušených na vzduchu, proloženy bývají silnými latěmi dřeva tvrdého, což celé stavbě zvláštní pevnosti dodává. Stavby takové hlavně při častých zemětřeseních — neboť vulkanické moci ve zdejší krajině ještě nikterak

neochably — výborně prý se osvědčují. Veliký dům stojí tu až 1200 lir, stavení prostřední velikosti však i za 500 lir lze dostati.

Mnozí spisovatelé a cestovatelé výstavnost erzerumskou nemohou dosti vynahaněti. Láteří na ty domky tak, jakoby na té boží zemi nebylo hnízda bídnějšího. Tak mluví a mluviti může jen ten, kdo přicházeje přímo z Evropy, nad tím se durdí, proč nejsou tu domy jako na př. ve Vídni, v Paříži atd. Já několik měsíců tloukl se severní Syrií a Kurdistanem, než dorazil jsem do Erzerumu. Tam viděl jsem mnoho „měst“. Kdo chce viděti opravdové hnízdo turecké, tam musí se jíti podívat. Když vjížděl jsem do Erzerumu, zdálo se mi, jako bych byl přijel do Paříže. Neboť Erzerum vypadá skutečně jako město, ovšem je to město asiatské. Zde viděti okna, veliká a skutečná okna, jimiž vzduch i světlo do příbytků vniká. To tak mile překvapuje, neboť ve mnohých městečkách malo-asijských něco podobného marně bys hledal.

Ve mnohých domech erzerumských vnitřní místnosti zvláště bývají rozděleny a upraveny. Z ulice do domu vede chodbička asi 3 m. dlouhá. Po obou stranách menší jizby s malými okny na ulici. Na konci chodby dvéře a těmi vchází se do širé, vysoké a jakoby klenuté síně na způsob římských rotund. Světlo vniká sem okrouhlým neb i čtver- až osmistranným otvorem ve středu stropu upraveným. Světlo s hůry padající oko neuráží a to jizbě zvláštní lahody dodává. Síň ta celé rodině slouží za obydlí obyčejné. Částečně i za kuchyni slouží, nezřídka i živé vody tu mívají studánku. Odtud dveřmi zvláštními vchází se do síněk vedlejších, zásobáren, leháren a t. d. Veliké schody dřevěné pak vedou do zvláštních komnat výše položených a pečlivěji zařízených.

To vše jsou ovšem domy větší. Mimo ty však i mnoho menších až i nejmenších baráků se nachází v Erzerumu. Jen zcela lehounce ze sušených cihel jsou vystaveny, proto mnohé polovičním i opravdovým zříceninám velice se podobají.

Střechy tu skoro veskrze jsou ploché, vlastně to ani žádné střechy dle našeho názoru nejsou. Na strop přízemku nebo 1. patra silná vrstva země se nanese a zde upěchuje, aby vlhkost tak snadno nepronikala. Z jara střechy takové tučným zelenají se trávníkem, na němž mnohá koza neb ovce dlouhý čas si pochutnává, než vedro vše vypálí. Z těchto střech jen neforemné komíny vynikají. Je tu též mnoho otvorů, které za okna slouží. Prší-li, tu na otvory kladou zvláštní pyramidky z tenkých latěk sbité a olejovaným papírem polepené. Ty světlo propouštějí, aniž by dešti dovolovaly vnikati. Mimo to času letního na střechách i tezek se suší a ve zvláštní stohy rovná. Tezek ovšem nevoní.

Ulice erzerumské ovšem jsou na mnoze úzké a klikaté. Ale ulice hlavní přece dosti jsou široké, že i hustšímu obchodu úplně stačí. Skoro všechny bývaly druhdy dlážděny, ale dláždění již valně sešlo a dlážditi nově, tomu turecké finance teď již nestačí. Proto hlavní ulice nyní jen štěrkují a ty jsou mnohem lepší, než kdyby měly špatné dláždění. Erzerum má hojnost čisté, čerstvé a i v letě velmi studené vody. S hor několika potoky ku městu se svádí a zde podzemními stružkami a rourami rozvádí. V ulicích v neveliké od sebe vzdálenosti jsou

Mohamedánský kupec v Erzerumu.

malé kamenné kašničky, do nichž voda padá mosaznou trubicí. Na řetízku visí tu i mosazná nádoba, takže kdekoli se ti zachce, občerstviti se můžeš nápojem v pravdě výtečným. Jen pozor, abys se nezachladil!

Ve hlavních ulicích po obou stranách bazary a čaršie se táhnou, i něco krámků po evropsku zařízených. Zde po celý den velmi živo. Kupci a obcházející prodavači jakoby se honili. Za nimi jezdci a soumarové těžké náklady nesoucí a dlouhé karavany velbloudí z Persie do Trebizondy se ubírající. Někdy i 50 a více za sebou jich táhne krokem tichým, veliké zvonce na krku a veliké balíky na hřbetech. Peršanů mnoho tisíc tu bytuje i co rok tudy prochází. Po pěkném štíhlém vzrůstu a vysokých žlutavých čepicích plstěných již z daleka jsou znalí. Šatí se velmi čistě a mírností a dovedností svou obchodní velikou jeví intelligenci.

Tak strakatina pestrá honí se tu od rána až do večera. Ale jakmile se setmělo, jeviště ihned se změní. Krámy jsou ubedněny, domy uzavřeny a na ulicích, kde před půl hodinou ještě tak bylo živo, již ani človíčka nepotkáš. Tmavou, tichou ulicí sotva že pak za půl hodiny jediná přejde osoba, svítíc si velikou lucernou papírovou. Co do osvětlování ulic v Erzerumu již ode dob nepamětných smlouvu velmi výhodnou mají s nebeským lampářem a té prý nezruší, ne a ne!

Nikdo však ať nemyslí, že dobou noční v ulicích erzerumských je, jakoby vymřelo. Ulice mají své obyvatelstvo, které za soumraku teprve počíná žíti, vesele a hlučně žíti. Kolikráte jsem tuto vzteklou chasu čtvernohou proklel do horoucího! Čtenář zajisté již uhodl, koho tím míním. Proti zdejším hafanům cařihradští bratránkové jsou praví dobromyslní beránkové. Ti zde jsou na mnoze bestie tak skleslé a mizerné, že ani pořádně štěkat nedovedou. Ale vyjí až běda a hlavně v noci pořádají koncerty nekonečné. Vyhlednou-li si pak oběť nějakou na ulici, tu celá smečka jich po střechách za ní běhá po obou stranách ulice a daleko ji pronásleduje. I za dne dotěraví jsou až běda a řezníci a pekaři mají se co oháněti, aby se jich ubránili. Od cařihradských liší se tím, že jsou velmi velicí a silní a že srsť mají bělavě žlutou. Tesáky právě žraločí. Zvláštní způsob štěkotu vysvětluji si tím, že asi s okolními vlky a šakaly příliš důvěrnou mívají známost.

Ode doby poslední okupace ruské má Erzerum i několik větších kaváren, zařízených polou à la franka a polou à la turka. Je tu též několik kulečníků nejspíše proto, aby potřebě dávno cítěné se odpomohlo. Ale hostinec s pokojíky, kde by cizinec slušně mohl bydleti, v celém městě marně bys hledal. Tak vysoko Erzerum se ještě nepovznesl, ač je tu skoro ustavičně několik cizinců, kteří by si pokojík přáli. Já pánu Bohu jsem mohl děkovati, že Vadovič jakýs takýs útulek mi vynašel. Byl to salon ovšem velmi zajímavý. Uvedu vás tam, můžete se o tom přesvědčit. Ale hned předem musím vyzraditi, že se tam více než tři nevejdou.

Chan, ve kterém bydlím, jmenuje se Omer Beg Oglü chan, t. j. chan syna Omera Bega. V předu má několik krámečků a na zad několik chlévů, jeden za druhým. Ve středu větší prázdná prostora, do níž z ulice přichází se dosti širokou chodbou. Nejdůkladnější část celého chanu jsou snad jeho vrata, silná, dubová, železem pobitá. Jak

se setmívá, vrata se zavrou. Když jsem se opozdil, otevřeli mi jen jakési asi 40 cm. ve čtverci mající okénko, v jehož diagonale bylo mi opatrně protáhnouti se. Nad přízemkem, ale jen proti ulici, má chan prostrannou síň, do níž vylezeme po schodech dřevěných. Po stranách síně jsou dlouhá prkenná sedadla, uprostřed kulečník a v jednom rohu ohniště, — je to tedy jedna z předních kaváren erzerumských. Jeden roh její dvěma prkennými stěnami od ostatní místnosti oddělen, a tam je — myslíte snad: klec na zvěř divokou? — ne, tam je mé obydlí. Kolem tří stěn táhnou se prkenné lavice jakousi látkou strakatou povlečené, tedy „pohovky“. Mimo to ode stropu na 6 latích visí jakási palanda, na kterou jenom po žebříce lze se dostati. Je to tedy patrně byt s nábytkem. Ale oken byl tu veliký nadbytek. Dvě na pavlač, dvě do kavárny. Všecka z venku dala se otevřít. Byl jsem tu jako ve výkladní síni. První týden se všech stran jen mne si prohlíželi. Když se toho nabažili, chtěli také vše vidět, co mám. Otevírali má okna a hrabali se v mém majetku bez ostychu, i když jsem byl doma. Viděl jsem se nucena několikráte holí poukázat na svá práva domácí a vše odstaviti od oken co nejdále. Z toho viděti, že byt měl veliké výhody. Slyšel jsem každé slovo, které v kavárně se mluvilo, každou písničku, která se fňukala, slyšel jsem každé vrhnutí kostek a každou povedenou i nepovedenou ránu na kulečníku. Slyšel jsem to ve dne v noci a to po celou noc, neboť byl právě ramazan, a Turci pobudovali tu až do rána a křesťané věrně jim v tom byli nápomocni. Když se to pralo, slyšel jsem každou facku, která padla. To potěšení měl jsem nádavkem. Časem opatřil jsem si také stoleček ke všem čtyřem úhlům světovým se kývající, koupil si několik mis, hrnec na vodu a ještě i jiné nádobí velice užitečné. Posluha byla výborná. Kdykoli mi sluha ráno přinesl čerstvé vody, z daleka již obě ruce natahoval pro bakšiš. Smetí nikterak mu nepřekáželo. Měl jsem si ještě i koště koupit. Já však považoval to za zbytečný luxus, a tak následky nedostatku užitečného pometla brzy jeviti se počaly způsobem velmi citelným a bodlavým. Ale na Východě nesmí býti člověk příliš úzkoprsý!

Dne 17. srpna zaznamenal jsem do svého denníku následující události předůležité, které zajisté nezůstanou bez následků na dějiny světové.

„Tyto dni ze zamých svátků ani nevyjdeme. Děla houkají celý den a za noc několikráte, jakoby vláda turecká prach skutečně byla již zaplatila. V neděli byla naše neděle, v pondělí konec ramazanu, tedy svátek veliký, v úterý svátek křesťanský, ve středu opět veliký svátek turecký na počest skončeného ramazanu. Dnes svátek, nevím proč, a zítra pátek, tedy opět turecká neděle. Krámy turecké jsou zavřeny, ani v bit-bazaru nic drobného dnes nelze dostati. Turci odpočívají, že celý ramazan nic nedělali, jen se postili a ožírali a vypadali při tom jako uplakaná koťata. Dnes městem chodili jakýmsi zvláštním průvodem. Vodili nějakého svatého velblouda. To jest: dva chlapi čaprakou zakrytí představovali velblouda, jehož krk a hlava uměle byla sestrojena a okrášlena fantasticky. Obludu tu vodil chlap za maškaru přestrojený. Jiný chlap před ním na žerdi vysoké nesl něco, co vypadalo jako paruka. Patrně nemohlo to znamenati nic jiného než peprnou satyru na

všecko zpátečnictví a copařství, kterou satyru v říši tak „pokročilé“ jako je Turecko, zajisté mohou si dovoliti. Vřískající trubka a hřímající buben turecký celku dodávaly rázu slavnostního. Zevlující obecenstvo velice bylo dojato, a já neopomenul vmísiti se mezi p. t. pány uličníky. Táhli jsme dům od domu a předním osobám dělali zastavenîčka.“ —

Vidíte, že nezahálím.

Takto se mi tu vede velmi dobře. Na nedostatek společnosti nikterak nemohu si stěžovat. Mám-li pokdy, zajdu do lékárny Agopa effendiho nebo do skladu bratří Derasarianů. Professoři kollegia Sanasarianova, kolik o prázdninách je jich tu právě, laskavostí mne zahrnují. I u biskupa Ormaniana bývám. Hlavně však v generálním konsulatu ruském, který vede general Denet, mnoho příjemných zažil jsem chvil. General Denet mne též pozval, abychom do Vanu cestovali pospolu. Jelikož jsem laskavé nabídnutí toto přijal, budu míti jinde dosti příležitosti o muži tom výtečném šíře se zmíniti. Hned však do Vanu vydati se nemůžeme. Musíme vyčkati doby příhodnější. Zdá se, že se v oněch krajinách právě jakási bouřka stahuje, a do deště, kde olovo prší, není radno hnáti se, hlavně nemá-li člověk přiměřený k tomu deštník. Věc má se krátce takto. Šech Obejdullah je mocný náčelník kurdský ve vilajetu vanském. Před nějakým časem podnikl se svými lidmi malý „výlet“ do Persie a rozumí se, že tam nic nenechal, co dalo se odvléci. Peršané vtrhli pak opět do Turecka a hleděli se při tom náležitě odškodniti i s úroky. Turecká vláda vyslala tam sbor vojenský, a tu Obejdullah jako rušitel míru zajat a do Cařihradu do vězení zavežen. Ale vzduch cařihradský volnému synu pouště nikterak nesvědčil. Vězení jeho nebylo tuhé, a jelikož zajisté i drobnými nešetřil, snadno podařilo se mu tento měsíc z Cařihradu utéci. Nad tím v Cařihradě celí zkoprněli. Aby to trochu zakryli, vypravují vládní noviny ve slohu květnatém: „že Obejdullah, puzen jsa přirozenou touhou po rodině, odřekl se pohostinství sultánova a že nyní jsa mezi svými zajisté vděčně připomíná si pohostinství sultánova.“ Ale sultán opět vší mocí rád by ho měl hostem v Cařihradě; proto u Vanu soustřeďuje se značná moc válečná. Z Erzerumu dnes vypravil se tam ferik-paša s jedním plukem.

Nezbývá tedy než vyčkati. Já při tom naprosto nezoufám, neboť o tělesné blaho s dostatek tu postaráno. V Erzerumu je totiž jedna lepší jídelna a ta je výborna. V jídlech masitých převládá ovšem skopovina, ale jaká úprava! V rozmanité úpravě skopoviny je zdejší kuchař pravým umělcem: on básní, on komponuje. Proto všecka čest mu! S povzdechem hlubokým jenom vzpomínám tu ledabylé netečnosti a hubené neplodnosti, které vládnou teď v kuchyni české dříve tak proslulé. Zdá se mi, že kuchařky naše odpočívají na vavřínu dávno uvadlém a že tyjí z tuku slávy, která je tak stará, že snad již ani pravdiva není. Naše kuchařky vyznají se sice teď snad i v literární historii, ale ve skopovině jsou rozhodně slabé. Neboť co nám tu den co den předkládají, jsou skopové moldánky, které rok co rok zpívají se známou a věčně stejnou notou. Zabloudí-li někdy též ku marjankové omáčce, stalo se jen nedopatřením. Bohyně české kuchyně! Tak to nejde! Musíte do Turecka. Tam uvidíte, jak ku blahu člověčenstva

připravuje se „kojun kebaby“ a „kojun brizolasy“, jak dusí se „tas kebaby“ a na rožni smaží „šiš kebaby“, jak chutná „kapak musakassi“, sekané s okurkami, „kapak dolmassi“, okurky nadívané sekaninou a „domates dolmassi“, rajská jablíčka nadívaná. Tam přesvědčit se můžete, jak chutná „pagla“, maso se zeleninou, jak „bizellia bassi“, jak „bamia“ a „patličan musaka“, jak „kyzartma“ a jak „kuzu dolmassi“. Uvidíte, jak tvoří se „purek“, koláčky, s masem a jak výtečná „kapama bizellia ile“, skopová s hráškem, a „ťazullia ile“, s boby zelenými. A ještě mnohým jiným skopovým květům turecké poesie kuchyňské budete se obdivovati.

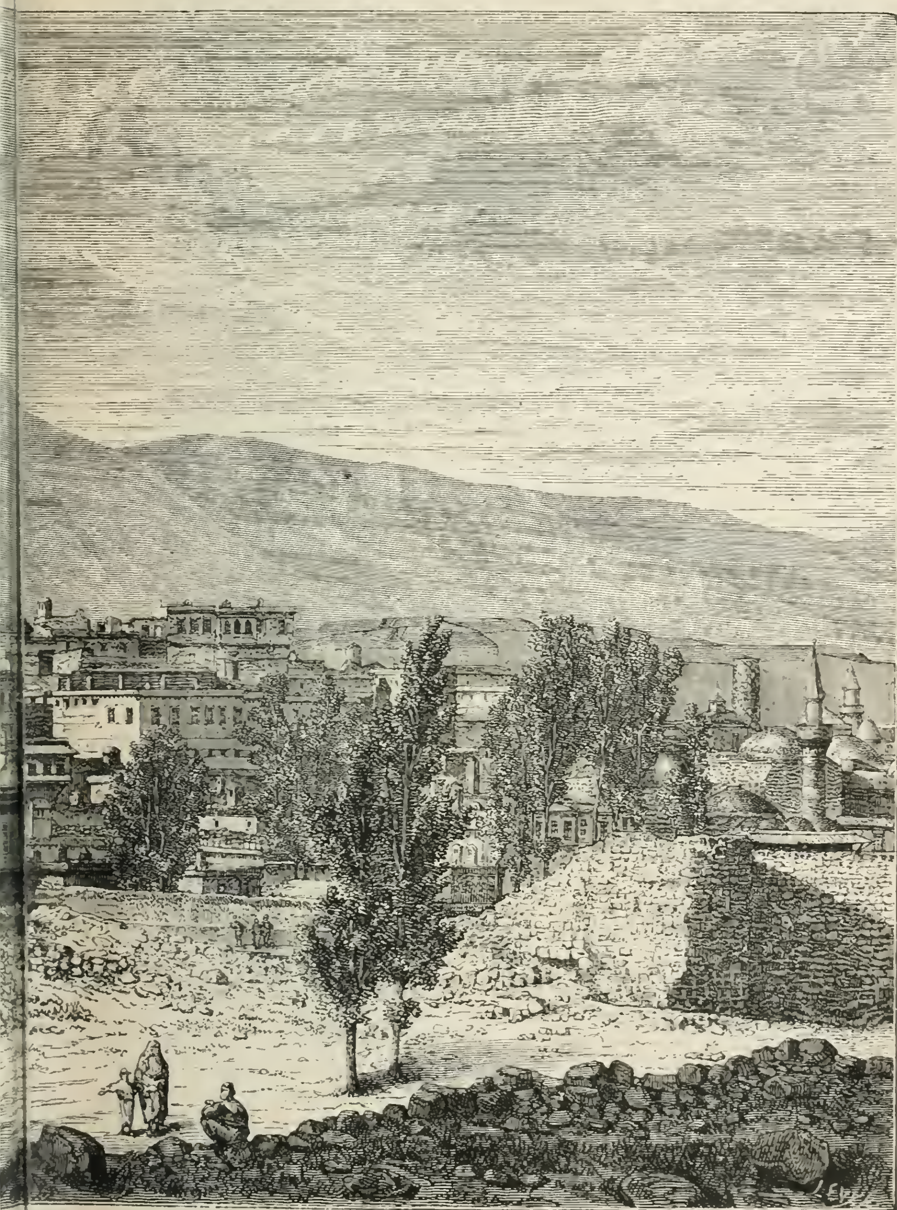
Podnebí každého místa je účinek příčin, výslednice sil. Tak i podnebí zdejší z položení města zcela dá se vysvětliti.

Erzerum leží pod čtyřicátou rovnoběžkou, ukazuje tedy k olivě Recka a k oranži Italie, kde na místech chráněných i palmé, dceři horkého jihu, lze obstáti. Kdo by však v Erzerumu palmy hledal, nevalně by pochodil. Ani révě, ani stromoví ovocnému, jak jsme již pravili, zde se nedaří. A stromoví ovocné přece ještě až u Petrohradu, tedy asi 20° ku severu, lze nalézti! Jak se to srovnává? — Nezapomínejme, že Erzerum dle nestejných výsledků mnohého měření leží asi 2000 m. nad hladinou mořskou, a kolem města že vysoká pohoří ještě přes 1000 m. pnou se do oblak. V horách těch vysokých veliké spousty sněhu zůstávají skoro po celé léto. Ty pak tajíce vedro letní značně ochlazují. Tak se stává, že Erzerum a okolí má vlastně jen dvě roční počasí: zimu a léto. Sníh taje sice již v květnu, ale na počátku června často ještě dosti hustě na krátko ho napadá. Ze vlastní zkušenosti sděliti mohu toto. Dne 19. července dorazil jsem do Erzerumu. Po celou tu dobu v červenci za dne ve stínu klesal C. teplomér zcela pravidelně na 23° a stoupal až na 25°. Jen 25. července vystoupil výminečně na 27° a 31. července sklesl na 20·5. — Do 8. srpna byl jsem pak v klášteře Garmir-Vauk zvaném, který v údolí eufratském leží trochu výše než Erzerum. Tam bylo mnohem chladněji. Nejvyšší teplota ve stínu obnášela 23° a to dne 5., 6. a 7. srpna. Nejnižší byla dne 6. a 8. srpna a sice 18·5°. Odtud až do 8. září, kdy odjížděli jsme do Vanu, kolísal teploměr v Erzerumu mezi 21 a 27° a sklesl jen výminečně dne 11. srpna na 15 a dne 31. srpna na 17°. Když 21. října z Vanu jsme se vrátili, v noci již mrzlo, a nejvyšší teplota za dne z počátku byla jednou 12·5, klesala však brzy na 9, 8, 7 a 27. o 9. hodině ranní byla již jen 1°. Poslední tři dni sněhu napadlo na $1\frac{1}{2}$ stopy, a celá krajina oděla se v bílý rubáš ledový. Vypravovalo se mi, že zimy bývá na 20 až 30°. Je prý tu však zima suchá a mnoho dní jasných a slunečných.

K tomu jen připomínám, že nízká tato teplota jeví se v letě jenom ve stínu. Jinak slunce pálí tu tak opravdově, jak se na 40. rovnoběžníku sluší. Na slunci i přes 40° C. se jeví, a běda pak lidské kůži, na niž žár ten přímo dopadá. Když jsme jeli do Garmir-Vauku, nechal jsem široký klobouk cestovní doma a jel jsem ve fezu. Ale to jsem si dal. Popálil jsem si obočí a konečky uší a nosu.

Erzeu

rzu m

Od církve katolické odchýlili se Armeni koncilem chalcedonským r. 451. Ve víře liší se od katolíků hlavně tím, že ve Kristu jen božskou přirozenost a vůli uznávají. Proto katolíci zovou je rozkolníky. Na této víře ustavila se národní církev armenská, a viditelná hlava její je patriarcha — „katholikos" v Ečmiacinu sídlící. K této „svaté" církvi své lne lid armenský s věrností, jíž nelze zvrátiti. Vlasť Armenů osudové ukrutní roztrhali, řeč vyrvali mu nebo alespoň velice poškodili, i národnost jeho utrpěla během časů nepříznivých velice: leč pevnou víru jeho vyvrátiti mu nemohli ani krutou mocí zjevnou, ani lestnými nástrahami. Víra a církev jsou svatá palladia jeho života, jež bez ourazu zachrániti si dovedl z proudu dějin krvavých. S úctou neobmezenou dosud pohlíží ku Ečmiacinu, svatému sídlu svého katholika a ku ostatkům svatého Řehoře Osvětitele, které zde se chovají.

Víře katolické zůstalo málo Armenů věrných. Za to však církev katolická hlavně od časů válek křížových usilovala všemi silami o to, bludné tyto ovce do starého převésti ovčince. Hlavně snažili se nakloniti si přední pastýře armenské. Mysleli, že ovečky pak půjdou za nimi. Ve směru tom hlavně Dominikáni a po nich i Jezovité působili svými missiemi. I v Ečmiacinu samém za tím účelem zřízena missie. Ale všecko tajné i zjevné úsilí bylo marné. Kdykoli se zdálo, že přední pastýř nějaký je na „dobré" cestě, vždy bylo znamenati, že ovečky s hrůzou od něho se odvracejí. Lid armenský „svaté" církvi své vždy zůstal věren až na nepatrné výminky.

Podobně i v čase nejnovějším všechny missie v Armenii zůstávají skoro beze všeho výsledku. Katolické missie jsou skoro bez úspěchu: nemajíť dostatečných prostředků, aby lidu zuboženému i hmotně mohli pomáhati. Jinak ovšem missie amerikánské. Mají peněz dost, mají lékaře a školy, poskytují vydatné ochrany před vydíráním tureckých úřadů atd. Poskytují mnoho prospěchů hmotných a těmito prostředky hmotnými skutečně se jim podařilo, zříditi tu dosti četné církve protestantské. Leč co lidu na tak nízkém stupni vzdělanosti stojícímu prospěti může protestantismus? A tak i protestantské církve armenské teď již nikterak se nezmáhají. Lid armenský i těmito hmotnými výhodami povrhá: svatá víra jeho za tuto cenu není na prodej. Kdyby missionáři amerikánští jen o vzdělání a povznešení lidu armenského byli se starali, velikými prostředky svými i velikých úspěchů a velikých zásluh by si byli dobyli. Ale jakou může býti zásluhou, křesťany a to křesťany velmi horlivé, převáděti na — křesťany a bráti tak národu svatou víru jeho, ten jediný klenot, kterého pohromy i nejkrutější milosrdně mu byly ponechaly. Kdo již myslíš, že missionářem býti musíš, nuže, jdi mezi divochy, pohany a nevěřící, tam vzdělávej, poučuj, ušlechťuj! Leč střež se divokou vášeň fanatismu náboženského rozněcovati v národu, který pohromami nekonečnými tak již rozedrán je do krve.

Co tuto všeobecně řečeno, platí i o náboženských poměrech erzerumských. I zde veliká většina přiznává se k církvi armenské. Armenů katolických malý jenom je počet. Avšak obě vyznání velmi příkře stojí proti sobě, kaceřujíce se na vzájem. Kněží armenští jsou ženatí a nevalného dostalo se jim vzdělání. Ostatním věřícím ve všem jsou rovni.

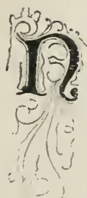
Nevynikají nad ně, jsou snad jen přednější mezi nimi. Nemohou tedy lid svůj k sobě a ku větší dokonalosti povznášeti. Okolnost ta ovšem mravnímu povznešení a ušlechtění národa nikterak není ku prospěchu. Úřad biskupský v Erzerumu zastává na ten čas dr. Ormanian, muž velmi učený. Vzdělání theologického nabyl v Římě jako kněz katolicko-armenský. Když však prohlášena neomylnost papežova, vystoupil z církve katolické a přešel k armenské. Chrám armenský ve zdejších poměrech ovšem je veliký. Nedávno teprve vystaven za obětavé podpory lidu. Když staviva se nedostávalo, Armeni náhrobky svých příbuzných ku stavbě sami přinášeli. Založen je ve způsobu basiliky a dvěma řadami mohutných sloupů ve 3 lodi rozdělen. Posvěcen je synu božímu. Při vchodu po stěnách viděti schránky pro obuv. Pro ženy zvláštní tu oddělení, i jakási latěmi zamřížená kruchta jen ženám je vykázána. Chrám ještě ani dlouho nestojí a již zemětřesením trpěl velice. I vysoká zvonice jeho byla porouchána a musili ji snésti. Na starý spodek kamenný postavili pak dvě nová patra dřevěná, jež pevněji jsouce spjata, zemětřesení lépe odolávají. Při chrámu stojí starobylá kaplička slohu jednoduchého, se štíhlými sloupky. Pochází prý z dob císaře Heraklia, který o to usiloval, aby církev řecká a armenská se sjednotily a spojily. Ale Armenům, kterým od císařů byzantinských mnohé snášeti bylo příkoří, církev řecká příliš se protivila, a i všechny následující pokusy podobné i za Komnena Manuela beze všeho účinku zůstaly. Kapličce říkají Madonna sjednocení. Kolem kapličky viděti je mnoho starodávných náhrobků a kamenných pomníků velmi pěkně tesaných.

(Dokončení.)

Opice na str. 496.

Črta **Alexandra L. Kiellanda.**

Z norského přel. V. Petrů.

Neboť byla to vlastně opice, která by mi při státní zkoušce právnické málem byla vynesla „chvalitebně“; dostalo se mi „skoro chvalitebně“, což jest vždy ještě uznání hodno.

Avšak přítel můj — advokát — jenž každodenně s všelijakými pocity přečítal koncepty odpovědí mých, shledal úlohu mou ze soudního řádu býti tak dobrou, že u ní viděl v duchu již poznámku: „Může se mu napsati „chvalitebně“. A nerad by byl viděl, abych se dočkal té hanby a mrzutosti a při zkoušce ústní propadl; neboť mne znal jako přítel dobře.

Opice pak byla vlastně kávová skvrna na obrubě str. 496 Schwejgaardovy učebnice soudního řádu, již mi byl zapůjčil přítel Kukumis.

Není pitomějších dnův, než ubírá-li se člověk za zimního pološera blátem ku státní zkoušce právnické — leda že je v létě ještě hůře; toho jsem však nezakusil.

Člověk skáče jedenácti těmi úlohami — (či jest jich třináct? — na všechen spůsob nejhanebnější číslo, jež si může kdo vymysliti —) jako nebožák debutant v cirku, jenž cvalem letí ku předu, dává život v šanc a usmívá se hloupým cirkovým úsměvem a pak má jedenáct- nebo jest to třináct? -kráte skočiti skrze obruč papírem polepený.

V témž právě stavu ocitujе se nešťastník, jenž odbývá nebo odbývati hodlá státní zkoušku právnickou — jen že neujíždí cvalem, ani za skvělého osvětlení ani za hlučné hudby. Sedí v pološeru na tvrdé sesli, tváří proti stěně, a jediný zvuk, který slyší, jsou boty inspektorův, neboť nenalezneš v široširém světě bot, které by více vrzaly než boty inspektorův při státní zkoušce právnické.

A pak se přibližuje děsný okamžik, ve kterém přináší černý sluha kollegia právnického „úlohu“. Postaví se do dveří a předčítá ji — chladně, bez vášně, ukrutně se posmívajc strašné situaci a zdvihaje osudnou listinu, mrzutý, papírem potažený obruč, jímž musíme všickni proskočiti — nebo sestoupiti a pěšky — „odstoupiti“!“ — Zkoušenec se vyšvihuje do sedla. Některým se zdá, že se nemohou pohodlně posaditi; vrtí sebou brzy sem brzy tam; jeden „sestupuje“. Všickni ho doprovázejí očima až ke dveřím a všecka společnost si povzdychuje: „Dnes ty, zítra já!“

Zatím jest slyšeti lehký klus po papíře: hopkují.

Někteří proskakují jistě a líbezně a stanou na druhé straně na „chvalitebně“.

Některým se zdá prostý skok obručem příliš snadným; proto se obracejí v povětří a dopadají zadem ku předu. Procházejí sice také, ale naopak; a pak se říká, že umělecká jejich zručnost nedoznává u soudcův zaslouženého uznání. Opět někteří skáčí, ale obruče se při tom ani nedoteknou; proskakují dolem nebo stranou — někteří také příliš vysoko — a šťastně unikají. Těmto se obyčejně zdává úloha příliš snadnou a proto pokračují v divém letu bez starosti dále.

Kdo však nemá chuti jezditi, nebo není vycvičen ve skoku, zasluhuje politování — leda že má na str. 496. opici.

Nevím, kolika obruči jsem již prolétl, když jsem posléze stanul tváří v tvář před úlohou ze soudního řádu.

Vedli jsme tehdáž život nezdravý: ve dne jsme skákali a v noci četli. Seděl jsem v noci na poloviční cestě do soudního řádu; přikládal jsem do kamen tak pilně, že jsem byl nucen větrati; větral jsem tolik, že jsem byl zase nucen přikládati; hlavu jsem strkal střídavě do okna nebo do umývadla — a mezitím přelétal jsem větrem bílé listy učebné knihy.

A přec i nejprudšímu větru jest se konečně utišiti a to bylo, čeho jsem si tak toužebně přál. Právnický živel byl v tu chvíli ve mně znamenitý: sedím strnule, upírám zraky a čtu po jedenácté:

„Může se ovšem mysliti — může se tedy — ovšem —“ užitečné s příjemným spojovati — a trochu se v lenošce položiti: — čtu leže právě tak dobře; — lampa mi zhola nic nevadí; — „může se tedy —“

Od knihy se však plížily všelijaké obrazy neprávnické kolem lampy, hrozíce zastíniti veškeru mou právnickou mysl. Dosud jsem rozeznával bílé listy: „Může se tedy —“. Ostatní zmizelo v hemžení

malých černých písmen, splývajících po stránkách hustě potištěných; v zoufalé umdlenosti braly se oči mé po tomto proudu liter — v tom spatřím — dole v pravo na kraji — tvář.

Byla tam na kraji vykreslena opice —; výborně nakreslena — zdálo se mi; jmenovitě hnědá pleť tváře byla znamenitá. Zalíbení v uměleckém tom díle ukázalo se — hanba vysloviti — daleko mocnějším nez Schwejgaard; probrav se trochu ze sna, nahnul jsem se ku předu, abych lépe viděl.

Obrátiv list, shledal jsem, že pochází hnědá barva tváře odtud, že byla celá opice vlastně kávovou skvrnou; kreslič přikreslil pouze dvé očí a několik vlasův; — genialní ráz uměleckého díla způsobil vlastně ten, kdo kávu vylil.

Vím, že Kukumis kresliti neumí — pomyslil jsem sobě; proces však uměl.

A nyní jsem myslil na Kukumisa a na jeho krásné „chvalitebně“, na čestný jeho návrat a co se asi načetl, aby tak pořádně uměl. A co jsem takto přemýšlel, probouzelo se pomalu mé vědomí, až se nevědomost má v celé děsné své nahotě přede mnou vynořila.

Myslil jsem na hanbu, až budu nucen „sestoupiti“, nebo — což jest ještě horší — býti ubožákem, o němž se praví v příšerné anonymitě: Jeden z kandidátův uznán jest „non contemnendus;“ — a jako se někdy přihází, že lidé pozbývají samou učeností rozumu, tak jsem i já leknuv se své nevědomosti na polo zšílel.

Vyskočím a střemhlav do umyvadla; nevzal jsem si ani času, abych oschl; pak jsem četl tak odhodlaně, že mi každé slovo utkvělo v paměti:

„Může se tedy ovšem za to míti“ — a t. d.

Chvátal jsem na straně levé, silou neochabující také po straně pravé; dospěl jsem k opici, beru se podle ní, obracím list, čtu statečně dále.

Neznamenal jsem, že jsou síly mé ven a ven vyčerpány. Ačkoliv jsem viděl prokmitovati nový oddíl, což bývá vždycky mocnou pobudkou, nemohl jsem se živou mocí odtrhnouti od jedné z těch potměšilých vět, které s illusorním důmyslem opět a opět přečítáváme.

Tápal jsem, jak bych se zachránil; nebylo však možno. Počaly se mi dělati mžitky před očima: kde jest opice? — skvrna kávová; — člověk nemůže býti po obou stranách genialním; všecko má v životě rub a líc — na příklad hodiny universitní, — neumím-li však plovati, nechte mne aspoň vynořiti se na povrch — musím do cirku! — vím předobře, že zde stojíš, Kukumise, a na mne se šklebíš! Umím však obručem skákati — a kdyby byl professor — jenž stojí tamto kouře z parafinové mé lampy — pořádně nahledl v corpus juris — neležel bych zde — v košili — na ulici Karlově — byl bych spíše pohroužen do hlubokého, bezsenného spánku, jehož se dostává zlému svědomí toliko, pokud je člověk mlád.

* * *

Z rána dne následujícího seděl jsem časně v sedle.

Má-li čert boty, nevím; mám však příčinu domnívati se tak; neboť jeho inspektoři měli boty a ty vrzaly kolem mne — sedícího v bídě a majícího tváře obráceny ku stěně.

Professor obcházeje zkušebnami pozoroval své oběti. Časem kýval a povzbuzoval úsměvem, když utkvěly oči jeho na některém z bídných patolízalův, kteří navštěvovali přednášky. Ale když zahledl mne, zmizel jeho úsměv a ledový pohled zapisoval nad hlavou mou po stěně: Mene — mene — bídníku! — neznám tě!

Několik inspektorův vrzajících za professorem ocáskovalo. Šeptali za mou židlí, zatím co jsem já v tichém vzteku skřípal zuby, vzpomínaje si, že ničemníkům těm dostává se ještě platu za to — ano, že jsou z toho dokonce živi, že mne a některé z nejlepších mých přátel týrají. —

Dvéře se otevřely; na vybledlé tváře padal zažloutlý paprslek; upomínal na „oběti terrorismu" v Luxemburgu. Pak se opět zatmělo a černý poslanec třepotal komnatou jako netopýr se zlověstným listem bílým v drápech.

Četl.

Co jsem živ, nebylo mi méně do skoku; a přec to mnou trhalo při úvodních slovech.

„Opice!" byl bych bez mála zvolal; neboť byla to opice; — byla to kávová skvrna na str. 496. Úloha jednala právě o tom, co jsem v noci s takovou energií četl.

A nyní jsem se dal do psaní. Po krátkém, avšak promyšleném úvodu přišlo libozvučné: „Může se tedy za to míti —", pospíchal jsem po levé straně dolů, silou neoblomnou na stranu pravou; přišel jsem k opici, chvátám podle ní — počnu tápati kolem — a nevím ani slova dále.

Cítil jsem, že něco schází: věděl jsem také, že nezpomůže žádné přemýšlení; co člověk neumí, to neumí. Proto jsem si řekl: punctum — a odcházím mnohem dříve, než byl ještě který jiný z polovice hotov.

„Sestoupil," myslili si soudruhové, „nebo „skočil vedle"; neboť úloha nebyla snadná. —

„Vida — vida!" pravil advokát čta, „jsi lepší, než jsem si myslil! Totě skutečný Schwejgaard. Posledního odstavce jsi pominul; na tom však mnoho nezáleží; je přece jen viděti, žes v těchto věcech jako doma. Proč pak ti bylo včera před soudním řádem tak úzko? —"

„Neuměl jsem nic."

Smál se.

„Což jsi se soudnímu řádu naučil teprve dnes v noci?"

„Ano!"

„Pomáhal ti někdo?"

„Ano!"

„Toť byl po čertech dobrý repetitor, že ti vpravil za jedinou noc do mozku tolik práva. Smím se otázati, kdo byl tím čarodějem?"

„Opice!" — odvětil jsem.

Dějiny a rozvoj zvěřinců a zahrad zoologických.

Napsal

Josef Kořenský.

(Pokrač.)

III.

Podařilo se sice mnohou zvěř pořiditi do zoologických zahrad a dochovati ji ve zdraví, ač před časy pochybovalo se o nejednom cizím živočichu, že v nové vlasti a umělé přírodě prospívati bude. Avšak přes to vše, čeho zoologické zahrady domohly se drahými zkušenostmi, přece marně pokoušíme se připoutati tu neb onu zvěř do nové její osady. Netopýři, rýzkové, krtkové, vlašťovkovití druhové, kolibříci a jiní nikterak nepřivykají zajetí a nemajíce náhrady za obvyklou potravu svoji, ve krátké době hynou. Posud chlubívá se zoologická obora, chová-li ve svých sbírkách čilého mravenečníka, afrického takarú (Orycteropus capensis), luskouna (Manis Temminkii) nebo ptakopyska (Ornithorhynchus paradoxus). Když pak, čtouce o nich zprávu, ptáme se po těch živých podivínech, dovídáme se, že již dávno zahynuli. Jindy zase marně vyhlížíme do jejich klece, v níž bídně živoří, že správce zvěřince očekává konec jejich života každým okamžikem. Že od takové zvěře nelze nadíti se nového potomstva, leží na bíle dni, zahrada pak sama velikou oběť přináší opatřujíc živočichy podobné povahy životní.

Nevhodnou potravou a postrádáním volného pohybu pod širým nebem, přivádí se mnohé změny životní, oběh krve se umírňuje, že dostavují se úbytě kostry, kterou nemocí zvláště šplhavci hynou.

Proto nesmí se v zoologických zahradách místem spořiti, nýbrž třeba upraviti okolí podle přirozené povahy chovaného zvířete, při čem říditi se jest pořekadlem: Napřed trávníček, potom zajíček. Pozdě bylo by upravovati osadu, když zvěř již přibyla. Kdo by na př. zakládal domek a bassin pro bobra nebo tuleně, až zvěř se opatří, se špatnou by se potázal: snad by potom místo živých nebožtíky přenášel do upraveného obydlí.

Mnohé zvíře, kteréž ve volné přírodě bývá života houževnatého umějíc snášeti všecky svízele, brzy brává za své v zajetí ve skrovné ohradě zoologické, nemá-li tato stínu, v němž chovaná zvěř mohla by se ukrýti před paprsky palčivého slunce letního. Los, sob, jelen, dlouhého života by se nedožili. Pročež košaté stromoví a stinné křoví předem budiž uchystáno pro zvěř podobnou, nebo zřizujtež se stinné klenby a jeskyně vedle tekoucí vody a jezírek, aby osvěžil se vzduch výpary vodními. Sama zvěř z krajů tropických potřebuje k zachování svému takového opatření.

Zkušenosť poučuje, že s dopravenou zvěří dlužno zacházeti opatrně, než vypustí se z klece do nového příbytku. Druhdy maličkosť ji poděsí tak, že divoce sem tam pobíhajíc jako zoufale si počíná a hlavou do plotu naráží, že poraněním snadno může pojíti. Tudíž přivezená zvěř umísťuje se v ohradě i s klecí, jež teprve potom se otvírá, když zvíře

s vůkolím se seznámilo. Za večera, kdy klidno bývá v ohradě, opustí zajatec sám těsnou klec uvykaje snadno pohodlnější prostoře. Té opatrnosti vyžadují zvláště přežívavci, klokani, pštrosové, holubi a j.

Příbytky pro zvěř chovanou v zoologických oborách byly z počátku příliš skromné, že nelišily se valně od zvěřinců kočovných. Nevelikě boudy zvláště v zimě nesloužily zvířatům ke zdraví postrádajíce vhodného vytápění, k čemu došlo teprve po zkušenostech. Z neúhledných budek vyvinuly se nádherné paláce, z ohrazených kalužin tekoucí říčky a čeřivá jezera s bujnou vegetací, z medvědích jam hrady středověkého rázu, z opičích klícek prostorné budovy, z chlévů pro horskou zvěř alpské krajiny se švýcarskými salašemi, obyčejné stáje v nádherné chrámy maurické, indické, egyptské a jiné přeměněny jsou, že zvěř a vůkolí její jeví se nám jakožto krajinka z cizích krajů přenesená na půdu domácí.

Navštiv jenom blízkou zahradu zoologickou v Berlíně a viz indický palác pro pozemské obry slonovité, již kolem svého sídla vykračují si jako božští soudruhové jejich v Siamu majíce ke své obsluze sluhy premované a přespávajíce noci ve skvostných prostorách svého paláce, v němž exotické květy pučí a široké listy banánové jasnou zelení svítí. Tam čistota září z koutku každého jako v paláci knížecím. Příbuzný soudruh jejich nosorožec užívá tam letní nebo zimní lázně prospívaje zdárně ve zdraví i dobrotě. Mnohý pozorovatel závidí jim té pozemské radosti.

Žádná evropská zahrada nemůže se pochlubiti takou velikolepou stavbou. Však je Berlíňan také hrdým, že město jeho honositi se může skvostem tak vzácným, jenž mžikem zanáší mysl naši ve kraje východní, v báječnou pagodu indickou zdobenou všelikými malbami orientalskými a posetou uvnitř hlavami sloními, jež na svém temeni klenbu nesou spočívajíce na mohutných pílířích. Vyzíráme jako u vidění, kdy okrouhlá vrata se otevrou, by zastřené kněžky a bajaderky zjevily se ve vší slávě a velebnosti. Místo těch blíží se však nilský nosorožec a dále za ním indický goliáš otvírajíce oba tlamu hrozně a přece lichotivě, až několik bochánků zapadne v ní jako v propasti bezedné. Načež huba jako vrata opětně se uzavírá.

Za teplých dnů vycházejí palácoví tlustokožci do parku ohrazeného vkusným zábradlím železným, kde udílejí obecné audience všem národům, malým i velikým, přijímajíce od shromážděného zástupu obvyklý tribut: housky, ovoce, bochánky a jiné zákusky a zavírajíce tlamu, až to stojí za polknutí.

Bylť „Boy“ svého času hrozným jedlíkem a tuším také největším z evropských osadníků. Nad to ze světa hrozně sprovodil svého oddaného sluhu po způsobu východních potentátů. Za mé první návštěvy v Berlíně procházel se slon „Boy“ ještě na svobodě, zdráv a v dobrém rozmaru a sotva přemýšlel o vraždě spáchané roku 1867, kdy hlídače k smrti ušlapal. Teď ukazuje se pouze kostra vrahova.

Podobný zločin spáchán tam byl roku letošního. Z rána poklízeli sluhové v boudoiru slona „Omara“ a „Rostoma“, které princ waleský ústavu daroval. Oba sloni známi byli jakožto dobráci. Právě pochutnávali si na veliké otepi sena. Hlídač Krüger překročil jejich seno, což nejspíše Rostoma podráždilo, neboť když sluha opětně protlačiti se chtěl

mezi stěnou a slonem, sklonil slon hlavu a přitlačil nešťastného hlídače pravým tesákem, otupeným kulí olověnou, tak mocně ke stěně, že mu hned hrudník rozmačkal. Zvedaje hlavu pohmoždil ještě krk a spodní čelisť ubožáka, který vyraziv ze sebe jediný výkřik klesl mrtev k zemi. Domněnka, že „Rostoma“ se pomstil, nezdá se býti oprávněna, ježto Krüger byl hlídačem svědomitým a zacházel se zvířaty laskavě.

Škoda, že až posud zoologické zahrady málo péče vedou o tuleně, vydry a bobry, kteří zvláštními půvaby, moudrostí a učelivostí nad jiné vynikají. Nepamatuji se, že by se jim věnovalo někde tolik pozornosti jako pokolení opičímu, ačkoli jsou hodni rovné vážnosti a péče pro řídkou oddannost ke člověku.

Již Weinland napsal ve třetím ročníku časopisu „der zoologische Garten“ na str. 100 následující poznámku o tuleni: „Tuleň cizím je stvořením pro kontinent a přece pro svůj vtip a přítulnost ke člověku aspoň tolik má do sebe pěkných ctností jako medvědi a opice.“

Za skrovný peníz tuleň snadno se pořídí, a za 30—50 marek mnoho radosti přibude ve zvěřinci.

Ředitel Westminsterského akvaria (v Londýně) naučil tuleně rozmanitým „kouskům“, pro které tuleň stal se velmi oblíbeným a příčinou byl hojnější návštěvy. Tuleň ten na povel drnkal na kytaru pro něho schvalně upravenou, tloukl na tamburinu, střílel z revolveru ano i z nacpané dýmky kouřil a velitele svého s loďkou táhl. Byl za své umění vždy odměněn hlučným potleskem. Za tu čest děkoval se několika kotrmelci. Od pána svého dostal rybu jakožto zpropitné.

Kočující menažeristé nejednou chovají tuleně po 10—15 let ve zdraví za bídných poměrů, v zoologických pak zahradách zřídka kdy dožije se tuleň několika let.

Příčina taková spočívá ve dvou věcech.

Zkušený Werner, který tuleně choval ve svém domácím zvěřinci (ve Štuttgartě) po 6 let, nikdy nenechal svého miláčka přespati noci pod šírým nebem, maje toho zkušenosti, že tuleně a medvědy polární chrániti dlužno před průvanem, jinak že zkázu berou na tělesném ústrojí.

Druhé, co život tuleňům prodlužuje, jsou duševní vztahy jejich k živému vůkolí. Tuleň záhy uvyká společnosti lidské a pozbyv jí hyne předčasně, o čem kočující menažeristé mnoho umějí vypravovati.

Zvláště pamětihodný je výjev, jež udál se mezi jistým Britem a ochočeným tuleněm.

Angličan po mnohá leta choval krotkého tuleně jako psíčka věrně oddaného. Když pak časem lásky jeho se nabažil, chtěl zbaviti se přítulného tvora. Zanesl jej k moři a do vody uvrhl. Ale věrný tuleň břehu se doplavil a k pánu svému oddaně se plazil. Angličan však jako nelidský tyran zachoval se k tuleni zbaviv jej zraku, a opětně do mořských vln jej uvrhnuv. A nešťastný tuleň nově zavesloval ke břehu po pánu svém marně pátraje.

Jisto jest, že pouhá změna v čeledi může přivoditi změnu v duševních zábyvech některých zvířat, jež stávají se potom zádumčivými chřadnouce vůčihledě.

Že by nádržka s umělou vodou mořskou lépe šla k duhu chovanému tuleni, než bassin s vodou sladkou, lze se domnívati najisto.

Také stálo by za obecnější zkoušku chovati tuleně společně s některými ptáky vodními, s nimiž zvláště tuleň obecný (Phoca vitulina) přátelsky se snáší jako na př. v zahradě frankfurtské.

Též vydry zkrotnou v zajetí, záhy uvykajíce svému živiteli, po němž zasteskne se ochočené vydře, byla-li jinému pánu odevzdána. Stává se, že tím hořem ukrácen bývá život její, pročež lépe jest opatřiti pro zahradu vydry divoké než ochočené.

Ne tak snadno lze pořiditi bobry do zoologické zahrady. Bedlivým chovem podařilo se tu onde vypěstovati mladá bobrátka k veliké potěše rodičův a zvědavého obecenstva, jakož stalo se již v Hamburku a Amsterodamě. Leč praktičtí zoologové nemívají toho štěstí vždycky, by dočekali se od svých chovanců uměleckých staveb vodních, jež bobři divocí ve volné přírodě americké provádějí.

Kanadští bobři chovaní v zoologické zahradě hamburské měli již několikráte mláďata a vystavěli si též sami příbytek.

Dle spisů archivu třeboňského žili divocí bobři ještě ku konci 17. století na třeboňském panství. Té doby vyplácelo se za bobra 1 zl. 30 kr. zástřelného. Veliké zástřelné nejspíše bylo příčinou, že bobři brzy tam byli vyhubeni, což dokonáno snad bylo již na počátku století 18., protože z těch časů žádné zmínky o nich není.

Roku 1789 postaral se Josef Adam kníže Švarcenberk o párek bobrů, kteréž přivézti dal z Polsky. Byli usazeni ve zvláštní bobrovně v Červeném Dvoře nedaleko Krumlova. O dva roky později bylo v tamnější bobrovně již 17 bobrů. Té doby posýlalo se několik kusů (podle přírůstku více nebo méně) do knížecí kuchyně do Vídně. Roku 1800 bylo v Červeném Dvoře 21 bobrů a r. 1804 pustilo se jich několik na svobodu, by volně množili se v odlehlé krajině u Nových Řek na panství třeboňském, kde jejich předkové zdržovali se již před časy. Pro větší pohodlí a pro snažší živobytí vystavila se jim u rybníka Bílového pod hrází bobrovna. Rovněž r. 1809 osadila se krajina tamní osmi bobry, kteří dostávali denně po půl libře chleba Hospodářský úřad třeboňský písemně žádal sousedních úřadů v Chlumci, Stráži a v Jindřichově Hradci, by novou bobří osadu chránily, zvláště pak mlynářům a rybářům, myslivcům a hajným vloženo bylo na srdce bedlivě těch zvířat šetřiti, ti pak, kdož dopadnou škůdce jejich, že dvanácti zlatými odměněni budou.

Bobří kolonie třeboňská zajisté hojně rozmnožila se v letech 1809—1824, ježto bobři vyskytli se i v hořejší krajině u Gmundu a dole u Tábora.

Smutné doby přišly na české plémě bobří roku 1833, kdy vydáno bylo nařízení stříleti bobry za zástřelné 5 zl. Tvrdilo se, že bobři přivoditi mohou zlé následky v rybničních hrázích.

Roku 1835 povolilo se vídeňskému zvěřináři a obchodníku se zvířaty Exingrovi, by směl lapati bobry do želez u Nových Řek. Platil pak za uloveného bobra o váze 10—30 liber 10 zlatých, o váze 30—40 liber 20 zl. a za bobra o váze přes 40 liber 30 zl.

Ještě r. 1867 udává se počet bobrů*) na Třeboňsku 10 kusů, teď však po všech je veta. Kdy tam poslední mohykán život skončil,

*) Fr. Špatný: Bobrové v jižních Čechách. Živa 1867, str. 139.

není mi známo. Pro historickou paměť bobrovna v Červeném Dvoře nově měla by býti oživena novým pokolením.

O životě vychovaných bobrů v Červeném Dvoře vyjímám jenom toto: Staří vyváděli mláďata z bobrovny pod šíré nebe, a když bobrátka počala se rváti se svými rodiči ve vší opravdivosti, byla dopravena do nového oddělení. Ochočiti mladá bobrátka podařilo se, že konečně někteří z nich na zavolání svého ošetřovatele vycházeli z obydlí přijímajíce chléb, ovoce, řepu a j. jako veverky činívají, při čem na zadní nohy se stavěli a držíce potravu předními běháky, ji ohlodávali.

Svrchu jmenovaný Exinger založil si bobroviště u Mödlingu a tam bobry choval po několik let bedlivě si všímaje života jejich. Vídeňský dr. Fitzinger*) zaznamenal o tom zprávu, jež následuje; „Bobři pana Exingra žili polodivoce a nic jim nepřekáželo ve stavbě bobroven na pokraji rybníka, kde stavěli stavby takové, jako jejich bratři na svobodě. Pod vodou ve hloubce asi $1^1/_2$—2 stopy udělali si vchod k bobrovně, k níž vedla chodba 6—18 stop šikmo vzhůru. Doupě samo bylo rozděleno na několik komůrek. Východu horem nebylo, ale jenom z vody byl příchod do doupěte, v němž bobři přežili skoro celý den vycházejíce za dne málo kdy. Za to rejdili v noci. Za větších větrů ani za noci neopouštěli svého brlohu, do něhož snášeli proto veliké množství proutí vrbového, topolového a olšového. Kůra byla výhradní potravou jejich. V komůrce zachovávali čistotu vzornou, vypouštějíce trus toliko ve vodě.“

Druhým komikem v zoologických zahradách bývá medvěd, zvláště za doby svého dětství, kdy rád u sebe vídá hojnou společnosť a škádlivou mládež. Po opicích dovede on nejlépe krátiti chvíli navštěvovatelům menažerií. Ale sotva kdo tuší, že neohrabané tělo jeho vyšplhati se může po vysoké zdi jako svižná kočka, jen když sebe nepatrnější je skulina, v níž zachytiti by se mohl pazourem. Pozdě žasneme vidouce huňáče procházeti se na pokraji vysokého vězení, s jehož výše mnoho chuti má dále rozhlednouti se po zahradě.

Stavby medvědinců vyžadují hezkého nákladu a opatrnosti. Chtějíce mumlákům život zpříjemniti a připomenouti navštěvovatelům doby, kdy medvědi obvyklými byli spoluobyvateli rytířských hradů, nápodobíme medvědince stavbami středověkého rázu místo lacinějších jam medvědích.

S vysokého cimbuří výstavného medvědince vlaje prapor, a v nitru hradním medvědi dlouhou chvíli si krátí procházkami až do únavy. Hozená kořisť k čilejšímu životu je probudí, že do sebe se pouštějí hrozivě mumlajíce a řvouce. V Kolíně n. R. roztrhal medvěd tamnější zoologické zahrady svou nejmilejší polovici, začež jako vrah pyká trest v osamělém zákoutí.

Ve druhé hradní prostoře medvědi lední komicky se kolébají neb ochlazují se ve veliké nádržce a vylezají na skalisko, jež jim ledovou kru nahrazuje. Tam rádi vyhřívají se na sluníčku, jehož potřebují ke svému prospívání. Stálý chlad byl by polárním medvědům jenom ke zkáze. Snadno může se přihoditi, že se nastudí, načež bolestně trpívají rheumatismem.

---

*) Jagdzeitung 1865, č. 17.

Medvědinec frankfurtský jest bez odporu ze všech evropských nejlépe zařízen a vystaven velikým nákladem.

Mají-li choulostivé kočky cizozemské prospívati ve zdraví, vyžadují prostranné budovy se vším pohodlím a bedlivého ošetřování, jež bohatě se splácí hojným plemeněním. Vzorem budiž budova drážďanská, po ní pak pavilony zoologické zahrady ve Frankfurtě.

Drážďanský ředitel Alvin Schoepf jest nejšťastnějším odchovavatelem lvů za našich časů. Lvice tamnější porodila za dvě leta osm, druhá prodlením sedmi let dvacet tři mláďata. První nekojila svých dětí, tato sežrala jich sice několik, avšak o ostatní robátka pečovala s pravou láskou a něžností mateřskou. Jednou šest lvíčat se narodilo, třikráte po čtyřech, rovněž tolikráte po třech a dvakráte po dvou mláďatech. Za lvíčata šťastně vychovaná stržil Schöpf asi 12.000 zl. obohativ mimo to zoologickou zahradu drážďanskou několika lvy a lvicemi v ceně asi 5000 zlatých.

Schöpf vyživoval několik lvíčků sesadlem a vychoval z nich pouze dva, jiná lvíčata odevzdal (protože vlastní matka jich zanedbávala) čubkám na starost a ty adoptovaly je za vlastní beze všech okolků. Ano vyvinul se mezi pěstounkou a chovancem přelaskavý poměr, jejž lvíče zachovávalo i tenkráte, když pěstounka jeho nově se oštěnila. Té doby oddělil Schöpf pěstounku od lvíčete mříží před vylíhnutím štěňátek. „Pustil jsem," vypravuje Schöpf, „lvici za dne po narození štěňat k pěstounce, která proto nikterak se nezlobila, nýbrž lichotila se ke lvici, jež na vzájem štěňátka olizovala. To opakoval jsem častěji i potom, když štěňatům pět neděl bylo. Štěňátka pokládajíce snad lvici za druhou svou matku citelně ji poškubávala vyhledávajíce jejich struků, by nassáti se mohla."

Z opětovaných pokusů vyšlo na jevo, že jen ve případech vzácných podaří se vychovati lvíče sesáčkem nebo kojnou fenou, kdežto vychování vlastní matkou (lvicí) nejlépe se daří, ujme-li se svých novorozeňat náležitě.

Také v jiných zahradách zoologických vylíhlá lvíčata šťastně byla odchována vedle jiných dravců kočkovitých. Mladým tigříkům drážďanským nedařilo se již tak valně, ježto matka jejich nevystačovala mlékem svým. Před nedlouhou dobou narodily se tam tři pumy a loni pěkný levhart.

Vůbec ředitel Schöpf dočekal se mnohých radostí u svých chovanců. I kamzíci přičinili se rozhojniti rodinné štěstí a vychovali si již třetí mládě, kdežto kamzíci v jiných zahradách brzy hynou jako příbuzní jejich kozorožci, jakkoli se jim vůkolí vším možným zpříjemňuje.

Malebné je nápodobení alpské krajinky pro kamzíky a kozorožce v zoologické zahradě hamburské.

Pro jiné dvoukopytníky zřizují se rozsáhlé parky s příslušnou budovou nebo stájem, v nichž zvěř klidně odpočívajíc přežvykuje nebo mláďata v prvých dobách odchovává. Jindy zase prohání se čile v ohradě podle libosti, dostavujíc se ke plotu a žebrajíc o chutný zákusek. Prodavačky mají pro ně různé pamlsky uchystány, my pak ne-

opomeneme koupiti za několik krejcarů kornoutek cukrovinek nebo chutný suchar a nakloniti si přítulné antilopy, soby a jejich přátelstvo.

Však neočekávejme za to vždycky vděku se strany chovanců. Lama alespoň brzy nás poučí o svých nespůsobech. Pozdě bývá prohlížeti si nápis: „Nechte mne na pokoji, kousám, plivám a prskám.“ A lama neplivá pouze sliny, ale vychrlí na nezkušeného hosta notný žvanec zelené traviny, že zajde chuť vábiti ji k sobě na dále. Proto káže opatrnosť přečísti napřed tajnou konduitu, jež varuje nás slovy: „kopám“, „trkám“ a p.

Bůvolům, zubrům, yakům a p. popřává se, by podle chuti vybroditi se mohli v rybníčku vedle svého chlévu.

Zajímavá jest domácnost klokanů, kteří pro svůj poutavý rozvoj životní byli svého času nejvítanějšími hosty v zoologických zahradách a předmětem vědeckých hádanek, jež teprve tady rozluštěny byly úplně.

Samička mívá obyčejně jenom jedno mládě, které nosí asi osm měsíců ve břišním vaku. A že pak klokani rozplemeňují se v zajetí pravidelně, mohl býti život novorozeňátka i rodičky náležitě pozorován. Tu ukázalo se, že mládě ve vaku nessaje vlastním přičiněním mléka mateřského, nýbrž že mléko samo vystřikuje mu do hubičky naduřenou bradavkou. Geoffroy pytvaje ten ústroj našel zvláštní sval. Znamenitý přírodozpytec anglický Owen činil pokusy, by dověděl se, mnoho-li činnosti jeví mládě ve vaku. I odtrhl je čtvrtého dne po vylíhnutí od bradavky. Mlaďátko pohybovalo nožičkami jen málo a nejevilo snahy dostati se opět ke bradavce. Za to matka byla všecka u vytržení hledajíc svého mazánka ve všech koutech svého vaku. Mládě pošlo za krátkou dobu. Při jiných zkouškách, které Owen a Leisler později konali, mládě od bradavky odpadlé ihned přissálo se k ní opět. Když klokánek dostává srsť, potom roste rychle; sedí-li matka klidně, vykukuje z vaku a čiperně prohlíží si okolí. Matka starostlivě si ho hledí nedopouštějíc, aby někdo se ho dotýkal. Ani sameček nesmí se potěšiti se svým potomkem, kterého matka hájí udatně: vrčí, kope a tluče ocasem. Mládě ovšem ihned zaleze při tom do vaku. Je-li k světu již podoben, odvažuje se hopkovati vedle mateře okousávaje traviny. Však šustne-li se cos, rázem hupne po hlavě do vaku matčina. Ale tam se ihned obrátí a s kuráží vystrkuje svou malou hlavičku.

V živé mám ještě paměti výjevy ze života mladých klokanů. Staří pro zábavu zápasí mezi sebou promyšleně a chytrácky. Na zadku spočívajíce objímají se předními běhy a čekají na vhodnou chvíli, by svého soupeře kopnouti mohli do břicha. Ale v tom okamžiku protivník mrštně zadkem uskočí, a hra nově se opakuje.

Nejživěji bývá ovšem mezi opicemi. Ve všech zoologických oborách bývá opičí domek diváky obležen a drobný svět dětský i lidé odrostlí všelikým spůsobem snaží se získati si náklonnosti opičího pokolení, podávajíce jim mandle, oříšky, ovoce a jiné pochoutky.

Však je to rej v ohromné kleci! Padesát a více různých opic laškuje mezi sebou šibalsky a každý kročej nový šprým a vtipné chytráctví. Ve spolek se honí, hašteří, na houpačce houpají, koulemi kutálejí, po stromě s větve na větev skáčí, jedna druhé v cestě překáží a družku dolů shazuje, soused souseda štípe, kouše, klofá, opičky

malé vážnějším tvářím z daleka se vyhýbají, a pouhý úšklebek starého paviana poděsí opičku kapucínskou, že strachy pronikavý skřek vyráží, až v uších zaléhá, v koutku pečlivá máť mazlíka svého olizuje, v kožiše mu cosi hledajíc, jinde zase rozdurděný vřešťan vztekle lomcuje řebříkem, že menší družky bojácně se k sobě tulí a odvahy si dodávají. Časem uvykají si různí druhové a jedni druhým vyhovují, jindy sobecky si vedou a pro maličkosť citelně se poličkují a koušou, hned zase smiřují se a přátelství uzavírají.

Přijímání nových údů do salonu opičího bývá velice zajímavo. Příchod nového hosta vzbudí veliké hnutí u všech domácích: všecko hrne se k nováčkovi, prohlíží si jeho zuby, nehty, silnější opice poškubávají ho za ocas (má-li nějaký) a než-li se naděje, octne se v pranici s celou vážnou společností. Nezbývá mu než následovati manýry opičí: velkým lichotiti a vylévati si zlosť na slabším pokolení.

Však opičí klece bývají též jevištěm krásných výjevů. Má-li ku př. samička pavianova, jež druhdy láskou obsypává třebas několik paviánů, slehnouti, zavře se do zvláštního obydlí a teprve po osmi dnech pustí se k ní ostatní, kteří plni touhy stojí u dveří. Nejprve vejde otec. Matka mu podá robátko k políbení, jež on potom vroucně objímá. Ostatní paviani rozsadí se kolem nich do kola, a pohybují pysky a mlaskají, že se zdá, jakoby si něco vyprávěli. Veliká radost září z tváří všech kmotrů, že podobné radosti patriarchalní u žádných tvorů nenacházíme. Snad jenom mezi bobry bývá novorozeně ode všech členů společnosti tak vroucně milováno.

Morální zachovalosť opičího pokolení tlumočí nejlépe napsaná vysvědčení rozvěšená po budově opičí: „Krademe“, „Pozor na řetízky a brejle.“

A co opice jednou uchopí, nepustí a nevydá po dobrém. Nepozorovaně dovede se připlížiti ke drátěné stěně až k samému divákovi, a vyměřivši okem vzdálenosť svého obdivovatele, mrštně prostrčí ruku sítí a bezpečně chňapne blýskavé okuláry, s nimiž zmizí někde vysoko u stropu. Pozdě dovolával jsem se sluhy, když meškaje v zoologické zahradě londýnské, takovým způsobem oloupen jsem byl o své brejle. Svižný magot dávno vyzkoušel číslo skel, nežli jsem se z překvapení zpamatoval. Rozumně tiskl je k očím svým, narovnávaje drátky jejich. Jiný opičák zočiv blýskavá skla a žlutou hračku své sousedky skokem octl se u magota a vyrvav mu rázem okuláry, utíkal s nimi o překot, aby uchránil je před smečkou závistníků. Teprve sluha učinil v kleci pořádek, já pak smutně prohlížel jsem corpus delicti — rozkousaný drát a přelámaná sklíčka.

„Pozor na řetízky a brejle!“ varuje nás před zlodějskou společností opičí, „Beware of pickpockets“ před lotry lidského plemene.

O hygieně, jíž dlužno šetřiti zvláště v domku opičím, pověděno bude doleji.

Na dravé ptactvo pohlížíme v zoologických zahradách smutně. Mnoho bylo již pro ně učiněno, ale přes to vše klece sebe prostornější skrovničkou jsou jim náhradou za volné ovzduší. Jen málokteří dravci dožijí se v zajetí přirozeného stáří, většina předčasně zachází postrádajíc osvěžování krve volným poletováním. Nejlépe se ještě daří pravým

supům, orlům a káňatům, jiní zakrňují pro nevhodnou potravu, neboť kus studeného masa nikdy nenahradí jim čerstvé a teplé zvěřiny. Ví se ze skutečnosti, že pokud na př. podávalo se mladým jestřábům maso ze zvířat čerstvě zabitých, mláďata utěšeně prospívala. Když ale pro nedostatek potravy krmili se nasoleným masem koňským, jestřábi pošli téhož dne, luňáci druhého jitra. Rovněž sokolové a nejbližší jejich příbuzní hynou za krátký čas. A přece sokolníci v dobách minulých dočekali se u svých chovanců dlouhého věku vycvičujíce je k honbám a užívajíce jich k lapání volavek, divokých kachen, hus a j. zvěře pernaté.

Na dvoře českých panovníků věnovala se sokolnictví*) veliká péče, a značný náklad povoloval se na sokolny, vrchní sokoláře a sokolníky. Kromě sokolů vpravováno bylo to učení také krahujcům. Sokol raroh Polákům byl vzácným, kteří zajíce jím honívali. Odtud, že řídký býval, stalo se polským příslovím, „Rządki jako rarόg." Český sokol neméně vážen byl jsa „nejučelivější, nejvíce člověku přítulný, šlechetný i srdnatý; nebojí se ani smrti, ani se nestrachuje odvážiti se na své soky i největší ptáky" — jakož napsal Bohuslav Balbín o sokolech z posvátného Řipu, „kam čihaři až z Burgundu docházeli."

Chovati a cvičiti sokoly bylo zajisté uměním pracným a zdlouhavým a sotva by se bylo užívalo sokolů na dále, kdyby v zajetí záhy byli hynuli. Ano jsou toho doklady, že sokol znamenitého věku se dožil, moha se za zvěří volně proháněti. Není pochybnosti, že by podobným dravcům lépe šlo živobytí k duhu, kdyby poletovati mohli s příbuznými společně ve velikých voliérách jako ptáci kurovití, bahňáci a j. Také ochočení některých dravců, kteří by svobodně pohybovati se mohli v zoologické zahradě, snadno bylo by lze provésti.**) Víme z vlastní zkušenosti, kterak poštolka od mladosti své chovaná na pouhé hvizdnutí poslušně se dostavila kroužíc nad naší hlavou a sedajíc na rámě nebo na ruku.

Pro dravce noční, pro sovy, staví se v zoologických oborách soví hrady a zříceniny, v jejichž troskách v zajetí chovají se výři, sýčkové a jiné sovy. Ale proto přece život jejich je pouhým stínem. Úzké brlohy a skuliny jsou ovšem útulkem sovího pokolení, kde po čilém životě nočním odpočívá ukrývajíc se před světlou září sluneční a před zrakoma ptáků denních. Však vlastní život a práce sov plny jsou hbitých pohybův a třepetání, a toho třeba míti na mysli a neuzavírati jich po všecken život ve skrýších přílišně obmezených, kdež chtěj nechtěj musí čistotná sova žíti u páchnoucího výkalu svého, jejž ve volné přírodě vyklizuje co nejbedlivěji. Lépe bude sovám svědčiti, až místo nákladných hradů dostane se jim rozsáhlých ohrad drátěných s dutými stromy nebo s umělými slujemi v nevelikém skalisku.

Ještě jinak mohlo by se dopřáti výrům a menším sovám zotavení. V zoologických zahradách nebývá o potkany a myši nouze, ano v některých oborách jsou pravým dopuštěním hubíce kuřata a kachňata ve

---

*) Fr. Špatný: „Užívání ptactva k honbám. „Časop. pro chov a cvičení psů, 1883, čís. 2.— Zábavy myslivecké III. díl. str. 145. — Vesmír 1873, str. 124, 134.

**) Ph. Martin: Die Praxis der Naturgeschichte. Weimar 1878, III. Th. p. 134.— Zoologischer Garten IX., p. 419—420.

ptačích ohradách. Nejbezpečnější policií bylo by několik sov nebo výr, jimž by se svěřiti mohl dozor za doby noční ve volièrách, jejichž posádka uzavříti by se mohla v sousedních kurnících a domkách. Za dne mohla by místa býti vyměněna a sovy do domků přeloženy, kdež by rovněž brzy vyklidily všecku nepovolanou čeládku. Tím spůsobem na př. usmrceno bylo v zoologické zahradě ve Frankfurtě 468 krys za jediný rok (1879.)

Papouškům nevede se v zoologických zahradách až posud lépe než ptákům dravým. Stav jejich je týž jako zajatých soudruhů jejich v kočujících menažeriích. Prostá klec s obvyklým kruhem kovovým truchlivou je náhradou za volnosť v teplé přírodě, a gymnastické produkce skvělých arasů nebo kakadů stěžují se přikováním, v němž nebozí prožíti musí všecken věk.

Proto nedaří se obecně plemenění velkých druhův, ač zdařilo se tam, kde papouškové mohou volně prolézati dutiny stromové a hašteřiti se letmo v ohradách prostorných. Tu teprve zjevují nám své opičí vlastnosti hrajíce si s kamarády na schovávačku a podivuhodné hry jiné provozujíce.

Prodlévati v obydlí papoušků dlouho bývá hroznou mukou. Papouškové náhle se vzruší naším příchodem, a začne-li jeden, spustí hned ostatní hlučným sborem a pokřikem protivným, že navštěvovatelé vyhýbají se té pestré havěti.

(Pokračování.)

Ideály.

Báseň

Fr. Kvapila.

Přiletěly k duši jako drobné pýří,
hvězdy v temné kštici, písní zvonil ret,
v hlavě divným ruchem trýská to a víří,
jako v máji zašlém, v kouzlu mladých let.

Kdo jste, hosté vzácní? Kam váš rej se chýlí?
— Vesmírem všech věků hřmíme jasem, tmou,
nami lidské srdce směje se a kvílí,
s námi v číši mládí zlatí snové jdou.

— U kolébky děcka pějem dumku hravou,
v slze matky třpytne veselý náš smích,
čelo muže laurem věnčíme a slávou,
v hrob mu dýchnem klid a vzpomínku, když ztich'.

— Nade vřavu lidstva věsíme svá křídla,
co v nich per, to duh a paprsků a krás,
srdce k sobě táhnem v štěstí věčná zřídla,
než nás ruka strhla — prchnem k dáli zas.

— Ve věčném tak shonu houpáme se v zoři,
marně člověk zmámen chce nám patřit v zrak,
nové hrady zlaté před ním rej náš tvoří,
v skálu vrhnem růže, hvězdy v černý mrak.

— Voláme: Jen k výši dej se hrdým letem!
A když v touze marné dolů zdrcen pad',
skráň mu obsypáme nových tužeb květem,
v ucho šeptáme mu: Dnes ne, zítra snad!

— Ale rej ten stálý, věčná tato změna,
plná sklamání i štěstí, plná běd,
v tůni časů znikne — a čím člověk stená,
rozpučí v máj zlatý, ztaví sníh i led.

— Bude skutečností, sen co zdá se vratký,
jarem zazvoní to v lidstva šírý kruh,
a když k hvězdám vzlétne — nevrátí se zpátky,
v náruč nekonečný sám jej strhne bůh!

Lidské srdce.

Báseň

Irmy Geisslovy.

nekárejte srdce člověka,
je lepším oné chladně hrdé vědy,
jež učí o něm: planě vzplápolá,
a vždy v něm klam a zrada naposledy.

Jak mýlíte se! Rozum hněvá se,
čest uražená pomsty sobě žádá,
leč naposledy srdce promluví,
a rosa soucitu se v oko vkrádá.

I před popravou ještě zločinec,
kdy svému děcku tiskne políbení,
ó věřte mi, je lepším člověkem
než kněz, jenž odepřel mu rozhřešení . . .

Nebyla z nás.

Báseň
Otakara Bystřiny.

Když ponejprv jí ve světě se zastesklo,
a slunce v první slzu drobnou zablesklo,
jež z očka chrpového v líc jí skanula,
a poprvé když matka bídná vinula
to čílko bílé k ňadrům, hlavičku tu kadeřavou,
kdož stáli kol, ti všichni potřásali hlavou
a pravili: Ta není z nás!

A dítě rostlo. Bylo jako květů dech,
ba přelud růžný v mlhavých jak snech,
že divem bylo všem, zkud této krásy jas.
Tak šťastných dětských her když přiblížil se čas,
šla mezi družky s úsměvem. Což obličej však zblednul,
když viděla že konec hře, jak dav ji dětí zhlednul,
když zaslechla: Ta není z nás!

Pak přišel lásky čas, a roj těch sladkých tuch,
jež blahem hruď a vůní kol nás plní vzduch:
a byla krásna, jako vzácné perly třpyt.
Však nejsmělejší hoch, když kol ji viděl jít,
zřel ručku z úbělu a líc, jak plane květem máku,
a hledy ponořil v tu závratnou hloub jejích zraků:
děl s povzdechem: Ta není z nás!

A míjel čas, za rokem dlouhým plynul rok —
to bůh sám ví, jak byl jí krutým jejich tok,
co vytrpěla bolů, nevýslovných běd,
než navždy umlknul ten růžný, krásný ret.
A u ní s dechem stajeným když stáli naposledy,
a zřeli, jak i v smrti krásným obličej ten bledý,
si šeptali: Nebyla z nás!

Když jsme táhli na Paříž.

Vojenská novella.

Napsal

Pavel Albieri.

I.

Od Thorigny hnal se po mostě přes Marnu husarský poručík se dvěma jezdci, div hlavu nesrazili. Most byl celý rozbitý, bez zábradlí, jak jej zanechali Francouzové při svém ústupu a jak jej přední voj veliké armády knížete ze Schwarzenbergů poněkud opravil. Jeden husar krvácel na krku a sotva se držel na koni.

Podél levého břehu řeky stál v nerovných řadách celý osmý, tehdáž český pluk těžkých kyrysníků. Plukovník Berger a podle něho stařičký maire městečka rozdávali potřebné rozkazy vzhledem k ubytování v Lagny. Koně byli prozatím uvázáni u kolíků v nepřehledné dlouhé čáře a pomalu se krmili špatným mokrým senem. Na oves nebylo ovšem již po několik dní ani pomyšlení.

Husarský poručík zahnul přímo sem a k plukovníkovi, před nímž tak prudce zarazil, že by byl málem přeletěl koni přes hlavu.

„Válečná francouzská pokladna,“ volal, ani neseskočiv a zapomenuv i na povinný pozdrav, „ujíždí nyní za Thorigny směrem k lesíku, na západě odtud, k Paříži.“

„Hrom a blesky!“ vzkřikl plukovník a pustil papíry, které držel v ruce, do bláta.

„Jedou polní cestou asi na deset minut severně od Thorigny,“ pokračoval poručík sotva dechu popadaje. „Těžký cestovní kočár, jak je mají ve francouzských štábech. Obhlížel jsem okolí, když jsem jej spatřil sotva na pět set kroků před námi. Na kozlíku seděl francouzský voják, v zadu také. Kdo je uvnitř, nevím. Pustili jsme se za nimi, ale voják vzadu střelil. Zde Pista byl trefen do krku — nebylo naděje, že bychom je sami dostali.“

Plukovníku zasvítily oči; vrtěl hlavou, tluka jízdeckým bičíkem do vysokých bot.

„Vše?“ tázal se jen.

Husar přisvědčil.

„Šestá eskadrona na koně!“ zvolal plukovník sám silným hlasem. „Rychle!“

„Snad nebude tolik zapotřebí!“ dovolil si podotknouti husarský poručík.

Plukovník se naň jaksi podivně podíval a pravil pak mrzutě:

„Krajina je nejista. Jednotlivé francouzské oddíly toulají se kolem. Lépe více lidí než méně. Vy, poručíku, doveďte eskadronu na stopu kočáru!“

A práskal znovu bičíkem v horečné netrpělivosti.

Eskadrona již jela kolem, až bláto vysoko stříkalo.

„Velebný pane,“ obrátil se v tom plukovník na polniho kaplana, pátera Kalinu, který stál s plukovním lékařem nedaleko něho, „doprovoďte, prosím, rytmistra Skálu pro případ, že by třeba bylo smluviti se s Francouzi!“

Páter se jen uklonil a vyšvihl se ihned na koně. Co měl dělat? Odmlouvání nebylo dovoleno. Ve dvou neb třech minutách byla eskadrona i s páterem a průvodčími husary již za mostem a zmizela za baráky v Thorigny.

Bylo kolem páté hodiny v březnu, tedy skoro již na konci dne. K tomu bylo nebe hrozně zamračeno a večer musil nastati co nejdříve. Od severu vál studený vítr a všude bylo po několikadenním dešti děsného bláta. Některá cesta, zvláště ona polní, po níž se v brzku pustila eskadrona, podobala se spíše rybníku než čemu jinému. Brázdy polí po obou stranách cesty byly plny vody a k tomu jaké vody! Několik jezdců, kteří musili jeti tudy, aby chránili boky eskadrony před náhlým přepadem se strany, nemohlo ostatním ani stačiti, neboť koně zapadali chvílemi až po kolena. Okolo sta kyrysníků hnalo se tou smutnou krajinou, jak rychle jim jen bylo možno. Celé kusy bláta litaly stále až nad hlavy jezdců a v malé chvilce byli koně, oblek i zbraň, ba i helmy cely pokryty kalem. Některý dříve lesklý kyrys vypadal jako bys jej do bahna smočil, na mnohém koni pak nebylo lze ani barvu rozeznati. Pláště byly svinuty, neboť každému bylo při tom kvapu dosti teplo i na vzdor mrazivému větru.

Husarský poručík ukázal rytmistrovi místo, kde kočár viděl, nalezl i koleje po něm a pak zůstal zpět, maje před sebou jinou povinnost. Kyrysníci stíhali ozbrojený povoz sami směrem k pomponneskému lesíku, kamž dorazili dříve než uplynulo čtvrt hodiny. Koleje bylo stále viděti, ačkoliv někdy zmizely na několik sáhů v kalužině. Zvláště v lesíku byly ještě zřetelnějšími. Kyrysníci opustili zde bahnitou cestu a jeli pod stromy, pokud jim to dovolovalo nízké křoví, pokrývající hustě ve všech těchto lesích vlhkou půdu. Lesy kolem Paříže mají bujný podrost a jsouce bez výminky listnaty, nehodí se právě dobře pro pochod jízdy. Přes to eskadrona rychle pokračovala, aby urazila onu vzdálenost mezi sebou a kočárem. Tento nemohl nikdy tak rychle ujížděti jako jezdci, třeba těžcí. Husar byl rytmistrovi vypravoval, že má záhadný povoz jen dva koně, které asi bahno řádně unavuje. Proto přece rytmistr Skála pobízel neustále lidi k pospěchu a nepřestal bodati svou ryzku, která se namáhala seč byla. Nic nedbali na ty tisíce

kapek, jež se na ně řítily s mokrých stromů. S každého vojáka bláto jen kapalo.

Páter, rozmrzelý nad tím, že se musil vydati podvečer na tak nepříjemnou výpravu, jel zrovna za rytmistrem podle nadporučíka Halíře. Nepromluvil z nich nikdo po celou tu čtvrt hodiny mimo rytmistra skoro ani slova. Nyní teprve pobídl páter Kalina svého koně a octnuv se po rytmistrově boku, pravil mu s úsměvem:

„Šetřte přece poněkud naše koně! Což nemáte pro ně ani trošku citu?“ —

Rytmistr Skála se rozmrzele ohledl, ale vida, že se kaplan usmívá, usmál se ihned také. Byl to velmi dobrý člověk přes svůj zamračený zjev a přísné oči.

„Těžko míti cit pro koně,“ odpověděl, krče rameny, „když nesmíme ho míti ani pro sebe! Rozkaz je rozkaz. Víte, čeho bych si dnes přál?“

„Čeho pak?“

„Aby se tak stal dnes s námi zázrak jako tenkráte, podle vašeho posledního kázání, s těmi Amalekitskými, když se s nimi na poušti židé rvali.“

„Jak to?“

„Nu, abych si mohl prodloužiti den podle své vůle. Tam ten prorok, nebo kdo to byl, dal ruce vzhůru. Já bych se dnes za tím účelem postavil třeba na hlavu.“

„A proč?“

„Proč? Za hodinu nejdéle máme tmu a do té doby máme zajisté co dělati, abychom kočár dohonili. A pak ta pěkná cesta zpět, tímto zpropadeným lesíčkem za tmy, bláta, zimy a zlosti. Jako bych to věděl, že se vlečeme nadarmo.“

„Nu, to se nedá ještě tvrditi,“ odpíral páter.

„A kdo ví ještě, je-li to pokladna!“ bručel rytmistr. „Celá francouzská armáda nemá už dávno ani vindry a byla by společností bláznů, kdyby vozila s sebou prázdné pokladnice. Ty mohou nechati všude, nikdo jim jich nevezme.“

„To je pravda, ale pomyslete, že s kočárem jeli vojáci se zbraní! Kdož ví, kdo se tam nalezá? Snad nějaký generál neb jiná vysoce postavená osobnost, která by nám přišla vhod a . . .“

„Víte, co mi napadá?“ vytrhl ho náhle rytmistr. „Což aby jel v něm — tak sám císař — Napoleon? Nebylo by to možno? Má hrozně smělé nápady a u něho nedivím se dnes již ničemu.“

„Ale proč by jezdil tudy právě kolem našich stráží?“

„Člověče, neznající strategie, nemluvte tak do větru! Podobné otázky může člověk jen od vás slyšeti. Což nevíte, kterak se mají všecky věci? Napoleon oddělil se s polovicí svého vojska již dne šestnáctého tohoto měsíce svévolně od Paříže, táhna od Châlonsu k Vitry a Saint-Dizieru. Chtěl tím snad splésti naše pány jenerály a odvrátiti je od pochodu na Paříž, na kteréžto straně zůstali jen dva milostpáni francouzští maršálkové, Marmont a Mortier, se svými rozbitými sbory, aby chránili pro první chvíli francouzskou metropoli. Manévr se mu však nepodařil, kníže Schwarzenberg i jenerál Blücher a kozáci postu-

pují dále. Napoleon je však příliš chytrým, než aby neviděl nebezpečenství. Nebylo by to tedy pranic divného, kdyby hleděl tak proklouznouti tudy, nejkratší cestou, našimi vojsky do věrné Paříže."

Páter Kalina se k výkladu rytmistrovu jen usmíval.

„Máte trochu příliš ohnivou fantasii," pravil k němu žertem, „a smělé myšlenky, pane rytmistře."

„Napoleon má však ještě smělejší!" odsekl rytmistr. „Místo aby nás někde dalekou odchýlkou objížděl, pustí se vždy nejraději nebezpečnou třeba cestou středem nepřátelského postavení. Tam ho nikdo nehledá, tam může nejlépe proklouznouti. A toho mi nikdy nevymluvíte! Halou, hoši, žeňte koně do úpadu! Možná, že dostaneme samého francouzského císaře!"

Kyrysníci poslouchali, koně utíkali a nutili se, co jim jen síly stačily a rytmistr stále vykládal. Pustil válečnou pokladnu z mysli a přemýšlel o císaři. Nechali ho ostatně brzo být a jen mlčky kývali, když se na někoho obrátil.

Vyrazili z lesa a v tom uslyšeli hukot děla. Mimovolně se všichni zarazili a utišili bez povelu. Sám rytmistr zapomněl na pobízení.

„Pst, hoši! Co se to děje?" zvolal udiveně. „Rána byla z nedaleka, sotva tři čtvrtě hodiny nejdále odtud."

„Od severu, od Claye nebo Villeparisis," podotkl páter.

„Jak to víte?"

„Vždyť od severu věje vítr a proto jsme ránu slyšeli tak zřetelně přes všechen náš lomoz. Claye pak leží v tu stranu. Jsem zde znám."

„Vy?"

„Ano, já. Byl jsem zde již před sedmnácti lety!"

„Vy?"

„Nu ano."

„Ah, a proto já se vždycky divil, jak dobře umíte francouzsky. Chtěl jsem se vás několikráte již ptáti a vždy jsem zapomněl. A co jste, prosím vás, tady v té končině dělal?" vyptával se zvědavý rytmistr, kynuv svým lidem k další jízdě.

„Byl jsem po campoformijském míru po deset měsíců v Paříži," vypravoval páter. „Dostudoval jsem tenkráte piaristské gymnasium ve svém rodném městě a měl jsem pár set zlatých po rodičích. Něco mne hnalo stále do světa a na prvním místě do Paříže, kterou jsem si až báječně představoval."

Zatím zahřmělo ještě několik ran a chvilkami bylo slyšeti drobnou střelbu z ručnic.

„Bijí se ostře," přerušil rytmistr páterovo vypravování. „Skoro mám strach, abychom nepadli nějaké zaběhlé francouzské setnině do rukou! Máme však rozkaz! Dále, hoši!"

A eskadrona uháněla nyní po polích dále do mírného návrší směrem k Chelles a Montfermeilu. Jelo se zde lépe, poněvadž bahno mělo kam odtékati, valíc se do širokého údolí.

„Nu, a co dále?" vyzvídal po chvilce znovu rytmistr na páteru Kalinovi.

„Co dále? Jednoduchý příběh. Sebral jsem peníze, bylo to dvanácte set zlatých stříbra, a šel jsem pěšky do Paříže. Francouzsky

jsem již poněkud umèl z domu a cestou jsem se ještě přiučil. Žil jsem skromně a mnoho jsem neutratil. Přišel jsem do Paříže právě v době, kdy vypravovali direktoři Bonaparta, tehdáž mladičkého jenerála, do Egypta. Život zde byl velmi pěkný. Naučil jsem se brzo plynně francouzsky, procházel jsem se, studoval, bavil se. Po desíti měsících měl jsem však již jen šedesáte zlatých. Opustil jsem tedy tichý svůj pokojík v malém hôtelu v ulici Tournon, blíže luxembourgského paláce a odebral se pěšky nazpět do Čech. Tam jsem vstoupil do semináře, byl vysvěcen, ale nedalo mi to, abych zůstal jako kněz klidně živ. Vstoupil jsem k vojsku za kaplana, abych se tak přece aspoň někam ještě podíval. Bohudíky, mám toho již dost za sebou, až mne to někdy mrzí."

Rytmistr se smál a chválil vojenský život jako nejlepší na světě. Sešedivěl v něm.

„A kolik je vám let nyní, velebný pane?" tázal se ještě.

„Hádejte."

„Nu, na koni sedíte jako dvacítiletý, ale vlas máte tu a tam již šedivý, jako mnohý čtyřicátník. Abych vám neublížil, pravím pět a třicet."

„A dva k tomu. Uhodl jste skorem. Ve dvacíti letech byl jsem v Paříži. Těším se již opět na ni, ač vzbudí tam ve mně snad mnohé místo všeliké smutné upomínky."

Páter se odmlčel.

Střelba zněla dál, ale nebyla právě nejsilnější. Děla, která hučela, považoval zkušený rytmistr za pruská.

„Máme si dnes opět podati s Blücherem ruce," vysvětloval páteru, „jako poprvé před třemi dny u Fère-Champenoise. Schwarzenberg a monarchové budou dnešní noci již nejspíše v Meauxu. Proklatý večer, už se začíná ukazovati."

Vskutku, vrchol návrší byl již nějak nejasným. Mladý poručík Smutný se svými šesti kyrysníky, tvořícími předvoj eskadrony, stali se jen nejasnou pohyblivou skupinou nahoře. Jen hřebeny helmic jejich se ještě trochu odrážely od toho šedivého nebe, obtěžkaného jediným velikým mrakem, přikrývajícím celý obzor.

Nyní šlo to poněkud příkřeji. Všichni musili sestoupiti a brouzdati se blátem, vedouce koně za úzdu. Kopyta těchto často se smekala po vymletém kamení a koně klopýtali a sjížděli s vršku zpět. Bylo třeba velké opatrnosti, aby se nestalo nějaké neštěstí. Vojáci však měli v tom ohledu již dosti pracně nabytých zkušeností.

„Vidíte," ukazoval rytmistr svému nejbližšímu okolí, „zde musili vůz strkati do kopce. Jest viděti zřetelně stopy tří lidí, kočího a dvou vojáků bezpochyby. Ovšem, císař nebude tlačiti kočár! Ale již daleko asi nebudou."

Došli konečně až na vrchol kopce, kde na ně chvilku předvoj čekal. Po celém, pomalu se již zatemňujícím obzoru nebylo lze ničeho spatřiti. Nikde nic, co by upomínalo na stíhané lidi, než opět ony koleje a šlépěje šesti noh. Pomalu nebylo však již dobře viděti s koně na zem a stopa musila v rostoucí tmě brzy úplně zmizeti.

Krajina byla pusta. Na levo i na pravo malé pahorky, holé téměř, a jen tu a tam naskytla se skupina lesních stromů. Blátivá polní cesta

šla šikmo dolů s kopce a mizela v nevelikém údolí. Zpátky na levo ležela vesnice Brou. Okolí pařížské nebylo v roce 1814 ještě tak živo jako nyní a tak hustě obydleno. Zvláště tato strana, netěšící se poměrně příliš kráse přírodní, východ pařížský, byla dosti zanedbána, neukazujíc právě mnoho na blízkost světového města, které ostatně leželo odtud tehdáž ještě více než čtyři hodiny daleko. Zvláště pak místa, která se nenacházela přímo na štrasburské silnici, vlekoucí se podél pravého břehu klikaté Marny, byla malá a smutná. Les bondský netěšil se chvalné pověsti a teprve železné dráhy uvedly do této krajiny větší život.

Údolí před kyrysníky bylo úzké.

„Snad na druhém kopci přece něco uvidíme,“ povzdychl si rytmistr a znovu dala se eskadrona do namahavého rychlého pochodu.

Byla-li cesta nahoru nepříjemnou, byla dolů tím nebezpečnější. Několik koní a mužů upadlo. Dole pak čekalo je jiné potěšení. Údolím tekla celá bystřina špinavé, hluboké vody, přes kterou musili se broditi. Vsedli na koně a pustili se do ní. Na nejhlubším místě sáhala voda koním až po břicho. Přes všecku krásu vojenského života, tak vychvalovaného rytmistrem, nelíbilo se to ani nejposlednějšímu kyrysníku, samotného rytmistra nevyjímaje. Střelba v dálce jakoby nějak utichovala.

„Což aby tak hnali Prušáci Francouze sem v tuto stranu?“ rozumoval rytmistr a nikdo mu neodporoval.

Koleje kočáru zatáčely se nyní na sever, podél bystřiny.

„Musíme je sledovat, dokud je aspoň poněkud uvidíme,“ znělo rozhodnutí velitele eskadrony.

Soumrak stále rostl a rostl. Valil se takořka z údolí proti jezdcům. Bylo hrozně neveselo, nepřívětivo. Předvoj, jedoucí dvě stě kroků před eskadronou, již jen se kmital v rytmistrových očích.

Najednou padla na blízku rána z ručnice.

Hned za ní druhá.

Předvoj i eskadrona stanuli. Od předvoje odtrhl se jeden jezdec a přiletěl k rytmistrovi.

„Poslušně hlásím, střílí se na nás z lesíka! Pan poručík je střelen do ramena!“

„Dvě rány!“ zvolal rytmistr, jenž byl v první chvíli se zachvěl a hrozně zbledl. „Vyhráno, to je kočár. Pistole do ruky, palaše také! Hurrah, na kočár!“

Eskadrona utvořila mžiknutím oka šik a již se hnala klusem v před, aby co nejdříve dorazila k cíli. Zbraň hrozivě řinčela, kyrysníci pobízeli koně plochou palašů. Rytmistr jel v čele, nadporučík zůstal s desíti jezdci v záloze. Páter jel pomalu za eskadronou.

II.

Poručík Smutný spadl s koně a jeden kyrysník odnášel ho na svém hnědouši stranou, aby měla eskadrona volnou cestu. Tato řítila se neodvratně v před jako divoký proud, aby co nejdříve spatřila skrytého nepřítele.

Rytmistr viděl před sebou větší skupinu stromů, vzdálenou asi tři sta kroků. Byl na rozpacích, má-li se tam vrhnouti s celým šikem anebo pokusiti se . . .

V tom padly nové dvě rány. Dva kyrysníci klesli.

„Aha, nabili opět!“ zvolal. „Nedáme jim více času. Hrrr!“

V několika okamžicích octli se u lesíka, ale z tohoto padly ještě tři rány, rány z pistolí, nebylo však hned viděti s jakým účinkem. Stranou od cesty stál pod stromy kočár, ale bez koní. Za stromy kryli se dva francouzští pěšáci. Rozezlení kyrysníci vrhli se jako dravci na ně. Jeden bránil se bodákem, byl však ve vteřině rozsekán. Druhý odhodil sice zbraň, ale byl by ho potkal týž osud, kdyby ho byl v osudném okamžení nezachránil páter Kalina postaviv se v pravý čas před něho. Jeden kyrysník spoutal na to Francouze úzdou.

Asi dvacet kroků dále stál kočí s oběma unavenými koňmi. Byl to vesnický hoch v modré, volné blouse, a chtěl se, ubožák, bránit proti kyrysníkům dlouhým bičem. Obdržel šrám na hlavě a byl také zajat.

Zatím přistoupil rytmistr ke kočáru, jehož dvířka byla zavřena a okenice spuštěny. Zdál se býti prázdným, nikdo se v něm neozýval. Rytmistr uhodil tedy šavlí do okna, že se rozletělo na tisíc kusů.

„Parbleu!“ ozval se zvnitřku nějaký pohněvaný hlas.

Hlas tento byl hlasem — ženským.

„Hahaha!“ smál se mrzutě rytmistr a otevřel nyní za všeobecné zvědavosti okolních kyrysníků prudce dvířka. „Vystup, ženský Napoleone, a vzdej se. Není ti to nic platno!“

Slova tato pronesl rytmistr ovšem německy, neuměje francouzsky.

Jaké však bylo jeho udivení, když z kočáru ozvalo se také německy, třeba že lámaně:

„Císařský důstojník mohl by se chovati zdvořileji k dámám! Je hned viděti, že nejste Francouzové!“

Hned na to vystupovala z kočáru vysoká dáma štíhlého vzrůstu, v cestovním šedivém šatu a zastřena hustým závojem.

„Vystup, Aureo,“ pravila dovnitř francouzsky, „neboj se ničeho! Nic se nám nesmí státi!“

A podávala ruku druhé dámě, oblečené úplně stejně s ní, ale pokud dalo se hned na první pohled souditi, mnohem mladší. Tato se chvěla na celém těle, halíc se do velikého šálu.

Všichni i s rytmistrem ztichli, dívajíce se na obě dámy, tak nepříjemně a nevlídně vyrušené z jich cestování. I páter přiblížil se ke skupení.

„Prosil bych za nějaký průvodní list a maličké vysvětlení,“ pravil konečně rytmistr.

„Průvodní list?“ odpověděla starší dáma pohrdavým tonem. „Mezi francouzským vojskem dámy průvodního listu nepotřebují a u císařských by jim byl opět málo platen. Nejlepší průvod zde jest eskadrona gardy.“

„Aj, aj!“ zlobil se rytmistr, „tedy jsme takoví barbaři! Víte-li pak ale, madame, že bez průvodního listu a s takovým odporučením, jako jsou dva francouzští vojáci, musíme vás dovésti do našeho stanu jakožto zajatce?“

Dáma se zarazila.

„Od které doby,“ tázala se po chvilce uraženě, „vedou Rakušané válku také se ženami?“

„Bohužel musí se často říci, že tomu tak jest,“ odpověděl rytmistr s úšklebkem, neboť taková řeč dámy té ho zlobila, „ale jsou to právě ženy, které ji samy začínají. Což není ženský špehoun nebezpečnější než mužský? Nemáme však nyní času k disputacím o takových filosofických otázkách. Večer je na krku, do Lagny je daleko. Hoši,“ obrátil se ku kyrysníkům, „prohledejte vše, a přineste mi zvláště nalezené zbraně.“

Starší dáma se zlobila, mluvila o bezpráví a násilnictví, ale nikdo si jí nevšímal mimo čtyři kyrysníky, kterým kývl rytmistr, aby dali na ni pozor. Vidouc marnost svého úsilí, počala po francouzsku konejšiti mladší svou družku a vykládati jí celé postavení, v němž se nyní nalézaly. Tato začala tiše štkáti, objímajíc ji.

Rytmistr prohledl oba mužské zajatce, zabitého Francouze a pak se ptal na ztráty svých kyrysníků. Poručíkova rána nebyla tak zlou, jak zpočátku se zdálo. Spadl s koně spíše leknutím než poraněním. Jeden kyrysník byl raněn na noze, druhý na ruce, jeden pak dočista zabit. Byly to poměrně dost těžké ztráty při tak malé šarvátce!

Po chvilce byly všechny zbraně, pokud se dalo souditi, sehnány. Byly zde obě ručnice vojáků i s bodáky, a pak vystřelená karabina kočího. V kočáře samém nalezeny dvě dlouhé jízdecké pistole, z nichž bylo také střeleno.

„Pět osob, pět zbraní!“ pravil nyní rytmistr přísně, veda kočího a zajatého vojáka k oběma dámám zpět ke kočáru. „Shoduje se. Každý dal tedy ze své zbraně ránu, vojáci pak po dvou. Kolik ran slyšeli jste, hoši?“ ptal se kyrysníků.

Jedni pravili šest, druzí sedm. Po delší hádce shodli se všichni na tom, že bylo ran sedm. Kyrysníci sami ani nestřelili.

„Vše se shoduje,“ mluvil rytmistr. „Velebný pane, buďte tak laskav a posloužte mi za tlumočníka mezi těmito hochy. Madame, prosím, račte se chovati tiše a rozumně.“

Rytmistr se vyptával kočího a vojáka páterovým prostřednictvím.

„Kolikráte jsi vypálil?“ tázal se kočího. „Bylo vypáleno sedm ran!“

„Já jsem nestřílel!“

„Dobře. Kolikrát vojáci?“

„Kolikrát, nevím! Jen oni však stříleli.“

„Lžeš, zbabělče!“ zvolal voják. „Každý z nás vypálil jen třikráte! Sedmou ránu vypálil kočí!“

„Není pravda!“ volal kočí v smrtelné úzkosti, neboť věděl, co to znamená pro civila, střílеti na spojené vojsko. „Vojáci vypálili jen každý dvakráte! Ony tři rány vypálila zde madame! Milosť!“

Páter Kalina vše přeložil.

„Ah tak,“ přisvědčoval rytmistr vážně, „madame také střílela? Inu ovšem, právě si myslím, vždyť pistole nalezeny v kočáře. Mohl jsem to hned určitě říci! Co říkáte tomu, madame? Jest to velmi povážlivé!“

„Nuže,“ odpověděla rozhodně, „když jsem od těch zbabělců, chránících jen sebe, již podle zrazena, pravím přímo, že jsem vypálila obě pistole, nalezené v kočáře. Více nemám co mluviti!“

Madame pronesla tato slova zmužile, vrhajíc při tom potupné pohledy na vojáka a kočího.

„Kdo tedy vypálil sedmou ránu?“ tázal se rytmistr.

„Kočí ze své karabiny. Nezasluhuje, abych ho chránila, bídáka. Jen pro šetření jeho koní jste nás dopadli. Mohli jsme býti již v Montfermeilu. Pro jeho hlouposť jsme také zbloudili a padli na vaše stráže.“

„Mám nyní již dost vysvětlení, madame, pro první chvíli,“ pravil rytmistr. „Ostatní se objeví v Lagny nebo až v hlavním staně knížete. Je to mrzutá, nepříjemná věc, ale rozkaz, služba! Sám čert napískal plukovníkovi do uší, aby poslal na ten ženský hon právě mou eskadronu!“

„Tedy trváte na svém úmyslu, vléci dvě ubohé ženské až do Lagny?“ mluvila ještě madame, zanechavši náhle své příkrosti. Chtěla snad rytmistra přemluviti vidouc jeho mrzutost nad celou příhodou. „Vždyť jest to velikou nešetrností!“

Čekala napjatě na odpověď.

Rytmistr pokrčil však jen rameny.

„Prosím, abyste mne, madame, ušetřila podobnými řečmi. Voják zná jen rozkaz a ten velí, aby každá civilní osoba, dopadená se zbraní v ruce, tím spíše pak ta, o které bylo dokázáno, že střílela na císařské vojsko, ba docela škod mu spůsobila, byla bez milosti pověšena. K takové přísnosti dohnali nás ti vaši zběsilí sedláci, kteří přepadají naše sbory v každém druhém lesíku. I já bych měl právo tak učinit, nikdo by mně nesměl nic vyčítati, ani mé svědomí ne. Bojím se však právě jen tohoto a vedu vás proto do Lagny, ať tam činí si plukovník, jak se mu zlíbí. Jest to největší ústupek, který jsem vám mohl učinit, bera ohled na to, že jste dáma, a k tomu jak zřejmo dáma pocházející z lepších kruhů. Vydávám sám sebe pokárání!“

„Jsem ženou plukovníkovou!“ podotkla madame. „Žádám za příčinou tou za všechnu možnou šetrnost!“

„Pak ale chovejte se také, jak slušno v tomto případu. Každý další váš podobný pokus o vysvobození je marným. V Lagny si pak dělejte, jak se vám zlíbí, nyní však prosím, abyste se odebrala do kočáru i se svou průvodkyní, která snad poslouží vám za svědka. Prosím také, abyste po případě šetřila mých rozkazů na cestě!“

Madame chtěla ještě něco pronésti, ale rytmistr již odcházel, aby dal potřebná nařízení k návratu. Jeden z kyrysníků, stojících u ní na stráži, připomenul jí rozkaz. Madame zaťala rty, prohodila něco nepříliš pěkného a kynula své mladší společnici, aby usedla nazpět do kočáru. Tato dosud tiše štkala. Madame vstoupila za ní a kyrysník zavřel dvířka.

Eskadrona se opět seřadila, opouštějíc lesík, či spíše jen malé skupení asi třiceti buků. Dva kyrysníci vedli podle svých koní oba zajatce hrozně chvílemi naříkající. Bylo stále třeba přísného zákazu, aby nebyl dělán zbytečný poplach. Kočímu řekl konečně rytmistr, že ho dá pověsiti, bude-li tak děsně výti. Mrtvola kyrysníkova přivázána vzadu na stupátko, Francouz pak položen podle cesty, aby ho pochoval některý krajan, který ho nalezne. Kyrysník, který uměl zacházeti s koňmi, usedl na kozlík a vedle něho soudruh, raněný na noze. Poručík

Smutný a druhý raněný usedli opět na koně. Nadporučík se svou reservou stal se nyní předvojem, strážmistr velel šesti kyrysníkům, chránícím zádа eskadrony, a ostatní obklopili kočár.

Střelba na severu byla zatím utichla, ale za to nastal také večer. Již dlouhou chvíli nebylo slyšeti ani pušky. Francouzové, jak se samo sebou rozumělo, asi couvli a Prusové odpočívali po celodenním namahání, nepomýšlejíce na stíhání slabých těch sil. Rytmistr pozbyl již strachu, že by se mohla francouzská oddělení sem stočiti.

Noc byla, pokud možná, ještě nepříjemnější než den. Vítr stal se ze studeného mrazivým a nebe hrozilo vychrliti každou chvíli nové proudy deště. Na cestu nebylo viděti a každou chvíli upadl některý kyrysník s koněm do výmolu nebo klopýtl přes vymletý kámen. Pochod pokračoval velmi zvolna. Všecko bylo na smrt unaveno již ranní jízdou a krátký odpočinek odpolední nemohl vrátiti ztracené síly ani koním ani jezdcům. Mimo to musil předvoj hledati každou chvíli i polní cestu, s níž často sešel. Vojáci vytáhli své krátké jízdecké dýmky a mlčíce, dali se do kouření. Jediná pěknější myšlenka v hlavách jejich byla, že alespoň dnes v noci natáhnou snad na několik hodin na slámě své ztrmácené údy. V místech obsazených předvojem nebyla nikdy tak veliká nouze o suchý kout a kus slámy, jako tam, kde tábořily celé sbory, ačkoliv tu opět uléhal voják s myšlénkou, že každým okamžikem může býti probuzen alarmujícím bubnem neb trubkou, válečným pokřikem a střelbou.

Rytmistr dnes proti svému zvyku nevykládal. Jel před eskadronou na několik kroků napřed a mrzutě bručel.

„Sacrebleu," mluvil sám k sobě, chvílemi si odplivuje, „to je nepříjemná historie. Ta mne netěší. Co to k čertu tu ženskou napadlo, že střílela po nás? Takové smělosti jsem přece jen za svého živobytí posud neviděl! Teď ten smích po pluku, až ji přivedu do Lagny místo pokladny nebo Napoleona! Měl jsem ji pustit? Nemohl jsem, nemohu. Rytmistře Skálo, tentokráte jsi měl nešťastný den! Musil jsem sebrat veškeru svou přísnost, abych mluvil přece přísně po vojensku. Jinak by mne snad byla přemluvila, že je v právu, když střílí, že jsme ji neměli honiti, že nic neudělala, že jsem barbar, když ji vedu, že — Eh, co! Nechme toho. Rozkaz je rozkaz! Vždycky jsem mu dostál a nyní, na stará kolena — — Tiše! A což, kdyby ji tak plukovník chtěl dát zastřeliti? Je podivný morous a vzteklý. Ta ženská ho dopálí, vím to určitě, poněvadž neumí držet jazyk za zuby, jako tady našinec. Pak bude zle! Nebo ji odevzdá dále, do hlavního stanu, a tam — — Ani na to raději nebudu mysliti! Udělal jsem, co jsem musil!"

Myslil však na to dále a nemluvil s nikým až do Lagny. Nadporučík Halíř rozmlouval cestou s poručíkem Smutným, který stále naříkal na ránu, již si prozatím obvázal kapesním šátkem. Při každém větším kroku koně ho bolela.

Páter Kalina pak jel sám nedaleko vozu, pohřížen v myšlenky. Čelo měl zamračeno, což nebývalo jeho zvykem. Asi na dvě otázky nadporučíkovy, dříve než vyjeli, odpověděl krátce, dávaje tím na srozuměnou, že mu není do řeči.

Dámy v kočáře mlčely. Jen čas od času zdálo se páterovi, že slyší slabé štkání a přidušený vzlykot. Ovšem, nebylo divu v takových okolnostech. Nikdo jich ostatně nevytrhoval.

Přes dvě hodiny trvala ta jízda. Každému připadala jako dva dny mimo rytmistra, který se strachoval věcí v Lagny. K deváté hodině octl se předvoj u stráží svého pluku před Thorigny a v malé chvilce jela eskadrona opět zpátky přes Marnu.

III.

Hned u mostu ukázal jim důstojník u silné hlídky, aby se odebrali do mairie, v širší ulici, vedoucí přímo od mostu, kde se nachází prý obydlí plukovního štábu. Sem obrátila se tedy celá eskadrona, aby po odbyté záležitosti byla také hned uvedena do připravených asi již pro ni bytů.

Ulice byla tmavá a plná bláta, většího snad ještě zde než v poli. V roce 1814 nepoznalo ještě bídné tehdáž městečko Lagny výhod dláždění. Nevypadalo ani ve dne tak přívětivě a usměvavě jako dnes, tím méně za tmavé noci. Mělo sice již své překrásné, veliké zahrady, plné ovocných a ozdobných stromů, ale nemělo posud těch nádherných zámečků a vil, které dnes tvoří skoro polovic městečka. Bylo již tehdáž městysem, ale nelišilo se od větších vsí v pařížském okolí ničím jiným než uspořádáním. Většina vesnic zde stavena je v jedné dlouhé ulici podél silnice. Do předu jsou obydlí se slušným průčelím, do zadu dvory a zahrady. Lagny mělo několik krátkých, úzkých, křižujících se ulic, z nichž nejširší byla a jest posud ona, která vede k mostu. Po obou stranách stály zde ty staré, nepřívětivé domky normandské stavby, domky s vysokým štítem, vysokou střechou a málo okny. Kostra jich je ze dřeva a vyplněna sušenými cihlami, obarvenými na červeno. Ani by člověk nevěřil, jak dlouho takový slepený dům vydrží! V Normandii nalezneme mnoho podobných stavení, jež jsou sta let stará a posud dobře obytelná.

Ulice chodníků neměly, ba ani štěrkem nebyly vysypány. Tu a tam brouzdal se některý kyrysník neb domácí obyvatel, aby vyřídil ještě nutnou věc. O deváté hodině musily být dle rakouského příkazu domy zavřeny a v pádu alarmu nesměl nikdo z obyvatelů na ulici pod trestem zastřelení. Vojsko ubytováno bylo ve veřejných budovách v několika vyprázdněných domech, koně pak také. V domech těch panoval pekelný rámus. Vojáci navzdor unavení přece ještě nespali a český i německý zpěv, cinkot sklenic, řinčení zbraní, veselý křik i váda zaznívaly z nich až na ulici. Tu a tam visela na rohu veliká olejová lucerna, rozesýlajíc slabé světlo sotva na deset kroků.

Mairie byla poněkud starožitnější a mnohem větší než ostatní soukromé budovy kolem ní. Jinak nelišila se od nich ničím. Byla to celá skupina normandských domů, co nejpodivněji mezi sebou spojených rozličnými přístavky. Před vraty stáli dva kyrysníci s vytasenými palaši a na osvětlené chodbě seděl poddůstojník, mající zde službu. Rytmistr seskočil před vraty s koně a dal přivézti také kočár až sem. Eskadrona se postavila v šik, jak to jen v nerovné ulici šlo, a rytmistr spěchal

zatím přímo nahoru do prvního poschodí k plukovníkovi, kam mu byl poddůstojník ukázal.

Plukovník Berger nalezal se s mnohými, ba téměř se všemi důstojníky svého pluku v starožitné zasedací síni mairie se stěnami ze začernalého dřeva a prastarými křesly. Byl to posud dosti mladý muž, sotva čtyřicetiletý, ale vypadal ještě mladším. Vysoké bílé čelo bývalo však ze zvyku stále zamračeno, pohled přísný, oči jiskrné. Byl člověkem velmi prudkým a vášnivým, jak ho znaly celé garnisony. Nikdy se nesmál, než někdy se ironicky usmíval, což bývalo obyčejně před výbuchem hněvu. Mluvil hladce, přívětivě, ale přece i nejstarším rytmistrům a majorům přecházel při té jeho řeči mráz po těle. K doplnění popisu jeho třeba dodati okolnost, že již po třikráte byl raněn v bojích ze zadu — z vlastních řad, a nikdy nepodařilo se vypátrati vinníka. Voják, který chtěl zbaviti pluk jeho osoby, nebyl od soudruhů prozrazen, známka to zajisté výmluvná, jaké obliby plukovník požíval.

Podle něho seděl opět stařičký maire Millot, který uznal potřebu, aby si císařského důstojníka spíše předcházel, než stavěl se mu na odpor, což by bylo musilo městečko asi těžce odnésti. Plukovník mluvil s ním dobře francouzsky. Důstojníci pak tvořili několik skupin po síni a hlučně hovořili.

Rytmistr prudce vstoupil a podal plukovníkovi povinnou zprávu o všem, co se událo. Plukovník kývl jen hlavou.

„Ta ženská a kočí tedy stříleli?“ pravil rozmrzele po chvilce. „Proč jste je nedal ihned podle předpisu oběsiti?“

„Prosím, pane plukovníku, jest to dle všeho nějaká vznešená dáma — choť francouzského plukovníka, mohly by býti z toho všelijaké nepříjemnosti, vykřičeli by nás za hrozné barbary, — nechtěl jsem takovou zodpovědnost vzíti na sebe. K tomu ta mladší je snad její dcerou, jak se podobá. Bylo by to ukrutné.“

„Dobře. Jsou hezké?“ dodal plukovník s nepříjemným svým smíchem.

„Nevím, pane plukovníku, mají husté závoje.“

„Přiveďte tedy celou tu chásku sem!“

Rytmistr odešel dolů a plukovník poslal zatím pro jednoho strážmistra, aby sepisoval protokol.

Když přišly dámy i s oběma mužskými zajatci, jakož i páter Kalina, jenž se vmísil mezi důstojníky, započal výslech. Rozumí se samo sebou, že po síni nastalo ihned ticho a pozornost všech obrácena byla k nové této skupině.

Plukovník přivítal dámy lehkým povstáním a patře na ně pronikavě, nabídl jim křesla. Kočí s vojákem zůstali státi dále u dveří, pod dozorem dvou kyrysníků s tasenými palaši. Rytmistr postavil se nedaleko.

„Jsem plukovník Berger,“ začal tento, „velitel pluku rakouských kyrysníků a nyní velitel v Lagny.“

Starší dáma se jen poněkud uklonila, aniž pronesla slova. Na okamžik nastalo mlčení. Plukovník čekal na vzájemné představení se, jehož se mu však nedostalo.

„Kdo ráčíte býti vy, madame?“ pokračoval ve výslechu nyní rozmrzeleji, kousnuv se do rtů. Poznal urážlivý úmysl dámy. „Prosím o plné jméno.“

„Jsem rozena Eva Giraudova, nyní pak jsem chotí plukovníka Leclerca.“

Plukovník vytáhl z kapsy malý seznam důstojníků francouzské armády a hledal v něm toto jmeno. Kývl hlavou; našel je.

„Smím se tázati, v které brigádě a divisi slouží pan manžel, ráčíte-li snad věděti.“

„Pokud vím, v brigádě jenerála Pactoda a ve sboru maršálka Marmonta.“

„Velmi dobře, madame, děkuji. Prosím vás za udání stáří svého, stáří vaší společnice, stavu, jména a za ostatní sdělení.“

„Jest to má dcera Aurea,“ pravila madame, „stará nyní šestnácte —“

V tom nastalo u dveří nějaké pohnutí. Asi čtyři důstojníci tam přiskočili od stolu.

„Co se děje?“ zvolal plukovník.

„Malá nehoda,“ hlásil jeden důstojník. „Velebný pán Kalina klesá nám zde do mdlob, nejspíše unavením!“

Starší dáma prudce se vzchopila, takže se plukovník na ni udiveně podíval. Rychle opět usedla.

„Ubohý člověk,“ prohodila jen polohlasem.

„Vyneste ho na čerstvý vzduch. Ať mu ukáže strážmistr jeho byt zde v mairii.“

„Díky, díky,“ bránil se nyní páter, přicházející opět k sobě. „Byla to jen okamžitá slabost z unavení. Zůstanu zde.“

Byl nesmírně bled a opřel se o zeď, jež nebyla bělejší než jeho obličej.

„Nuže, prosím, madame,“ pokračoval zase plukovník, „abyste zodpovídala další otázky.“

„Auree jest šestnácte, mně pak pět a třicet let.“

„A účel vaší cesty? Bližší okolnosti? Račte mi sděliti vše důkladně, poněvadž nechci ani všemu věřiti, co se prý přihodilo mezi vámi a kyrysníky. Račte, prosím, jen pozvednouti svůj závoj, aby vám nepřekážel při mluvení. Je tu děsné horko!“

Bylo tomu opravdu tak. Obrovská kamna z ozdobných kachlů zahřívala velice. Madame Leclercová odestřela svůj závoj a kynula dceři, aby učinila taktéž.

Objevily se tu dvě překrásné ženské tváře, podobné sobě a přece rozdílné. Matka byla v plném rozkvětu ženy a Francouzky zvláště. Černý vlas, černé oko, směle zářící, pěkný, poněkud prohnutý nos, kypré rty, bílé zuby a čistá pleť. Dcera pak, velmi podobná své matce, zářila při všech těchto vnadách ještě i nejrozkošnějším půvabem mladosti. Oči nepatřily tak směle a klopily se k zemi před pohledem tolika důstojníků. Celá její postava ustrašeně se chvěla, zatím co matka seděla zde nenuceně. Obě dámy byly velmi bledy, což ale jen zvyšovalo jich krásu. (Pokračování.)

Hradec Králové za starších dob. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

Bitva u Hradce Králové r. 1423.

Z »Malebných procházek po bojištích Žižkových« Líčí a kreslí

Ed. Herold.

Po bitvě u Hořic, v níž doznal pan Čeněk z Vartenberka tak citelného pokárání za své pletichy ve prospěch krále Sigmunda, pomeškal Žižka ještě některý čas ve východních Čechách, trestaje mečem i ohněm tamější odpůrce kalicha. Na to přešel do kraje litoměřického, kdež spojilo se s ním hlavní vojsko táborské, vedené udatným Bohuslavem ze Švamberka. Opevněné ležení spojených těchto sil zřízeno pod hradem Pannou v Litoměřicku, vzdáleným asi půl hodiny cesty od Žižkovy tvrze Kalicha.

Již r. 1421, za oblehání Litoměřic, zmocnil se Žižka dřevěné tvrze neznámého jména, ležící nedaleko od toho města, a proměnil ji v pevný kamenný hrad, jemuž dal jméno Kalich. Odtud přijal pak společně se svým bratrem Jaroslavem příjmí „z Kalicha“. Původní tvrz, než ji Žižka přestavěl, byla as nepatrná, jako tehdejší dřevěné tvrze vůbec, které mívaly skrovný objem a pozůstávaly obyčejně z jediného vysokého stavení, nad nímž se vypínal přístavek na spůsob věže. Kromě kamenné podezdívky skládalo se všechno ze dřeva; špičatá střecha byla kryta břidlicí; tu a tam vynikal nějaký arkýř nebo jiný výstupek — což tvořilo celek sice malebný, ale k řádné obraně nedosti spůsobilý.

Nade vsí Třebušínem, asi dvě míle od Litoměřic vzdálenou, vypíná se skála znělcová, nesoucí na vrcholu svém dva nevysoké zbytky zdi; okolní kamenitou půdu pokrývá suchá zažloutlá tráva a jen tu a tam pučí z rozsedlin skalních temná zeleň. Sporá zřícenina málo poutá navštěvovatele, ale hojnou za to náhradu skytá mu rozhled po

vůkolní krajině. Leží tu kolem nás krásný kus milé domoviny, plný upomínek na slavnější minulosť: tmavozelené ty chlumy vídaly památné činy našich bohatýrů; tam v pozadí, kde modrají se hory, strmí malebný Hasenburk, jehož pánové bývali vždy zuřivými protivníky husitství, a zde s pevné tvrze, jejíž nepatrné trosky smutně leží před námi, povíval vzdorně a vyzývavě černý prapor s rudým kalichem. Tak vlál tu také roku 1421, když Sigmund Děčínský z Vartenberka — úhlavní tehdáž nepřítel Žižky a všech Husitů, jenž později jako zrádce život svůj dokonal v lidomorně na Jindřichově Hradci — na úpatí skály s lidem svým se rozložil, chtěje dobýti tvrze Žižkovy. Ale skrovná posádka hradu bránila se udatně proti přesile a Děčínský rychle ustoupil od Kalicha, když došla ho zpráva, že blíží se vojsko Pražanů a Táborů.

Po smrti Žižkově zdědil tvrz tuto bratr jeho Jaroslav, ale držel ji pouze 4 leta, byv r. 1428 při obléhání Bechyně kulí z hradu vystřelenou usmrcen. Za válek husitských zůstal Kalich nějaký ještě čas v rukou táborských, ale stal se později sídlem loupežníků. Když pak

byl Sigmund za krále uznán, koupil hrad od posledního majitele, pána z Ilburka, a kázal jej rozbořiti.

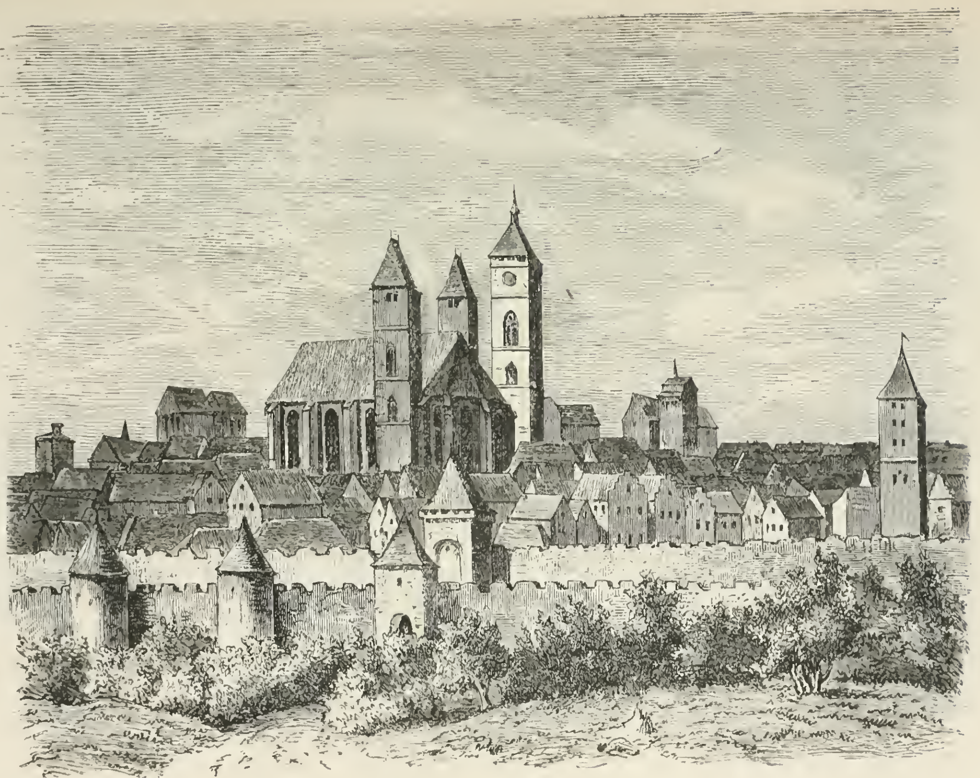
Na tomto hradě, jediném svém majetku — neboť Trocnov dostal se do cizích rukou — odpočíval Žižka zanášeje se myšlenkou, kterak by sobě vedle staršího bratrstva táborského, s jehož řády náboženskými v některých věcech se nesrovnával, zřídil bratrstvo nové, jemu zcela a ve všem oddané, jímž by zároveň znamenitě rozmnožil vojenskou sílu táborskou; neboť nové to bratrstvo nemělo působiti snad proti dosavadnímu Táboru, nýbrž mělo trvati s ním v těsném spolčení a Žižka sám hodlal i nadále zůstati vrchní vojenskou hlavou i starého bratrstva táborského.

Tu přišli k němu poslové z Hradce Králové s žádostí, aby vybavil město z moci Dětřicha z Miletínka, kteréhož tam byl jeho bratr Diviš Bořek, odcházeje s vojskem Pražanů na Moravu, za sebe hejtmanem ustanovil. Diviš Bořek byl ještě před nedávnem za jedno s Žižkou, ale v poslední době přilnul těsněji k vrtkavým Pražanům i nastalo nebezpečí, že Hradec pod mocí jeho odcizen bude bratrstvu orebskému a tudíž i Táborům.

Žižka, k jehož novým záměrům se věc ta dobře hodila, vyhověl ochotně žádosti Hradeckých a poslav Bohuslava ze Švamberka s hlavním vojem táborským nazpět do Tábora, sám dal se z ležení u Panny na pochod ke Hradci. Přivrženci Táborů, jichž byla v městě valná většina, otevřeli mu brány a hejtman Dětřich uprchl před hněvem vzbouřeného obyvatelstva, které po té rozbořilo opuštěné jeho sídlo, někdejší hrad královen českých.

Spanilá Eliška polská, zvaná též Rejčka, vdova po Václavovi II., první měla zde vdovské sídlo. Vévoda rakouský Rudolf, zvolen byv r. 1306 za krále českého s podmínkou, aby pojal za manželku některou z kněžen domácích, vybral sobě krásnou vdovu. Ale smrť rozloučila již roku 1307 toto manželství. Rejčka podruhé ovdovělá spolčila se s Albrechtem rakouským proti Jindřichu korutanskému a přijala do svých věnných měst, tudíž i do Hradce, posádky švábské. Odtuď vycházely také mnohé nitky neblahé příze pletich, kterou později po Čechách rozpřádalo vzájemné záští obou královen Elišek, starší ale sličné ještě vdovy a mladší krásné choti krále Jana. Sem dojížděl často mocný Jindřich z Lipé, horlivý stranník a snad i milostník královny vdovy, a zde dohodla se tato s ním, že provdá bez vědomí a proti vůli panující královny Elišky jedinou dceru svoji Anežku mladému Jindřichovi knížeti Javorskému, kterýžto sňatek stal se pak příčinou pádu Jindřicha z Lipé a spůsobil krvavou válku domácí. Zde zemřela roku 1322 Markéta, manželka Boleslava knížete Lehnického, který za nepřítomnosti krále Jana Čechy spravoval. Zde trávila též vdovství své čtvrtá manželka Karla IV., silná Alžběta, jež dovedla rozlomiti podkovu pouhýma rukama.

V 17. století byly zříceniny královského toho hradu ještě dosti značné, ač na části jich byla již vystavěna skupina domů měšťanských a solnice. Biskup Tob. Jan Becker dal zbytky hradu strhnouti a na místě jich theologický seminář, na místě pak solního skladiště kostel

Hradec Králové v 17. století. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

sv. Jana Nepomuckého vystavěti. Ale před ukončením stavby zemřel a tato dovršena jest teprve r. 1721 od jeho nástupce, hr. Vratislava.

Avšak vraťme se do r. 1423. Za jásotu obyvatelstva vešel slepý vojevůdce s Tábory svými do Hradce. Mnozí z těchto divili se tu asi množství klášterů a chrámů — ovšem většinou pustých a prázdných. Viděli tu zejmena klášter dominikánů, od královny vdovy Alžběty Štětínské r. 1380 založený, a kostel sv. Klimenta, který od velikého požáru r. 1339 byl poloviční zříceninou. Po skončení válek husitských vrátili se mniši do kláštera toho, ale v 17. století spustnul opět a proměněn byl později ve zbrojnici a sýpku. Dále viděli tu spustlý klášter minoritů, o kterém jakož i o kostele jeho činí se zmínka již r. 1241; za naší doby zaujímá místo jeho vojenská nemocnice a několik měšťanských domů.

Ale mnohem důležitějším byl chrám sv. Ducha, od Elišky polské r. 1303 založený a veskrze z cihel vystavěný. Později stal se husitským, pak luteránským a nyní jest biskupským chrámem katedrálním. Daleko do kraje zářila červená ta stavba s oběma věžemi — „bílá věž“, která na vyobrazení našem uprostřed se vypíná, byla teprve v letech 1574 až 1580 vystavěna a cihlový velechrám neměl tedy za dob husitských ještě hrdého toho soka. Tmavočervená barva cihlová panovala také uvnitř kostela a z ní vynikala tím ostřeji bílá, pozlacená žebra klenutí. S pýchou ukazovali tam Hradečtí Táborům cínovou, krásnými arabeskami ozdobenou křtitelnici, ukořistěnou v Podlažickém klášteře. Pozornost hostí poutala také kazatelna, s níž hřímala tak často nadšená slova kněze Ambrože a kde později — po svém útěku z Prahy — kázal slavný Rokycana.

Zajisté navštívil husitskou tuto svatyni také zbožný vojevůdce táborský a snad prodlel zde na témž místě, kde krátce na to — roku příštího — uložen byl do hrobu. —

Události v Hradci Králové popudily Pražany ku zjevnému nepřátelství proti Žižkovi. Podnikali bratrovražednou tu válku nespravedlivě, neboť neměli žádného práva nad Hradcem, kdež Diviš Bořek dosazen byl za hejtmana nikoli od nich, nýbrž od Sigmunda Korybutoviče, který však již na jaře toho roku vladařství se vzdal a zemi opustil.

S velikým hněvem vyšel tedy Žižka proti nim, zvěděv, že zanechavše války v Moravě, blíží se ke Hradci vedením Diviše Bořka z Miletínka a v průvodu některých pánů pod obojí. Dne 4. srpna 1423, v době žní, přitáhli k městu. Žižka očekával je u dvoru Strachova.

Nad vojskem pražským vlály prapory mnohých pánů pod obojí: bylo tu viděti dvě křížem položené stříbrné větve v červeném poli — znak hrdého Hynka Krušiny z Lichtenburka, vítěze v bitvě pod Vyšehradem, jehož meč obracel se dotud jen proti nepřátelům kalicha —, dále skákající lvy ve znaku Haška Ostrovského z Valdšteina, bývalého městského hejtmana na Starém Městě, nyní nejvyššího mincmistra v Hoře Kutné, pak černé trojčáří ve stříbrném poli, znak Jana Pušky z Kunštatu, šachovnici ve znaku Diviše Bořka z Miletínka a j. v. Ale přede všemi kolébala se větrem veliká korouhev Starého města pražského, poletujíc brzy sem, brzy tam, jako těkavá mysl samých Pražanů.

Zuřivě srazila se vojska; před oběma kráčeli kněží se svátostí: byloť to poprvé, že bojovali husité proti husitům, že „šla archa proti arše“, jak praví staří letopisové.

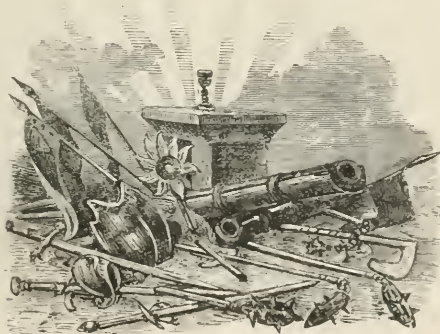
Jako vždy, sklonilo se i v tomto krvavém bratrovražedném boji vítězství na stranu Žižkovu; Pražané a spolčení s nimi pánové poraženi jsou na hlavu a rozprchli se na všechny strany, hledajíce spásy ve přátelských městech a hradech. Na bojišti zanechali spoustu mrtvých a v rukou Táborů více než 300 zajatců. Diviš Bořek z Miletínka utržil si poranění a stěží spasil se útěkem do Kutné Hory.

Mezi zajatci byl také kněz, který nesl před Pražany svátost do boje. Toho dal prý slepý vojevůdce před sebe předvésti a „ujav jej levú rukú, palcát maje v pravé ruce, uhodil jej v hlavu tak silně, až jej tu jednou ranou zabil.“

Za vítězného jásotu vrátil se Žižka do Hradce, kterýž se odtud stal střediskem a pevnou oporou nového bratrstva táborského, bratří „z menšího Tábora“, jak je Žižka nazýval. Aby mocné postavení svoje v těchto krajinách ještě lépe utvrdil, jal se Žižka, zanechav Hradec pod správou nově zvoleného hejtmana Matěje Lupáka, dobývat některých jiných měst ve východních Čechách. Zmocnil se Jaroměře a Dvora Králové, načež obsadil Čáslav. Zatím vzpamatovali se však poražení Pražané a sebravše ve spolku se šlechtickými stranníky svými nové síly válečné, oblehli Žižku v Čáslavi. Matěj Lupák přitáhl mu z Hradce na pomoc, ale byl cestou u Labského Týnce od lidí pana Haška Ostrovského přepaden a nadobro poražen. Lupák sám padl tu s množstvím lidu svého.

Krátce potom zakusili Hradečtí zloby svých úhlavních nepřátel, Jana Městeckého z Opočna a Půty z Častolovic, pánů pod jednou, s nimiž Pražané neváhali spolčiti se proti Žižkovi a jeho přátelům. Oba tito pánové přepadli jedno předměstí hradecké, vypálili tam mnoho domů, zpustošili i kostel jeden a zabili husitského kněze Jana.

Avšak proti Žižkovi samému nemohli Pražané ničeho poříditi; po marném obléhání Čáslavě ukončena tato domácí válka nějakou přátelskou úmluvou, neb alespoň příměřím, a Žižka podnikl válečnou výpravu na Moravu a do Uher.

Hájevky.

Ukázka z prostonárodních písní rusínských.

Podává

F. V. Vykoukal.

Útlá mládež snad po celém světě podobá se drobotině ptačí; ne snad jen pro biblické, že „nepečuje, ani žne, aniž shromažďuje do stodol," ale i pro celý ráz a směr svého života. Vzpomeňme si jen, jak kouzelně působí na tu mladou chasu jarní slunko; nevábí-liž ji z úzkých světnic na prostrannou náves, na rozlehlá draha, nerozvazuje-li ji zamlklá hrdélka právě jako pernaté zpěvači, která vesele se prohání po našich zahradách, sotva že tam první trávník odvážně své listy rozložil? Popěvek line se za popěvkem z mladinkého srdce, ruka mimoděk chápe se ruky, noze je hned jaksi do poskoku, a již tu máme malebné kolo bezstarostných malých hýřilů; písnička, kterou všichni notují, je jim nejlepší taktovkou, a již to jde hned v pravo, hned v levo, ku předu i vzad, sborem i po různu a dozajista lépe a nenuceněji, než na nejhladších parketách.

Škoda, že i ten malý nárůdek náš čím dále tím více pozbývá svěžího, lahodného pelu svého! Náš věk by rád měl z dětí hotové mudrce a dělá si z nich starce. Proto dřívější bujará veselost i z těch drobných kruhů prchá, proto také v dospělejším věku tak málo lásky k ryzím plodům musy prostonárodní.

Jinak je ovšem v krajích, kde novověká kultura se všemi zdravými a nezdravými přídatky svými nezapustila ještě kořenů příliš hlubokých, kde nesetřela ještě význačný ráz individuálnosti a kde příklad cizorodých sousedů nepůsobil na vyhlazení dobrých mravů domácích. Tam lidé ještě cele žijí s přírodou, jejíž stav obráží se pak také v jejich mysli jako v zrcadle. V takových krajích nemohl si člověk nepovšimnouti příchodu jara, aby se ústa nerozepěla veselým popěvkem.

A tím více zpívá v takových krajích bezstarostná mládež, prostá klopot namáhavé práce. Provádíť ona na jaře své nejmilejší hry, a při těch ovšem nemůže se obejíti beze zpěvu. Zvláště děvčata, vyznačující se vůbec myslí jemnější, mají tu zpěvy mnohdy velmi pěkné.

Rusíni, jejichž vlasti nikdo nebude upírati vlastností tuto vytčených, mají takových písní, zpívaných dívkami při hrách jarních, celou literaturu. Říkají jim hájevky, kteréžto jméno sběratelé prostonárodní poesie, jmenovitě Ig. Halka, Václav z Oleska a Vahylevič od slova háj vykládají. Hry jarní, při nichž se písně, hájevkami zvané, zpívají, provozují se nyní většinou na prostranství, které se v rusínských dědinách okolo chrámů rozkládá; ale dle svědectví Vahylevičova konaly a z části konají se také dosud v hájích. K tomu případně dodává Ig. Halka, že také pohyby hrajících a jmenovitě figury, v něž se spojují účastníci hry, ukazují, kterak hry ty mezi stromy v hájích svůj původ měly. Lid sám spojuje v tomto jméně hru i píseň zároveň, jakož si jedno bez druhého nedovede mysliti.

Sluší rozeznávati hájevky ve smyslu širším a hájevky ve smyslu užším. Při těchto spojují se děvčata ve dlouhou řadu, která se pak vlnovitě pohybuje, zatáčejíc se v rozmanité skupiny. Hájevky ve smyslu širším rovnají se úplně hrám naší mládeže; popěvky při nich jsou kratičké, každá hra má určitý tvar, hrající kupí se ve sbory, ale hrají také pojedinu. Zajímavosti nemají valné. Zato hájevky vlastní poutají nás jak svými skupinami chorovodovými, tak zejmena svými písněmi. Z těchto několik laskavému čtenáři ukázati, bylo účelem skromných těchto řádků.*)

Nedaleko dvora seděla vdova.
Oj měla ona tři své děvojky,
jedna z nich byla tenká, vysoká,
a druhá byla bílá, ruměnná,
a třetí byla černá, hrbatá.
Tenká, vysoká pro popovice,
bílá, ruměnná pro kralevice,
černá, hrbatá, ta pro panice.**)
Jak se počali páni sjížděti,
začali mu ji všichni haněti:
Což tam nebylo bílých, ruměnných?
Což tam nebylo tenkých, vysokých?
A tys sobě vzal černou, hrbatou!
Lipka tenounká brzy se zlomí,
ředkev bělounká perně je hořká,
máček černavý, hoj ten slaďounký.

Na širokém Dunaji písař husy zahání,
hu-u! hu-u! huhuhu! písař husy zahání.
Písař husy zahání, junákům dá znamení,
hu-u! hu-u! huhuhu! junákům dá znamení.
Hoj, junáci, junáci! vzkážete mé dívčici,
hu-u! hu-u! huhuhu! vzkážete mé dívčici.
Ať ona se jenom vdá, nebo mne se nedočká,
hu-u! hu-u! huhuhu! nebo mne se nedočká.
Jak to dívka slyšela, až za Dunaj běžela,
hu-u! hu-u! huhuhu! až za Dunaj běžela.
Nakopala koření z pod bílého kamení,
hu-u! hu-u! huhuhu! z pod bílého kamení.
Vyprala je na řece, zavařila je v mléce,
hu-u! hu-u! huhuhu! zavařila je v mléce.
Postavila do žáru, kypí kořen pomalu,
hu-u! hu-u! huhuhu! kypí kořen pomalu.
Ještě kořen nevzkypěl, a již písař přiletěl,
hu-u! hu-u! huhuhu! a již písař přiletěl.
Hoj, proč pak jsi přiletěl, když ty jsi mne dřív nechtěl,
hu-u! hu-u! huhuhu! když ty jsi mne dřív nechtěl?

---

*) Ukázky vyňaty jsou ze spisu Ig. Halky Народный звычаи и обряды.
**) Syna pánova, šlechticova.

Jak pak bych já tě nechtěl, jak bych k tobě neletěl!
hu-u! hu-u! huhuhu! jak bych k tobě neletěl!
Celý svět jsem proletěl, takové jsem neviděl.
hu-u! hu-u! huhuhu! takové jsem neviděl,
Na popásí tenounká a na líčku bělounká,
hu-u! hu-u! huhuhu! a na líčku bělounká.
Hoj ve stanu, ve stanu, k tobě něco dostanu,
hu-u! hu-u! huhuhu! k tobě něco dostanu.
Jalovinku bez vady, grošů celé poklady,
hu-u! hu-u! huhuhu! grošů celé poklady.
Grošů plné truhlice a dívčinu v letnice,
hu-u! hu-u! huhuhu! a dívčinu v letnice!
Třicet koní ve stáji, kopu ovec v košáři,
hu-u! hu-u! huhuhu! kopu ovec v košáři.

Dva bratři jednou šli pole orat,
Hanuška sestra oběd jim nesla.
Hoj, už čekali na ni dva bratří,
na ni dva bratří, dva neženatci.
Dali Hanušce koně držeti,
a sami sedli, oběd jí snědli.
Zřela Hanuška tu neupřímnost,
pustila koně na prázdné pole,
sama skočila v sinavé moře.
A jak skákala, propovídala:
Ať se v tom moři vody nebere,
na vodě pěna ať se nesbírá,
v struze kalina ať se neláme,
v trnoví trnka ať se netrhá,
na hruši hruška ať se nečesá,
Neb v moři voda — Hanino líce,
na vodě pěna — Haniny řasy,
co v trávě rosy — Haniny vlasy,
v lesíku bříza — Hanino tělo,
v struze kalina — Hanino čílko,
v trnoví trnka — Haniny oči,
na hruši hruška — Hanina duše.

Oj ty žežule, ty v doubravině,
nekukej ráno v té doubraviné
a nebuď mne tak až v mé komůrce.
Neboť mám tchána a ne tatíčka,
poruči on mi na práci jíti,
z doliny vzhůru kámen valiti.
Oj ty žežule, v té doubraviné,
nekukej ráno v té doubraviné
a nebuď mne tak až v mé komůrce,
neboť mám tchýni a ne matičku,

vzbudí mne dříve než sama vstane,
poručí mi hned na práci jíti,
z doliny vzhůru kámen valiti.

Mladá čerstvá klíčnice po zámku chodila,
mladého tam hlídače za ruku vodila.
Hlídači statný, zamkni v čtyři zámky,
aby neodletěl sivý sokolíček,
aby neodnesl panenské krásy.
Panenská krása, na barvínku rosa.
V syrovátce máčená, na Dunaji praná,
na Dunaji praná, na šňůrce sušená.
Na šňůrce sušená, na stole válená,
na stole válená, v papír zavinutá,
v papír zavinutá, jehlicí zavřená,
jehlicí zavřená, do truhly schovaná. —
Mladá čerstvá klíčnice po zámku chodila,
mladého tam hlídače za ruku vodila.
Hlídači statný, zamkni v čtyři zámky,
aby neodletěl sivý sokolíček,
aby neodnesl mládenecké krásy.
Mládenecká krása jak na smetí rosa,
v pomyjích máčená, v kalužině praná,
v kalužině praná, na plotě sušená,
na plotě sušená, na zemi válená,
na zemi válená, v měchu zavinutá,
v měchu zavinutá, šídlem pak zašitá,
šídlem pak zašitá, do jámy schovaná.

Oj bych tam byl nebýval,
kde se javor rozkýval.
Oj, javore, javorečku zeleňounký!
Oj vzešly tam, vzešly
tři měsíce jasné, oj, jav. jav. zel.
Měsíčkové jasní,
tři junáci krásní, oj jav. jav. zel.
Jeden nejkrásnější,
náš to Vasilek, oj jav. jav. zel.
Druhý nejkrásnější,
náš to Ivánek, oj jav. jav. zel.
Třetí nejkrásnější,
náš to Jurášek, oj jav. jav. zel.
Oj bych tam byl nebýval,
kde se javor rozkýval, oj jav. jav. zel.
Vzešla tě tam, vzešla
tři sluněčka jasná, oj jav. jav. zel.
tři sluněčka jasná,
tři děvčátka krásná, oj jav. jav. zel.

Jedna nejkrásnější,
naše Marušenka, oj jav. jav. zel.
Druhá nejkrásnější,
naše Hanušenka, oj jav. jav. zel.
Třetí nejkrásnější,
naše Milušenka, oj. jav. jav. zel.
A Marinu vzali
s Vasilem svěnčili, oj jav. jav. zel.
A Hanuši vzali,
s Ivanem svěnčili, oj jav. jav. zel.
A Miluši vzali
s Jurašem svěnčili, oj jav. jav. zel.
Marina jde se svým,
zajde do chládku spat, oj jav. jav. zel.
Hanuša jde se svým,
jde v pole pracovat, oj jav. jav. zel.
Miluše se svojím
zajde do krčmy pít, oj jav. jav. zel.
Vasil jde se svojí,
oči si protírá, oj jav. jav. zel.
Ivan jde se svojí,
ta pláče, ta pláče, oj jav. jav. zel.
Juráš jde se svojí,
ta skáče, ta skáče, oj jav. jav. zel.

Seděla kvočna vnitřku v kukani, —
krásnovlasá moje milá,
tys mi všechno mé myšlení vzala.
Vyvedla ona sedm kuřátek, —
krásnovlasá moje milá.*)
Jedno mi kuřátko náš byl Ivánek,
druhé mi kuřátko náš byl Jurášek,
třetí mi kuřátko náš byl Vasilek.

Tak vyjmenují hrající dívky po své chuti asi sedm mladíků, kteří se tu právě každý se svým děvčetem baví; které si zvláště vybraly, aby je před ostatními vyznamenaly, těm zpívají, kladouce před ně hochy s vlastnostmi špatnými, ku př. takto:

Ivánek ten má hrbatá záda,
Jurášek ten má veliké paty,
Vasilek ten má veliké zuby,
však Pavlík ten má bílé ručenky.
Hrbatými plecemi plot podpírati,
velikými patami dvůr zametati,
velikými zuby koryta strouhati, —
bílýma rukama děvče objímati,
černýma očima listy mu psávati.

*) Tato slova se po každém verši opakují.

Příroda v básnictví antickém, zvláště lyrickém.

Napsal
prof. Fr. Krsek.

Příroda jest zajisté jedním z hlavních činitelů poesie lyrické. Ona jest nevyčerpatelným zdrojem, z něhož pěvcové všech dob stále a stále látku i podněty pro písně své váží. Ty zelenavé luhy, jimiž vlnitý pás řeky se vine; ty šumné háje s mírným, bublavým potůčkem potichu hovořící; ty mocného kouzla plné, modravé hory — svobody sídla; ty tisíce neunavných, libohlasých opeřenců v zahradách a borech; ten krásný, jarní den s pestrou ozdobou svěžích květin a jasná letní noc s miliony zlatých hvězdiček — to vše mocně působí v mysl básníkovu a nutí ho, by srdci svému city oplývajícímu ulevil písní.

My patříme na matku přírodu zrakem poněkud jiným nežli staří. Nám poměr k ní stal se ve mnohé příčině nepřátelským; my zápasíme s přírodou. Mezi duchem lidstva, mezi vše pronikajícím jeho důmyslem s jedné a přírodou s druhé strany jest nyní napjetí: člověk hledí státi se pánem přírody.

Poměr tento u moderních básníků jeví se spůsoby rozličnými. Některý básník úchvatným letem mohutného ducha svého jsa unášen, chce ukázati přírodě, že její pánem jest člověk; tomu že i nejmocnější její síly zřejmé i dosud tajné, přece jednou podrobiti se musí — on v ohlušujícím ryku burácejícího hromu hrdým slovem hlásá vládu lidského ducha a vůle lidské nad přírodou.

Jinému naopak, jenž jest povahy mírnější, citlivější, zdá se býti příroda pravým velechrámem věčného poklidu a míru neskaleného. V útulek tento chýlí se znaven jsa nepokojnými a stále měnícími se poměry životními. Nepříznivým osudem stíhán jsa, utíká se do svatyně přírody a před její oltářem žaluje všechny své útrapy, doufaje, že máti tato blahodějnou rukou rány srdce jeho zacelí a mír v pobouřená jeho ňadra vdechne.

Opět jiný pěvec, na svět hledě zraky čistými, podivuje se neskonalým krásám přírody, s úctou sklání se před její velebností. Jeho baví veškeren život přírodní; v něm budí blahý úžas a podiv vše od malého červíka v prachu se plazícího až do největšího živočicha pozemského, od nejútlejšího mechu až do věkovitého dubu, od nepatrného kaménku až k nebetyčným horám. —

Jinak hleděl na přírodu člověk antický. Jeho poměr k ní podmíněn byl náboženskými názory a měnil se ponenáhlu, když později i přírodní náboženství hellenské v leccems novou podobu na se bráti počalo.

Mluvíce o poměru Hellenově ku přírodě, nemůžeme nevytknouti, že v této příčině veledůležitou činitelkou byla vůbec personifikace, zosobňování. V té především spočívalo hlavní jádro a podstata náboženství hellenského. Ve přírodě vše bylo oživeno: kterýkoliv úkaz se tu stával, toho příčinou a původem jmína byla některá mocná bytost, jakouž věřící Hellen v každém činu a zjevu tušil. I pocítil úctu přede

všemi těmi silami a úkazy přírodními; úctu tu přenesl na bytosti, jež mu obrazotvornost jeho vykouzlila, a ty bytosti nazval bohy. Ctil je, měl se k nim šetrně; nebyl však jich otrokem, nýbrž dítkem. Zvaltě Hellen Zeva svým „otcem“ a nikoli „pánem“. Netřásl se před bohy svými hrůzou a zděšením, aniž si je představoval hrozivě, přikládaje jim tvar a podobu lidskou, čímž zavládl v náboženství hellenském anthropomorfismus. Ve přírodě pozorovali tedy Hellenové své bohy; odtud vážnost a úcta k ní. Řekové s přírodou nezápasili, duch jejich stál k ní v souměru a rovnováze; lpěl na ní s rozkoší a oddaností opravdovou. Udělilať jim prozřetelnost božská za vlasť zemi krásnou, v podnebí mírném, se vzduchem průzračným, obrazy malebnými, zjevy velikolepými a rozmanitými. Obrazotvornost i rozum měly zde látky dosti a utěšeně vedle sebe působily: obrazotvornost vymýšlela, rozum pak pořádal a spojoval.

Mimo to dovedl si důmyslný Hellen spojení mezi přírodou a člověkem ještě užším učiniti rozmanitými bájemi, dle nichž mnohé předměty a úkazy přírodní původ svůj měly buď od člověka, jeho příhod a nehod, buď od jiných bytostí ať živých ať smýšlených.

Afrodíta plakala pro Adóna, miláčka svého; slzy její padaly na zemi, stuhly a změnily se v něžné anemónky, kvítka nehynoucí paměti. Z rány Adónovi klem kančím zasazené krev krůpějemi hojně porosila zemi, a hle — z krve miláčkovy vzpučela růže temným purpurem se skvoucí. —

Spanilý Hyakinthos a Apollon hráli si na březích řeky Euroty, kovovou touší házejíce. Žárlivý Zefyros zavál silně a hnal touš na hlavu Hyakinthovu. Tento smrtelnou ránu obdržev, zemřel ku veliké žalosti Apollonově, jenž z krve miláčka zabitého temnobarvou květinu, po něm hyacintem nazvanou, ze země vykouzlil a květové její lístky významným AI-AI (běda! běda!) poznamenal. —

Echo (Ozvěna) byla prý dříve boiotskou vílou horskou. Pro jakési provinění potrestána od bohyně Hery: nemůže sama začíti mluviti, a promluví-li někdo, nemůže mlčeti. Žila o samotě v lesích, kdež zamilovala se do krásného lovce Narkissa. Ten však jí povrhl, pročež trápila se víla ubohá, až proměnila se ve skálu a pouze hlas po ní zbyl. Než, ani Narkissos neunikl trestu; nechtěl dříve lásku víly opětovati, a pak zamiloval se sám do sebe. Hleděl stále do pramenité vody na vlastní svou podobu a zhynul nesplněnou touhou. —

Rovněž ve přírodě mají původ svůj také báje o krásném lovci Endymionovi a milující ho Seleně (Luně), o hrozném, stohlavém obru Tyfonovi, jenž pod horou Aetnou na Sicilii leže, pohyby svými zemětřesení působí a ohněm i kouřem srší a mn. j.

Vznik přemnohých předmětů přírodních, zvířat, rostlin, ptáků přizdoboval si Hellen mythy rozmanitými. Viděl v přírodě množství bytostí zrovna tak živoucích jako on; viděl živou bytost v šumícím stromě, ve pěnivém potoku, v rychlotoké řece i v modravém jezeru. Tím snadno vyvinul se mezi člověkem a přírodou u Hellenů poměr nejupřímnějšího přátelství. Hellen znamenal v ní cosi sobě sourodého. S přátelstvím spojena tu obapolná sdílnost. Byl-li vesel, radovala se

s ním veškera příroda, a radost jeho byla tím příjemnější; byl-li hořem sklíčen, truchlila s ním i příroda, a bolest jeho nebyla tak těžka.

Tak ku př. všechna příroda bědovala a slzela s Afrodítou, když jí zemřel milovaný Adónis:

Doubravy ach! bědují pro Adóna i veškero horstvo,
nad smutkem Afrodíty tekou s pláčem řeky šumné;
též truchlí nad Adóna losem prameniska pohorská;
kvítka se všechna bolem ruměni. Sama pak Afrodíta
po stráních všechněch, po všech dolinách pěje žalně:
Ach běda, ó Afrodíto! Lepý zahynul ti Adónis!
V ozvěně zpátky volá se: Lepý zahynul ti Adónis!

Jiný uveden budiž příklad: Zemřel pěvec Bion, a druh jeho Moschos začíná žalozpěv svůj apostrofou na všechnu přírodu, vybízeje ji, by truchlila pro Biona:

Smutně mi zalkejtež, vy hvozdy a vodstvo sicilské,
řek proudy, plačtež vy také pro milého Bióna!
Ach slzy roňte nyní keře, háje nyní zabědujte,
vůni nyní trudnou květové vydechujte kalíšky!
Růže nyní krvavým se nachem rděte, též anemónky;
teď, hyacinte, volej „běda!" Vezmi nadál si je víckrát
ve svůj list květový — zahynultě pěvec libohlasný!

Slavíci v hustých hájích, labuti na vodách, vlašťovky, ledňáčci atd. mají naříkati pro zemřelého básníka. Všichni všude opeřenci mají nyní proň bědovati; vždyť on sám za živa také jim zpívával a šveholiti je učil.

Jak bedlivě všímali si básníci řečtí ve přírodě zvláště ptactva, dosvědčuje mimo uvedený již doklad také Alkman, jenž v jednom svém zlomku praví, že všem ptačím písním rozumí. O něm také vypravovalo se ve starověku, že zpívati se naučil slyše hlasy tetřevů. S myšlénkami podobného smyslu, jakoby básník zpěvu učil se od ptákův a věstec řeči ptačí rozuměl, zvláště u orientálů dosti často se shledáváme. —

Dalším dokladem důvěrného a přátelského styku mezi přírodou a člověkem antickým mohou nám býti některé báje, jež vyličují, kterak mnozí tvorové ku člověku příchylně se mají, a naopak, kterak člověk sám šetrně a přátelsky chová se ku přírodě, jsa toho mínění, že ten či onen pták, zvíře, strom, hmyz obměnou nějakou ze člověka nebo jiné bytosti živoucí pochází.

Známa jest báje o hudbymilovných delfínech a jich lidumilnosti. Vypravovalo se, že plískavice rády vysvobozují lidi tonoucí; když pak někdy se jim to nezdaří, samy prý hořem se utrápí. Nejstarší o tom pověsť, pokud ze zachované literatury řecké souditi můžeme, jest zpráva ve zlomku básníka Archilocha (v VII. stol. př. Kr.) Koiranos jakýsi koupil lapené delfíny a pustil je do moře. Po nějakém čase plavil se po moři, při nastalé bouři stroskotal se koráb. Všichni utonuli, jenom Koiranos zachránil se, odnesen byv na břeh plískavicí. — Velmi známo jest vypravování, jak pěvec Arion, plavě se ze Sicilie do Řecka, před hrabivými lupiči s lodi do moře skočil a delfínem, jenž dříve

jeho hře a zpěvu byl naslouchal, ku břehu lakonskému byl donesen. — O básníku Hesiodovi povídá se, že vrahové mrtvolu jeho do moře hodili, načež prý stádo delfínů mrtvolu na hřbetech svých ku pevné zemi doneslo. Tam právě shromážděn byl lid při jakési obětní slavnosti; ten s úžasem a ustrnutím poznal v mrtvole mileného pěvce. Pomocí věrného psa, jenž Hesioda provázel, vrahové vypátráni, zabiti, do moře vrženi a příbytek jejich stržen. —

Dále uvádím tu báji o původu cvrčka, jak dočítáme se jí u důmyslného Platona. Řekové rádi naslouchali zvuku cikády zpěvné, jež v jižních krajinách se zdržujíc obyčejně v lupení stromovém blaženě a bezstarostně si zpívá. Zpěvu dar, jakož Sokrates vypravuje, mají cvrčkové od bohů a přišli k němu tímto spůsobem: Cvrčkové byli prý kdysi lidmi a sice v těch dobách, dokud ještě zpěvných Mus nebylo. Přišly Musy, přišel lahodný zpěv, jímž mnozí z tehdejších lidí tou měrou byli uneseni, že zalíbivše si ve zpěvu o nic jiného se nestarali: nejedli, nepili, čímž ponenáhlu ve smrť sesýchali. Z těchto lidí vzniklo pokolení cikád; mimo zpěv daly jim Musy údělem, že jim kromě rosy žádného pokrmu ni nápoje netřeba. Po smrti své pak ubírají se cikády k Musám a vypravují jim, kdo ve světě je ctí a v šetrnosti má.

O zvířatech bylo v obecném životě hellenském velmi mnoho zvláštních domněnek. Myslilo se, že nejenom sama mezi sebou se přátelí, nýbrž že i lidem i poměrům kraje a místa, v němž žijí, ráda se přispůsobují. Tak dočítáme se ku př. u Platona, že prý v Athenách, kde vše bylo svobody plno, i zvířata byla svobody milovna a smýšlení demokratického; zvláště prý nevázáni byli koně a oslové, jakož se tam každý na potkanou mohl přesvědčiti. O psech bylo u lidu rozšířeno mínění, že jsou tací, jakými jsou hospodář a hospodyně, pročež ve zvyk vešlo říkati: „jaká hospodyně, takový pes.“ —

Vizme nyní, jakého významu dodělala se příroda v lyrické poesii řecké. Bylo-li spojení mezi ní a Hellenem vůbec velmi úzké a přátelské, tím větší měrou domýšleti se toho třeba při básnících, vynikajících myslí vnímavou i přemítavou. Lyrikové řečtí znali dobře přírodu, její divy a zjevy, její velebnosti a krásy; oni bedlivě vše pozorovali a pro mnohé myšlénky svých písní látky i obrazův a příkladů hojnost odtud čerpali. O svých citech ku přírodě a dojmech, jež v nich pozorování přírody budí, básníci hellenští nemluví, aspoň ne z počátku; teprve v dobách hellenismu a u Římanů za doby císařské ujala se reflexe moderní podobná, kdy někteří básníci nenalezajíce ukojení ve proudném víru života veřejného uchylovali se v tiché objetí přírody, oblibujíce si její prostotu a klidnost.

Avšak pro vznešenosti a půvaby přírody, třeba o vlastních citech při tom nemluvíce, básníci řečtí smysl měli vždycky otevřený; i oni opěvají je a jsou původci mnohých sympathických pozorování, z nichž některá upomínají živě na podobné myšlenky i obrazy v literaturách jiných. Lyrikové řečtí nezapomněli též na „třpytné hvězdy“ s jich bledým pastýřem, „stříbrnou lunou“; i oni velebili jarými zpěvy „květonosnou vesnu vracející se s vánkem teplého větérku.“ Ani jim neušla ta „jarověstná plavá včelka“ po květech bedlivě poletující; je též bavila

„štěbetavá, přítulná vlašťovice," a což teprve líbezná růže „vládnoucí květinám, ozdoba jara, působením vlažných větérků se otvírající." —

Život rostlinný zvláště veliké těšil se oblibě a poutal mysli básnické měrou značnou; odtud to množství krásných obrazů, s nimiž setkáváme se ve zlomcích lyriků řeckých.

Přede všemi jinými zaujata byla pro něžný život rostlinný nadaná básnířka Sappho. Cítí soustrasť s hyacintem, jehož lesklý květ těžká noha pastýřů lhostejně rozšlápla, a naopak chválí tance znalé venkovanky, že křepčíce kolem oltáře něžnýma nohama jen mírně hlaviček květinových se dotýkají. Tolikéž laškovný a hravý Mílek dovede, jak Alkman dí, po květinách sem tam probíhati a především miluje svůdný kypairiskos. Krásnou, stepilou děvu srovnává Sappho se vzácnou „zlatou květinou", statného pak ženicha se „štíhlým stromem". Ze květin zvláště růži, znamení lásky, miluje Sappho, jakož jeden starověký spisovatel dí, „a vždy nějakou chválou ji zdobí, krásné děvy k ní přirovnávajíc." Panny nazývá „růžolokté, jasnooké, medohlasé", a jasnou večernici vzývá, by byla průvodkyní „nevěsty růžemi lásky kypící." Růže vůbec často velebena i opěvána, královnou květin od samého Zeva byvši určena, ona jest „země ozdobou, rostlin skvostem, zrakem květin, její krása září jako blesk, ona dýše láskou, hostí Afrodítu, bohyni lásky, lepotvárné bující její lupeny usmívají se něžným zefyrům vstříc." Krásné zajisté a případné jest porovnání děvy s úhledným jablkem, které čteme ve zlomcích jedné písně svatební od Sapphy. Nevěsta prý krásou září,

jak sladké jablíčko na nejvyšší ratolesti
rdí se na vršku samém, sadařův zraku zůstalo tajno.
Ach nikoliv zraku tajno — dosíci však ho nemohli!

Milenec dívku svou v písních řeckých dosti často oslovuje: „O ty jablko mé sladké!"

Podobné úkazy naskytají se ku př. v prostonárodní poesii srbské, kde ženich oslovuje vyvolenou svou: „Nevěsto, o jablko mé zlaté!" Tamtéž čteme i porovnání onomu velmi podobné:

„Líbezný to pohled v širém poli
na kdoulové mezi listím jab'ko,
na spanilou mezi družbou dívku."

Také u jiných básníků četné jsou zmínky a obrazy týkající se života rostlinného; tento líčí, kterak „něžné lupeny na luzích se usmívají;" onen všímá si stromů, jichž vysoká temena v „kadeře" z jara haliti se počínají. Zde réva povolná pne se kolem štíhlého topole, tamto platan šepce s jilmem, onde cypřiše vypravují si o štěstí mladého párku. Slova: myrta, fialky, jablka, růže, vavřín, helychrysos (devaterník), hyacint, narcis, lilie, leukoje a p. jsou u lyriků řeckých velmi častá, majíce veliký význam při lásce a svatbě, jako zase réva v písních pijáckých.

Meleager hodlaje radost učiniti své Heliodoře praví:

Z leukóji věneček zhotovím, k nim též vpletu myrtu
s něžným narciskem, lilje i usměvavé.
Útlý též šafrán přivinu; k němu zas hyacintek
připletu modrolepý, růže milostiplné.
Skráně ať okrášlí květy vonné Héliodóry
jí v hebkých kadeřích vínek vepletený.

Alkaios zase, jenž vína stal se pěvcem a obhajcem nejpřednějším, napomíná vážně:

Dřív ať nikdy jiný strom nesadíš než keře révové!

čehož šetřiti chce římský elegik Tibull, neboť praví o sobě takto:

Sám v čase příhodném jemné zasadím keře révy. —

Nikoli neobyčejny nejsou tolikéž obrazy, kde zpěv srovnává se s některými úkazy přírodními, se šuměním sosny, s hrčením vodopádu a p. U Theokrita ku př. praví pastýř druhovi svému:

Líbezné to jakés šepotání, tamhle-li sosna
u pramenův zašumí, pastýři, však libě též ty
hráti umíš; zrovnať ty po Pánovi odměnu vezmeš.
Ten-li kozelce volí rohatého, ty máš kozu dostať;
pak-li kozu chce onen podarem vzíť, kůzle čeká tě.

U téhož básníka na jiném místě čteme:

Tvá píseň, pastýři, liběj' zní než voda šumná,
jež se tamo s vysoké skaliny s hrkotem k zemi řítí. —

Také ptactva dosti všímali si básníci řečtí. Též oni čekávali, až „v době vesny zašveholí vlašťovka a zatluče slavík," jehožto toužebné písně jeden básník případně „žalozpěvy" nazval, a o němž druhý praví, „že ho ráno ku zpěvu budí." Štěbetavou vlašťovku, jež příliš brzo Bathylla z libezných snů vytrhuje, hodlá básník potrestati tím, že jí prý křídla přistřihne nebo jazyk vyřízne. V jiné písni představují se nám básník a holub jakožto veleupřímní přátelé: básník dává holubovi z ruky zobati chleba a píti vína, jakéž sám pije, načež oblétá i obskakuje vděčný holub pána svého a šumě křídly svými stíní mu čelo ku spánku, až konečně i sám usne na lyře pěvcově.

Čiperný vrabec byl ptákem Afroditě, bohyni lásky, zasvěceným; bájilo se, že vůz Afrodítin táhnou vrabci, jakož čteme v básni Sapphině:

Ke mně sestoupiž, slyšela's-li jindy,
často mých poznavši tužeb, mne ráda.
Přišla's, otcovských zanechavši sídel:
    vůz v zlatolesklý
vrabce vepřáhla's těkavé a švarné.
Vezli nad černou tě zemí, letíce
aetherem s nebes a perutmi husté
    svými šumíce.

Známo, že Catullus, básník římský, napsal píseň na vrabce, jehož okroceného chovala jeho milenka. Jaký byl to zármutek, když vrabec — miláček zemřel! Catullus běduje nad ztrátou tou zvláštní písní — a dívka sama má od pláče očka rudě podběhlá. — Ovidius napsal podobnou elegii na smrť papouška své milé Korinny, u kteréž žil papoušek ten v upřímném přátelství s hrdličkou. Básníka mrzí, že právě papoušek, krásný a umělý pták, tak krátký měl věk, kdežto lecjaký krkavec, krahujec atd. dlouhý život má. Krahujec, jestřáb, orel, jsou od jakživa na postrach malým opeřencům; tento obraz dosti často vyskytá se v básních řeckých. Alkman ku př. líčí, kterak děvy ve volné přírodě tančíce přepadeny byly a rozprchly se jako ptáci, když nad sebou shlédnou jestřába. Totéž skoro čteme u Alkaia, jen že zde místo jestřába zastupuje rychloletý orel.

Velmi oblíbeným ptákem u básníků řeckých byl ledňáček, o jehož původu Řekové toto si vypravovali: Keyx a manželka jeho Alkyone byli náramně pyšni: on nazýval ženu svou Herou, ona jeho Zevem. Za trest změněni od tohoto ve dva mořské ptáky, ledňáčka a racka.

Ovidius tuto báji rozšiřuje a dí, že Keyx plavě se do věštírny klarské na moři zahynul. Mrtvolu jeho nalezla na břehu něžně ho milující choť; nářek a stesky její neměly konce, i proměnil je oba Zeus v ledňáčky. Samička po 7 dní v době zimní sedí ve hnízdě při břehu mořském, ve kteréž době všichni větrové z rozkazu otce jejího Aiola odpočívají. Láska choti ku drahému manželu nevyhasla ze srdce Alkyonina, ani když ledňáčky byli; vypravovaloť se, že prý samička sestárlého a k letu neschopného samečka na svých vlastních perutích nosí. Takž přeje si Alkman, básník starý, věrný přírody ctitel, aby stal se ledňáčkem a tráviti mohl život takový; i obrací se ku dívkám s těmito slovy:

Dívky milozpěvné, ach již nemohou mne unésti
údy choré! Kéž bych ledňáčkem teď mohl býti,
s družkami nad povrchem vlnivým jenž svými polétá
s ňadrem steskuplným, nachobarvé ptáče to vesny. —

Naskýtají se také zmínky o „dlouhokrké labuti“, o „štěbetavé vlašťovce“, o holubech, již „svěšují křídla a srdce mají mrazem stuhlé“, o „ptácích zvučnohlasých, jimiž ozývají se neschůdné houštiny v okamžicích, kdy na jaře nebe se zemí se snoubí.“ —

Velmi pěkné jsou též tyto dva obrazy, které čteme u básníků římských Catulla a Tibulla:

Mé již ať nedbá, jako dříve, lásky;
vždyť její vinou tato láska klesla,
jak květinka na kraji louky, byvši
dotčena rádlem.

Úryvek z Tibullovy elegie líčí slovy básnickými krasnou a něžnou pleť mladistvého jinocha:

Lesk takovýto, jakým září Latónina Luna;
na těle pak sněžném svit pleti růžovitý:

jak panně, k ženichu kdy mladému vedou ji ponejprv,
líce její něžné rdí se libou ruměním —
jak děvy když bílé lilije svíjí s amaranty —
jak jablka v podzim leskle se červenají.

Metaforické obrazy, jako: „růže prchá s lící mrtvého Adóna“ a p. jsou velmi časty.

Méně obyčejny jsou zmínky a podobenství vzatá z jiných oborů přírodních. Sem počísti sluší zlomek Anakreontův, v němž přirovnává ulekanou dívku „mladistvému, posud ssajícímu srnčeti, jež od laně v lesině byvši opuštěno zděšeně prchá.“ S týmž obrazem setkáváme se u Horáce, jenž vůbec rád nejen Anakreonta, nýbrž i jiné lyriky řecké napodobil, ba z nich mnohdy prostě překládal. Na jiném místě srovnává Anakreon dívku upejpavou a stydlavou s mladým, ještě neskroceným koníkem, promlouvaje k ní v tento rozum: „Hříbátko thrácké, proč pak kosmo a povržlivě na mne pohlížíš a stále přede mnou prcháš, myslíc, že ničemu nerozumím? Dovedl bych na tě uzdu vložiti a v závodišti kolem cíle obratně otáčeti. Posud však paseš se a hraješ si, krepčíc po lukách a nemajíc schopného krotitele.“ Také tohoto obrazu ve svých ódách užil Horác. —

Někdy setkáváme se u poëtů řeckých se zmínkami o včele a cvrčku. Včela, jejížto původ víže se ku báječnému Anitaiovi, bývala od jakživa vzorem píle namáhavé a pracovitosti úsilovné. Což divu tedy, že básník Horác sám přirovnává se ku včele horské, protože, jako ona med, pracně i on písně své tvoří. Nikias jmenuje včelu „plavou, mrštnou, jarověstnou, po květech se zanícením létající, díla dbalou, aby voskové její světničky medem se naplnily.“

U Theokrita čte se, kterak zamilovaný jeden pastýř, nechav stáda svého, milované, avšak upejpavé Amaryllidě před jeskyní zastaveníčko činí. Ta však zpěvů jeho ni darů nedbá ani ven se nepodívá, načež zarmoucený milovník, vida právě včelku, ana zelení v jeskyni snadno prolétá, přeje si býti tou včelou řka:

Pohleď přec na žalosť v duši mé! Ach kéž mohu býti
tou bzučivou včelkou a v jeskyni k tobě zalétnouť,
břečťany tam provinouť se i kapradinou tě halící. —

Ve veliké vážnosti a lásce měli básníci hellenští, jako vůbec všichni Řekové, cikádu, těšíce se rádi její zpěvem, což nám ovšem trochu jest s podivením, vzpomeneme-li si, že vrzavé zvuky našeho polního cvrčka nikterak nejsou pro sluch příjemnou hudbou, a cvrček domácí že jest tam, kde se usadí, naprosto nemilým, ba nesnesitelným hostem. Již svrchu však, kdy o původu cikády zmínka se stala, řečeno, že to byla zvláštní odrůda cikád v jižních krajinách žijící. Život cikád zdál se býti Hellenům vrcholem blaha a spokojenosti, jakož patrno z této písně (ze sbírky Anakreonteí) na oslavu cikády složené:

Blaženou zvem' tě, cikádo:
vysokém na stromu sídlíš,

rosy málem se napájíc,
a pěješ tam jako mocnář.
Tobě patřít vše tu vůkol:
cokoliv zříš na nivách těch,
cokoliv též časy dávaj'.
Vždyť i rolník tebe rád má;
nikomuť ke škodě nejsi.
Tebe každý vždy si váží,
leta sladká hlasatelko!
Milují též tebe Musy;
milujeť sám tě i Foibos,
uděliv hlas tobě jasný.
Věku sešlosť tě netísní,
a ty moudré zemědítko,
zpěvomilné, krveprosté,
bohu téměř podobáš se!

Cvrček nazývá se zde „moudrým," jako vůbec říkáno o pěvcích, protože staří Hellenové zvuky zpévné cikády bývali mile unášeni jako písněmi opravdového pěvce. Pročež velikou bylo to chválou, již obdržel pastýř Thyrsis u Theokrita za svůj krásný zpěv o smrti Dafnidově: „Kéž libá ústa tvá vždy jsou plna sladkého medu (= milého zpěvu), neboť lépe zpíváš nežli cikáda." Záliba ve zpěvu cikád pochodila u Hellenů již z dob velmi starých, nebo již u Homéra dočítáme se porovnávání, že staří velmožové trojští s hradeb se dívající jsou

„. . . . . cvrčkům připododní, jižto po háji
na stromu větvi sedíce linou hlas čistorokotný." —

Opusťme nyní rostlinstvo a živočišstvo a všimněmež si, jakou měrou šetřeno a užíváno v lyrických písních hellenských některých zjevův i změn přírodních. Zde prvé zajisté místo náleží Vesně, době opěvané snad básníky všech věků, době slavíků, růží, lásky a zpěvu. Již z příjmí jaru od básníků četně přidávaných viděti lze, že bylo pro ně dobou nad jiné příjemnou; sloveť jim brzo „zlatým", „nachovým", „růžovým", brzo „květonosným" či „hojnokvětým", brzo „pestrým", „zářivým" a podobně. S jarem nadcházela doba čilé plavby; vybízí tudíž jeden básník plavce, aby kotvy zdvihl a větrům plachty napjal; vždyť „štěbetavá vlašťovka již přiletěla a přivanul příjemný zefir; louky ve květu jsou, a moře, dosud prudkými větry a vlnami zuřivši, nyní ztichlo a mlčí." Také Sappho byla velikou ctitelkyní vesny. Blížící se jaro plní též její duši blahými city, zvláště kdy „posel vesny, sladkohlasý slavík" roztouženým svým zpěvem odkudsi z hustiny ji pozdraví.

Zvláštní písní oslavil jaro gadarský básník Meleager, jenž žil ve 2. stol. př. Kr., kterouž tuto ve volném překladu podáváme:

Ejhle zimy sněživé ustoupily zachmuřené dni:
vesna tu růžovitá již povstala s úsměvy na rtech,
skráně si zem temné zelenou ověnčila travkou,
bujné zas stromoví čerstvým okrášlila listím.

Jitro rosou něžnou veselé luhy hojně napájí:
v kráse plné tu se vesny dechem již rozvila růže.
Píšťala pastýřů veselá po horách se ozývá,
onde těší pastevce opět bělaví ti kozelci.
Plavci čilí konají dalekou hladinou moře cestu,
plachty lodí větrů šťastným se vzedmuly váním.
Jásáním veselým velebí Dionysa bachantky,
břečťanu bujného v kadeřích se vinou ratolesti.
Práci své umělé včely již se zas oddaly pilně
a v poduté světničce sedí své dílo robíce:
vosku si dírkovatého činí znova plásti bělostné.
Již oživil krajinu všude rod hlasných opeřenců:
kol vody ledňáček, při domech vlaštovka polétá,
při břehu řek labuti, v temných křovinách Filoméla. —
Země-li zakvétá, honosí-li se keř lupením svým,
brav-li se teď veseli a těší-li se píšťale pastýř,
plavci-li teď plavbou se baví, tancem Dionýsos,
včelky-li med robotí, zpěv ptáče-li z hrdla vylévá:
jakž tu nemá i pěvec o jaru svou zpívati píseň? —

Krásný, velebný klid jarního dne odráží se velmi ostře od nepokoje, jaký pociťuje v srdci svém básník Ibykos, jenž v jednom zlomku naříká si, že v ňadrech jeho láska nesmírnou bouři a neklid působí, kdežto veškera příroda ve květném hávu jarní krásy spokojeně září. S tím srovnati lze podobný kontrast mezi klidem nočním a bouří lásky v srdci Didónině, o čemž stane se zmínka trochu níže.

Také změn denních povšimli sobě básníci hellenští. Sappho na př. opěvá dobu večerní, chválíc ji, že vše, cokoliv jitro po krajině roztrousilo, opět snáší a dohromady svádí: přivádíť domů stáda ovcí a koz, přivádí v objetí matčino drahé dítě.

Když „vlažné chladno na večer ve větvičky jabloní se sklání a tetelící se listí jakoby na zemi spánek střásalo,“ věnuje Sappho také tomuto utěšenému obrazu večernímu pozornost vnímavé mysli. V noci pak tkví zraky její na temnomodré obloze, kde

kol měsíčku přespanilého hasnou
hvězdy, své lesklé utajivše líce,
kdyžtě tento v záři plné se zaskvěl
nad zemi vypluv.

Pěkné líčení nočního klidu nalezáme ve zlomcích Alkmanových, ač jím vane ještě duch poesie epické:

Teď dřímou vrcholy všeho horstva i propasti,
turně též strmé i roklí,
všech tvorův rody též, cokoliv živí tmavá zem:
Teď šelmy horské spí, spí také čeleď včel,
nestvůry též ve hluboké moře temnotě;
i ptákův nyní spí táhloletých druhy též.

Úkazy této líčni podobné dosti časty jsou skoro ve všech literaturách, i novějších. Zrovna v literatuře římské na př. možno s tím srovnati u Vergilia ono místo, kde přiměřenými slovy líčí básník hluboký klid noční, kdy vše pohříženo v občerstvující spánek, kdežto v srdci nešťastné Didóny žár lásky zhoubně plane spáti jí nedada:

Noc byla. Sladkého všelicí tu požívali spánku
po krajinách tvorové znavení. Již utichnuly háje,
rovněž i tůně divé, kdy nyní středem oblohy krouží
hvězdy a všechna mlčí zem i zvěřstvo i ptáci barevní,
jenž i u širotokých vod i v drsné houštině sídlí. —
Všichni se ku spánku v noci této tiché uloživše,
klidně a bez péčí spali, srdce zapomnělo námah. —
Všaktě ne tak nebohé u Didóny! Ta ke snu se ještě
nesklání a dosud ni okem ni duší nepojímá
klid noci. Strasti její rostou; probudivši se opět,
láska zuří, s velikou hněvu prudkostí v těle bouříc.

Špatné spaní míval v noci také zamilovaný elegik Tibullus, jakož zřejmo z tohoto jeho přiznání:

Noc s černým spřežením nadvzdušnou již světa dráhu
končila, již v modrém skoupala proudě kola:
mně však spánku nedal bůh mysli choré užitečný.
Spánku neníť při domech, kde trudu všechno plno. —
Až teprv, od vrcholů pohoří když prozřelo slunce,
mdlé zraky mé zavřel pozdě již odpočinek.

Nezmínil jsem se posud o slunci, ač nedá mysliti se, že by bylo v poesii lyrické zůstalo nepovšimnuto. Zvláštní pozornosti, ba politování, dostalo se mu od rozmařilého pěvce smyrnského Mimnerma, jenž sám tělesné práci zrovna nepřál. Vida, kterak slunci každého dne dráhu od východu k západu a v noci od západu k východu vykonati jest, lituje ho a věnuje mu z útrpnosti tyto verše:

Slunci zajisté povždně losem je usouzena práce:
odpočinout si nemůž' a spřežení jeho též
ni trochu. Sotva jenom Jitřenka se růženoprstá
nad moře již spěchajíc, v obzoru objevila:
tou je dobou proudem velelíbezná nese číše
kol vydutá, Héfaist svou zhotovil ji rukou
ze zlata cenného. Křídlem je kvapně unáší
spící vod povrchem od kraje Hesperidek
v končiny Aithiopův, kde čekává již jeho soupřež
i s rychlým povozem Jitřeny ránorodé.
. . . Tuť Hyperíonovec na povoz si opět přisedává.

Divná zajisté a našim názorům nepřiměřena jest tu představa o číši nebo číšovité lodici, v níž slunce po západu svém opět k východu pluje, aby tam z rána zas vyjíti mohlo. Básnický tento výklad

o dráze sluneční podmíněn arci nedokonalým ještě v tehdejších dobách názorem o podobě a tvaru země, o její poměru ke slunci. Avšak není osamocena smýšlénka tato, neboť někteří národové východní mají své pověsti o sluneční číši. Z řeckých lyrikův uvésti třeba ještě Stesichora, kde tolikéž dočítáme se, že „Helios (slunce) po západu do své zlaté číše vstoupil, aby za posvátného temna nočního okeanem plul k matce i k manželce své i ku milým dítkám.“ —

Přiruzeno konečně, kdyžtě tak přátelský a srdečný byl poměr Hellena ku přírodě, že tento rád v ní pobýval, krásami její se kochával a půvabných míst k odpočinku v ní si vyhledával. Půvaby a krásy jednotlivých míst, krajin, zemí jsou předměty velmi mnohých, ba nesčetných zmínek u básníků antických, z nichž mnozí v časech pozdějších marně touží po těch příjemných, zlatých dobách přírodního stavu za blahé vlády Saturnovy, kdy člověk nebyl ničím leč šťastným dítětem přírody. Tak básník Tibull sám sebou jsa nespokojen a v srdci svém jsa týrán láskou, utíká se do přírody a přeje si:

Což já, bych nemusel snášet takovýchto bolestí,
rád bych byl kamenem ve mrazivém pohoří!
Rád bych byl skalinou, co divému je větru vydána,
v nížto moře spoustné zlou vždy vlnou zabuší.

Také v sadech elysejských očekává Tibullus krás přírodních, jimiž i na světě se těšíval. Zde živ jsa byl stále ve službě lásky; doufá tudíž, že ho po smrti Venuše uvede do Elysea.

Tam vše tance a zpěvu plno, tam všude ptáčkové z jemných hrdel sladké písně lijí; tam všude daří se kasie, tam vše kvete vonnými růžemi. Mezi tím pak dav junáků s děvami si hraje, an Mílek mezi nimi stále potyčky svádí. —

Háj a pramen hymettský pěkně vylíčil Ovidius těmito slovy, jimiž úvaha má uzavřena budiž:

Blízko výšin skvoucích květy ozdobeného Hymettu
  zřídlo svaté pramení, kol zelený je pažit.
Háj skrovný opodál, v planikách stinných vše tu dýše
  vůní vavřínů, myrty i rozmariny.
Tam zimolist hustý a také štíhlé tamaryšky,
  tam zdobný cytisus, tam se i cembry daří.
Mírně zefýrky do háje vanou, a dechem libovonným
  zachvívá se lupen, tráva se jemně čeří. —

Dagmar.

Báseň od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

III. Svatební dary.

Ribe, slavné Ribe, město šedých věží,
což se usmíváš dnes třpytivé a svěží?
Stavby nebetyčné, jež se věkem chmuří,
praporce si pestré zatkly na cimbuří,
květů řetězy jim halí štíty sivé,
divné výstupky a sošek chmurné davy,
opřádají mnohý smělý arkýř tmavý,
pnou se přes ulice uzoučké a křivé,
věnčí řady štíhlých sloupců nad pavlány,
v zapletení hustém visí s každé brány. —
Podobáš se, Ribe, svatební dnes matce,
starušence, hosty vítající sladce,
hladící své vrásky v usmívání blahém,
tající svých vlasů stříbro v čepci drahém,
ve svatebním čepci, jenž se zlatem svítí,
ubrán v pestré peří, fábory a kvítí.

Však-tě Ribe vskutku po svatebním kvase
blaženo se budí. Jedva věží šerých
tklo se růžným prstem jitro zlatořasé,
vyrojil se příval postav tisícerých
z domů k zástupům, jež venku k leskům denním
ztrávily noc hvězdnou šumným veselením.
Jako po lučině bujné větru letem
trávy houšť se vlní s nesčíslným květem,
šalvějí se modrá, měsíčkem se bělá,
tu zas pryskyřníkem žlutě září celá:
takto dav, jenž hlučně proudí ulicemi,
těkavě se mění barev svity všemi.
S měšťanů a bondů různobarvým krojem
lesklý háv se mísí, kněžské roucho tmavé;
tu tam jeví dívka líce usmívavé
pod růžovým věncem, lehkým pod závojem;
i též drobotinu dítek smavohledou
matky nesou v loktech, za ručky si vedou.

A tou spoustou lidu šumí zvěsti hlasné
o dnech památných, jež Ribe zřelo právě:
Valdemar jak mocný ve královské slávě
vyjel na ústrety nevěstě své jasné,

již pan Strange vezl tužbám jeho vroucím
z dalné země české, slavné, přebohaté,
které září v klíně drahokamem skvoucím
Praha, divukrásné sídlo stověžaté.
Hovoří, jak bylo přehlednouti stěží
zástupy, jež obou ždaly na pobřeží.
Řekou z Ribské brány valily se davy,
potoky k nim spěly tlupy vesničanů,
až pak v šumné moře slévaly se hlavy,
s břehu pnouce zory na západní stranu.
Posléz lodník starý s náhlým bleskem oka
tulení svou čapku hodil do vysoka:
„Jedou, jedou!“ Sterý krk se protahoval
směrem, kamo stařec rámě napřahoval;
ale méně bystré oko ledva zřelo
cosi tam jak mráčku třepetavé bělo.
Vedle jiný mráček lehce ruměnil se!
rostly letem, každý v plachtu proměnil se.
Blíž se nesl hrdě v lodí prostších roji,
zlacen jitřním sluncem, velký koráb dvojí;
jeden labutí měl útvar, plachty bílé,
druhý plachtoví měl nachem uzardělé,
na výběžku strmém mohutného kýle
zdobu nesa pyšnou, ryzí stříbro skvělé —
orlí poprsí to s hlavou povypjatou,
blyštící se v dálku pod korunou zlatou.

S korábem tím vyplul v hojné četě panské
Valdemar vstříc kněžně. Než kdy s lodí její
setkali se v Baltu proti výspě Ranské,
přestoupil k ní vládce. Ze rtů ke rtům znějí
všechny podrobnosti milostného střetu:
Z daleka mu svitla dvorních paní sborem
jako lilie ve shluku pestrých květů
a též ona prvním rozeznala zorem
ve skupině pánů svého zasnoubence,
an z nich vynikal jak orel nade ptence.
Na loď její vstoupiv, na koleno klesl
před ní, útlou vroucně políbil jí ruku
a zrak roznícený k libé tváři vznesl,
třasně pohybuje rtoma beze zvuku,
blouznivý jak jinoch, láskou opojený,
poprvé kdy klečí u noh krásné ženy.
Jako ku světice tváři, takto vzíral
na schýlené líčko, pod sklopenou řasu,
kde se červánek jí luzný rozestíral
v jemném stínu svislých, hnědovlných vlasů.

Nato vstal a vlídně kázav ruky kynem
panu Strangovi, by za ním následoval,
ve stan uvedl ji, dvorně besedoval
s kněžnou pod nachovým jeho baldachýnem;
Kristina jen sličná a pan Strange byli
svědky nadšení, jímž snoubencovi rtové
vroucími tam slovy volně pozdravili
tu, již obletali dlouho toužní snové.
Pak s ní opět venku v lodní přídě stanul.
A tak pluli dále. Šťastnou plavba byla:
do plachet jim libě vhodný větřík vanul,
čistá nebes báň se v moři zrcadlila,
lahodně se skvělo, po něm vlnky drobné
laškovně si hrály v barev změně zdobné.
V čistém zlatém vzduchu nad zářivou tůní
břehové se kolem usmívali slunní
dánských ostrovů. Tu malebného tvaru
skály čněly z bílých příbojových varů;
tu je do chobotů zvali přívětivých,
zářících jak safír s rozptýleným bělem
plachet, mořských ptáků v rámci pozatmělém
ladně nakupených vrchů, hvozdů snivých;
tu zas vábilo je kouzlo tichých krajin,
lučin smaragdových, jarní vláhou zpitých,
stinných vrb a buků, šerých různo hájin,
pestrých stád a chatek olším poukrytých.
Královy však oči, třpytící se v rose
citů toužebných, jen bližší půvab ssály —
Až se Ribské břehy vynořily v dáli,
až i lidštva mračno na nich zjevilo se.

Mrak ten rozvlnil se jako v burném vání.
Již-tě s břehu jasně na korábu zříti
jednotlivé zjevy. Infule se třpytí
nad vlnivým stříbrem biskupových skrání;
Lykkova tu září postať obrovitá,
brněním kol kolem šupinatým krytá;
s vážným Albertem se druží Limbak jarý,
Globe jeví šíré, kypící své tvary,
stranou dlí pan Strange, hlavu k prsům chýle,
jakby mořská nemoc seděla mu v týle.

Ale v lodě středu před nachovým stanem
po králově boku v rouše stříbrotkaném
půvabem svým Dagmar zajala všech zraky.
Vzlétly vymrštěných čapek pestré mraky
šíro nad hlavami zvlněného davu
a loď, vinoucí se zvolna do přístavu,
uvítala lidu vřava hromohlasná:
„Zdráv buď král nám! Zdráva královna buď jasná!“

A když vystoupivši na koberec měkký
mostu, pojícího s lodí písek břehu,
plně okázala davům jemné vděky
postavy a líce, hrdliččí svou něhu,
podobna jsouc zjevu, který nepřichází
z říše pozemské, než ze snů blahých kraje,
kde duch, tělesnosti sproštěn pout a hrází,
v čisté záři křídlem étherovým hraje,
kde bol neznámým, kde nemučí zlo žádné
a jen krása s dobrem zasnoubena vládne:
tu dech na chvíli se ztajil množství všemu
a pak zástup, znova plesně buráceje,
vstříc jí spěchal, rtoma dotknouti se chtěje
stříbrného sněžné její řízy lemu;
matky povznášely dítka do vysoka,
jasná vláha tryskla z nejednoho oka,
a kol ze rtů znělo: „Ach, což sličná jesti! —
Jaká dobrota jí září z tiché líce! —
Líbezný ten anděl nese Dánsku štěstí! —
Bůh ti žehnej, krásná bílá holubice!“

Na krotkého koně, jemuž hřívy bělo
a sníh plecí tisíc květů ovíjelo,
jakoby to zima s jarem zápas vedla,
usadil sám vládce do zlatého sedla
nevěstu si vzácnou. Sám pak na černouše
vedle skočil — obraz divné mužné krásy
s jasným vlasem, v hojné rozvlněným řásy,
splývajícím bujně po nádherném rouše,
s rusým, hebkým knírem, rozčeřeným jemně,
s tváří hrdolepou, s okem jaroskoucím,
pohledem jež stále obletuje vroucím
kněžnu, stoudně k oři schylující téme.

Jeli cestou k Ribe. Podkovy jich koní
brodily se v růžích, rozmetaných po ní
rukou dívek sličných; v drahocennou látku,
která dráhu celou nachem postírala,
ořů kopyta se zvolna zabírala.
Uvítáni deštěm květů, sterých šátků
povíváním plesným, za hlaholu zvonů,
za jásotu lidu v pyšné město vjeli,
v každičkém kde okně, každém na balkonu
jako mračna tlupy diváků se tměly,
kde i na střechách, jak vytesané stvůry
chrličů, se tváře ukláněly shůry. — —

O příjezdu kněžny tak, plu její chvály,
vypráví si národ; hovoří, jak včera
v Ribském velechrámu oddána jest králi
biskupovou rukou Přemyslova dcera.
Mluví o nádheře rouch a skvostů jasu,
o báječné slávě svatebního kvasu,
o pokladu peněz, který v ruce chudé
deštěm stříbrným a zlatým hojně pršel,
o malvazu, který místo vody všude
proudy bílými a červenými sršel.

Za hovorů takých k sídlu královskému
zástupy se valí. Pevný most se klene
tamo k velebnému hradu obrovskému
přes příkopy širé, vodou naplněné,
jížto ukláni hrad, jitřním sluncem zlatý,
třaslavé své stíny do šerého klína.
Nad ním okrouhlá věž bílá k nebi vzpíná
střechu špičatou nad okraj zubovatý.

Tam se různobarvé valí vlny lidu.
Jako nejpestřejší koberec tu shora
plné nádvoří se představuje vidu:
Mezi prostším davem pyšné zjevy dvora
jsou tu purpurným a zlatým svitem tkány
jako v polním kvítí skvělé tulipány.
Ze směsi té stráží obrněné roty
trčí dlouhých kopí blýskavými hroty.
Jako motýlové po lučině jarní
těkají sem tamo panošíci švarní,
kadeřaví, v modrém, bílém šatě vlavém.
Tu hle! nese jeden šarlatovou vlečku
za dámou, jíž zbrojnoš cestu klestí davem;
tam hoch krotí chrtů nedočkavou smečku;
onde sokolník se s okřídleným baví
soudruhem, jenž v ruce křídloma mu tepe
a hlavičkou kývá, na níž červenavý
chochol pozlacené přilbičky se třepe.
Ba i šaška vidět; zástupem se kmitá
chřestě rolničkami v rouše z pestrých cípů,
pitvorné své žezlo s rojem bujných vtipů
v běhu vymršťuje, se smíchem zas chytá.

(Pokračování.)

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.

(Pokrač.)

atrona napila se opět čaje a pokračovala pak: „Při naši společnosti byl šašek, jemuž tou dobou nikde nebylo rovného. Jak mile vyšel do manéže, dalo se všechno obecenstvo do smíchu, neboť bylo na něm všechno směšné, každý pohyb, každé vrtnutí, každá grimassa; jen kostým jeho nebýval v pravém slova smyslu směšný: William Backer brával ku produkcím nejraději těsně přiléhající jednolitý trikotový šat, pošitý zevně drobounkými stříbrnými šupinami, tak že mezi ostatními clowny jako skvělý rytíř vypadal. Však byl také mezi nimi, mohlo by se říci králem, nejen co do umění, nýbrž také co do majetnosti a platu. William Backer měl svých vlastních osm koní, čistého tureckého plemene, dvanáct ochočených pávů, jednu žirafu a čtyřiadvacet vycvičených angorských koček, tedy jakýsi malý cirkus pro sebe. Platu pak dostával tisíc franků za každý večer, kdy spoluúčinkoval. Do cirku maskoval se vždy tak, že nezbylo ani kousku jeho pravé podoby a obecenstvo nemělo tedy ani tušení, jaký to krásný člověk byl a jaký kavalír ve společnosti dam a pánů. Dámy obdivovaly se toliko elegantni souměrnosti a svěží pružnosti jeho údů, avšak ani nejostřejšími skly nebyly s to proniknouti tajemství jeho líčidel a pozorovati pravé rysy jeho tváře. To dráždilo jejich zvědavost a pídily se tudíž dychtivě po jeho fotografických a akvarellových podobiznách, s nimiž knihkupci a naše billetářky výtečné obchody dělaly. Pak toužily dámy seznámiti se s ním osobně a mnohé z těch, které se mu takto byly přiblížily, zamilovaly se do něho zrovna šíleně. Můžete si tedy pomyslit, jaký to byl seladon! Co jsem se mu jenom já nanosila voňavých psaníček a něžných dárků všeho druhu! . . . Škoda, že to poslíčkování nepotrvalo déle! Jakmile totiž William Backer miss Serafinu blíže poznal, začal své známosti v městě zanedbávat a vracel mi nešetrně parfumované lístky i s přiloženými kytičkami a dárky. Zamiloval se do krásné, hrdé jezdkyně, a čím nepřístupnější tato byla, tím více po ní blouznil. Lichotil mi, uplácel a zapřisáhal mne, abych byla prostřednicí mezi ním a Serafinou, u kteréž jsem — jak už víte — v hôtelu bydlela, a já přičiňovala jsem se všemožně, abych mu její srdce naklonila. Ale nadarmo: miss Serafina věděla, jakým byl Backer dosud seladonem a nedůvěřovala mu — anebo chtěla svým zdráháním docíliti tím skvělejšího triumfu. Nevím, jak tomu vskutku bylo, ale pozorovala jsem, že se moje velitelka, jak jsem ji říkala, o pana Backera vždy víc a více interessuje, až jsem ji posléz přistihla, ana jeho podobiznu vroucně líbala. Rozumí se, že jsem s tim běžela za tepla ke clownovi a ten dal mi radostí za tu zprávu tři napoleondory. Slečně Serafině jsem ovšem nedala nikterak na jevo, že bych pozorovala, co se v hlubinách jejího srdce děje, ale

za to stopovala jsem tím bedlivěji každé její hnutí, a tu zjistila jsem, že pokaždé, když jsme se byly s projížďky nebo procházky odpoledne domů vrátily, ku svému psacímu stolku si sedala, nějaká psaníčka čítala a na konec Backerovu podobiznu líbala. Vídala jsem to z předního pokoje skleněnými dveřmi, u kterých jsem byla s druhé strany záclonu trochu odhrnula a založila. William Backer uslyšev to prosil důtklivě, abych ho některý den po procházce tiše do předního pokoje Serafinina bytu vpustila, že by pro celý svět rád mou velitelku viděl, když se v duchu jím obírá. Nepotřebovala bych zajisté snad ani vykládat, že jsem se jen potud zdráhala žádosti jeho vyhovět, pokud jsem velký zlaťák v dlani neucítila, a že pan Backer již následujícího dne tklivou tu scénu vlastníma očima viděl. Počíhal si v sousední kavárně, až z procházky se vrátíme, obstupoval pak z povzdálí hôtel a když jsem mu umluvené znamení dala, postavivši tříramenný svícen do okna, přiběhl nahoru. Posadila jsem ho ke dveřím, kde v rohu záclona byla odhrnuta a on vida, kterak miss Serafina jeho psaníčka přečítá, tonul očividně v největší rozkoši. Když pak slečna jeho podobiznu začala líbat, vyskočil prudce a než jsem se mohla nadíti, vrazil do jejího pokoje. Serafina vykřikla leknutím, ale v tu chvíli sevřel ji už clown do svých ocelových paží a místo dalších výkřiků bylo slyšeti jen vášnivé líbání . . . . Miss Serafina pochopila asi brzo, že je original přec jen lepší, než kopie, a já, abych jakožto nepřístojný svědek nerušila a po případě také vymluviti se mohla, že Backer za mé nepřítomnosti do bytu vnikl, sebrala jsem pláštík a klobouk a vyběhla ven. Vrátila jsem se teprve k 6. hodině, ve kteroužto dobu jsme obyčejně již do cirku odcházely. Backer byl již asi dávno pryč a slečna, která trochu unavenou se zdála, tázala se mne pouze — a to dosti lhostejně, kde že jsem celou tu dobu byla a zda-li jsem neviděla pana Backera v hôtelu? Když pak jsem odpověděla, že mi od včerejšího večera na oči nepřišel, bylo konec všemu vyptávání a za chvíli odejely jsme klidně, jakoby se nic nebylo přihodilo, do cirku."

Baba si oddychla, napila se znovu a vyslechnuvši lhostejně několik mých žertovných poznámek jala se dále vypravovat:

„Nu, teď není potřebí už mnoho výkladu. Jeť jasno, že nastal od onoho dne mezi oběma ten nejmilostnější poměr; ti dva byli vám do sebe tak zakousnuti, že jsem podobného nikdy nic ještě neviděla a co nejpevněji přesvědčena byla, že z toho bude manželství, třeba jen divoké. Ale tu ukázalo se, že jsme my ženské přece jen hloupé: William Backer nabaživ se dosti rychle mé velitelky, začal zase obnovovat své známosti v městské společnosti a Serafina měla se státi toliko milenkou pro všední den. Můžete si pomyslit, jak soptila, když byla tu nevěru prohledla! Backer tvrdil sice, že má příčinu poměr k Serafině uvolnit aneb dokonce i přerušit, ale — pravda nade všechno, milý pane — slečna nepřijímala žádných návštěv. Strhlo se několik ostrých výjevů mezi Serafinou a clownem, až Backer na krátko před odjezdem do Paříže prohlásil, že s námi nepojede, poněvadž prý již podepsal smlouvu k Dersenovi do Moskvy. Miss Serafina uslyševši to zbledla a zachvěla se očividně na celém těle. Nemohla jsem celý den slova z ní vynutit; byla neobyčejně vážná, přemýšlela o něčem hluboce, ne-

jedla a myslím také, že nespala. Ale následujícího rána, když jsme do cirku ke zkoušce přišli a William Backer dvorně k Serafině se přitočil, aby jí ruku políbil, usmála se vlídně na něho a položivši mu ruku na rameno pravila vesele: „Tak vy nás tedy chcete opustit? . . . Bude vás přece jen škoda! . . . A málem rozešli bychom se ve hněvu, my, nejlepší na světě přátelé! . . . Vidíte, jak jsme my ženské zpozdilé — žárlíme ustavičně, hněváme se na smrt, a když má nadejíti rozchod, cítíme, že to bylo zpozdilé — a že musíme přece jen v lásce setrvat až do konce. Tedy ruku sem a buďme zase přáteli!" — Tak nějak promluvila k němu Serafina a Backer byl z počátku velice překvapen; ale když pak viděl, že je Serafina veselá a že stále žertuje, rozveselil se také a připadal mi jako člověk, který byl nějaké mrzuté starosti šťastně zbaven a sproštěn. Serafina však na pouhém smíru nepřestala, nýbrž jala se Backerovi vždy více nadcházet a tulila se k němu, jakoby ho za ten krátký čas ještě jak náleží chtěla užiti. Konečně, v den Backerova odjezdu, nabídla mu dostaveníčko v lázni — nedivte se, pane, v lázni! Já sama nesla jsem mu ten lístek a poněvadž byl špatně zalepený, přečtla jsem si jej. Backer se chvíli rozmýšlel, ale pak vzkázal prostě, že souhlasí. To bylo v deset hodin ráno. Moje velitelka odešla o půl dvanácté z domu, vrátila se o jedné, a ve tři hodiny roznesla se po městě zpráva, že si William Backer v Maršálských lázních — podřezal žíly. Soudní komise zjistila ovšem, že si žíly nepodřezal, nýbrž že zemřel následkem rány dýkou do srdce, ale proto přece věřilo se obecně, že se Backer v návalu šílenosti nebo z nešťastné lásky sám ze světa zprovodil. Lázeňská, kteráž byla Serafinu do Backerovy kabiny pustila a za to hojně obdařena byla, nepřiznala se k tomu, poněvadž se bála trestu za přestupek, jehož se tím byla dopustila. Krom toho neměla na Serafinu ani dost malého podezření, myslíc, že si to Backer po jejím odchodu sám udělal, litovala nejspíše ještě ubohou slečnu, která o milého přišla, a nechtíc spůsobiti nepříjemnosti jí ani sobě, mlčela moudře. Pravím moudře, neboť uspořila si policejní vězení a získala si vděčnost mé velitelky. Město bylo tedy přesvědčeno, že se clown probodl, jenom já jsem nevěřila, neboť jsem byla jista, že ho miss Serafina zavraždila!"

Baba si několikráte odfukla a doložila: „To posloucháte kroniku, co?"

„Poslouchám s opravdovým úžasem," odpověděl jsem, „ale nejde mi na rozum, proč by ho byla miss Serafina zavraždila, vždyť nepochybně . . ."

„Zde není žádného „nepochybně," vpadla mi matrona do řeči; „já vím, co vím! Proč že by ho byla zabila, tážete se? Odpovídám: protože se tehda již cítila matkou — chtěla se pomstit za sebe i očekávané dítě."

„Ale v podobných případech nevraždívají matky otce svých očekávaných dětí," namítal jsem stále ještě nedůvěřivě.

„A co pořáde pochybujete?!" zvolala už mrzutě baba. „Celý poměr . . . ono psaníčko a konečně, abyste věděl: miss Serafina přinesla si zkrvácené prádlo, kteréž pak tajně spálila."

Tento argument učinil na mne takový dojem, že jsem se začal o bezpečnost Salomonidy Platonovny strachovat. Umínil jsem si tedy, že babu nějak zastraším a pravil jsem výstražně:

„Milá paní! Všechno, co jste mi dosud vypravovala, mne velice zajímá, ba mohu říci: překvapuje a do jisté míry také leká. Nepochybuji ani dost málo o pravdivosti vašich slov a jsem také ochoten věřit, že Salomonida Platonovna tehda ten skutek vykonala; avšak varuji vás, jakožto přítel, abyste tu povídku dále nešířila a zejmena abyste nepoznamenávala kněžnu Sachalinovou tak určitě jakožto vrahyni Williama Backera — —"

„A proč bych to neměla dále povídat?" vpadla mi jaksi nevrle do řeči, „vždyť to mohu všechno odpřisáhnout a konečně třebas i před soudem opakovat."

„Před tím vás právě varuji," odpověděl jsem pevně; „neboť to, co víte, stačí snad, abyste byla přesvědčena, že tehdejší miss Serafina šaška zavraždila, — ale to není ještě žádný důkaz! Kdo pak je povinen vám věřit? Nikdo, a soud nejméně. Osobní nepřátelé kněžny Salomonidy budou nepochybně vaše přesvědčení s vámi sdílet, ale i z těch řeknou snad mnozí: ‚Dobře udělala, že toho nesvědomitého věrolomce zabila!'... soud však bude vás musit na žalobu Salomonidy Platonovny pro těžké na cti utrhání a křivé obviňování odsoudit. Rozvažte si to všechno a nezapomínejte, že má kněžna také mnoho přátel a mocný vliv!"

Baba se zamyslila, přemýšlela chvilku a pravila:

„Máte skoro pravdu . . . kdybych jen věděla, zda-li ta lázeňská ještě žije a kde se nalezá! . . . Ta mohla by můj důkaz doplnit, ačkoliv prý teprve o 2. hodině, tedy dlouho po slečnině odchodu dvéře u kabiny vypáčit dala a Williama Backera již mrtvého zastala . . . Poslechnu vás a budu opatrna . . . ale budu se pídit po důkazech a běda jí, dopátrám-li se ještě nějakého svědectví! . . . Opatrně si budu počínat, ale abych naprosto mlčela a věc dále tajila, to nikoliv! Leč, že by ta čistá paní kněžna opět svou povinnost dělala . . . Ale když jsem vám už tolik vyzradila, povím vám ještě konec. Třetí den po zavraždění Williama Backera, když policejní výslechy skončeny a nic podezřelého na jevo nevyšlo, odejeli jsme bez překážky do Nancy, pak do Lyonu atd. a za rok ocítili jsme se v Paříži. Miss Serafina vzala si — k vůli svému stavu — mezi tím na několik měsíců dovolenou a porodila v Nizze děvčátko. Odbyvši pak šťastně šestinedělí, přijela opět za námi, tuším že do Marsilie, začala opět jezdit a dělala, jako dříve všude furore, hlavně svou krásou, která porodem ani dost málo nebyla utrpěla, a pak svými diamanty. V Paříži, rozumí se, začalo ji obletovat hejno mladých kavalírů, ale miss Serafina počínala si velmi zdrželivě a získala si název „nepřístupné". Nikomu nenaklonila srdce své, s nikým neměla důvěrnějších styků, až když se objevil v Paříži ruský general, kníže Sachalin, a seznav její zevnějšek a ušlechtilý mrav, bez dlouhého rozmýšlení srdce, jméno své a jmění jí nabídl. Slečna nerozpakovala se také dlouho a tak stala se z krasojezdkyně Serafiny kněžna Sachalinová. Opustila nás a všichni na ni záhy zapomněli. Jenom já dostávala jsem od ní časem kratinká psaníčka a vždy několik bankovek na přilepšenou.

Konečně přijeli jsme sem a já nalezši tu svou bývalou velitelku a unavena již mnoholetým kočováním, usadila jsem se v Moskvě a založila si vlastní živnost.“

„A co stalo se, smím-li se ptáti, s děvčátkem?“

„Po svém návratu z Nizzy, nebo kde byla, pravila mi Serafina, důvěrně, že si je vzal na vychování strýc její, jakýsi prý polský markýz. Týž zdržoval se poslední dobu zde v Moskvě a když mu zde jeho jediná dcera zemřela, odejel nepovědomo kam. Ale dříve ještě složil v bance značnou sumu na její vychování a odevzdal na odporučení kněžny Salomonidy dítě mně do dalšího ošetřování a vychování. Salomonida Platonovna navštěvovala mne od té doby častěji, objednávala si všelijaké práce, poptávala se na dítě — kteréž ji ovšem nezná — a dávala na srozuměnou, že by jí nebylo nemilé, kdyby dítě zemřelo. Já však nechtěla jsem býti k tomu nápomocna, neboť měla jsem z dítěte slušný zisk a krom toho stále dobrou zbraň na kněžnu samu. Ale nemyslete si, že bych jen proto děvče byla chránila — mám lidské srdce a můžete být jist, že jsem žena poctivá. Ani mé vlastní dítě by se u mne lépe mělo. A vizte ten nevděk: teď mi dítě vyrvala a odvezla!“

— — — — — — — — — — — — — —

Konec tohoto vypravování naplnil mne ošklivostí, neboť zdálo se mi, že je baba sprostá, ošemetná ženština, která jen za ziskem se honí a pro zisk všechno učiniti je hotova. Vyprostil jsem se tedy, jak jen okolnosti dovolovaly, z jejího příbytku a přemítal cestou k domovu, co bych učiniti měl, abych, jsa do tajemství již zasvěcen, mlčením aneb úplným vzdálením se těch pletich snad nepřímo spoluvinným se nestal ve věcech, kteréž by státi se mohly, a přec také opatrně se vyzul ze všelikého v nich účastenství. Ale rozhodnutí nebylo snadné, neboť opatrnost a čestné zásady ocitovaly se ve sporu se svědomím. Po delším přemítání umínil jsem si, že zůstanu prozatím mlčelivým a nestranným, ale přece bedlivým pozorovatelem dalšího věcí rozvoje.

Co v následujících kapitolách vypravovati budu, dověděl jsem se později dílem z ústního sdělení svých známých, dílem ze zachovaných listin, které časem v širší známost a vědomí vešly.

V.

Dne ** ledna večer seděla Salomonida Platonovna ve své komnatě v Petrohradě u psacího stolku a psala cosi šifrovaným písmem do denníku, v jehož čele se nalezala slova: „Moje samomluvy. Napsané, aby byly po vyplnění knížky spáleny.“

Kněžna Salomonida byla před několika málo dny s Bogdanovem a jeho chotí Caesarinou a ještě několika známými z Moskvy do Petrohradu přijela, aby se súčastnila v několika plesích tamější urozené společnosti. Očekávala hosty a byla tudíž jaksi neklidna. Vstávala často od stolku, přecházela po komnatě, dívala se na hodiny a tázala se přes tu chvíli komorné, zdali se ještě nikdo nedal ohlásit. Pak přisedala opět ke stolku a psala. Ale nebyla jaksi k dlouhému psaní rozpoložena, neboť list toho dne uzavřený obsahoval toliko tyto aforistické poznámky a úvahy:

„Jsem s knížetem Lvickým zasnoubena i nastává mi tudíž nalehavá otázka: Vzít či nevzít?

Ano, toť problém! Nevzíti, znamená způsobiti snad velké pohoršení v naší společnosti, a vzíti bylo by tolik, jako zabiti se!

Zabit se ještě nechci, nejsem ještě světa syta . . . naopak: chtěla bych teprv jak náleží začíti. Avšak státi se Lvického ženou, značilo by: skončit!

Proč jsem se jenom s ním zasnoubila! . . . Nebylo téměř pomoci. Bylo potřebí pádného skutku a přesvědčujícího fakta, že nejsem sňatkem Bogdanova zničena, že jsem se dávno již vzdala všech myšlenek na něho, že nežárlím na Caesarinu Dimitrjevnu.

Bylo potřebí veliké lži!

Však lež zůstává lží a srdce moje se s událostmi nesmiřuje. Ono dychtí po závěrečném triumfu, chce míti zadostučinění!

Caesarina nade mnou zvítězila . . . Je pravda: konkurrence ženských vnad je volná, ale za to si osobujeme také volnost odvety. Láska za lásku, srdce za srdce!

Bogdanov nebyl ke mně nikdy lhostejným; měl nepochybně jenom pochybnosti, hodím-li se dobře pro stav manželský . . . Jako milenka byla bych mu snad velmi milou — bývala, a snad dosud ještě.

Nuže dobrá! Má už ženu podle svého vkusu, nuže nabídněme mu — rozumí se, jen na oko — ještě milenku podle jeho gusta. To bude pro něho rozhodný zisk: ženu mu už nikdo nevezme a získá ještě po čem za svobodna bažil. Je-li pak většího vítězství? Ne, tomu asi neodolá. Podala jsem mu hned při jeho svatbě takové důkazy nezměněného přátelství, že — nabídnu-li mu ještě tajnou, nezištnou lásku — zvolati musí: Ejhle žena, jakých potřebujeme! Je se vším spokojena a miluje dále!

Jest tedy velice možná, seberu-li všechno své umění, že se dá mnou okouzliti a že mi klesne k nohám! . . . Pak zajásám a nepustím svou oběť, dokud štěstí jich obou nebude rozbito. Neboť na obou se třeba pomstit!

Avšak to je už sport jen vedlejší, ze kterého mi žádný věcný prospěch nevzejde . . . To bude tichá a tajná odveta, o kteréž mimo súčastněné osoby nejspíše nikdo nic se nedoví. Pro tu nesmím zanedbati svých dalších plánů.

Důstojenství dvorní dámy kyne mi už dávno, a přec ho nemohu dosíci . . . Snad pro svůj nejasný původ? Hlouposti! Což byla snad manželka Petra Velkého něco lepšího! A v Paříži paní Pompadourová! . . . Ne, ne, jedinou překážkou jest tu náčelník tajné policie, hrabě Daškov, a potom ta hetéra, Alexandra Sergějevna, „dáma s hvězdou“ — dáma s kameliemi! Nu uvidíme, co se dá dělat! . . . Však konec již, hosté přicházejí!“

Salomonida Platonovna povstala a uzamykajíc knížku, pravila sama sobě:

„Nejsem-liž bláhová, že tyto své myšlenky papíru svěřuju! Ale nemohu si pomoci: žádná myšlenka nechce se mi ustálit, dokud v pevné formě na papíře neutkví . . . Ostatně jsem příliš opatrná, aby to před

spálením někomu do rukou se dostalo; a kdyby se i dostalo, kdo pak to dovede přečísti, nemaje klíče k mým šifrám?“

„Milostivá hraběnko!“ ozvala se v pozadí komorná, kteráž byla před chvilkou do boudoiru vešla. „Přije-li dva pánové; zde jsou jejich navštivenky.“

„Očekávám je zde, ať vejdou!“

Do komnaty vešli dva statní muži v černém salonním obleku, s řádovými stužkami v knoflíkových dirkách. Jeden měl mohutný, prošedivělý plnovous a na nose brejle se stříbrnou obrubou; druhý zase měl řídký, plavý vous s dlouhými kníry, na bradě vykrojený, a obyčejné modré okuláry. Salomonida Platonovna, spatřivši je, zarazila se a pohlednuvši znovu na navštívenky a opět na příchozí, otázala se s podivením:

„Kdo pak, pánové, vlastně jste? Očekávala jsem dle navštívenek...“

„Bravo! Bravo!“ zvolali oba muži jako jedněmi ústy a dali se do smíchu. „To se nám povedlo! Nejkrásnější dáma naše nepoznává svých ctitelů! Totě výborné, hahaha! . . . Avšak bylo by negalantní, nechati svou bohyni dlouho v nejistotě — zde vizte nás!“

Oba odepjali si rychle falešné vousy, odhodili na stolek brejle a smějíce se, políbili kněžně ruku.

Salomonida zasmála se také a prohodila pak zkoumavě:

„Umíte se výborně maskovat, pánové; ale prosím vás, nač to? Což pak je můj dům již pozorován a jest nebezpečno sem vcházet?“

„Není nám sice nic o tom známo,“ odpověděl starší z mužů; „ale opatrnosti nezbývá. Myslím, že je Daškov poslední dobou obzvláště ostražitý.“

„Není-li nic jiného,“ pravila na to Salomonida, „jsem opět klidna. Máte dobře, že jste opatrní, ačkoliv přílišná opatrnost někdy zrovna podezření vzbuzuje. Ale což vás budu poučovat, však vy víte, co třeba dělat a čeho se vystříhat . . . Buďte mi tedy vítáni, pánové, a posaďte se.“

Hosté usadili se do křesel a jali se s kněžnou velmi nenuceně rozmlouvat.

Starší, muž asi padesátiletý, měl modré pichlavé oči, kulatý, již poněkud vráskami zrýhovaný obličej, silné prošedivělé kníry zcela téže barvy, jako odložený falešný plnovous, a celkem vzezření aristokrata. Mladšímu mohlo býti asi třicet let; měl velké černé oči, pečlivě oholenou tvář a vzezření buď divadelního herce nebo důstojníka na dovolené. Starší činil dojem rozvážného, energického chytráka, mladší zhorka nakvašeného fanatika. Jednomu říkala Salomonida „gaspadin Stepňak“, druhému „gaspadin Lavrov“; oni pak říkali jí prostě „kňagiňa“, kněžno. — Mluvili jen tak ledabylo, jakoby snad ještě někoho očekávali. A vskutku ohlásila komorná za chvíli nové dva hosty a po dalších několika minutách opět dva, tak že po čtvrt hodině šest hostů bylo pohromadě. Všichni byli jako do plesu oblečeni a vespolek jakož i s kněžnou velmi dobře známi. Kněžna kázala přinésti čaje a když byl lokaj odešel, rozložila se do rohu pohovky a pravila:

„Nejprv, pánové, abychom si odbyli novinky, nemyslíte? Nebude jich mnoho. Nejspíše nestalo se nic nového?“

„Mýlíte se, kněžno," odpověděl muž, kterému se říkalo Stepňak. „Stala se velmi zajímavá a důležitá věc, kteráž asi naše státníky po čertech mrzí."

„Nuž tedy vypravujte," nutkala zvědavě Salomonida; „a nenabírejte mne na skřipec."

„Bokanovskij utekl!" vyrazil ze sebe tak zvaný Lavrov.

„Jakže, Bokanovskij z Kijevského vězení?" tázala se s podivením Salomonida.

„Ano, Bokanovskij," doložil Stepňak. „Dostal jsem od něho psaní dříve, než zde věc na veřejnost se dostala. Dovolíte-li, kněžno, přečtu vám je."

„Prosím o to," zvolala Salamonida.

Stepňak vyňal z velké tobolky list, kterýž v jakési tajné přihrádce na péro byl uzamčen a jal se čísti:

. . . A nyní poslyš, jak jsem se dostal ven. Jeden z našich přívrženců — říkali jsme mu jenom Michal, neboť jiného jména nikdy neužíval, požádal o místo podřízeného dozorce ve vězení a dostal je. Odevzdal falešný průvodní list a dovedl se tak zalichotit řediteli vězení, že nade všechny ostatní jeho miláčkem se stal a tudíž také záhy jeho neobmezené důvěry požíval. Aby se v této důvěře ještě více utvrdil, došel si jednou k řediteli a nabídl se mu, že bude dělat nad námi špehouna. Vrchní dozorce, který klíče od našich cel ustavičně při sobě nosil, jakýsi Nikita, byl velmi svědomitý a představenstvu oddaný člověk, jehož ničím nebylo lze podplatit. Dokud Nikita vrchním dozorcem byl, nebylo ani nejmenši naděje, že by se útěk náš zdařil."

„Osiňskij, který v městě bydlel a záměry naše z venčí podporoval, zašel si jednou večer do hospůdky, kde Nikita po vykonané večerní obchůzce píval, seznámil se s ním a zaplatil za něho tolik „očištěné" vodky, že Nikita dokonale se opil. Když dozorce náš takto byl rozjařen, nabídl mu Osiňskij výnosné a pohodlné místo v cukrovaru, který daleko od Kijeva se nalezá. Nikita přijal s radostí Osiňského nabídnutí, dal si napřed vyplatit celou měsíční gáži a odejel na důtklivé nalehání svého nového pána, či vlastně svůdce, ještě téže noci na místo své nastávající služby. V opilství zapomněl totiž Nikita, že tímto odjezdem své úřadní místo v Kijevě zrádně a nevěrně opustí a že se už žádným spůsobem nebude smět vrátit, poněvadž by pak sám musil býti vězněm."

„Co jsme očekávali, stalo se. Ředitel vězení ustanovil na místo uprchlého Nikity vrchním dozorcem — našeho soudruha Michala a odevzdal mu všechny klíče k celám a žalářním dveřím. Náš útěk musil býti rychle, co možná nejrychleji proveden; neboť mezi vězni bylo mnoho politických provinilců, z nichž někteří Michala znali, i bylo se tedy obávat, že některý z nich, aby se osvobodil, věrolomným se stane a Michala prozradí. Usnesli jsme se tedy, jakmile Michal v úřad svůj se uvázal, že hned první noci utečeme."

„Michal přinesl každému z nás — byli jsme čtyři, — do cely vojenský plášť a vojenskou čepici. O půl noci byli jsme k útěku připraveni. Tu přišel náhodou jeden z dozorců ke Stefanovičově komůrce a klepal; byli jsme jako na uhlí, neboť tento muž, o kterém jsme se

domnívali, že už spí, mohl náš útěk zmařit. Ale Stefanovič, rychle odhodlán, vyhodil oknem do zahrady jakousi knihu, a prosil pak důtklivě dozorce, aby mu ještě dnes přinesl knihu kteráž mu byla večer z ruky vypadla, že nemůže spáti, že by ji rád dočetl a t. d. Dobrák dozorce odešel do zahrady a my plížili jsme se v patách za ním tmavými chodbami. Michal kráčel napřed. Ale pojednou zakopl jsem, zavrávoral na zeď, hmatal po tmě po nějaké opoře a popadl jsem jakýsi řemen, který tam visel . . . Pronikavý zvuk zvonu rozlehl se tichou nocí . . . Pomysli si: zatáhal jsem prudce za zvon, kterýmž se vězňové ráno budí, k práci volají atd. Se všech stran sběhli se dozorci a vězňové, kteří ve svých celách zamčeni byli, naslouchali děrami, co ten poplach asi znamená. Ale duchapřítomný Michal otevřel rychle, než ještě dozorci přišli, nejbližší prázdnou celu a vstrčil nás rychle do ní; když pak dozorci přišli, byl už samoten na chodbě a vypravoval jim, že při obchůzce náhodou klopýtl a řemenu se zachytil. Dozorci uspokojili se a šli spat. My pak opustili jsme co nejtišeji celu a sešli dolů do dvora. U vrat zastali jsme fortnýře ve své jizbě a strážné vojáky ve své budce. Michal došel si do portýrovy lóže pro klíč od vrat a vojáci, vidouce nás v uniformách a ve společnosti vrchního dozorce, propustili nás bez nejmenší zastávky. Před pevností stál kočár a na kozlíku u něho seděl důstojník — byl to náš přítel Osiňskij. Zavezl nás tryskem ku břehu Dněpru, kdež nás již očekávala statná lodice, potravinami a všemi potřebnostmi na několik dní hojně zásobená. Pluli jsme osm dní co nejrychleji jen bylo možná, dolů po řece; kdykoliv jsme z daleka nějaký parník neb nějakou velkou loď spatřili, zaveslovali jsme se svou lodicí do rákosí, kteréž tam všude hustě a zvýší řádného stromu roste. Na noc vytáhli jsme loďku na břeh a spali několik hodin. Přistáli jsme v Kremenčugu a odjeli odtud železnou drahou do ciziny. — Útěk náš byl v Kijevě zpozorován teprv druhého dne ráno; důvěra ředitelova v Michala byla tak veliká, že na něho neměl ani dost malé podezření. Ředitel a všichni úředníci byli přesvědčeni, že si Michal ze zoufalosti nad naším útěkem na život sáhl a dali jeho mrtvolu na všech stranách hledati."

„Velmi zábavná historie," prohodila Salomonida Platonovna; „jen je mi divné, že to úřady dosud tají — aby to nebyla na konec mystifikace".

„Co pak vám napadá," odtušil skoro nevrle Stepňak; „znám přece rukopis Bokanovského a vím, co vím. Že se naše slavné úřady k té ostudě dosud nepřihlásily, není mi nikterak s podivením. Já bych se sám o podobnou slávu nehlásil."

Útěk Bokanovského, Stefanoviče a soudruhů jest pro naši věc velikým ziskem," prohodil jeden ze společnosti, jemuž se říkalo Korsár; „myslím, aby se svolaly schůze řídících výborů a aby se založil fond pro vydávání manifestac, brožur a především stálého revolučního orgánu, neboť bez časopisu není žádné agitace, žádné propagandy, žádného úspěchu. Stefanovič je obratný a zkušený žurnalista, jemu nechť se svěří založení a řízení našeho časopisu."

„Upozorňuji pana řečníka a ostatní pány," ujal se slova Stepňak, „že nepatří ta věc do dnešního programu. Bude vám snad, pánové,

známo, že si nás kněžna dnes pozvala k úradě o zcela určitém předmětu, a myslím, že jest záhodno, abychom se drželi přesně věci. Návrh Korsárův bude beztoho předmětem porady velkého výkonného výboru. Prosím tedy, aby kněžna návrh svůj přednesla."

Salomonida Platonovna přisvědčila kývnutím hlavy a pravila:

„Uznávám za zbytečné, pánové, šířiti mnoho slov: rozumíme si vespolek, chápeme rychle své záměry a jsme konečně přesvědčeni, že v nepravidelné válce, kterouž jsme panujícímu systému opověděli, každá rána, kterou jsme odpůrcům zasadili, úspěch znamená, a každý zmatek, jejž jsme ve vládním aparátu spůsobili, naší organisaci síly dodává, nejistotu množí, ministrům strachu nahání a nám nové přívržence zjednává. Jen ta strana dělá propagandu, která ustavičně činnou se jeví a výsledky vykazovati se může. Je-li v těch činech systém nějaký, to jest, postupujeme-li dle určitého, jednotného plánu čili nic, národ ani vláda neví, ale předpokládá zajisté. Nedržíme-li se tedy žádného soustavného plánu, tím lépe, neboť svedeme tím snáze na scestí a falešnou stopu vládu, kteráž jako starý pedant nejprv po systému a plánu pátrá. Zkrátka: potřebujeme sensačních událostí, kteréž by svědčily, že máme výtečnou organisaci; potřebujeme překvapujících skutků, jež by svět ne-li úžasem naplňovaly, aspoň zajímaly a bavily; potřebujeme drobných a častých úspěchů, neboť úspěch je nejmocnějším magnetem a kouzlem. — Naše organisace však, pánové, není dosud příliš silná i musíme tedy dobývati úspěchů co možná laciných, ale při tom arci effektních. Za jeden pak z největších effektů, jehož bychom docíliti mohli, považuji, pánové, kdybychom odstranili svého největšího odpůrce a škůdce, náčelníka tajné policie hraběte Daškova. Daškov je o výtečnosti a bdělosti své policie tak přesvědčen, že se stává až bezstarostným, ba řekla bych lehkomyslným ohledně své vlastní osoby. Jezdí vždy samoten do klubu, do večerních společností, do plesů a služebnictvo jeho ví hned ráno, kam hrabě večer pojede, kde bude večeřet a na kolikátou hodinu se mu čaj má připravit. Zkrátka hrabě provádí vlastní osobou důkaz, že je v Petrohradě úplně bezpečno a že terror při ostražitosti jeho policie zde ničehož se nemůže odvážit. Jsem tedy přesvědčena, že by nic takovou sensaci po celém světě nespůsobilo, jako kdybychom zrovna Daškova odstranili — neříkám zabili, nýbrž toliko zajali a někam zavezli. Činím tedy určitý návrh, abychom se osoby hraběte Daškova hleděli zmocniti."

„Návrh ten se mi líbí," pravil vážně Stepňak, „a divím se, že nám to dříve již nenapadlo. Myslím, že nebude nikdo proti tomu a že spíše každý ochotně k tomu přispěje, aby byl návrh ten proveden. Potřebujeme už nezbytně nějakého osvěžujícího činu, sice pozbude většina našich přívrženců chuti a ohně, a zamýšlená kampaň usne. Mám tedy za jisté, že učiníme attentat na Daškova prvním úkolem nejbližší doby. Avšak, pánové, na přednostu tajné policie je potřebí dvojnásobné aspoň lsti a odvahy a zároveň naprosté spolehlivosti. Komu byste tak úkol ten svěřili?

„Myslím, pánové," ujal se slova vášnivý mladý muž, který byl se Stepňakem přišel, „že bychom úkol ten měli provésti my sami, jak zde jsme shromážděni, a že bychom nikomu, pravím nikomu, neměli svěřit, co vykonati hodláme; také až hrabě Daškov v naší moci se ocití, abychom

nikomu ani ze svých lidí nevyzradili, co se s ním stalo Odevzdáme-li však provedení věci té jiným, stane se celý podnik pochybným a mohl by snadno policii dopomoci ku snadnému triumfu."

„Lavrov má špatné mínění o svých spojencích," pravil s úsměvem Stepňak; „já oproti němu soudím, že jsou všichni naši lidé zrovna tak spolehliví, jako my, a že nebývá radno, aby vůdcové sami v nebezpečí se vydávali. Zde nejde o žádné osobní hrdinství, nýbrž o zdar a prospěch revoluce, té pak byla by desetkrát větší rána zasazena, kdyby — neboť nezdar je vždycky možný — nás několik do rukou policie se dostalo, než kdyby třeba dvacet, třicet jiných do Sibíře vyvezli."

„Já zase myslím," prohodil jeden z účastníků, kterýž byl dosud jenom poslouchal, „abychom si celý ten plán každý dobře ještě promyslili a o něm ve zvláštní schůzi znovu porokovali."

„Také já jsem toho mínění," pravila Salomonida Platonovna, „a odporučuji bedlivé věci uvážení. Za odklad se ovšem nepřimlouvám, ale připomínám jenom, že musí být věc provedena s neobyčejnou opatrností, chytrostí a rázností. Pro případ, že bude peněz k tomu potřebí, a to asi bude, skládám příspěvek desíti tisíc rublů; nebude-li jich tentokráte potřebí, nechť zůstanou v pokladně pro běžné potřeby spiknutí. Stepňaku, přijměte ty peníze!"

Stepňak nepromluviv ani slova přijal jako nějaký úřadní kasír bankovky, jež byla Salomonida Platonovna přinesla, přepočítal je, zanesl příspěvek do zápisníku v tobolce a vyzval přítomné, aby — pokud jim kontrola náleží — také do svých knížek příjem desíti tisíc zlatých „od kněžny" zanesli a záznam dátem o týden starším opatřili. Na to přisedl Lavrov blíže ke stolu a pravil:

„Považuji věc prozatím za odbytou a dovolím si tedy společnosti přečísti dopisy některých našich jednatelů."

To pověděv vyňal ze zaňádří malý portefeuille a začal se přebírati ve všelijakých, většinou poštou dopravených listech. Ale sotva že si je byl srovnal a ke čtení připravil, ozvalo se klepání na dvéře.

„Kdo mne to ruší?!" vykřikla zlostně Salomonida.

„Milostivá kněžno," ozval se v přední komnatě hlas komorné, „madame Bogdanová přijela kvapně a žádá si okamžitě s vámi mluvit. Jde prý o věc nesmírně důležitou a naprosto neodkladnou. Každá sekunda jest prý drahá. Co mám vyřídit?"

„Co myslíte, pánové?" otázala se kněžna zase svých hostů.

„Pusťte ji sem," pravil za ostatní Stepňak; „my zůstaneme klidně sedět, neboť nemáme na čelech napsáno, co tu děláme."

Salomonida Platonovna odemkla dvéře a v tu chvíli již vrazila do komnaty paní Caesarina Bogdanová, v kožichu a čepici, jak byla ze saní vyskočila.

„Smím mluvit?" tázala se pohlednuvši na přítomné pány.

„Není-li to věc čistě soukromá, neračte se ostýchat, madame," odpověděla zvědavě a nepokojně Salomonida Platonovna.

„Slyšte tedy, drahá přítelkyně," oznamovala Caesarina a zajíkala se rozčilením, „vládě bylo ohlášeno,... že se odbývá dnes večer u vás schůze terroristů . . . ministr vnitra nařídil prohlídku vašeho domu . . . žandarmové mají zatknouti každého, kdo u vás bude nalezen... a po-

tvrdí-li se udání, máte být zatčena také vy a váš byt bude zapečetěn... Daškov sám přijde, aby zatčení vykonal a dům prohledl... Propusťte tyto pány, ale okamžitě, neboť každou chvíli mohou tu býti... Pánové měli by strašné opletání, třeba byli desetkráte nevinni."

„Dovolte, madame, otázku," oslovil příchozí Stepňak, „neudělal si z vás někdo nemístný žert? Nemohla byste nám říci, odkud tu zprávu máte?"

„Žádné žerty, pane, a žádná mýlka," odtušila s velikým nepokojem Caesarina. „Vím to jistě; avšak na výklady není času. Jděte, pánové, rychle pryč... prosím vás o to k vůli své přítelkyni... neuveďte ji v trapné nesnáze, jděte, honem, honem!"

„Pojďme tedy, pánové!" zvolal vesele Stepňak. „Však vězte, krásné dámy, že neprcháme ze strachu, nýbrž jen abychom vám zbytečného strachu ušetřili. Máme čest se poroučet!"

Všech šest mužů kvapně odešlo a když byli pryč, pravila Salomonida paní Bogdanové:

„Drahá Caesarino, jak vám mám děkovat za vaši péči a starost o mne?... Ale sedněte, prosím, a odložte přec!"

„Děkuju, drahá přítelkyně, nesednu si," odtušila Caesarina, kteráž stále s rozčilením naslouchala, neozývají-li se už venku kroky žandarmův. „Myslím, že bude lépe, když se také ihned vzdálím... mohlo by to být třebas podezřelé."

„Jak chcete, má drahá," na to zase kněžna. „Jenom mi přec ještě krátce povězte, jak jste se dověděla o nebezpečí, které mi hrozí?"

„Slyšte!" pravila spěšně Caesarina. „U generala Repnina je dnes společnost, bude se později také tančit... Bavili jsme se výborně. Ale pojednou přistoupil ke mně Bogdanov a pravil: „Caesarino, hrabě Daškov mluvil právě s tvým otcem o Salomonidě Platonovně. Netuším nic dobrého; jdi a vyzvěď od otce, co to bylo!"

„Vyhledala jsem si rychle otce. Sdělil mi stručně, co jsem prve vašim hostům již oznámila, a doložil se smíchem: „Jsou už zase plni strachu. Kde se dva, tři lidé k čaji sesednou — nihilisté! U kněžny Sachalinové schůze nihilistů! Člověk již ani neví, co o naší policii soudit... Daškov právě odešel, vykoná prý sám u kněžny domovní prohlídku a pak prý se opět vrátí — s dlouhým nosem, pomyslil jsem si, ale nechal jsem ho při záměru, ať se za trest blamuje!"

„Tak můj otec. Já však nevzala jsem věc na tak lehkou váhu, nýbrž oznámivši, že si musím nezbytně domů zajet a střevíčky zaměnit, přijela jsem vás varovat."

„A byl skutečně už nejvyšší čas," doložila vážně Salomonida, „neboť slyšte...!"

V přední komnatě ozval se povyk.

„Pojďte, má drahá, a dělejte, jakobyste mne vyprovázela," napomenula ještě Caesarina. „Byla jsem u vás návštěvou, rozumíte?"

„Rozumím, pojďme!"

Obě dámy vyšly do přední komnaty a odtud do předsíně. Tam stálo již několik žandarmů a policejní uřadník ptal se právě komorné, nemá-li snad kněžna nějakého hosta?

„Má," odpověděla za komornou Salomonida; „ale bohužel již odchází. Nemůže prý se déle pozdržet. Chcete snad, pane, s touto dámou mluvit?"

Policejní úřadník se dvorně uklonil a pravil:

„Nikoli, kněžno; rozkaz, který jsem obdržel, netýká se žádné jednotlivé dámy. Však dovolíte, kněžno, abych se — jménem zákona — podíval, nemáte-li nějaké mužské hosty?"

„Dovolím, s největší radostí," odpověděla žertovně Salomonida. „Račte jen dále, sám nebo s mužstvem; nenajdete tu nikoho. A což můj host tuto?"

„Může odejíti!" odpověděl zase dvorně úřadník.

Caesarina odešla. Když však průjezdem procházela, potkala hraběte Daškova, kterýž byl právě přijel. Daškov spatřiv Caesarinu, zarazil se a pravil s podivením:

„Aj, milostivá paní, vy zde? . . . Dáma vkročila mi do cesty, mladá sice a krásná, ale přece ženština . . . Zdá se mi, že nepochodím."

A nepochodil, neboť prohlídka zůstala beze všeho výsledku. „Byli jsme špatně zpraveni," tázal se hrabě sama sebe odcházeje z kněžnina domu, „anebo mi ta Caesarina lov zkazila! Nu, dovíme se."

(Pokračování.)

Básník.

Když mezi poli v letní krásný čas
sám bloudím zadumán a klasy dozrávají;
kdy stébly jemnými hrá plachých kmitů jas
a mušky s motýli se vzduchem třepetají,
tu mysl vábí mou
mák vlčí nejvíce do žhavorudých řas.

Ha, je to křiklavý zde mezi klasy zjev
a je tak křehounký, tak ubohý i skvělý,
je jako člověk, který dostal zpěv,
by nesl neslavný úklady jen i žely
a slavný hrobu zem
a jistým rozumům byl pouhým plevelem.

Stanislav Mráz.

Ze zápisníku Feodora Michajloviče Dostojevského.

Pro »KVĚTY« vybral
dr. Orest Miller,
professor carské university v Petrohradě.

V následujících listech dovolím si sděliti českému čtenářstvu některé vyňatky a ukázky ze zápisní knihy našeho zesnulého romanopisce a publicisty F. M. Dostojevského. Učinil jsem pokus, některé zlehka rozptýlené poznámky F. M. Dostojevského dle obsahu jich a účelu soustavně seřaditi se stálým zřetelem na směr a zásadní stanovisko Dostojevského v záležitostech veřejného politického i mravního života, jak se tento směr a toto stanovisko jeví v celé jeho publicistické činnosti. Směr tento byl, jak známo, slavjanofilský.

K vůli lepšímu porozumění připomínám, že poznámky v dotyčné knize obsažené ten účel měly, aby se z jich themat a myšlenek později delší nebo kratší pojednání vypracovala, aby tedy byly jaksi materialem pro měsíčník „Denník spisovatelův", jejž Dostojevskij opět vydávati hodlal. Tento „Denník", kterýž jako samostatný časopis roku 1876 založen a od Dostojevského sama, bez všelikých spolupracovníků vydáván byl, přestal totiž roku 1878 vycházet, nevyšel v tomto a v následujícím roce vůbec, r. 1880 pak vyšlo jediné toliko číslo. Minulého roku hodlal zesnulý věnovati publicistice trvalou píli, ale jeho porušené zdraví bylo mu v tom na překážku a jediné číslo, které pak ještě vydáno bylo, vyšlo v den jeho — pohřbu.

Vdova po zesnulém, jehož jsem byl dobrým přítelem, zapůjčila mi s obzvláštní laskavostí zápisník svého manžela, jakožto příspěvek k životopisnému materiálu, ježto právě obšírný životopis F. M. Dostojevského pracuji.

Vybírám tuto z oněch zápisek, co Dostojevského sama nejvíce charakterisuje; na nehotové, přerušené formě, ve kteréž dotyčné myšlenky načrtány jsou, něco měniti, nepovažoval jsem se za oprávněna a neuznal jsem toho ani zapotřebí.

Položím nejprve nótu, kterouž Dostojevskij sebe sama jakož i zvláštní směr svého belletristického tvoření označuje.

„Při dokonalém realismu lidskou podstatu v člověku nalézti — toť charakteristikon směru přísně ruského, a v tomto smyslu jsem ovšem prostonárodní (neboť můj směr vyplývá z hlubin národního ducha křesťanského), ačkoliv nynějšímu národu neznámý; avšak příštímu lidu budu již známým. Nazývají mne psychologem; není pravda: jsem pouze realistou ve vyšším toho slova smyslu, t. j. vyličuju a zobrazuju hlubiny lidské duše v jejich celistvosti!"

Dostojevskij byl přesvědčen, že mu tento realistický směr vnuknut byl duchem národa, kterýž zase všechen směr svých názorů a myšlenek z hlubin křesťanstva čerpá. V tomto hlubším pojímání křesťanství spatřoval Dostojevskij celou podstatu svého vlastního i národního názoru o životě a velice rmoutila ho až do skonání myšlenka, že i mnozí

z jeho obdivovatelův, nikterak ho nechápajíce, asceticismus a řeholnictví mu vytýkali.

„S posměchem vyčítali mi“ — praví na jiném místě — „nevzdělanou a zpátečnickou víru v Boha . . . Jim samým se však zajisté ani nezdálo o tak výstředním popírání božstva, jakéž se „v Inquisitoru“ *) a v předcházející kapitole provádí a k němuž je vlastně celý román jenom odpovědí . . .“

„Vzhledem k této kapitole měli mou filosofii sice vědecky ale nikoliv jaksi s opovržením posuzovati, ačkoliv není filosofie mou věcí odbornou. Ani sama Evropa nemůže se vykázati tak mocným výrazem nevěry.

Moje víra v Krista a moje náboženské přesvědčení není tudíž vírou a vyznáním nějakého chlapce, nýbrž mé hosiana prošlo velkou ohnivou očistou pochybnosti, jak se v témž románu mém ďábel vyjadřuje.“

Tento románový ďábel vzbudil, jak známo, v jedné části našeho ruského časopisectva veliký posměch, kdežto přec ničím jiným není, než genialně vytvořeným ruským typem, kterýž se důstojně řadí k duchaplným evropským personifikacím ducha nevěry a zlého principu.

Co pak se týče významu křesťanství v ruském národním životě, připouštěl Dostojevskij, že ruský lid vlastní křesťanské osvěty postrádá, avšak soudil, zcela ve smyslu slavjanofilů, že ruský lid při vší své náboženské „nevědomosti“ křesťanskou mravouku více, než kterýkoliv jiný národ srdcem pojal a že duch této mravouky v pravoslavné podobě ryzejším se zachoval, než v západoevropských formách katolicismu a protestantismu. Západní církev pozbyla prý už podstaty svého náboženského podání a vede prý ve svých posledních důslednostech k rozumové lhostejnosti v náboženství. Patrně obsahuje následující notice odpověď k námitkám s druhé strany učiněným.

„Pravíte: avšak Evropa vykonala přece mnohé věci ve smyslu pravého křesťanství, zcela mimo papežství a protestantism. Nepopírám! Vždyť nevyhynulo tam rázem všechno křesťanství, nýbrž zemřelo smrtí pozvolnou, zůstavujíc po sobě stopy. Také dosud jsou tam křesťané, ale úžasně mnoho převráceného pojímání křesťanství.“

Toto převrácené pojímání křesťanství ve skvělém jinak kulturním životě západoevropské společnosti poznával Dostojevskij (dle svého domnění) v tom, že prý tam podnes „menšina celému ostatnímu člověčenstvu jako otroku vládne“ a že zejmena v nynější době tato panující menšina všechna svá faktická práva službě mamonu zasvěcuje. Na západě přestalo prý býti křesťanství už dávno „královstvím, jež z tohoto světa není“; římská despocie přešla prý jako dědictvím na papežství: všeobecný jazyk, kterýmž se křesťanství obecně hlásalo, nedopustil, aby podstata křesťanství do lidu vnikla; mimo to bylo prý křesťanství hlásáno pomocí mečů a hranic. Týž, ryze materielní náboženský fanatismus přešel prý svou podstatou také do protestantismu; z něho pak vzešlý

*) „Inquisitor“ jest episoda z románu „Bratří Karamazovi“ (1880). Idea tohoto tajného inquisitora čili katolického klerikalismu jest dle Dostojevského přímou protivou idee ryze lidského náboženství lásky čili prvotního křesťanství, kteréž tu zosobněno jest postavou starého mnicha Zosimy.

rationalismus dospěl prý jen cestou vždy více se rozmahající náboženské lhostejnosti k myšlence svobody svědomí.

Oproti tomu poukazoval Dostojevskij na permanenci, neporušené trvání starokřesťanských podání na řeckém východě a zejmena v ruském národě: zde osvědčuje se prý ryzost těchto tradic nejen tím, že nebylo tu a není žádných soudů proti čarodějnicím a kouzelníkům aniž jakékoliv svaté inkvisice, nýbrž i tím, že zde působí od počátku zcela opačná propaganda volnosti svědomí na základě ryze náboženském, na základě víry. Poukazoval také k tomu, že duch náboženské nesnášelivosti u nás pod přímým vlivem západoevropské scholastické školy klíčil, kteráž byla naší první duchovní akademii vzorem.

„Úplná svoboda víry a svědomí," praví Dostojevskij na jiném místě zápisníku, „jest duchem pravého křesťanství. Svobodná víra — toť naše heslo. Kristus nesestoupil s kříže, aby nás zevnějším nějakým zázrakem k víře donutil, on chtěl naopak svobodě svědomí. Toť duch národa a křesťanství; jsou-li proto přece poblouzení, litujeme jich."

Nábožnost souvisí Dostojevskému co nejtěsněji s mravností, kteráž je po jeho mínění možna toliko na základě ryze náboženském. všech přívěsků prostém.

„Nestačí" — praví v tom ohledu — „definovati mravnost jakožto věrné a pevné trvání na svém přesvědčení a jednání dle tohoto přesvědčení. Musíme si také klásti ustavičně otázku: jest moje přesvědčení také správné? . . . Toho, kdo čarodějnice upaloval, nemohu uznati za člověka mravného, protože neuznávám definici, dle kteréž je mravností, souhlasí-li jednání člověka s jeho nejvnitřnějším přesvědčením. Toť pouze poctivost, ale žádná ještě mravnost. Pravým vzorem a idealem mravnosti jest mi Kristus. Co myslíte: byl by Kristus upaloval čarodějnice? Nikoliv. Nuže, upalování čarodějnic jest tedy jednání nemravné. Inkvisitor jest už proto nemravný, že v jeho srdci a v jeho svědomí utkvěti mohla myšlenka, že jest vůbec potřebí, aby lidé byli upalováni. Tolikéž Orsini. Konrad Wallenrod také . . .

Někdy bývá mravnějším, svého přesvědčení neposlechnouti, a přesvědčený sám, ač na svém přesvědčení trvá, bývá mnohdy zadržován zvláštním jakýmsi pocitem a nevykoná dotyčný skutek. Zasuličova: „Jak těžké jest pozvednouti ruku a prolíti krev!" Toto váhání bylo mravnější, než krveprolití samo."

Dostojevskij věděl velmi dobře a vyznal upřímně, ku které straně náležel. Soudil také, že musí každý to vědět a statečně při své straně setrvat. Pravil, že stojí u nás nyní dvě strany v bitevních šicích proti sobě; jaké pak mínění o těchto stranách měl, dovídáme se z jeho zápisníku:

„U nás" — praví tu Dostojevskij — „dospěly věci tak daleko, že se musí Rusko jako nějaká věda studovat, ježto jsme jeho bezprostřední znalosti pozbyli. Ne docela, rozumí se; šťasten pak člověk, který této bezprostřední znalosti nepozbyl. Ale takových lidí je málo. Žádný pak z těchto lidí není už tím samým západník a nenáleží k žádné straně. Stranou jsou u nás jenom západníci, poněvadž jsou na jejich straně vládnoucí autority: ruská strana naproti tomu je rozptýlena a nezřízena, ale opírá se za to o celý národ, při čemž se

někteří z jejich vůdcův hlubokou znalostí ruského lidu honositi mohou, v princip národa věří a jej také vyznávají. Úkol této strany spočívá ještě docela v lůně budoucnosti, avšak její doba zcela jistě nadejde."

Bude se zdáti podivným, avšak naše strana západníků — ona, kteráž se přímo na kulturní opravy Petrovy opírá — nebyla Dostojevskému nikterak kulturní. Kulturou nazýval totiž Dostojevskij jen to, „co se ústrojně ze svých kořenů vyvinulo." V tom smyslu uznával ovšem také západo-evropskou kulturu co takou, my však, kteří jsme se ji toliko vypůjčili, zdáli jsme se mu býti prostě beze vší kultury. V tom spatřoval také příčinu mnohých našich nedostatků. Sem táhnou se tyto notice:

„U nás nežijí lidé jenom s hotovými ideami, nýbrž stůňou také hotovými neduhy (a to bez kultury!)..."

„Nihilismus vznikl z toho, že jsme všichni nihilisté. Nás poděsila jenom nová, originální forma jeho zjevu... Komické bylo pomatení a lámání hlav našich mudrců: odkud že se tu vzali nihilisté? Aj, nepřišli odnikud, nýbrž byli vždycky s námi, v nás a při nás. Ne, ne, jak bylo by to možné, odporují mudrci — my nejsme přec žádní nihilisté, my chceme „Rusko jenom spasit, tím že je zapíráme..."

Ustavičné žaloby, že ruská společnost se neoživuje a neomlazuje, zdály se mu směšnými a naivními. Odkud má prý se také bráti oživující síla, když se jí nedostává vodících zásad, kteréž jsou nutnou podmínkou každého pospolitého života a když místo těchto jen kolossalní zmatek panuje, ve kterém každý na vlastní pěst svůj zvláštní cíl sleduje. K tomu vztahuje se tato poznámka:

„Němci, Poláci, Židé — jsou korporace a drží se vzájemně. Jenom Rusko netvoří žádnou korporaci — Rusko samojediné je roztříštěno... Říká se: naše společnost není konservativní. Je pravda. Celý historický rozvoj věcí (od Petra) učinil ji nekonservativní. Avšak hlavní věcí jest: ona neví, čeho by se měla držeti. Všechno jest jí odňato, až na zákonnou iniciativu. Všechna práva Rusova jsou negativní, záporná. Dejte mu něco positivního a uvidíte, že bude také on konservativním. Nekonservativním je Rus proto, že nemá co konservovat, udržovat. „Čím hůře, tím lépe" — toť u nás nejen fráze, nýbrž bohužel také — pravidlo pro život..."

„Neobyčejná ukvapenost při pojímání nových ideí, spojená s neobyčejnou touhou, při každém pojmutí něčeho nového všechno staré ušlapati, uplvati, nenávistí a povržením zasýpati. Zrovna jakási žízeň po mstě na věcech starých..."

Možnost otevříti stavidla svěžímu společenskému proudu spatřoval Dostojevskij jen v tom, co od Petra z paměti se vytratilo. Od té doby totiž, co vrstevník jeho, sedlák Ivan Posoškov, jménem zdravého lidského rozumu a od dávna zděděných podání na „národní radu" jakožto povinnost oproti říši poukázal — od té doby přestalo se výrazu toho užívati. Teprve slavjanofilové oživili pojem ten i jeho výraz. Dostojevskij byl zcela proniknut duchem toho slova: v národní radě spatřoval mocnou oporu náčelníka státu, který dle pojmů ruského lidu k vůli národu moc svou třímá a tudíž také o potřebách národa poučovati se má a sice u lidu sama.

Když se ale na prospěch téže, jak se zdálo, primitivní „národní rady“ ve smyslu Posoškova ozývati začaly hlasy z tábora doktrinářů — stal se Dostojevskij vůči tomuto příznaku jaksi nedůvěřivým a považoval to, co se týkalo stanoviska doktrinářů, každým spůsobem za nedorozumění.

„Naši liberálové,“ čteme ohledně této věci v jeho zápisníku, „kteří na prospěch zemstev (t. j. krajinských samosprávných oborů) a proti byrokracii horlí, odporují sobě samým. Pravidelné zemstvo znamená — návrat k lidu, ku prostonárodním zásadám (slovíčko, jemuž se tak mnozí smějou). Bude asi evropeismus ve své nynější podobě moci obstáti, když zemstva na pravý základ postavena, kořeny zapustí? Toť ještě otázka a podobá se velice, že nebude moci obstáti.“

Avšak Dostojevskij nerozuměl věci tak, jakoby se při povšechné národní práci jedině na síly nevyspělého ještě lidu spoléhati mělo. On uznával nezbytnost intelligence — ale jen takové, kteráž by se skutečně státi mohla historickou duší národa, t. j. duchem z ducha lidu. Aby tím státi se mohla a aby ji národ skutečně také za svou uznával, musí být — dle mínění Dostojevského — dokonale prostou vší hrdé blahosklonnosti ve svém jednání oproti národu, neboť tato svědčí jenom, jak intelligence lidem opovrhuje. Považuje-li se intelligence za listí na stromě, měla prý by dle hlubokého důmyslu Krylovy bájky, stále na mysli míti kořeny, kteréž jí životní mízy dodávají, a vždy vědoma si býti, že jest toliko částí národa, bez něhož by ničím nebyla. — V lednovém sešitu svého „denníku“ pojednal Dostojevskij o tom, že jest hlavní povinností státu, aby ony kořeny ve zdraví udržel. A v zápisníku praví:

„Stav lidu polehčit... Kde vzíti peněz? Za tím účelem musí se každým spůsobem a bez prodlení na vyšší, bohaté třídy přiměřená daň uvalit, aby s chudiny kruté břímě bylo sňato...“

„Jest samozřejmou pravdou, že tam jest blahobyt, kde zemědělství na solidní základ je postaveno... bez orby není žádných financí...“

Do veřejného mínění skládal Dostojevskij, navzdor jeho rozháranosti, velké naděje — pro budoucnost.

„Veřejné mínění,“ praví, „jest u nás bezvýznamné, nicotné — každý hvízdá si jinou melodii; avšak přec se ho tu a tam bojí, jest tedy svého druhu mocí a tudíž také k něčemu dobré. Lze říci: existence našeho veřejného mínění jest příliš málo zabezpečena. Zajisté, avšak ono jest proto již dobré, že vůbec existuje...“ Za důkaz nicotnosti našeho veřejného mínění považoval zejmena toto charakteristikon časopisů:

„Spílání jest to jediné, čím se zaměstnávají; spílají ovšem také věcem opravdu zlým, kterých žádným spůsobem chváliti nelze; avšak čteme-li jen, jak nadávají, vnucuje se nám bezděky otázka: Co je sprostší? To, čemu spílají, nebo ony samy?...“

Avšak byť i s radostí uznával, že výčitka špinavosti všech časopisů daleko se netýká, byl s druhé strany rovněž tak nespokojen i s tou částí časopisectva, kteráž zcela solidní jest a naprosto důstojně si vede. Nezneuznával nikterak našich zcela střízlivých, klidných a solidních kabinetních badatelů, ale tito odpuzovali ho po výtce svou abstraktní knihovou učeností...

Co se týče zhojení našich kulturních neduhů (jejichž přirozeným následkem uvedené tuto zjevy jsou) skládal svou přední a hlavní naději na ruskou ženu, jakožto příští zástupkyni zdravých kulturních zásad v rodině a tudíž také společnosti. Nedávaje se másti klepem o jistých praktických nesmyslnostech tak zvané ženské otázky u nás (kteréž mu ostatně nebyly neznámy) neustával dávati ženám své požehnání na trnitou cestu vědeckého studia, od něhož prý se mocí své obdivuhodné vytrvalosti ani nejkrajnější nouzí ani urážlivým tupením nedávají odstrašit. On věděl, že žena, která se duševně rovná svému studujícímu bratru, svému na vědeckém poli pracujícímu choti aneb k tomu se připravujícímu synovi, — že takováto žena si může osobovati ve své rodině důležitost nejen hospodářské, nýbrž také duševní živitelky, t. j. vychovatelky. Ale při tom všem, opakuji, byly Dostojevskému zcela dobře známy také nesmyslnosti naší ženské otázky.

Při jeho názoru o intelligenci jakožto řediteli a vychovateli národa musilo býti Dostojevského nejvroucnějším přáním, aby opravdu intelligentní mužové vždy více přímo z massy lidu vyrůstali. Musil tedy přičítati vynikající důležitost — národnímu vzdělání.

V jeho zápisníku nalezají se poznámky, týkající se organisace národního vyučování: za základ tohoto klade Dostojevskij zásadu gradace, souvislého postupu, aby vyšší vzdělávací ústavy intelligence přímo souvisely se školou obecnou. Co pak se týče nižšího, obecného vzdělání, považuje Dostojevskij za nejdůležitější, aby vzbuzována byla v lidu chuť k učení se, touha po vzdělanosti, pak — praví — budou obecné školy vznikati samy sebou.

Z rozličných poznámek vysvítá, že pomýšlel Dostojevskij na vychovávací soustavu na základě samostatném, národním. Jakožto realista ve vyšším toho slova smyslu, kterýž k realným skutečnostem také idealní svět počítal, nemohl býti realistou ve smyslu obecném, t. j. odpůrcem klassicismu. Avšak klassickým vzděláním vyrozumíval vzdělání humanistické, nikoli pouhou gramatikou a slovníkem do žáků vtlučené, „idei“ se štítící. Z tohoto důvodu musil býti v nejednom ohledu odpůrcem našeho pedagogického klassicismu, který čistě formalisticky se praktikuje a svůj vlastní podstatný cíl a účel zanedbává. Dostojevskij pronáší se v tom ohledu takto:

„Historie poskytovala by u nás celý poklad ideí. Zdroj ideí německého hocha je zcela jiný: jeho vývoj, jeho mravy, jeho národnost. Naše rodiny jeví naproti tomu jen zkaženost. Historie zachovala by nás od mravního rozkladu a povznášela by mysl jinochů k historickému světu — odvádějíc ji od abstraktních fantasií a všelikého báchorkování, ze kterýchž soubor ideí naší společnosti se skládá. Slovem: methoda (t. j. methoda při zavádění klassicismu u nás) nebyla národní.“ Na jiném místě rozvádí tutéž myšlenku obšírněji.

„Německému otci a synu jest gymnasium věcí posvátnou.

Nevzdělanému ruskému otci zbývají buď kancelář, nebo hra v karty aneb, miluje-li také nějaké zaměstnání, plané hloubání, kulturní záhady, touha po zevnějších formách, konstituce, materialismus, věčné lamentování při nejmenším smyslu pro čest a při nejmenší míře svědomitosti (což přece jeho syn viděti a chápati musí!) a — což hlavní jest —

dokonalá neznalost věci, kteréž jsou před nosem, a štítění se jich. Nuž, a jeho syn nebude asi jiný . . . Avšak historie, všeobecné dějiny, vnukly by mu úctu k historickým tvarům života a daly by všemu nějaký smysl . . .“

Nedostatky a vady našeho klassicismu odvozoval Dostojevskij z jeho vedlejších, postranních účelů, kteréž nejsou přímo pedagogické a kteréž jen k tomu se hodí, aby idee stranou odváděly, poněvadž... inu poněvadž jsou také idee nihilistické!... Avšak ve smyslu Dostojevského nejsou tyto idee žádnými ideami, nýbrž toliko u nás zvrhlými a nechutnými hesly z idei západoevropského socialismu. Ostatně soudil Dostojevskij, že jsou i tyto idee samy nebezpečny toliko evropskému západu; u nás mohly prý by dojíti nejmírnějšího a všeho nebezpečí prostého vyřízení, kdybychom je dovedli opanovat a nepotvrzovali stále přísloví, „že strach zaslepuje.“ . . .

Ohledně proroctví barona Hübnera o nastávajícím socialistickém hnutí ve Francii a vůbec v Evropě, ku kterémuž aby se připojilo, že také Rusko bude vyzváno, praví Dostojevskij ve svém zápisníku: „Rusko nemělo by (t. j. se připojit). Musí přec porozuměti svému prospěchu. Socialismus sřítí se sám sebou k jeho nohám. Konec tohoto století bude provázen otřasy, jakých ještě nikdy nebylo. Rusko musí býti připraveno, musí klid zachovat, pozorovat a čekat. Jen ať se nedá Rusko vlákati do žádného spolku! Jinak běda mu, je ztraceno, neodvratně ztraceno! My nemáme žádného socialismu, pražádného! Máme jen několik mláďat z hnízda Petrova. Zdravá část Ruska nedá se uchvátit, a ta je obrovská.“

Se západním socialismem uváděl Dostojevskij velmi originelním způsobem ve spojení židovstvo ve smyslu bankovní despocie. V zápisníku vrací se ještě jednou k této myšlence a praví:

„Bismark, Beaconsfield, francouzská republika, Gambetta atd. — to všechno jsou jakožto moci jenom bliktry, a čím déle, tím více. Jich a všech a Evropy vládcem jest — toliko Žid se svou bankou. Jednoho krásného dne můžeme zaslechnouti, že dal pojednou „veto“, svůj zákaz, a Bismark odletí jako odseknuté stéblo. V moci židově a jeho banky spočívá nyní všechno: Evropa, osvěta, civilisace a socialismus. Zejmena pomocí socialismu může onen vládce křesťanstvo z kořenů vyvrátit a jeho civilisaci zničit. A zůstane-li pak samojediné bezvládí — bude míti Žid otěže v rukou. Dokud socialistiská propaganda pokračuje, zůstává židovstvo mezi sebou solidární; však až Evropa své zdroje vyčerpá, zbude samojediná židova banka. Takto zjeví se antikrist!“

U nás Rusů není dle Dostojevského mínění tato rakovina ještě tak zažrána a dá prý se tudíž snáze vyléčiti a sice jenom klidným státním rozvojem. Jest prý potřebí především toliko vážné péče, „aby kořeny zachovány byly ve zdraví,“ t. j. aby hospodářský blahobyt lidu byl povznešen. Avšak iniciativu k tomuto povznešení neočekává Dostojevskij od strany převratu, nýbrž, dle staré ruské tradice — od cara.

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Obětovaný. Historický obraz od *Aloisa Jiráska*. V Moravské bibliotéce, vydávané Fr. Bayerem ve Velkém Meziříčí nákladem knihkupectví Šaškova, nalezáme tuto novou práci plodného našeho romanciéra. Podkladem rozsáhlé historické povídky Jiráskovy jsou doby posledního záblesku slávy a moci „zlatého" krále Přemysla Otakara II., jakož i strastné okamžiky, které nadešly, když smekla se s hlavy jeho zářivá koruna na osudném poli moravském. V nedlouhé časové prostoře — rozkládající se od slavného vítězství nad uherským králem Belou u Kressenbrunnu až do děsné porážky zrazených českých vojsk u Suchokrutu a následující na to invase loupeživých hord Oty braniborského — rozvíjí se poutavý historický obraz v nádherném koloritu známého Jiráskova líčení. Hrdinou povídky jest Alan, syn kumánského knížete Alpry z manželství s uloupenou dcerou moravského vladyky Beneše. Ve vražedné seči kressenbrunnské vzal za své sveřepý Alpra; rodina jeho upadla v české zajetí. Hoch Alan vzat na tvrz heřmanickou, kdežto vdova knížecí Svatava ocitla se v ochranných rukou českého zemana Čeňka z Červené hory.

Mezi švarným českým hrdinou a luznou Svatavou počalo se v brzku zapřádati milostné kouzlo, jež za nedlouho přešlo ve šťastnou skutečnost manželského sňatku. Štěstí rodinné, vládnoucí na tvrzi červenohorské, nebylo však přece úplné, překážela mu touha mladé ženy Čeňkovy po ztraceném synu Alanovi, který zatím ku smíření viny otcovy byl obětován klášteru opatovickému, by mnišskému životu se věnoval a později mezi své krajany Kumány se odebral, kterým ještě nezasvitlo světlo svaté víry. Zbožní obětovatelé spustlého kumánského hocha nenadáli se, že horlivé jich snahy rozbijou se úplně o tvrdé úskalí surové, potměšilé a ve vlastním svém jádře již naprosto zkažené povahy Alanovy, která mimo to pěstěna byla na dráze nepravosti démonickým krajanem kumánského hocha, starým zbrojnošem Aješínem. Svatý klid, sálající ze chmurných zdí opatovického kláštera, byl zasvěcenci den ode dne více proti mysli, až jedenkráte poštěstilo se hochovi uprchnouti. Na bludné pouti ocitl se poblíž tvrze červenohorské, kamž odnešen byl bez vědomí po prudké bouři, jež stihla jej uprostřed lesních pustin. Radostné shledání změnilo se po chvíli v hoře nad nezdárným synkem, který velmi brzy již musil opustiti zase pohostinnou tvrz a navrátiti se do nevlídného kláštera. Zde vyhledal Alana po čase Aješín; násilím proveden nový útěk a kumánský jinoch vrátil se s věrným sluhou do vlasti, stroje pekelnou odvetu vrahům svého otce. Příležitost naskytla se mu dosti brzy. Po nešťastné seči na Moravském poli, kdež bojoval Alan v šicích barbarských spojenců Rudolfových, upadl v jeho zajetí vladyka heřmanický Ctibor, který Alana svého času do Čech odvedl. Pomsta surového Kumána byla děsná; hrdinný český pán přivázán na hranici

ke stromu jakožto terč šípů kumánských, které se ho zúmyslně chybovaly, až odpraven na konec dýkou Aješínovou.

Pak vrátil se Alan do Čech dovršit dílo zkázonosné msty. V čele loupeživých rot braniborského uchvatitele pálil a drancoval české luhy. Jedenkráte zavítal v průvodu milenky Etelky na tvrz červenohorskou, chtěje použít nepřítomnosti Čeňkovy ku zrádnému zmocnění se tvrze. Chytře zosnovaný plán, vypočtený na slabost mateřskou opuštěné Svatavy, se nezdařil, po hrůzyplném nočním výjevu, při němž šlechetná, hrdinná tato bytosť klesla probodena dýkou Etelky — musil Alan opustiti na rychlo tvrz úkrytem, jejž ukázala mu hasnoucím zrakem sama umírající matka. Zatím vzmužily se české páže k poslednímu zoufalému odporu proti cizím vetřelcům. Voje rytířského ochrance královské vdovy Kunhuty, Záviše z Falkenštejna, vítězily při každém kroku na půdě české; pod branami opatovického kláštera dobojována rozhodná seč, jejíž předními účastníky byli zemané obou nám známých tvrzí. V divokém zmatku prchaly rozplašené hordy braniborských spojenců — mezi nimi zraněný Alan, který uchýlil se před mečem mstitelů Ctiborových do rybářské chaloupky. Tam však dříve ještě, než přikvapili pronásledovatelé, učinila konec démonickému životu „Obětovaného" břitká ocel zrazené milenky Alanovy, Etelky. —

Toť nejjednodušší tresť krásné povídky Jiráskovy, která vedle toho dojista bohatého hlavního děje, chová v sobě ještě hojnost půvabných episod soustřeďujících se kolem předních skupin živého, historického obrazu, zachyceného pérem mistrným, pro slavné děje minulosti naší ohnivě zaujatým. Zvláště zdařilé jest líčení idyllického života mnichů v klášteře opatovickém; dále podrobný, historicky věrný popis světodějinných zápasů sehravších se na pusté stepi polí moravských a výtečný s řídkou znalostí věci načrtaný obrys povšechných, kulturně historických poměrů vlasti naší ve smutném tom období. O technické — umělecké stránce díla samého rozepisovati se, bylo by nemístno, jestiť mistrovství Jiráskovo v oboru tom dávno osvědčeno i po zásluze oceněno.

O. M.

Matice lidu. Ročníku XVII. číslo 4. *Doktor Johánek,* dějepisná povídka z konce století XIV. Sepsal *Ferd. Schulz.* Knihou touto dovršuje Matice lidu první stovku spisův od počátku vydaných. Imposantní to cifra, která nabývá mnohem většího významu, pomníme-li, že pralevná cena „Matice lidu" umožnila rozšíření jednotlivých knih v kolika statisících exemplářů po nejširších vrstvách národa našeho. Vysvítá z toho, že jediný soukromý podnik vykonal za čas svého sedmnáctiletého trvání pro osvětu lidovou více, než děje se tak jinde se strany veřejných sborů i korporac k tomu přímo povolaných a že dlužno tudíž zahrnouti jej veškerou přízní a nejúčinnější podporou.

Než vraťme se ku práci, kterou přináší číslo čtvrté letošního ročníku. Ferdinand Schulz, oblíbený vypravovatel ze života domácího, jehož sebrané povídky docházejí právě v kruzích znaleckých nejchvalnějšího uznání, uchýlil se tentokráte na pole dějin vlasteneckých, v jichž líčení pero jeho ode dávna již proslulo. Zvolil sobě látku zvláště vděčnou — předvečer světodějinného zápasu, jímž rozvlnilo českou půdu

hnutí husitské; tajemné ono zášeří, v němž křižovaly se již po zachmuřeném obzoru klikaté blyskavice příštích ohromných bouří.

Spisovatel uvádí nás v domácnost chrabrého českého rytíře Jana Kluka na tvrz Všenorskou, kdež panuje vzorný staročeský mrav — oprotiv znemravnělému cizáckému duchu, který otravuje v Praze kruhy měšťanské. Seznamujeme se tam s mladistvým panošem Janem Žižkou z Trocnova, jejž odchovává tam bodrý český rytíř v duchu národním, jakoby tušil již slavné příští velikého bojovníka božího. V pozadí pohnutého života válečnického na tvrzi všenorské klíčí něžný poměr švarného panoše k milostné dcerce Klukově Zdeně. Tajné lásce nadchází pojednou chvíle rozchodu; Zdena odchází do Prahy na vychování ku dvoru královskému a s ní přesunuje se jeviště povídky do vznešených kruhů pražské společnosti.

Tu představuje se nám především hrdina povídky, generální vikář pražského arcibiskupství, Jan Velflín, přezvaný pro svou zakrnělou postavu obecně „doktor Johánek". Týž jest předním zástupcem podvratného směru, ohrožujícího vládu Václava IV. Rodem Němec — pocházelť z kramářské rodiny, usedlé v Norimberku — snášel se svými krajany velmi těžce, že obrací se pojednou zloba a nevraživost Čechův proti němectví, kteréž bylo výhradním sloupem zpupné hierarchie dob tehdejších. Proto obral si za úkol rozdmychati jiskru nesváru mezi králem Václavem IV. a tehdejším arcibiskupem Janem z Jenštejna — omrzelým hýřilem, který na sklonku života dostal pojednou přílišné mínění o své svatosti a právomocnosti duchovní a chtěl vyrvati samému králi první místo a slovo v království. Někdejší lichotník králův počal zneuáhla potahovati k sobě i nejvyšší právomoc královskou — soudnictví světské; — k úplnému pak zlomení moci panovnické měl v zásobě klatby, „blesky, jimiž roztříštily se už slavnější a pevnější koruny, než kterou na hlavě nosí Václav!" Úpadkem Václavovým padla by ovšem hlavní záštita českého života, který působením milcův královských počal se značně rozmáhati, jak ve správě města tak i na vysokém učení pražském, k nemalému zděšení cizinců, tyjících z dosavadního nepřirozeného stavu věcí.

Doktor Johánek stal se tedy mravním náčelníkem nespokojeného němectví a plnil úlohu svou vzorně, pobádán mimo to podněty méně ještě čestnými: ctižádostivostí a touhou po bohatých beneficiích, která by mu byla padla do klína jako zlatá jablka se stolu vděčné hierarchie.

Pletichy své počal záhy. Pomocí loupeživého rytíře Zákona na Osově uchystán přímý atentát na osobu královskou. Zákon z Osova nabídl se přepadnouti silnou brannou mocí krále, až v nejbližším čase přibude na hon do lesův dobříšských neb na cestě do Žebráka.

Nástraha ta však vyzrazena a od té chvíle seřaďují se oproti zemězrádnému směru Johánkovu chrabří vrstevníci zkaženého kněze na Štítném, Kluk ze Všenor a Ratmír ze Vráže, se svými přátely v těsnější ještě šik. V dalších kapitolách povídky Schulzovy protíná se pak zlatá nit této ušlechtilé snahy vlastenecké s černou osnovou zemězrádných myšlenek, jež upřádá v zasmušilé své hlavě demonický kněz — doktor Johánek. V pozadí bouřlivých údajů rozvíjí se dále něžná episoda románu obou mladých srdcí. Zatím přiostřil se spor arcibiskupův s králem

na stupeň nejvyšší; katastrofa je v zápětí. Král Václav IV., chtěje potrestati arcibiskupa spůsobem zvláště citlivým, pojal úmysl zříditi ve svém království na úkor pražského arcibiskupství novou diecési, k čemuž naskytla se vítaná příležitost úmrtím opata kláštera benediktinského v Kladrubech nad Uslavou, kdež mělo býti na příště sídlo nového biskupství.

Nyní nastal vhodný okamžik pro doktora Johánka — tajnými piklemi prosadil volbu nového opata, která dle vůle královské již více vykonána býti neměla. Tu propukla však ve Václavu hrdá energie silou netušenou a těžká ruka královská dopadla celou tíhou na vinníky. Arcibiskup vyvázl útěkem — věrný jeho nástroj Doktor Johánek zmučen a smeten pak přes zábradlí Karlova mostu do hučících vln rozvodněné Vltavy.

Na tomto historickém podkladě zbudována povídka Schulzova, která zajímavostí látky, podrobným, historicky věrným líčením a vůbec výborným uměleckým propracováním řadí se k nejlepším zjevům naší historicko-romantické belletrie. Zvláště zdařilé jest vylíčení života na tvrzi všenorské, popis hostiny německé v domě konšela Václava Geunhera a příšerné domácnosti doktora Johánka. *O. M.*

Národopis. Sepsal Dr. Jaroslav Vlach. Díl první. Část všeobecná. Matice lidu roč. XV. čís. 5. a XVII. čís. 3. — Dlouhá již uplynula řada let od té doby, kdy učený Blumenbach zvolil mimo jiné také vzájemný poměr plemen lidských za předmět svých studií, kdy lidstvo veškero do jistých tříd rozdělil a tím soustavnému národopisu pevný dal základ. Odtud ve věcech těchto bádáno jest stále důkladněji, ana veliká zajímavost předmětu a mnohé jeho záhady badatele lákaly. Ale do širších vrstev zřídka jen pronikaly zprávy o nových výzkumech ve věcech těchto, — zejmena pak u nás, kde původních cestopisů nemáme právě nazbyt, a kde rovněž druhové věd přírodních, kteří oboru tohoto se týkají, teprve v nové době pěstovány býti počaly, dovídalo se širší obecenstvo z národopisu nejvýše to, co ob čas přinesly politické denníky ve svých lokálkách. Takové zprávy však, — bývá to většinou jen něco nápadnějšího, — nevzbuzují v lidu mnoho důvěry, aniž podněcují k tomu, aby čtenář čehos soustavného hleděl se o věci dověděti. Kniha, jejíž název tuto jsme položili, nedostatku tomu dojista pomůže. Chváliti pak jest spisovateli, že práci svou do knih Matice lidu uložil, ježto právě odtud dostane se jí největšího, jak myslíme, rozšíření. — Kniha Vlachova, jejíž prvé části čtenářstvu do rukou se dostalo, jest pilnou snůškou velmi bohatého materiálu. Hledíme-li právě k tomu, že kniha širokým kruhům jest určena, smíme říci, že tento bohatý materiál souměrně jest rozdělen, jakož vůbec náležitá členitost, které spisovatel rozdělením na kapitoly, a v těch pak četnými odděleními docílil, knize na praktické ceně značně přidala a zvláště dobrému přehledu pěkně posloužila. Ukazatele jednotlivých částí již při tomto prvém dílu nemělo býti pominuto; připomínáme to proto, aby zmíněný nedostatek při dílu druhém byl nahrazen. Jak spisovatel ve předmluvě praví, hodlá tu uvažovati o „výsledcích bádání zprvu o všeobecném stavu lidstva, pak i jednotlivých národech.“ Včeren tomuto rozvrhu promlouvá napřed o původu, stáří a prabydlišti člověčenstva, zmiňuje se pak o tělesné povaze člověka, o duchovní povaze lidstva, přechází ku počátkům vzděla-

nosti lidské, pojednává o vývoji a povaze řeči a přistupuje k rozdílům náboženským. Pojednav pak o výživě lidstva postupuje v otázkách kulturních ku počátkům rodiny, načež jedná o počátcích řádů společenských a připojuje na konec pojednání o vzdělanosti člověčenstva a pak o stěhování plemen a národů.

Odborník snad by na knize této žádal, aby některé kapitoly jinam byly položeny a zvláště aby přemístěna byla některá oddělení v kapitolách samých; ale širšímu čtenářstvu poslouží kniha i takto velmi dobře. Při veliké pestrotě látky a hojnosti dat sluší se dodati také, že spisovatel nenahromadil jednotlivých údajů snad bez míry, nýbrž zůstal po většině jen na tom, čeho třeba, tak že čtenáři není teprve ze knihy samé záživné kusy sobě vybírati, nýbrž že může dobře i snadno stopovati všecky myšlénky autorovy. Než i při tom jest tu zajímavé látky, jak již svrchu dotčeno, hojnost. *F. V. Vykoukal.*

J. L. Turnovského Povídky a humoresky. V Praze, nákladem Al. Hynka. — Turnovský přispěl v posledních letech nejednou pěknou prací k různým oborům našeho písemnictví; osvědčilť se životopisem Tylovým, historií divadla našeho i memoiry ze života hereckého. Nyní sebral své povídky a humoresky a vydal je v objemných a pěkně upravených dvou svazcích. Jak ze předmluvy spisovatele samého poznáváme, nečiní Turnovský touto knihou svou nároků snad na vavřín olympický. Práce jeho napsány jsou v dobách nejrůznějších a vzdáleny jsou od sebe mnohdy celou řadou let, i není tudíž divu, že také vnitřní cena jejich není všude stejna. Také z jiných stránek liší se jednotlivé stati nemálo; máme tu povídku historickou, spočívající na základě dosti širokém, nalezáme tu domácí pověsti, známé příběhy ze života vesnického i městského, které dlouhá léta ještě budou zaměstnávati naše vypravovatele, a vedle toho máme tu krátké stati a drobné črty, mající za úkol vzbuditi naši veselost a tím i naši zálibu. — Jak praveno, nelze Turnovského počítati mezi koryfeje belletristické, ale toho uznání přece nemožno mu odepříti, že jest pracovníkem dobrým a svědomitým. Volí své příběhy ze života a postavy jeho jsou tudíž přirozené, vypravuje prostě, a kniha jeho lehce se čte. Že v některých statích bylo mu proti vůli se šířiti, stalo se zajisté jen nahodilými okolnostmi. Mírné tendence poučné, kterou tu a tam vidíme, a o které spisovatel sám se zmiňuje, nemůžeme než pochváliti. Čtenářstvu, které není zvyklé chodit po chůdách vysokého stylu, budou povídky Turnovského zajisté zcela vhod; a také takových prací jest nám třeba, má-li lid náš k literatuře přilnouti a tím k žádoucímu sebevzdělávání se povznésti. *F. V. Vykoukal.*

Z dějin Matice chorvatské v Záhřebě.

Napsal *Josef Kouble.*

Mnoho věků zřídka šťastných, často truchlivých minulo, co národ chorvatský pod cizím poručenstvím žije. Věčné boje a zápasy přetínaly jeho život. Cizí zápletky, domácí zloby a přirozená nedbalost zdržovaly jeho pokrok a zároveň byly na závadu, že se nestal svým — samo-

statným ve vlastním domově. Prostranství jazyka a národa chorvatského rozštěpeno a rozerváno v různé provincie, národ promísen byl cizími živly a cizím duchem opojen. —

Přece však Chorvati mezi jižními Slovany vždy kráčeli v popředí osvětou a literaturou svou. Malý národ ten stoupaje cestou dějinami mu vykázanou, dovedl ubrániti se obrovským nasazením sil každému odkudkoli hrozivšímu surovému útoku. A kdykoli podlehl unaven nekonečným bojem, vždy opět s novou silou povstal, připraven jsa k novému boji za svůj byt a pokrok. V tom boji byla Chorvatům povždy jako nám Čechům nejvydatnější pomocnicí — národní literatura.

Uvědomění národní a národní písemnictví tak úzce jsou sloučeny se životem národa, že jedním vzrůstá i klesá druhé, že při národní liknavosti a lhostejnosti klesá literatura, a naopak čilou činností literární podněcuje se a budí národní život. Tou pravdou vedeni snažili se i Chorvati znovu probuzené písemnictví své z chovati v stále čilém ruchu a jali se zakládati literární spolky, které by činnost na poli tom usnadňovaly a řídily.

Takovým štítem domácího písemnictví měla býti „*Matice*“, a můžeme říci k pochvale Chorvatů, že ten štít svůj Matice poslední dobou vysoko zdvihla, rozlévajíc jasné paprsky světla duchovního i v nejodlehlejší strany chorvatské vlasti a svým skromným, tichým, tím však vydatnějším působením v čele kráčejíc ostatním sesterským Maticím na jihu slovanském.

Pravda-li, že jen osvěta vede národy k svobodě a blahobytu, tož Chorvatům může býti k útěše, že cestu k tomuto vznešenému cíli si již aspoň značně proklestili. S hrdým pak sebevědomím mohou ukázati k tomu, že vše, co týká se rozvoje osvěty, utvořili ve vlasti své sami beze všech cizích vlivů a bez cizí pomoci. Všecky kulturní závody, co jich dnes v Chorvatsku je, vznikly z národa a pomocí samotného národa. Tak i „Matice“ je dílem národním jsouc zároveň výmluvným důkazem, že i malý národ a při neblahých poměrech, sjednotí-li své síly, může domoci se výsledků znamenitých. V posledních pěti letech (1877—82) rozšířila Matice mezi lid na 130.000 knih a své základní jmění rozmnožila z 20.000 téměř na 50.000 zl. — Loni bylo na 5000 členů, knih pak bylo tištěno 7, obsahujících 126 archů v 38.000 výtiscích!

Takovou blahodárnou činností nemůže se honositi žádný podobný podnik na slovanském jihu. Hlas o výtečném působení „Matice“ rozlehl se již daleko přes meze chorvatských krajin, jak z ročního seznamu členů patrno, a zajisté donikl již i do vlastí českých: vždyť jest Matice chorvatská mladší sestrou Matice české! —

Prve než se zmíníme o literarních plodech, jež Maticí dosud vydány byly, hodláme nastíniti dějiny tohoto pro národ chorvatský veledůležitého závodu, jenž jest nyní vedle akademie věd a umění hlavním zdrojem, ano tepnou všeho literarního života u Chorvatů. *)

*) Dějiny Matice posud nikde vylíčeny nejsou. Vydáním jejich na základě archivu velice bohatého a důležitého zajisté přispělo by se též k dějinám literatury chorvatské vůbec. Pramenem mimo archiv jsou životopisné zprávy

Bude snad též toto stručné vylíčení tím vítanější, ježto majíce krásné Tieftrunkovy dějiny Matice české v rukou, můžeme v mnohé příčině zajímavá porovnání činiti.

Založení „Matice" padá do oné nadšené doby na jihu slovanském, kdy „ilyrská idea", t. j. myšlenka sjednocení všech plemen jihoslovanských obsáhla pod vůdcovstvím Gajovým téměř celý slovanský jih. Pohnutá doba tato, již nazýváme znovuzrozením národa chorvatsko-srbského a slovinského, dosti jest již čtenářům známa i z českých spisů, pročež se nebudeme o ní šířiti. Rozvojem této idey ilyrské a bujarým životem znovuzrozené literatury počaly růsti vyšší potřeby probuzeného národního života. Vlastenci chorvatští chtěli již r. 1836 k tomu účelu zříditi učenou společnost pro jazyk a literaturu „ilyrskou" na způsob jakési akademie. Ale ještě pilnější byla potřeba živého ohniska a střediska, kde by všecky otázky národního a literarního života se týkající v nenucených schůzích uvažovány býti mohly. Sousedé Chorvatů, Maďaři, dobyli takovými spolky již dávno před tím skvělých úspěchů na národním a politickém poli. I jali se Chorvati zakládati po všech městech jednoty, tak zvané *„čitaonice"* (čtenářské besedy). Střediskem jim všem měla býti *„čitaonica narodna"* v Záhřebě pod záštitou slavného vlastence chorvatského, hraběte Jana Draškoviće. Tento veterán velmožů chorvatských, stařec, jenž bojoval pod hrdinným maršálem Laudonem proti Turkům, později proti Napoleonu co plukovník národního vojska, stál pamětmi života svého vysoko nad mladými vlastenci, kteří pojali úmysl národ probouzeti. Srdcem nezůstal pozadu ani za nejlepším mezi nimi, neboť naučil se milovati národ svůj od otce i matky, o kterých v přátelských rozmluvách tak často s díky se pronášel, že jej první naučili cítiti pro svůj národ. Stoje postavením rodu svého nade všemi národními vrstevníky svými, obohacen zkušenostmi mnohaletého svého života v Paříži mezi diplomacií a velmoži, sdružen přátelstvím s vynikajícími císařskými ministry, dovedl mnoho hlasem svým v obraně Chorvatska u dvora vídeňského a znal si dobýti uznání i u velmožů uherských. On počal první hájiti své vlasti se stanoviska veškerého národa bez rozdílu tříd jeho. Týž proslulý muž znal dobře různé národní spolky u jiných probouzejících se národů, znal tak zvané *filologické jednoty* v Italii, jež se pod tím skromným jmenem skrývaly, aby šířily své politické idey v národě italském; znal hospodářské spolky *polské*, které na oko jen staraly se o hospodářství, tajně však probouzely polský národ. Nechybíme as, pravíme-li, že Drašković dle těchto vzorů zařídil též čítárnu záhřebskou, jež měla býti hlavní hradbou proti panovačným choutkám maďarským. Čítárna v Záhřebě stala se střediskem všeho národního života. Na základě jediného statutu: „účelem jednoty jest čtení novin a knih — a rozšiřování užitečných vědomostí", vznikla v ní *redakce novin a knih, klub ilyrský,* kde o všem se debatovalo a na všecky strany agitovalo, *knihkupectví ilyrské* a *Matice ilyrská, učené družstvo, museum* a *hospodářské družstvo, divadlo a opera,* konečně pak *„Národní dom"*.

---

o některých spisovatelích a jmenovitě jejich korespondence; v nejnovější době (od r. 1879) vydává Matice své výroční zprávy.

Jest ku podivu, jak se národu nadšenému práce nesnadná dařila. Idea vzájemnosti slovanské, na které se konečně i celý „ilyrismus“ zakládal, pustila silné kořeny, a na výsluní jejím život literární zdárně prospíval, čemuž jmenovitě úzké styky s Čechy velice napomáhaly. — První bezděčný podnět ke vzniku a ustrojení „Matice ilyrské“ dán byl nadšenými vlastenkami chorvatskými, šlechetnou paní Dragojlou Štauduarovou, Ivanou Čačkovićovou a Pavlinou Križanićovou, které r. 1841 v Bystřici hodlaly založiti ženský spolek a daly k tomu účelu zhotoviti v mědi rytou podobiznu prvého vlastence, hraběte Draškoviće, a z výnosu rozprodaných obrazů chtěly založiti fond k vydávání poučných a zábavných knih pro mládež. Rádcem a prostředníkem byl vlasteneckým dámám známý básník Stanko Vraz, jenž později celý plán změnil a tak dal původ k zřízení Matice. Kolébka a takřka křestní list tohoto počátkem r. 1842 vzniklého a tedy nyní již 40 let trvajícího spolku pochodí právě z Bystřice v chorvatském Záhoří, kde u slavného opata Krizmaniće, předchůdce Gajova, scházeli se nejčelnější vlastencové a mnozí vynikající hosté z dalekých stran Slovanstva.

Horlivou snahou Národní čítárny záhřebské přibývalo Matici stále více členů, „prvý její mecenáš je“ — píše Vraz Šafaříkovi v květnu r. 1842 — „biskup ďákovský Josef Kuković,“ jenž prvých 400 zl. složil, „a prvý tajemník Věkoslav Babukić,“ jenž byl — dle Vrazových slov — „ryzí zlato, nejdůkladnější člověk mezi všemi Ilyry“. Ostatní pak příspěvky tak rostly, že Matice již r. 1844 krásné vydání Gundulićova „*Osmana*“ obstarati mohla, načež pokračovala vydáváním ostatních dubrovnických básníků.

Chorvati tehdy hlavní sílu svou pociťovali v tom zvláště, že měli svou starobylou, slavnou básnickou literaturu. „My máme — pravil hrabě J. Drašković — mnoho starých a znamenitých děl ze 16. a 17. století, kdy ještě německá literatura v kolébce byla: Čubranoviće, Ranjinu, Zlatariće, Gunduliće, Palmotiće, Gjorgjiće a mnohé jiné. Tyto tedy naším organickým (t. j. českým) pravopisem přetiskati, jednohlasnou jest touhou všech, kterým jsou ony staré klassické, duchem i skvělou lepotou rovně proslulé knihy známy. Ta díla, až jednou na světlo se vynesou, budou v pravém smyslu slávou a pýchou našeho veškerého nejen ilyrského, nýbrž i celého slovanského literárního světa.“ V prvním ohni ilyrismu horlili chorvatští vlastenci o to, aby celý „klassický“ Dubrovník, všichni staří dubrovničtí básníci, jichž už tenkráte mnoho ve starých tiscích benátských u Gaje se nalezalo, otiskli se v Záhřebě. Tak vyšly mimo Gunduliće též Palmotićova *Kristiada*, Gjorgjićů *Saltjer* a *Uzdasi Mandaljene,* a před tím vydána z nové literatury historická tragedie *Teuta* od Dim. Demetra, nejstaršího representanta novější (roku 1838 počavší) literatury dramatické. Pak vydán byl Drobnićův malý chorv. něm. vlaský *slovník;* později spojeno bylo 700 zl. z Matice dalmatské v Zadru s Maticí ilyrskou, z čehož vydán 2. a 3. svazek poučného a vědeckého časopisu *Dubrovnik* roku 1851 a 1852, redigovaného znamenitým Dubrovničanem *M. Banem*, kdežto 1. svazek vydal týž v Dubrovníce r. 1849. Svazek čtvrtý byl k tisku připraven, avšak Ban nechtěl vyhověti požadavkům Matice, aby se totiž řídil dle gramatických forem užívaných od spisovatelův školy

záhřebské, čímž další vydávání *Dubrovnika* přestalo. — Posléze vydána byla nákladem Matice Sladovićova *Uputa* (malá to kostra jakési poetiky). —

Matice co literární odbor čítárny měla vůbec umožňovati vydávání chorvatských knih, kterým nebylo nakladatelů, a měla býti střediskem spisovatelů, kde by se scházeli a o literárních potřebách radili. Dokud počet literátů byl skrovný a každým dnem skoro všichni scházeli se v záhřebské čítárně, a dokud nebylo žádného jiného literárního závodu, dotud Matice plnila svůj vytčený úkol. Údové její slovem i činem sami pečovali o užitečné knihy, které pak Matice vydávala. Aby se pak rozvoj Matice a literatury vůbec jestě více uspíšil, přijali členové za orgán svůj periodický časopis „*Kolo*". Zařizovali tu Chorváté činnosť svou podle příkladu českého. Vůbec jsou Chorváté aneb „Ilyrové" na počátku nové doby své literatury nejbližší a nejpříbuznější s Čechy, učencové chorvatští přijímají rady, ano jsou žáky učenců českých, studování české literatury a českého jazyka bylo tehdy v Chorvatsku naskrze obyčejné. Jako Matice ilyrská dle české zřízena byla, tak i podle časop. česk. Musea založil Vraz spolu s Rakovcem a Vukotinovićem vědecko-belletristický sborník pod názvem „*Kolo*, články pro literaturu, umění a národní život," časopis to v literatuře chorvatské veledůležitý a památný. Heslem „Kola" bylo „Ideu ilyrskou spojiti s ideou rozumného, přirozeného t. j. literárního všeslovanství, pozdvihnouti literaturu chorvatskou přibližujíc ji vkusu a duchu ostatních bratří slovanských, kteří evropské vzdělanosti blíže stojí; a proto žádají vydavatelé pro „Kolo" dopisy a články, obzvláště literární přehledy od ruských, českých a polských učenců; úkol „Kola" jest, pokrok duševní a literární, uvědomění národních sil, pravda, osvěta, duševní emancipace." — (Pokračování.)

Úmrtí.

Dne 8. srpna zemřel v Praze *František Velišský*, býv. profesor gymnasia staroměstského. Vědeckými prácemi svými, zejmena výborným dílem „Život Řekův a Římanův", kteréž i do ruštiny bylo přeloženo, dobyl si Velišský nemalých zásluh o vědeckou naši literaturu a také učitelská jeho činnosť byla vzorná. Narodil se r. 1840 v Čejkovicích u Jičína a nadějný jeho život přervan spůsobem věru tragickým: zemřelť po těžkých útrapách v ústavu pro — choromyslné. —

Dne 14. srpna zemřel *dr. Karel Václav Seydler*, profesor na vyšších realných školách v Pardubicích, muž srdce ryzího a povahy ušlechtilé, pedagog výtečný a učenec zejmena v oboru archaeologie vynikající. Literárními pracemi svými přispíval do „Památek archaeolog.", „Světozora", „Věstníku bibliog.", a „Posla z vých. Čech." Narodil se r. 1847 v Žamberce.

Oprava. V sešitě srpnovém na str. 249., v řádku 20. shora jmenovány byly mylně Hořice místo Hořiněvsi rodištěm Otakara Jedličky.

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.
SEŠIT ŘÍJNOVÝ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt léta s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.
Tiskem dra. Edv. Grégra.
1883.

Léto na vsi.

Báseň

O. Bystřiny.

Nade vsí jak žernov ticho visí dusné,
v chatách klid, jak všechno v půlnoci když usne:

hospodář si s dýmkou hoví pod jabloní,
zří, jak roje včel se po jeteli honí . . .
Světla zeleného pruh se stále mění,
klenbou stromů na náves jak padá. V snění
škola stará mile na konci tam kyne,
za ní do kopce se cesta bílá vine
středem luk a obilí, jež zraje s chvatem;
něco stále praská v stéble, klasu zlatém.
Za humny dvé silných, plavých krav se pase,
kolem nichž roj much a střečků mihotá se;
odháněji roj ten, přežvykují, funí, —
chvilkami zem pod ranou jich kopyt duní.
Děvče smědé, jež se nad hráběmi kloní,
z vrátek zírá snivě, jak se stíny honí
polemi, a ňádro chvatně se jí vlní
jak vzduch kol, jenž bouřným žárem už se plní.

Tajemství.

Báseň
O. Červinky.

Hle po skalách a v zeleni
se proudy světla vlní!
A zdá se, že ty proudy světlé
se vracejí co růže zkvětlé,
co květ a píseň znovu háje plní.

Tak všude plno květů jest
a píseň ze všad zvučí,
že zdá se, jak by ústa sterá
vyzpívat chtěla do večera,
co v poupatech a ňadrech k žití pučí.

Též já se k vám chci připojit:
kdo zpěv vám v ústa klade?
Tu zpěvní ptáci, malí, čilí
své tajemství mně vyjevili,
kdy hnízda stavěli pro svoje mladé.

V před?

Novella
od
Jana Liera.

(Pokrač.)

eonora oblíbila si za procházek s dětmi Horákových Kanálskou zahradu. Tam přitočil se k ní z nenadání letný, avšak od hlavy k patě švihácký pán, — inspektor Tisovský. Byl všecek unee n radostí ze shledání a propůjčil svému stesku i tužbě po miss Dolly vroucího výrazu. Mexikánka jej požádala, aby se ušetřil, varovala ho strojiti jakékoli léčky děvčeti, které shodilo se sebe jméno, slávu i hanu miss Dolly. Inspektor žasl, litoval a mínil, že snad přece — —

Matka Felisy trvala na svém rozhodným spůsobem, avšak s takovou umírněností, jakou nabývá člověk otrlý ve zkušenostech, naučený jimi souditi lidštěji než mládí, které se snáze rozčilí a v pathos upadá.

Inspektor přišel následujícího dne opět. Nemluvil již o miss Dolly, byl samá přívětivost, bavil Leonoru živě, dvorně, díval se jí šelmovsky do očí, chválil její spanilost, vlas, buclaté ručky, jen tak mimochodem, jsa jinak velmi slušný. Přinesl jí velikou křiklavou kytici, v mexických barvách, pravil.

Třetího dne vyšla Leonora později na procházku a usadila se s dětmi na hořením konci zahrady. Inspektor nalezl ji přece. Podával jí vějíř a nabízel svačinu. Odmítla, vzchopila se i vypravila na zpáteční cestu. Neunavný, neodbytný inspektor vyprovázel, smál se jí do tváře, žertoval a pokoušel se uloviti její ruku.

Před vstoupením do Pštrosky zastavila se, žádajíc pana Tisovského, aby laskavě šel napřed. Společně prý nemohou odejíti. Byla poněkud bledší než jindy, třásla se jaksi. Inspektor se vzdálil teprv po opětovné domluvě a s úklonami důvěrně přehnanými.

„Doveďte děti napřed domů, já se musím ještě vrátiti,“ řekla Leonora pak chůvě a šla zpět, v ústrety muži, který ji skrze celou zahradu byl následoval, zastavuje se chvílemi a dávaje si vzezření lhostejného člověka.

„Karle,“ oslovila jej, zdržujíc pláč a podávajíc mu obě ruce.

„Seňoro,“ opáčil Mexikán, měře zlostným pohledem svou choť s hůry dolů a zpět, „těšil jsem se, že vás budu moci pozdraviti jinak, než vy mi ukládáte. Setkávám se s vámi po letech, toužím po vás, spěchám za vámi, zvěděv konečně, kde jste, a na první ráz vidím vás ve společnosti starého vilníka! Oč se s ním smlouváte? — Mluvte!“

„Setkala jsem se s ním zde náhodou, ptal se mne na něco, a poněvadž činil tak spůsobem dotěrným, dala jsem mu znáti, že si nepřeji styků s ním.“

„Lež! První důkaz vaší viny. Vy, Leonoro, nepoznala jste ho náhodou, on chodil již za Felisou, za miss Doly! On neptal se vás na nějaké něco, on se smlouvá s tebou o ni.“

„Karle!“ vzepřela se Leonora, v níž počala vříti jižní krev. „Nekřivdi své ženě a svému dítěti. Naše dcera jej odkopla, a já mu radím, aby se spokojil s jediným odbytím. Chtěla jsem tě ušetřiti zprávou o jeho nástrahách na Felisu, a proto jsem tajila, avšak nelhala! Karle, oklamala jsem tě kdy? A neslíbila jsem ti ostříhati Felisu jako oko v hlavě, pokud dýchati budu?“

„Slíbila. Ale běží o výklad slova ostříhati. Všechno má obmezený význam a myslím, že jsi svůj slib podrobila choulostivé zkoušce, dávajíc Felisu do cirku. Kdo ti k tomu radil?“

„Smart. Byly jsme po tvém útěku z Pittsburku v strašné nouzi, Smart Felisu doporučil — —“

„Mnoholi dostal za své doporučení?“ přerušil Mexikán Leonoru.

„Nevím o žádné odměně.“

„Ty nevíš? On se s tebou nerozdělil? I ty svatá prostoto! Ona jako neviňátko neví, kterak se prodávají taková odporučení a zvláště Smartem! Nu, budiž. A měly jste se dobře?“

„Nemohu si stýskati.“

„Tak. A Felisa nedbala žádných vnadidel, která na ni byla ovšem se všech stran líčena? Ženo, — mluv pravdu!“

„Přísahám ti u Panny Marie Guadelupské —“

„Dobrá. Věřím. Nemáš světějšího důkazu nad patronku své vlasti. Věřím. Ale, ký blázen vám poradil, aby Felisa přestala jezditi?“

„Felisa nemohla déle snésti pokořování bezohlednými útoky na její čest — —“

„Co?! Nemohla snésti? Když odolala dříve, byla by nepodlehla ani později. Sejde jí něco na lidském mínění? Vynese jí lidský soud o stéblo horší neb lepší jediného haléře? Co chce taková holka? Aby si ji dali do skřínky a modlili se k ní? Nemusí dcera chudých lidí vydělávati? A neumí to Felisa lépe než která jiná? Já jsem byl jak opařen, když jsem zvěděl, že přestala jezditi! Zahodí mi výdělek, s nímž jsme všichni mohli krásně vyjíti! Pracovati musí, a vybrati si práci co nejvýnosnější také musí. Hodlá se nyní plahočiti jako šička, pradlena neb chůva? Vypravovali mi v Čížkově, jak ztřeštěné jste tam přišly a paní důchodňová mi nabídla, abych poslal k ní Felisu za služku. Ani jsem jí neodpověděl. Miss Dolly služkou! Táž miss Dolly, která si vyskáče za hodinu sta, o jejíž úsměv rve se vysoké panstvo, která může svou krásu provdati za knížete a žíti k stáru z panského, hračkou nastřádaného jmění, toto zázračné děvče služkou, s rozedřenýma rukama, o jedné sukni, na vsi, na slámě, se suchou kůrkou v ústech, mezi obyčejnou čeládkou! A právě z toho se raduji, že moje dcera smí bez trestu kaziti pány, činiti z nich šílence, marnotratníky a vysmáti se jim za vše, šlapati po nich, jak se jejím nožkám uráčí. Vrátil jsem se do Prahy, abych seznal, co zamýšlí. Má-li bláhové choutky, zaženu jí je, musí se vrátiti do jízdárny, o to budeme již společně pečovati, Leonoro!“

„Nebudeme. Felisa nechce a ty znáš její prudkou vůli.“

„Znám. Ale mám také svou a jakožto otec vynutím si poslušnost!“

„Nevynutíš. Felisa jest v ochraně tvého bratra a jeho ženy. Ctí tě, neznajíc tvoji povahu, touží po tobě a poslechla by snad, kdybys na ni uhodil, avšak Jaromír a jeho bratranec Otokar by jí nedovolili, a ty bys nemohl provésti svou.“

„Aha!“ pustil Karel skrze zuby. „Seňora mi připomíná, že naše dcera se nazývá neprávem Felisa Garmendia y Elizalde. Povím ti něco, Leonoro. Napravíme následky bídné správy mexických matrik a dáme se oddati ještě jednou, zde.“

„Proto, abys dostal Felisu ve svou moc?“

„Ne. Abych vyhověl tvému dávnému přání.“

„Rozpomínáš se na ně, Karle, v nevhodnou chvíli a po hrozbě, na kterou matka Felisy ještě nezapomněla. Nesmí zapomenouti, Karle, byť ve mně ozývala se sebe mocněji tvoje žena, a její zmrhaná láska k tobě. Snažil jsi se, ubíti ji ve mně a nezhostil jsi se jí přece. Zůstala jsem tvou chotí, nechť jsi mi desetkráte dával na vůli nepovažovati se za tvou, nechť odháněl jsi mne od sebe, utíkal od nás, zůstavuje mne i mé dítě, slabé ničemné tvory, náhodě i zlobě škůdců. Unikly jsme všem nehodám, hledaly jsme tě, a s Felisou vyrostla touha i láska k tobě, živená mým přičiněním, Karle, a za to jsem povinna, přivésti v její náručí otce dobrého, šlechetného. Karle, tys byl zprvu jinaký, lehčí krve vždy, avšak hodný, rytířský; zapomeň na vše, co tě od těch dob roztrpčilo a svádělo! Buď všecek zase náš.“

Leonora zmocnila se jednou rukou pravice Mexikánovy a položila mu druhou kolem krku.

„Hezky umíš mluviti,“ připouštěl Karel měkčeji, ač byl zamračeně poslouchal, „a tuším, že také od srdce. Jiná z tvých krajanek nezachovala by se ke mně podobně. Uznávám to. Přes to trvám na svém, aby se dělo něco také po mé hlavě. Nechci trpěti bídu. Přestal jsem ji cítiti za sebe samého, Leonoro, moji soudruhové ji násobí svým utrpením. Proto uléhá na mne tím krutěji a dohání mne k činu, k rozrážení té hráze, která dělí chudé od bohatých, za níž několik tučných líných kaprů tyje v přebytku, kdežto my tisíce ubožáků hyneme na suchu. Rozumíš mi?“

„Nerozumím.“

„Dobře po žensku mluveno. Nuestra Seňora de Guadelupe nic ti nezjevila, oči ti neotevřela a proto nic nevíš, proto nevidíš, jací jsme mrzáci. Ale spoléhati na tebe smím?“

„Ty se tážeš, zda-li můžeš spoléhati na mne, na svou ženu?“

„Nedurdi se a podej mi důkaz. Mám namířeno na strýce Tisovského. Mluv nyní opravdově: Stojí o Felisu aneb o tebe?“

„O Felisu stál, což ovšem —“

„Což ovšem jest právem bohatých vůči chudým děvčatům,“ doplnil rychle s úsměškem Karel. „A poněvadž mu k mé dceři cesta zahražena, uchází se o tebe. Nepozorovala jsi ničeho?“

„Řekla jsem již, Karle, že se mu vyhýbám. Odcházím odtud dnes naposled. Jiných zbraní proti němu nemám. Kdybych spůsobila pokřik, vyjde snad na jevo, jak smýšlel inspektor o naši dceru. Toho si ne-

mohu přáti a raději se uskrovňuji v hájení sebe, než abych dopustila, aby Felisa byla vyvlečena poznovu na veřejnost."

„Vím dosti. Nepřímo potvrzuješ mou domněnku. Budu se tím spravovati. Kde se shledáme?"

„Kde? U nás, u tvého bratra! Tyť půjdeš přece se mnou k Felise!?"

„K Jaromírovi nemám právě nejvíce chuti. Ale přijdu, na večer, připrav zatím všechny na můj příchod, mám ještě nutnou chůzi —"

„Vyprovodím tě."

„Tím lépe. Jdu k paní inspektorce Tisovské. Poučím ji o něčem, k čemu ty můžeš doklady podati."

„Karle, prosím tě —", zdržovala Leonora.

„Jdu!" rozkřikl se Karel.

Leonora prosila, zrazovala. Marně.

„S ním nespravíme nic. Snažme se, abychom skrze jeho paní učinili přítrž záletům strýcovým za tetou a za Felisou. Paní inspektorka uvítá mužíčka s divnou," liboval si Mexikán.

Před nádherným domem, v němž bydlel pan Tisovský, nalezala se zahrádka; Leonora usadila se v ní čekajíc netrpělivě na Karla, který si byl od Leonory peníze vypůjčil. „Pro domovníka a pro panskou," vykládal, „vím již, jak se u vás k pánům dostati. V Americe mohu tak, jak jsem, k paní presidentové, zde u každého většího osla musí se platiti vstupné."

Netrvalo dlouho a před dům přilétl kočár. Vyskočil z něho inspektor.

„Jenom na okamžik strpení, prosím, doběhnu nahoru do svého pokoje pro slíbené a jsem ihned zase zpět," volal na svého soudruha, mladého ještě, avšak sešlého již pána, který ve voze seděti zůstal.

„Ach!" vyhrklo z inspektora, když zočil Mexikánku. „Čekáte na mne, koťátko?"

„Očekávám Karla."

„Karla, — Karla — kdo je to?"

„Vašeho synovce, Karla Horáka, svého muže. Pospěšte, navštívil vaši paní."

Pan Tisovský svraštil čelo a chvátal domů. Do svého pokoje dostal se zvláštním vchodem, aniž mu bylo třeba zvoniti. Prošel jím, sousední knihovnou a vešel do salonu. Kráčeje po měkkých kobercích k pootevřeným dveřím hovorny zaslechl hřmotný hlas.

„— — předpokládal jsem, že mi budete za poučení o zábavách svého pana manžela vděčnější," mluvil cizí host. „Nejprve mne ani nechcete předpustiti, hrozíte vyhozením a když poukázav na kynoucí skandál vynutím přístup, tváříte se, jakobych vám nesděloval nic nového, nic zajímavého, nic pro mne přímo osudného. Víte, co činívají otcové a manželé, o jichž dcery a ženy se ukládá? Víte, jak si dovedou zjednati zadostiučinění, nedáli se jim dobrovolně?"

Inspektor vešel z ticha do hovorny. Spatřil svou choť stojící v ledovém klidu s hrdě vztýčenou hlavou a povržením v očích před Mexikánem, jenž seděl rozkročmo na křesle, s rukama v kapsách.

„Přicházíš právě v čas, Aleši," obrátila se inspektorka, zočivši pana Tisovského. „Jsem již unavena posloucháním tohoto člověka, který, — rozumím-li mu správně — přišel za vydíráním. Zastupuj mne laskavě dále."

Pyšně vztýčena, odcházela do svého boudoiru. „Vyprosím si potom zprávu, jak jsi pořídil," obrátila se ještě ve dveřích.

„Považoval jsem za vhodné, požádati vaši paní choť, strýčku, aby vzala mou rodinu před vámi v ochranu," oznamoval Karel, sleduje ostrým pohledem inspektora po pokoji přecházejícího.

„Slyšel jsem. Netřeba ujišťovati, že tvou rodinu jsem nechtěl znepokojovati. Všímaje si miss Dolly a seňory Garmendie, neublížil jsem slečně Horákové a paní Horákové. Tolik na vysvětlenou. Dále nejsem povinen skládati komukoli ze svého jednání účty. To samé však nelze tvrdit o tobě, Karle. Jsem skutečně na rozpacích, nemám-li na místě všech dalších řečí zavolati prostě strážníka, aby tě odvedl tam, kam náležíš."

„Zkuste to, pane — strýčku! Pane inspektore, — můžete-li."

„Mohu. Měl jsem tak učiniti již před měsícem. Tenkráte byl správce topírny v Elhenicích od dělníků sbit a stroje potlučeny. Ve zprávě, podané mi o tom, byl jmenován mezi buřiči Karel Horák. Rozkázal jsem, aby tento člověk za trest byl z práce vyhnán; ostatním vyměřen k vůli mému synovci týž mírný trest. Byl jsem ti tedy strýčkem. Já, komunistovi, který se ke mně nezachoval jako synovec. Pamatuješ se?"

„Ne," řekl po krátkém rozmyšlení Karel.

„Pomohu tedy tvé paměti." Inspektor usedl. „V roce 1870 měla nám dodati veliká francouzská firma padesát tisíc kolejnic. Vypukla válka, my jsme nemohli kolejnice odjinud sehnati a Francouzi trvali na své smlouvě. Hrálo se o miliony. V březnu 1871, jakmile Prušáci uzavřeli prozatímný mír, vypravila mne správa dráhy do Paříže. Při prvním vkročení do města byl jsem lapen komunisty, jako versaillský neb pruský vyzvědač, neptali se valně po tom; upustivše od úmyslu, zastřeliti mne na místě, vsadili mne z milosti do vězení se sty jiných. Před budovu vyvežena děla. Na okno díry, v kteréž mne na smetí uvrhli, šklebilo dnem i nocí svůj pekelný jícen dělo, u něhož ty, Karle, ty jsi stál se šňůrou v ruce, čekající jen na povel, abys mne klidně zabil. Volal jsem na tebe, prosil, zaklínal, žebral na kolenou a tys nehnul pro mne rukou, ba zaťatou pěstí slova na rtech jsi mi ubíjel. Skrze dva měsíce nechal jsi mne trpěti a snášeti muka smrtelných úzkostí, které při každém výstřelu blížícího se boje křečovitě mnou otřásaly. Konečně přivalila se bouře až před budovu. Děla obrácena proti versaillským, ty zbrocen krví a černaje se v dýmu jako ďábel, pálil jsi do nich zuřivě, a v mrákoty, jimiž mne přemohly hrůzy boje, hřměly rány tvých děl jako výbuchy pekla. Vzpamatovav se, byl jsem osvobozen, vysílen, churav, zde oplakán a mé poslání zmařeno. Půl roku trvala moje choroba, musil jsem do lázní a to všechno — tvým přičiněním. Doufám, že dále zapírati nebudeš. Jsi komunistou. Postačí pouhé mé slovo, abys ocítil se pod ochranou příslušného úřadu, — přeješ-li si

toho, obtěžuj mne dále, nechceš-li, seber se, ale okamžitě, a kliď se na dobro."

„Zvolna, zvolna, pane inspektore! Dovolte, abych vám dříve vyložil, že jsem vám neublížil ze zlomyslnosti, nýbrž z opatrnosti."

„Z opatrnosti, hm! Byl's tedy z pouhého chytráctví komunistou?! Toť by mne zajímalo zvěděti, kterak ze spekulace někdo sloužil červenému praporu."

„Také ze spekulace, ovšem nikoli z mé. Poslyšte: Vlaši, opanovavše Řím, rozpustili ovšem papežské vojsko. Byl jsem žebrákem na silnici. Kam se vrtnouti? Doma mne nikdo neočekával a mně se ani domů nechtělo. Dal jsem se najati znovu, k americké legii, do Francie. Sháněl ji tehdy major Smart, jemuž několik bohatých Amerikánů dalo peníze na vyzbrojení a vypravení legie v síle jednoho praporu pěchoty, škadrony jízdy a celé baterie. Smart naverboval něco papežáků a když nás bylo sto pěších, dvacet jezdců a padesát dělostřelců, telegrafoval do Ameriky, že legie jest úplná v síle tisíce mužů, avšak bez děl; jest prý ochoten vypraviti legii se svými starými leč znamenitými děly, uvolí-li se americký výbor platiti mu z nich nájemné. Nabídka Smartova přijata a my posláni do války. Ocítili jsme se před Paříží, při výpadu posádky oddělili nás Prušáci od našeho voje a legie byla stržena do města. Tam přijel po uzavřeném příměří Smart, a dbalý, aby nás o hodinu déle nemusil živiti, rozpouštěl nás. Tomu však nechtěla rozuměti komuna. Rozkazem ústředního výboru komandována legie na bašty, a pro děla, kteráž si byl zatím Smart již uklidil, přišla si četa trhanů. „Nemohu, jsou mým vlastnictvím," odpíral Smart. — „Vlastnictví jest zrušeno, občane," poučoval vůdce čety. — „Není. Děla náležejí mně, příteli," opakoval pokojně Smart, přistoupil k četaři, vytáhl mu z kapsy hodinky a zároveň svoje. „Tyto hodinky, občane, jsou vaše a tyto moje, tato dýmka jest vaším vlastnictvím a tato děla mým. All rigth." Komunisté porozuměli. Podšívka Smart nabídl jim však staré české harcovnice přec; zasteskl si, že jest chudák a rád jim dá děla v zástavu, pomohou-li mu půjčkou pěti tisíc franků, aby nějaký obchod mohl počíti. Měl pravdu. Z chytrosti vzal si do Paříže málo peněz. Svolili. Peníze ze státních a bankovních pokladen válely se po ulici. Major Smart oblekl si bluzu, ušpinil si ruce, nakoupil ráno za pět tisíc zboží, po jakém byla právě poptávka, prodal je komuně a do večera měl deset tisíc. Tak pomáhal si každý den, a když bylo zle, vrátil prvnímu hodnostáři komuny pět tisíc franků, vzal si svoje děla i se mnou ve všeobecném zmatku z Montmartru a vyklouzl z Paříže. Prušáci vrtěli hlavami, ale Smart byl občan veliké republiky, americký major, jeho průvodní listy v pořádku a spisy o vlastnictví děl také; řekl jim, že si je veze do svého musea, mne pak vydával za svého sluhu. Jak jste snad již vyrozuměl, byl jsem komunardem z donucení, — takový by se mohl jednoho dne vyloupnouti také z pana inspektora Tisovského. Nesměl jsem ceknouti, nesměl jsem se hlásiti ani mrknutím k někomu, kdo byl v podezření, a kdybych byl snad zatčenému vyzvědači, tedy také vám, pane, chtěl pomáhati z vězení, mohl jsem se ocítiti obratem ruky u zdi před desíti puškami a co by jedna dvě tři napočítal, na zemi s půl tuctem kulí v prsou."

„Věř tvé pohádce kdo chceš," odbýval inspektor. „Mne neoklameš. Jsi komunardem z řemesla, a jestliže nesplním svou hrozbu, poděkuj se toliko mé nechuti, býti svědkem proti člověku, jehož otec měl matku jednu se mnou společně. Leč k věci. Moje paní pronesla domněnku, že jsi přišel vydírati. Jsi toho schopen — —"

„Radím vám, abyste nemluvil se mnou tímto způsobem, inspektore!" varoval ho Karel zlostně. „Já bych mohl zapomenouti vaše strýčkovství!"

„I toho jsi tedy schopen," opakoval pan Tisovský, ucouvnuv před Mexikánem. „Jak řečeno, mohl bych tě učiniti neškodným na dobro, ale prominul jsem tolikrát, že nebude mi nesnadno, odpustiti ještě jednou a naposledy. Přeje si, abys dal mně i mé paní pokoj se svými křápačkami, nabízím ti zde malé bolestné za — za — vrtochy, které si připouštíš pro ženu a dceru, jichž jsem se nedotkl. Tvoje dcera má drápky a tvoje žena jest ti nezaslouženě věrna."

„Takové vysvědčení chtěl jsem od vás slyšeti," řekl s patra Mexikán, ukládaje do špinavé tobolky stozlatovou bankovku, již byl inspektor na stůl položil. „Jestliže přijímám mimo to peníze, neberu je jako odbytné ani jako almužnu, nýbrž jmenem příspěvku od pana strýčka, který se po mnohých křivdách na mně a mé rodině páchaných přece někdy na své závazky k synovci rozpomenouti ráčí."

„Naposledy, Karle, naposledy," připomínal pan Tisovský. „Bylo by mi velmi nemilé, kdybys ještě jednou o mé dvéře měl zavaditi." Zazvonil. „Otevřte tomuto pánovi," velel vstupující panské.

Mexikán chtěl se rozhorliti; rozmysliv se, mávl rukou, štípl na chodbě panskou do tváře a vesele si hvízdaje, šel dolů. Vybídl Leonoru, aby s ním šla na večeři; dopřejou prý si všeho, čeho se jim uráčí. Měl s ní opět potíž; bránila poznovu, napomínala k chůzi domů a nechtějíc ho přece zůstaviti sobě samému trhala mu pak téměř sklenici od úst.

Inspektor navštívil po odchodu Mexikánově svou choť.

Očekávala ho, přebírajíc žebírka vějíře, jímž se ovívala.

„Zkrotl, vytáčel se a konečně musil odejíti se řádným odbytím," referoval pan Tisovský, usedaje k pokynutí své choti na taburet naproti ní.

„Očekávala jsem, že se tohoto člověka dovedeš sprostiti," pravila paní Tisovská dříve než mohl přikročiti inspektor k vysvětlivkám na omluvenou. „Nejsem také ochotna zabývati se vůbec jakkoli dále touto nemilou věcí a prosím, abys se nenamahal. Jediné přání bych měla: Jako mne těší, skončil-li tento výstup bez ostudy, přála bych si pro příště, kdybys uměl vždycky odvrátiti všecken podnět k nepříjemnostem, jimiž bych mohla býti obtěžována. Popřávám ti sice již po delší dobu mlčky značnou volnost —"

„Z které se také ty těšíš, milá Elko," hodil jí inspektor do řeči.

„Závidíš mi snad samotu, k níž jsi mne sám odsoudil?"

„Jakou samotu, Elko? Ty navštěvuješ společnosti, přijímáš návštěvy a poněvadž mé povolání vede mne v jinou stranu, nestýkáme se ovšem. Vždyť přeju ti všeho od srdce, nezkráceně, jak ti libo. A mám-li nějakou příčinu tě v něčem maličko obmezovati, mohla bys

ji nejvýše shledati ve svém přání, které jsi mi na srdce vložila a jež ti jako svoji žádost vracím."

„Ah! Proč pak?"

„Poněvadž se lidé o tebe podobně starají jako o mne."

„Z jaké příčiny?"

„Božínku, — což já vím? Nezachovávám k tobě tu samou šetrnost, za niž jsem tobě vděčen?"

„Prokázal bys mi přece laskavost, kdybys něco určitěji naznačiti chtěl."

„K službám, ač nerad. Jedna z příčin, po níž se tážeš, nazývá prý se Uher, asistent mého vrchního inženýra. Jistě klep, zveličování —"

„Ano. Jsi opět, jak znamenám, poučen nekalými ústy svého sy —, pardon, toho člověka, kterého jsi mne před chvílí zbavil. Tento člověk zastal u nás pana Uhra při svém prvním vpádu do našeho domu, měla jsem tehdy Uhra co krotiti, aby drzého vetřelce neztrestal. Tuším, že jsem ti o tom vypravovala?"

„Arciť. Já také nepřikládám ničemu víry a neměl jsem v úmyslu pranic více, než upozorniti tě na nepříjemné následky návštěv Uhrových."

„Jak pověděno, navštěvuje pan Uher nás; opakuji nás. Byl tebou uveden a nezastane-li tě nikdy doma, není tím vinen. Lituje z pravidla tvé nepřítomnosti —"

„Dobrá duše!"

„— a jako slušně vychovaný člověk nestraní se domu, v kterém snad nic hosty odpuzovati nemá. Uchází se o naši přízeň, totiž o tvou, a mrzí-li mne něco po jeho návštěvách, bývá to jedině vědomí, že se ubohý, hodný, nadaný muž namáhá marně."

„Mou přízeň v poměru služebném může si získati snadno: V kanceláři a v kreslírně."

„Tam prý — tvrdí se aspoň — bývá pan inspektor právě tak řídce jako doma. Zatím roztahují se na útraty jeho inspektorské cti v kancelářích lidé ztřeštění, samolibí, umínění, kteří berou na lehkou váhu rozkazy inspektorovy, posmívají se mu, haštěří se s jeho náměstkem, majíce jedinou přednost: příbuzenstvo s ním. V tom se jim ovšem někdo jiný, byť sebe důstojnější a čipernější, nevyrovná."

„Nikdo nemůže si stýskati na moji protekci," ohražoval se pan Tisovský.

„Na nepotismus, rozuměj mi správně. Protekce není nic zlého; bylo by směšné neuznávati oprávněnost takového činitele, v naší společnosti bez odporu platného. Pouhé ošklivé slovo, jímž se kryje projev sympatie, která přece nemůže býti tak bezdůvodná jako mnohdy nepotismus. A sám říkáváš: Blázen, kdo chce proraziti toliko hlavou, byť i diamanty velikých idei naplněnou, kdo se chystá vyhrabati si rukama stupně vedoucí na výši lidské velikosti. Krčil bych se posud v potu tváři na třínožce v některé kanceláři, kdybych se byl chytře neoženil s bohatou dívkou, dcerou z vynikající rodiny, která mne hračkou vynesla na výsluní přízně větších pánů — —"

„Elko!" ozval se inspektor pohoršen.

„Užívám tvých slov, Aleši," hájila se paní Tisovská. „Nepřipomínám ti nic nemilého, a jsem v neshodě s tebou přesvědčena, že by

ti bylo tvoje nadání a práce samy razily dráhu ku předu. Avšak takové výborné síly musí býti nalezeny darem divinace, jehož osvědčením závistníci protekce přezdívají. Ten jest tuším rozdíl mezi protekcí a nepotismem, neobsahujícím ani za mák mravní oprávněnosti; a z takového tě viní pověst."

„Povídačky! Neměly by se poslouchati ve tvém saloně, Elko!"

„Jest ve tvé moci, ubrati jim podstaty. Přesvědč se, na čem se zakládají, znič je v zárodku a pak zajisté nevniknou žádné ani ke mně ani do veřejnosti."

„Do veřejnosti?"

„Jak? Ty ničeho nevíš? Čítáš přec odborné časopisy? Dobře-li se pamatuji, leží na tvém stole v hromadách."

„Ba, a právě proto nelze každou hloupost čísti. Mému tajemníkovi jest nařízeno, zaškrtati vše důležitější, opomenul nejspíše, — oč běží?"

„Eh, nic, maličkost. Sekretář tě snad upozorní, má-li k tomu rozkaz, jak pravíš. Doslechla jsem jen tak něco."

„Vyšetřím. Děkuji. Přeješ si ještě něčeho?"

„Nevím — —"

Inspektor odkvapil ku svému příteli. Potkal ho na schodech, puzeného pochopitelnou netrpělivostí za panem Tisovským.

„Co tropíš?" byl inspektor pokárán. „Jest bezmála sedm hodin, a ona zpívá hned v prvním jednání. Neseš náramek?"

„U všech — —! Já zapomněl!" Doskočil zpět do svého pokoje: pak unášel povoz oba soudruhy k divadlu.

Ráno překvapil inspektor svého tajemníka, objeviv se záhy, o desáté hodině v kanceláři.

„Co nového?"

„Nic," hlásil tajemník.

„Raporty, návrhy, žádosti?"

„Pranic, kromě běžných drobotin."

„V časopisech?"

„Zaškrtáno."

Inspektor četl poznamenané nadpisy důležitých i zajímavých článků a odhazoval jedny noviny po druhých.

„Divný výběr umíte činiti, pane tajemníku," broukl konečně. „Jiní lidé lépe si všímají veřejných listů. V některém jest prý pikantní zprávička o domnělých nešvarech v pražské strojírně."

„Hm, — snad v posledním čísle „Železničního mechanika," zarazil se tajemník. „Neměl jsem posud kdy, leží u mne na stole, podívám se —"

Odběhl do předního pokoje a zasmáv se do vousů, vzal ze svého stolu časopis, jejž pozorně hladil, nepochybně aby vyhlížel jako netknutý. Práce byla marná, časopis od mnohého čtení a mnohých rukou tak byl uválen i pomačkán, že by se byl ani pod žehličkou umělé pradleny nezotavil.

„Leccos se vám donese, nevíte, kdo by byl pisatelem této zprávy?" ptal se inspektor po přečtení článku.

„Nemám tušení."

„Nu, snad přece. Obsah noticky uvádí sám na stopu. Vyličuje se v ní zkrouceně průběh jednání o Horákově konstrukci mostu, viní se vrchní inženýr a asistent z nemotornosti a zlé vůle, já z nedbalosti, všechno lživě, avšak znalecky. Pisatel jest patrně zasvěcen dokonale v poměry naší strojírny. Stojí ke konstruktérovi Horákovi nějaká strana?“

„Nevěděl bych, — mimo dělníky.“

„Kterak to?“

„Jak ráčíte věděti, ležely v posledním grafickém srovnavacím přehledu vydání strojíren naše vydaje v nejvyšší křivce. Ráčil jste nařiditi, aby okamžitě úspory provedeny, zbyteční lidé propuštěni a vůbec mzdy sníženy byly. Pan vrchní inženýr setkal se při provádění s odporem konstruktéra pana Horáka, kterýž tvrdil, že jinde a nikoli na mzdě musí se spořiti, nemá-li práce zahazována a hodnota její podrývána býti.“

„Nemůžete si pomysliti, že by někdo ze strany panu konstruktérovi příchylné tento článek byl sepsal?“

„Nemohu. Z lidí, schopných podobně vystoupiti, nemá nikdo ruku tou měrou vypsanou — —“

„Ani pan Horák sám?“

Tajemník mlčel.

„Zakládá se něco v článku na pravdě?“ přezvídal dále inspektor.

„Pokud mi vědomo, jest pan Horák stálým vracením plánů k opravě podle údajů vrchního inženýra i assistenta pana Uhra na nejvýš podrážděn, měl zejmena s Uhrem veliké křiky a prohlásil posledně, že na své zmrzačené projekty již ani nesáhne.“

„Hleďme! Ale pro boha, — minulý týden došla, nemýlím-li se, urgence stavebního ředitelství?“

„Ano.“

„Pak musíme vážiti na minuty čas, zbývající nám k objednání konstrukce v železárně. Sdělte laskavě panu vrchnímu inženýrovi, že ho očekávám.“

Vrchní inženýr potvrdil výpověď tajemníkovu slovy značně ostřejšími, ač uskrovňoval se, vida, kterak inspektor jest již zpraven; stěžoval si trpce do nepoddajnosti konstruktérovy, s jehož původními návrhy přes všechny dodatečné změny ať částečné, ať celkové, opět a opět doplňované nebylo možno něco svésti. Když pak Horák odřekl spolupůsobení vůbec, vráceny mu nákresy, jež Horák roztrhal. Zatím vypracoval však assistent Uher návrh z brusu nový, vrchní inženýr prozkoumal, schválil a předkládá jej.

Pak povolán assistent Uher. Omlouval konstruktéra, ač by měl mnohé a mnohé příčiny naň žalovati. Vida Horákovu snahu prodrati se v popředí pokusil se také, jest blažen, že jeho skrovná prácička setkala se s uznáním, jehož se nenadál, děkoval vroucně za přízeň projevenou mu schválením projektu, vysvětloval jej inspektorovi a souhlasil s ním, že vše jest svrchovaně jednoduché, přesně odměřené, odvážené, genialně koncipované.

Konečně předvolán konstruktér Horák.

„Nějak divně se dnes rozejdeme,“ ohlašoval mu na uvítanou inspektor. „Jest vám zodpovídati se nejprve ze štvaní dělníků proti

správě strojírny, z odporu proti rozkazům svých představených, z průtahu práce, která následkem vaší renitence k nevystižné škodě dráhy by byla zmařena, kdyby se jí jiní neujali, dále z vyhledávání svárů a konečně z vynášení všech těchto vnitřních záležitostí na veřejnost, nechť již přímým neb nepřímým spůsobem. Podrobíte se kázeňskému vyšetřování, jehož počátek vám tímto oznamuji. Prozatím jsem vás povolal, abych vám sdělil, že jste sprostěn veškeré péče o most. Přijal jsem právě návrh jiný."

„Čí?"

„Jiný, pane, řekl jsem, a to vám musí dostačiti."

„Já si dovolím vejíti v závody s podaným plánem. Přináším zde druhý na zásadách mého původního založený, avšak ještě poněkud zdokonalený a architektonicky upravený."

„Děkuji. Pozdě. Rozhodnuto," odbýval ho inspektor, vraceje mu podaný závitek a rozkládaje kresby Uhrem přinesené. „Tuto mám konstrukci v každém ohledu výtečnou."

„Moji!" vzkřikl Jaromír.

„Ne, pane, Uhrovu."

„Pravím opětně moji! Jest mi ukradena z prvotních náčrtků, otrocky okreslena, s nepodstatnými odchylkami falšována. Porovnávejte, pane inspektore."

Zsinalý Jaromír rozbalil třesoucíma se rukama své kresby.

Inspektor vrhl několik nedbalých pohledů na dílo konstruktérovo a Otokarovo.

„Nesmíte odejíti s domněnkou, že bych vám v čemkoli křivditi mohl. Pane tajemníku," volal inspektor do přední kanceláře. „Nechť vejdou pánové laskavě ještě jednou."

„Pane vrchní inženýre," mluvil, když pozvaní vešli. „Vy jste zkoumal původní práci konstruktérovu a uznal jste ji nezralou."

„Tak jest."

„Poněvadž zkoumání provedl assis —"

„Ticho!" zakřikl inspektor svého synovce.

„Vy jste, pane vrchní inženýre, rovněž prohlédl zevrubně návrh páně Uhrův a doporučil jste mi jej bez výtek jako výborný."

„Tak jest."

„Pan Horák tvrdí však, že jeho zavržený projekt a tento schválený jsou totožny."

„Jistou příbuznost lze na nich znamenati. Leč při podobných pracích nemožno nevycházeti z týchž základů a nedospěti mnohdy k týmž výsledkům. Jinak odporuji takovému lehkovážnému tvrzení."

„Já trvám na něm," vypravil ze sebe konstruktér.

„A lžete," utrhl se naň inspektor. „Váš představený musí míti pravdu, musí, neboť jenom touto zásadou lze udržeti kázeň. Pane Uhre, okreslil jste svůj plán od konstruktéra?"

„Jak jsem vašnostem dovolil si před chvílí naznačiti," vykládal assistent, „pobádalo mne snažení páně Horákovo také k pokusům, které jsem prováděl úplně samostatně, úplně, jsa jen zdržován a maten radami, kterými jsem v téže věci panu konstruktérovi z ochoty a povinnosti přispíval. Ráčil jste mne potěšiti poznámkou, že moje kon-

strukce vyniká obdivuhodnou jednoduchostí, jest tedy na bíledni, že takové prostoty nebylo by možno docíliti kombinováním dvou různorodých řad myšlénkových, mé a páně Horákovy. Šťastně a jednoduše řešená konstrukce jest Kolumbovo vejce —"

„Kteréž podruhé každý hlupák dovede postaviti," vpadl konstruktér.

„Ohražujete se tedy proti tomu, aby vaše práce byla vyhlašována za pouhou kopii?" tázal se jako závěrkem inspektor, ztrestav Jaromíra za prudkou poznámku ostrým pohledem.

„K službám. Možno, že se mi připletl některý pokyn páně Horákův, vznik takových popudů nedá se mnohdy ani zjistiti. A mimo to snad nebyl ještě nikdy považován za stavitele ten, kdo cihly dodává. Konečně pak mohl bych já týmž právem jako pan Horák tvrditi, že projekt, který nyní v druhém, zlepšeném prý vydání předložiti chce, jest založen na podnětu z mých přátelských rad čerpaném — —"

„Bídáku!" vyrazil ze sebe Jaromír postupuje hrozivě proti svému soupeři.

„Pane konstruktére!" křičel Tisovský, zastupuje synovci cestu.

„Pane inspektore," odpověděl rozlícený Jaromír. „Vy jste spoluvinníkem loupeže do nebe volající — —"

„Ani slova více!" řval inspektor. „Pane vrchní inženýre, váš konstruktér jest suspendován ze služby, nechť odevzdá okamžitě svoje práce, jež převezme pan assistent Uher. Horáku, jděte po svých, hněte se! Jinak dám zavolati sluhu, aby vás vyvedl."

„Přijměte moji výpověď," hlesnul Horák, odcházeje V přední kanceláři uchopil vrávorajícího tajemník za ruku a pomohl mu šetrně opustiti místnost, z níž Jaromír jako slepý dvéře hledal.

„Povyšuji vás na místo Horákovo," oznamoval inspektor Uhrovi, zůstav s ním po brzkém odchodu vrchního inženýra sám. „Jest mi opravdovým potěšením, mohu-li se vám tímto spůsobem v odměnu za vaši snaživost zavděčiti. Očekávám od vás svědomité zastávání úřadu. Tak udržíte si mou přízeň, kterou jinak lichocením neb doprošováním u mne a — osob — mně blízkých, — velmi — velmi snadno utratiti lze. Avšak netřeba vám toho připomínati. Musíť vám samotnému býti jasno, kterak mi nejlépe osvědčíte svůj dík."

Pan Tisovský mluvil zvolna, s důrazem, zdržuje se zvláště u některých slov. —

Jaromír netroufal si se svou zoufalostí domů. Cítil, že se musí rozejíti, nechce-li rodinu vyděsiti prvními mocnými záchvaty svého žalu a hněvu. Mačkaje nevědomky plány pod pažím, loudal se a spěchal ulicemi, nevěda, kudy ho myšlenky vlekou a honí.

Z nenadání vrazil do něho kdosi.

„Promiňte."

„Prosím."

„I toť jste vy, pane Horáku!" radoval se archivář Chmelík, zaraziv se v prudké, jeho důstojnosti pramálo svědčící chůzi. „A jak mi vyhlížíte!? Co jest vám?"

„Nic. Nával krve do hlavy, jsem poněkud přemožen prací."

„Aha! Neradil jsem vám dobře? Sedíte celé dny a celé noci, přemýšlíte, sestrojujete, a kdo vám zaplatí tuto práci? Kdo zdraví,

jímž mrháte jako největší marnotratník? Kde veliký statek vašeho díla, který dáte za mísu čočky? Až ji sníte, budete moci přihlížeti, kterak z něho jiní těží. Nu nezdržujme se. Pojďte se mnou, na procházku, uháním za vaším bratrem Karlem, postřehl jsem ho tam na rohu, zahýbal do městského parku —"

Dostihli Mexikána.

„Podej mi ruku, bratře!" vítal Jaromíra. „Setkáváme se asi na téže cestě, za osvěžením. Mne po včerejší večeři bolí hlava a tobě z nějaké snídaně je zle. Pojď, sedněme si někde do stínu, klobouky s hlav, nechť se koupají ve vzduchu —"

„Ano, sedněme si někde stranou o samotě," svědčil naléhavě archivář. „Chci si s vámi porozprávět, Karle, hledám vás od božího rána. Zvěděl jsem o vašem příchodu od Felisy, vytýkaje jí roztržitost v hodině. Teď mi neuklouznete, zlopověstný člověče! Nehnete se mi s místa, pokud nedopovíte historii našich děl! Mně jste uštědřil tenkráte v cirku toliko začátek, od Jaromíra a hraběte mám pokračování římské, od Otokara pařížské a od vaší manželky byl jsem překvapen zprávou, kterak na jaře r. 1876 objevil jste se poznovu v Mexiku pod prapory Porfiria Diaze, za jehož nároky pálila naše děla do Juarezistů! Člověče povězte, co se událo s našimi harcovnicemi cestou z Paříže do Mexika, co potom, když jste se Diazovi rozutekli?"

„Málo a mnoho," smál se potutelně Karel, vybrav z nabízeného pouzdra archivářova všechny doutníky do posledního. „Byl byste o tom již zpraven, kdyby mi bylo někdy přáno bývalo dopověděti. V cirku vytrhlo mne nutné řízení a starý hrabě vpadl mi do řeči hned s lískovkou, jakmile jsem poctivě řekl, že si děla v Římě vzal Smart. Kdyby vás bavila další kronika —"

„Jestliže by mne bavila! Bláhovče! Což nevíte od našeho prvního setkání, za jakým velkolepým cílem se všechna moje snaha nese? A že jenom našimi harcovnicemi k němu dostřelím? Mluvte! Povídejte!"

„Dejte mi nejprve ohně," žádal Karel, „a hodinky bych také potřeboval, jsem bez nich jako bezruký, nevím ani, mnoho-li času nám zbývá do oběda —"

„Hodinky vám přinesu zítra, krásné zlacené remontoirky," sliboval archivář. „Nenosím jich, nemohu se s nimi spřáteliti. Vizte, můj čas měří tyto prastaré skvostné vřetenové hodinky, těžké a krásné jako pravěký skvost. Leč nezdržujte mne, k věci!"

„Mexiko, Řím, Paříž, tyto stanice našich děl již znáte," odpočítával Karel na prstech, přijav slib archivářův s laskavým kývnutím hlavou. „Z Paříže jsme šli nejprve do Anglicka, kdež mne Smart poslal s harcovnicemi do zbrojířské továrny, aby nám je tam proměnili v zadovky."

„Pro boha vás prosím! V zadovky!?" trnul archivář, vzchopiv se jako by někde za ním blesk do země byl udeřil. „A vy jste se nebránil zuby nehty takovému vandalství, vy jste neodrazil ruku každému, kdo se chtěl opovážiti pilníkem na jedinou hranu skvostných ozdob našich děl?"

„Ne. Za prvé nepřipouštěl jsem si takových bolestí a za druhé bylo mi toliko vykonati rozkaz mého přítele Smarta. Není také čeho

valně želeti. Dělům odříznuta pouze hlavice v zadu, nahražena ocelovou závěrou, děla navrtána znovu hladce a vložena do nich ocelová, nově rýhovaná duše; obepnutí železnými kruhy odpadlo, jelikož stěny děl jsou dosti silné a z výtečného bronzu lité.“

„Jen jestliže nápisy nejsou porušeny!“ lekal se archivář.

„Inu, bylo už do nich zaříznuto, avšak staré, růžičkami a křížky proházené litery jsou na nich posud.“

„Všecky, do puntíku?“

„Nevím. Nemohl jsem ta trhaná a nějak zkracovaná slova nikdy kloudně přeslabikovati. Uvidíte sám, až se s nimi shledáte, až je nalezneme. Prozatím vám povím, co si věděti přejete. V Anglicku tedy zdržovali jsme se několik měsíců. Smart jezdil sem tam, vyjednával tajně s divnými lidmi, kteří k němu docházeli, a posýlal mne jako kurýra na všechny strany k pánům, u nichž mi dobře sloužila španělština, které jsem se v Mexiku naučil. Konečně naložil děla, mne a několik odvážných chlapíků, Irčanů a Španělů, na malý parník a vypluli jsme do moře. Za čtyři dni přistála loď v noci u pustého břehu. Nalezali jsme se ve Španělích, mezi Basky, a byli jsme vojáky Jeho královské Milosti Dona Carla, jemuž Smart půjčil děla v ceně sedmi tisíc franků na úrok. Mimo to byl královským podplukovníkem a dodavatelem. Měl svoji písárnu v Durangu, v hlavním stanu Dona Carla; po všechen svůj více než čtyrletý pobyt ve Španělích spatřil jsem ho jen asi dvakráte. Byl stále za obchodem na cestách, po nichž kule nehvizdaly. Tím častěji bylo mně odpovídati bzučivými granáty z našich harcovnic na střelbu Alfonsistů. Vítězili jsme a byli jsme poráženi, přestáli jsme však ve zdraví dosti dobrém — až na několik šrámů — vše. V únoru 1876 skončila mela. Naši generalové Saballs, Dorregeray, Lizzaraga, Pinel a jiní ustoupili do Francie, a podplukovník Smart vykradl se s námi a s děly na americkou loď, která nás zavezla přes Nový Orleans do Matamoros v Mexiku. Podplukovník shrábl v Novém Orleansu od přátel Diazových slušnou odměnu, za niž nás propůjčil Juarezovu nepříteli na výpomoc k provedení revoluce. Skončila brzo, bídně, a Smart si nás uklidil v čas do Texasu. Zavezl pak děla a mne do Filadelfie, kdež byla výstava. Podplukovník Smart najal si zahradu, zřídil v ní hostinec a „nejvzácnější museem starého i nového světa.“ Před tímto museum vyvežena stará arabská děla, s nimiž Boabdil hájil Granadu —“

„Jaká děla? —“

„Naše.“

„Co to tedy žvaníte?“

„To samé, co jsem před museem vyvolával. Byla dobyta Španěly, změněna proslulými zbrojíři španělskými v zadovky, první zadovky na světě; pak dobyl s nimi Pizzaro jižní Ameriku, Bolivar ji osvobodil za jejich pomoci ze španělského jha a konečně získal je zapomenuté podplukovník Smart.“ (Pokračování.)

Z básní Adolfa Heyduka.

Veta.

Což ptá se ptáčník lapeného ptáka,
zda jara zjev jej na výsluní láká?
což ptá se osud po tak dlouhá leta,
zda netoužím snad do širého světa?
Jsem chleba otrokem, již po všem veta!

Když těká jaro po květnatém luhu,
já vězněm váznu v povinnosti kruhu
a cítím jen, jak ducha mého víže
a hněte skráň a písním křídla stříže
chléb, tyran můj a potřeb hrdé kníže.

Tak umírám a hynu, jenom ve snu —
sám nevím jak — si drobnou píseň hlesnu,
leč práce den když úmorné zas přišel,
zda pěl jsem ji — já nevím — snad jen slyšel
kdes na Šumavě v starých sosen těsnu!

A tak z dum vyrušen zas v dumy klesnu!

Na potulce.

Když v luhu rozběhne se kvítí,
a vytýčí se metlic klas,
chtěj nechtěj musím z domu jíti,
bych na všecko to patřil zas;
vše pojednou mne jaksi ruší,
jsem všude nepokoje plu,
až srdcem zapadnu i duší
do smaragdových setí vln.

Tam na pahrbek vonné doušky
svou těžkou hlavu položím
a zírám v nebes světlé roušky
a v stoupající města dým,
a myslím rozmanité věci:
na žití ruch a kvap a hon,
a staré srdce buší v pleci,
jak byl by svatodušní zvon.

I zřím, jak skřivan píseň nese
a květ svou krásu do oblak,
jak boučí rozvíjí se v lese,
a racek v hejnech slétá z mlak;

a slyším zpívat rákosníky
a slyším stěhot korotvic,
a bělásky zřím létat z viky
a vrabce volat bratřím vstříc.

A zřím, jak lítá nad mou hlavou
roj roztroušených zlatých včel,
jež sladkou táhnou za potravou
kraj louky kyprý na jetel;
ten rosou leskne se, i pučí,
a na paličkách rudne květ,
v něm mladá křepelka se učí
svůj úkol z počtů: pětkrát pět.

A zřím jak klučík roztrhaný
svou bosou nohu noří v prsť,
a na vše ohlednuv se strany,
rve z jeteliny plnou hrsť;
to pro miláčka trhá, věru,
i ruče strká do kapes:
vše králík smlsne při večeru,
sám hladov ulehne snad dnes! —

Tak trávím třeba do večera —
až pln je zrak a cit a sluch;
A žena má a moje dcera?
Ty zatím doma hlídá Bůh;
však zná mne družina ta mladá,
že jsem-li chor, zas bývám zdráv,
když v slunci do duše mi padá
zpěv skřivánčí a vůně trav!

Zkazka z pralesa.

Ve zbytcích pralesa, kde svěžest dýšu,
tu malou zkazku oběma Vám píšu,
a nevím, je-li zrak můj vláhou zrosen
a nebo slze jedlí jsou a sosen.

A zdá mi se, že zřím Vás v dálce obě,
jak pod večerem tulíte se k sobě
a v rudé knize, v matné lampy záři,
do stárnoucích mi pohlížíte tváří.

A zdá mi se, že jako v tužby muce
své v jedno sepjaly jste bílé ruce,
že modlíte se, dceruška i máti:
„Ó Bože, dej, ať zdráv se domů vrátí!“

Erzerum.

Z cest

Jos. Wünsche.

(Dokonč.)

Pode chrámem je veliký hřbitov armenský s náhrobky ovšem naskrze moderními. Armeni náhrobků na hroby nestaví, nýbrž kladou je. V severozápadním rohu hřbitova armenského vypíná se pomník Rusů v poslední válce tu padlých Po několika stupních vystupuje se na vysoký, širý podstavec kamenný, na kterém pěkná stojí kaplička. Na kapli čte se ruský nápis: Hospodin upokoj duše svých robů v boji za víru, cára a vlast život svůj položivších. Hřbitov ten církevní obec armenská před nedávnem částečně vrbami dala posázeti. Vody je hojnost a vrbám se daří. Je to jediné místečko v Erzerumu a v okolí jeho, kde viděti lze skutečný trávník zelený a skutečné zelené stromky. V neděli času odpoledního putují sem celé zástupy Armenů a Armenek v bílý šat vrchní zahalených. Ve skupinách usedají, tiše si povídajíce, a tak až do večera „sedí“ tu procházkou. Vypravuje se, že prý dříve mnoho stromoví bývalo v Erzerumu. Ale přišli prý Rusové a ti prý stromoví vysekali. Kdyby prý nasázeli nového, že prý beztoho opět přijdou a zase by vysekali. Já nikterak nechci o tom pochybovati, že ve kruté zimě Rusové asi mnohý kmen tu povalili, ale příčinu, proč nové se nesází, vidím zcela jinde. Zřetel občanů zdejších ovšem především jen ku hmotnému obrací se prospěchu. Tím hyne láska a péče o stromoví. Pokolení pak nově dorůstající nemůže míti žádné lásky ke stromoví, jelikož ho v těchto poměrech skoro ani nepoznalo.

Veliké a nekonečné toto lamento nad nedostatkem stromů, křoví a bylinek zelených kolem Erzerumu zakončiti musím něčím veselým. Pečlivá a o rozkvět svých zemí tak starostlivá vláda turecká i tomuto nedostatku ze všech sil svých chce odpomoci. Proto do Erzerumu odeslala také již zvláštního — lesmistra. Peněz, jimiž by ve příčině té něco záslužného mohl podniknouti, ovšem opomenula mu dáti, a při nynějším hospodářství, kdy i vojsko z polovice mře hlady, není ani dosti malý svit naděje, že by kdy zlámaná grešle k účelu tomu vybývala. Ale lesmistr je tu a čeká trpělivě, až erzerumské hvozdy vyrostou. Bůh milý ví, jak si ten dobrý člověk čas při tom krátí! —

A rýpalové pak tvrdí, že vláda turecká ku blahu svých poddaných nic nepodniká. — —

Co do vyučovacích prostředků mají Turci erzerumští při každé větší mešitě i jakousi školu naprosto jen elementární, ve které hoši (dívky tak hlubokých učeností bez toho nepotřebují) mnohým surám z koranu učí se nazpaměť, vedle toho také počítat asi do pěti a špatně číst. Psáti turecky je velmi nesnadno. A tak velmi málo je těch, kteří i v tomto umění leda bylo se vycvičili. Turecký písař i tenkráte, provozuje-li písařství z řemesla, píše a čte velmi bídně. Praví se, že písař turecký sám nedovede často přečísti, co před chvilkou napsal.

To ovšem je pomluva. Ale jak čte se, co napsali jiní, o tom přesvědčil jsem se, kdykoli a kdekoli vykázati se mi bylo průvodními listy tureckými, rozuměj: psanými od písařů úřadem ustanovených. Nejednou celé učené kolegium úřadu tureckého strkalo moudré hlavy dohromady; hádalo se semo tamo, až konečně ta která místa uhodli aneb neuhodli.

Mimo tyto školy mají tu Turci také ještě jakousi přípravku pro důstojníky. Leč nechtěje na posměch veřejný stavěti to, co spíše politování je hodno, pomlčím zde raději o všem a přikryji všecky tyto hluboké studnice turecké moudrosti pláštěm křesťanského milosrdenství.

Utěšený ruch a chvalitebná snaha po vzdělání jak obecném tak i vyšším jeví se naproti tomu u Armenů. Že lid armenský vzácnými dary duševními vyniká v míře neobyčejné, je vůbec známo. Pronikající tato intelligence není jeho zásluha, ta je dar boží. Avšak že národ armenský i v tomto přebídném stavu, do kterého jej nekonečné války a staleté otroctví bylo uvrhlo, o vzdělání dětí svých tak obětavě pečuje, potvrzuje jen tuto intelligenci jeho neúmornou a dokazuje, že zajisté lepších osudů je hoden než žíti ve hnusných okovech bankrotáře tureckého. Popřejte mu dnes volného rozvoje duševního, pak zajisté ani 100 roků neuplyne a on hrdě postaví se v řadu nejvzdělanějších národů evropských.

Armenské školy národní v Erzerumu měly tímto rokem asi 1400 žáků obojího pohlaví. Jsou to školy dvě. Škola pro hochy má 10 tříd, škola pro dívky 7 tříd. Školy zřídil a vydržuje si národ sám. Budovy školní jsou zajisté největší budovy erzerumské. Byl jsem pozván ku zkouškám, jimž biskup Ormanian předsedal. Škola pro hochy skládá se ze 2 oddělení. Nižší má 4 třídy asi po 60 žácích, vyšší pak třídy 3 a v každé 15 až 30 žáků. Vyšší toto oddělení rovná se (vyjímaje kreslení, na které nedbá se s dostatek) asi dřívějším našim reálkám nesamostatným. Vyučuje se tu náboženství, armenčině, turečtině a frančině, dějinám obecným i armenským, vědám přírodním, země a světopisu, počtům a účetnictví. Žáci, kteří se tu vzdělali, oddávají se buď kupectví anebo stávají se učiteli na vesnicích, neboť v každé jen trochu větší vsi armenské mají školu.

V Erzerumu asi 80% Armenů umí čísti a psáti, na venkově však jen asi 30 až 40%. Poměr ten, uváží-li se poměry nepříznivé, zajisté skvělým musí se nazvati.

Hlavně pěkně zařízena je nová budova školy dívčí. Stojí na druhé straně chrámu armenského uprostřed zahrady a stála 3000 lir tureckých (asi 33000 zl.) Z kamene pevně je vyvedena a má přízemek a jedno patro. Z chodníku zahradního po několika stupních do patra se vchází. Rozdělení a vnitřní zařízení je armenské. Z venčí širokou chodbou vstupuje se do šíré a jasně osvětlené dvorany, která celou budovu po déli prostupuje. Odtud v pravo i v levo jsou školní síně. Okna veliká se záslonami, lavice pěkné a pohodlné, na nich připevněny jsou mosazné kalamáře. Vyučuje tu hlavně ředitelka paní Hofsepianová z Cařihradu a tři její dcery učitelky. Služného mají asi 15 lir t. měsíčně. Rok školní právě se skončil. Mnohé dívky dodělávaly sice ještě ruční práce své, ale mnohé dorostlejší přicházely poděkovat a rozloučit se se svými učitelkami. V jedné třídě vyloženy byly též ruční práce, prádlo i mnohé

ozdoby velmi pěkně a dovedně pracované, váčky, střevíce, pruhy ku plášti a obruby ku šátkům na hlavu.

Ve přízemku je také kuchyně a dvě veliké jídelny se dřevěnými stoly a lavicemi. Je tu obyčejem, že dívky po celý den zůstávají ve škole a také tu obědvají.

Mohu říci, že vše, co jsem ve školách zdejších viděl, velikým naplnilo mne obdivem. Chválu všeobecnou, kterouž tuto jim vzdávám, zajisté si zasloužily. Leč na tom není ještě dosti. V Erzerumu přede 2 roky základ položen ku jakési akademii učené, na kterou každý Armen s hrdostí pohlížeti může a s úctou a vděčností neobmezenou. Toto kolegium ze tří oddělení se skládá o 3, 4 a 3 třídách. Mimo to 25 chovanců v ústavu vším zdarma je opatřeno. Školy takové jinde zakládají králové a císařové. Tento dar právě královský nešťastnému národu přinesl muž jediný, prostý obchodník. Velikodušný skutek ten jednoduchými pronáší se slovy: „Megrdyč Sargis Sanasarean ve městě Karinu (Erzer.) svým nákladem vyšší učiliště založil. Účelem jeho jest vzdělání všeobecné i odborné šířiti a národu výborné občany odchovávati."

Šíře se tu chci zmíniti o výtečném tomto vlastenci armenském. Vím sice jistě, že český národ svůj do velikého přivedu tím nebezpečenství. Neboť přemnozí „osvědčení" mecenáši čeští vezmou si pak ze Sanasareana pěkný příklad a podobnými fundacemi a skutky dobrodějnými národ český skoro — utlukou. Leč učiním to přece, neboť muž tak šlechetný zasluhuje zajisté více povšimnutí, než mnohá stará, roztrhaná chalupa, do které slunce malo-asijské svítí a o kterou učenci evropští se hádají.

Rodiče Sanasareanovi pocházeli z Vanu, ale záhy do Tiflisu se přestěhovali. V Tiflisu r. 1817 narodil se Megrdyč Sargis Sanasarean a vzdělal se tu na školách, které Katholikos Nerses V. byl založil. Ve mladosti své jevil již vůli železnou, snahu ohnivou, jakož i velmi živý cit pro právo a spravedlnost. Když jednou učitel nedal mu známku, kterou si byl zasloužil, tu spůsobem velmi rozhodným a makavým práva svého se domáhal. V roce 18. svého věku vstoupil jako „junker" do ruské služby vojenské. Jako důstojník ve válkách kavkazských na levém koleně a na hlavě byl raněn a křížem řádu sv. Jiří vyznamenán. Brzy potom opustil dráhu vojenskou a odebral se do Moskvy a pak do Petrohradu, kde pílí a vytrvalostí neúmornou jakož i šťastnými podniky obchodními brzy nabyl jmění značného. Teď již asi 30 let žije v Petrohradě a paroplavební společnost po Volze, Kavkaz a Merkur, již po 20 let volí jej svým ředitelem. Tvrdou hlavu a pevné zásady, jež nemění se dle větru právě dujícího, z mladosti až na stará léta si zachoval. Přísný obličej jeho sice usměje se málo kdy, za to však dobré srdce přetéká laskavostí a dobrodiním. Manželky nikdy nepojal. Jen jedinou sestru má, a i sestřenec jeho dr. Lev Tigraneanc, městský lékař v Erivanu a redaktor Hygienických Listů, práci i majetek svůj poučení národa armenského věnuje. Ale Sanasarean má velikou rodinu, jež hyne v bídě hmotné i duševné. A ta rodina, o niž Sanasarean stará se péčí právě otcovskou, jest národ jeho a hlavně ona část armenského národa, jež pode jhem tureckým úpí dosud.

Dům v Erzerumu.

Sanasarean z chudoby propracoval se a je dnes milionářem. Leč přepychu a rozkošnictví neoddal se nikdy. I teď žije velmi jednoduše a pro sebe jen asi 3000 rub. ročně potřebuje. Vše ostatní náleží krajanům, kteří pomoci jeho jsou potřebni. Pomáhá všem a pomáhá rád, štědrá pravice jeho rozdává, aniž by levice o tom zvěděla. Chudé studentstvo podporuje tak, že snad ještě nikomu, kdo o podporu ho poprosil, vydatné pomoci neodepřel. Podobně i mocnou přímluvou svou mnohému mladému rodáku pomohl ku skvělému postavení.

Věda dobře, že jenom vzdělanost je základem šťastnější budoucnosti národa, stará se Sanasarean hlavně o školství armenské, tu školy nově zřizuje, tu staré zvelebuje. Tak na př nedávno teprve ve vsi Charagonis u Vanu novou školu zřídil, ve Vanu pak dívčí školu Sandachtian zvanou založil. Pozemek zakoupen a budova již se staví. Není školy čelnější, jíž by knihami, atlanty, stroji fysikálnými, voskovými praeparaty a jiným způsobem štědře nebyl obmyslil. Již asi po 15 roků na své útraty odesýlá nadané jinochy do Evropy, hlavně do Němec, Francouz a do Anglie, aby se tu na předních učelištích za řádné učitele vzdělali. Tak před 10 roky pp. Madatian, Solikian, Abulian, Delfian, Simorian, Mandinian a Vartanian po dlouhý čas studovali v Küsnachtě, Jeně, Štrasburce, Curychu a v Ženevě. Pro ústav, který již tehdáž obmýšlel založiti, svým nákladem musil si dáti vzdělati učitelstvo. Pro ústav ten již po 20 let sbírá a kupuje knihy jak armenské tak i jiné vědecké. Vysoká cena vzácných děl vědeckých nikterak mu nepřekáží. Za knihy statisíce již vydal. Bude to zajisté jedna z předních knihoven armenských. Již teď má přes 20.000 svazků. Je však dosud v Petrohradě, neboť v nynějších poměrech není radno do Erzerumu ji převézti. Stalať by se zajisté vítaným lupem tupé nevědomosti turecké. Jsoutě nyní Turkům hlavně knihy, a kdyby byly sebe nevinnější, solí v očích. Armenské proto, poněvadž v nich dobré jejich svědomí větří buřičství a vzpouru, evropské pak knihy proto, poněvadž vědí, že Evropané nedobře o nich píší. Ale ty můj milý bože, který Evropan, ač není-li podplacen, jen dobré věci psáti může o Turecku?!

Prodlužená vláda turecká nemá ovšem pražádných prostředků, aby o vzdělání svých národů se starala. A i kdyby měla, o gjaury zajisté by se nestarala. Ale donucena od mocností evropských, udělila Armenům velikou milost, že svými penězi školy si smějí zřizovati a vydržovati. Nemohouc zjevně, brání těmto školám pak tajně, kde a jak může. Tak i nové učeliště Sanasareanovo v Erzerumu hned z počátku vládě turecké bylo trnem v očích. Co tu bylo námitek a protahování! V těchto poměrech bylo nutno, školu takto pronásledovanou v ochranu dáti ruskému generálnímu konsulu A i přes to přese všecko professoři k úřadu potahováni, jako zločinci vyslýcháni a t. d. Letos otevřeny nižšího oddělení již 2 třídy. V 1. je 10 žáků, ve 2. 20. Mezi těmito třicíti dvacet vším zdarma je opatřeno. Celý ústav stojí teď již asi 4000 lir, t. (44000 zl.) ročně. Posud však nedostatkem přiměřených místností je stísněn. Leč již na to se pomýšlí, veliké pozemky v Erzerumu zakoupiti a veliké budovy ústavu vystaviti, o nichž pak s chloubou bude moci zvolati Sanasarean:

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius,
Non omnis moriar. —

Než ještě opustil jsem Erzerum, dosadili sem Turci jakéhosi školního radu a jeho pomahače, kterým prý 20 lir a 10 l. (kde je vezmou?!) platit budou měsíčně. Jelikož Turci sami nemají škol pražádných, je patrno, že vše to namířeno proti zkvétajícím školám armenským a hlavně asi proti koleji Sanasareanově. Jelikož tento školní rada má jen „vzdělání turecké“, bylo by zajisté velmi záhodno, aby mu dali vhodným jakýmsi spůsobem co nejdříve „za vyučenou“.

Časopisy jsou jako hlasatelé svobody a vzdělanosti toho kterého národa. Čím volnější lid a čím vzdělanější, tím utěšeněji zkvétá za poměrů normálných jeho časopisectvo. Nevzdělanci a otroci časopisů nemají. V tom ohledu veliký je rozdíl mezi časopisy Armenů ruských a tureckých. Tam větší blahobyt, větší volnost a větší vzdělanost, proto i časopisy mnohem lepší. V Turecku bohužel vše obráceně.

Tiflis je střed armenské intelligence v Rusku. Nejrozšířenější tamější politický časopis je „Mšak“ (Dělník). Vychází denně. Redaktorem je Grigor Arzeruni, příbuzný Sanasareanův. Beze strachu a s hledím otevřeným hájí právo a pravdu. Má sice mnoho nepřátel; však úspěch je rozhodný. — Literatury, politiky, školství a vzdělání všeobecného hledí si týdenník „Arcagank“ (Ozvěna). Red. Abgar Joanissiani. Vydával dříve měsíčník „Porc“ (Pokus). — Podobným směrem béře se jiný týdenník „Mehu Hajastani“ (Včela armenská) zvaný. — Mimo to vychází v Tiflisu i týdenník věnovaný zájmům vychovatelským.

Erivan nezůstává daleko za Tiflisem. Má svou (Korunu) „Psak“, jež redakcí Vasaka Papadžaniana jako časopis všeobecně vzdělávající, vychází dvakráte za týden. — „Patvast“, měsíčník podobného obsahu, vydává advokát Ruben Džalalian. — Obzvláštního povšimnutí zasluhuje „Arvochčapahagan tert“ (Zdravotnický List) dr. Lva Tigraneance, o němž již výše jsem se zmínil. V sešitech měsíčních pojednává o zdravotnictví spůsobem lidu srozumitelným a zajímavým. 3 rubl. ročně. Na list podobného obsahu a směru ani my ještě jsme se nezmohli. — Mimo to ustavil se v Erivanu spolek ku vydávání spisů pro lid, jichž vyšlo dosud asi 4 čísla. Členů je však jen 40.

V Ečmiacinu vychází všeobecně vzdělávající měsíčník „Ararat“ jako orgán Katholika armenského. — V Šuše vychází „Gorc“ (Dílo) — hned první číslo zabaveno. Baku při moři Chvalinském také má svůj časopis.

V Turecku s časopisy armenskými ovšem smutně to dopadá. V Armenii turecké a hlavně v Erzerumu zapovězeno naprosto armenský nějaký časopis vydávati. Vždyť i dodávání cizích časopisů brání se všemožně. Armenské časopisy až na malé výjimky hlavně jen v Cařihradě se vydávají. Počet jejich je poměrně dosti značný, a i některé politické jsou mezi nimi — leč co může se psáti, když na nebohého redaktora čihá škodolibá libovůle, žalář a deportace?! A právě zde řeči

mužné bylo by tak potřebí! Z časopisů v Cařihradě vycházejících následující jsou listy politické (politické ovšem ve smyslu zdejších poměrů): „Massis“ (Ararat) a „Heurenik“ (Vlasť), oba denníky, — „Punč“, vychází dvakráte a „Luis“ (Světlo) též dvakráte za týden, v sobotu pro Cařihrad a ve středu pro venek. K těm druží se „Burastan mankanc“ (Besídka), illustrovaný čtrnáctidenník pro dítky; obrázky v něm jsou velmi pěkné! „Avetaber“ (Radostný věstník) vychází denně a je organem protestantských Armenů a amerikánské missie. „Terdžimani efker“ (Tlumočník) je denník, jejž vydává katolický Armen v turecké řeči s armenskými literami. Podobně v řeči turecké vydáván i „Mansumei efker“ pro Armeny, kteří armensky již nemluví. Konečně vychází tu i „Mamul“ (Tisk), o němž však nevím nic více, nežli že dříve byl to list humoristický. Humor tedy Armenům již došel — vždyť jinak ani býti nemůže! Ale jednotlivé články humoristické a satyrické roztroušeny jsou po všech časopisech.

I v jiných městech čelnějších, kde silné jsou osady armenské, vycházejí armenské časopisy ne nepatrné. Zmiňuji se tu jen o měsíčníku Východním Listu, který ve Smyrně již 13. ročníkem vychází a hlavně o armenskych poměrech velmi důkladně pojednává. Tak sešit červnový r. 1882 obsahuje následující články: 1. Armenské spolky, 2. Mé listy (cestopisné) 3. Umění vychovatelské, 4. Armenská církev v Marsilii, 5. Garibaldi, 6. O propuštění cařihradského patriarchy Nersa, 7. Patriarchat v Sisu, 8. Dluhy jerusalemské (armenský konvent v Jerusalemě zadlužen je po uši), 9. Correspondence a 10. Věci politické,

Ze všeho toho je patrno, že Armeni mají dosti sil produktivních, jakož i při všech bídných poměrech přece již dosti lidí vzdělaných, kteří výrobu tu spotřebují. Leč nedostatek vší jednoty a soustředěnosti velice je na škodu. Vlastní jádro Armenska nemá časopisů a sevřeno jsouc řetězy tureckými, společenského a politického poučení a povzbuzení postrádá naprosto.

Vyžadoval toho přirozený věcí běh, že v národě tak bojovném, jakým bývali Armeni za dob své samostatnosti, i mocná šlechta se vyvinula. Ale jednotlivé rody mocné časem z části vyhynuly, z části pak i ku islamu se přiznaly. Ti, kteří svatou víru svou výše cenili, nežli všechen mamon světský, stali se bídnou ráji tak dobře jako ostatní lid. Tyto rozdíly společenské islam úplně vyrovnal, jemuž — ať šlechtic, ať nešlechtic — vše bylo gjaurem. Jen jaksi v paměti lidské zachovala se jakási stopa starých rodů šlechtických (jako na př. ve Chunsu) ale beze vší váhy jen asi jako obrazy mlhové. V dobách novějších a to hlavně v Cařihradě, počal se sice vyvinovati opět jakýsi druh šlechty peněžní, ale — jelikož veškerý majetek při známé spravedlnosti a při proslulém právu tureckém je základem velice nejistým, který již pouhým pohledem chtivého vezíra v úplné žebráctví se proměňuje — ani tato šlechta značnější váhy na delší čas nemohla si zajistiti.

V tom ohledu Armeni malo-asijští všichni jsou si rovni. Libovůle turecká nešetří žádných rozdílů společenských, leda snad že bohatší chtivost úřadních lupičů více lákají než chudší. V Malé Asii žijí

Armeni naskrze ještě v poměrech patriarchálních. Ani ve městech není jinak. Všechny děti i děti jejich zůstávají v domě rodičů, vyjma jenom ty dcery, které za muž šly do jiné rodiny. Sedlák pozemků mezi syny nedělí. Synové žení se, a vše zůstává v domě otcovském. Otec vším vládne a o vše stará se až do své smrti. Po smrti otcově a matčině syn nejstarší je předákem a hlavou celé té veliké rodiny, a žena jeho přední zaujímá místo mezi ostatními ženami. Každý pracuje a stará se pro všecky a všichni starají se o každého. I řemeslníci a obchodníci zůstávají z pravidla v řemesle a obchodu otce svého. Odcházejí jenom ti, kteří studiím se oddávají. Má-li otec řemeslník několik synů, velmi často všichni oddávají se řemeslu otcovu. Málo jich u mistrů cizích se učí. Potřebného vzdělání nabývá učedník ve škole obecné. I on vypomáhá paní mistrové ve mnohých pracích domácích, ale méně než u nás, jelikož zde řemeslo provozuje se mimo dům rodinný. Učedník učí se 5—6—7 roků bezplatně. Řemeslníci v Erzerumu mají svá společenstva, jako kovářské, krejčovské, obuvnické a t. d. Studiím oddávají se hoši jen v pravdě nadaní, což zajisté lépe je zařízeno než u nás. Stává se tak asi proto, jelikož o nastávajícím studentu nerozhoduje snad jen libůstka otce i do přihlouplého synka svého zamilovaného, nýbrž kritický soud celé rodiny, poněvadž odchodem jeho všem síla pracovní se odnímá, a protože pak všichni na studenta musejí pracovati. Hoši studují pak buď nákladem vlastním anebo dobročinností cizí jsou podporováni. Hlavně Armeni ruští, jelikož tu větší zámožnost a větší vzdělanost i ve kruzích širších, chudé studenty vydatně podporují. Sbírá se na ně, pořádají se koncerty a představení ochotnická. V Tiflisu chudí studující i mnohých nadací užívají. Studují hlavně medicinu, přírodní vědy nebo práva. Kněžství zvláštních studií nevyžaduje. K vojsku pak jako raja v Turecku nemohou. Značných učenců, kteří vlastní silou se vyšinuli, na universitách evropských a hlavně ruských, dosti se nachází. V Rusku, jakož i v Cařihradě žije mnoho Armenů velmi vzdělaných, i několik spisovatelek je mezi nimi. O emancipaci žen mnoho již i zde se psalo i ve brožurách i časopisech.

O nevěstě z pravidla neb alespoň na veliké většině rozhodují rodiče a i celá rodina, do které nevěsta má přijíti. Těm běží ovšem především o vydatnou sílu pracovní, neboť nevěsta je přírůstek pracovních sil celé rodiny. Tu zřetel obrací se především ku hmotnému prospěchu, hledí tedy ku zdraví, síle a pracovitosti, jakož i k tomu, jak veliké je věno. Krása a podobné pozlátko je tu věc velmi nepatrná.

Také se stává, že všichni muži se žení a všechny ženské že se vdávají. I ty, jimž příroda macecha méně lákavou nasadila larvičku, i ty zde snadno přicházejí pod čepeček. Pak ovšem není divu, že tu starých mládenců a starých panen neznají naprosto. Když jsem se v Erzerumu po podobných osobách, které u nás při nejmenším alespoň politování vzbuzují, vší mocí doptával, dlouho nemohli mi ani porozuměti, co tím vlastně myslím. Musil jsem pak široce a jasně vysvětliti, co u nás je „starý mládenec“ a co „stará panna“. Tu teprve po dlouhém přemýšlení sděleno mi, že v Erzerumu je skutečně jeden takový muž, jenž ženat není a nebyl, ale že je tu jen jediný. O staré panně však nevěděli ani o jediné.

Ženská zapomíná se velmi zřídka. Brání tomu nejen patriarchálné zřízení rodinné, kde všechny ženské pracují pospolu, nýbrž i ta okolnost, že Armenky po spůsobu tureckém před cizími více jsou uzavřeny než jinde. A stalo-li se přec (nenachází prý se snad ani jediná mezi 1000), hanba ta v rodině, strašné dělá pohoršení. Ženská taková pak nezřídka bývá i docela zavržena.

V Armenii velmi záhy se žení a vdávají. Mnohá matka do roka třicátého až i 8 dětí mívá. Průměrně však 6 dítek bývá v rodině. Plodnost v manželství tedy je velmi veliká. Pravý opak toho, co viděti v rodinách tureckých. Stáří pak Armeni z pravidla dosahují velmi vysokého.

Jelikož živobytí zde velmi snadno je uhájiti, tak zvaná dělnická otázka ještě se nevyskytla. Poměr, jenž služebníka k pánovi víže, je mnohem důvěrnější než u nás. Služebník vždy je kolem pána svého, má podíl na jeho jídle, spí s ním často v témže pokoji a t. d. Stává se tak jaksi členem rodiny a nezřídka důvěrným pána svého přítelem. Poměr tento hlavně tím se umožňuje, že vzdělaností oba od sebe příliš se neliší. Ústavu pro chudé služebné není nikde.

Sirotků ujímá se přede vším ostatní rodina a nejbližší příbuzní. Není-li těch, i jiní zámožní občané o ně se starají a za vlastní děti je přijímají a to nejen, jsou-li bez dětí, nýbrž i ti, kteří vlastní své děti mají. Hlavně i chudých dívek se ujímají a později provdávají je. Proto také není pozorovati, že by ve městech větší dívky žebraly. V Cařihradě je veřejný sirotčinec armenský pro hochy a soukromý pro dívky. —

O slepce, hluché a jiné churavce starají se rovněž nejbližší příbuzní. Není-li těch, ujímá se neduživců obec a sice ne obec světská, nýbrž obec církevní. I mnohé kláštery nešťastníkům těm útočiště poskytují. Jen v Cařihradě je armenský blázinec. Nemocnic, vyjma vojenské, není v celé zemi. Nemocní jenom doma se ošetřují. A jelikož starost o dům hlavně ženským přináleží, je obsluha nemocných velikou převahou jen ženská.

Žebráci armenští dosud sice z úmysla se nemrzačí, ale žebrota z řemesla hlavně ve městech dosti silně se provozuje. Několik dětí malých tu pobíhá, a jak viděti, jsou velmi dobře vycvičeny. Větří-li cizince, chytají se kabátu a mermomocí pustiti se nechtějí. V takovém případu jenom hůl pomůže a pomůže pro vždy.

I v jiných neštěstích, při požáru, povodni atd. Armeni bratrsky si pomáhají a nešťastným hojných dárků udělují.

O národním kroji armenském mluviti nemohu. Těžko bylo by uhodnouti, co tu armenského, co tureckého, co kurdského. Kroj Armenů od kroje Turků na pohled ničím se neliší a i Armenky, pokud ve městě vycházejí, ve veliký vrchní šat zcela se zahalují. Z té příčiny i o krásné pleti a o ztepilém vzrůstu nic nemohu říci. V domácnosti ženské pohlaví spatří cizinec jen zřídka kdy, to po spůsobu tureckém zcela je odloučeno. Na ulici pak z pravidla viděti jen špičku od nosu. Tu pak je vůbec známo, že nos je sice obličeje částka nejvíce vynikající, ale že by byla spolu i nejkrásnější, to tvrditi ještě nikdo se neodvážil. Mimo to pak vědomosti naše tak dalece ještě nepokročily, aby ze špičky nosové na krásu obličeje a celého těla co kloudného

dalo se souditi. — Co kroje se týče, tu Armenky asijské mravu tureckému otročí skoro naskrze. Řekneš-li pak mužům: vymaňte se přece z tohoto tureckého poddanství křesťanů nehodného a ženy zahoďte ty pláště, ve kterých beztoho vypadáte jen jako strašidla! vždyť k tomu beztoho žádným zákonem vázáni nejste! — oni pak obličej stahují na kyselo a krčí rameny: O, toho by se u nás žádná ženská neodvážila. Vždyť by nebyla jista, že jí Turci na ulici nepotupí. Takoví jsou ti hrdinové, že v otroctví zvyklém sami již si libují.

Muži pak, jelikož Turci kroje evropského sami již se přichytili, mají věc ovšem snadnější. Ve městech na veliké většině již po evropsku se šatí. Jen fez ještě hlavu kryje. Dvojatost kroje v téže rodině často ještě se vidí. Tak římsko-armenská rodina v Muši, ve které po několik dní byl jsem hostem, má mimo hochy menší i dva syny dorostlé, kteří oba jsou ženatí. Jeden s paní svou nosí se zcela po evropsku, kdežto druhý staršího kroje tureckého věrně posud se drží.

Jelikož, jak zcela přirozeno, doma a to hlavně v Armensku tureckém na ten čas lepšího vzdělání nabýti nelze, nižádný moudrý člověk proti cizině horliti nemůže. Za vzděláním pak jdou Armeni dvěma hlavně cestama. Cařihrad je rozhodně pro Paříž. Tam, jak zkušenost bohužel až příliš často učí, nabývají Armeni ovšem jakéhosi brusu zevnějšího, že by však i pravého jádra vzdělanosti tam se zmocnili, to dokazují málo kdy. Ruští Armeni pak znamenali, že Rusové sami mnoho z Německa čerpají. Proto teď sami k německým universitám se uchylují. Hlavně oblíbena je universita dorpatská. Tam studoval Chačatur Abovian, průvodce Parrotův při prozkoumání Araratu. Když vrátil se, stal se učitelem a dozorcem škol a sepsal vlastenecký roman „Rány Armenska“. On a mnozí jiní, kteří na téže universitě studovali, stali se horliteli národními a horlivému přičinění jejich se podařilo, mravní stav národa svého povznésti a duševní síly jeho vzpružiti. Těm však, kteří na čistě ruských universitách studovali, vytýká se, že stali se kosmopolity, že láska jejich pro národ utuchla.

Ze všeho toho je snad dosti patrno, že Armeni zasloužili si lepšího osudu, než který mají v okovech zlotřilé chasy turecké. Placené listy turkofilské sice plnými ústy co den do světa roztrubují spravedlnost vlády turecké a hlavně i neslýchané opravy, které ku blahu tureckých poddaných (prý!) se zavádějí: než zlé poměry nikde v ničem se nepolepšily, v Armenii v pravdě času novějšího ještě se pohoršily. Obyvatelstvo venkova týráno a vydíráno dosud až do krve. Jak a co se tu vše dosud děje, o tom jinde se šíře zmíním a dáty pravdivými doložím. Zde daleko by nás to zavedlo. V Erzerumu, kde tolik konsulů evropských sídlí, násilnictví tak křiklavého turecká vláda sice se neodvažuje a hmotné bytí není tu tak ohroženo, jako na venkově; leč veškerý volnější ruch duševní spoután tu a naprosto udušen. Tak všecky školy armenské vládě turecké solí jsou v očích a kdyby mohla, zajisté ještě dnes všechny by pobořila. V Erzerumu zapovězeno vůbec všecko, čím by vzdělanost mohla se šířiti a národní vědomí buditi a tužiti. Tak dovoz novin a kněh evropských stížen měrou ne-

slýchanou. Kniha armenská, a kdyby byla sebe nevinnější, na hranicích projíti musí právě ohněm očistcovým a jen málo které podaří se, že šťastně přece projde nečistýma rukama hltavého celníka tureckého. Zde zapovězeny jsou stereoskopické fotografie zřícenin Ani, staroslavného sídla králů armenských, zapovězena tu každá tiskárna armenská (jen Turci mají tu vládní tiskárnu), zapovězeno vydávati jakýkoliv časopis armenský. Učitelům spolků ku svému vzdělání jakož i knihoven zakládati dovoleno není. Chtěli pořádat i veřejné přednášky pro širší obecenstvo, leč i to bylo zakázáno. Dovoleno je tu jenom žíti tak, jak zvíře a jak Turek žije. Co nade hmotný se povznáší život, vše je zapovězeno. Do jakých krajností až směšných vláda při tom zabíhá, dokazuje, že večer v kavárnách jen důstojníci turečtí hráti smějí kulečník. Občanům, rozuměj: Armenům, i toto vyražení zapověděli. Jelikož pak je známo, že vláda i vojsku žold je dlužna, rád bych věděl, oč ti smutní oficíři turečtí vlastně mají hrát. — Snad o knoflíky? — Ale mnohý ani ty nemá v pořádku na své uniformě!

Když roznesla se tu zvěsť o děsné řeži alexandrijské roku 1882, tu výstředníkům zdejším rychle rostl hřebínek. Mnozí prý se pronesli, že zde za dva měsíce udělají totéž. Ti, kdož poměry zdejší znají velmi dobře, tvrdili sice, že by si to tito ctní chasníci asi velmi dobře rozmyslili, jelikož dobře vědí, že zdejší a okolní obyvatelstvo křesťanské teď není neozbrojeno: leč kdyby to ani nemysleli do opravdy, i tenkráte výrok jejich zvrhlé poměry zdejší dosti jasně charakterisuje.

Leč je se tomu snad diviti, když uvážíme, že před nemnohými ještě lety úřad valiho zastával tu muž, jejž mínění veřejné z úmyslné vraždy obviňovalo? Sameh paša asi před 10 roky na bohatého a lidumilného Armena Bastrmadžana beze vší příčiny zanevřel záští smrtelnou. Bastrmadžan sice nic mu neudělal, ale pomáhal chudým rukou štědrou a u lidu byl velice oblíben. Pojednou hořel mu veliký chan. Rozumí se, že — nešťastnou náhodou! Lid se sbíhá, aby hasil. Ale vali v tom překáží, aby popřáli mu toho potěšení. Bastrmadžan rozhorlen: že nový vystaví si chan z mramoru i přes nepřízeň valiho. To valiho podráždilo. Za několik dní seděl Bastrmadžan v kavárně a klidně kouřil z nargileh. Přišel Čerkes a pistolí ho zastřelil. Vláda sice Čerkesa dala hledati a také ho šťastně — nenašla. Ale takovým špatným komediím vládním zde již každé dítě se vysmívá. Veřejné mínění strany pravého vražedníka nikterak nebylo v pochybnosti.

Každá vláda, jež od zásad práva a spravedlnosti se uchyluje, sama se ubíjí. V tom ohledu vláda turecká učinila tu zajisté vše, co učiniti mohla: proto dnové její jsou již sečteni. Zuří-li od poslední ruské invase vztekem zdvojeným, není to než vztek ďábla, jenž vidí již konec panství svého. Dnes celý národ armenský jako jeden muž od vládců svých odvrací se s nevolí a s opovržením. Turecko má tu již jen smečku hladových úředníčků armenských, kteří lízají ruce, jež házejí jim chléb krvavý. Avšak až vítr se zvrátí, i tyto pláště se odvrátí. Kdy Armenům udeří ta šťastná hodina, je již jen otázkou loudavého času a — parukaté diplomacie evropské.

Leč co má se státi pak?

Krám v Erzerumu.

Zemědělný lid armenský, vida blahobyt a hmotný i duševní prospěch Armenů ruských, Rusku tělem i duší je nakloněn a v Rusku vidí svého vysvoboditele. Intelligentní třídy naproti tomu, důvěřujíce v pomoc a přímluvu, kterou Anglie Armenům ustavičně ukazuje jako straku na vrbě, přály by si, aby Armensko stalo se alespoň státem suzerénním, jenž by pod vládcem armenským sám se spravoval a jen mírný poplatek jakýsi Portě odváděl.

Daleko zajisté by nás svedlo, kdybychom o každé z těchto dvou „možností“ šíře chtěli se rozepsati a bedlivě uvažovati, kolik výhod a kolik nehod která Armenii by poskytovala. Proto stručně jen připomeneme tolik, že Rusko Armenii zabralo by jen ku své vlastní škodě. Dějiny učí jasně, že každý ohromný kolos státový vlastní svou tíží nepřirozenou se sesul. Rusko nikterak nesmí plýtvati silami svými, vždy nové a nové země a národy zabírajíc. Naopak všechno úsilí své soustřediti by mělo uvnitř říše a zde veškerou sílu duševnou dosud ještě dřímající vzrušiti a rozmnožiti. Jen tak dostojí velikému úkolu svému slovanskému.

Na Armenii pak jako stát samostatný nebo polosamostatný čeká taktéž ještě mnoho dob krušných. Dají jí zajisté jakousi ústavu a tu při malé posud pokročilosti a politické nedospělosti národa Armenie velmi snadno stane se kolbištěm stranictví a švindléřství, a ve vodách těch kalných „lovy“ budou co nejvalnější.

Leč zanechme již toho výletu do budoucnosti a vraťme se ještě jednou do přítomnosti neutěšené.

„Člověče pomoz si, a Bůh ti pomůže!“ — platí nejen o každém jednotlivci, než — a to měrou ještě větší — o každém národě. V politice Bůh zázraků jaktě živ nedělal a zajisté dělati nebude. Dějiny učí, že kterýkoliv národ domohl se postavení lepšího, domohl se jeho jen vlastním přičiněním, vůlí nezlomnou a obětavostí neochabující. Jen z krve mučedníků vzrůstali svobody hlasatelé vždy noví a noví, až veliká jejich myšlénka zcela opanovala, zcela zvítězila. To, jak se zdá, v Armenii neví snad ještě nikdo. Tam vzdychají jen, věsí hlavu a pěstě kladou v klín. K nebi pak hledí zoufale a očekávají, že Bůh jim pomůže, ale Bůh se k tomu nemá! Člověče, pomoz si — —

Namítáš-li, proč neopřete se proti tomu cestou zákonitou? Proč nezasadíte se o to a o to? Proč po právu nežádáte toho neb onoho? — Odpovědí ti vždy: o, toho by se nikdo neodvážil! — Všude netečnost až zbabělá.

I v Cařihradě žije mnoho tisíc Armenů a mnozí při vládě turecké postavení mají velmi vážné. Zde především dalo by se nejsnadněji pracovati ve prospěch Armenska a to tím více, jelikož u vesla říše turecké občas přece bývají také lidé, kteří vší spravedlnosti nejsou prosti. Tak nynější sultán na př. věcmi státními sám velmi do opravdy se zabývá, a nebylo by zajisté nesnadno, na prospěch vlastní pozorna ho učiniti.

Leč od Armenů cařihradských nikdo ať pomoci neočekává. Ti vlasti své odcizili se naprosto. Neznají a znáti nechtějí vlasti své a toho, co vše ji hněte. Jsou to úředníci, kteří jen prospěchu osobního si hledí. Jsou to obchodníci, jimž mamon jde nade všecko. Je to lid

chudý, jenž co den o kus chleba zápasí. Jsou to podvodníci a lidé rukou nejvýše nečistých. Nad Armeny cařihradské Řekové vysoce jsou povzneseni. Netečnost a nedostatek patriotismu vytýká se Armenům všem a nepoctivost přemnohým. V úřadech čestných zasedají lidé, kteří seděti by měli v kriminálech. —

Při velikém požáru v Cařihradě před několika roky i mnoho Armenů utrpělo. I v Tiflisu sebrali veliké peníze na pohořelé krajany. Tu pak velmi podivně se vyjímá, když noviny veleváženého předáka armenského p. X. veřejně upomínají, že peníze, které z Tiflisu obdržel již před lety, chudým dáti zapomenul.

Za mého pobytu v Erzerumu potulovali se tu dva „cařihradští", dávali se tu krmit a dovážet z místa na místo a vůbec na veliké hráli si vlastence. Jeden z nich pak v Cařihradě od mnohých lidí chudých peníze vylákal, předstíraje, že hochy jejich do kláštera ečmiacinského dopraví, kde o ně bude dobře postaráno. Vybral peníze a děti pak na cestě opustil, tak že by byly zimou a hlady zahynuly, kdyby dobří lidé se jich nebyli ujali a do otčiny zpět je vypravili. A myslíte, že tento darebák sedí za mříží? — Ne, on zasedá v národním shromáždění tuším jako poslanec města Vanu. —

O, toho národního shromáždění armenského!

Nevlastenecká a bezcitná chasa cařihradská — asi 40.000 je jich — má tu 100 poslanců, a ostatních několik milionů národa armenského poslanců jen 40. Lze-li mysleti si horšího pasquilu na shromáždění národní? A to tím více, jelikož chudé obce maloasijské neposýlají poslanců vlastních, nýbrž zastupovati se dávají opět jen „cařihradskými."

Shromáždění předsedá patriarcha cařihradský, nyní Nerses. Muž ten veliké požívá vážnosti. Leč co učinil pro svůj národ? Nebo co lze od muže toho očekávati?

Zde malý obrázek na poučenou. Před nedávnem znepřátelil se s vládou tureckou a patriarchatu se vzdal. Učinil tak snad proto, že vláda Armenům nechtěla polehčiti? I Bože uchovej! Patriarcha sisský vymknouti se chtěl jaksi z jeho vrchmoci a vláda turecká požadavkům jeho povolila proti námitkám Nersovým. Tím cítil se Nerses uražen a úřad složil. Vládě turecké vzdory ty ovšem byly nepohodlny, hleděla Nersa udobřiti a Nerses dal si říci. Sultan dal mu drahocennou tabatěrku a 1000 zlaťáků, Nerses nastoupil opět patriarchat a národ armenský — byl spasen. V národním shromáždění nový patriarcha řečí velikolepou se uvádí. Co mluví patriarcha národa do krve utýraného? — Slyšte a děste se!

„— — — Bůh je můj svědek, že při všech svých požadavcích věrnost a poslušnost ku vládě a blaho našeho národa vždy měl jsem před očima, pevně jsa přesvědčen, že Armeni víru a národnost svou jen pod tureckým panstvím mohou zachovati, kdežto cizinec nikdy stejné péče o nás by neměl. Náš národ nemá příčiny, státi se nástrojem cizích mocností, neboť není ani (ruský) pravověrný, ani katolický ani protestantský a nezávislou církev a národnost svou po staletí děkuje jen ochraně sultánů osmanských."

Je-li vůbec jaká pravda na světě, hůře nemůže se poličkovati, než jak veřejně poličkoval ji Nerses, v rukách drže tabatérku a bakšiš turecký. On nechce vědět, že tak hluboce národ jeho klesnouti mohl jen pod „ochranou" tureckou. On nechce vědět, že statisíce Armenů se poturčili, a statisíce že se pokurdili. Že národ nesklesl až ku zvířeti, to nestalo se věru zásluhami tureckými, to děkovati má jen prozřetelnosti božské, že obdařila ho intelligencí neúmornou. Tolik o národnosti. Co náboženství se týče, je sice pravda, že Boha Turci Armenům neukradli, jelikož ukrásti se nedal. Ale co ukrásti se dalo, to uloupili vše a stokráte po sobě. A co sami Turci neuloupili, uloupili Kurdi pod jejich „ochranou". Patriarcha Nerses staví se, jakoby nevěděl, jak pálily a loupily se chrámy a kláštery armenské, jak loupilo se drahé nádobí a roucha kostelní, knihy a veškerý majetek církevní. A o tom by jako patriarcha nejlépe měl věděti. To bylo. A dnes kdybyste, ctihodný hodnostáři církevní, v zemi, o níž pronášíte úsudek, cestoval od kláštera ku klášteru, ode vsi ke vsi, tu klášterníci ožebračení vypravovali by vám, co a kolikráte do roka nakradeno jim majetku církevního, a sedláci s pláčem by vám líčili, jak i poslední sousto černého chleba se jim odnímá pod „ochranou" vlády, kterou vy za 1000 zlaťáků tak velebíte.

A věru řiznější odpovědi této ničemné apotheose tureckého hospodářství nemohlo se dostati, než jak odpověděly k ní mané události, které skoro současně na sklonku r. 1882 v Erzerumu se sběhly. Stalo se tu, co nikdo neočekával. Ti Armeni, kteří malomyslně jako ty bludné ovce dali se týrati, kdy Srbsko, Bosna a Bulharsko krvavě protestovaly proti vydírání tureckých vydřiduchů, ti Armeni konečně se vzmužili a chystali ku vzpouře. Při prostotě své ovšem dosti nemotorně si vedli, a úmysly jejich jsou vyzrazeny. Z Erzerumu a okolí sta Armenů jsou žalářováni a vyslýcháni. Vyšlo na jevo, že skutečně utvořil a šířil se tajný spolek, jehož členové přísahali, že všechny oběti přinesou a i krev svou že chtějí prolíti, aby sebe a své rodáky od tyranství Kurdů a Čerkesů jakož i od vydírání tureckých úřadníků osvobodili. —

Tak dalece věci tu dospěly do dnešního dne. A dále?

Pochybuje kdo, že i Armenům časem stane se po právu a spravedlnosti?

Dějiny a rozvoj zvěřinců a zahrad zoologických.

Napsal

Josef Kořenský.

(Pokrač.)

Chovati papoušky na svobodě předsevzal si v Anglii Buxton, jenž na svých statcích dočekal se pěkných výsledků. Příčinu k tomu zavdal jeho amazonský papoušek, jejž choval v zajetí po dvacet let. Uprchnuv pánu svému živ byl volně po tři měsíce na sousedních bucích a dubech a vrátil se domů teprve, když zima přikvačila. Co žil na svobodě, vy-

vinulo se peří jeho nádherněji než jindy, že Buxton odhodlal se k pokusům. Vypustil několik velikých papoušků, kteří vedli si vesele a rozumně jako v pravé domovině, schovávajíce se v košatém stromoví tak bezpečně, že jen vycvičené oko dovedlo je vypátrati. Zima jim venku nevadila. Dostavovaliť se do domu, jenž jim rád všeho dobrého popřával po všecken rok. Zůstali na živu i když ukazoval teploměr šest stupňů pod nulou. Před vichrem a bouří utíkali se do skleníků. Skvělý jejich šat třpytil se mnohem skvostněji než bratří chovaných ve kleci. Se zahradníkem spřátelili se upřímně a sedávali mu na rameni. Vychovali si též mláďata žijící s nimi vzájemně v nejněžnějším svazku. Vajíčka snášeli do vydlabaných stromů. Dále vypravuje Buxton: Papouškové moji zachovávali ve všem určitý pořádek. Brzy po úsvitě bylo slyšeti jejich hlasy z lesa, kde většina z nich přespávala. Po té přišli na snídaní. Za poledne spali, potom potravy si hledali, až dostavil se čas večerní. Než uložili se ke spánku, oddali se jako ptáci havranovití divokému veselí. Jedni vznesli se do značné výše kroužíce kolem a jako u vytržení vřeštíce, kdežto jiní, jako kakaduové, se stojatým chocholem strom od stromu poletovali ozývajíce se nejsilněji, když pozorovali v zahradě lidi.

Patrno z toho, že volný pohyb ptáků nejlepší je zárukou fysiologického rozvoje v zahradách zoologických, kterým neméně záleženo býti musí na biologické stránce přírodovědeckého pozorování.

Lepšího pobytu v zoloogických oborách dostává se pernaté zvěři vodní a bahňákům, kteří jsou ve svém přirozeném živlu buď na vodě, buď v močálu, buď na svěží louce nebo při proudech kaskadových. Nádherní plameňáci, posvátní ibisové, vznešení čápové a bukáči vedle třpytivých čejek, běličkých racků, holohlavých marabu a jiných hostí cizích i osadníků s právem domovským žijí v rozsáhlých voliérách jakožto veliká rodina.

Pěkným zařízením takovým vynikají zoologické zahrady v Kolíně, Berlíně, Rotterdamě a j. V Berlíně dokonce uhnízdil se na ostrově párek volavek (Ardea garzetta et cochlearia) a ibisů (Ibis falcinellus). O vodu ovšem nesmí býti nouze, k čemuž slouží rozvětvené vodovody jako v nějakém městě. Voda pro mořská akvaria, o nichž doleji bude promluveno, vyrábí se uměle a strojem v živý oběh se přivádí.

Staré rčení „vzduch — boží duch“ nepozbývá platnosti ani v zoologických oborách. Svěží vzduch je v nich nezbytným požadavkem. Postrádajíc tohoto občerstvení padá zvěř náhle a hyne epidemicky croupem, snětí slezinnou, dissenterií a jinou chorobou.

Zdravý vzduch a paprsky sluneční vzpružují chovanou zvěř k čilému žití, ale stálý chlad a stín záhubu jim připravují. Viz jen čápy nebo volavky, vrabce nebo holuby, kterak za slunečného dne křídla široce rozpínají, nepohnutě je držíce, jako by vycpáni! Drobná ještěřice i nemotorný krokodil v záři sluneční se vyhřívají za největšího úpalu, by novým životem krev se rozproudila. Té přirozenosti šetřiti se musí v oborách zoologických, jinak oběh krve je poután, což mívá v zápětí úbytě plic, zbytnění jater, změnu v barvě a j. Pravou míru slunečních paprsků pociťují nejlépe zvířata sama: opouštějí místa výslunná a utíkají se v místa stinná. Však někteří zajatci potřebují i v tomto případě

pomoci naší. Papouškové, kanáři a j. druhdy nehnou se z palčivého žáru slunečního, až zahynou. A jako dopřává se některé zvěři trošku deště, nesmí toho opomenuto býti, by poskytlo se jí také přístřeší před lijákem a průvanem.

Ochlazení za horkých dnů bývá zvěři na prospěch, avšak nesmírné snížení teploty neblahé má do sebe následky: zvířata zimou se třesou, ustávají v pohybu choulíce se nevrle v zákoutí, srdce volněji bije, nedokrevností mozkovou všecken život umdlévá, a smrt se dostavuje po značném snížení tělesné teploty, jež u rozličných zvířat bývá 30 až 40° C. Umělým snížením tělesné teploty až na + 2° C. život syslův se nezničí, kdežto králík hyne za teploty + 15° C., pes za + 4·8° C. Mnohem choulostivější jsou ptáci.

Zvěř, která zimu přespává, rozličnou teplotu mívá za polosnění, za tuhého spánku, při procitnutí nebo při usínání. Pozorovalo se totiž, že za tvrdého spánku měl spáč teplotu pouze 1·6° C., za lehkého 6° C., při probuzení 28°. Snížila-li se teplota přezimujícího spáče pod 0°, zvíře procitlo nebo nemělo se ku přespání.

Přiměřená teplota živočichů zachovává se v zoologických zahradách vytápěním za sychravého počasí a za zimy; kromě toho postaráno býti musí o teplé lůžko ve stájích i za letních nocí. Toho zvláště šetřiti jest u slonů a žiraf, kterým i studená podlaha se škodou býti může.

Neméně citlivy jsou opice, které tulíce se k sobě společně vzájemně se zahřívají. Druhdy nakupí se jich na sebe tolik, že nejspodnější sprostiti se snaží těžkého břemene, prodírajíce se mezi těly svých sousedů, z čehož obyčejně rvačka a povyk se strhne.

Tak vedou si opice i na svobodě. Za sychravých dnů mnoho opic sbíhá se na jedinou hromadu a ovinuvše se těsně ohony tvoří živý uzel, z něhož kňučení a chrochtání nebo vřeskot a pištění dušeně zaznívá mezi košatými korunami lesních velikánů.

Proto vkládají se do ložnice opičí přikrývky a sláma, by zimomřivý chovanec náležitě mohl se zahřáti za pošmourných dní. Kočovné menažerie dávají mezi opice několik králíků, kteří svým vlastním teplem pomáhají zahřívati pokolení opičí. Jedna přes druhou tiskne se k živé zahřívárně a násilně se odstrkujíce, tlačí se co nejblíže, při čemž králíci zakoušejí nejvíce protivenství. Nad to poskytuje se pokolení opičímu té výhody, by přespávati mohly chladnější noci pohromadě zahřívajíce se vespolek.

Pozorování klinická ukázala, že opicím svědčí teplota 15° C., k čemuž přihlížeti dlužno v opičím domku za leta i za zimy. Že pak třeba bude příbytek opičí důkladně provětrávati, leží na bíle dni. Příliš vlhký vzduch stěžuje vyměšování potu a zhoubně účinkuje zvláště při mláďatech. Pojíli se vzduch přiměřeně teplý a vlhký s vonnými výpary různých bylin exotických, jež nahrazují poněkud vonný vánek pralesů tropických, potom opice cítí se jako ve své vlasti a nezasteskne se jim tolik po domovině. Pozorovatelé chovaných opic zřejmě vyznávají, že mnoho opic hyne touhou po své otčině. Již Humboldt věci této se dotýká:

„Dospělá zvířata (opička Pithesciurus sciureus neboli Simia morta) zhynou dříve než přivyknou zajetí. Protož dopravují se jenom nesnadno

na pobřeží Orinoka. Jakmile opustila pás lesův a vkročila na step, rozžalostí a zkormoutí se. Změnu tuto nelze přičítati teplotě, jako spíše nějaké lučebné vlastnosti vzduchu pobřežního."

Drobné a choulostivé opičky mírnější povahy, kterým činila by se příkoří se strany hašteřivých opičáků, ponechávají se ve zvláštních odděleních, a té neb oné dává se koťátko nebo králík za veselého společníka do klece, s kterým ona uzavírá trvalý svazek vzájemného přátelství.

Mnoho potíží mají zoologické zahrady s krmivem chovanců. Nedospělá mláďata ssavců třeba vyživovati mlékem uměle a přivykati je znenáhla potravě přechodní s náležitým množstvím součástek anorganických, jež k dobrému zažívání valně slouží a jichž nedostatek choroby (rhachitis, osteomalacie) přivoditi může. Mezi těmi hlavním kořením bývá kuchyňská sůl, sloučeniny železité a fosforečné. Ovšem obsaženy jsou již přirozeně v tom neb onom krmivu, leč různými okolnostmi buď mizí buď v nepatrné míře jsou složivem krmiva náhradního.

Dravci žádají masa i s kostmi budujíce z fosforečnanů pevnou kostra a užívajíce jich jakožto mechanického dráždidla k lepšímu trávení.

I nestravitelné příměsky, písek, kamínky a p. blaze působí v žaludku některých zvířat, kterým špatně by se posloužilo, kdyby té příležitosti se jim nepodávalo a potrava dokonce snad se jich zbavovala vypíráním a čistěním.

Opice jakkoli hlavně živí se vegetabiliemi, přece rády požívají ob čas masa a s velikou chutí pojídají vajíčka, která obvyklým jsou jejich zákuskem na svobodě.

Chybuje se, podává-li se chované zvěři potravy ad libitum: čilý její život nadbytkem krmiva ochabuje a zvíře béře na se povahu flegmatickou. Zvěř zoologických obor snadno zvykne určitému krmení časovému vědouc potom dobře, kdy hodina krmení se přiblížila a s lepší chutí potravy se chápe.

Sestaviti nejvhodnější lístek jídelní pro strávníky zoologických obor jest vůbec uměním a přírodověda nerozlučně víže se tu ke zkušenostem kuchařským, kterých zachovávati jest pečlivě po mnohých pozorováních fysiologických.

Ctěný náš přítel, dr. Max Schmidt, ředitel zoologické zahrady ve Frankfurtě, uložil pěkná bádání o tom v „Zoologické klinice". O potravě opic takto se proslovuje:

„Skoro ve všech zoologických oborách dostávají opice k snídani mléka s troškem vody promíchaného a třebas i oslazeného, do toho pak chléb, který nemá býti kyselý. Mezi dnem podává se jim vařená rýže, brambory, mrkev, kterou rády žerou také syrovou, potom ovoce, oříšky, mandle, cibule a j. podle ročních počasí. Některé libují si v čaji, kávě, pivě nebo ve víně. Zvláště za zimní doby hodí se opicím teplý čaj. Jiným opicím jde k duhu rýže s červeným vínem, cukrem, skořicí, opět jiným dávají se mravenčí „vajíčka" (vlastně pupy), moučné larvy (z potemníka), chrousti nebo syrové vajíčko. Opice kapucínská dychtivě požírá i malé ptáčky. Stálo by za zkoušku podávati opicím také masitý extrakt. Paviani chutě pouštějí se i do doutníku, který zvyšuje zažívání. Však toho nelze dopustiti, by také obecenstvo nabízelo

opicím doutníky, ježto nemírné pozření tabáku mohlo by jim uškoditi. Jinak nebude však na závadu, by diváci směli krmiti zvěř všelikými zákusky. Opicím milá je společnosť lidská a změna potravy pravidelné a darovaných lahůdek dobře na ně účinkuje.

Znamenitým jídlem může býti opicím jatrový tuk, kterýž podává se v naší zahradě každého rána po mléce a sice velkým opicím každé po lžíci, menším polovička. Domýšlím se, že tento pokrm příčinou je lepšího stavu zdravotního mezi opicemi naší obory. Alespoň to bezpečně pronésti mohu, že úmrtnosť jejich nápadně se zmenšila.

Krmíce opice, mějme k tomu zření, by každé dostalo se náležitého množství potravy. Obývá-li ve společné kleci několik druhů, nedopřává silnější opičák jídla slabšímu soudruhovi, že tento odešel by s hladovým žaludkem, kdybychom se ho sami neujali. Slabé opičce dostačí pouhý skřek silnější družky, že strachy vzdaluje se od společného oběda a dostavuje se až ke zbytkům, jichž nebývá mnoho."

Sám byl jsem svědkem, když pavian, jenom o trochu statnější než pokrevný bratr jeho, přepadl tohoto a tlamu jeho násilně rozevřev, oloupil jej o všecku zásobu v lícních torbách uloženou.

Opicím dopřává se více žrádla než jiným zvířatům, ježto ústrojí jejich není náchylno ke ztučnění.

Opice podléhají zhusta akutnímu katarhu střevnímu, a proto dietétika jejich budiž přísně odměřena. Churavým vykáže se teplé vzdušné obydlí bez průvanu, a tam zůstavují se klidnému odpočinku. Therapie záleží v podávání moučného krmiva, rýže a syrových vajec. Mine-li se to s dobrým výsledkem, odporučuje se červené teplé víno, rýžová voda, sušené brusinky s červeným vínem svařené neb opium. Příčiny choroby jsou pravidelně nastuzení a potrava. Vzácné a drahé opice potřebují bezpečnější rady lékařské.

Většina opic u nás chovaných zachází bronchialním katarhem se zánětem plic nebo jich tuberkulosou. Kašel bývá věcí těch předchůdcem, potom následuje chřadnutí, mizí chuť k jídlu a konečně dostaví se smrť.

Masožravcům jen výminečně poskytuje se mléka; z pravidla vyživují se v zajetí masem hovězím, protože jest nejlacinější. Mezi týdnem vymění se asi dvakráte za maso skopové, kteréž lépe se hodí pro porovitější kosti. Koňské maso dravcům předkládá se bez kostí, z hovězího dobytka hodí se nejlépe kosti z páteře nejsouce příliš kompaktní. Telecí maso neobsahuje v sobě s dostatek látek výživných postrádajíc potřebného množství mineralních součástek pro masožravce nezbytných. Chrupavčité jeho složení mívá mezi dravci v zápětí mechanickou zácpu střev. Za výhradní krmě maso telecí se tedy nehodí, ale střídajíce je s jiným vyhovíme zvěři v dobrém zažívání. Vepřové maso bývá příliš tučné a mnoho zvěře štítí se ho, snad pro zvláštní zápach.

Větši masožravci kočkovití zatouží čas po čase po živé zvěřině, pročež předhazují se jim holubi, slepice, králíci, morčata nebo dává se jim zvěř právě zabitá, pokud maso teplé jest, čímž trávení a chuť k jídlu se zvyšuje. Při tom dravec požírá zvíře i s peřím nebo s chlupy, kteréž později vyvrhuje. Ten spůsob pozoruje se u dravců i na svobodě a dlužno zachovávati jej též u dravců v zajetí. Že kočky a psi požírají ob čas trávu, slámu nebo jiné látky, obecně je známo.

Dravci požírají z kořisti nápadně mnoho a odpočívají na to pohodlně třebas celý den. Masožravci v zajetí musí zvykati odměřenému žrádlu, jehož se jim nedává nikdy do sytosti. Statný lev má vyměřeno asi 5 kgr. masa koňského nebo 3—4 kgr. hovězího. Mladým lvům předkládá se poměrně více. Levhart nebo jaguar dostává denně 3—4 kgr. koňského nebo $2^1/_2$ až 3 kgr. hovězího masa. Při požírání pozoruje se dychtivosť po žrádle, kteréhož potom buď ubrati nebo přidati jest. Za leta mívá dravá zvěř také půst, aby jí nadešla lepší chuť k jídlu. Postní den bývá jednou v témdni a tu nedostane se dravcům žádného žrádla. Tyto „suché“ dny osvědčily se v dietétice výborně. Za zimy se od nich upouští.

Masožravci krmívají se pravidelně jednou za den, nejpříhodněji k večeru. V zoologické zahradě londýnské bývá na př. „feeding-times of lions and tigers“ o 4. hodině odpolední, v zimě o 3. hodině. Návštěva v tu dobu bývá v oborách nejhojnější a zvěř před žrádlem nejčilejší. Ranní krmení neodporučuje se z té příčiny, že by dravci za noci bouřili vůkolí, nemilým řvaním překážejíce klidným svým sousedům. Kromě toho snadno lze je odvésti večer navnaděným žrádlem do jejich nočních příbytků.

Krmení u přítomnosti diváků nelíbí se mnohému dravci, který dlouho chodí se svým podílem s místa na místo, aniž pouští se do něho před shromážděným zástupem, jiní pak obávajíce se o hozenou kořisť, hltavě vrhají se na ni společně a kousají se mezi sebou, při čemž snadno mohou si ublížiti. Nicméně znenáhla zvykne veřejnosti i sobecký samotář a popřává si dobrého chutnání před tváří zvědavých diváků.

Menší druhové kočkovití, zvláště gepard, serval, rys a j. nedočekají se dlouhého života v zajetí, krmí-li se masem z porážky, za to svědčí jim zvěřina živá. Nešťastnou jejich obětí bývají slepice, holubi, myši, morčata, ptáčkové drobní a p.

Psovité šelmy libují si v mase koňském, však střídání masa přece je žádoucí. Menší druhové rádi přijímají přilepšení mlékem a namočeným chlebem, kteréž podává se jim ráno.

Medvědi, ač jsou dravci od kosti, přece lehce uvykají potravě rostlinné, ba stávají se přísnými vegetariany. Ve zvěřincích dostávají chléb, mrkev a jakožto omástek kousek masa. Drobní dravci medvědovití na př. medvěd malajský, pyskatý, s chutí živí se vařenou rýží, řípou, ovocem, mlékem, namočeným chlebem, vejci a p.

Z nápojů, které jídelní lístek masožravých strávníků vykazuje, jest voda nejvhodnější.

Puma, gepard, rys, serval a j. žízní po čerstvé krvi a touto povahou životní shodují se s dravci kunovitými, kteří oběti své nejprve krev vyssávají a napojivše se teplou krví její, teprve potom masa pojídají. Krmí-li se masem studeným, neprospívají v zajetí. Pročež zoologické zahrady musí míti v zásobě s dostatek králíků, kteří životem svým vykupují život vyššího plemene.

V kočovných zvěřincích dostávají větší druhové kočkovití mléko s rozdělaným žloutkem k snídani, což jim jde k duhu náležitě. Proč ale bílek se odstraňuje, nelze si vysvětliti.

Přežívavci mají dlouhé střevo a potřebují mnoho potravy alespoň co do objemu. Vlastnost tuto má do sebe seno, tráva, jetel, sláma. Intensivnější krmě jako na př. obilné zrno a vegetabilní odpadky tovární, kterých užívá se v hospodářství k vykrmení dobytka, neslouží dobře fysiologické povaze dvoukopytníků, chovaných v oborách zoologických. Traviny jsou jim nejprospěšnějším krmivem, zrní obilného dostává se přežívavcům zároveň se senem.

Kozám zavděčiti se lze jenom nesnadno, ježto jsou v přírodě příliš vybíravými, mlsajíce brzy ten, brzy onen druh vonných bylinek. Nicméně seno svědčí jim poměrně nejlépe. Jeleni a antilopy požírajíce v přírodě hojně lupení a přijímajíce takto mnoho sloučenin tříslových, žádají toho také v zajetí, kdež dostávají též zelí, mrkev, brambory, houby, ovoce, kaštany („divoké") a občas odpadky z doutníků, po kterých touží dychtivě.

Žirafy a velbloudi téměř výhradně živí se lupením a postrádajíce ho, zhusta onemocňují, zvláště žirafy podléhají oteklinám kloubovým. Také drabař neboli velbloud dvouhrbý choulostivý je vzhledem k potravě, jelikož uvykl požívati ve své domovině rostliny draselnaté, česnek, pelyněk, soli dusičnaté a j. Rychlá změna v krmivu bývá cizím přežívavcům se škodou a třeba ji vystřídati znenáhla: zvláště toho dbáti jest u mláďat.

Mnohokopytníci (slon, nosorožec, hroch, tapír, vepř) jsou omnivores, požírajíce vůbec co je k snědku. Seno, tráva, mrkev, brambory, chleb, obilí, luštěniny, pomyje, krev, masité odpadky jsou u nich na denním pořádku. Vepřům bývají pamlskem i hadi, ještěrky, červi, zdechliny, výmětky, o něž nebývá v zahradách zoologických nouze. Ostatnímu jejich příbuzenstvu z krajů horských dlužno potravu trochu rozmělniti nebo rozmačkati, hrach a fisole namočiti a trochu osoliti. Brambory a řepa rozkrajují se v malé kousky, by slon nebo nosorožec měli ji zhruba přichystanou k požívání, ježto mnohokopytníci jen málo žvýkají potravu. Na podzim předkládají se vepřům kaštany a žaludy. Párek hrochů amsterodamské zahrady dostává za leta denně 150 kgr. trávy a 3 kgr. chleba a kromě toho tolikéž „diskrece" od slavného obecenstva, v zimě $37^1/_2$ kgr. sena, půl pytle ovsa, půl pytle otrub a 3 kgr. chleba.

Mnoho péče věnovati dlužno čistění chované zvěře, která se buď umývá nebo v lázních koupává, za zimy pak češe a hřebelcuje. Dravá zvěř ovšem nenechá si toho líbiti, a proto třeba hlavně k tomu míti zření, by klec a vůkolí jejich čistotou se skvěly. Ostatně zvěř pečuje sama o čistotu svého těla olizujíc srsť a urovnávajíc ji velmi bedlivě.

Kočkám je koupel spíše na škodu, vyjímajíc tygra a jaguara. Snadno se po koupeli nastuzují a v brzku hynou. Přežívavcům poskytuje se té výhody, by podle chuti vybroditi se mohli v čisté vodě.

Slon stará se o čistotu své kůže sám, nabíraje rypákem vodu z nádržky a postřikávaje se po všem těle. Za leta hledí si ho sluha pečlivě, umývaje ho mýdlem a kartáčem, v čemž mnohý slon mívá veliké potěšení.

Za to nosorožec málo kdy spřátelí se s touto hygienou a nezbývá než pomocí stříkačky tělo jeho očisťovati nebo zříditi mu hlubokou nádržku, kdež by dovolně mohl se vyplaviti.

Polární medvědi velice libují si v postřikování, obracejíce se na levo, na pravo a povalujíce se vesele na zemi, jen aby paprsky vodní na všem těle mohly je občerstviti. Zubři, bůvoli, vepři rádi brodí se v bahně, od něhož liší se potom jen svou podobou. Zubři vyrývají si nohama hluboké díry v bahně a pokládají se do nich, když se vodou byly naplnily. Bůvoli nejednou po celý den hoví si v blátě a bahně, zarývajíce se do něho tak, že jim jen nozdry vykukují. A takové radosti odepříti se jim nemůže. Zdá se, že u nich neplatí slova: čistota půl zdraví.

Že také ptákům třeba časté lázně, víme ze zkušenosti domácí. Za sychravého počasí neposkytuje se v zoologických zahradách příležitosti, by ptáci mohli se koupati podle chuti, ježto chladná koupel ochromuje pernatou zvěř, působíc jí druhdy rheumatické bolesti.

Kterak potrava působí ve fysiologický rozvoj ptáků, vysvítá z pokusů, konaných na rackách, husách a j. Víme, že ptáci draví mají žaludek jednodušší než ostatní ptáci, kteří obdařeni jsou žaludkem svalnatějším a o silnějších stěnách. Krmíme-li ptáky býložravé po delší dobu výhradně masem, mizí jejich rohovitá vrstva žaludková a žaludek béře na se ráz, jakým vynikají dravci. Angličan Hunter předkládal masožravému rackovi po jeden rok zrní a pytvaje potom žaludek jeho, shledal, že složení tohoto podobalo se anatomii žaludku holubího. Týž průběh fysiologický opakuje se přirozeně dvakráte do roka u racka sleďového (Larus fuscus). (Jakou asi změnu béře žaludek našich vegetarianů?)

Dobrý a svědomitý hlídač bývá neocenitelným pokladem zoologické zahrady, v jeho rukou spočívá zdárný prospěch svěřených chovanců. Volba hlídačů rozhoduje nad štěstím nebo neštěstím zoologické obory. Mnoho bývá povolaných, ale málo vyvolených za opravdové a upřímné ošetřovatele chované zvěře. Dobrý hlídač zachází se zvěří jako s přítelem a brzy získá si její přítulnosti a lásky, že i dravá zvěř z daleka vítá jej s tváří radostnou. Pročež tu onde zabezpečuje se hlídačům zvěře trvalá budoucnost v jejich postavení, nad to pak podíl mají v tantiemách nebo postaráno jest o přiměřenou výslužbu. Přes to vše vznikají mezi hlídači nesváry pro větší zpropitné, jehož více dostává se hlídačům slonů, opic, medvědů než sluhům zvěře ostatní· střídání pak sluhů nebylo by na místě pro návyk zvěře, která nového hlídače nevrle vítá zuříc druhdy hrozivě. Zvláště slonové těžce nesou tuto změnu a počínají si potom jako litice, že jest obávati se o život nového opatrovatele.

Aby vyhovělo se všem strážcům zvěře měrou spravedlivou, umístěny jsou (na př. v drážďanské zahradě) tu onde schránky pro dobrovolné příspěvky, o něž potom sluhové rovným dílem se podělují.

(Dokončení.)

Když jsme táhli na Paříž.

Vojenská novella.

Napsal

Pavel Albieri.

(Pokrač.)

hvíli panovalo mlčení. Madame sebevědomě se usmála vidouc, jaký nelíčený obdiv způsobily, a rozhlédla se vyzývavě po síni. Teprve pak začala vypravovati, odloživši poněkud svou předešlou svéhlavost.

„Doprovázím obyčejně, jako jiné manželky našich důstojníků, chotě svého do pole s jedinou touto svou dcerou. Měly jsme vždy svůj kočár až ku Fère-Champenoise. Zde, utíkajíce před Prušáky, ztratily jsme kolo i nápravu. Až do Meaux jely jsme na nepokrytém vojenském voze pro střelivo a to v strašném dešti. V Meaux podařilo se choti mému po dlouhém hledání najati jiný kočár s oním hochem zde, aby nás co nejrychleji dovezl k Paříži, kdež doufáme se shledati. Abychom byly poněkud chráněny před všelikou dotěravostí, třeba i našeho vojska, přidal nám choť dva vojáky, Fauréa, který zde stojí, a Landaisa, kterého vaši kyrysníci rozsekali, pane plukovníku.“

Plukovník sebou jen mrzutě pohnul.

„Dnes ráno,“ pokračovala madame, „vydaly jsme se z Meaux na cestu, opustivše sbory francouzské, táhnoucí, jak již bezpochyby víte, severněji na Claye. Brzo za Meaux musily jsme však opustiti štrasburskou silnici, kde se počaly ukazovati v dálce houfce kozáků jenerála Platova, s nimiž se manžel můj již několikráte bil. Daly jsme se polními cestami, nedbajíce časté jich neschůdnosti. Bylo zde však mnoho úvozů, které nás skryly a pak byly jsme zde jistějšími před náhlým přepadením. Viděly jsme často hlídky nedaleko nás, ale ony nás nezpozorovaly. Teprve k večeru srazily jsme se s těmi, kteří vás na nás poštvali. Landais, výborný střelec, jednoho poranil a všichni tři ustoupili. Domyslily jsme se, že nyní nastane pronásledování a ujížděly jsme co nejrychleji, abychom dostihly buď Montfermeil nebo Chelles, kde asi posud nepřítel nestojí a kde jsme mohly nalézti úkrytu pro dnešní noc. Snaha naše byla marnou, brzo spatřily jsme kyrysnické helmy na kopci před námi. Připravili jsme se k obraně, doufajíce, že neznají našeho počtu a couvnou. Ostatní může vypravovati pan rytmistr, jenž nás sem přivedl.“

Plukovník kýval hlavou, nedávaje na své tváři znáti nijakého pohnutí.

„Kdo střílel?“ tázal se nedbale, jakoby nekladl na věc tu pražádné aneb jen velmi malé váhy.

„Všichni, vyjma zde mou dceru. Sama jsem vypálila poslední dvé rány, nevím ovšem, s jakým výsledkem, myslím, že s velmi malým, ne-li se žádným.“

„Víte, madame, co praví naše proklamace knížete Schwarzenberga, datovaná z hlavního stanu v Montbélliardu dne 8. ledna, stran míchání se civilních lidí do válečných záležitostí, v posledním čase tak hojného?“

„Ano. Pan rytmistr mi vše sdělil.“

„Nuže, pak vynešení mého soudu jest velmi snadným. Střílela jste a měl bych jednati dle znění rozkazu. Pošlu vás však i s protokolem do hlavního stanu. Slečna dcera pak má volno odejíti nebo zůstati — —“

„Zůstane u mne! Aurea mne neopustí!“

„Nikdy, nikdy,“ pravila dívka slabým hlasem v usedavém pláči, chopíc matku za ruku.

„Pravím, že jest vám volno, nechati slečnu u sebe nebo poslati ji do Paříže s někým z městečka. Dám jí průvodní list. Kočár však připadá nám jako válečná kořisť a budete v něm dopravena do hlavního stanu zítra neb pozejtří, co nejdříve, aby tam rozsoudili jak jim libo o vašem osudu. Koně propadají témuž výnosu. Voják Fauré jest považován za obyčejného vojenského zajatce, poněvadž činil při obraně jen svou povinnost na rozkaz plukovníkův. Bude poslán k ostatním zajatým. Co se pak týče kočího, ten zaplatí hrdlem svým a zítra ráno bude zastřelen.“

Poslední tyto věty pronesl plukovník francouzsky.

„Milosť, milosť!“ volal kočí a vrhl se s hrozným křikem plukovníkovi k nohám. Tento však jen pokynul vojákům, kteří byli oba zajatce přivlékli, aby je opět odvedli. S naříkáním odvlékli kočího ze síně. Voják šel klidně, spokojen, že to tak příznivě pro něho dopadlo.

Plukovník zavolal profósa.

„Zavřete řádně vojáka a onoho hocha. Pro tyto dámy pak připravte zde v mairii dva poněkud slušné pokojíky.“

„Vše jest zde obydleno.“

„Tedy dva pokoje vyprázdněte na můj rozkaz. Ti, jichž se týče, nechť vyhledají si byty jinde. Zaopatřte také slušnou večeři, rozumíte?“

Profós salutoval a čekal u dveří.

„Prosím, madame i mademoiselle, račte ho následovati do svých bytů,“ obrátil se nyní plukovník k dámám.

„Do vězení!“ opravila ho matka, uklánějíc se mu.

Plukovník jen skřivil ústa k podivnému posuňku.

Dámy odešly a s nimi i páter a několik důstojníků. Nyní teprve přistoupil rytmistr Skála a žádal o poukázky na byty pro svou umdlenou eskadronu, stojící posud venku na ulici. Plukovník odkázal ho na strážmistra, majícího na starosti ubytování a brzo ubíral se dlouhý tah unavených jezdců blátivými ulicemi městečka. Kyrysníci oblekli před tím své bílé pláště na ochranu proti večernímu chladu a nyní vypadali v těchto tmách jako průvod duchů, vlekoucí se mezi starými budovami, jako pravé válečné příšery.

IV.

Páter Kalina musil se chytati zdí, aby neklesl, ubíraje se do vykázaného sobě pokojíku v přízemí v jednom křídle budovy. Zdálo se mu, že se pokouší o něho horečka, což by nebylo žádným divem po tolikerém namahání dnešním. Chodby byly osvětleny malými lampičkami a tak nalezl bez přílišného hledání své obydlí. Ze zvláštní šetrnosti k němu, jakožto duchovnímu, byl mu vykázán vždycky samostatný byt, jejž nemusil s nikým sdíleti jako důstojníci, bydlící často po čtyřech i pěti v jedné jizbě.

Když otevřel dvéře, viděl při paprsku světla, padajícího sem z chodby, malou jizbičku, dle všeho nějakou písárnu pro jediného člověka, kamž dnes dali slamník a naň rozestřeli vojáci páterovy přikrývky, které byly večer přivezeny s celou plukovní bagáží za plukem. Na stole byla láhev vína a podle ní nějaká studená večeře, připravená pro něho od jeho sluhy. Panovala zde dosti citelná zima, poněvadž krbu nebylo.

Páter klesl oblečen na slamník. Necítil nyní zimy ani unavení, nevěděl, co se kolem děje, mimo pocit, že jest konečně opět samoten, volnějším. V hlavě jeho panoval chaos, z něhož jen tu a tam vynikala nějaká jasnější myšlenka. Nemohl dnes mysli své dáti určitého chodu, nijakého směru. Tu a tam vynořovaly se různé upomínky, záměry, ale nic nebylo jasno, skrystaleno. Myslil a nemyslil, vzpomínal a nevzpomínal. Vše jen vířilo kolem a páteru dělaly se mžitky před očima. Myslil, že znovu musí padnouti do mdloby a opět budil ho jakýsi strach před tím.

Pak ucítil palčivou žízeň. Vzchopil se a vypil obsah láhve téměř do kapky. Tím se na okamžik poněkud vzpamatoval a posilnil. Nelehl více, nýbrž jen usedl na kraj slamníku a položiv hlavu na ruce, počal nyní přemýšlet souvisleji.

Účinky náhle požitého vína počaly se na něm brzo ukazovati. Musil mluviti, mluviti sám s sebou, šeptati. Začal tedy samomluvou mezi zuby a polodechem:

„Jest to možné? Děly by se na světě takové náhody? Ovšem, hory se nesejdou, ale lidé se scházejí. Můj bože, Evo! Jakýsi tajný hlas hnal mne sem již od českých hranic. Stále mi napadalo, že se s tebou musím ještě jednou ve svém živobytí sejíti, má jediná lásko na tomto světě! Nevěřil jsem tomu a přece jsem věřil. Tušení moje dnes večer mne tedy nesklamalo. Stále mi bylo, jako bych slyšel mluviti tebe, Evo! Tvůj hlas se však přece tolik změnil, tvá postava také. Zmohutněla jsi, dospěla! Aurea jest pravým tvým obrazem, jak jsi bývala před sedmnácti lety. Kdož z nás by si tehdáž byl pomyslil, že se setkáme za takových okolností! Měl jsem přece již zůstati doma a nedávati se na tuto výpravu. Ale opět — — Byla-li to vůle boží neb ďáblova, vše jedno! Nemohl jsem za to, zdá se mi, jakobych byl jen bezvolným nástrojem vyšší moci!“

Páter se na chvíli odmlčel. Vypadalo to, jakoby byl nalezl v slovech těchto nějaké uspokojení a jakoby se rozčilení jeho utišovalo. Nebylo

však tomu tak, bylo to jen prosté umdlení všech sil fysických i duševních, po kterém následoval nový záchvat.

„Nesnesu toho,“ počal opět, „cítím, že jsem slabým. Na několik kroků nachází se ode mne a já s ní nemohu ani mluviti, nemohu se jí dát poznati. Ale byl bych v právu, kdybych tak činil, kdybych její srdce snad rozdíral starými upomínkami? Kdož ví, nemiluje-li nyní svého chotě více než tehdá, zda-li mu nezvykla, jak se často stává? Osmnácte let manželství jest příliš dlouhou dobou! Možná, že mne již poznala a nechce mi to ani dáti na jevo, možná, že pohlíží na celou tu dobu před sedmnácti lety jako na skvrnu svého života. Ostatně má dceru, krásnou dceru, není ta dosti pevným pojítkem mezi manžely? I nyní — nechť se s ní těší, to jí snad postačí. Ne, ne, mluviti s ní nechci! Nemohu, nesmím! A přece cítím, že ji posud — — Ne, nevyslovím toho slova. Zneuctil bych je!“

Víno ho rozčilovalo a tyto myšlénky neméně. Ulehl, slyše nějaké kroky na chodbě. Byl to voják, odnášející některé lampičky, takže po odchodu jeho panovalo zde pološero. Obyvatelé mairie pomalu usínali a jen dole na chodbě u vrat zařinčela chvilkami zbraň některého z vojáků, stojících zde na noční stráži. Důstojníci opustili všichni již před dlouhou chvílí zasedací síň a odebrali se do svých bytů. Slyšel řinčení jich palašů, když se rozcházeli. Páterovi utíkal hrozně čas, aniž by toho sám věděl. Ve svém pokojíku byl již asi půldruhé hodiny a přece celá ta doba zdála se mu býti jen třemi okamžiky.

Když kroky vojákovy utichly, vzchopil se opět a znovu přemýšlel. Přestal mluviti, ale na celém jeho počínání viděti bylo, že s něčím v nitru svém zápasí. Zápas ten musil býti hrozný. Páterovi naběhly žíly na čele a vyrazil studený pot. Znovu a znovu se chvěl jako osykový list. Ruce se křečovitě zatínaly, oči byly vypouleny. Statný ten člověk ušlechtilých rysů vypadal nyní jako divoký šílenec.

Trvalo to chvíli, hrozný to pro něho čas.

Běhal po malé jizbě jako zvíře uzavřené v kleci a nemající dosti odvahy, aby se pokusilo o uniknutí z ní. Otevřel okno a nechal na sebe vanouti studený noční vzduch, aby ochlazoval jeho rozpálené čelo. Bylo odtud viděti do průjezdu, k vojákům, kde kmitala špinavá olejová lampa. Nějaký kyrysník ve svém dlouhém bílém plášti stál opřen o zeď na úzkém dvorku a zpíval si pro sebe domácí písničku, nemaje ovšem ani zdání o tom, že může míti posluchače. Nikdy neposlouchal slovům neumělé, znárodnělé písně páter bedlivěji, než dnes, při všem tom svém rozčilení. Vrhl se na poslouchání, jakožto na jedinou věc, která ho může poněkud vytrhnouti z těch trudných myšlenek, z toho těžkého zápasu v srdci a hlavě. Voják zpíval měkkým hlasem:

Již se do konce oddávám,
lásce se volně poddávám,
v té chci do smrti trvati,
láskou lásku milovati.

Vím, že kde láska, tu Bůh jest,
kde láska, tu jest všecka čest,

bez lásky není věrnosti,
s láskou jest vždy všeho dosti.

Kde láska, tu i upřímnost,
kde upřímnost, tu i vlídnost,
bez lásky láska umírá,
s láskou jest čest, též i víra.

Věrně činí, kdo lásku má,
falešný ten, kdo jí nemá,
láska dvě věci spojuje,
v jedné se nic nelosuje.

Nerozdvojím srdce mého,
chovat budu lásku jeho,
dokud sám Pán Bůh v nadbytku
zanechá mne v mém příbytku.

Na to utichl a počal procházeti se po dvoře. Páter přivřel okno, aby ho voják snad nespatřil. Na čele stály mu nyní krůpěje studeného potu. Setřel je a zamyslil se znovu.

„Ano, má pravdu ta píseň! Proti lásce není boje!" oddychl si z hluboka.

Stanul znovu u okna. Voják zmizel v průjezdě. Páter tedy zavřel nyní úplně okenice a octl se tím opět ve hluboké tmě.

„Nechť se stane cokoliv," pravil mužně, „jsem odhodlán. Nemohu se přemoci, musím s ní mluviti! Ostatně nalezá se vše v rukou osudu! Vzhůru, boj je skončen! Kněz a člověk, jeho povinnosti a lidské zákony podlehly, touha zvítězila. Děj se vůle boží, káže-li to on, a proti ďáblu jest opět člověk příliš sláb, než aby mu mohl odporovati."

Počal přecházeti dlouhými kroky po své malé jizbě, přemýšleje nyní již v jiném směru. Kde nachází se asi uzavřena choť plukovníka Leclerca? Pamatoval se nyní, že profós volal něco o čísle jedenáctém a dvanáctém. On sám měl nade dveřmi pokojíku číslo osmnácté, podle něhož byt svůj nalezl v té směsi křivých a tmavých chodeb. Nemohlo to tedy býti tak daleko. Na této chodbě to však přece býti nemohlo, poněvadž by byl musil slyšeti lomoz, když vedl profós obě dámy. Nepamatoval se však na nic.

Rozsvítil svíci, připravenou na stole, a viděl zde yorkskou šunku. Napadlo mu, že má hlad, nemohl však vpraviti ani kousek do úst. Chopil se láhve s vodou, stojící také zde a vypil asi tři sklenice. Pak teprve pojedl. Nyní zdál se býti již spokojenějším. Jednou rozhodnut, nemyslil dále na předešlý zápas a budoucnost ležela před ním příliš tmavá, než aby na ni pomýšlel, aby se jí těšil, nebo se jí bál. Také ztratil skorem úplně již své divoké vzezření a byl to opět na pohled ten klidný, při tom však mírně veselý kněz s aristokratickou tváří, jemuž se vždy obdivovaly všecky dámy, v kterékoliv garnisoně se nacházel. Byl to pravý vojenský kněz, statný, s přímým držením těla, nenucenější v chování než jeho soudruhové nevojáci, a při tom pří-

větivý a dobrý. Neměl v celém pluku nepřítele a sám plukovník, ačkoliv ho nemiloval, jako vůbec nikoho, raději se mu vyhýbal, neopovažuje se jednati proti němu, poněvadž znal jeho oblibenost.

Převlekl se s pečlivostí mladíka, jenž má se ubírati za tajemným milostným dobrodružstvím a pak vyšel na chodbu. Kmitala se v jednom jejím ohybu jediná lampička s červenavým světlem. Visel zde veliký Kristus na kříži a tomu neosmělili se vojáci odňati denní tuto oběť, zřízenou snad odkazem nějakého zbožného maira městečka Lagny. Šel tiše a zastavil se u prvních dveří. Bylo to číslo devatenácté a také na tu stranu musil by blížiti se vratům, kde stála stráž. Dal se tedy opět nazpět. Nalezl číslo sedmnácté, na druhých dveřích šestnácté. Chodba zde opět se zahýbala a v ní panovala úplná tma. Hmatal tedy po stěně a nalezl jedny dvéře. Šel dále a teprve nyní viděl opět druhou lampičku. Zase dvéře, nyní třinácté číslo. Na temné oné části chodby, již byl právě prošel, musily tedy býti dvoje dvéře. Nyní však stál zde na konci celé chodby a nahoru vedly schody do prvního poschodí.

Po celé mairii se nic nehýbalo. Za jedněmi dveřmi — byla to šestnáctka — zaslechl chrápání některého důstojníka. Schody byly tmavy a páter vzal tedy onu druhou lampičku, aby si posvítil. Vystoupil šťastně a stál nyní u čísla dvanáctého. Posavad kráčel pevně, beze strachu, ale nyní počal se chvěti. Srdce bušilo v něm tak silně, že se bál, aby ho neprozradilo. Každý šust zdál se mu býti hrozným hlomozem. Shasil svou lampičku a nalézal se v úplné temnotě.

Nyní zdálo se mu, že vidí ve skulině dveří před sebou paprsek. Shýbl se a díval se bedlivěji. Neviděl však ničeho. A přece se mu tak zdálo znovu. Ano, je tomu tak. Bdí snad madame nebo jest to noční lampa?

Tichounce zaklepal a přece se mu zdálo, že slabounký ten zvuk zaburácel takořka po rozsáhlé staré budově, že musil probuditi každého z nejtvrdšího spánku. K velikému svému podivení neslyšel však ničeho; než ani v komnatě neozval se žádný šramot, žádná známka lidského života. Vše zůstávalo tak klidno a tak pusto, jako před tím. Jen vítr skučel a třásl slabounce okny na chodbě, že vyluzovaly skelné tabule podivné drnčivé tony.

Madame asi spí.

V témže okamžení opouštěla pátera ona tak pracně nabytá odvaha. Madame spí, jeho Eva spí! Unavení ji přemohlo přese všecku smutnou budoucnosť, jaká jí nyní nastává, zítra již. O to, že by ji usmrtili, se nebál, ale to zajetí, to utrpení, než se skončí neblahá válka, což na vzdor tomu, že spojené armády stojí před samou Paříží, může ještě dlouho trvat! Věřil nyní více než kdy jindy v geniálnosť Napoleonovu a nenapadalo mu ani, že by veliký tento mužík mohl kdy padnouti, že by se mu nepodařilo vyhnati konečně i ty obrovské spousty cizích žoldnéřů ze své Francie. A jedna z těchto armád povleče krok za krokem ubohé ty dvě ženy s sebou, nechá je strádati, zakoušeti všecky ty nepříjemnosti války anebo, což horšího, pošle je docela na nějakou pevnosť v Rakousku, do temných kasemat.

Eva spí, nepoznala ho tedy! Její srdce nepojalo té předtuchy, jako jeho, snad dávno naň již zapomněla. Mluvil a neznala ho, ona,

jíž tak se líbíval zvuk jeho hlasu! Ovšem, sedmnácte let! Nač rušiti její mír?

A opět a opět zápasil páter sám v sobě. Opět takový nával různých myšlének, opět tolik důvodů i námitek. Nemohl již toho vydržet.

„Ještě jednou zkusím,“ rozhodl se konečně s bouřlivě tlukoucím srdcem, „a ne-li, pak . . .“

V rozčilení zaklepal tentokráte silněji.

Jedna, — dvě vteřiny. Nic. Trvalo to již chvíli, jak se mu zdálo.

V tom někdo sáhl na kliku.

Dvéře se pootevřely, celý příval paprsků světla padl na chodbu. Páter byl jako oslepen a zavřel oči. Ale v témž okamžiku chopila ho již teplá ruka.

Páter otevřel oči. Před ním stála v osvětleném pokoji jeho Eva, madame Leclerc, šeptajíc mu:

„Věděla jsem, že přijdeš! Čekala jsem! Poznala jsem tě ihned!“

Vtáhla ho do pokoje a zavřela opět dvéře.

„Buď mi vítán!“

Vrhla se mu nenuceně a bouřlivě na prsa, vášnivě ho líbajíc.

V.

Páter líbání toto mimovolně opětoval. Musil opětovati, byl k tomu nucen i přes vůli svou.

Trvalo to dlouhou chvíli a posud stáli tak u dveří nemluvíce slova. Pohledy jich byly výmluvnější. Hřížily zraky své v sebe, jakoby se chtěli podívati jeden druhému až do duše.

Konečně pustila madame pátera ze svého objetí a vedla ho ku stolu, uprostřed prostranné jizby, na němž stál dvouramenný svícen. Páter usedl do křesla a choť plukovníkova podle něho na pohovku.

Nemluvil, jsa teprve nyní jaksi na rozpacích, a rozhlížel se po komnatě. Madame držela ruku jeho stále ve své.

„Divíš se, není-li pravda, můj Otto,“ začala konečně, „mému vězení? Jsem úplně spokojena. Ani u svého manžela neměla bych tak pohodlné zařízení. Zde se cítím více na svobodě než u něho. Ani mne nezavřeli, jakoby věděli, že někoho čekám, kdo jistě musí přijíti, a tím někým jsi ty, můj drahý! Nezklamala jsem se v tobě.“

„Kde máš svou dceru, Evo?“ tázal se páter, nevida této nikde.

„Spí ve druhém pokojíku, jejž určili za naši ložnici. Usnula, ubohá, namáháním dne na smrt unavena. Já však necítím ani nejmenší slabosti na sobě od té doby, když jsem tě dnes večer uzřela, když jsem tě opět slyšela mluviti. Vidíš, že zůstala jsem posud tak oblečena, jak jsme přijely, čekala jsem tě již dávno. Počala jsem se již strachovati, že mne nechceš více viděti, že mne snad proklínáš, i s osudnou náhodou, která nás svedla po tolika letech rozloučení. Proč ale říkáš, kde mám ‚svou‘ dceru, proč neřekneš spíše ‚naši‘ dceru?“

„Naši dceru!“ vzchopil se páter prudce. „Co mluvíš, Evo! Naši dceru?“

„Ano, vždyť jest Aurea dítětem — tvým!“

„Mým!“ zvolal páter polohlasem a zavrávorav klesl opět do křesla.

„Tedy mým?“

„Ano, tvým!“

„Ne, ne, Evo, lžeš! Není možná!“

„Nelhu!“

„Vždyť jsi mi psala, že naše dcera zemřela, že zemřela týden stará!?“

„Utiš se, Otto, vysvětlím ti vše!“ mluvila madame rychle. „Zůstaň klidným, nerozčiluj se! Nespůsob poplach, všeho se dovíš! Učinila jsem tak, nevědouc ani vlastně proč to činím. Ostatně slyšel jsi, že je Auree šestnácte let, vyřkla jsem to před plukovníkem — —“

„Neslyšel jsem ničeho.“

„Ah, ano, ty jsi klesal již do mdlob a smysly tě opustily. Myslila jsem však, že jest to přirozeným následkem mé výpovědi. Tak dlouho jsem věřila již tomu, že se buď na mne hněváš, nebo mnou povrhuješ, neb konečně, že jsi na mne již úplně zapomněl! Šestnácte let nedostala jsem od tebe žádných zpráv a vzpomínala jsem přece tak často na tebe! Mohu říci směle, že jsem tě nepřestala milovati. Můžeš to snad viděti, tušiti z každého mého slova. Mohu říci, že jsem se divoce zaradovala z tvé mdloby, poznalať jsem okamžitě z toho, že jsi na mne nezapomněl, že ti nejsem lhostejnou ani po tak dlouhé době. A nyní tě opět mám, Otto, můj Otto!“

A bývalá milenka vrhla se nově nalezené lásce své znovu do náručí, pokrývajíc celou tvář páterovu ohnivými polibky. Byla to tygřice ve své divokosti. Z očí sálal jí oheň, rty její byly žhavy, polibky omamující. Nadra dmula se bouřlivě, ruce svíraly, jakoby byly ze železa, pátera ve své objetí. A páter zapomněl v jejím náručí na celý svůj uplynulý život, na celý svět.

Byla to chvíle, jíž přáno je jen málo lidem a to jen vždy jednou v celém jich žití.

Najednou vytrhl se páter s napjetím všech sil z toho těsného objetí volaje, jakoby procitl z hlubokého sna k jasnému vědomí:

„Kde jest má dcera? Ukaž mi ji! Nechť přijde sem, abych ji objal, abych ji políbil, jí požehnal. Kde jest Aurea?“

Chtěl spěchati ku dveřím ložnice. Eva se postavila rychle před něho a zadržela ho.

„Tiše, pro boha, tiše!“ zaklínala ho. „Nebuď jí, nech ji spáti! Neruš jejího míru aspoň ještě dnes! Neví ničeho, myslí, že plukovník, můj choť, jest pravým jejím otcem! Netuší posud ničeho ani zdáli, právě jako plukovník. Musíme se dříve uraditi ohledně toho. A posud ani sám ničeho nevíš, je potřeba vše ti vysvětlit!“

Vedla pátera zpět k pohovce a usedli nyní opět. Madame opřela se o jeho rameno pevně ho svírajíc, a počala mluviti:

„Nechci ti vyčítati, Otto, že jsi mne tehdáž opustil tak náhle, nedav mi ani s bohem, bez rozloučení, v mém tak smutném stavu tehdejším. Věci ty jsou dlouho přetrpěny a list tvůj ze Štrasburku, jakož i pak z tvého domova mi valného vysvětlení nepodaly. Proto přece jsem ti vše odpustila, ba milovala jsem tě ještě více. To tajemné zmizení tvé bylo po romantické mysli ženy a sebe věcnější, realnější důvody by mne

byly nepřesvědčily, že jsi jednal rozumně, jak praví svět v podobných případech. Jak jsem ti mohla uvěřiti, když jsi mi psal, že odcházíš z Paříže pro nedostatek peněz! Nebylo to možná, k tomu jsi stál u mne příliš vysoko, než abych tě měla za schopna takové nízkosti. Hledala jsem příčiny jinde a myslila jsem stále na tebe, jak jsi nešťasten, že jsme se sešli tak pozdě, kdy již nebylo pomyšlení na lepší budoucnosť. Jen o dvě léta dříve kdybych tě byla poznala! Nyní nezbývalo nic, než čekati, co nám přinesou budoucnosť a osud náš, tolikráte námi proklínaný i oplakávaný. Leclerc byl tenkráte, brzy po tvém odchodu, povýšen za nadporučíka. Měl z toho velikou radost, hlavně z té příčiny, že nyní budeme moci sobě přilepšiti, a těšil se jako dítě na den, který mu přinese syna. Litovala jsem ho, vidouc ho tak dobrého, a nic netušícího a přece jsem ho milovati nemohla. Trpěla jsem ho podle sebe, jako trpíváme oddaného sluhu, kterého rádi nemáme, ale o kterém víme, že jest schopen život pro nás položiti, že jest věrným jako pes, že pracuje u nás do únavy za pramaličkou odměnu. Jest v tom kus lidské pohodlnosti. Leclerc mi důvěřoval při tom slepě, jak víš z mnohých případů. Nestalo se však dle jeho přání, dostali jsme dceru, rozumíš, Otto, my — ty a já — dostali jsme dceru. Podle běžného tehda zvyku hledali jsme latinské jméno. Leclerc nazval ji Aureou, neboť byla opravdu pro něho zlatým pokladem. Smířil se s ní ihned, na syny o synu zapomněl a žil nyní pro Aureu. I já byla jsem spokojenější, Aurea byla podobná mně a i poslední má obava zmizela."

Madame silně oddechovala, vypravujíc velmi rychle. Nyní si na chvilku odpočinula, přerušivši vypravování. V každém tom slově jejím bylo viděti pravou její francouzskou, ba více — pařížskou povahu. Jistý francouzský spisovatel praví, že vezmeme-li za positiv ženu vůbec, jest Francouzka komparativem a Pařížanka superlativem ženské povahy. Vášnivá, lehkomyslná, popudlivá, lehko zapomínající a snadno vzpomínající, schopna žertu a smíchu i v nejkritičtějším okamžiku života jest Pařížanka.

„Jediná okolnost kalila Leclercovo štěstí," mluvila dále, „a tou byla stálá churavost našeho děcka. Rozumí se, že i já byla jsem tím velmi znepokojena, vždyť jsem ji tak milovala a miluji v tomto okamžení snad více než kdy jindy. Byla to živoucí upomínka na tebe po těch celých šestnácte let. Onemocněla však brzo povážlivě a myslili jsme oba dva, že již ani rána nedočká. Tehdá psala jsem ti onen list, který tě došel již do klášterních zdí. Psala jsem ho pro každý případ a oznámila v něm již předem smrť Aureinu. Chtěla jsem i v nejpříznivějším pádu věděti, jak bude zpráva tato na tebe účinkovati. Jsi-li bídníkem, myslila jsem — neboť v dlouhých bezesných nocích napadaly mne mnohé pochybnosti, kterých jsem se při nejlepší vůli ubrániti nemohla — snad mi ani neodpovíš, a odpovíš-li, budou slova tvá chladná, nesrdečná. Máš-li mne však posud stejně v mysli, jako jsi mne měl v Paříži, bude to pro tebe hroznou ranou, která tě snad vytrhne z kláštera, jenž mi byl tak protivným. Představuji si klášter vždy jen jako vězení a nyní jsi v něm úpěl ty, osoba na světě mi nejdražší, štěstí mého žití. Napadalo mi, že odejdeš, že se vrátíš do Paříže, abys

mne i sebe potěšil, že zde nalezneš si zaměstnání, že vstoupíš snad do vojska, že učiníš vše, abys mi mohl dlíti na blízku, abychom mohli vésti zase ten život, jako v malém hôtelu v rue Tournon. Nestalo se však to ani ono. Psal jsi mi list dlouhý, plný útěchy, plný však opět vlastního žalu, ale z kláštera jsi nevystoupil. Zaklínal jsi mne, abych nyní, kdy sám bůh zmařil poslední stopu poměru našeho, který jsem nepokládala a nepokládám posud za hříšný, nerušila dále tvého pracně nabytého jakéhosi poklidu. Aurea však žila. Zatím co matka psala neznámému otci jejímu v daleké cizině zprávu o její smrti, přestálo dítě nejnebezpečnější krisi a takořka znovu ožilo. Než jsi dostal můj dopis, byla Aurea již opět zdráva a vzbuzovala nejlepší naděje. Psal jsi mi však, že nepřijmeš dalších listů ode mne, že je pošleš zpět neotevřeny, že mi neodpovíš více. Nevěřila jsem tomu a psala jsem znovu. Opravdu, po dlouhém čekání přišlo psaní neotevřeno nazpět. Nemohla jsem ani uvěřiti svým zrakům, nemohla jsem uvěřiti tomu všemu a psala jsem znovu, ale opět se stejným výsledkem. Třikráte jsem psala, třikráte se věc opětovala. Zabředl jsi již asi příliš do řeholního života, aby pouhé psaní vzdálené ženy mohlo v tobě vzbuditi nějakou zvědavost."

Páter tiše poslouchal, svěsiv hlavu na ruce. Chvílemi se chvěl, chvílemi pozvedl poněkud hlavu, aby se podíval při vypravování do očí Eviných.

„Nebylo tomu tak, jak myslíš," počal teprve nyní mluviti tiše a z počátku jako ve snách. „Mnoho ti musím vyložiti také já. Nevíš, jaký hrozný zápas musil jsem podniknouti, než jsem spřátelil se s myšlenkou, že ty máš býti mou, jako opět, když jsem se měl od tebe odloučiti na vždy, jak jsem se domníval. Vy Francouzi neznáte podobných zápasů, neboť jste mnohem lehkomyslnější, mnohem snadněji všem dojmům přístupni, než my Slované, zvláště pak Čechové a mezi námi hlavně lidé vzdělanější. Vy máte ráz národu jižnějšího, než skutečně jste, my opět severnějšího a to opět více, než skutečně jsme. Nevím opravdu posud, po mnoha letech o tom přemýšlím, jak jsme se vlastně seznámili, jak známost naše pomalu a přece srázně rychle stoupala. Byla jsi první žena, kterou jsem počal ohnivě milovati a byla jsi — vdaná. Příležitost byla, vojenské zaměstnání tvého choté poskytovalo nám jí dosti, dále jsme bydlili pod jednou střechou, na stejné chodbě, podle sebe, a příležitost dělá vše. Klesli jsme, dopustili jsme se nevěry na tvém manželi, nevědouce ani oba, kterak se to vlastně stalo. Výčitky svědomí byly u mne hrozny. Ty jsi je však umlčela brzy, vysmála jsi se mně, svému choti, celému světu, a konečně podařilo se ti přemluviti i mne, upokojiti mne. Tvé slovo bylo mi svatým, věřil jsem ti slepě, nechť jsi mluvila cokoliv. Láska zaslepuje. Uznal jsem, že nemůžeš poručíka Leclerca, muže, čítajícího již přes čtyřicet let, milovati. Bylo ti něco přes osmnácte let, nacházela jsi se, jako já, ve květu mládí. Poručík vytrhl tě z tvé chudoby, jak jsi mi vypravovala, obklopil tě vším pohodlím, jež mu z jeho skrovné služby sehnati bylo možno a měla jsi při tom při všem naději, že se vám povede čím dále, tím lépe. Tím však, že mohl s tebou žíti, bylo mu všecko zaplaceno, jak jsme soudili ty a já. Musil jsem uznati, že za

trochu toho jídla jest příliš velkou odměnou ten tvůj smutný život po jeho boku. Uznával to i sám."

„Uznával mnohokráte," vzdychla madame.

„Větší ještě boj nastával mi," pokračoval páter po krátkém oddechu, neboť byl mluvil zvláště ke konci velmi rychle, „když mi konečně docházela ta skrovná částka peněz, která byla mým vlastnictvím, a já brzo musil očekávati den, který mne najde v širé Paříži bez jediného sou. Byl jsem na vahách, co mám činiti. V časech těchto, které zavládly od zrušení království, bylo snadno cizinci dosíci v Paříži nějakého místa, neboť vlastní synové Francie krváceli na různých bojištích a každý, kdo nosil zbraň, hleděl na druhého jako na člověka nižšího, jak je tomu dosud. Mohl jsem také vstoupiti do vojska, ale tím bych byl přeťal veškeré spojení svoje s domovem, čehož nechtěl jsem učiniti. Zápas, který ve mně povstal, byl krutý. Znovu a znovu napadalo mi, že jsem se prohřešil na tobě, na tvém choti, na vašem rodinném štěstí. Bál jsem se pohledu na své dítě, bál jsem se prozrazení ve chvíli té, připadal jsem si býti hrozným zločincem. Zkusil jsem nesmírně v těchto úvahách, které plnily mé bezesné noci. Konečně jsem se rozhodl aspoň poněkud vše napraviti, přičiniti se dle možnosti k tomu aneb aspoň dále nežíti tak, jak doposud. V Paříži však, v jednom domě s tebou, nebylo možno žíti jinak. Svou láskou porážela jsi všecky mé důvody. Chtěl jsem se odstěhovati na jiný konec obrovského města, zmizeti tobě a pozorovati tě z ústraní, těšiti se jen občasným pohledem na tebe, zprávou o tobě, o svém dítěti. Když jsem však úmysl svůj dále zpytoval, poznal jsem, že nejsem povahou tak ocelovou, jaké by k tomu bylo zapotřebí. Poznal jsem, že bych ve slabé chvíli, snad hned poprvé, opět se ti musil objevit, opět tě zlíbati, slyšeti slovo lásky od tebe. Nebylo pomoci, musil jsem pryč, domů, kde bych snad nejlépe na tě trochu pozapomněl a vytrhl se z těch trudných myšlenek, které mne v Paříži neustále skličovaly. Potřeboval jsem známých a potřeboval jsem opět klidu. Rozhodl jsem se pro tichý piaristský klášter, na jehož gymnasiu jsem vystudoval a do jehož semináře umínil jsem si vstoupiti. Avšak měl jsem ti to říci, měl jsem tě připraviti na rozchod, měl jsem se s tebou rozloučiti. Řekneš snad, že zmizev náhle, připravil jsem ti krutou bolesť. Já však myslím, že to bylo lepší než týden, den, hodina loučení."

„Tehdáž jsem toho vskutku neuznala," podotkla madame s povzdechem. „Nyní ovšem spíše!"

„Mohu říci," mluvil dále páter, nevšímaje si její poznámky, „že cesta z Paříže byla velmi těžká. Peněz jsem měl jen právě tolik, kolik mi asi mohlo stačiti na cestu do kláštera, aniž bych musil žebrati. Večer opustil jsem ten skrovný dům, kde užil jsem tolik šťastných chvil a prožil tolik duševních zápasů. Opouštěl jsem jej se slzami v očích. Poslal jsem ti poslední políbení Neviděl jsem tebe po celý ten den a měl jsem aspoň uspořeno své tajné loučení. Bylo by mne to snad přemohlo. Vlekl jsem se ulicí. Hôtel zmizel mi konečně z očí. Svůj cestovní vak měl jsem již u krajana na druhém břehu Seiny. Nevěděl nic, proč odcházím a horšil se na mne, že nehledám zde aspoň pro zimu zaměstnání. Bylo to na podzim a cesta hrozně špatná. Až

do Meaux musil jsem se silně přemáhati, abych se neobrátil a nespěchal opět k Paříži. Často dalo mi to veliké práce a vlekl jsem se jako hlemýžď. Teprve z Meaux dal jsem se do rychlejší chůze, což trvalo až do Štrasburku. Zde jsem ti odeslal list, napsaný již v Paříži, a nyní již s částečně lehčím srdcem spěchal jsem k domovu. Po mnohém namahání a strádání, v němž jsem nejednou myslil, že již podlehnu, dorazil jsem do kláštera, kdež jsem byl vlídně přijat. Pak přišel tvůj list, v němž mi vyčítáš můj odchod. Byl bych hned uprchl opět k tobě, kdyby mne bylo již nevázalo dané slovo a kdybych byl neměl na sobě již řeholní oděv. Zdržel jsem se, ale odepsati, vyvrátiti tvoje námitky jsem musil. Na to přišel druhý list se zprávou o smrti našeho dítěte. Evo, nikdy nepochopíš mého tehdejšího žalu! Konečně přece jsem se spokojil myšlenkou, že v tom byla vůle boží, proti níž nesluší reptati. Utišil jsem se, konejšil i tebe a brzo přemohl jsem se i tak dalece, že jsem ani nerozbalil listy přišlé od tebe. Stálo mne to ovšem velikého namahání, zůstal jsem však přece vítězem. Konečně jsi úplně umlkla a já neslyšel o tobě po celých skorem šestnácte let. Čas je velikým lékařem a já stal jsem se i veselejším, vzpomínaje však velmi často na tebe, žije s tebou takřka stále v myšlenkách. Zvolil jsem si úmyslně život hodně těkavý, život vojenského kněze, abych žil stále v rozmanitosti, mezi veselými druhy a nyní po více než dvanáctiletém plahočení se světem, nalezl jsem tě konečně znovu.“

Páter políbil něžně ruku Evinu, načež svěsil hlavu.

„Kde jsi byl všude po celý ten čas?“ tázala se ho. „Byla jsem s Leclercem, jenž během času postoupil na plukovníka, také v mnohých taženích.“

„Byl jsem v bitvě u Slavkova, v bojích u Aspern a Wagramu, v bitvě u Lipska.“

„Všude v taženích, kde jsem byla s Leclercem také já. Po celý ten čas žila jsem jen pro Aureu. Střežila jsem ji jako zřítelnici svého oka, neopouštěla jí ani na chvíli, i v dobách nejpohnutějších. Právě tak i Leclerc, který tímto spůsobem získal si pomalu aspoň mé soustrasti. Tak se stalo, že Aurea, vychovaná přece ve hluku vojenských ležení, obklopena stále četnou společností důstojníků, zůstala posud nevinným dítětem. Neví skoro o světě, poněvadž jsem se vždy střežila, seznámiti ji předčasně s ním. A nikde nám nepopřála náhoda spatřiti se, až zde, takořka opět v Paříži! Otto můj, budeme opět šťastnými, jak jsme bývali — —“

V tom bylo slyšeti na chodbě nějaké kroky. Byly dosti tiché, ale v noci bývá dvojnásob slyšeti. Nyní se zastavily.

„Někdo stojí u dveří do ložnice!“ šeptala madame uděšena.

„Tiše, tiše,“ volal páter, a mezi zuby prodralo se: „Plukovník! Mohl jsem si to hned pomysliti.“

Ve dveřích, vedoucích z chodby do ložnice, zahrčel klíč.

„Jdi tam a chraň dceru před ním!“ pravil nyní rychle, tichým hlasem k madame. „Vezmi svícen a dvéře sem nech přivřeny! Jednej opatrně, bude nám to na každý spůsob prospěšné.“

Hned na to vstoupil někdo do ložnice zároveň s madame, vyplnivší dříve mžiknutím oka věrně rozkazy páterovy.

VI.

Opravdu, byl to plukovník. Páter poznal ho hned při prvním slově, které promluvil.

„Mívám ve zvyku sám kontrolovati své důstojníky," pravil po jednoduchém pozdravu a přetvařovaném podivení ihned, aby poněkud vysvětlil svou pozdní návštěvu. „Stává se mi často, že místo služby pohodlně spí, ale zde nalezám místo důstojníků náhle jen choť svého francouzského kolegy."

Byla to lež, lež tak špatně promyšlená, že každý musil viděti za ní hned jiný úmysl. K tomu pak ten křečovitý plukovníkův smích, při němž krev stydla.

Madame neodpovídala.

„Připadl jsem však po dlouhém přemýšlení na dobrý prostředek," pokračoval plukovník s malou přestávkou, v níž asi čekal odpověď. „Aby se mi nemohli toulati, dávám, kde jen poněkud je možno, stahovati klíče, abych se mohl časem přesvědčiti, spí-li skutečně. A tak bylo i dnes. Odpusťte, madame, že rušil jsem váš noční klid. Nevěděl jsem, v kterém čísle se nacházíte, a zde jsem měl též klíč od čísla jedenáctého."

Páter by byl chtěl vsaditi svou hlavu, že si dal plukovník klíč ten sám zvláště dodati; o stahování klíčů nemohlo býti ani řeči. Plukovník byl spleten mlčením madame a mluvil sám proti sobě, povídaje opak toho, co byl řekl dříve.

Madame Leclercová opět neodpovídala, zůstávajíc státi se svícnem v ruce uprostřed pokoje před plukovníkem.

„Odpusťte tedy," počal znova, „že jsem vás vytrhoval. Ostatně vidím, že bdíte, madame! Proč nespíte?"

„Nemohu!"

„Nuže, je-li tomu skutečně tak, pak dovolíte mi snad, abych bděl chvilku s vámi. Křesťanská povinnost velí, abychom navštěvovali vězně," chtěl žertovati plukovník, „a mimo to neměl jsem již dávno příležitosti, abych se mohl opět trochu pobaviti se vzdělanou dámou. Dovolíte mi, abych se posadil?"

„Což mne žádáte o dovolení, pane plukovníku? Vždyť jsem vaším vězněm a vy zde neobmezeným velitelem!" promluvila teprve nyní madame, vzpamatovavši se poněkud z prvního překvapení, které nebylo malým.

„Vzhledem k vám zajisté nejsem tak neobmezeným pánem, jak si myslíte. Má neobmezenost ohledně vás, madame, jest jen jednosměrná."

„Jak to, pane plukovníku?"

„Jak? Nechci se chlubiti, madame, ale mohu vám říci, že dnešní noci leží vaše svoboda jedině v mých rukou. Zmizíte, prchla jste, kdož se na to ptá? Protokoly se zahodí a z mých důstojníků mne nikdo udávati nebude. Věc taková nestojí ani za to a výmluv je vždy celé množství na snadě."

„Nuže, pusťte nás tedy! Co vám právě na tom záleží, abych byla smýkána někde před vojenskými soudy a po rakouských pevnostech?"

„Vy žertujete, madame! Avšak, postavte ten svícen na stůl a přisedněte poněkud. Snad by mi bylo možná, něco pro vás učiniti.“

„Jest to má nejvřelejší touha, abych opět brzy nabyla ztracené svobody. Nebojím se tak ani o život, ale ztráta svobody, snad na dlouhý čas, mne děsí.“

„A já bych byl šťasten, kdybych k vyplnění přání Vašeho mohl přispěti, aniž bych si tím připravil výčitky svědomí!“

„Hahaha, pane plukovníku, vy máte ještě svědomí?“ usmála se madame. „Ani bych toho ve vás nehledala.“

„Chci říci cit pro povinnost, pro poslušnost k rozkazům, což je skoro jedno!“

„Ah, tak!“

Nastala chvíle mlčení.

(Pokračování.)

Kus jižní Moravy.

Líčí

Jan Herben.

III.

Vyjeď z dědin „hanáckých“ k východu, octneš se mezi Slováky. Ba ještě lépe řečeno: Kamkoli se z Hodonína obrátíš, všude jsi na Slovácích. Totiž mezi oněmi zdravými, vášnivými a tvrdošíjnými lidmi, o nichž se na Hanácích říká: „Zabi Slováka a uteče ti do Uher!“ Tak tuhý život mají. Do Uher ovšem také není daleko.

Na Hodonsku i na Břeclavsku jsou Slováci, ale nesrovnává se s pravdou, aby všady Slováci byli „jednací, jako by jich bola mala jedna máci.“ Slováci na Břeclavsku liší se od hodonských ne tak řečí jako krojem a především povahou. A nazval-li bych celé Břeclavsko i Hodonsko krajem nejkrásnějších lidí na Moravě i také nejkrásnějšího kroje, myslím při tom hlavně přece na Břeclavsko, na Slováky v červených gatích. Tento maličký úlomek moravských Slováků, táhnoucí se z Moravy do Rakous, slove Podlužáky.

Slováci hodonští, kteří totiž žijí dílem severněji od Hodonína, dílem táhnou se po silnici slavkovské k dědinám „hanáckým“, slovou Horňáky. Tito Horňáci nosí modré gatě, ať zatím všech jiných rozdílů pominu.

Zastavme se u Podlužáků. Název obyvatelů Podlužáci a název kraje jejich Podluží, i vzdálenějším krajanům málo známý, není ani ve vlastních hranicích Podlužákův ustálen. Ptejte se Břeclavanů, kteréže osady oni počítají k Podluží čili dle zdejší výslovnosti k Poduží? Řeknou vám, že Lanžhot, Kostice, Tvrdonice, Týnec, Hrušky, Novou Ves a Prušánky. Lanhočané přibírají k nim ještě Mikulčice, Těšice a Lužice u samého již Hodonína, ale sebe (Lanžhot) z počtu jich vynechávají. Ve Tvrdonicích „Podužák“ je přezdívkou. V Lužicích konečně,

nejkrajnější osadě k Hodonínu, nepřiznávají se k Podužákům, kterýž název patří dle nich toliko všem osadám mezi stokem Moravy a Dyje ležícím, tedy i na Starou Břeclavu a snad i Lanštorf u Podivína se vztahuje.

Jméno Podluží*), Podužíí, odvozuje se ode dvou bývalých velikých rybníků, Nesyty a Písečného, mezi Hodonínem a Lužicemi a od hojných menších rybníčků tohoto kraje, kterým prý za stara říkali luže, slovensky „uže". Nížina tedy slula podužím a její obyvatelé Podužáky. Odtud arci mají své jméno také Lužice (slov. Užice.) I má pak naše Podužíí na západ dědiny tak zvané hanácké, na sever horňácké a na východ uherské (slovenské).

Na Podluží je krásný život, bující síla individuality kmenové, neporušená ryzosť a čistota všeho, co je národní a co zoveme životem lidu. I příroda strojí se tu půvabněji, zajímavěji a pestřeji než v Hanácích. Pravda, není tu tmavočerných borův ani omšených skalisk, na nichž by hnízdilo dravé ptactvo; není na Podluží divoce romantických partií, na nichž by se hemžili touristé a touristky s vaky a zavazadly, s nyjícími zraky a cituplnými zápisníky v ruce; marně bys na Podluží hledal bystřin se stržemi a vodopádů s hlučícími vlnami, jež skáčí po balvanech v neunavné hře, a nad nimiž malíř štětcem svým natírá rozkošnou tuto hru na obraz pro nejbližší uměleckou výstavu.

Ale není na Podluží ani rovina jako stůl, jako na požehnané Hané, kdež nejvyšší horou bývá domácí práh před selským statkem.

Na Podluží je krásný život! Ty podlužské vršky a pahorky rozskočily se mezi úrodná pole sem tam; jinde seskupily se ve věnce a objímají ves, pole a louky na nížinách, jako když pěknou „partii z kraje" dáš do rámečku; tu zase na vršku jako klobouk s „voničkou" na hlavě zelená se kus vinohradů a po stráni dolů táhnou se hluboké brázdy selských pluhů. Kde se řeka Dyje s Moravou shromážďují v největší vodní poklad Moravy, tam rozkládají se na Dyji, na umělých ramenech jejích a na rybnících divokrásné parky lednické a lesy břeclavské. Pod Lanžhotem lesy podyjské a pomoravské splývají. Podél řeky Moravy táhne se bujný les po nížině, kterou Morava zavždy zaplavuje. Ta místa, kterých voda nezatápí, slovou „hrúdy" a „hrúdky" a v čas zavodnění zvěř na nich hledává útulku. Je jich několik.

A dojem celé této krajiny je tichá, vlídná poetičnosť přírody. Takové je Podluží.

Z jiných míst a vrchů na Podluží je zajímavo jménem svým Pohansko na rakouských hranicích, kdež stojí knížecí lichtenštejnský zámek, Hradisko při roztoku dvou svodnic nedaleko lanžhotského mlýna a Trapík naproti Těšicím při Moravě, kdež se nalezají zbytky starých zdí a jiné starožitnosti.

Osada Týnec leží v písečné nížině a v XV. století bývala tu pevnosť Týnec.**) I není snad bez podstaty pověsť, kterou v okolí vy-

---

*) Prof. F. Bartoš v brněnském „Obzoru" č. 8 počal uveřejňovati o Podužíí a Podužácích velmi podrobný ethnografický obrázek.

**) Od roku 1416 Lanžhot i Týnec byl v rukou Sulíka z Kounic, Žižka tuto táhl do Uher roku 1423.

Děvče ze Staré Břeclavy.

pravují, že prý Žižka hledal Týnec tři dni a když ho našel, „naplul naň a tahnu dál.“

A půjdeme-li z Podluží do druhé části Slováků, do severnější, i tu milá půvabnosť přírody mluví z kraje Horňáků. Vrchy tu a tam jsou porostlé dubovým lesem jak u Bojanovic Dolních, jinde jen menší hájky a remisy stydlivě zdvihají se po stráních. U Hodonína směrem k Dubňanům černá se tmavolistá, rozsáhlá doubrava, náležející císařské rodině, s jeleny, srnami a bažanty. Jinde arci jen šírá pole, zelené louky, sežloutlá vyprahlá pastviska a na pastviskách dvě tři oprchalé vrby třesou hlavami při škarpách, ba někde oko marně pátrá i po předmětu, na nějž by si rádo usedlo jak unavené ptáče na větvičku. Ale jenom na pohled tu prázdno; v pravdě plno života. Rozjedeš-li se nížinou, vyplašíš hejna křiklavých čejek a po jednotlivu stáda vodního ptactva, jež sem z Moravy zaletuje. Z doubravy a z lesů bojanovských rozletují se dravci na lup do dolin. A zajíců všude hojnosť. Někdy zabloudí sem i několik plachých srn, po nichž nastane divý shon v polích. Srny šíleně prchají a vběhnou třeba do dědiny některému sedlákovi na dvůr.

V takové tedy krajině leží Hodonín, Dolní Bojanovice, Mutěnice, Čejč, Hovorany, Dubňany, Šardice, Mistřín a menší dědinky Terezín a Karlín čili, jak lid říká, Terezov a Karlov. I v této krajině bylo několik rybníků, které teď jsou spuštěny a na nichž pěstuje se řepa. Čím dále ke Kyjovu, tím rozdílnější povaha lidu, kroj i mravy.

Mezi Podlužáky a Horňáky není pouze ten rozdíl, jenž výše naznačen, že totiž Podlužáci nosí červené a Horňáci modré gatě. Každému poutníku, který by tuto jen jednou šel, padnou do očí především dědiny.

Dědiny na Podluží jsou méně výstavné nežli „hanácké“. V tom jsou sice podlužácké i horňácké podobny těm hanáckým, že jsou značně lidnaté a rozsáhlé, neboť na příklad Lanžhot nebo Hovorany nejsou menší nežli Kobylí a Pavlovice. I polohou a tvarem svým podobají se hanáckým. Kdežto však hanácké domy jsou zděné, vysoké s okný prostrannými, jich střechy úhledné, kryté červenou „křidlicí“ (taškami) nebo tmavomodrým „bramorem“ a z daleka cestovateli kynou: domy dědin podlužáckých jsou značně menší, starodávnější, s drobnými okénky a vždy ještě slamou pokryty. Najdeš v nich celé ulice pod dochem. A dědiny horňácké čím severněji, tím více ustupují zas ještě podlužáckým svou nevýstavností, starodávností. Zdi jejich jsou větším dílem pichované, dvéře baráků nízké, starosvětské, vrata děravá se špatně otvírají, okénka bys říkajíc dlaní zakryl a na doškových, rozšitých střechách roste netřesk. V chudých chaloupkách nahražuje v oknech tabulku i dvě kus papíru. Kde roste na střeše netřesk, tomu domu blesk boží se vyhne jako někdy anděl vyhnul se u Israelitů dveřím, která byla pomazána krví. Rozeznává se horký hrom, který zapaluje, a studený hrom, jenž zabíjí, ale nezapaluje.

Ostatně od kamene nemůže se stavěti ani v hanáckých dědinách. Kamení tu nikde není. Co kde v nějaké skále se nalámc, stačí sotva do základů. Jinak jezdívá se pro kamení do hor. Na to lanžhotská písnička naráži slovy:

„Lanžhočanů doma není,
jeli do hor pro kamení.
Pro kamení pro široké
pro to dívča černojoké.“

Patrně tedy některé nevěstě na nový dům.

Jestliže však dědiny podlužácké činí dojem menší zámožnosti sedláků a menšího blahobytu, snad i pýchy menší, a dědiny horňácké ještě víc: za to proti hanáckým mají nesmírně zachovalejší, starodávnější ráz, vydávajíce svědectví o někdejším vkusu předkův. Tu před žádným stavením neschází zahrádka, buď „šprlená“ (ze šprlí = latí) nebo „hontová“, to jest plot její se skládá z „hontů“ (větších latí). V zahrádkách těchto pěstuje se na laťových lešeních vinná réva. Když pán bůh požehná, nejedno lešení dá 2 až 4 vědra vína. Víno v zahrádkách dříve zraje nežli na vinohradech. Domovní dvéře obezděny jsou „výstupkem“ čili žúdrem. Z výstupku vejde se do prostranné síně, čistotné a často velmi vkusně upravené, v níž na stěnách za lištnami rozvěšeno jest kuchyňské „nádrabí“. Co v málokterém domě schází, jest švabachem tištěné „Domácí požehnání“, jež visívá v rámci nad domovními dveřmi; největší požehnání ovšem spočívá na domě, z něhož pocházel kněz. Pravidelně shledáte také v síni kříž se Spasitelem, na jehož ramenou je věnec z rozchodníčku. Věnec ten bývá ze dvou polovic. Jedna je za muže, druhá za „malženku“. Rozchodníček, jak známo, stále žloutne a znova rozkvétá. Čí rozchodníček dřív uschne, ten dřív umře. Nejeden otčenášek, nejedna svatá mše sloužená v kostele „za ochranu boží“ souvisí se schnoucím rozchodníčkem v síni. Nechť přelítne váš zrak obličeje žen v lavicích kostelních, když pan farář od oltáře oznamuje, že dnešní mše svatá sloužena bude ke cti a chvále Matky boží Žarošské*) za odvrácení všeho zlého od jisté rodiny — a slza vyprysklá z očí mladé Gajdúškové vám vysvětlí, že muž její náruživě pije, že dnes ulehl a snad zanechá děti nezaopatřené a statek zadlužený. Rozchodníček jeho usychá.

Ze síně na bok vstoupíme do „izby“, k níž ode dvora přiléhá „izbétka“ (přístěnek). Ve většině rodin mívají na obyčejné „bývání“ menší izbu čili „seknicu“ (světnici) s opáčné strany síně, kdežto hrubá izba jest pokojem parádním. Pána vždycky vedou do hrubé izby. Ze síně vchází se přímo na dvůr. U dveří dvorních pak bývají náspia, po nichž se chodí ku chlévům.

Pestrosť a barevnosť, jak dí prof. Bartoš, kterou Slovák všude miluje, jeví se též v úpravě jeho domácnosti vně i uvnitř. Příchozímu do dědin podužských, jmenovitě do Týnce, Kostic a Lanžhota, již z daleka bije v oči pestré malování, jímž stěny venkovní ozdobeny jsou. — Na některých domech kde jaké okénko, třebas okénko jen od komory, opleteno jest pestrým věncem malovaných květin v barvách nejživějších, z něhož sem tam vyskakuje nějaké ptáče nebo jiné zvíře. Tohoto malování hanácké dědiny nemívají ani polovic a domy nové, pansky stavené, vůbec ho pomíjejí. Zvláštní péče Podlužačky věnují

*) Poutní místo Žarošice.

úpravě žebračky. Ta od spodu až do vrchu je s obou stran velmi souměrně vyzdobena nejfantastičtějším malováním. Povážíme-li, že se tyto malby provádějí od ruky, bez šablony, jest se nám věru podiviti zručnosti a obratnosti slováckých malířek. Při zemi kolem zdí táhne se méně nádherná „obrovnávka"; nejen z venčí nýbrž i v síni. Skládá se z několika jen barevných pruhů, třeba červeného, žlutého, světle modrého, hnědého. Na hořejším pruhu přimalují se ozdoby jako krajky. Slováci nedovedou si snad ani „purk" (císařský hrad ve Vídni) představiti bez malování. Kasárnu aspoň naprosto ne; neboť dle jedné táhlé písně od Břeclavy:

„U Dunaja, u Prešpurka, je kasárňa nová,
je od spodu až do vrchu
malovaná celá."

Dle těchto svých názorů pomalují také v kostele kde co možná a škola bez obrovnávky zdá se jim býti „odrabaná jak palírňa", o přeplněných, až křiklavých „božích mukách" ani nemluvě.

V izbě mají tak pestře pomalována lůžka, lávky u stola a truhly na šaty.

Ku tvaru dědin podlužských ještě to dodati mám, že stodoly čili mlaty zhusta stávají krom dědiny v dlouhé řadě. Třeba 5 minut za dědinou. Taktéž lisovny (presúzy) a sklepy, takže některá obec vypadá jako složená ze dvou dílů. Stavěny pak jsou mlaty velice primitivně. Na nizounkých bočních stěnách, kteréž bývají vždy jen ze dřeva, spočívá vysokánská střecha, došky svými v okapu téměř země se dotýkajíc. Vrata umístěna jsou v předním a zadním průčelí. Obilí skládá se pod střechu v pravo a v levo. Seno klade se na lisovnu nebo na hůru domu.

Čím dále jdete za Hodonín, tím menší nádhera, ba za Hodonínem bude vám jako bylo Turgeněvovi, když přišel z Kalužské gubernie do Orlovské.*) Tam „Orlovský mužík jest nevelké postavy, shrbený, zasmušilý, škaredí se, bydlí v bídných olšových chýžkách, robotuje, nezabývá se obchodem, jí špatnou stravu, nosí střevíce lýčené. Kalužský poplatný sedlák obývá prostranné jizby zhotovené z borových tesaných klád, jest postavy vysoké, čistý a bílých lící, hledí směle a vesele... a nosí o svátcích boty." Tak příkrých rozdílův mezi Slovákem záhodonským a Podlužákem není, ale nápadného dost, obzvláště zevnějškem.

Podlužáci jsou vysocí a štíhlí jako jedličky. Podle jich výšky udávají se rozměry nebeské. „Slunce už je na tři Slováky nad západem," říkají lidé hanáčtí, kteří pracují na panském a drába upozorňují, že je čas z práce jíti domů. Při tom jsou postavy pružné, obratné, mrštné jako struny. „Tuzí to paholci," zvolal by byl Samo Chalúpka, pohleděv na tu podlužskou chasu. Obličeje mají snědé, hrající výrazně, vlasy havraní nebo hnědé, hrdlo táhlé a hlavu ušlechtilou.

Ti nejsevernější Slováci za Hodonínem (— zdali ještě těm smí se říkati Horňáci, nevím —) jsou též vysokých postav a dobře souměrně rostlí, ale málo kdy jinak nežli suší, chudí, kostnatí a v obratu

*) Viz obrázek Chor a Kalinyč v „Lovcových zápiskách".

Šohaj ze Staré Břeclavy.

váhavější. Ohryzek na táhlém hrdle mají vystouplejší, což by svědčilo dle zdejšího domnění o tom, že jsou větší zpěváci. Obličeje mají bílé, světlé, oči modré nebo sivé, vlasy kaštanové, plavé, bílé. Celkový dojem obličejů mdlejší nežli na Podluží. Nápadno je na prvním potkání, že tu převládají blondýni, na Podluží bruneti a to muži i ženy.

Že bydlí v barácích chuději spravených, a šatí se ve svátek i ve všední den prostěji, jednodušeji, to jen tu opakuji. Pěstují výhradně jenom malé, drobné koníčky. V kraji senařů drobné, chudé koně, jaká to hra přírody! Tito koníčci by na př. hanáckým „vody podat nesměli". Tyto koně senařské nikdy se ve voze nezpínají, nestřihají bystře ušima, neřehtají bujně po silnici, neplaší se a nevyhazují. Poznali byste celou jejich melancholickou povahu, když ve středu a v pátek táhnou se s ohromnými náklady sena pod púzou (pavezou) po silnici k Brnu na trh. Koníčky táhnou tak trpělivě, tak odevzdaně, a hospodář jen si vedle vozu chladně popukuje z dřevěnky, dobře na víko zavřené. Když pak jedou s prázdným zpět, oba koníčci kloní od voje hlavy a capají pokojně jak ovce. Dobrotiska ti lidé, dobrotiska jich koně.

Také ti Slováci za Kyjovem mají věru jakýsi trpný výraz v obličeji. I řeč jejich jest váhavá jako naříkavá nebo lítostná, kdežto slyšíš-li Podlužáka z Nové vsi nebo z Lanžhota rozhorleně mluviti, tu proud řeči podobá se prudkému, horskému ručeji, který všechny překážky trhá ve své peřeje; podobá se bouřce, z níž neočekávaně udeří hrom. Vždyť jsou to lidé krevnatí. Položí-li před tebe ruku na stůl, vidíš na ní žíly naběhlé jako pijavice.

Původem rozdílu tohoto je víno, vinný kraj a snad i cizí živly. Míním těmi cizími živly především Chorváty, kteří dosud zachovali svůj jazyk jenom v Lohovci; před 50 lety však ještě v Poštorně a v Nové vsi chorvátské ozýval se hlahol chorvatský a před 100 lety kdož ví, kde jinde ještě?

Když jsem se již vrátil k Podlužákům, zůstanu při nich; neboť k povaze jich ještě mnoho příjemného zbývá přidati.

Je to kmen zdravý a bodrý. Doktora není vůkol. Mužové i ženy krásní jako Gruzini a Gruzinky, co šohajů švarných, bujarých, leporostlých, co dívek bujných, kypících a smělých! Pane, smělých! Zde není zvykem, aby si tak cizinec směl štípnouti děvče do tváře!

Hleď na to „dívča", jak pěkně rostlé jest. Je mladé, veselé a jako vážka rychlé; volně a svůdně pohazuje pěknou hlavičkou . . .

Co je asi nejpřednější známkou Podlužáků proti Hanákům, toť snad méně pýchy a nádhery, snad i menší blahobyt, ale za to přespříliš horké krve a divokosti. Jsou to samí sanguinikové. Jediným slovem, jediným pohledem rozdráždíš Podlužáka na smrť. Tolik osobní citlivosti pro sebe, pro svou rodinu, pro svou dědinu nemá nikdo co Podlužák. Víno tak bouří a pění krev. Proto v těchto podlužských dědinách přihází se co dní do roka tolik bitek. Některé osady jako Lanžhoť jsou příslovečny tím, že Lanžhočan od kolébky až do hrobu chodí s křivákem. Říkají tedy křiváku v okolí „lanžhotské hodinky". Přece však tuším brzo nebude pravdou, že Slovák bez rvačky jako pes bez masa. Prudkosť dobrých je lidí příznak. S prudkostí chodí ovšem ruku v ruce i tvrdošíjnosť, která Podlužáka žene do soudů

jako Hanáka. Bude se také soudit „aji s císarem pánem". Jistý process dědiny L. s knížetem Liechtenštejnem táhne se na 200 let.

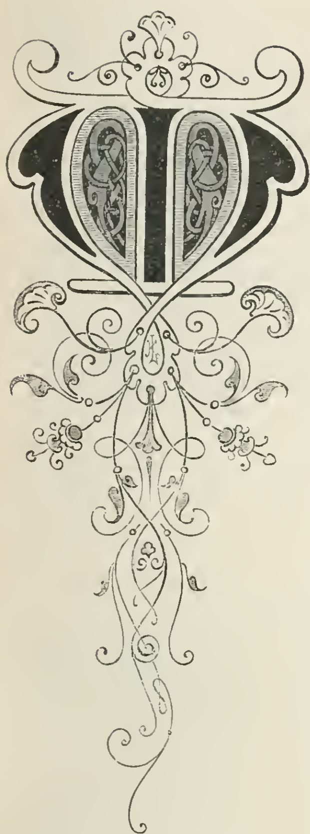
Ale ničeho není zase Podlužák méně schopen, nežli rozehřáti se pro nějaké utopie. Jeho praktickou mysl nerozhřeješ žádným prorokováním do budoucnosti, žádným nadšením pro minulosť; zabývá se jen tím, co má. K pánům je nedůvěřiv a měšťákům rozhorleně vyčte, že nejsou žádní páni. Kdyby on neoral, nemlátil a neprodal jim obilí, umřeli by hlady. Na to je hrd.

Hospodář podlužský jako hlava rodiny je zvyklý spravovati svou domácnosť samovládně. Hospodář žádá od své rodiny poslušnosť neobmezenou. Jest aristokrat a netrpí mesalliance. Je mu věcí trestuhodnou porušiti pevný, starý pořádek rodinný. Proto neposlušného syna bez okolků vydědí. A není zvyklý pouze hájiti své rodiny a sebe, nýbrž státi za celý stav svůj. Chalupník mezi sedláky, aby se říkajíc ani neopovážil, sice hned se naň oboří někdo: „A co ty si, že tu chceš mluvit? Di si za humna! Ty nikdo!"

Sentimentálnosť Podlužákům chybí, ačkoli tím se liší velice od Hanáků, že citům veselým i smutným dávají volný průchod. Tolik výskotu, tolik zpěvu a cifrování (hopkování) nenajdeš v čas radosti nikde jako na Podluží; o pohřbech pak příbuzných zachovalo se podnes starodávné „naříkání". Ženy a děti naříkají nejprve v domě nad mrtvým, na to když mrtvolu z domu vynášejí, a potřeti nad otevřeným hrobem.

Hluboce v srdci lidu zakotven je cit náboženský. Cit lidu slováckého je pravdivý, pochází z duše a dobře také rozezná strojenou horlivosť „panáčkovu" od vřelé zanícenosti. Ale odpouští se mu, nereptají. Nikde nepěstují se tolik pouti jako zde. A to velice daleké. Jsou ženy na Podluží, které byly 30krát ve Vambeřicích v Prusku, 20krát v Marii Celli ve Štýrsku a několikrát v Praze, menších poutí do Šaštína uherského, do Žarošic a j. nepočítaje. Tak pobožní jsou i Horňáci. Zámožný sedlák z Dubňan živou mocí nechtěl o pouti Svatojanské v Praze spáti na loži. „Vyležat sa možu bár doma, proto sem nešeu na kajícnú púť" pravil a dav sobě těžké své slovenky (boty) pod hlavu přespal dvě noci na holé zemi. Za to však sliboval, až ho navštíví hostitel jeho, že „zabije prasa a donése vědro vína, aby ho uctiu." Tím jsem zároveň i naznačil, že vymizelo-li kde pohostinství, tu nikoliv. Na cestování po Podluží není peněz třeba. Ovšem jak koho přivítají, záleží na příchozím samém. Neboť jaké „Pochválen", takové „Na věky".

Pohříchu morově řádí v tomto krásném kmeni moravském a to od Břeclavy daleko na sever k Hradišti nákaza kořaleční. Kořalky čili pálenky vypije se tu k ohrožení. Jedí „tú onú" z mísy „pod polevkú". Tím krásný lid tento hyne a není toho, kdo by se ho ujal. Ti, kteří povoláni jsou, musili by z valné části býti sami lepší. Na stížnosti, že mládež slovácká je rozpustilá, nezvedená, nic zase nedám. Podle Rousseaua nikdo prý nevychová dokonalého muže z někoho, kdo nebyl dříve uličníkem.

Polka.

Zpomínka z cest od

Edvarda Jelínka.

ůj náhled nezvikláte, pane; já věřím pevně, že Polska zmohutněna duševní prací a osvětou lidu rozvine své národní stanovisko a po věky že bude ozdobou všeho Slovanstva . . .“

„Vřelé díky, pane!“ ozval se tu za mnou lahodný, stříbrozvuký hlásek.

Obrátiv se, spatřil jsem sličnou dívku ve vkusném cestovním oděvu. Hebká její ručka vztahovala se přátelsky ke mně a v krásných jejích očích spočíval tak dojemný výraz vroucí dětinské vděčnosti, že jsem se až zachvěl blahým pocitem . . .

Výjev tento udál se za časného jitra na parníku, který mne unášel modrou Adrií do Benátek. Vypluli jsme o půlnoci z terstského přístavu. Tichá i teplá noc, lahodný vzduch mořský a velkolepý obraz širého moře, ozářeného kouzelným svitem plného měsíce — vše to přimělo mne, že jsem dal nočnímu bdění na palubě přednost před odpočinkem v dusném podpalubí. Ocítil jsem se tak ve společnosti bodrého Sasíka, jenž sedě na trínožce u kotlíku, krátil si čas překládáním nohou, pálením papirosů a konečně i rozprávkou, kterouž přívětivě se mnou zapředl. Dostali jsme se naposled, nevím ani jak, do sporu stran příštího osudu Polsky, kterýžto spor jsem ukončil prohlášením, za něž dostalo se mi tak sladké, neočekávané odměny z líbezných očí a rtů.

Krásná dívka polská, vystoupivší před chvilkou na palubu, vyslechla nepozorována naši rozepři a vzdala mi za obranu bratří Poláků své tak upřímné a vroucí díky.

Stiskla mi vřele ruku a sdělila nadšenými slovy mé smýšlení o Polsce svým rodičům, kteří hned za ní na palubu vystoupili. I tito děkovali mi srdečným, nelíčeným způsobem a za chvíli již jednala se mnou celá rodina jako s dávným známým.

Sblížení to stalo se tím rychleji, když jsem z další rozmluvy zvěděl, že panstvo Godlewských (tak se jmenovali) již několikráte navštívilo Prahu, na niž vřele vzpomínali, a když navzájem ode mne uslyšeli, že i já znám trochu Polsku.

V panstvu Godlewských poznal jsem záhy vzornou polskou rodinu. Pan Godlewski byl šlechtic starého dobrého rázu, vynikal vzácnou mírností a neobyčejným klidem ducha. Chorobné vzezření dodávalo výrazu ušlechtilé jeho tváře tím větší důstojnosti. Mluvil málo, ale cokoli promluvil, šlo z hluboka. Jeho paní byla pravá polská žena a matka, tak dobrotivá a srdečná, že bezděky k sobě poutala i city člověka cizího. A dceruška? Toť byla zas pravá dívka polská, kvítek poetický, o němž bylo lze říci, že nikoho nevyzývá, ale každého bezděky k sobě vábí a poutá něžným svým půvabem.

Zatím vyhouplo se nad hladinu mořskou zlaté slunce; rozptýlilo husté mlhy a nesčetné paprsky třpytily se po zelenavých vlnách. A náhle vyrušil nás z rozmluvy nadšený výkřik: „Venecia!“

V dohledu zjevily se pyšné báně svatého Marka a za malou hodinku pojala nás do svého skvostného lůna hrdá královna Adrie. Jeden hôtel nám popřál společného útulku, jeden stůl nás pohostil. Tím bylo mi ovšem popřáno přijíti ve styk ještě bližší s polskou rodinou.

Nebudu laskavé čtenáře unavovati opisem toho, co jsme vzácného v Benátkách viděli, vždyť to již ve sterých jiných knihách vylíčeno do omrzení. Povím jen, že jsme po celý den společně bloudili po sbírkách, výstavách, proslulých náměstích, mostech, palácích a t. d. a že jsme si k večeru umluvili projížďku lagunami.

O desáté hodině objednal jsem na slovanském břehu statného gondoliera, jehož obratný jazyk sliboval nejlepší obsluhu.

I tato noc byla rozkošná — benátská. Svaté ticho začalo právě vládnouti všemu vůkolí, když jsme oběma dámám Godlewským pomáhali do gondole. Na nebesích rojily se statisíce hvězd, z nichž i ta nejmenší zářila leskem diamantu, tu svitem svým umdlévajíc, tam vystupujíc a zvětšujíc se. Jemný větřík lehounce jen zahrával hebkým vlasem sličné Vandy.

Gondolier odrazil od břehu. Seděli jsme proti sobě dva a dva.

Kouzlo přírody, obklopující mramorové paláce, plné snů o bývalé slávě, umlčelo nás z nenadání. Uprostřed posvátného klidu mezi bledolesklou vodou a hvězdnatým nebem zamyslili jsme se všickni. Nic nerušilo zadumání naše, leda že chvílemi kolem nás letěla loďka naší podobná. Vzkřikli na sebe gondolieři, aby do sebe nevrazili, a pak opět nastalo ticho.

Tak jeli jsme směrem k Lido mlčky hodnou chvíli.

„Toť skoro světa ráj!“ zašeptal jsem posléze, chtěje přerušiti mlčení, které začalo být smutným.

„Co jste pravil?“ tázala se za chvíli paní Godlewská, jako ze sna vyrušena.

„Ach odpusťte, byla jste pohroužena . . .“

„Ano, máte pravdu, vrátila jsem se v myšlenkách do Polska . . .“

„Také já,“ dodala polohláskem Vanda.

Pan Godlewski mlčky sklopil hlavu.

Po té opět nastalo mlčení, avšak jen krátké; přerušila je Vanda: „Ano i já vrátila jsem se ku břehům naší krásné Visly . . . Znáte naši báj o spícím vojsku v Babí hoře?“

„Neznám, slečno,“ odpověděl jsem proti pravdě.

„Vizte,“ začala dívka vyprávěti. „Lid náš vypráví, že v Babí hoře spí nadšené, četné i dobře ozbrojené vojsko, které se probudí a vlasti na pomoc přijde, až bude v Polsce nejhůře. Vzpomněla jsem si nyní, pohlížejíc na ty jasné hvězdy, tak krásně jako u nás se třpytící, na onu báj... Když jsem bývala děckem, tu jsem se v nocích takových, jako je dnešní, modlívala k Marii, matce boží, aby vzbudila ono vojsko tak dlouho dřímající v Babí hoře...“

Slova tato pověděla slečna Vanda tak prostě, tak přirozeně, a přece tak dojemně, že zvuk jejich vnikal až do duše. Nato sklopila hlavinku a zamlčela se. Proč hlavu nezvedla? Proto snad, abych nespatřil slzičku, která zaleskla se v jejím oku.

„I u nás vypravuje si lid podobnou báj,“ přerušil jsem po chvíli mlčení. „V hoře Blaníku v Čechách spí prý vojsko, které také vyjde na obranu vlasti, až ji skličovati bude běda největší...“

Vanda usmála se k těmto slovům a pohlednuvši mně tak dobrosrdečně do očí, jak se to stává mezi sestrou a bratrem, zašeptala: „Vypravoval jste nám o Češích... až se podruhé narodím a opět budu děckem — pak modliti se budu také o probuzení vojska blanického.“

Na to umlkla zcela. Spustila bílou ruku přes vyduté žebro lehké loďky do vody a hrála si tak mlčky dlouho, dlouho. Mezi tím jsme se opět přiblížili k lagunám a kdykoli gondole zabočila ku břehu a plynové světlo nevysokých kandelabrů ji zasáhlo, pokochal jsem se pohledem na Vandinu tvář, z jejíhož oka šlehal čistý plamen posvátné lásky k otčině. A čím déle jsem pohlížel do spanilé té tváře, plné ušlechtilého souladu a dokonalé ženskosti, tím hlouběji vnikalo do mého srdce slovo její před chvílí vyřčené s klidem tak důstojným, s opravdivostí tak velebnou, s láskou tak vřelou.

Jenom ten, kdo Vandu neviděl, mohl by hledati v rozmluvě její nějakou koketerii. Před ní bylo by rázem umlklo každé takové podezření.

Druhého dne z večera přiblížil se okamžik našeho loučení. Godlewští ubírali se dále do Říma, kdežto mne vedla cesta k Udine. Můj vlak odjížděl z Benátek o celou hodinu dříve. Přes to odebrali se Godlewští zároveň se mnou na nádraží a stáli při vagonu až po samý odjezd. —

Naše loučení bylo velmi tklivé. Ne jednou, ale několikráte po sobě musil jsem slíbiti, že je navštívím v Poznaňsku, jakmile mi čas dovolí alespoň na několik dní Prahu opustiti. „Budeme vás očekávati každý měsíc a každý rok; musíte slibu svému dostáti,“ opakovala po druhém zvonění paní Godlewská.

Po třetím trhnutí zvonku zaznělo srdečné „do widzenia!“ Nejjasněji a nejúsilněji zněl hlásek slečny Vandy. Pak viděl jsem ještě chvíli tři bílé, ke mně vlající šátky a zdálo se, jakoby znělo stále znova a znova srdečné pozdravení: „do widzenia!“

Poslední světlo na nádraží již zmizelo — vlak letěl již ohromným viaduktem do temné noci. Když jsem svým polským přátelům byl poslal poslední pozdrav a zasedl již osamotnělé koutek coupé, zaslechl jsem poznámku sousedů — Vlachů — patrně mé osoby se týkající: „Jak

tklivo pohlížeti, loučí-li se rodina se synem . . .“ Ano, loučení mé podobno bylo synovskému; tolik je jisto, že žádná sestra srdečněji se neloučila se svým bratrem, než Vanda se mnou . . . . . Přes to, že mne — nemilovala!

Na Vandu zpomínal jsem často, idealní zjev její tanul mi téměř stále na mysli. Každé její slovo nelíčené lásky k vlasti slýchal jsem ozvěnou.

Když jsem se pak vrátil do Čech, přibyla k dávnějším korespondencím — nová. Z tichého zákoutí germanisovaného Poznaňska docházel mne alespoň každý druhý týden list psaný elegantním písmem, plný ušlechtilých myšlenek a krásných projevů. Na listy tyto odpovídal jsem s pravidelností a důkladností chvály hodnou. Roztomilá Vanda dopisovala mi s volností a vřelostí Polkám vrozenou o všem, co se u nich dálo, v rodině, ve společnosti, v životě národním. Dovídal jsem se tím spůsobem o odnárodňujícím směru německé vlády v Poznaňsku, o smutných poměrech násilnického systemu a jeho prostředcích, o obyčejích národních, událostech důležitých i méně důležitých — slovem o všem! Navzájem musil jsem vyprávěti ve svých listech Vandě o národních poměrech českých, o odvěkém boji kulturním — o všem, co se nás týkalo.

Tu jednoho dne došel mne z poznaňského zákoutí opět list — po delší než obyčejně přestávce. Otevírám a z nemnohých slov se dovídám, že slečna Vanda se — vdává. „Idę za mąż — za dobrego Polaka . . .“ Nezbývalo mi ovšem nic jiného, než přáti dobré přítelkyni, aby byla šťastna a aby ji manžel její náležitě miloval a ctil. Zasluhovala jistě muže nejlepšího a jak jsem se později dozvěděl, byl manžel její vskutku občanem vzorným, Polákem znamenitým, člověkem ženy tak vzácné hodným.

Co mne však nejvíce těšilo, bylo, že ani sňatek nepřerušil naši pravidelnou korespondenci. Listy docházely jako před tím a lišily se od dřívějších snad jen tím, že spanilá pisatelka nyní ještě úsilovněji se domáhala slovy nejlaskavějšími, abych dostál svému benátskému slibu — abych k nim přijel na návštěvu. „Mám již vlastní dům, vlastní hospodářství,“ psala dobrá Vanda, „přijeďte a podívejte se, jak vyhlíží rodina za polským prahem. Nepřijedete-li brzy, budeme se hněvati všickni . . .“ — —

Chystal jsem se stále, ale návštěva mohla se uskutečniti teprve po několika letech. Mezitím došla mne nejedna trpká výčitka, že neplním svého slibu, že zapomínám na lidi, kteří mne prý srdečně milují „již proto, poněvadž jsem Čechem.“

Asi v tu samou letní dobu, jako tehdáž, když mne před několika lety mohutný parník po modré Adrii nesl k Benátkám, jel jsem jednou z oněch polských cest jižní části knížectví poznaňského, z nichž snad každá vede k nějakému přítulnému šlechtickému dvoru. Krajina nevyznačovala se sice čarokrásnými půvaby klasického jihu, ale její rovinou vanul onen milý duch slovanský, který po staletí hrdě se vzpírá německému násilnictví a vetřelství. Německý „p o ř á d e k“, zjevující

se zde v přečetných tabulkách a výstrahách říšskými barvami natřených, nebyl zde tak nudný jako v ostatních částech kulturního mocnářství. Při každém kroku bylo lze pozorovati, že pod německou uniformou žije duše slovanská — ohrožená sice, ale neušlapaná ještě!

Cesta míjela zvolna.

„A znáte panstvo Godlewských?“ ptal jsem se po dlouhém mlčení nečistého žida, který mne v dosti bídné bryčce vezl z nepatrné stanice železniční do osady několik mil vzdálené.

„A jak že!“ čile odpověděl úslužný žid a významně se při tom usmál. „Každou chvíli vezu k nim někoho, z daleka nebo z blízka ... Hostí bývá u nich plný dům ... Když se mladá paní vdávala, přijeli hosté až z království — z ruské strany ...“

„A jak daleko jest od nich na ruské hranice?“

„Dvě hodiny.“

„A jak daleko máme my ještě?“

„Asi hodinku, ale brzy uhlídáme dvorec, jen co se dostaneme na návrší ...“

„Tedy pospěš si!“

Žid prásknul bičem a za chvíli byli jsme na návrší, s něhož se skytal oku daleký rozhled po rovné krajině. „Tamhle, dvorec znamenitého panstva!“

A skutečně! V malebné skupině košatých stromů, nad níž královalo několik statných topolů, bělal se hostinný šlechtický dvorec, o němž jen tolik povím, že byl podoben jako vejce vejci všem oněm sídlům polské „šlachty“, která oku cestovatelovu tak mile kynou na pouti po vlasti polské, buďsi to v Haliči, v Království, v polské Ukrajině, na Litvě — nebo i v germanisovaném Poznaňsku.

Přislíbil jsem židovi ještě jednu hřivnu, jen aby si pospíšil. Žid hřivně lépe rozuměl, nežli všemu ostatnímu pobízení — a již jsme závodili s větrem.

Na cestě tvořily se za námi mohutné kotouče prachu a dříve, než jsem se nadál, přiblížili jsme se k samému cíli cesty. Již již docházelo k mému sluchu milé šumění mohutných korun zdravých stromů. Žid zabočil dvakráte na pravo, bleskovou rychlostí minuli jsme řadu nízkých chat — již stanul jsem přede dvorem panstva Godlewských!

Chvíle tak dávno čekaná nastala.

Dva ohromné topoly, čnějící vysoko do nebeského lazuru, klonily se vážně, jako na uvítanou. Pnuly se hrdě do výšky před samým stavením a stály v podobě věrných strážců u velikých vrat uzavírajících zahradu. Tam, za živým plotem usmívalo se plno vonných květin v pečlivě upravených záhonech a několik kroků dále nalezala se ona stříška dvěma sloupy podporovaná, bez níž se neobejde žádný dvorec v Polsce.

To byl podjezd! Tam zastavují v letě kočáry, v zimě saně, tam vysedá co rok na sta vždy vítaných hostí, i příbuzných i cizích, i starců, stařen, dvorných mladých pánů i jarním květům podobných dívek. —

Veliká vrata rozevřela se dokořán. Vešel jsem k podjezdu. První přišel šafář (rządca). Uctivě se uklonil a zaslechnuv mé jmeno usmál se, jako by chtěl říci, že „už ví“.

„Je panstvo doma?“

„Právě obědvá . . .“

„Tedy mne ohlaste, projdu se zatím zahradou.“

Chtěl jsem ještě něco říci, ale úslužný šafář nečekaje déle, zmizel za skleněnými dveřmi.

„Ano, projdu se,“ myslil jsem si; „zatím dokončí panstvo hostinu.“ Ale gdzie tam! říkají Poláci; dříve nežli jsem mohl se sebe setřásti slámu, rozlétly se ony dvéře, za nimiž před minutkou zmizel šafář, a v nich zjevilo se k nemalému mému překvapení všechno panstvo Godlewských: mladí, staří, velcí i malí. Páni měli ubrousky kolem krku, jeden z nich dokonce i vidličku zapomněl v ruce. Zkrátka, jak seděli při stole, tak vstali a vyběhli.

Tak vítají v Polsce hosta.

V několika minutách seznámil jsem se s celou rodinou tak, že jsem se musil cítiti jako doma.

„Panie Edwardzie,“ znělo na pravo i na levo i není divu, že se mi nedostávalo slov, jimiž bych byl náležitě děkoval za nezaslouženou laskavost, jížto mne milí hostitelé v míře tak neočekávané zahrnovali. Vanda — dnes již paní Vanda — pramálo se změnila; byla sice trochu „vážnější“, její sukně splývaly již až k zemi, kdežto v Benátkách chodila ještě, jak Poláci říkají, jako „podlotek“, ale na tváři týž svěží, srdečný úsměv a v hovoru týž lahodný vděk. Přesvědčil jsem se také po krátké rozmluvě, že pan manžel byl mužem, jakého paní Vanda zasluhovala a přáti si mohla.

Nejvíce mne však zajímal roztomilý Staś, hošík asi čtyrletý, dítě překrásné i čiperné — a na věk svůj neobyčejně rozumné. Oděn byl v polský župan, na hlavě měl konfederatku a při pasu — palaš. Vykračoval si statečně, ale v chování jeho nebylo nic neslušného. Seznámili jsme se a přivykli jsme k sobě velmi rychle. Kdykoliv jsem sednul do pohovky, vždy přišel ke mně a opíraje se o má kolena, pohlížel mi důvěrně do očí, jakoby chtěl z nich mnoho, přemnoho vyčísti.

Samo sebou se rozumí, že jsem si přál důvěrnější rozmluvy s nejbližšími členy rodiny, což v prvních okamžicích ve společnosti tak četné nebylo možno. Stalo se tak teprve po poledním. Společnost rozdělila se v kupky, jedni odešli do zahrady, druzí přisedli ke hrám, my pak, to jest paní Vanda, její manžel, Staś a moje nepatrná osoba, uchýlili jsme se do vedlejšího salonku.

Obsadili jsme tři taburetky; Staśa vzala si matinka na klín.

„Pamatujete se, milostpaní, na naše první shledání na parníku ... tam daleko na jihu?“ počal jsem rozmluvu.

„Ach, pamatuji, vypravovala jsem o tom shledání nejednou svému manželi a . . .“

„A . . .,“ vpadnul choť do řeči, „a ten váš Blaník ozývá se často v našich rodinných besedách.“

„Jakže, ani na Blaník jste nezapomněla?“

„Ne, nezapomněla jsem; chovám jej v paměti stejně vřele, jako nadšená ona slova, jimiž jste se zastal našeho národa proti zlehčovateli jeho.“

„Ale, ale . . . tak nepatrná věc —“

„O nikoli! Slovy oněmi dotknul jste se mocně mého mladého dívčího srdce, mých nejsvětějších citů. Jak ráda jsem tehdáž byla, to ví jen Bůh a — já! O přála jsem si tehdáž z celého srdce odvděčiti se vám za to, a nemohla-li jsem ničím jiným, tedy alespoň vřelým přátelstvím, které zajisté nejlépe osvědčím přiměřeným vychováním svého Staša.“

To pověděvši sklopila paní Vanda hlavu a zamyslila se. Tu pak náhle, jako by se byla vzpamatovala, významně pohledla ohnivým svým zrakem do mé tváře a zvolala: „Viď, Stašku, ty budeš milovat Čechy — srdečně!“

Při těch slovech tiskla Staška ku svému srdci a dlouho, dlouho jej líbala.

Mluvili jsme potom ještě hodnou chvíli o rozličných věcech, zejmena o zásadách vychovávacích. Poukazováno na to i na ono, rozmlouváno o mylném posuzování schopností dětského věku a odkládání do pozdějších dob toho, co děcko má ssáti do sebe již z prsou matčiných. Zásady své vysvětlovala paní Vanda jasně i došel jsem záhy přesvědčení, že plně pochopila vznešené své stanovisko jako matka a jako dcera svého národa.

Zatím se úplně setmělo.

Ve vedlejším pokoji scházeli se hosté k čaji. Staś zaslechnuv cinkání sklenic, začal se s námi loučit — čekalať naň již postýlka.

Služka hošíka odvedla.

Uplynulo asi čtvrt hodiny. Tu z nenadání vyzvala mne paní Vanda, abych jí následoval, žádajíc mne zároveň, abych šel po špičkách, až přijdeme za dvéře. Vzala mne za ruku a vedla tiše za sebou. Na prahu malé komnaty mne zastavila: „Stůjte zde tiše!“

Po těch slovech sama vstoupila a mému oku zjevil se jeden z nejkrásnějších obrazů rodinného života.

V komnatě bylo pološero; jedva že jsem dohlednul k postýlce, kterou mdle osvětlovalo několik paprsků noční lampičky. V postýlce klečel Staś k modlitbě a k spánku nejnevinnějších připravený.

Matka přiklekla k postýlce. V témž okamžiku pozvedli oba ruce do výše a začala se modlitba. Otčenáš zněl tiše i klidně, zbožná slova plynula z obou úst tak dojemně, že kolena mimoděk se skláněla. Sotva dozněla slova „aź na wieki, amen“, vzpřímil se Staś a ve formě druhé modlitby prosil Boha, aby opatroval vlasť polskou a osudy její. Ve slovech dětskému rozumu srozumitelných prosil, aby všeliké pohromy vlast ohrožující odvráceny byly, aby mír v ní vládnul, aby dospívala ve štěstí a blaženosti — a kdyby třeba bylo, aby Bůh vojsko v Babí hoře ze spánku probudil . . .

Staś umlknul, ale jenom na okamžik; opět se vzchopil a sepjav znovu ruce šeptal novou modlitbu. Matka jeho i tato slova tiše opakovala. Modlitba tato vnikala do hloubi mého srdce a zůstane mi na vždy nezapomenutelnou.

Staś opět prosil nejsvětější zbožností nevinného dítěte Boha, „aby i Čechům, bratřím, ve všem bylo dobře, aby pohromy jich nesužovaly, aby nepřátelé jejich slábli a aby Bůh jistě probudil rytířstvo blanické, kdyby toho byla potřeba.“

Po těch slovech políbila matka drahé své děcko a uložila je do kolébky: „Spi tiše,“ vece „ve snu ať se ti zdá o dobrých Polácích i Češích . . .“

Vrátila se ke mně. Podala mi vlídně ruku, srdečně se usmála a zašeptla: „Vidíte, tak vám vychovávám přítele, lásku ssaje z prsou mých. Mysliti si můžete o mém počínání co chcete, posuzovati je můžete jak za dobré uznáte, ale neřekněte, že jsou Polky nevděčny...“

Dobrá paní Vanda vedla mne pak opět do společnosti, ale všady, kamkoli jsem pohlednul, viděl jsem již jen nevinnou tvář Stašovu. Bezděky zamyslil jsem se nad tím, co před chvílí tak mocně vzrušilo duši mou! — —

Známa jest obecně polská dvornost k dámám. Ještě v minulém století stávalo se, jestliže chtěl pán vzdáti paní polské největší čest, že pil na její zdraví z jejího střevíčku.

Na mou čest! Ovládla mnou tehdáž taková nálada, že bych byl s radostí pil na zdraví spanilomyslné paní Vandy z jejího atlasového střevíčku. A byl bych jistě dopil ten dvorný přípitek do poslední kapky! —

Ukázka z knihy*: Poesie italská nové doby.

Překlady

Jaroslava Vrchlického.

Luigi Gualdo.

Večer.

(Alla sera.)

Jsem umdlená je, tvorstvo unavené,
jak příroda kol touhou člověk nyje,
klid velký, chmurný s oblohy se lije
a růží stonky visí nachýlené.

Jak příroda kol touhou člověk nyje;
jdou z duší harmonie utajené
a růží stonky visí nachýlené,
ples ustává, žal v mlčení se kryje.

Jdou z duší harmonie utajené,
z nich duše zvěst o příštím žití pije,
ples ustává, žal v mlčení se kryje
a v trpké rozkoši v taj zahalené.

Příštího žití tuchu duše pije
z hry barev, oblohou jež rozptýlené,
a v trpké rozkoši v taj zahalené
půl v strachu, v naději půl srdce bije.

*) dosud netištěné.

Podobizna.

(Ritratto.)

Jde hrdá, bílá, jde jak vánku let
po cestě, trním jež je protkána,
a křehká je co jasmínový květ
a přec v ní skryta síla titana;
vstříc osudu se směje její ret,
však hrdá je jak bludná Diana.

A z štíhlých jejích a přec oblých tvarů
a z očí, kde plá rozkoš blouznivá,
dech vane ostrých rozkoší a žárů
jak oheň, darmo sníh jejž ukrývá,
a ňadra, páže v neskonalém čáru
jsou v nehybném svém klidu strašlivá.

V parku.

(Nel parco.)

V tajemném šedém soumraku
již park i město dřímá;
já myslím na časy růžové,
a naděj, jež mi v srdci zbyla
a kterou znova oživila
samota stromů hlubokých,
mé srdce opět jímá.

A slední zážeh západu
již na obzoru zmíral
ve tonech zlata a purpuru,
a nebes jednotvárné světlo
na věcech bílým kmitem květlo,
se šířilo, jím v prostoru
se měnil tvar a stíral.

A každá stopa bolestná
všeho, co život mate,
všech bojů nových den co den
též hasla, barvy příliš živé
se konejšily v mírné, snivé
a v klid, jenž blízký zvěstoval
již příchod noci svaté.

A epithalam tajemný
večera srdce tuší,
v něm dechy a tóny nyjící,
jež mysl zakalily náhle

a těmi zas v květ sprahlé
mladosti růže zaplály
i v sebe tmavší duši!

Ferdinando Fontana.

Amerikánský kalendář.

(A un calendario Americano.)

V své jizbě maličký mám kalendář,
zkad lístek denně strhnu
vždy večer, nežli na lože se vrhnu.

Co na tom lístku malém
mé oko zhlídlo!
Na hoře měsíc, datum pod ním,
kus dějin a pak jídlo;
tak včera: — Červenec — Dvacátý druhý,
Svatého Prospera — Tam a tam boj byl tuhý
a toho roku — Filé hovězí.
Co vše tam nevězí!
Ó divný soujem lidského v tom žití,
tu dráma s fraškou, pláč a smích!
Ó život bystřeň cynicky se řítí
v neznámé, tajné moře
dnes kolem srázů divokých
a zítra v zahradách, kde květ; ať zoře,
ať večer v ni své sypou paprsky,
hřmí dále srázných skalin okrsky.

Když tebe, lístku, trhám denně,
vždy srdce se mi svírá,
já cítím, kterak prchá mládí neprodleně,
jak vlastně člověk dnem každičkým zmírá.

Tommaso Cannizzaro.

Když luzný západ kryje...

(Nell' ora dei vaghi tramonti.)

Když západ luzný kryje
mé rodné kolem kraje,
nad vrchy Kalabrie
zřím jasnou hvězdu plát;
tu dlouho sedávaje
naslouchám až v noc tmavou,
jak moře hudbou lkavou
se zmítá u mých vrat.

V myšlenek smutných vření
ve minulosti moři
rád chtěl bych zapomnění,
neb sláva co mi jest?
Dím k nebi: Nač tam hoří
sta světel a se třpytí,
když všecko musí mříti,
když snem je lásky zvěst?

Ty samo, nebe valné,
jsi tajemnou lži pouze,
přeludné prisma kalné,
jež stíní pravdy svit;
kdo tebe zírá v touze,
jen v bludu sní, co jiný,
jenž hledí skrze stíny,
můž taj tvůj pochopit!

Jak vlna, jež se řítí
a s velkým mořem splývá,
tak prchá moje žití
se matouc v kosmu směs,
co list, jejž vichr schvívá,
co prach, jenž v bouři lítne,
na mžik se v stínu kmitne,
by v nic a zhoubu kles!

Ráno.

(I libri miei, le carte)

Spoustu svých spisů a knih,
jakmile ráno vzplane,
otvírám, hrabu v nich
a s retů vzdech mi skane:

— Co kniho přinášíš?
— A co mé pero hostí?
— „Myšlenky mrtvých, slyš!“
— „Já mluvím k budoucnosti!“

I zapomínám hned,
v němž žiju, věk ten lživý,
a v stínu minulých let,
v budoucnu lítám snivý.

Bůh, který všecko vidí, zří též lásku moji.

(Iddio che tutto vede ben vede l'amor mio.)

Bůh, který všecko vidí, zří též lásku moji,
když, truchlivou a krásnou bych tě spatřil, chtěl,
moh' stopit srdce moje v zapomnění zdroji
a jeho tlukot ztajit, jenž mi v ňadrech vřel.

On tomu nechtěl, nyní zbožně ruce spínám,
on může poroučeti, musím tichý být:
přes jeho tajný cíl nač směřovati jinam,
ó skloňme skráň a v lásce učme se jen mřít!

Bych jazyků měl tolik, co je listí v máji,
svou lásku vypovědít, já bych nehnul rtem,
ji vypsat, sličná Lino, věř, je pouhou báji,
byť papír nebe bylo, moře inkoustem!

Epigram.

Ku zásluze kdys úspěch řek':
— Bez tebe dojdu dále,
dám každému též polibek,
stisk ruky všem a stále
a rázem očí mých zření
palečky na obry změní.

— Já, zásluha mu děla zas,
chci sama jak vždy zůstat,
a s davem, jehož tě ctí hlas,
můj osud nesmí srůstat,
však v středu tvých titanů v mžiku
z tvých obrů nadělám trpaslíků.

Ty hory, jež jak obři se k nebi týčí tady . . .

(Questi monti che s'ergono al cielo giganti.)

Ty hory, jež jak obři se k nebi týčí tady,
ty srázné břehy, které kol šlehá mořský proud,
ty mraky, které v letu se honí, jako hrady,
v nichž slunce jas a zlato chce dýmem proniknout;

Ten lehký vánek noční, jenž dotýká se tiše
mých tváří unavených, kdy západu je čas,
ten lehký ston a táhlý, jímž listí večer dýše,
ten vlny spád, jenž mizí a navrací se zas;

Ty vzdálené a hlučné žab zvuky z bažin temných,
vše toto v srdce vlívá mi divný smutku cit,
zrak těká v dálce v modrých hor obrysech a jemných
a v lásky zašlé snění chce hruď se ponořit.

V tom světě opojení a světla, něhy, krásy
jsem doufal dovršiti své žití sladkým snem,
však: Nesmíš! v srdci náhle já přísné slyším hlasy,
a nebyly to hlasy, jež smrtelnými zvem.

Ó přeludy mé krásné, ó tužby oklamané,
ó myšlenky vy bludné v nejistou budoucnost,
ó zlaté hrady mládí, ó vzlety nevídané,
jak zmizely jste, sotva vás stihla skutečnost!

Teď nová jitra zářná se nad vodami smějí,
já rovněž k úsměvu svůj chmúrný nutím ret,
však zatím trpké vzdechy mým ňadrem divě chvějí,
neb hvězda lásky zhasla a prázdný je mi svět.

A navždy zmizel navždy sen magický, jenž ráno
mých zlatil dvacet roků; mé pohleď na čelo,
tam heslo pouze jedno lze číst: Vše pošlapáno!
a v srdci slovo jedno je psáno: Zmizelo!

Giacomo Zanella.

Na skamenělou škebli v mé pracovně.

(Sopra una conchiglia fossile nel mio studio.)

Na knihách — jejich stráž —
od lůna matky
vzdálená spočíváš,
sen dříměš sladký,
krov tvůj jak z mramoru
závitků plný,
ty, dcero vlny!

Ty ze dna hlubého,
ukryta v moři,
vítalas mladého
dne první zoři,
s nautily hrála jsi,
s hlemýždi po věk —
a nebyl člověk.

Jak v dlouhém střídání
časů a tvorů
divoké vzeplání
nadlidských sporů
vtisklo svou tajnou báj
u věků spíli
ve krov tvůj bílý!

Jsme děti mžiku, ach!
Na Indském břehu
co v tichých državách
den zaplál v žehu;
nedávno přistála
loď Aeneaše
na břehy naše!

Netknutý posavad
čerstvý prach leží,
jejž pozved Rómy pád;
ba skoro svěží
jak z boží dlaně šel,
ač zdá se starý,
člověk jest jarý.

Dřív nežli ve oblast
plodného vzduchu
zvedla se naše vlast
ve tvorčím vzruchu,
ty, sestro polypů,
v koralů tesích
žila's a lesích.

Odleskem na ňadrech
pomořských plání
vulkanů hořel žeh
ve sterém vzplání
a zemětřesením
zřela's jak boří
se hráze moří.

Pohřbených palem svět
k dnu jezer splýval,
ještěrů, draků sled
v kámen se vrýval,
ba stopy labutí
táhnoucích domů
utkvěly v lomu.

Veliký v naději
člověk tu v květu
na svoji šlépěji
prach zašlých světů,
sled věků nezralých
na svoji pouti
deptá a hroutí.

Na hrobech nohou tkví,
a v nebi okem,
kam láká vítězství,
smělým jde krokem
do moří neznámých,
pralesů houští
mužně se pouští.

Cizinče božský, spěj
ku předu stále,
zemi, svůj úděl, znej,
dál jdi a dále!
A nechť i slzy jsou,
otroků plémě,
mladá jest země!

Tajemný, vznešený
v budoucna dráze,
bůh vytknul vzdálený
cíl lidské snaze.
Vydej se, člověče,
v pochodní lesku
na tuto stezku!

A když pak sestoupíš
k smavému moři,
ducha tam založ říš
v svobody zoři,
očisť tam národy,
vztyč prapor jeden
nad svět, jenž eden!

Po skonu věků všech
zem rovna ráji,
v zářivých přístavech
nebe se stají,
až bůh si vzpomene
jí pokynouti
ku nové pouti.

O literárních poměrech u nás koncem let padesátých.

Podává*)

Fr. Chalupa.

Oněch podmínek, jež potřebuje literatura k volnému a přirozenému rozvoji svému, bylo až do nedávna u nás po skrovnu, ba jest na mnoze i dnes. Tehdáž, kdy každé volnější slovo bylo jako bílá vrána, kdy zvláštní honoráře mohl vypláceti také profos, ovšem rozvoj literární nejenom že nebyl patrný, ale zastaven byl na několik let podobnými nepřirozenými a násilnými poměry. To jest při literárním rozvoji právě to zvláštní, že nedá se uměle vyvolati, že neobjevuje se někdy ani, když vědomě mu napomáhají mecenáši, ale že se daleko spíše dá zastaviti a utlumiti. Pokud se absolutismu Bachova týče, byl také na čas rozvoj našeho písemnictví zastaven, utlumen, ale při tom jest nám to útěchou, že v klidu a zátiší chystaly se nové, mladé, svěží síly, aby mohly v příhodný čas statně vystoupiti na kolbiště literární. V letech 1853 a 1854 zapovězeno nositi slovanský klobouček a lidé, kteří neuposlechli toho zákazu, na ulicích chytáni. Jaký asi duch mezi mládeží, jejíž obzor duševní v tu dobu již valně byl rozšířen a kteráž ozářena byla již paprskem mladé svobody, tehdáž panoval, tlumočí nám částečně báseň Nerudova, sepsaná roku 1852 „Z času za živa pohřbených.“

Na poli písemnictví celkem zavládlo ticho, dusné, smutné ticho, kteréž však nijak nevěstilo blížící se bouři. Mohutní geniové básničtí Kolár, Čelakovský, odpočívali již pod zeleným drnem, Havlíček oháněl se žurnalistickým pérem dotud, dokud jej násilně nezavlekli do Brixenu a jiní ztišili se jako pěny. Erbenova svěží, na luzích prostonárodní poesie uvitá „Kytice“ ovšem zaujala vřele básnicky naladěnou mysl skrovného obecenstva literárního, ale přece rozruchu mohutnějšího nespůsobila. Jak vysoko na příklad Neruda vážil si „Kytice“ Erbenovy, nejlépe vidíme z básničky XXI. Hřbitovního kvítí, jež zní:

„Zlato chtít snad pozlacovat,
slunce svící osvěcovat,
duhu barvou domalovat,
sopku ohněm podpalovat,
demantův chtít tvrdost zvýšit,
oblakův chtít rychlost spíšit,
toť by bylo rozumnější,
než-li tvoje, pěvče Erbene,
písně chtít snad písní opěvovat.“

Podobně má se to co do účinku i s nesmrtelným dílem Boženy Němcové „Babičkou“. Byl to svěží, věrný, básnický obraz značné části

*) Úryvek nového díla: Jan Neruda, obraz literární, kteréž vyjde na sklonku tohoto roku.

venkovské idylly, nebylo v něm však živlů a myšlenek, které by měly za následek pohyb, ruch a osvěžení.

Za takovýmto cílem nenesly se také ani „Perly České", jež vyšly na oslavu pamětihodné události v císařské rodině.

Úloha osvěžení vadnoucího a slábnoucího života literárního zůstavena byla mladšímu pokolení, což nebývá v literaturách zjevem neobyčejným. Na doklad toho vizme v literatuře anglické Byrona, v ruské Puškina, v polské Mickiewicze a ve francouzské Musseta a Huga. První pokus toho druhu u nás učiněn almanachem Ladou Niólou, jejž uspořádal Jos. V. Frič. Přes nedostatky, jaké shledáváme na Ladě Nióle: těkavost a neurčitost myšlénkovou v některých pracích, přehnaný romantismus v jiných a v jiných nevyzrálost a nevyspělost literární, byl to dostatečný manifest nové družiny sestávající z mladších a nejmladších sil, s kterou bylo dlužno počítati v naší literatuře. Někteří ovšem počítali, ale takovým spůsobem, který se nezdá býti cestou dobře volenou. Mladá mysl dá si raditi, dá se i snadno poučiti, ale nerada snáší trpké výčitky, i kdyby některá z nich byla zasloužená, nedá se kantorovati a to se ukázalo i zde. Jos. V. Frič ukázal svého času v Umělecké Besedě na ony potyčky, jež nastaly po vydání Lady Nióly. Dotkneme se jich tedy jenom částečně. Z básníků starších, kteří byli na živu, J. E Vocel ztratil všechnu chuť do básnění a ponořiv se do vědeckých studií, byl toho mínění, že za takových smutných a rozervaných poměrů není možno pomýšleti na poesii slovanskou. Satirik Koubek jednak bál se špehů, jednak byl rozmrzelý chladností a lhostejností, s jakou byly přijaty básně jeho. Hlavní přispívatelé Lady Nióly Kolář, Štrauch, Janda, Gross, Bendl, Sojka, Straka byli jednak mladými, jednak nebyli ještě vyzbrojeni dostatečnou literární zbrojí — několik nemilých a nepříznivých kritik se objevilo zejmena v „Obzoru", ve „Slovenských Novinách", v „Cyrillu a Methodu". Bylť to začátky boje, jenž později veden byl s větší prudkostí a ostrostí. Mimo to i soukromě bylo působeno na tento dorost, jemuž se mělo za zlé, že nachyluje se k Heinemu a že ohlíží se celkem po literaturách cizích a tím prý dává se sváděti k literárním nepřístojnostem a výstřednostem. V tom tedy bylo tak trochu pozorovati hnutí; jinak v literatuře bylo klidno, skoro polomrtvo.

„Časopis Musea království Českého", který málo kdy měl většího vlivu na širší obecenstvo literární, kráčel neohlížeje se v pravo ani v levo pomalu svojí cestou a svazečky jeho čím dále, tím více se tenčily a obsah jejich hubeněl. — Mikovcův „Lumír" šel také vyšlapanou již cestičkou a nestaral se ani tuze, aby na svůj nástroj napjal struny, jež se tu a tam počínaly ozývati. O poměru mladších k Mikovcovi praví současník: „Mladší čeští básníci, kteří posud něčím se osvědčili, skládali v Lumír první plody své. Mikovec měl jistou šetrnost k prvotinám takým a vytiskl je mladíkům vždy beze všech změn, na privátní nějaký úšklebek mu ale právě nepřišlo a mladší spisovatelé sobě někdy stýskali, že je osobně málo přístupným, ano že jest redaktorem poněkud aristokratickým. Za posledních dvou nebo tří let ubývalo Lumíru svěžesti, hlavně tím, že sobě mladší spisovatelé jinde tábory rozbíjeli a pak že se svým časem choroba o Mikovce

pokoušela." *) Z toho ovšem přirozeně pocházelo, že nestal se Lumír takovým střediskem mladší generace, jakým býti mohl. Tato buď ojediněle, nebo společně počala pomýšleti na nové podniky literární, o nichž dříve již ve svých kroužcích horlivě rokovala, ale když přistupovalo se k činům, stavěla se do popředí nakladatelská otázka, kterážto vůbec patří v celém našem rozvoji literárním k nepříliš utěšeným zjevům. — Kolem r. 1856 stav jeví se nám asi tento: Vyskytovala se tu v Lumíru řada prací, jichž cena opravňovala k pěkným nadějím, že vystupují na veřejnost opravdové talenty. Takové skutečně již tu byly, a jmenujeme z nich: Nerudu, Bendla, Hálka, Pflegra-Moravského, Jandu Cidlinského, Friče, Baráka, Prokopce atd.; s nimi sympatisovali někteří ze starších, zejmena Erben a Němcová. Jistá rozhodnost, určitost ve vystupování, některé neobvyklé jich názory, popudily proti nim některé ze starších literátů a tito chopivše se slabších stránek jejich prací, počali proti nim polemisovati. K polemikám zavdaly podnět ještě jiné kalé i nekalé příčiny, ale nám není možno pouštěti se do věci do podrobna. Tolik jest jisto, že v některých recensích a úvahách mluveno o nově vyskytajících se pracovnících literárních pohrdlivě, vytýkáno jim, že nemají zdravého a pravého interesu vlasteneckého, že produkcí jejich literatura přivádí se s kolejí mravopočestnosti i někdejší čistoty a zachovalosti. Slovo dá slovo, příležitost zase příležitost a netrvalo to dlouho, došlo k některým písemním srážkám. Jan Neruda ve svém „Hřbitovním kvítí", vydaném koncem r. 1857, odpovídal některými verši satirickými na některé výčitky a domnělé vytknuté vady — odpovídal šťastně a zejmena jeho báseň „Na kopečku panna seděla" opakována byla při různých příležitostech velmi často.

Mladší vidouce jakýsi nátlak na sebe, soustřeďovali se a skupovali dohromady. Nyní slyšme vypravovati Nerudu:

„Bylo to na sklonku roku 1857 a počátkem r. 1858, když jsme s prvními samostatnými prácemi vystoupili. Účel náš byl zajisté ten, abychom dle možnosti ku občerstvení utuchlé literární činnosti a k obohacení literatury přispěli. Scházelo tenkráte mnoho a především bujný literární život. Pokud by nebylo možno, abychom nových časopisů založili a vlastními samostatnými spisy se nejen osvědčili, ale i posloužili literatuře, umínili jsme sobě někteří, že začneme prozatím vydáváním almanachů. Požádali jsme skorem každého, o kterém jsme věděli, že by vůbec pro almanach psáti dovedl, aby přispěl. Slíbeno dost, když však došlo k terminu, neobdrželi jsme jiných prací, než jaké jsme byli sami napsali, tedy samé plody nejmladších — a tak povstal redakcí Barákovou první ročník Máje. Sotva ale tento vyšel, obdrželi jsme všichni, kteří jsme byli přispěli, cumulativní jméno „strany" nebo „školy". Vytýkali hned lidé nepovolaní nekonečnou řadu chyb a vad, mluvili o škodlivých směrech, o odnárodnění a t. d."

Mimo tuto nevhodnost objevil se ještě jiný svízel; vládní kruhy tehdejší větřily v mladém hnutí literárním, jakož tehdy obyčejně ve všem českém, nebezpečné hnutí, bůh ví jakou propagandu a staraly se o to, aby takovým snahám beze všeho byla učiněna přítrž. Tak nedo-

*) Hlas I. 263.

voleno, aby vydán byl neviňoučký almanach, jenž chystán byl při příležitosti slavnosti konservatoře a jímž mělo býti naznačeno, že Praha jest dosud česká. Mladá družina však nevzdávala se naděje a pracovala statečně dále; pomalu, ale jistě. Konečně podařilo se jí sestaviti a vydati almanach „Máj", který měl přes všecky překážky úspěch netušený. Nevidí se mi, obšírně tuto vykládati o jeho důležitosti pro tehdejší literární tvoření. Ročník první redigoval Barák; každý další ročník „Máje", kde převzal redakci V. Hálek, dosvědčoval, že plně dovede zasáhnouti v literární důležitost; toť ovšem takovým podnikům zabezpečuje trvalou cenu a spolehlivý význam. Vedle podotknutí, že byl Máj již určitým manifestem literárním, jejž podepsali také někteří starší spisovatelé jako Erben, Němcová, Krejčí a jiní, budiž nám dovoleno upozorniti ještě na tři důležitější zjevy. Předně trvale skupil řadu mladších spisovatelů a přiváděl do svého středu nové nadějné talenty, z nichž jest nejznámější ovšem dnes paní Karolina Světlá, — okolnost to, která zasluhuje bedlivého povšimnutí a uvážení. Za druhé památce nešťastného a záhy zemřelého Karla Hynka Máchy dostalo se zasloužené oslavy, jelikož ti, kteří se tu manifestovali, řadili se, nebo aspoň chtěli se řaditi pod týž prapor, který vztýčil Mácha svým krásným „Májem". Za třetí objevily se v Máji některé zralé, znamenité plody básnické, jež nemohly zůstati bez účinku na současnou poesii. Nebudeme je vyčítati, jmenujeme pouze Nerudovy básně Divoký zvuk a o Šimonu Lomnickém. —

Vidíme tedy, že stáli v řadách mladší generace již literáti, kteří mohli se vykázati výsledky skutečné, opravdové práce. Josef V. Frič, pseudonym Martin Brodský, napsal mnoho básní a povídek. V. Hálek uveřejnil Alfreda, dva svazky sebraných spisů a Večerní písně, Pfleger Cypřiše, Pana Vyšínského, Dumky, řadu drobných povídek, — jakož i přítel jeho Janda Cidlinský, jenž psal také pod pseudonymem Lánský — a Adolf Heyduk dva svazečky básní. Na těchto dokladech přestáváme.

Jinak ve všeobecnosti poskytuje nám tehdejší doba ještě tyto literární zjevy. Podobalo se předně, že českému divadlu a zejmena dramatické produkci původní nastávají lepší, úrodnější časy. Objevili se noví silní talentové, kteří s úspěchem vystoupili na jeviště a dali patrně na jevo, že zamýšlejí opravdově a vážně, zvelebiti dramatický suchopár. Byli to, buď hned již tehdy, nebo o nějaký rok později, zejmena tito nadějní začátečníci: Vítězslav Hálek svými tragediemi, Gustav Pfleger-Moravský svými tragediemi a veselohrami, Neruda svými veselohrami Ženich z hladu a Prodaná láska, kteréž znamenitého dodělaly se úspěchu, a tragedií Francesca Rimini. První z nich pokoušeli se dále v dramatickém básnictví, Neruda vzdal se závodu a začal v denníku Čas budovati základy českého feuilletonu a pěstovati vážnou a určitou literární kritiku.

Ruch literární novinářský, v jehož čele stály dosti chatrné a celkem mdlé Pražské noviny, kteréž k národnímu hnutí nepohlížely právě s okem radostí se jiskřícím a kteréž i proti mladé družině literární vystupovaly dosti ostře a příkře, ruch tento počal se objevovati i ve venkovských městech, kde zakládány krajinské časopisy. V těch

dobách ovšem zasluhují býti jmenovány především: zmíněný již „Poutník od Otavy“, vydávaný Janotou v Písku a „Boleslavan“ v Ml. Boleslavi.

Za třetí sluší sobě povšimnouti toho, že vedle stávajících nakladatelských firem, z nichž nejdůležitější a nejčinnější byla toho času firma Kateřiny Jeřábkové, vydávající Lumíra a pěknou Bibliotéku románů, a německá Dominicusova, objevily se nové: Kober & Markgraf, a Augusta v Praze a v Litomyšli. Augusta ovšem později udělav úpadek utekl do Ameriky, ale firma Kobrova statečně si vedla dále. Mimo vydání menších spisů, jako zejména Mikovcových Památek, podnikla vydání monumentálního díla Naučného Slovníka r. 1858, jímž literatuře dostalo se potřebného vodítka a důležité opory encyklopedistické. Dr. Frant. Lad. Rieger sám postavil se v čelo podniku, který měl blahodárný účinek při rozvoji dalšího písemnictví.

Nakladatelská otázka byla však dosavad onen kámen úrazu, přes který klopýtala při svých plánech a záměrech mladší družina literární. Nějaká knížka ještě se odbyla, ale hůře bylo s časopisem; ba některým osobám z politických příčin odpíráno dovolení úřední k vydávání časopisu, tak na příklad Fričovi. Pouhý program zábavně poučného časopisu byl již skonfiskován.

Přece rozšířená produkce literární a častější útoky nutkaly mladší spisovatele, aby pokusili se o zaražení časopisu, který by jim byl vydatným střediskem a v němž by mohly své zásady hájiti i přiváděti k platnosti. Po delším snažení orgánu takového se jim dostalo, zaražením belletristického časopisu Obrazy života, jichž nakladatelem byl Josef Richard Vilímek a redaktorem Jan Neruda. Je to v té době druhý samostatný list, který za nedlouho počal vynikati nad kollegu svého Lumíra a to hlavně tím, že položil váhu na produkci původní.

Stěžejním kamenem působení byl ovšem při „Obrazech života“ Neruda, který velmi pěkně dovedl seskupiti v časopise svém mladé síly projevující literární nadání, jako mnohé starší osvědčené pracovníky. Tak vidíme, že v části básnické zastoupeni jsou svými pracemi Barák, Crha, Hálek, Heyduk, Jahn, Jansa, Panýrek, Pfleger, Sázavská, Vilímek a Vostřebal; povídky psali Šmilovský, Sabina, Pfleger, Ceyp z Peclinovce, Jahn, Karolina Světlá a Hálek, v části překladů čteme Turgeněva, Andersena, Krestovského, Jokaie, Saltykova, dále zastoupeni jsou studiemi historickými, přírodopisnými, uměleckými a jinými Mírohorský, Sabina, Durdík, Valdemar Jaroš (Alfred Valdau), J. B. Mencl, Václav Zelený, Balda, Zvonař a Frant. Pravda.

Nejčetněji ovšem zastoupen je zde příspěvky sám redaktor Jan Neruda. Psal tehdáž do „Obrazů“ velmi mnoho, mladistvou sílu napínal, abychom tak řekli, junácky. V prvním ročníku r. 1859 uveřejnil básně: Ze života I—II. Kolovrátek, Loretanské zvonky I—VIII., Dobrovolník, Jeník, Elegické hříčky I—IX., Slaměný vínek, Dítě lásky, Bol v přírodě, Vodní panny, Při balletu, Lišák, Ask, Dva otcové, Také růže smrt I—VII., Otci I—V., Skočme hochu, ohlas italských národních písní I—X. Mimo tyto nacházíme tam překlady Alexandra Petöfyho obrazů a romancí z Uher a sice: Ukradený kůň, Ovčák, Ó krásná noc, Pan Pavel, Betyar, Loupežník, Dobrodružství vlka, Setkání se na pusztě.

Arabesky a novelky jsou tam následující: Erotomanije, Dva lístky z mappy novelistovy, Byl darebákem!, Měla gusto, U okna, Starý mládenec, Za půl hodiny, Kassandra. — Některé z těchto básní a arabesek Neruda později nepřijal do sbírek „Arabesky“ a „Knihy veršů“.

Dále je zde umístěn zajímavý článek „České národní tance“ a stručný životopis: Gustav Pfleger. Jinoch tento, tehdáž šestadvacetiletý, mladý spisovatel, byl z onoho hloučku, jenž se soustřeďoval kolem „Obrazů“ a vydal nejvíce knížek o sobě tiskem. V této době skutečného zápasu, kdy nedostávalo se mladému, velice citlivému básníkovi náležitého ocenění, ba s jisté strany hojně urážek a pohany, muselo mu to přicházeti krušné a odnímati chuť k dalšímu psaní. Této rozmrzelosti chtěl Neruda asi odpomoci tímto článkem. Jsa s Pflegrem dobře znám sestavil životopisnou tuto stať na základě jeho vlastních zápisek, které po letech vydány byly F. A. Horou v Plzni v samostatné knížce. Spisovatel při tom hned z počátku podotekl, že vzdálen jest mínění, že by nákres jeho životopisný ve všem platit mohl pro pozdější dobu, jelikož Pfleger právě byl na cestě ku kýžené výši. Nás ještě zajímá s jiné stránky slovo úvodní, kde spisovatel se přiznává, že praktičnost tehdejší doby, jakož i leckteré okolnosti, které spíše jen elegické hříčky prostonárodní vypěstujou, než aby přály mocnějšímu vývinu vyšší krásné literatury, požadující živější národní ruch, nedopustily, abychom se tehdáž i v tomto oboru s velikánskými výtvory jiných národů měřiti mohli a těmto na vzájem za jejich nám podané výtvory něco podobného podati mohli. —

V polemickém článku Nyní dotýká se toho, že nikde dosud nepracovali jsme s patrnějším zdarem, s lepším úspěchem, než-li v literatuře, která podává známky o našem skutečném životě. Uváděje, že posud mimo hospodskou a kavární kritiku nedospěli jsme k žádné jiné, že naše literární historie je pouhou bibliografií, že je nám na nejvýše třeba žurnalistiky, poučuje, že nejlépe vzdělávati literaturu domácí vzhledem k literaturám cizích národů; „spřátelme se s jejich světem myšlénkovým a spracujme pak v sobě vše v celek nový s tím, co jsme s mateřským mlékem už obdrželi a ve vlastech svých seznali. Bude to pak zajisté, poněvadž co Slované jinak tvořit nedovedeme.“

Než-li zmíníme se ještě o polemické části „Obrazů života“, která upoutávala pozornost s mnohé strany a zároveň z mnohé příčiny, sluší pozornost věnovati nevšední horlivosti, s jakou Neruda tehdáž všímal si literatury a divadla. Všude bral pilný zřetel k nedělním odpoledním představením, kteráž jedině byla česká, posuzoval je pravidelně a přiznati se mu musí, že bedlivě, znalecky a nestranně; neušly mu ani přednosti a vady sehraných kusů, ani vystupování herců a souhra kusu. Shledáváme se tam s deseti divadelními referáty a úvahami. —

Literární dějepisec nebude se také moci ještě do dnes obejíti bez úvah, které přinesl tento ročník především z péra Nerudova. Týkají se sice hlavně kněh z kruhu přátel „Obrazů“, ale na omluvenou i vysvětlenou sluší uvésti, že tito v oné době byli také nejčilejšími a také nejvíce nových věcí vydávali. Přes to, že většinou byla řeč o přátelích, byly to posudky ostré, vady nepřehlíženy, ba více pozornosti jim bylo věnováno, než-li přednostem. Příčina toho spočívala v tom, že mladí

spojenci a přátelé nahledli, že jedině nestranným a včasným upozorněním na vady se jim nejspíše a nejlépe lze vyhnouti i vyvarovati. V tom ohledu a zároveň v tom čase byla činnost Nerudova nad míru prospěšná a blahodárná. Nešetřil nejlepších svých přátel a pravdu pověděl jim bez obalu, třeba by bolela a sypala se jako sůl do očí.

Shledáváme se tu s posudky Hálkových Večerních písní, Waldauových Böhmische Granaten a Nationaltänze, almanahu Zory, Květova Žití básnického, Jezberovy Obrany, Pflegrova Pana Vyšínského, almanahu Kytice, Jirečkova Tajemného psaní, Nezabudek Zapové, Heydukových básní, almanahu Máje, Hálkovy básně Mejrima a Husejn, Sabinovy Jaroslavy, sebraných spisů J. P. Koubka a V. K. Klicpery, Zdobinského Krotkých znělek a Básní Vlastimily Růžičkové.

Připočteme-li k tomu ještě drobnosti literární, zejmena přehledy a záznamy bibliografické, jež pilně tehdáž pěstovaly „Obrazy“, připočteme-li k tomu drobnosti divadelní, anekdoty, poznámky, vysvětlivky, texty k obrázkům a vybrané aforismy z Bedřicha Spielhagena, máme dosti pestrý obrázek činnosti, kteráž vyžadovala nejenom značného napjetí duševního, ale zároveň také spojena byla s nemalým namaháním fysickým, kteréž podstoupiti bylo jinochu, jenž právě dostoupil věku plnoletosti. —

Uvedeme ještě úryvek z Nerudovy úvahy o Hálkových Večerních písních, aby čtenář mohl posouditi, jakým tonem mluvil Neruda o plodech svých přátel a mluvil-li dobře i oprávněně: „Hálek si nevyvolil pro své večerní písně širšího obzoru, než své vlastní, šťastnou láskou rozvlněné srdce, kde o tom nezpívá, zpívá zase nanejvýš o svých písních. Šťastná láska není také ostatně vydatnou látkou básnickou. — Jest to látka, která nejvýš pro deset krátkých písní dostačí, jimiž pěvec dostatečně svoji individualitu ukázati může. - Hálek napsal takových deset písní do almanachu Máje; líbily se: je však chybný náhled, že bychom byli po pokračování toužili. Hálek osvědčil se dobře rozděleným a na všech částech stejně obmyšleným „Alfredem“ co rozumný autokritik. Kdyby jím byl i při Večerních písních zůstal, byl by v Máji obsažené jen o málo rozmnožil a snad jednou neb dvěma jinými nahradil. Příčinu menší opatrnosti vidíme ne na tolik ve veřejném uznání, jakéhož se básníkovi neobyčejným spůsobem u nás dostalo, ale v přes přílišném obdivování se několika nadšených přátel, již vše bezvýminečně za znamenité uznali, cokoliv napsal.“

Polemickou část „Obrazů života“, i tu ostatní, s níž se tato doplňovala, nelze literární historii nyní mlčky pominouti. Je to zjev příliš důležitý, k němuž zřetel musí býti obrácen.

Dlouho již, co mladší literární pracovníci počali vystupovati na kolbiště literární, znáti bylo, že se proti nim od starších literátů připravuje jakési křižácké tažení literární. Mimo některé útoky menšího rázu v různých časopisech počaly se mezi tím objevovati v „Poutníku od Otavy“, který vydával v Písku Janota, ostré, ba často hrubšího kalibru dopisy z Prahy, v nichž bylo doráženo proti mladému hloučku spisovatelů a práce jejich, jak se říká „řezány“. V Praze se ovšem vědělo, aneb aspoň tušilo, že nepíše dopisy do „Poutníka“ nikdo jiný než-li Jakub Malý.

Jak jsme řekli, Neruda již ve Hřbitovním kvítí proti některým výčitkám a tvrzením se ohražoval. Tak na ustavičné křičení, že z literatury mizí její čistý pel, že proniká ji mravní nákaza, že veta po tom duchu českém, který převládal v době předbřeznové, odpovídá:

Bravo, páni literáti!
dejte pozor na ženské,
byť i písemnictví pošlo —
jen když bude panenské.

Kritiku, která se zbytečně rozmachuje, aby strannicky, a tudíž škodlivě posuzovala na úkor spisovatelův a na neprospěch literatury, charakterisuje trefně těmito verši:

„Však znám ten lid, jenž nožem hnusné pitvy
si chleb a slávu potem dobývá,
snad zpěv můj klada na své nuzné váhy,
již znak mu soudu svého v čelo vyrývá.

On z pylu motýlův si vápno pálí,
kdy trámů třeba, les si cizí skotí,
kdy písek váží, jasný pramen kalí,
kdy kámen láme, sousedův dům shrotí.“

Jaký ostatně byl ráz „Hřbitovního kvítí“, o tom na jiných místech bude nám mluviti. Zde v souvislosti stopujme rozvoj polemiky tehdejší.

Roku 1858 najednou v nákladu Dominikusově objevila se skromná brožurka U nás. Veršované krotké avantury ve čtyrech velmi nestejných zpěvích. Podepsán nebyl nikdo. Jelikož humoristický její ton a satirické ostří namířeno proti Jakubu Malému, bylo nutno hledati autora jejího v středu mladších literátů, o jichž špatném směru se tento široce a dlouze rozepisoval. Ale kdo jím byl? Hádalo se všelijak. Tu na Jos. Baráka, jenž také autorem jmenován jest na jednom místě ještě v Douchově Knihopisném Slovníku, tu na V. Hálka, tam na jiné. Autorem jejím byl Jan Neruda. Dnes již knížka tato vyjímaje současníky málo komu bude známa, proto několik slov zde o ní.

Spisovatel položil za motto známé Mickiewiczovo dvojverší z Dziadů:

„Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
co to będzie, co to będzie“,

které literární jeho odpůrce Osiński zparodoval:

Głupe było, głupe będzie —

Věnována jest všem „českým pseudonymům“. Líčí se tu, jak mladý český básník začátečník pro svou velkou báseň hledá v české společnosti svého Onégina. Narážek jednotlivých jest hojnost. Básník na příklad přichází k svému nakladateli, který mu o jeho první sbírce básní podává svůj úsudek i své rozhodnutí.

„Vy máte myšlénky, to je teď řídké,
a vaše pointy jak meč jsou břitké,
i povídat to dovedete krásně —
však prosím vás, kdo čte teď ještě básně!
Chci udělat, co mohu — na mou víru!
to, že se těším z národního zdaru —
dám vám pak sto as čistých exemplářů
a vy si přispějete ku papíru!“

Básník na konec zasedá po marném hledání svého Onégina ve své jizbě a tu k němu přichází kdosi. V několika črtách máme jeho popis, jenž na některé osobní vlastnosti naráží. Potom tento „kdosi“ vykládá našemu básníkovi o jeho snažení básnickém:

„Četl jsem ty vaše básně, jsou dost hezky,
dost hezky, pravím, avšak na neštěstí
přespříliš myšlének v těch básních jesti —
tak nesmí básnit žádný básník český!
Nač myšlének, jež v Evropé teď zrajou?
Nechť Němci, Angličané prim svůj hrajou
a nechť i celý svět jim bravo tleská,
že skladby nové hrajou mistrů slavných,
nechť mocný pokrok, nové světlo všudy,
my od Šumavy ku hranicím Slezska
se držme myšlének svých otců dávných
a foukejme jen v národní své dudy
a hrajme kapustu a strašáka
a žida, sousedskou a třasáka!
Vy podřizujete řeč myšlénce!
Nač pokračovat také v řeči s časem,
nač obnovit chtít mluvu pěvců hlasem,
nač vůbec myšlének, když národ v plence?
Ta vaše řeč, a to mne tuze leká
je předce příliš málo středověká!
Jen římskou periodou může lid
náš za nos ještě trochu veden být:
když periodám našim nerozumí,
toť také sotva posoudit nás umí!
Nač novotami lid náš dobrý mučit,
vždyť měli bychom se pak sami učit
a vždycky užitek my větší máme,
když v hlouposti ho trochu ponecháme!
Já na příklad mám tak už svoje plánky —
jen tenkrát čtu o ňáké novotě,
když mohu udělat pak z toho články,
co mimo to mně třeba v životě,
to vydělám si svými kritikami,
a moje kritiky jsou chvalně známy!
Ne snad že byl bych také něco četl,

vždyť byl bych mnohému snad nerozuměl,
já zcela jinak kritiky psát uměl,
bez čtení přede jsem někdy jen se spletl.
Nač mluvit o věci snad v úvaze?
Zdaž jmeno s dlouhým nebo krátkým *e*,
zdaž *ten, ta, to* tam často vidíme —
to všechno umenší nám nesnáze.
Dnes přečetl jsem, pane, vaše básně
a hned co dobrý literární chasník
jsem přišel na myšlénku velikou —
že česky umět musí český básník.
Toť v článku musí vyjímat se krásně,
jen provedu-li dlouhou oklikou!
O já mám jako sokol bystrý zrak,
zvlášť jedná-li se o nějaký plat
a chcete-li si psaním vydělat,
toť věru musíte též jednat tak!
Jen směle vezměte si příklad ze mne,
a přijďte jisté hodně brzy ke mně,
pak poučím vás jistě ještě v mnohém" —

Básník náš se zaradoval; člověk s takovými to literárními názory, toť jeho hledaný, dlouho hledaný Onégin! —

Brzy po vyjití této brožurky objevila se v „Poutníku od Otavy" velmi nepříznivá ba urážlivá kritika Hálkových Večerních písní; spisovatel její bezpochyby se domníval, že autorem polemického spisku „U nás" jest Vítězslav Hálek a chtěl mu touto kritikou prokázati vzájemnou službu přátelství. „Kritika" tato spůsobila nemalou nevoli a redakce „Obrazů života" požádala Karla Sabinu, aby napsal obranu. Tento napsal mírný, ale přece řízný článek Literární obrazy, jenž byl již upřímnou odpovědí Jakubovi Malému, jak souditi lze nejenom z věci samé, ale i z některých osobních narážek.

Hnedle na to do polemiky vmísil se i Hálek, jenž v článku Básnictví české v poměru k básnictví vůbec dožadoval se úplné svobody a volnosti pro básníka ukazuje k tomu, že nejprve českému básnictví potřeba opravdových talentů, a tito opravdoví talentové že pak již sami dovedou nalézti cestu k té metě, kteráž slove národnost. Končí: „Milí pánové, přesvědčíte se ba snad i o tom, že my ty národní písně, které abychom četli, jste radili nám, že je tak aspoň známe, jako vy. Ale za těch několik málo let se bohdá také ukáže, kdo básníkem víc, zda ten, kdo básníkem je vskutku, anebo ten, kdo dovede být národním ožuravcem. Schází-li vám ale vědomostí a umění, abyste nás dovedli mistrovat jinak, než jste to dosud dovedli: prosím vás, zůstaňte se svou moudrostí doma, svět o vás už dávno ví a nevydávejte se v šanc posměchu pravnuků svých."

Třetím bojovníkem za tytéž myšlénky objevuje se v Obrazech Neruda, třetím, ale také nejsilnějším. V pojednání Škodlivé směry v literatuře odhaluje, které směry mohou býti literatuře škodlivé — a sice ty, které pracují s bezmyšlenkovitostí, šablonou, bez ducha i srdce.

V živlu přímé a ostré polemiky octnul se v článcích První a poslední slovo panu J. Malému a něco o „posledním“ slově J. Malého. Obě tyto statě kypí vtipem, opepřeny jsou satyrou. V jádru svém vyvracejí útoky pana Malého a přičiněno jest v nich mnoho poznámek v mnohém ohledu zajímavých. Pro nás mají interes především v tom vztahu, že v nich poznáváme neobyčejnou stylistickou obratnost, pádnost důvodů, že vidíme, jak spisovatel dle potřeby vtipem, ironií, satyrou, ba i sarkasmem dovede statně vládnouti. Neruda v závěrku praví: „Jsme-li nadáni, nepotlačí nás, nejsme-li, potře nás vlastní slabost.“

Poslední stať polemická Smíření jest mírná a věnována jest Pražským Novinám, kde byli vyzváni mladí literáti, aby podrobili se stávajícímu pořádku a psali jak je na čase. Odpověď tato platila vlastně Václavu Štulcovi, s kterýmž se Neruda setkal poprvé.

Pokud se týče celé této záležitosti, o níž povinni jsme byli promluviti, není již třeba dovolávati se soudce, ani rozhodčího. Čas a práce zodpovídaly celou tuto otázku dostatečně a nynější pokolení, kdyby chtělo, mohlo by z ní také čerpati pro své jednání ponaučení, kdyby se podobné okolnosti objevily.

Začátky a rozvoj dramatického básnictví českého.

Stručný nástin

od

Frant. Bačkovského.

Dobudoval sobě již podruhé národ český stánek svého umění dramatického, i není nevhodno poohlédnouti se zpět do minulosti po českém písemnictví dramatickém, abychom učinili si obraz o tom, co v oboru tomto bylo vykonáno ode dob nejstarších až po dny naše, kdy otevřením Národního divadla dojista značně ještě větší a utěšenější činnosť v tomto odvětví poesie vzejde, než-li byla probuzena v letech nedávno minulých.

Básnictví dramatické, jsouc vrcholem veškerého básnictví, mohlo vzniknouti u každého národu teprve tehda, kdy písemnictví jeho bylo již obohaceno básněmi epickými a lyrickými. Proto též u národu českého setkáváme se s básněmi dramatickými teprve koncem staré doby českého písemnictví, teprve ve XIV. století, a to ještě toliko s pouhými jejich zárodky, ačkoliv v oboru básnictví epického a lyrického již nejstarší písemnictví české vytvořilo plody krásy nehynoucí, plody v pravdě klassické, jejichžto cena básnická potrvá věčně.

Básnictví dramatické u nás počalo se pěstovati účinkem církevní vzdělanosti latinské a evropských obyčejů v Čechách. Nepřekročilo pak za dob nejstarších mezí tak řečených mysterií, beroucích látku svou z legend, z umučení Páně, jeho z mrtvých vstání a vůbec příběhů biblických, z nichžto teprve později, když bylo saženo k látkám světským, vyvinulo se drama moderní.

A ani zárodků těchto nezachovalo se nám mnoho, nicméně však to, co nám zachováno, poskytuje dosti jasný pohled na dramata tehdejší. Nejstarším a nejznámějším jest Mastičkář, zlomek hry velikonoční, který r. 1822 objevil na deskách latinského rukopisu v Museu českém Václav Hanka nebo dle Naučného slovníku Josef Alex. Dunder. Pochází dle dra. Jana Gebauera (viz „Listy fil. a paed.“, roč. VII., str. 91.) z prvé polovice XIV. století, ačkoli zdá se býti opisem originálu o něco staršího, a obsahuje necelý episodický výjev, kde se svými masťmi vyložil se mistr Severin a přicházejí tři Marie, by koupily mast, kterou by pomazaly tělo Kristovo ve hrobě uložené. Věrně jest otištěn, po třetí, v „Listech fil. a paed.“, roč. VII. na str. 91—105. a zároveň objasněn i vyložen od dra. Jana Gebauera, který pokládá jej (dle str. 107.) za české spracování nějaké skladby cizí, a to bezpochyby hry latinskoněmecké.

Ačkoli látka „Mastičkáře“ jest výhradně biblickou, přece již i látkou světskou s příměktem prosté, ba také sprosté komiky jest protkán. Vystupujeť v něm šašek i slouha Postrpalk, potomní „pimprle“, a Severin volá na př. na šaška: „Rubine, wo pystu?“ nebo: „Wo pyste quest?“, což ovšem přepodivně nese se vedle veršů, které pronáší jedna z Marií: „Omnipotens, pater altissime . . .“

Podobné hry jsou „O narození Páně“ a „Hrob boží“; tuto jedni do XIV., jiní, jako Josef Dobrovský v „Geschichte der böhm. Spr. und Lit.“ na str. 299, do pozdějšího věku kladou.

Za střední doby, kdy veškeré básnictví české co do věci i co do formy na velmi nízkém bylo stupni, jsouc prázdno všeho vzletu a hlubších myšlének, nebylo lze ovšem, aby písemnictví dramatické bylo dosáhlo nějaké zvláštní výše. I nemohlo povznésti se ani středověké písemnictví české a nepovzneslo ke dramatu ve smyslu uměleckém, ale přece počalo se již vyzouvati z jednostranných a obmezených účelů prvotných, přecházejíc na širší půdu životní, ačkoli na počátcích tohoto přechodu spisovatelé čeští vždy ještě rádi ohlíželi se po oblíbených látkách z dějin biblických; spracování však těchto látek jevilo se již zcela jinak nežli dříve, přiodívajíc se již rázem skutečně dramatickým. Přispělo k tomu, že dramata přestala se provozovati ve chrámech, a tudíž i ke směru svému původně církevnímu přibrala také směry jinaké obecnější, životné, a byl představován nejen biblický děj, nýbrž i byla zobrazována základní jeho myšlénka. Brzo pak poznáno, že netoliko starý a nový zákon, ale také jiné části dějin, nejprve posvátných, chovají v sobě podobné, obecně mravné základní myšlénky, a že poskytují tedy vhodné látky ke skladbám dramatickým, jako na příklad sv. Václav*) a j., odkudž potom přechod ke dramatu světskému, ke dramatu modernímu byl přirozený a snadný.

Většina dramatických her té doby časem se ztratila, ale z těch, které dochovaly se nám, a ze zpráv o divadelních hrách tehda provozovaných jest patrno, že plodnost tehdejších spisovatelů na poli dramatickém byla dosti značná. Některé z her těch buďto nemají ceny básnické nebo

---

*) Truchlohru „Sv. Václav. mučedník“ dal provozovati v Praze ve dvoře kolleje staroměstské r. 1567 jesuita Mikuláš Salius.

jsou otrocké překlady her cizích, z nichžto nejoblíbenější byla „Komedia nebo hra rykmy a písněmi sepsaná Judit vdovy", přeložená z němčiny od Mikuláše Konáče z Hodíšťkova, také Konáček (latinsky Finitor) řečeného († 1546), prvého spisovatele českého, který pokusil se za střední doby českého písemnictví o drama. Tištěna byla hra tato teprve po smrti Konáčově r. 1547.

Jako skoro všecky vzdělavatelné a zvlášť umělecké idee, rovněž idea vyššího dramata byla tehda zastoupena hlavně na pražské universitě, a professoři a mistři universitní prví usnesli se provozovati historické kusy světské.

Prvá hra z domácích dějin sepsaná byla „Břetislava, českého Achillea, únos princezny Jitky" od mistra Jana Kampana z Vodňan († 1622), kterou však provozovati bylo zakázáno a rukopis její do ohně uvržen (viz o tom v „Osvětě", roč. 1878, na str. 351 a 352 a zvláště ve „Světozoru" roč. 1882, na str. 375—378).

Hry Šimona Lomnického z Budče († asi 1622) obsahují ještě valně živlu biblického; jsou tři: „Triumf anebo komedie o vzkříšení Páně", ve které vystupovali čerti, „Marie o navštívení hrobu Krista Pána", která jest asi bezpochyby novým toliko spracováním „Mastičkáře", a „Vzkříšení Páně", kterážto zachovala se nám pouze jakožto rukopis zlomkovitý.*) Jak ostatně již i živel světský zmocnil se těchto látek biblických, zřejmo na př. z toho, že sv. Jan posýlá pro pivo, by jím vzkřísil omdlévajícího sv. Petra; Kristus posýlá Máří Magdalenu do Vodňan, Prachatic, Písku, Plzně a jinam na žebrotu atd. Charakteristická jsou také slova, která strážník Kuman pronáší u hrobu božího: „Přijde-li, ať jsem habartn i také guttn drabantn, že budu míti tesakn undr špitzen halapartn: tak já se k němu zachovám, že tu snad bude pochován."

Čestnou zmínku jest učiniti o Tobiáši Mouřenínu z Litomyšle, žijícím v XVI. a XVII. stol., jehožto dramata, psaná živým rozmarem v plynných verších, posud lid rád čítá; jsou: „Věk člověka", „Historie kratochvilná o jednom sedlském pacholku a o poběhlém židu" a „Vejstupný syn". Cennou veselohru z dějin biblických o šesti jednáních s názvem „Ruth" napsal veršem také Slovák kněz Jiří Tesák Mošovský († 1617), která byla vytištěna poprvé r. 1604.

Dramata česká z konce XVI. a z počátku XVII. století upravil k tisku Josef Jireček a vydal v „Památkách staré literatury české" roku 1878 s názvem „Staročeské divadelní hry" svazek prvý, kterýž obsahuje mimo úvod veselohru Tesákovu „Ruth", překlad z polštiny „Žebrákův s kupcem hádání", veselohru studentskou „Sedlský masopust" a dramatisovanou anekdotu „Polapená nevěsta". Zajímavo jest, že také studenti, jimžto výhradně skoro bylo zůstaveno v Čechách v XVI., ba ještě i v XVII., století divadelní hry provozovati, sami společnou prací skládávali dramata.

Básnictví dramatické hledá hlavní opory v tom, aby dramata byla provozována na divadelním jevišti. Úkolem tohoto článku však není

*) Zevrubněji promluveno jest o této hře v Časopise musejním, ročník 1860, na str. 353—355.

podati dějiny českého divadla, ba ani ne zevrubné dějiny českého básnictví dramatického, nýbrž pouze nastíniti postup důležitějších momentů tohoto. Proto přemnohých her divadelních doby střední ani název nebyl uveden, ačkoliv i několikráte některé z nich byly provozovány — o divadle pak samém mluviti sem nenáleží, pokud není tím objasňováno básnictví dramatické, — a měřítkem tím říditi se bude článek celý.

Nežli pokročíme k době nové, budiž pověděno ještě něco o částkách, z nichžto byly složeny divadelní hry doby střední. Hra skládala se z pravidla ze tří částek, a to z prologu, ze hry vlastní a z epilogu. Prolog pronášíval epicky látku celého děje v málo slov shrnutou, vyzývaje zároveň, aby diváci ráčili býti hry pozorlivi.

V epilogu bývalo obsaženo obyčejně mravné naučení ze hry provozované. Při veselohře „Ruth“ jest epilog toho rázu připojen ke každému jednání zvlášť, vyjímaje jednání páté, které jest velice kraťoučké.

Mimo mravné naučení býval v epilogu vzdáván i dík obecenstvu za vyslechnutí hry a připojována prosba za honorář hercům, který teprve po představení byl vybírán. Tak zavírá se epilog „Sedlského masopustu“ těmito slovy:

K nám, prosím, mějte své zření,
fedrujíce nás v štědrosti
pro dokázání milosti,
jiež k umění liternímu
vždycky máte svobodnému.
Pán Buoh vám stokrát z milosti
nahradí více v hojnosti.
Již jdúc od vás, žehnáme vás,
Buoh rač nás všecky žehnati
a v šťastném zdraví chovati.

Také bývala v epilogu zmínka o původě hry, čehož příkladem jest epilog hry „Žebrákův s kupcem hádání“, počínající se takto:

Zavíraje tragedyji,
před žádným toho nekryji,
že jsem ji z Polsky vyložil,
v některých místech rozmnožil,
na žádosť jednoho pána,
od něhož mi jest poslána.
Něco jsem z ní i opustil,
jakž mi můj smysl dopustil,
maje to sobě na vůli.

Vlastní básnictví dramatické počíná se v písemnictví českém teprve koncem XVIII. století. Již první buditelé národního ducha v Čechách dobře tomu rozuměli, jak divadlo mocně přispívá, by probuzeno bylo národní uvědomění, i starali se, seč síly jejich stačily, by zavedeny byly v Praze hry české. Podařilo se jim to po několika nezdařených

pokusech*), tak že již roku 1785 česky hráti počato, a hráno potom, ačkoli velmi nepravidelně a nečetně, ale hráno přece.

I vzešla potřeba také českého písemnictví dramatického. Začátky jeho až do počátku XIX. století byly velice bídny. Zprvu obstarávány toliko řemeslnické překlady z němčiny, jichžto v čase kratičkém asi tisíc bylo pořízeno — tiskem ovšem vyšlo jich pouze několik — dosti záhy však počato psáti také hry původní.

Jest želeti, že mnohé z těchto her již ani dle jména známy nám nejsou a jiných že známe toliko názvy. Kritika tehdejší nepodává nám k posouzení rázu a ceny jejich nižádného vodítka. Takž „Pražské nov." ze dne 14. ledna 1786. píší: „V Praze 10. ledna byla na vlastenském divadle provozována původní hra s tímto nápisem: Břetislav a Jítka v pěti jednáních, z opravdového příběhu vzata od mladšího p. Thama. Tato hra proto tím větší milosti v lidu nalézá, poněvadž obsah její na zvláštní hrdinský kus našeho někdejšího knížete Břetislava se vztahuje. On pojat jsa milostí k Jítce, všelikého těžkého nebezpečenství se odvážil a ji proti vůli rodičů jejích z kláštera ukradl. Radost národu našeho českého z toho, že ve svém mateřském jazyce mnohé mysl objasňující věci na veřejném divadle slyšeti může, nelze vypraviti, a pravda jest, že cokoli her v českém jazyce provozováno bylo, vždy znamenitý počet milovníků nalézaly. Důvod to jistě veliký, že ještě přece velmi mnozí jsou, kteří staré vážnosti jazyku našemu odníti nedopouštějí." — O druhém provozování této hry tytéž noviny vyjádřily se takto: „26. února byla po druhé na vlasteneckém divadle pražském u přítomnosti znamenitého počtu lidu v jazyce českém provozována hra Břetislav a Jítka. Pan Antong, představuje Břetislava, tu osobu tak mistrně hrál, že živěji staročeské knížecí hrdinské mysli sobě představiti nemůžeme. Pan Hoepler, který představoval osobu Přeslava, českého pána, ode všech přítomných veliké pochvaly sobě zasloužil. Podobně pan Zappe, maje osobu hajného při klášteře tom, ze kterého Jítka od Břetislava ukradena byla, tak přirozeně jej vypodobnil, jako bychom skutečně takového sprostého člověka před očima měli. Panna Butto, děvčátko desítileté, představovala synáčka Přeslavova. Její krásné výřečnosti a neobyčejné na takový věk srdnatosti každý se divil, a všichni s potěšením očekávali, kolikrát jí kolem ven vystoupiti přišlo. Při té hře zamilovaný Břetislav do své Jítky, v srdci jedné zdejší panny, která jakémusi zámožnému sice, avšak sedmdesátiletému starci málo před tím zasnoubena byla, takový účinek způsobil, že ona od té chvíle ani slova víc o svatbě s tak letitým mužem slyšeti nechce." — 8. února provozována veselohra Václava Thama: Neslýchaná náhoda strašlivého hromobití aneb žebravý student. Referát o té hře byl podán tento:

---

*) Prvý pokus, uvésti češtinu na jeviště, učiněn r. 1771 v německém divadle, zřízeném v Praze r. 1738, ale pokus ten potkal se s úplným nezdarem pro hloupost voleného kusu a zvláště pro špatnou výslovnost herců, kteří byli z veliké části Němci, jakož i pro velmi chatrný překlad. Jaká ta čeština byla, lze poznati již z názvu veselohry, která tehda byla hrána: „Kníže Honzik. Činohra od jednoho z á t a h u, z němčiny vzatá." — Konečná slova, pronesena od jednoho z herců, Němce, zněla: „Co dadykové moje musim telat zase — dys moje knížecí pivo i prase." (Ich muss nun thun, was meine Väter thaten — Du bist mein Herzogthum, mein Bier und Schweinebraten.)

„Pan Hoepfler, maje osobu žebravého studenta, ode všech veliké pochvaly sobě zasloužil: podobně pan Zappe jakožto vrchnostenský správec osobu tu tak přirozeně představoval, že bychom, hledíce na venkovské správce, jich činů, zvláště kteří staří a zamilováni jsou, sobě přirozeněji představiti nemohli. Panna Procká jakožto venkovské mlynářské děvče tak hrála a venkovskou nevěstu tak živě vyobrazovala, že na ni patřiti bylo potěšení a rozkoš. Posud na všech českých hrách takové množství lidu se sběhlo, že jim všecka místa nepostačovala."

Takto podávány všecky divadelní zprávy u nás po mnohá léta. O obsahu dramata samého nebylo činěno téměř ani zmínky, ba málokdy spisovatel anebo překladatel byl jmenován. Z toho zřejmo, že divadelní moment krasovědný byl věcí vedlejši, za to však na moment národní kladena všecka váha, a veškery tehda sepsané hry svědčí víc o vlasteneckých nežli o uměleckých snahách, nepovznášejíce se nad ráz prostonárodní. Dialog v nich jest prostě reálný, všechen důraz položen na apostrofy, jakož vůbec všechen účin dramatický zakládal se na situacích. O povahách rozvinujících se na základech psychologických nelze při nich mluviti. Proto také nedařilo se tragédii v pravém toho slova smysle a konversační veselohry ani nebylo. Ale za to historická činohra, situační veselohra a fraška, jakož i komická operetta se značným úspěchem pěstěna. Zvláště veselohra, ačkoli její ráz byl spíše fraškovitý, poskytovala dosti pěkně vyvedené obrázky tehdejšího života českého.

Přední zásluhu o tyto prvopočátky českého básnictví dramatického měli bratří Karel Ignát a Václav Tham, které jest počítati mezi nejhorlivější buditele písemnictví českého koncem XVIII. stol. O životě Václavově víme toliko, že narodil se asi r. 1765. ve Přelouči, že byl doktorem filosofie, že ujal se úsilně divadla českého a že odebral se posléze k divadlu do ciziny, veda život dobrodružný a nedav o sobě věděti, takže není ani známo, kdež a kdy zemřel. V umění divadelním liboval si tou měrou, že byl nejplatnějším účastníkem zřízeného tehda v Praze divadla českého netoliko jako bedlivý a způsobilý herec z ochoty, ale také jako velmi plodný básník dramatický. Mimo překlady rozličných her divadelních (celkem 45) psal i původní, z nichžto „Švédská vojna v Čechách aneb udatnost pražských měšťanův a studentů" posud udržela se na divadle našem, byvši později od Jana Nep. Štěpánka poněkud předělána a s názvem „Obležení Prahy od Švédů" r. 1812 tiskem vydána. R. 1799 vydal „Zpěvy z nejvýbornějších 12 zpěvoher." Mimo to vydal r. 1785 sbírku původních i přeložených z němčiny básní svých a některých jiných vrstevníků, ba také básníků starších s názvem „Básně v řeči vázané", která jest velmi chatrna, obsahem i formou svojí skoro bezcenna; záslužna jest pouze se stanoviska národního, majíc týž úkol jako shora o dramatech bylo připomenuto, probouzeti totiž vlastenectví, nepomýšlejíc na směry umělecké.

Karel Ignát Tham narodil se r. 1763. ve Přelouči, byl doktorem filosofie a zemřel v nemocnici pražské r. 1816. Život svůj obětoval takořka jazyku českému, vyučuje v něm dílem veřejně s dovolením vlády, dílem soukromě až do své smrti. R. 1783. vydal prvou literární práci svoji s názvem „Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům", kterouž obrátil po sobě obecnou pozornosť. Když pak domohl se s jinými náro-

dovci toho, že od r. 1785. hráno na divadle česky, jal se překládati hry divadelní, z nichžto tiskem vyšly r. 1786. také Schillerovi „Loupežníci“ a Shakespearův „Makbet“ (dle německého překladu Schillerova sčeštěný), ale brzo věnoval se hlavní své činnosti, sestavuje díla mluvnická a slovníkářská.

Vedle bratrů Thamů jali se vzdělávati české básnictví dramatické mnozí jiní. Josef Tandler sepsal původní smutnohru „Vůdce Táboritův“ a přeložil anebo spracoval šest kusů, mezi kterými jest i Shakespearův „Hamlet“. Divadelní herec Vincenc Hafner sepsal původní libretto „Šťastné oučty“ a přeložil sedm her. Pražský měšťan V. Jiřík, zakladatel divadla za Poříčskou branou, přeložil Lessingovu smutnohru „Emilie Galotti“. Policejní kommissař Filip Heimbacher spracoval jedenáct her. Divadelní ochotník, později gymnasialní professor v Praze M. Majober, spracoval tři operní teksty. Stůna, později úředník ve Vodňanech, sepsal deset původních her a přeložil anebo spracoval třináct; mezi původními jest i veselohra „Faust“. Mimo tyto spisovatele pracovali v oboru dramatickém dosti pilně: kněz Josef Hynek Kavka, Maximilián Štván, Antonín Jan Zima, Bohumír Dlabač, Ign. Šiessler, Fr. Jindř. Bulla, Jos. Chylík a j., zvláště pak Prokop Šedivý. Také Václav Matěj Kramerius přeložil z němčiny veselohru „Albert a Lotte aneb ctnosť v největší nouzi“, která byla vydána tiskem r. 1785.

Pracovníků na české roli dramatické objevilo se tedy záhy hojnosť, ale drahně let trvalo nežli básnictví dramatické všestranněji mohlo býti zvelebeno. Bylať na počátku nové doby českého písemnictví veškera literatura na velmi nízkém stupni, a písemnictví krásné leželo téměř úplně ladem, a to ve všech svých oborech. Povznésti pak je bylo daleko nesnadnější, nežli zvelebiti písemnictví vědecké. Chybělo mu totiž vše, čeho mělo potřebí: forma i látka, i neměl žádný druh umění na celém světě tak obtížného vzniku, jako novověké básnictví české. Schudlá, zanedbaná, zkažená i pro správné vyjadřování obyčejných pomyslů ze života všedního nedostatečná mluva byla a býti musila básnictví mnohem více na závadu nežli vědě, a obsah původní pro dlouhou odvyklosť životu ideálnému nebyl s počátku zcela žádný.

Básnictví dramatickému kromě toho největší ovšem závadou bylo, že hry české stále byly odstrkovanou popelkou. Nejlépe ještě dařilo se hrám českým od r. 1785. až do r. 1790., kdy hráno bylo v divadle dřevěném na Koňském trhu (nynějším Václavském náměstí), nazvaném „Bouda“ neboli „c. k. vlastenecké divadlo“, které císař Josef II. dovolil vlastencům českým postaviti. Na počátku r. 1790. „Bouda“ z rozkazu vyššího — poněvadž prý překáží trhům — stržena, a české divadlo přestěhovalo se do bývalého kláštera Hyberňáckého na Poříčí, kde však hráno potom v brzce více německy nežli česky. A když r. 1802. toto divadlo po smrti svého zakladatele, hraběte Sporcka, bylo prodáno, hráno česky v domě Rajmanském na Malé straně a po dvě léta také na německém divadle na Starém městě, které jakož i divadlo malostranské r. 1804. koupili tak zvaní stavové (neboli šest šlechticů českých) od hraběte Nostice. Když pak r. 1806. stal se ředitelem stavovského divadla Jan Karel Liebich, stavové vyžádali si, by česká představení, která dála se vždy před představením německým, dávána nebyla, protože prý nelze

po českém obecenstvu divadlo dostatečně provětrati, — a byli jmenováni stavové přece šlechtici českými a divadlo staroměstské nazýváno tehda „národní divadlo české“!! — po čemž představení česká byla pořádána opětně na Malé straně, a to každou neděli a svátek, ale pouze do r. 1809., kteréhožto roku divadelní hry české v Praze docela zanikly.

Ohromné zásluhy o divadlo české za těchto dob jeho nejtrudnějších získal si Jan Nep. Štěpánek (* 1783., † 1844.). Oblíbiv si velice české divadlo jal se překládati z němčiny různé hry divadelní a stal se sekretářem při stavovském divadle na Starém městě. Když pak r. 1809. hry české v Praze docela zanikly a když r. 1811. utvořil se spolek mladších vlastenců a vlastenek, kterýž ustanovil se na tom, že budou provozovati z ochoty k účelům dobročinným aspoň ve dny noremní, kdy na divadle staroměstském hráno nebylo, tamže hry české. Štěpánek byl zvolen za ředitele tohoto spolku a za pořadatele her. Již 12. ledna 1812. počaly se hry české na staroměstském divadle, které k tomu Liebich zdarma propůjčil, Holbeinovou, Štěpánkem do češtiny vyloženou činohrou „Frydolín aneb cesta do železných hutí“. Účinek této hry byl tak mocný, že hry české téhož roku ještě několikrát od týchž ochotníků byly dávány.

Ale jestliže české hry měly udržeti se v náležité přízni u obecenstva, bylo třeba předkem a nejprve slušných kusů divadelních. I překládal Štěpánek potom hojněji a hojněji hry divadelní a také původní psal, a to zvláště vlasteneckohistorické, kterými budil cit národní a zároveň i větší účasť pro divadlo, a z kterých prvá, „Obležení Prahy od Švédův“, o nížto již shora zmínka byla učiněna, velmi se líbila. Z jiných jeho původních her jest uvésti: „Břetislav, český Achilles“, „Korutané v Čechách“, „Vlastenci“, „Jan Nepomucký“, frašky: „Berounské koláče“, „Tintili vantili“ a j. Až dosud s úspěchem bývá provozována veselohra „Čech a Němec“, která ze všech jeho her došla obliby největší. Roku 1820. jal se vydávati sbírku svých dramatických spisů s názvem „Divadla J. N. Štěpánka“, ve kteréž až do r. 1832. byly vydány v 16 svazcích 52 větší i menší, původní i přeložené hry.

Když r. 1824. došla nájemní smlouva vdovy Liebichovy, ředitelství divadla staroměstského bylo propůjčeno Štěpánkovi na 10 roků. Za tohoto ředitelství Štěpánkova vzešla divadlu českému doba stkvělá; hráno česky pravidelně na divadle stavovském v neděli a ve svátek odpoledne přede hrou německou od sv. Václava až do sv. Jana Nep., a též opera česká zkvetla tehda zásluhou Karla Simona Macháčka, jak doleji bude vyloženo, měrou velmi znamenitou. Nepříznivý však obrat v té příčině vzešel, když r. 1834. staroměstské divadlo bylo svěřeno Němci, Janu Augustovi Stögerovi, jenžto český personal propustil a nižádné péče neměl o hry české, *) o které staral se jediný Štěpánek, jemuž opětně dán předešlý úřad sekretářský při divadle.

Když dokončeno bylo ředitelství Štěpánkovo, Jos. Kr. Chmelenský napsal do „České včely“ tato slova: „. . . dokončilo se ředitelství našeho

*) Teprve později, totiž od r. 1842, Stöger zřídil ve svém domě v Růžové ulici divadlo české ze spekulace peněžní, o čemž doleji bude promluveno.

vlastence váženého J. N. Štěpánka, a s tímto mužem, tolikerými zásluhami o vlasť a jazyk náš se honosícím, jest se nám loučiti ... S velikou bolestí se rozžehnáváme s mužem, jehož účelem bylo vždy všecko dobré a pěkné, s mužem pro své mnohostranné užitečné účinkování znamenitým a nevšedním, s mužem, jejžto množství chudých otcem zvalo a skoro všichni dobročinní ústavové svým nejhorlivějším údem nazývají.*) Loučiti se nám jest s ním co s vlastencem, jenž českou Thalii z dlouhého snu zbudiv jejím prvým pěstounem se stal. Mně jest s ním se loučiti i co s přítelem, a snad se ubojím, že by jej snad Praha ztratila. Bez něho by s tíží české divadlo, co ústav bez přítrže účinkující, se udrželo; nebo jen jeho veliké zkušenosti a lásce k dobré věci se mohlo povésti po celých 10 let naše divadlo na ten stupeň přivésti, na kterém stojí nyní. Zvláště s počátku se samými skoro dilettanty jednati musil... Osud českého divadla posud znám není, protože pan Jan August Stöger, kterýž od 1. máje 1834. na dvanácte let ředitelem zdejšího divadla se stal, teprve předevčírem do Prahy přijel ... My se jen teď, co jsme odchodem pana Drsky tenoristu ztratili, o zpěvohru báti počínáme, avšak této-li bychom neměli, jest po všem veta, nebo jen naše opery slávu naší řeči rozhlásily, jen naše opery bývaly tak provozeny, že i závistník i zatvrzelý nepřítel naší řeči vyznati musil spravedlivou chválu. Naše opery byly hrdé sokyně německých oper a mnohá opera v českém jazyce tak byla dávána, že ji tak v Praze Němci ve svém jazyce nikdy nevídali ...!“

Štěpánek byl mužem velice činným a horlivým vlastencem; byl nejpilnějším a nejvytrvalejším spisovatelem dramatickým, věnovav veškeren život svůj divadlu českému v dobách, kdy bylo mu pomocné ruky na nejvýše potřebí. Neměl sice přílišného nadání ani vytříbenějšího vkusu, překládaje mnohdy dramata chatrná a nenapsav žádného dramata původního větší poněkud ceny literární, přece však razil pracemi svými cestu spůsobu lepšímu, založiv takořka prvý repertoir český a jsa prvým, kdo, nespokojuje se pouhými překlady her, jal se vedle překladů tvořiti původní práce řádnější. Vytknouti jest mu, že nejraději uváděl na jeviště hry své vlastní. Od 1. května 1824 do 30. dubna 1834 hráno bylo českému obecenstvu celkem 322krát, a přes polovic představení, totiž 165, dáváno na jméno Štěpánkovo; o ostatních 157 dělili se jiní spisovatelé a překladatelé. Mimo to nevěnoval ani výpravě her jiných spisovatelů potřebné péče, ale přes to přese všechno jsou jeho zásluhy o divadlo české ohromny. Kdo ví, zdali by František Turinský, Jos. Kajetán Tyl, Václav Kliment Klicpera, Ferdinand Břetislav Mikovec, a j. byli stali se bez Štěpánka sloupy oživeného našeho písemnictví dramatického?

(Pokrač.)

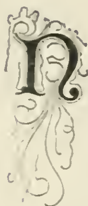
*) Provozovalť Štěpánek hry české k účelům dobročinným.

Dagmar.

Báseň od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Náhle zraky všech se obrátily z důli
na pavlán, jenž věž tam obepínal v půli,
obrovský jak prsten na prstě Titana.
Zjevilať se tam ve svěžím svitu rána
krásná dvojice: Po boku chotě krále,
zářícího v plném lesku důstojenství
sličná Dagmar, obraz nejsladšího ženství,
jak se mlha jemná tulí k hrdé skále.
Vstříc jim zahřměl z dola hlučný pozdrav lidu;
král mu vděčil volně v majestátním klidu
ruky pokynem; leč Dagmar prostomile
klonila k nim hlavu v srdečnosti čilé,
úsměv láskyplný jevíc v obličeji
jako paprsek té čisté záře ranné,
který třpytně tčkal po koruně její
ze stříbrných květů liliových tkané.

Posléz opustili pavlán; vzhůru věží
po točitých schodech vystoupili spolu.
Na cimbuří skráň jim ovál větřík svěží
a zrak na vše strany ukláněl se dolů.
Jaký obraz Dagmar úchvatný tu zřela!
Nejbliž kolem věže v rouše praporcovém
tíseň střech a vížek malebná se střela
tvoříc sterý dol a hřeben lesklým krovem.
Ve závratné hloubi, v pestrou hmotu slitá
hemžila se lidu spousta rozmanitá
po ulicích města, po zámeckém dvoře,
drobná na pohled jak mravenců roj těsný,
a těch trpasličích davů hlahol plesný
vzhůru zněl jak šumot vzdáleného moře.
A kol města šíro zříti na vše strany
rovinu jak okruh nesmírného stolu,
po němž pokrov pne se z látek pěkných tkaný:
zelená tu s hnědou vládu mají spolu,
lučiny to hojné, valná vřesoviště;
s nimi rolí vzorky úhledné se snoubí,
hájů třáseň v dáli tu a tam je vroubí
a šperk jasných říček, stříbrně se blyště,
drahým vyšíváním proplétá se na nich;
jako hříčky semtam střechy chat se krčí,
někde z chomáče jich vížky svatyň trčí

a vše usmívati zdá se v lescích ranních
čírou blažeností. V západním pak lemu
plá cos, drahokamu rovno obrovskému, —
moře to, jež dráp svůj do břehu tam vrývá,
skvoucím okem v širou Jutskou pláň se dívá.

Dokola král ruku šinul s touto řečí:
„Hle, tu širý blankyt dílec omezuje
říše mé, jež nad něj tisíckrát je větší.
Však čím dnes, kdy mojí sladká Dagmar sluje,
čím ta říše pro mne? Dotud vzlet můj pouze
k země výsotám se nesl v orlí touze,
miloval jsem bouři, smrtnou hudbu zbrojnou,
po slávě jen práhnul žízní neúkojnou.
Ale teď mi vlají nitrem city nové
jako teplé vánky jarní krásou vonnou,
snové moji v tiché blaženosti tonou
a svět celý ztopen v záři červánkové.
Ó má choti drahá! Odhalím ti na dno
srdce své. To srdce pod pancířem tvrdým
spalo tvrdý sen. V něm bylo temno, chladno.
Lásku ženy smíchem odmítal jsem hrdým.
I když k země blahu z nádherného vínku
nevěst královských jsem vybral bez váhání
tebe, miloněžnou tichou fialinku:
nejen Přemyslova trůnu slavné plání,
než i chvála tvojich půvabů a cností,
obraz tvůj — slib aspoň vzácné líbeznosti —
zajaly mne sice; ale srdce spalo
dosud sen svůj klidný, lásky nepoznalo.
Procitlo však záhy. Jako vánek časem
probudiv se, jedva trávy chvěje klasem,
ale sílí, vzrůstá, až i kmenem klátí:
tak jsem cítil ňadrem z nenadání vláti
touhu tajemnou po bytosti té luzné,
o níž šeptaly mi štětce barvy nuzné.
V barvitý ten stín jsem život, duši vkládal
a kol něho hvězdnou svatozáři spřádal.
Ožila ta malba, z rámce volně sklouzla
a kam koli šel jsem, přede mnou se vzduchem
vznášela jak výtvor milostného kouzla.
Když jsem plnil jarní háje lovu ruchem,
mezi kmeny buků v polosvitu hravém
lehounce se chvěla podoba ta něžná
nad kalíšky květů jako elfů kněžna.
Když mi zněly meče bohatýrů davem,
náhle s hudbou sladkou slétly na přílbice
růží poupátka a bílé holubice:

s tichým úsměvem se mihla středem reků
ona postava jak posel krasší říše,
neznámé mi dosud, světa něhy, vděku.
A když síní šumnou, v hojných skvostů pýše
věnec paní sličných zářil mému zoru,
v kobu svou jsem prchal z těchto vábných sborů,
vzdychaje tam nad tvým obrazem se shýbal,
k srdci vinul jej a barvy mrtvé líbal.

Strange žárlivost mou budil. Smí tam zříti
tuto sladkou líc, těch očí záři smavou,
na palubě těsné po tvém boku dlíti —
co já v dálce hynu tužbou nedočkavou.
Vždyť má naděj všecka, meta každé snaby
v podobizny tvojí vtělila se tahy.
A když spatřil jsem tě — sen když tělem stal se —
ba, před skutečností krasší rozplýval se — —

O jak šťasten, drahá, k ňadrům vinu tebe!
Zdá se mi, svět celý že mým štěstím jásá,
že mi závidí té slasti samo nebe,
jemuž skřivánek mé blaho písní hlásá.
Co mi nyní sláva, moc a říše celá?
Nech to zajde všechno! Mému štěstí stačí
země píď, krov chudý, na něm píseň ptačí
a v mých loktech Dagmar, hvězdička má skvělá!

Přijmi jitřní dary, svatebním jak zvykem.
Nech tvá mysl sama nejlepší si zvolí:
Vzniká-li ti v duši přání jakékoli,
vyslov je a bude vyplněno mžikem.
A čím těžší úkol jeho vyplnění
přinese, tím větším zavážeš mě díkem!“

Královna tu stála v jemném prsou chvění,
víčka sklánějíc před jeho zrakem žhavým
a tvář ostýchavá nachem přelétavým
hned se pýřila, hned liliově bleda
z temna vlasů zřela čarovábnou lunou,
unyle se kloníc třpytnou pod korunou.
Zamyšlení hustý stín jí v čelo sedá
a teď oko vroucně k manželi se zvedá:
„„O, jak's dobrotiv! Přec duše moje váhá,
mám-li odhaliti trojí přání vřelé,
jež mi plní hruď. Ty prosby příliš smělé
ret můj v této chvíli projevit se zdráhá.““

„Trojí přání! Zjev je! Práhnu po té zvěsti:
Pro tvůj vděk chci všechno vykonat, vše nésti.

Přísahu mou slyš před širou země tváří:
Při tom blankytu, při moři, jež tam září,
při koruně té, jež blýská na mé skráni,
při lásce, jež plá mi v ňadrech velká, čistá,
přísahám ti, drahá: Každé tvoje přání,
je-li v moci lidské, splním dozajista!“

„„Poslyš tedy, drahý! Když jsem po příchodu
našem do svých komnat kroky obrátila,
kolena mi paní jakás obchvátila,
rouchem, zjevem svědčíc o vznešeném rodu,
na líci však jevíc stopy těžkých pečí;
slzou ke mně zřela s úpěnlivou řečí:
‚Že prý štěstí nemá pro neštěstí citu,
říkají; jen sobcům platí tato slova,
v domě lidí dobrých štěstí nemá bytu,
zní-li nářek bídy z domu sousedova.
Až se plný kalich blaha k tobě schýlí,
jasná nevěsto, o vzpomeň si v tu dobu
na stín člověka, jenž v zoufalosti kvílí
v děsné temnici, jak živá kořisť hrobu,
na dnu chladné věže, zbaven denní záře,
rve si šedé vlasy, nehtem ryje tváře,
jak tam hluše sténá, k nebi spíná ruce,
v odpověď jen okov chřestí jeho muce —
Na sestru se jednu rozpomeň v té chvíli,
jíž ten obraz dere hruď, klid žití ruší
a jíž proto stíhá zášť, že nemá síly
soucit s bídným bratrem, žal svůj ztajit v duši!‘ —
Vězněm bratr tvůj? Kdo jsi? Co vinou jeho?
ptala jsem se. — Lkala nešťastnice dále:
‚Zlomené jsme snítky kmene královského!
Brat můj Valdemar je Valdemara krále
strýcem pokrevním. On církvi svaté oddal
život svůj a berla biskupská se skvěla
v ruce jeho. Ale v srdci červ mu hlodal
světské marnosti a zahubil jej zcela:
Ctižádostí puzen, v zaslepené pýše
povstal proti bratru, předešlému vládci,
dobýti chtěl mečem podílu té říše,
spolčen s nepřátely otčiny a zrádci —
Hořce pykal za to! Čtrnáctým již letem
v Oringsborgu hyne těsném ve žaláři,
čtrnácte jar nad ním rozvilo se květem —
žádné neproniklo k němu vlídnou září.
Jeho ston tam vnímá temnota jen hluchá,
v nížto budí údy zmořené jen s tíží
strašné hlasy pout, jež ukrutně ho víží,
těla stín jen halí kajícného ducha.

Vím, o vím, že marně úpění mé nezní
ve sluch tvůj: Ach milosť ubohému vězni!
Svojí přímluvou jej vybav z děsné noci,
vrať jej zemi, církvi! Zbytek jeho žití
bude jednou prosbou k nebeskému Otci,
aby na tvé cesty sypal blaha kvítí!'
Takto lkala, slzy loudila v mé líce.
A teď prosím vroucně: Nech, ať milosť vládne,
sejmi těžká pouta nešťastného strýce!
Slituj se! Dost pykal za své činy zrádné.""

Valdemar líc měnil za té řeči tklivé,
hněv mu blýsknul okem, čelo zryly vrásky,
přeletěly chmůry líce starostlivé,
až z nich svitnul opět slunný pohled lásky
a král odpověděl: „Srdce milované!
Není hoden ani krůpěje té rosy,
která z očí rajských v osud jeho kane,
temný zloboh ten, za něhož anděl prosí.
Vzhlédáš s výčitkou? O vím, tvá dobrost čírá
nezná lidských ďáblů, shovívavě tuší
skrytou dobra hvězdu v nejtemnější duši.
Ó kéž zůstane ti blahá tato víra!
Ó kéž nezjeví ti nikdy satan taký
propasť bezednou, jež v prsou jeho zeje,
kde zla příšerné jen černají se mraky
a svit nebeský kde hasne bez naděje.
Ó, kéž nepoznáš to plémě lidských zmijí,
které zlu se těší, jen svým jedem žijí,
k útokům jen zrádným úskočně se vinou,
s rozkoší též uštknou ruku dobročinnou.
Takovým jest ten, jenž tvoji soustrast budí,
žel, že ujec můj! To démon v posměch víře
talár posvátný si připjal k mrzké hrudi,
pošklebně se převlek duší za pastýře.
Modlitbou prý bude zbytek jeho žití!
Bojím se, má drahá, věř, že nebe spláče
nad tou modlitbou. Že bude kovem zníti
tam, kde nad krvavým polem havran kráče.
Bože, dej, ať křivdí strýcovi ta slova! —
Však tvé přání stavím nad rozvahy radu:
V Oringsborg se Strange vydá bez odkladu
a tvým jmenem sejme pouta biskupova."

(Pokračování.)

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Sotva že byl hrabě Daškov odešel, udeřila se Salomonida Platonovna složeným vějířem zlehka do čela a pravila:

„U ďasa! Teď jsem zase v rozčilení zapomněla . . . hm, myslím, že jsem měla Daškova zde pozdržet . . . ano, ano“ — kněžna mnula si při těchto slovech čelo, jakoby se těžce rozpomínala — „Stepňak odcházeje kolem mne pošeptal mi rychle: „Zadržte tu, co možná Daškova!“ a Stepňak neříká nikdy nic nadarmo. A pak . . . musím to udělat, abych se u vlády a dvora zbavila všeho podezření.“

Samomluva tato trvala jen okamžik. Kněžna se rychle rozhodla a udeřivši prudce na zvonec poručila přikvapivšímu sluhovi:

„Běž rychle za hrabětem. Že ho snažně prosím, aby se na chvilku vrátil.“

Sluha zmizel, Salomonida pak přikročila rychle ku svému psacímu stolu, a vyňala z tajné přihrádky středního šuplíku ozdobnou malou obálku se zlatými arabeskami, vytáhla z ní tuhou, popsanou kartu, namočila péro, udělala na jednom místě čárku, usušila tuto kvapně nad postranní lampou, zastrčila opět kartu do obálky a zavřela šuplík. Pak vzala s pultíku u okna skvostné illustrované vydání Dona Quixota a usadila se s ním na pohovku tvářic se, jakoby mistrné jeho rytiny prohlížela.

V tu chvíli ozvaly se již také v přední komnatě kroky a sluha vstoupiv oznamoval:

„Jeho excellence, pan hrabě Daškov.“

„Že prosím, aby vešel,“ odpověděla Salomonida.

Daškov vešel a ukloniv se zlehka pravil:

„Zde jsem opět, kněžno. Čím mohu sloužit?“

Salomonida odstrčila knihu stranou a pokynuvši příchozímu, aby se do vedlejšího křesla usadil, nachýlila se k němu do rohu pohovky.

„Odpuťte, pane hrabě, že jsem vás nazpět poprosila, a přijměte zároveň můj srdečný dík za to, že jste mé žádosti vyhověl.“

„Neomlouvejte se a neděkujte, kněžno,“ vpadl jí do řeči Daškov; „jsem jist, že jste měla k tomu závažnou příčinu. Ostatně, kdybyste jí ani neměla, stačilo by mi již pouhé vaše přání . . .“

„Buďte ubezpečen,“ vpadla teď zase jemu do řeči Salomonida, „že mám to i ono. Chci ba cítím se povinnou učiniti vám důležité sdělení, avšak ráda bych také, když jste již konečně jednou přec pod mou střechu zavítal, s vámi několik důvěrných slov promluvila.“

„Jsem napjat na vaše sdělení, milostivá kněžno, a těším se na důvěrnou rozmluvu,“ odtušil hrabě; „však nebudete zajisté uražena, dovolím-li si prosit, abyste mne co možná brzy propustila. Nikoliv, že by

mi pobyt zde byl obtížný — jakž mohlo by býti nepříjemno, baviti se s tak duchaplnou a krásnou paní! — nýbrž jedině z ohledu na služební povinnost, kteráž dlouhého odkladu nedopouští."

„Prosím vás, excellence, neomeškejte se, ať nedostanete od svého představeného důtku!" prohodila pikantně kněžna a zasmála se srdečně.

„Mám představeného, kněžno," odmlouval Daškov, „a tím jest má povinnost! Však očekávám od vaší laskavosti a šetrnosti, že mne déle u sebe nepozdržíte, než vám skutečně milo jest a nutno; prosím tedy, abyste již k věci přikročila a dále, abyste prodlením řeči všech titulatur zanechala. Nesluší nám to, obzvláště v řeči důvěrné. Dovolíte-li tedy, jsem pro vás jenom Vladimír Feodorovič."

„A já jsem, s vaším souhlasem, pouze Salomonida Platonovna," odpověděla kněžna a pokračovala: „Nuž tedy, milý Vladimíre Feodoroviči, sdělím vám něco, jak myslím, důležitého; ale dříve ještě prosím, abyste mi upřímně a bez ostychu odpověděl, proč mne tak podezříváte a stíháte? Neznajíc toho žádnou podstatnou příčinu musím totiž soudit, že mne nenávidíte . . ."

„Salomonido Platonovno!" pravil jemně káravým tónem Daškov. „Tak duchaplná dáma, a chtěla by konání úřadní služby považovati za skutek osobní nepřízně! Což nenahlížíte, že bych zrovna tak jednati musil, kdybyste byla třeba mou sestrou?"

„To jest: docházejí denunciace, a vy musíte dle nich jednat, pravda-li?" otázala se kněžna. „Avšak ruku na srdce, Vladimíre Feodoroviči: kolik denunciac zůstavujete bez povšimnutí aneb odevzdáváte podřízeným organům svého úřadu, aby se tiše, tajně a zcela nenápadně o jich podstatnosti přesvědčily, kdežto na mne již podruhé vydán byl zatykač, a to beze všeho skutečného důvodu, zcela bez podstatné příčiny."

„Salomonido Platonovno," odpovídal Daškov, „výsledek úřadního zakročení svědčí ovšem ve váš prospěch, ale to ještě — odpusťte mé přímosti — celkem nic nedokazuje. Pouhá snad mýlka, co se týče místa nebo času, ale podstatný obsah udání může býti zcela správný a pravdivý. Nedostatek důkazů v jednom, ve dvou a třeba ještě více případech nemůže úřad bezstarostným a nevěřícím učinit pro všechnu snad budoucnost. Ostatně buďte jista, Salomonido Platonovno, že nenastupuje úřad státní bezpečnosti proti vám z žádné předpojatosti, nýbrž že učinil tak dnes jako minule teprv na základě udání tak určitého, že nebylo ani možná povinnosti se vyhnouti. Však dosvědčíte sama, že vás úřad v obou případech nic více neobtěžoval, než mu potřebí bylo, aby se přesvědčil, je-li denunciace pravdiva čili nic. To pak již musí orgánům bezpečnosti prominouti každý, kdo vůbec udržování pořádku, klidu a pokoje uznává za nutné."

„Ach ano, milý hrabě," namítala s povzdechem Salomonida, rozevírajíc zvolna a zavírajíc zase svůj pestře květnatý vějíř, „nic jiného, než péče o bezpečnost státu! O předpojatosti, nepřízni, úkladech a tak dále ani potuchy! Těch nebylo u nás nikdy . . . . Avšak buďme upřímní, Vladimíre Feodoroviči. Vy, jakožto úředník státu nesmíte jinak mluvit, tomu rozumím, ale já vám pravím přímo a od plic, že tomu

nevěřím. Vy mne nenávidíte! Proč, nemohu si pomyslit. Snad jen z úřadní, jak říkáte, povinnosti, poněvadž vám třeba někdo namluvil, že jsem osoba státu nesmírně nebezpečná. Lituji toho velice, nikoliv snad jen pro ty dva zatykače — co pak je konečně na tom, když jsme si jisti, že nám nemůže nikdo nic dokázat, . . . člověk stává se tím interessantnějším — nýbrž proto, že by mne zrovna vaše přátelství snad nejvíce oblažovalo . . . .“

Salomonida pronesla poslední tato slova rychle, přitlumeným hlasem a zastřela si tvář vějířem, jakoby byla učinila nějaké snad nepřístojné vyznání.

Náčelník tajné policie, který dosud chladně a s ironickým úsměvem na rtech poslouchal, byl patrně překvapen. Nevěděl, co by na to rychle odpověděl a zadíval se bezděčně na krásnou tu ženu, kteráž v celém půvabu svého nádherně bujného zjevu pojednou jako omamující a oslňující květina z kouzelného sadu nějakého se mu objevila.

Salomonida poznala z přestávky, která po jejích slovech nastala, že vyznání její s účinkem docela se neminulo; i pozvedla tedy hlavu, shrnula rázem vějíř a hledíc plnýma očima hraběti do tváře, ujala se opět slova, patrně aby dojem, jejž na Daškova byla učinila, novým prostředkem sesílila:

„Promiňte mi, Vladimíre Feodoroviči, mou upřímnost . . . jsem někdy jako dítě, jemuž jazyk předbíhá. Opakuju, že mne vaše podezření zrovna z té příčiny velice rmoutí. Přemítala jsem již dlouho, jak bych vás o své . . . řekněme neškodnosti přesvědčila, ale nedovedla jsem si nic vymyslit. Tu však poskytla mi náhoda prostředek, který vás přesvědčiti musí . . . ačkoliv, užiju-li ho, snad velké neštěstí někde způsobím . . .“

„Mluvte přec, Salomonido Platonovno!“ zvolal prudce Daškov a chopil se bezděky krásné ruky kněžniny. „Jaký to máte prostředek, jaké neštěstí byste způsobila?“

„Vězte, Vladimíre Feodoroviči,“ odpověděla Salomonida, „že vám vyzradím věc, která mi svěřena byla v pevném zajisté domnění, ba v bezpečné naději, že při nejmenším aspoň tajemství zachovám a důvěru zasílatelů nesklamu. Nemyslím, že dobře činím, odevzdávajíc věc do vašich rukou, avšak nemám vydatnějšího prostředku, abych vám dokázala, kterak nepodstatné je všechno vaše podezření. Jest to, pravím, kořisť pro vás výborná . . .“

„Jsem velice dychtiv, Salomonido Platonovno, a prosím opětně, abyste zvědavost mou déle již nenapínala,“ žádal netrpělivě Daškov.

„Jenom ještě malé strpení,“ odtušila Salomonida a povstavši odebrala se ku psacímu stolu, otevřela šuplík, vyňala z něho ozdobné psaníčko se zlatými arabeskami a ukazujíc je hraběti pravila:

„Podívejte se, Vladimíre Feodoroviči, jaký jsem to lístek včera dostala. Obálka, jak vidíte, je ozdobná a voňavkou napuštěná — v takových obálkách posílají se v měšťanských kruzích děvčatům zamilovaná psaníčka a paničkám gratulace; toto zde však je prosté a svrchovaně střízlivé pozvání, z čehož vidno, že nejsou zasílatelé

z našich kruhů, neboť by zajisté věděli, že jest proti dobrému tónu užívati v korrespondenci takových titěrností."

„Ale co obsahuje ten lístek?" zvolal vyskočiv z křesla hrabě Daškov. „Madame, vy nadužíváte až přílišně mé trpělivosti . . ."

„Netrpělivosti, smím-li prosit, netrpělivosti!" vpadla mu se smíchem do řeči kněžna. „Nezapomínejte, že jsem chtěla při této příležitosti užiti trochu vaší společnosti! Avšak trápení vaše je u konce... za zkoušku mějtež nyní odměnu. Zde vezměte, náčelníku třetího oddělení Jeho Veličenstva vlastní kanceláře, tento lístek a čtěte nahlas, zda-li jsem nevybrala nepravý."

Po těchto laškovně a dráždivě pronešených slovech podala Salomonida hraběti lístek. Hrabě podíval se na nadpis, vyňal pak z obálky kartu a četl:

„Milostivá Kněžno!

Víme, že Vás naši státní — marodéři stíhají a zničit chtějí. Všichni od despocie pronásledovaní seřaďují se v šiky na obranu práv lidskosti. Zveme také Vás, abyste duchem a jměním svým velký účel naší organisace podporovala. Souhlasíte-li, jakož bezpečně očekáváme, přijďte ve středu do schůze řídícího výboru IV. oddělení jednoty „Terror", Vasiljevskij Ostrov, 10 linie, dům Gavrilova, druhé patro zadního křídla, číslo bytu 18. Začátek schůze o 7. hodině.

V Petrohradě 19. února.

Stepňak. Lavrov."

Daškov se na okamžik zamyslil a opakoval mechanicky: „Ve středu, ve středu!... Hm, toť zejtra již. A vy, Salomonido Platonovno, co jste odpověděla?"

„Co odpověděti jsem musila, abych se z okamžité nesnáze vybavila a jinak přece volnost dalšího jednání si zachovala. Odpověděla jsem tedy na přiloženém blanketu, že pozvání přijímám a se dostavím. Důvěrník, který mi lístek přinesl, odešel, ale vrátil se za chvíli, žádaje, abych mu dala pozvání nazpět, že se nesmí nikomu nic písemného v rukou zůstavit. Můj zjev prý ho dříve tak pomátl, že zapomněl ihned lístek nazpět si vyžádat. Já však odpověděla jsem s úsměvem a krčíc rameny, že mi nelze oprávněné jeho žádosti vyhovět, poněvadž jsem pozvání z opatrnosti ihned do ohně v krbu hodila. Důvěrník tvářil se k tomu nějak kysele, avšak nebylo pomoci, musil se smířit s domněle dokonanou událostí."

„Podivno, podivno!" rozjímal náčelník tajné policie a vrtěl hlavou. „Kdybych tu neviděl pečeť našeho nihilistického spolku, kterou z jiných listin už dobře znám, považoval bych to všechno — s vaším dovolením, Salomonido Platonovno, i bez něho — za pouhou mystifikaci a nějakou hloupou nástrahu. Avšak pečeť je nade všechnu pochybnost pravá . . . bude tomu tedy přece tak. Ale že by tak neopatrně a hloupě členy verbovali, nebyl bych si nikdy pomyslil. Nejspíše je to IV. oddělení „Terroru" nové a v rukou nezkušených začátečníků . . . však nikoliv: Stepňak a Lavrov jsou již vypelichaní ptáci, slýchám ta jmena častěji, ačkoliv nevím, komu náležejí. Nemohu si tedy na rozumu srovnat, že

by takovouto formou . . . anebo, Salomonido Platonovno, měli snad příčinu více vám důvěřovat, než by asi jinému smrtelníku mohli svěřiti? Co myslíte, krásná dámo?“

„O tom ani dost málo nepochybuju,“ odpověla se smíchem kněžna, „jestli se vám to do kombinace hodí. Hraju často s lidmi komedii, abych jejich důvěru si získala a takto hravě jejich tajné spády seznala. Možná tedy, že pánové Stepňak a Lavrov ve mně výtečnou kandidátku nihilismu vypátrali a nesklamali se, jak vidno z jich pozvání v rukou tajné policie! Hahaha! . . . Avšak nechme žertů, milý hrabě, věc je vážná. Vyzradila jsem vám schůzi terroristů a doufám, že ji napříště už nebudete hledat — u mne! Ale tím není ještě věc odbyta. Terroristé domyslí se ihned, kdo že jejich IV. odbor policii vydal — jak pak mne chcete chránit před jejich pomstou?“

„Vás, Salomonido Platonovno, musí chránit jedině váš ostrovtip a vaše jmění. Na zvláštní ochranu jednotlivých soukromníků nemáme ani sil ani času. Střežte se, jak můžete, a netroufáte-li si nástrahám terroristů odolat, vystěhujte se za hranice. Bylo by vás sice škoda, ale...“

„Tak!“ vpadla mu do řeči kněžna. „Totě výborné! Stala jsem se udavačkou, jen abych vyvrátila vaši předpojatost a . . . . trochu s vámi se sblížila, a vy mne nyní posíláte za hranici. Ach ano: mouřenín vykonal svou povinnost, mouřenín může jíti!“

„Máte pravdu, že mne káráte,“ obrátil Daškov. „Mouřenín nesmí ještě jíti, mouřenín může ještě mnoho užitečného vykonat! . . . Salomonido Platonovno! Váš skutek a pobyt u vás neminuly se na mne s účinkem. Vidím, že jsem vám křivdil a vás falešně posuzoval. Mé srdce taje, podejte mi svou krásnou ruku na znamení, že uzavíráme spolu přátelský spolek na vzájemnou podporu a ochranu.“

„Tedy jenom politickou allianci,“ tázala se měkce Salomonida a pohledla při tom tak roztouženě na hraběte, že tento zajiskřiv očima, její ruky se chopil a horoucně ji slíbal.

„Nestačí-li vám ta,“ doložil pak vesele a lichotně, „nabízím vám nejtužší přátelství a třeba svazek — srdcí!“

„Bravo!“ zvolala kněžna. „Tak se mi, Vladimíre Feodoroviči, líbíte. Přijímám od vás všechno . . . Nuže, a kdy se budu smět zase těšit na milou vaši návštěvu?“

„U čerta! Dobře, že mne upozorňujete. Málem bych byl zapomněl na svou povinnost . . .“

„A na tanec u Repninů, pravda-li?“ zasmála se kněžna. „Propouštím vás pro dnešek ve vší milosti, avšak pamatujte si, že podle délky času, který mezi dnešní a příští návštěvou uplyne, upřímnost vašeho přátelství měřiti budu. Čím delší přestávka, tím menší upřímnost.“

„Buďte bez starosti,“ ujišťoval již co nejdvorněji Daškov, „myslím, že k vám zase co nejdříve přiletím na křídlech touhy. A nyní mějte se dobře, kněžno. Na shledanou!“

„Na shledanou, pane hrabě!“

Náčelník tajné policie odkvapil a Salomonida hleděla chvíli mlčky na dvéře, jimiž byl odešel. Pak ale propukla v hlasitý smích a zvolala:

„Ty mne nezmateš, vrchní biřici! Že mi přátelství nabízíš a mým zjevem dojata se býti pravíš, je komedie, jako co já s tebou provádím. Avšak za to vám, pane hrabě, ručím, že vy dříve desetkráte mně na vějičku sednete, než já jednou vám! . . . Mnoho štěstí s tou schůzí nihilistů! Hahaha! Tak opatrný a bystrý pán, a nezpozoroval ani, že jsem škrtnutím péra z devítky devatenáctku udělala . . . Máte pozvání do minulosti! . . . Jděte jen opatrně na ptáčky . . . do hnízda už dávno prázdného!“

* * *

Náčelník tajné policie prošed ostrým krokem nádvoří a průjezd kněžnina domu, vyšvihl se mrštně do saní a kázal vozkovi, aby jel na policejní prefekturu. Svítil měsíc. Na ulicích leželo vysoko sněhu a bylo již kolkolem hluboké ticho. Jen ze vzdálených hlavních tříd bylo slyšet občas nějaký nesrozumitelný hlahol, pak řehtání rolniček a krátké, trhané popěvky. V postranních ulicích odlehlé čtvrti kolomenské, kde Salomonida palác měla, byl dokonalý klid. Mrzloť neobyčejně tuze a tu nevychází, kdo nemusí. Lidé zalézají do hlubin svých bytů a vyhledávají záhy svá lože. — Hrabě Daškov zahalil se pečlivě do velikého kožichu, vyhrnul mohutný límec a stáhl si bobrovou čepici hluboko do tváře. Měl prostranné sáně s dvěma koni, poněvadž vezl toho večera svou neť k Repninovům; jinak jezdíval vždy na malinkých saňkách s jediným hřebcem.

„Ivane, hleď se dostat na Něvskij prospekt!“ velel po chvilce vozkovi.

„Slyším, milosti,“ odpověděl tento; „hned tam budeme!“ Projeli dvěma ulicemi a zatáčeli právě do třetí, když tu pojednou z prostřed jízdné dráhy, z nepatrné hromady sypkého sněhu stín jakýsi povstal a roztáhnuv ruce koním přímo do cesty se postavil. Byl to muž hranatý, v hrubém ovčím kožiše, s vysokou kalmyckou čepicí na hlavě a obrovským plnovousem. Kočí myslel z počátku, že to nějaký opilý mužík, který do sněhu se byl převalil a vykřikl z plna hrdla: „Beregis!“ Ale domnělý mužík zařval jako medvěd a napřáhnuv ruce ku předu poskočil proti koním, jako by je chtěl za uzdy uchvátit. Koně zalekli se toho příšerného zjevu tak, že stanuvše mocně se vzepjali a sáně nazpět tlačili. Hrabě Daškov povstal v saních a zařval zlostně: „Ký čert je to?“ Kočí, který ze všech sil se namáhal, aby poděšené koně ovládl, odpověděl proklínaje: „Ožralec jakýsi nebo blázen chytá koně!“

A vskutku měl už domnělý opilec nebo blázen, který stále jako medvěd bručel, uzdy obou koní v rukou a tlačil je nazpět.

„Slez dolů a zmrskej ho!“ velel svrchovaně dopálen Daškov.

Ivan seskočil rychle, jak jen mu dlouhý kožich dovoloval, s kozlíku a chtěl se na pomatence vrhnouti. Ale v tu chvíli objevily se po obou stranách saní čtyři jiné stíny, a než by se byl kdo mohl nadíti byl Ivan od dvou mužů do sněhu povalen. Hrabě chtěl napadenému kočímu ku pomoci přispět, ale než huňatou přikrývku odepjal, aby vyskočiti mohl, dostal sám do saní nezvanou návštěvu: dva muži, obratní a silní, vyšvihli se, každý s jiné strany, k němu, strhli ho jedním rázem nazpět

na sedadlo a mezi tím, co jeden železnými pažemi hraběte sevřel, zavázal mu druhý pevně ústa, aby nemohl volati. Na to sepjali mu rychle ruce železným poutem a zavázali ještě oči. Tím časem byl také kočí na zemi spoután a nemluvným učiněn a jeden z mužů, kteří si ho byli na starost vzali, vyskočil na kozlík a chopil se oprati. Měl na sobě temným suknem potažený kožich a soudruh jeho podal mu Ivanovu kočovskou čepici; tu když si neznámý na hlavu vtlačil, vypadal v měsíčném polosvitu jako kterýkoli vozka. Usadiv se pevně na kozlíku zvolal pak na muže, který dosud koně držel:

„Pusť je, pojedem!“

Muž v hrubém ovčím kožichu odskočil a koně odfrknuvše si mocně dali se do divého letu... Nový vozka nechal je z počátku běžet, kudy se jim líbilo, avšak jakmile se byli řádně rozeběhli, utáhl opratě a donutil je neobyčejnou silou, aby přese všechnu poplašenost směrem letěli, kterýž on jim vykáže. Sáně se spoutaným náčelníkem tajné policie zmizely rychle s očí oběma na místě pozůstalým útočníkům.

„Hotovo!“ pravil jeden přidušeným hlasem.

„Myslím, že jim už neunikne,“ doložil druhý.

„Zasloužili by katorgu, kdyby si ho nechali vyrvat,“ na to zase první. „Ale teď rychle z místa! Ten kočí ať se tu zatím prospí. Dej rychle komitétu zprávu, že je dílo vykonáno. Ať je všechno připraveno na veliké prohlídky! S bohem! Na shledavou!“

Rosešli se. Ivan pak válel se ve sněhu a marně usiloval, aby náhubku se zbavil.

* * *

V salonech generala Repnina bylo hlučno a veselo. Pánové kořili se s velikou chutí přítomným dámám, dámy zase oplývaly duchem a všichni byli veselé mysli. Jenom paní Caesarina Dimitrjevna Bogdanová byla jaksi starostliva a plná nepokoje. Měla stále na mysli Salomonidu Platonovnu a očekávala netrpělivě návrat hraběte Daškova, aby zvěděla, jak policejní prohlídka skončila a neshledáno-li nic, co by kněžnu kompromittovalo. Ale hrabě se nevracel.

Blížila se půlnoc a čím více čas postupoval, tím čileji obíhala od úst k ústům otázka: „Proč pak se hrabě nevrací? Stalo se jistě něco vážného, sice by tu již dávno byl!“ — Za krátko věděla celá společnosť, že šel náčelník třetího oddělení sám vykonati domovní prohlídku u kněžny Sachalinové, ježto bylo vládě oznámeno, že se tam odbývá schůze náčelníkův nihilistického spiknutí, a poněvadž byla kněžna se všemi téměř přítomnými osobně známa, rostlo napjetí každou minutou a přecházelo v obecnou sensaci, když ani o půlnoci hrabě Daškov se nevracel.

Starý Sokolov přistoupil k Bogdanovi a Caesarině, kteří právě o téže věci spolu rozmlouvali a pravil:

„Jsem děti, velice znepokojen, že Daškov nepřichází. Nedůvěřoval jsem jeho výpravě a těšil se, že se mu jak náleží vysměju. Ale že se nevrací, zdá se mi býti věcí podezřelou. Snad byla přece u Salomonidy nějaká schůze? Anebo našlo se u ní něco jiného? Něco se každým

způsobem stalo, neboť hrabě řekl, že tu nejdéle za hodinu zase bude, a on stojí vždycky v slovu. Není pochybnosti: nějaká vážná překážka ho zadržela. Bojím se o Salomonidu Platonovnu! Nemyslím, že by se byla vědomě a úmyslně s terroristy spolčila, ale ženské bývají časem lehkovážné a neprozřetelné... možná že jen ze zvědavosti, pro zábavu nějakou schůzi ve svém domě povolila, anebo, že ty pány u sebe přijala, aniž byla věděla, že jsou spiklenci..."

„Jsem přesvědčena, že tam nenašli nikoho," prohodila Caesarina nutíc se do jakéhosi pevného tónu. „Salomonida je příliš opatrná a chytrá... ostatně víme, že udržuje nejraději spojení s kruhy vládními a že by se ráda stala dvorní dámou, nuže kdo takové tužby má, nespolčuje se s revolucí."

„I já jsem byl do té chvíle téhož přesvědčení," odpověděl Sokolov, „ačkoliv máme důvodné podezření, že i některé osobnosti ode dvora s terroristy tajné styky udržují. U Salomonidy jsem toho dosud nepředpokládal a myslím i nyní ještě, že bude ospravedlněna, avšak mám přece už skoro za jisté, že byla do něčeho zapletena, snad zcela bezděčně, a bojím se, že je zatčena..."

„Jak bychom se jen rychle dověděli pravdy?" tázal se starostlivě Bogdanov. „Salomonida Platonovna chová se k nám povždy tak srdečně a přátelsky... bylo by mi jí opravdu líto! Ale jak nabyti jistoty? Na policii dnes ještě nic zajisté nepovědí..."

„Otče, muži, co tomu říkáte: já dojedu k Salomonidě a přeptám se, co se stalo?" pravila odhodlaně paní Caesarina.

„Milé dítě," namítal Sokolov, „takové věci se pro dámy nehodí, zejmena pro dámy mladé. Ostatně je venku tuhý mráz a pak — co by tomu řekli lidé?"

„Ale já bych tam mohl dojet a vyzvědět, co se stalo, nemyslíte, otče?" přihlásil se Bogdanov. „Budou myslet, že přicházím z rozkazu služebního a povědí mi všechno. Je-li kněžna zatčena, zůstane dům její zajisté obsazen; nestalo-li se nic, poví mi to několika slovy portýr a já pojedu ihned zase nazpět."

„To nikoliv," omlouvala Caesarina; „když tam už pojedeš, hleď s kněžnou promluvit — jestli už nespí — abychom zvěděli, jak policejní prohlídka dopadla. Ta se každým spůsobem odbývala."

„Nuž tedy, učiním, jak si přeješ. A poněvadž i vy, otče, souhlasíte, vytratím se potichu a pojedu. Nevrátím se, dokud nebudu míti jistoty. Teď je dvanáct a několik minut, času je tedy dosti. S bohem!" Propověděv takto povstal Bogdanov a omluviv se hostiteli, odešel.

Starý Sokolov se po odchodu svého zetě zamyslil a pravil po chvilce Caesarině:

„Odešel, chtěli jste tomu; možná že jest to dobré... hm... snad se nic nestane."

„Jaké to máte pochybnosti, otče?" tázala se starostlivě Caesarina.

„Rozchází mne to jaksi," odpověděl Sokolov; „než stalo se a nelze již na věci nic měnit. Však zdá se mi nyní, že Bogdanov k Salomonidě jeti neměl."

„A proč se vám tak zdá, otče?“

„Protože se může jeho péče o kněžnu snadno státi podozřelou,“ vykládal Sokolov. „Mohou se domýšlet, že má třeba také nějaké účastenství v těch skutečných nebo domnělých pletkách Salomonidy Platonovny...“

„Ale otče,“ prohodila se smíchem Caesarina, „jaké pak si to připouštíte starosti a myšlenky! Však uvidíte, že není pranic na celém tom poplachu. Salomonida je nevinná.“

„Jsi šlechetná duše, má dcero,“ pravil s úsměvem Sokolov, „ale nezkušená ještě a myslíš, že nikdo nevinný nemůže přijíti v podezření. Však ukončme tu řeč v naději, že Bogdanov brzy se vrátí a důvěru tvou potvrdí. Pojďme, dcero; hle: domácí paní zve své hosty k veřeři.“

A vskutku ubírali se již hosté se všech stran do večeřadla. Jediný plukovník Arbatskij z kanceláře petrohradského gradonačalnika omluvil se řka, že nemá stání, že musí se jíti přesvědčit, co vlastně se událo a jaká jest příčina, že náčelník třetího oddělení navzdor určitému slibu se nevrací? „Možná,“ doložil, „že mne bude potřebí; nebude-li, přijdu co nejdříve zase, abych vzácné společnosti podal zprávu naprosto spolehlivou.“

Nabídnutí toto přijato s obecným uspokojením; jenom vlídná choť generala Repnina činila námitky, prosíc, aby se plukovník přes večeři pozdržel. Avšak tento odpor ze zdvořilosti byl brzy překonán, plukovník odešel a společnost zasedla k tabuli.

„Teď vyšli na výzvědy dva vojáci,“ pravil Sokolov své dceři, veda ji do jídelny; „jeden do toho, druhý do onoho tábora. Nebudeme žádným spůsobem dlouho v nejistotě.“

Večeře byla skvělá a stolový rozmar zaplašil brzy starosti o kněžnu Salomonidu Platonovnu, zejmena u těch, kteří se z pouhé zvědavošti o její osud starali, a těch byla většina. Jedlo se tedy a pilo zcela vesele a jen časem vzpomněl si někdo, když tu a tam hovor uvázl, na výzkumné cesty plukovníka Arbatského a majora Bogdanova. „Který pak se asi dříve vrátí?“ tázali se jedni. „Kdo z nich bude míti úplnější zprávu?“ ptali se druzí. Avšak poněvadž ani na tu ani na onu otázku nebylo lze nikterak odpovědět, usnešeno prostě a moudře vyčkati věcí, které přijíti mají a nelámati si při jídle zbytečně hlavy. A takž hodovalo se klidně a spokojeně dále až po zákusky. Ale když bylo na tyto došlo, otevřely se prudce postranní dvéře a do jídelny vrazil kvapně plukovník Arbatskij.

„Nuže co jest?“ „Co se stalo?“ „Co jste vyzvěděl?“

Tak a podobně voláno se všech stran příchozímu v ústrety a celá společnost zvedla se jako elektrickým proudem vzrušená.

„Nesu dvě sesanční zprávy,“ odpovídal rozčileně Arbatskij; „očekávejte, pánové a dámy sebe více, očekávání vaše bude překonáno!“

„Nuže, mluvte přec! Nenabírejte nás na skřipec!“ voláno opět se všech stran.

Arbatskij oddychnuv si a opřev se rukama o lenoch nejbližší židle oznamoval povýšeným hlasem:

„Slyšte tedy, pánové a dámy, a žasněte: náčelník nihilistů, kníže Petr Požarskij, uprchl z Petro-pavlovské pevnosti a náčelník státní policie, hrabě Daškov, byl od nihilistů zajat a odvlečen!“

Sensaci, kterouž tato zvěsť ve společnosti generala Repina spůsobila, nelze vypsati. Všeho spíše byli by se všichni nadali, než toho, že by náčelník tajné policie uvázl v rukou nihilistů.

„Proto tedy se tak dlouho nevrací! Unesli ho!“ zvolal jeden flegmatik a sousedé jeho dali se tomu do smíchu.

„A co se stalo s kněžnou Sachalinovou?“ tázala se přes stůl paní Caesarina.

„Odpustíte mi snad, krásná paní,“ odpověděl plukovník, „že jsem při takových dvou událostech na kněžnu zcela zapomněl.“

„Nic nedělá!“ zvolal starý Sokolov. „Co nevidět musí tu býti major Bogdanov a ten poví nám zase, co se s tou událo.“

„Aby tak byl také tu někdo unesl! Takhle Požarskij!“ zasmál se někdo z pozadí.

„Pánové, nesmějte se tomu, jsou to věci vážné!“ domlouval plukovník Arbatskij, stíraje si růžovým hedbávným šátkem pot s čela. „Nezapomínejte, že tyto dva úspěchy naše terroristy nesmírně povzbudí a posilní. Mně aspoň při tom do smíchu není.“

„Ale což bychom si to brali tak k srdci, jako vy,“ ozval se opět hlas z pozadí. „Daškov se nepochybně brzy najde, a Požarského chytnou. Mne by jen zajímalo, má-li v tom prsty kněžna Salomonida Platonovna.“

V tom otevřely se opět tytéž postranní dvéře a v nich objevil se major Bogdanov.

„Nuž, co jest?“ „Co se stalo s kněžnou?“ „Co dělá Salomonida?“ voláno se všech stran jako jedním hrdlem.

„Prosím o malinké strpení,“ odpovídal obřadně Bogdanov; „věc potřebuje jakéhosi úvodu, krátké přípravy. Šlechetný hostitel náš, jemuž jsem byl oznámil, že odjíždím, abych se o osudu kněžny Sachalinové přesvědčil, napsal kněžně lístek, ve kterémž ji prosil: zůstala-li bez pohromy na svobodě, aby nedbajíc obvyklých forem, sama radostnou tu zvěst nám přinesla. Kněžna, jak vzácné společnosti zajisté bude známo, pro dnešní večer u generála Repnina se omluvila, nyní však — přijela a prosí, abyste především omluvili její na kvap upravenou toilettu.“

(Pokračování.)

Z básní Muhibbi-ho (sultána Sulejmana I.)

Ukázka turecké poesie XVI. století.

Podává

Dr. Rudolf Dvořák.

I.

Pojď ty, jež vládneš trůnem mojím, neskrývej se přede mnou,
pojď ty, jež's těla mého duše zosobnělá!
Zda sluší se, mne takto trýznit odloučením svým?
Pojď ty, jež ochranný mně dům jsi otevřela!
Líc tvá, věř, krásnější jest nežli rajské růže květ,
pojď ty, jež v mém jsi žití ráje Hûra skvělá!
Mých nářků bolestných jsi plná žaloschránka ty —
pojď ty, v níž bolest moje počátek svůj měla!
Že já tě miluji, oh! neprozraď to nikomu:
pojď ty, jíž skrývá v sobě duše mojí cela.
Čiň, drahá, tak: neb k čemu lásku tvou má znáti lid?
Pojď ty, jež má jsi hlasná filomela.
Hle! nad postavou tvojí žasne cypřiš s platanem —
pojď ty, jež má jsi Tûba*) větrem rozechvělá!
Neb kdo jest, jenž by pokáral vzrůst letorosti cypřiše?
Pojď ty, jež jako vlas jsi štíhlá prostřed těla.
Strasť zamiloval sobě v města středu Muhibbi:
pojď ty, k níž pouze bytost má se nese celá!

II.

Mým lékem zdá se býti, ty-lis v hoři —
Tvých lící světlo rovno ranní zoři.
Vlas černý, na tvář růžovou an splývá,
v mém růžosadu basilikon**) tvoří.
Kol retů tvých se otevírá poupě —
hle! stoudně krví do ruměna hoří.
Tvá ústa rubínů jsou skvostných skřínka,
z nich zubů perly, korál rtů se noří.
Jich lovcem já jsem z večera i z rána —
mých očí slzy, kněžko, rovny moři.
Jen toho bojím se, by nezaveď tě
sok ďábelský, jenž stranou se ti koří.
Kol světla tváře Muhibbi vždy létá,
až jako motýla jej plamen zmoří.

*) Tûba = strop rajský.

**) Basilikon jest vonná rostlina s bílými nebo bledě růžovými květy, rostoucí v Indii a Persii. Básník chce říci: Kadeř stíní tvoji tvář, jako rozsévá v mém sadě basilikon svůj stín.

Bratranci Veverkové.

Dne 7., 8. a 9. září t. r. odbývala se v Pardubicích vzácná slavnosť. Bylť tam odhalen pomník dvou mužů, kteří stavem svým valně se liší od obyčejných kandidátů podobných oslav. Nebyli ani vítěznými vojevůdci, ani proslulými státníky ani vynikajícími učenci nebo umělci — byli jen muži tiché práce, do nedávna povržené a dosud nedosti oceňované, ač pro blaho člověčenstva veledůležité. Prostému rolníku a pomocníku stavu rolnického, kováři, dostalo se tentokrát neobyčejné pocty posmrtné, o níž se skromným těmto pracovníkům za živa jistě nikdy nezdálo.

Rolnictví, tento pevný základ vzdělanosti lidské, bývalo ode dávna hlavním zaměstnáním národa slovanského. Kdežto jiní národové sousední objevují se nám v šeru dávnověkosti po většině jako válečníci a lovci, neb co kočující pastýři, spatřujeme všude tam, kde vystupují Slované na jeviště dějin, vlniti se zlaté osení ve stopách jejich a pluh dosvědčuje již názvem svým původ slovanský. A také s nejdůležitější pro naše časy opravou, jež stala se během věků na tomto nástroji, pojí se jméno slovanské. Zdokonalení pluhu směrem, který nyní opanoval v pokročilém průmyslu hospodářském, vyšlo z hlavy a ruky dvou prostých, neučených, ale důmyslných českých vesničanů — bratranců Františka a Václava Veverky.

František Veverka narodil se dne 3. března 1799 z vážené rodiny rolnické v Rybitví čili Rybitvech u Pardubic. Již za mládí jevil povahu přemýšlivou a bádavou. Raději trávil čas vymýšlením a hotovením všelijakých přístrojů pro domácnosť, než na zábavách mezi soudruhy, kteří mu proto „domovníčků“ a „samotářů“ přezdívali. Přejav po otci živnosť v Rybitvech, přivedl si do domu mladou rozšafnou žinku, Marii Acksteinovou, dceru rolníka ze Dřítče. Manželství toto bylo šťastné. Rázná hospodyňka vedla výborně správu domácnosti a manžel mohl se vedle hospodářských prací oddávati oblíbenému svému zaměstnání; chodil nejraději s pořízem nebo hoblíkem v ruce po dvoře, obstarávaje se zručností řemeslníka všeliké správky a vymýšleje i rozličné nové stroje pro potřebu svého hospodářství. Tak zhotovil si sám neznámou tehdáž řezačku (na slámu) s kolem, mlýnek na čistění obilí a p. Nejvíce však zaujímala ho myšlenka, jakby zdokonalil údobu pluhu, aby tento úkolu svému nejlépe vyhovoval.

První podnět k důležitému vynálezu dala prý mu žertovná rada kováře rybitevského Václava Veverky, jeho bratrance, aby vzal místo pluhu hoblík a pole zhobloval. Určitého směru pak nabyla myšlénka ta, když Frant. Veverka kdysi cestou z Hradce pozoroval, jak obtížné bylo zdělávání pole t. zv. „hákem“. Koupil si řečený hák a zkoumal doma, jak by nástroj ten vhodně přeměnil. Po rozličných pokusech předělal železnou radlici na spůsob hoblíku a připojil k nástroji tomu dvě kolečka jako u pluhu. Ale ani tato úprava neosvědčila se dle jeho přání. Rozmrzen odhodil prý svůj nástroj a ulehl k němu — ale v tom probleskla mu hlavou myšlénka, z níž zrodil se znamenitý vynález.

Veverka vyskočil a běžel se svou radlicí ku bratranci kováři, aby mu zahnul dolejší její roh. S radlicí takto upravenou činil Veverka nové a nové pokusy, až jí dal konečně tvar, jakéhož se nyní při ruchadlech všeobecně užívá. Když pak s nástrojem tímto v průvodu několika sousedů vyjel na pole a začal orati, pochválil prý si mocný účinek nového

Bratranci Veverkové. Dle návrhu pomníku od Fr. Hergesella a Ant. Procházky. Ryl Jan Patočka.

pluhu radostným zvoláním, že to „neoře, ale ruchá!“ A jeden z přítomných prý podotknul se smíchem: „Tak to bude ruchadlo!“

Nový pluh, jemuž okolní rolníci také veverče nebo veverčák říkali, rozšířil se pro svou výbornosť brzy v krajině pardubické i dále a Václav Veverka v Rybitvech, později pak i jiní kováři v sousedních vesnicích sotva stačili předělávati a zhotovovati pluhy dle soustavy Veverkovy. R. 1827 užívalo se již ruchadla v celém tamějším okolí.

Tu objevilo se roku 1832 ruchadlo i na výstavě hospodářské v Praze — ale nikoli pod jmenem pravého vynálezce, nýbrž jakožto vynález hospodářského úředníka Kainze. Kainz, rodem Němec, byl synem ranhojiče z Choltic. Kdysi, jeda k otci svému návštěvou, spatřil u Pardubic nový pluh soustavy Veverkovy, kterýž se mu velmi zalíbil. I zhotovil si hned nákres a objednal si pak v Cholticích u tamějšího kováře Jana Pechmana pluh takový. Pechman prohlednul si na místě ruchadlo Veverkovo a zhotovil dle něho pluh, jejž pak ctižádostivý Kainz r. 1832 a podruhé r. 1834 na hospodářskou výstavu pražskou zaslal a za svůj vynález vydávati se neostýchal.

A dařilo se mu skutečně. Způsob, jak se zachovala v té věci tehdejší „vlastenecká společnosť hospodářská“, nasvědčuje tomu, že úmyslně, z nepřízně strannické zatemniti chtěla zásluhu prostého českého rolníka. Ačkoli již dříve o užívání ruchadla v okolí Bohdanče i o vynálezci jeho zvěděla, přisoudila přece česť vynálezu toho Kainzovi a překřtila ruchadlo v „Kainzpflug oder Sturzpflug“. Ani když vyšetřováním, od jmenované společnosti následkem protestu hospodářského ředitele Lauschmana potají provedeným, pravý stav věcí protokolárně byl zjištěn, nedala pravdě průchodu a protokoly dotýčné, ač společnosti řádně došly, ztratily se později na dobro.

Fr. Veverka v dojemné skromnosti a prostotě své nepodnikal ničeho, aby zmařil tyto pletichy a zjednal své zásluze uznání. Zatím co Kainz ve slávě cizího vynálezu se slonil a ruchadlo s báječnou rychlostí po Evropě, ba i za oceán cestu si klestilo, přinášejíc hospodářům a vyrábitelům strojů hospodářských znamenitý užitek a výdělek, žil pravý vynálezce i dále jako nepatrný, povržený a utiskovaný sedláček v zapomenuté české vesnici, neuznáván a chud. Nouze přistěhovala se do statečku jeho s druhou manželkou, Annou Pernerovou, pravým to opakem drahé Marie, kterou předčasná smrť jemu a četným dítkám ku škodě nenahraditelné odňala. Mír domácí kalil se víc a více, hospodářství hynulo. Veverka nucen byl prodati svůj statek v Rybitvech. Koupil si menší živnost ve Břehu u Přelouče, ale tam vedlo se mu ještě hůře a když roku 1847 vyhořel, musel i tuto živnost opustiti. Postoupil ji v nájem a odstěhoval se do Přelouče. Skrovná část nájemného, která po odrážce všech břemen vybývala, nestačila na řádné vyživení četné rodiny. Avšak již za dvě léta vysvobodila smrť ubohého muže z této kruté bídy. Dne 12. února 1849 zavřel se prostý, chudý hrob nad tichým, českým vynálezcem, jímž rozmnožen počet hojných těch dobrodinců lidstva, kteří za živa uznání nedošli a v bídě skonali.

Ani pomocník jeho při vynálezu ruchadla, Václav Veverka (nar. dne 10. prosince 1790) nedožil se lepšího osudu. Zděděv po otci kovárnu v Rybitvech, měl sice výdělku dosti a zvláště po vynalezení nového pluhu nemohl hojným zakázkám ani stačiti, ale neměl dosti hospodářského ducha, následkem čehož skrovná jeho živnost znenáhla hynula. Prodav ji, odstěhoval se již před r. 1838 do vsi Bukoviny a zemřel tam téměř současně se svým bratrancem Františkem, v únoru r. 1849. Byl muž povahy bodré a poctivé, milovník žertu a šprýmu; zachovala se od něho posměšná písnička na pány, za kterou se mu dostalo nemilého trestu tehdáž u „pánů Franců“ oblíbeného.

Dlouho již odpočívali vynálezce ruchadla a jeho pomocník pod zemí a dosud nebyla odčiněna křivda na nich spáchaná. Usilování některých obhajců Veverkových, jako prof. Fr. Lhotského, básníka Jar. Langera a j., zůstalo bez úspěchu. Tu dostala se v letech šedesátých otázka ohledně pravého vynálezce ruchadla znovu na povrch, načež spor ten vyšetřením redaktora K. Fr. Procházky a nejnověji přičiněním prof. Fr. Vr. Sovy v Pardubicích a jiných horlivých mužů rozhodnut nadobro a na vždy ve prospěch bratranců Veverků. Důkaz nezvratný proveden zachovanými spisy a úředními protokolárními výslechy pamětníků.

Nepodařilo se tedy oloupiti národ český o čest vynálezu toho a bratrancům rybitevským, za živa neuznávaným, dostalo se po smrti oslavy zasloužené Nenadáli se jistě, že kdysi kamenné jejich postavy ve starožitných Pardubicích shlížeti budou na tisíce nadšených krajanů, kteří se tu sejdou k uctění jejich památky, ku pravému svátku rolnictva českého.

Krásný pomník při slavnosti té odhalený jest dílem mladého, velmi nadaného sochaře Jos. Strachovského. Naše vyobrazení bratranců Veverků provedeno jest dle návrhu, jejž ke konkursu na pomník pardubický vypsanému podali sochaři Frant. Hergesell a Ant. Procházka; dr. M. Tyrš praví o návrhu tom, že „co do myšlenky čistě plastické náležel bez odporu k nejlepším.“

Za příležitosti slavnosti této vyšel v Pardubicích nákladem Hospodářského spolku tamějšího a redakcí Fr. Vr. Sovy pěkný a důkladný slavnostní spis „Vynálezci ruchadla“, s příspěvky od Jiljího V. Jahna, Fr. Sovy, Gust. Hešc, F. A. Bauera a dra. K. V. Seydlera, jakož i s vyobrazením bratranců Veverků dle pomníku odhaleného a s četnými nákresy, znázorňujícími vývin a rozličné spůsoby pluhu. Ze spisu toho vyňata jsou hlavní data našeho článku.

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Griselda. Povídka veršem od *Julia Zeyera.* (Poetické besedy. Číslo VII. Redaktor: Jan Neruda. Nakladatel: Ed. Valečka.) Řekněme hned krátce: „Griselda“ patří k nejlepšímu, čím se honositi může česká literatura básnická. Arci, od génialního básníka, jakým je Zeyer, očekáváme vždy výtvor daleko nad prostřednost vynikající; ale květů krásy tak vzácné, jakou skví se tato jeho práce nejnovější, nemá ani Zeyer mnoho v bohatém slavověnci svém.

Látkou svojí spočívá „Griselda“ na půdě domácí, kde stanul básník již dříve svým velikolepým „Vyšehradem“. Tam pohřížil se do mlhy bájí, v zamilovanou tu oblasť svého poetického tvoření; tam mohla fantasie jeho zcela po vůli rozepnouti své ohromné perutě a zjeviti se

nám v celé úžasné bujarosti a nádhernosti své. Zde vstoupil Zeyer na pevnou půdu historickou. Uvádí nás do strašlivé doby té,

když Bílou Horu rozhněvaný Bůh
byl přivalil co kámen náhrobní
na propasť, v kterou klesli živoucí . . .

V neštěstí jeho Griseldy obrážejí se muka rozervané vlasti, zmučeného, zašlapaného, potupeného národa. V jediný malý obraz vdechl všechny ty duševní boje, žaly, ohavnosti a hrůzy, nevybočuje však nikde ani linií z mezí krásy. A hluboce tklivý obraz ten představuje se nám zároveň ve vzorné umělecké soustředěnosti a ladnosti, přesný a úměrný jako dokonale vyhraněný křišťál. Žádná okrasa, žádná črta není tu přidána, která by nepřiléhala k vůdčí idei básně. Fantasie básníkova, krotíc jaksi ohnivou svoji bujarosť, nevybíhá tu nikde z rámce, jejž si vyměřil rozmysl umělecký; ale v mezích rámce toho rozsypala přece plné hrsti svých nejkrásnějších květů.

Vizme ve stručném nástinu děj básně. Mocnou a bohatou rodinu Častolárů zasáhla krutě katastrofa bělohorská: muž padl v boji a choti nezbylo než přidati se k ubohým zástupům českých exulantů. Chtěla však alespoň část rodinného bohatství zachrániti pro jediné dítě své, malou Griseldu, kterouž odváděla s sebou do ciziny. Svěřila proto třem sluhům svým úkol, aby zlato ze sklepů hradních převezli tajně za ní do Němec. Ale dva ze sluhův sklamali ošemetně její důvěru, vydavše zlato v ruce Lichtensteinovy. Třetí, Adam Jesenský, věrně provázel v cizině paní nešťastnou, která tam vypila do dna trpký kalich vyhnanství. Jeden z kamenů, jimiž luza žitavská kdysi uvítala nenáviděné české vyhnance, vracející se od bohoslužby konané v lesním úkrytu rodným jazykem, zasáhla skráň paní Častolárové ranou smrtící. Umírajíc požádala věrného sluhu, aby odvedl malou Griseldu nazpět do vlasti a žil tam s ní ve skrytu, dokud nevzejdou národu českému dnové lepší, v něž pevně doufala. Sluha vyplnil přání to, ale marně hledal v Čechách pomocných přátel, až konečně paní Alena, majitelka dvoru truskovického, v osamělé ovčárně útulek mu poskytla. Žena tato byla dcerou jednoho z oněch zrádných sluhů paní Častolárové a vdovou po druhém; dvůr truskovický pak koupen byl za výtěžek jejich zrady z propadlého jmění Častolárů. Přes to uchýlil se k ní v zoufalství svém starý Jesenský, znaje ji z let dřívějších jako ženu dobrou a věda, že neschvalovala jednání svého otce a manžela.

Po roce zemřel stařec ve svém úkrytu, ale před smrtí vyjevil paní Aleně (která však již dříve tajemství to tušila), kdo jest malá jeho schovanka a zavázal ji přísahou, že se ujme děcka opuštěného. Svěřil jí zároveň, že část nesmírného rodinného bohatství Častolárů, tedy dědictví Griseldino, nalezá se dosud na hradě Dřínově, bývalém sídle jejich, ukryta za velikým obrazem paní Častolárové v tajném sklepení, odkud při náhlém útěku nemohla býti odnesena.

Griselda přijata do dvoru truskovického a záhy spojil ji tam svazek něžného přátelství s malou Saloménou, dcerou paní Aleny. Než tato zahořela brzy krutou nenávistí k sirotkovi. Připomínalať jí Griselda stále nepravosť otcovu a manželovu a budila svou krásou, jíž Salomenu

zastiňovala, blouznivou láskou, jíž tato k ní lnula, uctivostí, s jakou se všichni ve dvoře k sirotku chovali, též její závist a řevnivost. K tomu přidružila se lakotná touha po skrytých pokladech na hradě Dřínově. Paní Alena chovala se k dívce čím dále tvrději a přemýšlela stále, jak by se jí zbavila. Pod záminkou, že spasiti chce duši dítka v kacířství vychovaného, zavezla ji posléze k jeptiškám Dušického kláštera. Ale Griselda, týrána jeptiškami, které z duše její vypleti chtěli stálé vroucí vzpomínání na matku kacířku, uprchla za kruté zimy z kláštera a lidé ze dvoru truskovického našli ji v lese na pohled mrtvou, obrácenou tváří ke hradu Dřínovu, planoucímu purpurem večerních červánků. Avšak ve dvoře, kam ji donesli, procitla z mrákoty. Rozzuřená paní Alena chtěla ji vyhnati, ale obměkčena poněkud domluvou staré služky Estery, která se děvčete vždy ujímala, učinila Griseldu pasačkou koz a dala ji odvésti do osamělé ovčárny. Tam žila dívka spokojeně ve sladkých snech dětství. Bible, již kdysi Jesenský v ovčárně byl uschoval a kterou teď nalezla, utvrzovala ji ve víře otců. Zároveň rozkvétala Griselda ve spanilou děvu a jaro lásky zavítalo v duši její. Avšak bylo jí zdrojem krátké jen rozkoše, za to pak strastí nejhroznějších.

Setkala se v lese s mladým Hertvíkem z Landsperku, synem vojenského německého dobrodruha, jenž dostal za laciný peníz hrad Dřínov v náhradu za služby císaři prokázané. Švarný muž okouzlil rázem její srdce; mívali tajné schůzky a Griselda obětovala mu vše. Ale ničemný Hertvík opustil dívku svedenou a zasnoubil se s bývalou družkou její Saloménou. Paní Alena, propadnuvši již úplně moci zlého démona svého, docílila spojení to slibem, že odevzdá Landsperkům jmění dostatečné, aby zapravili ohromné dluhy své a zachovali Dřínov ve svém držení.

Muka strašlivá zmítala srdcem ubohé Griseldy, když zvěděla o zradě Hertvíkově. Dověděla se nyní také, že je Dřínov po právu jejím dědictvím. V den sňatku Hertvíkova se Salomenou vloudila se do hradu, nesouc v šatě ukryté křesadlo a na hlavě věnec z mechu a suchých větvic uvitý. Umínilať si, vykonati hroznou pomstu: hrad Dřínov zaplápolá požárem a pohřbí v ssutinách svých lupiče štěstí jejího! Vešla do hradu pustou chodbou a dostala se do veliké síně. Zvuk blížících se kroků zahnal ji tam v úkryt záclony, visící vedle obrazu její matky. Vešel mladý Landsperk s paní Alenou a Salomenou. Griselda vyslechla ze své skrýše řeč paní Aleny, kteráž odevzdávala ženichovi za věno své dcery veliký poklad Častolárů, ukrytý v tajemném sklepení za obrazem; slyšela dále, jak Saloména, zvěděvši nyní o původu Griseldy, nadarmo matku a ženicha prosila i zaklínala, by nedopouštěli se loupeže takové a odevzdali poklad pravé dědičce; slyšela, jak paní Alena otevřela skrýš a jak tam Hertvík zaplesal nad velikostí pokladu. Našli ve skrýši také sud s prachem; Hertvík vyvalil jej do síně a zavřel pak opět kobku s pokladem. Odcházeje s Alenou ze síně, podotknul, že: i kdyby vzňal se prach v sudě a sbořil síň, kobka nedotknuta zůstane, jsouc vytesána ve skále.

Zatím zmítal děsný boj duší Griseldinou. Posléze vystoupila z úkrytu k Saloméně, která zůstala sama v síni, zdrcena činem matky své a ženicha, rozplývajíc se v slzách. A nyní vztyčuje se Griselda

v záři vznesené. City nejušlechtilejší zvítězily nad žádostí pomsty. Žehná Salomeně, přeje štěstí sňatku jejímu, daruje jí poklad, své dědictví, odpouští všem, žehná všem. V tom přichází Hertvík a odvádí Salomenu. Griselda, která se byla zatím opět za záclonu ukryla, vychází do prázdné síně a klesá na kolena před obrazem matky své. Tu nenechá zde mezi cizími! Klade oheň pod obraz, jiskry z něho zaletají do sudu s prachem a

celý Dřínov hrad
se zachvěl v základech, hrom burácel
do jasné noci, hlásal lesům všem,
že s matkou svou se sešla Griselda . . .

Děj tento plyne živým úchvatným proudem, obetkán jsa množstvím překrásných líčení, jež mnohdy několika jen slovy vykouzlují před námi obrázek přírodní vzácného půvabu. Se stránky psychologické provedena je zvlášť mistrně povaha paní Aleny. City lásky a nenávisti, dětinné družby, lakoty a řevnivosti, zápalu pro víru a národ, radosti a žalu, hněvu a odříkání docházejí v básni Zeyerově výrazu neobyčejně krásného a mocného, jenž na mnohých místech zachvívá čtenářem až do hloubi duše.

Srdce česky cítící dojímá ovšem „Griselda“ obzvláště, ale i každého jiného čtenáře uchvátí zajisté poetickou krásou svojí a zanechá v něm blaze očisťující a povznášející dojem dokonalého díla uměleckého.

Vzhledem k formě dodáváme jen ještě, že báseň psána je veršem nerýmovaným, libě plynoucím a lahodně zvučným. *S.*

Všední život. Báseň *Karla Legera.* (Poetických besed číslo VIII.) Básnický talent mladistvého původce této knížečky ubírá se v nejnovější fási svého rozvoje zvláštní stezkou, odchylnou valně od směrů a cílů, jež ovládají současné pokolení nejmladších našich básníků. Ještě první dvě sbírky Legerovy („Verše“ a „Zapomenuté sny“), o nichž udála se nám již příležitost promluviti na těchto místech, přiléhají svým obsahem k povšechné rázovité povaze poetických plodů, které vyrostly v sadě moderní, západními tradicemi zkypřené i zušlechtěné tvorby poetické; posledním a nejposlednějším svým dílem básnickým zabočil však Leger na půdu zcela jinou. Není nová, vyšla toliko poněkud ze zvyku — myslím tím lehce veršovanou společenskou povídku vážného i satyricko-humoristického rázu. Prvním vynikajícím pěstitelem jejím v obnoveném ruchu literárním byl *Gustav Pfleger Moravský* známým svým „Panem Vyšínským“; v novější době pracovali v oboru tom s úspěchem *Otakar Červinka, Antal Stašek* a částečně i *Frant. Herites*, genialním svým, pohříchu však neskončeným zlomkem veršovaného románu „Memoiry mrtvého“ (Lumír r. 1874).

Do kruhu toho vstoupil Karel Leger již „Pohádkou z naší vesnice“, nejnověji pak „Všedním životem“. Název ten je zcela přiměřen obsahu i celému tenóru básně Legerovy, mající za podklad malou episodku z nudných poměrů venkovského malosvěta, kam uvádí nás první kapitola: několik úryvků z listů slečny Boženy slečně Serafince. Mladistvá, rozmarná dívčí bytost opustila těsné stěny pensionatu plna

lesklých ideálů o příštím svém sídle, jež představuje si jako romantický starý zámek s arkýři, věžemi a úslužným dvořanstvem, kdežto zatím očekává ji v rovině nudné velký dům:

„Je obílen a na něm střecha rudá
ze hladkých stěn se na mne dívá nuda
a komín velký ční tu k oblakům
(lihovar jednou prý tu také býval)
kol domu stáje, hrozné stodoly —

V dalším postupu denníkových pamětí slečny Boženy dovídáme se o žertech a kratochvílích veselé krásky a o jejích nápadnících, kteří jako druhdy záletníci sličné královny italské, nehýbají se téměř od stolu venkovského dvorce, hltajíce se stejnou dychtivostí doušky čaje jako koketní pohledy slečny „na vdávání“. Ve společnosti té bývá někdy — ovšem zřídka — idealní mladý doktor Volný, jehož zdánlivě ledově klidná, ostře satyricky zbarvená, v nitru však měkká a teplá povaha vábí nejvíce srdce mladé dívky. Milostná kapitola zůstává však neukončenou. Neblahé poměry hmotné, jichž osudnou tíhu vypravuje otec Boženin slovy:

„Jsem zadlužen“ . . . Dobře znáš
ty, kteří mohou o nás rozhodovat,
vždyť častokrát dům hostíval je náš
a vídával jsem, jak se znají chovat
ku tvojí kráse.
— — — — — — — — — —
Ty znáš je všecky! O rci, chceš být ženou
z nich jednoho? Tak úmluva zní naše,
tvůj manžel druhým dluhy zaplatí.

Konec historky: Božena, nahlížejíc beznaděj své ideální lásky k doktoru Volnému, odhodlala se k osudnému rozhodnutí:

„Už zítra budu paní purkmistrovou,
u krbu počnu kariéru novou —
a svému choti — šťastna velice,
spravovat budu noční čepice.

Z celého tuto vytčeného obsahu vidno, že neměl spisovatel na zřeteli uměle zauzlenou nějakou fabuli romantickou, nýbrž příběh co nejjednodušší, konstruovaný dle skutečných všedních poměrů, jímž dovedl vnímavý duch básníkův odkouzliti nejednu zajímavou poetickou stránku. Vypravování Legerovo je hravé a rozmarné a plyne, protkáno jemnou žilkou satyry, jedním svěžím proudem.

V celku jest to velmi zdařilý počáteční krok k veršovanému románu moderního genru. *O. M.*

Záviš. Napsal *František Chalupa.* (Poetických besed č. IX.) Postava Závišova v lesklém přísvitu rytířské romantiky staročeské vábí k sobě ode dávna autory naše, zvláště dramatiky, na něž velkolepý

zjev nešťastného Vítkovice s tou úchvatnou, klassicky dojemnou tragikou působí zcela přirozeně přítažlivostí neodolatelnou.

František Chalupa, známý literárnímu našemu obecenstvu z delších prací básnických, uveřejněných porůznu v časopisech, chopil se látky této jakožto vděčného sujetu k básni *výpravné*, která jest zároveň první samostatnou knihou mladého poety. Báseň roztříděna ve třinácte oddílů, v nichž postupně vylíčen běh tragických osudů Závišových. Vstup básnického vypravování Chalupova tvoří plastické líčení hrůz moru a hladu i běd všelikého druhu, které nadešly v Čechách po žalostném skonu Otakarovu za braniborského mezivládí. Záviš ubírá se ku Praze, kde při pohledu na hroznou bídu tam panující, odepíná zlaté brnění a dává je chudým, aby si koupili za ně chleba. V Praze zasedá právě český sněm, na němž statečný Hynek z Dubé napomíná pány korouhevní, aby se vzmužili konečně, nechtí-li utonouti v německém moři. Po slovech těch vstupuje Záviš do síně a ohnivou písní povzbuzuje česká srdce ku svatému boji. Slova jeho nalezají ohlasu — jen přívrženec braniborského vetřelce, biskup Bruno, lakotný cizák, míní, že nutno „vyplatit a vysvobodit mladého krále za pět set hřiven.“

„Pojď si, kněže, pro stříbro a zlato,
plně naměřím ti, vrchovato,“

odpovídá hrdý český pán za obecného souhlasu. Mladý král vrací se do Prahy s velkolepým průvodem. První paprsek přízně jeho platí „strážnému anděli“ Záviši, jejž činí vládcem české země. Záviš zprvu rozpakuje se přijati tuto hodnost a napomíná krále, aby smířil se raději s matkou Kunhutou, která jej na Bezdězi opustila v době největšího trudu. Václav uposlechl, vdova královská vrací se na hrad, kdež sděluje králi, že je Záviš jejím chotěm, a varuje krále, aby nevěřil mrzkým pomluvám, že Záviš z lásky k ní byl původcem zrady na Otokarovi. Přístupné srdce mladého krále nemůže ovšem odolati slovům matčiným a tak slaven v brzce se svolením Václavovým okázalý sňatek Záviše s Kunhutou. Zde jest vrchol slávy rytířského českého pěvce, jehož další životní osud sbíhá odtud rychle ku tragickému pádu. Roj závistníků neustává podrývati potají půdu pod nenáviděným milostníkem královým, který vládne přísně sice, avšak spravedlivě a jen na prospěch utištěného lidu; když král zasnubuje se s dceří Rudolfovou Jitkou, tu vstupuje i tato v kruh nepřátel Závišových. Tajně rozdmychaná nepřízeň králova propuká zřejmě, když po náhlém skonu Kunhutině mrzkým klepem označen Záviš jakožto její travič. Podezření to sesiluje pohříchu Záviš sám brzkým sňatkem se sestrou krále Ladislava, s níž na hradě Svojanově tráví nejsladší chvíle rodinného štěstí. Hrozný jest soud králův: Záviš v brzce při kvasech královských zrádně chycen a vržen do bílé věže. Pokus útěku, sosnovaný mladou chotí, jest bez úspěchu. Zatím však české panstvo samo sbírá voje, by pokořili ukrutného krále. Václavův hněv vzrůstá nenadálým tím odbojem větší ještě měrou; od hradu k hradu vlečen Záviš vojskem královským; domníváť se král, že pohledem na spoutaného Záviše pokoří odpůrce. U Hluboké nadchází katastrofa. Na vyzvání:

„Pana bratra vedeme ti, Vítku,
kmene tvého nejzdárnější snítku,
rychle otevř brány svého hradu
nebo srubnem —

odpovídá hrdý Rožmberk:

„Neotevru také zpupné chase —“

načež padá hlava Závišova s krvavého lešení na lukách, které podnes zovou se „loukami Závišovými“ v ústech toho lidu,

„jenž plakal veřejně i v taji,
plakal pro Záviše neustále,
déle plakal, nežli pro Václava krále.“

Tuto historickou látku, bohatou samu v sobě tak, že zbývá básníkovi poměrně malé pole ku vlastní tvůrčí invenci, spracoval Chalupa zdařile s náležitým epickým klidem; přičinil k ní mnohou pěknou episodku; dikce jeho je uhlazena, zvučna i obrazna. *O. M.*

Tomáše V. Bílka: Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Máme před sebou plod horlivé badatelské činnosti, dva objemné díly novočeské bibliothéky, vydané nákladem Musea království českého, čítající 1620 stran, spis to ceny neobyčejné a spolu kus titanské práce. Spisovatel obral si za účel své svědomité dějepisné činnosti dějiny jezuitů v zemích království českého vůbec a v kollegiu pražském u sv. Klimenta zvláště. První část spisu toho vyšla r. 1873 vlastním nákladem spisovatelovým a obsahuje dobu od prvního usazení se jezuitů v Čechách 1556 až do jich vyhlazení za direktorů v červnu r. 1618. Spisovatel dospěl tu k době nad jiné zajímavé. Rozkvět tovaryšstva Ježíšova v naši vlasti znamenal vždy úpadek zemí koruny české. Avšak nejkrutější stránky dějin českých, vyplněné krví a slzami, jsou ony, na nichž zaznamenány jsou události následovavší po roku 1618. Bílek, jak sám dokládá, pátraje po spolehlivých pramenech, týkajících se statků, jichž jezuité po bělohorské bitvě nabyli, seznal, že veškeré dosud publikované seznamy konfiskovaných statků jsou neúplné a velmi nesprávné. Nesprávných těch seznamů užíváno bylo také ke všelikým dosud udajům v „Slovníku Naučném“, topograficko-statistickém slovníku Čech a jinde. Bílek s uznání hodnou pílí a pečlivostí podstoupil nesnadný úkol nejen podati dějiny konfiskací v Čechách osudné oné doby, ale i zevrubně uvésti veškeré zjištěné konfiskace a pokuty. Dílo to, jež jest plodem osmileté neúnavné práce, vyšlo nyní tiskem.

K první části (150 str.), v níž líčí dějiny konfiskace vůbec, jakým spůsobem předsevzato bylo trestání a pokutování odbojných stavů a náčelníků, které komisse k tomu cíli od Ferdinanda II. byly nařízeny, jak statky konfiskované byly odhadovány a prodávány, jak dluhy na nich vězící placeny, kolik statků a jmění vůbec bylo odňato účastníkům povstání po 1618 a 1632 a k čemu jmění to bylo obráceno, sloužily Bílkovi za prameny zejmena očitý svědek Pavel Skála ze Zhoře, dotyčná císařská nařízení, posud od nikoho nepoužitý material v deskách zemských se nacházející a všechny spisy věci té se týkající v archivu

místodržitelském uložené v 103 svazcích, z nichž každý mnoho set jednotlivých různých spisů obsahuje.

Druhá část (1470 stran) tvoří obsáhlý seznam, dle abecedního pořádku sestavený, osob a měst pokutovaných a odsouzených jak od konfiskační a hrdelní komise 1621—1624, tak od pozdější transakční 1628—1630 a fridlandské 1632—1634. O každé důležitější osobnosti podává přesnou zprávu a o vynikajících osobách zprávy obšírnější. Též uvádí rozsah statků a mnohé odhady, z čehož poznává se způsob a stav roboty a ceny jednotlivých předmětů hospodářské výroby. Jest to velkolepý příspěvek, jak k dějinám českým vůbec, tak k dějinám předních rodů a jednotlivých míst v našem království. Zprávy o městech a důležitějších osobách jsou vlastně pracné monografie, doložené jako celé dílo vesměs úředními neb soukromými listinami. Při městech vylíčil spisovatel, jaký byl stav jejich před povstáním 1618, jaký po skončení vzpoury za doby války třicítileté a po míru Westfalském. Každé město obsahuje i seznam sousedů pro účastenství ve vzpouře pokutovaných, za příčinou násilného zavádění katolictví ze země ušlých i seznam statků od nich zanechaných, jichžto král. komora se ujala. Neopomenul ani vytknouti věci pro kulturní dějiny české důležité. Pro druhou tuto část sloužily mu za prameny hlavně spomenutý již materiál v zemských deskách uložený a všechny spisy doby té se týkající v archivu místodržitelském.

Pracné toto a svědomité dílo okazuje přesvědčivostí historických fakt, jak mnoho bezpodstatných tvrzení a svévolných mínění obsahuje dějepisné dílo dra. Gindelyho o českém povstání a válce třicítileté, kteráž jinak vysvětliti se nedají než zjevnou strannickostí pisatele toho. Gindely ani nepovšimnul sobě pramenů, jichžto proskum, arci velmi namáhavý, k dějinám povstání českého jest nezbytný. Tím větší zásluhou jest Bílkovou, že z archiválni pochmury vynesl čírou historickou pravdu na světlo denní.

Jedno z nejzávažnějších pro posouzení doby té jest tvrzení dra. Gindelyho, že povstalým stavům českým bylo jenom opláceno, oni sami jali se první konfiskovati statky a že tedy nesměli žádným spůsobem prohlašovati za neslýchané bezpráví, jestli vítězové, podrážděni utrpeným příkořím, z pomsty sáhli na jejich majetek. Naproti tomu okazuje Bílek, že již na samém počátku povstání bylo konfiskování statků od císařských radů ve Vídni jednomyslně usnešeno a ustanoveno. Již při prvním vpádu císařského vojska do Moravy a Čech 1618 a 1619 byly statky od císařských vojevůdců k ruce císařově ujímány a zastavovány za sumy peněz, půjčené k vydržování vojska. Od hr. Buquoye a kn. Maximiliana Bavorského ujata byla po vytištění stavovského vojska z jižních Čech nejenom města mocí vzatá se statky k nim náležejícími, jako Písek, Prachatice, Týn nad Vltavou, Soběslav, Rudolfštat, Vodňany a j., ale i všechna panství odpůrcům náležitá a statky všech osob, které k stavům se připojily aneb jenom ze strachu před císařským vojskem ušly. Bílek zejmena uvádí statky ty. Teprve z těch příčin, že valný počet statků přívržencům odbojných stavů byl odňat a Buquoy, Dampierre a Marradas dobrý díl krajů Bechyňského, Pracheňského a Vltavského ohněm a mečem vyhubili a v pustinu uvedli, že města

Písek, Prachatice, Netolice, Týn nad Vltavou a Rudolfštat v ssutiny byla obrácena a obyvatelstvo jejich strašně povražděno, podán byl na sněmě 29. července 1619 od některých obyvatelů krajů Bechyňského a Pracheňského návrh, aby statky zpronevěřelých synů vlasti byly pobrány k vynahražení škod těm, kteří od císařského vojska všeho byli zbaveni. Stavové potom usnesli se, ujati statky komorní a zabaviti statky některých hlavních protivníků odboje ze země ušlých, zvláště statky duchovní pro neplacení z nich kontribucí na obranu zemskou a výpravu válečnou. Počet statků těch oproti řádění onomu jest nepatrný. Na témž sněmě pak 3. srpna usnešeno, aby statek Smečno Jaroslava Bořity z Martinic a statky k purkrabství Pražskému náležité dotud, dokud by nejv. purkrabí nebyl zvolen, vzaty byly do sekvestru a z důchodů jejich aby každého téhodne osobám stavu šlechtického i městského, které pleněním jižních Čech zbaveny byly všech prostředků k živobytí, vyplácen byl jistý obnos na výživu. Toť ovšem pravý opak toho než co tvrdí dr. Gindely.

Rovněž tak mylné jest udání Gindelyho, že Slavata první navrhl potrestání všech odbojných stavů konfiskováním jich statků. Rozhodnutí stalo se, jak již praveno, na samém počátku povstání ve Vídni a dr. Gindely ani správně nepřečetl list neb neporozuměl mu, na který se odvolává a ve kterém Vilém Slavata z Pasova 3 listop. 1620 podává dobrozdání k vyzvání císařovu ze dne 14. října 1620, kterak od vojevůdců zabavené statky by měly býti spravovány. Podobných hrubých poklesků dopustil se dr. Gindely mnohem více, než není tu naším úkolem probírati chatrné stránky dějepisu Gindelyho. Postačí, když na ně jsme poukázali a vytkli vědeckou přesnost spisu Bílkova, jenž náležitě posvítil na tuto neznalost Gindelyho. Jen o jednom ještě zmíníme se. Jest to vévoda Albrecht Waldštein z Fridlandu. I ten jeví se nám zcela jinak dle Bílka než dle Gindelyho; Bílek jasně nám líčí nenávist jezuitů proti Waldšteinovi a jeho nepřátele u dvora císařského, kteří také dovedli posléze spůsobiti jeho pád. Jest to půda, abychom řekli, neutrální, kde Gindelyho nemusila vésti předpojatost ani proti stavům českým a svépravnosti českého království a českému hnutí vůbec. A přec i zde poráží ho Bílek jak co do charakteristiky, tak co do statků, jmění a zrady Waldšteina.

Vyslovujíce se s vděčným uznáním o dějepisném díle tom, končíme oprávněným přáním v zájmu českých dějin, aby co nejdříve uzřel světlo další díl Bílkových dějin jezuitů v Čechách. Nesnadný to úkol, na němž pracuje, avšak tím záslužnější. *J. J. T.*

Ivan Sergejevič Turgeněv †.

Napsal *Jos. Penížek.*

Veliká, svatá matička Rus truchlí nad úmrtím nejzdárnějšího syna, a všichni národové vzdělaného světa vyznávají, že truchlí s ní. Bylť nebožtík veliký vlastenec a veliký člověk. Více nežli polovinu života svého prožil v cizině, svůj život všechen věnoval však zdaru svojí vlasti. Od lagun benátských, z Babelu na Sekvaně, z venkovského zá-

tiší bougivalského, z metropole na Temži, z ústraní lázenského města Baden-Badenu, odevšad zalétal duch jeho na perutích touhy do drahé domoviny. Vlasť byla první a poslední jeho myšlenkou, na ni vzpomínal, když anděl smrti již dotýkal se skráni jeho. Mimo bohatého ducha daly mu sudičky šlechetné srdce. Miloval člověka s onou vroucností, s jakou milovati může toliko něžné srdce ruské ve volné přírodě vychované, svojí břitkou zbraní, svým perem, bojoval pro lidskou volnost a důstojnost a — šťastný bojovník! — zřel úspěchy svých zápasů proti nevolnictví, proti zpátečnictví. Miloval pravdu nade vše, jí by byl obětoval vše, ji byl by neobětoval ničemu. Národ ruský jej miloval jako nemiloval žádného jiného básníka. Vrátil-li se na krátko do vlasti, zněl mu nadšený jásot krajanů v ústrety, podobala se cesta jeho vjezdu vítězovu.

Byl miláčkem ruské mládeže, jejím vzorem, a zkalil-li v posledních letech někdy mráček prve jasné nebe nezměrné této lásky, zaplašilo jej opět vždy brzo slunce poznání, že nebylo básníkovi porozuměno. Byl nejšťastnějším z ruských básníků novověkých a dožil se času, ve kterém spokojeně mohl pohlížeti na svoji minulost a říci sobě: Žil a vykonal jsem dosti. Domovinou zbožňován, byl Turgeněv u cizích národův oblíben, jako žádný ze souvěkých básníkův a jeho spisům dostalo se ve všech zemích evropských, ba i za oceanem čestného práva domovského. Cizině objevil ve svých prvních spisech neznámý život ruský, věrnými obrazy vylíčený, a ruskou přírodu v barvách nejpůvabnějších. Život a příroda jsou hlavními thematy jeho básní. Měl bystrý zrak a znal pohlížeti lidem do srdcí a přírodě do nejtajnějších hlubin. Co tam poznal, pověděl nám, nic neujímaje, nic nevykrášluje. Věrnost a pravda jsou hlavními vlastnostmi jeho prací. Věděl, že pravda poraní, nelekal se však toho, že budou pro ni na něho nevražiti; pověděl ji, třeba ublížil jiným a škodil sobě.

Poesie mu nebyla nikdy služkou, nýbrž družkou, které sám nevyhledával, která jej sama navštěvovala; nikdy se do básnění nenutil, psáti bylo mu potřebou, když v mysli jeho vznikly postavy a představy k životu se tlačící. Děj osnovati, by napínal a překvapoval, nemiloval, chtěje poutati pravdivým a věrným líčením povah a důmyslným, obsažným dialogem. Ruský jazyk, ačkoli žil mimo vlast, povznesl a zušlechtil. Kdo poznati chce dokonalé kouzlo povídek — Turgeněv jiného nic nepsal a chtěl, aby se jeho spisy jen tak nazývaly, — tomu nutno čísti je v originále. Jeho „Básně v prose“ sebe lepším ztlumočením pozbudou svého půvabu. Stoje na rozhraní dvou věků zachoval si Turgeněv staroruskou původnost a dobrosrdečnost, se kterými spojoval moderní svobodomyslnost a pokročilost. Viděl Rus trpící a sdílným srdcem z dálí sledoval osudy její. Jako nikdy nepozbyl naděje v lepší budoucnost člověčenstva vůbec, ve vítězství pokroku a osvěty, tak doufal, že rodnému národu jeho vzejdou šťastnější doby. Tato naděje neopouštěla ho po celý život, rozněcovala jej, když byl mladíkem, sílila muže a těšila starce s vlasem a vousem léty zbělenym, když malomyslnost plížila se mu k srdci.

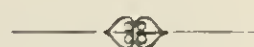
Gubernialní město Orel je rodištěm, 9. listopad (našeho počtu) r. 1818 dnem narození jeho. Pocházel ze staré šlechtické rodiny, k níž

náleželi Nikolaj a Aleksej Turgeněv, onen znám svým trojsvazkovým spisem „La Russie et les Russes“ a svým dobrovolným vyhnanstvím po prosincovém povstání roku 1825, tento svým monumentálním dílem „Historiae Russiae monumenta“, vydaným v l. 1845—48. Otec jeho, vysloužilý plukovník a majitel statku Spaskoje-Lutovinovo poblíž Orlu, zemřel již roku 1835. Patnácte roků později pochoval Ivan Sergejevič matku, Varvaru Petrovnu rozenou Lutovinovou, jež dožila se 70 let. Dětská léta prožil na statku, jejž dostala matka věnem, již v útlém věku poznávaje ruský lid a ruskou přírodu, již tehdy pociťuje soustrasť s nebohými nevolníky. Když dospěl věku, ve kterém bylo nutno jej učiti, přijati jsou, jak bylo tehdy zvykem, do domu Francouz a Němec, aby se hoch naučil cizím jazykům. Rusky tehdy znáti nutností nebylo. Ve společnostech a při dvoře mluvilo se francouzsky. Starý komorník, (jenž je modelem dlouhatánského, holohlavého Punina v povídce „Punin a Baburin“), vášnivý čtenář spisů starších básníků, zvláště plodného, bezduchého však Cheraskova, jehož epickou báseň „Rossijadu“ (vydanou roku 1779) svému baričů s nadšením přednášel, byl učitelem jeho v ruštině. Ve 12. roku dán byl Ivan Sergejevič do Moskvy na vychovanou, kdež připravil se pro filosofické studium, jež počal stár jsa teprve 16 roků na universitě moskevské. Když však roku potomního zemřel otec, mladý Turgeněv opustiv Moskvu pokračoval ve studiích historicko-filosofických v Petrohradě, kdež odbyl povinné triennium a dosáhl hodnosti kandidata. První jeho literarní práce povstaly v době jeho petrohradských studií za působení profesora ruské slovesnosti Pletněva. Ve dvacátém roce věku svého napsal drama „Sthenio“ v pětistopých jambech, jemuž vytknul Pletněv za přednášky, spisovatele nejmenovav, „otrocké nápodobení Byronova Manfreda“. Vycházeje po přednášce ze školy, zastavil Pletněv, jak nám vypravuje Turgeněv sám ve svých životopisných a literárních vzpomínkách, mladého dramatika, vypeskoval mu otcovsky, dodal však, že v něm „něco je.“ Tímto dodatkem povzbuzen donesl mu Turgeněv několik svých veršovaných básní, z nichž Pletněv dvě vybral a v časopise „Sovremennik“ (Současník) jím po Puškinovi redigovaném uveřejnil. Odbyv studia v Petrohradě, odebral se Turgeněv na podzim r. 1838 „doučit se“ do Berlína, jsa přesvědčen, „že na Rusi možno toliko nashromážditi si některé průpravné vědomosti, pramen pravé vědy však že nalezá se za hranicí.“ V Berlíně pobyl na universitě dva roky, zabývaje se tam filosofií, starými jazyky a dějepisem. Spolužáky jeho byli tam Katkov, prve profesor na filosofické fakultě petrohradské, od roku 1863 redaktor národně-konservativního denníku „Moskovskija Vědomosti“ a poslední desítiletí spiritus rector ruské národní strany v boji proti západníkům, a Bakunin, známý demagog a komunista. Z Berlína vrátil se r. 1841 nikoli do Petrohradu, nýbrž do Moskvy, kdež meškala jeho matka. Tam seznámil se s náčelníky Slavjanofilů, s Aksakovem, Chomjakovem a Kirejevskim, ale jsa vychován v duchu západním nejevil k nové nauce žádných sympatií. Z Moskvy odstěhoval se zase do Petrohradu, kdež obdržel místo v ministerstvu vnitra. Leč duch jeho, zvyklý volnosti, nesnesl dlouho tísnících pout úřadu, pročež odhodlal se věnovati se zcela písemnictví, jakkoli postavení tehdejších literátů na Rusi nebylo vábným ani závisti hodným. Za nedlouho vydal

anonymně podepsav se pouze T. L. výpravnou báseň „Paraša", jež velmi se zalíbila, ač bylo patrno, že se básník nevymanil ještě z dojmů Puškinova „Evgenije Oněgina". Na slovo braný kritik tehdejší, slavný Bělinský, vydal v „Otečestvennych Zapiskach" o básni té pochvalný soud, jenž byl pro Turgeněva rozhodným. Ale když Bělinský k pozdějším básním Turgeněvovým zůstával chladným, umínil si Turgeněv, že nechá literatury vůbec a Petrohrad opustí. To bylo konec roku 1846. Turgeněv chystal se k cestě na svůj statek. Tu požádal ho Panajev, jenž měl po Pletněvovi redakci „Sovremennika", by mu pro směs lednového čísla z r. 1847 něco napsal. Turgeněv zůstavil mu črtu „Chor a Kalinyč". Úspěch této črty povzbudil Turgeněva, by napsal ještě jiné črty; tak vrátil se Turgeněv k literatuře, tak povstaly »Записки Охотника«, „Zápisky lovcovy", kterými Turgeněv se stal světoznámým vypravovatelem, kterými založil svoji slávu nejšťastnějšího kresliče povah a přírody. První zápisky byly napsány v Petrohradě, druhá část na venkově, jiná na cestě Evropou a poslední zase na dědičném statku. Do ciziny pudily jej smutné politické poměry v Rusku v polovině tohoto století, kromě toho vábila jej tam žena, jež v potomním životě Turgeněvově do posledních okamžiků jeho byla osobou důležitou. V Petrohradě poznal slovutnou zpěvačku Pavlinu Garciovu, provdanou za francouzského spisovatele Viardota, jež fenomenálním svým zpěvem v operách Meyerbeerových a svým krásným zjevem ve všech městech evropských slavila nejskvělejší triumfy. Paní Garcia-Viardotová, žena neobyčejně vzdělaná i šlechetná, tehdy pětadvacetiletá, upoutala svými krásnými vlastnostmi Turgeněva, tenkrát osmadvacetiletého, tou měrou, že se stal jejím průvodčím po celý svůj život a rodinu Viardotovu jen na krátký čas opouštěl. Odebral se tedy s manžely Viardotovými do Berlína, potom do Paříže, kdež napsal za nepokojů v roku 1848 četné zápisky lovcovy. Vrátiv se do vlasti vydal r. 1852 sebrané „Lovcovy zápisky", jež vydával v letech 1846—51 v „Sovremenniku". Ruská censura propustivši jednotlivé zápisky nemohla sbírku jich zapověděti. Jakkoli není v zápiscích těch a v ličbě ruského nevolnictví patrna žádná tendence, dal Turgeněv svým spisem ruskému nevolnictví ránu smrtelnou. Co svým bystrým okem viděl v duši ruského, poctivého lidu, co viděl v utajené hloubi ruské přírody, pověděl nám Turgeněv ani světla, ani stínu nikdy nepřidávaje. Rusku ukázal ránu, ze které krvácí, cizincům odhalil roušku zastírající život jim neznámý. Ruská censura poznala, že básník, jenž osměluje se pověděti pravdu, je stejně nebezpečný jako publicista. Básníka nemohla potrestati, publicistu byla by poslala „administrativnym porjadkom" na zdravý venkovský vzduch. Jakmile se stal básník Turgeněv publicistou, propadl moci ruské censury a policie. (Dokončení.)

Pokračování článku „Z dějin Matice chorvatské v Záhřebě" odkládáme pro nedostatek místa do příštího sešitu.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

SEŠIT LISTOPADOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1883.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Pověsť.

Pověsť. Cyklus vyobrazení od Felixa Jeneweina. I.

Před mnohými lety trůnil na skále znamenitý hrad, jehož pevné hradby a malebné věže pyšně rozhlížely se širou krajinou až tam, kde v modravé dálce objímal ji rozmanitě skupený věnec nesčetných hor. S úctou i bázní vzhlíželi obyvatelé okolních dědin k mohutné budově, sídlu hrdého panstva, kteréž jako moc nadzemská s té větrné výše zasahovalo někdy blahočinně, ale častěji krutě a záhubně v osudy jejich. A teď? Pevné hradby proměnily se v spoustu rozvalin, z hrdého někdy stavení zbylo několik polozbořených, zčernalých zdí, sřítil se vrcholek věže a zbytek její roztržen je ve dví hlubokou rozsedlinou, jakoby proklán ranou obrovského meče. Menší věž u bývalé brány stojí ještě, ale kloní se jako vetchá stařenka nad hrobem. Do komnat, stropu zbavených, nahlíží volně modrá obloha a vidí tam na rozpukaných stěnách místo maleb, skvostů a drahých látek zeleň břečtanu a mechu, květy planých růží a lesklé ještěrky, kmitající se jako pestré blesky štěrbinami osluněného kamení. Z dědin dole pohlížejí na zřícený ten hrad jako na tajemný, smutný stín dávné, zapomenuté minulosti; vyhynula v pokolení tom i památka mocných pánů hradních, před nimiž se někdy do prachu skláněli pradědové jeho.

Pusto a mrtvo je nahoře; hrobový klid panuje tu ve stínu posmourných zřícenin. A přece žije tam jedna pamětnice dávných dob, zapadlé slávy. Stává snivě uprostřed rozvalin a hledí průlomem omšené zdi do šírého kraje. Vzpomínka její vrací kraji tomu tvářnost bývalou, rysy dávno smazané perutí času. Vidí rozlehlé temné hvozdy, dávno již pokácené, vidí rozsáhlé bujaré lučiny, nyní rozdělené jako šachovnice v různobarvé čtverce rolí; vidí na místě nynějších střízlivých měst s továrními komíny města hrdá a malebná, opásaná mohutnými hradbami, vznášející k nebi tlupy strmých, různotvárných věží; vidí tam v dálce na vrcholcích hor, podobných modravým stínům, četné bílé hrady, sídla jiných mocných rodů, z nichž některé žily ve svazcích přátelských, jiné v nepřátelství s panstvem hradu teď rozvaleného; avšak i tyto rody dávno již vyhynuly neb opustily vysoká ona sídla, jež rozpadla se v pochmurné trosky.

Pestřejší zjevy oživovaly tehdáž krajinu pod hradem. Živé barvy malebných oděvů vynikaly z ní jako vlčí mák a chrpa z obilí, a často zasvítily na slunci hroty kopí, přilbice a brnění rytířské družiny, cválající na bujných koních širokou silnicí.

Jaký život panovával tehdáž nahoře! Jak často sjížděla se do hradu šlechta z blízka i z daleka k vážným poradám o záležitostech veřejných! Jak často plnilo se nádvoří ruchem lovecké výpravy: sokolové třepetali křídloma na ramenech sokolníků, honci jedva dovedli zkrotiti nedočkavou smečku štěkajících ohařů a panstvo v lepém oděvu loveckém s luky a tesáky vystupovalo na bujaré, frkající oře. A časem shlížela kytice půvabných paní a děv s pavlánu na pestrou směs a rozčilující vřavu nádherného sedání . . .

Bývaly však i doby smutné. Pán hradu s ozbrojenou družinou odejel na výpravu válečnou a paní sedala' za vrčícím kolovrátkem opuštěna ve své komnatě, uprostřed svých dítek a služebnic, vysílajíc oknem tesklivé pohledy v modrou dálku a stírajíc potají nejednu horkou slzu, která se jí drala z toužebného oka. Bývaly též doby úzkosti a hrůzy.

Pověsť. Cyklus vyobrazení od Felixa Jeneweina. II.

Krajem přeháněly se vojenské davy — požáry vesnic osvětlovaly noční temnotu — a někdy sehnala se bouře válečná kolem samého hradu, ohnivé střely a kamenné koule zalétaly do něho a davy zuřivých útočníků burácely k jeho hradbám.

Ale i v dobách zevnějšího klidu spatřil hrad vedle výjevů radostných a milostných i děje žalostné a strašlivé. Kolik obrazů lásky i nenávisti, odříkání i pomsty, cnosti i nepravosti vynořuje se z klínu minulosti, kolik skutků krvavých a výbuchů plamenné vášně představuje se mysli tonoucí v upomínkách! Rozohněná obraznost kouzlí je z hrobu zapomenutí a přiodívá je útvary bájnými. Tajemné stíny chvějí se rozvalinami. Hle! tam ta spanilá vzdušná postava na vrcholku zborcené věže — to bělostné roucho vlající strašlivým pádem do propasti — ta příšerná obrněná postava nad ní — ta kletba — ten chechtot ďábelský — —

Tak šepce Pověsť, věčně mladá pamětnice dávných časů, dlíc osamělá v šerých troskách a stíhajíc blouznivým zrakem tajemné vidiny minulosti.

Ale větřík večerní sbírá ty zvěsti s jejích rtů a zanáší je v ucho vnímavé.

Mladý pastýř přihnal své ovečky až k vrcholu hory a sedl si tam do stínu polozřícené hradby. Bylo mu volno a blaze v té osamělosti vysoko nad lopotným ruchem doliny, po níž tak milo toulati se snivým pohledem od vísky k vísce, od kostelíka ke kostelíku až k modrým horám v mlhavé dálce. Ale nejčastěji upíral se zrak jeho na jednu shrbenou, omšenou střechu v nejbližší dědině. Ta kryje pro něho více štěstí, nežli celý širošírý svět. Srdce jeho se zachvělo blahem a touhou, oko se zarosilo — a nad krajem zahlaholila prostá, avšak hlubokým citem prodchnutá píseň. Takto snil, zpíval, těšil se prostými zvuky svých starosvětských dud. Mateřídouška opájela ho svým vonným dechem — zvonce pasoucích se ovcí zaznívaly lahodně po stráni.

Slunce zašlo za daleké hory, soumrak rozpřádal se po krajině. Netopýr, opustiv úkryt svůj ve staré věži, zatřepetal se šerým vzduchem nad hlavou pastýřovou. Tento zahleděl se na zříceninu. Jak podivnou jevila se mu v polosvitu večerním! Zdálo se mu, že chvějí se plaché tajemné stíny kolem zbořených zdí, že černými skulinami stěn upírají se naň významné pohledy, že chystá se vetchý ten památník dávné minulosti svěřiti mu divná tajemství. Zaslechl i ševel jakýsi z rozvalin. Sklonil hlavu do dlaní a slyšel šepot — tichý hlas Pověsti, jejž laškující větřík donášel k jeho sluchu. A pastýř porozuměl tajemné zkazce její...

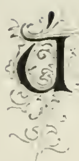
Odtud chodíval častěji k rozvalinám a naslouchával dlouho jejich šepotům. Trosky ty oživily se vidinami líbeznými i hrůznými, poutaly jej mocným kouzlem a rozechvívaly nitro jeho vlněním tajemné poesie. Srdce přeplněné hledalo úlevy. Svěřil tajemství své soudruhovi. Ten vypravoval jiným, co slyšel, a brzy kolovaly ode rtů ke rtům v širém okolí divné ty zkazky, které snivá pověsť šepotá v zádumčivých rozvalinách a šeptati bude dlouho, dlouho ještě až i poslední stopa hrdého sídla zmizí s povrchu země.

Pověsť. Cyklus vyobrazení od Felixa Jeneweina. III.

Poslední růže.

Básně
Irmy Geisslovy.

směv ten poslední jako ten prvý
zemi své dala, a stojí tu sedraná
v opadlých lístečků rdící se krvi.

Země je nevděčnou za dar vší zdoby,
žloutne a vychládá; pro květy, památky
nemá než minulost, rubáš a hroby . . .

Růže ji posledním květem svým věnčí,
tiše a bez výtek; v lásce své veliká
nemůž být, ani když odpouští, menší.

Když loučíme se s růžemi,
jimž poslední květ pálí mráz,
tu na rtech jásot oněmí
a zapláče si mnohý z nás.

Kdy v jarní bouře šílení
květ urván, jiný vzpučí zas;
než — bylo-li to v jeseni . . .
svit naděje nám pro vždy shas.

A život je tak daleký,
a bez růží tak jako mráz . . .
mé růže, s bohem na věky!
jak mnohý zapláče si z nás!

Co růže hovoří k mé duši roztoužené,
když kalná obloha už nad zemí se klene,
a zmlknul pták!
Tu myslím v záchvatu, že vzletím za lem mračen,
duch volá za vesnou: „ó zůstaň!“ žízniv, lačen,
a šílen tak.

Ví bůh, co ukryto v té vůni plné taje;
pak slyším anděla, an k boží harfě hraje,
a bílý jest,
a v srdce zraněné mír leje strunou něžnou,
mír velký, hluboký, jenž plání vládne sněžnou
při svitu hvězd . . .

V před?

Novella

od Jana Liera.

(Pokrač. a dokonč.)

Učenci američtí“ — pokračoval Karel, když si byl nový doutník zapálil, — „divili se, kterak Maurové prý užívali staré křesťanské fraktury, luštili a vykládali nápisy, každý jinak, každý obšírnými články a brožurami. Naše děla hřímala také na počest dokonaného století americké republiky a vynesla podplukovníkovi množství peněz. Měl v museu ještě jinaké znamenitosti, princeznu Iturbide, vnučku císaře Augustina Iturbide, již představovala moje žena, Leonor, rozdávající řád de Nuestra señora de Guadalupe; taxy za udílení přijímal Smart. Felisa, tenkráte desítiletá, musila seděti s Leonor na trůně a vedlo se nám všem dobře, odečtu-li nespokojenost mé ženy a mé dcery, jejíž desítileté hlavince nechtělo se v museu nějak líbiti. Po výstavě vzdal se Smart tohoto obchodu a ujal se jiného ještě výnosnějšího; stal se pennsylvanským sněmovníkem a mně opatřil slušné zaměstnání jakožto dozorci lokomotiv na dráze v Pittsburku. Tam jsme se rozešli.“

„Co víte dále?“

„Nic, pranic. Psal jsem Smartovi před několika měsíci do Corku, odkud odpověděl mé ženě, žádající na něm zprávy o mně; včera jsem obdržel od něho odpověď z Kazaně. Dodala mi ji Růžena, schovávající ji pro mne, pokud jsem prodlíval venku.“

„Stručněji, stručněji.“

„Smart píše tak, jak si přejete,“ smál se Karel. „Oznamuje mi, že za nějakou dobu zavítá do Čech a navštíví prý mne pak. Těším se na něho.“

„Já rovněž tak,“ radoval se pan Chmelík. „Dám o tom okamžitě zprávu hraběti — —“

„Neukvapte se!“ radil Karel. „Z laskavosti ke mně nepište ani hraběti. Smarta sem dostaneme a snad i děla, — ale jak a k čemu potom sloužiti budou — nevím — nevím —“

„Mluvte zřetelněji.“

Karel pokrčil rameny. „Smart jest obchodník,“ řekl prostě, vybízeje zároveň k odchodu. Zvonili poledne. „Abych nezapomněl,“ dodal, „zvu vás na svatbu, pane archiváři. Jsem ženichem, za čtyři neděle dám se podruhé oddati se svou ženou.“ —

Podobalo se, že obzor Karlův se jasní. Byl vesel, aniž by schválně se pouštěl do nezřízeností, od nichž jej Leonora svou dbalostí a Felisa svou něžností zdržovaly. Pronášel řidčeji oblíbené své průpovídky, při kterých se Růžena křižovala a Jaromír ohlížel, neslyší-li je nikdo.

S Otokarem byl v přátelství až po jistou mez, na distanci, a toliko Jaromír dal si od něho krátiti dlouhé chvíle nucené zahálky. Propuštěný konstruktér neměl doma stání, hledal práci a dával se vyprovázeti bratrem na pochůzkách, které měly jednou za týden lákavý a pak klamný cíl a šestkráte pak byly bezúčelné. Karel použil rozhořčení bratrova, aby mu vyložil své názory o nicotě práce. Jsa právě v bezstarostné náladě a lehkém rozmaru činil tak formou klidnější, umírněnou a proto tím účinnější. Ukazoval mu neumělými a porůznu schytanými, za to však nemilosrdnou skutečností dokládanými větami na nesrovnalosti v novověké společnosti. „Majetek jest krádež," říkával, „vlastnictví jest výsledkem práce, který nám několik chytráků bere pod rukama, nechávajíc nás na holém strništi. Nám dají almužnu, kterou sami určí, a my musíme opět v potu tváři, padajíce zmořením vláčeti, síti, orati a žíti, aby se komedie opakovala znovu, aby sklizeň odvezl si opět kapitál, hromadící zisk na zisk, utlačující nás tím krutěji, čím více jej sílíme. Kapitál jest moc, kterou jsme si sami utvořili, kterou tedy opět zničiti můžeme; ocítila se v rukou lidí, jimž slouží za zbraň proti nám. Náleží výtěžek z pole tomu, kdo je vzdělává, či opět poli, které je zhltne, nechávajíc pracovníka mříti hladem? Toť otázka jednoduchá, k níž dovede odpověděti správně každé dítě. Ale kapitál dává nám zvrácenou odpověď, ba tresce nás již za pouhý pokus pohnouti jej, aby nám po dobrém dal za právo. Lidé, kteří nás ukovali do želez obecného pořádku, vydají každé chvíle někde zákon, jímž slavně a svatě prohlašují, že všichni jsme jeden jako druhý. Ve skutečnosti však jest na světě ze sta těchto rovnoprávných tvorů jeden člověk a devadesát devět strojů, které onen žene, práci jim vyměřuje, výrobek vydírá a v odměnu jen dá něco oleje a něco uhlí, aby stroje — dále pracovati mohly. Oni sice tvrdí, že všechno jest obecným majetkem, že nám jej pouze opatrují a spravují, leč každý sirotek by se poděkoval za takového poručníka, který by jej zavřel do chléva k odpadkům a v domě by se roztahoval i tyl sám. Tys postavil svým pánům most, po němž jim a jiným poplynou do kapsy tisíce tisíců. Sám hleď, abys v bídě a bez práce udržel se ještě půl roku na nohou; zbude-li ti několik krejcarů, kup si pak lístek čtvrté třídy, hoď s mostu ženu a děti do vody a zemři na druhé straně hladem. Co chceš více?" Karlovi bylo snadno takto mluviti; mohlť každou námitku bratrovu odraziti ranou z jeho vlastní zkušenosti.

Jaromír zpočátku mírně odporoval, později odmlčel se úplně.

Nemohl nalézti nijaké zaměstnání; odbýván někde z hruba, jinde pokrčením rameny. Přes to neměl ještě bídu; ba vystrojil bratrovi slušnou svatbu a dal mu něco do domácnosti.

Karel odstěhoval si rodinu do nového bytu a nastoupil ve velké přádelně v Karlíně službu strojmistra, kterou mu Otokar vyhledal.

V poměru mladého Tisovského k Felise neudála se nižádná změna. Mladý muž byl jí horlivým učitelem, ona jemu pilnou, vděčnou žačkou. Nikdo je nerušil a neměl také v čem. Chovali se k sobě jako dvě cizí bytosti, které vzájemná vážnost spíše vzdalovala než sbližovala; o lásce, kteráž jediná mohla je rázem sloučiti, nebylo mezi nimi špetu, ač oběma chvěla se na rtech a zářila z očí. Prováděli spolu hru na schovávanou,

v níž trval mladý muž z umíněné šetrnosti a dívka ze skromnosti, která nebyla prázdna jistého vzdoru. Během času poznali se, mysl jejich byla jim jasna a čista jako zrcadlo, nahlédli si do hlubin svých duší, jež toužily splynouti, čekajíce na jediné slovo z úst Otokarových.

K podzimku musil se mladý architekt s návštěvami uskrovniti; Wollner pracoval vší mocí na dokončení několika staveb a nedopřával svým lidem ani oddechu.

Otokar neviděl se s dívkou mnohdy po kolik dní, zejména od té doby, kdy Karel do nového, z ruky ležícího bytu se odstěhoval.

„Přijď v poledne k nám, Leonora na tebe čeká," ohlašoval mu jedenkráte na stavbě Jaromír, zastaviv se u něho.

Mladý Tisovský dostavil se pln zvědavosti.

„Očekávám vás stále," sdělovala mu Mexičanka, „mám pro vás novinu. Nepřicházíte, hořím netrpělivostí a musila jsem tedy za vámi. Promiňte — —"

„Nesužujte mne omluvami. Co se stalo?"

„Dovolte, abych vám nejprve vyložila, jak se nám vede. Potřebujeme mnoho, výdělek Karlův nikam nestačí, jest nespokojen, svárlivý a divoký. „Holka," řekl Felise, „z tvé němohry s Otokarem nic nekouká. On jest právě takový otrok jako já, nemůže neb nechce si tě uvázati na krk a ty musíš pomýšleti na sebe i na nás. Živíme tě pro nic za nic, dáma z tebe již nebude a nesmí býti, živ se tedy, ulehči nám. Jdi do práce." Felisa nehlesla a šla s Karlem do přádelny. Jsou prý tam nyní v tuhém."

„Kdy?"

„Před týdnem."

Záhy z večera přešlapoval na břehu Vltavy před velikou továrnou mladý muž, pohlížeje na hodinky s rostoucí netrpělivostí. Soumrak vystřídán tmou večera, hluk, zalehající na osamělé místo ze vzdálených ulic tichl, okolí továrny pustlo a pořídku objevil se člověk, který udiveně a zvědavě po čekajícím mladíku se ohlížel.

Z továrny ozýval se lomoz strojů a zmatené hlasy, ustavičně, bez přetržení, a za učouzenými okny bylo stále protivné, jednotvárné jasno, nikde nerušené, nikde neubývající; jakoby světla v budově měla hořeti do věčnosti.

Konečně! Bylo po deváté.

Z vrat budovy vyhrnul se proud dělníků, rozrážející se o cizího diváka, který nestačil v pravo v levo úzkostlivým zrakem tváře odcházejících stíhati. Lelkovali naň, smáli se mu, ženské si o něm šuškaly. Nevšímal si ničeho a teprve když v průjezdě se objevil ve hloučku dělníků hranatý muž a po jeho boku černooká, krásně rostlá dívčí postava, ustoupil stranou. Pak šel mezi ostatními, nespouštěje z očí společnost, na niž byl čekal. Dělnictvo ztrácelo se z cesty znenáhla na všechny strany a podobalo se, že i muži, vedoucí ve svém středu dívku, došli k cíli. Zastavili se, hovořili chvilku mezi sebou, domlouvali dívce, kteráž odporovala, a sáhnuvše pak jako čtvrt pozdravem na čepice, opustili dívku, vcházejíce do domu, z kterého skřehotavé hlasy, zvučení sklenic a harfa se ozývaly.

Opuštěná kráčela sama dále.

Mladý muž pospíšil za ní.

„Feliso!“ hlásil se, dostihnuv ji.

„Ach, pan Tisovský!“ oddechla si dívka.

„Co jste mi vyvedla, Feliso!“ naříkal mladý muž.

„Neubližujte mi,“ prosila mírně, přemáhajíc pohnutí. „Jsem chudé dítě a musila jsem otci dáti za pravdu.“

„Ale proč jste se neptala mne o radu? Zdali nemusím si váš skutek vykládati, jakobyste prchala přede mnou a chtěla přetrhnouti všechen svazek, který mne k vám víže?“

„Ještě jednou prosím: Nekřivděte mi. Naučila jsem se vás ctíti; otevřel jste mi společnou obětavostí s jinými oči, poznala jsem, kterak nízko pod vámi se potácím. Já vás — jste mně — milý, pane Tisovský, a proto musila jsem vzdáti se všech choutek, obtěžovati a nutiti vás, abyste — sestupoval níže než vás stavím, abyste mrhal své síly a svůj čas snahou o nevědomé, zhaněné děvče, dceru bídy, kteráž neustane žehnati vám vděčně a spokojí se s životem, jaký jí souzen jest.“

„Vždyť jsi čista jak jarní květ, krásna jak bohyně a šlechetná jak anděl, Feliso! Rozumím ti. Tvůj čin jest obětí tvé lásky ke mně. A jest obžalobou na mne, jejíž tíhu musíš se mne sejmouti. Feliso, musíš, miluješ-li mne. A ty mne miluješ! Nehněvej se pro mé otálení; odpusť, že nenalezl jsem posud slova, jímž bych ti byl přísahal, že miss Dolly byla přeludem, maskou, v níž skrývala se pro mne moje ryzí, veliká Felisa; promiň, že moje toužící ústa nevlíbala posud na tvé rty vyznání, kterak tě miluji! Feliso, dovolíš, abych tak učinil?“

„Čas mé zkoušky jest tedy dokonán!?“ zajásala dívka.

Těžko rozsouditi, zdali se vrhla mladému muži v náruč, neb jest-li on ji na svá prsa strhl.

Brali se odlehlou cestou mezi zahradami a domov Felisy byl již nedaleko. Vydláždili cestu sliby, vyšperkovali kradenými polibky a dlouho, dlouho trvalo než urazili pět set kroků ke dveřím, za nimiž Leonora svou dceru očekávala.

Matka nebyla překvapena.

„Stalo se po tvém, dříve než jsi svou vůli projevil,“ řekla Felisa Otokarovi, když jí ukládal, aby okamžitě opustila práci, pro niž nejsou ani její ručky, ani jeho nevěsta. „Jsem propuštěna. Otec spůsobil dnes ohromný povyk pro zneužívání děvčat a dětí ku práci v továrně, žádal pro ně na správci úlevy, vyšší mzdu, zkrácení pracovní doby. Správce shromáždil nyní, než jsme odešli, všechny ženy a děvčata na dvoře i ptal se nás: „Jest z vás některá prací přetížena?“ Nikdo neodpovídal. „Feliso, mluv!“ vzkřikl do davu můj otec. „Nejsem,“ byla moje odpověď. „Jsi!“ zvolal otec. „Slečna Horákova má se jakožto nezletilá podrobiti přáním svého otce,“ pravil povýšeným hlasem správce. „Týž považuje ji za slabou. Nemohu ji zdržovati. Jest propuštěna. Kdyby ještě někomu síly pro práci nevystačovaly, vyhovím také rád.“ Opět nehlásil se nikdo. Můj otec neřekl ničeho více. Přijal peníze za mne; ve vratech podal mu správce ruku, přeje mu dobrou noc.“

„Pak jest i pobytu Karlova v přádelně na mále,“ soudil Otokar, vyslechnuv pozorně zprávu své milenky. „Správce ho nestrpí a nám třeba již pomýšleti na to, co dále učiníme. Já, Feliso, musím se ku své

hanbě s hořkostí přiznati, že bych si dnes netroufal požádati tě, abys hned péči o své bytí mně výhradně svěřila. Snad již zítra, za týden, za měsíc, za půl roku — nevím; rozhodně tak brzy, jak dovedu napjetím všech svých sil bezpečný byt pro tebe založiti. Na štěstí má Karel bratra, jenž by své dobré srdce s vámi rozdělil, kdyby vám tím posloužiti mohl; ujme se vás. Já mu přispěji, seč budu, a přičiním se, abyste pro všechny případy byly kryty. Feliso, nechci ublížiti tvé vzorné lásce k otci, aniž si dovoluji otřásati šlechetnou odvahou vaší, paní Horáková, jíti s mužem nerozlučně životem, nespustiti ho z rukou a snášeti s ním všechno nerozdílně. Avšak poněkud musíte přece pamatovati na sebe. Tím posloužíte zároveň Karlovi, kterýž jest přece vratkým sloupem rodiny."

Otokar opustil Felisu a její matku pozdě, nedočkav se Karla. Ulekl se, zpozorovav, že jest k půlnoci.

Mladému muži nepřipadlo spaní ani na mysl. Přecházel ještě chvíli před domem, pokud světla ve dvou oknech třetího poschodí neshasla. Poslav pak nahoru raketový bouquet polibků vykračoval si svižně a na zdařbůh ulicemi. Náhle se zarazil a po nějakém rozmýšlení vracel se ke Karlínu, až došel k hospodě, ve které se byl Karel zastavil. Nemoha se rozhodnouti, přecházel zvolna po chodníku, naslouchaje vřesku, z hospody vyznívajícímu.

Pustá ulice oživla za chvíli. Panská ekypáž hřměla tryskem po dlažbě, za ní fiakr, druhý, pak několik drožek, omnibusy a ze tmy vynořovaly se tu a tam postavy, nesoucí si kufříky neb provázené posluhy se zavazadly na plecích a na vozíkách.

Do některého nádraží byl přijel vlak.

„Otokare! Co tu hledáš?" ozval se někdo za mladým mužem.

„Dobrý večer, zlatý příteli," vítal Otokar svého bratrance Jaromíra, objímaje ho vášnivě. „Tyť mi uvádíš na paměť, že jsi mne v poledne zpravil o výletu, který odpoledne podnikneš. Nu což? Vezeš si šťastné pořízení? Přijali tě?"

„Ne. Již pozbývám posledních nadějí. Ty mne líbáš jako bys to byl tušil a obával se, že se někde vrhnu na koleje! Povím ti vše. Vyprovoď mne, — či nemůžeš?"

„Já vlastně — nevím — posud jsem se nerozhodl," mluvil mladý muž v nesnázích, nahlížeje do průjezdu hospody.

„Snad nechceš do vnitř?"

„Mám tisíc chutí. Zašel si tam Karel, otec mé nevěsty, — rád bych —, mé nevěsty, řekl jsem a ty se nedivíš?"

„Ne. O tom nikdo nemůže pochybovati."

„Ale vždyť jsem nikomu zbla nepověděl!" durdil se Otokar. „Tys první. Proto jsem tě objímal."

„Nepověděl! Ovšem, poněvadž se o hotových událostech slov nešíří A tys teprv dnes poznal, že s Felisou se miluješ? Nám jste již takořka sevšedněli. Nejvýš možno vám gratulovati, že jste odložili zdrželivost, kterou jste si nepochopitelným spůsobem ukládali."

„Pochopíš hned," ujišťoval Otokar. „Sběhlo se to neočekávaně, v nejvyšší čas —"

„Nehněvej se,“ přerušil Jaromír bratrance. „Jsem cestou a rozechvěním velice unaven. Rozhodni se, půjdeš-li se mnou aneb odlož své vypravování na zejtří a nech mne jíti samotného.“

„Počkej, počkej! Vidíš, jsem Karlovi povinen přece dáti zprávu, státi k němu, on jest ukrutný slaboch, musím k vůli Felise, která mi každý laskavý pohled na jejího otce splatí sterým obejmutím. Jsem rozhodnut. Pojďme tam spolu.“

„Nerad bych —“

„Očekává tě Růžena?“

„Ne. Mínil jsem, že přijedu až ráno. Nemaje tam stání, vydal jsem se ještě v noci —“

„Vím dosti. Sedneš si se mnou ke Karlovi, pohovíš si, posilníš se, domluvíme mu a pak vás dovedu oba domů. Nu, — již neotálej, vždyť nás tam nic nekousne.“

Vešli.

„— a protož, pánové a bratři, pravím vám, že spojenci, námezdníky, pochopy našich nepřátel jsou takoví, kteří samovražednou pílí a němou trpělivostí jim slouží, je demoralisují, na nás uvědomělé dělníky štvou! Zadržme jim ruku, osvěťme jejich chabý rozum a kdo z nich nechtěl by poslechnouti nás, budiž vyvržen ze středu našeho, budiž ztrestán jako jeho pán. Občané, bratři, hanba jim, ať zhynou!“

„Sláva! Nechť zhynou!“ řval sbor, plecháče zvedaly se nad pokálené stoly a dusným, páchnoucím vzduchem jiskřily se oči nadšenců, stržených řečí mluvícího.

Tento stál rozkročen na stole, s kloboukem v týle, s levou rukou hluboko v kapse.

Oba bratranci poznali Karla.

Zastavili se u dveří a jejich zraky setkaly se, kladouce vzájemně otázku: „Co počíti?“

Nezbylo jim času k ústupu, k němuž by se byli snad odhodlali.

Karel je zahledl, seskočil se stolu a uvedl je do prostřed síně.

„Občané!“ vzkřikl. „Vizte dva takové mučenníky práce! Těm protírají páni sami oči a oni obrátí. Sláva jim!“

„Sláva!“ křičeno se všech stran a oběma novým příchozím vnucováno současně deset plechových nádob na připití.

Jaromír by se byl nejraději vytratil. Mladý architekt byl od podobné choutky zdržován mocnější touhou, přihlásiti se u Karla jakožto ženich Felisy.

„Bratří!“ povstal Karel. „Představuji vám svého syna, ženicha mé dcery. Již jest náš! Nechť žije!“

„Nechť žije!“ dováděla ozvěna ze sta hrdel.

Karel se dal přece pohnouti, aby se věnoval více svým příbuzným a nechal ostatní společnost, kterou ihned opanovali jiní, Mexikánem povzbuzení řečníci. Karel si chválil Otokara a snažil se rozveseliti Jaromíra.

„Eh, co budeš věšeti hlavu! Jenom pes jest smuten, když mu mísu odnesou. Člověk vstane a jde si pro ni. Pohleď na mne. Jsem zarmoucen? Ne. A jsem také na holičkách. Nějaká mizerná duše nás nepochybně sledovala a donesla správci do továrny, že jsem tu. Asi

za půl hodiny vyvolala mne sklepnice ven. Někdo prý musí se mnou nutně mluviti. Kdo to byl? Posel správcův. Dal mi potichu v průjezdě týdenní mzdu napřed s vyřízením od správce, abych se neopovážil do přádelny vkročiti, ani okolo továrny se blýskati. Sic prý —! Takové jsou konce poctivého snažení! Od počátku jsem do lidí mluvil, kázal, pobízel, v rozhodný okamžik opustili mne všichni, třásli se před správcem jako baby, ba moje vlastní dcera zapřela mne. Fi! Otakárku, neplaš se! Neříkal jsem Felise nic a snad nevěděla, oč běží, když jsem strhl poprask. Ale mohla si domysliti, kdyby — kdyby nebyla tebou zkažena, nastávající pane zeti. Zaslechl jsem často, jak jsi ji mořil naukami o krásnu a dobru, a ona poslouchala jako beránek věci, kterými si jenom bohatí byt vystlati mohou. Nu, nu, neomlouvej se, tys dobře tak myslil, nechme toho. Však vy obrátíte, až bude několik dětí a nouze kolébkou. Chtěl jsem jen říci, že s takovou zbědovanou, prodejnou cháskou pranic nesvedeme. Páni ji přibíjejí den co den na kříž, a ona by jim ještě přinesla hřebíky, kdyby toho jednoho dne opomenouti chtěli. Vzdělávejte náš lid, jak jen umíte, nabíjejte ho sírou a ohněm a výsledek: Žádost, osvědčení, resoluce a deklarace, kus papíru, z kterého si páni na vás upletou důtky, před nimiž utečete. Já vím o jiném dokládání žádostí. Poslyšte, jsme mezi sebou: Jak už víte, byl jsem v Pittsburku u pennsylvanské dráhy dozorcem lokomotiv. V červnu roku 1877 snížili nám páni mzdy a hned potom v červenci srazili nám dašich deset ze sta. Hoši zastavili práci, žádali nové upravení mzdy, zkrácení doby pracovní a kladli jiné požadavky, s nimiž jsem se ihned snášel. Páni že ne, my také že ne. Bouřili jsme se, zastavovali vlaky, servali se s miličníky. Poslali na nás z Filadelfie vojsko. Rozbili jsme 125 lokomotiv, sházeli mosty, zapálili budovy, zkazili 2500 vozů a zahnali generala Pearsona s vojáky do topírny. Bylo nás na hrstku žoldnéřů dvacet tisíc, avšak co jsme mohli svésti proti pevné, zoufale hájené budově bez hrubé střelby! Pustili jsme proti topírně vozy s petrolejem, zapálené, abychom je vykouřili. Nic platno. „Děla, děla!“ voláno se všech stran. Kde je vzíti? Někteří se vypravili na zbrojnici, ale kdož ví, zda je dostanou a kdy. „Zde jsou děla,“ křičí někdo na jedné straně, proderu se tam, a ejhle! Tu stál můj starý známý, plukovník Smart. Že prý ovšem má děla, podrobuje se naší přesile, nechť si je vezmeme, leč za odškodněnou. Byli mezi námi takoví, kteří měli mnoho peněz. Dali jsme plukovníkovi dvě stě dolarů, děla vyvezena z jeho domu, namířena na topírnu a měli jste viděti, jak chutě jsem obsluhoval staré, znamenité české harcovnice, po kterých se pan Chmelík tolik shání. Po švandě jsem ovšem musil utéci, nevím, jak by mnou byli zatočili, kdyby mi byl nepomohl plukovník za moře. Rozumíte mi? Jaromíre, — he, zdvihni hlavu, jest-li pak jsi slyšel, co jsem vypravoval?“

„Nevím —“ vzpamatoval se konstruktér ze zadumání se probíraje. „Že bychom mohli jíti domů?“

„Styď se! Půjdeme, abys nám tu neusnul a nezdálo se ti, kterak chodíš na práci žebrotou. Leč dříve ne, pokud nepovíš, co tě nejvíce hněte.“

„Že žiju z úspor.“

„Hleďme, z úspor! Však jsem se již divil, odkud béřeš peníze na vydržování rodiny a na příspěvky nám.“

„Z úspor, příteli, což by nebylo nejhorší, kdyby byly mé. Beru z peněz svých dětí.“

„Jdižiž! Co pak si již vydělala ta drůbež?“

„Nic, ovšem —“

„Tedy měla Růžena jmění?“

„Ani haléře. Pochlubila se tím tobě sama, můžeš jí věřiti. Lidé, pojďme domů, — zalknul bych se zde.“

„Hned, okamžitě,“ byl po vůli Karel, rázem v ochotu samu proměněný. „Sklepnice, platím! Spočítejte mi za mne a za tyto pány, — přátelé, žádné caviky! Platím. — Občané a bratří! Dobrou noc vám přejeme vespolek. Na shledanou ruku v ruce! Nechť naše bratrství se vzmahá a nese ovoce. Na zdar! Dobrou noc!“

Provázeni halasem společnosti vyšli na tichou ulici.

„Tvé starší děti mají tedy bohaté kmotry, — což?“ vyzvídal Karel, vzav Jaromíra pod pažím.

„Nemají. — Nemůže ti samotnému připadnouti na mysl, že děti řádného otce nemají býti ostaveny po jeho smrti mezi cizími s holýma rukama, bez pomoci? Třesu se, pomýšleje, že bych snad mohl dříve zemříti, než o ubohá drahá robátka bude dobře postaráno! O Ctibora se nebojím, hoch dostane vzděláním a cvikem věno z otcovského domu, ale o děvčata je mi úzko. Spořím pro ně, obdržím tu a tam remuneraci, odevzdám ji Růženě a ona činí přímo hospodářské zázraky Jsme pět let spolu a Růžena položí co rok průměrně tisíc zlatých stranou. Moje Miládka má připsáno svých pět tisíc. Nyní, když nám přibyla Šárka, smluvili jsme se, že budeme zase ukládati pro ni, až dohoní jměním svou starší sestru, načež o další přírůstky obě děliti se budou. Měl jsem uschovaných pro příhodu sedm set zlatých, byly již určeny za základ peněz Šárčiných, nyní jsem bez služby a sáhám do jmění ubohého, mne líbajícího a se mnou laškujícího robátka stále hloub! Jsem téměř na dně, Šárka nemá ničeho.“

„Hm, toť nezní příliš ukrutně,“ mínil Karel. „Zbývá ti ještě pět tisíc.“

„Mně? Mně nezbývá pranic, bezmála ani víra v naději, že bych Šárce dodatečně uzmuté nahraditi a doplniti mohl.“

„Vrtochy!“ broukl Karel. „Svých úspor jsi ty pánem, a kdybys je i na krásně byl určil pro děti, máš na ně jako otec právo a můžeš jich v čas nouze užíti pro bližší potřeby než jsou věna za dvacet let splatná. Ostatně kdož ví, pro koho spoříš!“

„Pro děti přec!“

„Tak? A ty se domníváš, že po dvaceti letech bude ještě v platnosti právo zděděného majetku?“

„Doufám, že sirotci zůstanou sirotky a že nebude dravců, kteří by je mohli zkrátiti.“

„Dravců! Dravců! Dvě děti narodí se vedle sebe ve dvou sousedních světnicích. Jednomu padne do klína dědictví, druhému nic. Narodilo se snad chudé dítě s menším žaludkem a menšími právy než bohaté? Jest povinno podrobiti se bohatému a krčiti se před jeho

pýchou z peněz, o jichž získání nemá dědic pražádné zásluhy, za něž děkuje čiré, blbé náhodě?“

„Vmysli se do mého svědomí.“

„Eh svědomí! Já jsem neuspořil Felise nic, vyrostla, má ženicha. A tvé děti nebudou míti také nic, poněvadž jim společnost tvé úspory vezme, aby je rozdělila spravedlivě, aby vedle jedné kvetoucí rostliny nekrnělo nedostatkem deset jiných. Nelekej se! Pak budou míti tvé děti všechno na místě něčeho, tedy více. Svět celičký bude náležeti každému a všem. Eh! Což budu opakovati, vždyť jsem se tě dosti napoučoval.“

„Pravda. Leč ošklivěji jsi mne nemohl poučiti než jako nyní.“

„Inu, já ti ničeho neberu! Chci ti toliko otevříti širší rozhled. Mně tane chvíli na mysli nápad, který ti vřele odporučuji. Tys tvrdil jednou, že jmění jest krystalisací, jakýms akumulatorem práce. V tom se shodujeme. Leč tento akumulator není tu pro sebe, nýbrž pro nás. Rozveď síly v něm vázané opět v práci a sežeň si je zase na hromadu, až ti bude libo. Mám na mysli určitý podnik. Slyš: Jak pověděno, postrádá náš lid všeho hospodářského vzdělání. Jest mu třeba nutně pomoci, nemá-li hynouti dále. Vše, co se u nás na povznesení myslí, utužení a soustředění k jednomu cíli podniká, jest kusé, roztříštěné, chatrné. Tak zvaní vůdcové nemají rozhledu, lapají fráse a nevědí sami co chtí. Zabývám se úmyslem, založiti potřebný časopis, a podobá se mi, jako by mne byla jen k provedení tohoto poslání vedla šťastná náhoda do Čech. Vnadil jsem již mnohé, aby se složili. Jeden nemá, druhý se upejpá, třetí bojí. Ty máš dostatek. Ty založíš si malou tiskárničku, koupíš ruční, třeba starý stroj, dáš na časopis, čeho v první době bude potřebí, já ti jej budu redigovati, kolega Zikeš, sazeč z řemesla, bude ti práci říditi, a ty budeš pomstěn, budeš míti vyhráno, neboť my utlačení budeme se pak ozývati hlasem, který otřese tvrzemi našich nepřátel jako hradbami Jericha. A to vše tvou zásluhou, beze škody, ba snad s přiměřeným ziskem. Uvaž můj návrh dobře, pomni, že jsi povinen brániti se proti utiskovatelům! Tento závazek máš také k dětem!“

Jaromír se neuměl rozhodnouti a Růžena nechtěla. Leč roztrpčení Jaromírovo vzrůstalo s přibývajícími nesnázemi o další bytí, s nímž nikde se nemohl uchytiti, a Karel přistěhovav se poznovu i s rodinou ku svému bratrovi neustal, až — jeho bratr proti vůli Růženy povolil.

Dobyta koncesse, koupena nepatrná tiskárnička, Zikeš učiněn faktorem, Karel redaktorem, Jaromír vydavatelem a založen veliký týdenník „Já“.

Pod nadpisem skvělo se heslo Maxa Stirnera: „Účelem člověka jest užívati a všechno svým přáním podrobiti.“

Úvodní program obsahoval směs nauk Proudhonových, Bakuninových, Blanquiho, Stirnera, Cabeta a jiných.

První číslo bylo zabaveno. Druhé také. Třetí rovněž tak.

Té doby přibyl časopisu „Já“ nový spolupracovník, Otokar.

Na jmění stavitele Wolnera uvalen konkurs. Dluhy přesahovaly aktiva téměř trojnásob. Kde se vzaly, nikdo nevěděl: Wolner stavěl

na spekulaci mnoho a vtipně, i roztrušováno, že požadavky věřitelů, kteří se vrhli z nenadání na stavitele, byly umělou fikcí dobrých přátel, za nimiž se kryl Wolner před právy skutečných věřitelů, malých řemeslníků, dodavatelů a svých zřízenců. Mezi těmito nalézal se také mladý Tisovský.

Stavitel mu slíbil při nastoupení rukou dáním, že po třech letech vyplatí mu jistou tantièmu ze zisku při stavbách, pomocí Otokarovou provedených. Třetí rok docházel a Otokar počal si po skončení stavební periody připravovati účet; počítal si svůj podíl na šest tisíc.

Pak pokrčil účetní rameny a právník zavrtěl hlavou. Podobně učinili před dámou, která všecka vyděšena do písárny stavitelovy vběhla.

„Můj muž se mi přiznal, že svěřil celé moje věno staviteli Wolnerovi — —“

„Tak jest, paní inspektorová. V knihách správně zapsáno. Ovšem, pochybujeme —“

„Řekněte mi holou pravdu! Nechci býti v nejistotě.“

„Požadavek paní Tisovské není hypotekou kryt. Nalezne se však něco —“

„Mnoho-li?“

„Nejspíše — málo — patnáct procent, — snad jedenáct, — arciť možno, že i pouze deset —“

Otokarova matka nedovedla se déle přemahati; obcházely ji mrákoty.

Syn přiskočil, zachytil ji, uvedl stranou, těšil plačící a dovedl ji k vozu.

Požádala ho, aby jel s ní. Cestou vypravoval jí k úlevě o své škodě, ztrátě všeho, čím si chtěl založiti vlastní, samostatnou existenci, nejprve po skrovnu jako účastník ve spolku s jiným, který měl více hmotného základu, ale neměl žádné vědění. Oznámil své matce úmysl, zasnoubiti se s chudou dívkou, pro kterou chce učiniti vše. Hodlá počíti znova, ona pak nedá si ujíti blaženost, býti mu pomocným a povznášejícím andělem, jehož kouzlo mu proměňovalo život v ráj, hodný podstoupení každého boje, jímž uhájen a zabezpečen býti může.

Paní Tisovská se ztišila. Zadívala se na svého syna a poslouchala pozorně jeho vřelá, zanícením sálající slova.

„Pojď se mnou nahoru,“ prosila měkce, když stanuli před domem.

„Zvete mne po letech poprvé, matinko,“ pravil Otokar pomáhaje jí z vozu a líbaje jí ruku. „Děkuji vám. Nemohu vstoupiti do domu, z kterého mne otec vyhnal bez důvodu. Šetřila jste až posud vůle otcovy, nemohla jste jinak, nechtěl jsem jinak. Prokázala jste mi stranou nejedno dobrodiní, které vám nezapomenu, ale vyčkejte, až se otec smíří sám se synem, jenž přistoupí k němu v brzku jako muž, vyspělý k zralosti jinou cestou, než kterou mne on vésti chtěl. Hněváte se také vy trošku na mne, matko? Poslední dobou byla jste mi cizejší, nenavštívila jste mne už po kolik měsíců.“

Paní Tisovská zarděla se lehce a odvrátila hlavu.

„Viníš mne právem, hochu. Jsem tak opuštěna, zůstavena sobě a svým chorobným nápadům, že nevím mnohdy ani co činím, čeho se chápu, abych vyplnila svůj čas, prázdný skutečné radosti a rozumné práce. Tvůj otec — jest — zanesen, — odcizil se mi — a já, já

jsem dříve na tebe nevzpomněla. Byla jsem také poněkud pohoršena tvým vzdorem, jejž každý odsuzoval. Ale když hlásila se ve mně matka o své dítě, posýlala jsem za tebou duši svou, plnou lásky, oddanosti a touhy; tys neslyšel její volání a já jsem — v zábavách opět se ztišila. Jsem lehkomyslná matka, hochu, odpusť mi a stůj při mně, neopouštěj mne již!"

Paní Tisovská vtáhla syna přece do průjezdu a objímala ho nyní štkajíc náruživě.

„Pojď, tvůj otec není doma. Ty se mi oženíš," pokračovala, vedouc po schodech vzhůru Otokara, již neodporujícího, „ztratím tě znovu a naleznu snad opět u tvé žínky. Ty ji miluješ, dobře, ale ty si ji vezmeš a děvče nemá ničeho? Smím ji seznati, navštíviti?"

„Snadno. Bydlí u tvého synovce, bývalého konstruktéra Jaromíra Horáka, a jest dcerou mého druhého bratrance, Karla Horáka. Matko, co je ti?!"

Paní Tisovská chopila se vrávorajíc zábradlí.

„Nic, nic, mdloba z rozčilení. Doveď mne nahoru."

Otokar uložil společně s panskou svoji matku na pohovku. Napila se osvěžujícího nápoje, položila hlavu a přimhouřivši oči poslouchala vypravování synovo o Felise, nešťastném Karlovi a šlechetném konstruktérovi.

„Dost již, dost," žádala za chvíli. „Děkuju ti. Až se zotavím, přijdu, ale zapřísahám tě, nezmiňuj se o ničem, pokud sama se nedostavím. S bohem, potřebuji klidu."

Otokar zlíbal pohnut ruce matčiny a odešel šťasten, bohatší o rozmnožený, znovu nabytý statek mateřské lásky.

Z konkursu Wolnerova nekynulo mu pranic. Nemohl o tom v brzku míti nejmenší pochybnosti.

Napsal vzletný článek o hlíze podvodných konkursů a donesl jej Karlovi.

„Co s tím, drahoušku?" usmál se Mexikán, přečet si pojednání. „Pro svíčkové báby. Poctivost, smír, legalní cesta — samé duté bubliny, a my musíme házeti pumy, človíčku! Smlouvej se s vlkem, který tě drží v týle. Na to ani nepomýšlíme. Přes to objeví se tvůj článek v „Já", ovšem zpracovaný; nechci, aby perly tvých znaleckých dát byly zahozeny s noční čepicí, na kterou jsi je přišil. Ba právě takové údaje budou v „Já" solí v polévce. Všeobecně platných vět máme plnou zbrojnici, leč určité, věcné cifry o zákonitých zlořádech nám chybí, a takových jsi snesl hojnost. Podivíš se, jaký lomoz tvůj článek způsobí. Jen častěji, hochu, my jej ukováme a přibrousíme."

Článek způsobil skutečně hluk, ovšem poněkud obmezený, v kruzích nevelmi širokých. „Já" bylo po čtvrté zabaveno, tiskař pokutován, vydavatel a spolu zodpovědný redaktor Jaromír Horák do vězení odsouzen.

Jako vývodní svědek přihlásil se pan Otokar Tisovský. „Článek jsem psal já," řekl, předkládaje původní rukopis, kterýž byl pro slavnou redakci po způsobu mladých autorů čistě zvlášť opsal.

Soudce zavrtěl hlavou. „Vy jste nepochybně své slušné upozornění veřejnosti na obcházení zákonů propůjčil pisateli stíhaného článku k nahlednutí," usmál se soudce. „Cifry se shodují, jiného nic, ani jediný

z řádků, v nichž jest tolik zloby a nezřízeného buřičství, že byste trnul, kdybych vám dokázati směl, k čemu vašich dat zneužito."

„Já", vycházelo a bylo zabavováno dále. Zikeš tiskl, Karel redigoval a Růžena, zdrcená uvězněním Jaromíra, potácela se mezi pány tiskárny a časopisu jako zmámená, nevědouc, má-li dříve svůj žal tlumiti, neb hladové děti konejšiti neb Leonoru a Felisu o libovůli jejich muže a otce klamati.

Bylo jí jako s hříchem rušiti slastnou shodu dívky s mladým architektem, kteří v bytu konstruktérově, ke všemu jinému slepí a hluší, sliby a něžnosti stokrát odbyté tisíckrát si jako novinky opakovali, varianty přiodívali a ze zlata i záře svých srdcí vzdušné zámky spřádali. Karel nebýval nikdy doma krom na přespání a někdy po celé noci o dům nezavadil.

„Jsem nyní synem své matky," přiznal se jednou polo smutně, polo pyšně Otokar, když hovor bezděčně na úskalí praktické otázky paní Leonory uvízl. „Pečuje o mne, ráda by tě poznala, — nu, až pookřeje, nyní churaví — a možno, že se jí podaří pomoci mi opět na nohy. Bohužel, dávám se nerad vésti —"

Střízlivějšího zraku Karlovy choti nezůstaly útrapy osamocené Růženy dlouho tajny.

„Nesázejte ničeho," oznamovala Růžena Zikešovi vstupujíc do tiskárny, v níž Karel faktorovi rukopis odevzdával, „Já" jest zastaveno."

„Oho, paničko! V té věci budu mluviti nejprve já, já, tvůrce listu, jemuž padnouti nedám a kdyby se všichni hlídači a baby proti mně spikli. Zikeši, ty budeš sázeti."

„Nebude. Vydavatel, kterého já zastupuji, učinil již potřebné oznámení."

„Kterak jsi se mohla opovážiti!?" kasal se Mexikán zhurta.

„Jako matka svých dětí, jež nikomu ubíjeti nedám!" zvolala Růžena třesoucím se, pláčem trhaným hlasem. „Vy hýříte, hřešíte na jejich vrub, odíráte děti člověka, kterému děkujete ze všeho svého mrzkého žití a který se vám brániti nemůže z vězení, do něhož vy jste ho uvrhli. Slož mi účty, Karle, vykaž, kam se podělo jmění, jehož trosky jste mi nechali, pověz, jak jste mrhali, házejíce rodině svého živitele almužnu, zbývající vám po prohýřených nocích."

„Paničko, prosím, vy jste dostávala z náčiní, s nímž my pracujeme, šest zlatých týdně, totiž pět ze sta, na vlas tolik, mnoho-li žádá kapitál, jehož platnost vám k vůli výjimkou jsme uznali. Ostatní, výnos listu, podpory přátel naší strany jsou toliko mzda za naši práci, v níž nám nikdo nepřispěl a z níž tedy také nikomu krvavou lichvářskou daň odváděti nebudeme. Kdo vás poštval, ctěná paní?"

„Tvoje žena," zaznělo ode dveří, jimiž vstupovala Leonora.

„Hleďme ještěrku!" rozzlobil se Karel.

„Tvoje žena," pokračovala Leonora s důrazem a přistoupila beze strachu před muže, „jejíž svatou povinností jest, zdržovati manžela od zlého. Růžena si mně zasteskla, napomínala jsem tě, neposlechl jsi. Poradila jsem jí, aby ti odňala možnost ubližovati Jaromírovým dětem dále. Suď mne! Jsem tvoje žena, která pro tebe a s tebou ráda podrobí se všemu."

„Vari z cesty!“ rozlítil se Karel na obě. „Z cesty pravím, sic — dopadla by snad nějaká rána mimo —“

Růžena prchla. Leonora zavěsila se na rámě Karlovi, který velikým kladivem nad hlavou mával. Odhodil ji.

„Zikeši, kladivo do ruky! Buš! Kapitál cení na nás zuby! Třískej! Chce pohltiti nás i naše dílo! Rozbij! Zničme jej! Neslouží-li nám, nechť neslouží nikomu! Ráz na ráz!“

Pod ranami obou zuřivců drtily se prosté stroje a všechno nářadí tiskárničky v střepy.

Leonora se vzchopila ze země a chtěla poznovu zachytiti Karlovy ruce, když mihla se jí před zasklenými, na dvůr vedoucími dveřmi postava muže s úřední čepicí na hlavě.

Obrátila se proti novému, po jejím mínění většímu nebezpečí. V tiskárně nezbývalo mnoho k zachránění.

„Čeho si přejete?“ tázala se úřadního sluhy, vstupujíc před něho.

„Hledám faktora.“

„Ah, pana faktora, počkejte okamžik, spravuje něco uvnitř. Zavolám ho.“

Vrátila se mezi dvéře tiskárny.

„Pane Zikeši,“ volala do lomozu uvnitř. „Hledají vás.“

Za bývalým Garibaldincem vyšel Karel. Čtli spolu dodaný úřední spis.

„Odnětí koncesse,“ řekli jako z jedněch úst. „Nu, poslední práci jsme vykonali.“

Mexikán kráčel přes dvůr a předním dvorem ven.

V průjezdě vlétla mu Felisa do náručí, pověsila se mu na šíji a líbala jej.

„Tatínku, nesu ti překvapení,“ jásala, nedávajíc se odstrašiti hněvivou tváří a nevrlými posuňky Karlovými. „Byla jsem na procházce s Otokarem, potkali jsme jeho matku, vedla mne k sobě, objímala mne, plakala nade mnou, vyptala se na všechno a řekla, že si už po některou dobu schovává pro vás pozvání, které by jinak Otakar doručil, kdyby mi bylo štěstí nepřálo, abych vám je sama mohla přinésti. Zde jest, jste povolán vrchním inženýrem za montéra k stavbě nového mostu železničního přes Vltavu u Štěchovic! Otokar jako by nic nevěděl a já vím, že to jeho přičiněním a jeho matinky.“

„Dvacet zlatých týdně,“ bručel Karel, nahlížeje v list. „Nastoupím hned, jsem právě volný. Eh! Feliso, nechoď tam nazad, vyprovoď mne. Odjedu bez průtahu. Pozdravuj ode mne, koho chceš, doma se již nemohu a nechci zdržovati — —. Aha, — tam na rohu čeká na tebe tvůj ženich společně s panem Chmelíkem. Jdi si k nim, jdi, — nevěš se na mne, vždyť se uvidíme. Ze Štěchovic mohu k vám do Prahy doskočiti každé chvíle. — Jdu v jinou stranu.“

„Tatínku, neodháněj mne,“ prosila něžně dívka, nespouštějíc se ruky otcovy. „Otokar mne nalezne, avšak tebe vídám zřídka a budeš mi nyní ještě vzácnějším.“

Otokar se ohledl; spatřil již toliko, jak Felisa s otcem zahýbá na protějším konci ulice za roh. Postihl kynutí její hlavinky, úsměv, zářivý paprsek z jejích očí, který zalétl k němu přes prostor tří set kroků v nezmenšené jasnosti a síle.

Byl by se za ní rozběhl, kdyby ho byl archivář nezdržoval.

„Jak pravím,“ pokračoval pan Chmelík, nevšímaje si netrpělivosti mladého architekta. „Nevím, komu se s tím svěřiti. Jaromír jest uvězněn, ubohou paní Růženu nemohu ještě více poděsiti, paní Leonoru nutno ušetřit ze slušnosti, a iluse věřící dušinky Felisy jest nemožno zkaliti. A přece nutno uvážiti, zda-li bychom se neměli o Karla nějak postarati, nějak, aby odešel, pryč, nejlépe opět do Mexika neb na Filipiny. Aha, již posloucháte pozorněji? Nu, slyšte dále: Váš pan bratranec Karel Horák sliboval, sliboval zprávy od Smarta z Kazaně a nenesl žádné. Omrzev se čekáním dopsal jsem si Michajlovi Platonoviči Bašanovu do Moskvy dotazem, neviděl-li někde na Rusi nějakého Amerikána Smarta s našimi děly. Michajl Platonovič býval vyšším důstojníkem, zabývá se dějezpytem a seznámil jsem se s ním na Kyjevském starožitnickém sjezdu. Bašanov poslal mi obšírnou zprávu, již jsem právě obdržel, a z které zvídám více, správněji řečeno něco jiného, než jsem očekával. Michajl Platonovič setkal se s plukovníkem Smartem poprvé v pozdním letě v roce 1877. Smart přivezl tehdy na americkém parníku do Galace hrstku pěších a tucet dělostřelců s dvěma rozkošnými starými děly, jakožto „legii balkánských mstitelů“, kterouž prý ku přání několika bohatých Jihoslovanů v Americe byl sebral. Bohatí Bulhaři prý ještě dost rádi koupí si někoho, kdo by za ně vlast osvobozoval, sami však nelibují si vůni prachu. Nevím. Všechno nebylo úplně pravda, jak Smart tvrdil. Z řečí jeho lidí donesených Bašanovu mohlo se souditi, že vydělal na mstitelích veliké peníze; tak děla prodal výboru za tři tisíce rublů, jež mu u jisté galacké banky poukázány byly, vyhradiv si právo, koupiti je po válce zpět za tisíc rublů. Legie šla do boje, bila se statně a plukovník Smart pojížděl mezi Bukureští a ruským hlavním stanem, dávaje se ctíti a podnikaje, jak se podobá, s dodavateli ruského vojska rozličné obchůdky. Po válce koupil Smart vedle smlouvy svoje děla zpět a vzav ze zbytků legie jakéhos dělostřelce — poslyšte, Karla Ivanoviče Oraga neb Horáka k sobě, kmital se po čtyři roky po Rusi, objevuje se hned tu hned tam, čině občas výlety do Anglie a do Němec. Čím se zabýval, nemohl Bašanov nikdy uhádnouti, — kam se děla ztratila, také nevěděl. Ale divnou nahodilost pozoroval. Plukovník Smart býval pravidelně tam, kde se něco událo; tak v Charkově právě když tam učiněn útok na Krapotkina, v Petrohradě při útoku na Drentelena i při atentátu Solověva, byl přítomen, když zabit Mezencev, zdržoval se v Moskvě v čas dynamitového útoku proti Alexandru II. na dráze, byl v březnu 1881 svědkem smrti jmenovaného caře, pak v čas usmrcení Strelnikova v Oděse, zkrátka všudež. Jakkoli ho kryl americký průvodní list, hodnost plukovníka a nikdy nebylo nalezeno spojitosti mezi ním a buřiči, nazývá ho Bašanov přece záhadnou existencí, z níž by se při demaskování asi vyloupl — podnikatel revolucí. Ruská stráž bezpečnosti byla zejmena jeho sluhovi neb důvěrníku Karlu Ivanoviči Horákovi v patách, upozornila plukovníka Smarta častěji, že má podezřelého člověka u sebe, ale Smart se prý vždycky jenom neohroženě usmál. V posledním měsíci březnu nalezly ruské úřady důkazy spojení Karla Ivanoviče Horáka s nihilisty. Šli naň a on jim zmizel takořka pod rukama. „Prchl,“ řekl plukovník

Smart, propůjčuje své ošklivosti důstojného výrazu. Krátce po tom vytratil se také plukovník z Ruska. Tím končí zpráva Michajla Platonoviče. Co tomu říkáte?"

Otokar byl pramálo potěšen. V prvním okamžení nevěděl rady, v druhém již zvítězila jeho sanguinická povaha a dobrosrdečnost nad trapnými pomysly, odkazoval polovici zpráv Bašanova mezi bájky a druhou na vrub zbrklosti Karlovy, kterýž se svými pokročilými, americkými názory v Rusku oblibě „policejskich" těšiti se nemohl.

Po doslechnutí zvěsti o zničení Jaromírovy tiskárny nemohl se arciť zdržeti lítosti nad tím, že prostřednictvím a polo popudem matčiným vymohl Karlovi výnosné zaměstnání při stavbě nového mostu.

Zpravil matku o neštěstí, jaké potkalo uvězněného Jaromíra, nejmenuje nikoho, nevině žádného a prose toliko, aby pomohla dříve, než bude Jaromír propuštěn.

„Pomohu," zaradovala se paní Tisovská, „jsem k tomu právě přichystána. Jaromírovi jsem povinna velikým dluhem, bohdá podaří se mi, odčiniti jej. Na splátku odevzdávám ti pro Růženu pět tisíc, hodnotu zmařeného jmění její Miládky. Nežasni, hochu a beř, připrav se bráti ještě více. Měla jsem značné věno, nebylo k ničemu, sloužilo toliko, abych hověti mohla marnivosti, a šlo z ruky nesvědomitých spekulantů do rukou šejdířů, kteří odírali mne i lidi, proti nimž mých peněz za lichvářskou zbraň užívali. Zachráním z něho jen zbytky, odevzdám je poctivým rukám; buďtež požehnány. Pro sebe nepotřebuji ničeho. Mám chotě a za ním tebe, hochu. Na tebe také dojde řada, konkursní řízení není posud skončeno, obdržela jsem prozatím jen část, — ale spolehej, chystej svatbu, aby následovala hned po naší stříbrné."

Otokarovi nedala pýcha strojiti veselku; snažil se předstihnouti matku, aby jí mohl zvěstovati: „Jsem svým pánem, vezmu si Felisu bez tvé pomoci."

Býval nyní u Horákových sám s Felisou mezi Jaromírem a Růženou, šťastnou z navrácení chotě, sestárlého o deset let, schváceného na duchu i na těle.

Paní Leonora následovala muže do dělnické kolonie na břehu Vltavy u Štěchovic. Neupustila od něho, zatratila jeho čin, odprosila za něho Růženu, sama však byla hotova sestoupiti věrně s chotěm do pekel.

Felisa ji navštěvovala a vracela se zarmoucená do Prahy; nesvěřila se nikomu, krom Otokarovi ve slabé chvilce, podlehnuvši pláči. Z jejích nesouvislých, neochotně pronášených slov vyrozuměl Otokar, že v domácnosti Mexikánově jsou sváry, vyvolávané hýřivostí a výstřednostmi muže, jejž Leonora krotí a zdržuje. Dělníci na mostě byli ovšem utiskováni; z rozkazu inspektorova ukládána jim práce až do úpadu, zkracováni na mzdě, stíháni krutými tresty za každý poklesek a na neštěstí byl nástrojem vůle inspektorovy nesvědomitý, jedině svého prospěchu dbalý konstruktér Uher. Nespokojenost v dělnictvu nahromaděnou podněcoval otec Felisy, kolem něhož se skupily rozhodnější živly, spůsobujíce roztržku pracovníků ve dva tábory. Vření zaleklo ob čas konstruktéra, kterýž tušil v Karlovi ne-li hlavu, tedy aspoň činného

účastníka odporu a byl by ho snad odstranil, kdyby Karel nebyl býval doporučován paní inspektorovou prostřednictvím vrchního inženýra.

Pan Chmelík dopsal Karlovi laskavým listem, aby se vytasil již se zatajeným pokračováním a dokončením historie hraběcích harcovnic na Rusi. Neobdržel ani odpovědi.

Archivář čítával bezděčně pozorněji noviny, všechno, inserty, zemřelé, stav vody a povětrnosti, „zaslána“ z Kačí Lhoty do Soví Lhoty a zpět, jakoby se chtěl i v takových rubrikách dopíditi sledu po dělech, jejichž dobrodružné cesty všechny možnosti v zápětí míti mohly.

„Přibylí cizinci. Hôtel de Saxe. General sir Cato Smart z Pennsylvanie“, zaskvělo se mu jednoho rána před očima jako blahověstná adresa prvního lístku od první milenky.

Byla neděle. Pan Chmelík ustrojen pěkně oblekl se ještě svátečněji a pospíšil do hotelu.

„Jeho Excelencí jest právě u snídaně,“ zvěstováno mu.

Archivář vešel do jídelny. Byla prázdna, jediný stůl uprostřed sálu byl obsazen. Seděl u něho, tváří ke dveřím obrácen, kostnatý, vyčouhlý muž neurčitého stáří, ukazující obličej jako pergamenem potažený, nehybný, jedině párem liščích očí oživený. Kolem tváře vinul se vous amerického střihu, podobný guirlandě, jíž by si bradu podvázal. Jeho Excelencí jedla z několika mís najednou a neznala pravidla, dle něhož se víno pouze srká. Také nebylo k poznání, kdy pan general jí a kdy mluví, což snad jest vůbec vlastností libozvučné angličiny. Jeho Excelencí měla totiž společníka, sedícího zády ke dveřím a hovořícího s generalem velmi důtklivě a tak tichounce, že nebylo rozeznati, zda-li sálem bzučí mouchy neb slova.

Archivář chtěl usednouti vyčkávavě stranou; v tom poznal ve společníku generala Smarta svého dobrého známého, Karla Horáka. Současně zahledl Karel archiváře, povstal a pospíšil k němu.

„Právě vkládám generalovi vaše přání na srdce,“ pravil Horák. „Není přístupný, dělá drahotu, ač valně již slevuje. Přijel následkem mých dopisů schválně k vůli vám do Prahy. Přistupte blíže, seznámím vás a smluvte se.“

General pozdravil archiváře chladně a vyslechl ho jaksi netečně.

„Ano, mám je,“ potakal k otázce Chmelíkově.

„Zde?“

„Ne.“

„Můžeme je brzo dostati?“

„Nevím.“

„Jsou snad v mu — hm, hm, ve sbírce vaší Excelencí ve Filadelfii?“

„Nejsou. Mám je v Evropě. Ale nepomyslil jsem posud na prodej takových skvostných kabinetních kousků. Kdybych vám učinil po vůli, stalo by se to jedině z přání, abych je nemusil světem vláčeti. Jsou s nimi nesnáze. Byly svého času proměněny v moderní zadovky, vždyť víte o tom. Co nabízíte?“

„Mnoho-li byste žádal?“

„Dvacet tisíc dolarů ve zlatě,“ bručel general; nebylo zjevno, zdali v odpověď neb v sklenici, do níž mžoural, víno si nedbale prohlížeje.

„Ale toť by mohly býti z ryzího stříbra!“ vyhrklo z archiváře.

„Ano.“

„Neslevíte?“

„Ne.“

„Dopíšu ještě dnes hraběti, — ne, budu mu telegrafovati. Račte, prosím, jenom den v Praze pomeškati!“

„Zdržím se déle.“

Archivář navštívil hned následujícího dne generala. Hrabě odpověděl záporně. Archivář prosil generala, aby slevil, dovozoval mu důležitost děl pro dějiny českého umění, vyličoval zásluhy a vděčnost, kterých si získá v českém světě vědeckém — —

„Dvacet tisíc dolarů ve zlatě,“ byla klidná, první a poslední odpověď Smartova.

Pan Chmelík dopisoval na Čížkov o závod s větrem, dojel si na den k hraběti, zaklínal ho, aby přidal, koupil, a prováděl zatím generala od rána do večera po Praze, aby ho při dobrém rozmaru udržel, a když mu byl všechny znamenitosti města ukázal, vozil ho po pražském okolí.

Hrabě si dal konečně říci. Podal cenu Smartem určenou. Archivář přinesl generalovi spasnou novinu, poskakuje radostí.

„Děla zde máte za několik dní,“ ubezpečoval Smart. „Eh! Co to staví za most tam nahoře přes řeku, — včera na výletu — po parníku.“

„Pan general viděl? Velkolepý most železniční, triumf novověkého strojnictví, lehký jak pavučina, pevný jak římský viadukt. Zítra bude zahájena slavnostně jízda po něm. Je-li panu generalovi libo, podíváme se, půl Prahy pojede ven —“

„Vyjedeme také.“

Na mostě skutečně připravováno vše k slavnosti. Den zahájení jízdy byl zároveň dnem stříbrné svatby inspektorovy, budovatele mostu, důstojného soupeře proslulých římských pontifexů, dobrodince lidu i práce, velmistra novověkého stavitelství, což všechno a ještě více hlásaly nápisy latinské, české, německé, střídavě s gratulacemi k stříbrné svatbě do tmavého večera na mostě v dekoraci z bujné zeleně, chvoje a květin zavěšované a zasazované. Dělníci měli most podle táborů rozdělený, s levé opatřovali levou, dělnictvo s pravé strany krášlilo a ověnčovalo pravou polovici mostu. Práce dokončena při svitu pochodní a luceren, kteréž teprve okolo desáté hodiny z pásma mřížoví nad vodou se vytratily.

Nastávala pozdní noc a s čirou tmou odumřel všechen lomoz v krajině, zanikla nádhera vyšperkované budovy mostu v mlze a stínech, ploužících se po hladině Vltavy, hluboko pod mostem šumící.

I v dělnickém táboře na levém břehu rozhostil se mrtvý klid; na pravém bylo živěji, jednotlivá světla se tam kmitala a zvuk vzdálených hlasů nesl se přes řeku.

Vozovými a polními cestami od Klince klusal frkající, uštvaný, prachem silnice pokrytý kůň, nesoucí pozdního jezdce neb jezdkyni a poháněný nelítostnou, horečně činnou ostruhou k úprku a cvalu po otevřené cestě, ke draní se houštinou a lesem, k divým skokům přes úvozy a vody, s vrchu a do vrchu, přes pole, luka, lesem, stále a stále

v před, oklikou kolem Hvozdnic a Masečína, pak u Štěchovic do Homolského lesa. Kůň sklouzal po lesní půdě, vrážel do stromů, zapadal v křovinách a vyplašoval ptactvo, jež se skřekem se zvedalo, děsíc sebe, koně, jezdce. Jízda šla volněji a volněji, postava na koni zastavovala častěji a naslouchala.

Konečně, když dole a nedaleko ozvalo se šumění a hučení blízké řeky, smekl se stín se sedla, kůň uvázán k stromu a směrem k řece nesly se šust a harašení houštinou. Pak vynořila se ze stínu lesa útlá, lehounká, neslyšitelnými krůčky spěchající postava. Pohybovala se tmou směrem k řece, zastavovala se chvílemi náhle, odskakovala do křoví, kryla se úzkostlivě a naslouchala bedlivě každému šramotu. Upokojena spěchala pak zase v před, aby při nejbližším táhlém zvuku, zavytí psa z daleké vsi znovu se lekala a skrývala. K mostu postupovala jen krok za krokem, odvažujíc každý po nejpečlivějším ohlédnutí krajiny. Baráky dělnické obešla dalekým obloukem a krčíc se v příkopu za vrbovím ploužila se tichounce dále, až vykročila na luční mokřiště, vysokou travou porostlé. Z hrdla vydral se jí povzdech, jakoby prsa se jí měla rozskočiti. Oddechla si chvíli, pak sklonila se k zemi a nožkama zkoumajíc, ručkama hledajíc brouzdala se v studené, mokré trávě. Nalezla, její ručky drtily a rvaly něco; pak ozval se lehký, řinčící zvuk jako od hozeného, kroutícího se drátu a postava brala se dále. Nalezla a zničila druhý, třetí, čtvrtý, pátý, šestý — —

Na pravém břehu zahoukla rána a ozvalo se pronikavé syčení.

Drobná, ve tmě se tratící postava klesla jako bleskem sražena k zemi na kolena.

Prskavka, vypálená na oné straně Vltavy, zahořela vysoko nad údolím ostrým svitem a ozářila na okamžik tvář klečící postavy, krásný dívčí obličej, bledý jak padlý sníh, dvé skvoucích očí, vytřeštěných hrůzou, upírajících se v zoufalé prosbě k nebi.

Za první raketou syčela k nebi druhá a současně ozval se z baráků na levém břehu posměšný ryk, neladný lomoz spůsobený prudkým bitím na předměty protivně znějící.

O závod s letem rakety ubíhala dívka z louky, a než podruhé rozlilo se světlo po krajině, byla skryta opět v příkopě, kvapila jím ku svému koni, prchajíc před rykem a třeskotem, jenž vzrůstaje jakoby v patách za ní letěl. Vznesla se na sedlo, pobídla koně bičíkem, ostruhou i uzdou, až se vzepjal a divými skoky zmizel ve tmách, v nichž zanikal všechen zvuk a sled.

Oddané dělnictvo na pravém břehu vypalovalo ohňostroj na počest zahájení mostu a stříbrné svatby inspektorovy; nespokojenci na levém břehu provázeli loyalní osvědčení odporným šramotem.

Pokročilá noc ztišila vášně a nad údolím zaskvěl se s jitrem krásný, májový, právě slavnostní den. Od bílého rána plnily se stráně a břehy, hemžení vzrůstalo, diváků přibývalo valem pěšky, po vozech, na parnících, všechna místa obsazena; i v bahnité louce smočili si mnozí nohy, neodvažujíce se ovšem dále od kraje. Bosým klukům, kteří se vody nebáli, pohrozila žena sedící od kůropění před barákem nad loukou.

Na vršek nad levý břeh Vltavy vystoupili dva pánové, starý, oholený, slavnostně oděný a druhý kostnatý, dlouhý, v nedbalém touristickém šatě.

„Vy nepůjdete blíže, pane generale?“ tázal se starý pán zaraziv se, když spozoroval, že ho společník po svahu nenásleduje.

„Ne.“

„Ale dovolte, vždyť budeme dole viděti vše lépe, na dosah rukou.“

„Není třeba. Odtud širší rozhled. A máme kukátka, pane archiváři.“

Pan Chmelík, znající již tvrdošíjnost Smartovu, podrobil se, jakkoli nerad. Co zkusil pro svoje drahá prožluklá děla!

V obecenstvu dole na břehu a podle trati vzmahal se šum, věstící, že veliký okamžik se blíží.

„Budiž pozdravena, bráno, spojující nově východ se západem,“ rozhovořil se nadšeně archivář, smeknuv po přehlédnutí mostu klobouk. „Propouštěj toliko mír, osvětu a bohatství krajinami českými, ty veldílo ducha lidského! Tebou požehnání se rozleje po širém úrodném kraji, tebou rozčarovány jsou síly a hmoty, jež lidé počítají na miliony a miliony, tebou budou plynouti, na tobě se křižovati, stýkati, množiti, vraceti ve věčném, zúrodňujícím střídání ku blahu vlasti a milovaného lidu mého. Posvěcena budiž ruka, která tebe postavila, obrovská pásko, spojující a smiřující národy, zrcadlící se v naší Vltavě, jež lichotivě tvé sloupy objímá, s tebou si milostně hrá, tebe šumně jásajíc vítá.“

S rachotem vyjel ověnčený vlak z úvozu, hřímání střelby rozlehlo se údolím, ve zvuky slavnostní hudby a radostný pozdrav z tisíců hrdel se mísíc, barevný obraz shromážděného lidu a diváctva žil ve vášnivém tisíceronásobném pohybu rozjařených jednotlivců, výskajících, volajících, klobouky a šátky mávajících.

Vlak hrčel po mostě, vinul se mřížením a okrasami, byl právě v půli dráhy mostní —

V tom sopečné plameny vyšlehly k nebi, mrak dýmu zahalil most, údolím valilo se hromové dunění, splývajíc s pronikavým třeskotem a děsným křikem v souzvuk kosti pronikající.

Archiváři třásla se kolena. Jektal zuby: aby nepadl, musil se zachytiti generala, kterýž kukátka s očí nespustil, klidně strašné divadlo si prohlížeje.

Pod mraky rozplývajícího se dýmu objevil se rozdrcený levý pobřežní pilíř mostu, dráha byla s něho shozena, servána, visela v železných cárech do vody.

Vlak byl šťastně neporušeným středem mostu přejel a byl již na pravém břehu; toliko poslední vagon z něho byl utržen a vymrštěn do řeky, jejíž vlny po troskách vozu se čeřily.

Zmatek u vody byl k nevypsání. Lidé padali, klekali, modlili se, jiní naříkali, kleli a sápali se, opět jiní nosili omdlelé a raněné —

„Zde jest vrah!“ rozlehlo se ze zmotaného klubka prchajících. „Do vody s ním! Roztrhejte ho!“

Několik sahanů hnalo se po bledém muži, nehýbajícím se, ztrnulém v úžasu a hrůze.

Četník přistoupil k němu a zastavil tlupu zběsilců bodákem. „Kdo jste?“

„Jaromír Horák, bývalý konstruktér dráhy,“ odpovídal jedva srozumitelně.

„Vyhnaný konstruktér! Vrah Uhrův! Vyhodil most ze msty do povětří! Zabte ho!“

Četník jedva že dovedl Jaromíra ubrániti.

Při výbuchu vztýčila se žena sedící u baráku nad močálem. Chtěla pryč. Nemohla.

„Lidé, pomozte mi! Rozetněte provaz, jímž jsem přivázána!“

Nikdo jí neslyšel.

Když ozval se pokřik „vrah!“ přestala žena volati. Urvala se silou šílence od kolu a oběhla barák. Před ní rozstoupil se hlouček lidí, stojící kolem muže, poraženého na prahu dveří železnou troskou z mostu, kteráž se mu byla hluboko do spánku zaryla.

„Karle! Karle!“ zasténala žena, vrhla se na mrtvolu, zlíbala ji vášnivě a bylo, jakoby nářkem chtěla vypustiti duši nad ní. Náhle se vzchopila, shrnula vlasy s obličeje a rozhlédla se divokým pohledem.

„Kde jest vrah?“

„Tam, tam,“ odpověděno jí.

Několika skoky byla u Jaromíra, kterého právě četník odváděl.

„Nevinen!“ vzkřikla žena. „Pusťte ho!“

Ohledli se po ní jako po bláznu.

„Pusťte ho, lotři! Vrah leží tam na prahu svého obydlí, mrtev, zabit svým vlastním podkopem. Já jsem jeho žena, já jsem věděla o všem, připravovala batterie, kladla dráty k podkopům. Že jsem je nezmařila! Všemohoucí bože, odpusť mi, netrestej mne pro smrt Karlovu! Vždyť mne chtěl zardousiti, když jsem se vzpírala, vždyť mne věznil, dnešní noci spoutal, abych nic vyzraditi, nic zkaziti nemohla! Podařilo se mi poslati zprávu svému dítěti, ono přišlo z lásky k otci, ono vykonalo mou prosbu s nasazením svého života, mé dítě zničilo tři podkopy, čtvrtý nemohlo ubohé nalézti. Ten poslední, který si nalíčil Karel na sebe! Můj ubohý, nešťastný Karle! Umru s tebou!“

Letěla zpět k mrtvole. Chtěli ji odtrhnouti a spoutati. Zpozorovali, že krev jí zatéká z vlasů za krk. Byla na temeni raněna vymrštěným ostrým kamenem z pilíře mostu. — Odvezli ji umírající do Prahy.

Ve všech čtyřech pilířích byly založeny podkopy. Dráty od nich skryté v slavnostních okrasách sbíhaly se do baráku nad močálem pod ruku Karlovu.

Dynamit plnící podkopy byl cizí, neznámé výroby a rovněž tak elektrické aparáty neobyčejné dokonalosti. Dráty, vedoucí ke třem podkopům, byly přervány, toliko ke čtvrtému, vypálenému, neporušeny, hlubokou luční stružkou položeny.

Inspektor uniknuv smrti byl polomrtvý strachem; paní Tisovská jata soucitem a lítostí přemáhala své leknutí a těšila muže, kterýž nemohl se ani vzpamatovati.

V utrženém vagoně zahynul toliko konstruktér Uher a brzdič Zikeš, bývalý Garibaldinec a sazeč; ostatním nepatrně pochroumaným cestujícím pomoženo z vozu a z mělké vody u břehu.

Na břehu zabit troskami montér Karel Horák, smrtelně raněna jeho choť Leonora, těžce raněni dva dělníci z levého tábora, lehce čtyři a mimo to tři z diváků. Konečně bylo něco odřenin mezi lidmi.

Paní Tisovská objala štkajíc svého syna, přijevši domů. Byl jí zachráněn. Měl vykázáno místo v posledním vagoně a odepřel ráno účastenství v jízdě. Paní inspektorka se proto horšila, syn jí měl býti přece po vůli ve svátek její stříbrné svatby, v den, který přivedl po dlouhých, dlouhých letech smíření mezi manžely Tisovskými. Ale on vzdoroval a nejel pro hloupou horečku zdravého děvčete Felisy.

Nalezlť ji ráno u Růženy na loži, v deliriu, nemohl se od ní odtrhnouti.

Po krátkém zdráhání vypravovala mu postrašená choť konstruktérova:

„Včera večer, již hezky po západu slunce, přišel bosý, otrhaný kluk z dělnického tábora u Štěchovic, oblíbený poslík některých, jenž obyčejně včera přichází a dnes se vrací. Chtěl mluviti mermomocí s Felisou. Zdráhala jsem se pustiti chlapce k ní, neboť děvče se mi od své poslední návštěvy v Štěchovicích nelíbilo. Přijela v nesmírném rozčilení domů, byla stále jak u vidění, lekala se všeho, — ty o tom nevíš, mluvím o posledních čtyřech dnech, co jsi u nás nebyl. Poslíček nedal však i musila jsem Felisu zavolati. Do dívky jakoby hrom byl udeřil, když zočila chlapce a jeho poslání, kousek obaleného drátu, kterýž chlapcem odevzdán mlčky a s dodatkem, že Felise nic více vyříditi a doručiti nemá. Paní Leonora měla prý velmi na pilno, chtěla prý chlapce uškrtiti, posýlajíc ho kradmo, stranou, v momentu nepozornosti Karlovy do Prahy k dceři několika slovy, v nichž prý byla úpěnlivá prosba i strašná hrozba. „Tedy přece!“ vyrazila ze sebe Felisa, vzala jako smyslu zbavená něco na sebe, neodpověděla mně polekané, vytrhla se mi a letěla na ulici. Kvapím za ní a ona přede mnou na síni padne na kolena, zalomí rukama, stěná: „Pozdě! pozdě! Než doběhnu, bude bílý den, ráno, vše ztraceno. — Ne, není, nesmí býti! Růženo, koně! Pro boha, koně, hned! Vezmi, kde vezmi, stůj co stůj! Jen koně, koně!!“ Nevěděla jsem okamžitě ve zmatku rady a myslila jsem nic jinak, nežli že se mi Felisa proto zblázní, že mi v jezdeckých šatech, do nichž se mžikem oděla, z okna uzavřeného bytu vyskočí. Na štěstí napadlo mi za chvíli, že znám se dosti dobře s chotí jistého úředníka zemské jízdárny. Jen jsem se o tom zmínila, již mne vleklo děvče k ní a obdrželo konečně jejím prostřednictvím koně, k večerní projížďce půjčeného. Jedva že byla Felisa v sedle, zajiskřilo se pod kopyty a jezdkyně vyjela z domu jako blesk. Kam, proč, — neřekla mi, naopak, zaklínala mne ještě v poslední chvíli, abych Jaromírovi zatajila i to málo, co vím. Obelhala jsem svého muže skutečně a ztrávila ošklivou noc. Tys, Otokare, první a snad poslední, jemuž se svěřuji. Bylo po deváté hodině večer, když Felisa odjela; okolo druhé hodiny k ránu věstilo mému číhajícímu, úzkostí zbystřenému sluchu šustění šatů po schodech, že Felisa nepochybně se vrací. Ano, byla to tvoje milenka, smáčená, bledá, polomrtvá, vrávorající. Položila jsem ji v horečce na postel, tak jak ji nalézáš. — Ano — abych nezapomněla — před tebou byl zde

posel z jízdárny, bude prý třeba koně nahraditi, jest prý nějakou šílenou jízdou na dobro zkažen — —“

Po svém návratu žehnala paní inspektorová dívce, kteráž jí byla zachránila syna svou noční jízdou a nemocí, z tohoto strašného výletu přinesenou.

„Nestrachuj se o nic,“ konejšila paní Tisovská syna. „Lékaři tě ubezpečují brzkým a úplným uzdravením Felisy. Jakmile projde smuteční doba za její rodiče, vezmeš si ji a uvedeš do svého domu. Z Wolnerova konkursu podařilo se získati přece čtyřicet procent. Zde odevzdávám ti třicet tisíc, hochu, čiň s nimi pro sebe a pro svou Felisu co ti libo.“

Jaromír, jenž se byl zdržoval veřejných žalob na své škůdce, poněvadž přál podniku, pro něj idealnímu, dosazen poznovu na úřad konstruktéra českomoravské dráhy spojovací. Zjistilo se ohledáním, že konstrukci mostu nutno celou zbourati, byla úplně rozrušena i hrozila každé chvíle sesutím následkem chyb, kterých se byl Uher při okreslování plánu Jaromírova dopustil. Nyní přijat druhý, Otokarem architektonicky upravený návrh Jaromírův šmahem a přikročeno jeho řízením k bezodkladné obnově zničené stavby. Na nového starého konstruktéra neměli dělníci stesků.

„Dnes večer odjedu z Prahy,“ oznamoval general Smart archiváři několik dní po katastrofě u Štěchovic. „Vaše děla jsou zde. Pojďte se mnou na celnici.“

Archivář omládl blažeností.

Cestou svezl se hovor opět na událost, jíž byli oba muži svědky.

„Vyšetřováním zjištěno, že zločin proveden socialisty,“ šeptal pan Chmelík.

„Možno. Věci toho druhu dějí se všudež.“

„Takovým spůsobem se přece nereplikuje!“

„Šlaka. Boj jest boj. Tento zápas pak jest pouhým dokladem k Malthusově theorii: Výroba stoupá postupem 1, 2, 3, 4, 5, spotřeba se množí stupnicí 1, 2, 4, 8, 16. Dva konsumenti se o dva výrobky nemusí bíti, avšak šestnáct potřebných vrabců se o pět zrn přece porve.“

„A jest potřebí války o rozdělení?“

„Podobá se, že ano.“

„Nemůže jeden přidati, druhý se uskrovniti? Což vytrácí se lidem poslední víra, — nemluvím již ani o Bohu. Mám na mysli víru v sebe, v lásku, v důstojnost lidskou!“

„Dejte jim chleb a budou věřiti.“

„Pane generale, vy jste již také nějak —“ zlobil se archivář.

„Já jsem já, pane. Nepoložím nikomu stéblo přes cestu a starám se jen o sebe. Jdu lidem a jejich svárům z cesty; uhnu se ráně, nemám žádné zásady, s nimiž možno naraziti, jsem ke každému zdvořilý a úslužný za odměnu. Smart, pane, jest obchodník. Chce-li kdo víno, prodám mu je, chce-li nůž, prodám také. Mohu já za to, že jeden se opije, druhý zabije? Takovým lidem jako generalu Smartovi hučí bouře lidských bojů pod nohami. Já budu vždycky a za každých poměrů dělati co umím a co chci. Kdo jest hlupák, kdo střeštěnec, kdo marno-

tratník, podlehne mi vždy, za každého světového pořádku, ať si jej lidé obrátí na rub neb na líc. — Však — zde jsme u celnice."

Vydávání děl spůsobilo mezi úřadníky nemalý šramot. Archivář musil se doložiti mnohými listinami z čížkovského archivu, aby mu nebezpečné starožitniny byly vydány.

Rozbedněny, rozbalovány.

Panu Chmelíkovi leskly se oči, třásl se, nemohl se dočkati, až celé krásné harcovnice v neposkvrněné spanilosti budou před ním rozbaleny. Konečně —!!!

„Jsem ztracen!" zasténal archivář. Kolem zadních hlavic děl vinul se nápis: „L. P. 1547 tato harcownice slita gest z rozkazanie panuow hornikuow pro dobré obce a zemie skrze Jakuba Ptaczka —"

Konec nápisu byl odříznut a ocelovým kruhem novověké zadovkové závěry nahražen.

Dějiny a rozvoj zvěřinců a zahrad zoologických.

Napsal

Josef Kořenský.

(Dokonč.)

IV.

Některé zoologické zahrady vzaly si za úkol akklimatisovati užitečná zvířata z cizích krajů.

Nejedno zvíře, žijící teď v zemích od nás dalekých, mívalo před časy domov svůj ve vlasti naší. Však za nynějších dnů marně ohlížíš se po něm ve svém kraji. Pouze kosti jejich, pohrobené v naplavených hlinách, ukazují k dávné minulosti a klimatické změně, jež údělem je světu od počátku. Vymizel obrovský mamut na vždy, současník pak jeho z doby pravěké, sob, daleko teď zatlačen je na sever. Emigrační ten pud posud nevymizel, a zákony jeho očekávají vyjasnění a dovodění, jež rozluštiti posud nepodařilo se úplně.

Zatouživ pak člověk po domácích zvířatech cizích, jal se je přivážeti do své domoviny, do krajů s jiným vůkolím a jiným povebím, aby zvykajíce novému území, stala se trvale jeho poddanými. Vždyť na př. i naše kočka zdomácněla u nás teprve před několika sty lety. Ve starém Řecku ještě jí neznali. Místo ní chovali ochočené lasičky a kuny, by chytaly myši. Staré pohádky řecké počínají: Byla jednou jedna myš a jedna — lasička. Kolébka nejužitečnějších našich zvířat a rostlin domácích stávala prvotně v dalekém orientě, a znamenitého rozvoje dospěla teprve na půdě evropské.

Však ne vždy zdařilo se zvířata akklimatisovati a učiniti je zvířaty domácími. Roztomilá křepelka kalifornská, vynikající skvostným vyzdobením, nepodala se úsilí člověka, a byvši do naší přírody uvedena, zahynula s celou společností svých spolurodáků. Týž osud stihl koroptev jižní (Perdix rubra), orebici (Perdix saxatilis) a j.

Někteří cizozemští živočichové mívají ve své teplejší vlasti mláďata, když tady máme zimní čas. U nás chováni rovněž zachovávají tu dobu a vyvádějí mláďata za nejtužších mrazů, jimiž holátka hrozně trpíce, postonávají a hynou. Teprve po několika letech akklimatisují se u nás tak, že znenáhla spadá doba líhnutí do jara a konečně do leta. Podobně indický jelen (Cervus axis), jejž akklimatisovati v evropských lesích povedlo se, mívá u nás mláďata za zimy, a jen málokteří z nich také za leta. Proto jich v oborách přibývá nepatrně. V parku ludvigsburském chová se jich teď asi 100 kusů.

Akklimatisovati zvěř je myšlenkou prastarou. Ve spisech řeckých a římských není sice žádné zmínky o tom, byl-li ku př. pštros domácím zvířetem v Egyptě a u předchůdcův někdejších Egypťanův. Ale soudíme bezpečně ze starých obrazů, jež objevují se mezi hieroglyfy: pštros nikdy tu neschází, maje za společníky skot, psa a kočku. Že stěhovaví kmenové arabští táhnouce z kraje do kraje, celou Afrikou severní až do Španěl, pštrosy brali s sebou do nových osad, vysvítá z arabských spisů středověkých. Při dvoře maurických králů ve Španělích byly obory, v nichž vedle jiných pštrosové se pěstovali, na kterých pak panošové jezdili. Poptávka a shon po pštrosích perech byla za středověku mnohem větší než za doby naší, a praktičtí Maurové španělští brzy pochopili, že pěstujíce pštrosy v domácnosti, dočkají se znamenitého příjmu a peří lepší jakosti, ježto chovaní pštrosové vyzdobují se šatem nádhernějším nežli pštrosové divocí.

Z nové doby zaznamenána je zpráva, že v oboře knížete Demidoffa ve Florencii hnízdili pštrosové v letech šedesátých a před tím r. 1850 v Hamu ve Francii. Tu přišlo spekulativnímu Britovi tehdy v Kapsku na mysl, chovati pštrosy ve zvláštních dvořích. Za tou příčinou objednal si pár pštrosích samiček a jednoho samečka, jež umístil nedaleko Colesbergu v rozsáhlé ohradě, zajímající plochu několika jiter. Půda její porostlá byla travou a nízkými křovisky, v čemž libují si pštrosové velice. Krmeni byli obilím a ochočeni tak, že přiběhli na zavolání a s člověkem úplně se sdružili. Podnikatel vypočetl, že mu každý sameček (který mívá lepší peří než slepice) poskytne per v ceně asi 600 dolarů. Pokus zdařil se úplně, a nové pokolení rozhojňovalo dále pštrosí společnost, až také jiní podnikatelé příkladu toho následovali, zakládajíce pštrosí ohrady a dvory zvané „ostrich farms“. Již roku 1870 bylo jich uvnitř Kapska a v sousedním Karrutu přes 30. Na mnohém z těchto dvorů chováno bylo až přes 500 pštrosů. Pera pštrosí mohou se vyškubávati dvakráte ročně. Chov pštrosů šíří se v jižní Africe očividně, zvláště u hollandských boerů a v Zavalsku. Chovati pštrosy s drůbeží domácí není radno pro velikou žravost, kterou pštrosi zkoušejí s náležitou chutí na kuřatech, kachňatech a housatech, polykajíce je i s peřím.

Na vídeňské výstavě světové viděli jsme pěkné ukázky peří ze pštrosů chovaných. Též vystaven byl model, užívaný k umělému líhnutí pštrosích vajec. Pánové Mosenthal a Harting vidouce, že dějí se pokusy akklimatisovati pštrosy v Evropě (ve Francii, Dalmacii a jinde), uznali za dobré, vydati o tom spis „Ostriches and Ostrich Farming-London 1877“ s pěknými illustracemi. V něm uložena jest obšírná

monografie ptáků pštrosovitých a jich vychovávání. Pštrosí vejce ohřívají se v měděných plotnách oteplovaných vodou. K úplnému vylíhnutí třeba 42 dnů, po kterýž čas vejce obracejí se denně dvakráte. Před samým vylíhnutím udělá se na špičatějším konci vejce otvor, aby se mláděti v práci ulehčilo. Vylíhlá pštrosátka krmí se drobky chlebovými, otrubami a napájejí se vodou. Čtvrtého dne vypustí se do zvláštní ohrady, kdež dostávají zrní, chléb, bylinky a vodu. V noci bedlivě se ošetřují, ježto úmrtnost mláďat bývá v prvých třech měsících veliká. Leckdy přihazuje se, že ten neb onen mladý pštros nohy si poláme, že zabiti se musí. Celkem není chov pštrosů příliš drahým. Ptáci spokojí se též kukuřicí, bobem a zelenou vojtěškou. Francouzská společnost akklimatisační vytkla si v posledních letech za cíl, chovati pštrosy v Alžírsku, hlavně v El-Wedu a na jiných místech okraje saharského. Chovanci krmí se na dvořích ječmenem, čerstvou travou, zeleninou a fíky kaktovými. Pokusy mohou se tam zdařiti úplně, neboť ještě před padesáti lety byl pštros v jižním Alžírsku velmi hojným a toliko nemírným pronásledováním vypuzen ze své otčiny.

Dle udání řečených spisovatelů hodí se k akklimatisaci pštrosů Portugalsko, Španělsko, Italie, Řecko, Západní Australie, Nový Wales, Queensland, Persie, Turecko, Britská severní Indie, Brasilie, některé jižní Spojené státy severoamerické, jižní země rakouské a snad též jižní Rus.

O akklimatisaci pštrosů na ostrovech dalmatských zasazoval se před několika lety rakouský dvorní rada Hamm. O uskutečnění toho nemám po ruce žádných zpráv.

Roku předešlého přivezeni byli do centrálního parku New-Yorkského 22 pštrosové afričtí, které dr. Bother akklimatisovati chce ve kraji Buenos Ayres. Také konsul Baker o to se tam přičiňuje, chtěje akklimatisovati africké pštrosy v republice argentinské. Uveřejnil o tom spis, v němž odporoučí tento výnosný chov ve Spojených státech, vypočítávaje, že čistý užitek z jednoho pštrosa páčiti lze nejméně na 50 dolarů, nejvíce na 150 dol. Párek čtyrletých pštrosů stojí tam 1200 dolarů. Kromě peří vychovati lze z něho až 60 mladých, že kapitál báječně může se rozhojniti.

Akklimatisační pokusy se pštrosy v Australii nedaří se dosti utěšeně přes všecku péči. Mláďata trpívají tam chorobou noh a seslabnou tak, že sotva kráčeti mohou. A tak-li pštros onemocní, nelze ho již více vyléčiti. Společnost pro akklimatisaci ve Viktorii mnoho již vykonala a došla těch zkušeností, že peří chovaných pštrosů australských lepším jest než ze pštrosů afrických.

Zdomácniti americkou alpaku, jež honosí se hebkou vlnou, nepovedlo se, ač tam živočichové přivezení ze starého světa, znamenitě se rozhojnili nade vše očekávání a proti vůli australských osadníků: vrabci zvrhli se tam v životní povaze, stavše se hubiteli drobných zpěváčků, králík rozmnožil své plémě v té míře, že hrozí zhoubou hospodářství. Za to prospívá v Australii akklimatisovaný brav, jehož statná plemena stala se soupeři slabšího bravu evropského, oživujíce širá pastviska australská na místě vymírajících ssavců vačnatých a dodávajíce novému dílu světa tvářnosti pevniny staré.

Akklimatisace velbloudů zdařila se v Australii úplně a na prospěch dalších výzkumů do nitra zemského, k čemuž lépe se hodí nežli kůň. Tou myšlenkou zabývali se zajisté nejprve v geografické společnosti londýnské. Alespoň znamenitý přírodozkumec anglický, Sir Roderick Murchison, připomíná v aktách (Journal of the Royal geograph. soc. vol. XIV., p. CII.) tato slova: „Jiní domnívají se, že nitro australské nikdy nebude prozkoumáno úplně, pokud tam velbloudi nebudou zavedeni, pomocí kterých bylo by lze překonati všecky překážky, zvláště pokud týkají se nedostatku vody.“ Krátce potom dočítáme se, že Harrocks podnikaje expedici do Jižní Australie, užil velblouda r. 1846. Když pak Burke vydal se do země s novou výpravou r. 1860, vzal s sebou několik velbloudů z Melbournu do zálivu Carpentarského. Vláda osady Viktorie vykázala 5000 liber šterlinků k zakoupení 25 velbloudů, kteří z Indie dopraveni byli se třemi sluhy indickými. Roku 1861 užil Mackinlay, vyhledávaje ztracené expedice Burkeovy, těchto zvířat, jež mu odeslána byla z Melbournu do Adelaidy. Akklimatisace ujal se v míře mnohem větší bohatý statkář jihoaustralský, Tomáš Elder. K tomu konci vyslal r. 1866 kupce do Indie, který tam 124 velbloudy koupil a na koráb naložil, z těch pak 121 kusů šťastně dospělo australských břehů. S velbloudy zároveň 12 opatrovatelů přibylo do nového světa. Stromovitá křoviska australských plání mnohem lépe vyhovují velbloudům nežli koním a skotu, který sotva je s to dosáhnouti lupenité pastvy. V desátém roce svého věku bývá velbloud v nejlepší síle a laskavostí a trpělivou vytrvalostí všemu podrobuje se. Kolonisté volky nevolky odvykati si musí dobytče týrati. Velbloud utiskovaný stává se hrozným protivníkem svého sluhy: člověka strašlivě k zemi povalí, silným chrupem tělo jeho rozžvýkává a zuřivě umačkává ho k smrti za nezasloužený trest.

O zdomácnění velblouda pokusili se též ve Spojených státech amerických. Při statku v državě nevadské u říčky Carson chová se 25 velbloudů, kteří tam (až na dva) i vychováni byli. Před několika lety bylo jich tam asi 10 přivezeno, z těch pak pouze dva zdomácněli a rozmnožili pokolení své na 25 kusů. Velbloudi tito náležejí Francouzům, kteří se svými chovanci neměli žádných větších obtíží nežli s osly nebo kozami. Krajina tamní je písčitá a nejvýše neúrodná a jakkoli velbloudi odkázáni jsou k potravě velmi špatné, k pichlavým křovinám a hořkým bylinám, jimiž hovězí dobytek pohrdá, svědčí jim náležitě. Ponechají-li se sami sobě, prozrazují největší radost. Naplní-li žaludky skrovnou pící, válejí se v teplém písku. Majitelé jejich užívají jich k dopravování soli, jež přiváží se do osady z několika solných pustin, vzdálených asi 16 mil.

O akklimatisaci dromedaře v Italii máme zprávu z věku 17. Asi hodinu cesty od Pisy směrem k moři v osadě di San Rossore, vroubené půvabnými háji piniovými, žijí dromedaři po domácku. Rok jejich příchodu není bezpečně znám. Nejspíše stalo se tak za velkovévody toskánského, Ferdinanda II., v letech 1621—1670 Z písemných památek jde na jevo, že tam uvedeno bylo prvotně 6 párů velbloudů z Tunisu, ti však r. 1690 scvrkli se na 6 samečků a na 1 samici. Velkovévoda František II. z rodu Lothringského kázal r. 1738 a 1739 opětně při-

vésti 7 párů z těch krajů afrických. Roku 1784 rozhojnil se počet chovaných velbloudů na 170, r. 1789 na 196 kusů. Tehdy (r. 1739) stál kus až do Livorna 440 franků. Tři Tunisané byli ustanoveni k ošetřování nových kolonistů. Švédský konsul tehdejší v Livornu, dr. Gråberg, poznamenal o těch velbloudech (Nouvelles annales des voyages 1840), že žili volně na území v obvodu asi dvacíti vlašských mil. Strážcové jejich objížděli zemiště ráno a na večer. Vylíhlá mláďata umístěna byla s matkou ve stájích a krmena po tu dobu senem. V prvých dnech bylo třeba přidržeti mládě u vemene matčina, by nassáti se mohlo, ježto pro slabost postaviti se nemohlo na nohy, matka pak nechtěla se k mláděti nachýliti. Po 2—3 měsících bylo jim dovoleno probíhati se po vůkolí. Práce, kterou dromedaři tamní vykonávají, je laciná a péče o ně málo času vyžaduje, nad to výborně hodí se k nosení těžších věcí a postačí jediný čeledín k vedení čtyř velbloudů. Ještě roku 1840 bylo v San Rossore 171 dromedarů. Nynějšího stavu chovaných velbloudů dopíditi jsem se nemohl.

Asijský bůvol Yak (Bos grunniens), jenž porostlý je hustou hebkou hřívou a má chvostnatý ohon, zdomácněl již tu onde v Evropě, zvláště ve Vogesách. V hornatém Tibetu, Mongolsku a Himalajích užitečným je zvířetem. Poskytuje výborného mléka, dobré srsti a nad jiné hodí se k nosení břemen (Z chvostnatých ohonů yakových pocházeji známé turecké korouhve válečné).

Pro hebkost vlny zavedli Jaubert a Ternaux r. 1818 kašmírskou kozu do Francie a chovajíce toto himalajské plémě, dodělali se výsledků skvělých a novým průmyslem kraj oživili.

Že některá zvěř do ciziny zavedena valně změní životní charakter, pozorovalo se kromě v Australii také v Americe. Na vrabce tam zdomácnělého vznesli přírodozpytci ornithologického spolku v Massachussettsu těžkou žalobu. Žalují na něho, že američtí ptáci zpěvaví šmahem opouštějí místa, kde dotěra vrabec se usadil. Praví se, že vypudil z okolí Bostonu 50 druhův amerických pěvců, z nichž 17 druhů v samém městě jindy se zdržovalo. Dr. Abbott z Trentonu tvrdí dokonce, že tamní vrabci hnízda jiných ptáků vybírají, požírajíce i holátka. Nad nejtučnější housenku jde jim tam sladká třešeň a bohaté zrní, neboť v době jarní nebylo po hmyzu v jejich žaludku ani památky.

Včely do jižní Ameriky přivezené byly v prvém roce velmi pracovity, sbírajíce med a stavíce buňky jako v našich vlastech; ale když se přesvědčily, že v novém jejich kraji kvetou byliny po všecken rok, zastavily v úlu práci dokona.

Čmeláci, kteří byli z Anglie přivezeni na Nový Seeland, konají tam znamenitou službu polnímu hospodářství jako u nás, přenášejíce pyl z hlavičky na hlavičku jetele a zúrodňujíce jej tím spůsobem. Domorodý hmyz novoseelandský nemá tak dlouhých sosáků, kterými by mohl vniknouti až na dno jetelové korunky a nemoha roznášeti pylová zrnka, nemohl jetele také mechanicky oplozovati.

Akklimatisační pokusy provádějí se u veliké míře v zahradě boulogneského lesíku u Paříže. Počátek tohoto ústavu spadá do polovice našeho věku. R. 1854 spojil se zasloužilý professor zoologie v Jardin des plantes, Isidor Geoffroy St. Hilaire, s Drouinem de l'Huys, tehdejším

ministrem, a s hrabětem d'Epresménilem, aby založil jednotu akklimatisační, jejímž úkolem mělo býti zaváděti do Evropy nové druhy zvířat a bylin a pěstovati zájmy zootechnické a agrikulturní. Že pak společnost skládala se ze členů vznešených stavů, měla jméno „Société anonyme du Jardin zoologique d'acclimatation“ vydávajíc o pokusích zprávy ve svém listě.

Pokusy dařily se. Společnost vidouc, že ke prováděuí praktické té myšlenky třeba bude stálého střediska, ne pak jenom nahodilých míst a zahrad, snažila se nabyti vlastního pozemku v okolí pařížském. Ihned počalo se upisovati, a za krátko vydáno bylo 4000 akcií za 1 million franků. Polovice z nich připadla společnosti předem založené. Paříž přenechala spolku 20 hektarů půdy v Bois de Boulogne na 40 let za roční nájemné 1000 franků. Se stavbou počalo se tam r. 1858 za řízení Angličana Mitchella, později za řízení syna po zemřelém Geoffroy St. Hilaire. Roku 1860 dne 9. října byla akklimatisační zahrada otevřena.

Všecka její úprava shoduje se s moderními oborami zoologickými. Lučiny střídají se tam s parkem nebo s hájky a se skupinami stromovými, stezky proplétají se kříž na kříž, horská krajinka šumí čerstvým vodopádem, teplý vzduch červencový osvěžuje se výpary četných rybníčků, z ostrůvku vynikají živočišné osady, kolem nich projíždějí se skvostné povozy s pařížským panstvem nebo prohánějí se jezdci po cestách jako mlat.

Prvotně nebylo v akklimatisační zahradě boulogneské žádných opic, šelem a dravých ptáků, za to však tím více odrůd koní, přežívavců, ptáků kurovitých a jiné. Chtělť spolek přestati pouze na těch druzích, kteří vyhovovali by nejlépe účelům vytknutým. V náhradu za opice chovala a chová společnost až posud roztomilé koníky (pony) francouzské, španělské, skotské, islandské, javanské, siamské a jiné, pštrosy, velbloudy a slony, na nichž mládež užívá radostí bezstarostného věku. V malém kiosku prodávají se za několik centimů lístky, jež opravňují mládež projeti se buď na velbloudech, slonech, nebo usednouti do lehkého vozíku, jejž pštrosové táhnou. V akklimatisační zahradě boulogneské odchovaly se i zebry a tak přítulnými se staly, že hošík říditi je může bezpečně, sedě na nich v malém sedle.

Tyto dětské radosti vyplácejí se v zahradách zoologických znamenitě, a skoro každá obora rozhojňuje takto přijmy, lákajíc kromě toho nové a nové obecenstvo s veselou mládeží, jež ani po desáté jízdou se nepřesytí, nýbrž opětně těšívá se vystřídati jiného soumara, koníka za osla, velblouda za slona, zebry za pštrosy nebo za indický skot řečený zebu.

Za obležení Paříže ve válce s Německem poškozena byla akklimatisační zahrada jen nepatrně, ale mnozi z chovanců obětováni byli hladovým žaludkům oblehaného města: nožem padli dva afričtí sloni, antilopy, dva velbloudi, všickni jeleni a j. Vyhladovělá Paříž snědla tehdy co kde k snědku bylo. Ani koní a potkanů ušetřeno nebylo. V masném krámu prodávaly se kotlety z Castora, svíčková z Polluxe. Castor a Pollux byla jména nešťastných slonů. Bylo to drahé sousto — libra sloního masa přišla na 20 franků.

Hůře vedlo se ústavu za kommuny, jež na dobro zničila všecko dlouholeté úsilí. V zahradě pršely koule a granáty. Ošetřovatelé zvěře prchali za dne do sklepů, krmili zvířata a zalívali rostliny za noci. V náhradu povolila Paříž 180.000 franků na opětné zřízení, společnost sama přispěla 35.000 franky a tak došlo k novému zřízení zahrady akklimatisační, jež v nejedné příčině získala moudrou reformací. Cizozemské zahrady ochotně se nabídly oživiti boulogneskou oboru, kteréž dárky odmítnuty nebyly. Tou dobou rozšířen byl program akklimatisační a s užitečnou zvěří hospodářskou přišly také opice, a kromě hojných papoušků postaráno bylo o různou havěť pernatou. Vzácná společnost cizích chovanců rozmnožena vznešeným panstvem: šest afrických žiraf naučeno bylo spůsobům velkých Pařížanů a chovají se ke svému vůkolí laskavě a zdvořile. Některé z nich vycvičeny byly dokonce v tahu. Malebné to podívání, táhne-li karavana žiraf, velbloudů, slonů, pštrosů, koníků, mezků a j. s nákladem veselé mládeže a chův a se zástupem udivené pěchoty, v níž rozeznáš radostné tváře šťastných rodičů, jakoby říci chtěly: Hle, tam jede na slonu náš mazánek, tam ve pštrosím vozíku naše nejmilejší sedí! A sloni trpělivě unášejí hromadu dětí na svém dlouhém sedle po obou stranách, začež mládež vděčností odměňuje se svému nositeli. Ten pak neopomene rypák obraceti k dětem, vyžebrávaje si od nich cukrovinek a jiných zákusků.

Italský král daroval boulogneské zahradě dva slony, pokřtěné jmeny Romeo a Julietta, ústav sám opatřil lvouny, tuleně, klokany, sajky, lamy, všeliké druhy králíků a j.

V akklimatisační zahradě boulogneské pravidelně odchovává se ptactvo umělým líhnutím ve strojích teplou vodou zahřívaných (hydroincubateur). Vylíhlá kuřátka dopravují se potom na různé strany světa. Ptactva cizozemského jen se tu hemží, prozpěvují, žvatlají, lesknou se v nádheře, rozpínají chvosty a křídla jako ptáci rajští, a báječní druhové skvělých opeřenců s rodinou svou se procházejí ve prostorných volierách. Zapomínají na palčivou záři sluneční, na hnědé tváře cizokrajných národů a bujnou vegetaci tropického pralesa: za ně člověk s láskou mateřskou ujímá se tu siroty a tolik péče věnuje svým chovancům, že tito samou radostí nové potomstvo na svět přivádějí.

Tu jsou také kliniky pro vyléčení zvířecích pacientů. Přicházejí staré dámy a přinášejí nejmilejšího pudlíka do zahradní nemocnice. Premovaný lokaj spěchá sem s churavou labutí, děvčátko s chorobným papouškem. Všickni odkazují se ku příslušným „specialistům“.

Zahrada neustává ve snaze vychovávati nejlepší plemena psů, pořádajíc občas výstavy a vypisujíc odměny za nejlepší odrůdy. Různé hafání, kňučení, štěkání a vrčení ozývá se z rozličných oddělení; aristokratický lvíček, poctivý vlkodav, špiclíci, chrti, pudlíci, dogy, hafani angličtí, dánští, psi novofundlandští a svatobernhardští jsou tu znamenitě zastoupeni pro čest a slávu svého pokolení.

Pěstitelé zvířat slibují si, že takovýmto systematickým a vědeckým pozorováním poslouží přírodozkumu znamenitě, že rozluští mnohé otázky biologické. Zákony, jimiž řídí se v přírodě dědičnost, schopnosti duševní, psychogenetické probouzení, křížení a jiné nejlépe lze tu srovná-

vati a definovati a přispívati takto ke praktickým i theoretickým vývodům zoologickým.

Ještě zastavíme se u štíhlé věže, vystavené ze železa a cihel (colombier central). Na střeše její rozloženy jsou meteorologické přístroje, a pod věží ve čtyřech poschodích sídlí několik set párů holubů rozmanitého plemene. Houfně přiletají a odletají a ovzduším hvizdot se šíří: zvuky ty pocházejí od píšťalek, které holubům přivazují se po způsobu čínském kolem chvostu, aby tak dravci se zaplašovali.

Mimo holuby věnuje se všecka péče drůbeži, jakož i pelikánům, volavkám, jeřábům, ibisům, bažantům, zpěvnému ptactvu a j.

Nové přítažlivosti nabyla zahrada nákladným akvariem.*)

Roku 1876 vydala společnost druhou emissi akcií a sice 500 kusů po 1200 fr. Návštěva za rok 1877 dostoupila čísla 700.000.

Právem mohou Pařižané říci o své akklimatisační zahradě: „une institution sans rivale dans le monde.“

Zoologická zahrada marseilleská založená r. 1854 přešla v majetek společnosti akklimatisační tamže r. 1869. Bližších zpráv nedostalo se mi o ní.

V.

V druhé polovici tohoto století také akvaria počala se zakládati v zoologických zahradách buď se zvěří sladkovodní nebo s faunou mořskou. Nový ten směr vědeckého průmyslu záhy počal zkvétati utěšeně.

Akvariemi sluly prvotně nádržky s vodou. Počátky akvarií ve smyslu nynějším podnes zachovaly se tu neb onde v síni prostého venkovana, který po dlouhá léta choval nebo chová nějakého piskoře ve skleněné nádobě, jenž mu jest živým prorokem atmosferických výjevů. K této rybce druží se zelená rosnička s řebříčkem jako stoupající nebo klesající barometr. Později zlatí kapříci, kteří již ode dvou set let v Evropě se chovají, zdobili akvaria a po tu dobu nejobyčejnější jsou posádkou v akvarii domácím. Oblé nádoby skleněné byly však závadou, pozorovala-li se zvířata v akvarii, v němž přibývalo znenáhla též jiných živočichů vodních. Aby odstranily se tyto vady, užíváno bylo raději nádržek čtyřstěnných ve způsobě krabic. Ty obecně jsou teď rozšířeny.

Chovati živočichy a rostliny v akvariích k výzkumům vědeckým nebo pro módu přišlo k nám v obecnou známosť z Anglie v polovici tohoto věku zvláště skrze Warda, Johnstona, Gossea a j. Na kontinentu zdomácnělo akvarium působením švýcarského přírodozpytce Rossmässlera, jenž vědecký prospěch jich uznávaje, záhy šířil vědomosti a zkušenosti své po různých listech a spisech.

Anglická akvaria plnila se vodou a zvěří mořskou představujíce „okean na stole.“

---

*) Komu běží o podrobnější vypsání chované zvěře v akklimatisační zahradě boulogneské, toho odkazujeme ke skvostnému dílu: Le Jardin d'acclimatation, illustré animaux et plantes par Pierre-Amédée Pichat. Paris 1873. Viz též: Guide du promeneur au Jardin zoologique d'acclimatation Bois de Boulogne. Paris 1882.

Rossmässler choval ve svém akvarii zvířenu a rostlinstvo sladkovodní a dospěl výsledků znamenitých, jakkoli jeho akvarium záleželo pouze ve skleněné báni, neboť nikoliv nádoba, nýbrž důvtip učiní z akvaria buď duchaprázdnou hračku, nebo zřídlo bádavého pozorování. Znamenitý myslitel anglický, Huxley, dobře dí, pronášeje se o paedagogické hodnotě věd přírodních, že sotva co jiného vábnější bude hračkou pro malé děti jako vivarium, to jest sebe skrovnější sbírka živých tvorů.

Chtějíce dočkati se zdaru mezi živočichy chovanými v akvarii, budeme kromě nich pěstovati též vodní byliny, kteréž přijímajíce a rozkládajíce kyselinu uhličitou působením světla slunečního, vydávají ze sebe kyslík živočichům vodním potřebný. Aby měla voda v sobě s dostatek vzduchu, dlužno ji vodotryskem přiváděti v pohyb, kterouž cestou voda vzduchem se nasycuje.

Vzduch, světlo a teplota vody rozhodujícími jsou činiteli v akvariích, zvláště pak fotometrie nebudiž tu podceňována. Vyhověti všem vodním živočichům bývá velice nesnadno pro různou jejich individualitu: jedni žádají vody říčné, jiní pramenité, jedni ve hlubinách, druzí v mělčinách si libují. Tlak vodní valně působí ve fysiologickou povahu zvláště u zvířat mořských, pročež mořská zvěř v hlubinách žijící jen na krátko zachová se při životě v mořských akvariích.

Akvaria toho druhu napájejí se buď vodou mořskou, jsou-li na blízku moře, nebo se voda uměle připravuje podle lučebného složení, což dr. Hermes provedl v Berlíně. Složitý mechanismus osvěžuje vodu, kteráž dopadajíc z vodojemů do akvaria čerstvý vzduch pohlcuje a živočichům osvěžení poskytuje. Že však slaná voda rychle rozpouští mnohé kamení, jehož užito bylo k nápodobení skalisek na umělém dně mořském, třeba voliti jen nejtvrdší horniny, jakými jsou žula, čedič a vůbec kamení vulkanického původu. Jiné horniny (sedimenterní) příliš záhy rozrušují se slanou vodou, tuto kalíce a znečisťujíce, od čeho pak i zvěř zkázu vzíti může, jakož neblahá zkušenost z berlínského akvaria kdysi poučila nás náležitě. Rovněž kov není uchráněn od působení mořské vody, pročež kohoutky a roury za drahý peníz polévají se glasurou, vykládají se guttaperčou a j.

Šiřitelem mořských akvarií stal se Angličan Lloyd, který nejlépe dovedl zhotovovati příručná akvaria ze silurské břidlice (dno) a ze skla. Svého času dařilo se tomuto londýnskému obchodu znamenitě. Každá „lepší“ domácnosť anglická chtěla míti oceán na domácím stolku.

Akvaria mořská nevyžadují poměrně tolik bylin jako sladkovodní, za to však vpadající světlo sluneční dlužno říditi nebo mírniti velmi opatrně a příboj mořský, jímž vzduch přivádí se do vody, vodotryskem nahrazovati.

Akvaria sladkovodní nebo mořská připojují se buď jakožto pobočky k zoologickým zahradám nebo pro veliký náklad zřizují se samostatně. Tak na př. liverpoolské akvarium stálo půl millionu zlatých. Velikolepostí vyniká mořské akvarium brightonské (čti: brajtonské) na jižním břehu britanském jsouc uschováno na polo pod zemí v samém břehu mořském. V letě na tisíce výletníků dostavuje se do lázní brightonských a na sta ubírá se jich do slavného akvaria jako chrám veleb-

ného a mohutného. Spousty vod hrnou se do vodojemů, v nichž kromě jiné zvěře i statní žraloci a svižní delfíni prohánějí se jako ve hlubinách mořských lovice tu sledě a rybky všelikého druhu. Za mého pobytu v Brightonu bavila nás roztomilá rodina lvounů hřívnatých (Otaria jubata). Hotoví dobráčkové a plni originalních poklon a pohybů. Zvláště tulili se ke svému hlídači, od něhož přijímali čerstvé sledě, aby za dárek ten zapomněli na svou studenou vlasť. Chraplavým štěkotem děkovali se svému ošetřovateli.

Na malebných skaliskách nesčetné mořské květy (sasanky, aktinie) všelikými barvami živě skvějí se v odrazu světla slunečního, pohybujíce sterými chapadly a pohrávajíce jimi jako pro zábavu. Mezi nimi vrávorají mohutné langusty a humři ve tmavém krunýři nebo komicky převalují se raci poustevničtí, kývajíce svým požehnaným klepetem, jejž ze skořápky vystrkují, chráníce svůj měkký zadeček ve prázném domku bezpečně schovaný proti všem nájezdům se strany obrovských aktinií. Běda raku poustevníku, kdyby se jim dostal mezi chapadla! Skončil by jako příbuzný ráček palaemon, kterýž chtěje se přiživiti na kořisti, jež vyčnívala žravé aktinii z jícnu, nešťastně vpadl mezi ramena a zmizel v útrobách jejích. Kolik tu zajímavých výjevů odehrává se před samýma očima pozorovatelů, již odděleni jsou pouze silnou plotnou z křišťálového skla! Magické šero podzemní budovy zvyšuje mocný dojem v báječné říši Neptunově, s níž neradi se loučíme.

Druhým samostatným ústavem zoologickým je Royal aquarium ve Westminstru v Londýně. Zakládajíce akvarium spravovali se podnikatelé latinským: Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci — užitečné spojovati s příjemným. Ovšem na zábavy obětovalo se více než na samo akvarium: najdeš tam čítárnu, salon pro kuřáky, kulečníky, telegraf, dílnu fotografickou, divadlo, clowny, cirkus, skating ring, komedianty na provaze a j. Pročež případnější jest úplný titul toho podniku a ten je: Královské akvarium spojené s letní a zimní zahradou. Exotický háj s vonnými květy osvěžován bývá křišťálovými vodomety, a ve všech koutech rozléhají se zvuky koncertní kapely.

V postranních chodbách pravého křídla umístěno je dvanácte vodojemů s mořskou a sladkovodní zvěří, jejíž obrázek zavěsen je s nápisem na stěně, by zvířata v nádržce právě chovaná mohla býti poznána bez cizí pomoci.

Před pěti lety bylo v akvarii westminsterském neobyčejně živo. Živá velryba přilákala na tisíce diváků do své koupele. Chycena byla v květnu na pobřeží labradorském, a stála na místě asi 60 liber šterlinků (přes 600 zl.). Odtamtud vezla se na palubě do Newyorku, načež naložena byla na německý parník „Oder“: voda z nádoby byla vypuštěna, velryba kladkostrojem v plachtě vytažena a do bedny s vlhkými chaluhami naložena. Dva hlídači polévali velrybu ob čas vodou, by stále vlhkou byla. Pasažér ten pojištěn byl na 500 liber šterlinků. Z parníku vyzdvižena byla bedna jeřábem a na železniční vůz přeložena houpajíc se na provazích, aby nárazem netrpěla. V akvarii zatím připravili pro vzácného hosta železný vodojem, kdež on čile jal se veslovati vycházeje nad povrch a ponořuje se do hlubiny. Ale za několik dní nastala v životě westminsterské velryby veliká změna. O ne-

šťastném pátku rychleji počala dýchati, a každým pohybem zazněl chraptivý zvuk. Byly to smrtelné záchvaty. V neděli ráno o hodině čtvrté skonala. Sekci předsevzal prof. Flower. Ukázalo se, že pošla zánětem plic. —

Samostatné akvarium hâvreské rovněž pěkně je zařízeno, ač jen v malých rozměrech. Znamenitého jmena požívá akvarium berlínské, položené v nejživější části města („unter den Linden") a vyšlé z rukou Brehmových, jemuž podařilo se získati svou výmluvností několik horlivých podporovatelů pro záměr šťastně zosnovaný. Prodlením několika týdnů sehnáno bylo 600.000 m. na zbudování velikolepého akvaria. Stvořiti věc tak nákladnou, vyžadovalo horlivosti i odvahy, k níž poněkud vedl tehdejší úpadek zoologické zahrady. I bylo se naditi dobré budoucnosti pro nevídanou novinku hlavního města.

Roku 1869 dne 11. května bylo akvarium otevřeno. Lépe by mu slušel název vivarium, protože kromě vodních živočichů chová se tam zvěř pozemní, z části ve volierách, plazi a obojživelníci v umělých bahniskách, ptáci ve skalnatých vodopádech a p. Domácím i cizím hadům daří se tu dobře v zasklených terrariích, a jedovatí chřestýšové i obrovští hroznýši proplétají se ve klamné ospalosti mezi suchými kmeny a vrhají se náhle na obětované králíky a slepice. Stoupáme brzy níže, brzy ubíráme se výše do skalních slují plných krápníků složených z hranolů čedičových a oživovaných zvěří různých světa krajů. Na sta centů hornin bylo tam sneseno: křídové balvany z Rujany, jurské kamení z Bavor, silurské horniny z Harcu, žuly ze Saska a všecko přirozeně nápodobeno v malém obrazu geologickém.

Průvodní knížka krátce označuje životní povahu chovaných zvířat. Vstupné pro dospělé ve všední den 1 marka, o neděli a svátcích 50 pf., děti platí polovičku, rovněž žáci v průvodu svých učitelů.

Nejnověji přibyla tam mladá gorilla. Dle listu, zaslaného mi ředitelem akvaria doktorem Hermesem, měří tato opice 50 cm. zvýší majíc věku asi $^3/_4$ roku.

V akvarii berlínském mají štěstí na gorilly. Posud přišlo jich do Evropy velmi málo a hned pošly. První stala se majetkem akvaria berlínského, které se jí proslavilo. Nikdo ani věřiti nechtěl, že gorillu lze dopraviti také živou na pevninu evropskou. Ale se zbytkem Güssfeldské expedice ze střední Afriky přišla též mladá gorilla do Liverpoolu v nejlepším zdraví. Převzácné to zvíře budilo úžas po všem učeném světě a zoologická zahrada londýnská nabízela za ně 2000 liber šterlinků t. j. přes 20.000 zlatých! Za tu cenu dostal se však drahý ten africký host akvariu berlínskému r. 1876, kde stal se „osobností" světovou.

Z biografie té první gorilly zapsány jsou pro paměť tyto znamenité události: Gorilla berlínského akvaria měla tehdy 2 léta svého věku měříc ve výši jeden metr. Ráda se procházela po světnici, tleskala ručkama, které si často přes prsa překládala. Na diváky ráda vyplazovala jazyk. Všecken její zjev upomínal více na člověka než na opici. Ráno okolo osmé hodiny se probouzela, zívala, mnula si oči, škrábala se na mnohých místech, posadila se zpříma na lůžko a čekala na snídaní. Dostávala mléko v hrnečku, kterýž dovedla pěkně v ruce držeti. Potom

vesele si hrála se svým dozorcem, který ji nesměl ani na okamžik opouštěti, nemělo-li se jí zasesknouti. O hodině deváté myla se studenou vodou, často také mýdlem. Po té lázni ráda si trochu zdřímla pod pokrývkou. Za půl hodinky se probouzela a snídala po druhé chléb a ovoce. Jakmile objevila se paní dozorcová v poledne s obědem, tu gorilla zvědavě prohlížela každou mísu a hrnek, vydávajíc při tom zvláštní zvuk. Nejchutnější jídla si vybírala a hned slupla. Obědvala dobrou polévku rýžovou, s rozkrájeným masem, nebo dostávala brambory, zeliny, kapustu a řepu s masem zadělávanou. Ale ze všeho nejlepší měla chuť na smažené kuře. Co jídala paní dozorcová, jídala také gorilla. Když se setmělo, šla gorilla na lůžko. Spávala na matraci pod vlněnou přikrývkou, do níž ji strážce dobře zabaloval, zůstávaje při ní, až usnula. Spávala klidně a pevně jako člověk spravedlivý. Za takového živobytí přibývalo jí na váze jak náleží dobře. Přijímala návštěvy a měla svého tělesného lékaře. Po šestnáctiměsícovém pobytu mezi civilisovanou společností evropskou dokončila pozemskou pouť. Poslední její okamžiky byly smutny a plny tklivosti, že pozorovatele útrpností naplňovaly. Počínala si, jakoby tušila blízký konec svého života a prosebně obracela zrak ke svému lékaři, jemuž ochotně sama podávala ruku, by jí ohledal puls. Sychravý listopad sklátil nebožáka do hrobu.

Sekci na zemřelém Pungu — tak jmenovala se gorilla — vykonali professoři Virchow a Hartmann. Zpodina lebky ukazovala obraz podobný otevřené lebce dětské se všemi prohlubinami, cevami a nervy, že by ani srovnávací anatom nenašel rozdílu mezi vnitřním útvarem lebky dětské a předložené lebky opičí. Při otevření dutiny břišní ukázalo se, že mladá gorilla zahynula chorobou střevní, jež jevila příznaky takové, jako vyskytují se při dítěti zemřelém po katarrhu střevním. Ve slepém střevě nalezen byl špendlík a knoflík z rukavice, což ale nespůsobilo v těch místech žádného zánětu. Játra, slezina a ostatní břišní organy byly úplně zdravé. Plíce byly nade vše očekávání úplně zachovalé, nikoli proniknuté tuberkulemi, jakož bývá u opic pravidelným nálezem pitevným.

Nynější gorilla berlínského akvaria dostává právě zoubky, což přivodilo chorobné zjevy jejího života, o nějž jest se co obávati. Nicméně očekává se, že opičí to dítě šťastně přestojí krisi a prospívati bude zdárně pro rozmnožení kassovního blahobytu. Není pochybnosti, že zůstanouc na živě, vydělá si několikráte tolik, co za ni vydáno bylo. Koupena byla za 4200 marek.

Tato gorilla náležela námořníkovi lodi, na níž plavil se dr. Peschuel-Loesche od břehů západo-afrických do Evropy. Jakmile tento přistál, telegrafoval do Berlína a gorilla koupena byla telegraficky. Úředník Lenz odebral se hned pro ni do Liverpoolu, kde gorilla zatím přijímala učené hosty, kteří v ekypažích dostavovali se pozdraviti hosta od řeky Kongo. Za 48 hodin octla se v akvarii berlínském. Tam uvítali ji v nádraží řed. dr. Hermes a předseda dozorčí rady, poslanec Parisius. Gorilla oděna byla ve flanelových kalhotkách a kazajce. Kromě toho měla na cestě teplý plaid k disposici Ve hlavním městě pohostěna byla hned sklenicí mléka, kteréž na dno chutě vyprázdnila. Při tom velmi zdvořile a slušně si vedla. V akvarii dne 14. ledna ráno navštívil ji

soused šimpanz, ale nebyl přijat milostivě. Gorilla zaškvikla a strýc šimpanz vzdálil se do svého boudoiru. Snad později dohodnou se lépe spolu.

Z výroční zprávy za minulý rok*) jde na jevo, že inventarní jmění spolku páčí se na 1,391.310·77 marek, tedy asi 700.000 zlatých. Čistého výtěžku bylo 33.789 marek, z kterých rozdělil se mezi akcionáře (s nynějším kapitálem 900.000 marek) 27.000 marek neboli 3%.

Roku	1872	vyplácelo se akcionářům	4%
„	1873	„ „ „	$5\frac{2}{3}$%
„	1874	„ „ „	4%
„	1875	„ „ „	5%
„	1876	„ „ „	6%
„	1877	„ „ „	3%
„	1878	„ „ „	3%
„	1879	„ „ „	$4\frac{1}{3}$%
„	1880	„ „ „	1%
„	1881	„ „ „	$1\frac{3}{4}$%
„	1872	navštívilo akvarium . . .	254.078 osob
„	1875	„ „ . . .	261.544 „
„	1876	„ „ . . .	330.857 „
„	1882	„ „ . . .	190.545 „
Za rok	1872	vybralo se vstupného . .	204.015 marek
„	1875	„ „ „ . .	190.661 „
„	1882	„ „ „ . .	125.379 „

Také Afrika pochlubiti se může skvělým akvariem, o němž africký cestovatel Gerhard Rohlfs, bývalý soudruh našeho krajana a přítele dra. Steckra, napsal ve svém cestopisu tato slova**): „Kahyrská zahrada Gesirah jest perlou posvátného Nilu, pravá pohádka z „Tisíce a jedné noci“. Velikolepý jest park s nádherným akvariem, jež zajímá 4800□ m. majíc dvě etaže. Odvážná myšlenka a provedení báječné! Bohatství živých tvorů mořských i sladkovodních předčí mořské poklady akvaria brightonského.“ ***)

Amerika má rovněž několik velikolepých akvarií.

*) Bericht des Berliner Aquarium, Commandit-Gesellschaft auf Actien, dr. Hermes, dr. Langerhans. Berlin 1883.

**) Beiträge zur Entdeckung und Erforschung Afrika's. Leipzig 1876, p. 205.

***) V cestopisném díle „Der Orient“ (Meyerova bibliotéka) 1882 dočítáme se na str. 214, že menažerie té zahrady zachází.

Začátky a rozvoj dramatického básnictví českého.

Stručný nástin
od
Frant. Bačkovského.

(Pokračování.)

Vedle Štěpánka dodal trvalé posily českému básnictví dramatickému František Turinský (* 1796, † 1852) r. 1821, kdy vyšla tiskem cennější všech předešlých báseň dramatická, původní truchlohra Turinského „Angelina“; po druhé vydána r. 1840. Báseň tato, ačkoli nebyla látkou svojí nová ani dějem svým valně dramatická, vzbudila všeobecnou pozornost, jsouc v letech dvacátých vedle Polákovy „Vznešenosti přírody“ nejstkvělejším zjevem v tehdejším básnickém písemnictví českém. Pozoruhodným dílem na svou dobu jest i Turinského truchlohra „Virginie“, vydaná r. 1841 a dramatická báseň „Pražané roku 1648“, vydaná r. 1848 s proslovem ke vlasti. *) Všechna tato tři dramata Turinského vynikají krásnou, ušlechtilou, byť i ne zcela správnou mluvou a vůbec pěknou formou i bojným vzletem básnickým. Avšak jsouce rázu více lyrického než opravdově dramatického hodí se spíše čísti nežli na divadle provozovati; jsou dramaty knihovými. Turinský pracoval ještě o jiných dramatech, mezi nimiž jest i „Záviš Vítkovec“, ale nedokončil jich.

Platněji nežli Turinský posloužil českému básnictví dramatickému Josef Kajetán Tyl (* 1808, † 1856). Stal se již jakožto chlapec, zpívaje ve sboru zpěvoher, které tehda v rodišti jeho, Kutné Hoře, provozovala kočující společnost divadelní, náruživým milovníkem divadla tak, že mu zůstalo na vždy zaměstnáním nejmilejším; sloužil mu jako spisovatel, jako režisér, jako dramaturg i jako herec. Obohacoval repertoir český kusy původními, přeloženými i volně vzdělanými, ačkoli jeho kusy divadelní jsou z největší části nejslabší z jeho prací písemnických, a nebylo mu dopřáno napsati ani jediného dramata, které by mu bylo zjednalo takovou oslavu do budoucna jako jeho novelly. Dramata jeho jsou namnoze obrazy ze života obecného, zpracované na rychlo, často pouhé scény vedle sebe postavené a nějakou myšlénkou spojené. Hlubokého dramatického proudu látky jeho někdy nebyly ani schopny; jsouce určeny denní potřebě spokojovaly se též okamžitým úspěchem, a úspěch ten mívaly skoro vesměs, vynikajíce živostí a bohatostí scén i dojemnými výjevy a bavíce tedy dostatečně, k čemuž ovšem nemálo přispívalo to, že Tyl přihlížel k dějinám vlasteneckým anebo výjevům ze života obecného, kteroužto vlastností později také Klicpera stal se oblíbeným. I Tylova znalosť úprav divadelních kusům jeho velice prospívala. Že dramatické práce Tylovy jeví chvat, nedůkladnosť, šablonovitosť, ačkoli Tyl byl básníkem značně nadaným, tím není vinen on, tím jsou vinny neblahé okolnosti. V nepříznivém běhu života, v jakém Tyl

* Nejnověji (r. 1882) vyšla tato dramata mezi „Básnickými spisy Frant. Turinského“ v Národní bibliothéce.

žil, v horečném spěchu, v činnosti literární mnohonásobné, nebylo lze pomysliti ani na důkladné studie přípravné ani na řádné propracování ani na náležité pilování, a bez věcí těchto dramata prý nedaří se ani mistrům, nýbrž pouze geniům. Tyl „nejen že musil v úřadě dramaturga určitý počet her napsati a přeložiti, nýbrž psal mimo to i jiné, obyčejně k žádosti některého herce. Že při této přílišné, nucené produkci nebylo lze podávati věci jen dokonalé, leží na bíledni, zvláště, uvážíli se, jakým spůsobem někdy na Tyla naléháno. Kdysi dal ředitel Hoffmann malovati dekorace k německé frašce „Ďáblovy námluvy", a když se jí obecenstvo nabažilo, chtěl dekorací užiti také k českým hrám a nařídil dramaturgovi, aby napsal k dekoracím nový kus! Dobrák Tyl neodepřel a napsal frašku „Čert na zemi". K báchorce „Strakonický dudák" byly také nové dekorace a těch ředitel chtěl užiti zase na německém divadle i naléhal na Tyla, by mu oblíbeného Dudáka do němčiny přeložil. S těžkým srdcem Tyl dal se do té práce, ale přeloživ první dvě sceny nechal toho; neboť shledal, že v německém rouše pozbyl by Dudák své rázovitosti a ryzosti. Také nedopustil, aby mu někdo jiný Dudáka do němčiny přetlumočil. Rukou Tylovou psaný překlad prvých dvou scén z Dudáka podnes se zachoval. Voják Švanda Šavlička jmenuje se tam Sebelhieb, Švanda Veit, Kalafuna Kolofon". (Turnovský „O životě a působení J. K. Tyla" na stranách 254 a 255).

Avšak i slabší dramata Tylova dosud udržují se na jevišti a lepší jeho kusy budou ještě asi dlouho ozdobou repertoiru českého a vydatným pramenem příjmů. Čítáme celkem 27 původních, 15 volně spracovaných a přeložených asi 50 her, a to mnohdy s cizími jmény, takže veškery kusy divadelnl, o nichžto Tyl pracoval, ani sečísti není možno. Některé hry, jako jsou: „Strakonický dudák", „Bankrotář", „Paličova dcera", „Jiříkovo vidění", posud ve svém spůsobě nižádným dramatikem českým dostiženy nebyly; jiné, jako jsou „Jan Hus", „Slepý mládenec" a zvláště „Čestmír", ukazují, že Tyl by se byl vzmohl při pohodě poměrův i na krásu poesie, vyznačujíce se kromě jiných pěkných vlastností ušlechtilou mluvou a značnou technikou dramatickou. Kdyby Tyl byl nenapsal více dramat nežli těchto sedm, dojista by nebyl pokládán za dramatika nadání pouze prostředního. Truchlohra „Čestmír", uvedená na jeviště r. 1836, byla třetím Tylovým kusem původním; prvý svůj kus původní Tyl uvedl na jeviště r. 1832 s názvem „Výhoň Dub", kterýž obecenstvu dosti se líbil, za to však nelíbil se Tylovi samému tak, že jej vlastní rukou spálil; druhým jeho kusem původním, provozovaným poprvé roku 1834, byla fraška ze života pražského „Fidlovačka, aneb Žádný hněv a žádná rvačka" se zpěvy, z nichžto znárodněla hymna „Kde domov můj?"

Co se týče „Čestmíra", Josef Kr. Chmelenský napsal o něm v zevrubné úvaze o prvém jeho provozování v „České včele" mezi jiným toto: „Tato nejnovější práce našeho velmi plodného a pěknými schopnostmi nadaného básníka jest většího pozoru hodna, než abychom ji jen krátce odbyli . . . Nepamatuji se, aby naše publikum — ač toho dne jen prostředně shromážděné — kdy s takovou vroucností bylo poslouchalo, jako tenkrát . . . Hlavní ozdoby její jsou: čistá, pravidelná, cele dramatická mluva, živé jednání, ukončení každého dějství drama-

tickým effektem a bohatosť dějů... Celkem líbil se Čestmír tak velice, jak jsme posud se nedočkali, a podruhé, potřetí se bude ještě více líbiti, jestliže pan Tyl některé snadno změnitelné věci zjinačí a opraví. První dva pokusy jeho se nepovedly a pochybovalo se již o schopnosti jeho ke hrám dramatickým, dnešní kus mne z omylu k mé radosti vyvedl, a teď lze se nadíti, že naši dramatickou literaturu mnohými pěknými květinami ozdobí. Doslýcháme, že pan Tyl Čestmíra ve 14 dnech dohotovil; obětujž tedy tomuto dílu ještě druhých, třetích a čtvrtých čtrnácte dnův a oprav, jestliže co pravdivého v mém přátelském — ale toliko subjektivním — soudu nalezeno, po dobrém rozvážení mých srdečných a upřímných slov. Považuj pan Tyl Čestmíra toliko za důkaz své dramatické schopnosti, a podej nám jej jako svůj první nejpodařenější pokus ve své bibliothéce dramatické..." V dotčené bibliothéce, sbírce divadelních her původních i přeložených, kterou Tyl v letech 1837—1841 s názvem „Česká Thalie" vydával, „Čestmír" byl skutečně otištěn, a to ve svazku druhém.

Podobně neobyčejného úspěchu Tyl dočinil se svojí dramatickou básní „Jan Hus", která byla hrána poprvé r. 1848. O prvém provozování píše Josef Ladislav Turnovský ve svém spise „O životě a působení Josefa Kajetána Tyla" na str. 170: „Obecenstvo bylo krásnou dikcí a úchvatnými výjevy historického děje napořád k nadšení unášeno a bouřlivá pochvala rozléhala se nejen v divadle, nýbrž i na ulici, kde zástupové lidu, kteří do divadla dostati se nemohli, dávali se po každém aktu o průběhu děje zpravovati „Sláva spisovateli! Sláva památce Husově!" bylo provoláváno, a když opona shrnula se naposled, nechtělo provolávání konec míti. Policie ještě mezi představením dávala pilně zprávy o výjevech na jevišti i mimo jeviště. A brzy po té došel z Vídně zákaz k dalšímu provozování Husa, a spisovatel byl od té doby v patrné nemilosti u vlády i v kruzích klerikálních." Tiskem vyšel roku 1849, avšak i kniha tato byla v brzce zapověděna.

Romantická činohra „Slepý mládenec" byla provozována poprvé r. 1836. Líbila se velice a byla potom často hrána, jsouc záhy také do němčiny přeložena. Ušlechtilá, vzletná mluva i tklivý obsah té hry dojímá podnes obecenstvo velmi, majíc za látku mravní základ pověsti o slepém mládenci, který Karlu IV. záhubu a povznesení vlasti prorokoval. Tiskem vyšla r. 1847.

Z ostatních původních dramat Tylových jsou zdařilejší tato: „Paní Marjanka, matka pluku", činohra; „Pražský flamendr", obraz ze života měšťanského, a „Lesní panna", konzelná hra se zpěvy.

Hlavně však Tyl posloužil českému básnictví dramatickému tím, že zařídil r. 1835 pomocí několika obětovných přátel na svůj vlastní vrub samostatné české divadlo v Praze na Malé straně v domě Kajetánském; bylo to po roce 1834, kterého, jak shora bylo podotčeno, vzešel nepříznivý obrat ve příčině her českých na divadle stavovském. Na tomto divadle Tylově hráno v letech 1835—1837 osmnáctkráte veřejně, repertoir byl vybraný, a zdar těchto her před obecenstvem, skládajícím se výhradně ze tříd vzdělanějších, v brzce vzbudil žárlivost divadla stavovského, takže r. 1837 bylo zakázáno hry v domě Kajetánském provozovati, a česky hráno bylo zase toliko na divadle stavovském.

Teprve roku 1842 ředitel divadla stavovského J. A. Stöger zřídil ze spekulace peněžní zvláštní divadlo české ve svém domě v Růžové ulici a povolal Tyla za jeho režiséra. Po dvě leta, co bylo hráno v Růžové ulici, Tyl byl při divadle tom jakožto herec i pořadatel činným k nemalému jeho prospěchu. Avšak z rozličných příčin již r. 1844 hry české z divadla tohoto vyhostěny a hráno opětně na divadle stavovském. Později sice na čas ještě jednou české hry z divadla stavovského byly přeneseny do Růžové ulice, ale r. 1846 divadlo to na dobro zavřeno a r. 1847 proměněno v půjčovnu a zastavárnu, která tam jest posud.

Téhož r. 1846 uvázal se v ředitelství divadla stavovského Jan Hoffmann, jenž angažoval Tyla za českého dramaturga, ve kterémž úřadě bylo jeho povinností přehlížeti a opravovati všecka dramata k českým představením určená a mimo to každý rok šest dramat do češtiny přeložiti a napsati dvě původní v jazyce českém. Přičiněním pak Tylovým Hoffmann zřídil r. 1849 prvou arénu ve Pštrosce, kterou bylo zatím vyhověno přání českého obecenstva, by hry české byly dávány častěji. Hry zahájeny byly Tylovou báchorkou „Jiříkovo vidění“, poprvé tu dávanou, která tak se líbila, že ještě téhož roku byla provozována osmkráte.

Blahodárná však tato činnosť Tylova trvala pouze do r. 1851. „Toho roku Tyl jsa stisněn nešvarnými poměry literárními a dobře pamětliv všeho, co za své poctivé, ke zvelebení divadla a literatury směřující snahy zakusil, opustil nevděčnou Prahu, kde z četných přátel nikdo se ho neujal, nikdo pomocné ruky mu nepodal. Převzal nájemní smlouvou řízení divadelní společnosti Kulasovy, do té doby německé a . . . vydal se na nejistou pouť divadelní po venkově“ (Turnovského „O životě a působení J. K. Tyla“ na str. 183 a 184). „I putoval potom od města k městu s rodinou svojí, i hráno a zpíváno — a i tomu dítěti bylo hráti a žebroniti o to sousto chleba, kterého vlasť z milosti poskytovala; putoval Tyl od města k městu, hrál vesele a smutně až do smrti, na smrť jsa smuten sám . . .“ (Sojkovo „Naši mužové“ na str. 360). Než přece „zastihnul-li jej osud někdy přílišně krutě a postesknul-li si ústy nebo pérem, stesk jeho býval podoben tomuto, jejž kdysi ve krušné chvíli napsal: Hůře nežli nádenníku souzeno jest do únavy českému spisovateli pro skývu chleba. Avšak kdybych se ještě jednou narodil a měl si voliti stav svůj, stal bych se věru přece jen — českým spisovatelem.“ (El. Krásnohorská v „Osvětě“, roč. 1878, na str. 86). — — —

Prvý, kdo zcela samostatně jal se pracovati na českém poli dramatickém nepřeloživ dramata ani jediného, nýbrž vesměs toliko původní napsav, byl Václav Kliment Kliepera, (* 1792, † 1859), kterého právem možno zváti otcem novověké naší Thalie.*) Nadán jsa plodným a bujným výmyslem jakož i důvtipným, bujarým a čilým duchem a jsa vůbec povahy jadrné, prokázal své nadání ve všech spůsobech dramatického básnictví s úspěchem velikým vynikaje původností i snadností vynalezení a vyvedení, bodrou a živou obrazností i zručnou obratností, ačkoli některým jeho dramatům jest na ujmu, že neuměl pojímati

*) Fr. L. Čelakovský nazývá jej ve svých dopisech českým Shakespearem.

náležitě v uzdu svoji tvořivosť a že pracoval velmi rychle. Tím, že bral látky z dějin domácích a ze života lidu našeho a že vůbec hleděl přispůsobiti se ke směru prostonárodnímu a vlasteneckému, dramata jeho vábila a poutala a stala se obecně oblíbena, tak že skoro všecka stále ještě udržuji se na divadle. Jeví sice dramata jeho účinek vlivů cizích, a to vedle německého zvláště vliv básnictví anglického (Shakespearova), ale to jest jim spíše na prospěch, nežli na škodu; dopracovaloť se vůbec veškero básnictví české žádoucí samostatnosti účinkem vlivů cizích. —

„Klicpera jakožto dramatik vynikl daleko nad svoje současníky, ano, považíme-li poměry, za jakých pracoval (totiž bez divadla, bez obecenstva, bez herců), jesti to skutečným zázrakem, co vyvedl. Při bohatém nadání svém byl zároveň tak plodným, že jeho literatura jest již sama v sobě kusem literatury.“ Tak vyjádřil se o Klicperovi roku 1872 Vítězslav Hálek.

Celkem napsal a vydal od roku 1820, kdy prvá jeho dramata vyšla — byla to činohra „Božena“ zbásněná dle ballady Šafaříkovy, „Lhář a jeho rod“ a prvý svazek jeho „Divadla“, obsahující veselohru „Dobré jitro“, frašku „Divotvorný klobouk“ a dramatickou bajku „Blaník“ — bezmála 50 původních dramat. Nad jiné vyniká truchlohra „Soběslav, selský kníže“. Z veseloher nejoblíbenější jsou „Divotvorný klobouk“, „Rohovín čtverrohý“, v které nevystupuje žádná osoba ženská, „Lhář a jeho rod“, „Veselohra na mostě“; všechny — jakož i kusy „Dvojčata“, „Valdek“, „Brněnské kolo“ a „Sen“ — do němčiny jsou přeloženy; do frančiny přeložen jest „Svatoslav, poslední Svatoplukovec“, kteroužto truchlohru Klicpera schválně sepsal pro Jungmannovu „Slovesnosť“. I fraška „Žižkův meč“, veselohra „Dobré jitro“ a činohry „Loketský zvon“ a „Uhlířka“ chvalné zmínky zasluhují.

Klicpera položil českému dramatu základ hlavní a pevný. Jaké měl nadání, ukazuje truchlohra „Soběslav“, držící se veskrze na důstojné básnické výši a mající trvalou cenu básnickou, kteroužto truchlohru napsal r. 1825 a vydal r. 1826; podruhé vyšla r. 1862 v prvém díle „Spisů Václ. Klim. Klicpery“, jsouc znova spracována. Přepracoval ji totiž r. 1858, kdy dáváno bylo prvé divadelní představení na divadle pražském za ředitele Fr. Thomea, starého přítele a žáka Klicperova, a ku představení tomu zvolen „Soběslav“.

Pohříchu však, čím dále činnost Klicperovu chronologicky stopujeme, tím zřejměji vidíme, jak mu básnického vzletu ubývá a jak ve zvláštní, pouze sobě vlastní manýru upadá, takže žádný z jeho kusů pozdějších nemůže vyrovnati se v jarosti starším jeho pracím dramatickým. Mimo to jeho povolání vzdalovalo jej střediště literárního a řádně zřízeného divadla (bylť od r. 1819 až do r. 1846 professorem při gymnasiu královéhradeckém), což asi bylo také příčinou mnohé vady jeho her, jako jmenovitě zdlouhavosti některých veseloher, které jinak dařily se mu daleko lépe nežli ty podivné hry rytířské, v nichž liboval si ještě též on po příkladě svých předchůdců, kterýchžto společnou vlastností byla záliba ve chmurné, strašidelné romantice německé.

Štěpánek, Turinský, Tyl a zvláště Klicpera jsou jména, která založila naše básnictví dramatické. Vedle těchto nejpřednějších vzděla-

vatelů českého básnictví dramatického před rokem 1860 zdárně působili k jeho prospěchu mnozí jiní, z nichž uvedeni buďte tito:

Václav Alois Svoboda Navarovský (*1791 † 1849) napsal vlasteneckou směšnohru dějepisnou „Karel Skreta, malíř“, tištěnou r. 1841 a dávanou jakožto prvé představení v divadle v Růžové ulici, o němžto shora bylo promluveno. Základem práce své učinil známou anekdotu ze života našeho malíře Karla Skrety, dle které jeden šlechtic domácí, pohaněv obraz Skretou v Praze po způsobě A. Caracciho malovaný, později týž obraz ve Florencii za drahý peníz koupil, pokládaje jej za původní dílo Caracciho. Svoboda obíral se totiž od mladosti své kromě studií jazyků klassických velmi pilně také dějinami domácích umění výtvarných a hudebních, čítaje a vyhledávaje s nemalou zálibou vše, co vztahovalo se k životopisům našich skladatelův a umělců, při čemž hlavně zajímala jej díla našich Skretů, Rainerů, Brandlů, Prokovův a j. Jakož pak spisovatelé francouzští a němečtí toho času volili zhusta ke svým pracím dramatickým látky ze života proslulých básníků, herců, malířů, sochařův a jiných umělců, zvolil i on ke svému prvému dílu dramatickému příběh ze života našeho nejvzácnějšího malíře, vzdělav je v rýmovaných verších alexandrinských a připsav je Josefu Jungmannovi. Mimo to sepsal český a německý text k opeře „Drahomíra“ a přeložil texty k operám „Montekové a Kapuleti“, „Norma“ a j. Jal se také spisovati truchlohru „Eližběta, poslední z rodiny Smiřických“, ale nedokončil ji.

Pavel Josef Šafařík (*1795, † 1861) přeložil volně Schillerovu smutnohru „Marii Stuartku“, která vydána byla tiskem r. 1831 a Aristofanovu komedii „Oblaky“, z nížto zlomky otištěny byly v Časopise musejním r. 1830 a 1831. Obě dramata tato přeložil již za svého pobytu v Jeně v letech 1815 až 1817, zabývaje se tu studiem staroklassického a četbou německého písemnictví.

Karel Simeon Macháček (*1799, † 1846) sepsal rýmovanou veselohru „Ženichové“, která provozována byvši poprvé r. 1825, líbila se velice a delší dobu byla pokládána za nejlepší veselohru českou a posud bývá hrána; tiskem vyšla r. 1826 a 1841. Jsa povzbuzen skvělým úspěchem této prvé původní své práce, vydal r. 1837 truchlohru „Záviš“ a r. 1846 s názvem „Nové divadelní hry“ tři dramata, smutnohru „Bulhar“, veselohru „Půjčka za oplátku“ a podruhé truchlohru „Záviš“, z nichžto tato jest nejzdařilejší. Mimo to jest od něho překlad tří truchloher, Goethovy „Iphigenie v Taurii“, tištěné r. 1822; Raupachovy „Nevolníci aneb Isidor a Olga“, tištěné r. 1834, a Schillerovy „Panny orleanské“, tištěné roku 1838. Jeho přičiněním uvedena byla r. 1823 na pražské divadlo též opera česká a provozována nejprve „Rodina švýcarská“, od něho samého z němčiny k pobídce Jungmannově veršem časoměrným přeložená a tiskem vydaná r. 1828. Mimo to přeložil z němčiny ještě jiná libretta, a to: „Lazebník sevillský“ (tišt. 1823), „Vodař“ (1824), „Don Juan, prostopášník potrestaný“ (tišt. 1825; táž opera přeložena byla již od J. N. Štěpánka), „Othello, mouřenín benátský“ (1827) a j. O rozkvětu opery tehdejší zmínka byla shora; žel, že předtucha Chmelenského, pronešená, když ředitelem divadla stavovského stal se Stöger, zcela se vyplnila!

František Ladislav Čelakovský (* 1799, † 1852) přeložil Goethovu hru „Márinka", mající v originále název „Die Geschwister"; tištěna byla r. 1827 a nejnověji v Národní bibliothéce ve třetím svazku spisů Čelakovského.

Jos. Krasoslav Chmelenský (* 1800, † 1839) sepsal dramatickou báseň „Láska Čechova", otištěnou v prvém svazku jeho spisů v Národní bibliothéce, pak teksty k operám, vynikající libozvučností a zpěvností, a to původní: „Dráteník" (tištěn r. 1826), „Oldřich a Božena" (1828) a „Libušin sňatek" (1832) a přeložené z němčiny: „Kouzelná flétna" (tiskem 1825) „Josef a bratří jeho" (tiskem 1863), „Pomsta aneb Hrad loupežnický v Sardinii" (1832), z franštiny: „Sníh" (1827) a „Oční lékař" (1833). Mimo to získal si o divadlo české veliké zásluhy duchaplnými úvahami o dramatech provozovaných, které psal hlavně do „České včely".

Karel Vinařický (* 1803, † 1869) napsal truchloru „Jan Slepý" (Lucemburský), tištěnou r. 1847, kterou vydal s pseudonymem „K. V. Slanský"; nejnověji jest otištěna ve druhém svazku jeho „Sebraných spisů veršem i prosou" v Národní bibliothéce.

Jan Erazim Vocel (* 1803, † 1871) napsal za svého mládí a vydal tiskem r. 1825 truchlohru „Harfa".

Jan Pravoslav Koubek (* 1805, † 1854) vzdělal dle polského Alex. hraběte Fredra veselohru „Nevlídníci a básník", otištěnou v díle IV. jeho spisů, vydaných v letech 1857—59.

Jan Vlček, jenž psal se také Vlčkovský, (* 1805, † 1879) napsal truchlohru „Jeftovna, aneb Slib vévody" a frašky „Všezvěd, aneb Povodeň pražská roku 1845" a „Bílá paní, aneb Sladká kaše"; všechna tato dramata vydána tiskem r. 1845.

Josef Jaroslav Langer (* 1806, † 1846) napsal činohru „Márinka Záleská", jejížto konec však se ztratil; zbytek jest otištěn ve 2. svazku jeho spisů, vydaných r. 1861.

Václav Jaromír Picek (* 1812, † 1869) napsal dvě činohry „Vilém z Rožmberka" a „Král Vratislav na Moravě"; prvá byla tištěna r. 1840, druhá posud tiskem nevyšla.

To jsou celkem asi nejúčinnější básníci dramatičtí, kteří vzdělali a vychovali obecenstvo českému divadlu a položili české dramatické literatuře základy, na nichž stojíce dědicové jejich mohli zušlechtiti plody své co do provedení i co do slohu, mohli přichýliti se k rozmanitým látkám novým a spracovávati idee moderní.

Lepší časy, které zdály se kynouti divadlu českému kolem let padesátých, daly vznik i podniku, který posud trvá, osvědčiv nezmařitelnou sílu životní, totiž „Divadelní bibliothéce", sbírce původních i přeložených dramat, jižto Jaroslav Pospíšil r. 1852 vydávati se jal a v níž až do našich dnův uložena valná část českého repertoiru divadelního.

A tak utěšeněji a utěšeněji prospívalo české básnictví dramatické. Avšak nemajíc stálého jeviště, z milosti jsouc trpěno a hned zase vyháněno, trpíc nepřízní doby a úsilím nepřátel i nesvorností samých vlastenců: české básnictví dramatické dlouho nemohlo rozvinouti se řádně, i trvala doba jeho zápasu až do let šedesátých, kdy konečně

zřízeno bylo v Praze zatímní královské české zemské divadlo se stálým personálem.

Doba od r. 1771 do let šedesátých byla dobou vzniku a počátečného rozvoje českého básnictví dramatického.

Ovocem této doby jest jakýsi stupeň dokonalosti mluvy dramatické, úprava scén a výstupů jakož i průprava, které dostalo se některým látkám ze života, látkám z dějin a báchorkám národním. Komposice však, stavba přesného dramata, umělecká motivace jak truchloher tak veseloher i básnické líčení povah bylo zůstaveno skoro vesměs toliko v zárodku.

Počátečný rozvoj básnictví dramatického v písemnictví českém doby nové končí se Ferdinandem Břetislavem Mikovcem (* 1826, † 1862), který mocně přispěl k utěšenému rozvoji českého básnictví dramatického. Netoliko že byl po několik roků stálým referentem „Bohemie“ o divadle pražském, na které po jistý čas měl značný účinek, nýbrž i sám jako básník dramatický znamenitého úspěchu dosáhl svými truchlohrami „Záhuba rodu Přemyslovského“ (tištěna r. 1851) a „Dimitr Ivanovič“ (tištěna r. 1856). Šťastný úspěch truchlohry „Dimitr Ivanovič“, která dosti značně vyniká nad ostatní původní dramata česká své doby, jest ovšem přičísti poněkud tomu, že Mikovec básnil ji dle plánu a komposice již hotové, ba uživ i scén již hotových, obrav si totiž za podklad své práce Schillerův zlomek velikolepého dramata „Demetrius“. „Záhuba rodu Přemyslovského“ jest sice psána jako „Dimitr Ivanovič“ s nevšední znalostí divadla, ku psychologické však vyhloubenosti přihlíženo jest v tomto dramatě mnohem méně nežli v onom. Ale za to básník effektův a bohatosti scén v obou dramatech dovedl užiti mistrovsky, a také mluva jejich jest vznešená, dialog živý, děj postupuje rychle a rozvinuje se zajímavě, dramatické provedení jest dojímavé a účinné. Jiné drama Mikovcovo „Bitva bělohorská“ dohotovené v rukopise nebylo dosud provozováno.

A jako Mikovcem končí se doba počátečného rozvoje novověkého českého dramata, tak přechod z ní do doby následující činí Josef Jiří Kolár (* 1812). Činnosť jeho počíná se již za časů Tylových a sahá až po dny naše. Věnovav se s obzvláštní horlivostí umění hereckému a vystoupiv poprvé r. 1837 veřejně na divadle stavovském účinkoval od těch dob téměř nepřetržitě ve hrách českých a když české divadlo stalo se samostatným, stal se jeho členem a později režisérem, jsa z předních okras jeho; nyní žije na odpočinku v Praze.

Chtě obohatiti český repertoir dramaty lepšími jal se dílem překládati, dílem původně psáti kusy divadelní. Jakožto překladatel dovedl úplně vniknouti v ducha originálu, ba obsáhlá vzdělanost Kolárova činí jeho překlady klassických her blíženci originálu, což jest říci zejména o Göthově „Faustu“, kterého vydal v českém překladu roku 1864. Právem lze Kolára nazvati nejpřednějším tlumočníkem cizích tragiků v písemnictví našem. Jako původní spisovatel vyznačuje se zvláštní fantastičností, opravdu jemu vlastní, možno říci „Kolárovskou“, ve které nezřídka prosvítají blesky geniálnosti. Jsa výkonným umělcem dramatickým, a to velmi znamenitým, nabyl technické zručnosti, která

původním dramatům jeho, psaným řečí vzletuplnou, co do scén a effektův velice prospěla.

Z původních jeho dramat hlavně prosluly tyto truchlohry: „Žižkova smrt“, kteréž udělen byl akcesit ceny od stavovského výboru vypsané a která byvši poprvé roku 1850 na stavovském divadle provozována a r. 1851 tiskem vydána, byla po svém vyjití konfiskována, „Monika“, která byla tištěna již r. 1847, a „Magelona“, která vyšla v Pospíšilově „Divadelní bibliothéce“ r. 1853 a jest i do ruštiny přeložena. Mimo to jest uvésti truchlohru „Pražský žid“ a veselohry „Mravenci“, „Tři faraoni“ a „Dejte mi čamaru.“ *)

Z překladů Kolárových vynikají truchlohra Göthova „Faust“, o které již byla zmínka, Schillerovi „Loupežníci“ a dramata Shakespearova, o nichžto řeč bude níže. Mimo to přeložil Schillerova „Valdštýna“ (všecka tři oddělení), Göthovu truchlohru „Egmont“ a „Götz z Berlichingu“ a do Pospíšilovy „Divadelní bibliothéky“ z francouzského veselohru „Brute, pusť Caesara“, z němčiny činohru „Debora“, dle Schillera truchlohru „Úklady a láska“ a j.

Mikovcem a Kolárem dramatické básnictví české značně bylo zdokonaleno, prospěvši v živém jadrném slohu, v úpravě divadelní a tudy také v účinném dramatickém provedení.

Uvolněný pak r. 1860 život národní a politický, působě utěšenou měrou ve všeobecný a všestranný rozvoj české národnosti, rozproudil i ve všech oborech českého písemnictví značně čilejší ruch proti době předešlé, zvláště proti právě předcházejícímu desítiletí, které svojí politickou tísní nijak nebylo českému písemnictví příznivo. Vzmáhající se písemnictví vůbec ovšem vydatně přispělo zvelebiti také básnictví dramatické, které spisovatelé po roce 1860 usilovali zdokonaliti víc a více, což dařilo se tomu v jedné příčině, onomu v jiné. Pomáhaly jim v tom i jiné události, z nichžto buďte připomenuty na místě prvém překlady výtečných dramat cizojazyčných, jmenovitě dramat Shakespearových.

(Dokončení.)

*) V nejnovějším čase k otevření Národního divadla Kolár napsal historické drama „Smiřičtí“, které byvši provozováno poprvé r. 1881 vyšlo tiskem v „Lumíru“, roč. 1882. Děj dramata toho spadá v nejtragičtější padesátiletí české minulosti, v dobu počínající se králem Rudolfem II. a končící se králem Ferdinandem II., v niž i jeho „Monika“, „Magelona“ a „Pražský žid“ spadají; libuje si Kolár v té době patrně nejvíce. Letos uvedl na jeviště drama „Primator“, které také již i tiskem vyšlo.

Kus jižní Moravy.

Líčí

Jan Herben.

IV.

Kde se zachovalo tolik starosvětského v povaze lidu jako na Podluží, tam panuje arci posud i starodávný národní kroj. A jest nejisto, který cestovatele více zajímá, zdali všední či sváteční kroj podlužácký. Sváteční pro svou malebnost, krásu a vkusnost, všední pro svůj archaistický ráz, pro svou prostotu a jednoduchost.

Všední šaty u muže v letě záležejí ze tří kusů: ze širokých plátěných nohavic, z volné krátké košile, která se nosí přes gatě a jejíž rukávy jsou otevřeny u rukou, takže při práci ruka je nespoutána, a ze širúcha, malého to kulatého kloboučku se střechou schlípenou, ozdobeného třemi čtyřmi červenobílými housenkami. Celý skoro oblek zhotoví žena. Slovenky se pořád ještě zabývají plátnem, kdežto Hanačky nic. Odtud také na Hanácích vymizely přástky, a děti sotva kolovrat znají. Zajímavo při gatích a košili je to, že na nich není knoflíku. Košile zapne se u krku na levé straně velikým špendlíkem, gatě upevní se k pasu řemenem, který se několikrát o pás otočí. Je-li někde potřebí knoflíku, nahradí jej dřevěný roubík. Tak Slovák i spí. A když ráno vstane, řekne prý ženě tuze zkrátka: „Malženko, podaj mi širúch, nech sa obleču.“

Při práci vždycky je bos. Od toho výjimky nečiní ani výbor obecní, který se schází na radu „bosky“. Ale kroku za dědinu Slovák neučiní bez haliny a bez kožené kabelky, kterou si zavěsí přes pravé rameno. Může být parno jako v peci, bez haliny Slovák do ciziny nejde. V kabelce pak má křivák, tabák, fajku, kus chleba a peníze. Jinak mívá křivák na opasku za provázek připevněný. Jeden Slovák z dědiny Josefova u Hodonína, tak se o něm povídá, zašel si jednou k císaři pánu do Vídně prosit, aby mu pustili syna z vojny. Nežli vešel do audienční síně, komorník na něho: aby kabelu odložil. Slovák, že neodloží.

Komorník vysvětloval, že ho jinak nevpustí.

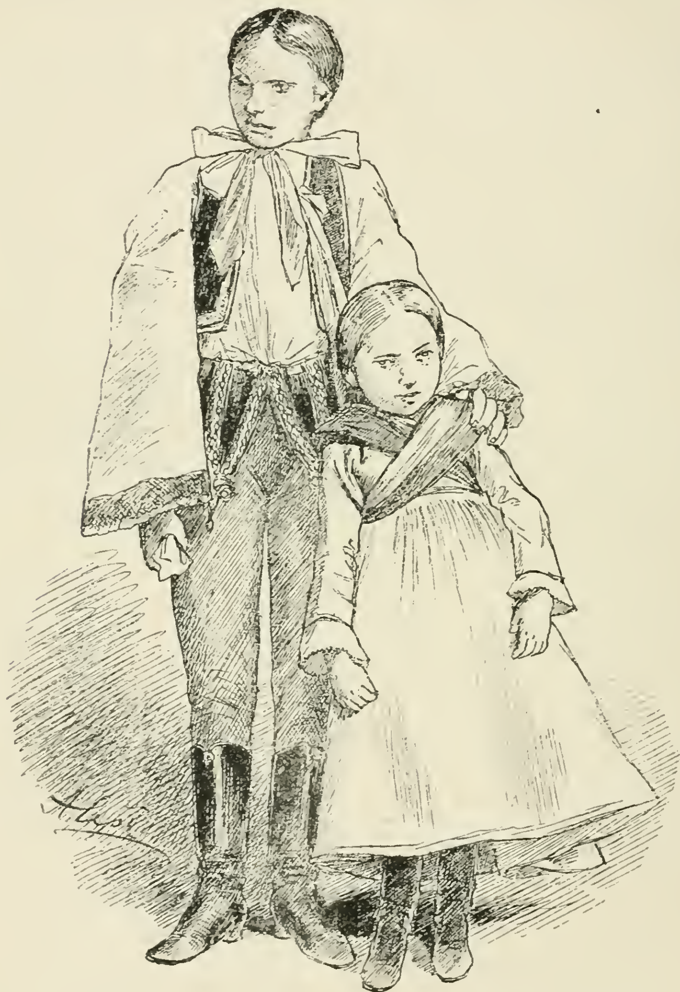
Slovák neohlížeje se na přítomné, udal komorníkovi příčinu: „Mám v ní tři rýnské, aby mně jich tady nekdo vyfúkeu?“

Císař pán prý, slyše hádku, dal si věc vysvětliti a Slovák s kabelkou směl „aji k císaři pánu.“

Je-li chladněji, pak Slovák na košelu obleče barchanový lajbl, bohatší člověk lajbl z modrého sukna, dokola i u kapec (kapca se slovensky říká) červeně lemovaný. Přeložení na prsou jest červené a vyšívané bez dírek, jaké jsme viděli u Hanáků, ale taktéž na pravé i na levé straně s řadou cínových bombíků nebo gombíků, jichž po čtyřech také přišito při kapcách.

V zimě se na tomto kroji nezmění nic. Jen klobouk nahradí se astrakánkou a k halené přibude krátký kožuch s beránky. Kultus ko-

žuchů začíná u Slováků hned při školácích, kdežto na Hanácku kožuch dostane teprve výrostek nebo pacholek. Kožuchy slovenské jsou buď dubeňáky (dle barvy duběnek) s vyšívanými květinami na zádech, buď buchtičkové, to jest bílé s černou barančinou u krku a rukou a s černobílou kožešinovou lemůvkou do kola. Té lemůvce se říká buchtičky.

Hoch s děvčátkem z Lanžhota. Kreslil Mik. Aleš.

Slovenky mají svůdně kratičké sukénky po kolena a nosí jich ve všední den i ve svátek jen dvě tři, kdežto Hanačky do desíti. Ve všední den starší ženy nosí hrubý rubáč a jemnější rukávec a na hlavě šátek na kuklu. To je celá jich toileta, nemnoho tedy bohatší od mužů. Svobodná děvčata někdy oblékají také kordulu, která svým střihem

nezahaluje vnady kyprých děvčat slováckých. Avšak rukávce jsou přísně až po krk zapjaty.

Zdá se, že novým přírůstkem toiletním u Slováků vůbec je zástěra. Je-li Slovák, Podlužák i Horňák, oděn halinou nebo kožichem, je vždy také opásán modrou zástěrou, ve dni sváteční květovanou. Tuto zástěru počínají nosit i malí chlapci a školáci. Účel její jest: při polní práci chrániti gatě.

O svátečním kroji poslyšme poutavý popis prof. Bartoše, jenž mezi Podlužáky delší dobu ztrávil a měv příležitost poznati všecky kroje moravské, takto velmi pochvalně se o podlužském vyslovil: „Ze všech kmenů moravských jediní Slováci valnou většinou zachovali svůj starodávný národní kroj ve všech částech přesný a neporušený. Ano i nynější změny, jež móda s sebou přináší, pořizují se buď dle vzoru sousedních Charvátů rakouských, aneb upravují se přiměřeně a lahodně k dosavadnímu kroji národnímu. Tak slavnostní červené nohavice, kteréž od Charvátů přijali nejprve Břeclavané, asi od 40 let nosí se též ve Tvrdonicích a v Nové vsi; něco později ujaly se v Hruškách a od pěti let vyskytují se už i v Bojanovicích."

Vůbec červené gatě stávají se modou, která se šíří od Podlužáků k Horňákům. Zvláště služebná chasa horňácká, jež sloužívá na Podluží, přinášívá ji do svých dědin.

Sváteční a slavnostní oblek jest velmi rozmanitý a malebný, rozdílný poněkud mužácký (ženatých mužů) a słobodňácký.

Słobodňák obleče si v neděli tenkou košelu s dlouhými, velmi širokými rukávy dole u pěstí otevřenými. Na rukávech při krajích, na ramenou a na krku (na obojku) košela je velmi pěkně vyšívána. Vyšívání „na obojku" dvou prstů zšíří v jedněch osadách na košelách słobodňáckých je červené, na mužáckých bílé, v jiných osadách bílé na obojích. U krku zavazuje se košela na dvě bílé, dlouhé stužky, jichž konce vlají volně dolů zároveň s cípy hedbávného černého šátku nákrčního.

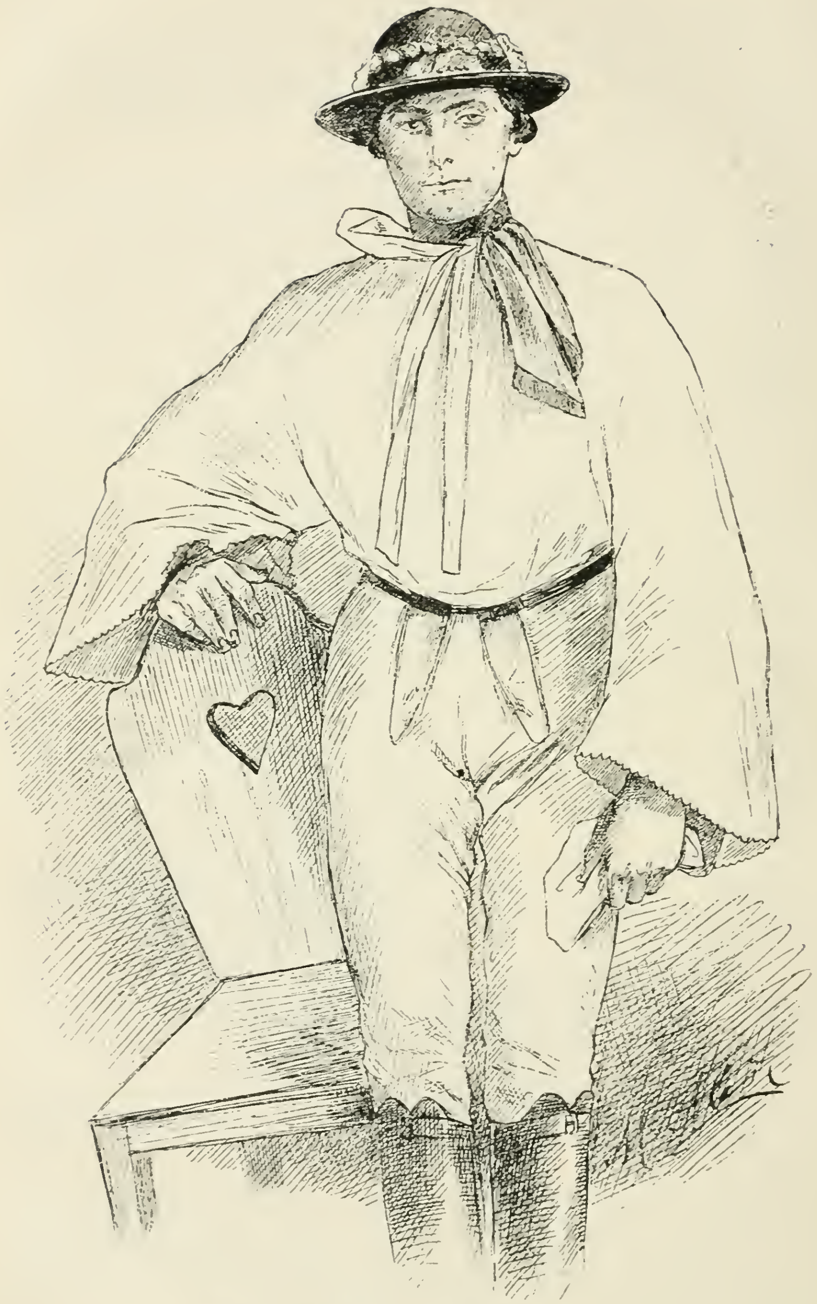
Na košeli słobodňák obleče červené úzké nohavice se širokým v předu i v zadu vyšíváním („cifrováním") barvy „světlé" (modré); podél nohavic z venčí přišita jest tolikéž světlá šňůra. Nohavice obuje v čižmy, s nichž visí červené hedbávné střapce až po nárt.

Na košelu obléká se kordulka na zádech vysoce od spodu vystřižená, jen asi do půl zad sahající. Té říkají „lajbl". Vzadu také jest uprostřed modrý nebo červený hedbáv, obšitý dokola zelenými pásy. Všecek pak lajbl ozdoben je vyšíváním zlatým, stříbrným a jiných barev.

Širúch kulatý ozdobí se pérem, pérkem, v letě z kvítí „zrostlého", v zimě z „dělaného". Jiný širúch — na svatbu a na hody — jmenuje se „guláč", je něco vyšší širúcha, beze střechy a jinak otočený húsenkami a krepinami.

Tak vyšňořen słobodňák podlužácký ubírá se do kostela, tak vyšňořen poutá zraky všech měšťáků, když si pyšno po Brně vykračuje.

Na svatbu a o větších slavnostech obleče si ještě červený „kabát" modře lemovaný a „čamarami" (šňůrami) obšitý jako uherský dolman. Na prsou se leskne na něm řada bombíkův.

Mužák z Nové vsi. Kreslil Mik. Aleš.

Mužáci nosí nohavice modré nebo černé, jako svobodní těsně přiléhavé. Na nich cifrování a na lajblíku též, ale vše prostší a jednodušší od svobodných.

Slavnostním oděvem mužákův i žen jest šuba, krátký kožíšek modrým suknem pošitý, s premováním, mužácká šuba se světlým, ženská s červeným. V šubu se obléká ženich, družba a svědek o svatbě, kmotr, když nese na křest, a nejbližší příbuzní a přátelé o pohřbu. Ženské šubě v některých osadách říkají mentlík.

Sváteční ženské šaty jsou tytéž co všední, jen že nádherně vyšívané a z drahé látky. Rukávy na rukávcích jsou skvostně vyšívané, dlouhé a velmi široké. Nad loktem zavážou se podvazadly a v buben „nažachořá“ (nadrchají). Na dvě tři sukně obleče se na vrch kanafaska nebo hedbávná, jež se přepáše fěrtúškem bílým, vyšívaným.

Na kordulku (lajbl) a kacabajku děvče vezme bílý „obojek“, toiletní předmět jinde kromě Slováků neznámý, vkusně vyšitý, téhož asi tvaru jako na halině cymbál. Je to ozdoba plecí. Šátek na hlavu, „rožky“, zavazuje se podobně jak u Hanaček. Vložena do šátku lepenka. Na vrchu vzadu rožky ozdobeny jsou růží spletenou z pantlí bílých, růžových a modrých. Tato růže jmenuje se „netopýr“. Jiný šátek prostě zavázaný je „kukla“.

Ženy nosí místo rožků „čepec“, rožkům podobný, ale mnohem větší, vzadu ve dva rohy pošiku stesnutý. Zajímavo je, že na smutek ženy nosí sukně bílé.

Obuví jsou děvčatům i ženám v zimě v letě čižmy, „kteráž obuv v krajině tak blátivé, jako jest Podluží a Slovácko vůbec, tak hned asi z mody nevyjde.“ Lanžhotská píseň jedna poučuje nás, co na Podluží patří ke kráse. Chválí děvčata lanžotská, že jsou — „jako jahoda —

ale ne všecky, enem nekeré,
keré majú očka černé, líčka červené.“

Chlapce lanžhotské píseň chválí zase, že jsou — „pacholci jako malina,

ale ne všecí, enem nekeří,
keří majú za klobúčkem pávové peří.“

Dívkám tedy stačí krása; šohajům však patří mužnost a síla, neboť bez toho nesměli by choditi „pod pérečkem.“

Jako při Hanácích tak i mezi příslušníky kroje slováckého jest neomylná pravda, ža dědina vedle dědiny v některé maličkosti se liší, které naše zraky ani nepostřehnou. Tím patrnější potom jsou rozdíly v kroji Horňákův a Podlužáků, jichž však celkem vyličovati nemíním, protože jsou dobře znatelny z obrázků, rázovitě Mik. Alešem provedených. Šohaji nosí šňůrované nohavice těsně přiléhavé s pestrým vyšíváním, ale ty jsou z modrého sukna. Řasnatá bílá košula pod krkem na smečku zavázána, černý šátek na suk zavázaný.

I tu Slovákovi oděvem nejdražším je — kožich.

Ženské nosí krátké sukničky, šátky na rožky zavázané, kožíšky, čižmy s holinkami hustě navrapenými a s vysokými podpatky, ale co dědina, to rozdíl v každé části oděvu, který našemu zraku daleko uniká.

Hleďte na tyto dvoje rukávce z Mutěnic a z Hovoran! Nevidíte nic. A přece Mutěňanka žárlí na Hovoranky, neboť domnívá se, že rukávce jejich jsou příčinou záliby chlapců:

„Chodili chlapci k nám,
že černé oči mám,
ale už nechoďá, choďá do Hovoran.
Choďá do Hovoran,
lubia Hovoranky,
že majú vyšité na rukávcách stánky."

Na rukávcách stánky vyšité mají ovšem i Mutěňanky, ale tu chce děvče říci, že jinak vyšité.

A jako se na Slovácku na zevnějšek zachoval ryzí, krásný a bohatý kroj, tak uvnitř i duch národní. Tu mnoho starobylých zvyků, zbytků někdejšího mythického názoru světového, neporušené domácí řeči, zajímavé národní písně, pověsti a jiné plody samorostlého ducha lidového. Pro psychologa, pro jazykozpytce, pro básníka i umělce pravé hody.

Obsah písní častěji smutný nežli veselý. Na Slovácku zrodilo se mnoho ballad, nejkrásnější čísla známých našich sbírek pocházejí z Podluží. Ráz písní je melancholický, i písniček nejrozpustilejších obsahem svým.

Tanec je vášní a ještě často nerozlučný se zpěvem. Písně slovácké rozdělují se na táhlé, do skoku a vrtěné.

Písně táhlé Slováci zpívají velmi zvolna, přihlédajíce méně k taktu, ale spíše k odstínům dynamickým. Písně do skoku nesou se přísně dvoučtvrtním taktem a mívají obyčejně jen po jedné nebo po dvou slohách. Večer při muzice šohaji skupí se k hudebníkům. První (stárek) postoupiv do předu zanotí píseň do skoku, cimbál, husle a píšťaly (klarinety) píseň pochytnou, ostatní chasa, přizvukujíc hudbě, tleská do taktu, a šohaj vyskakuje až do stropu. Děvčata stojí ve věnci kolem a pozorují, kdo výše skáče. Vrtěná je staronárodní tanec slovácký, který se nyní tancuje jen jako vložka mezi jinými tanci módními. — Vrtěná má tempo velmi rychlé a tanec podobá se poněkud čardáši.

Při vrtěné zase chlapci pozorují děvčata. Aspoň píseň napomíná:

„Vrť sa, dívča, vrť sa,
já sa budu dívat;
bude-li to pěkné,
budu k vám chodívat."

Ukázka z knihy*): Poesie italská nové doby.

Překlady

Jar. Vrchlického.

Giovanni Camerana.

Žaltář.

(Psalterium.)

Na gothickém pulpitu, kde chór stmělý,
tam starý žaltář leží v pergameně;
to věru zázrak skvělý,
to dílo mnicha z třináctého věku,
jenž nad ním celý tichý život seděl denně
a maloval jsa vzdálen světa jeku
třpytné initiály
kol plné svatých
a květů, oblaků a mnichů vírou vzňatých.
Ó jistě křídla spjali,
co tiše maloval ve světle ogiv ostrém,
nad hlavou jeho andělové
mu dýchajíce v duši
sny pokojné a božské vzněty nové.

Ó třináctého věku, bratře milý,
ó duchu, jenž jsi splál jak voskovice
kdys večer v šera chvíli;
Ó bratře, v den, v svůj hábit oblečený
a ruce spjaté, bledé z vosku líce,
když na katafalku byl's vystavený:
v ten den byl's jistě blahý,
neb ušel's bouřné době,
zřít nad svou knihou umírati v mdlobě
tak mnohou obět, ušel's tomu záhy
a neslyšel jsi divý
zvuk vády, ni zívání chrapot hlučný,
jenž svůj bas často mísil
ve žalmy, jež pěl bratrů tvých sbor tučný.

Spi klidně pod svým kamenem, ó snivý
ty bratře, ubohý, spi klidně!
Kdys Hebrej přijde křivý
a luňák umění jsa s duší mělkou,
kol, číhat bude slídně
na žaltář tvůj, tu jedinou a velkou
tu čistou lásku tvého žití,

*) dosud netištěné.

Pak podlý obchod uzavře a slepý,
a práce tvojí velkolepý
plod navždy se již musí rozloučiti
se stíny chóru, s malovaným oknem,
zkad mnohý svatý plá; prach tebe zastře.
Ó věčně spi a blaze
pod kamenem svým, tiše spi, ó bratře!

Mariannina Coffa-Caruso.

Psyché.

Dejte mi lyru! Chvěje se můj ret —
pro nové písně vzruch
já žiju! Krásnější jsem vstala ze svých běd,
můj zpěv jest láska a bůh!

Já sluji Psyché! Toto jmeno svaté
děj tvorstva tají v sobě,
v něm budoucnost se s minulostí mate,
se objímají obě.

Já sluji Psyché! Křídla mám, jsem děcko,
jsem matka, panna a jsem duch,
vlasť nemám ani kolébku a všecko,
nač věřím, je láska a bůh!

Jsem Psyché! Kdo mne chápe? Tvář má skrývá
se před sprostými hned
a v tajích ducha mého, jenž miluje, splývá
a žije celý svět.

Já v nejskrytějších nebes hluboku
jsem služný jejich druh,
ku lásce zrozena na ústech proroků,
mou písní je láska a bůh!

Já sluji Psyché! Prokletý dav tupý
mé divy nechápal a zhrdal mnou,
však lži a pomluvy co na mne kupí,
jsem jeho královnou!

Však hlasy davu svojí dumou zničím,
ty neraní můj sluch,
v zhrdání smutných já svůj oltář vztýčím,
jsem láska, na něm jest bůh!

Jsem Psyché, dávám děcku z matky ruky
vší péče sladké skvost
a dcera nebes hranice a muky
jsem zakusila dost.

Když svět byl dítě, každý zákon nový
rád v můj se řadil kruh,
já řekla Sokratu i Platonovi,
co láska je a bůh!

A umění a pokrok, vynálezy,
myšlenky vzruch, kdo ty jen lidstvu dal?
Já v davu slepých povstala a mezi
otroků davem žár myšlenky vzplál.

Já sluji Psyché, víra mi kol čela
svůj klade světlý pruh,
ač lidstvo, jehož dráha se teď ztměla,
neví, co láska je a bůh!

Řeč každou, každý cit a každou víru
jsem chtěla svojí mocí ušlechtit,
však božství při tom zachovati míru,
jen tvar a zjev ten vždy měl lepším být.

A vítěz, přemožena, mythus, božství zase
teď předmět smíchu a zas tuch,
ve stálé změně zvyků, v jiném hlase
vždy láska jen a bůh!

Dřív než zem byla, ku skrytému zdroji
jsem k pravdě cestu našla v nebe,
já nesmrtelné zřela ve smrtelných roji,
já v tvorstvu milovala sebe.

A země zákony mé nechápala
ni jmeno mé, ni význam, svět byl hluch
ku moci mé — zem ještě nepoznala,
že já jsem láska a bůh!

Bůh, Psyché, Láska! — V jednu harmonii
zde pravda, síla, život kane,
zde plameny tři mystické se svijí,
z nich ducha nová říše vstane!

Ó lidstvo! svojí minulosti školu
již spoutej v zapomnění kruh,
to dobro, o němž posud snilo's v bolu,
je Psyché, je láska, je bůh!

Pochybnost a naděje.

(Dubio e speranza.)

Máš rád mne? Mám to věřit? Či to klam?
Jak, odkud jen se zrodil ten cit? Značí
on pro mne budoucnost? Minulost zavřít stačí?
Je první to a jediný tvůj plam?

Ó zjev mi srdce své! Co chce? Kam kráčí?
Či myslíš, život přec že patří nám?
Chceš světlo svoje dopřáti mým tmám?
Chceš změnit osud, jenž se na mne mračí?

Máš rád mne? Pomni, nežádám již víc
než zbožňovat tě v slzách, svým tě zvát,
jen s tebou žiju, věřím. — Vše mi nic!

I slávy, ducha, štěstí chci se vzdát
i každé jiné touhy, jásajíc
od chvíle, když mi řekneš: Mám tě rád!

Domenico Gnoli.

Zima.

(Inverno.

Rci, zdali luhů vzpomínáš zářících?
Teď staré duby na srázných skaliskách
před sebou mraky pohánějíc
roztřásá vichřice dlouhá, těžká.

Ó krásní dnové! Kam jen ach zmizeli
tak v letu kvapném? V besídce zelené
když kynul stůl a hovor, verše
lehké a veselé šprýmy, písně?

A bílou hlavou stařena vrásčitá
jen třese v snění, polena vybírá
a pod krbem je zapaluje
o dávných, minulých časech bájíc.

Já hrabu zatím z popele kaštany
tak sladké, prázdním zlacené poháry
a myslím na tě a na verše
lehké a veselé, šprýmy, písně.

Nač zbouzíš mne?

(Perchè svegliarmi?)

Nač luzných snů mi roj vyháníš z hlavy,
ty drzé slunce jen?
Teď prchají jak holubů tlum do dálavy
od zřídla vyplašen.

O domu otcovském jsem snil ve sladkých snech;
druž dětí sobě v staré jizbě hrála,
co stará služka strmých po schodech
jdouc, našim hrám se smála.

Z papíru plachty naše loďka měla
a miska byla moře jí;
mhou bledá záře nad světem se chvěla
v snů sladkých závěji.

Za černým oknem zdálí čarupln
se profil dívčí tváře míhal,
mým srdcem zaduněl jak dech, jenž mořských vln
pláň modrou čeře zdvihal.

Já cítil vůni plnou sladkých, starých plesů,
má matka stála ve dveřích.
Ó žije! žije! běžím vstříc jí a se třesu,
ji líbám, jeden pláč a smích.

Nač zbudilo's mne? Roztál přelud v dým.
Ó navraťte se bez váhání,
ó holubičky! život sen je, vím,
však lépe jest ho sníti — v spaní.

Na staré vydání Petrarky.

(Per una vecchia edizione del Petrarca).

E più certezza averne fora il peggio.
Petrarca.

Ne, tebe nechci, nechci vyměniti
za nový klenot, který bílým krajem
a novým písmem svítí.

Zkad cítím z lisu čerstvé vůně vlání
a který láká, aby obracely
jej různé prsty paní.

Ne, proto tebe neodložím stranou,
můj starý Petrarco, jenž list i vazbu
máš vetchou, otrhanou.

Můj obdiv darmo nová krása budí
a láká oko; při ní fantasie
však váhá a se nudí.

Z ní v paměť mou ni vánek nezasáhá.
Však z žlutých listů exotickou vůni
šleš ty, má kniho drahá!

Tož vůni, Petrarco můj, starých zvěstí
jež proudem věků unášíc mne hravě,
magickým člunem jesti.

Co milujících očí v slzách lesklo
se nad starými listy tvými? Vzdechy
co ňader tady stesklo!

Co myšlenek se probouzelo v reji
v těch, kteří nyní zanedbáni v chrámech
kdes pod kameny spějí?

Ty poznámky a čáry na okraji,
ty skvrny tvoje, ty neznámé děje
mi rázem otvírají.

Snad kavalír tě dal kdys dámě svojí,
snad byla krásná, zlatovlasá, obraz
ve myšlenek svých roji

V tvých listech, kniho, hledala své touhy
a cítila v tom vesmírem se líti
dech vůně sladký, dlouhý!

V arkýři okna četla gotického
tak sama! pravou rukou podpírajíc
nach svěží líčka svého.

Zrak její v dálí časem plaše těkal,
jak vlašťovice prolít ulicemi
a chvílemi se lekal.

A hledal. Zatím spanilý a mladý
šel dole Rafael, šel bez starosti
a za ním žáků řady.

Na bílých mezcích kolem dvořanové
se tísnili a prelati a kupci
a mniši, biřicové.

On kmit se konečně! Jak dvorně klonil
se na hřebci, jak vychloubal se, zlatý
jak řetěz v šij mu zvonil!

A pozdravil tě, biret s peřím zvedna,
a líčko tvoje bylo překvapením
jak velká růže jedna.

V tom těžké kroky otce slyšíš, s chvatem
jsi ukryla dar milce v teplých ňadrech
a ve živůtku spjatém!

Snad bolest žití tvoje otrávila
a tyto skvrny jsou snad slzy tvoje,
zrazená dívko milá!

Sám bloudě městem v starých čtvrtí stínu
jsem, plode rodů šlechtických, jež dávno
se chýlí v zmar a k zhynu,

Ve známých ulicích, jež v nočním tichu
se bujným vtipem Aretina chvěly
a ozývaly v smíchu,

Kde pavouci na freskách sítě tkají
a hrdá sgrafita pod časů krokem,
kde se zdí spadávají,

S paláců zdí, kde nad průčelím dveří
erb visí neznámý a v jejichž dvorech,
kde stíny vždy se šeří,

Kde loggie se sloupy jsou malované,
kde paní sobě spustlé podávají
festóny protkávané,

A často v rámu okna bledolící
jsem tebe, dívko, viděl růžné líčko
opřené o pravici.

A často v plísni, která se zdí splývá
ve starých chrámech, čet jsem na kamenech
tvé jmeno, dívko snivá! —

Leč jaké tím as chvěly hněvu běsy,
kdo znělky o Bábeli černě přetrh?
Snad ve klášteře kdesi

Mnich četl tebe, můj Petrarko starý,
a přísný Luthera chtěl překonati
své horlivosti žáry?

Leč dál když četl měkké sloky rýmů,
tu jak zhuštěná mlha jeho hněvy
se rozplývaly v dýmu

Vzpomínek z dávno zašlých, krásných časů;
on cítil jak přes drsný habit jemu
se proudí kštice vlasů,

On viděl pohled, který něhu ronil,
nad knihu otevřenou přísnou, šedou,
s tonsurou hlavu sklonil,

Než zbudilo jej ze snů zlatých sboru
to drsné znění klášterního zvonu,
jenž volal bratry k chóru. —

Však potom také tebe stihl nudy
věk šilhavý a do knihovny dali
tvé slasti i tvé trudy.

Tam nikdo nehledal tě, zatím čilí
si moli ryli chodby ve tvých listech,
v nich bezpečně se kryli.

Jak odtamtud jsi vyšla, kniho moje?
Vy, jenž jste četli tyto staré listy,
zvedněte hlavy svoje

Z chladného lože smrti, vzdálenému
té knihy otci pojďte stisknout ruku
a děkovati jemu;

Tu ruku, kterou tiskne básník zticha.
Ó mrtví, vypravujte svoje děje!
Noc klidná mírem dýchá!

Alberto Rondani.

Poledne.

(Merriggio.)

V zenitu nebe letní slunce stojí,
v azuru bezdném plápolá a hřeje,
a vánkem se ni stonek nezachvěje,
ni pták ni motýl nemihne se v znoji.

Žeň bez hnutí se bělá; ve závoji
se světlem tknuta zřítelnice kreje,
hruď sotva dechu popadá, krok spěje
tam, kde se pyšní les v zelené chvoji.

A darmo čekám zvyklý tklivým zvukům,
v nichž brousí ženci srpy v tomto čase,
ni cikáda se nehne, ticho v poli.

A pozvedaje oko k starým bukům
i k polím, myslím, jak příroda zdá se,
být mrtva, když je žití na vrcholi!

Políbení.

(Bacio.)

„Jak miluju tě!“ děl můj pohled vroucí,
jenž v úsměvu tvém ssál vše blaha zdroje,
„jak miluju tě!“ děla ústa moje
a v tom již na tvých polibek vzplál žhoucí.

Skráň sklonila a oči něhou mroucí
jak zhaslé upjala v zem — těžké boje! —
ni v ples, ni v hněv nestáhla líčko svoje,
jak necítila by ni srdce tlouci.

Byl strach to? soucit? úžas nebo zmatek
panenské duše, jenž se rázem vznítí,
když nejasný pud s citem světí sňatek?

Já nevím; nechci vědět — okamžení
to poslední buď! — Co mi může zbýti,
než smrt po blahu toho políbení?

Epicur.

Já nechci vědět, jak obloukem smělým
na vlhkém nebi duha rozpíná se,
já nechci vědět, klenutím jak skvělým
se drží vzdušná báň ve modrém jase;

A sotva si vlas tou starostí sbělím,
jak příroda se proměňuje v čase,
jak hvězdy svítí aneb zda-li celým
či kusým štítem luna plá v své kráse.

Ó nechte mne jen užívati klidně
ten barev kvas, to opojení tvarů,
tu přírodu tak velkou, zbožňovanou!

Mně stačí vědět, že vždy jaro vlídně
na řecké luhy přijde, v slunce žáru
zlaté i modré hrozny révě vzplanou.

Když jsme táhli na Paříž.

Vojenská novella.

Napsal
Pavel Albieri.

(Pokrač.)

Stoje u samých pootevřených dveří, slyšel páter vše, každé slovo, ač plukovník byl stále šeptem mluvil. Skřípěl chvílemi zuby, slyše ho takto hovořiti. Viděl ho, nyní s úplně zjinačenou tváří než při plukovním rapportu. Byl tak zdvořilým a usmíval se stále, až se to podobalo podlézavosti. Nikdo by byl neřekl, jakou metlou jest tento člověk pro celý pluk.

Plukovník byl usedl ku malému stolku blíže dveří na sesli a madame taktéž, naproti němu. Tam vzadu, za nebesy z květované látky spala pak páterova dcera, překrásné nevinné dítě, Aurea. Páter se chvěl jakousi tajnou, nevysvětlitelnou rozkoší, vzpomněl-li si na to.

„Madame“, počal opět plukovník přívětivě a jakýmsi srdečným tonem, do kteréhož se nutil, „věřte mi, že jsem té náhodě velice povděčen, která mne do tohoto pokoje uvedla. Promiňte mi již, když vám řeknu, že vydal jsem se na noční obhlídku s tím polovičním úmyslem, abych vás nalezl, abych s vámi si promluvil, abych se pobavil, abych vás potěšil. Bylo mi tak smutno v tom mém prázdném bytu, že jsem tam nemohl již vydržeti. Nezamhouřil jsem posud ani oka.“

„Já také ne.“

„Nuže, pak příchod můj ukrátí vám snad také trochu tu děsně dlouhou noc.“

Plukovník chtěl madame ujati za ruku. Ona však ruku utrhla a couvla seslí svou dále od něho. Plukovník se tomu opět jen podivně usmál.

„Co dělá v tuto chvíli as váš pan manžel?“ tázal se znovu.

„Nejspíše klidně spí někde za Bondy, nebo před samými branami města, kdež doufali naši, že budou již této noci. Nemá ani tušení, že bych mohla padnouti do zajetí. Jízda vaše postupovala dnes vskutku příliš rychle. Jinak bych se byla dostala šťastně do Paříže snad zítra k polednímu.“

„Osud již tomu chtěl!“ usmál se. „A jak se vám stýská po panu manželi, madame?“

„Jsem zvyklá častému delšímu odloučení. Trvá to někdy celé týdny.“

Plukovník se zase odmlčel.

„Kdo to spí zde?“ tázal se, ukazuje na lože, zastřené nebesy.

„Kdož jiný, než má dcera?“ pravila udiveně madame.

„Dcera!“ usmíval se. „A milujete ji?“

„Zajisté. Proč se ale tak podivně tážete? Což vypadám tak, jako bych jí nemohla milovati?“

„Nikoliv, nikoliv,“ odpíral plukovník rychle.

„Nuže!“

„A miluje ona také vás?“

„Opět taková podivná otázka od vás, pane plukovníku!“

„Není tak podivnou, jak se vám zdá. Kdy ji budete vdávati?“

„Posud mi ani nenapadlo!“

„Není možná! Tak mladé matce aby nenapadlo provdati svou šestnáctiletou dceru! Takové dcery bývají velmi nepohodlny tím, že mladistvou svěžestí svojí zastiňují matku. Nemyslíte, madame?“

„Slýchávám to, ale má dcera jest posud dítětem.“

„Šestnáctiletá Francouzka není nikdy dítětem, jest již dámou. Slečna Aurea jest již dospělá.“

„Dle těla zdá se, dle duše ale nikoliv.“

„Madame,“ vzchopil se plukovník, „řeknu vám něco krátce, ač slova má v těchto okolnostech budou vypadati trochu podivně. Mluvím však s takovou rozvahou, jak jsem mluvil málokdy ve svém životě!“

„Nuže!“

„Dejte mi svoji dceru za choť!“

Madame Leclercová dala se do nuceného smíchu.

„Co vám to napadá, pane plukovníku?“

„Pravil jsem, že jednám vážně. Myslím, že plukovník nebyl by pro dceru plukovníkovu tak špatnou partií, máme-li snad o této věci mluviti!“

„O to si jednejte s jejím otcem, až ho snad dostanete také do zajetí, čehož bůh nedopouštěj. S matkou se o takové věci nevyjednává. Ta se jen táže po lásce.“

„Jsem do Aurey zamilován tak, jako nebyl jsem nikdy ve dvaceti letech!“

„Ale což ona? Jedna strana přece nerozhoduje?“

„Vše půjde, jen vy dejte svolení. Neptám se po ničem jiném, chci jen to! Nechci je také zadarmo a pravím vám, že cenou jeho jest vaše svoboda!“

„Pamatujte si, pane plukovníku, že ani za tu cenu dítě své nezaprodám! Svoboda jest mi drahou, ale Aurea dražší, nekonečně dražší. Kdyby čekala zde na mne smrť, neustoupím ani na krok od svého předsevzetí.“

„A což kdyby Aurea svolila? Zaptejte se jí ihned!“

„Nemáte rozum, pane plukovníku? Buď mluvíte upřímně, anebo máte skryté zámysly. Jednáte-li upřímně, pak přijímám váš dar svobody, ale teprve, až zeptám se svého chotě, Aureina otce. Dcery se zeptám ráno, ale mohu vám říci hned, že velkých nadějí nemáte. S chotěm mým pak můžete vyjednávati zítra, chcete-li, neb jindy. Doufám, že se vám podaří nalézti ho. Ještě dnešní noci můžete vyslati jezdce do Bondy. To jest poslední mé slovo u věci té, pane plukovníku.“

Madame mluvila tato slova schválně hodně nahlas, jakoby byla zapomněla, že jest noc, a že vedle spí dcera její. Úmysl její se vydařil, Aurea se probudila.

„Maman," ozvala se v rozespalosti, „co se to děje? S kým se to hádáš?"

Madame zhasila mžikem světlo.

„S nikým, mé zlato! Právě se kladu k odpočinutí a pronesla jsem snad v zapomnění trudné myšlénky své příliš hlasitě. Nevím sama. Spi jen klidně dále!"

Aurea se utišila. Plukovník zaskřípěl zuby a oči jeho leskly se v těch tmách jako zraky dravcovy. Netroufal si však přece jednati dále, rázněji. Viděl, že proti němu stojí matka, která se po případě může státi podrážděnou tygřicí. Bál se marného povyku.

„Navlékl jsem to příliš hloupě!" pravil sám k sobě.

Trvalo to asi dvě dlouhé minuty; zdálo se, že Aurea opět usnula.

„A vy, pane plukovníku," obrátila se nyní šeptem madame k tomuto, „prosím, abyste se vzdálil. Přítomnosť vaše byla by dále neslušnou, máte-li opravdové záměry, poctivé, jak nepochybuji!"

Vedla plukovníka ke dveřím na chodbu, které byly po příchodu jeho zavřeny jen na kliku, a otevřela tiše, stahujíc klíč k sobě.

V tom ozvaly se na chodbě zcela na blízku nějaké kroky.

„Pryč, rychle pryč!" šeptala dále madame a vystrčila takořka plukovníka, jenž odcházel nikoli bez jakéhosi zdráhání. Hned na to zavřela uvnitř na klíč.

Plukovník hmataje po stěnách v temné chodbě do někoho vrazil.

Byl to páter Kalina, který byl zatím nepozorovaně vyšel, aby urychlil odchod jeho v kritickém okamžiku. Obával se nejhoršího od plukovníka.

„Kudy vás čerti nosí!" zaklel tento poznav pátera.

„Jdu od chirurga Holého. Byl jsem u něho pro radu a nemohu nalézti svůj byt."

Plukovník již neodpověděl a pokud mu bylo ve tmách možno, rychle odcházel. Také páter šel domů.

„Proklatě," mluvil mrzutě mezi zuby plukovník cestou a při svlékání, „ta ženská je chytřejší, než jsem si myslil. Nevzdávám se však naděje na znamenité dobrodružství. Ženské tak hned ze své moci nepropustím a podati se musí konečně přece. Zmohl jsem již jiné překážky, zmohu snad i tuto. Zítra však budu jednati rozumněji a jistěji!"

Páter, přišed opět snadně do svého bytu, bděl ještě dlouho.

„Co as řekla Eva, když vstoupila do pokoje a nenalezla mne tam!" tázal se sám sebe. „Jest jí to as podivným! Musil jsem však, není pomoci. Plukovník je pryč, nebezpečenství pro Aureu odstraněno a nastalo by opět jen nebezpečenství pro mne. Mluvil jsem s ní, jsem ujištěn stálou její láskou a to mi postačí. A konečně — slyšel jsem, že mám dceru, krásné, nevinné dítě! Kdy as budu ji moci takto nazvati veřejně, kdy as budu ji moci přitisknouti ku svému srdci! Nikdy? Není možná, musí se tak státi. Ale chrániti ji musím již nyní. Od té doby, kdy jsem slyšel, že jest dcerou mojí, musím bdíti nad ní, jest to moje povinnost!"

Přemýšlel tak dlouhou chvíli a zdál se býti uspokojen. Jen jediná chmůra byla na tom modrém nebi, můžeme-li stav mysli páterovy tak nazvati, a tou chmůrou byl plukovník Berger. Jako slunce však zářilo tam pomyšlení na dceru a slunce toto po chvíli i chmůru onu zapudilo.

VII.

Ostatek noci uběhl na mairii v Lagny tiše a nerušeně, ačkoliv pochybujeme, že všecky ty osoby, o kterých zde mluveno, klidně spaly. Francouzové chovali se pokojně, předvoj velké armády Schwarzenbergovy nebyl po celou noc ze svého klidu vyrušen.

V pět hodin, sotva že se na obzoru, na východě ukázala první, světlejší čára, značící návrat dne, budilo již troubení všecko ze spánku. Kyrysníci strojili se a sedlali koně, v mairii nastal čilý ruch a profós přišel zaklepati na dvéře vězení obou dám s rozkazem plukovníkovým, aby se dámy přistrojily, poněvadž pluk vyrazí asi za hodinu z městečka.

Madame Leclercová se svou dcerou vyšla z mairie v průvodu profósově v tom okamžení, kdy již eskadrony stály venku na ulici, hotovy jsouce v každou chvíli vyjeti. Přijel její kočár, na který usedl včerejší kočí, bledý jako smrť, která na něho čekala, a vedle něho na kozlíku umístil se kyrysník. Vojáka neviděla, ten byl již někde poslán mezi ostatní vojenské zajatce. Druhý kyrysník usedl vzadu na stupátko a tak jel kočár hned na to přes most ke Thorigny, kde měl sečkati, až plukovník poveli, co se dále bude díti. V Thorigny bylo již oddělení pěchoty a četa kyrysníků s nějakými husary. V Carnetinu, asi o čtvrt hodiny dále k severu po hlavní štrasburské silnici, stály prý již četné kozácké sotně jenerála Platova.

Bylo to dne 29. března 1814, v den, kdy obrovské ty massy cizích spojených vojsk valily se k srdci Francie, k Paříži, a jednotlivé armády spojenců podávaly si takořka již ruce. Spojení mezi nejhlavnějšími dvěma bylo již dokonáno, kníže Schwarzenberg stál podle Blüchera a pojítkem jich byly nesčíslné čety kozáckých pluků přidělených k Blücherovi, těchže, kteří v prosinci předešlého roku ptaly se po českých dědinách, kterými táhli, jen svým charakteristickým: „Kudy cesta do Parizu?“ Poprvé se vyrojili v takovém počtu do světa a tento nad nimi žasl, právě jako žasl přede dvěma lety v Rusku Napoleon, pán polovice známého světa, jehož slávu jen kozáci dovedli rozmetat. Celá Evropa byla by bývala slabou k takové práci! Pod svým vůdcem Platovem dělali znamenití jezdci v předvoji divy statečnosti a Pařížané vypravovali si o nich podivné věci, představujíce si je jako staré centaury. Hned se pravilo, že mají zámky na ústech, podruhé zas, že mají místo nohou kopyta, koně své krmí lidským masem, což jim dodává té hrozné rychlosti a vytrvalosti, a těm podobné historky, jimž ovšem mohou uvěřiti jen Pařížané, kteří i v těchto dobách, kdy armády francouzské táhly celou Evropou, neměli právě tak pojmu o zeměpisu, jako v dobách našich.

Řetěz, který byl utvořen proti vysílené Francii či spíše proti původci tohoto vysílení, Napoleonu, byl hrozný. Byl to nesmírný mnohoramenný polyp, jehož nazývali spojenou armádou. Měl sedm ramen, železných, může se říci, neboť jen železo a ohromná ústa bylo na nich

viděti. Kam padl, zhltal vše, zničil vše jako kobylky. Měl na sta tisíce dlouhých žahadel a chrlil oheň a olovo. Před ním prchala, svíjela se, křečovitě v jeho ramenech sebou škubala slabá, rozbitá, bídná francouzská armáda, ustupující před spojenci již od Lipska. Chvílemi postavila se na odpor, bojovala, vítězila na okamžik, zdržovala jeho pochody, ale polyp bral se neodvratně v před a jsa té doby největší spojenou mocí na světě nenalézal sobě rovného a musil zdrtiti vše. Jaká to změna ode dvou let!

Rusové, Rakušané, německé státy, Angličané, Španělové, Portugalové, Italové a celá řada jiných států a národů pozvedli zbraně své proti Napoleonovi, aby ho zničili. Moc jeho zdála se jim býti hroznou vždy, ale cítili svou slabost proti němu, než aby pomýšleli na zlomení její. Teprve když Rusové pohřbili v zemi své celou tu pyšnou armádu bývalého dělostřeleckého poručíka, když několik týdnů zničilo slávu tak pracně nabytou během mnoha let, povstávali jeden za druhým ty korunované hlavy, aby se k Rusům připojili. Nyní pod záštitou severního obra byl každý hrdinou, každý velikánem a — po válce zneuznávali šmahem nesmírnou pomoc, kterou jim Rusko poskytlo. Sedm armád táhlo proti Napoleonovi. Armáda Schwarzenbergova, z polovice téměř ruská, armáda Blücherova, obyčejně nazývána slezskou, kde většinu měli Rusové, armáda švédská pod bývalým Napoleonovým jenerálem Bernadottem, který odpadl od toho, jenž ho vlastně učinil tím, čím byl nyní, korunním princem švédským, takořka celá ruská, armáda anglicko-holandská pod sirem Grahamem a anglicko-španělská pod Wellingtonem, táhly přímo na Francii. V Italii operovala proti chabým silám francouzským rakouská armáda pod hrabětem z Bellegarde a neapolská pod králem Jáchymem. Rusko samo postavilo přes dvě stě tisíc mužů. Rakousko se slabým tehdáž Pruskem, kolem dvou set padesáti, z nichž při známých poměrech byla polovička, ne-li více, Slovanů. Slované ztroskotali říši Napoleonovu a ukázali tím poprvé hroznou svoji moc. První jich známka života byla zdrcující pro nejslavnější té doby trůn, první krok do života byl hned mohutný. Slovanská éra počala pádem Napoleonovým a jen vychytralá lesť diplomatická dovedla mocný čin tento zakřidovati, aby Slované hned neviděli, co vlastně velikého učinili již při prvním svém rozkročení. Slovanstvo bylo tím Iljou Muromcem, jenž třicet let choditi neuměl, ale za to stále se sílil a při prvním svém činu zděsil celý svět, nevěda však sám o tom, nevěda, co byl učinil, jakou sílu má.

V prvních dnech ledna výše jmenovaného roku překročily armády, určené k dobytí Francie, Rýn, kam až zapudili z Německa Napoleona a nyní nacházely se jednou opět ve vlastní nepřátelské zemi. Francie byla dlouhými válkami ochuzena, oloupena. Vojska její vítězila, ale lid chudl a pak nedostávalo se již mužů. Květ vojska, ne-li celý strom, padl v chladné Rusi, a co zbývalo — byli starci, invalidové a nedospělá mládež. Nebylo ani pracovních sil ku vzdělávání půdy, neřku-li pak bojovníků. Revoluce, emigrace a války zuřily hrozně a náhrady hned nebylo. Nebylo koní, nebylo potravy, nebylo peněz, nebylo lidí a válka se přece vedla, ačkoliv k ní chyběly veškeré potřebné podmínky. Jedinou pomocí z této hrozné bídy byl mír, ale právě ti, kteří se vychloubali, že tento kráčí s nimi, vnesly do země jen všecky svízele,

které se pojí ku pojmu války. Tehdáž pronesl Napoleon svůj známý výrok, který mu byl mnohokráte vytýkán: „Francie má mne více zapotřebí než já Francie“, a měl v jistém ohledu pravdu. Jen on mohla pomoci Francii rychle z tohoto stavu, mnohem rychleji než bourbonský kandidát trůnu, pozdější Ludvík XVIII. Neměl však, čím by vítězil, čím by sám přivolal mír. Vojsko jeho bylo slabé a skládalo se ze samých téměř mladíků, nováčků nezvyklých zbraní, boji, namáhavým pochodům, hladu a strádání všeho druhu, jež jim bylo údělem při celé té výpravě, podniknuté bez prostředků. Mimo to ztratili jeho lidé v něho víru, lásku i naději, kterých nezbytně je vojevůdci potřebí. Celá řada porážek vnukla nedůvěru. Které vojsko kráčí v před s obavou, jest již napřed ztraceno.

A přece se bránil, přece ustupoval jen pomalu, krok za krokem. Všecky opustila naděje, jen Napoleona nikdy. Snad i na svato-helenské výspě ještě doufal, že se osud jeho přece jednou obrátí. Jinak pochybuji, že by byl ten život déle snášel. V roce 1814 chápal se již zoufalých prostředků, jakýchž možno použiti jen v nejkrajnějších okolnostech, a to podrylo důvěru v něho více než prohrané bitvy. Stále klamal mysl Pařížanův svými lživými bulletiny, které vypravovaly o vítězstvích, když již stáli nepřátelé na několik mil od hlavního města. Věděl, že se tito jednotlivě na Paříž neodváží, a vrhnuv se tedy do postavení spojenců jako klín, roztrhl je. Nesmírné ty sbory učinily podél Marny a Auby dlouhou ulici, v níž malá armáda Napoleonova stále manevrovala. Hned vrhala se na tu, hned na onu stranu. Stále zněly zprávy, že císař má svůj plán, že povolal za sebou nepřítele do Francie jen proto, aby ho mohl zde tím důkladněji potříti. Prusové stáli již u Meaux a přece ohlašoval pařížský bulletin, že to jest jen „zbloudilá kolona“, odtržená od hlavního voje, která bude nyní snadno zničena. Francouzské pluky byly demoralisovány, seslabeny, zřídlé a přece se dobře bily, přece vítězily, zajímaly na tisíce nepřátel, kteří pak byli voděni po houfech do Paříže, aby to dělalo co největší poplach. Ovšem, že je nikdo nepočítal, aby se přesvědčil o pravdivosti zpráv od armády. Stále volal císař: „Mám posud blíže k Vídni, než spojenci ku Paříži!“

Dne 1. března smluvena mezi císaři rakouským a ruským a králi anglickým a pruským v Chaumontu liga na dvacet let, což nebylo právě důkazem, že by byly armády jich od Napoleona tak poráženy. Pochod nyní jen tím více urychlen, aby co nejdříve dostihli francouzské metropole, po jejímž pádu byl také pád panství císařova nevyhnutelným. Napoleon pokračoval neunavně ve svých manevrech po celé dvě neděle, nedbaje na to, že vojsko jeho tím hrozně trpí. Boje byly zuřivé a obě vojska hleděla si co nejvíce uškoditi. Dne 16. března vrhl se opět od Marny, od Prusů, na Aubu, k Rakušanům. Uprostřed obou armád zanechal své dva sbory pod starými věrnými maršálky Marmontem a Mortierem. Sotva že byl však odtáhl, odtrhli kozáci sbory tyto od něho a spojili armádu Schwarzenbergovu s Blücherovu. Maršálkové přinuceni jsou k rychlému ústupu směrem k Paříži, zatím co císař, poznav, co se stalo, hleděl obejíti co možná nejrychleji postavení rakouská a dostati se od jihu do Paříže. Nastala otázka, kdo dostane se tam dříve, a na otázce té závisel zdar tažení. Spojenci nutili stálými útoky

maršálky k ústupu, nedávajíce se jimi na svém pochodu zdržovati. Bojovala-li jedna armáda, postupovala druhá. U Fère-Champenoise dne 25. března učinily na dva ty vysílené sbory obě armády útok, který, kdyby byl býval rozhodnějším, byl by je oba zničil, takže by Paříž pak byla zůstala bez obrany. To se však nestalo; maršálkové Marmont a Mortier utrpěli jen velmi těžké ztráty, nebyli však potřeni a mohli doposud krýti hlavní město.

Včera dosáhla armáda Schwarzenbergova opět Marny a zmocnila se mostů v Triportu, Meaux a v Lagny. Prusové si nyní podávali s nimi takořka ruce. Večer strhla se malá potyčka na Montsaigle u Ville-Parisis nedaleko Claye mezi Prusy a maršálky, kteří použili lesa u Bondy, aby zde kladli poslední odpor před Paříží. Síla jich páčila se sotva na dvacet neb pět a dvacet tisíc mužů a rozumí se, že byli vrženi opět zpátky. Nebylo pomyšlení na odpor a nyní zbýval spojencům již jen jediný den pochodu, aby se dostali k srdci Francie a zde zastavili jeho tlukot pro Napoleona, jenž byl posud na pochodu v neznámých místech, někde o mnoho mil jižněji. Střelbu od Ville-Parisis slyšeli právě včera kyrysníci při svém pronásledování.

V časnou tu hodinu, kdy se madame Leclercová s dcerou svou dostaly již opět do Thorigny, posud se nic nehýbalo. Ani kozáci se posud neukazovali. Po nočním dešti nastalo za to pěkné jitro a byla naděje na krásný den, jemuž škodilo jen to bezedné bláto. Také noční vichřice byla hodně ulehla a na východě se zdálo, jako by se tam dralo z mráčků opět jednou po dlouhé době slunko.

Kočár čekal již chvíli za mostem, když vyskytl se u něho na koni polní kaplan pluku, páter Kalina. Madame nemohla se ubrániti radostného výkřiku, až se mademoiselle Aurea udiveně na ni podívala. Tato byla dnes o mnoho pokojnější. Matce se asi podařilo ukonejšiti ji.

Páter byl opět ve svém polním oděvu, v černých šatech a s třírohým kloboukem na hlavě. U sedla měl pistole. Byl napolo voják a napolo kněz, právě jako v celé své povaze a ve všem jednání svém. Přijel těsně ke kočáru a madame spustila okno. Páter naklonil se k němu a mluvil tiše, aby ho neslyšeli kyrysníci, německy pak, aby mu nerozuměla dcera. Přál dobrého jitra a zrak jeho spočinul s velikou něžností na Aurei, až se tato zachvěla, nemohouc ovšem pochopiti, co pohled ten všecko v sobě skrývá. Bála se všech kněží, nemilovala jich dle návodu plukovníka Leclerca. Bylo to dítě velké revoluce.

„Proč jsi se nevrátil?“ tázala se ho matka. „Čekala jsem tě ještě přes hodinu!“

„Nechtěl jsem. Nebylo mne tam více již zapotřebí. Konečně jsi také potřebovala odpočinku!“

„Nerozumím úplně tvému jednání, ale věřím, že mne posud miluješ, že se mnou smýšlíš nejlépe ze všech lidí na světě. Leclerc jest jen sobcem proti tobě.“

„Věřím!“ usmál se jen trpce páter. „Což Aurea?“

„Usnula opět snadno. Neví o ničem, co se dělo.“

„Tím lépe. Jsem rád, že se to včera tak dosti hladce odbylo. Znám plukovníka a vím, čeho je schopen. Divil jsem se té jeho trpělivosti. Jen aby to dále nedopadlo hůře. Mám velké obavy! Raději

bych viděl, kdyby vás odeslal do hlavního stanu, kde jste před ním v jistotě.“

„Což tam nejedeme? Myslím, že jsme právě proto zde!“ podotkla madame.

„Dnes pochybuji. Dokud nebude plukovník k tomu přinucen, neučiní tak. Prohlížím celý jeho plán. Nesmí se s plukem hnouti dříve z městečka, dokud nedorazí sem druhá kolona, která jest už asi na pochodu. Aby pak vás tato nespatřila, poslal kočár napřed za most.“

„Ah!“ divila se madame. „Jsme tedy skutečně v jeho neobmezené moci, jak povídal včera?“

„Bohužel, že doposud ano!“

Aurea se udiveně dívala na dlouhou rozmluvu matky s cizím knězem. Snad něčemu vyrozumívala z posuňků. Páter na ni pohledl a poznav to, pravil lhostejným tonem francouzsky:

„A kde jste se, madame, naučila tak dobře německy? Což, slečna, rozumí nebo docela mluví též?“

„Nerozumí ani slova,“ odpovídala matka s úsměvem opět jen německy. „Ohledně pak mé řeči, víš přece, že učení se jí bylo první záminkou, pod jakou jsme se scházeli. Já v tom pokračovala dále sama, žijíc při tom vždy v tím živějších upomínkách na tebe. Tažení po Německu pak mi dopomohla k praxi v mluvení.“

„Ubohé dítě,“ mluvil páter, patře na Aureu. „Jest tak nevinna a neví ani, jaké úklady dějou se kolem ní, o ni. Nedopustím však nikdy, aby jí bylo ublíženo, kdyby mne to mělo státi život.“

Chvilku tak stál beze slova, odvrátiv se od kočáru. Měl slzy v očích. —

„Musím zpět,“ pravil pak ještě, „aby mne plukovník nenalezl u vás. Vzbudil bych tím jen marně jeho podezření. S bohem! Však se ještě několikráte asi za den sejdeme a budu vás míti ostatně stále na očích. To jest mou jedinou útěchou.“

Podal chvějící se ruku madame i Aurei a přál jim šťastné cesty, načež ujížděl nazpět přes most.

Za půl hodiny po tom táhlo již čelo jednoho hulánského pluku s hlučnou hudbou do Lagny. Za plukem valily se kolony pěchoty. Osmý kyrysnický pluk, který byl zde v noci, dal se na pochod k mostu přes Marnu a překročil ji za zvučení trompet. Stráž u kočáru dostala se celé jedné četě a kočár umístěn byl mezi čtvrtou a pátou eskadronou. Berger se štábem svým jel mezi eskadronou třetí a čtvrtou.

Všecko bylo nejlepší mysli, všecko těšilo se, až poprvé ve svém životě spatří před sebou nesmírné to město, celý svět pro sebe. Každý slýchával o něm od mladosti divy a nyní byl tak blízko u něho. Při stoupání na každý pahorek těšili se, že již již rozestře se u jejich nohou, a naděje ta je stále klamala. Pochod šel ostře, nejsa ničím přerušován, než jednoduchými opatřeními za příčinou bezpečnosti, a posud nikde ani nejmenšího pohledu na Paříž. Ovšem, ta ležela odtud ještě dosti daleko a kolony vojska nepostupují v nepřátelské zemi, zvláště pak poblíž velikého města a nepřátelské armády, tak rychle jako by to možno bylo jednotlivci.

Nikde žádný odpor! Ani památky po francouzském vojsku, které zatím pohltila již téměř celé Paříž. Veliké roje kozáků harcovaly po krajině. Ve směru tom v holých skoro polích, mezi silnicemi štrasburskou a metskou, kudy honila včera eskadrona kočár, bylo nyní kozáků jako mravenců. Rakouský předvoj táhl přímo k Pomponne, Brou a Chelles podél Marny. Chvílemi zanášel ke kyrysníkům vítr jednotlivé zvuky kapel pruských pluků, kteří táhli po metské silnici podél průplavu l'Ourcq od Claye na Ville Parisis, od Vaujours a Livry přímo na Bondy. Když vyšlo k polednímu konečně ono toužebně čekané slunce, odráželo se od statisíců zbraní po silnicích, cestách a návrších od Senlisu a Nanteuilu až po Meaux a Chelles. Byl to lichoběžník, jemuž neviděl posud svět rovného.

Předvoji bylo dobře, ten by byl dnes lehce dorazil až do samé Paříže, ale za to strhl se brzo u hlavního voje, jako obyčejně, nesmírný zmatek. Jedno oddělení vadilo druhému, vozatajstvo uzavíralo cestu sborům, pěchota nestačila vyhýbati se jízdě a předvoj musil k polednímu často čekati dlouhou chvíli, aby pro případ nějaké nástrahy nezůstal oddělen od všeliké posily. Byli tedy rádi, když se dostali z večera do Plaisance-le-Perreux, u samé Marny, kde poručeno přenocovati. Byl to ostatně dosti veliký výkon za takových okolností. Většina ostatních sborů tábořila kolem Neuilly-sur-Marne a Neuilly-Plaisance, ponejvíce v širých polích. Prušáci leželi u Bondy, Rusové mezi oběma armádami, obojí také v polích. Nebylo místa k ubytování po domech, nebylo času k tomu a konečně to ani nebylo jistým na blízku nepřítele. Panovníci nacházeli se u svých armád, aby je rozjařili svou přítomností. Rozdělány ohně a rozestaveny četné stráže.

VIII.

Páter, na vzdor svému rannímu slibu, nemohl s madame Leclercovou po celý den o samotě promluviti několik těch slov. Eskorta se od kočáru nevzdalovala ani na okamžik a každé přiblížení se páterovo bylo by býval podezřelým. Také plukovník ohlížel se často zpět a několikráte jel se sám ke kočáru podívati. V Chelles, k polednímu, byl dán studený oběd dámám do kočáru a dovoleno jim vystoupiti leda na malý okamžik, aby učinily několik kroků, by jim údy nezdřevěněly. Plukovník měl dle všeho strach, aby nikdo nespatřil, jakou to kořisť veze v kočáře. Každou chvíli přijížděli různí pobočníkové od ostatních pluků s depešemi a často táhlo kolem nějaké cizí oddělení, jehož důstojníci dívali se zvědavě na kočár a jeho ozbrojený průvod.

V Chelles ukázal se dámám i plukovník sám. Ptal se jako mimochodem po zdraví obou dám a promluvil několik zdvořilých francouzských slov k Aurei. Pak tázal se německy matky, zda-li se otázala dcery na její vůli.

„Marná naděje, pravila jsem to ihned!“ odpověděla madame. „Musíte hledati, pane plukovníku, své štěstí jinde!“

Plukovník se zamračil a kousl vztekle do rtů. Pak rychle odešel.

Po páté hodině zastavil se konečně pluk v Plaisance-les-Perreux a rozbil zde ležení po zahradách a malém lesíku kolem vesnice. V ta-

mějším zámečku, obehnaném tehdáž vysokou zdí, usídlil se štáb plukovní. Hlídky postaveny až k samým vsím Nogentu a Fontenay, které však byly tichy a v nichž nebylo nikde viděti ani bodáku francouzského. Také obyvatelstvo, vidouc marnosť svého počínání, zanechalo své zarputilosti a neztrpčovalo vojákům jich stav, již tak dosti trapný následkem tolikerého dlouhého strádání, jež pociťovali přes všechen svůj vítězný postup. Potravy nebylo mnoho a ta, která byla, musila se přinášeti z velké dálky. Krajiny tyto byly docela vyjedeny, div že samo obyvatelstvo netrpělo nejkrajnější nouzi. Tím méně zbývalo zde tedy pro ohromnou armádu.

Kočár zajel dle rozkazu plukovníkova až do zámeckého nádvoří a zde dámy teprve vystoupily, ubírajíce se za profósem znovu do vykázaného jim vězení. K velikému udivení madame oznámil jí profós, že má býti Aurea odvedena do jiné jizby v zámku a madame zůstati sama v malé komnatě.

„Dovolte,“ obrátila se na profósa, když jí tento rozkaz plukovníkův ohlašoval, „vždyť dcera moje není rakouskou zajatou. Dcera moje nestřílela, plukovník nemá práva ji zadržovati, docela pak vězniti!“

Profos krčil jen rameny.

„Mám rozkaz!“ pravil jen. „Musím konati, jak zní předpis. Nevím naprosto, proč se tak stalo, že pan plukovník nenechal vám toho potěšení, abyste mohla míti slečnu dceru u sebe. Jediná věc, kterou mohu ještě učiniti, jest to, že oznámím panu plukovníkovi vaši stížnost!“

„To se také státi musí!“

Madame oznámila Aurei, co se má díti, radíc jí k opatrnosti co možná největší. Varovala ji před usnutím. Při tom stále dovolávala se spravedlnosti. Aurea plakala bojíc se, že snad čeká na matku něco zlého, že snad má býti již zastřelena, jak se stále obávala.

V tom objevil se u skupení páter Kalina. Několika slovy bylo mu vysvětleno, oč se jedná. Čelo jeho pokrylo se mrakem a šeptal něco mezi sevřenými zuby.

„Odebeřte se jen, madame i slečno, do vykázaných vám jizeb,“ pravil na oko klidně, dívaje se však významně na madame. „Přednesu sám plukovníkovi vaši stížnost a přičiním se všemožně, aby odvolán byl krutý ten rozkaz, jehož původ nemohu sobě vysvětliti. Životu vašemu však nehrozí nebezpečenství nižádné! Přijdu vám sám sděliti v každém případu plukovníkovo rozhodnutí!“

Madame vstoupila do svého vězení a profós zavřel ji na klíč.

„Proč to?“ tázal se páter.

„Přísný rozkaz!“ odvětil profós, načež pokynul slečně, aby ho následovala.

Tato uposlechla ho s pláčem a ubírala se na konec chodby, provázena jsouc páterem, který ji těšil a vymlouval jí veškerou bázeň. Nebylo to však skorem nic platno, Aurea plakala stále. Páter měl co dělati, aby se udržel v mezích, jež mu přikazovala opatrnosť. Zdálo se mu nyní, když poprvé ve svém životě mluvil se svou krásnou dcerou, že se jí musí každým okamžikem vyznati, jak jest jí blízkým. K tomu viděl jí plakati a bolesť její byla i bolestí pro něho.

Na štěstí jeho však ta cesta dlouho netrvala. I za Aureou zapadly dvéře žaláře a profós uzavřel ubohou dívku také na klíč.

Páter ubíral se ven nemluvě již ani slova. Hledal plukovníka a nalezl ho v jeho úřadovně, veliké to jídelně v zámečku v prvním poschodí, kdež odbýval rapport za celý den a pořádal rozkazy pro den druhý. Důstojníků bylo zde celý houf a k plukovníkovi nebylo možno bez upoutání všeobecné pozornosti se dostati.

Rapport mohl trvati dobře ještě dvě hodiny a páter si vzdychl, pomýšleje, kterak hodiny ty budou dlouhy oběma vězňům. Tyto dvě hodiny mu nyní zbývaly, aniž věděl, co s nimi má učiniti. Nejraději by byl ovšem šel k madame, ale tu by byl mohl býti snadno zpozorován, poněvadž po zámečku panoval hlučný život. Bylo posud denní světlo a před úplným setměním nedalo se ani v tomto ohledu ničeho dělati. Zatím tedy prohlížel si bedlivě dvorec a jeho nejbližší okolí.

Zámeček byl malý, ale velmi pěkný, stavený v rennaissančním slohu. Stál na vrcholi nevysokého návrší, jež se po jedné straně sklání k Marně, s druhé do údolí směrem k Nogentu. Ukryt byl téměř celý po nízkou svou střechu a kousek šedého průčelí v husté skupině mohutných stromů kolem, jež jakoby tvořily oasu kolem zámečku na holém ostatně kopci, či spíše hřbetu. V zadu za ním, směrem k Marně, byl malý park, obklíčený vysokým živým plotem. Nyní, tak časně z jara, bylo ovšem listí spadlé a stromy čněly smutně k nebesům holými svými větvemi, mezi nimiž šuměl vítr suchým listem tu a tam uvázlým.

Nádvoří před zámečkem obehnáno bylo zdí, podle níž stály nízké domky čeledi. Na dvoře rozložila se celá eskadrona a rozdělala si zde i několik ohňů. V průčelí budovy, jakož i po obou bocích bylo v přízemí i v prvním poschodí pěkné loubí s pěknými sloupy, třeba trochu massivními. Nízká zídka dělila v přízemí dvůr od loubí a paty sloupů spočívaly na ní. Nahoře bylo jen ozdobné zábradlí. Po obou stranách zámečku byly tedy jakési dlouhé kouty, na jichž konci nacházela se ozdobná mřížová vrata do parku. Všecko to jest už dávno změněno.

Hlavní vchod zámku byl z nádvoří a vedly k němu tři široké stupně. Z loubí vcházelo se do pokojů, které měly okna do zahrady. Bylo to trochu kasárnické zařízení a vysvětlovalo se jen stářím budovy, která byla velmi úzká. Aurea ubytována byla v jednom tom koutě, na pravo od průčelí, v poslední komnatě, madame pak v prvním poschodí nad ní.

Prohlednuv si takto všecko, vyšel páter nyní ze dvorce, aby se poohledl po celém postavení, jaké spojené armády zaujímaly.

Sotva čtvrt hodiny odtud vypínala se malá návrší, pokrytá řídkými stromy a nízkým křovím Tu a tam zvedaly se mezi tím nízké domky několika vesnic, z nichž bylo však viděti sotva střechy. Ostatní vše ukryto bylo v zahradách, halících se tu a tam následkem častých dešťů v předčasně bujnou zeleň. Byla to návrší, na nichž vystavěla vláda třicet let po těchto událostech celou řadu tvrzí, nazvaných podle vesnic, v jejichž blízkosti se nalézaly. Návrší ta otáčejí ve velikém kvadrantu od Marny u Charentonu až ku Pantinu na severovýchodu Paříže veliké ono plateau, v jehož středu nalezá se Vincennes a Montreuil jakožto nejdůležitější osady. Všecky však vesnice, ležící na úbočí tohoto plateau,

byly dnes opuštěny jak od vojska, tak od obyvatelů, kteří najisto očekávali, že se zde strhne co nejdříve boj. Vojsko pak ustoupilo až k samým barrierám pařížským. Nogent a Fontenay byly, jak již řečeno, sotva deset minut od předvoje císařských a podobně mělo se i s Rosny, ležícím naproti Villemonbié, obsazenému kozáky, a s Noisy naproti Bondy, kdež se usadili Rusové.

Život v ležení byl dnes veselejší nežli včera. Půda byla zatím trochu oschla, večer byl teplejší a ohně pěkně hořely. K tomu ta naděje, že zítra vkročí za zvuku hudby v pěkných řadách do přemožené francouzské metropole, že uvidí obrovské město! Vědělo se všeobecně, že celý ten pochod do Paříže bude státi ještě trochu krve, ale na to z vojáků i z monarchů již nikdo nedbal. Nejhorší věc byla odbyta a Napoleon, kterýž jedině mohl je ještě poděsiti, jakoby byl zmizel ze světa. Četné patrouilly, vyslané hluboko do země, nemohly o jeho pochodu udati nic bližšího. Myslilo se všeobecně, že couvl na Loiru a tam že bude klásti odpor dále, což ale bez Paříže bylo již ne-li marné, aspoň velmi nesnadné. Vojsko tedy slavilo vítězství své již napřed. Hudby hrály o přetrž, vojáci tančili, kořalka jen tekla. Byla dnes rozdělena dvojnásobná porce potravy i kořalky a to přivedlo všecky do nejrůžovějšího rozmaru. Kdo měl ještě nějaký groš, nechal ho u markytánky, těše se, že zejtra bude vzata Paříž útokem a odevzdána armádám v plen, jak se povídalo všeobecně, při čemž dalo se nabrati dosti drahocenných věcí. Když hudba někdy na okamžik ustála, dalo se vše do zpěvu v nejrůznějších řečích.

Kyrysníci nelišili se v tomto ohledu ničím od ostatních pluků. Staří jezdci byli dnes jako děti a důstojníci nestačili je napomínati, když divoká veselosť vybočovala již z mezí. Mezi sebou dobří, ku svým přívětiví, byli v boji hrozní a nepřítele neradi šetřili, třeba nenosil modrý kabát. A důstojníci nebyli lepší, sloužívše obyčejně od píky, od sprostého vojáka a nemajíce mimo trochu válečné zkušenosti jiného vzdělání. Před vojáky mluvili po většině německy, ačkoliv byli skoro všickni Češi, a plnili francouzský vzduch hlukem německých písní.

Když šel páter kolem jednoho ohně, zpívali vojáci, snad aby se rozohnili k činům:

„A to jest byl začátek
té přehrozné vojny,
která vzala počátek
ve Francouzské zemi.
Naši tuze šťastni byli,
k Paříži se přiblížili,
to dlouho netrvalo,
neb reteré vzali.

Tu začalo štěstí jít
Napoleonovi,
on začal země hubit,
to na všecky strany.
On všecko vyplundroval,
z kostelů zlato pobral,
do své země odvezl,
nic tu nezanechal.

To jest ještě dost nebylo,
že kostely zloupil,
naposledy Papeže
do vězení vsadil

a i tam ho hladem mořil
libru chleba uložil
a jednu holbu vody,
víc mu dát nesměli.“

Byla to „historická“ píseň o průběhu všech francouzských válek od velké revoluce, zpívaná známou melodií všech podobných skládání.

U důstojnické skupiny zpívali také. Páter slyšel zde opět pěknou vojenskou:

„Kein besser Leben ist auf dieser Welt zu denken
als wenn man isst und trinkt und lässt sich gar nichts kränken;
denn ein Soldat in Feld seinem Herrn dienet treu,
hat er gleich nicht viel Geld, hat er doch Ehr' dabei!
Valleri, vallera!

Wenn ich gestorben bin, so thut man mich begraben
mit Trommeln und mit Spiel, wie's die Soldaten haben,
drei Salven gibt man mir wohl in das Grab hinein.
Das ist Soldaten Manier, lasst And're lustig sein!
Valleri, vallera!“

Byl to pohnutý, veselý život zmítající celým ležením v předvečer slavné bitvy.

Páter Kalina se nikde nezastavil a prošel tak hezký kus císařského tábora. Pokročil také ku předním strážím u Nogentu a bral se pak podél Marny zase zpátky ku dvorci, kdež byl hlavní stan pluku. Soumrak měnil se pomalu ve tmu, ohně v ležení počaly býti zřetelnějšími, ačkoli jim poněkud bránila vyniknouti večerní posud mlha. Na druhé straně řeky, na jejím levém břehu bylo dnes ticho. Městečko Brie zdálo se býti opuštěno.

V tom najednou uslyšel páter hluk, volání, řinčení zbraně i dvě rány z kyrysnických pistolí. Rozhledl se a viděl nějakého člověka v modré blouze utíkati přímo proti sobě podél břehu. Vida pátera, dal se stranou a přímo k řece. Za ním běželo několik kyrysníků pěšky, pokud jim jen těžké boty dovolovaly. Člověk ten běžel však střelhbitě a dostihnuv břehu vrhl se bez dlouhého rozmýšlení do pěnivých vln.

Páter ho nyní poznal. Byl to onen kočí z Meaux, kterého včera chytila eskadrona. Pokud mohl viděti, pozoroval, že statně si klestí cestu špinavou vodou Marny. Byl patrně dobrým plavcem.

Nyní přiběhli kyrysníci.

„Skočil do vody, než jsem ho mohl zachytiti,“ vysvětloval jim páter. „Kdo to byl? Co udělal? Proč ho honíte?“

„Což ho neznáte, velebný pane?“ vypravoval jeden kyrysník, který se byl účastnil včerejšího honu. „Vždyť to byl onen kočí, který po nás střílel. Celý den se klidně choval, i na večer. Ale najednou vyškubl se, jakoby ho byl někdo píchl, a dal se na útěk. Nebyl svázán a vzali jsme ho s sebou k našemu ohni. Měl ho dát beztoho pan plukovník hned včera večer oběsit. Nyní ho máme ještě na zodpovídání!

My nebyli připraveni na nic, ani zbraně jsme neměli a on již utíká! Co dělat, dohonit jsme ho již nemohli."

„Přeji vám dobrého pořízení u pana plukovníka," usmál se páter, maje vlastně uvnitř radost z toho, že se kočímu podařilo uklouznouti.

„Prosili bychom vás za něco, velebný pane!" pravil jiný voják.

„Zač!"

„Abyste šel s námi k panu plukovníkovi a potvrdil naši výpověď, že ten chlap skočil opravdu do vody."

„S radostí!"

Ubírali se tedy společně ke dvorci.

Plukovník neskončil ještě svůj rapport, ale vida najednou celou kupu kyrysníků s páterem, věnoval jim hned svou pozornosť. Kyrysníci řádně vše vypověděli a páter potvrdil jich zprávu. Plukovník se hrozně mračil, ale neřekl ani slova. Kyrysníci byli rádi, že to pro ně tak hladce přešlo.

Nyní opět musil páter čekati. Vyšel do onoho malého parku za zámečkem a procházel se zde pomalu. Holé větve šuměly nad ním večerním větříkem.

Hlavou mu táhly mnohé myšlénky a páter Kalina rozvažoval bedlivě, jaký je stav věcí kolem něho. Odloučení Aurey od matky ho překvapilo, neboť nebylo nyní pochyby, že plukovník zamýšlí jednati dnes mnohem rázněji nežli včera. Snad chtěl docela užiti násilí. Kdyby věděl, kým jest vlastně páter, byl by odstranil i tohoto zajisté z cesty a jen tato náhoda zachovala Aurei strážce.

Co se nyní bude díti? Nevěděl opravdu sám. Co mohl prozatím udělati — napadlo mu — byla výstraha madame a zároveň bedlivý pozor na plukovníka. Umínil si, že ho nespustí dnešní noci ani s očí.

Od té doby, co madame byla odloučena od své dcery, uplynulo asi půl druhé hodiny. Setmělo se nyní a každý, kdo právě ve dvorci a na blízku plukovníka býti nemusil, spěchal raději ven, pod širé nebe, aby se pobavil kolem vesele plápolajících ohňů. Jen hlavní budova, kde nacházel se plukovník, byla oživena, ostatní části byly pusty. Ani světla nebyla tam dána, poněvadž zde nebylo nikoho, který by je zaopatřil jako v Lagny. Rapport mohl trvati ještě chvíli a plukovník byl v tom ohledu posud upoután.

Páter ptal se nyní po profósovi a nalezl ho u jednoho ohně na dvoře.

„Půjčte mi klíč od vězení oné starší dámy," pravil k němu. „Musíť býti ubohé matce velmi smutno v takových okolnostech a má povinnosť mi velí, abych ji hleděl potěšiti."

Profós kýval hlavou a vytáhl klíč.

„Jen jděte, velebný pane, a kdybyste chtěl podívati se i na tu mladou dámu, postačí vám tento klíč také. V tomhle zpropadeném hnízdě jsou všecky skoro klíče stejny. Potřeba jest jen opříti se trochu o dvéře!"

Páter poděkoval a slíbiv, že mu klíč co nejdříve vrátí, ubíral se nyní směleji ač také s tlukoucím srdcem do prvního poschodí k vězení madame Leclercové. Chodby byly temny a prázdny. Nepotkal nikoho

a stanul u dveří, poslouchaje. Nic neslyšel, co by poutalo jeho pozornost. Otevřel tedy rychle a tiše vstoupil.

Madame seděla s vytřeštěnýma očima na sesli v pokojíku, jenž by byl mohl býti vzorem zařízení rokokového kabinetu. Nábytek byl překrásný, samé hedbáví, zlato a mramor a přece byl pokojík tento pro madame pravým vězením. Spatřivši vstupovati pátera a to samotného, dala se do prudkého pláče a vrhla se mu do náručí.

„Naše Aurea jest ztracena!“ volala přerývaně. „Slyšel jsi včera sám řeč toho netvora! Pozoruj jeho úmysl! Nyní teprve, když jsem byla zůstavena na chvíli sama sobě a svým myšlénkám, napadají mi ty hrozné domněnky. Ne, to se nesmí státi, sice zardousím plukovníka sama!“

Páter si jen vzdychl, uznávaje sám vážnost této chvíle.

„Neboj se,“ pravil po chvíli, když se výbuch madame poněkud zmírnil, „tak zle ještě není, abychom se musili obávati nejhoršího. Jsem Aureiným otcem a záleží mi tedy na osudu jejím neméně než tobě. Nech jen jednati a starati se mne samotného a buď ubezpečena, že nebude Aurei ani vlas na hlavě zkřiven. Až pozná plukovník, že má v tom ohledu jednati také se mnou, nastane teprve jiný zápas, se stejnějšími silami. Buď jen spokojena, a jednej rozumně, nedávajíc ničeho na sobě znáti, zvláště pak nenech znáti na sobě strachu, kdybys měla s ním mluviti. Co pak se mne týče, jsem odhodlán ke všemu!“

Madame vyprávěla, naříkala a rozvinovala dále hrozné obrazy, ale páter, ačkoliv se zdálo, že ji poslouchá, nevěděl přece z řečí jejích ničeho. Spřádal v hlavě různé plány a přemýšlel o věci dle svého způsobu.

Uplynula tak rychle půl hodina, načež vstal.

„Dávám se nyní na obtížný podnik,“ vysvětloval. „Budu stopovati plukovníka krok za krokem, abych ho měl stále na očích, abych mu byl stále na blízku a pro případ potřeby mohl ihned zakročiti. Ty pak buď vždy připravena k odchodu, kterýžto ve zlém případě provedeme snad v okolnostech nejnepříznivějších. Bude to však prostředek nejkrajnější. Jsi-li unavena, spi zatím, ale zůstaň ustrojena.“

Páter rozloučil se a pak odešel, uzavřev opět madame na klíč.

IX.

Hlava jeho byla plna trudných myšlének. Vřelo to v něm a přece musil se přemáhati, poněvadž si umínil, že bude opatrným. Možno říci, že neviděl celého dosahu věcí, o něž se jednalo, do nichž se vrhal. Ale byl k tomu přinucen. Jakž by byl ještě včera v poledne tušil, že bude uvržen tak náhle do tolika starostí, že najde svou dceru i s matkou její!

Bral se nyní opět k plukovníkovi, aby mu zůstal na blízku. Rapport byl právě ukončen a nyní následovaly rozkazy vzhledem ku dnešní noci. Bitva byla dle zpráv z hlavního stanu zítra jistou, budou-li se francouzské sbory stavěti v Paříži na odpor. Paříž však musí býti stůj co stůj obsazena. Pro případ větší bitvy byly dány určité disposice. Královský princ virtemberský velel levému křídlu a měl po případě hnáti útokem na Vincennes, jenerál Rajevský vedl Rusy směrem na Belleville a Prusové měli v noci dáti se na další pochod směrem k St. Denisu, odkud za-

myšlel Blücher opanovati strmý Montmartre, nejdůležitější místo v oné straně. Gardové sbory stály v záloze u Bondy, na levém břehu kanálu l'Ourcq, odkudž mohly býti nejlépe poslány na všecky strany, kde by třeba bylo posily.

Kyrysníci obdrželi rozkaz, aby byli v sedlech již o páté hodině ranní na břehu Marny a očekávali dalšího velení.

Skončiv čtení rozkazů, opustil plukovník důstojníky a odebral se do svého pokoje v přízemí v témže křídle, kde nacházelo se vězení Aureino, několik kroků od tohoto. Páter odebral se ihned za ním a tiše ho stopoval. Slyše, že vstoupil do své komnaty, vyšel páter ven z chodby a procházel se po onom temném koutě dvora, chovaje se pokud možná tak, aby nebyl mnoho pozorován. Zároveň poslouchal bedlivě každé otevření dveří na chodbě. Srdce v něm bilo snad prudčeji nežli včera a hlava nalézala se v zimničném žáru.

Půl hodiny to asi trvalo, než se otevřely zase dvéře u plukovníka. Volal však toliko na svého sluhu, který přišel, a pak opět všecko utichlo. Venku troubil trubač ku spaní — bylť devět hodin — a veškeren život rázem utuchl, aby se dostalo vojsku aspoň nějakého malého odpočinutí. I ohně byly zality mimo několik ohňů strážních. Brzo nebylo slyšeti než hřmotné kroky hlídek, volání stráží, řehtot koní. V oknech zámečku zhasla již dávno téměř všechna světla. Páter posud ani nevěděl, kterou jizbu má vykázanou, ale nestaral se v nejmenším o ni. Zdálo se, jakoby ani neměl odpočinku zapotřebí.

Sluha plukovníkův odešel opět a za chvíli potom otevřely se znovu dvéře, a z nich vystoupil nyní plukovník sám. Páter se zachvěl. Plukovník zhasil světlo ve svém pokoji a ubíral se směrem — k vězení Aureinu.

Jako kočka plazil se páter za ním podle zídky. Pozoroval ho s jiskřícím okem. Plukovník pak šel pomalu, počítaje, jak se zdálo, dvéře. Jednou se vrátil a počítal znovu. Na to kývl hlavou a vytáhl klíč. Klíč zarachotil v zámku, dvéře se otevřely.

V tom slyšel páter výkřik Aurein. Nevěděl, je-li to výkřik strachu nebo udivení, ale bylo v tom něco z obojího. Plukovník vstoupil a páter viděl, kterak beře Aureu za ruku, zapuzuje jí zpět ode dveří. Na to se dvéře zavřely.

Jediným skokem byl páter na nízké zídce a druhým opět dole u dveří. Přitiskl se zde ku stěně vedle dveří a poslouchal. Musil nyní upjati veškerou svou pozornost, aby slyšel každé slovo. Včera byla věc mnohem snadnější a méně nebezpečná. Srdce v něm bilo, div prsa nerozrazilo.

Po výkřiku byla se Aurea zamlčela a také plukovník nepromluvil.

„Koho jste čekala, slečno, že jste tak spěchala vstříc ke dveřím?“ počal teprve po několika okamžicích.

Ulekaná Aurea neodpovídala.

„Čekala jste snad matku?“ Opět nastalo malé mlčení. „Nelekejte se, nebojte se mne! Přicházím jako váš přítel, smýšlím s vámi nejlépe. Osud váš leží v mých rukou, chci vám pomoci. Neodeslal jsem matku vaši zúmyslně posud do hlavního stanu, abych jí zde v příhodné chvíli zjednal příležitost k útěku.“

Aurea posud neodpovídala.

„Proč neodpovídáte, proč vůbec nemluvíte? Strachujete se mne snad?“

„Opusťte mne!“ slyšel páter nyní chvějící se hlas své dcery.

„A proč? Což vám nepravím, že přicházím k vám jako váš přítel, ba co více, jako váš milenec! Věřte mi, že vás miluju již od prvního spatření, že na vás myslím stále!“

Dojem, jaký vzbuzovala tato naučená řeč starého světáka, jakým byl plukovník, byl až hnusný.

„Posud nemluvíte? Posud neodpovídáte? Hleďte, na důkaz lásky své přinesl jsem vám tento dárek, který mi dal po celý den mnoho starostí v té pohnuté době.“

V pokoji to zachrastilo, jako při otvírání nějaké skřínky na šperky nebo něco podobného.

„Vy to nechcete? Proč mne urážíte zamítnutím?“ pokračoval hlas plukovníkův prudčeji a vášnivěji. „Musíte to vzíti, vždyť je to pro vás. Učiňte mi tu radosť!“

„Jen za tou podmínkou, vysvobodíte-li matku a umožníte-li nám návrat k otci!“

„Vysvobodím vás, učiním vše, vše pro vás, oč jen požádáte. Buďte jen vy ke mně trochu přívětivější. Dávám slovo své, že matka vaše bude propuštěna ještě dnes na svobodu!“

„Nuže tedy dárek váš přijímám, pane plukovníku!“ šeptala Aurea ve strachu.

Na malý okamžik nastalo ticho.

Pak ale slyšel páter znovu:

„Můj anděli!“ zvolal plukovník vášnivě.

Aurea zděšením pronikavě vykřikla.

Páter sebou trhl a již chtěl otevříti dvéře a vrhnouti se do vnitř. Ale přemohl se přece.

Nyní však uslyšel znovu volání: „Pomoc! Pomoc!“

Jedinou ranou otevřel, vyrazil téměř dvéře a skočil do pokoje. Přišel v čas. Aurea svíjela se v náručí plukovníkově, chtějíc se mu vymknouti. Tento ji vášnivě líbal, a namahání její, aby se vyprostila, bylo marno.

Páter přiskočil, chopil mocnou svou rukou plukovníka vzadu za krk a silně jím otřásl, že násilník v uleknutí pustil Aureu, kterou považoval již za svou kořisť. Pak mrštil páter plukovníkem daleko stranou a položil omdlévající mu v rukou Aureu pomalu na lože.

Plukovník nemohl se po několik okamžiků ze svého překvapení vzpamatovati. Byl si již úspěchem svého podniknutí tak jist, že považoval za nemožnost zakročení třetí osoby. Vzchopil se a zíral vyděšeně páterovi do obličeje.

Tento, položiv Aureu, založil ruce a díval se upjatě na něho. Plukovník sklopil oči. Ale hned na to snažil se pozvednouti je opět.

Takto stáli drahnou chvíli proti sobě, mlčky, měříce se jen zuřivými pohledy. Najednou škubl sebou plukovník, jako uštknut jedovatým hadem, a sáhl po šavli k boku. Neměl jí však, zanechav ji ve své komnatě.

„Zlořečený kněže,“ zvolal vztekle, „proč se mi stavíš v cestu? Což tě musím i zde potkati?“

„Pokud se pohybujete po cestách nepravosti, ano! Mohu říci, pane plukovníku, že jsem vás sledoval jak včera, tak dnes. Poznal jsem velmi brzo vaše hanebné úmysly s těmi ubohými oběťmi války!“

Plu opovržení hleděl na plukovníka, který skřípěl zuby. Chvěl se vztekem a posud nemohl se řádně vzpamatovati, aby dovedl rozumněji nějak odpověděti. Konečně vztýčil se hrdě a pravil svým obyčejným přísným hlasem, jak mluvil s vojáky:

„Proč nejste již ve svém bytu, kaplane? Pokud vím, jest čepobití již dávno odtroubeno!“

„Myslím, pane plukovníku, že ani důstojníkům, tím méně pak mně, knězi, nezáleží na čepobití. Kdo chce se říditi vaším libovolným rozkazem, jehož používáte k provádění svých nekalých obchůzek, nechť se jím řídí, rozumný však člověk nedá se takto zotročovati.“

Plukovník kousal se vztekle do rtů, nemoha na to ničeho odvětiti.

„Nyní však rozkazu mého poslechnouti musíte!“ pravil po chvíli. „Kaplane Kalino, poroučím vám, abyste se odebral odtud, sice vás dám odvésti stráží!“

„Dříve se odtud nehnu, pane plukovníku Bergře, dokud nepůjdete odtud také vy! Jinak jsem schopen sděliti vše samému nejvyššímu maršálovi, knížeti ze Schwarzenbergů! Slyšel jsem každé vaše slovo, které jste mluvil včera i dnes s těmito dámami. Ony to dosvědčí!“

Aurea ležela stále v mdlobách. Páter chvilkami na ni starostlivě pohlížel. Zdálo se však, že ohledně mdloby není příčiny k obavám. Plukovník přemýšlel opět, čím by mohl pátera zkrotiti. Vyhrůžky jeho se opravdu strachoval u vědomí své hanebnosti, ačkoliv se bránil, aby toho nedal na sobě znáti.

„Dobře,“ pravil konečně, nuceným hlasem a s úšklebkem, „jděte jen k maršálkovi. Než se vrátíte, vynesu dávno svůj ortel nad těmito poběhlicemi! Matku dám podle její viny oběsiti na nejbližším stromě a dceru vymrskati z tábora. O vás pak, milý kaplane, se také postarám, nebojte se, hahaha!“

Páter se ani nezachvěl, stoje přímo před plukovníkem.

„Jste dosti velkým bídníkem k tomu, abych mohl v tom ohledu o vás pochybovati!“ odvětil mu jen. „Ale nyní odejděte a nechte mne pečovati o nebohou dívku.“

„Slyšel jste můj rozkaz, abyste odešel vy?“

„Nuže, pak musíme jít spolu!“ pravil páter rozhodně a znovu chopil se plukovníka, jenž se mu marně vzpíral. Nesl ho jako zpurné děcko ven z komnaty až na chodbu. Zde otočil klíčem u dveří a klíč pak zahodil přes mříž do zahrady.

„Tak, nyní nemáme přístupu jeden ani druhý!“ usmál se podivně a pustil teď plukovníka.

„Zítra o šesté hodině ranní bude naloženo s poběhlicemi podle zákona!“ vyhrožoval tento ještě vztekle, chvátaje rychle ku svému bytu.

„Postarám se dříve o to, abyste svou vůli neprovedl!“ volal za ním páter.

X.

Kostky byly vrženy. Slov bylo již dosti proneseno a nyní nastávaly činy. Hrozná byla logika ve slovech plukovníkových. Ano, tak jednají nejbídnější povahy. Obmýšlel zločin a provedení jeho se nezdařilo. Ten, kdo ho v něm přerušil, vymykal se jeho pomstě a vztek plukovníkův svezl se tedy na ubohé ty oběti, na kterých mínil zločin spáchati.

Plukovník spěchal soptě vztekem odtud a páter zůstal státi na chodbě, podpíraje o nízkou zídku svou horkou hlavu. V první chvíli nemohl ani vše pochopiti a teprve po několika okamženích poznal dosah toho, co plukovník pronesl.

Byl v tom ohledu malomocným, plukovník všemohoucím. Při své zdánlivé statečnosti oproti němu, věděl páter přece velmi dobře, že má plukovník vždycky u vojenských úřadů větší slovo než on, obyčejný plukovní kněz. Hrozba jeho nebyla tak nesnadno k vykonání, jak by se obyčejný člověk domníval. K usmrcení madame dávala proklamace montbélliardská plukovníkovi plné právo a ani vzhledem k potupě, kterou mínil pak ztrestati její dceru, nemohlo se mu dostati výčitek. Ubohé dámy byly mu odevzdány na milost a nemilost, a vzhledem k žalobě, kterou mohl na něho páter podati pro předešlé jeho chování, neměl po vykonání ortele plukovníkova svědků, neměl ani náležitého uznání. Takovým věcem se vojenský soud jen usměje a tím spíše ve válce. O sebe starost neměl, plukovník mu mnoho ublížiti nemohl; měl se leda co strachovati jeho pronásledování ve službě.

Jednalo se však o jeho dceru a její matku. Nebude-li vysvobozena do rána, bude pozdě. Věděl, že plukovník nežertuje, neodvolává co pronesl ve svém slepém vzteku. Trest, který kdykoliv uložil, nikdy neodpustil.

Byly to velmi smutné myšlenky.

„Nezbývá nic jiného," pravil páter konečně sám k sobě, „než abych zvolil onen poslední prostředek, o němž jsem byl mluvil s Evou. Věci jsou takové, že nevidím nic lepšího. Musí uprchnouti a to hned, a já s nimi! Samy je pustiti nemohu, a ostatně — dceru svou nemohu ani již opustiti!"

Vzchopil se a ubíral se k madame. Otevřel a nalezl ji spící v úplném obleku. Probudil ji zlehka. Vytřeštila na něho oči.

„Připrav se k útěku — pěšky!" šeptal jí. „Musíme prchnouti. Provedu vás strážemi až snad do Paříže!"

„Kde je Aurea? Co se stalo Aurei?" volala madame ustrašena.

„Nelekej se jen! Aurei posud se nestalo nic, ale je třeba, abychom pro její zachování vydali se odtud na nebezpečné podniknutí. Nezbývá nám nic jiného, nechceš-li ty být oběšena a Aurea propadnouti hanbě."

Madame se rychle připravila. Nebylo k tomu mnoho zapotřebí.

„Nyní počkej ještě chvíli!" pravil páter. „Přivedu sem Aureu!"

Odkvapil do vězení dceřina. Opravdu, klíč se hodil k jejím dveřím. Páter vkročil rychle do vězení, nepotkav nikoho na své cestě.

Aurea ležela posud ve mdlobách. Na stole stála láhvice vody a láhev vína. Páter potřel dívce vodou skráně a nalil jí několik kapek

vína do úst. Procitla s výkřikem, vidouc u svého lože státi onoho podivného kněze, který ráno tak důvěrně mluvil s matkou.

„Tiše, tiše!“ volal páter. „Seberte všecky své síly! Odebeřeme se k vaší matce, která na vás čeká!“

„K matce?“ zvolala ihned. „Neschází mi ničeho — jen ten divoký, ošklivý důstojník — tak ohyzdný — bála jsem se ho —“

„Vezměte i svůj šál a vůbec přistrojte se, pokud možná řádně. Máme cestu před sebou.“

„Ah, plukovník nás chce opravdu pustiti na svobodu? Nevěřím tomu! . . .“

Aby ušetřil si výkladu, přikývl jen páter.

Aurea byla hned hotova, ačkoliv se posud chvěla následkem hrozného rozčilení, a ubírali se tedy rychle k madame. Obě byly plny radosti při opětném shledání.

„A nyní,“ počal znovu páter, „musíme ven. Vězení Aureino jsem zavřel, toto pak zavřeme též. Okna nejsou zamřížena; doufám, že se nám podaří všecko.“

Otevřel okno a okenici za ním, shasiv dříve světlo uvnitř pokojíku. Pak přistavil židli k oknu a sám vyskočil ven.

„Nuže!“ pobízel.

Madame vysadila na okno Aureu a páter ji opět ve svém náručí sesadil dolů. Pak vystoupila madame sama a tak octli se všichni tři v zahradě za zámečkem.

Zahrada obehnána byla, jak jsme pravili, vysokým a hustým živým plotem jako většina těchto francouzských polozahrad a poloparků. Páter opřel se na jednom slabším, řidším místě o keře a podařilo se mu odděliti je od sebe.

Otvorem takto způsobeným octli se na konec vně zámečku, neupozornivše na sebe stráž, která stála u vrat. Nato pustili se trochu stranou zámku, po hřbetě návrší a pak teprve přímo dolů do údolí, které dělilo je od Nogentu.

Bylo již kolem desáté hodiny. Hodina utekla páterovi jako okamžik. Noc byla dosti studená, ale při tom, na rozdíl od včerejší, také dosti jasná. Jen tu a tam malý obláček zatemňoval několik hvězd a často na chvilku i měsíc. Ležení pohříženo bylo v hluboký spánek. Noční poutníci vyhnuli se vesnici a kráčeli, nehledajíce cesty, přímo tam, kde se leskly ve měsíčním svitu břidlicové střechy nogentské. Kráčeli po polích namáhavě, ale statně.

„Stůj!“ ozvalo se tu proti nim ze skupiny keřů, zbavených sice listí, ale proto přece ukrývajících dobře rakouské stráže. „Kdo to?“

„Přítel!“ ozval se páter.

Ve křoví zvedla se vysoká postava v bílém kyrysnickém plášti a hlaveň karabiny zaleskla se v měsíční záři.

„Jsem kaplan Kalina! Což mne neznáš, Ondřeji?“ zvolal páter, jakoby uraženě, poznav kyrysníka.

„Ah, velebný pane! Nyní vás poznávám po hlase!“

Páter kynuv svým průvodkyním, aby zůstaly státi, pokročil blíže k jezdci.

„Pst, tiše!“ pravil k němu. „Jsi zde sám?“

„Úplně sám, velebný pane!“

„Nuže, mám tajný rozkaz od tvého rytmistra. Odkázal mne právě na tebe, že prý zde stojíš v této končině a v tuto chvíli.“

„Pan rytmistr?“ divil se voják.

„Ano. Zná tě jako mlčelivého. Zde máš jeho rozkaz!“

„Ah, není třeba, velebný pane. Vždyť jste to vy a pak já neumím čísti.“

„Jest to průvodní list z tábora pro mne a pro dvě dámy, podepsaný panem plukovníkem!“

„Ah, už vím. Pro ty, co včera chytila šestá eskadrona.“

„Ano, rozumíš tedy?“

„Jakž by ne! Vždyť nejsem přec tak na hlavu padlý, abych myslil, že je dá pan plukovník pověsiti! Tak zlým přece není!“

„Mlč tedy! Buď opatrným i před kamarády.“

Páter vrátil se zpět k oběma dámám a vyzval je, aby ho následovaly.

„Asi za hodinu se vrátím!“ pravil ještě, jda kolem kyrysníka.

Tento kýval hlavou.

Nyní počali stoupati nahoru do vrchu, aby dostihli brzo opuštěné vesnice. Vrch nebyl příliš příkrý, poněvadž vlastně stoupali jen po jeho úbočí, nemusíce dosáhnouti vrcholu, kdež se nalezá za našich dnů tvrzka Nogent.

„Stůj!“ ozvalo se podruhé, sotva byli asi dvě stě kroků urazili.

Nová výmluva a lest páterova neminuly se cíle. I zde přešli bez nehody a teď byli u samé vesnice.

Ves Nogent jest položena na stráni souběžně s tokem Marny. Uprchlíci musili ji projíti celou, než dostali se k vincenneskému lesíku, kdež teprve nabyli jakési jistoty. Cesta v ní byla hrozná, koleje byly hluboko vřezány v silnici, bláto bezedné. Tu a tam vyřítil se na ně z některého opuštěného domku se zuřivým štěkotem pes, proti němuž se často musil páter brániti kamením. Někde zdálo se, že obyvatelé přece neopustili úplně vesnici, ale bylo jich asi málo. Nikde nebylo viděti člověka, což ostatně bylo páterovi velmi vhod. Posud byli nemluvili skorem ani slova; obraceliť od té doby, co opustili zámeček, zřetel svůj výhradně jen k rychlé chůzi.

Nyní teprve vypravoval páter po německu madame celou příhodu s plukovníkem, nevynechav ani slova. Madame se chvěla zlostí, jsouc popudliva jako každá Francouzka. Aurea, o niž se tuto jednalo, kráčela namáhavě podle nich, nevědouc o všech těch událostech ničeho. Snad ještě v nevědomosti své odpustila plukovníkovi to jeho obejmutí, majíc za to, že jeho prostřednictvím byla matka puštěna ze zajetí. Ve společnosti tak podivně k ní se chovajícího pátera, který často na ni hleděl se zvláštním výrazem, bylo jí až úzko a divila se důvěrné rozmluvě své matky s ním. Jsouc vychována takořka mezi vojskem, nelekala se tak uniforem, jako černého kněžského oděvu.

Madame jí ničeho nevysvětlovala, ba mluvila s ní vůbec málo. Dosud lnula k ní veškerou svou láskou; nyní rozdělovala tuto mezi ni a pátera. Aurea se také nevyptávala, bylo jí velmi úzko a věřila

slepě své matce, pod jejíž ochranou byla jista. Časem jen prohozeno k ní několik slov francouzsky o špatné cestě, o unavení a podobných obyčejných věcech v takovýchto mimoobyčejných okolnostech. Za to vykládala tím živěji páterovi o všem nebezpečenství, jaké jim a zvláště Aurei hrozilo. Páter vypověděv svou rozmluvu s plukovníkem, zamlčel se a málo odpovídal, přemýšleje raději na všecko, co leží před nimi.

O svém osudu se již rozhodl. Věděl dobře, že do tábora, do císařské armády již více nesmí, nechce-li propadnouti velkému trestu. Co bude dělati dále? Jak se to skončí s jeho dcerou a matkou její, jak se vše vyvine, až nalezne Aurea svého domnělého otce, Eva svého chotě, k němuž je přece vedl? Co řekne tento jeho společnosti? Jak jemu bude, nalezne-li ho a bude-li se muset pak odloučiti od těchto dvou, jemu tak drahých bytostí? Mimo ně nepoutalo ho nic již ku světu. —

Stále myslil na budoucnost, na zítřek a přece stále se vyhýbal, couval před těmi myšlenkami. Raději by byl přestal úplně mysliti, kdyby to bylo možno. Na štěstí nebyl ještě samoten a madame přetrhovala stále pásmo neveselých těch myšlenek svým hovorem.

Kousek za Nogentem počíná vincennesský lesík. Dnes je to veliký park, ale tehdáž byl opravdovým lesem, bez těch širokých, pískem posypaných cest, na nichž je plno sedadel pro pohodlí procházečů. Mezi věkovitými stromy vinuly se jen sporé úzké stezky, zarostlé ještě travou a břečťanem. Lesík byl vyhlášen častými loupežemi, které se v něm udály. Byl sídlem vyvrhelův, kteří činili okolí pařížské nejistým a proti nimž podnikané výpravy mívaly pro množství úkrytů, které jim hustý les poskytoval, jen velmi malý úspěch. Byly zde neproniknutelné křoviny, v jejichž středu nalezaly se jámy, poskytující vždy dobrého skrytu. Přístup k nim býval mnohdy dosti umělý a zvláštní. Byly zde i vysoké, na pohled zcela nevinné stromy, v jejichžto hustých korunách skrývala se celá dovedně spletená hnízda z větvoví, kteráž bylo těžko nezkušeným okem vypátrati. Takováto díla vynalezavosti zlých lidí dovolují ovšem jen husté listnaté lesy francouzské!

Těmito končinami měli se teď ubírati noční poutníci na svém útěku. Jen tento lesík dělil je od pařížských předměstí, k nimž bylo něco přes půl hodiny. Ostatně, jakmile dostihnou Vincennesu, bude již úplně vyhráno.

Páter pustil se přímo širší cestou, vedoucí od Nogentu k Vincennesu, k jeho „donjonu“, mohutné to věži, druhé bastille pařížské, jejíž tmavé obrysy bylo by ve dne poněkud viděti nad vrcholky stromů.

Nešli ještě ani pět minut v lese, když chopil obě dámy za ruce a táhl je rychle a násilně na levo s cesty do houští, pod stromovou klenbu.

„Tiše, tiše!“ volal. „Jezdci, kyrysníci, pronásledují nás!“

Vskutku, měsíc vyplul právě ze mraků a v jeho záři bylo viděti lesknoucí se přílby kyrysníků, stoupajících s koňmi rychle do vrchu od Nogentu. Zbraně byly taseny, pistole v rukou.

„Tak brzo! Toho jsem přece neočekával!“ šeptal páter, vleka za sebou obě své průvodkyně dále od cesty, hlouběji do lesa. Když

byly v houštině, vrátil se sám blíže k cestě, požádav dámy, aby tiše na něho čekaly a ničeho se nelekaly.

„Jen kdybych měla své pistole!“ přála si madame.

Kyrysníci dorazili v několika minutách k lesíku. Před tímto se však zastavili. Byla jich opět celá eskadrona, jak mohl páter uhodnouti a přibližně spočítati, leže na mokré zemi v příkopu podél cesty, ukryt pod křovím nedaleko jezdců.

„Rytmistře Hlavo!“ slyšel teď zřetelně rozkazující hlas plukovníka, mluvícího k veliteli první eskadrony, „vy budete prohledávati důkladně les po obou stranách cesty. Já pak s dvaceti jezdci pustím se dále až k Vincennesu, kam přece nemohli posud doraziti! Čert by v tom byl, abychom je nedostali i s tím prohnaným jezuitou!“

Sotva že uslyšel tato slova, vzchopil se páter zase a prchal nazpět k dámám. Beze slova vedl je stále dál od cesty, ku kraji lesa, směrem asi k Charentonu. Vůči madame nebylo ostatně ani třeba dlouhého vysvětlování, když jí byl páter sdělil rozkazy plukovníkovy. Chvátali tedy všickni tři, co nejvíce mohli.

Brzo slyšeli v dálce několika set kroků za sebou hluk. Kyrysníci s plukovníkem v čele klusali po cestě a ostatní jezdci byli sesedli s koní a prohledávali lesík pěšky. Ve dne byla by bývala práce jejich v lese, zbaveném nyní listí, velmi snadna, v noci však kladly se jim v cestu mnohé překážky. Vojáci kleli, šavle řinčely.

„Více se roztáhnouti!“ velel nějaký důstojník, jehož nemohl páter dle hlasu rozeznati. „Je nás dosti, můžeme se hodně rozejíti. Spatříte-li něco, vyzvete jen jednou a pak hned palte, neozve-li se!“

Páter a obě ženštiny prchali, jak jen rychle mohli, aby unikli z dosahu onoho dlouhého řetězu, jenž se vlekl lesem. Ani nedýchali, jen srdce jim tloukla. Podařilo se jim, poslední voják však byl sotva na padesát kroků od nich vzdálen. Na chvilku se zastavili, aby nedělali hluk chůzí po suchých větvích. Kyrysníci však na štěstí přešli, aniž by je byli zpozorovali.

Postup jich děl se dosti rychle a přece opět pomalu. Od vkročení do lesa uplynulo již přes půl hodiny. Pomalu se vzdalovali, zatím co uprchlíci stáli pořád na témž místě.

„Pokračujme!“ pravil konečně páter. Pustili se tedy dále. Cesta však velmi pomalu ubíhala, vyžadujíc mnoho namáhání. Nikde nenaskytovala se ani jediná stezka, které by byli mohli použiti; většina šla rovnoběžně s cestou do Vincennesu.

V dálce padlo několik ran. Kyrysníci se bezpochyby s někým srazili; bylo lze dobře rozeznati třeskot jejich pistolí. Ustupovali, pokud se dalo souditi, neboť střelba se blížila a to dosti rychle. Vrazili nejspíše na oddělení francouzské pěchoty, které vytáhlo z Vincennesu. Poutníci však byli již příliš daleko, než aby se o to starali.

Kráčeli přes hodinu ještě. Pokaždé, když zašel měsíc za mraky, musili se zastaviti a čekati, až opět vypluje, aby viděli na cestu. Potůčky, tekoucí lesíkem, vzrostly stálými dešti na malé říčky a několikráte bylo třeba jíti kus podél nich, než-li se našlo příhodné místo ku přejití. Všichni klesali unavením, nejvíce ovšem Aurea, nezvyklá takovémuto namahání.

„Qui vive?“ ozvalo se konečně před nimi, když vystoupili z lesa. Odpověděli francouzsky a byli zachráněni. Nalézali se na samém kraji stráně, pnoucí se nad Joinvillem. Odtud do Charentonu bylo sotva čtvrt hodiny cesty. Páter, sám nesmírně unaven, nyní Aureu více nesl než vedl. Byla půlnoc.

XI.

V průvodu francouzského důstojníka, který se jich ujal, když je stráž zastavila, odebrali se do Charentonu, obsazeného francouzským vojskem a zde do první traiterie, která se jim naskytla. Zburcovali spícího majitele jejího a brzo nalézali se pod střechou — díky důstojníkově káznému zakročení.

Oběma dámám i páterovi bylo již nanejvýše třeba odpočinutí. Bylot úplnou nemožností, aby se ubírali dále. Sám páter, jehož konstituce zdála se býti ocelovou, byl namaháním tak přemožen, že takořka sklesl na nízkou židlici, hned jakmile vstoupili. Podáno jim rychle vína a na rozkaz důstojníkův, jenž náhodou znal plukovníka Leclerca z ležení, dostalo se jim v traiterii všemožného pohodlí a občerstvení. Uprchlíci počínali okřívati.

O tom, kde by as mohl státi plukovník Leclerc, důstojník ten, kapitán pěchoty, nevěděl.

„Posledními rychlými pochody k hlavnímu městu,“ vypravoval, „roztrženo je téměř úplně naše spojení s ostatními divisemi. Zvláště po bitvě u Claye ustupovali jsme již v nepořádku. Dnes večer postavení naše bylo poněkud srovnáno, ale mimo oba maršálky ví z nás důstojníků asi málo kdo, jak vlastně věci stojí. V Paříži prý hodlá se ozbrojiti celé občanstvo proti cizincům. Zítra a tedy vlastně již dnes budeme se zajisté bíti, to je nepochybné a navzdor své slabosti a rozervanosti doufáme přece pevně, že nepřítel do Paříže se nedostane. Máme obsazeny všecky výšiny před městem od ústí Marny až po Montmartre, jak jsem slyšel a jak tomu také bude. Francie nepadne a císař táhne již k Fontainebleau, jak znějí nejnovější zprávy. Jen dva, tři dny ještě a bude opět dobře!“

Byly to ovšem velké naděje, ale nebyly nesplnitelny. Staří vojáci doufali posud ve šťastnou hvězdu císaře.

„Tím lépe,“ myslil sobě páter, slyše tato slova. „Hůře bylo by pro mne, kdyby spojenci dobyli dnes Paříž! Co bychom pak dělali?“

Dámám bylo třeba dalšího odpočinutí. Aurea usnula v široké lenošce, již přinesl traiteur ze svého soukromého bytu, a sama madame, opřevši se o stůl, zavírala oči mdlobou.

Důstojník po chvíli odešel, aby nerušil uprchlíky v odpočinku, traiteur také. Po jich odchodu natáhl se na smrt již unavený páter na tvrdou lavici podle zdi a oddal se myšlenkám. Usnouti v těchto poměrech nebylo mu nikterak možno.

Traiterie byla malá místnost s velmi chudou úpravou, jaké vídáme ve vesnicích v pařížském okolí. V letě sedí každý raději venku před lokálem. Stěny byly ověšeny hrubými obrázky a karikaturami Angličanů, které pocházely ještě z doby revoluce. Stolky byly čtyři; pokryt byl

jedině onen, při němž seděla malá naše společnost. Dveře na silnici zůstaly přivřeny a druhé dveře vedly do traiteurovy kuchyně a obydlí.

Páter bránil se dotěravému spánku, jak jen mohl, až konečně nad ním zvítězil. Musil zůstati na stráži. Dlouho se zde zdržeti nemohli, bylo třeba dostati se dále, do Paříže, za barriéry, kde konečně budou v úplné jistotě. Zde v Charentonu mohla se každým okamžením strhnouti krutá srážka, poněvadž nepřítel byl vzdálen sotva půl hodiny.

Když přemohl spánek, oddal se myšlenkám. Události dvou posledních dnů, či spíše dvou posledních nocí, vstoupily mu po řadě na mysl. Vzpomínal na vše, připomínal si každou podrobnost. Honba za kočárem, výslech madame před plukovníkem, kde ji teprve poznal zároveň se svojí dcerou, odhalení její, že Aurea jest jeho dítětem, pak výstup s plukovníkem, na to zase celodenní pochod a konečně všecky události dnešní noci! Bylo toho mnoho, velmi mnoho, až páter klesal pod tíží těch myšlenek.

A co nyní dělati? Co stojí před ním, co čeká na něho dnes? Jak se vše to skončí? Otázky tyto vtíraly se mu znovu a znovu. Doléhaly teď na něho mnohem důtklivěji, než prve na útěku.

Srovnával všecko v jediné dlouhé pásmo úvah a přemýšlel o každé niti jeho. Co posud činil, vyplývalo jedno z druhého a v tom ohledu bylo svědomí jeho úplně klidno. S Evou, s kterou se tak nenadále, po tolika letech odloučení náhodou sešel, mluviti musil. Slyšel od ní velkou zprávu, poznal svou dceru, o níž byl myslil, že dávno jest mrtva a odpočívá někde tam, na levém břehu Seiny, na hřbitově Montparnasse. Plukovník Berger činil na ni své nectné útoky a otcovskou povinností jeho bylo, aby ji hájil, aby k zachránění jejímu nasadil vše, co mohl, třeba život. Stalo se, nezbytná potřeba velela tak učiniti. Věc byla jasna. Plukovník chtěl ho asi odstraniti násilím, aby pak zůstala Aurea úplně bezbrannou, a našed vězení prázdná, pustil se za uprchlíky. Páter pak jednal ve všech těchto okolnostech jen tak, jak mu povinnost velela.

Ale co dále? Posavad sledoval jen jeden cíl. Vedl totiž dceru svou i s matkou její, kterou přece před světem svou více jmenovati nemohl a nechtěl, právě do náručí jejího chotě, kterého naleznou zajisté dosti snadně. Bude jen třeba obrátiti se k některému z obou maršálků a ten podá beze všech obtíží zprávu, kde se plukovník nalezá. Leclerc potěší se zajisté, vida choť a domnělou dceru svou vraceti se z rakouského zajetí, kde hrozila matce ztráta života a dceři ztráta cti. Bude je objímati, líbati před očima pátera, který jim stojí tak blízko bez jeho vědomí. Zachvěl se.

Tohoto okamžení se páter velice strachoval. Měl to býti okamžik jeho ponížení a zároveň rozloučení se s oběma bytostmi, jež mu osud tak přivedl do rukou. Pomyšlení to bylo pro něho hrozné. Začal v tom spatřovati pokyn prozřetelnosti. Neprovinil by se, kdyby se opět tak od nich vzdálil, jako před sedmnácti lety?

Páter se zachvěl znovu.

„Ne, ne,“ počal šeptati, „není možná, abych se odloučil od Aurey. Cítím tu nemožnost, jsem příliš dobrým otcem, než abych byl schopen dáti jí s „bohem“, snad na věky. Vždyť je to mé dítě a mimo ni nemám na světě již nikoho. A Eva? I tu miluji posud tak ohnivě, jako

jsem ji miloval tehdáž. Musím ji milovati! Nepustím je od sebe. Mám k nim nyní větší práva než plukovník Leclerc! Dal jsem život oběma!"

Měl vytřeštěné oči a ruce jeho se křečovitě svíraly a rozevíraly, aniž o tom věděl. Byl hrozně rozčilen. Zuby mu jektaly, pysky zmodraly. Hrozný boj zmítal jeho nitrem.

„Ah, plukovník Leclerc!" pokračoval po chvilce sípavého oddychování. „Což ten tomu řekne? Ne, ne, k němu je vésti nemohu, není možná; kam s nimi? Eh, což na tom, jen když je nemusím nikomu odevzdat! Povedu je někam daleko, hodně daleko, kde nás nikdo nezná, kde budeme moci žíti jen sami sobě. Tam teprve vyjevíme Aurei, kým jí vlastně jsem. Můj bože, jak se těším na první objetí její, na její první slovo „otče!" Štěstí to si nedám vzíti! Byli jsme dosti dlouho nešťastnými, Eva i já, ale nyní si to vynahradíme! Kdo stojí nám v cestě? Nikdo, než Leclerc, jako před sedmnácti lety. Co se však budeme starati o Leclerca? Je stár, churav, jak vypravovala Eva. Ostatně dnes je bitva a kdo ví, co se stane! Aspoň dnes ještě počkám, aspoň dnes nesmí Eva spatřiti svého chotě. Snad mi pomůže šťastná náhoda, právě ona, která přivedla mi dceru do náručí. Dnes zdržíme se v Paříži někde v úkrytu, aby o nás náhodou sám nezvěděl, a pak uradím se s Evou, co dále činiti."

Páter dospěv k tomuto rozhodnutí, opět se poněkud utišil. Hleděl tupě chvilku před sebe a pak začal přemýšleti o štěstí, jaké by ho čekalo v odloučeném životě s Evou a Aureou. Myslil — na Ameriku.

Náhle uslyšel nějaký nesrozumitelný zvuk. Zíral kolem sebe. Madame ležela posud skloněná nad stolem, ale zdálo se, jakoby se probouzela. Mluvila něco ze spaní, čemu nemohl porozuměti. A v tom pozvedla hlavu a mluvila mnohem hlasitěji, rozpínajíc ruce:

„Zachraň mne, zachraň mne, můj Otto! — Nedávej mne již Leclercovi, vždyť jsem tvoje, vždycky tvoje! — On otrávil celý můj život! — Zab ho raději, jinak ho otrávím sama. Otto, můj Otto! — Ty jsi nás vysvobodil, zachránil, neopouštěj nás! Zastřel ho, nebude to vražda, musíš tak učiniti, vždyť mne chráníš! — —"

Hlava madame klesla zase na stůl a ze rtů jejích draly se opět jen nesrozumitelné zvuky.

Páter se zděsil. Madame měla hrozný sen a právě o těchže věcech, na které byl myslil on. Vyzývá ho ve spaní, aby zavraždil plukovníka Leclerca! Vskutku, to by bylo nejkratším — ale — Chvěl se jako třtina.

Povstal a přistoupil k madame, budě ji. Otevřela konečně oči a rozhlížela se zděšeně po traiterii, nemohouc se vzpamatovati, kde se vlastně nachází. Pak si z hluboka oddechla.

„Měla jsi nějaký děsný sen!" pravil páter. „Co se ti zdálo?"

„Vskutku, hrozný sen!" opětovala madame, znovu těžce oddychujíc. „Loučil jsi se s námi, odevzdával jsi nás Leclercovi. Nechtěla jsem tě pustiti, kdežto Leclerc tě odháněl a urážel mne i tebe. Chtěl nás konečně zabíti. Tu jsem ti podala pistoli, abys ty zastřelil jeho. Tys to konečně udělal, ale v tom jsem se probudila!"

„Probudil jsem tě sám," řekl páter a pohřížil se ve chmurné zamyšlení.

Také madame se zamyslila, stíhajíc vytřeštěným zrakem nějaké děsné vidiny.

Po chvíli promluvila vášnivě: „Jsem tvou, jedině tvou, Otto! Co mi po Leclercovi, co nám po tvé kněžské říze — strhneš ji, zůstaneš u mne, nic nás již více nerozloučí!“

„Myšlenky naše jsou tedy stejny!“ odpověděl páter vážně. „Ohledně pak Aurey nemám žádných starostí, pokud mohu souditi z dosavadního jednání jejího. Nutno tedy jen čekati, jak se nejbližší budoucnost okáže; největší obava mne již opustila!“

„Nedám se nikdy od tebe odtrhnouti,“ pokračovala madame ve svém vášnivém výbuchu. „Spojila jsem osud svůj nerozlučně s tvým. Jen ty máš právo na nás a jen s tebou nabudu opět ztraceného štěstí, právě jako ty se mnou. Nebyla to pouhá náhoda, jež nás spolu svedla, bylo to snad ve hvězdách psáno!“

„Nuže, jsem spokojen!“ zvolal páter, objav něžně madame. „Nechť dopadne bitva jakkoliv, ty zůstaneš vždy mou. Pro dnešek zdržíme se v Paříži, hledíce, aby nás plukovník Leclerc snad náhodou neuzřel a pak při první příležitosti odejdeme tam, kde nám bohdá zkvete lepší budoucnost — do Ameriky!“

V tom již venku začaly hrčeti bubny pěchoty.

XII.

Francouzské ležení budilo se ke krvavému dni. Vojáci vstávali a chápali se radostně zbraní, aby před samými branami hlavního města odrazili drzého, mocného nepřítele. Blízkost Paříže, pomyšlení, že hájí tuto, nadchnulo je mocně.

Jak ukázaly později dějiny, čítala posádka Paříže té doby jen několik málo tisíc mužů, kteří poněkud sesílili hrozně seřídlé řady maršálků Marmonta a Mortiera, takže veškerá jich síla před Paříží obnášela kolem dvacíti a sedmi tisíc mužů — samých mladých, špatně vyzbrojených a hrozně unavených vojáků. Jim ku pomoci měla býti přidána národní obrana, která však neměla posud ani zbraní a teprve v poslední chvíli ozbrojena byla — pikami. Nejlepším důkazem toho, jakou důvěru choval dvůr v zápas těchto ubohých obětí s nesmírnými silami před branami, byl útěk císařovny a všech boháčů již před čtyřmi dny do Orléansu. Jen Josef Bonaparte, bývalý král neapolský a španělský, zůstal v Paříži, slibuje lidu zůstati s ním do poslední chvíle. Pařížané však mu již nevěřili a gaminové zpívali kuplet:

Le grand roi Joseph pâle et blême,
pour nous sauver reste avec nous.
Croyez, s'il ne nous sauve tous
qu'il se sauvera bien lui même.*)

Vojsko obsadilo všecky pahorky před městem, které jsou dnes po většiné pojaty v pařížskou enceintu a tehdáž již pokryty byly vel-

*) Velký král Josef, bled a zaražen, zůstává s námi, aby nás spasil. Opravdu, nespasí-li nás všecky, spasí se zajisté sám.

kými osadami. Zaujímaly vysočiny bellevillské, ménilmontantské a Butte-Saint-Chaumont až přes Père-la-Chaise k Vincennesu a odtud k Charentonu. Průplav řeky l'Ourcq dělil postavení skoro uprostřed na dvě polovice, z nichž levá byla jak polohou, tak i počtem bojovníků mnohem slabší. Jediný zvonovitý Montmartre byl by mohl poskytovati dobrou oporu, kdyby byl býval řádně opevněn a obsazen, zvláště děly. Toho však nebylo.

Paříž byla obehnána kol do kola zdí, kterou však nikdy nebylo lze nazvati hradbou. Byl to jen prostředek, aby mohla být pohodlně vybírána potravní daň u pařížských bran; nějakého válečného významu obezdění to nemělo. Vystavěna byla tato zeď od Ludvíka XVI., který potravní daň, do té doby zde neznámou, zavedl na pobídnutí Calonnovo, což dalo podnět známému calembourgu Pařížanů: Le mur murant Paris, rend Paris murmurant, t. j. Zeď obezdívající Paříž, je příčinou, že Paříž reptá (murer, zdíti, murmurer, reptati.) Nepřítele by byla nezdržela ani na hodinu. Král Josef to věděl velmi dobře a přikládal jí zúmyslně vojenskou důležitost jen k upokojení ustrašeného, neznalého obyvatelstva. Aby ji „sesílil“, dal v poslední chvíli napíchati před ní několik tyčí, které nazval palisádami a vyházeti malý příkop jen pro jméno. O pevnosti těchto opatření kolovala anekdota, že jeden opilý člověk, padnuv na palisády, vyvrátil šest takových „kolů“ a svaliv se do příkopu, zůstal tam pohodlně spáti, aniž by byl ráno čeho o pádu svém věděl.

Paříž budila se hrčením bubnů a třeskotem polnic již o čtvrté hodině ráno. Národní garda, posud bezbranná, vydala se na shromaždiště svá, čekajíc zde trpělivě na ručnice až do devíti hodin, kdy již dávno hřměla děla. K nim připojily se davy lidu, chtějícího zúčastniti se také boje a žádajícího jen o zbraň. Když dostaly konečně — píky, poslány jsou celé ty nezřízené houfy před brány jen k tomu účelu, aby dodaly kolonám vojska vzhledu větší mohutnosti svým počtem. Více maršálkové nežádali ani na národní gardě a také žádati nemohli. Jednání to velice rozhořčilo bojovný lid pařížský proti dosavadní vládě.

Sotva že udeřeno v Charentonu na bubny, zbudil páter také Aureu a traiteura. Tento uvařil spěšně šokoládu a ve čtvrt hodině odcházeli rakouští uprchlíci již k Paříži, aby dostihli brzo bran a octli se tak konečně již v úplné jistotě. Snad v hodině rozvlní se bitva po celé čáře.

Sotva že opustili Charenton, padly první rány z děl. Bylo skoro šest hodin již a střelbu započali Francouzové, mířice po sborech spojených armád, dokonávajících své pohyby, jež započaly hned za časného jitra. Poslední rozkazy byly dány, utvořeny bitevní šiky a počal postup k nepřátelským postavením. Levé křídlo spojenců, sestávající po většině z rakouských pluků, táhlo pod princem virtemberským na Vincennes, pravé pod Blücherem, nejvíce Prušáci, postupovalo na Montmartre. Rusové, stojící ve středu, dali se pod jenerálem Rajevským na nejpevnější posici francouzskou, na Belleville. Bylť jim tu vzíti útokem dlouhou vesnici Pantin a pak hnáti do příkrého kopce, posetého villami, zahradními zděmi a francouzskými batteriemi.

K sedmé rozhlučela se děla na obou stranách, k osmé započal i boj pěchoty.

Páter s oběma svými průvodkyněmi nemohl jíti tak rychle, jak by si byl přál. Silnice začala býti brzo velmi oživenou vojskem a povozy, které ji často celou uzavíraly. Husté davy lidu hrnuly se ven z Paříže, překážejíce po cestě. K tomu pak byly obě dámy i sám páter posud příliš unaveny. Krátký odpočinek, lze-li těch několik hodin ztrávených v Charentonu takto nazvati, nepomohl mnoho. Účinek jeho zmizel po několika krocích.

Ubírali se hrozně pomalu, takže v tu chvíli, kdy počala všeobecná střelba z děl, urazili sotva polovici své cesty.

Aurea nemohla odtud dále. Přemáhala se po cestě stále, až náhle klesla unavením k zemi. Páter ji zvedl a donesl do malého domku, jaké jsou posud roztroušeny mezi Paříží a Charentonem vždy na několik kroků od sebe, a tam ji v opuštěné světnici položil na starou rozedřenou pohovku. Obyvatelé domku byli až na starého hlídače vzdáleni; cennější věci již dříve odnesli nebo ukryli. Jen několik kusů starého nábytku nacházelo se zde, takových, které nestály za odnešení ani uschování. Starého hlídače naklonili si několika stříbrnými penězi, takže sám přinesl vodu ke křísení Aurey. Vzpamatovala se po chvíli.

Madame byla plna strachu o svou dceru a páter neméně, ač neposkytoval nynější stav dívky, trpící pouze velikým unavením, příčin k vážnějším obavám. Páter obával se, aby nedostala prudkou zimnici po tom dobrodružném nočním putování, plném tak mocných vzruchů duševních i tělesných. Aurea přála si jen, aby se mohla oddati na chvíli spánku.

Páter i matka musili za takových okolností ovšem přivoliti. Zůstali tedy v malém tom domku na silnici mezi Charentonem a Paříží. Nebylo jiné pomoci. Aurea po chvilce vskutku pevně usnula na vzdor silnému hřmění děl, které stále vzrůstalo a blížiti se zdálo. Okna domku se chvěla.

Rodiče její zůstali seděti na nízkých slaměných židlicích, naslouchajíce skoro beze slova zmatenému hluku, jenž zazníval sem z dálí, z bojiště i ze silnice. Okna jizby vedla na opačnou stranu od silnice a této nebylo viděti. Bylo osm hodin, bylo devět hodin ráno. Aurea spala dále. Bylo deset hodin. Páterovi i madame ubíhal čas hrozně pomalu. Mluvili chvilkami a opět umlkali na dlouhé přestávky. Těšili se nadějemi do budoucnosti a opět jímaly je obavy různého druhu. Paříž byla teď sotva půl hodiny vzdálena a jim velel osud čekati zde, v sousedství bojiště. Na Belleville i u Vincennes bylo dle všeho velmi krvavě bojováno. Čas od času zaletalo sem i hrčení pušek, když zavál silnější vítr.

V tu chvíli byl vzat Pantin od Rusů udatným útokem bodáky. Vraždění zde bylo hrozné. Francouzové pochopili, že na nich záleží spása hlavního města, a bojovali s nesmírným rozhořčením proti cizincům. Palba jejich byla výtečná a když nastal útok, ustupovali jen krok za krokem, nechávajíce si krvavě zaplatiti každou tu píď půdy, kterou opouštěli. Chvílemi spouštěli se sami k odvážným přepadům. Dvůr Rouvroy v Pantinu, blíže průplavu, musil býti dvakráte vzat Rusy, než se podařilo na této straně Francouze poněkud zatlačiti.

Jedenáct hodin. Páter byl posud přikován v domku. Nemrzel se však, ačkoliv byl jako na trní. Vždyť to byla dcera jeho, která odpočívala zde na pohovce, a na odpočinku tom záviselo snad zdraví její pro dlouhou dobu, snad život její docela. Maršál Blücher hnal v tu dobu útokem na Aubervilliers a Clichy, blíže se k Montmartru. Na Villetté zuřil nejkrutější zápas. Původní síly Rajevského byly slaby k dobytí tohoto vrchu. Granátníci a gardové sbory musili vystoupiti ze zálohy a sám princ Vilém Pruský vedl je k útoku. Nic nespomáhalo, byli odraženi. Přišly sbory Kleistovy a Yorkovy a udeřily na Villette. Při hrozném dešti granátů, jež na ně sypaly francouzské batterie, ve vražedné palbě pěchoty, vyrazila na ně ještě francouzská jízda pod mladým Polákem Drevnickým. Již zdálo se, že i tyto sbory budou přinuceny k couvnutí, když v tom dal se také do práce princ pruský, sesílen šesti prapory. Jízda francouzská byla zapuzena jízdou gardovou a když konečně přivedl Voroncov čtyři prapory svých Rusů v největším úprku, byly vesnice i vrch dobyty. Francouzové zanechali tam své dělostřelectvo, právě jako u Rouvroy. (Dokončení.)

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.

(Pokrač.)

Když byl Bogdanov domluvil, povstal general Repnin a zvolal: „Aj, totě výtečná zpráva! Radostnějšího překvapení nemohlo se nám ani dostati! Již spěchám, abych kněžnu uvítal.“

General odkvapil, ale ihned se zase vrátil veda na pravém rameni Salomonidu Platonovnu. Kněžna měla na sobě prosté, černé hedbávné šaty, na prsou dle módy vykrojené, a ve výkrojku tom jiskřil se na vábné pleti velký křišťálový kříž s diamantovou rosettou, zavěšený kolem krku na zlatém benátském řetízku. Kněžna vypadala svěže, jako dozrávající broskev a velké temné oči její zářily jakýmsi radostným leskem. Usmívala se vesele a jasná tvář její byla zase obestřena tím neodolatelným kouzlem, kteréž jí v každé společnosti zabezpečovalo triumf.

Sotva že byla práh večeřadla překročila, povstala celá společnosť jako na povel a rozjaření pánové provolali jí hlučné: „Ura!“

Salomonida uklánějíc se líbezně na všechny strany odpověděla

„Tisíceré díky, pánové a dámy, za laskavé uvítání! Jsem vaším účastenstvím velice překvapena, neboť jsem si ho nikterak nezasloužila. Jsem nyní ráda té malé nehodě, která mne dnes potkala, neboť bez ní nebyla bych snad ani zvěděla, že jste mi tak upřímně a přátelsky nakloněni. Ujišťuji vás, pánové a dámy, ještě jednou, že mne to velmi radostně překvapuje.“

Kněžna usedla v čelo tabule, kamž ji byl general uvedl a chtěla aneb tvářila se aspoň, jakoby chtěla proud hovoru od sebe odvrátit, avšak ostatní hosté zmařili ihned ten pokus a žádali netrpělivě, aby svou příhodu vypravovala. Podrobujíc se a — jak vidno bylo — velmi ochotně tomu nátlaku, jala se kněžna vypravovat:

„Povídka má, pánové a dámy, bude velmi krátká — nestaloť se vlastně nic, než malé nedorozumění, jakási mýlka, která se však ihned ukázala. Věc je velmi jednoduchá. Třetí oddělení kanceláře Jeho Veličenstva císaře bylo mystifikováno udáním, že se u mne odbývá jakási tajná schůze politických nespokojenců, terroristů nebo jak se jim říká. Náčelník tohoto oddělení, známý vám hrabě Daškov, uznal za nutné, aby v mém domě učiněna byla, v označenou denunciantem hodinu, policejní prohlídka a dostavil se sám s příslušnou assistencí, aby prý z vlastního názoru mohl podati zprávu. Nenašel arci u mne a vůbec v celém domě nikoho, kdo by tam po právu nepatřil, poslal pak policejní zřízence pryč a přijal ode mne, aby mi jaksi zadost učinil, koflík čaje. Vysvětlil mi, že došlo prý udání tak určité a důrazné, že vláda přese všechnu vnitřní pochybnost za nutné uznala, o jeho pravdivosti nebo klamu přímou prohlídkou se přesvědčit, a podav toto vysvětlení, jakožto omluvu, po nedlouhém pobytu u mne odešel. Toť, pánové a dámy, vše.“

„Nu sláva Bohu!“ zvolal spokojeně general Repnin.

„Toť dopadlo tedy výborně! Nepochybovali jsme ovšem ani dost málo, že je to mýlka, ale báli jsme se, aby snad policie z přílišné úřadní horlivosti vám nějakou větší nepříjemnost nespůsobila. Ale zadostučinění mělo by se vám dostati většího, než pouze toho, že Daškov od vás přijal koflík čaje...“

„Nikoliv, generale,“ vpadla mu do řeči Salomonida, „mně dostalo se již nejskvělejšího zadostučinění sympathickým uvítáním v této skvělé společnosti.“

„Ach to je, kněžno, pouhý kompliment,“ namítal general, „děkuji za něj jménem svých hostů, ale myslím, to že nestačí. Správa třetího oddělení je povinna Vám okázale zadost učiniti!“ —

„Byla by povinna, tak učinit,“ prohodil major Bogdanov, „avsak ona vám namítne, že úřady nejsou podrobeny pravidlům společenské slušnosti. Ostatně je kněžna již pomstěna...“

„Čím pak?“ otázala se kvapně Salomonida.

„Ach ano!“ odtušil Bogdanov. „Vy ještě nemůžete ani vědět, co se stalo. Slyšte tedy: hrabě Daškov byl dnes večer, snad právě když od vás se vracel, od terroristů zajat a odvlečen.“

„Je-li možná?!“ vykřikla kněžna a byla by málem upustila čínský koflík, jejž právě k ústům podnášela.

„Jest, jest, milá kněžno,“ na to zase Bogdanov; „plukovník Arbatskij sám přinesl nám před chvílí z úřadu tu zprávu.“

„Ale dovolte,“ namítala zvolna Salomonida, kteráž se byla rychle ze svého překvapení probrala, „jak pak může už někdo vědět, že byl Daškov zajat a odvlečen? Vždyť se to přece nestalo asi veřejně, nebo dokonce snad před očima slavné policie! Snad koná ještě někde v odlehlých končinách města tajné prohlídky anebo zabloudil se někam...“

„Na to jsme, pánové, ani nevzpomněli!“ zvolal vesele starý Sokolov. „Vidíte, dámy jsou přece jen bystřejší, než my!“

„Nechci upírati dámám bystrosti,“ ujal se nyní slova plukovník Arbatskij, „a nejméně již kněžně Salomonidě Platonovně, kteráž tak velikou jasností ducha slyne, avšak musím se ujati úřadu, že by na takovouto otázku nebyl připadl. Nihilisté vykonavše ten attentát, podali o něm sami zprávu kanceláři grado-načalnika, oznamujíce zároveň, ale jiným listem, že kníže Petr Požarskij z pevnosti Petro-pavlovské utekl. Obě oznámení přinesli v zapečetěných obálkách veřejní posluhové, kteří prý je dostali, ovšem na různých místech, od dvou zastřených dam, jež v otevřených saních ujížděly. Oznámení o zajetí hraběte Daškova je zcela kratinké a určité; za to je zpráva o útěku knížete Petra Požarského tím obšírnější. Gradonačalnik věděl sice již několik hodin dříve, že tento nebezpečný nihilista utekl, ale choval věc v tajnosti, takže mimo něho a několik tajných v celém úřadě nikdo o tom neměl ani tušení, až teprve pozdě večer nihilisté, ba co pravím: Požarskij sám o svém útěku podrobnou zprávu kanceláři podal. Zpráva má obvyklou formu vlastního dopisu a vypravuje všechny podrobnosti. Vzhledem k tomu věříme také zvěsti o zajetí hraběte Daškova, neboť nihilisté jeví poslední dobou neobyčejnou činnost a hrabě povrhal dosud hrdě všelikými opatřeními na ochranu své osobnosti.“

„Vzdávám se, pane plukovníku!“ zvolala Salomonida Platonovna, když byl Arbatskij domluvil. „Odpověď vaše mne přesvědčuje; ale v odměnu za tuto loyalnost prosila bych, tuším, že za souhlasu celé ctěné společnosti, abyste nám ty podrobnosti o útěku knížete Požarského vypravoval — rozumí se, není-li to úřadním tajemstvím.“

„Vypravujte, plukovníku, vypravujte!“ žádáno na to se všech stran a Arbatskij vida nezbytnost začal vypravovat:

„Měl bych to vlastně považovati za úřadní tajemství, ale poněvadž nepochybně výkonný výbor nihilistů sám o to se postará, aby věc obecně známou se stala, neprohřeším se snad, vyhovím-li vašemu přání. List, ovšem jen diktovaný a teprv na konci vlastnoručně podepsaný, vypravuje tedy v podstatě asi, jak následuje. „. . . Předstíral jsem, že jsem nemocen a byl jsem přesídlen do Nikolajevské nemocnice. Nebylo mi ovšem nic, ale lékař nařídil přece, abych se den co den aspoň hodinu procházel ve velkém dvoře nemocnice; voják s nasazeným bodákem musil mne však doprovázet. Vrata do řečeného dvora byla vždy zavřená a otevírala se jenom, když jezdily vozy s dřívím; pak zůstávala po celý den otevřena a bez stráže. Já a můj strážný voják procházeli jsme dvůr na délku až ke vratům; kráčeli jsme rovnoběžnými čarami podle sebe a vzdálenost mezi námi obnášela až deset kroků. Z počátku chodili jsme v kroku; pak ale lezl jsem naschvál zdlouhavě jako želva, tak že voják, jehož ta nudná chůze omrzela, mne předešel. Když jsem já ke vratům přicházel, on již se obrátil a kráčel, zády ke vratům obrácen, mně naproti. Na této okolnosti sosnoval jsem plán svého útěku. Podplatil jsem jednoho ošetřovatele, aby donesl mým přátelům list, ve kterémž jsem jim o svém záměru zprávu podával. Největší překážkou útěku byl můj šat; měl jsem totiž dlouhý kožich, který žádného útěku nedopouštěl. Jak měl jsem v takovém kožiše, až by příhodný okamžik

se naskytl, rychlostí blesku deset až dvanáct skoků učinit, abych se za zády strážného vojáka k vratům a vraty ven dostal? I cvičil jsem se tedy den co den v rychlém svlékání se a dospěl jsem k takové zručnosti, že jsem na povel: „Jeden, dva, tři!“ nepohodlné roucho své dovedl odhodit. Na to pak nastala důležitá úvaha a vážná otázka, kdy, v jaký okamžik bych útěk měl podniknout. Ulice, která k nemocnici vede, jest tak úzká, že tudy jen jediný povoz může projeti; musil jsem tedy zvoliti k útěku chvíli takovou, kdy žádný vůz se dřívím by nejel; sto kroků ode vrat tvoří ulice roh, kdež snadno srážka státi se mohla. Přátelé moji rozestavili čtyři stráže, kteréž se smluvenými znameními dorozumívati měly. Pátý stál na ulici před vraty a měl mi dáti v příhodný okamžik znamení k útěku. Znamení záleželo v tom, že hodí přes zeď do dvora červený gumový míč. Den útěku nadešel. Vrata byla dokořán otevřena a já byl jsem připraven. Čekal jsem, ale žádný míč nepřicházel a konečně musil jsem se s hněvivým srdcem vrátit do cely žalářní! Přátelé zapomněli totiž v rozčilení míč si opatřiti a když v poslední chvíli jeden z nich do nejbližšího obchodu doběhl, nemohl žádný červený míč dostati. Ale bylo štěstí, že se tak stalo; neboť v tu chvíli, kdy přítel můj červený míč přes zeď měl přehodit, vjel do ulice vůz se dřívím a zatarasil ji tak, že by se byly naše malé sáňky musily zastavit. Zvolili jsme tudíž jiný signál. Jeden z našinců najal si pokoj v domě, který zrovna naproti nemocnici stojí. Ze svého okna tam mohl přehlednouti špitální dvůr i ulici a mohl také pozorovati znamení našich rozestavených stráží. V den útěku procházel jsem se opět po dvoře a pojednou ozval se zvuk houslí. Byl to signal mého přítele, že vhodná chvíle k útěku nadchází. Naslouchaje chtěl jsem již již kožich se sebe shodit, když najednou housle zase umlkly — objevila se opět překážka. Skutečně — za chvíli přirachotil se do dvora vůz se dřívím. Čekal jsem. Housle spustily zase veselou písničku. — Jeden, dva, tři! strhl jsem kožich s těla a rychle, jako vystřelený šíp vyrazil jsem ze vrat. Voják rozběhl se s taseným bodákem za mnou — pušku odhodil, aby mohl rychleji utíkat. Byl jsem žalářní vazbou tak oslaben, že jsem brzy dechu pozbyl a jako ve mdlobách svým přátelům do náručí klesl. Přátelé čekali totiž venku se saněmi. Ještě jedno napnutí síly, poslední skok a seděl jsem v saňkách, kteréž v tu chvíli se rozejely, když voják a drvoštěpové proklínajíce ze vrat se byli vyřítili. Koně letěli s větrem o závod a v malé chvíli byli jsme mimo nebezpečí. Podávaje slavným úřadům o svém útěku authentickou zprávu, aby se nemusily zjišťováním fakta namáhat, doufám, že záhy také ostatní soudruzi nějak se osvobodí a prosím na konec, aby mi slavná policie přátelskou upomínku zachovala. — Takový je asi obsah listu. Co tomu říkáte, pánové a dámy, není-li to již vrchol opovážlivosti, ať nedím cynismu?!“

„Proč pak?“ tázal se general Repnin, když byl Arbatskij domluvil. „Jest to pouze veselý kousek, jakýž u politických zločinců není vlastně nic divného. Myslím spíše, že nejednají nihilisté, abych tak řekl, opatrně, když takto všechny své lsti a úskoky na veřejnost dávají.“

„Nepochybně činí i to z dobrého rozmyslu, aby úřady na falešné stopy svedli,“ ozval se opět hlas z pozadí, ve kterémž Salomonida Platonovna poznala bas pana professora Varvinského. „Nemyslím, že by jednali tak z pouhé snad bujnosti; jeden a týž manévr nedá se beztoho opakovat a plán vyhrané již partie šachovní může se vždycky vyzradit. To nikomu neprospívá ani neškodí.“

„Soudím také tak,“ prohodil starý Sokolov; „avšak myslím, abychom o tom žádné rokování nezačínali. Doufejme, že se státní policie vyznamená a hraběte Daškova najde, na tom záleží nejvíce; a poněvadž přesvědčen jsem, že se tak stane, navrhuji, abychom povstali a na nějakou hodinu ještě k tanci se vrátili. Kněžna Salomonida Platonovna musí se z přestálého rozčilení trochu vytančit a zvolí si laskavě sama prvního tanečníka.“

Proti návrhu starého tajného rady nebylo odmluvy. Všichni povstali a Salomonida, přistoupivši k majoru Bogdanovu, pravila:

„Podávám nejprv rámě své tomu, jenž největší účastenství mi osvědčil a poslem celé společnosti byl!“

Společnost schválila jednomyslně toto rozhodnutí a kněžna odvedla si s jásavou tváří majora do sálu. — Tančilo se do rána a major byl s kněžnou tolikráte v kole a ve figurových tancích zadán, že to paní Caesarinu až skoro začínalo mrzet.

* * *

A bylo by ji to ještě více mrzelo, kdyby byla věděla, jaký výjev se odehrál v domě Salomonidy Platonovny po majorově příchodu, mezi tím, co společnost s napjatím očekávala zpráv o jejím osudu.

Bogdanov slezl před kněžniným domem se saní, zazvonil na portýra a vstoupiv do domu, poslal se nahoru optat, nespí-li ještě kněžna a nebyla-li by ochotna uděliti mu krátké slyšení?

Salomonida Platonovna procházela se ještě po komnaté a přemýšlela. Uslyševši pak, že Bogdanov jí chce učinit návštěvu, vzkázala ihned, že ho očekává, a nařídila komorné, aby rychle rozžehla světlo v rokokovém boudoiru.

„Toť událost, po které jsem tak dlouho již, ale marně toužila,“ zvolala, ocitivši se zase samotna, kvapně a vesele. „Přichází se zajisté poptat, jak dopadla prohlídka. Caesarina ho posílá. Což abych té příležitosti použila? Kdož ví, zdali by zase tak brzy přišel? . . . Ano, ano, učiním tak! Bude nepochybně trochu rozčilen, pohnut a soucitem naplněn . . . od soucitu pak bývá při vhodné příležitosti jenom krok ku — Divná věc, ani se neodvažuju to slovo vyslovit, jakoby byla láska zločinem! Hahaha! . . . Nuž tedy: prve odbyli jsme jeden útok, odbuďme si nyní druhý!“

Sluha otevřel dvéře a major Bogdanov vešel.

„Odpusťte, krásná kněžno,“ pravil živě, „že jsem tak proti všemu způsobu v tuto pozdní chvíli o krátkou rozmluvu vás požádal. Přicházím se jménem vašich přátel optat, nestala-li se vám žádná nepříjemnost?“

„Buďte mi vítán, Anatole Vasiljeviči, a mějte mé nejvřelejší díky!“ odpověděla Salomonida Platonovna a podala mu ruku. „Sláva Bohu,

jak vidíte, nestalo se mi nic; nebyl tu nikdo a hrabě Daškov přesvědčiv se, že byl mystifikován, odešel. Avšak vejděte dále a posaďte se na chvilku."

„Děkuju, kněžno; raději abych zase odešel a čekajícím přátelům radostnou zprávu přinesl."

„To by bylo!" odporovala Salomonida. „Po tak dlouhé době vítám vás zase jednou ve svém domě a nechtěl byste se ani minutku pozdržet! Nezdržím vás přes míru, tedy prosím!"

To pověděvši, zavedla Bogdanova do řečeného boudoiru a posadila se těsně proti němu do druhého křesla. Boudoir byla neveliká, ale v rokokovém slohu neobyčejně vkusně a líbezně upravená komnata. Všechno dýchalo tam elegancí a jakýmsi zvláštním, opojným a svůdným rozkošnictvím, smyslností v nejjemnějších tvarech a zjevech. Nábytek potažený skvostnými látkami, do nichž vetkány byly malebné obrázky galantního obsahu, na stěnách čalouny s luznými malbami, rozkošné obrazy v mohutných rámcích, zrcadla, jejichž broušené křišťálové rámce jako duhové obruby různými barvami se míhaly, zrcadlové skříně, okrasy z emailu, smaltu a slonové kosti, v rozích krásné květiny a ve vzduchu mírná, jemná vůně, jako dech jasmínu a kvetoucí lípy. Osvětlen byl budoir růžovým světlem visací lampy.

Salomonida posadila se do křesla naproti Bogdanovu a ukončivši stručné vypravování o prohlídce u ní vykonané, vzala pojednou hosta svého za obě ruce, stiskla je prudce a jala se mluviti spůsobem důvěrně útočným a hlasem jako něhou rozechvělým:

„Anatole Vasiljeviči, pravím vám upřímně a z hloubi duše, že jsem povděčna tomu, co se stalo. Ale rozumějte: teprv nyní, když jste ke mně zavítal. Nebýt té prohlídky, nebyl byste zajisté ke mně přišel, a já nebyla bych měla snad dlouho příležitost vyjeviti vám . . . jak bolestně vašeho přátelství postrádám."

„Salomonido Platonovno," odmlouval dvorně Bogdanov, „vy nadsazujete. Jste rozechvěna ještě a přeceňujete ten kousek pozornosti, jako bych byl snad více učinil, než zcela prostou povinnost."

„Nerozumíte mi, Anatole Vasiljeviči," pokračovala Salamonida dřívějším spůsobem; „žehnám okolnostem, kteréž Vás ke mně přivedly a to samotného. Mámť již dlouho tíseň jakousi u srdce a tíseň ta nemůže pominouti, dokud ji nezapudíte vy. Anatole Vasiljeviči, jsem žena politování hodná. Lidé mi lichotí, že prý jsem krásná, chválí též vlastnosti mého ducha i spůsoby mé v obcování, ba nazývají mne i milování hodnou . . . a přec jsem osamocena, opuštěna, nemajíc nikoho, na jehož prsou bych se mohla vyplakat . . ."

„Salomonido," zvolal pohnutě Bogdanov, „co jest vám? Vyť jste všecka proměněna, mluvte, co se vám ještě stalo?"

„Nic zvláštního, milý příteli . . . ráda bych si vám toliko postěžovala na celý svůj stav, ve kterémž se nalézám . . ."

„Myslím, kněžno," odmlouval zase major, „že vyjma dnešní událost nemáte valné příčiny si stěžovat. Jste mladá, krásná až k okouzlení, zbožňována ode všech a milována . . ."

„Ano, tu jsme u věci!" vpadla mu do řeči Salomonida. „Milována! Ale kým? Rcete pro bůh: kdo že mne vlastně miluje? Snad

někdo, o němž ani nevím a jehož přízeň mi tudíž nic není platná. Ale z těch, na nichž by mi záleželo, nemiluje mne nikdo!“

„Soudím naopak, krásná přítelkyně, že vás až příliš mnozí milují.“

„Mýlíte se, Anatole. Ostatně kdyby tomu i tak bylo, ta přízeň je bezcenná, neboť nezlepšuje nikterak mou — lze říci sirobu. Vizte, příteli: jsem pronásledována a stíhána nepřátely, jichž vlastně ani neznám, nýbrž se toliko domýšlím; a že jsou to nepřátelé nebezpeční a urputní, vidno z toho, že mne již po druhé chtěli rozšlápnout. Ukládá se, milý Anatole Vasiljeviči, o mé celé bytí a nedivte se, uslyšíte-li jednou, že jsem byla otrávena . . . Kromě těchto nepřátel, kteří přímo na hlavu mně míří, otravují mi život mnozí, s nimiž mne ve společnostech vídáte třeba na oko důvěrně hovořit a jež vy snad za moje příznivce pokládáte — jest to druhá skupina mých škůdců, kteří by mne s touž chutí zničili, jako nepřátelé moji v kruzích vládních a kteří rovněž potají pracují, aby čest mou ubili a o vážnost mne připravili. Vy, milý příteli můj — aspoň bývalý — snad sám slyšel jste již o mne řeči, kteréž spůsobilé jsou připraviti mne ve společnosti ruské o všelikou úctu a lásku... a nyní vizte: se dvou stran takto neviditelnými silami napadána, takže ani brániti se nemohu, a v náhradu za to nic, než trochu etiketních úsměvů v salónech, kdež mnohdy jako na řeřavém uhlí se cítím a — jak jsem hned z počátku řekla: ani jediného přítele, na jehož prsou bych se mohla vyplakat . . .“

„Salomonido Platonovno,“ přerušil ji rozechvěným hlasem Bogdanov.

„Nechte mne domluvit!“ zvolala kněžna. „Měla jsem druhdy jednoho, skutečného, upřímného, šlechetného přítele... ale toho unesl mi Amor na růžových perutích a já žehnala jsem mu s krvácejícím srdcem. Je šťasten a toho mu přeju; však rmoutí mne, že může býti šťasten beze mne, tak zcela beze mne, kteráž jsem přece druhdy také v jeho srdci měla místečko. Byl to můj jediný přítel, ale takový, že nahražoval mi sto jiných . . . Ztratila jsem ho! . . .“

„Neztratila!“ zvolal Bogdanov s roznícenym citem a chopil se vroucně kněžniných rukou, jež byla tato mezi řečí k sobě stáhla. „Neztratila jste toho přítele — zde jest, v době, kdy ho snad nejvíce máte zapotřebí!“

„Opravdu?!“ vykřikla radostně Salomonida a vyskočila z křesla.

„Opravdu!“ odpověděl ohnivě Bogdanov a povstal také. Oba stáli nyní chvíli proti sobě, tak blízko, že na vzájem teplý dech svůj cítili, hleděli na se planoucíma očima a tváře jejich hořely. Významné toto mlčení potrvalo několik okamžiků, pak ale — jakoby nějaká magnetická síla je byla srazila, klesli si rázem do objetí a následoval dlouhý, vroucí polibek. —

„Mám tě tedy zase, můj Anatole,“ horovala pak Salomonida, držíc majora za ruku, „a držím tě pevně jako ztracenou a opět nalezenou polovinu své duše. Anatole, slib mi v tuto chvíli opětného poznání, že mi srdce své již neodvrátíš!“

„Neodvrátím,“ sliboval Bogdanov, „a zůstanu tvým věrným, oddaným přítelem, ba více ještě . . . pokud . . . povinnost mi dovolí . . .“

„Ano, ano, máš povinnost,“ přisvědčovala s neochabující vroucností kněžna, „máš ženu, hodnou, hezkou, milování hodnou ženu. Miluj

ji, Anatole, miluj . . . zasluhuje toho, ale kousek srdce vyhraž přece mně, své — přítelkyni, kteráž celé srdce a celou duši tobě vyhražuje."

„Zde ruka na to," pravil bodře Bogdanov a třeba ještě jedno přátelské políbení! Pokusím se o spolek tří srdcí: mého s tvým a ženiným . . . avšak na něco jsme docela zapomněli: Salomonido Platonovno, vždyť jste zasnoubena s knížetem Lvickým . . ."

„Toho, miláčku, nic nedbej!" napomínala Salomonida Platonovna. „Kníže stojí sice o mne, ale já nikoliv o něho. Zasnoubila jsem se s ním jen na oko, k vůli tobě . . . aby se nezdálo, že's mnou k vůli Caesarině povrhl a abych, prosta všeho podezření u tvé ženy, k tobě zase přiblížiti se mohla. Ubohý Lvickij byl tedy jenom štítem, za kterýmž se přátelství naše mělo obnovit . . . Mé srdce bylo jen pro jednoho a tomu je také zachovám aspoň co přítelkyně . . . A nyní ještě okamžik, milý příteli; učiním na kvap prostou toilettu a pojedu s vámi — teď si musíme už zase říkat, „vy", abychom se pak snad nepodřekli: Vyhovím pozvání starého generala, abych tuto noc již zcela dobrodružně ukončila. Anatole, dnes si ještě spolu zatančíme, pravda-li?"

„S největší radostí!"

„Nuž tedy, chvilinku strpení, hned jsem tu zase."

Kněžna odkvapila a za nedlouho vrátila se v jednoduchých černých šatech s křišťálovým křížem na prsou. Přehodila přes ramena hermelinový pláštík, zahalila hlavu do bílého bašlíku se zlatými střapci a zvolavši: „Pojďme!" zavěsila se vesele a přítulně Bogdanovu na rámě. Odjeli.

VI.

V Petrohradě, „severní Paříži," nalezá se jako v Paříži na Sekvaně — řada tajných „klubů" čili „cerclů", v jejichž salónech se schází společnost na pohled velmi elegantní a vznešená, v podstatě však namnoze velice smíšená a v nejednom ohledu povážlivá. Místnosti jsou nádherně, pohodlně a vkusně upravené, pořádají se tam večerní zábavy, koncerty atd. jako v salónech bohatých rodin soukromých, s tím toliko rozdílem, že jsou to místnosti na spekulaci zařízené, že se hosté a účastníci zvláštním spůsobem verbují a do seznamu přijímají a že za poskytnutou zábavu z pravidla, ačkoliv různým spůsobem platí. Pije se tam čaj, šampaňské a punš, objednávají se malé bankety pro uzavřené společnosti a — hraje se o veliké peníze u rouletty a v karty. Výtěžek z těchto her uhražuje náklad na vydržování „salónů" a tvoří hlavní část zisku. Přicházejí tam lidé, kteří se všude jinde už nudí, hráči z náruživosti a řemesla, přilákaní „holubi", kteří oškubáni býti mají, mladé dámy, jež zábavu oživovati a hráčům odvahy dodávati mají, zvědavci, kteří „studie" konají, aristokrati a boháči se svými milenkami a vůbec lidé, kteří z jakýchkoli příčin na nějaký večer hledají útulek úpravný, zábavný a bezpečný. Jednou z takovýchto místností byl v době našeho příběhu salón paní de Nocé, „elegantní" herna a „klub pro dostaveníčka vznešeného světa." Hra byla ovšem hlavní věcí a prvním účelem, avšak kdo nechtěl hráti, nemusil, nýbrž mohl se baviti, jak mu bylo libo. Všickni však, kdož přijíti a přicházeti chtěli, musili býti dříve někým

spolehlivým přihlášeni a ve schůzi „domácí rady“ přijati; bez ohlášení přicházeli jen „holubi“, jež byli „charrieuři“ vypátrali a sem k oškubání přilákali. Pro roulettu a hazardní hry kartové měla madame de Nocé velmi obratně, zcela po pařížsku zorganisovanou bandu falešných hráčů. Banda tato měla, jako sbor lupičský, své důstojníky a prosté, pak vybraný kruh mužských i ženských strávníků, kteří v hostech chuť do hry podněcovati musili a tolikéž zvláštní „telegrafisty“, kteří všelijakými, zcela nenápadnými posuňky kartu vyhlednutých obětí vyzrazovati měli. Hlavní osobou v bandě byl ovšem charrieur čili rameneur, jenž „holuby“ přiváděl, nikdy nehrál, ale z kořisti podíl dostával. Tučný holub je ostatně vzácnější pták, než by se snad soudilo. Jakmile ho charrieur na Něvském prospektu poletujícího spatřil, sledoval ho krok za krokem, zjistil, ve kterém „holubníku“ či hôtelu se ubytoval, hleděl se s ním sblížiti a činil vůbec vše možné, aby ho do salónu „paní markýzky“ vlákal. Ba někdy dostával až z Berlína telegrafické aviso, že ten a ten „tučný“ toho a toho dne do Ruska přijede, sebral se a jel svému „holubu“ vstříc až na hranici, seznámil se s ním hned ve vagoně a připravil ho takto k oškubání dříve ještě, než cizinec Petrohrad spatřil. Totéž činil, jak samo sebou se rozumí, i když mu oznámen byl příchod nějakého bohatého statkáře nebo kupce z venkova.

Navštěvovatelé salónu paní de Nocé, mezi nimiž bývali i lidé vskutku vysoce postavení, znali to více nebo méně, ale neuznávali řečenou organisaci za žádnou překážku, aby místnosti ty navštěvovali a v nich se bavili. Považovali to za věc, která se při hernách sama sebou rozumí a soudili, nečiní-li kavalírům žádnou ujmu na cti, když v Paříži nebo v Monaku pověstné herny navštěvují, že mohou směle navštěvovati také herny petrohradské a tudíž i salón paní de Nocé. Ba jim dělalo to všechno kratochvíli a podivný ten život měl pro ně v jistých dobách a okolnostech zvláštní „půvab“, jemuž často neodolali ani státní hodnostáři, kteří přec spíše o to dbáti měli, aby podobné ústavy z úřadní moci se zavíraly.

Celý dům, v němž salón paní de Nocé se nalézal, opatřen byl výtečným a úplně spolehlivým elektrickým aparátem, kterýž s největší akuratessou každého nepovolaného vetřelce hráčům v salóně ihned oznamoval. Bylo tedy obecenstvo u paní de Nocé úplně bezpečno před jakýmkoliv překvapením, pro kterýžto případ také dva tajné východy skrze sousední domy úplnou záruku poskytovaly. Proto hodily se tyto místnosti výborně nejen k hazardní hře, nýbrž také k rozličným schůzkám povážlivějšího druhu.

Třetího dne po příbězích svrchu vypsaných, bylo v herně paní de Nocé obzvláště živo. U rouletty hrálo se beze všeho rozčilení, s hlasitým smíchem a stálým vtipkováním o veliké sumy peněz — nejlepší to důkaz, že hráli lidé, kterým to konečně jaksi ještě sluší, totiž boháči —, mladé elegantní dámy, sličné a přítulné, se svěžími rty a zářícíma očima, smály se s vyhrávajícími, dodávaly odvahy bojácným a skytaly útěchu těm, jejichž zlato a bankovky pod rukama croupierů mizely. U všech stolů se hrálo a nikde nebylo ještě vidět tváře mrzuté, třesoucí se ruky, očí vytřeštěných. Štěstí střídalo se s takou pravidelností, jakoby bylo chtělo všem hráčům dokázat, že vlastně nikdo ani nemůže

prohráti. Veselí, jež kolem hracích stolků šumělo, mělo za následek, že se kruh hráčů stále šířil a že tentokráte, proti obyčeji, také dámy ve hře se účastnily, totiž dámy, které k podniku paní de Nocé v jakémsi poměru byly.

Stoly ku hraní rozestaveny byly většinou v prostředním, největším salóně, v jehož okrouhlých výklencích u kulatých, bohatě pokrytých stolů malé společnosti a kroužky pouhých diváků sedaly.

K jednomu z těchto stolků přisedla před nedávnem společnosť tří osob: krásná dáma s nádherným plavým vlasem a smělým vzezřením, důstojník jakýsi v malebné uniformě Čerkesů, s odznaky vysoké hodnosti, v letech již dosti pokročilý, a pak statný muž v černém fraku, se zlatými okulary a také již prokvétajícím vlasem. Dáma ona byla baronka Alexandra Sergějevna a muž ve fraku — professor Varvinskij; důstojníka, kterýž byl s nimi přišel, nikdo z přítomných neznal. Trojlístek zasedl do nejhořejšího výklenku, odkudž celou hernu bylo lze přehlednouti a bavil se očividně pestrým a šumným životem, kterýž v ní proudil.

„Nuže, pane professore," prohodila mezi řečí Alexandra Sergějevna, „litujete, že jste se dal přemluvit a k návštěvě této místnosti svésti?"

„Nelituji, madame," odpověděl Varvinskij; „není to sice ani společnost, ani místnost, ani konečně zábava vážného muže důstojná, ale každým spůsobem kus skutečného života, jehož znalost nikdy nemůže být na škodu."

„Bravo," zvolala Alexandra, „tak se mi líbíte! Jen žádnou přepjatou pedanterii! A vizte, muži přísné vědy: že vypadá obraz společnosti u hracího stolku přívětivěji, než jak se ve feuilletonech líčí a v illustrovaných časopisech kreslí? Zde na příklad hraje se všude o veliké sumy, a nikde není přece vidět tváře zlostné nebo dokonce zoufalé, naopak samý smích a rozmar."

„Však ještě není konec!" namítl čerkesský důstojník.

„Tak jest!" přisvědčil professor. „Hra chválí se teprv při skontrování pokladny; z počátku působí snad skutečně „božské rozčilení", jak hráči říkají, ale konce bývají často zoufalé."

„Nespouštějme se do žádného mudrování, milý professore," pravila se smíchem Alexandra Sergějevna; „zde je k tomu místo naprosto nepříhodné. Ale poněvadž již asi o ničem jiném mluviti nebudeme, povězte mi, učený příteli, kdy, kde a jak vlastně vznikly karty? Ať se i zde od vás něčemu přiučím."

„Žádný kulturní historik, milá baronko, který po původu hracích karet bádal, nepostihl ještě posledního cíle svého studia. Víme toliko, že se karty ve Francii poprve objevily u dvora Karla IX. a že v Německu hra v karty ihned úžasně šířiti se začala, jakmile první listy byly vytištěny. Jistého neví se nic, ale zdá se býti nepochybným, že se prvními kartami hrálo na východě, nepochybně u Arabů. V uspávajícím ovzduší harému, kdež toliko hry a snivé blouznění se střídaly, vymyslila si nejspíše nějaká duchaplná ženská hlavinka pestrou hru kartovou. Máme za to, že se karty zrodily tam, kde vůbec člověčenstvo se zrodilo. Karty, jež na počátku toliko měkké, něžné ručky rovnaly

a kteréž původně asi jen snivou odalisku v harému těšily, staly se prodlením času obecně rozšířeným prostředkem zábavy, ale bohužel také předmětem bezuzdné náruživosti a vášně.“

„Pozor, pozor, pane professore,“ smála se Alexandra Sergějevna, „ať nezačnete zase moralisovat. Mravokárné řeči zde špatně by se poslouchaly; avšak držme se věci. Z počátku byla tedy hra v karty prostou, nevinnou zábavou pro ženské; ale kdy pak vlastně začaly hry hazardní, hry o veliké sumy peněz?“

„Zajímá-li vás to, baronko, tedy slyšte,“ odtušil professor. „První zprávy o nesmírně vysokých hrách a sázkách pocházejí z polovice 17. století z doby neplnoletosti Ludvíka XIV. Bussy-Rabutin vypravuje v listech z té doby o svých velikých výhrách a o šíleném karbanu v Paříži, kterýž prý mnohé pány a dámy ode dvora, jižto všechny své peníze byli prohráli, tak daleko zavedl, že i své šperky a benátské krajky na poslední kartu sázeli. Bankéř kardinála Mazarina, Hervaert, prohrál jednoho večera 100.000 tolarů, a jakýsi Gourville vyhrál prý za to v krátké době celý million. Za čtvrt hodiny vyhrál prý jednou na vévodovi z Richelieu 50.000 livrů a vévoda musil prodat svůj statek v Saintongu, aby tento dluh zaplatil. Při hře smělo se platit jenom louisdory. Když jednou králi při hře zlato došlo, nabízel mu Rohan z nedostatku louisdorů dvě stě španělských pistolí. Ale král je odmítl. „Ježto jich Vaše Veličenstvo přijati nechce, nestojí za nic,“ zvolal Rohan a vyhodil všechny ty zlaťáky oknem. Tuto anekdotu vypravuje madame de Motteville ve svých zápiskách. — Proslulou karbanicí v době Ludvíka XIV. byla králova milostnice Montespanová. Dáma tato mrhala penězy měrou bezpříkladnou. Ale ona mohla to konečně dělat, neboť celý svět zasypával královu maitressu skvostnými dary. Králův bratr přinesl jí o vánocích ciselovaný zlatý pohár, do něhož zasazeny byly dvě řady diamantů a smaragdů; dar tento měl cenu 10.000 tolarů. Ba i královna a palácové dámy přicházely o nový rok k favoritce s přáními a dary. Zaručené cifry o ztrátách, jež králova milostnice v karbanu utrpěla, jsou zrovna báječné. Několikráte zaslala státní pokladně poukázku, aby kasa za ni zaplatila million, jejž byla v kartách prohrála, a hněvala se, nebyla-li její poukázka dosti rychle honorována. Jednou o štědrém večeru prohrála 700.000 tolarů a vyhrála pak nazpět 150.000 pistolí (pistole po 10 francích). Za čtvrt leta na to prohrála za noc opět 400.000 tolarů. Státní pokladna byla následkem tohoto a jiného mrhání vyčerpána a finanční ministr snažil se nahražovat ztráty královské milostnice jinými operacemi a zavedl loterie s velikými výhrami. Ale Montespanová vyčerpávala všeliké příjmy a karbanila až do roku 1782. Toho roku prohrála jednou zase na jediné posezení 50.000 tolarů. Král se rozhněval a jeho vášeň k té paní ochladla. Tak hrávalo se tehdá u dvora, a co dvůr dělal, prováděla zběsile také celá Paříž.
(Dokončení.)

7/18

Mechy.

Přírodopisná drobnosť
od
M. Kořánka.

Blíží se doba, kdy pečlivé hospodyně vkouzlují mezi pevně uzavřené okenice kousek svěží lesní přírody, kousek miniaturně malý, ale přece milý za dnů, kdy vídáme skulinami ledových květů v okně jen sněhovou metelici a širá krajina bělá se rubášem, pod nímž ztuhlá země odpočívá ve hrobovém spánku zimním. Připomeňme si jen, s jakou radostí prodlévaly dětské naše zraky na tom ostrůvku kypré zeleni mechové, oživené pestrými lepenkovými figurkami jesliček; dětská naše obraznosť spatřovala tam ovšem ještě více, mnohem více: jevilať se nám ta nízká mechová houština jako překrásný zelený les z báječné říše trpasličí a litovali jsme leckdy, že nejsme Liliputány — jak rozkošná by byla procházka tajemným stínem toho čarovného háje!...

Avšak podobnosť ona není přece pouhým přeludem.

U mechů jatrovkovitých (Hepaticae) jest ovšem lupenitá stélka, kteráž tu slove chřást, plosce na půdě rozprostřena; avšak u l i s t n a t ý c h (Frondosae) pne se jako peň do výše a jest i rozvětvena, nesouc nejelegantnější tvary listové, nejčastěji v pořádku spirálném umístěné, při čemž nezřídka okazuje ráz vysokých stromů v miniaturním napodobení. Tak upomíná ku příkladu r o k y t (Hypnum) na stromy jehličnaté a p l o n í k (Polytrichum) svou tobolkou, na červeném štětu ze skupiny listů vynikající, na květonosný stvol americké Agavy.

Neuškodí, prohledneme-li si drobné plémě mechové především — alespoň zběžně — střízlivým okem vědy. Chci věc tu odbyti jediným krátkým odstavcem. Mechy (Musci) zaujímají mezi rostlinami tajnosnubnými četné skupení velice rozmanitých druhů postavy malé a stavby jednoduché. Postrádají, až na nepatrné známky, svazků cevních a na místě pravých kořenů mají obyčejně veliké množství vlasovitých příchytků. Stélka, odumírajíc na jednom konci, roste na druhém. Klíčící výtrus mechů listnatých vyroste v zelené, rozvětvené, na povrchu země se plazící pletivo, jež slove prvoklíček (protonema); na něm založí se mladá rostlinka v podobě pupenu a vzroste v osu a listy či vytvoří generaci pohlavní, na kteréž povstanou jednak pelatky (antheridia) a jednak zárodečníky (archegonia), z jichž zúrodněné ústřední buňky vznikne plod výtrusný — generace plodní — ve tvaru baničky obyčejně čepičkou opatřené a na štětu sedící.

Tím vzdali jsme povinný hold suché vědě: ohledněmež se nyní po rozšíření a užitku mechů.

Pravá ta roztomilá dítka lesní, oděná prosťoučkým rouchem svěže zeleným, temným, hnědým, šedým i červeným a žlutým ve všech odstínech, žijí obyčejně společně u velikém množství a jednotlivé druhy pokrývají plochy na míle sahající.

Některé, nápadně od lučební a fysikálné vlastnosti půdy závislé, sídlí ve tvarech malých neb větších koberců na holých skalách, dávajíce

brzy přednost horninám vápenatým, brzy křemičitým, na suchých pastvinách, lukách, kam vzduch a sluneční paprsky mají volný přístup, na pustých vřesovištích, bažinách, na stromech, zdech a porůznu ležících kamenech. Jiným opět daří se jen ve vodě: v pěnivých vodopádech a bystřinách horských. Ba i polní hrudu, chudou doškovou střechu, truchlivý náhrobek, strmící trosky a hluboké studně oblibují si zhusta ti zelení drobní všudybylové. Téměř každý rod, ba i určitý druh má své zvláštní stanovisko, jež ovládá svou tuhostí životní. Mnohé mohou navzdor vyschnutí, jímž usmrceny se zdají, po přijmutí vody na novo vegetovati. Právě tak vzdorují mechy i vlivu teploty a spokojí se potravou nejchudší.

Některé jsou rozšířeny po celé zeměkouli jak na horách tak v rovinách, jiné na určité pásy vázány, množství jich ale miluje mírné a chladné podnebí, a tam, kde na vrcholech alpských neb na půdě severního polu příroda ledovou zimou tuhne, tam jsou mechy s lišejníky, tvoříce jaksi přirozenou obrubu zeleného roucha země matičky, posledními známkami organického života. Na Velkém Zvonu roste R a c o m i t r u m lanuginosum ve výši 3400 metrů; na březích Severního moře, ledovci obklíčených, zelenají se druhy p a r o ž c e (Ceratodon), nachovými štěty zdobené, a holé žulové stěny pokrývají tam černohnědé a n d r e j k y. V Sibiři rozkládají se tuhé p l o n í k y na rozsáhlých prostorách, mechových tundrách, a na temenech horských všech pásem dosahují, zvláště v hustých kobercích rostoucí p r u t n í k y (Bryum) a d ě r k a v k y (Grimmia) až ku hranici věčného sněhu.

Největšího vývinu co do počtu druhů i množství jednotníků nabývají mechy v krajinách pásma mírného. Tu prostírají v hájích a lesích svůj svěže zelený koberec, na němž rozmanité houby, bujné kapradiny a pestrokvěté rostliny překrásně se odstiňují; půvabnou zelení svou povlékají jako aksamitovým hávem drsnou kůru stromovou, obrubují břehy bublavých potůčků a udělují skalnatým bokům divokých roklí krásy přerozkošné. Ale tyto nízké, svěží zeleností vynikající mechy našich lesů ztrácejí se, jakmile Alpy překročíme. Čím více blížíme se k rovníku, tím patrněji ubývá i počtu druhů i bohatosti tvarů jejich. Jen chladnější horské lesy teplých krajin vykazují ještě úhledné mechy, z nichž křovitý druh peruanských a chilských Kordiller C a t h a r i n e a mezi největší a nejkrásnější mechy naší zeměkoule vůbec náleží.

Vedle neocenitelného úkolu ve velkém hospodářství přírody jest užitek mechů poněkud skrovný. Slouží ť k ucpávání oken a dveří — hlavně z d r o j i v k a (Fontinalis) —, k dělání věnců, vycpávání sedadel a polštářů (obzvlášť r o k y t y), z os ploníka robí se košťátka, kartáčky a r o k y t e m t a m a r y š k o v ý m zdobí dámy své klobouky. Suchého mechu potřebí k balení křehkých věcí, vlhkého jmenovitě k rozesílání látek zvířecích, jako jiker rybích a pod. Obyvatelé studeného severu staví z mechu svá obydlí, vystýlají jím svá lůžka a Islanďané přidávají rašeliníky (Sphagnum) do chleba. Někdy užívalo se z d r o j i v k y, r o k y t u a t r h l o z u b u (Dryptodon) vařených v octě proti záškrtu a krvotoku, j a t r o v k y (Marchantia), pod jménem herba hepaticae fontinalis v nemocech jaterních a p l o n í k u (Polytrichum commune) co herba adianti aurei jakožto prostředku proti kouzlům a čarám.

Ale v přírodě mají mechy úkol velkolepý. Pod příkrovem jich nalezají hmyzové a měkkýši vítané útočiště před mrazem a vedrem, ssavci užívají jich ku přípravě brloh a ptáci ku stavbě hnizd.

Mechy chrání půdu před silným vyschnutím a ztrátou tepla, a přitahují lakotně vlhkost, čímž stávají se původem horských pramenů. Nad míru důležité jest působení jejich při silných deštích a přívalech. Vssajíť do sebe vláhu neb vodu z tajícího ledu a jen zvolna její přebytek s půdou sdělují, který pak v trhlinách zemských se hromadí a na příhodném místě pramenem vychází. Vymýtěním lesů mizí i příkrov mechový, jenž tu dříve lakotně vodu ssál, a veškerá spousta vody valí se nyní najednou do údolí strhujíc s sebou úrodnou prsť a působíc rozvodnění potoků a řek. Ploníky svým kořínkovitým vlášením upevňují písčitou půdu. Na holé skále připravují mechy úrodnou prsť pro rostliny vyšší, ve vlhké půdě lesní tvoří rašelinu a to najmě mechy rašeliníky a na horách ploníky, čímž bahnité pusty staletým hromaděním svých generac proměňují v úrodné krajiny.

Rašeliny dosud napodobují tvoření se vrstev hnědo- a kamenouhelných. Uhnívající kořínky vytvoří znenáhla hustou plsť, jež během času činí jednotlivé ostrovy; tyto zarostou pak rozličným bylinstvem, jež rašelina stále rostoucí také do hmoty své pojímá. Bahenní plsť bylinná promění se časem ve hmotu zuhelněnou, což podporuje se zvláště tím, zanesou-li na ni vody vrstvy písku a hlíny, čímž rašelina před úplným ztrouchnivěním se zachrání a přetvoří v jednostejnou uhelnou vrstvu. Velkolepé příklady rašeliny poskytují rozsáhlá bahna břehů mořských v Lousianě, Georgii a Floridě, která zvláště živě připomínají tvoření se našeho hnědého uhlí, neb tam i jeden z nejobyčejnějších otisků bylinných našeho hnědého uhlí: Taxodium distichum posud v houštinách roste.

U nás zaujímají rašeliny ploské vrcholy Krušných a Krkonošských hor, pak Šumavy, dále nalezají se u počátku Doubravky a Sázavy (u Vojnoměstce) a na Třeboňské rybničné pláni (u Boskovic a Mažic.) Rašelina Frant. Lázní zajímavá jest tím, že kysličník uhličitý z rozsedlin skalních do vody její vniká a ji nasycuje, dávaje tak původ léčivým pramenům.

Toto a mnoho jiného mohl by nám s oprávněnou pýchou vypravovati ten kousek zeleného koberce mezi zamrzlými okny naší zimní světnice. Jedna z „nejmenších mezi rostlinami“, — a hle! básníka dovede nadchnouti půvabem, jímž opřádá tajemný lesa klín a divoké balvany, zřícený gotický chrám a střechu tiché chaloupky! Leckomu zdá se, že nepatrná tato rostlina není k ničemu, leda právě k ucpávání oken — a hle, jak ohromný jest význam její v životě přírody, jak veliká její cena pro hospodářství národní!

František Ondříček.

Časová črta.

Tak mlád a již takový umělec! Teprve šestadvacet let čítá Frant. Ondříček a již spěje mocným letem k výši, na kteréž odiv světa přijímal náš „král houslistů", nezapomenutelný Ferdinand Laub! Ondříček je dnes již veliký houslista a jeho neobyčejný talent, k němuž se druží neunavná pilnost a ctižádost: vyniknouti nade všechny, ručí za to, že se stane buď prvním aneb aspoň jedním z prvních houslistů světa. Ondříček vzal si Lauba za vzor a šlechtí zajisté jeho ryze uměleckou povahu, že památku tohoto kolossa dosud chová v dokonalé úctě — vzácný to zjev mezi mladými virtuosy, kteří neradi uznávají velikost svých předchůdců. Seznal jsem z osobního styku s ním, že vzpomíná Ondříček s láskou a nadšením Ferdinanda Lauba, a nepochybuji ani dost málo, že dostoupí brzy toho stupně, na němž Laub zářil nejen co virtuos, nýbrž i genialní umělec. K Laubovi víží mne mnohé vzácné upomínky, i zdá se mi, že jest jakási a to dosti značná shoda, příbuznost a podoba mezi ním a mladým přítelem mým Ondříčkem. Především skutečná genialnost, hluboký a jemný cit a vzlet zrovna básnický. Jako se o Laubovi říkalo, lze také o Ondříčkovi říci, že housle v jeho rukou zpívají. U některých, i nejproslulejších houslistů nynější doby, obdivujeme se pouhé technice; ale hra jejich, odměřená, vypočítaná a vzletu prostá nevzrušuje, nerozehřívá, nepovznáší. Laub naproti tomu elektrisoval, jak jen strun se dotekl; on postihoval duchaplně povahu skladby, nalezal i nejskrytější její půvaby a tlumočil je tak mistrně, vroucně a živě, že srdce plesalo a sluch tonul v rozkoši. A podobně činí také Ondříček. Také jeho interpretace skladby oplývá duchem, citem a unáší svým mocným, poetickým vzletem. Na takovýchto umělcích vidno jasně, že není a nemá býti virtuosita, technika a zručnost třeba nejvyšší sama o sobě účelem, nýbrž toliko prostředkem k vlastnímu uměleckému tvoření, k samostatné interpretaci hudebních myšlenek a citů, jichž výrazem právě hudební idey jsou. A takovýmto výkonným umělcům stává se také, že objevují krásy, půvaby a charakteristické zvláštnosti skladeb, o nichž komponisté sami neměli snad ani tušení.

Že mistrně nástrojem vládnouti musí, kdo umělecky a krásně chce interpretovat, rozumí se samo sebou, neboť bez dokonalé techniky není možná úplně ztlumočiti ani sebe jasněji pojatou a sebe vroucněji procítěnou myšlenku; naopak, čím genialnější má výkonný umělec myšlenky, čím jemnější cit a vybroušenější vkus, tím více má potřebí zručnosti a mechanické dovednosti. Tedy: čím větším kdo umělcem státi se chce, tím více musí míti pilnosti, a té má Ondříček míru zajisté více než dostatečnou. Nápadný pokrok, jejž pozorovati lze od koncertu ke koncertu, jest toho neklamným důkazem. Obecenstvo, jež s tichou rozkoší mistrné hře koncertní naslouchá, nemá ani tušení, jakou obrovskou píli stojí i velkého již umělce nastudování některého „koncertu". V tom ohledu utkvělo mi živě v paměti, jak můj ideal

houslisty, zesnulý Ferdinand Laub, úsilovně studoval i když už byl na vrcholu slávy. Roku 1867 studoval Laub v Moskvě znovu Moliquův A mol koncert, kterýž byl před lety již v Paříži hrával; můj pokojík sousedil s jeho studovnou a tu slýchal jsem ho po pět nebo šest neděl hrávat někdy až do 2 nebo do 3 hodin v noci jednotlivé kusy řečeného koncertu, ovšem stále skoro jiným způsobem. Laub hledal neunavně, od místa k místu, ten způsob hry čili technického vybrání, který dokonale tlumočil jeho cit a myšlenku, a neustal nikdy, až jej našel. Byla to příprava úcty a obdivuhodná, ale za to byl také výsledek kolossalní! Nikdy ještě neslyšel jsem nic krásnějšího a Laub sám, když jsme spolu po koncertě do saní sedali, udeřil mne vesele do ramena a zvolal: „Ať to někdo po mně zahraje!“ . . . Všichni virtuosové, co jich tehda v Moskvě bylo pohromadě, prohlašovali jednomyslně, že je řečený koncert od Moliqua, jak Laub jej provedl, to nejvyšší, co genialní umělec ze skladby té jen může učinit. — Když jsem se někdy Lauba tázal, je-li skutečně potřebí, aby tak úsilovně ještě studoval, odpověděl mi: „Milý příteli! Jakmile bych přestal pilně studovat, přerostou mi jiní přes hlavu.“

Uvádím to všechno jen proto, abych s radostí opakoval a konstatoval, že také Ondříček podobnou pilností a ctižádostí je obdařen, a poněvadž talent jeho zajisté menší není, než jakým Laub byl nadán, lze bezpečně očekávat, že se nemenší také slávy dočiní. Abych podrobně líčil, jak Ondříček již nyní hraje, bylo by asi zbytečno. Není tomu dávno, co ukončil uměleckou cestu po Čechách a v minulých právě dnech koncertoval dvakráte v Praze a politické listy naše přinesly o těchto koncertech obšírné zprávy; také je dosud v živé paměti chvála, kterouž ho letos v lednu obsypala přísná jinak a českým umělcům nepříznivá kritika vídeňská. Ondříček zvítězil nad Vídní. Vídeň podala mu přese všechnu národní nepřízeň vavřínový letorost a tím je Ondříčkovi slávobrána otevřena. Nepochybujeme, že pospěje nyní od triumfu k triumfu a že rozhojní všude slávu českého umění. Ondříček je umělec z boží milosti: vládne obdivuhodnou brillantní technikou, má vřelý a hluboký cit, ducha, vzdělání, pilnost a pravou ctižádost. Proto činí hra jeho dojem takořka opojný, vzrušuje posluchače v hlubinách srdce a povznáší ho do netušené výše. Ano, cit a duch, toť největší kouzlo v umění a šťastný Ondříček tím kouzlem oplývá. Přidejme k tomu ještě mládí a milý, elegantní zevnějšek a ptejme se pak, kdo že by mohl pochybovat o Ondříčkově veliké budoucnosti?

Ze životopisu Ondříčkova netřeba více uváděti, než že se narodil v Praze, na Hradčanech dne 29. dubna 1857, že vstoupil teprve r. 1873 do pražské konservatoře, kdež byl jeho učitelem prof. Bennewitz, a posledního brusu že se jeho průpravnému vzdělání dostalo na konservatoři pařížské pod Massartem. Ondříček koncertoval již mimo Paříž také v Londýně a jiných městech, avšak vlastní, samostatnou uměleckou dráhu velkého slohu, zápas s ostatními velkými houslisty o čest a slávu, zahájil teprv letos v lednu ve Vídni.

Ondříček nabývá rychle a nabude brzy jména evropského. Jsme tím hrdi, a hrdost tu oslazuje nám ještě vědomí, že je Ondříček Čech

František Ondříček. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

tělem, duší, nadšený vlastenec a věrný syn svého národa. Co do osobní povahy pak je muž ušlechtilého mravu, dobrého srdce a bodré mysli, příjemný společník a svým druhům upřímný kamarád. Kdož neradoval by se tedy jeho rostoucím úspěchům, kdož mocnému letu jeho genia? Gratulujme si, že po Laubovi dostáváme Ondříčka! *Servác Heller.*

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Od hvězd až do lůna země. Epické básně Václava Veverky. V Hradci Králové 1883. Nákladem vlastním. — Veršovnictví naše má letos zvláště úrodný rok; básník vystupuje za básníkem, kniha za knihou vydává se na pouť po šíré vlasti. Na epiku vydává se ovšem jen skrovná část pěvců při prvém svém vystoupení na veřejnost; Václav Veverka, kterého jak z veršů tak z povídek skoro po všech časopisech roztroušených čtenářstvo české již dobře zná, náleží do skrovného toho počtu — a nechybíme, řekneme-li hned, že ke smělému letu za vidinou krásna v tomto oboru neschází mu silných perutí a pevné hrudi. Netřeba ovšem připomínati, že ani on nezhostil se všech úhon, které potkávají prvotiny každého skoro pěvce; vidíme, že to let ještě neustálený, že láska k vlastním plodům neprovádí dosti přísnou autokritiku, že vnitřní stránka se zevnější nezachovávají všude stejného kroku, a že zvláště k této stránce zevní nepřiložen všude dosti ztuha brousící pilník, — ale při tom všem vidíme u Veverky tolik talentu opravdového a vůle pevné, že můžeme jej jen upřímně vítati na Parnassu českém.

Pod nápis své sbírky položil básník tyto verše:

„Jeť život lidský utkán z hvězd a země hlíny,
v něm plynou nebes paprsky i pekla stíny:
jeť z pola temnou bájí jen, a z pola pravdou zas,
a těžko říc', zda hrůzy víc, či více chová krás.
I bloudí v světa končinách užaslé naše oko:
hned jasný vidí meteor, zas červa přehluboko,
hned svatých, reků zírá dav, zas chuďasovu tvář;
však všude skvostů najde dost nám poezie zář! —"

Uvádíme verše tyto jen proto, že básník jimi vhodně naznačil, o čem ve své knize pěje, odkud bral látku ke svým zpěvům. Veverka není pěvcem pochmurným, neukazuje nám ve světě jen klam a šalbu, a také tam, kde látka sama končí ostrými hroty, snaží se protivy uvésti ve smír a lahodu; tak zříme na „Jidáši", „Mlatci", na básni „V den božího těla" a j. V nitru pěvcově jest klid, který epikovi

jest nezbytným, a ten klid vyznívá ve slovích jeho v naději; odtud vyplývá pak pro čtenáře, i kdyby jiného si nehleděl, již mocný pramen záliby. — Reflexím přáno jest místa jen s mírou, a kde jsou položeny, nerozbíhají se nikde v šíř na ujmu proudu dějového. — Kniha rozdělena jest ve čtyři díly: Posvátné stíny, Z polí kvetoucích i osněžených, V hávech bohatýrů, Oreb. V díle druhém prokmitá dosti silně i lyrický živel v některých písních. Díl třetí pokládáme za nejzdařilejší z celé sbírky, zde jeví se nám pravá síla epická, odhazující vše zbytečné a nesoucí se vzletem v pravdě mohutným; některé písně zde umístěné jsou pravými perličkami epickými. — Oreb jest z celé knihy prací nejrozsáhlejší, trpí však nejedním nedostatkem; postrádáme tu především jednoty dějové, zosobněné v žádoucím hrdinovi básně, postrádáme také přesnosti a rázovitosti, kterou se vyznamenával díl předcházející. Ve větších skladbách má Veverka vůbec menší štěstí, ježto v nich neodlišil dobře podstatné od vedlejšího a přičinil místy k epické šířce ještě také vadnou délku. Vedle Orebu platí to zvláště o básních O selské svatbě a V den božího těla. Při tom ovšem třeba míti na paměti, že Veverka jest začátečník, a že také v epice teprve cvik a zkušenost činí mistra.

Formu volil Veverka všude prostou. Sloh jeho jest vytříbený, květnatý, nikde přesycený a nechutný, — epickému vypravování i líčení jest zcela přiměřen. Seznali jsme z této knihy na Veverkovi, že jest to bystrý, ve všem všudy samostatný talent. Až ještě studiem dobrých vzorů a svědomitým cvikem propracuje se počátečnými nesnázemi, až vybrousí ještě více svůj verš a získá celku více úsečnosti a rázovitosti, pak zajisté podá nám i větší práce zcela zdařilé. *F. V. Vykoukal.*

Václava V. Trnobranského Vybrané spisy veršem i prosou. Svazek I. Písně a ballady. V Praze. Nákladem V. Trnobranského. Spisovatelská osobnost zvěčnělého V. V. Trnobranského, ač zvláštní a zajímava, jest současnému našemu literárnímu světu již téměř úplně neznáma. Ze skromného zátiší venkovského, plného svízelů i strádání, vysílal Trnobranský plody skromné své Musy do rodného kraje, nejhojněji právě v dobách, kdy pokrývalo český luh ještě jíní absolutistické nevole, opínající schřadlé prvosenky omlazeného literárního ruchu, jemuž byl macešský mrazivý tento dech časové nepřízně prvním uvítacím pozdravem. Tehdá zaznívaly bodré vlastenecké písně, popěvky milostné, deklamovánky, romance i ballady, založené na základě dojemných pověstí národních, v Mikovcově „Lumíru“ a jmeno tvůrce jich „Jana Městeckého“, neslo se od úst k ústům značíc oblíbeného básníka, jehož měkké, melodicky plynné rhytmy mluvily k srdci lidu téměř hlasem písně národní. — Bezprostředněji ještě působil Trnobranský tehda populárními povídkami svými. „V obou směrech“, podotýká životopisec jeho v důkladné, věcně i formelně správné biografické stati úvodní — „jeví se nám Trnobranský jakožto spisovatel opravdu národní. Všechny jeho literární látky jsou čerpány z domácího života českého, z české vesnice. Vším právem bychom dle toho mohli Trnobranského nazvati básníkem českého lidu. Vniklť do ducha a mysli našeho vesničana hluboko, umí s lidem naším venkovským myslit, cítit, jednat i mluvit, zná veselé i smutné stránky jeho života, umí jej pobavit i potěšit. Zvláště zdařily

se mu látky takové, které sáhají ještě do předbřeznové doby českého života vesnického, do času poddanství. Skladby jeho jsou jako literární zrcadlo oněch neblahých dob. Však nejsou to žádné elegie, nýbrž živý, svěží a jadrný humor dýše z nich, týž humor, který také našemu venkovanu pomohl šťastně a vítězně přečkati dobu pánů Franců v a zámeckých karabáčníků. Trnobranský žil s lidem naším a stal se tlumočníkem jeho citův a myšlenek. Pravým, ani nepřeslazeným ani nepřepepřeným životem českého venkova provanuty jsou všecky jeho ballady, deklamovánky i povídky."

O správnosti a případnosti této charakteristiky přesvědčuje nás právě vydaný první díl básnických skladeb Trnobranského, obsahující písně vlastenecké i společenské, plné ohně a nadšení, a žhavé satiry, bičující nelítostně germanisační choutky své doby a nedostatečnost národní; líbezné ballady a veršované pověsti národní a allegoricko-satirické kresby s ostrou základní pointou. Kniha ta značí částečné splnění naléhavé povinnosti, kterouž měla literatura naše dávno již k rázovitému, zajímavém zjevu básníkovu; na našem obecenstvu jest, aby účinnou jeho podporou pohrobní pozůstalost Trnobranského v brzku úplně se uspořádala. *O. M.*

Vesmír, obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Roč. XII. Časopis, kterýž u nás jediný výhradně věnován jest vědám přírodním a dvanáctý již rok horlivě a zdárně působí v důležitém tom oboru, zasluhuje plnou měrou, aby vřele odporučen byl nejen odborníkům, ale i širšímu obecenstvu, jehož účinné podpory listu takovému, s nemalým nákladem spojenému, nezbytně jest potřebí. Obsah ročníku XII., jakož i předcházejících, jest pečlivě vybrán a spořádán, hledí bedlivě k veškerým odvětvím věd přírodních a jeví pilnou snahu, seznamovati čtenáře s každým pokrokem domácího přírodozpytu. Zároveň přihlíží redakce stále k tomu, aby rozpravy byly populární, i širšímu obecenstvu přístupny. Také pěkné illustrace a vůbec úhledná úprava zasluhují pochvalného uznání. Přejeme „Vesmíru" nejhojnějšího účastenství obecenstva. Zejmena knihovny spolkové, učitelské a žákovské neměly by listu toho postrádati.

Z dějin Matice chorvatské v Záhřebě.

Napsal *Josef Kouble.*

(Pokračování a dokončení.)

Spojení s literáty ostatních slovanských zemí mělo se tímto listem rozšířiti na celou literární činnost v Chorvatsku, a tak činnost tu povznésti k obzoru celého Slovanstva. Z Čech byli tu hlavními přispěvateli Pavel Josef Šafařík, Karel Jaromír Erben, Vladislav Zap a jiní. Roku 1842 vydány dva svazky, následujícího roku třetí; čtvrtý svazek vyšel až r. 1845. S velikou chválou vyslovil se o časopise tom Šafařík a s uznáním četli jej též Palacký, Jungmann, Kollár, Erben, Dobrovský a jiní. Účastenství širšího obecenstva bylo však ku konci velmi slabé. Když pak se stal r. 1846 Vraz tajemníkem Matice, od-

hodlala se tato dále vydávati sama svým nákladem tento sborník a redaktorem zvolen Vraz, jenž snažil se povznésti list k bývalé slávě. Vydal do smrti své ještě 4—7. knihu.

Mocný ruch politický, jenž tehdy zaujal mysli veškerých tříd národa, málo přál vývoji literárnímu a tak i tento hlavně vědecký časopis málo byl podporován. Vraz ještě osmou knihu upravil, již po smrti jeho vydal O. T. Brlić. Roku 1853 vydal Mirko Bogović devátý svazek, načež tuším ještě několik ročníků vyšlo. —

Takové společné působení celého spolku počalo ochabovati, když počet „ilyrských“ vlastenců vzrostl a národní i společenské poměry v Chorvatsku úplně se změnily. „Matice“ od té doby byla pouhým jakýms nakladatelským podnikem, který čím dále, tím více klesal, tak že časem ani se nevědělo, zda existuje, čili nic.

Přece však zůstávala jakýms ohniskem chorvatské literatury vydávajíc po sobě tři pro rozvoj národní literatury veledůležité časopisy, totiž belletristický *„Neven“*, pak přísně vědecký sborník *„Književnik“*, časopis to ještě dnes vzácný a hledaný pro své vědecké příspěvky, a když tento ustoupil orgánu zatím zřízené Akademie *„Râdu“*, počala vydávati r. 1868 poučně-zábavný týdenník *„Vienac“*. —

Vznik *„Nevenu“* (roku 1852) padá do doby, kdy veřejný život národní naskrze zanikl, v úřadech i školách všude znenáhla jazyk německý zaváděn, po svobodě politické nebylo památky, a tak i počet pracovníků na poli literárním valně byl obmezen a zmenšen. Šťastnou byla myšlenka, že Matice jala se vlastním nákladem vydávati jmenovaný belletristický časopis; redaktory jeho byly po sobě M. Bogović, Perkovac, Sabljić, Starčević, Praus a V. Pacel, který, když Neven přestal v Záhřebě vycházet, vydával jej na Řece. V časopise tomto, dle vzoru českého „Lumíra“ zřízeném, shromáždili se všichni literární pracovníci onoho času, a tak mohl časopis přinášeti krásné básně, novely, dobré články historicko-literární i přehled úkazů literárních a kritiky. Uveřejňovalť tu plody své všichni známí básníkové: *Bogović, Ivan Trnski, Ludevít Vukotinović, Petr Preradović, Matěj Ban* a mnozí jiní; novelistika zastoupena skvělými jmény *Bogoviće*, *Jarnevićové, Jurkoviće* a j.

Časopis ten dosáhl v r. 1854—56 dokonalosti takové jen tím, že se v něm soustředily veškeré pilné síly literatury chorvatské. Avšak nepořádek v redakci připravil list opět o mnohé výtečné síly, takže konečně r. 1857 zcela zanikl. Časopisectvo belletristické pěstovalo se pak mimo lůno Matice. —

Když po roku 1860 nastal opět čilejší ruch v národním životě, počala se i literatura znovu rozvíjeti a charakteristické jest, že co v ilyrské době jmenovitě poesie a belletrie převládala, obrácen nyní hlavně zřetel k vážné vědecké práci. Literární činnosť nesoustřeďovala se již v jediném ohnisku, nýbrž rozdělena byla v různé obory dle zásady dělení práce.

Radostným úkazem pokroku vědeckého byl časopis *„Književnik“*, o jehož založení největších zásluh si získal slavný historik chorvátský *Dr. Fr. Rački,* který řídil dějepisnou část; *Vatroslav Jagić* uvázal se v řízení filologického a *J. Torbar* přírodovědeckého oboru. Časopisu

toho, jenž upravoval cestu budoucí Akademii, vyšly nákladem Matice tři mohutné ročníky (od r. 1864 až 1866), načež Akademie převzala vědeckou literaturu v orgán svůj „*Rád*“ a v ostatní četné periodické publikace své.

Zbavena bývší vědeckého oboru jala se Matice r. 1868 vydávati poučně-zábavný týdenník „*Vienac*“, jenž měl jmenovitě representovati současné krásné písemnictví. Ačkoliv byla potřeba naléhavá tohoto listu, jenž za redakce prvních chorvatských spisovatelů (Preradović, Perkovac, Dežman, Jagić, Pacel a později Frant. Marković, Trnski a August Šenoa) čím dále, tím utěšeněji rozkvétal, přece pociťovali mnozí vlastenci, že to není pravým účelem Matice, vydávati jen belletristický týdenník, nýbrž že by měla národu svému podávati mnohem více. Proto, když si „*Vienac*“ získal v obecenstvu tolik půdy a přátel, že nepotřeboval cizí podpory, přepustila jej Matice družstvu akciové tiskárny v Záhřebě s podmínkou, že jej opět ve své vlastnictví přejme, bude-li toho potřeba.

„Vienac“, který letos nastoupil již svůj patnáctý ročník a jenž za vedení Markovićova, posléze pak Šenoova vrcholu dokonalosti dosáhl, je posledním plodem staré Matice „*ilyrské*“.

Ještě sice před tím snažila se Matice vyhovovati vždy více se množícím čtenářům vydavši ve vzorné úpravě nad míru oblíbenou u národa knihu — Kačićův „*Razgovor ugodni naroda slovinskoga*“ (lidem krátce „*piesmarica*“ nazývaný), kteráž kniha provedla veliký národní úkol jmenovitě v Dalmacii. Jak tyto dějiny národní v duchu národní poesie skládané lid vřele přijímal, že i do příbytků selských, dělnických a pastýřských vnikly, to dokazuje veliký, u Jihoslovanů neslýchaný počet vydání *Razgovoru*. Matice vydala r. 1862 patnácté vydání, takže kniha ta rozšířena mezi lidem celkem 20.000 výtisky.) — Dále vydala ještě Matice vedle překladu Kampeových *Odkrytí* sebrané spisy nezapomenutelného básníka a zasloužilého tajemníka Matice *Stanka Vraze* v pěti dílech, dva díly v mnohém ohledu pozoruhodného eposu „*Osvetnici*“ (Mstitelé) bosenského básníka *Grgy Martiće* (Obrenov a Boj turski i crnogorski g. 1862), *M. Mesiće: Život Mikuláše Šubiće Zrinského* a Račkého „*Tisućnici*“ slovanských apoštolů. —

Avšak časy se již změnily a nová doba měla nové potřeby. To majíce na mysli počali se členové Matice raditi, kterak by spolek svůj zreorganisovali a probudili k novému, čilejšímu životu, aby nikdy více neochaboval, ale každým rokem nosil hojné ovoce.

Nejprve rozhodnuto, že Matice „*ilyrská*“ má se přeměniti v Matici „*chorvatskou*“, poněvadž archaistický název „ilyrská“ pozbyl veškeré již ceny a spolku na škodu byl. S jménem tím spojeny jsou sice poetické upomínky, ale dnes nemá již ono té kouzelné moci, kterou mělo před 40 lety, ano dnešní pokolení ani již nepochopuje jména toho jsouc nadšeno jen pro jméno *chorvatské*, kteréž jsouc vskutku jménem národním, novějším historickým bádáním nabylo širšího významu a větší ceny.

Pak také nemohla zůstati působnost Matice tak rozvětvenou na různé obory, jako druhdy v ilyrské době, kdy nebylo ani Akademie věd, ani jiných spolků literárních, které by pečovaly o literaturu od-

bornou, a vůbec o knihy poučné a populární, a kdy také nebylo ani soukromých nakladatelů.

Zreorganisovaná Matice chorvatská tudíž uzavřela, že bude přihlížeti toliko k střednímu vzdělanému stavu národa, k širší inteligenci, a tak má především účely následující: *a)* šířiti užitečné nauky, pokud nespadají ani v přísně vědeckou, ani v populární literaturu, *b)* podporovati krásné písemnictví čili belletristiku; a mimo to, pokud by toho prostředky dovolovaly, *c)* podporovati hudební a výtvarné umění, *d)* pomáhati hmotně domácím zasloužilým spisovatelům a umělcům, a *e)* pečovati o jejich vdovy a sirotky. —

Na to bylo třeba pomýšleti, jak by Matice úkol svůj mohla plniti, aby nikdy nepřišla do nesnází, jako „ilyrská“, jež některým rokem nevydala ani jediné knihy. Za tou příčinou změněny byly stanovy a sice tak, že členové roztříděni byli v zakládající (50 zl. pro vždy), přispívající (3 zl. ročně) a činné, kteří mimo to podporují Matici činností literární neb uměleckou. Všichni členové dostávají bezplatně všecky spisy Maticí vydané a mají právo účastniti se ve valných hromadách rokování. Hlasovati, do výboru voliti a volenu býti smějí pouze zakladatelé a údové činní. Hlavní schůze volí na tři leta předsedu, jenž musí být zakládajícím a činným členem, pak dva místopředsedy, jednoho pro literárně-umělecký odbor, jenž čítá osm členů, druhého pro odbor hospodářský, jenž má pět výborů. Členové prvého odboru musí býti činnými údy, jejich místopředseda zakládajícím a činným. Hlavní výbor volí na tři leta společného tajemníka a pokladníka, scházeje se k výborové společné schůzi, kdykoli předseda za dobré uzná, aneb když dva členové odboru hospodářského neb tři literárně-uměleckého toho požadují.

Literárně-umělecký odbor má: a) voliti, upravovati a vydávati poučné i belletristické knihy, hudební a jiné umělecké práce; b) posuzovati kriticky literární a umělecká díla, c) pořádati výstavy starožitností a uměleckých děl, d) přisuzovati ceny a podpory spisovatelům dle rozpočtu hospodářského odboru, a konečně e) pořádati veřejná čtení, slavnosti a zábavy.

To jsou nejhlavnější proměny, jimiž se Matice chorvatská liší od bývalé ilyrské a jiných slovanských „Matic“, které jsou všechny dle *jednoho vzoru* zosnovány. Z toho patrno, že mužové, kterým dílo vážné svěřeno bylo, na všecko myslili, čím by Matice nabyla bujarého života, a čím by ji ochránili před lethargií, v jakou snadno podobné spolky zabřednou. Také naše Matice česká trpěla tímto neduhem. Když v letech šedesátých přišly do Prahy stanovy nově zaražené „Matice slovinské“ v Lublani, tu Karel Jaromír Erben přehlednuv je, toužil na podobné stanovy „Matice české“ a prorokoval také Slovincům, že na takové půdě neponese Slovincům Matice jejich kýženého ovoce, čemuž ostatně svědčí i nynější stav její, jakož i ostatních Matic na jihu slovanském (t. j. *dalmatské* v Zadru a *srbské* v Novém Sadě).

Každý počátek je nesnadný a mnoho překážek bylo překonati, než ohrožená Matice dobyla si půdy a všestranné důvěry. Mnozí pessimisté čekali již, že Matice novým ruchem tím úplně bude zakopána. Avšak každý rok jasněji svědčí, jak blahodárny jsou malým národům literární spolky, jsou-li svěřeny mužům důkladným.

R. 1876 počala nová činnost Matice, které zbylo jen 300 členů a as 20.000 zl. kapitálu. Prvým rokem přibylo jen 200 nových, kterým Matice odevzdala tyto knihy:

1. výtečnou „*Anthologii z básnictví chorvatského i srbského*“ od Augusta Šenoy s důkladným úvodem o poetice. — Již mnoho let před tím usnesla se — tehdá ještě „ilyrská“ — Matice, aby vydána byla taková anthologie, i byl k tomu účelu zvolen výbor, jenž, jak to již v takových případech bývá, ničeho k místu nepřivedl. Konečně svěřena ta práce jednotlivci, totiž důkladnému znateli chorvatsko-srbské poesie Augustu Šenoovi, který s velikou obratností a svědomitostí namáhavé dílo vykonal. Kdo zná jen povrchně básnickou literaturu chorvatsko-srbskou ze staré i nové doby, jmenovitě pak poesii národní, kdo ví, kolik spisů — a to mnohdy velmi vzácných — třeba pročísti, z jaké spousty knih snésti třeba takové dílo, a když výbor je již učiněn, jak nesnadno a obtížno je té které básni najíti pravé místo třeba sebe lepšímu znalci básnických forem — ten uzná, že práce taková je veletrudná a velezáslužná. S uznání hodnou svědomitostí vybíral Š. vzory karakteristické ze všech krajů chorvatsko-srbských, ze všech dob a to z básnictví umělého i národního, z tištěných knih i z rukopisů. Knize, jež sáhá rozsahem svým od konce 15. věku až do r. 1876, dodán je překrásný úvod o poetice, který sice dle Gotschala je sepsán, prozrazuje však úplně samostatného ducha básnického od Gotschala valně se lišícího. —

2. Druhá kniha byla illustrovaný převod *Julesa Vernea:* Cesty kolem země za 80 dní, 3. téhož román: Cesta na měsíc i okolo měsíce, a 4. *Andersena:* Vybrané povídky. Tak dostali členové již prvním rokem knih v ceně 5 zlatých. Hned jak se objevila Šenoova Anthologie, počal se množiti počet údů, kterých již rok na to (1877) bylo 1299 a jimž dostalo se již patero kněh. Jsou to: 1. Bernardina de Saint Pierre: Pavel a Virginie, 2. George Sandové: Nalezenec, 3. Kraszewského: Básník a svět, 3. *Věkoslava Klaiće:* Zeměpis Chorvatska, s mnohými illustracemi a výtečnou mapou, dílo v každém ohledu znamenité; konečně 5. Pflegrův román „Z malého světa“, jejž přeložil *Ivan Gostiša,* tehdáž v Praze na studiích meškavší. —

R. 1878 bylo již 2388 členů, kteří obdrželi devět knih:

1. *Jurkovićových* dramatických děl svazek I., 2. *Irvingovy* vybrané kresby. 3. *E. Tomiće:* Veselohry, svaz. I., 4. *Kišpatiće:* Obrazy z mineralogie, 5. *Czajkowského:* Kirdžali, 6. *Andersenova* Improvisatora, 7. Šenoův román: Diogenes, 8. *Klaićův* taktéž výborný zeměpis: Bosny (s illustr. a mapou), a 4. *Kukuljevićův* nádherný spis: *Jiří Klovio.* Veškeré knihy tyto representují cenu 9 zl., tedy trojnásobný obnos ročního členského příspěvku.

R. 1879 bylo 3788 údů a kněh osmero: 1. *Fénelona:* Příběhové Telemacha 2. *Jurkoviće* II. svaz. dramatických děl, 3. *De Amicis-e:* Obrazy z vojenského života, 4. *Smičiklasových* epochálních „*Dějin chorvatských*“ II. díl (1526—1848), 5. *Eugena Tomiće* román „Zmaj od Bosne“. 6. Šenoův román: Prosjak Luka, 7. *Irvingových* vybraných kreseb svaz. II. a 8. *Lopašičova* znamenitá historická monografie; „*Karlovac*“.

Kdyby byla Matice ten rok jen Smičiklasovy dějiny vydala, byla by učinila dosti. A právě tato překrásná a veledůležitá kniha, kterou národ odedávna trpce pohřešoval, zabezpečila Matici účastenství nejhorlivější. Po soustavném díle o dějinách národních chorvatští vlastenci posud marně toužili, a proto je zásluha Smičiklasova tím větší, že předchůdců nemá žádných; mnoho ovšem dostalo se mu pomoci od správců různých archivů a od sběratelů materiálu pro dějiny chorvatské, který z domácích archivů nashromáždili. O vnitřním sestavení té knihy a jmenovitě o rozdělení chorvatských dějin na čtyři doby (dotýčně dvanáctero knih) mohlo by se stanoviska vědeckého šíře se promluviti, zde však připomínáme toliko, že je dílo to založeno na pramenech, ano téměř celé toliko ze studia pramenového vzniklo, což je zcela přirozeno, ješto ve své formě a obsahu jest svého druhu jediným jednajícím o historii chorvatské za posledních tří století (1526 až 1848). Kritická část, t j. prameny a literatura, není ještě ve 2. díle naznačena, neboť bude zajisté sama pro sebe tvořiti mohutnou knihu, kterou spisovatel hodlá po vydaném prvém díle svých dějin dodatkem vydati. Tím způsobem bude i vědecké stránce v plné míře zadostučiněno. —

S jakým nadšením přijal lid dotčené dílo, patrno z toho, že posledním časem přesáhl počet členů číslo 5000. Za rok 1880 vydány pak tyto knihy: 1. *Kišpatiće:* Obrazy z geologie, 2. *Lorkoviće:* populární národní ekonomie, 3. *Jurkovićových:* sebraných povídek svaz. I., 4. *Vrazovy* vybrané básně s úvodem Fr. Markoviće, 5. *H. Sienkiewicze* povídky *Hania* a *Starý sluha,* 6. *Puškinův:* Oněgin, překladem a s úvodem Ivana Trnského, a 7. *Ivana Despota* mravoslovné dílo: Zdrav razum i pošteno srdce (dle Cantu-ova ital. originálu). —

O publikacích za rok 1881 teprve loni vyšlých zmíniti se musíme zvláště, poněvadž o nich nestala se u nás ještě žádná zmínka.

Krásného daru dostalo se letos členům skvostným vydáním *vybraných básní* záhy zesnulého slavného romanciera a básníka chorvatského *Augusta Šenoy,* kteráž kniha důstojnou je sestrou nedávno taktéž skvěle vypravených básní Vrazových. Poesie Šenoova dosud málo byla známa, ježto básně jeho roztroušeny byly jen po časopisech. Šenoa sám ještě před smrtí svou se zvláštním zalíbením upravoval své básně k tisku, které ve dvou dílech vydati chtěl. Práci tu převzal důvěrný přítel jeho dr. Fr. Marković a Matice vydání obstarala. Tyto *vybrané básně* obsahují jen as malou polovinu všech básní Šenoových, avšak dokazují jasně, na jaké výši stál Šenoa nejen co románopisec, ale i co poeta. Obzvláště výpravné básně jeho svědčí o tom, že dokonalostí a plodností svou v tom oboru jest výtečníkem nepředstiženým v literatuře chorvatské, zcela samostatným, uhlazeným formou a duchaplným v obsahu. Hodláme na jiném místě o poesii Šenoově, jakož i o doleji jmenovaných dvou dílech šíře promluviti, ježto nám toho zde meze našeho článku nedovolují. —

Ferd. Ž. Miler, gym. profesor v Oseku, nám posud nepovědomý spisovatel chorvatský, uveřejnil v pravém smyslu klasickou tragoedii *„Cvieta a Miljenko",* jejíž děj koná se v 15. století v Dubrovníce, a jež poctěna byla cenou z fondu Dušana Kotura. Tragoedie tato jest zajisté skvělým obohacením dramatické literatury chorvatské, nyní jen

skromně pěstované. Dále vydán *Jurkovićových* sebraných povídek 2. svazek, jichž jest šest, čtyry jsou otištěny z časopisů a dvě jsou nové: neodolatelným humorem dyšící povídka „*Liečnik u stupici*“ a též humoristická novela „*Slučaj provodagjija*“ (čes. tlampač).

Mimo to vydala Matice za týž rok dvě obsáhlé knihy vědecké, ovšem pro širší kruhy, totiž dr. *Bohuslava Šulek-a: Lučbu* a *Dějiny řecké* dle proslulého originálu francouzského od Victora Duruya „Histoire grecque“ spracované a doplněné od P. *Tomiće*, kterýmž spisem počala Matice vydávati všeobecné dějiny. V. Duruy náleží ve francouzské literatuře mezi klassické spisovatele, lehký sloh a plynné vypravování, ušlechtilé i hluboké myšlenky, vlastenecké city charakterisují tuto jeho knihu, kterou francouzská akademie vysokou cenou poctila. Chorvatské vydání doplněné opatřeno je nad to výborným rejstříkem jmen a věcí, a krásnou zeměpisnou mapou „starého Řecka s pobřežím Malé Asie.“

Tyto dva spisy mají krámskou cenu 4 zl. 50 kr. a tři prvé knihy prodávají se celkem za 3 zl. 5 kr. — Za roční příspěvek 3 zl. dostali tedy loni členové knihy v ceně 7 zl. 50 kr.! Považíme-li velikou vnitřní cenu, jakož i krásnou úpravu knih „Matice“, musíme se zajisté diviti, že za tak nepatrný roční příspěvek členstvu tolik znamenitého se poskytuje.

Kromě již uvedených publikací za rok 1881 odhodlala se Matice současně začíti s vydáváním klassiků řeckých a římských v chorvatských převodech, jež by členové bez újmy ostatních publikací za mírnou náhradu dostávali. Počátek učiněn *Homerovou Odysseou*, kterou v původním metru přeložil a úvodem opatřil prof. Tomislav Maretić a *Sallustovými* spisy „*Spiknutí Katilinovo*“ a „*Válka Jugurtinská*“, jež převedl a vyložil známý filolog, výtečný překladatel a stylista *Adolf Veber*. — Staroklassických spisů jest sice již mnoho v chorvatštině stlumočeno, Matice hodlá však naléhavé potřebě vzornými převody soustavně vyhovovati a překlady klassických děl těch mírnou cenou národu co nejpřístupnějšími učiniti. Dosud pracuje se o převodech Herodota, Demosthena, Vergila, Sofokla, Ovida, Platona, Tacita, Livia atd., takže by as v desíti letech mohla Matice opatřiti všecky nejhlavnější řecké a římské klassiky ve vzorných překladech. Sama zemská vláda chorvatská schválila tento podnik slíbivši Matici hmotnou podporu, jmenovitě, vydá-li též potřebné knihy pomocné ku seznání antického světa, jako ku př. mythologii řeckou a římskou, starožitnosti, dějiny řecké a římské literatury atd.

Konečně upozorňujeme na předůležité dílo, které Matice v letech nejblíže příštích vydati hodlá, a které zajisté i v cizině uvítáno bude: totiž veliký *sborník národních písní*, k němuž materiál ohromný jest již nakupen a jež bude znamenitým doplněním sbírky Vukovy. Z příspěvků Matice stále docházejících jmenujeme tu pouze *Ivana Kukuljeviće* veškeré rukopisné sbírky, z nichž *Tomaseova* obsahuje na 300 písní z Dalmácie, *Pavlinovićovu* z Bosny a Dalmácie (1400 lyrických písní), *Ljubićovu* z ostrova Hvaru, *Ostoićovu* z ostrova Brače, *Grgićovu* ze splitského okolí, a mnoho čakavských písní z dalmatských ostrovů, Přímoří a Istrie. *Fr. Kuhač* ustoupil veškerou svou sbírku, kterou po celém národě 12 let pracně shledával, *Marjanović* písně z Liky, *Rakovac*

z horní Hranice atd. Nejméně písní posud sebráno ve Slavonii. Celé vydání sborníka bude tvořiti as 10 mohutných svazků. —

Za lonský rok vydáno letos 7 knih, a sice I. díl Smičiklasových „*Dějin chorvatských*" sáhající až do r. 1526, kniha ohromná o 756 stránkách, která zajisté milovníky slovanské historie překvapila. — V řadě přírodoslovných knih, které Matice systematicky vydává, vyšel první svazek bohatě a krásně illustrované knihy „*Novověké vynálezy*", v níž pojednáno o pokroku přírodozpytu a fysikálních vynálezích od jmenovaného již dr. M. Kišpatiće a Ivana Šacha. Tím dílem valně poslouženo nebohaté přírodoslovné literatuře chorvatské. — Z belletrie vydala Matice čtyry knihy. Známý spisovatel dramatický *Josef Eugen Tomić* napsal dvě nové veselohry („Novi red" a „Gospodin tutor"), jež obě čerpány jsou z domácího života a vynikají obzvláštním humorem, ostrou charakteristikou a živým dialogem. — *Ferd. Becić* (pseudonym Feodor Brestov) známý i u nás mnohými novelami, uveřejnil nový román „Zavjet" z hraničářského života. Z belletrie jinoslovanské vydala Matice Turgeněvův román „Klára Miličova" v překladu Jos. Miškatoviće, jenž předeslal převodu krásné essay o novější ruské literatuře. Mimo to vydána Kraszewského vesnická idyla: „Kolibar" v překladě Alex. Tomiće. — I tu nemůžeme nepřipomenouti, že Matice odevzdala členům 6 knih v ceně 8 zl. 80 kr.! — Kromě těchto šesti knih vydala Matice ve svém nákladě třetí svazek: „*Překladů řeckých a latinských klassiků*", jímž ukončen převod Homerovy Iliady od prof. Maretiće. Nyní tedy mají Chorvaté zásluhou Matice celého Homéra krásně přeloženého a ozdobně vydaného, předčíce tím nad menší evropské a zvlášť slovanské národy. —

Matice hledíc pak též dle možnosti vyhověti ustanovení §. 1 ad c) svých stanov, jenž zní, že má „uspěšovati též hudební a výtvarné umění", a vidouc, jaký nedostatek panuje v té příčině u Chorvatů, usnesla se, i v tomto oboru činně vystoupiti. Vedena jsouc přesvědčením o hlubokém vlivu zpěvu v národním životě, a tou okolností, že jmenovitě ve vyšších třídách národních — kde se pěstuje tak zvaná salonní hudba — zahnízdilo se v písni i hudbě cizinstvo, rozhodla se, aby nákladem jejím vydána byla elegantní sbírka vybraných, ještě nikdy neuveřejněných chorvatských písní pro zpěv s průvodem piana od slavného skladatele *Ivana šl. Zajce*, čímž chce i tomuto umění u Chorvatů proklestiti cestu. Skvostná publikace ta nesoucí název: *Chorvatské skladby* (svazek první), sbírka písní (XXIV) pro jeden hlas s průvodem piana — jest jedna z nejkrásnějších obsahem svým i vnější úpravou. Přednost těchto Zajcových skladeb záleží netoliko v duchaplné a srdcem prochvívající melodii, než i v překrásně provedeném průvodu na piano, jenž upomíná nás na proslulé písně Šubertovy. Slova ku skladbám těm jsou od nejlepších básníků chorvatských, A. Niemčiće, Ivana Zahara, Fr. Ciraki, Huga Badaliće, A. Šenoy, L. Vukeliće, P. Preradoviće atd. Doufáme, že i náš hudební svět povšimne si této slovanské sbírky salonních písní. —

Na tři konkursy literární loni vypsané zasláno bylo 13 rukopisů, z nichž poctěny cenami po 300 zl. jmenovaná tragoedie Milerova a vládního rady J. E. Tomiće veselohra ve 2 jednáních „Novi red", jež

letos tištěna v zábavné knihovně Matice. Z ostatních rukopisů pak, z nichž mnohé byly velecenné, poctěny Maretićova „Homerova Iliada“ a Kuhačova V. kniha *„jihoslovanských národních popěvků“* cenami po 400 zl.

R. 1880 bylo téměř 5000 členů a nyní číslo to ještě vzrostlo. Veliký náklad za vydání 40.000 výtisků různých knih za rok 1881 ročním příspěvkem členů byl úplně nahražen a ještě značná summa uložena k základnímu kapitálu. Přibyloť Matici r. 1881 na příspěvcích 22.669 zl. 50 kr., z čehož vydáno na publikace pro týž rok 17.359 zl. 91 kr., takže ještě zbylo 5.309 zl. 59 kr. — Letos vydáno celkem 42.000 knih.

Matice v posledních šesti letech (1877—1883) vydala 43 knih ve 180.000 výtiscích, a své základní jmění bez fondů rozmnožila roku 1882 z 20.000 na 49.000 zl. Veškeré pak jmění, základní i fondy (Draškovićův, Koturův a pozůstalost Jakićova) nepočítaje jmění vydajné, obnáší nyní skoro 70.000 zl.

Tím daleko jsme ještě nenaznačili jmenovitě vnitřní činnost Matice, ale i z tohoto našeho náčrtku lze seznati, že jest ona vskutku hlavní tepnou literarního života v Chorvatsku; povrchný pak přehled náš jasně svědčí, že Matice na novém základě svém v krátkém čase pěti let více učinila, než se největší optimista nadíti mohl.

Dvě jsou pak hlavně věci, které nejzdárněji podporují neobyčejný rozvoj Matice, a to jest výborná správa a literárně-umělecký výbor, jehož místopředsedou byl do r. 1881 zesnulý August Šenoa, muž plný nadšení a skálopevné energie.

Velikých zásluh získal si zvláště o spolek výborný organisator, neumorný Ivan Kostrenčić, jenž všecky své síly posvětil tomuto národnímu ústavu. Matice je takřka jeho životem, jeho jediným cílem. On vybízí činné údy, aby se s ním radili, které knihy by národu nejlépe vyhovovaly a užitečnými byly, píše na všechny strany a domlouvá spisovatelům, aby tu neb onu knihu dle rozhodnutí výboru sepsali neb chorvatským jazykem stlumočili; on neustále osnuje nové plány a v duchu již vidí vše, co Matice vytvoří v budoucích desíti letech; jeho je zásluhou, že Matice při smutečných i radostných slavnostech národních důstojně vystupuje na veřejnost, a že si nedala žádné příležitosti ujíti, kde se jednalo o úzké přátelské styky Chorvatů s bratrským národem slovinským. — Kostrenčić je také duší spolkové správy. Po všech dědinách chorvatských, slavonských i dalmatských dovedl si získati hojně důvěrníků a sběratelů, pro něž sepsal zvláštní návod.

Z našeho přehledu viděti, že Matice se skvělým úspěchem plní prvý díl své úlohy (a, b), druhou část svého úkolu však (c, d, e) bude moci zdárněji plniti teprv tehdy, až materielní prostředky její příznivějšími budou. Bude-li však Matice chorv. pokračovati tak, jako dosud v posledních letech, zajisté den za dnem bude množiti v národě vzdělaný střední stav, jenž jest nejmocnější podporou každého národa, a bude vzorem všem jiným podobným podnikům. —

Ivan Sergejevič Turgeněv †.

Napsal *Jos. Peníček.*

(Dokonč.)

Dne 21. února (st. p.) roku 1852 skonal stár jsa 43 let nešťastný spisovatel „Tarase Bulby", „Mrtvých duší" a „Revisora", Nikolaj Vasiljevič Gogol. Ivan Sergejevič napsal o nebožtíkovi stručný nekrolog sotva 50 tiskových řádků veliký, ve kterém pochválil záslužnou činnost Gogola jako kárce skutečných nešvarů v životě společenském a politickém. Tehdejší petrohradský censor Musin-Puškin zapověděl nekrolog ten. Turgeněv poslal jej svému příteli Botkinovi do Moskvy, který jej vydal beze změny v tamějších „Vědomostech". Censor Musin dal proto Turgeněva zavříti do věznice v Kazanské čtvrti, kdež byli básníkovými společníky opilci a zloději, s nimiž však dlouho nezůstal. Žalářníkovy dcery, dověděvše se od otce, že má pod klíčem také Turgeněva, spůsobily svými prosbami, že byl — ovšem potaji — Ivan Sergějevič Turgeněv vzat do bytu žalářníkova, kdež pobyl dvě neděle. Po té byl vypověděn na svůj statek. Svého vyhnanství na venek Turgeněv neželel. „Život můj ve vězení a na venkově", napsal ve svých „Vzpomínkách", „byl mi jen prospěšným; poznal jsem stránky ruského života, jež by byly jinak ušly dojista mé pozornosti." Po dvouletém vyhnanství dostal Turgeněv od caře Alexandra II., jenž nastoupil trůn 2. března roku 1855, milost. Od té doby meškal dílem v Petrohradě, dílem na svém statku, dílem v cizině, pobývaje vždy tam, kde obývala rodina Viardotova. Roku 1855 vydal — pomineme-li menší povídky: jako „Andrej Kolosov", „Tři podobizny", „Žid", „Rváč", „Denník zbytečného člověka", „Rozmluva na silnici", „Trojí setkání" a několik veseloher — povídky „Rudin" a „Faust". Rudin je prototypem lidí bohatých slovy, chudých činy. Ve „Faustu" líčí nám básník zkázu ženy spůsobenou pozdním probuzením vášnivosti. R. 1859 spůsobila velikou sensaci povídka »Дворянское гнѣздо« („Šlechtické hnízdo"). Hrdina povídky Fedor Ivanyč Lavrecki domnívající se, že jeho choť je mrtva, zamiluje si šlechetnou Elisavetu Michajlovnu. Domněnka jeho byla však lichá. Choť jeho žije a vrátí se k němu. Elisaveta jde do kláštera, Lavrecki „přestal mysliti na vlastní štěstí, na sobecké cíle. Začal pracovat a působiti ku prospěchu svých sedláků. Činil to však bez lásky ku práci a beze všeho soucitu s nimi. Jeho srdce zůstalo chladným a žije toliko minulosti." Svým oslovením mladé generace: „Nám bylo zápasit o naše blaho, vy však pracujte!" stává se Lavrecki pendantem Rudinovým.

R. 1860 vydal Turgeněv povídky „»Наканунѣ« („V předvečer", tak nazvanou, jelikož její děj koná se v předvečer první rusko-turecké války, a „První láska". Bulhar Insarov, na Rusi se vzdělávající nadšený, ale chorý mladík vzbudí lásku v útlocitné dívce Heleně, jež prchne s miláčkem, když volá jej vlast, a s ním zahyne, než dostanou se na bulharskou půdu — toť obsah veliké, vzácnou kresbou povah, zvláště Heleny a jejích rodičů, vynikající povídky. „První láska" je část z denníku mladého muže, jenž vášnivě miloval záhadnou ženu Sinaidu, pokud nepoznal, že tato kráska, kolem níž byli vždy četni a různí ná-

padníci, jest nevěstkou jeho vlastního otce. Proti tragice tohoto poznání působí velmi mile humor, jímž líčí básník Sinaidiny milence. R. 1862 vyšla největší výpravná práce Turgeněvova, »Отцы и дѣти«, „Otcové a děti“, která v ruské společnosti spůsobila veliký rozruch. Turgeněv staví se v ní mezi otce, staré pokolení konservativně-feudalní, a děti, mladé pokolení destruktivně-radikalní, a vyslovuje se proti — oběma. Proto také pohněval si Turgeněv staro- i novomilce na Rusi, pověděv oběma pravdu. Dojem, který spůsobila povídka ta v ruské společnosti, pormoutil básníka tou měrou, že si umínil opustiti Rus na vždy. Chtěl usídliti se v Paříži. Jelikož však rodina Viardotova, jíž protivila se tíseň druhého císařství, Paříž opustivši, v pobliží Baden-Badenu se usadila, odhodlal se Turgeněv roku 1863, že se k nim odstěhuje — navždy. Koupil v pobliží vily Viardotových veliký pozemek a vystavil na něm uprostřed rozlehlého, rozkošného parku, na nějž chodili se všichni lázeňští hosté v Baden-Badenu dívat jako na vzácnost, krásný dvoupatrový letohrad ve slohu Ludvíka XIII. Tam prožil básník v letech 1863—70 nejšťastnější dobu svého života. V lesích, jež rozkládaly se hned za letohradem, dodávajíce mu tmavého pozadí, mohl básník pobaviti se lovem. Práce střídaly se v letohradu se zábavami, jež pořádala pí. Viardotová. Turgeněv pro zábavy ty napsal několik malých librett, ku kterým skládala pí. Viardotová hudbu. Tu pak často se stávalo, že básník, nebyl-li získán barytonista, sám zpíval a hrál úlohu kouzelníka, paši nebo podobné. Při těchto zábavách býval často nynější císař německý hostem Turgeněvovým. Za svého sedmiletého pobytu v Baden-Badenu napsal Turgeněv povídky »Дымъ« (Dým). »Несчастная« (Nešťastnice) (r. 1867.) »Степной король Лиръ« („Stepní král Lear“) (1870) »Вешныя воды« („Jarní vody“), »Пунинъ и Бабуринъ« („Punin a Baburin“) (1875), »Часы« (Hodinky“) (1876) a »Новь» („Novina“) r. 1876. „Nešťastnice“ je Susana Ivanovna, dcera židovky, jejíž veškerý život je temnota, do kteréž vniká pouze paprsek beznadějné lásky. Stepní král Lear je Martin Petrovič Charlov, obr, jenž poštván nevděkem svých dvou dcer, rozbourá dům a v jeho ssutinách sebe sama pohrobí. „Stepní král Lear“ byl dramatisován, ale tak neobratně, že brzo z repertoiru zmizel. „Dým“ spůsobil na Rusi veliký povyk. Ruskou šlechtu si jím Turgeněv pohněval na dobro, neboť vylíčil v něm zkaženost a nicotu její s neobyčejnou bezohledností. Děj v ní, jako v jiných povídkách Turgeněvových je prostý. Litvinov očekává v Baden-Badenu svoji nevěstu Tatjanu. Tu setká se s první svojí milenkou Irinou, která jej opět svede, že v jejích tenatech zapomíná na nevěstu. Když však Litvinov žádá, by Irina opustila skvělý život velkopanský, kterým zaslepena jej byla zradně opustila, zdráhá se Irina. Litvinov sklamán, vrací se na Rus, ale šlechetná Tatjana mu promine. Je to jediná povídka Turgeněvova, která se končí „šťastně“. V povídce „Punin a Baburin“ vypravuje nám básník smutné osudy správce Baburina, jeho chráněnce, starého Punina, a jeho chráněnky, Musy Pavlovny, kterou pojme později za choť a s níž je poslán do Sibíře, kdež umírá v den osvobození nevolníků. Povídka „Hodinky“ je svědectvím, jak uměl básník o nepatrné věci, starých hodinkách, sosnovati zajímavý děj. Novellistický ráz mají „Jarní vody“. Bohatý ruský mladík zami-

luje si ve Frankfurtě dceru cukráře, kterou chce pojati za choť, pročež prodává svoje statky sprostému a hloupému známému. Při prodej pozná jeho vnadnou choť, která jej svede. Ženich opouští nevěstu, upadaje v tenata kypré svůdnice, která jej však odvrhuje, když se ho nabažila. Nevěsta provdá se za hodného muže do Ameriky. Kresba matky, bratra, sluhy nevěstina jakož i hloupého, labužnického statkáře a jeho ženy je mistrna. Velice působivým jest elegicky doznívající konec této povídky. Sklamaná nevěsta posýlá jako šťastná manželka nevěrnému ženichu, jenž opustiv ji, spěchal za bouře do skryté chýše, by tam spočinul v objetí smyslné ženy cizího muže, podobiznu svojí dcery, jí jak z oka vypadlé, a žehná svému bývalému, nyní trpce svého poklesku pykajícímu milenci. „Nov“ je poslední veliká povídka Turgeněvova. Líčí v ní přenáhlené a ukvapené, proto také marné převratné rejdy nového pokolení (Něždanov) a staví proti nim rozmyslnou práci (Solomin). Také touto povídkou nevyhověl Turgeněv nakvašeným novotářům na Rusi, kteří mu vyčítali, že je slepec a chce psát o barvách, že nezná Rus a její nové pokolení. Rozmrzen výčitkami těmi, slíbil Turgeněv, že nebude již psáti. Jak dobře znal Rus, ukázalo se sedm let po vydání „Noviny“ petardovým atentátem. Ale Turgeněv dostál svému slibu: nepsal o socialních poměrech na Rusi celých patnácte roků. Po patnácti letech napsal o nich jen stručně ve svém odkazu, v „Básních v prose“.

Když vypukla válka francouzsko-pruská, opustila rodina Viardotova Baden-Baden a Turgeněv odstěhoval se s ní do Londýna. Po skončené válce nevrátili se do Baden-Badenu již, nýbrž usadili se v Paříži, kdež bydlil Turgeněv s Viardotovými v jednom domě. Léto trávil s nimi v rozkošné vile v půvabné vesnici Bongivalu poblíž Paříže. R. 1879 a 1881 navštívil Turgeněv Rus, všude jsa vítán a provázen s jásotem a nadšením. Když před půldruhým rokem počal churavěti, žádal si býti převezenu do vlasti; bojíce se však, že by mu daleká cesta uškodila, přátelé mu to zrazovali. Ještě na krátko vzchopil se mocný jeho duch. Vydalť r. 1881 »Пѣснь торжествующей любви« („Píseň Vítězné lásky“), mystickou povídku, a r. 1882 skizu »Отчаянный« („Zoufalec“) a »Стихотворенія въ прозѣ« („Básně v prose“.) V lednovém letošním sešitě měsíčníku „Věstník Evropy“ vydal poslední svoji práci, povídku »Клара Миличъ« („Klára Miličova“). Veliká povídka, určená pro týdenník „Niva“, zůstala nedokončena. V neděli, dne 3. září o druhé hodině s poledne vydechl svoji šlechetnou, velikou duši. „Pochovejte mě,“ prosil, když anděl smrti blížil se jeho loži, „vedle Bělinského nebo k nohám učitele mého Puškina“. „Žijte a milujte lidi, jako já je vždy miloval!“ byla poslední jeho slova.

---

† Joachim Barrande.

Dne 5. října t. r. skonal muž, s jehož památkou sdruženy zůstanou na vždy city hluboké úcty a vroucí vděčnosti v národě českém, ač nebyl zrozen ve vlasti naší a příslušel i hlásil se k národnosti jiné.

V letech třicátých účastnil se při vyměřování dráhy pražsko-křivoklátské francouzský inženýr, kterýž se vedle technických svých prací horlivě zabýval přírodozpytem. Byl před tím, do roku 1833, učitelem přírodních věd u korunního prince francouzského Jindřicha, později hr. Chambordem nazvaného, s nímž se z Anglie do Čech přistěhoval. Rozličné důležité nálezy zkamenělin u Zlíchova a Chuchle staly se podnětem, že Joachim Barrande — tak se jmenoval onen Francouz — dráhu inženýrskou opustil a od té doby výhradně bádání geologickému se věnoval. Až do své smrti, tedy téměř 50 let, pracoval odtud s neunavnou horlivostí v oboru jmenovaném a výsledky této práce zjednaly jménu jeho slávu světovou.

Ohromné, 20. svazkové jeho dílo „Système Silurian du centre de la Bohême“ vyneslo na jasné světlo vědy zapadlý svět silurský, část dávného pravěku vlasti naší. Vedle veledíla toho, nemajícího sobě rovna ve vědecké literatuře světové, sepsal pilný učenec množství jiných spisů vědeckých a nashromáždil ohromné sbírky zkamenělin, sbírky, kteréž mají nesmírnou cenu vědeckou i hmotnou, pro nás pak Čechy zvláště význam neobyčejný tím, že vyváženy jsou z půdy české a zobrazují dávný útvar vlasti naší.

Neobyčejná byla tedy také radosť všech, kdož u nás znali cenu tohoto vědeckého pokladu, když z Frohsdorfu, kamž se Barrande k smrtelnému loži hr. Chamborda odebral a kdež krátce po smrti tohoto v 85. roce věku svého zemřel, došla sem zpráva, že zesnulý učenec závětí svou odkázal všechny svoje sbírky a k tomu i bohatou svou knihovnu odbornou — museu českému.

Prostými slovy: „Z české země to vyšlo — české zemi to náleží“ provází Barrande v závěti své velkolepý ten dar, jehož nám záviděti bude celý vzdělaný svět ostatní. Přeskvělým věru spůsobem odměnil se půdě, z níž podklad své slávy vyvážil, osvědčil svou lásku k zemi, v níž po mnohá léta až do své smrti pobýval a kterouž „druhou svojí vlasti“ nazýval, jakož i k národu, jemuž i za živa stále náklonnost svou projevoval. Naučil se i česky a dával zhusta nově nalezeným rodům a druhům zkamenělin jmena česká jako na př. Vlasta Bohemica, Sláva Bohemica, Šárka infelix a p.

Museum české chystá se oslaviti památku vznešeného toho muže tím, že zřídí zvláštní fond Barrandův a že zasadí na skalách chuchelských obrovskou pamětní desku s nápisem „Barrande“; do vděčného srdce národa českého zapsáno jest jméno toto již na věky zlatým, nesmazatelným písmem!

Illustrace k národní písni. Kreslil Jan Prousek. Ryl Jan Patočka.

Když jsme táhli na Paříž.

Vojenská novella.

Napsal

Pavel Albieri.

(Dokonč.)

kolo Charentonu změnil se zatím pomalu obraz. Maršál Mortier byl bohužel toho nepravého mínění, že některé sbory spojenců stojí také na levém břehu Marny a že budou se pokoušeti o dobytí mostu, který se tu nalezal, čímž by ohrozily velice pravý bok francouzského vojska. Odtud ta četná posádka Charentonu! Když se však do jedenácti hodin na místě tom nepřítel ani neukázal, dán většímu počtu vojska rozkaz, aby táhlo na posilu k levému křídlu ve Vincennesu. Zůstaly tu jen dvě setniny pěchoty a chovanci vojenské školy, zároveň s několika děly, obsluhovanými po většině od Poláků. Vesnice poněkud zabarikádována se všech stran, aby byla jistější před slabšími sbory kozáků, kteří se prý již proháněli po lesíku vincennesském. I Alfort na druhém břehu Marny byl obsazen a na mostě vše připraveno, aby mohl býti v rozhodné chvíli vyhozen do povětří.

Silnice stala se tišší, ba až příliš tichou. Jen tu a tam ubíral se ještě nějaký chodec nebo jezdec nesoucí depeši. Nastalo zde smutné dusné ticho před bouří, která zuřila půl hodiny odtud a měla se brzy rozburáceti i zde.

Po dvanácté hodině probudila se konečně Aurea z hlubokého spánku. Postavení uprchlíků bylo již velmi smutné, jak soudil páter. Pokud si mohl vše vypočítati, nestály věci pro Francouze příznivě. Ten ústup francouzské pěchoty z Charentonu ho lekal, poněvadž musilo mu napadnouti, že jsou nyní s této strany bez ochrany. Vyšel ven a tázal se kolem jdoucích důstojníků. Vyslal také starce do Charentonu. Uslyšel, že vesnice bez obsádky není a poněkud se upokojil.

Chodil každou chvilku ven a rozhlížel se. Bylo smutné podívání na malý ten obzor. Před ním na dvě stě kroků za řekou malý vršek, okolo budovy, za budovami opět kopec. Vyhlídka žádná, slyšeti jen ustavičné hřmění děl. Naslouchal tedy jejich hlasu, ale ten mu nemluvil dosti zřetelně. Francouzi se patrně posud bránili na celé čáře, čemuž se musil diviti, znaje sílu spojenců a slabost Francouzů. Nezdálo se mu to být ani možným, ale musil přece uvěřiti svému sluchu.

Konečně se tedy Aurea probudila. Sám by ji byl neprobudil za žádnou cenu, nechť se dělo cokoliv. Byl odhodlán na všecko, jen když dostihne dnes Paříže. Aurea, procitnuvši, naříkala si toliko na svou

slabost. Když jí matka sdělila několika slovy, jak se věci v okolí asi mají, pobízela sama k odchodu.

Šli tedy, či spíše vlekli se opět dále mezi malými smutnými domky conflanskými k Bercy a k jeho rozsáhlým skladištím, nyní připojeným hradbami k Paříži. Aurea vedla se po vůli matčině s páterem a statně přemáhala své unavení. Zmocňovala se jí zimnice; bránila se jí, nechtěla dáti na sobě ničeho znáti. Prosila jen pátera, aby jí namočil šátek v Seině, nedaleko tekoucí, a šátkem tím si ovlažovala chvilkami čelo. Otec hleděl na ni starostlivě.

Kráčeli mlčky, leda že prohodili tu a tam některé slovo vzhledem k událostem, které se dály kolem nich.

Za hodinu, dlouhou a trapnou hodinu, octli se před samými pařížskými zděmi, před branou vedoucí do Bercy. K velikému uleknutí jejich byla zavřena.

Lid se bál, aby po seslabení posádky charentonské nedostal se nějaký oddíl nepřítele touto stranou do města a zavřel bránu. Když páter — který ovšem svou rakouskou kaplanskou uniformu zaměnil vhodným přestrojením — národní gardisty před branou požádal, aby mu otevřeli, odpověděli tito jen smíchem.

„Jest zaházena úplně hlínou!“ volali. „Pro tři lidi nestojí za otevření, hahaha! Jděte ku bráně vincenneské.“

Chvíli stáli, chvíli smlouvali, prosili. Nic platno. Gardisté nedali se obměkčiti.

„Brána vincenneská je otevřena!“ pravili jen.

Bylo skoro půl druhé a hučení děl znělo z menší a menší vzdálenosti.

„Nezbývá nám nic jiného!“ obrátil se páter k madame. Tato smutně přikývla.

Nastala tedy namáhavá cesta dále, mezi domky v Bercy ku St. Mandé.

Blížili se k bojišti. Ryk válečný se stále vzmáhal, děla hučela blíž a blíže. Byl to onen prudký zápas na Villettě. Avšak i u Vincennesu bylo zle. Naše trojice, ubírající se těsně podle pařížské barrièry a jejího příkopu, viděla sotva deset minut od sebe pálící francouzské batterie. Připojil se ke vší té nehodě ještě strach, aby nebyli přepadeni nějakým houfem kozáků z blízkého lesíku, jak strašily je francouzské husté hlídky. Malé oddíly pěchoty pobíhaly každou chvilku kolem. Jízdy zde nebylo; bylať téměř všecka zaměstnána u Villette.

Zdi pařížské byly, nehledě k několika gardistům, skorem prázdny. Těch „opevnění“ si nikdo ani nevšíml, neřku-li, aby je hájil.

Pomalu dostali se do St. Mandé mezi zahrady a přívětivé domky a již viděli vincenneskou bránu. Páter si oddechl. Bylať vskutku otevřena.

XIII.

Sebrali všecky své síly a chvátali ke bráně, k níž měli sotva tři sta kroků. Zapomněli poněkud na unavení v naději, že si konečně budou moci odpočinouti.

V tom najednou rozlehl se kolem nich divoký křik a válečný povyk. Zarazili se v nesmírném zděšení, nevědouce, co se to děje, nevědouce, co mají v tom okamžiku dělati. Rozhlíželi se úzkostlivě.

Kolem nich hnal se blátivou ulicí st. mandéskou celý příval francouzské pěchoty v divokém úprku. Chvilkami se obraceli a stříleli na zad. Bylo jich všude plno, zkrvácených, pomazaných, roztrhaných, učerněných prachem. Všichni byli uříceni prudkým během a bojem. Podívání na ně bylo velmi smutné nejen pro Francouze, ale pro každého. Spěchali k ochranné bráně, nemohouce se ani v úzkých ulicích postaviti s výsledkem na odpor.

Páter nevěděl, co by si počal. Ten živý proud hrnul se právě před nimi, zastavuje jim cestu, ku bráně. Rány praskaly, koule fičely kolem. Bodáky a důstojnické kordy hrozivě se blýskaly, kam jen člověk pohleděl. K tomu ten řev a ston raněných, smrtelný chrapot některých, kteří klesli nedaleko k zemi, zastiženi byvše kulemi neviditelného nepřítele. Byl to nějaký nenadálý přepad.

Drže obě dámy za ruce, přitiskl se s nimi páter v hrozné úzkosti za roh jednoho domku, aby byli aspoň poněkud chráněni před tím deštěm olova. Ač byli všichni tři dosti zvyklí na bitevní vřavu, kterou viděli mnohokráte již ve svém životě, chvěli se přece nyní a bledli, ocítivše se v samotném víru jejím. Aurea i madame hleděly tupě na ten pohnutý obraz před sebou, plný hrůzy, plný smrti, a sám páter ztratil svou rozvahu, nevěda, co by si počal. Jakási děsná předtucha svírala mu prsa. Nepřítele nebylo posud viděti.

Najednou hnalo se kolem několik důstojníků na koních. Jeden by byl přímo skočil na pátera. Tento uleknutím vykřikl a všichni jezdci se po něm obrátili.

„Můj bože!“ zvolal starý plukovník, jedoucí mezi nimi. „Aureo! Evo! —“

Byl to plukovník Leclerc, jehož lidé tudy právě utíkali.

Obrátil se k nim a ostatní důstojníci se zastavili, nedbajíce v překvapení svém ani té palby kolem nich.

Plukovník skočil rychle s koně a vrhl se radostně k choti a dceři své. Chopil je za ruce, líbal je jako šílenec a vlekl obě za sebou.

„Pryč, pryč odtud, do města!“ volal.

Teprve nyní vzpamatovala se madame.

„Otče, otče!“ vzkřikla také Aurea ze stísněných ňader.

„Otto, můj Otto!“ zalkala madame, hledíc vytrhnouti se z ruky plukovníkovy, pevně ji svírající. „Spas mne, Otto, nepusť mne!“

Ale páter stál tu bled jako mrtvola, opřen o zeď; zdálo se, jakoby neviděl, neslyšel, co se kolem něho děje. Oči měl ve sloupu a v údech cítil náhlé ochromení.

„Do brány!“ pobízel plukovník stále a vlekl za sebou choť i dceru dále a dále. Již byl patnáct, již dvacet kroků — — —

„Pro Krista!“ zvolala madame konečně tak mocným hlasem, že jej musil páter uslyšeti. „Můj Otto, což to nevidíš? Spas mne! Spas Aureu!“

Nyní teprve pohnul sebou páter. Zachvěl se, pak děsně vytřeštil zrak. Jako dravec vyřítil se skokem v před, k Leclercovi, jehož zdržovala madame vší silou, aby ji nevlekl dále.

„Co chce ten člověk?“ zvolal plukovník.

Ale než se mu mohlo dostati odpovědi, byl páter již zde. Zuřivě uchopil plukovníka za krk a za ruku, v níž svíral Aureu, i zdálo se, že ho musí zardousiti.

„Pomoc!“ zařval plukovník ve smrtelné již úzkosti sevřeným hrdlem. Dostalo se mu jí. Tři důstojníci, posud zaraženi, překvapeni tím neočekávaným výstupem, přiskočili a snažili se odtrhnouti pátera od plukovníka. Avšak marně. Páter měl v tu chvíli obrovskou sílu. Plukovník vydával již toliko nesrozumitelné zvuky. Bylo třeba rychlého zakročení.

Jeden důstojník rozmáchl se kordem a zasadil páterovi silnou ránu do hlavy. Proud krve ihned mocně vytrysknul a pátera oslepil. Ruce jeho klesly, povolily — plukovník byl svoboden.

Ale v témž okamžiku vytrhla se také madame z ruky plukovníkovy a chtěla chopiti pátera do svého náručí. Důstojníci ji však násilím zdrželi. Jeden, pravý obr, pozvedl ji rychlostí blesku na svého koně a již uháněl s ní ku bráně.

„Výborně!“ zvolal plukovník, vyšvihl se bleskurychle také na koně a vzal Aureu, hledící na to vše s uděšením, na koně k sobě.

V tu chvíli utíkalo také již všechno ke bráně, zatím co páter klesl k zemi a zůstal zde ležeti. Jen hlas madame pronikal z dálky přes ohlušující tu vřavu, která plnila prostranství před branou.

Střelba se zdvojnásobila. Do St. Mandé drali se kozáci a za nimi, či spíše mezi nimi, císařští kyrysníci — osmý český pluk pod plukovníkem Bergrem, dnes hrozně zuřivým v boji. Ustupující francouzská pěchota nemohla jim již odolati. Ale k velikému štěstí jejímu i celé Paříže, podařilo se jim dostihnouti brány, která byla ihned za Francouzi zavřena. Jinak byla by se dostala jízda nepřátelská až do Paříže a tudíž této dobyla útokem a město bylo by se dostalo v plen divokému vojsku.

„Pane plukovníku!“ volal rytmistr Skála od šesté eskadrony, „tamto v ulici poznali moji lidé v jednom raněném — pátera Kalinu! Má sečnou ránu na hlavě a leží bez vědomí!“

Plukovník, zanechav seče, obrátil se kvapem k raněnému. Páter ležel jako mrtvola v louži krve uprostřed ulice a jen slabé dýchání prozrazovalo, že je posud živ.

„Odneste ho pečlivě!“ rozkazoval Berger kyrysníkům. „Ať ho obvážou co nejbedlivěji!“

Sám pak promluvil k sobě :

„V celé té věci vězí nějaké tajemství! Musím se ho dopátrati stůj co stůj!“

Pátera odnášeli k obvazišti, zatím co plukovník chvátal do nového stadia této malé episody velkého boje. Z brány vyrazilo oddělení jízdných gensdarmů a dalo se do potyčky s kozáky. Pod ochranou jeho sešikovala se i pěchota, a jízda spojenců byla znovu odražena od městské zdi.

Bitva zuřila dále. Děla, obsluhována k posledu již jen žáky polytechnické školy a Poláky, hučela po celé odpoledne. Také Charenton byl napaden a vzat útokem se strany joinvillské. Přípravy k vyhození

mostu selhaly. Spojenci táhli na druhý břeh Marny bez překážky, chystajíce se napadnouti Paříž s jihu. Nenalezli však mostu přes Sekvanu u Port-à-l'Anglais, čímž byl úmysl jejich překažen. Na Montmartru i na Belleville stále bojováno až do večera, kdy uzavřeno čtyřhodinné příměří, kdy již veškeré posice francouzské byly dobyty a další obrana města nemožna.

Druhého dne, 31. března 1814, táhly rozbité sbory obou maršálků z Paříže k jihu, zatím co od severu a východu valily se do města nesmírné kolony Rusů, Rakušanů a Prusů. Bitva včerejší stála Francouze přes tři tisíce mrtvých, spojence jednou tolik.

Dvanácte dní na to vzdal se Napoleon ve Fontainebleau vlády nad svou Francií, kterou tak vysoko povznesl a opět tak hluboko viděl klesnouti.

XIV.

Ve Francii dosedla opět vláda královská, Napoleon byl na Elbě a pomalu vracely se urovnanější poměry. Armády spojenecké se byly již vrátily a panovníci odbývali pověstný vídeňský kongres.

Dne 10. prosince t. r. došel plukovníka Bergera list z Francie následujícího obsahu.

„Vážený pane kollego!

Jak se právě dovídám z nedávno vydaného sešitu M. Schoelovy historie posledního tažení, měl jsem čest měřiti se v bitvě u Paříže s druhým plukem rakouských kyrysníků, jehož velitelem ráčil jste býti Vy, pane plukovníku. Bylo to asi ve dvě hodiny s poledne před branou vincennesskou, když jste učinili útok na můj pěší pluk, který jste přinutili k rychlému couvnutí do brány. Ráčíte se na to zajisté pamatovati.

Zvláštní okolnost nutí mne, abych se k Vašnosti obrátil s tímto listem, o němž ani nevím, zdali Vás zastihne. Jedná se o mé rodinné záležitosti. Vím, že jste ráčil zajati dne 28. března t. r. mou choť a dceru, od níž jsem se toto vše dověděl, na neštěstí však jen velmi kuse, poněvadž ubohé dítě samo o těchto událostech mnoho nevědělo, nerozumíc německy. Nalezl jsem své drahé při onom Vašem útoku u samé brány ve společnosti člověka, který prý jest či byl polním kaplanem ve Vašem pluku. Má choť se bránila, když jsem ji chtěl odvésti s sebou, a mne samého by byl zuřivý kněz zardousil, kdyby mu pobočník můj byl nezasadil ránu do hlavy, kterouž mne vysvobodil. Myslím však, že ho neusmrtil a že jste pátera na jisto nalezli vniknuvše hned na to do St. Mandé.

Věci tyto jsou mi dosud po většině záhadou. Dcera má vypravovala o útěku z Vašeho ležení a o jiných věcech, ale jen velmi nejasně. Od matky, která přece německy zná a — jak se zdá — všecko ví, nemohu obdržeti ani nejmenšího vysvětlení. Celou událost div nezaplatila životem a dcera také. Upadly obě do dlouhé nemoci. Matka jest pak nyní stále smutná, málo mluví a za to tím častěji pláče. Jsem nad tím již celý nešťasten. Od té doby, kdy se tehdáž zavřela za námi brána, neslyšel jsem od ní o celé té podivné události ani slova, navzdor všem prosbám svým.

Obracím se proto k Vám, pane plukovníku, se vší důvěrou, že mi aspoň něčím přispějete k vysvětlení záhadné události. Každá sebe menší podrobnost jest mi velmi vítanou. Doufám, že s pomocí Vaší podaří se mi přece nalézti nit toho pro mne tak osudného děje. Očekávaje tedy dle možnosti brzkou laskavou odpověď Vašnostinu, znamenám se

v kollegialní úctě

Joseph Leclerc,

colonel du 25ième de ligne.

V Toulouse, dne 15. listopadu 1814."

Na tento list obdržel odpověď od plukovníka Bergera ze dne 12. ledna 1815. Ale odpověď ta byla příliš dlouhá, než abychom ji doslova uváděli; mimo to neobsahovala pro čtenáře této historie nic nového, leda že plukovník se v ní, pokud možná, omýval ze svého jednání k oběma zajatým dámám a vysvětloval věci někde trochu jinak než se skutečně sběhly. Jedna část dopisu má však naproti tomu velikou pro nás zajímavost a shoduje se s pravdou. Stojí tam:

— — „Ohledně onoho pátera, který se jmenuje Otto Kalina, mohu Vám sděliti, že v noci před bitvou u Paříže dopomohl k útěku madame Vaší choti a mademoiselle Auree a sám prchl s nimi. Povinnost mi velela, abych je pronásledoval, což se i stalo. Avšak nedostihli jsme již uprchlíků; za to srazili jsme se s francouzskou pěchotou, pokud nyní vím, právě s Vašimi lidmi, pane plukovníku. Ztrativše pět kyrysníků, musili jsme ustoupiti. Myslil jsem, že se nalezají uprchlíci již ve Vašem táboře. Druhého dne jsme pak skutečně při onom útěku nalezli pátera raněného a ve mdlobách.

Dal jsem ho odnésti na obvaziště, kde ho konečně po dlouhém namáhání vzkřísili a ránu mu zavázali. Byl hrozně sláb, zdálo se také, že několik nocí po sobě nespal, jak mi pravil plukovní lékař. Když procitl ze mdloby, nepromluvil ani slova a zalomil prý jen smutně rukama v největším zoufalství. Chtěl se vzchopiti, ale bránili mu; ostatně by byl jistě klesl po několika krocích. Unaven pak usnul a spal s malými jen přestávkami až do té doby, kdy jsme ho převezli s ostatními raněnými z Vincennesu do Paříže. To ho snad zachránilo, dosti těžká rána nebyla smrtelná. Má silnou povahu a kdyby byla také jeho mysl bývala v pořádku, byl by se za krátko úplně pozdravil. Takto však byl stále nemocen až do našeho odjezdu z Paříže a neuzdravil se dříve až opět v Čechách.

Ale čím více se uzdravoval, tím určitěji se jevilo, že ubohý páter — šílí. Měli jsme zpočátku nerozumné jeho řeči za pouhé příznaky horečky, způsobené následkem rány. Tato se však lepšila, zatím co šílenosti přibývalo. Mluvil stále o nějaké své dceři — on, páter —, o své choti, pak o nějakém poručíku, kterého stále proklínal. Někdy také mluvil podobně o plukovníku. Nechci z toho však činiti nijakých závěrků, aniž pronášeti domněnky, jež slova jeho ve mně vzbudila. Sděluji jen prosté faktum. Blouznil také o Americe. Stával se čím dále divočejším, výbuchy šílenství začaly býti hroznými a ko-

nečně nezbylo mi, než oznámiti vše na příslušných místech, aby učiněna byla přiměřená opatření.

Jest tomu nyní as právě měsíc, co byl odvezen — pode lstí, že pojede do Ameriky, kde se shledá se svou ženou a dcerou — do jednoho kláštera, který slouží u nás za jakýsi ústav choromyslných pro kněze. Lékaři pochybují, že zůstane dlouho na živu. Snad nyní, co tyto řádky píši, jest již mrtev. Jeho nervy jsou příliš rozrušeny, celé jeho zdraví příliš otřeseno, než aby mohl na dlouho snášeti žalostný tento stav.

Více nemohu Vašnosti o událostech ze dne 28—30. března t. r. sděliti. Prosím, abyste ráčil požádati ctěné dámy, madame i slečnu, za odpuštění pro mne, který jsem byl tehdáž jen služebným nástrojem, snažícím se však přece zmírniti — pokud možná — smutný stav krásných zajatců Nechať přijmou ujištění ode mne, že útěk jejich nebyl nikomu milejším než právě mně, který jsem obratem tím byl zbaven nemilé povinnosti, jakou mi ukládaly služební předpisy.

V nejhlubší úctě

Vilém Berger,
c. k. jeneral major.

V Praze dne 12. ledna 1815."

Po šesti nedělích obdržel Berger nový dopis z Toulouse:

„Pane!

Mám vysvětlení Vašeho více než dosti. Rozumím nyní všemu. Čímkoli mně nešťastný onen člověk ublížil, všechno to mu odpouštím, neboť jsme všichni slabí a trest jeho je hrozný. Po psaní Vašem choť moje promluvila. Kdybych měl ještě jiné svědky nežli svoji choť, dceru a ubohého šílence, zkusil bych, vládne-li v Rakousku spravedlnost i vůči jeneral-majorům. Takto nechť rozhodne nad námi Bůh. Neměl bych Vám vlastně ani prokázati čest souboje, ale staň se. Vyhledám Vás, buďte si kdekoliv.

Leclerc.

Toulouse, dne 1. února 1815."

Dva dny před osudnou zprávou, že císař Napoleon uprchnul náhle z Elby, roznášela se po Praze podivná zvěst, že brigadier Berger byl zabit ve Stromovce v souboji s nějakým cizincem, který hned na to ujel. Byl prý to Francouz. Ale ve válečném hluku, který hned na to povstal, padla celá věc velmi brzo v zapomenutí. Nastávaly pro celou Evropu znova chvíle důležitější než souboje a podobné zábavy.

Začátky a rozvoj dramatického básnictví českého.

Stručný nástin

od

Frant. Bačkovského.

(Dokončení.)

Se Shakespearem Čechové seznámili se pomocí pražského divadla německého, kdež občas objevovala se na jevišti německá spracování některých dramat tohoto anglického velikána. Dle takovýchto spracování upravována byla dramata Shakespearova divadlu českému. Prvým, kdo dle originalu anglického ne sice přeložil, ale „vzdělal" česky drama Shakespearovo, byl Antonín Marek (*1785, †1877), vydav tiskem s pseudonymem Bolemíra Izborského r. 1823 veselohru „Comedy of Errors" s názvem „Omylové", která později (r. 1864) vyšla v překladě dra. Josefa Čejky s názvem „Komédie plná omylů". Řádný český překlad dramata Shakespearova pochází teprve z r. 1842 a byl tištěn poprvé roku 1843; jesti to „Othello, mouřenín benátský" v překladě Jakuba Malého.

Avšak zásluha, že máme celého Shakespeara v překladech celkem pěkných a zdařilých, náleží Matici české. Již r. 1847 vydala Matice nejkrásnější Shakespearovu truchlohru „Romeo a Julie" překladem Fr. Douchy. Překlad tento, který jevil znamenitý pokrok proti prvému pokusu Jakuba Malého, byl předchůdcem pozdějšího podniku matičního, totiž překladu děl Shakespearových vůbec. Vzmáhalať se od té doby záliba ve dramatech Shakespearových na divadle českém tak, že také překladatelů jejich přibývalo, a r. 1854 bylo několik kusů přeložených Matici předloženo. I jala se Matice, vyhovujíc veřejnému přání, vydávati ještě téhož roku 1854 „Dramatická díla Williama Shakespeara"; v prvém svazku obsažen překlad Frant. Douchy, „Život a smrť krále Richarda III." Ve sbírce té vydáno v IX dílech všech 37 dramat, která se přičítají Shakespearovi, a to prací pěti překladatelů: Jakuba Malého, Františka Douchy, dra. Josefa Čejky, Josefa Jiřího Kolára a Ladislava Čelakovského.

Vydávání překladů těchto tiskem bylo dokončeno r. 1872, a roku 1873 vydán ještě dodatkem k nim spis Jakuba Malého „Shakespear a jeho díla." Později pak některá dramata, byvše v prvotních vydáních rozebrána, byla vydána znova, a nejnověji knihkupectví Řivnáčovo jalo se vydávati tyto překlady v novém laciném vydání.

Nejvíce dramat přeložil Jakub Malý (*1811), totiž těchto 11: „Veselé ženy windsorské" (r. 1856), „Král Jindřich VI." (díl I. r. 1858; díl II. r. 1861; díl III. r. 1862), „Mnoho povyku pro nic za nic" (r. 1864), „Konec vše napraví", „Othello, mouřenín benátský" (obě r. 1869), „Trojlus a Kressida", „Jak se vám to líbí", „Marná lásky snažení" (všechna tři r. 1870) a „Perikles, kníže tyrský" (r. 1872). Mimo to jest od něho přeložen (vedle Lessingova dramata „Nathan Moudrý", roku 1865) Shakespearův „Hamlet, princ dánský", vydaný r. 1883 v Kobrově „Ústřední knihovně".

Fr. Doucha (* 1810) podal 9 překladů, totiž: „Život a smrt krále Richarda III.“ (vydán r. 1854), „Koriolanus“ (r. 1858), „Julius Caesar“ (r. 1859), „Král Richard II.“, „Večer tříkrálový, aneb Cokoli chcete“ (obě r. 1862), „Král Jan“, „Sen v noci svatojanské“ *) (obě r. 1866), „Dvé šlechticů veronských“ (r. 1869) a „Romeo a Julie“ (r. 1872); překlad truchlohry „Romeo a Julie“ z r. 1872 jest velice zdokonalen proti vydání, které vyšlo roku 1847. (Mimo to Doucha rozmnožil náš divadelní repertoir ještě překladem Kleistovy „Katinky Heilbronské“ a Hugova „Ruy Blasa“).

Dr. Jos. Čejka (*1812, †1862) přeložil jich též 9: „Cymbelín“ (r. 1856), „Král Jindřich V.“, „Antonius a Kleopatra“ (obě r. 1858), „Veta za vetu (r. 1862), „Komédie plná omylů“ (r. 1864), „Pohádka zimního večera“, „Timon athénský“ (obě. r. 1869), „Titus Andronikus“, „Král Jindřich VIII.“ (obě r. 1870). Mimo to přeložil i „Romea a Julii“, kterýžto překlad vydal Ferd. Fingerhut (Náprstek) r. 1861, takže truchlohra tato byla do češtiny třikráte přeložena (dvakráte Douchou).

Josef Jiří Kolár, o němž již shora bylo promluveno, přeložil 4 dramata: „Hamlet, princ dánský“ (roku 1855), „Kupec benátský“ (r. 1859), „Makbeth“ (r. 1868) a „Zkrocení zlé ženy“ (r. 1872).

Ladislav Čelakovský (*1834) také 4 přeložil: „Král Lear“ (r. 1856), „Král Jindřich IV. (díl. I. roku 1859; díl II. roku 1870) a „Bouře“ (r. 1870).

„Jde z věci samé, že překládání Shakespearových dramat samo sebou prospěšně působilo na literaturu naši básnickou, zvláště dramatickou. Především rozhojnilo poklad idei básnických, povzneslo koncepci dramatickou, jako na př. nejeden kus Hálkův dokazuje. Veliké děje, vznešené karaktery ze slavné minulosti české nebylo lze, jmenovitě za smutné doby politické po roce 1854, dramaticky vzdělávati a předváděti obecenstvu českému; naproti tomu nebráněno kusy Shakespearovými buditi a šlechtiti smysl pro vznešenou poesii dramatickou a pro velikolepé děje národní, i vzdělávati esthetický soud o skutečné ceně básnictví dramatického.“ Tak vyjádřil se Karel Tieftrunk ve svých „Dějinách Matice české“ na str. 225. a 226., a Ferd. Schulz napsal v „Osvětě“, roč. 1880, na str. 750: „Mladší nynější spisovatelské, literární a zvláště divadelní pokolení české ani nemůže sobě pomysliti, jaký vznešený esthetický ruch zavládl a jaký umělecký požitek rozproudil se mezi intelligencí českou v Praze na sklonku šesté desítky tohoto století, když na divadle našem rozkvetla překrásná doba Shakespearova. To byly dvě zimní periody, které divadelní umění české posud pokládá za svůj nedostižený vrchol. A veškera literatura naše pocítila na sobě blahou působnost té mocné vlny, která do duchovního života českého tehdy zasáhla; osvěžení a vzrušení ke vlastním samostatným útvarům bylo tenkráte patrno na veškeré spisovatelské síly společnosti naší. Zejména básnictví české omládlo tenkráte zajisté i z onoho dotknutí a požehnání, jehož se mu dostalo na českém jevišti poesií Shakespearovou. Svědci a účastníci oné nově zasvitlé literární doby

*) Provozován byl poprvé již r. 1855.

české nikdy nezapomenou, jakých zásluh o ni sobě dobyli naši překladatelé anglického básníka, a literární dějepis český s chválou a vděčností zaznamená tyto překlady jakožto veliké a plodné činy.“

Ku překladům dramat Shakespearových přidružily se překlady dramat Schillerových a Goethových i klassických dramat starověkých, podávající básníkům našim a vůbec přátelům českého básnictví dramatického vzorný výbor v tom způsobě.

Z dramat starověkých vydán již r. 1851 výtečný překlad Sofokleovy „Antigony“ od Frant. Šohaje (†1878). Překlad ten vyšel r. 1862 ve vydání druhém. R. 1856 následoval téhož překlad Sofokleova „Edipa krále“. Roku 1862 vydán i Václava Nebeského (†1882) překlad Ajschylových „Eumenid“ a „Promethea“, jejž Václav Zikmund prohlásil za vzor básnické mluvy dramatické. Všechna tato dramata vydána v úpravě překladů dramat Shakespearových pomocí Matice české. Později vyšly nákladem Matice v překladě Nebeského ještě tři komédie, totiž Aristofanova „Žáby“ (roku 1870), Terentiova „Bratří“ (r. 1871) a Plautova „Plenící“ (r. 1873). Mimo to Nebeský přeložil Aristofanovu komedii „Acharnští“, jež otištěna byla v Časopise musejním r. 1849, a téhož komedii „Rytíři“, otištěnou tamže r. 1850; obě jsou provázeny úvodním výkladem překladatelovým, kteréžto výklady jsou připojeny také všem dramatům, o nichž dříve byla zmínka. Nebeský kromě toho napsal do Časopisu musejního zevrubnou stať o Ajschylovi a Sofoklovi s názvem „Tragické básnictví Řekův“, otištěnou roku 1853 a 1854, která jest patrným svědectvím o důkladných studiích spisovatelových v té příčině.

Překlady jiných dramat některých uvedeny jsou v tomto článku tu a tam u jednotlivých spisovatelů.

Ku překladům výtečných dramat cizojazyčných přidružilo se kolem r. 1860 ještě několik událostí rozvoji českého básnictví dramatického velmi příznivých. R. 1858 stal se ředitelem stavovského divadla Fr. Thomé. Rokem tím počíná se připravovati doba rozkvětu českého divadla; rokem tímto, jako vůbec veškeren duchovní život český znova ožil, tolikéž dramatické dilettantství ustoupilo dramatickému umění. Spisovatelstvo, které se bylo již v epice a lyrice netoliko se zdarem, ale také s pravým leskem osvědčilo, stálo již na prahu opravdivého chrámu Thaliina.

K tomu připojila se r. 1859 nová šťastná okolnost. Byloť toho roku otevřeno divadlo novoměstské představením českým, a rok 1861 přinesl nám rovnoprávnost i na divadle stavovském, které přešlo ve správu zemskou, tak, že bylo dáváno představení českých právě tolik co německých, totiž tři téhodně.

Když pak r. 1861 byl povolán za dramaturga českého divadla Gustav Pfleger Moravský a po něm r. 1862 Pavel Švanda ze Semčic, kteří přičinili se zvelebiti a rozhojniti repertoir tak, že návštěva představení českých víc a více se množila a tři představení v témdni ukázala se býti nedostatečnými, dr. Frant. Lad. Rieger navrhl vzhledem k okamžité potřebě samostatného divadla a vzhledem k utěšenému rozvoji původního dramatického písemnictví postaviti zatímní české divadlo. I bylo zřízeno v Praze zatímní královské české zemské divadlo se

stálým personálem a otevřeno 18. listopadu 1862. Hálkovou truchlohrou „Král Vukašín“. Švanda byl jmenován jeho vrchním režisérem a zastával chvalně ten úřad až do r. 1866.

A tak dramatická Musa česká ocítila se konečně tam, kam veškera její snaha za trudných dob probouzení se národa českého směřovala; měla svůj vlastní stánek, z něhožto vyhnati ji nemohla již urážlivá zápověď velkopanská; měla svůj vlastní ústav, který měl býti spisovatelstvu místem ušlechtilých zápasů duševních a národu školou, galerií vzorů, palladiem nového nadšení vlasteneckého.

Činnost v básnění dramatickém, probuzená zřízením stálého českého divadla, byla roznícena také tím, že byly vypisovány odměny na nejlepší práce dramatické, a to zejména měšťanem pražským Ferd. Fingerhutem (Náprstkem).

Prvé vypsání ceny p. Fingerhut učinil r. 1857, ale na dramata toliko z dějin českých, i byla zaslána do r. 1859 pouze čtyři dramata, z nichžto hlavní odměnu nebylo lze dáti žádnému; jen akcessit přirčen, a to prvý historickému dramatu „Jaroslav“ od Leopolda Hausmanna (†1863), redaktora „Moravských novin“ v Brně, druhý pak truchlohře „Svatopluk“ od Frant. V. Jeřábka, tehda kandidata professury a spolupracovníka „Pražských novin“. Když vypisována byla Fingerhutova cena na rok 1859, obor látek ke dramatům byl rozšířen na dějiny všech národů slovanských, čímž ovšem volba básníkům dramatickým byla velice usnadněna, a výsledek, kterýž objevil se již r. 1860, byl daleko potěšitelnější proti výsledku z r. 1859. Hlavní odměna nebyla sice opětně žádnému dramatu přirčena — akcessit prvý obdržel Hálkův „Záviš“ a druhý téhož „Král Rudolf“ —, ale dramat došlo již 14 a drama na sedmém místě cenou svojí stojící, vynikalo ve mnohé příčině nad drama, kterému r. 1859 akcessit prvý byl dán, takže posuzovatelé oněch dramat pronesli se o úspěchu tomto takto: „Ukončujíce zprávu letošní o dramatech zaslaných, nemůžeme nevyznati radosti naší z hojného účastenství sil konkurujících vůbec, ale zvláště z několika těch utěšených plodů, které během jednoho roku na štěpu československého básnictví dramatického se byly urodily. Pokrok ten valný, jenž osvědčuje se tím, že sedmý z letošních kusů je téměř výtečnější lonského prvního, jest nám pevným rukojemstvím, že, nežli doba konkursu opětně vyprší, ještě skvělejšího dočkáme se ovoce“ („Zprávy soudců“ na str. 45.).

Všimněme si nyní stručně spisovatelů samých, kteří po roce 1860 české básnictví dramatické vzdělávali.

Nejvíce pracovníků bylo v oboru veseloherním; pokusilť se skoro každý poněkud plodnější básník v oboru tomto. I pokračováno v něm značně rychleji a s úspěchem lepším ku předu nežli v oboru vážném. Počaly se vyskytovati veselohry, vyznačující se zvláštní uhlazeností proti dřívějším; místo pouhých situac nastupovaly v nich znenáhla povahy komické, zápletky stávaly se umělejšími, komika sama jemnější, ačkoliv i ještě libovala si v osobách ne právě chytrých a tím toliko směšných.

Ze spisovatelů již zemřelých uvedeni buďtež alespoň tito:

Josef Wenzig (* 1807, † 1876) složil dějepisný obraz „Arria a Pätus“, dramatickou báseň „Koruna“, činohru „Timoleon“ a veselohry: „Doktorka medicinae anebo Náhody, nehody, hody“, „Malíř co Pygmalion čili Básníkův tajný plán“ a žert „Snídaní a obědvání“, kterážto dramata tvoří prvý svazek jeho spisů v Národní bibliothéce. Mimo to napsal volně dle Jana Amosa Komenského lyrickodramatickou báseň „Labyrint světa“, obsaženou ve druhém svazku jeho spisů v Nár. bibl., teksty k operám „Libušin soud a sňatek“ a „Dalibor“, ku kterým hudbu složil Bedřich Smetana. Wenzig mínil to se svými dramaty sice velmi opravdově a zašel do oboru látek, které zdály se mu jakožto vzdělanému filologu býti zcela přístupnými, do oboru totiž látek klassických, ale neměl, když jal se psáti dramata, již valně bujaré síly básnické. I jeví dramata jeho mnoho dobré vůle, důkladnou znalost starých dějin, zároveň však i nedostatečnou sílu a malou původnost. Z vážných dramat líbí se na jevišti nejvíce „Koruna“, ve které Wenzig osvědčil se ještě také básníkem.

Karel Sabina (* 1813, † 1877) napsal veselohru „Inserát“, která posud udržela se na repertoiru, a texty k operám, z nichž uvedeny buďte: „Prodaná nevěsta“, „Braniboři v Čechách“ (k oběma hudbu složil Bedřich Smetana), „Templáři na Moravě“ a „Ve studni“.

Vincenc Furch (* 1817, † 1864) zůstavil po sobě v rukopise mezi jiným činohru „Slavibor na Štamberce“ a dramatickou báseň „Poslední boje baltických Slovanův“. O dramatech těchto, z nichžto dosud pouze druhé tiskem vyšlo, a to r. 1874 v Národní bibliothéce, obsahuje zajímavé podrobnosti nekrolog ve druhém sešitě Schuselkovy „Reformy“ z r. 1864: „Za posledních čtyř let (svého života) Furch věnoval se také dramatu. Dávná moravská pověsť byla mu popudem k činohře „Slavibor“, jež, ačkoli v ní lyrické živly převládají, bohata jest na dramatické konflikty a mnoho efektních výjevův obsahuje. Sotva že toto dílo bylo skončeno, náš básník cítil se znova býti mocně uchvácen velikolepou látkou, která jej byla již za mládí naplnila nadšením, čtyřstaleté to boje polabských Slovanů proti německým vojskům, křesťanství jim vtírajícím. Tuto mohutnou a vpravdě ryze tragickou látku, které posud téměř úplně nebylo si povšimnuto, hodlal tedy vypodobiti a řadou tragedií předvésti. Avšak pouze jediné z těchto dramat bylo mu lze dokončiti — tu jej zachvátila předčasná smrť. Druhé drama, k němužto, již na smrtelné posteli, horečně jsa rozčilen, několik výjevů nastínil, zůstalo torsem. Drama polabských Slovanů, které Furch zůstavil dokončené, tvoří dle našeho zdání vrchol jeho písemnického vývoje. Napínavý děj, vzletná kresba a odvážné seskupení charakterů jsou dokladem, že české písemnictví pozbylo ve Furchovi netoliko znamenitého lyrického, nýbrž i mnohoslibného dramatického talentu.“

Bohumil Janda (* 1831, † 1875) napsal dramatický žert „Rosenberg“, otištěný v jeho „Básních“ v Národní bibliothéce.

Gustav Pfleger Moravský (* 1833, † 1875) liboval si již od nejútlejšího věku v divadle, a největší radostí bylo mu za dob, kdy chodil do školy bystřické, dívati se na loutkové divadlo, které spolužáci jeho sobě zřídili, a radost ta dostoupila vrcholu, když i sám mohl mládeži bystřické nějaký kus zahráti. Když pak studoval na gymnasii

v Praze, vznikla v něm myšlenka, že po svých studiích vstoupí k divadlu, kterážto náklonnost k divadlu vzrůstala u něho takořka v náruživost, poněvadž mu často byla dána příležitost, večer v divadle ztráviti, jeho strýcem, který měl loži hraběte Filipa, později Karla Kinského vždy ke své ruce a potřebě, kdykoli panstvo žilo mimo Prahu. Tu však ze přílišné duševní námahy a neopatrného i nemírného tělocviku potkala jej nehoda, která neblaze po celý život jeho naň působila. Počal totiž chrliti krev, a že nerozumným lékařem špatně mu bylo razeno, opětovala se choroba, až se ho zmocnila zcela, a Pfleger nenabyl již svého zdraví nikdy. I bylo se mu ovšem vzdáti myšlenky, státi se hercem, ačkoli přece částečného vyplnění té myšlenky dostalo se mu, když byl jmenován r. 1861 dramaturgem českého divadla. Jméno jeho stkví se mezi těmi básníky českými, kteří se zdarem činni byli ve všech oborech krásného písemnictví. V oboru básnictví dramatického vyslal na divadelní prkna již r. 1859 veselohru „Ona mne miluje“, kteráž obecenstvo do mladého dramatika zamilovala a vyšla r. 1861 v Pospíšilově „Divadelní bibliothéce.“ Po delší přestávce napsal r. 1865 situační veselohru „Telegram“, která největší obliby z jeho prací dramatických došla, jsouc dílem svého oboru velezdařilým s bohatým tkanivem zápletkův obratně rozuzlených. Rok po té (1866) doplnil tyto dvě veselohry v trojici veselohrou „Kapitola I., II. a III“. Všechny ty práce přeloženy jsou do slovenštiny, chorvatštiny a polštiny a byly u pobratimských nám národů s úspěchem provozovány, u nás pak dosud jsou oblíbenými kusy repertoirními. Méně šťasten byl Pfleger v truchlohrách. Prvou z nich, „Svatopluk, zhoubce Vršovců“, zaslal již roku 1859 ředitelství českého divadla, a byla dost úspěšně provozována r. 1861, zmizela však nešťastnou náhodou se světa, poněvadž jediný její opis z divadelní knihovny se ztratil. Jsa jmenován r. 1861 dramaturgem hleděl předváděti na jeviště práce domácí a obrazy ze slavné minulosti národa českého, a truchlohra „Boleslav Ryšavý“, s „Posledním Rožmberkem“ které napsal ještě téhož r. 1861, svědčí o této horlivé snaze; truchlohru „Poslední Rožmberk“, přepracovav ji později poněkud, nazval pak „Della Rosa“. „Della Rosa“ trpí nedramatickými povahami a nedostatkem pádu vznešeného; účin její omezuje se toliko na děje truchlivé, a nikoli tragické, tak že již v celku jest pochybena, nelze jí však upříti krásnou mluvu, jížto Pfleger vždy byl velice pečliv. „Boleslav Ryšavý“ jeví sice určitější kresbu povah a lepší dramatický postup, ale Pfleger, poznav asi sám, že nedodělá se v tomto směru čestných úspěchův, upustil od něho a věnoval své síly románu a veselohře.

Vítězslav Hálek (*1835, † 1874), který více vynikl v básnictví epickém nežli dramatickém a nejvíce proslul v básnictví lyrickém, vystoupil na pole dramatického básnictví poprvé r. 1860 a hned s účinkem skvělým, totiž truchlohrou „Carevič Alexej“, které následovaly téhož ještě roku truchlohry „Záviš z Falkenštejna“ a „Král Rudolf“ a v brzce potom truchlohry „Král Vukašín“, „Sergius Catilina“ a „Amnon a Tamar“. K těmto dramatům pojí se truchlohra „Jiří z Poděbrad“, kterou dokončiti smrť mu nedopřála; co v pozůstalosti Hálkově bylo z ní nalezeno, otištěno jest v „Osvětě“, roč. 1874. Jiných dramat mimo truchlohry Hálek nepsal, liše se tím od básníků jiných své doby, kteří

skoro vesměs veselohry psali, jak výše bylo podotčeno. Nejméně cenny z nich jsou „Král Vukašín" a „Sergius Catilina"; nejlepší jest „Záviš z Falkenštejna", jenž i do ruštiny jest přeložen, a skoro téže ceny jest i „Král Rudolf", kterážto dvě dramata byla roku 1860 poctěna odměnou z ceny Fingerhutovy, jak již shora bylo připomenuto. V „Amnonu a Tamar" převládá živel lyrický, pročež ačkoli jest veliké ceny básnické, provozovati se nehodí.

Poněkud vadí ve většině Hálkových prací dramatických přílišné nápodobení Shakespeara, které mnohdy poutalo nejen obraznosť jeho tím, že mu vnucovalo postavy cizí, ale poutalo i jeho mluvu, kterou přece v jiných pracích svých Hálek tak znamenitě vládl. Celkem však i ve dramatech Hálek osvědčil talent zřídka vídaný.

Josef Jiří Stankovský (* 1844, † 1879), zasnoubiv se s dcerou divadelního ředitele Pavla Švandy ze Semčic, oddal se zcela spisovatelství, jmenovitě dramatickému. Prvé jeho pokusy v oboru tomto, s kterými neodvažoval se na divadlo pražské, byly hrány po venkově a vyšly tiskem v Pospíšilově „Divadelní bibliothéce" a v Mikulášově „Divadelním ochotníku". Pozdější jeho dramata byla také na pražském divadle s dobrým úspěchem provozována, zvláště fraška „Krakonoš" a činohra „Žebráci", která jest velmi zdařilá, majíc látku z dějin nizozemských. Mimo to jest od něho veselohra „Hej Slované!", „Do zbraně", „Nedejme se!", „Literární nádenníci" a jiné. Přeložil z němčiny dramata: „Farář z Podlesí", „Sedlák křivopřísežník", „Fučík", Lenauova „Fausta" a „Albigenské", Wilbrandtovu truchlohru „Arria a Messalina", z Calderona „Lékař své cti", „Veřejné tajemství" a j. Přeložil i mnoho tekstů k operám, jako: „Sto panen", „Mamzel Angott", „Poustevníkův zvonek" a j. Roku 1881 začal vydávati knihkupec Josef Mikuláš netištěné posud divadelní hry jeho s názvem „Josefa Jiřího Stankovského Divadelní hry", z nichžto svazek I. obsahuje dějepisnou veselohru „Malý král", jež byla poctěna cenou, ale kterou provozovati nebylo dovoleno.

Mimo tyto a mnohé jiné dramatiky někteří spisovatelé, jimžto dramatické básnictví nestalo se povoláním, přispěli písemnictví českému jednotlivými dramaty zejména z látek dějepisných.

Spějeme ku konci svého článku, nemohouce rozepisovati se o básnících nejnovějších.

Činnosť v básnění dramatickém, byvši r. 1862 zřízením zatímního českého divadla mocně probuzena, vzrůstala a zkvétala odtud utěšeně a rozvine se dojista ještě zdárněji, když nyní veliké Národní divadlo, k němuž r. 1868 základní kámen byl položen a které dne 12. srpna 1881 kořistí plamenů se stalo, nadšenou obětavostí národa znova jest dostaveno a účelu svému odevzdáno. Způsobilých dělníků starších na české roli dramatické jest řada dosti četná, a druží se k nim i dosti hojně básnického dorostu mladšího. Buďtež uvedeni alespoň proslulejší dramatičtí spisovatelé, posud žijící vedle veterána svého Josefa Jiřího Kolára, a to z nedostatku místa pouhými jmény chronologicky dle let svého narození: Josef Václav Frič (* 1829), Jan Neruda (* 1834), František Věnceslav Jeřábek (* 1836), Josef Durdík (* 1837), Václav Vlček (* 1839), Frant. Zákrejs (* 1839), Frant. Ferd. Šamberk (* 1839),

Frant. Emanuel Züngel (* 1840), Emanuel Bozděch (* 1841), Julius Zeyer (* 1841), Josef Štolba (* 1846), Eliška Krásnohorská (* 1847), Frant. Lad. Stroupežnický (* 1847), Antonín Sokol (* 1847), Frant. Adolf Šubrt (* 1849), Miroslav Krajník (* 1850), Jaroslav Vrchlický (* 1853) a j. — Ze 35 dramat, která konkurovala o ceny vypsané pro Národní divadlo, uznána 13. srpna 1883 za nejzdařilejší truchlohra „Salomena“, jejímžto spisovatelem jest Bohumil Adámek v Hlinsku, posud veřejnosti neznámý. Zase tedy nový nadějný dramatický básník český!

* * *

Sto let tomu, co bratří Thamové jali se vzdělávati české básnictví dramatické, které bylo tehda ještě na stupni velmi primitivném, — a národ český zbudoval rozkvetlým dramatickým uměnám svým chrám skvostný a trvalý. Staří vlastenci naši dychtili míti sebe prostší divadlo, které by pěstovalo chudičké umění české, a dnes — dnes máme divadlo, kterému málokteré na světě rovnati se může.

Přípravy k němu trvaly celé století. Nedůstojné popelkování českého básnictví dramatického na divadle stavovském a potloukání se jeho po různých koutech pražských, neúhledná divadelní „Bouda“ s neutěšeným repertoirem a z milosti trpěné a v brzce zakázané ochotnické hry v domě Kajetánském, chvílková samostatnosť českého divadla v Růžové ulici a uspokojivý úkaz ve Pštrosce a potom zase obrat více méně nepříznivý a zase příznivější, konečně dvacítiletá samostatná a ve mnohé příčině znamenitá, celkem však přece málo soustavná činnost v divadle zatímním a posléze ty smélé požadavky, které jsou pronášeny nyní, kdy jest dobudováno Národní divadlo — jaké to jsou převraty a jaký jest v těchto převratech vývoj a postup! Kéž vývoj a postup ten neochabne!

Kus jižní Moravy.

Líčí

Jan Herben.

V.

Potuloval jsem se v Podlužácích a Horňácích častokrát, a tuto chci laskavé čtenáře k takovým potulkám navnaditi několika cestovními melodiemi. Vyšel jsem pokaždé z Hodonína, odkudž, jak jsem shora pravil, vyraz kudy vyraz, vždy přijdeš mezi Slováky. V Hodoníně samém správcové vždycky náleželi mezi znamenitosti. Národní píseň chválila jednoho před časy, že pěknú dcerušku má, která nic nedělá, v okénečku sedá.

„V okénečku sedá,
pěkně sobě zpívá,
její hlásek padá
zrovna do Dunaja!“

Sedlák z Mutěnic. Kreslil Mik. Aleš.

Bývám v Hodoníně pohostinu u pana správce Pl., jenž náleží zase ku vlastenecké znamenitosti v městě. Ten nemá dcerušky, která nic nedělá . . . Avšak málo tak neúmorně činných, ničím nezviklaných povah vlasteneckých. A všichni najdete v něm hostitele nejvzácnějšího. Statek jeho táhne se po břehu Moravy. Morava šumí vám pod okny tak tajemně, tak kouzelně, tak vábivě jako Goethovu „Rybáři".

A ještě je v Hodoníně jeden správce, o němž povídati však nemohu, dokud nebudu z Hodonína pryč. Ujíždím tedy dlouhou ulicí k Bojanovicím. Když se vyjíždí z Hodonína, poznáte ještě toho hodonského mýtného, o němž jizlivá píseň národní nic více neví, nežli že „na roh stola sedí, do cedulky hledí."

Jedeme po rovině jako dlaň. Jsme v přírodě. Jaká to příroda! Taková bezstarostná, nezamračená, jednoduchá krajinka. Vábí k sobě svou milou, přívětivou tváří. Projíždíme pastviskem daleko široko se prostírajícím. Tráva na pohled spálena, ale není tu prázdno. Každým krokem vyplašujeme ptactvo v houfech. V pravo vroubeno je pastvisko nízkými křovinami, v levo vykukují bojanovské vinohrady a stranou od nich zelené dubové lesy. Kus od cesty táboří pastýř se svým stádem. Zdvihl se a pozoruje nás z daleka. V tom pronikavě zapískl na svého černého kudrnatého psa a dal se do běhu jako proti nám. Po několika skocích rozpřáhl ruku a „hrkavica" jeho pronikavě zahvizdnuvši vzduchem, dopadla pod běhy mlaďocha, jehož náš vůz vyplašil z brázdy. Zajíc plazil se okamžik, ale v té již zakousla se mu do krku hlava huňatého Fylaxa.

„Mnoho letos zajíců?" ptám se pastýře, jenž stanul opodál cesty, věda, že nejsme nebezpečni.

„Ja co by, málo. — Fylax sem!" A již jsme minuli. Není to ponejprv, co jsem viděl Slováka, jak zabije zajíce z ruky. Ovšem pastýři v tom bývají mistři. A hoši, ještě než chodí do školy, umějí výtečně strážit na koroptve, na bažanty a nač mohou.

Vyjíždíme z pastviska a blížíme se vinohradům. Tu již neroste školské víno jako u Napajedel. Hovorný Františkán z Hradiště mne aspoň ubezpečoval, že jak chlapík nechce chodit do školy, dostane toho napajedelského vína a pak upaluje, jakby mu hlavu zapálil. Takové víno neroste pod Hodonínem. Je ohnivé, silné a trvanlivé. Proti rakouskému je sice tvrdší, ale za to hodí se líp ku tvrdší povaze slovácké. Pohled do kraje už nebaví. Pole, pastviska, vinohrady, řídký strom — to zrak unaví. Také již jsme kus od Hodonína, a proto budu vypravovat o správci třetím.

* * *

Vybral se pan správce Helm s bývalým purkmistrem Gevinnem do slováckých dědin kortešovat. Bylo před volbami do říšské rady.

Dědinka, která se před námi kmitá, jmenuje se Josefov. Starostou v dědině je rolník Škápík. Zasluhuje, abychom si jméno jeho rádi pamatovali. Jednou v letní neděli odpoledne zajeli si onino dříve jmenovaní dva pánové sem do tohoto Josefova. Koně měli výborné, byli tu z Hodonína hned. Ještě cestou umlouvali se asi pilně o Škápíka,

neboť nesvedou-li nic se Škápíkem, všechna předešlá práce jich bude marna. Škápík strhne za sebou všechny starosty. Vždyť u správy okresní dělají všecko po něm.

Před Škápíkovým domem zahrčel kočár, páni vyskočili a zaklepali podle panského mravu na dubové dvéře.

„Jen dál," zní ze světnice.

Páni vešli do světnice dveřmi, v nichž se musili ohnouti, a nalezli Škápíka za stolem. Říkal v nějaké knize a pokuřoval si. Ale když kočár zahrčel, postavil fajfku do koutka na okně a zavřel knihu. Teď vstal a vítal je obvyklým spůsobem:

„Vítajte u nás. Sednite si." Podal oběma pánům legátky ke stolu a zase napomínal: „Sednite si u nás, sednite." Bylo však pozorovati, že byl velice překvapen a udiven. Vždyť zvláště Gevinna, jak říkal, „nemoheu ani čut." A právě Gevinn první začal mluviti:

„Vidíte, pane Škápík, přijeli jsme vás navštívit" —

„No co škodí, těší ňa, těší ňa," odpověděl oslovený.

„Ale než si sednem, pane Škápík," převzal slovo správce Helm, „víte-li, proč k vám ideme?"

„Jak bych věděu, pane správec, vzácné je to, keď tací páni dondú —"

„Snad víte, pane Škápík, budú volby na rajchsrat. Však vy to beztoho víte. Proto jedeme k pánům starostům — —"

Co pak ale chtějí? myslil si Škápík s počátku, ale jak slyšel o volbách, škubnul sebou, jak by se jedu napil, a přetrhl správci řeč: „Řeknite mně spravedlivě, pane správec, proč to je, že ked sa blížá volby, to vy sa o naše haleny hned škubete a jak je po volbách, už Slováka neznáte."

„Ale, pane Škápík, neznáte, já neznáte?" chlácholil správec, a Gevinn připřáhl: „Vždyť není zle, pane Škápík, pro to nic. Vy nemáte pánů rád. Ale přece nám dáte sám za pravdu, že náš pan hejtman je hodný pán, že má rolníky rád, že zná potřeby našeho kraje, protože mezi námi žije tolik roků. Potom pana hejtmana mají rádi tam na vrchu, může vám bárco vymoci. A ten pan farář, kterého vy volíte, je daleko odtud, nezná všecko, není tak na vrchu oblíben" — —

Škápík přešlapoval z nohy na nohu, nevěda co říci. „Pravda," zpamatoval se — „pravda, my si pána hejtmana vážíme jako úřadníka. On je výborný muž. Ale ked bude našeho ludu poslancem, bude špatným úřadníkem. A ked bude dobrým úřadníkem, bude špatným poslancem. To ináč nejni."

„My bychom přec rádi, aby byl zvolen. Vy, pane Škápík, aspoň mezi známými proti němu nic neříkejte."

Škápík už se neovládal: „A na to bych sa podíval."

„Aspoň slibte nám, že nepůjdete sám k volbě."

„Já nejít? Ale kde to! Dyť já sa na to už celý rok těším."

Gevinn se prosebně usmál: „No přece, aspoň to nám udělejte."

„A bár by ňa i na retazy uvázal, utrhna sa."

To bylo Škápíkovo poslední slovo. Páni, jak by je polil. Gevinn hleděl do všech koutů rozpálený jako kohout a Helm se mračil, jakby svolával na všecky Slováky mor a první na tohoto Škápíka. Avšak

Sedlák z Josefova. Kreslil Mik. Aleš.

Helm se první vzpamatoval a vylízal z bryndy: „My jsme myslili, no však se nemusíte zlobit — a zapalte si, pane Škápík —“

Podával mu výtečný doutník z hodonské továrny.

„Pánbůh zaplať, nefajčím.“

„Ale, ale vždyť fajfka stojí za vámi v okně.“

„No ked nechcete rozumět, já nechcu od vás, aby sa nercklo, že tento — —“

„S bohem,“ tlačili se oba pánové ze dveří, v nichž se musili ohnout.

„S Pánem bohem. Ščasnú cestu!“ loučil se Škápík. A my všichni s ním přejeme pánům všude tak šťastného pořízení.

* *
*

Ratiškovice leží v Horňácích, severně od Hodonína. I tam si páni Helm s Gevinnem zajeli kortešovat. Ale jeli ve všední den. Zastavivše v obecním hostinci, natrefili tam obecního posla. Posel dostal dvacítku, aby šel a přivedl starostu, tuším Zemánka. Zemánek vypadá jako jeden z těch statečných Slováků-Horňáků, jež vidíte na obrázku.

Posel přichvátal k domu, na němž přibit nápis „Obecní starosta“, „Gemeinde-Vorstand“, zabušil na dvéře a slohem neúředním vyřídil v síni panu starostovi: „Strýčku, máte ít do hospody, sú tam Gevinn z Hodonína.“

„Gevinn?“ divil se Zemánek. „Ná co chcú?“

„Nepovídaui. Enem máte dojít,“ přimlouvala se dvacítka v kapse. „Šak co škodí.“ —

Ale přímluva zamrzla mu na rtech, jak se úřad naň podíval z ostra a přikazoval: „Na mú vernú dušu — di a rekni, že su já v Ratiškovicoch just takový pán jak oný pán Gevinn v Hodoníně. Kdo po mně neco chce, doví sa, kde bývám. A už utekaj!“

„Strela do tvéj duše“ — vyprovázel starosta posla ze žúdra — „ty sa budeš teho Švába ešte zastávat —“

Starostová je žena opatrná. Vyslechnuvši tento hovor a znajíc muže svého, radila mu velemoudře: „Jane, nehaj teho, di tam. Lebo možú dojet semkaj a nejni veru ani ukluzeno. — A ešte lepší, di z baráku. Nač sa budeš s chlupáčem (vousáčem) peklit. Nahneváš sa, rekneš neco a bude zle. Jak slovo vyletí, koňma ho nevtáhneš zpátky.“

Starosta nezachoval se jako Škápík, věčná škoda! Uposlechl moudré a opatrné gazděny a odešel do stodoly. Sotva však zavřel za sebou bránku v humně, již kočár s pány zahrčel pod okny. Ale sotva vozka zarazil, již zase uháněl v kotoučích dýmu z Ratiškovic k Hodonínu.

Starostová vyběhla totiž do žúdra a přivítala chlupáče farizejsky: „Jojha, už ani neslézajte. Proč ste nepřijeli spíš? Můj sa nemohcu dočkat a odišeu kdesi do pola — —“

I by Hana prosta vrahóv. I byly Ratiškovice prosty kortešův.

* *
*

Zabluďte, laskaví čtenáři, zase mezi Podlužáky od Hodonína k Břeclavě jako já s přítelem svým roku 1881.

Dívka z Čejče. Kreslil Mik. Aleš.

Po poledni zahnuli jsme z Břeclavy do Lanžhota, kde jsou Slováci nejslováčtější, to jest: lidé horkokrevní nejhorkokrevnější, žárlivci nejžárlivější, tvrdošíjní nejtvrdošíjnější, děti slovácké nejpřirozenější; kde zvyky prostonárodní, žúdry a domy v ryzí, nejneporušenější podobě a starobylosti dosud zachovány. A ta prudká řeč lanžhotská!

Přicházeli jsme již k Lanžhotu. Na příkopce u cesty seděl Slovák, jsa zády obrácen k poli, na němž pacholek jeho nebo syn přeorával. Dali jsme mu pozdravení: „Pomáhej Pánbůh.“

„Dež to Pánbůh,“ zavznělo z meze. Slovák poděkoval nám, ale nepohnul ani brvou. Zašli jsme a již jsme byli na dobrých třicet krokův od něho, když na nás zavolal.

„Ná dočkajte!“

Zastavili jsme se a nebyli neradi, že si s ním promluvíme. Vždyť k vůli lidem cestujeme. Když vsťal z meze, teprve viděli jsme, že to muž statný, červených tváří a jiskrných očí. Let mohl mít 50. Jinak není potřebí Slováka popisovati. Všichni jsou typičtí, pijí víno a borovičku, chodí bosi, nosí šaty režné, halenu přes rameno a kabelku s křivákem po boku. V Lanžhotě ještě obecnou známkou hospodářů jest překážka, pro kterou většina nemůže býti starostou: dlouhá řada krvavých rvaček a lesních pychů. Takový je bez toho i tento svalnatý padesátník.

„A kde idete, kde?“ poptává se nás Slovák tonem ne zrovna měkkým.

„Do Lanžhota,“ pravíme.

„Co honíte v Lanžhotě?“

Řekli jsme to a to, což mu bez toho nebylo dost jasno, ale slovo dalo slovo, až konečně jsme se ocitli v nejživějším hovoru a doptávání. Řekli jsme mezi jiným Slovákovi, že jsme z Prahy a dle vzájemné úmluvy snažili jsme se oba mluviti co možná nejlíp lanžhotsky. Nebylo nám to příliš za těžko a zvláště příteli mému, jenž delší dobu mezi Slováky učiteloval.

Slovák nepohnul ani brvami; nevšímal si toho nic, pranic. Není divu, že jsme se tomu oba nemálo divili: neboť oba vyrostli jsme v zemi, v níž se do nebe vynáší už proto každý pobuda, že několik českých slov zláme, ovšem tak hanebně, až vlasy dubkem vstávají. A přece je naše řeč tak sladká, tak slavíčí, tak líbezná, že není hoden bráti jí do úst někdo, komu v ústech nehraje!

Ale, jak jsem pravil, Slovák nic.

Mluvili jsme tudíž ještě nápadněji slovácky, mluvili jsme víc nežli třeba, předstihovali se, ale Slovák nic. Chvílemi vytáhl dřevěnku z levého koutka. Myslili jsme: teď promluví. Ale Slovák nic; mlčel jako peň.

Konečně se nám podařilo. Přítel několika idiotismy osvědčil znalosť nářečí až příliš nápadně. Teď si toho Slovák povšimnul. Obličej se mu zlehka usmál. I řekl:

„Jaj?“ kterýmžto slovem Slováci vyjadřují své podivení.

„Jaj“ — povídá — „už sa vám pěkně jazyk obracá po našinsky. Ešte ráz dojít k nám a budete jako Slováci.“

Opravdu?

„No veru, páni dycky trochu miatú,“ klidně dodával Slovák.

„Však nám se řeč vaše líbí —“ pošinul jsem hovor, jsa dychtiv, co pyšný Slovák řekne.

Skutečně, Slovák se zarazil. Když se Slovák zarazí, vytáhne fajfku z úst.

„Ná šak — aj mosí“ — pohlídl na nás úkosem, ale sebevědomě a hrdě. A skoro rozhorleně odůvodňoval: „Naša reč nejni ledareč. Naša reč je pyšná reč, kerú svatí mluvili, svatý Cyrill a Methud. My doma mluvíme škaredě, ale ked chceme, my pyšno umíme mluvit.“

I kdyby nám byl nabil, rány ty byly by mi sladkou zpomínkou na tohoto hrdého Slováka, jehož jména pohříchu ani jsme se nedověděli.

Neboť neočekávaně u samého Lanžhota potkal se právě se známými, s nimiž na kvap odešel.

„Zavolal bych vás na víno“ — žertoval již odcházeje — „ale mám špatné semeno. Víno sa mi neudrží.“

Rozuměli jsme vtipu.

Podzimní motiv.

Báseň

Aug. Eug. Mužíka,

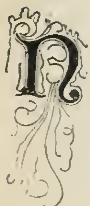
těch zimních větrů smutný sten
po kraji kvílí den co den,
mha celý svět v svůj rubáš vpřádá
a s nebe slza deštěm padá,
a srdce tichne v předtuše,
a smutek vane do duše.

Již pozdě . . . větrů nenávist
rve svadlý květ i žlutý list,
a tím, co z keřů zbývá ještě,
co vichry, mrazy, chmury, deště
dnes ušetřily rukou zlou,
bych sotva vystlal rakev svou . . .

Ubohý doktor.

Napsal
Luigi Caprana. Přel. B. Frida.

užc, najdi mi ji!“ odpověděl.

A za měsíc na to nalezl opravdu jeho otec s pomocí strýce kanovníka dívku v blízkém okolí, kterou synu svému mohl odporučiti.

„Je to jediná dcera, hezounká, dobře vychovaná, s věnem velmi slušným . . . Však uvidíš! . . . Budeš spokojen!“

Tato radost dobrého starce, ty jeho láskou zářící zraky, když se procházel po pokoji a mnul si radostí ruce, ty jeho výkřiky: Však uvidíš, budeš spokojen! to vše urychlilo rozhodnutí Lorenzovo. Když viděl, kterak otec přímo omladnul v naději na ten příští sňatek jeho, kterak vztýčil starou hlavu jako před lety, tu nemohl se déle rozpakovati.

On, učenec, byl zvyklý životu samotářskému, o domácnost se nestaral a po ženění netoužil; dům nezdál se mu tak prázdným a chladným jako jeho otci, který na to neustále bědoval.

Don Giacomo od té doby, co mu zemřela žena a sestra, cítil, že mu něco chybí; ospalá služka, která všecko spálila a nikdy neutírala prach a nikdy nesmýčila pavučiny, byla mu náramně protivnou. A přece nemohl ji vyhnati, vždyť byla s domem jako srostlá! Již byl člověk na ni tak zvyklý! . . . . Viděti kolem sebe novou osobu není nikdy příjemné!

„Ovšem, ovšem,“ pravil kanovník na všecky tyto stížnosti, „proto jedeme do Niscemi, není-li pravda, doktore?“ A vůz, zahalen oblakem prachu, tančil po kamenité cestě.

Lorenzo, tichý a zamyšlený, mlčky přisvědčil a kouřil dále, pohlížeje na kopce, které se mihaly kolem vozu, na polní trávu a na stromy, obtížené bělavým prachem a klesající pod úpalem slunečním.

Celý ten kraj, neobyčejně prázdný, naplňoval srdce jeho podivným smutkem a nepokojem.

„Proč tam jedu?“ tázal se sám sebe. „Proč?“

* * *

Ale sotva že spatril onu dívku a seděl s ní a otcem jejím donem Paolinem v salonku schválně zřízeném k té příležitosti, cítil se pokojnějším. Don Paolino nečinil na něho sice dojem nejlepší; byl dlouhý, vyzáblý, černý jako pepř, a oči měl malé, živé jako tchoř. Za to ta drobounká blondýnka, která se na něho usmívala, ta jej v pravém slova smyslu okouzlila: byla přirozeně zvědavá, vyptávala se ho a od povídala, jakoby ho znala již bůh ví jak dlouho, ačkoliv se vždycky zarděla, kdykoliv ji oslovil — tato útlá blondýnka překvapila ho jako nějaký zázrak.

„Byl jste již někdy v Niscemi?“

„Ne."

„Jak se vám zde líbí? Asi ne, jste zvyklý na velká města."

„Ach, líbí se mi zde; je to velmi pěkné místo."

Mluvila s neobyčejnou vlídností, beze vší líčenosti, docela nenuceně, odhrnujíc si chvílemi kadeř, která jí padala do čela; časem navlažila si červené rtíky špičkou jazyku. Bylo to dosti hezké, neboť vedle červené jeho barvy vynikala tím více její bílá, jemná pleť.

Don Paolino si přál, aby jeho dcera něco zazpívala.

„„Costa diva"", to je nejkrásnější hudba! Co myslíš? Já aspoň neznám nic lepšího."

„Jaký to nápad! Vždyť by ti pánové utekli!"

Don Paolino stál na svém a vrtě černou hlavou, pravil:

„Ti pánové budou shovívavi. Vždyť vědí, že nejsi žádná Patti."

„Nešťastný tatínku! Všecky chyby, které udělám, budeš ty míti na svědomí!"

Lorenzo však byl překvapen, když slyšel, jak znamenitě zpívala sympatickou romanci Perrotty „Sogno gentile". Měl ji tak rád.

„Výborně, výborně!" volal v nadšení.

Kanovník a don Paolino mluvili zase o věcech důležitějších.

„Můžeme počítati pouze na věno po matce. Já pro tu chvíli nemohu se zbaviti té maličkosti, kterou mám; vždyť jsem z toho sotva živ. — Až zemru . . . zbude-li po mně nějaký ten hadřík . . ." Tak rozumoval don Paolino; kanovník pak vrtěl hlavou a přizvukoval. Don Giacomo však pozoroval zrakem zrovna zamilovaným svého synáčka a Concettinu, kteří bavili se o hudbě a klášteře, v němž byla vychována. Neušel mu ani jediný pohyb jejich, zdálo se mu, že ti dva lidé jsou pro sebe stvoření, a kdyby to nebylo bývalo neslušné, byl by jim řekl: „Děti, obejmete se! Že to ten hoch neudělal!"

Tak si pouze myslil: „Jen co uvidím, jak se mi houpá na klíně vnouče a volá: dědečku, dědečku! Pak ustoupím jiným . . . A proč by ne? Potom bude míti srdce pokoj!"

* *
*

A tak mluvil neustále o své snaše:

„To je anděl! Zdá se mi, jako bych ji znal již tisíc let; je tak veselá a hovorná!"

„Ovšem, snad trochu mnoho živá," odvětil Lorenzo, který odjížděl častěji do Niscemi a býval se svojí nevěstou celé dny pohromadě.

„Tím líp, tím líp," myslil si otec.

Lorenzo neosmělil se odporovati mu; avšak ony volné spůsoby, které bývají u dívek vesnických trochu neobvyklé, uváděly ho do rozpaků. A když ji slyšel povidat otci svému věci, které by dívka nikdy říci neměla, stával se vážným a nepokojným.

„Je to naivnost," myslil si, „či lehkomyslnost dívky, která chce říci něco vtipného? Či . . ."

Neuměl si to nijak vysvětliti. Někdy dokonce vzbudilo se v něm podezření, že za tou tvářičkou, zdánlivě dobrou, upřímnou, ušlechtilou, skrývá se povaha trochu ošklivá, a bál se o budoucnost: bál se nejvíce,

když ta tvářička začala vítěziti, a když cítil, kterak znenáhla jej poutá více nežli si myslil: když chvěl se rozkoší od hlavy až k nohám při pomyšlení, že za nedlouho tato útlá blondýnka, ty kouzelně modré oči, ty krásně červené, jakoby malované rty budou jeho — jeho majetkem! Když byl sám, daleko od ní, v tiché své jizbě, u svých knih, vzpomínal vždycky s jakousi hrůzou na den ku svatbě určený. A jelikož Concettina při každé nové návštěvě stávala se vždy hovornější, nemohl Lorenzo sama sebe přesvědčiti, že všecku onu lásku opravdu cítí; zasmušil se a vyčítal si, že jest k otci svému příliš povolným. A toho dne, kdy vzala ho za ruku, a tiskla ji ve svých malých ručkách šeptajíc: Jak tě mám ráda! Jak tě mám ráda! — ve chvíli té bylo Lorenzovi jaksi nevolno, ačkoliv se nutil k úsměvu.

Jednou večer bylo to ještě horší. Byli spolu na terasse, již po tmě; on se právě loučil:

„Teď nepřijedu až za několik neděl,“ pravil; „mám několik těžkých nemocných.“

„Ah,“ zvolala Concettina. A najednou vzala jej kolem krku a pravila:

„Proč mne nikdy nelíbáš?“

A on, chvěje se na celém těle, políbil ji.

Lorenzo vrátil se domů polo omámen oním polibkem a oním hláskem, v němž zachvíval se pláč.

„Jaká to podivná dívka! Taková žena pro mne není . . . Je tuze nervosní!“

A když trávil poslední noc ve svém mládeneckém pokoji, cítil s bolestí, kterak hyne něco s ním tak těsně srostlého, lepší část jeho bytosti, jeho krásná volnost mladých let, ztrávených v tiché práci; zdálo se mu, že jeho lože, stůl plný učených knih, všechen nábytek, i ty čtyry stěny, že to všecko se s ním loučí, a s tím zároveň všechny krásné vzpomínky. A když otevřel okno a zahleděl se na město, pohřížené v spánek, do temné, bezhvězdné noci, na chvějné světlo lodí, jež haslo v mlhách, cítil, kterak mu to svírá srdce, a tázal se bezděky sama sebe:

„Proč jsem jen povolil, proč?“

* * *

V den svatby, nežli přišli hosté a zatím, co Concettina se oblékala, zpozoroval na něm otec truchlivost a zamlklost i tázal se ho všecek udiven:

„Není ti dobře?“

„Docela dobře.“

„Co je ti tedy?“

„Snad dojmutí . . .“

A dělal co mohl, aby se zdál veselým.

Toho dne skutečně zdála se mu Concettina méně hezkou nežli obyčejně; počínala si jaksi rozpačitě v tom bílém dlouhém šatě s tím závojem a květem oranžovým. Ale později, když viděl hezkou její hlavičku, zářící oči, ústa pootevřená k úsměvu, ruměnec tak živý, že se

zdál býti skvrnou na bělostné tváři; když ji viděl mezi záclonami velikého lože svatebního, na bělostných poduškách, zarazil se a chvíli ji pozoroval: pak se vzchopil a klesl k jejímu boku.

Concettina slabě vykřikla, zakryla si tvář rukama — bylať to poslední slabá zbraň dívčí stydlivosti. Lorenzo stáhl ji něžně ruce s obličeje — nebránila se tomu — a v největším rozechvění — on, který myslel, že ji nemiluje, který myslel, že si ji vzal pouze proto, aby učinil otci po vůli, — líbal ji na přivřené rty a šeptal:

„Jak tě mám rád, jak tě mám rád!"

„Ach! . . . Proč jsi mi to již dávno neřekl, ty ošklivý! . . ."

A kárala ho něžně, Lorenzo pak se usmíval, spokojen a hrd.

„Odpustíš mi to? Hleď, za tyto polibky! Odpustíš?"

„Ano, ano."

A hladila mu hlavu svýma dětskýma ručkama, hrajíc si s jeho vlasy:

„Ano, ano! Tys měl pravdu, žes mi trochu nedůvěřoval; vždyť jsme se znali tak málo... A pak, tys byl šťasten ve svém svobodném stavu . . . Nyní jsi mnoho ztratil a ničeho nezískal . . . Nech mne mluvit, je to pravda! . . . Ale já . . . já tě milovala ještě dříve, nežli jsem tě znala, od té chvíle, co jsem slyšela, že budeš snad mým osvoboditelem . . . Zkoušela jsem tolik od svého otce! nesmírně! Ani si to nemůžeš představiti . . . A když jsem tě ponejprv spatřila . . ."

Concettina umlkla vidouc, že Lorenzo ji více nelíbá, a že se hledí vymknouti z jejího náručí.

„Co je ti?"

Přivinula ho vášnivě k sobě.

„Nic! Jen mluv, mluv dále!" odvětil Lorenzo hlasem stísněným, sotva se přemáhaje.

Přiblížil ucho k udýchaným jejím prsům a přitiskl tvář na jemnou košili.

„Jen mluv! . . . Chci poslouchat, jak ti bije srdce. Chci se dozvědět zrovna od něho, jak mne miluješ! Nech mne poslouchati . . ."

„Ne, Lorenzo, ne," bránila se Concettina.

Ale zavřela oči, celá se mu podávajíc, jakoby její život tonul v moři nevýslovné rozkoše.

Lorenzo naslouchal sotva dýchaje.

„Ach bože! . . . Je-li možná? . . . Jaký to zvuk! Jaký to těžký dech! Ne, ne, to není možná."

A poděšen svým hrozným poznáním nechtěje věřiti vlastním smyslům svým, vzchopil se s lože. Tu Concettina otevřela oči a vztáhla po něm ruce, jakoby se budila z dlouhého snu.

„Slyšel jsi odpověď? . . . Jsi spokojen?"

A usmála se; avšak Lorenzo cítil, kterak pod ním klesají nohy, a kterak všecko, lože, záclony i ta krásná hlavička s ním se točí v závratném víru.

„O nikoli! To nemůže být! To bych byl viděl dříve!"

Vzchopil se, naklonil se dychtivě k ní a líbal ji bez ustání, svíraje rukama tu útlou, bledou tvář, která zdála se dvojnásobně krásnou, když se usmívala; v bílých polštářích zdály se ty modré oči býti hvězdami a její růžová ústa byla malá jako prsten.

Tázala se ho ještě jednou.

„Slyšel jsi odpověď? Jsi spokojen?“

* * *

Byl to hrozný sen!

Teď, když věděl, že ji miluje, teď, když měl jistotu, že je milován, teď, když v důvěrnějším styku poznával cenu pokladu, který měl, teď nechtěl, nemohl tomu uvěřit. Když ji viděl, jak mu přichází vstříc na terassu, vedena svým novým otcem, který ji měl tak rád, když ji viděl tak svěží a růžovou a veselou, zajásal Lorenzo radostí.

„Eh což, není to pravda! Doktor se mýlil! Byla to hallucinace, ošklivá hallucinace!“ A vzal ji za ruce.

„Jsi žárliv!“ smál se otec podávaje mu Concettinu v náručí. Ona však objala znova svého tchána, smála se jako děcko a tleskala rukama.

„Však ho ještě častěji rozzlobíme, není-li pravda, tatínku?“

Tak onen dům v Caltagirone, chladný a prázdný, v němž ubohý stařec již po několik let se procházel, mrzut jako v nějaké kleci, náhle oživnul a jakmile se v něm Concettina objevila, bylo v něm tak milo, tak teploučko, neboť zahřívala jej láska těch dvou dětí, jež podobali se spíše milencům nežli manželům.

Pusté a smutné terassy pokryly se v několika nedělích květy a zelení; řada pokojů, ještě nedávno tak chmurných a neurovnaných, kde nábytek byl plný prachu a okna skoro neprůhledná, nabývaly vlídnějšího vzezření, když ona vlaštovička všecko obcházela, všecko pozorovala a na všecko dohlížela; vždyť i ta stará služka pod jejím dozorem jaksi omládla. Již nebýval oběd připálen a služka vyprávěla celému sousedstvu, že její mladá paní je v domácnosti pravou kouzelnicí.

V salonku ozývaly se častěji zvuky piana, zvláště když Lorenzo vrátil se domů od svých nemocných; usadil se obyčejně do lenošky, zapálil si doutník, přeložil nohy křížem a přivřel oči, zatím co ona opojena hudbou zpívala, ohlížela se na něho a neustále se usmívala. Lorenzo vzpomínal někdy na svoji nedůvěru, na svoje obavy . . . a hle! jeho život klidný, domácný, věnovaný práci, nijak se nezměnil, naopak stal se ještě intimnějším, příjemnějším, jaksi posvátným — byla to hotová poesie!

Ne, není to pravda, to se mu jen zdálo.

Concettina cítila se úplně šťastnou; říkala, že je jako v ráji. A když si vzpomínala na to, co vystála se svým otcem — v té době, kdy on jí vodil do domu všelijaké ženy, které bůh ví kde sbíral, a které převrátily vždycky na ruby celý dům — potřásla nervosně hlavou, jakoby chtěla zahnati všecky ony trudné vzpomínky; byla chudák ráda, že ji otec pouze jednou nebo dvakráte navštívil, a pravila:

„Teď je pánem v domě, ať si tam vodí koho chce, bez toho již dávno zneuctil místa, kde zemřela moje matka, ta světice! Ale kdo by na to myslil!“

Zdálo se, že její zdraví každým dnem se lepší.

„Je ti dobře?“ tázal se jí často Lorenzo znepokojen podezřením, které se mu častěji vracelo.

„Docela dobře,“ odpovídala. „Nikdy mi nebylo tak dobře jako teď.“

A nebyla to pravda. Již po nějakou dobu bylo jí jaksi nevolno, ale netroufala si nejspíše ze studu říci to svému manželi; cítila jakousi slabost, těžce dýchala, špatně trávila; někdy bolelo jí tu a tam na prsou, a zvláště v noci cítila na sobě takovou tíži, že ani spáti nemohla. Těšila se, že to nic není. Jestliže její muž pohleděl na ni okem pátravým, činila co mohla, aby se zdála tím zdravější a veselejší.

„Nic to není, pranic!“ opakovala sama u sebe.

* * *

Několik nocí nespala, a jednou z rána nemohla vstáti.

Lorenzo časně odešel, a právě se vracel od svých nemocných.

„Concettina je churavá,“ ohlašoval mu don Giacomo. A dodal s úsměvem:

„Budeme mít vnoučátka!“

Ale když viděl, kterak Lorenzo zbledl, a zimničně si hrábl do vlasů, zůstal jako zkamenělý.

„Co se děje?“ tázal se.

Lorenzo klesl do lenošky, složil hlavu do dlaně a vzdychl.

„Já jsem tím vinen! Proč jsem byl tak sobeckým! Já jsem tím vinen!“

Tu jedinou odpověď dostal ubohý stařec, který nevěda, co se děje, plakal s ním. A když konečně Lorenzo, lomě rukama, mohl mu vysvětliti, co se děje, hleděl don Giacomo dodati mu zmužilosti.

„Však nebude tak zle,“ pravil. „Poradíme se s lékaři v Catanii, třeba v Neapoli, bude-li toho zapotřebí, jenom si nezoufej! Vždyť bys z člověka duši vystrašil“.

Dokud ona sama nevěděla, jak těžká jest její nemoc, bylo dobře. Léky Lorenzem předepsané poskytly jí jakési úlevy. A zase chodila po domě veselá a svěží, ačkoliv ji znepokojovala péče, kterou jí všichni věnovali; někdy byla rozčilena, někdy také smutna, ale dlouho to netrvalo, a sama se tomu divila, když to na ni přišlo.

Hrávala častěji, aby na to zapomněla, ale zamilovaná její romance, vzpomínka to na první návštěvu Lorenzovu, ji nyní rozčilovala. Ta melodie zněla jaksi jinak, měla jiný výraz: zdálo se jí, že je to nářek trpící duše. Jednou nemohla ani dohráti; dala se do pláče.

„Proč to hraješ?“ pravil Lorenzo. „Proč se moříš? Máš býti co možná klidnou, a vystříhati se veškerého rozčilení. Vždyť máš v domácnosti bez toho dosti práce.“

Concettina, posud všecka se chvějící, sedla si na jeho klín a hladila mu vousy, pohlížejíc mu do očí; on pak pokračoval:

„Jsi tuze slabá... Co by bylo u někoho jiného nepatrnou churavostí, mohlo by u tebe míti vážné následky . . . Ba ano!“

Ona odporovala, pohodila hlavou a pravila.

„O nikoli, což pak jsem opravdu churavá?“

„To neříkám, ale . . .“

„Víš co,“ smála se, „ty svoje léky nech si pro své nemocné. Já jich nepotřebuju. Vyhojím se sama. Jsem také doktorka. Zkusím to tak anebo jinak, však uvidíme!“

A líbala jej znova, podávajíc se oné přílišné něžnosti, která byla následkem jejího rozčilení.

„Chtěla bych, abys byl pořád u mne, jako právě teď," pravila pojednou. „Ti tvoji nemocní jsou protivní, nikdy se neuzdraví, a ty musíš býti u nich celý den. Sotva že tě jednou za čas vidím, ba věru jako bych tě ani neměla!"

* * *

Když přišli pěkné jarní dni, chodívali spolu na procházku. Concettina opřela se celou tíži o jeho rámě, aby se více užili. Chodívali zvolna, mluvili málo, zastavili se u každého sebe menšího květu, poslouchali každého ptáka a dívali se na něho, jak se houpá na větvích.

„Jaká to radost," pravila Concettina, „hřáti se na slunci, dýchati do sebe ten svěží vzduch, viděti tu pěknou zeleň, ty stezky, vinoucí se nahoru a dolů. Věru člověku se odtud ani nechce."

A když přišli k místu, kde se otvírá vyhlídka v širý zelený kraj s Etnou v pozadí, a na pravo s celou řadou pahorků, na nichž černaly se olivové háje, — oddychovala si z hluboka, ačkoliv ji to velice namáhalo.

„To je krása!" zvolala. „Věčně bych tu stála! Ale nač myslíš, kam se díváš?"

Lorenzo jí nemohl říci, nač myslí. Bylo to pro něho hrozným utrpením, když sledoval den co den, hodinu za hodinou svým zkušeným zrakem, jak nemoc vůčihledě hubí to útlé tělo, které nemělo síly jí se brániti.

Kterak jí mohl říci, jaké výčitky si činí, že on, doktor, nepoznal ihned její chorobu, že z pouhého soběctví — ano soběctví, a to nebylo přece k odpuštění — ji uvrhnul v jistou záhubu.

Líbal ji a objímal, užili spolu veškerých rozkoší až do poslední kapky, jakoby byl nevěděl, že ji to vraždí, že ji to zabíjí. Ano, bylo to soběctví, hrozné soběctví!

Někdy zase, umdlen tou neustálou přetvářkou, hleděl se všemožně těšiti. —

„Příroda někdy dělá divy, jakých věda netuší. Kdo ví . . ."

A zase doufal. Ale v noci, když ho vzbudila úzkostlivým voláním, když ji viděl, ana sedí na loži prostovlasá, ana klesá seslabena ztrátou krve, která se tměla na bílém polštáři, tu Lorenzo již více nedoufal.

„Je po všem," myslil si.

Tehdáž poprvé Concettina jasně poznala, oč se jedná. Přivinula se k němu s pláčem, oči majíc hrůzou vyjevené, a volala:

„Lorenzo, můj Lorenzo! Pomoz mi! Nechci umřít!"

„Neboj se, blázínku!" těšil ji Lorenzo, „to nic není!"

Ona však četla ortel svůj v jeho zoufalých očích, v jeho zsinalé tváři, v níž zračila se nejkrutější bolest.

„Moje matka zemřela touž nemocí," úpěla Concettina. „Můj bože, zemru jako ona! . . . Ale já nechci zemřít! . . . Jsem šťastna! . . . Můj Lorenzo! Já nechci zemřít!

* * *

Nevýslovný smutek rozhostil se po celém domě. Lorenzo, jeho ubohý starý otec a služka chodili v tom děsném tichu, jako tři stíny, jako tři duše z očistce, které sem byly poslány, aby pykaly za své viny. Kdo by si to byl pomyslil? V tak mladém věku! Také don Giacomo dělal si trpké výčitky; proč nutil syna, aby se oženil! Proč ho nutil? Ale kdo by si to byl pomyslil? Vždyť byla tak mladá!

Concettina dlela ve svém pokoji, sedíc v lenošce s očima přivřenýma; kašlala, těžce dýchala, trápena jsouc zimnicí, která ji ani již neopouštěla; každou chvíli vyvstal jí na čele, bílém jako vosk, studený pot, ruce jí vůčihledě schly, takže pod průhlednou kůží mohla spočítati všecky žíly. Svého Lorenza chtěla míti neustále při sobě: byla jaksi žárliva na tu hroznou budoucnost, až někdy odejde za svojí matkou! — Přála si, kdyby tak mohla jej vzíti s sebou, aby se mohli milovati i v hrobě, na onom světě, kdekoliv, jen věčně! . . .

„Líbej mne! Líbej mne!" říkala mu každou chvíli.

A když Lorenzo váhal, poněvadž ustavičné rozčilování nemoc jen zhoršovalo, rmoutila se proto:

„Bojíš se mne? . . . Ošklivím se ti, není-li pravda? . . ." dodala s pláčem.

„Chceš se schválně zabit?" horšil se Lorenzo. „Či mi nevěříš?"

Ona přitiskla mu na ústa svoje bledé zimničné rty, ovinula mu kolem krku své suché ruce, a líbala ho prudce, vášnivě, bez konce, jakoby chtěla vnutiti mu hroznou svoji nemoc. V noci držela ho v těsném objetí, až se jejich dech mísil, aby také on cítil tu horečku, která jí lomcovala; přála si docela určitě, aby zemřel s ní. A když Lorenzo se bránil jejím chorobným rozmarům, plakala usedavě, a podléhala křečovitým záchvatům, jakoby každou chvíli měla umříti v jeho náručí. V takových chvílích byla zoufalá; stěžovala si, že ji více nemiluje, že si jí nevšímá, že ho již omrzela. Lorenzo prosil ji rukama sepjatýma, aby tak nemluvila.

„Jen mlč," pravila k němu, „vím dobře, co povídám. Již tě mrzím! Nemůžeš se již dočkat, až se zbavíš té mrtvoly . . . Nemiluješ mě, spíše mne nenávidíš, a snad mé i . . ."

„Concettino, Concettino!"

„Ano, ano, mne neoklameš: čtu ti to v duši! Je to podlost, která nemá jména! Milovala jsem tě více nežli boha! . . . Obětovala jsem ti celý svůj život, celý! . . . Umírám z lásky! . . . z lásky k tobě! A ty, ty nevděčníku, ty mne za to nenávidíš!"

A zakryla si bledou tvář vyzáblýma rukama, vrtěla zoufale hlavou, až napadl ji z toho kašel, ve kterém nemohla ani dechu popadnout; pak sklesla jako zlomená mezi podušky, které ji se všech stran podpíraly. Lorenzo klečel před ní; tvář jeho zrosena byla slzami, byl bledší nežli ona, nemluvil, podával jí pouze lžíci léku.

„Prosím tě," úpěl, „z lásky ke mně, z lásky k sobě samé, jen se upokoj! Či se chceš zabit takovými záchvaty?"

Když ho viděla u svých nohou, když slyšela jeho hlas tak plný úzkosti, že jí to až srdce svíralo, vzchopila se a hleděla na něho přemožena soucitem ženy milující, která schopna jest každé oběti.

„Odpusť mi,“ pravila, „odpusť mi! Ne, nedotýkej se mne, nelíbej mne!... Můj dech je jedovatý jako mor!... Jdi dál! Ty musíš žíti, žij! Nech mne, já umru sama, opuštěna. Jenom když tě uvidím, když tě uslyším mluvit. Ale řekni mi, že mne ještě miluješ, jako dříve, to mi řekni! Zrovna jako dříve?“

„Ještě více.“

„Tedy mi přísahej, až zemru, že nebudeš milovati jinou ženu.“

„Přísahám ti to!“

„Že budeš spáti v tomhle pokoji, v tom loži, v těch peřinách...“

„Přísahám!“

„Jenom abys mne nepřelhal!... Pojď, pojď sem, blíže sem ke mně! Dej mi ještě jedno políbení, jen jedno! Jsem nyní ošklivá, vím to, ačkoliv jsem se neviděla v zrcadle... Ale mám tě tak ráda!... Viď, Lorenzo, ty jsi můj?“

„Celý tvůj, s tělem i duší!“

„Řekni to ještě jednou!“

„Celý tvůj, s tělem i duší!“

„Děkuju ti! Ta slova dělají mi dobře! Ach, kéž bych se mohla uzdraviti! Ach, kéž bych mohla žíti dál, třeba tak jak jsem! Ráda bych všecko trpěla, všecko snášela, třeba dvakrát tolik, desetkrát, stokrát více nežli teď — jen žíti, jen žíti!“

„Však se uzdravíš, tak aspoň doufám. Kdybys pořád se nelekala, nerozčilovala.“

„Budu hodná, budu klidná, uvidíš. Budu poslušná jako pejsek. Nech se políbit... Opravdu ti nejsem protivná? Ne? Přiviň mne k srdci, můj Lorenzo, můj, můj Lorenzo!“

* * *

Takovýto smír trval sotva jediný den, ba někdy pouze několik hodin. Pak začínala poznovu. Mezi bílými stěnami při denním světle, jež vnikalo velikými okny do světnice rozlévajíc po ní celou lahodu máje, v tichu, které bývalo přerušováno pouze jejím pláčem a kašlem, který každou chvíli ji dusil, poskytovala suchá její tvář s očima hluboce vpadlýma, jež přes to zdály se většími, čím více tvář hubeněla, ta ubohá tvář s vlasy rozcuchanými a přece vždy krásnými jako předené zlato, obraz tak smutný, že by byl každého rozplakal. Seděla v lenošce zabalena v polštářích, neboť na loži nemohla již vydržeti.

Lorenzo nesměl se od ní hnouti, neboť nechtěla viděti jiné tváře, ba ani svého tchána, leda na malý okamžik. Byl již stár, a za těch několik hrozných měsíců úplně sešedivěl, ba nebyl ani k poznání. Nemocná dívala se mlčky na svého Lorenza, ba hltala jej svým pohledem; chvílemi pak zaleskly se oči její jakoby nějakou zlobou. Říkala, že si ho vezme s sebou, že ho nedá té druhé, která snad čeká na její smrť, aby mu vpadla v náručí, plna zdraví, krásná, milující, tak aby vyhladila v jeho paměti každou její stopu.

Nikoli, ta ho nedostane. Půjdou spolu a budou se objímati ve smrti jako v životě. Vždyť Lorenzo jest její! Ne, ta druhá ho nedostane.

Aby jí neuniknul, aby ta nemoc její ho pronikla skrz na skrz, začala jej zase líbati, a líbala jej v ústa, na krk, na tváře. na čelo,

vlasy, líbala jej po celém těle. Často ho také kousala jako divé zvíře.

„Ublížila jsem ti? Bolí tě to?“ tázávala se.

A hned líbala jej tam, kde jej kousla, aby bolest necítil. Někdy musil si utírati tvář jejím šátkem, který byl vlhký od jejího potu; jindy zase musil píti z její sklenice zrovna tam, kde pila ona. Neustále opakovala, že ho nedá nikomu.

A věru Lorenzo cítil, jak zvolna umírá. Vždycky blížil se k ní s jakousi pověrečnou hrůzou; jeho tušení jej neklamalo. Viděl, kterak ta hrozná chvíle blíží se krokem jistým, a tato myšlenka nedopřála mu pokoje. Jednou přece, když mu řekla, že cítí se zdravější, Lorenzo jí uvěřil. Tvrdila, že je jí mnohem lépe, snad proto, že je tak pěkný den, a tak slunečný.

Byla zase dobrá, vlídná a laskavá jako za prvních dob, ba někdy o své nemoci i žertovala.

„Přece jsem zvítězila,“ říkala. „A jak by ne? Vždyť mám na své straně velkou moc, a to je láska!“

„Láska a mládí,“ přisvědčoval Lorenzo, a smáli se dále.

Toho dne přála si Concettina viděti také ubohého tchána svého; prosila ho za odpuštění, že byla k němu tak divnou, a pravila.

„Když je člověk churav, neví, co dělá! Hleď, dnes je mi lépe!“

Ale don Giacomo nedal se klamati pouhým zdáním.

„Lampa, nežli shasne, září jasněji,“ pravil. „Zavoláme kněze, a to hned, sice bude pozdě.“

* *
*

Pojednou cítila, kterak ji opouštějí síly, jakoby slabounká nit, která ji dosud poutala k životu, najednou se trhala. Klesla do lenošky, a zadívala se na Lorenza s pohledem divoké závisti, jakoby říci chtěla:

„Ty zde zůstaneš? Ty zde zůstaneš?“

Pak mu pokynula, aby ji vynesli na terassu i s lenoškou, že chce vidět město a krajinu, snad naposled.

„Ale rychle, pospěš si!“ pobízela Lorenza.

Ten mlčky uposlechnul.

„Podívej se na tu zvonici!“

Lorenzo díval se tupě v tu stranu.

„Vzpomeň si, žes ji viděl se mnou naposled! A na ty vrchy se podívej, a na ty stromy! . . . Vzpomeň si . . . že zrovna před smrtí mou jsme se na ně spolu dívali . . . a že jsem ti řekla: Podívej se, podívej se!... A tam v levo podívej se na ty borovice u kaple panny Marie . . . kam jsme chodívali spolu na procházku! . . . Vzpomeň si na to, vzpomeň si! . . .“

Lorenzo všecko sliboval jako ve snách; cítil, kterak ona zvonice, ony vrchy, ony stromy vtiskly se mu do očí a do duše, jakoby mu učaroval. Byl přesvědčen, že až do smrti neuvidí nic jiného nežli je!

Concettina sebrala poslední síly, přitiskla jej ke svým prsoum, a hledajíc jeho rty šeptala poslední slova:

„Umři se mnou! Prosím tě, umři se mnou! . . .“

Nebeská chemie.

Napsal
Bedřich Katzer.

Neočekávejte hymnus! Vynášeti lučbu do nebe nejméně mám v úmyslu, ne snad z obavy, aby mne někdo nepokládal za tajného přívržence irských fenianů, kteří v dynamitovém boji proti Angličanům vyhradili chemii první místo mezi vědami; nýbrž prostě proto, že na chvalozpěv se nepovznesu. Nedostatek poetického nadání ve věci té mnoho by nevadil, neboť chorobou tou postonávají napořád lýry některých básníř̊u; hlavní vliv tu mají příčiny jiné, zcela osobní, pro které občas byl jsem nucen lučbu posýlati do horoucího opaku nebes — na př. děravost paměti a p.

Ale chemie, kterou na mysli mám, opravdu není z tohoto světa; přes pochopitelnou občasnou antipatii proti ní nemohl jsem jinak, než přizvati ji, jak se sluší a patří, nebeskou. Dosud u nás v širších kruzích málo o ní jest známo, což přičítám ne tak neznalosti lučby, jako spíše neznalosti nebeského dějiště jejího. Jest ku podivu, že lidé jinak až příliš zvědaví, nikdy nepozvedají zraku tam, kde denně mohou spatřiti podívanou nejkrásnější a to zcela zadarmo — k noční obloze. Možná, že divná věc ta má základ svůj v mylném, i ve školách houževnatě hlásaném mínění, že bez sáhodlouhého dalekohledu na nebi není ničeho viděti. Zatím mnohé z jisker, jimiž obloha jest pokryta, prostému oku jeví se většími nežli skrze tubus, jenž jen zářivých paprsků je zbavuje, odhaluje kulatou jejich podobu, ale do plochy jich neroztahuje!

Nebeské dějiště to musíme především aspoň spěšně přehlednouti, bychom pojali podstatu jeho lučby. Obraťme k tomu konci za jasného večera po slunce západu zkoumavý zrak k velebné klenbě nad našimi hlavami. Ponenáhlu uvidíme sbíhati se všechny ty stříbrné ovečky měsíčkovy.

Tam vyskočila hvězda z všehomíra,
tak krásná, líbezná, tak jasně milá,
že nebes báň se při ní rozednila
a nezůstavila ji o sirobě.
Tam v pravo, v levo kmitla světla k sobě,
tam pohromadě jako hejna ptačí,
tam jako ta kuřátka ve chumáči,
tam v řadě jako na oltáři svíce,
tam v párku jako bílé holubice,
a jinde jinak, až jich drobným znětem
se nebe lesklo, jako louka květem.

(*Hálek.*)

Kdo spočítá pestrý roj něžných okras luhu? — Kdo vpraví do čísla světélka na obloze? . . .

Ne spočítati, jen přehlédnouti je člověk se snaží, a kde několik jich k sobě se tulí, obvine je neviditelným pásem své obrazivosti ve souhvězdí nejrozmanitějších podob a jmen. Už staří Chaldejové je

skládali a po nich zvláště Řekové na čarovné obloze své je kreslili. U nich krásní a dobří lidé po smrti nepřišli do nebe, nýbrž jen na nebe, kde rozhostili se podle pozemských svých poměrů, nepřerušujíce ani vztahy své k pozemčanům, jež přirozeně vedly k nešťastným koncům. Tak bývá z Plejad, sedmi dcer Pleiony, jež na nebi kol jasné Alcyony se skupily, viděti jen šest. Sedmá ubohá zamilovala se do smrtelníka a stydíc se za to před posměvavými sestrami svými, zahaluje se závojem.

Vyjmenovati a popsati souhvězdí, kterých nyní ohraničeno jest přes sto, není třeba, protože tu nejde o astrognostický návod k výletům do říší hvězdných, k nimž východiště tvoří rozkošná náhrada za nejkrásnější hvězdné skupiny jižní polovice zemské, všeobecně známý Vůz čili Veliký Medvěd. Stačí, vytkneme-li, že hvězdy ve souhvězdích jsou vesměs ohromné stálice, tak od nás vzdálené, že nejbystřejší smysly z rozměrů představitelných dálky ty sestaviti si nedovedou. Bližší než ony jsou nám společnice země v neunavném reji kolem zlatého slunce, ostatní planety se svými družicemi. Neptun, nejkrajnější z nich (za kterým před třemi lety Forbes vypočítal ještě krajnější), koluje ve vzdálenosti 622.000 millionů mil kolem slunce a omezuje drahou svou deskovitou soustavu naši, která přes ohromnou rozlohu svou proti jiným soustavám jest nápadné malinkosti. Jako bod vypadá jmenovitě proti Herschelově domnělé soustavě nadřaděného stupně čočkovité podoby, v jejímž středu přibližně leží. Ve směru k plochám čočky hledíme ze soustavy naší skrze poměrně tenkou vrstvu hvězd, pročež neobjevují se tak hustě vedle sebe nasety jako směrem k okraji čočky, kde vidíme nesčíslné hvězdy za sebou, jež klamně spojují se v souvislý pás, onu skvoucí mléčnou dráhu, která na kouli nebeské opisuje téměř největší kruh. Ale i jinde na obloze objevují se utržené kusy mlhovin, o nichž Derham pěkně propověděl, že zdá se, jakoby na místech těch temný pokrov oblohy byl prodřen, abychom nahlédnouti mohli do nebes blahoslavených.

Hvězdy ty vycházejí nám ve tvářnosti nezměněné každým večerem znovu. Některé jiné, jimž hvězdy proměnlivé říkají, mění však časem světlost svou, což Zöllner vykládá prouděním pevných a proto méně svítivých kusů po zářivé tekuté hmotě těles těch. Jiní myslí, že jsou to dvě hvězdy kolem sebe se otáčející, při čemž občas jedna druhou zastře a následkem toho zatemnění spůsobuje. Domnělých dvouhvězdí takových jest nyní známo přes 6000, z nichž některé ode dávna trvají v nezměněné vzájemné poloze, jako na př. střední hvězda ve voji Velikého Vozu, z čeho se soudí, že pouze z našeho pozemského stanoviska spatřujeme je vedle sebe, kdežto ve skutečnosti nacházejí se za sebou, jsouce třeba velmi daleko od sebe vzdáleny. Nápadnou proměnlivost ukazuje Mira Cety, hvězda podivuhodná ve Velrybě. — Jsou také hvězdy, které na obloze náhle vzplanou a náhle zmizí, aby po jisté době z nenadání zase se objevily. Jsou to hvězdy temporérní, občasné, které ke vzácným úkazům nebeským náležejí a proto vždy největší podiv a pozornost hvězdářů vzbuzují. Od roku 134 před Kr. do dneška bylo jich pozorováno jen 23, nejskvělejší za času Tychona de Brahe r. 1572. Zdá se, že náhlé vzplanutí hvězd těchto spůsobeno jest prudkým sopténím nebo jiným ohnivým úkazem na jejich

povrchu, kterým rychle do jasna se rozžhaví, načež však záhy zase vychladnou a svítivosti pozbývají. Zvláštními poutníky na obloze jsou vlasatice, účinkující zvláštností a proměnlivostí podoby své mocně na laiky, v čemž jakož i v jiných příčinách podobají se jim létavice a povětroně.

Tím přehledli jsme krátce nebeské jeviště naší lučby, tak ohromné ve svých odvážnému rozumu lidskému přístupných rozměrech, že nejednou vzniká v nás pochybnost o pravdivosti udání hvězdářů. A věru těžce pochybnost se zapuzuje, zvíme-li, že vše, co astronom o hvězdách, o jejich vzdálenosti, vzájemné poloze, dráze, rychlosti, oběhu a t. d. ví, — že vše to poví mu nepatrný paprsek světelný z nebeských těchto těl vyšlý. Jediný paprsek světelný jest vydatným a všemocným komunikačním prostředkem mezi námi, k prachu připoutanými pozemčany, a hvězdnými výšinami nadmračnými, jenž zprávy k nám dodává nejen o poměrech dotčených, nýbrž vůbec o všem rázu nebeských těl, o klidu a bouřích v jejich ovzduší a jmenovitě o lučebném složivu jejich. Zkoumání pak lučebné povahy hvězd označujeme právě chemií nebeskou.

Nic naplat! Než posvítíme si na nejvyšší tu lučbu, musíme si posvítiti na světlo. Netřeba k tomu konci jíti až do hlubin nejhlubších a rozebírati důkladně pojmy optiky. Stačí, řekneme-li si, že světlo jest jedním z výrazů oné základní energie, která v nižším stupni mohutnosti slove teplem, ve vyšším lučebnou příbuzností. Vše převádíme na vlnivý pohyb, jenž prostřednictvím domnělé látky jemňoučké t. zv. aetheru, tak dobře může se šířiti prostorami všehomíra jako těsnými rozměry našich zkušebních síní. Představme si, že tam nahoře, hluboko v klenbě nebeské, ve vzdálených místech světového celku, shluky nejmenších částiček hmotných dostanou se do kmitavého pohybu. Nemožno jinak, nežli že narazí na částice aetheru všude přítomného, jež následkem toho také se rozechví, načež pohyb mocně se šíří, donášeje v dlouhotáhlých vlnách zprávu o ději v onom shluku atomovém do všech končin světa a ovšem i k naší zemské hroudě.

Jsou-li to chemické pochody, které shluky pranejmenších částic v pohyb byly uvedly, nebude arci pohyb ten jednostejný, protože spojením částiček musily povstati rozmanité atomy a molekuly, z nichž přirozeně každá udílí aetheru jiný pohyb vlnivý. Z jediného střediska světotvorného vyřinou tedy na všechny strany celé davy proplétajících se vln, které když byly tisíce mil proběhly, vniknou do oka našeho, kde vyluzují pocit světla.

Světlo, ať už pramenem jeho jsou svítilny nebeské nebo pozemské, zdá se býti stejnorodým; ale to jest klam. Přesvědčíme se o tom, přibystříme-li oko skelným hranolem. Načkoli se díváme, vše obdáno jest pestrou aureolou, v níž barvy určitým způsobem jsou seřaděny. Nejlepší úkaz takový dostaneme, když vpustíme do temnice jen nepatrný svazek paprsků, jež provádíme hranolem. Světlo se v něm láme a rozptýlí a na stěně objeví se barevný pruh, t. zv. vidmo č. spektrum, jehož vznik nemožno vysvětliti jinak než tím, že bílé světlo jest smíšeninou různobarevných paprsků, jež majíce rozličnou lámavost, hranolem se rozváději tak, že jednotlivé barvy vedle sebe se zjevují.

Barvy ty jsou bez ohledu na přechody ve stálém sledu: červená, žlutá, zelená, modrá a fialová, a paprsky jim příslušné už jsou jednoduché, nadále nerozložitelné; neboť provedeme-li je jednotlivě zase hranolem, projdou beze změny. Arci kdybychom celé vidmo sloučili ve hranolu proti prvnímu obráceně postaveném, spojily by se všechny barvy ve světlo bílé.

Podobná *spojitá* vidma jako jest sluneční, v němž jedna barva pěkně přechází do druhé, dávají všechny látky *pevné a tekuté*, silně rožhavené. Ale vidma ta liší se jen tak nepatrně od sebe, že sotva kdy možno z nich zdroj světelný poznati. Docela jinak chovají se rozpálené *plyny*. Vidma jejich liší se úplně od spekter hmot pevných, jsouce *přervána*, sestávajíce jen ze světlých čar nebo pásků a — což jmenovitě jest vyznačeno: každý chemický prvek uvedený do stavu plynu rozžhaveného, vydává *zvláštní*, pouze jemu vlastní světlo. — Tato věda jest základem chemie nebeské. Neboť známe-li z předchozích pokusů vidma jednotlivých látek, můžeme v každém případě ze spektra, které dává zářivé těleso neznámého složení, — tedy třeba hvězda, — s největší přesností ustanoviti, jaké látky obsahuje. Památno jest, že vidma par kovových zatlačují vidma všech látek nekovových tou měrou, že jich vůbec není viděti. Na př. sůl, chlorid sodnatý, dává vidmo pouze sodíkové, v němž není památky po spektru chlorovém, uhličitan strontnatý jen vidmo strontia a p.

Aby vidma správně a pohodlně mohla býti pozorována, byly sestrojeny zvláštní přístroje, *spektroskopy*, které v podstatě záležejí ze súžitelné *štěrbiny*, jíž přístup světla se řídí, z *čočky*, kterou paprsky se spojují, a z *hranolu*, do něhož se vedou. Při východu z hranolu není vidmo o mnoho širší než štěrbina a rozšiřuje se teprve ve větší vzdálenosti. Stejnou měrou však ubývá mu zřetelnosti, pročež přístroj spojuje se s malým *dalekohledem*, kterým vidmo hned po vyjití z hranolu se zvětšuje. Přiměřeným spojením několika hranolů ze skla flintového a korunového docílilo se, že všecky součásti spektroskopu i s dalekohledem ležíce v jedné přímce, mohou býti uzavřeny v rouře, která při pozorování jednoduše přímo na pramen světelný se namíří (tudy sluje přístroj „à vision directe"). Při složitých strojích k zevrubnému vědeckému zkoumání vede se světlo nezřídka skrze soustavu hranolů až do kruhu.

Barevné proužky, skládající přervané vidmo žhoucích par, mají vždy totožnou *poměrnou polohu*, avšak počet jich není vždy týž, neboť při nízké teplotě bývá čar méně. Na př. kov lithium dává obyčejně čáru pěkně červenou a vedle ní čáru oranžovou; ale když páry lithiové co nejvíce se rozžhaví, objeví se ve vidmě také ještě čára modrá, která dřív arci též byla přítomna, jen že modré paprsky neměly té síly, aby vyloudily v oku našem pocit světla. Podobně u jiných látek vystupují pravidlem ty čáry *nejdřív*, které v dokonalém vidmě jsou *nejjasnější*, pročež nejlépe k *ustanovení* příslušných látek se hodí. Na př. sodík dává žlutou čáru tak význačnou, že její pomocí méně než $\frac{1}{3.000.000}$ milligr. sloučeniny sodíkové možno poznati; lithia možno podle zmíněné rudé čáry dokázati $\frac{1}{100.000}$ milligr.; vápníka a strontia podle

význačných čar jejich lze snadno poznati $\frac{1}{20.000}$ milligr. atd. Charakteristické čáry značí se podle světlosti své postupně řeckými literami. Sodík (Na) dává pásek jen jediný Na α; lithium (Li) dává velmi význačnou rudou čáru Li α a méně jasnou oranžovou Li β; vápník (Ca) obsahuje ve vidmě nápadnou čáru rudooranžovou Ca α a skoro stejně zřetelnou čáru zelenou Ca β; draslík (Ka) ukazuje v červené části vidma pásek Ka α, ve fialové části Ka β; a t. d. — Jemnost a nesmírná citlivost spektrálního rozboru jest uvedenými příklady dostatečně doložena. Ona ukázala, že mnohé velice vzácné látky jsou v přírodě všeobecně rozšířeny, arci všude jen v nepatrném množství, a vedla také k objevení několika nových prvků, ač spektrální analyse teprve 20 let jest v užívání. Neboť látka v přírodě tak skrovničce zastoupená, že obyčejnými cestami chemickými poznati se nedá, může při spektrálním rozboru vždy ještě státi se znatelnou. Věčně památno zůstane objevení kovů césia a rubidia. Bunsen zkoumal zbytky po odpaření dürkheimské minerální vody a poznal, že vidmo kromě známých čar obsahuje ještě jakési nikdy nevídané pásky, temně červené a fialové a pak jasně modré. Takovou měl důvěru ve spolehlivost spektrálního rozboru, že se nerozpakoval zpracovati 44.000 klgr. dürkheimské vody, aby osamotnil neznámé kovy, jež nazval rubidium a césium. Dostal směsi chloridů jejich celých — 16 gramů.

Výše chválili jsme vidmo sluneční jako krásně splynulé. Nyní jest nám přiznati, že docela spojitým přece není. Súžíme-li totiž k vůli docílení větší zřetelnosti štěrbinu spektroskopu a postavíme-li ostře dalekohled, uvidíme, že celé vidmo přerváno jest temnými čarami a mlhavými proužky, které, kdybychom náležitého přístroje použili, zase ve svazky čar by se rozložily. Tyto čáry ve vidmě slunečním odkryl sice r. 1802 Wollaston, ale protože teprv r. 1814 Fraunhofer zevrubněji je prozkoumal a 576 jich přesně určil a nakreslil, byly nazvány čarami Fraunhoferovými. On označil nejnápadněji vystupující čáry literami od A v červené do H ve fialové barvě a ustanovil, že čáry ty vždy se objevují ve vidmě slunečního světla, ať už přímého nebo z oběžnic a měsíce odraženého. Také se přesvědčil, že spektra jiných stálic rovněž temnými pásky jsou přervána, ale jinými nežli ve vidmě slunečním, z čehož správně soudil, že příčina čar těch nemůže ležeti v našem ovzduší, protože by pak čáry ve všech vidmech musily býti tytéž.

Čím čáry Fraunhoferovy jsou spůsobeny, bylo poznáno teprve mnohem později, když zkoumáním schopnosti hmot k vyzařování a pohlcení světla objeveny byly některé důležité zákony. Obecně platí, že pevná tělesa vyzařují mnohem více světla nežli rozžhavené plyny, ale že poměrně také mnohem více světla pohlcují. Angström ustanovil (1855), že paprsky, které těleso nějaké pohlcuje, jsou právě tytéž, které vydává, byvši ku svítění přivedeno, a r. 1860 vyslovil Kirchhoff předůležitý zákon, že pro všecka tělesa při stejné teplotě poměr mezi pohlcováním a vyzařováním téhož druhu paprsků je týž. Z toho jde, že žhoucí plyny nebo páry pohlcují na vlas tytéž paprsky světelné, které samy vysýlají, kdežto ostatní propouštějí bez nejmenší překážky. Na př. sodíkové páry, které — jak řečeno — dávají vidmo

ze dvojité žluté čáry záležející, musí z celého vidma jimi procházejícího zadržeti právě tyto žluté čáry. Skutečně jest tomu tak; neboť vedeme-li krásné, nijak nepřervané vidmo elektrického světla skrze plamen sodíkem zbarvený, objeví se v něm na místě žlutých čar sodíkových dva černé proužky. Tytéž černé čáry nalézají se ve vidmě slunečním, kde Fraunhofer je označil D. A právě tak jako páskům sodíkovým, odpovídá skoro 500 čar Fraunhoferových barevným proužkům ve vidmě železa, další pak čarám vápníka, baria, hořčíku, chromu, niklu, kobaltu, manganu, mědi, zinku, hliníka, strontia, kadmia, titanu a vodíka. Úplná shoda mnoha set čar těch nemůže býti nahodilou, pročež nutno souditi, že všechny látky uvedené na slunci se nacházejí. Kirchhoff domnívá se, že žhoucí páry jejich tvoří ovzduší, kterým světlo z jádra slunečního prochází, zanechávajíc v něm, obdobně s uvedeným příkladem sodíkovým, právě ty paprsky, které páry samy vydávají. Následkem toho jest o paprsky ty oloupeno a vidmo objevuje se tmavými proužky prostoupeno. Mnohé čáry Fraunhoferovy nedají se však ztotožniti se spektry látek pozemských, odkud odvozuje nebeská chemie ten záporný výsledek, že zlata, stříbra, rtuti, olova, antimonu, arsenu, berylu, lithia, césia, rubidia, křemíka, draslíka a několika jiných prvků v ovzduší slunce buď vůbec není, nebo že tam jen v nepatrném množství se objevují. V novější době úsudek o chemickém složení slunce poněkud se zvrtnul zkoumáním absorpčního spektra pozemského vzduchu a zjištěním, že v okamžiku pomíšení látek vzniká někdy vidmo zcela odchylné, podobné po případě spektru nějaké látky vůbec nepřítomné. Ostatně dá určení mlhavých proužků Fraunhoferových ještě mnoho práce a dosud o nich platí slova Kirchhoffova, že rozvedení pásků těch jest tak zajímavo jako rozluštění mlhovin na hvězdném nebi, a zevrubné zkoumání vidma slunečního tak důležito, jako propátrání samé oblohy.

Představa, jaké z nebeské chemie o slunci nabýváme, jest ta, že svítivé těleso, pevné nebo kapalné, tak zvaná fótosféra obalena jest žhoucím plynem. Ovzduší to jest přečasto jevištěm prudkých bouří. Místným ochlazením nejspíš tvoří se totiž mocné víry a proudy, jichžto účinky poněkud dovedeme posouditi dle jazykovitých útvarů, tak zvaných protuberancí, které nejsou než ohromným hromaděním žhoucího plynu, jejž jádro sluečnní bylo vychrlilo. Jakých rozměrů býti mohou, jde z toho, že zkrze chromosféru, jak Lockyer ovzduší ono pokřtil, asi 8000 kilometrů mocnou, šlehají nezřídka do výše 150.000 kilom. (To jest skoro polovice cesty od nás do měsíce). Při tom jsou tak proměnlivého tvaru, že vyvstanou, jako hřib se rozprostírají a sršíce ohnivý dešť zase do sebe se proboří, což někdy tak rychle se děje, že jak Lockyer pozoroval, 44.000 kilom. vysoká protuberance v 10 minutách beze stopy zmizela. Nebeská chemie ukázala, že podstatným složivem jejich jest velmi rozředěný vodík. — Jiným útvarem vírů v ovzduší slunečním jsou — jak se za to má — skvrny, o nichž druhdy se myslilo, že na nich temné tělo slunce prohlédá protrženým zářivým obalem. Pozoruje-li se slunce velikým zvětšením, objevuje se povrch jeho jako utkaný z jasných a temných ok. Na proměnlivém tom podkladě vystupují ještě měnivější skvrny, které nemajíce stálosti drobí se, nebo zmizí docela, aby ustoupily skvrnám jiným. Čím

jsou spůsobeny, není dosud rozhodnuto. Možno, že jsou to pouhé dýmy a mraky proti jasnému slunci zdánlivě tmavé, možno též, čemu většina badatelů holduje, že jsou to nálevkovité prohlubeniny ve chromosféře, které jako skvrny se zjevují. Secchi domnívá se na základě pozorování svých, že poblíže skvrn nacházejí se v ovzduší slunečním vodní páry. Lockyer myslí též, že skvrny jsou vírem spůsobené prohlubeniny, ale má je za vyplněné zhuštěnou směsí par železa, vápníku, baria, hořčíku a sodíku, nad které však přece vodík převládá. Dle podoby vidma soudí, že jednotlivé páry nad sebou jsou uloženy, těžké železo ve spod, lehký vodík na vrchu.

Větší obtíže, nežli se zkoumáním lučebného rázu slunce, měli zpytatelé s ustanovením chemických vlastností hvězd a mlhovin, po jejichž roztřídění úvodem trošinku jsme se rozhledli. Neboť jasných, bezměsíčných nocí jest málo, a svit těchto těles nebeských jest sláb. Nad to spůsobuje otáčení se země zdánlivé kroužení všeho hvězdného nebe, a potřebí tudy zvláštních složitých strojů ku zpátečnému točení přístrojem, aby pozorované těleso nebeské v zorném poli jeho setrvalo. Dále nehodí se ani nejdokonalejší spektroskopy obyčejné ke zkoumání hvězd; k tomu třeba přístrojů zvláštních, o jichžto sestrojení, jakož i o spektrální rozbor nebeských těl vůbec mají největší zásluhy pater Secchi, W. Huggins a Al. Miller. Všechny stroje mají to společné, že nepatrný svazeček paprsků, jenž vychází z hvězd, i skrze nejmocnější dalekohled jako pouhý bod se objevujících, spojují a zhusťují ve krátkou světlou čáru, na kterou štěrbina spektroskopu se namíří.

Ve výpisu výsledků nabytých dáme přednost spolutanečnicím země kolem slunce. Měsíc a oběžnice nevydávajíce vlastního světla, nýbrž odrážejíce toliko zář, kterou slunce jim propůjčuje, nemají vidmo od slunečního v podstatě odchylné a nemohou tedy po paprscích svých poslati nám zevrubné zprávy o lučebném složení svého těla. Přece však odhalil nám spektrální rozbor svitu jejich lecos zajímavého, jmenovitě pokud se týče ovzduší planet. — Pozorovalo se, že tehdy, když světlo sluneční prochází mocnější vrstvou vzduchu, objevují se ve vidmě jeho kromě obyčejných čar ještě jiné temné a mlhavé proužky, spůsobené absorpcí světla vodními parami. Proto liší se vidmo slunce poledního čistotou značně od vidma slunce zapadajícího, jehožto paprsky mnohem silnější vrstvou vzduchu procházejí. Mají-li ostatní oběžnice též nějakou atmosféru, musí se v ní jisté paprsky světelné zadržeti a vidmo tedy bude prorváno temnými pásky, buď totožnými s absorpčním spektrem našeho ovzduší, když tamnější atmosféra s naší jest téhož rázu, nebo rozdílnými, když jejich vzduch od našeho se liší.

Světlo měsíce dává nezměněné vidmo sluneční, což jest dokladem pro tvrzení hvězdářů, že luna vůbec žádného vzduchu nemá. Huggins přesvědčil se o tom také tím spůsobem, že pozoroval vidmo hvězdy právě v okamžiku, kdy měsícem měla býti zastřena. Vidmo zmizelo rázem. Kdyby měsíc byl obklopen vzduchem, zajisté by byl nastal ponenáhlý přechod. — Krásopaní, naše rozmilá Jitřenka a Večernice, kdyby jinak neosvědčila, že vzduch na svém povrchu má, byla by spektrálním rozborem oň připravena. Neboť světlo její dává

jako světlo měsíční nezměněné vidmo sluneční, čehož výklad může býti dvojí: buď jest ovzdušný obal Venuše jen něžný závoj, jenž žádný z paprsků slunečních není s to pohltiti; nebo jest atmosféra tak hustá a mraky naplněná, že od ní světlo sluneční se odráží, jen z nejmenší části k povrchu hvězdy pronikajíc. Toto jest pravdě podobnější. — Ostatním oběžnicím, Merkuru, Marsu, Jupiteru a Saturnu však i spektrální analyse ovzduší připisuje. Merkur a Mars dávají vidmo, z něhož souditi možno, že vzduch jejich od našeho tuze se neliší; Jupiter a taktéž Saturnus, jenž ostatně poskytuje vidmo jen slaboučké, mají vzdušný obal patrně odchylnější, v němžto však ve shodě s ovzduším všech čtyř vnitřních planet se nalézají (dle Janssena a Secchiho) vodní páry. Podivuhodné spektrum dal Secchimu Uranus. V zelené a v modrozelené barvě vystoupil široký černý pás a žlutá barva scházela úplně. Snad oběžnice ta, ačkoli jest jedním z nejstarších dítek slunce, dosud neuhasla docela. Vidmo Neptuna jest slabé a nezřetelné.

Víc nežli o planetách pověděla nám nebeská chemie o složení stálic, ač jsou nesmírně dále od nás vzdáleny. Sebe větší dalekohled, jak znovu podotýkáme, nedovede o rázu těch tisíců stálic, které oblohu naši činí hvězdnou, podati žádného poučení, jehož bez spektroskopu vůbec nebylo by lze nabyti. Všechny dávají vidmo souvislé, slunečnímu podobné, taktéž černými proužky prostoupené, pročež možno Kirchhoffovu theorii také na ně rozšířiti. Dle ní jest do nejvyššího bílého žáru rozpálené tělo jejich obaleno směsí plynovou, která ze souvislého vidma jádra vyjímá jisté paprsky, spůsobujíc vznik temných čar. A protože žhoucí ten obal plynový jest u různých stálic rozmanit, jeví se jinak velmi podobná vidma jejich přerušena jinými a jinými proužky. Ze shody proužků těch s význačnými čarami známých látek jde na jevo, že na všech stálicích se nachází vodík (kromě několika na př. α v Orionu a β v Pegasu) a že skoro všechny obsahují sodík, hořčík, vápník a železo. Huggins ustanovil, že v ovzduší Aldebaranu (α Tauri), hvězdy první velikosti v souhvězdí Býka, vyskytují se kromě jmenovaných ještě páry rtuti, antimonu, vismutu a teluru. Obě poslední látky na slunci objeveny nebyly. Hvězda Beteigeuze (α Orionis) má ovzduší prosto vodíku a rtuti, obsahuje však též páry sodíku, hořčíku, vápníku, železa, vismutu a snad i thallia. Jasný Sirius obsahuje vodík, sodík, železo a hořčík, a podobné složení vykazují zkoumané stálice ostatní. Arci vystupuje ve vidmech jejich více čar, nežli odpovídá pouze udaným látkám; ale shoduje-li se jen jeden nebo dva proužky, nelze tvrditi, že příslušná látka na stálici skutečně se nalezá. Následkem toho mnoho čar, ač s vidmy známých látek se snášejí, nijak ku přesnému poněkud určení jich nepostačuje.

Rozložení temných čar po barvách vidma spůsobuje barvitost stálic. U nás ne valně, ale při jasném nebi jižnějších šířek už pouhým okem viděti jsou rozdíly ve svitu hvězd, a jmenovitě přibystřenému zraku objevují se jako pestře slnivé drahokamy. Příčina leží v tom, že ze všeho vidma ty barvy nejvíce vystupují, které nejméně jsou zadržovány čili nejméně temných proužků vykazují. P. Secchi rozdělil dle toho stálice na čtyři třídy. Do první náležejí hvězdy bílé, při

nichž obal, zahalující běloskvoucí jádro, není mocný, pročež bílé světlo jen nepatrně jsouc seslabeno do prostoru se vylévá. Ukazuje to na nesmírné horko, jež na stálicích těch panuje. Náleží k nim na př. Sirius, Vega, α Lýry a j. Druhou třídu tvoří hvězdy žluté, které dávají vidmo v červené a modré části hojně temnými čarami proložené, kdežto žlutá část celkem jest jasna a proto nejvíc vystupuje. Náleží k nim naše slunce, Pollux, α Býka, Capella, γ Orla a jiné. Třetí třída sestává z červených hvězd, jichžto spektrum jest temnými proužky rozděleno na sloupečky, jimž směrem k červenému konci jasnosti přibývá. Příklady jsou α Oriona, α Herkula, β Pegasa a jiné. Poslední třída zahrnuje hvězdy bez určité barvy, jichžto vidmo tím se vyznačuje, že skládá se jen ze tří v zelené, modré a červené barvě ležících, tmavými pásy oddělených pruhů, které jsou intensivnější směrem k fialové části. Nápadně vystupuje zvláště pruh zelený. Sem příslušné hvězdy jsou malé, nejvýš šesté velikosti. — Ze 316 stálic, které Secchi prozkoumal, náleželo do první třídy 164, do druhé 140, do třetí a čtvrté zbývajících 12. Jednotlivé třídy pak zdají se býti sloučeny na jistých okrscích oblohy. Na př. souhvězdí Býka sestává po přednosti ze stálic prvního typu; v Orionu, Psu a Zajíci převládá třetí třída a p.

Různobarevnost světla ukazují zvláště nápadně hvězdy proměnlivé, jmenovitě t. zv. hvězdy zdvojené. Názvem tím označují se také skupiny více než dvou stálic, které kolem společného těžiště krouží. Na př. v Orionu jest 16 sluncí v jedinou soustavu spojeno. Oběžnicím jejich, mají-li které, vychází jedno slunce za druhým, nebo třeba několik najednou jim září. O účinku mocného osvětlení takového dovedeme si učiniti malou představu, hledíme-li na svět skrze různobarevná skla. — Ze dvou hvězd obyčejně větší září světlem bílým nebo žlutým, menší družka její mívá modré, zelené nebo červené světlo. Větší skupiny vysílají tak pestrý svit, že Herschel jednu skupinu takovou v jižním Kříži přirovnával k nádhernému šperku. Zöllner podal pro barvitost hvězd ten výklad, že každé těleso nebeské z nejvyššího žáru bílého postupným ochlazením sklesne na žár červený, po čemž nesvítivé, tuhé strusky vylučovati se počínají a s tím že souvisí také přechod od světla bílého do červeného a zhasnutí. Výklad ten, jinak pravděpodobný, nehodí se však na všechny případy, neboť některé hvězdy přecházejí z nižší třídy svitu do vyšší. Na př. uvedený vzor bílé hvězdy, Sirius, zářil ve starověku červeným světlem a též Capella, nyní modravá, do druhého typu příslušná, byla dříve červenou. — Z proměnlivých hvězd jmenovali jsme podivuhodnou O Velryby, která od první velikosti sklesne na 12. velikost, načež zase vzmáhá se k původní jasnosti, ku kterémuž pochodu potřebuje 331 dní. Jinou známou hvězdou proměnlivou jest β Persea, která 2 dny a 13 hodin svítí jasně, po té velmi rychle klesne na čtvrtou velikost, ale v 7 hodinách už zase původního lesku se domáhá. O příčině proměnlivosti dosud náhledy se rozcházejí, neboť spektroskop, jenž jedině věc může rozluštiti, nic určitého nepropověděl, ačkoli jisté odchylky vidma v čas změny světla byly zjištěny. P. Secchi také shledal podobnost se spektrem skvrn slunečních, dle čehož zatemnění by mohlo též býti následkem občasného objevení se skvrn na stálicích.

O hvězdách nových č. temporérních odhalila nebeská chemie, že náhlé vzplanutí jejich způsobeno jest nejspíš výbuchem plynu, jenž z lučebné nebo jiné příčiny na nejvyšší stupeň se rozžhaví. Soudí se tak z podoby vidma, které ukazuje vlastně dvě spektra na sobě. Slabé spodní jest souvislé, temnými čarami prostoupené, kdežto svrchní sestává toliko ze čtyř světlých proužků. Vysvětlení vidma jest jednoduché: Patrně řine světlo hvězdy ze dvou pramenů, totiž z běloskvoucí fótosféry chladnějším vzdušným obalem obdané, od níž pochází spektrum souvislé, spodní; a za druhé z nějakého mocně svítivého plynu, s hlavní součásti vodíkovou, jenž poskytuje přervané vidmo svrchní. Dle toho jest oprávněn domysl, že ze vnitra stálice mocně vyřinuvší plyn celou ji do plamenů zahalí, čímž fótosféra tou měrou se rozdmýchá, že dříve málo svítivá hvězda pojednou mnohosetkrát větší jasností vzplane, aby však záhy zase sklesla na dřívější svůj stav.

Jistým druhem měnivých hvězd jsou vlasatice. O povaze jejich přemnoho bylo zkoumáno, ale přes to jest dosud hádankou. Mnohá duchaplná domněnka byla vyslovena na základě všech už pozorovaných případů; tu však přišla kometa nová a vzpurným chováním zničila rámec, do něhož se měla dát jímati. Právě v nebeské chemii se případ takový stal. — Donati ve Florenci 1864 a po něm Secchi a Huggins (1865 a 66) ke zkoumání vlasatic použili spektroskopu a dostali vidmo ze tří světlých proužků sestávající, rozhodně ze svítivého plynu vzešlé, podložené slabým vidmem souvislým, patrně vytvořeným paprsky slunečními, které od hmoty komety se byly odrazily. Z toho odvozeno, že vlasatice jsou v podstatě žhoucí shluky plynové, vydávající vlastní světlo. Protože pak spektrum ukázalo nápadnou podobnost s vidmem jistých látek uhlíkových, stal se velice pravdě podobným Zöllnerův náhled, že jádro vlasatic skládá se z nějaké uhlíkové sloučeniny, podobné třeba lihu nebo petroleji, která při bližení se komety k slunci velmi rychle se vypařuje, vytvořujíc ohon ohromné délky. Tak narostl jedné kometě ve dvou dnech ocas 12 millionů mil dlouhý. Domněnku tu potvrdila všecka pozorování, konaná do r. 1882 asi na dvaceti vlasaticích, a mohla se tudy pokládati za správnou. Tu přišel v březnu loňského roku buřič v podobě Wellsovy komety. Do května ukazoval i on obligatní čáry uhlovodíkové, ale spektru přibylo jasnosti a 31. května objevila se v něm světlá žlutá čára zdvojená, dokazující, že na vlasatici jsou přítomny žhoucí páry sodíkové. Později vystoupily ještě jiné, neurčitelné čáry, a pásky uhlovodíkové zmizely skoro úplně. Zcela podobné vidmo dala Crulsova kometa, která v září loň. roku se objevila. Fakta ta vyvolala pochopitelnou sensaci. Plynul z nich na prvním místě ten nejdůvodnější závěr, že vlasatice mají mnohem komplikovanější lučebné složení, než se dosud za to mělo, any mimo uhlovodíky obsahují také páry kovové. Na druhém místě vzešel podiv nad tím, proč věc ta v dřívějších případech nebyla pozorována. Vyhýbavá odpověď jest na snadě: ostatní vlasatice nebyly s oběma posledními téhož rázu; ale Hasselberg našel výklad lepší. Bylť Zöllner už vyslovil domnění, že vlastní světlo komet jest původu elektrického. Hasselberg přesvědčil se pokusem, že ze smíšeniny par sodíku a nafty toliko sodík vede elektrický proud

a že při velikém žáru vidmo uhlovodíku skoro docela ustupuje spektru sodíkovému. To jest ve shodě s úkazem na vlasaticích Wellsově a Crulsově, pročež Hasselberg myslí, že Zöllnerova domněnka o elektrickém světle komet jest potvrzena. Jmenované vlasatice přiblížily se tak značně ke slunci, že velikým žárem jeho sodík, na nich se nacházející, se vypařil a svým vidmem spektrum uhlovodíkové zatlačil. U jiných komet se to nestalo, protože nepřišly slunci tak na blízko.

Na povětroních můžeme lučebný ráz zkoumati pěkně doma u pracovního stolku, na nich nebeská chemie provozuje se dosti pohodlně. Za to jsou obtíže při zpytování létavic tím větší, protože mžikem se objevují a zmizí.

Co víme o mlhovinách, děkujeme skoro vše nebeské chemii. Nejmohutnější dalekohledy na rozluštění záhad jejich nestačily. Herschel zkoumal je svým obrovským, čtyřicetistopovým teleskopem a shledal, že skoro všechny domnělé mlhoviny lze rozložiti v jednotlivé hvězdy, které jen pro náramnou vzdálenost a slaboučký svit zdánlivě splývají; ale za nimi že objevují se nové, skutečné mlhoviny, nejspíše z kosmické prahmoty sestávající. Lord Rosse vystavěl si na ně ještě o 10 stop delší dalekohled, než měl Herschel, a pozoroval je zvětšením 6000násobným. I podařilo se mu rozvésti na svítivé body i ty mlhoviny, které Herschel rozpoznati nedovedl. Ale i za těmi shledal mlhoviny nové; — tedy jeden uzel rozvázal, s druhým se potkal, čímž otázka o povaze mlhovin byla jen zapletena, ba i jsoucnost jejich vůbec uvedena v pochybu. Na štěstí vyzradil nepatrný spektroskop víc než ohromné dalekohledy. 20. srpna 1864 namířil Huggins poprvé svůj stroj na mlhovinu a spatřil vidmo přervané, rozhodně od žhoucího plynu pocházející. Tím podán důkaz, že v hlubinách nebeské klenby skutečně nějaká plynná, světotvorná prahmota se vznáší, jak to Kant-Laplaceova theorie o vývoji soustav a světů předpokládá. Vidmo sestávalo jen ze tří světlých proužků a tím se stalo viditelným. Neboť kdyby světlo po celém spektru bylo rozloženo, žádné lidské oko by je nebylo vystihlo, protože jest intensity tak nepatrné, že svíčka 400 metrů od pozorovatele vzdálená vysýlá k němu 20.000krát více světla než mnohá mlhovina. Huggins dokázal, že mnohé z mlhovin, které dalekohledem zdánlivě na jednotlivé jasné body byly rozloženy, jako na př. mlhovina v Orionu, dávajíce vidmo jen ze dvou nebo tří světlých čar sestávající, nejsou hromadami hvězd. Z toho jde, že byť dalekohled v mlhovině ukázal jednotlivé jasné body, nijak neopravňuje to k pochybě o skutečné jsoucnosti mlhoviny, protože spektroskop může dosvědčiti, že není leč plynovou hmotou, v níž na jednotlivých místech nastalo zhuštění. Výzkum ten jest velevýznamný, neboť dokazuje, že ve vzdálených místech přístupného nám všehomíru jsou hvězdné soustavy, jichžto hmota v úplné shodě s Kant-Laplaceovou theorií dosud jest plynnou. Ovšem obdržel Huggins od některých mlhovin, na př. v Andromedě, také vidmo poněkud spojité, ač některé barvy docela mu scházely. To zase potvrzuje, že některé mlhoviny jsou ve skutečnosti shluky hvězd a jest tedy v případech těch dalekohled spektroskopem podporován.

Nebeská chemie vytěžila ze všech bádání a zkoumání těch zcela slušnou hřivnu. Jakmile ukázáno, že valná část mlhovin jest plynnou,

šlo o to, ustanoviti, z jakých plynů se skládá a v té příčině zase prokázal spektroskop služby znamenité. Jeho pomocí zjištěno, že jedna čára shoduje se s proužkem vodíkovým a druhá s dusíkovým, třetí však že nesrovnává se s žádnou čarou látek pozemských. Někdy vystupující čtvrtý proužek nejspíš náleží také vodíku a ostatně též není vyloučena možnost, že dokonalejší přístroje, nežli jsou naše nynější, ukázaly by ve vidmě mlhovin čar ještě více. — Avšak vodík za obyčejných okolností dává tři čáry, dusík velmi mnoho; není-li tedy tuze odvážno, ze shodnosti jediného proužku souditi na přítomnost plynu? — Vážnou otázku tu rozřešili uspokojivě Frankland a Lockyer i Huggins sám. Nalezli totiž, že rozředěný plyn při nízké teplotě a malém tlaku dává právě jen ty čáry, které ve vidmě mlhovin jsou znatelný Z toho plyne pro povahu mlhovin důležitý výsledek, že hmota jejich jest řídká a že teplota na nich není značná. Secchi vznik čáry dusíkové připsal elektrickému výboji, neboť dle Zöllnera také vlastní světlo mlhovin má původ v elektřině. Zjištění chemických součástí potahováno k jednotlivým případům ukazuje, že některé mlhoviny, jako na př. kruhovitá v Lýře, sestávají jen z dusíku, jiné, jako ve Vodníku a v Orionu, že chovají dusík, vodík a třetí neurčitelnou látku, některé jiné pak, jmenovitě spirální mlhoviny, že jeví složitější poměry lučební. —

Tak postoupili jsme od jasného slunce přes planety a komety až k neurčitým mlhovinám a všude jsme seznali důležité výsledky nebeské chemie. Nešli jsme při tom do hloubky, rozhlížejíce se spíše po šířce předmětu, pročež na konec se doporučuje podati kratičký přehled toho, co jsme zvěděli, aby lask. čtenář někde v „mlhovinách“ neuváznul. První, oč šlo, bylo ukázati, jak výmluvnou řečí světlo mluví a jak důmyslným spůsobem optik sdělení jeho činí jasnými a srozumitelnými; jednalo se o vytknutí ohromného významu spektrálního rozboru, jednoho z největších objevů našeho století. Význam ten byl dotvrzen toliko nesmírnými úspěchy, kterých lučba upotřebením spektroskopu se dodělala, načež ukázáno, kterak spektrální analyse nejen o chemickém složení naší země nám podala netušených poučení, nýbrž že ona popřála nám také nahlednouti do nejskrytějších poměrů, vládnoucích daleko za hranicemi naší soustavy sluneční, až v mlhavých tůních oblohy. Neocenitelnost spektroskopu právě záleží v tom, že dopouští provádění nebeské chemie, která jsouc nejmocnější oporou učení o totožnosti hmoty ve všemmíru, ukazuje se vší vůbec dosažitelnou bezpečností, jakou lučebnou skladbu nyní nebeská tělesa mají, z čehož arci správněji než pouhými domysly ustanoviti lze nynější ráz jejich fysický. — Avšak pardon! — Nyní, nynější nejsou vhodně volená slova, neboť hvězdné nebe jest jako rozložená kniha zašlých časů a jmenovitě spektroskop jest přístroj, kterým pronikáme do minulosti dávno uplynulé. Světlo totiž, ač úžasnou rychlostí 42.000 mil ve vteřině se šíří, potřebuje k proběhnutí ohromných vzdáleností mezi tělesy nebeskými a námi dlouhou dobu. Nejbližší nám (kromě slunce) stálice, α Pegasi, jest asi 4 billiony mil vzdálena, tak že světlo její k urazení cesty k zemi potřebuje plná tři leta. Častěji zmíněný Sirius, snad 60krát větší a jasnější než slunce, jest tak vzdálen, že světlo

jeho teprve za 21 let k nám se prodere. Od mlhovin dokonce dojde světlo k nám až za několik set i tisíc let. — Pozorujíce tedy Siria, vidíme jej tak, jak vypadal před dvaceti lety a hledíce na mlhoviny, spatřujeme je tam a v tom stavu, kde a jak byly před tisíciletími. Kdyby dnes hvězdy shasly nebo zaletěly někam, kde sledovati je nemůžeme, nezvíme o tom ničeho, a jako dříve hroužili bychom zrak v posvátnou klenbu nebeskou, kde — div divoucí! — viděli bychom jasně a skutečně něco, čeho tam už dávno není.

Ukázka z knihy*): Poesie italská nové doby.

Překlady

Jar. Vrchlického.

Felice Bisazza.

Své spící matce.

Spí. Odpočívá. — Její vlasy bílé
jak tiše lampy obetkává svit,
ó sestry, bratři, pojďme této chvíle
se za ni pomodlit!

Já viděl, jak jí stříbřily se vlasy,
jež jsem co zlaté v dobách dětství znal,
když pod jejíma zraky, blahé časy!
co děcko jsem si hrál.

Jsou ruce její zhubenělé. Zvolna
též hasne její vlídných očí lesk,
a její hlas též chví se — chvíle bolná! —
a zní mi jako stesk!

Buď žehnán den, kdy počala's mne, matko,
v svém lůně! Požehnán též onen buď,
když poprv úsvit jitra pil jsem sladko
a klesl na tvou hruď!

Buď žehnáno tvé mléko, ten zdroj žití,
když zdálo se, že pohled můj ti řek:
Jen radost, matko, chci ti v život síti,
jen radost, ples a vděk!

Ó dovol zlíbat jako z vosku ruku,
přej, abych k tvému loži vdovy pad
a směl se modlit v bouřném srdce tluku,
by bůh mne slyšel rád!

*) dosud netištěné.

Kéž ani slůvko jedno nedotkne se
těch vlasů bílých, trudu žalná zvěst!
Ó sestry, bratři, za ni modleme se,
modlitba svatá jest!

Matce u kolébky dítěte.

Ty nezříš, nad kolébky bílé třpyt
jak andělů se tajemný sbor kloní,
ty nevidíš je hvězdným vzduchem sít
fialky, růže, které sladce voní,
co zatím luny zlatoplavý svit
na jejich křídla samé duhy roní,
co závoj hvězdami tkán dítě skrývá,
jež stojí v nebi, žasne a se dívá.

Ó nekolébej! Nech je spáti dál!
O věcech rajských sní to dítě právě,
jej zbudila bys darmo v těžký žal,
co ono edenské zří růže v trávě,
co Madonny mu sladký úsměv vzplál
ve tísni sterých dětských duší, hravě
jež v řetězy ho zaplítají z květů,
v zrak líbají ho letem a v nach retů.

Duši.

Máš těžká křídla, obalená hlínou,
prach s těží jen s nich stíráš,
zříš paprsky, jež bůh dal tobě, clonou stinnou —
a přece k nebi zíráš!

Zříš jeho zlaté mlhy, západ šerý,
jas třpytné blýskavice,
duh smělé oblouky a slunce, hvězdné sfery
a patříš do měsíce!

Ó mladá dívko, uvězněná v hoři!
Ó duše lásky lačná!
Ó nebes motýle, jen otevírej zoři
svá v poutech křídla mračná!

Leť! leť! Však dříve, než se svěříš letu,
nech jednu jiskru skanout
se křídel svých a pak ve oblasť jiných světů
spěj klidna! Nech již svanout

Dech smrti, spasitele, který tebe
z tvých milých vyrve kruhů,
ve stanech svých tě zas uvítá jiné nebe!
Co chceš jen v zemském luhu?

Což nezříš jiné duše opásané
tam stříbrojasným šatem
a ohněm andělů a zlatem malované?
Ó hleď a leť tam s chvatem!

Což neslyšíš cymbalů s drahokamy
nebeský souzvuk jemný?
cheruby neslyšíš jak zpívající plamy?
Svůj strhni závoj temný!

Vždyť lepší háv tě skryje, protkávaný
je planetami celý;
ó duše, k odletu již čas, a nebes brány
vchod hrobu mají stmělý.

Tam ovšem za druhy mít budeš kosti,
leč kvítím zasypané,
jež rosu nebeskou, tož slzu drahou hostí.
jež s očí přátel kane.

Ó mladá dívko, uvězněná v hoři,
ve závoj těla těsný,
ó nebes motýle, spěj rychle vstříc své zoři,
je čas, leť v ráj svůj plesný!

Arrigo Boito.

Poesie a prosa.

Paní...

Ó kdybyste vy barvou byla, paní,
tu gerania byste barvu měla —
já utrhl bych vás pak bez meškání,
v kabátu dirce byste se mi skvěla.

A kdybyste vy vůní byla, věru
tu byla byste majoranu květ
neb jalovec, kadidlo v chrámu šeru —
a já bych kýchal hned.

A chutí kdybyste snad byla, opojný
a pikantní to rosol byl by as —
v tom případě já byl bych důstojný
kanovník Ambrosoli zas.

A báseň — píseň písní byste byla,
hebrejských varhan vzdech
by provázel vás, vzácná paní milá —
já byl bych měchů měch.

A vítr byste byla — z Maroka
neb Algiru zavlání Scirocca,
z Levanty žeh, jež rodí pouště klín, —
a já bych pak byl mlýn.

Allegorie skrytá
jež v těchto verších kmitá;
nuž ať se hlásá ke dni,
v své celé kráse čisté:

že poesie vy jste
a já jen prosa všední!

Na poslední stránku „Knihy veršů“.

Má matka kdys mi bílou knihu dala,
list každý ve zlatě plál, v přepychu,
bez stopy péra celá sněhem plála
jak duše moje bez hříchu.

A přešla leta, časů honba dravá,
boj s tělem, myšlenkou a pád a trest;
teď duše má je celá tmavá, tmavá
a kniha černá jest.

Giuseppe Giusti.

Mimovolné smeknutí.

Smál Emilio se, když v bláznů davu,
jak do blázince vstoupil jsem s ním jednou,
tu vida směs a podívanou bědnou
jsem odkryl hlavu.

Ó kdyby člověk měl před každým jíti,
kdo nemá mozek, s hlavou drze krytou
jak venkovan, hřebíkem pevně vbitou
by čepici svou musil míti.

Mým zvykem je vždy ctíti žal i muku
bez pokrytectví hloupých farizejů,
když nešťastné zřím, vždy se hrůzou chvěju
a v neštěstí zřím boží ruku;

Leč urozených blbců kol, jež zdraví
lid otroků, jimž se až k zemi koří,
kol bláznů, ze sebe jenž světla tvoří,
jdu pohrdavý.

Emilio Praga.

Professor řečtiny.

Ten dlouhý vyzáblý professor řečtiny,
jenž takřka učil mne proklínat Homera,
v mé dílně navštívil mne včera právě;
hned se má paleta převlíkla do šera
a štětec odloživ, jsem patřil pohrdavě
a mrzutě na jeho šediny.

Jak vstoupil, cítil jsem, že hruď mi proniká
ta všecka nuda zlá minulých překážek,
když — slabé dítě, samý odpor, vzdory —
jsem toužil do polí, kam lákal jara vděk,
kde byl bych prodal rád za modré vzdušné hory
i Troju i jejího básníka.

Leč kmeta když jsem zřel, jenž stísněn řadou let
byl shrben, trpící, beznaděj v tváři nes,
žluč stará prchla z mojí hrudi mžikem,
na jeho šediny můj zrak se smutkem kles;
on objal, políbil mne, jak měl zvykem
a potom vedle mne si tiše sed.

A pak mi vyprávěl o dlouhém strádání
a o všech starostech, jež dělá rodina,
a zdrcený se zdál a otrávený
tím věčným parnem tříd, kde stále hodina
jde za druhou, a teď byl chudák oloupený
i o jarního slunka zaplání.

Pak s okem laskavým kol všecko prohlížel,
mou jizbu veselou, kol samý třpyt a nach,
mé obrazy a skizy, v slunce svitu
jež ples a veselí dýchaly po stěnách;
a chvíli zdálo se, že roztál v žhoucím citu,
jejž z mládí v srdci uzavřený měl.

A chtěl mi říci snad: Co krajin na tisíc,
co jiných obzorů, co moří a co měst!
a tys vše viděl a jsi přec tak mladý,
a já! — vždyť žití mé již na svém konci jest —
co jen jsem uviděl z té krásy, záře, vnady?
Ach já jsem nezřel nic, ach nic, ach nic!

Jen někdy na vzduchu a smavé zeleni
se trochu potěší mé stáří, chudinka,
když s dětmi svými vyjdu v nivy,
leč, kterak uhání ta klidu hodinka,
a s větší bolestí a tísní vracím snivý
se do města u věčném toužení.

Ó kmete ubohý! — Kde jsem jen smělost vzal
to smutné žití tvé tak často otrávit?
Ó za ním, za ním jdi, mých veršů roji!
Rci jemu všecken hněv a všecken trpký cit,
jejž měl jsem z řečtiny, že zmizel — z jizby moji
jak vyšel stařeček, jsem zaplakal!

Ze zpěvníku dítěte.

V ten den otevřel okna do kořan,
vzdal azuru dík, nebi pohled krátký
na květy smál se, vůním děkoval
a k vzduchu děl: Jak je tvůj šepot sladký!
a rozloučil se s vlašťovkami
a chodcům pravil: Jděte, bůh buď s vámi!

A jak řek slovo „bůh“, tu schvátila
jej úcta velká, z duše se mu řítí
vzdech mocný: Pane! Božství! Jehovo!
ó jak jsou šťastní žijící v tvém žití,
tvoř život nehynoucí,
jej s minulostí, s příštím sluč na řetěz skvoucí!

A k sobě pravil: Vzhůru, duše má,
pij ambrosii, ňader ve záchvévu
jež, bouří lásku v sobě stonásob
a silná buď, má duše, silná v zpěvu!
neb dítě se nám narodilo,
je svěží, silné, spanilé až milo!

Nám zrodilo se dítě! Toužený
to Messiaš je naší tiché chatky,
již oblékli mu bílou košilku,
již ve kolíbce dříme spánek sladký,
košilku sněžně bílou,
na každé straně vyšívanou, milou.

Jak dříme tu! Na bledé tvářince
se potkali vše nebe snové zlatí.
Ó věřím nyní, věřím v anděly,
jimž skráně plavá aureola šatí,

vám s bohem, knihy ledné,
já vesmír pochopil jsem v chvilce jedné

Já vesmír pochopil, ať filosof,
ať jahen sobě všecky taje nechá,
já zřím až ke dnu lidských osudů,
ve hlásku děcka víra má i těcha,
snů, pochyb druži mnohá
buď s bohem, vidím, cítím, znám již boha!

Ugo Ig. Tarchetti.

Tak byla křehká....

Tak byla křehká a tak maličká,
spíš soucit nežli lásku hruď s ní měla,
jak andělíčka její hlavička,
tak zbožná, průhledná, až jen se chvěla.

Vždy modlila se. Noc vždy celičká
ji strachem mořila a chudák bděla,
a jedla ráda angrešt, jablíčka
a vždycky „Cukroušku můj!“ ke mně děla.

A byla plná něžnosti, tak milá,
vše oplakala a všemu se smála
a cukrátky jen, lichocením žila.

A přece ona, křehký, něžný květ,
mou silnou mladost bez litosti zdrala
a srdce moje vrhla v moře běd.

Když líbám . . .

Když líbám vonná ústa tvá a zářivá,
tu, dítě, zapomenout nemohu,
že bílá lebka pod nimi se ukrývá.

Když tisknu k sobě luzné tělo tvoje, přec
já, dítě, zapomenout nemohu,
že pod ním ukrývá se kostlivec.

Se strašným viděním tak duch můj zápolí,
kde dotknu se tě, líbám, ruku dám,
tam cítím trčet chladnou kostru mrtvoly.

Bernardino Zendrini.

Ave, spes unica.

Když na mně, Ido, utkví zrak tvůj vlahý,
dva skromné verše slyším v srdci znět,
jež druhdy přítel nerozlučný, drahý
druh studií mých, v Pavii mi čet.
On četl mi je v jizbě mé a snící
jich nápěv hluboko je v hruď mou vryt:
Já nemohu se naděje té zříci
přec jednou po tvém boku žít a mřít!

Té myšlenky se moje srdce chytá,
toť jediný je na moři můj trám,
vše mrtvo ostatní, jen ona svítá,
jen ona, sladká Ido, v šer mým tmám.
Jeť mi co vůně z květů dýchající,
bůh ubohé mé duši tu jen skyt —
Ne, nemohu se té naděje zříci
přec jednou po tvém boku žít a mřít!

Všem jiným „s bohem" dal jsem bez úsměvu,
všem jiným „s bohem" bez žalu jsem dal,
já odříkal se ráje v luzném zjevu,
jenž druhdy do snů děcka zlatý hrál,
i budoucnosti darů, lákající
jsem slávy zřek se, vždy mi říkal cit: —
Ne, nemohu se té naděje zříci
přec jednou po tvém boku žít a mřít!

A nezemřela, byť i hasla časem;
tvůj úsměv luzný a tvůj vlídný kyn
ji vzbudily, tvým plachým často hlasem
a pohledem se vznesla ze ruin;
dnes před sebou ji zřím zas tancující
a nechť i třeba klamem zdá se být:
Ne, nemohu se té naděje zříci
přec jednou po tvém boku žít a mřít!

A nechť i v každém hochu, v tance víry
jenž unáší tě neb tě provází,
ve středu šťastných opuštěn a sirý
zřím milence neb soka v nesnázi,
k oltáři pokud štěstím jásající
po boku jiného tě nezřím jít:
Ne, nemohu se té naděje zříci
přec jednou po tvém boku žít a mřít!

Královna.

Ó ctitelů víc čítá
než svatí v kostelích,
sta tužeb k ní jen lítá
studentů nesmělých,
ji potkají na cestě,
jde s ní druž veselá:
ó královnou je v městě
dceruška pedela.

Studentů serenada
když kráskám zaznívá,
tu ona první ráda
se na ně usmívá;
u okna v květů háji,
by všecko viděla,
se sama zářic tají
dceruška pedela.

Ne řetěz, naušnice,
pařížské sukničky,
kde cetek na tisíce
a krajky, perličky —
šat prostý, růže bílá
se ňadry zaskvěla
a kráčí jako víla
dceruška pedela.

Studentů hlučné davy
jí k vůli plní sál,
leč kde své noci tráví,
když bouří karneval?
Dámám se uklánějí,
leč noc se setměla,
tu všichni tančit spějí
s dceruškou pedela.

Když ulice zní hlukem,
klid noční ruší kdos,
kytary sladkým zvukem
kýs plýtvá virtuos,
orkestrem celým, blízkým
tiš noci zazněla,
to pod okénkem nízkým
dcerušky pedela.

Nad lavic nudou sklání
se krásný profil hned,
studenti otázáni
myšlénky tratí sled,
neb hlavu jim v rej točí,
až se jim setměla,
šelmovské černé oči
dcerušky pedela.

Ó jak ty oči září —
toť snadno srdce zmást!
I mudrcové staří
s ní potíž mají, strast!
Z knih krásy theoric
všem smysly zatměla,
Kdo pravdou poučí je?
Dceruška pedela.

Filolog o Heleně
chce ideu vám dát?
Ji jak Faust v báji denně
zas v život burcovat?
Ať komentář šle k ďasu
a za vzor docela
si vezme bájnou krásu
dcerušky pedela!

Neumře poesie.

Že zemře poesie,
vzdech s retů tobě vane?
Ne, pokud srdce bije
a žíti neustane
a pravda nelže, lesk
kol svůdný krása sije,
je marný ten tvůj stesk:
Neumře poesie!

Ne, dokud slunce svítí
a minulost nám kyne,
a budoucnost má žítí
a taje losy stinné,
ne, dokud stopy ty
si šetří Italie,
jež Dantem vyryty: —
Neumře poesie!

Ne, dokud mysl noří
se v růžové sny vesny
a dokavad hvězd hoří
rej nad hlavou nám plesný,
a pokud na obzor
svit zory i šer lije
a zvonů zvuk zní z hor: —
Neumře poesie!

Ne, pokud skalné lebky
omývat bude moře
a láska nad kolébky,
nad hrob se sklánět hoře;
ne, dokud v hnízdě ptač,
ne, dokud květ zem kryje,
tvůj dokud smích a pláč: —
Neumře poesie!

Upomínky z Píšťan.

Napsala

Fr. Stránecká.

Jáby zesnulého Ot. Jedličky tak pěkně a věrně psané upomínky „Na úpatí Karpat“ vzbudily také v mysli mé vzpomínky na slasti i strasti lázeňské v Píšťanech zažité.

Bylo to 13. června roku 1869, když jsem se na cestě do Píšťan, jedouc okolo dávno vyhaslých kráterů bánovských, ponejprv přibližovala velké „Javorině“ a „Lopeníku“, těm věčně zeleným strážcům hranic moravských se strany uherské. Co tu vzpomínek hrdých odevšad se ohlašovalo z dob, kdy ještě říše velko-moravská velebně se stkvěla! A co bolných, pokořujících z dob pozdějších, když ta přenešťastná nesvornost slovanská, ta řevnivost rodných bratrů krásnou vlast naši ponížila až na podnož cizáctví; až ji rozdrobila na dobro a ničivým živlům odkázala tak, že se nikdy více nevyšinula na stupeň přednosti a moci, který někdy právem přede vším světem byla zaujímala.

Minuli jsme již osadu Strání, spatřujeme potůčky, které z lesních úvalů velké Javořiny řinouce paloučky jak brčál zeleňoučké ovlažují; proleptávaly se tam skalou tehdy, když ještě platněji po naší vlasti zněla píseň

„Co je to za hora,
keď nemá javora,

protékají tam nyní, kdy již javor byl ustoupil buku a smrčí, a zaniknou snad i s písněmi, až ta nynější doba praktická náramně neprakticky vyhubí a spotřebuje, co k užitku svému i budoucích let pěstovati by měla a chrániti pohromy, — krásné blahodárné lesy. Pahrbky se sbližují, již jsme vtěsnáni mezi nimi, octli jsme se na „šancích“.

Jsou to místa, která již zdávna chráněna býti musela proti Maďarům do zemi se deroucím.

Jak as to vypadalo na šancích za času, když král Otokar II. Uherské Hradiště vystavěl a opevnil, „aby Uhrům díru zahradil, kterou se na Moravu derou?“ A co asi všechno po těch „zemských stezkách“ bylo dopravováno, k obraně sváženo? Zajisté tu nejeden posel se zprávou

veledůležitou v noční jízdě po hebkém mechu ustanul, když podkova oře jeho zazvonila nenadále o křemen lesní půdy, a naslouchal pilně s dechem zatajeným, s okem upřeným do tajné houštiny hvozdu, zda-li tím zvukem nepřivolal na sebe nebezpečí. —

Než tak dalece zabíhati nesmím, mají-li řádky tyto hostiti pouhou vzpomínku, malé jen doplnění náčrtků Jedličkových, vztahující se hlavně ku zříceninám kláštera píšťanského.

Ženský svět píšťanský byl v době našeho příjezdu velmi pobouřen. Kdosi vypravoval, že v noci chrám Páně v neobyčejné jasnosti zářil, lesk sterých světel div prý okny nevyšlehl, a toť prý znamení, že se matce Boží mezi stěnami píšťanského chrámu za „volakterou“ příčinou opět nelíbí.

Ptám se, proč „opět?“ A tu mi od stařenek ochotně sděleno, že matka božská již několikráte se pohněvala noční dobou a na místo se vrátila, kde dříve tak dlouho bydlela a které jí bylo nejmilejší. Každé stěhování takové předcházívalo neobyčejné osvětlení kostela.

Lid se do chrámu jen hrnul, a k lidu připojila jsem se i já se svoji dceruškou. Socha matky Boží stála na pobočním oltáři v pravo jako jindy, i závoj, kterousi hraběnkou věnovaný, v neporušených záhybech kolem sochy splýval. Lid se tišil, poklekal a vroucně se modlil. Nejedna vráskovitá tvář slzami byla zarosena, nejedna ruka mozolovitá sepjata k rodičce Boží v prosbě, by jim neodcházela, by je neopouštěla.

Když jsme z chrámu vystoupily, ptala jsem se stařenky, kde ono místo, které si matka Boží tak oblíbila, a ona nám ochotně cestu ukázala ku zříceninám klášterním. Vedla nás prostranným náměstím, (náves již v Píšťanech neradi slýchají), a podivovala se, že se před kamenným „slpem“ *) (pranýřem) zastavuji, železnou obruč, která kdysi těla odsouzenců objímala, prohlížím, a nápis vtesaný čísti se snažím. Konečně jsme to svedly. „Žádného nevolám, každého přijímám“ hlásá tento znak spravedlnosti, a věru, že případnějšího nápisu na pranýř nelze nalézti; to i stařenka uznávala. Jen že jak tento kamenný sloup, tak i jiný podobný nejednou lidi přijímal nevolané, avšak mnohdy i méně vinné než byli oni, kteří je tam dopravovali.

I okolo znaku moci rychtářské, „klady“ totiž, jsme se u příbytku rychtářova ubíraly. Tenkráte se snad ještě „klada“ přenášela pod okna zvoleného rychtáře. Byla velice důkladná; spravedlnosť vyhledala si pravého obra lesního, aby pněm svým posloužil svírati hrdla i ruce občanů píšťanských.

Konečně jsme zabočily mezi domky, překročily jakýs dvůr, a již stařenka rozhrnovala vrboví, které nám výhled na rolí a kopanice zabraňovalo. — Na široké rovině, kukuřicí a fazulemi (stravou) posázené, jevilo se zraku dosti značné skoro čtverečné místo, kteréž jen travou bylo porostlé; půda ta byla velmi nerovna — od samého kopání po pokladech, jak nám stařenka vysvětlovala. Pod tímto řídkým drnem spočívají základy bývalého kláštera píšťanského a chrámu někdy ku cti a chvále matky Boží vybudovaného. Nevysoká zřícenina tenkráte ještě

*) Někteří říkají „stlp“.

z chrámu toho pozůstávala; domek neveliký byl ku zřícenině dosti blízce přistaven. Na mezi, kteráž místo klášterní od kopanic odděluje, vyhřívala se na sluníčku stařenka jakás, a k této nás průvodkyně naše dovedla; neb tato stará žena prý ještě pamatuje z vypravování matky své, kde co v klášteře stávalo a pokud chrám zasahoval.

Přisedly jsme ku stařence, a když se nás byla do chuti vyptala, odkud jsme, kde bydlíme atd., začala vypravování své zprávou, že její bába tu ještě sezdávána a její máti tu křtěna byla; proto prý nejraději na těch místech se vyhřívá, pokud jí nohy slouží, by sem došla. Nejprve nam ukázala místo, kde oltář matky Boží stával, a vykládala, jak četné zástupy lidu sem k rodičce Boží putovaly, jak hojné dary přinášely v oběti. V chrámu i v klášteře samém nahromadily prý se nesmírné poklady, a to prý jasného císaře (Josefa) přimělo, by klášter zrušil a poklady na potřeby zemské obrátil. Komisaři císařští vysláni, den určen, kdy socha matky Boží přenešena býti měla do chrámu farního, a mniši na vždy odtud se měli ubírati do šírého světa. Z celého kraje lid se shromáždil, loučení bylo tklivé, lidé plakali hlasem, když sochu matky Boží odnášeli; ale i zaplakali, když hlouček sklíčených mnichů pod branou klášterní se objevil; byliť již někteří stářím shrbení, sešedivělí v těchto zdích klášterních, do nichž někdy za květoucího mládí vstoupili. Tu přáli sobě i kosti složiti a nyní se měli plahočiti horou a dolinou jako ten svadlý list, kterýž vichor ba v povětří zmítá, ba po zemi pohání. Nejeden stařeček zavrávoral, zaklopýtl, když práh útulného toho místa naposled překročoval, a věru nebýti těch paliček (holí), o které se podpírali, byl by i upadnul, neboť zrak slzami zatemnělý měl. Tu pojednou předstoupil komisař a pravil: „Dovolte, ctihodní otcové, bych vám tyto nedovedné těžké palice zaměnil lehčími, k daleké cestě spůsobilejšími.“ Mniši se velmi zalekli; mžikem obklopily je stráže, a ač se zdráhali, palice (hůlky) jim odňaty a jinými zaměněny. Nyní teprve mniši zastřeli oči rouchem a plakali usedavě. Aby někde jinde v dalekém světě opět chrám s klášterem vystavěti mohli, neodevzdali poklad celý, nýbrž uschovali část zlaťáků ve sklepích, vydlabali pak palice, o něž se cestou opírati chtěli, a naplnili je penězi. Někdo však tajnou práci jejich pozoroval, a císařskému komisaři vše vyzradil. Zdrcení mniši klášter opouštěli, co zatím komisař před branou zlaťáky „či měřil, či počítal.“

Zatím co stařenka vypuzených mnichů litovala, obešla jsem násep, značící obrys někdejších zdí klášterních, abych do zříceniny vstoupila; avšak žena, kteráž byla vyšla z domku ke zřícenině přistaveného, varovala mne důrazně, abych do rozvalin nevstupovala, nechci-li ruce nohy polámati; neboť prý jsou stará sklepení krypty částečně sesutá. Jediný pohled v oko ženino poučil mne, že není věc tak strašlivá; pokročila jsem rychleji, ale i žena jaksi úzkostlivě následovala.

Obešla jsem celistvou zeď, o několik gotických oblouků opřenou, a několika kroky octla jsem se buď v presbyteři samém, nebo ve větší poboční kapli bývalého chrámu. Divný to byl pohled! Po straně ta vazba gotická, okrášlená ozdobami kamennými v podobě růží, k nimž hloží větrem pohybované svěží zelení zasahovalo, nade mnou to modré smavé nebe, proti mně kus vylomené zdi, již zapadající slunce

žhavou září sypalo zlata do oslepení, motýl semo tamo poletující, několik bzučících včelek, a přede mnou záhon květoucího tabáku, kterýž bych snad ani nebyla zpozorovala, kdybych nebyla vystoupila na pahrbeček nasypanému hrobu podobný, který před křovím se nacházel. S vyvýšeného stanoviska svého spatřila jsem i venku stařečka s krátkou dýmkou v bezzubých ústech, kterak úzkostlivě ku zřícenině pohlíží. Nyní napadla mi zase vyhrůžka ženy o prolomeném sklepení. Zasmála jsem se, obrátila se k ní a zavolala: „Já nekouřím!“ Teď zasmála se i žena, a začala se omlouvati, že „tatko“ tak rád kouří, že peněz není a že to jeho jediná radost, že to zde ukryl před četníky, ale že to věru za strach nestojí; a já jí ráda uvěřila. Když jsem si prostor dobře prohledla, přidružila jsem se k tatkovi, kterému jsem na dorozuměnou některý groš do svadlé ruky vtiskla — na tabáček. A to nás spřátelilo.

Společně jsme se vrátili k stařence vypravovatelce, která po mnohých oklikách i o původu studně svatoštěpánské přislíbila vypravěti. Studně tato, — kteráž nyní uprostřed kopanic se spatřuje, kdysi však zajisté v ohradě klášterské se nacházela, — jest do čtverhranu vyhloubena a velkými čtverhrany pískovcovými až na hluboké dno vyložena; tenkráte však žádný již z ní vody nevážil.

Když jednou svatý král Štěpán proti nepřátelům válčil, jel prý po silné bitvé za vedra slunečního na smrť zemdlen s vojskem svým touto krajinou a všickni prý žízní mořeni div s koňů nepadali. Tu jal se sv. Štěpán k Bohu orodovati za ztrmácelé vojíny a Bůh jej vyslyšel. Kůň jeho o kámen klopýtl a hnedle pod kopytem jeho na místě, kde kámen ležel, pramének čisté vody vyprýštil. I zastavil se král a družině kázal, by nejbližší mečem prohlubinku vykopali, aby vodou zachycenou žíznící se mohli občerstviti. Učinili tak a vody do přilbice nabrali, načež prosili, by král se nejprve napil, a pak podána voda ostatním žízní práhnoucím. Na věčnou paměť a poděkování založil prý sám král sv. Štěpán chrám i klášter píšťanský a čerstvý proud vodní zahraditi dal do této studně.

Tolik tedy si vypravují o studni té obyvatelé píšťanští; někomu snad zazdá se pravdě nepodobno, že by na rovině pod kamenem náhle proud vytrysknul, a snad se i podiví, že by vojsku onomu blízkost Váhu nepovědoma byla zůstala, než kdož může pověsti takové z dávno minulých dob po pravdě dopodrobna řešiti? Mohl si Váh řečiště jiné vyvoliti za tak drahnou dobu, a mohla sobě i tvořivá mysl lidu pověsť tuto sestaviti; jisto jest, že některé oblouky zřícenin chrámových pozdější gotice náležejí, novější již tedy době.

Mimochodem podotýkám, že nikoli templáři, jak bylo v Jedličkově článku uvedeno, nýbrž — nemýlím-li se — cisterciáci klášter obývali.

Jak u obyvatelů píšťanských, tak u obyvatelů sousedních osad nachází se navzdor nepoetické, neromantické poloze přece značně vyvinutý smysl pro „vypránky“ (pohádky) a velká obliba ve zpěvu. Hojnost písní obsahem i nápěvem vynikajících tehda, roku 1869 totiž, mohl sběratel nakořistiti, a já vždy litovala, že hudby neznalá, nemohla jsem si nápěvů zaopatřiti. Ku sbírání „rozpranek“ byl v červnu, čer-

venci a srpnu nepříznivý čas; samy stařenky mi říkávaly, abych k nim přišla „v zime, keď sa perí drápe“ — ve žňách že se jen zpívá. Vešla-li jsem do některé chýžky, a dopídila se některé pohádky, bylo to jen úkradkem v dělní den. Zvali mne na neděli; přišla-li jsem v neděli, bývali — bohužel — pálenkou ne-li zpití, alespoň podnapilí, a to jak hospodář, tak hospodyně, stařenka a někdy i dítky, které si pak v hlubokém spánku hověly. Slova Jedličkova jsou pravdiva: „Celkem jest to lid statný, krásný a při tom ochotný a dobrosrdečný. — Jedinou neblahou vášeň má i zde, obzvláště chudší lid — a tou jest nešťastná, kletá kořalka. V židovské krčmě propije mnohdy takový dobrý udřený chuďas poslední halíř a zároveň poslední zbytek rozumu. Pak jej žid prostě z krčmy vyhodí!“ „Chuďas pije v krčmě a zámožnější doma s „volakterým švakerkem“.

Hned po službách božích odpoledních rád si zajde lid, ve vkusný někdy i bohatý svůj kroj ustrojen, ku zřídlu na ostrov lázeňský, a tam popíjí horkou vodu sirkovou jako nějaký praeservativ proti veškerým nemocem. Zámožní zakusují sirkovku cukrem, chudší chlebem. Nejednou jsme se tam obdivovaly pracnému, vkusnému vyšívání na šorcích (od pasu až přes boky přejemné záhyby), na čepcích samotkanými krajkami zdobených a na košilách. V okolí píšťanském se ještě starobylá pracovitosť ženská všude objevuje; dejž Bůh, by ji „kultura“ nezapudila, jako již se v okolí trenčínském namnoze děje.

Lid tamnější jest velmi přítulný a sdílný, ale také zvědavý. Dokud se stařenky spokojily odpovědí, že z Moravy pocházím, nejedné rozprávky jsem se dopídila, ale když jsem na podrobnější dotazy Uherské Hradiště jako bydliště své naznačila, bylo po rozprávkách, se všech stran se dotazy jen sypaly.

„Ne že z Hradišťa, kde Jan prevozník zemrel?“

„Ovšem že.“

„Prepitujem sa ponížene, jaký že mal pohreb?“

„A nuž na cintery pohroben?“

„Zpěvali mu, stríleli?“

„Dlho ležal? Nariekal?“ a t. d.

A všichni zabědovali: „Něborák Jan prevozník.“ Ba že něborák. — Vidím zase tu pěknou, krutými bolestmi ubledlou tvář trpitelovu před sebou, opět zdá se mi, že to modré jasné oko v obličej můj se upírá, lehký povzdech přese rty mu přeletá a chuďas tiše odpovídá jako povždy tak i dnes na otázku mou, jak že se mu vede:

„Jako že? — Dobre. — Jak Pánbůh dá.“

Bylo to na podzim roku 1866, když jsem za krásného slunečného jitra v štěpnicích u Moravy zaslechla táhlou ozvěnu dělových ran. Známé paní, s nimiž jsem se z koupele tehdá ubírala, hlasně se nad touto mou „divinací a vymýšlivostí“ rozesmály. Odpoledne přivážel vlak od Olomouce k Uherskému Hradišti jedoucí vojíny raněné u Dubu; našince i Prušáky. Mezi našinci byl sem dopraven i Jan, převozník píšťanský. Ruku měl nebožák pod ramenem roztříštěnu. Kouli lékaři marně hledali. Do ošetřování převzala Jana v nemocnici šlechetná přítelkyně má, manželka professora L., který s ní i se synkem svým do nemocnice se odstěhoval, by skutky milosrdenství osvědčoval raněným.

Ošetřovatelka Janova byla mnohých řečí znalá, jazyku slovanskému však žádnému nerozuměla, Jan pak mluvil jen po slovensku. A přece si tak dobře rozuměli, že sotva kdy tlumočení mého zapotřebí bylo; ba když manželku jeho z Píšťan povolali, aby poslední přání jeho vyslechla a s ním se rozloučila, nedovedla ona Janovi tak vyhověti jako přítelkyně má, která postřehnouti uměla duchem bystrým a něžností nadobyčejnou myšlení nemocného, než vysloveno bylo. O, jak mocná jest pravá, obětivá, nesobecká láska k bližnímu, která šlechetnými, vznešenými snahami rozkvétá a v skutcích ryzí lidskosti ovocem dozrává!

Když nemocný se vyjádřil, že ani vlastní žena nedovede jej tak rychle, tiše a něžně obsloužiti, dobrá má přítelkyně radostí blahou zaplakala. Bohužel bylo další její lidumilné působení ukráceno smrtí předčasnou; sotva že byl rov Janův obeschl, chystáno již i paní L. nedaleko něho hluboké lože na hřbitově; její zdraví, namáhavým ošetřováním ochablé, zachvátila cholera. Záslužný kříž manžel její kladl již na čerstvý rov; jestiť nyní rodině upomínkou na šlechetnou, vzácnou ženu i matku. — Ještě po pohřbu Janově pravila mi paní L.: „Nebudeme letošní zimy čísti Rousseau-a; ve frančtině můžete se cvičiti se mnou později, dříve, prosím, naučte mne čísti po česku, bych se seznámiti mohla blíže s lidem, jehož členové v utrpení ani trpělivosti ani důvěry v Boha neztrácejí a tak klidně umírají.“

A což teprv kdyby se byla důkladněji mohla seznámiti se soukmenovci Janovými na Slovensku! Přiznávám se, že mne ta upřímnost, ta bodrosť lidu slováckého mocně dojala, tak mocně, že citu vzrušenému uleviti jsem obmýšlela porovnáním těchto vlastností krásných v obšírnější úvaze, již jsem zaslati hodlala nezapomenutelnému Erbenovi, přednímu znateli a zpytateli života národního. Psala jsem a zase jsem váhala, zda-li jej nepohněvám, ač jsem se byla radostných důkazů povzbuzení i shovívavosti jeho dožila, váhala jsem tak dlouho, až i tento život blahodárný ukončen. Bylo pozdě. — —

Kdož v Píšťanech meškaje přenáramné spousty dusivého prachu se neštítí, nechť se dá přepraviti převozem na pravý břeh Váhu, a zajde si od převozu v pravo až k lomu tufu vápenného; najde tam v hořejších vrstvách hojnosť otisků rostlinných, avšak nikoli divných předpotopných tvarů, nýbrž jsou to ponejvíce větve buků, lískovců a trávy bařinaté, ale u množství velikém: jsou tu podobně jako u Trenčína celé lesy pokryty naplaveninou. Spodní vrstvy však ukrývají nejednu kostru mamutovu, a skoro každý ráznější liják spláchne nějaký hnát nebo důkladný „třenovák“ s útesů a výmolů na rovinu. Kol dědiny Banky sopkovitý ráz krajiny zajímá. Ve vrstvách skalnatých časem zkameněliny se jeví, a na starší dobu poukazují, jen že nesnadno bývá do úvalu některého se zabrati, pro množství a sveřepost cikánů. My jednou od celé roty cikáňat polorostlých pronásledovány uchopiti se musely i slunečníků k obraně, když jsme z úvalu šťastně vyvázly, kamž na nás s vrchu kameny byli metali.

Z naplavenin v pravo od Moravan krásná daleká vyhlídka se prostírá širokým údolím, jímž Váh protéká; i tu nacházejí se kostry mamutí. Na písčinách mezi Bankou a Moravany, hustě diviznou a bodláčím

porostlých, přečetné druhy nosatců se zdržují; černý ateuchus sacer přebíhá tu v červenci rychlostí větru semo tamo a krouží kuličky z lejna oslího, v něž vejce svá ukládá; svižníci rychlonozí se tu o překot prohánějí, brzo zlatem se zalesknou ve sluneční záři a jemnou zelení, brzy zase bílými tečkami oku se prozrazují na krovkách zcela písku podobných.

Jako tyto písčiny rozsáhlé čilou faunou jsou oživeny, tak lesy za Moravany květenou hojně jsou okrášleny; zejmena jest v okolních lesích vstavač (orchis) četně zastoupen. — Na výslunných skalách rád se tu objevuje krasec veliký, jehož krovky v lesku narůžovatělém, kovovém zdálí již se stkvějí.

Konávaly jsme tu nejednou procházky i celodenní provázeny jsouce některou stařenkou moravanskou, která nás, když vedrem slunečním jsme byly umořeny, vždy z nenadání k nějakému „stoku“ (pramenu vodnímu) mezi pahrbky zavedla. — Jen škoda, že v bližším okolí píšťanském ani jediné stinné procházky není. — Nejednou „zeleň“ hory zdaleka nás zavedla, toužily jsme tak velice po odpočinku stinném, po zotavení pod korunou stromovou, že jsme ač zemdleny, přece dosti pružně si vykračovaly a — když jsme se hoře přiblížily, teprv jsme znamenaly, že ne stromovím, než pouze jalovčím jest porostlá. Dlouho a daleko jest obyvatelům píšťanským putovati, než v lese odpočinouti mohou, ale proto zase jest, nebo zdá se pak odpočinek tak lahodný, ta svěžesť lesních paloučků tak překvapující, šelestění vánku až kouzelné.

Když jsme se v podvečer k převozu přibližovaly, nejednou byla se již tma podél Váhu rozhostila, chyžky se osvětlovaly a táhlé zvuky fujary z dálí se ozývaly.

Na kozáckých mohylách.

Z »Ukrajinských črt«
Edvarda Jelínka.

Na Ukrajině těžko dáti mrtvým pokoj! Stepi a úrodné roviny, posety jsouce tisícerými zvýšeninami skvostných mohyl a kurhanů, samy člověka dohánějí k hříchu. Postav se na Ukrajině kamkoli a téměř všady vystupují před tvůj zrak tajuplné kupky, v jejichž od věků němém lůně tlí slovo pravdy o životě nejdávnějších předků tvých.

Odolati těmto vnadidlům, tak štědře zde nahromaděným těžko, ale badatelům pravěku na prosto nemožno! Archaelog a kurhan jsou dvě části jednoho celku; co je archaeolog bez kurhanu a kurhan bez archaeologa? Vzor polovičky! Arci nesluší zapomínati, že jest několik druhů archaeologů; avšak tvrdím, že neposlední místo zaujímají ti, kteří se výhradně rozkopáváním a zkoumáním mohyl a kurhanů zaměstnávají. Tyto však rozděliti lze opět na několik druhů, zejmena na skutečné učence, kteří o svém kopání vydávají tlusté knihy, a pak na ochotníky, kteří také kurhany a mohyly vášnivě rozkopávají a starověk se zalíbením stopují, ale tlusté knihy o tom nevydávají. Obou druhů jest na Rusi, zejmena na Ukrajině, značné množství.

Náležím jaksi k této druhé skupině archaeologů. Za pěknou popelnici ze slovanské zemi učinil bych Bůh ví co. Ostatně uznal mou příslušnosť do tohoto cechu sám Vladimír Vasilevič (o němž níže více povím) a jsem na to hrd. Náležím totiž k těm, o nichž Vladimír Vasilevič dobrotivě pravíval: „Co platno, někdo rád popelnice, jiný rád baletnice . . . my radš' popelnice . . .“

A byl to znamenitý muž, ten Vladimír Vasilevič! Byl profesorem ve výslužbě, členem archaeologické společnosti v Moskvě a badatelem ve slovanských starožitnostech. Neměl ani ženy, ani dětí, ale měl kurhany, mohyly a popelnice. Neměl snad ani přátel, ale stýkal se s lidmi, kteří byli přátely popelnic, kurhanů a mohyl. To mu stačilo. Vladimír Vasilevič byl krom toho všeho ještě Malorus, Ukrajinec od kosti a ač mluvil velkorusky, maloruské *h* místo velkoruského *g* všady plně vyznívalo. Kdyby byl býval žil před tisícem let, jistě by sám ležel v některém z těch kurhanů, jež tak vřele miluje. Jakou by měl z toho radost . . .

S dobrým Vladimírem Vasilevičem seznámil jsem se na své potulce Ukrajinou. Bylo to právě v dobu, kdy se chystal na jakousi ne-

smírně zajímavou výpravu ke kurhanům v zámostském újezdě. Seznav z rozhovoru se mnou, že také mne zajímá pravěk (dráždil jsem dobrotivého starožitníka milými otázkami z oboru archaeologie), nabídnul mně účastenství při kopání mohyl či kurhanů, k němuž se právě ve společnosti ještě dvou pánů chystal. Pohlednouti do lůna ukrajinského kurhanu — co mohlo býti pro mne lákavějšího? Otevříti hrob a spatřiti v něm nedotknuté kosti Praslovana nebo popelnici! Všechny ostatní krásy světa rád bych za to obětoval.

Přijal jsem tedy s největším vděkem laskavé nabídnutí a připojil se k učené výpravě.

Zásobeni na tři dni největší, ale zároveň nejnutnější prosou a vyzbrojeni několika motykami, lopatami a jinými k archaeologickému bádání nutnými věcmi, vyjeli jsme za krásného jarního jitra z méně krásného ukrajinského městečka, židovským živlem přeplněného, — ke kurhanům. Jeli jsme ve dvou vozech; my „panstvo“ ve voze prvním a služebnictvo z krve kozácké ve voze druhém.

Doba nám nesmírně přála a Vladimír Vasilevič byl nevýslovně šťasten. Čtrnácte dní již nepršelo, půda byla právě ke kopání nejvhodnější. Střílení zajíců, honění zvěře, chytání ryb — vše má svůj čas. Také hledání popelnic má svůj čas — náš čas byl nejlepší.

Teprv po poledním dostali jsme se do vsi, v níž nám bylo zříditi hlavní stan. Nedaleko odtud nalezaly se prý dotčené kurhany. Ani o krajině, kterou jsme přijeli, ani o vesnici, v níž jsme zastavili, netřeba se šířiti. Zdálo se mi, jakoby to ani nebylo na Ukrajině. Nebyla to ani step, která tak mohutně působí na mysl dumavou, ani jezírky a houštinami spestřená krajinka, tak často se vyskytující v milé, poetické této končině. Byl to neveselý pruh země, který málo měl společného s ostatní Ukrajinou. To nebylo pravé sídlo spanilých Rusalek. Také ves nebyla k ničemu. Mizera, chudina: Neměla církev, nezněly v ní zvony a těch několik kozáků a kozaček v ní přebývajících — kdož ví, jací jsou . . . Po zahrádce před chatou ani stopy. Kdyby ta ves měla vzhled zámožnější, bodřejší, řekl bych, že to spíše ves velkoruská.

Ale to nám nevadilo! Odpočinuvše si v chatě starešiny, vydali jsme se ke kurhanům, prozatím jen na zhlídnutí. Rozkládaly se asi čtvrt hodiny pěší cesty ode vsi na východ za nepatrným chlumkem. Došli jsme tam pěšky. Neunavný Vladimír Vasilevič, čím více se blížil ke kurhanům, tím byl čilejší. Dostoupiv na chlumek a rozhlednuv se po krajině téměř již úplně stepnaté spatřil první z nás kýžené kupky. Zaplesal!

A bylo proč zaplesat. Skvostné, pravím nádherné mohylové pohřebiště, čítající dvanáct menších mohyl a jednu velkou nad ostatními panující, rozkládalo se před naším zrakem.

To bude něco!

Obešli jsme několikráte mohyly, při čemž zkušený Vladimír Vasilevič neopomíjel mínění svá pronášeti; abychom pak na zejtří byli při plných silách. vrátili jsme se na to do vsi. S východem slunce měly se mrtvé kurhany proměniti v malé mraveniště. Rozumí se, že jsme se vraceli s nejlepším rozmarem. Ještě téhož večera najal náš ctihodný

vůdce několik kozáků, kterým mělo býti svěřeno rozkopání vrchních vrstev tajuplných hrobů.

Z večera pak měli jsme učenou přednášku „kterak jest kopati kurhany, aby věda z toho prospěch a nikoliv škodu měla.“ Trvala dlouho, bavila znamenitě a stvrzovala to, co před tím jsem čítal v praktických návodech ku hledání předhistorických památek v archaeologických rozpravách a úvahách krakovského učence A. H. Kirkora. Zdálo se, jakoby Vladimír Vasilevič chodil ke Kirkorovi do školy — tak se v náhledech svých shodovali. Povím-li nyní ještě, že jsme toho večera vypili také veliké množství čaje, pověděl jsem skoro vše, co o tomto dni svého života pověděti mohu. Dodávám jen k vůli úplnosti, že se mně v noci zdálo o popelnicích. Jinak ani býti nemohlo.

Druhého dne ještě před svítáním zbudil mne kozák. Spal jsem nejdéle: ostatní již byli připraveni. Nedlouho potom trousili jsme se ze vsi — mlčky, plni očekávání.

Poslední chata v dědině bezděky obrátila po sobě naši pozornost... vlastně nebyla to chata, jen smutné zbytky její. Před několika dny vzešel v ní oheň a chata lehla popelem. Čtyři černé jak uhel zdi trčely vzhůru a činily tak nevlídný dojem, jako každé spáleniště. Ale byli bychom si té kozácké chaty ani zhruba nepovšimnuli, kdyby nebylo bývalo ještě jiné okolnosti. Ve vratech před nedávnem snad ještě přívětivé chatrče stál kozák, podpíraje se o zuhelnělý trám. Pohlížel před sebe smutně a beranici měl hluboce do obličeje vsunutou.

Byl mezi námi jakýs Trofim a ten věděl vše, co se v této kozácké vsi děje, a rád též rozprávěl.

„To byla chata Fedkova a ta chata mu shořela na den mučenníků Prokla a Ilarija a od toho dne je nejchudším kozákem mezi námi...“ vece Trofim hlasem takovým, jakoby měl s Fedkem soustrast.

„A molodec-li je Fedko?“ tázal se Vladimír Vasilevič.

„Molodec je, baťko,“ odpověděl vážně Trofim „a měl nejkrásnější z naší vesnice dívčinu . . .“

„A již jí nemá?“ vskočil jsem Trofimovi do řeči.

„Nemá, baťko, nemá. Když Fedkovi shořela chata a v ní vše, co statkem jeho bylo, a když přišel o svůj dobytek, poradili jeho dívčině, že Fedko za nic nestojí, že jí ani „namystečko“ na krk nepověsí. A řekl také ojčím její: Ilko, nemluv s Fedkem, mluv raději s Jermolou . . .“

„A kdo je Jermola?“

„Jermola je kozák, Jermola je zámožný . . .“

„A mluví s ním Ilka?“

„Nemluví.“

„A mluví tedy s Fedkem?“

„Také nemluví.“

„S kým tedy mluví? . . .“

„S nikým nemluví.“

Tím přestali jsme mluvit o Fedkovi. Právě se zjevily zraku našemu mohyly a tu muselo arci vše ostatní ustoupiti. Snad jediný já nepřestal mysliti na Fedka; ta zadumaná jeho postava na spáleništi rodné chaty měla mnoho zajímavého do sebe. Byl to čistý Ukrajinec.

Zatím dostali jsme se k samým mohylám. Rád bych laskavým čtenářům obšírně vyprávěl, jakým způsobem se vniká do hrobů ukrajinských praobyvatelů, ale to nenáleží do obmezeného rámce této črty. Dotknu se té věci jen několika slovy.

Naše mohyly prohlásil sám Vladimír Vasilevič hned „za velice znamenité „exempláry". Měli v sobě vše, co řádného archaeologa musí mile rozčíliti, t. j. byly obsažny. Rozdělivše se na skupeniny, nad nimiž hlavní „velení" měl ovšem Vladimír Vasilevič, dali jsme se do práce. Mně svěřil dobrotivý starožitník mohylu vyčnívající ze země na východním konci skupiny. Ale záhy jsem seznal, že bez pomocníka příliš bych se unavil, a jelikož pro mne již nikdo nezbýval, poslal jsem si na zdařbůh pro Fedka.

Neomýlil jsem se; kozák nepohrdne výdělkem hrstky kopejek. Fedko přišel; nepromluvil téměř ani slova, ale pracoval výborně. Motyka jeho dle daného návodu opatrně drobila vyprahlou zemi a dříve nežli jsem se nadál, zjevily se v hloubce as 30 centimetrů pozůstatky člověka — kostra. Když pak rozpadla se země ještě více, zjevila se vedle první kostry kostra druhá. Kostry ležely hlavou na jihovýchod, tedy úplně v pořádku. Vladimír Vasilevič, nahlednuv do mohyly, gratuloval mi.

Na to teprv pravá, nejzajímavější práce začala. Každá hrst zemi pozorně v ruce přebírána a pečlivě dbáno, aby ani kostry, ani to, co kolem nich se nacházeti mohlo, neutrpělo ni nejmenšího porušení. Hle, po staletích otevřen tento hrob; po tak dlouhém klidu přerušen mír obou jeho obyvatelů! . . .

Vladimír Vasilevič po krátkém ohledání mohyly vyslovil určitě svůj náhled: „Zde leží muž a žena jeho, která po zvyku tehdejším s mužem svým dobrovolně pohřbíti se dala . . ."

A rozhlednuv se ještě bedlivěji a ohmatav kosti menší kostry dodal: „To byla žena mladá, ještě jarní květ. Nehádal bych jí přes dvacátý rok věku . . ."

A pokračovali jsme v práci dále, tím zvědavěji, čím Vladimír Vasilevič určitěji se vyslovoval, že musím najíti i věci přiložené k oběma kostrám.

A skutečně! V prsti seškvařené zemi po pravé straně mužské kostry našel jsem nevelkou nádobu prazvláštního druhu. Netěžko bylo objasniti, za jakým účelem nádoba tato do hrobu položena. To byla ona památná nádoba s potravou, kterou v pohanských dobách pozůstalí dávali mrtvým do hrobu „na cestu", aby na té dlouhé pouti nebyli trápeni hladem. Byl to pěkný exemplář — škoda, že zetlelé dno při dotknutí se rozpadlo.

Ale kořisť mnohem vzácnější našel jsem při menší kostře. Musila to být žena krásná a muž ji zajisté miloval. Snad také byla koketkou a ráda se zdobila všelijakými tretkami. K tomu svědčily drobné ozdoby v hlíně roztroušené, větším dílem kovové (také jedna velmi ozdobná sponka ze stříbra a zvláště vkusně zhotovená ozdoba ve způsobě náramku) a dvě drobotiny koštěné. Byli to věci znamenité a svědčily o nemalém stupni kulturního rozvoje praobyvatelů poetické Ukrajiny.

Byl jsem tedy šťasten. Také v ostatních hrobech našlo se dosti zajímavých věcí, tak že výpravu naši nazvati třeba v každé příčině

zdařilou. Byli jsme všickni v nejlepší náladě a nejeden vtip zazněl nad rozkopanými hroby.

Jedinému Fedkovi nebylo jaksi veselo. Smutně dumal kozák a s žalem pohlížel na nás, kterak jsme v kurhanech ničeho nenechávali kromě — kostí . . .

Zadíval se mlčky do těch hrobů, jakoby chtěl z nich něco vyhlídati.

Zapsavše pak vše, jak jsme co nalezli, a složivše vybrané věci ve zvláštní skřínce, snažili jsme se hroby opět upraviti. V dosti krátkém čase byly kostry opět prstí zasypány a nad nimi vzrostly nové — kurhany.

Pak vyzval nás Vladimír Vasilevič k modlitbě. Sám první sejmul svou cestovní čepici a obrátiv se k mohylám šeptal důstojnou modlitbu „pro věčný mír“ zde odpočívajících. Dojemná to byla chvíle a velebně zněla pravoslavná ta modlitba.

Vidíte, laskaví čtenáři, nebyli jsme přece jen pouhými hyenami. Slunce krvavě již zapadalo v nedohledu roviny a metalo k nám poslední své paprsky, když jsme se vraceli do vsi. Dřívější hovornost proměnila se bezděky v mlčení. Cestou nikdo z nás téměř ani nepromluvil. Není divu! Po celodenní skorem práci byli jsme všickni velice unaveni.

Napřed kráčeli pomocníci kozáčtí, za nimi „panstvo“ — my. Ve vsi bylo ticho, jen tu a tam seděla před chatou kozácká rodina a také mlčky odpočívala. Neměl bych tedy již o čem vypráněti, kdyby výpravu naši zcela nahodilá a neočekávaná událost nebyla učinila — alespoň pro mne — dvojnásob památnou.

„Vinu“ toho nese Fedko.

Povím to krátce.

Druhého dne odjeli jsme ze vsi, ale jen na dva dni. Majíce před sebou ještě návštěvu kurhanů jinde, vypravili jsme se tam, přislíbivše svému hostiteli, že se na zpáteční cestě u něho ještě zastavíme. Do vsi musili jsme se vrátiti a s výhodou bylo zanechati tu některé věci, které by nás byly cestou darmo obtěžovaly.

Ale druhá naše kurhanová výprava nebyla tak šťastna, jako první. Z roviny trčela sice pěkná mohyla, prokopali jsme ji důkladně, ale ničeho, ani kostí lidských jsme tam nenašli. Také takových mohyl je na Ukrajině dosti. Liší se od mohyl neb kurhanů obsažných tím, že vznikly toliko z pohnutky úcty a oslavy. Býval též na Ukrajině z pradávna obyčej, vynikajícím osobám na způsob pomníků sypati mohyly. Takové mohyly, mnohdy ohromných rozměrů, najíti lze také na Litvě a zejmena v Polsce. Ale jsou ovšem prázdny.

Ničím nezdrženi, vraceli jsme se třetího dne z večera zpět. Noc byla teplá, jasná, — ukrajinská. Na nebi skvěl se měsíc úplňkem a hvězd třpytilo se milion.

Vladimír Vasilevič vyprávěl rozmanité historky ze života svého i života svých přátel a cesta ubíhala neobyčejně rychle. Do půl noci nemohlo býti již daleko a dle smutného vzezření, které krajina opět na se brala, nemohli jsme také již býti daleci prvních, nedávno otevřených hrobů. A skutečně.

„Tam jsou!“ zvolal náhle Vladimír Vasilevič, který je první postřehl. Rozumí se, že zraky nás všech utkvěly na mohylách, tím spíše,

jelikož jsouce osvětleny mrtvým světlem měsíce a vystupujíce význačně z jednotvárné roviny, skytaly dvojnásob zajímavý pohled. Dle temného obrysu, jakým se mohyly ostře od obzoru lišily, zpozorovali jsme na nich hned v prvním okamžiku podivnou změnu. Zanechali jsme je v pravidelných tvarech, zemi vykopanou nasypali jsme znovu — nyní však měly tvar roztrhaný.

Podivno!

Když jsme se k mohylám ještě více přiblížili, zavazilo nás z nenadání nemalé překvapení.

Zřejmě, neomylně postřehli jsme na mohylách pohyblivý předmět, jenž smýkaje se po nich, brzy se zvětšuje, brzy zase zmenšuje, zvědavost naši nemálo rozčiloval.

„Toť člověk!“ vece po chvíli Vladimír Vasilevič, namířiv na pohyblivý předmět kukátko.

Zatím jsme se stále blížili a i pouhým okem bylo již rozeznati člověčí postavu s jakousi motykou v ruce.

Byl to člověk — noční hyena na lidských hrobech poetické Ukrajiny!

Vozka, sám mladý kozák, zachvěl se a bezděky zastavil.

„Jeď přímo k mohylám!“ rozkázal Vladimír Vasilevič a v okamžiku již cválali koně tím směrem.

Ale sotva jsme vybočili z hlavní cesty, zmizela pohyblivá postava jako větrný přelud.

Spozorovala nás a unikla.

Dojeli jsme k mohylám, ale na nich bylo smutno, jako na hřbitově. Živé duše tu nebylo, leč stopa po ní nepěkná! Mohyly byly rozkopány, vše v neladu a zejmena ta „má“ mohyla skytala pohled příšerný. Byla otevřena, ale kostry neporušeny.

Přes to zašeptal vůdce náš se vší určitostí: „To nebyl archeolog.“

Ba nebyl — byl to obyčejný člověk, člověk-hyena.

Za nedlouho octli jsme se v dědině, kdež arci všechno již bylo ponořeno v hluboký spánek. Jen několik psů zaštěkalo a když jsme překročili práh starešinovy chaty (stálo to několik ran do vrat) umlknul i štěkot. Starešina, uvítav nás a hodiv na sebe kožich, přidružil se přes pozdní hodinu k naší společnosti. Rád se bavil a sklenicí dobrého čaje nikdy nepohrdal.

Voda klokotem v samovaru již vřela, ale do řeči se jaksi nikomu nechtělo. Nejmrzutější byl Vladimír Vasilevič, jenž vloživ do dlaně prosivělou hlavu, zamlčel se docela. Teprve po druhé sklenici čaje oslovil baťka.

„A co,“ vece, „nevíš, kdo chodí na mohyly a kdo mrtvým nedá spáti?“

Starešina mlčky mávnul rukou.

„A co!?“ opakoval Vladimír Vasilevič.

„Nevím, jak hospodina na nebesích velebím!“ odpověděl starešina. „Když jste odjeli, mohyly byly dobře usypány, ale než slunce poprvé vyšlo, již byly rozkopány, a když vyšlo podruhé, byly rozkopány ještě více.“

„A až vyjde za týden,“ skočil mu do řeči náš vůdce nevrle, „nebude již stopy po mohylách.“

Starešina zase mávnul rukou.

„A těžká rada . . . trápí se tam celou noc, a přibliží-li se k němu někdo, hned to pozoruje a zmizí beze stopy . . . A pak, proč stíhat bláhového — nikomu tím neškodí, mohyly nejsou majetkem nikoho a nikdo o ně nestojí . . .“

Vladimír Vasilevič odvrátil se nevrle od vypravovatele.

Tím se rozmluva naše skončila.

Po nějaké chvíli samovar už chladnul a v jizbě, dosti sice prostorné, ale nuzným nábytkem opatřené, vyhledal si každý z nás nocleh — lavici nebo tvrdou zemi, co právě kdo za nejvhodnější uznal. Nutili jsme se všickni usnouti co nejrychleji, tím spíše, ježto nazejtří měli jsme další cestu nastoupiti ještě před východem slunce.

V okamžiku tom byl jsem nucen opět — nevím již po kolikáté — záviděti svým soudruhům pravoslavného spaní. Podivno, ti dobří lidé usnou hned. Vladimír Vasilevič jen jednou se obrátil a již dřímal snem ruského bohatýra. K tomu chrápala celá společnost tak znamenitě a tak vytrvale, že jsem se hned v prvních okamžicích vzdal vší naděje — v posilující spánek. Mimo to zazníval chvílemi psí štěkot.

Tak jsem se přehazoval asi dvě hodiny, nezamhouřiv ani oka; kdykoliv mne únava uspávala, vždy mne nové, mohutnější chrápnutí nebo štěknutí znovu probudilo. Konečně mi počalo býti v jizbě i dusno a jelikož se blížilo také již ráno, vstal jsem a vyšel před chatu.

„Projdu se,“ pomyslil jsem si. Bylo skutečně již nedaleko do východu slunce. Před chatou krmil Ivko koně.

„Ještě dosti času, brate!“ oslovil jsem Ivka; „páni budou ještě hodinu spáti . . .“

Ivko pokynul hlavou.

„Přivaž koně a vyprovoď mne za ves.“ promluvil jsem za chvíli.

Ivko tak učinil a ve vzdálenosti tří kroků mne sledoval. Ivko sloužil ve vojště a po kozácku držel krok.

Mimo vůli a maně šli jsme směrem k mohylám. Sluneční paprsky nepronikaly hustou mlhu a ač se již značně rozednívalo, nebylo viděti leč na dvacet kroků.

„Podíváme se k mohylám,“ pravím svému soudruhovi.

„Slucham,“ odvětil kozák.

A šli jsme.

Když jsme se k mohylám přiblížili, zapělo nad námi ranní ptáče první píseň milosti.

Tu pohlížejíce mlčky před sebe na neurčité obrysy kurhanů, rozeznali jsme v řídnoucí mlze přeludnou postavu. Pohybovala se!

„Vidíš?“ obrátil jsem se tázavě k Ivkovi.

Ivka pokynul hlavou a statně kráčel ku předu. Předešel mne.

Náhle zvolal: „Hoj, Fedko!“

Pohyblivá postava se zarazila.

Byl to Fedko! Chtěl uniknouti, ale stáli jsme již při něm.

Jakoby vysílen, pustil z ruky motyku. Pohlížel na mne žalostně, ale klidně. Z jeho zmožené tváře mluvila řeč bolu beze slov.

„Fedko, co tu děláš?“

Fedko dlouho neodpovídal, konečně poddal se však přece vlídným otázkám a pravil hlasem utajeným, tlumeným:

„Našli jste tu namystečko*), pěkné, stříbrné . . . myslil jsem, že také najdu a hledal jsem . . . hledám tři noci . . .“

„A nač ti třeba namystečka, kozáče!“ tázal jsem se Fedka.

„Chci udobřit Ilku, chci, aby se na mne zas dívala, aby se mnou mluvila . . .“

Fedko po těch slovech sklopil hlavu a umlknul úplně.

„Hle, jaká běda, je-li kozák chud a shoří-li mu k tomu chata...“ dodal po chvíli Ivko.

„A udobří se Ilka, dáš-li jí namystečko?“ Trpce se usmál Fedko: „Ona je dobrá a udobřit se nemusí, ale ojčím její, který praví, aby dívčina se mnou nemluvila, že jí ani namystečko na krk vložiti nemohu . . . A vy jste tu našli tak hezké namystečko . . . vyleštil bych je křídou a namystečko bylo by ještě hezčí . . . A Ilka by se jistě usmála a měla by radost . . . Řekla by, že ojčím lhal . . .“

Fedko opět sklopil hlavu.

Zatím vyskočilo daleko na stepi slunce.

Fedko, jakoby se byl uleknul slunečních paprsků, chystal se k odchodu.

„Kam spěcháš?“

„Do chaty bez střechy.“

„Pojď s námi . . .“

Šel.

Cestou prosil Fedko Ivka, aby Ivko ve vsi neříkal, že ho viděl na mohylách. Lidé by se prý smáli a Ilka by namystečko nepřijala, kdyby zvěděla, že pochází z mohyly. Tak miluje kozák na poetické Ukrajině! Ale i to povím, že takových kozáků — nemnoho — — —

K prosté této vzpomínce dokládám jen ještě tolik, že po několika hodinách jel s námi Fedko do nejbližšího újezdného městečka. Tam jsme mu koupili pro jeho Ilku nejkrásnější namystečko, jaké jen bylo na prodej. V kurhanech nebyl by našel jistě ničeho — o to postarali jsme se my, zejmena Vladimír Vasilevič. —

Po nějakém čase došel mne přátelský list od dobrotivého Vladimíra Vasileviče, kterému patrně osud Fedkův nebyl lhostejným. Zajímal jej tak, jako mne. Píše vedle zpráv o nově objevených kurhanech a mohylách toto: „Pamatujete se na Fedka? Ten Fedko! Dovídám se od popa tam blízko usazeného, že není na celé Kozačině nad Fedku šťastnějšího kozáka. Ilka prý popa potají navštívila, přinesla mu darem dvě slepice a pověděla mu, že se ráda na Fedku dívá. Na to se neodváží každá kozačka, aby sama navštívila popa. Myslím, že její ojčím o tom ani neví. Tak tedy, co chcete . . . uvidíte, že se dostanou . . . Až tam k nim pojedem zase, budou nám jistě pomocni oba při rozkopávání mohyl a kurhanů. A budou si při tom vesele a šťastně zpívati.“ — —

Zvedám hlavu k nebesům: „Blahoslav jim, hospodine!“

---

*) Šperk ukrajinských dívek.

Šumaři.

Přespolní obrázek

od

J. L. Hrdiny.

> Táhnou šumaři od města k městu,
> ode vsi ke vsi pořadem
> jak tažní ptáci . . .
>
> *Hálek.*

hodívalo jich šest pospolu.

Před nimi plul zpěv a veselí, za nimi často povzdechlo srdce v bolné touze. Vždyť tak krásné a dojemné písně hrávali — ještě ty staročeské a proto tak krásné, a dlouho opakovala si mládež ty tklivé melodie jejich. Bůh milý ví, kde se těch písniček nabrali! Pokaždé měli něco nového. A ač domácí hudebníci napjatě naslouchali těm zvukům, aby podle nich mohli pak vesnickým hochům o pouti něco kloudného zahrát, nešlo to. Hoši se jim vysmáli, řekli, aby hráli ze svých partesů a nebrali jména božího nadarmo, anebo aby počkali, až přijdou šumaři; pak že jim mladý Josef ukáže, jak se drží housle, a starý Tomeš že jim poví, jak se má foukat do flétny.

A kde milenka s milencem, soused se sousedem se pohněvali, trval hněv tak dlouho, dokud nepřišli šumaři; a pak hejsa! — do kola! — proč by měli v srdci hejčkat hněv, když je kolébkou pro lepší věci na světě, — pro písně a lásku!

Škoda, že šumaři, ti zpěvní tažní ptáci, počínají nám vymírati!

I.

Bylo k večeru před naší poutí.

Po vsi šířila se sváteční vůně z pecí, děti vybíhaly před stavení s teplými koláči, kupily se ve valné hromady, chválily výrobky svých matek a chlubily se, komu a odkud přijdou zítra přátelé.

I psi měli účastenství na těch poradách a až příliš laskavě se k dětem tulili.

Starý kovář Dolan vyšel před kovárnu, umyl si v kádi umouněné ruce a tváře, pověsil koženou zástěru na skobu u dveří a nařídil učedníkovi, aby už nechal toho klepání, aby uklídil nářadí, zametl dílnu a pak že může jít domů. Před poutí prý se nepracuje až do večera.

Sám pak zašel do světnice.

„Tys tu ještě scházel!“ hubovala kovářka; „je vás tu jako much a ještě ty sem pojď překážet!“

„No, však já vám tu nezůstanu; jen co si vezmu dýmku a tabák.“

Ženské mu to podaly a on šel. Co by tam dělal v té světnici? Nebývá tam jen když spí neb obědvá. Při práci je v dílně, po práci si sedne venku na zápraží. Je hříchem skoro být za májového večera pod střechou.

Tak i dnes.

Urovnal před kovárnou vozy a pluhy, které tu stály ke správě, a usadiv se na ohořelý špalek, na němž kroužívá železo, nacpal svou dřevěnku, zapálil a pozoroval ty děti u rybníka.

Můj bože! — když on býval tak mladým! Kolik pak už pouti pamatuje v té klidné vísce? Těžko spočítat. A kolik jich ještě bude pro něho? Nesnadno uhodnouti, ale tolik už jistě ne, co jich bylo...

V tom pozornosť dětí náhle obrácena ku Zlonické silnici.

„Šumaři, šumaři!“ ozvaly se co na povel mladé ty hlásky a jako když do nich střelí, uháněly děti naproti. Starší výskaly, mladší, které jim nemohly postačit, plakaly.

I starý kovář Dolan, jakoby patřil ještě mezi ty děti, vyskočil a běžel se podívat za roh kovárny.

Opravdu, — všech šest, Tomeš jako obyčejně sám a mlčky napřed.

„I vítám vás, hoši!“ usmíval se už z daleka kovář. „No, však jsem si právě myslil, zdali na nás o pouti nezapomenete. Tak se mi to líbí. Vítám vás, Tomášku!“

„Děkuji. Dej bůh zdraví!“ odvětil starý Tomeš, chopiv se podávané mu drsné ruky kovářovy. „Tedy nás máte opravdu tak rádi?“

„Věru, Tomášku, jsem starý už na rouhání se, ale nebýt ženy a těch dětí, šel bych hned s vámi do světa, prodal bych měch a kovadlinu, místo křídel bych si koupil housle a byl bych ptákem jako vy —“

„Housle, housle — ale musily by mít pro vaše ruce místo hedvábných strun ocelové dráty!“ usmál se Tomeš.

„Ba, skoro, — no, nechme té řeči a pojďte dál! Žena už bude mít několik teplých koláčů připravených; pojďte, Tomášku — pojďte hoši! Či byste se nechtěli u mne ani zastavit? O pouti kovář jako pán.“

„Ale napřed si nás spočtěte, Dolane; je nás šest a všichni hladovi.“

„Zdrávi užili, třebas deset, jen pojďte! Hej, Mařenko, podej mi sem trochu koláčů oknem, máme tu hosty, — tam třeba na tu mísu je narovnej, — jen dej vrchem, tak — podej to sem! A teď si berte, hoši: je to vaše a nazpět se nic nepřijímá. Pozval bych vás dál, ale i velká světnice je o pouti malá. Sedněte si, třeba tu na ty pluhy! Tak! A pak nám nějakou zahrajete. Bez toho ta mládež už je netrpěliva — podívejme se, co tu těch dětí! Kdo by to řekl, že je jich tolik v naší vsi!“

Ba, bylo tu těch capartů, — hlava vedle hlavy jako žita v poli.

A což když vzal Dolan prázdnou mísu od šumařů a oni spustili! Celá ves se sem sběhla a kovářka, vyšedši na zápraží, předvídala, že dnes leckdos k vůli šumařům pozapomene na koláče v peci. Však to byl rej: děti tančily a tlačily se k šumařům jako o velký pátek k božímu hrobu a kovář Dolan se jen usmíval. Celá ta radosť byla jeho zásluhou.

A ti šumaři, — tak podivné, tklivé písně loudily se z těch instrumentů jejich; ta Tomšova flétna tak vesele houkala, ty pozouny a klarinety tak srdnatě se ozývaly, ty housle Josefovy zas tak bolně kvílely . . . Snad hrál každý podle not svého života a vzpomínek, ale dohromady melodicky.

Zahráli dvě písně — „tu třetí pro děti.“ Ještě jednu pro mistrovou kovářku.

„A zrovna takovou smutnou!“ povídal Dolan; „ale já snad taky ještě stojím za písničku, ne? Mně zahrejte:

V dubovém lese, v dubovém háji
dvě mladé hrdličky rády se mají — —“

Šumaři ji zahráli.

„Ještě si obejdeme vesnici, než bude tma,“ povídal Tomeš kováři, „přes noc zůstaneme v dolní hospodě a zítra zas poputujem dál. Děkujeme vám za pohostění, — buďte tu zdrávi!“

A hnuli se dál. Všecka ta dětská čeládka za nimi.

A po chvíli ozvaly se brzo v tom, brzo v onom statku ty dojemné písně šumařů a pluly tím tichým krajem pod dechem májového večera jako mladistvá touha k cíli dalekému, nekonečnému.

II.

Přiklusal trudný podzimek.

Skučivý vítr probudil se v lesích, jako dívoch skotačil po pusté pláni a zčernalých strništích, neuprosně rval s haluzí poslední cáry listnatého oděvu a stlal je po zemi, by běloučký sníh při svém příchodu se neposkvrnil o tu černou, rozmoklou půdu. Smutně, bez dechu stály ty lípy u Zlonické silnice a — jako kdys praroďiče naši — děsily se nahoty své, vinouce se úzkostlivě k sobě.

Martinské posvícení uběhlo tenkrát dosti smutně. Bylo posvícení u nás, bylo, — ale lidé ještě jednou se dívali do kalendáře, zdali se nezmýlili. — Někdo tu scházel. Byli to Tomšovi šumaři. Co se na ně celá ves natěšila, co bylo vybíhání za vesnici, zdali odněkud nejdou. Nikde o nich ani pohádky. Zapomněli snad? — Nu, dnes je neděle, ještě mohou přijít zítra. A když nastala pěkna hodinka a šumaři tu ještě nebyli, snad prý přijdou odpůldne. Nikomu oběd nechutnal a když ani k večeru tu nebyli, bylo po naději, po radosti.

„Co se těm hochům jen přihodilo!“ povídal kovář po posvícení; „přec mi Tomeš rukou dáním slíbil, že jistě a jistě o posvícení jsou tu. A Tomeš lhát neumí. Hm, hm, — zas budu mít o jednu starosť víc!“

A mrzutě vzal koženou zástěru, naslinil ruce, všoupnul do ohně těžkou nápravu a poručil učedníkovi, aby hezky z hluboka měchem dmýchal.

A složiv ruce přes prsa postavil se mezi dvéře kovárny.

Ti šumaři mu nešli z hlavy.

„Ach, tam jde taky kdosi odněkud z posvícení!“ povídal, dívaje se k mostu. „A jde bez výsluhy. Ovšem takový pán by se ani nenesl s uzlíčkem výsluhy. Kdo pak je to asi — —“

„Pane mistře, náprava už je teplá!“

Pěkně „teplá!“ — žhavá do běla.

Dolan skočil, naslinil poznovu ruce, hodil nápravu na kovadlinu, chopil kladivo a teď jiskry séršely do všech koutů, až to hvízdalo.

Sotva však umlknul tepot kladiv, zatemnilo se v dílně — onen cizinec stál mezi dveřmi.

„Pozdrav bůh, mistře Dolane! — jak jste užili posvícení?“

Kovář se naň udiveně zahleděl.

„Nu, což pak jste se tak mnoho díval do ohně, že mne nemůžete poznat?“

„Ne, — opravdu jsem pána nikdy neviděl.“

„Pána! — ale šumaře Josefa snad přece?“

„Co že?“

„Jen se podívejte lépe, — leda že jsem bledší a v lepším oděvu.“

„Na mou pravdu! — A kde jsou ti druzí? — taky se stali pány?“

„Bůh ví, kde se toulají tak dlouho! Právě se jdu zeptat, zdali tu byli o posvícení. Vím, že Tomeš slíbil — —“

„Slíbil, slíbil — ale nepřišel. A proč vy jste se, Josefe, od nich odtrhnul? — Kde jste nyní? Povídejte, prosím vás. Toníku, dej sem židli ze světnice, ať si ten pán sedne. Povídejte, — jsem jako ve vyjevení!“

„Naposledy jsme se viděli o pouti, viďte, mistře? Odtud jsme šli po vesnicích podél Oharky a do Libochovic. Byla tam taky právě pouť. Obešli jsme město a zabloudili i do zámku. Stará hraběnka nemá ráda hudbu, ale když nás služebnictvo ujistilo, že hraběnka je teď až někde v Italii a že tam bydlí jen nějaké cizí panstvo, které prý by si přálo slyšet české šumaře, dali jsme si říci. Rozestavili jsme se v nádvoří do kola a zanotovali několik národních.

Peněz se nám sypalo jak smetí. Panstvo je házelo z pavlánu, služebnictvo z korridorů. Ještě nepamatuji, že bychom byli musili tak často opakovat jako v Libochovickém zámku.“

„To je všecko dobře, Josífku, ale jak jste se stal tak najednou pánem?“

„No, jen počkejte! Právě jsme přehráli „Ještě Polska nezhynula,“ když přiběhl mladý lokaj a hlásal Tomšovi, že si s ním panstvo přeje mluvit.

Tomeš se trochu podivil té zprávě, ale urovnal si oděv, oprásil modrým šátkem boty a šel. Co tam mluvil, nevím.

Byl tak rozechvěn, když se za chvíli vrátil.

„Teď máš jít nahoru ty!“ šeptal mi.

„Já? — proč?“

„Nu, jen pojď — mám tě tam přivést. Je-li vše pravda, co mi ten pán vyprávěl — —“

A chopiv mne za ruku, stoupal po schodech vzhůru. Vešli jsme do nádherné komnaty.

U starobylého stolu seděla stará dáma vedle mladé paní, k níž tulily se dvě hezká děvčátka. Mužný, vousatý pán stál opodál. Stařenka spatřivši mne zakývala hlavou, jakoby chtěla říci: Je to on.

Mladá paní se zachvěla.

Můj bože! — kde pak jsem viděl tuto tvář!? — —

„Vítám tě, hochu! — dal jsem si tě zavolat, abys mi pověděl jméno své!“

„Josef.“

„A druhé?“

Mlčel jsem.

„A druhé?“ opakoval pán.

„Teď mám jméno jen jedno — šumař je titul.“

„A neměl jsi nikdy příjmení?“

„Měl.“

„Kdy?“

„Až do Varšavského povstání.“

„Jak jsi se jmenoval?“

„Mogilnický?“

„Šlechtic Mogilnický?

„Ano.“

„Vidíš, přece jsem tě poznal i v té halenč šumařské. Podej mi ruku! Ne tvář tvoje, tvé housle tě prozradily. Tytéž zvuky bolné, jako kdys před lety za letních nocí v Pultusském zámku pod okny tvé milenky. Pamatuješ se na Pultusský zámek? Už tomu sedm roků! Pamatuješ se na háj v Pultusské stráni? — na souboj? — —

Poznal bys nyní toho, s nímž jsi tehdáž srovnával spor ocelovou šavlí? Jsem Gosdonický — hrabě Gosdonický. Zde ta, pro niž jsme souboj vedli, pro niž jsi utrpěl hlubokou ránu do prsou — moje choť, zde matka její — tu dítky mé, jsem exulantem! Po dobytí Varšavy rozprchnul se náš chrabrý tém, já unikl do Uher, později do Čech. Přes pět roků už bydlíme v této sesterské vlasti, žijeme střídavě na statcích různých přátel, žijeme z dobrodiní a milosrdenství jako žebráci! Statky v Polsce byly mi zabaveny. Mnozí rodáci už došli carské amnestie, — já marně dosud na ni čekám. Jsem vyhnancem, bohatství ti nabídnout nemohu, ale ruku moji, mé přátelství přijmi. Zapomeň na dávný hněv a utrpení — obapolné neštěstí smiřuje, smiř se, rozdělím se s tebou o útulek v zajetí svém, — zůstaň tu s námi! Hleď, i ty dítky tě prosí, dítky té, již jsi někdy miloval! zůstaň s námi, budeme si vyprávět o své bídě, o osudech nešťastné mrtvé Polsky; vždyť sdělený žal je poloviční žal . . “

Mrazivé chvění probíhalo tělem mým, na vše jsem se upomínal — hlava mi hořela, před zrakem se mi zjevovaly báječné předměty — nic jsem neviděl. Jen ruku Tomšovu nahmatav tiskl jsem ji vřele s výčitkou, proč mne prozrazoval.

„Toho shledání jsem se opravdu nenadál!“ povzdechl jsem. „Což já! — já jsem šumařem, svobodným ptákem — třeba v cizině, ale vy, ubozí! Bydlíte v palácích, ale nejsou vaše — — A já bych tu měl zůstat? — abych vám vyprávěl o svém osudu? Povím vám to hned a pak zas půjdu s Tomšem do světa. Co bych tu dělal! Ano — ten můj další život — — není toho mnoho.

Ještě nebyla zacelena rána, kterou jsem si odnesl z Pultuského háje, když došla zvěsť na statek můj, že Rusové zmocnili se Varšavy, že vojsko národní postříleno, uvězněno, rozptýleno.

Zaplakal jsem nad ubohou Polskou, plakal jsem jak dítě — v slzách mne překvapila na mém statku hlídka kozácká. Bez pozdravu vedrali se do dvora, do obydlí, prohledali každý kout. Pátrali po uprchlých povstalcích. Bledá tvář moje, choré vzezření bylo jim nápadné — prohledli mne a spatřivše ránu na prsou, divoce zavýskali:

„To jste si odnesl z barrikád Varšavských?"

Marné bylo moje zapřísáhání, že to rána ze souboje, marně jsem se dovolával vašeho svědectví, pane hrabě. Kde jsem vás měl nalézti! Byl jsem zavřen do vlhkých tmavých kasemat, statek a jméno otcovo mi zabaveno. Jen jméno na křtu přijaté mi nechali a s tím po roce mne vyštvali do ciziny. Až prý se dokáže nevina moje, že mi vše bude vráceno!

Zaplakal jsem ještě jednou se srdcem sirotka, žebráka, nad zemí tou nešťastnou a se žebráckou holí vydal jsem se na dalekou pouť. Kam, — sám jsem nevěděl. Na silnici u Radomska jsem potkal české šumaře — viďte, Tomši, že jsem se s vámi sešel u Radomska? — zahodil jsem hůl, koupil housle a připojil jsem se k hloučku těch tažných ptáků. Od té doby se toulám s nimi. Projdeme Čechy, Moravu — časem zabloudíme i do Polska.

Viděl jsem leckdes polské exulanty — jest sladký osud můj u porovnání s osudem jejich! Jen v písních žiju, jen v dávných vzpomínkách a šumař všude vidí jen laskavé, upřímné tváře. Teď víte všecko. A my, Tomši, půjdem zas o vesnici dál. Byl bych vám tu smuten a více byste se ode mne nedozvěděli. Kdo má zpěv, ten má vlasť. S bohem, pane hrabě — — Pojďte, Tomši!"

Ale všichni se kolem mne nastavili, prosili, přemlouvali, abych zůstal. Nechtěl jsem ani slyšet.

Až když Tomeš mi slibil, že budu jen kratičký čas na zámku Libochovickém, že na Martinské posvícení se sem vrátí a pro mne zastaví, a budu-li chtít, že mohu pak zase s ním jít šumařit, svolil jsem.

Ale jak mi bylo smutno, když ti dobří soudruhové odcházeli z nádvoří zámku! Jen pohledem na své staré housle jsem se utišil. Oh, moje housle, zlaté housle! — i ty mi před týdnem vzali, abych prý se vyhojil z trudných myšlenek.

Kde jsi, Tomši! — Kam jste zabloudili, šumaři! Vraťte se, ať mi dají zas moje housle!

Kde jsou ti hoši! Vždyť přece slíbili, že v ten čas přijdou zpět! A nejdou — —"

III.

Ještě tři episody. —

Přiblížil se štědrý den.

Po šíré pláni sněhem poseté blýštily se milliony démantů ve stříbrné záři úplňku a ty tiché Libochovice vypadaly jako kus oblohy za noci jasné. Jako hvězdičky na nebi kmitalo se v každém okénku světlo, někde malinké, jinde větší a kolem každého tlačil se hlouček dětí. Tak snad se vinou andělé kolem trůnu Hospodinova.

Oj, ty štědrý večere, ty kolébko citů radostných! Matka se raduje ze svého jedináčka, sirotek se těší z radosti jiných.

I v zámku Libochovickém bylo jedno pořadí oken osvětleno — i v palácích se dnes těší z narození chudičkého Spasitele.

Rodina hraběte Gosdonického dlí u večeře.

Někdo by si myslil, bůh ví, jak jsou tam veselí u vánočního stromku. Ale jen tam nahledněte!

Uprostřed svých dvou vnuček sedí stará hraběnka, naproti ní hrabě, maje po pravé straně svoji choť, po levé Josefa.

A všickni tak smutně, beze slova hledí do své večeře. Jen lehké kroky služebnictva ruší to ticho příšerné.

To v jiný den tu bývá věru veseleji. Však není divu, všickni jsou zde jen hosty, zde dnes, zítra kdes — bez domova, bez naděje. A každý žije jen svým myšlenkám a pocitům.

Jak vesele slavívali štědrý den před lety u svých domácích krbů, jak smutně letos, a bůh ví, zda-li a kde jej budou slavit na příští rok.

Žebrák řekne: budu tam a tam, ale exulant neví.

A nač Josef myslil? Na svůj osud, na své nynější „zajetí", jak to nazýval. Jaký rozdíl to mezi varšavskými kasamatami a komnatou zámku Libochovického? — Žádný. Tam viděl kolem sebe ruské bodáky, které snad probodnou brzy jeho hruď, zde vidí ženu, která jest vinna jeho neštěstím, která probodla už duši jeho, vidí tu muže, jenž rozťal už dávno prsa jeho. A ty věčné vzpomínky mají být pro Josefa dobrodiním, důkazem přátelství? — V čase bídy vykopávat obrázky zašlého štěstí a mládí — to že je útěchou —

Oh, šumaři, šumaři, — kde vy dnes večeříte!

Josef si vzpomněl, že o štědrý den býval s nimi v některé vísce kolem Smečna. Ano, tam někde ty hochy najde!

A nebylo ještě zcela po večeři — scházel ještě velký koláč dle zvyků polských — když Josef povstal od stolu, uklonil se přítomným a dav „dobrou noc" odešel do svého pokojíku.

Nikdo ho nezdržoval — bylo by to taky marné.

Rozžehnuv svíci, posadil se ku stolku, vyňal kus papíru a psal. Zvědavost je nepěkná věc, ale — podívejme se mu přece přes rameno!

„Rodáci moji! Nabídli jste mi pohostinství, ale nevěděli jste, že mi nabízíte i předčasný hrob pro ptačí duši mou. Rusové mi vzali statek a jméno, vy jste mi vzali milenku, štěstí, mládí, vzali jste mi housle. Jen trochu svobody mi zbylo — s tou prchám. Jdu hledat šumaře. Až na potulných cestách zabloudíme do Polsky, vyřídím od vás pozdrav rodnému kraji. Nehledejte mne; jen vzdálen od vás, mohu vám zůstati přítelem. — Josef."

A přilepiv dopis na plochu černého stolu, ustrojil se, rozhledl se ještě jednou kolem, shasil světlo a šel.

Žid Benjamin už spal, když bylo zaklepáno na okno jeho krámku.

„Benjamine!"

„Kdo to?"

„Otevři!"

„Dřív musím vědět, komu."

„Mně."

„Kdo jste?"

„Pan Josef ze zámku."

„Ajaj, pan Josef! — Hned otevřu, hned.“

A za chvíli zavrzly dvéře a mezi nimi se objevil bradatý Benjamin.

„Můžeme mluvit o samotě?“ ptal se Josef tiše.

„Ano, zde v krámku — jako ve svatyni.“

„Hleď, Benjamine, mám pěkný kožich.“

„Pánbůh ví, za dvacet zlatých stojí pro bratra!“

„Mlč, stál osmdesát — a zde ty černé šaty, co mám na sobě — vyměň mi je za obnošené.“

„Vyměním, pane Josef, vyměním!“ třásl se žid.

„Ale něco přidáš?“

„Ať nejsem zdráv, nemohu — leda zlatku, — nanejvýš dvě!“

„Ne tak, ale přidáš mi ty housle, které jsi koupil za libru krupek po muzikantovi Hájkovi.“

„Pak musí pan Josef přidat mně!“

„Nepřidám!“

„Aspoň zlatku —“

„Ne!“

Josef se svlekl ze svých a oblekl židovy šaty. Toho kožichu mu bylo přece líto, ale — má za to housle, ty taky dovedou rozehřát! Zapjal kabát na jeden knoflík — ostatní žid uřezal — vzal housle pod paždí, jednu ruku strčil do kapsy, druhou za ňadra a s veselou tváří, jako by bůh ví jakého štěstí byl došel, vyběhl ze židova krámku do té noci mrazivé, zaměřil kolem zámku ke mlýnu, po dřevěném mostu přes Oharku a topolovou alejí k Ejvaňské stráni.

„Hoj, soudruzi šumaři! — už jsem zas ptákem, — už mám zas housle a jdu vám naproti — — —!“

* * *

Nastala půlnoc, všech nocí máti, — půlnoc po štědrém večeru — Po naší vesničce všude ještě svítilo se v oknech, všude živo jako ve dne. Plný měsíc klonil se už zvolna nad Žerotínské lesy a nikdo na spaní ani nepomyslil. Děti ovšem už ulehly i s Ježíškovými dary, ale starší ještě byli u stolu v plném hovoru. Zvlášť u kovářů bylo dnes živo. Světnice Dolanova bývala odjakživa určena pro schůzky zimních večerů, ale dnes tu bylo docela jako v hospodě o jarmarce. Povídalo se o vojnách, o starých zlatých časech, počítali se ti, kteří loni tu ještě byli a dnes už jsou pod drnem v Lidicích.

„No, přátelé, jde ke dvanácté!“ povídal kovář, vstávaje ze židle, „kdo chce jít na půlnoční, ať se připraví. Bude tak nejlepší čas, než dojdem do Zlonic; ať se dostanem v kostele do lavic.“

Mužští povstali, vzali čepice a šli se ustrojit.

„Ale ať mi neutečete!“ křičel za nimi kovář.

„Snad bychom nešli bez vás! Zastavíme se tu.“

A za chvíli vyšel od kovárny malý průvod. Dolan byl v čele. Několik ženských čekalo u kapličky a přidaly se k nim.

Cesta byla dobrá, měsíc ještě svítil, ale ten sníh skřípal pod nohama a ostrý severní vítr řezal do tváří jako břitvy. Tak smutno

bylo v okolí, jen tam dole na štítu Lužeckého mlýna štěkal sýček, jakoby jej na nože bral.

„Tak studených vánoc ještě nepamatuji jako letos!“ povídal Dolan cestou. „Což nám je hej, vyšli jsme z tepla po večeři, jsme dobře oděni, ale co ty tisíce ubožáků, již dnes o hladu a v chatrném klůcku bez domova, bez přátel musí jít polem! Věru bych dnes psa nevyhnal do té zimy!“

A za řeči a různých vypravování těch a oněch pověstí štědrovečerních došli „půlnočníci“ až ku zlonickým „božím mukám.“

„Tady u toho kříže taky už se mnoho sběhlo,“ vedl kovář slovo dále; „zabili tu četníka, zastřelili se tu milenci, knížecí ředitel tu spadl s koně a zlomil vaz — — — Počkejte, hoši, nezdá se vám, že tam někdo sedí?“

„Kde?“

„U kříže.“

„Taky tam něco vidím!“ povídal ponocný Lipka. „Ostatně se můžeme podívat.“ A zabočil do pole ku kříži.

„Kdo je tu?“ volal, popošed as dvacet kroků.

Žádná odpověď.

Ponocný šel dál — shýbnul se k zemi.

„Lidičky, pojďte sem — tady sedí nějaký člověk!“

Všickni běželi zvědavě za ním.

„Je živý ještě?“ ptal se Dolan.

„Nevím — ale zcela studený.“

Dolan odhodil hůl, zvedal nešťastníka ze sněhu, volal naň — marně; třel mu čelo, rovnal údy — zůstaly ledovy, tuhy — — — obrátil tvář jeho proti záři měsíce, pohledl na ni, — „Josef! — hoši, to je Josef — —“

„Který?“

„Josef — šumař —“

Uohý Josefe! — Kdo tě vyhnal v tom chatrném obleku dnes do té noci pusté, ledové? — Ten pan hrabě? Pověz! — Kam jsi se ubíral s těmi houslemi? —

Mrtvola nemluví.

Kovář, ponocný a ještě jeden vzavše tělo Josefovo na ramena, ubírali se s ním nazpět ku vsi. Ostatní se vrátili s nimi.

A ve Zlonicích se divili, že nikdo z naší dědiny nepřišel na půlnoční — už prý i ten starý Dolan zapomněl.

* * *

Po polednách o vánoční „prostřední“ svátek zatáhlo se nebe, nastala vánice, že za hodinu nebylo znáti v polích, kde je příkop, kde vozová cesta. To však nevadilo Tomšovým šumařům, kteří se vraceli z daleké potulky, aby snad někde počkali, až se chumelenice přežene. Kde která vesnice leží, to uhodnou i za noci a kde je cesta, o to se nestarají. Jdou rovně přes všecka pole. Ať spadnou někde do úvozu, nevídáno! Vylezou, otřepou se a jdou dál. Vyšli ze Slaného a dali se vozovou cestou přes „háje“.

„To bude mít Josef radost!“ liboval si Tomeš, „až mu řeknu, že jsme byli zas až v Polsce a až mu dám ten výtisk ruských novin. On se zblázní radostí, až se dozví, že carským úkazem vráceno mu opět jméno a statek. Kde pak by se zde, chudák, té zprávy dopídil!“

Seběhli pak po stráni ku dvoru Lidickému a razíce si sněhem cestu, ani si nevšimli, že černá vrátka Lidického hřbitova dokořán. Právě zabočili do hlubokého úvozu, když spozorovali proti sobě malý, tichý průvod. Napřed šel hoch s černým křížem, za ním kněz a dva ministranti. Pak jel povoz a za tím něco obecenstva.

Teď zazněl pronikavý zvonek na věži Lidického kostelíčka.

„Hoši, tady jdou s pohřbem, počkejme!“ povídal Tomeš. „Dnes už nám beztoho mnoho výdělku neuteče, což abychom zahráli nějakou písničku. Snad nám nebožtík za živa dal taky nějaký groš — zahrajme mu! Ještě jsme nikdy při pohřbu nehráli, ale snad to taky dovedem.“

A zatím, co hoch s křížkem se blížil, vybalili z kabátů své nástroje, Tomeš jim řekl, jakou mají zanotovat, seřadili se, postavili se v před — spustili a vedli průvod k černým vratům hřbitova.

Lidé vzadu, dívajíce se posud mlčky k zemi, trhli sebou a zvedali hlavy ku předu.

„Co to je? Kdo objednal hudbu?“

Kovář Dolan předběhnul povoz, okouknul hudebníky a pak se vrátil.

„Tomeš se svými šumaři!“ šeptal druhým.

„A kdo jim řekl, že Josef umřel?“

„Myslím, že ani nevědí, koho vezou!“

Šumaři zahráli druhou — třetí — všecky tak smutné, jako nikdy a byli u hřbitova.

„Ku hrobu nepůjdem,“ povídal Tomeš, „chci se vyhnout všemu děkování se strany příbuzných. Pojďme zatím rovnou do kostela, bude bez toho požehnání.“

A mezi tím, co mužští sundavali rakev z vozu, sejmuli šumaři huňaté čepice, oklepali sníh z bot přede dveřmi chrámovými a usedli v zadní lavici.

Zu chvíli počali se sem lidé trousit — samí známí.

I starý Dolan — a tak bledý a smutný. Zemřela snad ta jeho dobrá žena? — Ne, ta sedí tam napřed mezi ženskými.

Ostatně Dolan chodí na pohřeb každému, kdyby měl jíti sám za rakví. Teď se sem ohledl, kývá hlavou k pozdravu — Tomeš pokynutím odpovídá a již se chce jít zeptat mistra, koho to sem zas vyprovodili, ale zacinkal zvonek u sakristie a velebný pán vyšel k oltáři.

„Však se to dozvím!“ pomyslil si Tomeš; „dám si pozor, za koho se bude velebný pán modlit.“ A znova pokleknul.

Varhany zahučely, lid zapěl: „Odpočiňte v pokoji“ a kněz odříkal litanie. Když pak ku konci pronesl formuli: „Žádají se lásky vaše, abyste se pomodlili se mnou za Josefa šumaře —“, pozvedl Tomeš kvapně hlavu, pohledl na své soudruhy, ti zas na něho, — pohledl zděšeně na kováře v protější lavici — ten opět tak smutně kynul hlavou, jakoby říci chtěl: „Ba, svatá pravda!“

Tomeš nedbaje posvátnosti místa a modlitby lidu, vzal čepici a flétnu do ruky a šel k Dolanovi.

„Za koho že se modlíte?“

„Za Josefa, Tomášku — našli jsme jej o štědrý večer u Zlonických „božích muk“ — nejspíš tam ubožák zmrznul — —“

Tomeš se obrátil, mlčky pokynul svým soudruhům a vyšel s nimi ven.

„Hej, hrobníku, počkejte ještě chvilku — musím mu tam ještě něco dát, než zaházíte hrob!“

A rozepnuv kabát, třesoucí se rukou vyňal z kapsy zavinutý papír, pohledl naň ještě jednou a hodil jej na rakev.

„Tu máš, hochu ubohý, ať se dozvíš aspoň po smrti, že ti vrácena čest a svoboda! — Jen nespěchejte, hrobníku! — My mu ještě zahrajem, než jej přikryjete!“

A se slzou v očích rozestavili se šumaři kolem hrobu a zahráli píseň tak bolnou a dojemnou, jakou jen tesklivá duše jejich vyloudit mohla, — tak truchlivou, že stařičký kněz u oltáře poslední „Zdrávas“ domodliti se nemohl — —

„S bohem, ubohý Josefe!“ zašeptali šumaři, hodili několik hrud na černou rakev jeho a setřevše dlaní slzu s očí, ohledli se ještě jednou a šli dále — do světa.

Předčasná smrť.

oře snů mladých útrobou šumí,
naděje pnou se v odvážný let,
čelem se chvějí zářivé dumy,
hruď chová lásky čarovný květ.
Vzpíná se komoň — šavlice zvoní —
válka jej volá v široký svět —
hlavinka dívčí žalem se kloní,
v modlitbě vzlyká mateřský ret.

Rachotí buben, polnice vříská,
uhání komoň v bitevní šum;
v oku je temno, palaš se blýská,
rozsévá zhoubu v nepřátel tlum.
Náhle ach! ruka v ňadra se klade,
bolestný výkřik uletá rtům —
S bohem, vy růže milosti mladé!
S bohem, vy hvězdy jinošských dum!

Olovo zrádné do srdce vletlo,
navždy tam jarý ztišilo tluk,
bujarou hlavu do prachu smetlo,
zničilo sterý nadějí puk,

Předčasná smrt. Kreslil H. Schüllinger.

Přes ňadra kleslá vojsko se řítí,
ston jejich tlumí vítězný hluk —
Kdož tu dbá zhouby mladého žití,
milenky siré, mateřských muk?!

J. D.

Dcerušce v nebi.

Verše

Josefa Kuchaře.

I.

Tak smutně hléd k nám v loučení
tvých zraků perleťový lesk!
Tys hasla jako výčitka,
jak tichý, žaluplný stesk.

Jak výčitka, že zbůhdarma
kdys mocný hlas: „pojď v život“ děl,
jak stesk, že drobný zjev tvůj svad,
než v plnou růži rozpučel.

Tu smutnou tvoji rozchodnou
teď ze všech koutů slyším znít,
ba jako stesk a výčitka
se zdá i malý rov tvůj čnít.

II.

Rve pozdní jeseň zbylé leta zdoby:
list, zbledlý květ i oblak zlacený,
a vše i s citem vznětlým metá v hroby.

A skuhrá kolem oken, sup jak lačný, —
já v kořisť hodil jí vše mladé sny
a vzpomínky, jež světly jsou i mračny.

Přec v teplou jizbu vnikla mně a v doupě
své mhavé odvála z ní bílý květ,
na trnitém kři žití — zbylé poupě.

III.

Kdys duši byl bych snad vyplakal,
ach, divnými tužbami jatou — —
Snad zkvetly mně slzy v kolébce
v tvou rozmilou hlavinku zlatou.

Pak slzy, jež smíškem vytryskly
v tvé dětinné nápady hravé,
snad skryly se milým šotečkem
v tvých tvářiček důlečky smavé.

Teď odešlas kamsi za moře,
a slzy, jež vytryskly v hoři,
snad zaplanou rudým korálem
tam v dalekém hlubokém moři.

IV.

Květ smrti bledý v líčku,
spi, sladký andělíčku,
je nad hvězdami klid — —
O lásce naší vřelé,
jak v náruč svou ti stele,
se bude ti tam snít.

Máš bílý šeřík k hlavě.
V něm šumí kolébavě
v máj zkvetlý vánku svist
Jak plná haluz hne se,
květ, vůni, zář ti střese
a sladký drozda hvizd.

A mládí, nad tvou hlavou
jež zašlo, lící smavou
v tvůj sen se skloní níž;
však neznáš, jak je sladce
snít mládí v loktech matce,
kol drahou rodnou chýž.

Vykládala jí karty.

Napsal

Vladimír Zagórski.

Z polštiny přeložil Jan Nečas.

„— . . . .?“

„„— Tu je dáma srdcová se srdcovým králem;
jistě blondýn tonoucí v milování stálém,
mladík, jakých potřeba do románů řádných . . .
Škoda jen, že na kartě nemá peněz žádných.
Bez nich život oplývá často samým želem;
nebylo by šťastnějších lidí v světě celém:

Hleďte, paní! dáma hned nad hlavou mu stojí;
patrno, že blondýn ji nosí v hlavě svojí, —
hle i jeho myšlení nezkalený pramen:
sedmička ta červená značí lásky plamen! . . .

Jak se tady podivně karty k sobě kladou!
Celý román rozpředen láskou jejich mladou;
snad se oba soužili v touze přetajemné,
stojíť mezi oběma schůzka v noci temné —
tu jsou dobré noviny — jistě lístek psaný!
Slzy, jakés překážky a slib slavně daný,
jenom že ne v kostele . . . Potají snad sobě
přísahali věrni být do hrobu, i v hrobě . . .

Však to vše již minulo, jako pěkné snění
přešlé noci! . . Bohužel, již jsou rozloučeni . . .
Blondýn cestu dalekou musil podniknouti,
dáma z kruhu příbuzných nesměla se hnouti . . .
Kuly se tam všeliké úklady a pletky;
žaludská a piková dáma — jsou dvě tetky,
s nimi spodek kulový — jsou tři svatebčané!
Žaludský král ze vdovce manželem se stane.
Hostí v domě bez počtu — lidstva příliš mnoho,
také kněz, leč každý již svatbu poznal z toho!

— Tak byl zrazen od dámy blondýn její jarý,
když byl sáčkem zazvonil žaludský král starý! . . .

Všecko to již minulo! . . . Dámě všeho dosti,
ale přece, jak se zdá, žije bez radosti!?
Karty jinak nepadly . . . Jak tu leží řadou,
jmění velmi veliké dámě k nohám kladou . . .“

„—A co čeká na dámu? . . .“

„„— Bylo tak a bude!
Vidím hojnost, bohatství, radovánky všude,
ale nikde radosti . . . Což zvuk zlata stačí,
tam kde samá tesknota do duše se tlačí?
A snad přepych, zábavy vzlyky srdce stlumí,
když mu nikde soucitná duše nerozumí?
Nevím! . . . karty na směru k němu z mysli její
prozrazují, že se tam slzy z oka lejí;
černý smutek sirotčí ani konce nemá,
jako v podzim krajina bezhvězdná i němá!““

„— A což blondýn, jak se má?“

— „„Ó zle se mu vede!
Pro svou dámu srdcovou mívá tváře bledé,

maři síly duševní, a to bez vyhlídky . . .
Aj hle! eso zelené stojí u desítky!
Ubožáček, nemoha snésti srdce muky,
ve zoufalství hledá si smrti z vlastní ruky . . .
Snad již rána smrtící po lesích se nesla . . ." "

„— Běda!"

„„— Paní omdlévá! Pomozte! . . . Již klesla! . . ." "

V metelici.

(K vyobrazení.)

V teplém pokoji rod si čtenář prohlédne takový zimní obrázek a vyobrazená situace naladí snad leckoho k úsměvu — ale nebylo by mu asi do úsměvu, kdyby byl v tu chvíli sám hlavní osobou podobného výjevu. Však asi mnohý z vás zakusil pochybné slasti takové zimní projížďky. Jste na příklad venkovským lékařem a máte — bohudíky! — dosti rozsáhlou praxi, která vás časem zavádí do vesnic od sídla vašeho slušně vzdálených. Sedíte kdysi pohodlně v teplém pokoji, odfukujete obláčky kouře a hledíte spokojeně na sněhové vločky, které se přehánějí venku šerým vzduchem. Příjemný tento stav věcí mění se rázem příjezdem posla, který vás zve k nemocnému do vzdálené vesnice. Nelze odepříti. S povzdechem obrníte se huňatou čepicí, řádným kožichem a důkladnými bůtami a vlezete do prostých vesnických saní. Z počátku není vám příliš zle. Přemýšlíte o tom onom, nedbajíce hrubě té bílé spousty kolem. Ale znenáhla stává se metelice nepříjemnou: sněhové vločky šlehají vám do očí a zastírají všechnu vyhlídku. A prožluklá sanice nemá konce. Starostlivě tážete se kočího, zná-li dobře cestu? — Jakž by neznal! Vaše pochybnosť jej přímo urazila. — Nu, dobrá! Jedete dále — jedete po bílém pokrovu, jenž zastírá každou stezku i cestu. Zima proniká vaším huňatým brněním — rozpustilá hra sněhových chomáčků stává se nesnesitelnou. Jízda trvá již věčnosť a podezřelé příznaky se množí. Vaše pochybnosti v kočího se vrací a vystupují důtklivěji. Sebevědomí kočího ochabuje, až se vám na konec skroušeně přizná, že neví sám kudy kam. Tak! Bez kompasu v tom čirém moři sněhovém. Snad si zaklejete, ale málo vám to pomůže. Nezbývá, než jeti nazdařbůh dále, až se z toho chaosu vynoří nějaký pevný bod, o kterýž byste opřeli své další operace. Konečně! Konečně objevil se v metelici jako maják spásy starý, nakloněný ukazovák. Stěží podaří se kočímu vyklubati ze sněhu poločitelný nápis . . . Mějme s ubohými smilování a pomysleme si, že jim to dřevěné rameno ukazuje k blízkému cíli svízelné pouti.

V metelici. Kreslil Jaroslav Věšín.

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.
(Dokonč.)

„A což vláda," vpadla mu do řeči Alexandra Sergějevna, „necítila žádného mravného hnutí, aby tomu meze položila?"

„O ano," odtušil Varvinskij; „zejmena král sám snažil se, jak P. Clément ve své knize o policii za Ludvíka IV. vypravuje, zlu tomu co možná přítrž učinit, spoléhaje při tom na pomoc svého policejního lieutenanta, kterýž se nazýval La Reynie. Horlivý tento jeho pomocník dovolil aneb lépe řečeno, trpěl posléz jenom dvě herny v Paříži, kteréž jakýsi šlechtic držel. Zapověděl jakémusi panu de Bragelonne a jakési slečně Dalidorově zřízení klubu pro vysoké hry. Pohrozil r. 1678 těžkými tresty jakémusi vévodovi de Ventadour, kterýž přese všechny zápovědi držeti chtěl salón pro hazardní hry, kteréž milliony pohlcovaly. Policejní lieutenant pokutoval také skutečně malé toho druhu přestupníky a udával velké — ale to všechno bylo marné. Vévodkyně Orleanská vypravuje v jednom listě z roku 1696 asi takto: „Tanec vyšel docela z módy. Zde ve Francii hrajou, sotva že se byli sešli, ihned „lancknechta"; mládež nechce už vůbec tančit. Hraje se o nesmírné sumy a hráči vypadají jako ztřeštěnci. Jeden řve, druhý mlátí pěstí tak do stolu, že se celý sál třese, třetí proklíná, že člověku vlasy vstávají; všichni vypadají, jakoby byli bez sebe a je hrůza na ně se podívat." — Ale na tom všem, milá baronko, nebylo dosti; vědělo se obecně, že šlechta také falešně hrála. Ze zápisek Hamiltonových vysvítá, že bylo fixlování obecným zvykem, tak že nikomu ani na cti neubližovalo. Ba hrálo se i na válečných výpravách. Vznešený muž jeden a duchaplný, pan Seissac, hráč bohatý a vášnivý, podváděl sama krále, kterýž ho jednou při fixlování přistihl. Seissac byl si totiž mezi hrou nepozorovaně karty poznamenal. Dostal rozkaz, aby se důstojnické hodnosti vzdal a na své statky uchýlil. Po několika letech obdržel dovolení, aby se odebral do Anglie. Tam hrál několik let a vyhrál obrovské sumy peněz. Pak vrátil se zase do Paříže a zařídil ve svém domě „banku". Spoluhráči jeho byli „monsieur" i „monseigneur" a sice v Saint-Cloudu, v Marly, ba i ve Versaillesu, a Seissac vždycky vyhrával. Jiný příklad. Vévodkyně de la Ferté shromažďovala všechny své dodavatele, ba i pekaře a řezníky ve svém domě, zasedala s nimi k velkému stolu a hrála jakýsi druh „lancknechta". Při tom pošeptala jednou slečně Delaunayově do ucha: „Podvádím je, ale oni mne okrádají." Saint Simon vypravuje kdesi: „Nikdo nebyl králi tak po chuti, jako vévoda z C. Týž byl velmi splendidní a veliký hráč, který si na poctivé hře příliš nezakládal. Někteří jiní vznešení pánové činili též tak a smáli se tomu." Charnacé, Pomenart, Falart a jiní šlechtici, kteří pro nečestné zločiny stíháni byli, měli do všech vznešených salónů přístup, hrávali, a sice falešně. Pokorní hráči, kteří do heren paní de

Maintenon přístup měli, smiřovali zvláštním spůsobem falešnou hru s rozpaky svého svědomí. Když se totiž rozcházeli, pronášeli průpověď čili formuli jakousi, ve kteréž si na vzájem darem dávali peníze, jež by ten či onen nepoctivým spůsobem byl vyhrál. Jest to charakteristický znak tehdejší doby, ve kteréž lidé co věrouky se týče, tak nesnášeliví byli, ale za to tím snášelivější ve věcech obecné mravnosti.

V 18. století neřesť hazardních her, možno-li, ještě více vzrostla. Vedle karet vznikly tou dobou ještě jiné hazardní hry, jako na př. trente et quarante. Madame Deffaud vypravuje ve své korrespondenci s H. Welpolem: „Le Chabrillant, příbuzný paní d'Aiguillonu, prohrál jednou večer 73.000 franků. Hra se tu strašně přehání. Téhož večera prohrál pan de la Temouille 156.000 livrů a domácí pán 48.000 livrů. A všechny tyto obnosy vyhrál jakýsi chevalier de Franc.“ Dne 25. června 1769 napsala táž madame du Deffaud: „Nedávno uspořádali pán domu (král) a cechu (vévoda z Richelieu) malého lancknechta, aby madame Dubarryovu do hry té zasvětili. Hrálo se, jak bychom řekli „o babku“, a přece prohrál náčelník cechu 250 louisd'orů. — Jako v Paříži hrálo se ve všech velkých městech Francie. Touž dobou začaly se hazardní hry veřejně provozovat; policejní lieutenant Sarfines vydal na počátku panování Ludvíka XVI. dovolení ku zřizování veřejných heren, ze kterýchž stát velké poplatky vybíral. Nikdy nebylo nešťastnější finanční soustavy. Všechno oddávalo se hře, neboť více než kdykoli dříve dával k tomu dvůr zlý příklad. Mladá královna oddávala se také hře vášnivě, zejmena při výletech do Mary, Compiègne a Fontainebleau. Hrávalo se u pana de Guémenée, u princezny z Laneballu a u královny o veliké sumy. Sedávalo se pozdě do noci u zeleného stolu. „Mnoho osob ode dvora je tím zničeno,“ píše Mercy, rakouský vyslanec v Paříži, miláček Kauniců v a důvěrník Marie Terezie, ve svých zprávách o francouzském dvoře; „věc ta znepokojuje velice rodiny a působí v Paříži mnoho skandálů. Hra Farao, která jakožto hazardní i princům a princeznám přísně zapovězena byla, našla útočiště u dvora. „Bankéři přibyli dne 30. října do Fontainebleau a řídili hry u princezny de Laneballe po celou noc až do bílého rána. Královna sama nehnula se od stolu až o 5. hodině ranní. Dne 31. října začalo se hráti znovu a královna pokračovala v ní až do ranních hodin dne 1. listopadu.“ Královna prohrála veliké sumy, 500 louisd'orů za večer, a obnosy ty zaplatil, jako obyčejně, král ze své soukromé pokladny. Za jediný rok prohrála královna 7556 louisd'orů. „Nikdo nechce se již ve hře u dvora súčastnit,“ píše Mercy, „aby se nezničil. Záhy musila se tedy ke královně uvádět nejhorší společnost, jen aby bylo dosti hráčů. Výjevy při hře stávaly se vždy hlučnějšími a nedůstojnějšími. Ti, kdož banku měli, vyčítali některým dvorním dámám, že si ve hře nepočínají zcela poctivě. Nejhorší však bylo, že se pomocí hry ku královně mnoho lidí přitlačilo, kteří vášně její pro karty využitkovali, aby si vymohli nezasloužené milosti.“ V dalším listě praví Mercy: „Věci dospěly časem tak daleko, že má nyní ku dvoru přístup každý; ba prohánějí se tam i ničemové a teprv nedávno přistihli jednoho, když bankéři závitek tantesů místo sloupku loisd'orů podstrčiti chtěl.“ A v posledním listě svém oznamuje Mercy Marii Terezii, že hráči u královny hraběti de

Dillon tobolku s bankovkami na 500 louisd'orů ukradli . . . Revoluce učinila konec tomu ubíjení národního majetku na zeleném stole. Co dále následovalo a jak nyní se v Evropě a u nás hraje, netřeba vám zajisté vykládat — doložil Varvinskij ukončuje své vypravování, — neboť vy znáte to oba asi lépe, než já. Nemýlím-li se, máme před sebou tak asi prototyp moderní herny. Pravda-li, baronko?“

„Nikoliv docela,“ odpověděla tato; „salón paní de Nocé — mimochodem řečeno: talmový, neboť pravý salón toho jména nalézá se v Paříži — je cosi zvláštního, půl francouzského, půl ruského a nenavštěvuje se jenom k vůli hře. Jak vidíte, nikdo z nás nepřišel si sem zahrát a rozhlednete-li se pozorně po místnostech, přesvědčíte se, že také mnohým jiným ani nenapadá karty do rukou vzíti aneb k roulettě si přisednouti. Jiní zase hrají jen tak na oko, aby pravý účel své návštěvy zde maskovali. Já na příklad přicházím sem někdy, abych tajné kutění naší společnosti pozorovala, čili, jak obecně se říká, socialní studie konala; jindy navštěvuju zase tento salón, abych uviděla zajímavé osobnosti, kteréž jinak ve společnosti se neukazují aneb v úkrytech se zdržují, aby co možná beze všeho vyrušování své věci a záměry mohly provádět.“

„To jest,“ prohodil s úsměvem důstojník v čerkesském obleku, „krásná baronka vyhledává zde osobnosti, kteréž se tu bezpečnými býti domnívají . . .“

„Jak se vám líbí,“ odpověděla týmž způsobem Alexandra Sergějevna. „Ostatně ujišťuji vás, že sem přicházejí lidé velmi zajímaví, kteří všude jinde také směle vystupují. Pohnutky, proč sem kdo přichází, jsou ovšem rozmanité, namnoze záhadné . . . co byste na příklad řekli, že přivedlo sem mne?“

„Jakž máme o tom hádat, když ani nevíme, co sami tu chceme!“ odvětil Varvinskij. „Ocítil bych se zajisté v nemalých rozpacích, kdybych tak s nějakým známým nebo dokonce s některým ze svých posluchačů se tu setkal. Co odpověděl bych k otázce, jakže sem přicházím?“

„Totéž, co já bych odpověděla,“ pravila se smíchem Alexandra Sergějevna, . . . „studie, nic než studie. Za našich časů lze všechno nazvati studiem anebo studií . . . Ale moje dnešní studie je povahy poněkud povážlivé.“

„Aj, aj!“ podivil se professor. „A co pak tu medle hledáte?“

„Víte, pánové,“ jala se vykládati polou žertem, polou vážně Alexandra, „že nemám před vámi žádného tajemství. Vy, plukovníku, znáte již mou situaci, a pan professor nebude také asi křivým vykladačem mých skutků . . . Vypravila jsem se do těchto zajímavých místností a vyžádala jsem si vašeho průvodu, pánové, jen proto, abych — ale nelekejte se! — prokázala malou službičku jeho excellenci náčelníku třetího oddělení kanceláře jeho veličenstva císaře, hraběti Daškovu...“

„Tak?!“ zvolal táhle a patrně překvapen Varvinskij. „Madame koná tedy služby —“

„Ano, pane! Madame koná také někdy služby přátelské, jak snad již ráčíte vědět,“ vpadla mu do řeči Alexandra a slova její z počátku káravá, vyzněla v obvyklý koketní smích. „Hrabě Daškov požádal mne o pomoc ve věci, kteráž se nejen jeho osoby svrchovaně týká, nýbrž také státní aférou první řady jest a ve kteréž by žádný loyalní Rus

ani náčelníku třetího oddělení pomoc svou odepříti nemohl, kdyby o to byl požádán."

„Ach, totě zase něco jiného!" obracel opatrně Varvinskij. „Tak jen račte pokračovat, paní baronko, jsme velice napjati, a kdyby snad také naše spolupůsobení mohlo prospěti. . . ."

„To ne, to ne, pane professore," odtušila vesele baronka. „Vás mohu a musím prosit jen o nejpřísnější neutralitu, a především, abyste byl spravedlivým kritikem."

„Alexandro Sergějevno," pravil vážně professor, „víte dobře, že jsem váš oddaný přítel a že vám za leckterou úsluhu děkuji. Nač tedy ty všelijaké okliky a omluvy? Můžete-li komu důvěřovat, jsem to já. Netýká se vaše návštěva těchto místností kněžny Salomonidy Platonovny?"

„Nevím, pane professore, a pochybuji," odpověděla Alexandra; „aspoň nebylo její jméno při tom vysloveno. Věc je tato. Není vás zajisté tajno, že byl předevčírem v noci náčelník třetího oddělení, hrabě Daškov, od nihilistů zajat a ve vlastních saních odvežen; avšak neméně bude vám známo, že se podařilo policii hned včera ráno hraběte nalézti a vyprostit, při čemž dva spiklenci, ale druhu velice podřízeného — pouzí sluhové — zatčeni byli. To všechno asi víte; ale sotva bude vám známo, jak se stalo, že policie tak brzy únosu na stopu přišla. „Byl to kousek mistrovský," říká se po celém Petrohradě, ale já vám pravím, že nebylo na tom mistrovského pranic. Vozka hraběte Daškova byl totiž od spiklenců svázán a s ucpanými ústy uprostřed ulice ve sněhu zůstaven, kdežto útočníci s hrabětem v jeho vlastních saních odejeli. Asi za půl hodiny nebo za hodinu po vykonaném únosu šel kdosi náhodou kolem a spatřiv člověka uprostřed jízdné dráhy, ohledal ho a seznav, že je spoután, rozvázal jeho ruce a nohy a pomohl mu se postavit a rozchodit. Ivan, ocítiv se zase volným, nevyjevil svému osvoboditeli pravdu, nýbrž namluvil mu cosi o jakési rvačce, o pomstě k vůli prý děvčeti a podobných věcí, a když byl neznámý se vzdálil, začal věrný sluha při svitu měsíce a svítilen sníh ohledávat a stopoval domnělou kolej hraběcích saní až daleko za Vasiljevskij ostrov. Kolej ta byla v postranních ulicích dosti znatelná, jevíc stále dvě souběžné ostré rýhy; ale na hlavních třídách, kde mnoho se jezdí, ztratil vždy stopu a stálo ho někdy dlouhé hledání, než ji v některé z okolních postranních ulic zase našel. Takto prochodil Ivan až do bílého rána a zjistil, že dvourýhová kolej, jakouž sáně jeho pána ve sněhu zůstavují, před jakýmsi starým, zeleně obarveným domkem končí a usoudil z toho, že tam asi pán jeho bude uschován. Došel na policii a tato vypravila ho s četnou hlídkou ihned zase nazpět k řečenému domku; žandarmové vtrhli prudce dovnitř, prohledali kvapně všechny místnosti a našli skutečně v podkrovní světničce zadního křídla domu hraběte Daškova, na rukou a nohou volně spoutaného a dvěma chlapy střeženého. Světnička měla dvě pevně zamřižovaná okna a těžké javorové, silně okované dvéře. Hrabě Daškov, byv pout zbaven, vykonal sám neprodleně prohlídku celého domku a prohledal sám všechny všude stolky a skříně, ale nenašel nic podezřelého, než toliko dvě mužské a jednu ženskou fotografii s tajemnými jakýsi znamínky, a na jednom zeleně natřeném stole křídou napsaná slova: „U paní de Nocé!" — jakoby ta slova

byl napsal někdo svému soudruhu, jehož nebyl doma zastihl. Dva zatčení chlapi — nepochybně také spiklenci, ovšem pro nejpodřízenější služby — nevědí prý dosud, kdo v onom domě bydlí a jak se jmenuje, ba nevědí prý ani, kdo jsou „páni“, kteří je do služby najali. A ku podivu: čtvrtní policie dosvědčuje, že byli oba ti muži ještě den před tím v jiné službě a že teprv večerem místo mohli zaměnit. Výsledek Ivanova důvtipu, jakož i jeho vytrvalosti a zrovna indianské bystrosti při sledování stopy hraběcích saní nebyl tedy jiný, než že hrabě jen po několikahodinné vazbě opět na svobodu se dostal... Vidíte, pánové, jací jsme to lidé neskromní; Petrohrad jásá nad mistrovským kouskem naší policie a my říkáme nespokojeně: „Nic jiného, než že Daškova vyprostili!“ Jest toho věru dosti!“

„Avšak abych se k věci dostala. Dnes ráno přijel ke mně Daškov a vypověděv mi všecko, co už znáte, pravil: „Tyto dvě mužské fotografie dělají mi starosti; nikdo z detektivů neví, čí by to podobizny byly a přece jest očividno, že osoby ty v mé aféře vynikající účastenství měly anebže jsou v jednom spřežení s těmi, kteří mne přepadli a odvlekli. Podívejte se na ně, baronko, nepoznáváte snad náhodou někoho z nich?“ ... Prohledla jsem si obě fotografie a skutečně zdálo se mi, že oba ty muže nebo pány odněkud znám, ale nemohla jsem se rozpomenouti, odkud asi. Na to pravil mi zase Daškov: „Neznáte, Alexandro Sergějevno, jakousi paní de Nocé?“ — „Neznám,“ odtušila jsem, „ale znám salón, kterýž se tak jmenuje; jest to tajný klub, herna, útulné místo pro dostaveníčka. — „Dobrá, to souhlasí,“ na to zase Daškov; „ale zřízenci naši ujišťují, že jest to hnízdo velice nepřístupné a že se jim nikdy ještě nepodařilo něco nepřístojného nebo podezřelého tam najíti. Místnost prý na pohled docela jen soukromá a společnost bezúhonná. A přece prý není pochybnosti, že se tam dějí věci nedovolené.“ — Vysvětlila jsem hraběti, že má zde celý dům výtečné elektrické spojení, takže společnost nikdy nemůže být překvapena; ostatně že se tu kromě hazardních her, pokud vím, nic nezákonného neděje, leč že by se tu nějaká tajná schůze někdy odbyla. „Ano, ano,“ odpověděl Daškov, „nic jiného, ale to by leckdy už stačilo. Musíme hledět, abychom se tam nějakou mimořádnou a kromobyčejnou cestou dostali — Alexandro Sergějevno! Mám veliký a nesnadný úkol, objevit a zjistit nebezpečné spiknutí, jehož nitku jednu již jsme do rukou dostali. Nejde o pouhou službu, kterou státu mám prokázat, jako jindy; tentokráte jednám také v sebeobraně, nebo jak se ukázalo, ukládají spiklenci především o můj život. Vy, Alexandro Sergějevno, jste zajisté má přítelkyně a jakožto přítelkyně a bystrá hlava mohla byste mi třeba hravě znamenitou službu prokázat. Vidíte, spiklenci jsou nad míru opatrní a staré pořekadlo praví, že se nesmí chodit na zajíce s bubnem a na vrabce s houfnicí. Avšak nikdo na světě není tak opatrný a obezřelý, aby spády jeho neprohledla krásná, důvtipná dáma. Alexandro Sergějevno, žádám vás, jakožto přítelkyni svou: pomozte mi hledat mé odpůrce, pomozte svým bystrozrakem odraziti ránu, která těžce dopadnouti má na hlavu moji a mého císařského pána. Nežádám od vás nic nečestného — zachrániti přítele a vladaře jest zajisté skutek čestný a velice záslužný. Ten pak můžete vykonati třeba bez nejmenšího sebe-

zapření a úsilí. Poslyšte: ze slov na zeleném stole v onom domku napsaných soudím, že se spiklenci, aniž by o tom kdo měl tušení, nyní scházejí se v salóně paní de Nocé, ne-li všichni, aspoň někteří méně známí. Má prosba jest tedy, abyste několikráte po sobě onen salón navštívila, tam hrála nebo jakkoliv nenuceně se bavila, ale při tom stále pozorovala, neobjeví-li se tam některý z pánů, jejichž tváře vám tyto fotografie vyobrazují.“ .... Myslíte, pánové, že jsem měla hraběti odřeknout? Mně se tak nezdálo! Naopak, uznala jsem za svou povinnost uposlechnouti jeho vyzvání a přispěti, kdyby náhoda tomu přála, k dovršení díla.“

„Jak to, prosím,“ otázal se Varvinskij; „k dovršení díla pravíte?“

„A vy se tomu divíte?“ namítla Alexandra a doložila, jakoby se teprv rozpomenula: „Ach ano, vždyť vy nepochybně ani ještě nevíte, co se včera večer stalo! „Pravitělstvennyj Věstník“ nepřinesl ještě o tom zprávu, a ostatní listy nesmějí o své ujmě nic v té příčině uveřejnit. Nevím sama ani, jak se to hraběti podařilo, ale zkrátka: Daškov dověděl se, že bude míti řídící výbor jednoty „Terror“ ve středu, to jest včera, schůzi na Vasiljevském Ostrově, v 10. linii v domě Gavrilova, v druhém patře zadního křídla, v bytu čís. 18. a sice přesně o 7. hodině. Hraběti dostalo prý se do rukou jedno z rozeslaných, přesně vyplněných pozvání do té schůze, a můžete se již sami domyslit, co pak asi následovalo. O půl osmé obstoupilo pojednou vojsko dům — přijelo v několika uzavřených ekypážích se zastřenými okny — a žandarmové vrazili dovnitř. Když ale do bytu čís. 18 vniknouti chtěli a za otevření žádali, odpověděno jim několika výstřely z ručnic, kule prorazily dvéře a zabily dva žandarmy. Na to začala sesílená palba s obou stran, takže dvéře záhy jako sýto byly prostříleny. Ještě tři žandarmové padli a několik bylo jich raněno. Konečně vypáčeny dvéře, ale mimo tři mrtvé již spiklence, zachyceno jen ještě pět nihilistů, kteří s revolvery v rukou do poslední chvíle zuřivě se bránili, kdežto z počtu rozestavených kolem stolu židlí vidno bylo, že aspoň šest účastníků schůze mezi bojem uniklo. Není pak pochybnosti, že utekli hlavní spiklenci, neboť jest nezvratným pravidlem u nihilistů, že vůdcové nikdy zbytečně obětovati se nemají. Mezi zabitými terroristy nalezá se jedna, a to velmi krásná dívka, a mezi zajatými také jedna; z klobouků pak a rukaviček, jež v zasedací síni byly nalezeny, soudí policie, že ještě jedna dáma přítomna byla a s řediteli spiknutí oknem unikla. Jak asi útěk byl proveden, nevím — policie to teprv studuje. Nuž tedy, pánové, věc se má tak, že aspoň šest hlavních spiklenců a snad dokonce generalů terroristické jednoty na svobodě mešká a dle „domnění hraběte Daškova zde některý den se sejde.“

„A co učinila byste, baronko, kdyby tak na příklad již dnes tu se objevili?“ prohodil čerkesský důstojník.

„To sama nevím,“ odpověděla Alexandra Sergějevna, „a kdybyste mne byl nechal domluvit, byla bych vás oba v té příčině poprosila o radu. Nuže raďte, pánové, co mám učinit, kdybych tu některé ze spiklenců poznala?“

„Myslím, že by vám nezbylo nic jiného, než odejíti zcela nenápadně odsud a podati o tom Daškovu zprávu, ať si pak dělá, co chce.

Víc přece vy, slabá dáma a — konečně — soukromá osoba činiti nemůžete," oopověděl čerkesský důstojník.

„Máte pravdu," přisvědčila Alexandra; „sama se přece osobně do věci mísit nemohu a nesmím. Ostatně jest to v takovýchto případech nejlépe, když se člověk uklidí za vítr. Zachovám se podle vaší rady, ač bude-li toho vůbec potřebí . . . Avšak vizte tamo v třetí komnatě, kdo pak to sem přišel? . . . Velká, hustě zastřená dáma . . . oblek skvostný, elegance bezúhonná, až na ten bílý, lesklý závoj . . . a ten muž s ní, kdo pak jest to? Postava zdá se mi jaksi známou a také podoba . . . kdyby neměl ty velké tmavé brejle, znala bych ho jistě . . . ba já ho znám . . . ano jest to on! Pánové, napněte zrak a sluch a žasněte: kníže Petr Požarskij, nedávno z pevnosti uprchlý vůdce petrohradských nihilistů, poctil salón paní de Nocé! Hahaha! Pane professore, slyšíte to? A pak říkejte ještě, že dává člověk v šanc svou reputaci, když sem dochází! Vidíte, jaká společnost, jaká distinkce! . . . Ale co pak tu asi hledá? . . . Usmíváte se, pánové? . . . Ach ano! Vždyť přišel sem s dámou, se zastřenou dámou, a drží se stranou od hlavní společnosti; možná, že jest to pouhé milostné dobrodružství, dostaveníčko na místě, kde by jich nikdo nehledal. Uvěřila bych tomu, jen kdybych věděla, kdo jest ona dáma . . . Ach! . . . pánové! Mně se rozbřeskuje . . . Dovolte, abych několik kroků popošla a té doně, možno-li, se strany do tváře pohledla . . ."

Alexandra Sergějevna odstoupila asi na sáh a podívala se rychle skulinou mezi těžkou damaškovou portiérou a veřejí otevřených dveří, do třetí komnaty na pravo, kamž byli oba noví příchozí vešli, a vrátivši se nazpět do výklenku pravila pevně, ale jaksi rozčileně:

„Ano, pánové, tušení mne nezklamalo: ta dáma, která s Požarským sem přišla, jest — kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová! Ta tu ještě scházela!"

„Aj, aj!" divil se Varvinskij. „Požarskij se Salomonidou a zde! Kdyby ona sama tu byla, nedivil bych se třeba pranic, ale on, zde, a s ní!"

„Nyní divíte se vy a já se vám směju," prohodila s nucenou veselostí Alexandra. „Co znamenal prve váš úsměv? Že jest to milostné dostaveníčko! Nuže, tu to máte. Salomonida a Požarskij uchýlili se sem, „na výměnu citů," buď že jim bylo domů už příliš daleko, aneb že chtěli zůstat nezpozorováni. To se jim povedlo, hahaha! Tu vizte majore, jaká to ženština a jaké místnosti navštěvuje."

„Což bylo by o místnosti, ty daly by se ještě omluvit," pravil poněkud přísným tónem čerkesský důstojník, „ale v jaké společnosti! Nemýlíte se, baronko, víte jistě, že jest to Petr Požarskij? Mně nejde nikterak na rozum, že by se sem odvážil, sotva že byl tak směle utekl."

„Nemýlím se, majore, to jest, myslím aspoň, že se nemýlím. Viděla jsem sice Požarského jen jednou, ale zapamatovala jsem si dobře jeho podobu . . . A vizte tamo ty dva muže, již z levé herny sem přicházejí a tak živě spolu hovoří . . . toť jsou moji dva hrdinové, toť jsou modelly obou fotografií, jež hrabě Daškov včera večer v brloze terroristů, mezi haldou všelijakých papírů nalezl. Pánové, neklamou-li všechny známky, odbývá se tu schůze náčelníků nihilismu, a my stali

jsme se jaksi jejími účastníky. Toť velmi zajímavá situace! Teď zdá se mi, že jsou všichni ti lidé kolem ve fracích a bílých kravatách, kteří jinak než hazardní hrou se baví, samí nihilisté, a mráz mne probíhá. Jaké zvláštní, skoro bych řekla rozkošné rozčilení, není-li pravda, pane professore?“

„Pojďme raději odsud!“ odporučoval na to Varvinskij; „mně aspoň není radno zde se omeškávat a také bych byl nerad svědkem nějaké . . . výtržnosti, abych tak řekl.“

„Máte pravdu,“ přisvědčila Alexandra Sergějevna, „půjdeme. Zde není místa pro nás. Pojďme!“

„Jděte, prosím,“ pravil čerkesský důstojník; „mně však dovolte, abych tu zůstal. Pan professor bude tak laskav a doprovodí paní baronku, kam si bude žádat; já však setrvám a vyčkám, co ještě asi bude následovat. Strach o mne asi míti nebudete, ať se stane cokoliv, pravda-li, Alexandro Sergějevno?“

„O vás strach míti? Ani dost málo!“ odpověděla se smíchem Alexandra. „Dejte jen na všechno bedlivý pozor, abyste nám mohl pak dáti zevrubnou zprávu!“

„Buďte bez starosti, Alexandro Sergějevno, vím, proč tu zůstávám,“ připomenul čerkesský důstojník a ukloniv se odcházející Alexandře a Varvinskému rozložil se pohodlně do křesla a zapálil si doutník. Seděl nějakou chvíli, nikým nepovšimnut a sám také, jak se zdálo, nikoho si nevšímaje; ale pojednou zašustěly zrovna vedle něho hedbávné šaty a čich jeho ovanula vůně jasmínu. Důstojník pozvedl hlavu a spatřil mladou, hezkou dámu, kteráž zvolna kolem kráčejíc na něho jaksi zvědavě hleděla. Zraky jich obou se setkaly a oba se bezděky usmáli. Na to zastavila se dáma, shrnula rychle vějíř a prohodila co nejvlídněji:

„Jste jaksi opuštěn, pane?!“

„Ano, slečno, opuštěn, ale proto přece nikterak bez naděje,“ odtušil důstojník.

„Doufejte, pane, doufejte,“ na to zase žertovně dáma; „zde scházejí se lidé veskrze vlídní a přítulní. Někdo se nás jistě ujme. A kdyby nikdo . . .“

„Nuže, kdyby nikdo? Co pak?“

„Kdyby nikdo, ujmu se vás já, nebude-li vám to proti mysli,“ vyrazila ze sebe, jako s přemoženým ostychem dáma a zastřela si na okamžik tvář vějířem.

„Naopak, slečno, budu velice potěšen a — doufám, společností vaší také oblažen.“

„To záleží všechno na vás samém. Nehrajete nic?“

„Nehrávám, než na zvláště účinný popud; z libůstky málokdy, ze spekulace nikdy.“

„Bravo, bravo,“ zvolala jaksi radostně dáma a tleskala se vějířem do levé dlaně; „takové hráče mám ráda. Jen nehrát ze zvyku nebo z řemesla; lidé tací jsou nesnesitelní. Ale v mimořádných, zajímavých okolnostech . . . jest malá partie věcí velmi příjemnou. Řekl jste, že hrajete jen na velmi účinný popud — jak by mi zalichotilo, kdybych tak sama podobným popudem se stala. Avšak to jest přání příliš neskromné . . .“

„Proč pak, slečno?“ odporoval domnělý Čerkes. „Vaše ochota jest mi dostatečným popudem. Bude-li vám milo, přisednu s vámi s radostí k roulettě. Anebo máte raději karty?“

„Nikoliv, pane, mám-li již něco hráti, hraju nejraději na roulettě, rozumí se: o neveliké peníze.“

„Záliby naše shodují se nápadně, slečno“, ujišťoval galantně major; „dejme si jen ještě slovo, že budeme druh k druhu milosrdnými, a že se nebudeme chtět zničit.“

„Svou šetrnost vám mileráda slibuju,“ odpověděla rovněž vesele dáma, „a vyprošuji si zároveň vaše milosrdí pro případ, že by se štěstěna ode mně odvrátila.“

„Tedy ujednáno, pojďme!“

Major podal mladé dámě ruku, nabídl jí pak své rámě a odebral se s ní obchůzkou kolem sálu k nejbližší roulettě.

„Jste, slečno, blíže známa s paní de Nocé?“ tázal se jí cestou.

„Jsem její netoliko dobrá známá a přítelkyně, nýbrž i — dcera,“ odpověděla s komickou vážností dívka.

„Tím spůsobem znáte tedy asi všechny hosty, kteří váš salón navštěvují?“ jal se důstojník vyzvídat.

„To nikoliv, pane,“ odpírala dáma; „matka zná jich rozhodnou většinu, ale všech poznati ani ona nestačí. Máme kmen navštěvovatelů a ti uvádějí zase nové hosty, přijímajíce za ně ručení. Kdo takto uveden byl a zde známým se učinil, může pak sám také zase uvádět. Nahlednete tedy, že za takýchto okolností i matka seznati může jen ty hosty, kteří častěji přicházejí. Co mne se týče, znám jen menší část i stálých navštěvovatelů našeho domu, neboť mně nesluší se býti zvědavou.“

„Ale dam, které sem přicházejí, přece si všímáte?“

„Dam arci,“ odpověděla dívka: „ale těch, které častěji přicházejí, jest velmi málo. Některé patří ovšem jaksi k domu, nebo — abych tak řekla — k závodu, ale ty vás nepochybně nezajímají. Matka zve je na naše večery, aby tu bylo veseleji...“

„O těch nemluvím, slečno,“ na to zase Čerkes; „mne by zajímaly jen dámy, kteréž sem ob čas, jakožto skuteční hosté, ku hře aneb vůbec pro zábavu přicházejí, a byl bych vám velice povděčen, slečno, kdybyste mne dnes nebo příště s některými anebo aspoň některou z nich seznámila. Avšak raději až příště, neboť pro dnešek stačí mi úplně rozmilá známost, kterouž jsem právě učinil . . . Avšak pardon, slečno: bavím se už s vámi, jako nějaký starý známý, a nevím ani, jak vás mám nazývat! Nechtěla byste mi laskavě vyzradit svoje spanilé jméno?“

„S největší radostí,“ odpovědělo děvče; „jmenuji se Daria a po otci Nikolajevna.“

„Věděl jsem, že máte jméno spanilé,“ lichotil dále Čerkes; „avšak vraťme se ku svým dámám. Abych vám upřímně řekl, krásná Darinko, těším se velice, že u vás seznám kněžnu Salomonidu Platonovnu Sachalinovou. Je prý to dáma neobyčejně zajímavá a dochází prý k vám častěji. Snad ji znáte?“

„Jak pak bych ji neznala?“ zvolala sebevědomě dívka, ale zarazila se ihned, jakoby byla něco neprozřetelného vyvedla a podívala

se pátravě na majora. Ten však vypadal v tu chvíli tak prostomyslně a dobrácky, že se Darinka zase upokojila.

„Myslím, že se nedopouštím před vámi žádné nediskretnosti — důvěřuji vaší uniformě.“

„Důvěřujte jí, slečno, zasluhuje toho,“ prohodil s úsměvem Čerkes a pokračoval: „Jsem velice rád, že krásná Darinka kněžnu zná; mohu tedy doufat, že se také já s tou proslulou damou zde seznámím. Jsem v Petrohradě ještě dokonalým cizincem a nemám tudíž naděje, že bych jinak a jinde ji mohl seznati. Avšak stojíme už chvíli u roulettya pan croupier, jak se zdá, netrpělivě už čeká. Je-li tedy libo, zasedněme.“

Čerkes a Darinka začali hrát. Darinka vyhrávala a její spoluhráč měl z toho radost. Házel ustavičně na černou a Darinka s touž důsledností na červenou. Croupier pak oznamoval také zcela důsledně, jakmile byla koule ze slonové kosti do přihrádky zapadla: „Rouge gagne. noir perd!“ Kule zapadala stále jen do červených přihrádek a imperial za imperialem sesiloval Darinčiny dva zlaté sloupky. Dívka vidouc, že jejího spoluhráče prohra těší, byla také velmi veselá a stávala se vždy rozmarnější. Okolnosti té použil Čerkes a nadhodil Darince jako mimochodem otázku:

„Abychom docela nezapomněli, slečno, přichází k vám kněžna častěji?“

„Když je v Petrohradě!“ odpověděla dívka, rovnajíc si lesklé imperialy. „Poslední dobou bývá tu často a zdržuje se dosti dlouho... Ale, co říkáte, abychom změnili zase barvy? Sázejte teď na červenou, a já budu sázet na černou! Dali jsme si slovo, že se budeme na vzájem šetřit a zdá se, že vám černá nesvědčí. Sázím tedy nyní já na černou!“

Čerkes neodmlouval a takž hráli zase dále. V herně a postranních komnatách bylo zatím již velice šumno, ba v zadním salóně se i koncertovalo. Hra stávala se u všech stolů vášnivější a také Daria byla již celou duší do hazardu ponořena; ale spoluhráč její zůstával chladným. ba roztržitým, jakoby spíše na něco jiného myslel, než na roulettu a mizící mu pod rukou imperialy. Časem ohlížel se, jakoby hledal zastřenou dámu, kterouž byla Alexandra Sergějevna poznamenala jakožto Salomonidu Platonovnu... Tato seděla dosud v třetím salónku ve společnosti asi šesti pánův, z nichž někteří i řády na prsou měli zavěšeny, a nevšímala si kolem ničeho. Čerkes a Darinka seděli náhodou tak, že viděl onen ve velkém zrcadle na protější stěně značnou část třetího salónku, a když se obrátil a nachýlil, přímo celou společnost, ve kteréž se zastřená dáma bavila.

„Pane,“ pravila tu svému spoluhráči Darinka, „štěstí nepřeje mi už sice tak slepě, jako dříve, než jsme barvy změnili, ale proto přece vyhrávám už třicet imperialů. Co byla bych už vyhrála, kdybychom se nedrželi úmluvy, že budeme činit jenom sázky malé! Avšak já nebažím po výhře a protož, abych vám dala příležitost k náhradě, sázím nyní patnáct imperialů najednou na červenou.“

Čerkes přisvědčil, ale než mohl stejný obnos na černou vysadit, zahřměly ve třech oknech velkého salónu prudké, jako hromové rány, skla zařinčela a sypala se v střepinách do vnitř a rámy praskaly pod ostřím seker. Všechno vyskočilo zděšeně z židlí a křesel a hledělo ve

svrchovaném překvapení k oknům. Nikdo nebyl v první chvíli s to vysvětliti si, co to znamená, ale záhy se všem vyjasnilo: žandarmové spustili se s oken hořejšího patra, ku kterémuž se jinými schody vystupovalo, po provazech dolů k oknům herny, přesekali na způsob hasičů rámce okenní, že roztříštěné sklo kolkolem daleko se rozstříkalo, vstoupili pak do vypáčených oken a skákali jeden za druhým do salónu. To vše událo se s neobyčejnou rychlostí, jako při požáru, tak že nikdo ani neměl času se vzpamatovat a celá společnost v moci policie se ocitila, dříve než jen komu napadnouti mohlo, aby utekl. Tu teprv, když už místnost ozbrojenou mocí obsazena byla, rozzvučel se telegrafický aparát a zvonky jeho začaly zrovna ječet, ale výstraha nebyla už nic platna, neboť zvěstovala pouze, že přichází policie nyní také po schodech.

Čerkesský důstojník, který dosud s Darinkou hrál, povstal také rychle jako ostatní, ale zdál se nejméně překvapeným; vida žandarmy rychle jak opice po provazech se spouštět a vysekanými okny do herny skákat, ohledl se do komnaty, kde zastřená dáma v kruhu neznámých pánů seděla a usmál se významně: dáma byla již samotna, neboť společníci její rozprchli se při prvním lomozu mezi ostatní hosty, a to bylo významné. Dáma stála vzpřímena, hleděla upjatě do hlavního salónu a byla patrně na rozpacích. Čerkes porozuměv její situaci, popošel několik kroků směrem k ní, dáma pak považujíc to snad za povzbuzení aneb jsouc vůbec k nějakému rozhodnému kroku odhodlána, přikvačila rychlým krokem, jak jen těžký hedbávný šat a dlouhá vlečka dovolovaly, jemu v ústrety a zavěsivši se úzkostně na jeho rámě zvolala rozčileně a stísněným hlasem:

„Pane, jste-li kavalír, ujměte se mne! Jsem kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová a budu vám za to přátelství do smrti vděčna.“

„S radostí prokázal bych vám, kněžno, službu rytířskou, avšak neznaje vás, zapletu se do odporů,“ odpověděl Čerkes.

„Nezapletete!“ domlouvala zase rychle kněžna. „Zde máte krátký návod: byl jste přítelem mého muže, nebožtíka generala Sachalina; sešel jste se náhodou se mnou v divadle a vybídl jste mne, abych se šla s vámi a ještě s nějakým vaším přítelem, který prve již odešel, sem podívat. A nyní prosím, jak se jmenujete?“

„Jsem major tělesné čerkesské gardy carovy, Feodor Vasiljevič Mamontov . . . Však vizte, co to?“

Major ukázal k vyraženým oknům velkého salónu a Salomonida se zachvěla. Jako na smluvený povel byli totiž tři z hostů na okna vyskočili, chopili se provazů, po nichž byli žandarmové prve do herny vnikli, a spustili se střelhbitě dolů, každý ovšem s jiného okna. Žandarmové zpozorovali odvážný ten pokus příliš pozdě, aby mu mohli zabránit; přiskočili tedy nyní k oknům, tasili krátké šavle a jali se do provazů sekat. Avšak účinek seků těch byl zcela nicotný, poněvadž se provazy se svými břemeny houpaly, a než je žandarmové zachytit a přitáhnouti mohli, byli již uprchlíci zcela nízko a spustili se volně na zem.

„Stráž dole, pozor! Tři chlapi spustili se dolů po provazech, zadržte je!“ zvolal jeden z žandarmů vypnuv se z okna.

Ale druhý zatáhl ho nazpět a pravil mrzutě:

„Nenamáhej se zbytečně! Okna jdou do cizího dvoru a ještě k tomu do zájezdního hostince, který je celou noc otevřený . . .“

V tom stanul již policejní pristav uprostřed salónu a ukazuje na otevřené dvéře, v nichž viděti bylo vojsko s nasazenými bodáky, zvolal:

„Ve jmenu zákona prohlašuji všechny zde shromážděné za zatknuty a zapovídám pod trestem smrti, aby nikdo nečinil odporu ani pokusu útěku! S každým zaveden bude na místě krátký výslech a ti, kdož všeho podezření prosti zůstanou, budou zatím domů propuštěni.“

Na to upraven pro vyšetřující komisi velký stůl, a komisař začal jednotlivce, jak je žandarmové předváděli, vyslýchat. Majora od carských Čerkesů a kněžnu Salomonidu nechávali žandarmové stranou, ale jeden z nich musil je přece pozorovat. Než dozor ten nebyl tak přísný, aby překážel krátké, úsečné rozmluvě, ve kteréž se Mamontov a Salomonida blíže seznali. Major byl zcela klidný a očividně pln jistoty, že se mu nic nestane; to dodalo také Salomonidě důvěry a smělosti, tak že se i chvilkami hlasitě zasmála. Výslech neposkytoval nic obzvláště zajímavého — týkalť se hlavně a skoro výhradně zjištění osob a jich pravých jmen. Pristav nebyl ještě ani s polovicí práce hotov, když vojáci ve dveřích se rozstoupili a do sálu hřmotným krokem vešel sám náčelník třetího oddělení carské kanceláře, hrabě Daškov. Pristav přerušil výslech a povstav podával hraběti o všem, co se bylo událo, zevrubnou zprávu. Daškov vyslechl ji se zachmuřeným čelem a pravil pak zvučně, že všichni kolem slyšet to musili:

„Zastavte další výslechy; zde není k tomu vhodné místo. Avšak událost je tak vážná a okolnosti jsou tak choulostivé, že musí všichni přítomní pánové a dámy zůstat ve vazbě, dokud se nedokáže, že není na nich žádné viny. Odveďte je všechny do vězení vyšetřovaných, než se rozední; mužští půjdou pěšky, dámy odvezou se na saních.“

Po těchto slovech začal si Daškov některé nápadnější muže prohlížet, ale nevšímal si docela nic dam, kterých tu přec aspoň deset bylo přítomno. Vojáci a žandarmové jali se zatím zatčené k odchodu seřaďovat a přistoupili konečně také k Čerkesovi a jeho zastřené společnici.

„Tiše!“ vykřikl na ně major tělesné stráže. „Což nevidíte mou uniformu? Optejte se dříve jeho excellence, smíte-li také nás dva zatknouti!“

Hrabě Daškov zaslechnuv tato káravá slova ohledl se prudce a přistoupiv k Mamontovu pravil vlídně:

„Vy zde, majore? Dobře, že jsem sám přišel, sice musel byste aspoň několik hodin ztrávit ve vazbě. Rozumí se, že jste svoboden. Ale tato dáma zde?“

„Excellence, ručím za ni a prosím, aby nebyla nucena ani nadzvednouti závoj,“ žádal dvorně ale pevně Mamontov.

„Majore,“ odtušil jaksi rozpačitě Daškov, „žádost vaše je v této situaci příliš smělá a obsáhlá. Jsem ochoten splniti vám ji z polovice: dáma odejde svobodně domů, avšak tvář svou ukázati mi musí.“

„Excellence,“ odmlouval Čerkes, ale bez všelikého rozčilení, jakoby jen tak ze zdvořilosti mluvil, „musím trvati na celé své prosbě; do-

nutíte-li ji, aby odestřela závoj, můžete ji už také poslat na několik hodin s ostatními do vězení, potupa nebude pak už větší."

„Pane majore, nečiňte mému úřadu násilí," pravil skoro prosebně hrabě; „máte sice právo žádati za obzvláštní ohled, avšak není-li toho naprosto potřebí, dovolte, abych poznal vaši spanilou družku. Nuže, trváte ještě na své žádosti?"

„Trvám, excellence!" odpověděl pevně major.

Avšak tu učinila Salomonida krok ku předu a pravila odhodlaně:

„Byla bych nešťastna, pánové, kdyby k vůli mně mezi vámi spor měl vzniknouti; protož pokořuji se sama a prosím pana hraběte, aby se mi podíval do tváře."

Po těchto slovech odvrátila se Salomonida trochu stranou a nadzvedla na okamžik závoj.

„Ach, to jste vy, kněžno?" zvolal jako by radostně byl překvapen Daškov. „Jsem rád, že vás vůbec nalezám, abych vám co nejsrdečněji poděkoval. Prokázala jste nám značnou službu a vzhledem k tomu neptám se vás ani, proč jste vlastně zde přítomna. Byla jste sice opět obviněna, však společnost, ve kteréž vás nalezám, dokazuje, že vám učiněna opět křivda. Rozumí se, že jste svobodna. Avšak než se opět rozejdeme, prosím, abyste mi poskytla brzy opět příležitosti s vámi promluvit. Snad v sobotu u Repninů?"

„Souhlasím!" zvolala už vesele Salomonida a podala hraběti ruku.

Hrabě stiskl ji kvapně a odešel. Dva žandarmové doprovodili na to majora a kněžnu k saním. Major pak doprovodil Salomonidu až ku vratům jejího paláce.

„Tentokráte triumfuje ještě Salomonida nad Alexandrou Sergějevnou," pravil major, ubíraje se pěšky domů, sám sobě; „nevím ani, co mi to napadlo, vzíti ji tak pevně do ochrany — nu odvážné to zrovna nebylo, poněvadž ji hrabě nyní považuje ne-li za spojence našeho, dojista aspoň za velmi dobrý nástroj, ale potřebí toho také nebylo. Alexandra nemá ani tušení, že se poměr mezi Salomonidou a hrabětem tak změnil... jedině Salomonidě děkujeme za to, že jsme zmařili veliký attentát . . . ona sama ani neví, jakou nesmírnou službu státní policii prokázala tím, že vydala hraběti ono pozvání do schůze řídícího výboru terroristů. Obdrževše ten lístek rozšlápli jsme najednou aspoň sedmdesát hlav zdejší nihilistické hydře . . . Salomonida hraje nepochybně dvojakou hru, ale budeme jí moci ještě potřebovat; proto zdálo se mi žádoucno, zadržeti ještě ránu, kterou jí dnes Alexandra Sergějevna zasaditi chtěla... Předvídal jsem s jistotou, že osten své denunciace na Salomonidu namíří, a hrabě to prve výslovně dosvědčil . . . Uprostřed těchto vážných dějů budu míti komickou episodu: podívání, kterak bude Alexandra soptit, až uslyší, že je Salomonida na svobodě, a nyní zrovna bezpečnější, než snad kdykoli dříve! O ženy, ženy!"

VII.

V posledních dnech masopustu byla u hraběnky Soltykové v Moskvě velká společnost. Všechny salóny prvního patra byly skvěle ozářeny a všemi hemžila se společnost vzácného lesku. Vzácného proto hlavně,

že se společnost skládala skoro ze dvou třetin z dam, representantek moskevské ženské šlechty. Také mužská společnost byla tentokráte přísněji sestavena, než jindy a bylo vůbec jen několik osob přítomno, jež ku šlechtě se nepočítaly, zástupcové to vědy, úřadů, vojska a umění, ačkoliv i ti všichni byli „z blahorodných“. Schůze byla neobyčejně šumná, takže chvilkami podobala se parlamentu před zahájením sezení s rozčilujícím programem. Zejmena dámy rokovaly v menších i větších skupinách a bylo patrno, že je věc jaksi rozechvívá a svrchovaně napíná. A jakž nemělo také býti mezi nimi rozčilení a napjatí, když šlo o volbu dvou delegátek, kteréž by dámskou šlechtu moskevskou při nastávajících křtinách následníkovy novorozené dcery v Petrohradě jakožto kmotry zastupovaly? Mělo se tak státi po vůli a přání velké kněžny Dagmary, následníkovy jasné choti, a volba měla se provésti tak, aby zvolené zástupkyně jmenovány býti mohly dvorními a palácovými dámami menšího i velkého dvora. Šlechtičny moskevské měly tedy svobodnou volbou rozhodnouti a určiti, které dvě dámy z jejich středu vysokou dvorní hodností poctěny býti mají — zajisté dostatečná, ba tučná to látka k rozhovorům a debatám.

Dámy z aristokracie nemluvily téměř o ničem jiném a také pánové byli tou věcí, namnoze i činnou agitací, silně zaujati; ký div tedy, že pozvaní hosté z kruhův „aristokracie ducha“ bezděky opodál se odlučovali a co možná pospolu zůstávali? Tak seděla v jedné menší komnatě, jaksi stranou od panujícího agitačního ruchu, známá nám společnosť: Nina Petrovna, operní pěvkyně paní Alexandrova, státní rada Kalugin, professor Varvinskij, plukovník Jastrebov a poručík Ševčenko a bavila se klepem o tom právě, co kolem v salónech se mluvilo a dělo.

„Jsem věru žádostiv, jak volba dopadne,“ prohodil mezi řečí plukovník; „a jak pak se bude vlastně volit?“

„Jakž by se mělo volit?“ připomenul vážně státní rada.

„Bude se volit buď lístky, nebo aklamací; jiného spůsobu volby ani my zde neznáme.“

„Neveliký to důmysl, pane státní rado,“ odpověděl s humorem Jastrebov; „co pak nám záleží na formě, na spůsobu volení? Nás může zajímati jenom otázka, kdo že bude volit.“

„Ah, to je něco jiného,“ na to zase Kalugin; „to já sám nevím! Také mne to ani hrubě nezajímá.“

„Ale nás!“ doložil plukovník. „Však z pánův bude to sotva asi kdo vědět — jedině ctěné dámy naše mohly by nás snad v té věci poučit, kdyby totiž chtěly.“

„Co mne se týče,“ pravila madame Alexandrova, „nejsem s to pánům posloužit, poněvadž jsem sama teprv zde o tom zaslechla.“

„Nezbude tedy nic jiného,“ prohodila Nina Petrovna rozmarně, „než abych zase já pány poučila. Učiním to nerada, poněvadž mne zlobí ta vaše nevšímavost a netečnost, ale učiním to přece. Tedy slyšte: Předevčírem odbývala se ve velkém sále „blagorodnavo sobrania“ valná schůze našich šlechtičen, ve kteréž se dohodnutí státi mělo o dámách, jež by do Petrohradu ke dvorním křtinám vyslány býti měly. Rokovalo se dlouho a dosti živě, činily se také určité návrhy, ale shody nebylo

lze nikterak docílit a posléz bylo zjevno, že by všeliká volba v plné schůzi buď bez výsledku zůstala aneb jen rozhořčení spůsobila. Ukázalo se tudíž, že mají také naše aristokratky tytéž — prosím za odpuštění — konstituční ctnosti, jako voličové „svrchovaných národů" západo-evropských. Když tedy všechna naděje na nějaký obecně uspokojivý výsledek zmizela, přijat posléz návrh předsedající kněžny Voroncovy, aby se volba zástupkyň k Petrohradským křtinám odkázala výboru patnácti dam s plnou mocí a beze vší zodpovědnosti. Nuže, tento patnáctičlenný volební a volící výbor má dnes zde hlavní poradu a oznámí před večeří slavnostně všem přítomným dámám — pánům do toho nic není — které dámy kmotrami nejmladší princezny a palácovými dámami se stanou. Tolik vezměte na vědomí co do formální stránky. Avšak vidím panu státnímu radovi na nose, že jen hoří dychtivostí zvědět, které asi dvě dámy u patnáctičlenného výboru milosti došly a za representantky naší dámské aristokracie považovány býti mají. Dověděla jsem se před chvílí pod rukou, že se nejvíce agituje pro hraběnku Saltykovou naši hostitelku a — pro kněžnu Salomonidu Platonovnu Sachalinovou. Co se týče hraběnky Saltykovy jsou všechny dámy z výboru svorny a již ustanovení, že zde výsledek prohlášen býti má, bylo osvědčením volby napřed již rozhodnuté; co však se týče kněžny Salomonidy, náhledy poněkud se rozcházejí, a celá agitace, kterou zde kolkolem pozorujete aneb aspoň pozorovati můžete, týká se jí. Odpůrkyně kněžny Salomonidy navrhují místo ní princeznu Šeremetěvu, avšak jsou a zůstanou prý v menšině. Salomonidu protežují prý mocní pánové, a to víte, dámy musí také někdy pánům po vůli učinit . . . Stane se tedy kněžna Salomonida Platonovna palácovou dámou, hodnost to, kterou vedle své krásy a svého jmění asi bolestně dosud postrádala."

„Ale kandidatura ta nejde mi jaksi do hlavy," připomenul k tomu poručík Ševčenko; „vždyť byla kněžna dosud v podezření, že má důvěrné styky s náčelníky našich nihilistů, ba vždyť byl jednou na ni vydán i zatykač a nedávny teprv vykonána v jejím paláci noční prohlídka, ježto bylo policii oznámeno, že se tam odbývá schůze terroristů. A takovou dámu zvolily by si moskevské šlechtičny za svou zástupkyni?!"

„Pan poručík mluví, jak umí," pravil na to státni rada Kalugin. „Podezřelá . . . Spolek s terroristy! . . . Hm! . . . Kdo pak není u nás podezřelý z nihilismu? . . . Nevěří se nikomu. Osočují se všichni. Je pravda, kněžna byla silně v podezření . . . už není! Naopak, ve velké přízni, jak se zdá. Na dlouho-li, nevím; také nemusím vědět. Byl bych brzo starý! . . . Zkrátka a dobře: kněžna odzbrojila své nepřátele. To jest učinila z Šavlů Pavly! — Abych to krátce vyjádřil: Salomonida dala hraběti Daškovu lístek jakýsi, bylo to pozvání; slovem vyzradila schůzi řídícího výboru terroristů a Daškov udělal veliký lov. Od té doby jí věří. Na to vlákala prý do jakési herny několik, abych tak řekl, nedostižných bažantů — či lépe řečeno nihilistických hlavárů, jichž většinu pak Daškov pochytal. Tedy konec všemu podezření; naopak: veliká zásluha. A zásluha nemá zůstat bez odměny! Ale jakou má jí dáti stát odměnu? Miliony ona má a stát jich — nemá! Salomonidě Platonovně neschází nic, než řádová stuha a hodnost dvorní dámy. Ale věc je choulostivá a dvorní etikettta přísná . . . Nešlo by

to, kdyby šlechta sama kněžnu jaksi, rozumíme, nepovznesla a k vyznamenání, abych tak řekl, neodporučila... Kníže Jelagin, ministr carského dvora, neráčíte-li vědět, je příznivcem Salomonidy Platonovny. Byl by ji už dávno udělal dvorní dámou... Ale Daškov to kazil... Teď už Daškov nepřekáží — myslí si, že mu kněžna ještě může prospět — a Jelagin tedy věc popohání. Abych však řeč svou skončil — tedy facit je ten, že kníže Jelagin sám o to usiluje, aby byla Salomonida od šlechtičen našich do Petrohradu poslána. Nu a poněvadž je Jelagin ministrem carského dvora, myslí se namnoze, že si toho i sám dvůr přeje... Přeje, nepřeje, kdo může vědět, ale účinek je už takový. Tu máte vysvětlení všeho, pane poručíku..."

„To jest," vpadl mu do řeči professor Varvinskij; „moskevská šlechta krásného pohlaví má se rozhodnouti, je-li pro ni důstojnější zástupkyní nihilistka nebo policejní agentka."

„Já nemám a neměl bych osobně pranic proti Salomonidě," pravil zase Ševčenko, „a myslím, že není kněžna Sachalinová horší ostatních; ale poněvadž má mnoho odpůrců a nepřátel, netlačil bych jí do popředí už k vůli tomu, abych jí ještě více zášti a úkladů na krk nepoštval."

„Ale všechna zášť a všechny úklady tentokráte nic nezmohou — Salomonida stane se dvorní dámou!" zvolala pevně a vřele Nina Petrovna.

„A já vám pravím, že se Salomonida dvorní dámou nestane!" zvolal ostře a důrazně Varvinskij.

„Proč pak myslíte, že se jí nestane, smím-li se tázat?" prohodila poněkud uštěpačně Nina Petrovna.

„Protože není možná, aby dáma takového původu a takové minulosti za representantku moskevských šlechtičen byla zvolena," odpověděl Varvinskij.

„Co pak víte vy i ostatní nedobrého o jejím rodu a dřívějším životě?" tázala se zase káravě Nina Petrovna. „Každý dovoluje si činit narážky a projevovat všelijaké pochybnosti, a když ho za slovo béřete a vyzýváte, aby odpověděl, co o ní ví, vymyká se vám a odvolává se na obecnou pověsť!"

„Jste ještě mladá, slečno, a proto musíme vám vaši horlivost prominouti," odtušil professor; „co však se týká vašich otázek, buďte jista, že odpověď co nevidět se dostaví."

„Nechte toho sporu," napomínal plukovník Jastrebov, „co pak na tom všem záleží? Jsem už člověk zkušený a světa znalý a nedbám tudíž pranic na to, z jakých rodičů se kdo narodil a v jakém stavu se dříve nalézal, je-li jen člověkem slušným a čestným. O minulost kněžny Salomonidy bych se tedy nikterak nestaral, ale mne mrzí, pánové a dámy, jedna věc ze samy přítomnosti. Měl bych vlastně mlčet, ale povím vám to přece, jakožto přátelům, a poněvadž si myslím, že by snad někdo z vás mohl příležitostně také přispět k odvrácení nebezpečí, jež hrozí..."

„Mluvte tedy, pane plukovníku, mluvte!" zvolali skoro všichni najednou, když se byl Jastrebov odmlčel.

„Víte, pánové a dámy,“ ujal se tedy opět slova plukovník, „že jsem dobrým a věrným přítelem rodiny tajného rady Sokolova a tudíž i paní Caesariny Bogdanové; ale já jsem také kamarádem a přítelem Bogdanova i pochopíte tudíž, že mi na jich blahu a štěstí záleží. Když se ti dva lidé brali, plesal jsem v duši a byl jsem jist, že nebylo tak hned šťastnějšího sňatku a manželství . . . Byli šťastni, vím to jistě a jsou snad dosud, ale obávám se, že štěstí jejich, tak mladé ještě, už se začíná kalit . . . Jest to nemilá věc a choulostivá — měl bych přec raději mlčet . . . Ale co, ven s tím, snad se to dá ještě nějak zažehnat . . .! Abych vás tedy na skřipec nenabíral, povím věc bez obalu. Pozoruji, pánové milí a vzácné dámy, poslední dobou na svém příteli, majoru Bogdanovu, jakousi změnu a neklamu se ani dost málo, tvrdím-li, že se vášnivě zamiloval do — Salomonidy Platonovny! Považte si: nedávno měl teprve svatbu s dívkou, kterouž jako světici zbožňoval, a již zase . . . Není pochybnosti: ta čarodějka mu udělala! Jsem přesvědčen, že mu kněžna nastrojila léč, že ho vším uměním svým a celou opojnou silou svých vnad omámila a pak do zlaté a růžové sítě své zatáhla. Bogdanov je člověk dobrý, švarný a čestný, ale on je okouzlen, očarován! Mluvil jsem s ním včera důvěrně a zalekl jsem se vida, kterak v srdci a mysli jeho začíná blednouti obraz líbezné Caesariny, kdežto duši jeho tím více rozehřívá zjev neodolatelné Salomonidy. Jsem, pánové a dámy, znalec lidských a zejmena mužských srdcí a bojím se tudíž napřed již o něho a paní Caesarinu.“

„Všechna čest vašemu bystrozraku a důvtipu,“ pravil poněkud suše, avšak nikoli bez důrazu professor, avšak kdo oči měl k vidění, mohl hned od zasnoubení Caesariny s Bogdanovem pozorovat, že Salomonida na něho léč strojí, že si ho k díkům zavazuje a sebe při tom do nejpříznivějšího světla staví. Nezapomínejte, pánové a dámy, že byla Salomonida dříve aneb že chtěla být aspoň Bogdanovou milenkou a že vážně na to pomýšlela, vzíti si ho za muže. On však snášeje všechny její pozornosti, namluvil si zcela potají jinou. Salomonida byla tedy vlastně odstrčenou milenkou a všichni, kdož do poměru toho byli zasvěceni, očekávali bezpečně, že se bude chtět za to pomstít — na Caesarině nebo Bogdanovu. A ono dělo se zatím naopak. Lidé důvěřiví považovali Salomonidu Platonovnu za ženu neobyčejně šlechetnou a nad všední lidské vášně vysoko povznešenou, jiní pak soudili z toho, že dáma ta dříve na Bogdanova si nemyslila. Jen málo pak bylo nás, kteří jsme i nadále nedůvěřivě každý krok kněžnin sledovali a podezření měli, že všechno to líčené přátelství k Caesarině a Bogdanovu nic jiného není, než maskovaný attentát na jejich manželské štěstí. Já, pánové, nemám toliko obavy v té příčině, jako pan plukovník, já jsem pevně přesvědčen, že Salomonida štěstí těch dvou lidí rozbije a život jim otraví, nebude-li včas neškodnou učiněna. Ale já doufám, pánové a dámy, že budou mladí manželé zachráněni!“

„Mně je z toho všeho úzko, pánové!“ zvolá Nina Petrovna, „Mezi vámi není radno dlíti. Pojďme, madame, odsud, někam do vlídnějšího ovzduší.“

Madame Alexandrovna a Nina Petrovna odešly a také pánové povstali; ale pokračovali v zahájeném hovoru, až se začali hosté svolávat do velkého sálu k slavnostnímu prohlášení volby.

* *
*

Na červeným aksamitem potažené estradě uprostřed průčelné stěny tanečního sálu seděla, jako na trůně, kněžna Voroncová a podle ní, o stupeň níže, na každé straně sedm dam v plné parádě — výbor to, jenž zástupkyně moskevské ženské šlechty měl jmenovat.

Když sál se naplnil a kolem ticho bylo nastalo, povstala presidentka výboru a oznamovala slavnostním hlasem:

„Mám čest prohlásiti a známo učiniti, že výbor patnácti dam, kterýž zvolen byl, aby jmenoval dvě zástupkyně moskevských urozených šlechtičen ke křtu nejmladší dcery jeho císařské výsosti následníka trůnu, po delších poradách a všestranném věci uvážení takto se rozhodl: moskevské šlechtičny zastupovati budou v Petrohradě při křtu novorozené princezny carské rodiny hraběnka Agraféna Osipovna Saltyková a kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová, jež tímto žádám a vyzývám, aby v úkol na ně vznešený se uvázaly."

Když byla předsedající kněžna domluvila, zazněly hlučné fanfáry a pánové volali nadšeně „Urá!"

Avšak sotva že byl hlahol trub a kotlů utichl, protlačil se komorník zástupem hostů a předstoupiv před estradu, podal předsedající kněžně zapečetěný lístek. Kněžna rozevřela jej rychle a nahlednuvši do něho, oznamovala shromážděným hostům:

„Byla mi, vzácná společnosti, podána zvláštní žádost, o kteréž jedině vám přísluší rozhodnouti. Dáma jakási, kteráž nechce býti jmenována, prosí důtklivě, aby byla předpuštěna, ježto prý chce shromážděným zde dámám učiniti velmi důležité sdělení. Ujišťuje, že sdělení to velikou sensaci spůsobí a že jest v zájmu šlechty moskevské, abychom je bez prodlení vyslechly. Tážu se tedy nejprve hostitelky naší, paní hraběnky Saltykové a pak vás ostatních dam, chcete-li, aby žadatelka byla předpuštěna a vyslechnuta?"

„Co mne se týče," ozval se z pozadí hlas domácí paní, „já vzdala jsem se pro dnešní večer všelikého rozhodování a prosím shromážděné dámy, aby samy dle chuti své a vůle učinily."

„Ať vejde! Ať vejde!" aklamováno na to se všech stran a předsedkyně dala komorníkovi pokynutí, aby cizí onu dámu přivedl. Nastalo opět veliké utišení a všechno hledělo s napjetím ku hlavnímu vchodu. Neuplynulo ani pět minut a komorník uvedl do sálu skvostně oblečenou, zastřenou dámu imposantní postavy. Hosté rozstoupili se rychle a nechali příchozí až k samé estradě projíti. Příchozi dáma uklonila se předsedající kněžně i ostatním dámam z výboru a stanula v uctivém postavení.

„Přála jste si, milá dámo," oslovila neznámou kněžna, „abychom vaše sdělení vyslechly, nuže mluvte, ale smím-li prosit, krátce."

Dáma uklonila se znovu a pravila jasným, pevným hlasem, který však pod závojem patrně zvláštního svého zvuku pozbýval:

„Děkuju nejprv skvělé společnosti urozených dam, že dopřává mi slyšení. Rozkaz, abych stručně věc přednesla, zapovídá mi všeliké formality; avšak proto přece dovoluji si hned předem připomenouti, že jsem nepřišla ve věci své vlastní, nýbrž jenom v interessu zářící dámské šlechty moskevské, abych její neporušený lesk od zákalu a potupy uchránila."

Sálem zašuměl po těchto slovech projev obecného podivení. Avšak cizí dáma nedala se tím vyrušit a pokračovala pevně, jako dříve:

„Konajíc tedy obranu slavného tohoto shromáždění i stavu, jejž ono zastupuje, dovoluji si řeč smělejší, než jinak bývá trpěno, a prosím její Jasnost paní předsedkyni, aby mi laskavě odpověděla k tomuto dotazu: Co zasluhuje dáma, kteráž jsouc původu nejasného a majíc minulost velice dobrodružnou, pomocí všelikých úskoků a šalebných manevrů mezi urozené šlechtičny vetříti se dovedla a vedouc stále život více než dvojsmyslný i v samo popředí damské aristokracie se tlačí?"

„K této otázce odpovíme, až celé sdělení vaše vyslechneme," odpověděla klidně předsedkyně; „avšak jsem nucena opětně vás prosit, abyste mluvila krátce, jasně a určitě, bez všelikých úvodů a oklik."

„Nuž tedy," pravila povznešeným hlasem cizí dáma, „poslyšte, urozené dámy, mou stručnou a jasnou zprávu. Mezi vámi žije, blýská se a staví se vám, urozeným šlechtičnám, na roveň žena, jejíž matka i bába byly pověstné dobrodruhyně, kteráž sama v mladších letech byla jezdkyní v cirkusech a o kteréž se tvrdí, že zavraždila svého milence, jistého anglického šaška."

Ve shromáždění vzmáhal se opět šum, svědčící o veliké nevoli; ale neznámá dáma nepozbývala smělosti, nýbrž přiostřovala ještě tón svého odhalení.

„To všechno ještě je málo," pokračovala, „a dalo by se snad odpustit. Avšak co nyní urozeným dámám objevím, jest už vrcholem ženské zvrhlosti. Dáma, o kteréž mluvím, porodila před lety dítě — dítě zavražděného šaška, a dítě to žije; ale ono žije proti vůli své matky! Nedávno odstranila je vzorná ta matka z rodiny, kteréž bylo před lety jejím ujcem svěřeno a odevzdala je na smolenském předměstí dračici jakési, kteráž dítě zvolna měla utýrat, aby smrt jeho nebyla nápadnou. Trýzeň, kteréž dítě zakoušeti musilo, vzbudila pozornost některých lidumilů a ti nelitovali času ani píle, aby nelidskou matku jeho vypátrali a zjistili. Nuže a tato dobrodruhyně jest členem moskevské aristokracie a hraje mezi vámi, šlechetné dámy, velkou úlohu."

„Zadrž, ženo zlověstná!" vykřikla plna zděšení předsedající kněžna. „Kdo jest ona dáma, kterou tak obviňuješ, a kde jsou k tomu důkazy? Běda tobě, nepodáš-li důkazů a nejsi-li šílená!"

„Naložte se mnou, jasnosti, jak uznáte," odpovídala klidně neznámá, „avšak dovolte, abych si dříve přivedla svědka."

Na to odešla kvapně a vrátila se v tu chvíli zase s odestřenou již tváří a nesouc v náručí malé, velice zbědované děvčátko volala vášnivě, se zlobou a vítěznou jistotou, že všechen šum kolem překřičela:

„Jméno té ženštiny nepronesu; avšak zde jest její dítě, ať se k němu sama přihlásí!"

A v tom ozval se u samé téměř estrady, asi v druhé nebo třetí řadě dám děsný výkřik a dáma jakási padla těžce na zem. Ihned rozstoupil se kolem ní kruh a s úžasem zvolalo několik dám najednou: „Salomonida Platonovna!“

— — — — — — — — — — — — — — —

„Salomonida Platonovna . . .!“ opakovala po nich všechna ústa a s úžasem hleděli citlivější dámy za omdlelou kněžnou, kterouž dva lokajové ze sálu odnášeli.

Avšak úžasu nebyl ještě konec

Neboť sotva že byla Alexandra Sergějevna vítězoslavně za lokaji, Salomonidu nesoucími, odešla, objevil se v sále vrchní policmistr, kterýž vyslechnuv pozorně, co se bylo přihodilo, dámám chlacholivě oznamoval:

„Nebojte se, urozené dámy, žádných dalších skandalů ani žádného již pohoršení. Co zde jste slyšeli, zůstane pouhým sdělením pro vás, a vy samy nepotřebujete také nic už podnikat, neboť právě došel z Petrohradu rozkaz, aby kněžna Salomonida Platonovna neprodleně Moskvu a evropskou Rus opustila. Je na neurčitou dobu vypovězena do Kary v Sibíři, ježto se zjistilo, že měla s nihilisty důvěrné spojení a že je i penězi podporovala, aby ji za to zbavili hraběte Daškova. Vše ostatní byla šalba nebo náhoda. Avšak vzhledem k jistým okolnostem — jichž nepotřebuji teprve doličovat — usnadněno kněžně vyhnanství tím, že jí dovoleno, aby sama dalekou cestu do Kary se vším možným pohodlím vykonala a tam guvernérovi se představila.“

„Nu, toho jí nezávidíme!“ prohodila vedle mladá jedna šlechtična.

„Tím méně budete jí asi závidět, co nyní uslyšíte,“ odpověděl vrchní policmistr. „Včera pronesl náhodou také řídící výbor terroristů nad Salomonidou soud proto, že prý zrady na nich se dopustila, a oznamuje pohozenými plakáty, že je kněžna Salomonida Platonovna odsouzena k smrti dýkou.“

— — — — — — — — — — — — — — —

Následujícího dne opustila Salomonida Platonovna tiše Moskvu a vydala se na cestu do Sibíře.

Konec dílu prvního.

Dagmar.

Báseň od

Svatopluka Čecha.

(Dokonč. třetího zpěvu.)

íky tobě vroucí,"" Dagmar vece choti.
„„Věř, že ducha tmy v něm dokonale zhrotí
odpuštění svit. Můj dech se heslem řídí,
že: kdo sije dobré, posléz dobré klidí.

Teď i druhou prosbu, králi, vyslyš mile:
Usmívá se Dánsko mnohým žírným luhem,
avšak na něm rolník pilný zasmušile
starostlivou hlavu věsí za svým pluhem.
Vesele by statné rámě klečí vládlo,
ale krutá daň mu tíží zdatné rádlo.

Ujmi se, ach, ujmi rolníka! On skvělé
budově tvé říše základ pevný stele,
z mozolů svých dlaní národ všechen živí.
Ze zlata těch klasů, které loudí z nivy,
blaha jasný paprsk do všech končin svitá,
z něho věnec umění zářivý se splítá,
z něho tvého dvoru pýcha prýští celá,
z něho utkána i koruna tvá skvělá.
Za rolníka prosím, rolnického kmene
haluzí jsouc sama: z černé brázdy zkvetla,
z líchy potem rukou pilných ovlažené,
pradědovi mému vlády berla světlá.

Za pluh oroduju, požehnaný nebem:
Nejen tělu zemský, ale také duši
rajský pokrm chystá posvěceným chlebem.
Nad meč rytířský mu vyšší pocta sluší:
ten kol zhoubu sije — pluh jen život plodí,
z ran, jež zemi vtíná, štěstí jen se rodí.
Zbav jej těžkých platů! Do všeživné hrudi
země matičky se vnoří svěžím ruchem
a žeň nádhernější z jejích ňader zbudí.
Vroucněji lid k tobě přilne vděčným duchem
a kraj, blahobytu šumě zlatou vlnou,
poplatků těch ztrátu splatí měrou plnou.""

„Tvojím slovem, drahá, k rozhodnutí zraje,
co již dlouho vážil duch můj přemítaje.
Slavně skončena jest velkolepá stavba,
již můj otec začal: Zbujnosť Vendů klesla,

zničeny jich lodě, volna kupců plavba
a moc dánská k nebi obryní se vznesla.
V pochvu skryji meč. Květ míru pouvadlý
rozvine zas Dánskem tiché vnady svoje
a pluh, zbaven platů, jež naň boje kladly,
vyloudí z té půdy nové blaha zdroje. —
Avšak, choti sladká, divných žádáš darů:
jeden k ujce mého, druhý k orby zdaru;
a já štědrostí svou tebe, jenom tebe
rád bych zahrnul — nuž, pamatuj teď sebe!"

„„Pro mne třetí prosba ze dna srdce plyne
a má duše celá s ní se k tobě vine.
Pod tvým žezlem, drahý, v bídě nevýslovné
hynou nešťastného kmene trosky skrovné.
Lid ten cizím tobě; ale mému rodu
pokrevním jest bratrem. S pohnutím zrak vlahý
v žalné jeho tváři stíhá známé tahy,
pozoruje v žití mnohou tklivou shodu,
a když mluva jeho k uchu zaševelí,
srdce zachvěje se v urychleném tluku:
domnívát se slyšet ohlas drahých zvuků,
jež mi nad kolébkou zpěvem sladkým zněly.
Nešťastný lid Vendů! Vypil na dno kalich
bolesti a hanby, strastí neskonalých!
Ukrutnou štván sudbou, věčně krví zbrocen,
věky snášel útrap míru vrchovatou
a teď ve smrtelných mukách, navždy zhrocen,
vítězům se svíjí pod železnou patou.
Jeho vísky v rumech černých pochovány,
cizinec mu beře pastviny a lány,
a Sláv bídný, štván od dědičného prahu,
bez přístřeší bloudí; ve pralesů šeři
o brlohy skalní rve se s divou zvěří —
přec mu vítanější zvěř ta cizích vrahů.

A kde zůstaly mu rodné posud luhy,
utlačen tam vleče rabství okov tuhý,
klesá tíhou platů, vydán bez ochrany
zvůli cizích pánů; očím jeho kalným
nekyne svit spásy s žádné, žádné strany —
hrob jen konec nese útrapám těm palným.
Mrzká potupa se věší k jeho jmenu,
jeho ston má posměch ryčný za ozvěnu —
hyne v žalu němém — vítát hana pustá
i tu řeč, jíž tvůrce položil mu v ústa —
A tak nešťastné ty kmeny hynou, hasnou —
O buď, choti drahý, buď jim hvězdou spasnou!""

„Za ty prosíš, milá? Toto plémě bídné
blízkým sobě zoveš?“

„„By mně cizím bylo,
hoře jeho k němu srdce mé by vilo —
Za ně lkám! Ó nachyl k němu tváře vlídné!““

„Znáš-li též, jak divě zbojnické to plémě
pustošilo mečem, ohněm naše země?
Jak se lodi jeho dánskou krví rděly,
zdouvaly své plachty matek dánských stenem,
jak od našich břehů zpustlých odjížděly
obtíženy smrtí, pláčem, kletbou, plenem?“

„„Leč kdo naučil je, zemědělce míré,
v meče proměňovat rýče své a pluhy?
V bojiště kdo měnil nivy jejich žírné? —
Se sousedů pychem věčný zápas tuhý!
Za plenem kde spěli na korábu bystrém,
zdaliž norský viking nebyl jejich mistrem?““

„Ano, válčili jsme s tímto lidem divým,
válčil Dán i Němec; ale kříž jen svatý
s korouhví nám zářil bleskem vítězivým,
jen tou září rajskou duše byly vzňaty.
A ty pro pohany horlíš zatvrzelé,
proti nimž sám kdysi svatý symbol víry
na Pomoří nesl, vojům českým v čele,
zbožný biskup Zdík?“

„„Jej víry zápal čirý
vedl sem i mnohé; všechny dozajista
nevedla v ty boje láska k církvi čistá.
A zda šířit sluší pravdu smrtným kovem,
kterou štěpil Pán jen mírným lásky slovem?
Zdaliž apoštoly s mečem vyslal v dáli? —
Jazyky jen světlé nad hlavou jim plály.

Od východu kdysi aj! dva bratři svatí
ze Soluně vyšli, láskou k bohu vzňatí,
s písmem pouze v rukou, s blahou na rtech zvěstí —
holoubci dva rajští s míru ratolestí.
Sili zlaté zrní na slovanské roli
a žeň přebohatá vzešla pílí skromnou,
zašuměla blaze nivou přeohromnou
za pravými lásky božské apoštoly.
Místo meče jazyk zvonil dušejemně,
slovo živé k srdcím od srdce tu znělo
a hle! bez boje tam Slávů valné plémě
ochotně své nitro Kristu otevřelo.

A co na severu zmohly četné voje?
Místo blahé zvěsti slyšel pohan tady
hněvu pusté jeky, strašný rachot zbroje,
místo lásky hněv naň zíral odevšady,
místo apoštolských řečí k němu šuměl
hlahol cizích kněží, jemuž nerozuměl.
Šíj tu víry jho pak ovšem zamítala, —
ne jho sladké, ale jařmo krutých strastí:
věky míjely a nikde nesvítala
poznání zář spasná bojů nad propastí.
Zvítězil tu kříž; leč symbol věčna žití
do věčného hrobu národům těm svítí.

Vyslyš prosbu mou! Křivd těchto hlubé moře,
lásky zjevem smiř! Těch kmenů zmírni hoře!
Slovanu buď otcem dobrým jako Dánu,
dej mu práva stejná, zbav ho krutých břemen,
chraň ho před útiskem od vítězných plemen,
chraň ho v rodné chatě, na zděděném lánu!
Místo cizích mnichů, kněží řeči jiné
pastýře tam vlídné vyšli z jeho středu,
aby slovem lásky, drahou řečí dědů
pěstili v něm víry sémě blahočinné.

Zaklínám tě v slzách! Vyslyš prosbu vroucí!
Jinak promění se trůn tvůj zlatý pro mne
v místo temných stesků, v muky prestol žhoucí!
Slyšeti tu budu vzdechy srdcelomné
soukmenovců mroucích, jejich kletby, stony —
A ta koruna — — jak těžka moji skráni! —
visí na ní trpkých slzí miliony,
tíhou výčitek mi čelo k zemi sklání . . .

Však ty splníš jiště, zač tě ret můj prosí,
ztišíš bol, jenž slzou oko moje rosí;
oko tvé jak hvězda spásy milostivě
shlédne k utlačeným na pobaltské nivě!““

„Vstaň, ó Dagmaro! Vstaň! Není u mých nohou,
cherube, tvé místo! Zjasni zrak svůj libý!
Mníš-li, že král dánský neplní své sliby?
Že ti rty mé čehos odepříti mohou?
Vstaň již! Vyplním i prosbu tvoji třetí.
Zdvihni korunu, již sejmula si s čela:
nebudou již na ní slzy Vendů lpěti —
Sblížila je srdci na vždy slza vřelá,

která s této líce přespanilé slétla
v jejich temný los jak spásy hvězda světlá!
Z rosy té, již líbám z jemné tvojí řasy,
— přísahám ti — lepší vykvitnou jim časy!" *)

Dívce.

Báseň od **Svatopluka Machara**.

Máš čílko spanilé, máš dlouhé, plavé vlasy,
máš modrých zraků dvé, jež pouze hnutím řasy
jmou srdce již;
však ruka osudu, jež toto vše ti dala,
že v líc tvou brzkou smrť též v oné chvíli psala —
ty netušíš.

Proč zraky lidí všech na tobě utkvívají,
však před tvým pohledem se vždycky klopívají
ku zemi níž,
ty bílá lilije ve světlém jarním čase,
jež za hold bereš vše své tklivé, řídké kráse —
ty netušíš.

A něžná sestra tvá, když těkáš v budoucnosti,
když otevíráš jí, — jež mysl tvoje hostí —,
vstup ve snů říš,
proč ve všem přisvědčí ti v snů tvých zlatém kraji,
proč při tom v prsou vzdech a slzu v oku tají —
ty netušíš.

Proč drsný bratr tvůj při tobě beze hlesu,
a bílou rukou svou když těkáš po klavesu,
proč sedne blíž,
ty, jež v tom pohledu zříš lásky paprsk stálý
a nikdy soucit snad a nikdy tajné žaly —
ty netušíš.

A na procházce vždy proč matka hlavu sklání,
když těkáš pohledem tam po blankytné báni
a když tak díš:
„Viď, drahá matičko, ten svět jest přece krásný!"
proč hlavu odvrací a v slzách zrak má jasný —
ty netušíš.

*) Ostatní zpěvy uveřejníme v ročníku příštím.

A družek tvojich rty, jež jsou vždy klevetivé
a bystré zraky jich, jež jsou vždy závistivé, —
když ty se stkvíš,
proč jméno tvoje v nich je čistší nad lilii,
proč každá krásu tvou i šperky opomíjí —
ty netušíš.

Ó věř, že život tvůj jest hodný závidění!
ty neznáš bolesti, nepoznáš utrpení,
být šťastnou smíš,
a želet života čas nezbude ti ani,
bez muk se dotkne smrť jak tichý sen tvých skráni,
jíž netušíš.

A věř, že po letech, ti, co teď litují tě,
nad tvojím hrobem pak svou hlavu skloní, dítě,
ku zemi níž
a žitím sklamaní a radostí všech syti,
že s tesknou závistí jen smutně budou zříti
na klidný růvek tvůj a černý kříž . . .

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Dne 18. listopadu 1883

otevřeno slavnostním spůsobem obnovené naše

NÁRODNÍ DIVADLO

v Praze.

Krásnější, než dříve bylo, povstalo ze svého popele!
Nechť prospívá a kvete na slávu národa,
kterýž si je znovu zbudoval,
pomník svého znovuzrození,
zástavu šťastné budoucnosti!

Česká literatura.

Na skandinavském severu. Dra. *Josefa Štolby* črty z výletu do Švédska, Norska i Dánska. Illustroval Vojtěch Brechler. S 56 vyobrazeními. V Praze, nákladem J. Otty.

Staří Islanďané již za věků dávných radívali mladým lidem putovati jarem svého života do ciziny, a člověka v tom nezkušeného více než nevědomým nazývali, říkajíce: heimskt er heimalit barn t. j. kdo doma zůstává, hloupým se stává.

Dobou naší mnoho se cestuje. Komunikace sblížily země i národy dálné a touha podívati se do světa, do krajů s cizím jazykem, s jinými mravy a obyčeji, láká nás ven jako tažné ptáky. Kdo proputoval kraje, „kde v tmách loubí zlatá oranž prosvítá, kde od blankytu vánek jemný dchne, kde myrta klidná, vzhůru laur se pne“ — ten prožiti chce potom rozkošné noci teplého leta tam na dálném severu skandinavském. Tam velebné a zářivé noci nordické jsou kouzlem pro nás, kteří nevykupujeme poesii luzného toho kosmického zjevu děsivou tmou zimy naší. Tam vábí nás zelené pláně švédské nížiny, modravé fjordy, zasmušilé labyrinty v rozmetaném úskalí norského pobřeží, v ten odlehlý světa kraj zve nás poctivost bodrého lidu, jehož minulost přivádí na mysl též osudy naší vlasti. K severu obracejí se teď vážné tlupy cestovatelů, zaměňujíce palčivý jih za mořské ovzduší s chladnými sférami norských fjeldů a nové zprávy přinášejí o zemích, v nichž štěstí vyrůstá ze zlaté svobody.

Sporé bývaly jindy noviny tlumočené českým slovem o skandinavském severu, a čtenář český pohlížel v nordické ty země jako ve kraj tajemný. Zesnulý dr. Pečírka poprvé trochu vylíčil švédskou zemi, když před třiciti lety vydal se tam na cestu, chtěje prohledati archivy a knihovny, ve kterých nejedna česká kniha chována byla po drahnou dobu. Potom Jireček mladší nastoupil pouť do švédských krajů a stručným perem vypsal zkušenosti své, též Wünsch na cestách svých do Švédska zabočil a v literárních úryvcích ukázal k vábným končinám. Pisatel této zprávy také psal o Švédsku a Norsku v různých listech českých, meškaje touže dobou ve Skandinavii, kdy spisovatel díla „Na skandinavském severu“ dlel uprostřed švédského lidu a mezi pokrevnými jeho bratry na půdě norské a dánské.

Rozmanité ty zkušenosti, jichž dr. Štolba dovede nastrádati hojnou měrou a pronikavým duchem, uloženy jsou v úhledné knize jeho, slušné pak illustrace Brechlerovy víží se k lahodnému slovu v pěknou památku dálného severu, že v mysli čtenářově utkví jasný obraz o všech poměrech skandinavského kontinentu, plastický svou pravdivostí a životem, každému milý pro rozmarnou koncepci.

Že pak spisovatel díla toho, chtěje vylíčiti kulturní vztahy zevrubněji, docelil pozorování vlastní odbornými prameny literárními, jest jenom s prospěchem knize a čtenářstvu, jemuž dr. Štolba uchystal ve „Skandinavském severu“ lektyru zábavnou i poučnou.

Přes Holštýn a Šlesvik spěje spisovatel do Frederiks-havnu a plaví se ke protějšímu břehu švédskému a divokým úskalím ocituje se v bohatém přístavu göteborgském, kterým čtenáře provází ve všech koutech.

Marně se ohlížeje po přírodních krásách vůkolí göteborgského ubírá se vlakem ku švédské Niagaře, peřejím trollhättským, kde řeka Göta bouří hukotem ve blízkém kraji. Podél ní provází nás spisovatel průplavem götajským a jeho dějinami, pluje proslulými splavy níže a výše, dolů a nahoru a vstupuje do residence norského království, do Kristianie, dotýkaje se přírodních zjevů a historie památných míst na cestě z Trollhätty do fjordu kristianského.

V Kristianii „Karl Johans Gade" připomíná cestovateli naše „Příkopy" pražské, tam blízko pozvedá se mohutný palác královský, tam středisko učených ústavů, bohatých sbírek, storthingu, v němž odehrávají se teď vážné události, připravující cestu k budoucí republice. Hledě ke vzdělanosti norského lidu, jenž pánem jest v parlamentu, obrací se spisovatel ke školství (ovšem co nejstručněji) a k životu hospodářskému, průmyslovému a obchodnímu. Obšírnou stať věnoval literatuře nordické, počínaje od kolébky její na Islandě až na nynější časy a čerpaje z výborného díla Hornova doklady a rozbory spolehlivé. K té stati druží se vylíčení kultu mythologického, načež spis. nastupuje cestu do Stockholmu přes největší norskou řeku Glommen, do severní Venecie, kde — jakož Tegner dí — Švédův sláva dřímá pod chladným mramorem. Zpomínaje všech znamenitých památek stockholmských, chvátá spis. do starobylé Upsaly, do střediště dávného učení universitního, jež snad co nevidět přeneseno bude do města residenčního.

Podobně jako při Norsku obsaženy jsou obšírné kapitoly též o duševních snahách národa švédského, jehož blahobytu dokládá se spis. statistickými daty nejnovějšími.

Ze Stockholmu vrací se Štolba k domovu středem veliké nížiny švédské až dospěje Malmö, v úrodném länu (kraji) Skaanském, který již staré dánské rýmy nadšeně opěvují: „Den tid Christus lod sig föde — Stod Lund och Skanör i fagreste gröde" t. j.: Již než Kristus přišel na svět, Lund a Skanör v nejkrásnějším byly květu. Z Malmö není již daleko na protější ostrov seelandský, do Kodaně, ve kteréž soustředěny jsou nejznamenitější nordické starožitnosti z dob lidského dětství až ke kultuře nynějších národů, kde slavný Thorwaldsen, umělec z boží milosti, tichý dřímá sen uprostřed svých idealů; tam a všudy jinde ve hlavním městě čilého národa dánského provází nás zkušený cicerone dr. Štolba, podávaje o Dánsku celkový obraz duševního života.

V posledních třech sešitech (8., 9. a 10.) uložil spis. „Skandinavského severu" též cestopisné zkušenosti z pobřeží a vod severoněmeckých, zvláště pak o Hamburku, Brémách a Helgolandu, kterýmž krajům ovšem nepřísluší titul shora uvedený.

Milý spis dra Štolby bude znamenitou pobídkou, že nejeden krajan zatouže po severních zemích skandinavských, nastoupí tam pouť v duchu spisovatelově, až vyváženy budou zprávy ještě podrobnější, zvláště Norska se týkající. Ti pak, kdož nemohou té a podobné cesty se odvážiti, najdou ve Štolbově spisu náhradu nejlepší. *J. Kořenský.*

Lid a národ. Sebrané rozpravy národopisné a literární Františka Bartoše. Moravské bibliotéky čís. 18–22. Nákladem F. Šaška. — Rozmanitý jest průvod, jakého se dostává novému dílu literárnímu při prvním jeho kroku do světa čtoucího obecenstva. Jedno provází celá

fanfara pochvaly, která týká se nejen obsahu, ale zvláště také bohaté výpravy zevní; dílo prohlašuje se za znamenitý přírůstek písemnictví, třeba neobsahovalo ani jediné nové myšlenky. A vyjde jiný spis, jehož obsah samé ryzí zlato, výsledek důkladných studií a pilné práce, ale že kabát jeho jest jen prostičký, nespůsobí jednoduše vyšacené dílo žádného ruchu, není vítáno ni nejmenším jásotem, a jen tu a tam pozornější čtenář radostně tiskne mu ruku na přivítanou. Zdá se nám, že nové dílo Bartošovo, o kterém tuto jest řeč, také jest spisem podobným, ač zajisté vyzná každý, že je to kniha svého druhu u nás posud jediná a první. Všímali si sice již před léty někteří spisovatelé naši také národních zvláštností a karakteristických příznaků našich, jiní zdařilé snůšky učinili v oboru prostonárodní poesie, ale samostatného a soustavného díla, které by výlučně věnováno bylo vypsání všeho, co týče se naší individuality kmenové, neměli jsme posud. Důležitost knih takových jinde byla záhy poznána; ze Slovanů pak jmenovitě Poláci mají v té příčině již i díla velmi důkladná a nákladná, jakým jest ku př. Kolbergův „Lud, jego zwyczaje, sposób žicia atd.“ K důležitosti té trefně ukazuje u nás Karolina Světlá ve svých „Vzpomínkách“: „Káže nám nejen pouze pieta ku předkům našim a k odkazům jejich, nýbrž předkem svatá vlastenecká povinnost, aby každý z nás v kritické této době, kdež se snad rozhodněji než kdy dříve jedná o naše bytí a nebytí, dle sil a schopností svých se snažil vynajíti, stopovati a zachytiti každý i ten nejslabší rys zvláštnosti naší národní, než ještě se rozplyne ve všeobecném onom rázu, jejž za nedlouho stejná u všech národů vzdělanost vtiskne ve tvářnost Evropy, abychom takto si poznamenali, co v ní bylo a jest našeho a tím na vždy vykázati se mohli.“

Nuže, Bartoš vydávaje dílo toto učinil v oboru ethnografie specificky naší počátek nad míru šťastný. Obmezil se sice jen na malý kus naší milé Moravy, ale ten kus rodné půdy vykreslil nám opravdu s důkladností filologa a s podrobností malíře detailisty, jemuž neujde ani jediný záhyb na kabátci venkovanově, ani nejmenší kvítečko, skrývající se u plotu venkovské zahrádky, kterou ošetřuje veselá dívčina, nebo pečlivá hospodyně. Bartoš vybral si za předmět svého pozorování na pohled nepatrný kraj bývalého panství Zlínského na Moravě, které leží jihovýchodně od Kroměříže při říčce Dřevnici. Proč právě tento kraj nám vylíčil, spisovatel sám vykládá řka: „Jednak že v krajině té jsem vzrostl a i rozžehnav se s krbem domácím každý rok na delší čas k němu se uchyluji a tak nejen z trvalejšího názoru a delší zkušenosti, nýbrž i z vlastního nitra a z dávných vzpomínek čerpati mohu, jednak žé právě individualita tato velmi ostře se vyznačuje jsouc na rozhraní tří hlavních kmenů moravských, Hanáků, Slováků a Valachů, konečně i z té příčiny, že obmeziv předmět svého pozorování hranicemi užšími alespoň doufati jsem mohl, že tím snáze a zevrubněji postřehneme všecky důležitější zjevy duchovního života krajanův svých.“

Co spisovatel, jak tuto praví, zamýšlel, podařilo se mu plnou měrou. Čtouce jeho knihu vidíme jeho krajany v životní téměř podobě před sebou, ba zdá se nám čtoucím, jako bychom s nimi žili, jako bychom nahlíželi nejen v jejich mysl, ale i v jejich srdce, kteréž tu před námi jest otevřeno s touž nepokrytou upřímností, s jakou pro-

mlouvají k nám ústa jejich neklamající. Autor vypisuje především, jaká jest tvářnost krajiny, líčí nám do podrobna, jak uspořádána jest celá obec, jak jednotlivé chalupy, načež obrací se k obyvatelům a naznačuje nám nejen zevní jejich podobu ve kroji se zračící, nejen jejich hmotné zaměstnání, ale také všecko jejich smýšlení, ať již boha, člověka, nebo přírody se týká; provází nás také nejen celým rokem občanského jejich života, jak tu den za dnem buď nové přináší změny, aneb starými, obvyklými kolejemi se béře, ale celým jejich životem vůbec, jenž sám v sobě jest ovšem zcela prostinký, ale vnímavému oku zjevuje nicméně přemnoho stránek z míry zajímavých. — Autorovi neušla, jak již svrchu praveno, ani nejmenší podrobnost, ať již té či oné věci se týče. Ta okolnost a zároveň píle, s jakou Bartoš vůbec pracuje, způsobily, že těžko jest rozhodnouti, pro koho jest dílo jeho důležitější, zda pro ethnografa, či kulturního historika, či filologa.

Vylíčiv Zlínsko obrací se spisovatel k Moravskému Valašsku neméně zajímavému. Také o této části díla jeho bylo by nám říci vše, co svrchu jsme pověděli. K celému dílu nepřáli bychom si leda stručné mapky, a zvláště případných kreseb, kterými by tekst Bartošův sám pěkný velmi mnoho získal. Ale pak ovšem nebylo by možno, aby dílo takové vyšlo v bibliotéce desítikrejcarové! Jinak i za této podoby díla Bartošova přejeme z celého srdce, aby bylo zdárnou pobudkou hojným následovníkům, tak abychom se dočkali podobného vypsání nejen družné Moravy, ale také našich milých Čech, kdež beztoho kmenových zvláštností našich v posledních letech ubývá přímo úžasně. — Na konec nemůžeme také nepochváliti mistrného a v pravdě vzorného slohu Bartošova, jenž s naprostou správností formální spojuje také přirozenou lahodu a prost jest všech rčení hledaných a nezáživných; toť pravý styl jak pro vzdělance, tak pro lid. *F. V. Vykoukal.*

Švanda dudák, poutník humoristický. Sešit 1. až 9. Ku podivu, když se písemnictví naše počalo probouzet, měla česká humoreska velmi pěkné úspěchy. Celá řada starších spisovatelů českých pěstovala s velkým zdarem český humor, tak že by se mělo předpokládat dle rozvoje ostatních odborů literatury, že humoristická literatura zaujímá v ní jedno z nejpřednějších míst co do ceny i co do mnohosti. Tomu ale není tak; máme sice humoresky Svatopluka Čecha, humoresky a satyry Nerudovy a Heritesovy, jakož i několik jiných plodů toho druhu, celkem ale můžeme říci, že u nás v době novější pěstuje se humor, a zejména humor *prostonárodní,* vskutku otčimsky. Co mnohdy čteme pod názvem „humoreska“, bývá velmi často rozvláčná stará anekdota studentská, vojenská neb venkovská, a k tomu ke všemu vtírá se do našeho humoru způsobem velice povážlivým jakási manýra, již nelze nazvat jinak, leda „vídeňáctvím“ a jež nejde českému humoru valně k duhu. Proto uvítali všichni přátelé humoru českého s dychtivým očekáváním podnik, jenž si obral za úkol pěstovat především humor český a pečovat o rozvoj jeho. Jest to podnik dosti obtížný, neboť právě následkem toho, že obecenstvo české co se týče čtení humoristického stalo se méně vybíravým než v ostatních odborech literatury, není právě nazbyt těch, kdož pěstují literaturu humoristickou, zejména pak humor prostonárodní. S tohoto stanoviska, se zřetelem k četným těm obtížím, třeba

též přihlížet k posavadním výsledkům „Švandy dudáka“. Možno říci, že „Švanda dudák“ dostál doposud úkolu svému velmi čestně. Již nyní může se vykázat nejen řadou věcí rozhodně dobrých, ale nalezáme v něm i věci, jež by byly ozdobou časopisů, jež pěstují vážnou beletrii. Redaktor Ignát Hermann, jenž je chvalně znám co bývalý redaktor „Palečka“ a sám dobrým humoristou, dovedl pro svůj podnik získat nejpřednější naše síly literarní; nalezámeť v sešitech dosud vyšlých příspěvky *Nerudovy* (Balada o duši Karla Havlíčka Borovského), *Vrchlického* (Švandovy dudy), *Sládkovy* (Dětské motivy), *Heritesovy* (Na plese), *Beneše-Třebízského* (Plzenští proti Rokycanským). Specialitou Švandy dudáka jsou ryze pražské obrázky, z nichž připomínáme zejmena Herrmannovy „Pan Melichar“, „Marynko, dejte mi hubičku“, „Tonda odvádí“, Vieulzeufa „Přijme se do šití“ atd. Ve pracích těch jeví se pilné studium života pražského lidu, kteréž vzdor skvělým příkladům Nerudových „Malostranských povídek“ a některých povídek Hálkových, dosud úplně bylo zanedbáváno. Dále jsou pozoruhodny povídky K. Šipka ze života venkovského, zakládající se na rovněž bystrém pozorování, z nichž zejména „Babiččin ples“ jest pravou perličkou. K těmto dvěma genrům, které „Švanda dudák“ především pěstuje, druží se rozmarné žerty O. Seykory Kosteleckého a Herbenovy charakteristické obrázky z Moravy. Mimo to nalezáme mezi stálými spolupracovníky V. Řezníčka, Fr. Chalupu, Jiříka Blatenského atd. Mezi většími pracemi nalezáme tu ještě mimo „Pana Melichara“ satyrickou povídku „Král Šmikula“, jejížto posouzení však si ponecháváme na dobu pozdější, až bude dokončena, a parodovanou „Historii o doktoru Faustovi“, jež ozdobena pěknými illustracemi zesnulého mistra Manesa. Nalezneme-li tu a tam některé věci slabší — jichž ale je po skrovnu — dlužno považit četné ty obtíže, jež musí přemáhat podnik, jenž se chce brát cestou svou, jenž nepracuje podle obvyklé šablony. Tolik ale dlužno uznat, že nikde ani v nejrázovitějších obrázcích ze života pražského lidu, nejeví se trivialnost, což v nynějších poměrech nesmí se dokonce podceňovat. Nuže, dosavadní pilná snaha redakce opravňuje nás k naději, že dostojí svému programu, aby český humor, pěstován rukou svědomitou, dospěl k oné výši, aby mohl důstojně zaujmout místo své v řadě ostatních odvětví literatury. Doufáme, že se dostane „Švandovi dudáku“ hojných příznivců, jichž plnou měrou zasluhuje a jimž se odmění příjemnou zábavou pravého, českého jádra. *J. V.*

Ještě několik slov nad hrobem I. S. Turgeněva.

Podává *Fr. Chalupa.*

Je tomu sedm let, co Umělecká Beseda, oceňujíc veliké zásluhy I. S. Turgenéva, jmenovala jej svým čestným členem. O vnitřním uspokojení, o radosti a potěšení, jaké mu zpráva o této poctě spůsobila, nejlepší svědectví podává list, jejž na to zaslal Umělecké Besedě. Tehdáž píše: „Velevážení pánové! Navrátiv se do Paříže z nevelikė cesty, nalezl jsem u sebe diplom čestného člena Vaší Besedy, kterým Jste mne ráčili poctíti, a provázející jej tak příjemné pro mne psaní.

Spěchám, abych se chopil pera a poděkoval se Vám z celého srdce za vysokou čest, které Jste mne za důstojného uznali a která mně proto zvláště jest drahá, poněvadž slouží za výraz a důkaz duchovního svazku, jenž objímá všecky slovanské národnosti a prostředkem jest vzájemné výměny myšlenek a citův a časem zajisté přinese překrásné a blahotvorné plody". — A dnes? — Splnilo se, co sám napsal: „Odletí duše, jako bílá holubice, ztrne ruka, oko neprohledne, zemře život a mrtvola nepatří pak jinému, než té matce, z které jsme všichni vyšli — zemi." Ivan Sergějevič umřel! — — Splnilo se pak, co sám si přál, co šepotali umírající rtové na smrtelném loži: „Pochovejte mne u nohou mistra mého Bělinského!"

Několik slov to jenom a jaký hluboký v nich význam, jaký jest jejich dosah! Velkolepá to závěť velikého člověka. — Je to skutečně ku podivu, s jakou pietou, s jakou láskou, s jakou úctou všichni velcí spisovatelé ruští pohlížejí ku Bělinskému. A kdo byl ten muž? Pouhý literární kritik, jemuž ovšem prvnímu podařilo se vysloviti to, co v literaturách slove národním, a to se stalo všeobecně moderním heslem dnešní produkce literární. Bělinský talenty vzdělával, práce jejich tříbil — a bohužel ani květu, ani ovoce na stromě své práce se nedočkal. Zemřel ve 37. roce svého věku, po něm v obdobích umírali žáci jeho: slavný básník Mikuláš Někrasov, romanopisec Feodor Dostojevský, a Tolstoj, — J. S. Turgeněv. Bělinského vzpomínají vděčné také ostatní jeho žáci, zejmena satyrik Saltykov-Ščedrin. Jsou to největší spisovatelé ruští! — „Pochovejte mne u nohou mistra mého Bělinského" — to je ta nejkrásnější odpověď, kterou vděčný žák může dáti svému přičinlivému učiteli, to je to nejdojemnější loučení, s jakým loučí se syn se svou matkou, se svou vlastí, to je hrdý protest muže vědomého si své síly proti mrzkým utrhačům a lidem obmezeného rozumu a vůle.

Umřel ve Francii v Bongivalu u Paříže, v té zemi, odkud světlo osvěcující rozlilo se svého času po celé Evropě, v té zemi, odkud velcí spisovatelé ruští přinášeli si zlatý pohár uvědomění, jejž pak pomalu a jistě naplňovali dobrým ruským vínem básnického tvoření. Zdá se, že vědomí toto především asi vedlo I. Sergěviče do Francie — na tom ostatně nespočívá národní význam spisovatelův, kde píše, ale na tom, co píše. — A na tom, co napsal, zakládá se Turgeněvova nesmrtelnost. Tělo muselo podlehnouti neuprosnému zákonu přírody — smrti. Jediná dcera, již porodila mu krásná, největší vášní lásky pro něho zaujatá, jeho poddaná dívka venkovská, a znamenitá zpěvačka paní Viardotová se svou rodinou byly svědky jeho smrtelného zápasu — celá jeho rodina. Jakmile však umřel, tu vlast a světová sláva přiřadily jej do své rodiny a první truchlící pozůstalí? — Byli toho času nejpřednější spisovatelé francouzští! Co nad rakví jeho mluvil Edmond About, slova, jimiž se s ním před odvezením mrtvoly do vlasti loučil, vyznívají, jako krásná, dojemná báseň. — Tak navrátil se Turgeněv do své vlasti naposled — jinak ovšem nežli druhdy, kdy přicházíval, aby pohledem na ni se posílil, aby zmohutněl jarý jeho duch tvořící. Klidné oko, jímž s láskou hledíval na její krásy i choroby, bylo víčkem sesinalým přikryto, výmluvná ústa, jimiž s tak velkým a přísným nadšením do-

vedl mluviti o své vlasti, byla ztuhlá, jiný — smuteční byl to vjezd, nežli před třemi léty, kdy jako triumfator vjížděl do Moskvy, aby účasten byl slavnosti při odhalení pomníku Puškinova. Tehdáž vstoupiv na řečniště po příteli svém Dostojevském, mluvil o mravním významu Puškinově v literatuře a mezi jiným pravil: „Žezlo v ruce vladařově, moc v ruce vojínově má svůj veliký význam; rovněž tak čestný, ba dalekosáhlejší má význam péro v ruce spisovatelově.“ Uvádím dnes tuto větu, abych dokázal, jak Ivan Sergějevič vysoko cenil spisovatelské povolání; a jak vysoko je cenil slovem, tak také je cenil — i činem. Svět nerad, velmi nerad platí — a má-li platiti nějakému ruskému spisovateli světovou slávou, světovým jménem — má-li platiti moralně, musí míti k tomu své dobré příčiny a závazky. Literární Turgeněv neopájel se omamivým vínem pochlebenství; za každou píď své cesty k slávě musel platiti dobrou mincí řádné práce. Za zlatou tuto minci dostalo se mu teprve v literaturách světových nejprve pohostinství, pak občanského práva. Slávu svou světovou děkuje svému velikému nadání, děkuje ji především svému přičinění a vytrvalosti, děkuje ji té snaze a zásadě, že všude snažil se býti ruským — ruským — beze všeho pozlátka strojenosti, bez líčidla koketování, tak prostě ruským, jako byli ti, o kterých psal, jichž postavy, činy a myšlénky dochoval v uměleckém rouše budoucnosti. Jeho přičiněním ruský román nabyl světového jmena; ta řada výtečných hlav, jež tvořila ruský román, ti duševní bojovníci, jichž zásluha tu větší, onde menší, tu známější, onde neznámější, svobodným, nijak neobmezeným hlasováním zvolila jej za svého přirozeného vůdce, jelikož jeho práce byly vtěleným obrazem oněch velkých myšlenek, které prochvívaly, šeptaly se, hřměly i třásly současnou společností. Budou nyní Turgeněvovi stavěti pomníky, budou na nich krásné básně, skvělé pozlacené nápisy; jeden pomník však bych viděl nejraději. Takový: — u východu ze hřbitova aby stál ruský mužík — sedlák — ve slavnostním svém kroji, zamyšlen a v ruce aby držel cárský úkaz s nadpisem „Krěpostnoje právo“ — poroba a robota — zrušeno a v rohu aby bylo napsáno: I. S. Turgeněv; neboť mezi jinými Turgeněv to byl, jenž těžkým kladivem svých slov statečně bušil do rezavých těch pout poddanství, poroby, která od přírody již svobodnou lidskou ruku a vůli těžkým jařmem tlačila. Tento kulturní význam Turgeněvových prací a jejich působení, vedle jich veliké literární ceny, klademe na prvé místo. Snahou a přičiněním svým, aby zrušeno bylo poddanství lidu selského, osvědčil se jakožto vzorný lidumil, jakožto muž, jemuž protivna jsou každá pouta, která volnou ruku nečestně strhují v prach nejbídnějšího pokoření, která ducha drží ve spárech temnoty. Bystrý duch Turgeněvův jasně viděl další velkolepý obraz. Z mračen ponížení, bídy, strádání, z mračen potupy, úkoru, vynořuje se veliký orel slovanský opět na obzor světový; slunce slávy a úcty ozařuje rozpjaté jeho perutě, na nich tu a tam skví se rosa — není to rosa, slzy to jsou, které prolévali velicí mužové nad pokleslostí Slovanstva. Orel se blíží, blíží k zemi a za nedlouho již sletne na zem. — Kam má sednouti nejprve, na kterou zemi, to byla Turgeněvova starost — chtěl, přičiňoval se, pracoval o to, aby to byla dobrá matička jeho: velká, bílá Rus. Ji miloval horoucí a přece přísnou láskou,

v té lásce stal se dobrým vyznávačem slov velikého apoštola národů Pavla, věda, že kdyby třeba hory přenášel a lásky neměl k té zemi, že není ničím jiným více, nežli kovem zvučícím. Odměna jeho za tuto lásku je skvělá. Na skvostném stolku toaletním, na hrubém, tvrdém stole mužíkově bude ležeti jeho kniha, budou otcové povídati dětem: „To psal tehdy a tehdy Turgeněv.“

Tak s lidem svým obcovati bude velký básník na věky, ač tělo odpočívati bude v hrobě, na který napadal právě první sníh měkký, bíle čistý jako jeho duše a povaha.

Josef Barák.

Pole Volšanské zase o jeden vzácný, slavný hrob bohatší, český národ o jedny zdatné, pracovité ruce chudší. — Po čtyrměsíční trudné nemoci na vždy rozloučil se s námi dobrý přítel, výborný vlastenec, muž na národa roli dědičné nad jiné činný — *Josef Barák.* Skonal tiše 15. listopadu o půlšesté hodině večerní. — Čím Barák v národě byl, kam neunavná, tichá, nehlučná jeho práce, nestavící se na odiv, kam až sahala, toho nejlepší svědectví podal velkolepý jeho pohřeb, na který přivedla tisíce účastníků pravá vděčnost, neobmezená úcta, čistá láska k zvěčnělému.

Barák narozen v lednu r. 1833. v Praze v domě Habichově na Spálené ulici. Odbyv si gymnasium na Novém městě, navštěvoval na universitě přednášky právnické, národohospodářské. Tou dobou stavěla se do šiku mladá garda literární, jejímiž prvními vítěznými podniky byly almanach „Máj“ a zábavný časopis „Obrazy života“. Barák postavil se do první řady a od té chvíle náležel české literatuře cele, jakož i českému životu veřejnému vůbec. První ročník „Máje“, jenž po mnohých nesnázích a obavách, aby nebyl konfiskován, konečně r. 1858. vyšel, redigoval sám Barák. Přispěl do tohoto ročníku povídkou „Kříž pod Petřínem“. . . Vyjímáme z jejího úvodu: „Co dítě jsem často chodíval s matičkou svou na Petřín. Těšíval jsem se, jak se jen dítě může těšit, když konec postu se blížil. O veliký pátek matka svou pouť na Petřín započala, a synáček směl vždy s sebou, buď, aby matce, která už tenkráte slabý zrak měla, při štacích modlitby z knihy předříkával, buď aby „s pánem Ježíšem“ křížovou cestu konaje pobožnost v sobě roznícel. *Člověk neví, kdy také trnitou cestu nastoupí a potřebuje posilu.*“ A po několika letech věru jí potřeboval nejednou! — Další ročníky redigoval Hálek; Barák do nich přispíval básněmi.

Roku 1860. napsal:

Moje hvězdy.

Za noci, za temné noci
zplanou v nebi hvězdy zlaté,
mezi nimi také hvězdy
Sudičkami pro mne zňaté.

Sudičky ty moje hvězdy
navlekly na černou šňůru,
a za noci, temné noci
hodily je k hvězdám vzhůru.

Ale že přec hvězd těch zlatých
trochu málo pro mne vzaly,
zůstal temný pruh vždy temným —
darmo hvězdou zakrývaly.

Za noci bouřné byl jsem narozen.

Za noci bouřné byl jsem narozen
a vřele přál bych sobě,
bych, až se k smrti budu ubírat
ve jasné zemříti směl denní době,

směl zemřít maje ránu ve prsou,
hlubokou krásnou ránu,
jíž sem si vydobyl pomáhaje
svým bratrům k radostnému pro vždy ránu.

Za noci bouřné byl jsem narozen
a vřele přál bych sobě,
bych až se k smrti budu ubírat,
ve jasné zemříti směl, volné době.

Barák měl toho, čeho především k poetickému tvoření třeba — talentu; — ale slyšeli jste již: inter arma silent Musae. Barák velmi brzo dostal se do boje, — zbraní v jeho rukou bylo — žurnalistické pero. Musa utichla v tomto boji. R. 1860. zasednul v redakci Krásova denníku „Čas“ s Nerudou, Sladkovským a jinými. Po roce vstoupil s ostatními do Finkova „Hlasu“, v němž setrval až do r. 1864. R. 1867. založil a svým nákladem vydával politický týdenník „Svobodu“; chtěl ji vésti po způsobě někdy Havlíčkova „Slovana“. Žalář, do kterého odsouzen na půldruhého leta, zdárný rozvoj tohoto listu překazil. R. 1872. převzal redakci „Dělnických listů“, chtěje přivésti směr listu tohoto v přímé koleje pravého vzdělání a zdravé osvěty. Posléze vstoupil do redakce „Národních listů“ a jako redaktor listu tohoto stal se osobou v národě snad nejpopularnější toho času. Mimo to účastnil se některé doby redakce „Akademických listů“. — Barák byl žurnalistou a redaktorem rozeným. Neunavná horlivost, vytrvalost, pilnost, všeobecný, důkladný jeho rozhled po životě, pozorlivost jeho při rozvoji všech společenských záchvěvů a obratů, důkladná znalost lidí, jemný společenský takt provázený měkkou vlídností vždy a pravou rázností v pravý čas — to byly vlastnosti, které jej v žurnalistickém světě postavily na přední místo. Jako žurnalista prokázal Barák národu svému služeb nesmrtelných.

Jak čestná byla dráha tato, tak byla také trnitá . . . Vedla nejenom k slávě, vedla také do žaláře a do vyhnanství nikoliv jednou,

několikráte. Barák útrapy tyto snášel s mužnou klidnou myslí, pevně přesvědčen jsa, že jest povinností každého muže Čecha za blaho vlasti podstoupiti všecko. Při vzpomínce na ta leta uvěznění zjevil se mu někdy na rtech zvláštní trpký úsměv a jednou při rozhovoru o Arnoldovi pravil humoristicky mezi jiným: „Na Arnoldův pohřeb díval jsem se také, ale jenom z letohrádku krále Vácslava“. . .

Barák byl srdcem, duší, myslí, vůlí, tělem, slovem i činem vždy pravým Čechem. Všimli jste si toho jeho žárem nadšení planoucího oka, když rozhovořil se o naší vlasti, její někdejší slávě, dnešních tužbách a požadavcích? To oko povědělo vám vše. Jak miloval národ svůj, dosvědčují práce jeho na povznešení všeobecné osvěty. Kdo sečte všecky jeho přednášky v dělnických, studentských, literárních spolcích doma i za hranicemi? Kdo k novému životu vzkřísí jeho dobrý, vzdělávací podnik „Osvětu lidu“ vydávající spisky prostonárodně psané, duchem vlasteneckým? Kdo uskuteční dávnou jeho tužbu, aby založil se spolek, jenž po krejcaru prodával by lidu dobré poučné a zábavné čtení? Barák pracuje na povznešení národa, šel nejpřiměřenější cestou — od zdola, počal pracovati u kořene, měl na zřeteli vzdělání — dělnictva a studentstva, věda, tam že jsou dvě vydatné síly k povznešení národa. Mnozí podezřívali jeho práci, podkládali mu všeliké úmysly — ale čas ukázal, že chybovali. České studentstvo oceňujíc zásluhy Barákovy, samo nejlépe vydalo svědectví, jak vysoko si ho cení, projevilo tak loňského roku přečetnými ovacemi a slavnostmi.

Barák byl Slovanem nadšení Kollárova, horlivosti a přičinlivosti Hankovy. Za mládí svého obcoval se všemi Slovany, kteří studovali na universitě pražské a kteří lnuli k české věci. Velmi rád vypravoval z těch dob o ohnivém Špunovi a bystroduchém, nadšeném Šenoovi. Za povstání polského Barák odebral se do Krakova jako zpravodaj českých novin. K Barákovi uchylovali se všichni slovanští hosté, buď aby jej návštěvou svou poctili, buď aby pomoci a rady u něho hledali. Barák byl otcovským přítelem všech jihoslovanských studujících na vysokých učeních v Praze meškajících, což tito sami nejlépe dosvědčili.

V společenském a spolkovém životě účastnil se Barák tou měrou, že není snad jediného muže v celém národě, aby se mu dnes mohl postaviti na roveň. Všude pracoval horlivě, nezištně a úspěšně. On r. 1858. vzal do ruky předbřeznový Tylův prapor společenský a počal pořádati v Konviktě besedy, kteréž účastníci do dnes pro jich půvab a zajímavosť chovají v živé paměti. Kamkoli v životě přišel, tam promluvil aspoň několik vlasteneckých slov. Potřebám spolkového života hleděl vyhověti vydáním „Besedníka“. Dělnické spolky, studentské spolky skoro všecky čítají jej za svého člena, buď přispívajícího, buď čestného. Z pražských velkých spolků nejvíce činnost jeho jevila se ve spolcích „Sokol“ a „Umělecká Beseda“. Této poslední byl spoluzakladatelem, téměř nepřetržitě zasedal ve správním výboru, a v literárním odboru byl jednou z nejpřičinlivějších a nejpracovitějších sil. Poslední dobou byl jeho předsedou. Část toho, co Barák Besedě daroval a půjčil, oplatila mu slavným pohřbem. — V Barákově hlavě zrodila se myšlénka, aby Čechové putovali k místu, kde mistr Jan Hus vypustil ducha, on byl původcem první i druhé pouti Kostnické, kterými

manifestovalo se nezkalené vědomí národní, kterými projevena úcta k bohatýrské minulosti a vzdán hold slavným mučedníkům kostnickým. Co v spolkovém a společenském životě Barák dobrých rad, návrhů učinil, co pokynů podal, desetkrát více by jich bylo, než-li zelených lístků na oněch věncích při jeho pohřbu, jichž počet šel do set. Ve spolkovém životě mnohé bylo jeho dílem, neboť on byl agitatorem rozeným a ve všem přihlížejícím ku prospěchu vlasti.

Barák jako člověk mohl by býti každému vzorem. Poctivost jeho byla ryzí jako zlato; přičinlivost jeho neunavná. V náboženském smýšlení držel se vždy milovaného mistra svého dr. Augustina Smetany, jehož velice ctil a na něhož vzpomínal vřelými, nadšenými slovy. Přátelství Barákovo každému bude milou vzpomínkou, přemnohým útěchou, přemnohým prospělo, neboť on nemiloval pouze, on dovedl napomenouti, poraditi, pokárati a co hlavního — v nouzi pomoci. Těch, kterým Barák poskytl pomoc všeho druhu vždy ochotně, těch jest v Praze a v Čechách tisíce. Co u něho učinila pravice, to nevěděla levice a mnozí z těch, jimž pomohl, snad ani nevědí, že *Jaroslav Zásmucký* jest náš zvěčnělý. — V Barákovi umřel nám muž, jenž by byl dovedl na základě svých nesčetných známostí a obsáhlých zkušeností podati nám kulturní obraz posledního čtvrtstoletí ve svých „Vzpomínkách“. Byl k tomu vyzván nejednou, sliboval to, říkával, že vydá také své básně, ale nedošlo k tomu, bohužel. Své vzpomínky o něm, jakož i přátel jeho vydá pisatel těchto řádků. —

Baráka pochovali jsme v den druhého otevření Národního divadla, onoho stánku, na který on se s takovou láskou těšil, v jehož prospěch pracoval nejenom jako dlouholetý člen výboru sboru pro dostavění N. D. ale všude tam, kam přišel, kde byla půda pro tu krásnou myšlénku připravena, i kde nebyla. Veškerou láskou, kterou miloval svoji vlast, Slovanstvo, český život, veškerou tou láskou lnul k Národnímu divadlu. Nevstoupil po druhé do jeho zlatých síní — ale zaletla tam jeho přání a ty naděje, které v ně vždy skládal. *Fr. Chalupa.*

